

Dokuz Eylül Üniversitesi

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi

I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi

12 - 15 Nisan 2012, Kemer, Antalya

BİLDİRİ KİTABI

Editörler
Özkan TÜTÜNCÜ
Nazmi KOZAK

Ankara, Nisan 2012

Bütün hakları saklıdır. Bu sayının tümü ya da bir bölümü önceden izin alınmaksızın yeniden basılamaz, herhangi bir baskı yoluyla veya elektronik, mekanik, fotokopi, ses kaydı gibi yollarla çoğaltılamaz.

© Yayın hakları
Dokuz Eylül Üniversitesi
Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi

I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı

1. Turizm
2. Konaklama
3. Seyahat
4. Yiyecek ve içecek
5. Boş zamanlar
6. Rekreasyon
7. Rekreasyon kongresi

ISBN: 978-605-5437-79-4

Editörler:
Özkan TÛTÛNCÛ
Nazmi KOZAK

Dizgi ve sayfa düzeni : Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi
Baskı yeri : Ankara
Baskı tarihi : Nisan 2012

Bilim Kurulu

Ali AĞILÖNÜ, Yrd. Doc. Dr.

Muğla Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Faik ARDAHAN, Yrd. Doc. Dr.

Akdeniz Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Metin ARGAN, Doç. Dr.

Anadolu Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Nejat BASIM, Doç. Dr.

Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Spor Bilimleri Bölümü

Betül BAYAZIT, Yrd. Doc. Dr.

Kocaeli Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Fatih BEKTAŞ, Yrd. Doc. Dr.

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Emine ÇAĞLAR, Doç. Dr.

Kırıkkale Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Müberra ÇELEBİ, Yrd. Doc. Dr.

İzzet Baysal Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Spor Yöneticiliği Bölümü

Mehmet Çağrı ÇETİN, Yrd. Doc. Dr.

Mustafa Kemal Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Gıyasettin DEMİRHAN, Prof. Dr.

Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü

Gözde EMEKLİ, Doç. Dr.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bölümü

Fikri ERALP, Yrd. Doc. Dr.

Haliç Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Mehmet Han ERGÜVEN, Yrd. Doc. Dr.

Kırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü

Zinnur GEREK, Yrd. Doc. Dr.

Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Bülent GÜRBÜZ, Yrd. Doc. Dr.

Ahi Evran Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Spor Yöneticiliği Bölümü

Fatih HAZAR, Yrd. Doc. Dr.

Adnan Menderes Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

İbrahim İLHAN, Yrd. Doc. Dr.

Neşehir Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü

M. Levent İNCE, Doç. Dr.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

Sabri KAYA, Yrd. Doc. Dr.

Hitit Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Muammer KAYATEKİN, Prof. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı

Ümit KESİM, Dr.

Emekli Öğretim Üyesi

Ferman KONUKMAN, Yrd. Doc. Dr.

State University of New York, The College at Brockport, Department of Kinesiology, Sport Studies and Physical Education

Mehtap MALKOÇ, Prof. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Fizik Tedavi Yüksekokulu, Kardiyopulmoner Fizyoterapi Bölümü

Haldun MÜDERRİSOĞLU, Doç. Dr.

Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mühendisliği Bölümü

Özgür MÜLAZIMOĞLU BALLI, Yrd. Doc. Dr.

Pamukkale Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Fusun SOYKAN, Prof. Dr.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bölümü

İlhan TOKGÖZ, Doç. Dr.

Trakya Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Mehmet SOMUNCU, Doç. Dr.

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü

Sedat AVCI, Prof. Dr.

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

Suat KARAKÜÇÜK, Prof. Dr.

Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Spor Yöneticiliği Bölümü

İrfan YILDIRIM, Yrd. Doc. Dr.

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Alpaslan YILMAZ, Yrd. Doc. Dr.

Erciyes Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Gazanfer DOĞU, Prof. Dr.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Spor Yöneticiliği Bölümü

Robert SCHNEIDER, Prof. Dr.

State University of New York, The College at Brockport, Department of Kinesiology, Sport Studies and Physical Education

Nüket SİVRİ, Doç. Dr.

İstanbul Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü

Mediha Burcu SILAYDIN AYDIN, Yrd. Doc. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

M. Yavuz TAŞKIRAN, Prof. Dr.

Kocaeli Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü

Ali YAYLI, Doç. Dr.

Gazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü

İlker YILMAZ, Prof. Dr.

Anadolu Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

T. Hakan YENAL, Yrd. Doc. Dr.

Adnan Menderes Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

Tennur YERLİSU LAPA, Yrd. Doc. Dr.

Akdeniz Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

DÜZENLEME KURULU**Dokuz Eylül Üniversitesi**

Özkan TÜTÜNCÜ, Prof. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü

İlkay TAŞ, Yrd. Doç. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Reha Midilli Foça Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

Alper ASLAN, Arş. Gör.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

İpek AYDIN

Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane ve Sağlık Kuruluşları Yönetimi Anabilim Dalı

Kongre Yürütme Kurulu (Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi)

Nazmi KOZAK, Prof. Dr., *Anadolu Üniversitesi*

Metin KOZAK, Prof. Dr., *Muğla Üniversitesi*

H. Rafet YÜNCÜ, Yrd. Doç. Dr., *Anadolu Üniversitesi*

Dr. Ç. Hale ÖZER, Yrd. Doç. Dr., *Anadolu Üniversitesi*

Deniz KARAGÖZ YÜNCÜ, Arş. Gör. Dr., *Anadolu Üniversitesi*

Emrullah TÖREN, Arş. Gör., *Anadolu Üniversitesi*

Gözde TÜRKTARHAN, Arş. Gör., *Anadolu Üniversitesi*

Barış SEYHAN, Arş. Gör., *Anadolu Üniversitesi*

SUNUŞ

Günümüz dünyasında bireyler yaşamlarının üçte birini rekreasyon faaliyetlerinde geçirmektedirler. Rekreasyon alanlarının ve buna yönelik arzın hızlı bir şekilde artışı ile artan rekreasyon talebi, çalışan bireylerin daha fazla serbest zaman aktivitesi ile sağlıklı kalma arzuları, bu alandaki olanakların ve araç-gereçlerin gelişmesi ve geliştirilmesi rekreatif faaliyetleri gündeme getirirken; hem spor hem sağlık hem işletme bilim dallarının doğrudan odağında olan rekreasyon ve serbest zaman faaliyetlerinde akademik çalışmalar ve araştırmalar yürütülmesini de beraberinde getirmektedir. Rekreasyonun toplumların kültürel ve ahlaki gelişimine büyük oranda etkisi olduğu bilinmektedir.

Ülkemizde Beden Eğitimi ve Spor, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulları ile Turizm Fakültelerinde Rekreasyon Bölümleri bulunmakta ve sayıları hızla artmaktadır. Bununla birlikte bu bölümlerin ihtiyacı olan akademik kadrolar ülkemizde henüz yetiştirilememiştir. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerde rekreasyon ile ilgili pek çok doktora programı mevcuttur. Ülkemizde rekreasyona verilen değer konusunda ciddi sıkıntılar söz konusudur. Bu sıkıntıların kaynağında genel olarak üniversitelerin konuya olan ilgisizliği yatmaktadır. Bu alana ayrılan sınırlı kaynağın yetkin/uzman olmayan kişilerce yönetilmesi, her üniversitenin kendi başının çaresine bakarak sorunları ötelemesi; gelişimde ciddi engeller oluşturmaktadır. Bu alanın öngörülecek düzeyde ilerlemesi planlı programlı bir sistematik yaklaşım ile mümkün olacaktır. Bu bilgiler ışığında bu alanın planlamasında ve gelişiminde görev yapacak, yetişmiş akademik, idari ve teknik personele ihtiyaç duyulmaktadır.

Rekreasyon ve serbest zaman çalışmalarının bir çok bilim dalından girdi alması ve multidisipliner yapısı, rekreasyon başlığı altında pek çok farklı alanda detaylı çalışma yapılmasını beraberinde getirmektedir. Rekreasyonun spor ile doğrudan ilişkisinin bulunması dolayısıyla, özellikle hareket antrenman, spor ve egzersiz fiziyojisi, spor psikolojisi, spor yönetimi ve beden eğitimi ve spor alanları ile ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca kaynakların etkin kullanımı ve oluşturulacak olan tesislerin yönetimi nedeniyle, iktisat ve işletme bilimleri (yönetim, organizasyon, pazarlama, finans) ile ilişkilidir. İnsanın sosyal bir canlı olmasından ötürü, boş zamanlarını değerlendirmesinde sosyoloji, psikoloji ve sosyal-psikoloji ile doğrudan ilişkilidir. Rekreasyon faaliyetine katılan, birtakım kısıtları olan engelli ve yaşlılar gibi gruplara ne tür faaliyetlerin, ne çerçevede verilmesi gerektiği ile ilgili olarak fizik tedavi ve rehabilitasyon ve ergoterapi alanıyla ilişkilidir. İnsanın serbest zamanlarında dış mekanlarda yapacağı faaliyetlerden ötürü, ekoloji, beşeri coğrafya, şehir-bölge planlama, peyzaj mimarisi, çevre

mühendisliği ve orman bilimleri ile ilişkilidir. Sağlıklı kesimlerin dinlenme ve eğlence faaliyetleri ile ilgili olarak ta turizm ile ilişkisi olduğu vurgulanabilir.

I. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi'nin öncelikli amacı ülkemizde rekreasyon alanında var olan teorik bilgi birikimi eksikliğinin giderilmesine ve ek olarak da birbirlerinden kopuk olarak çalışmalarını sürdüren Rekreasyon, Rekreasyon Yönetimi ve diğer programlarda görevli akademisyen ve lisansüstü öğrenciler arasında işbirliği olanaklarının genişletilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu alanda yapılacak bilimsel çalışmalar, önümüzdeki yıllarda ülkemizde bu bilim dalının gelişmesini sağlayabilecek ve bu bilim dalını şekillendirebileceklerdir.

Bildiri kitabının hazırlanması başta olmak üzere kongrenin düzenlenmesindeki özverili katkılarından dolayı Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. H. Rafet YÜNCÜ, Yrd. Doç. Dr. Çağrı Hale ÖZEL, Arş. Gör. Dr. Deniz KARAGÖZ YÜNCÜ, Arş. Gör. Barış SEYHAN, Arş. Gör. Emrullah TÖREN, Arş. Gör. Gözde TÜRKTARHAN'a; Dokuz Eylül Üniversitesi'nden İpek AYDIN'a ve Detay Yayıncılık sahibi Hüseyin YILDIRIM ile Hasan GÜLSAÇAN'a teşekkür ederiz.

Ortak akıl ve bilinç ile bu çalışmaların sürdürülmesi dileğiyle...

Editörler
Özkan TÜTÜNCÜ
Nazmi KOZAK

İçindekiler

Kurullar	iii
Sunuş	vii
<i>Özkan TÛTÛNCÛ - Nazmi KOZAK</i>	
İçindekiler	ix

Bildiriler

Rekreasyon Alanında Ûlkemizde Kullanılan Õlçeklerin İncelenmesi	3
<i>Evren AĞYAR – Tennur YERLİSU LAPA</i>	
Sağlık Çalışanlarının Sportif Rekreasyona Katılımlarının İncelenmesi (Antalya Araştırma ve EĞitim Hastanesi Örneği)	15
<i>Evren AĞYAR – Ayşe KALKAN – Haluk ÇEREZ</i>	
Kâr Amacı Gütmeyen Konaklama İşletmelerinde Örgüt Kültürü ve Liderlik İlişkisi	30
<i>Yılmaz AKGÛNDÛZ</i>	
Boş Zamanlarda Sanal Bir Deneyim Aracı Olarak Facebook	46
<i>Müge AKYILDIZ – Metin ARGAN</i>	
Rekreasyonel Egzersize GÛdüleme Õlçeęi'nin (REMM) Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi: Antalya Örneği	57
<i>Faik ARDAHAN</i>	
Rekreasyon Mabetleri Olarak Alışveriş Merkezleri	73
<i>Metin ARGAN – Filiz MAY – Gözde YETİM – Kübra ERTEZ – Yasemin LAKEÇ</i>	
Õrgüt Çalışmalarında Oyun ve Pratik Teorisi	88
<i>Alper ASLAN</i>	
Korunan Alanlarda Rekreasyonel Olanak Dağılımı (ROD) Yöntemi İle İdeal Rekreasyonel Yönetim Bölgelerinin Oluşturulması	103
<i>Hüseyin Samet AŞIKKUTLU – Ahmet DAŞDANDIR – Bekir KAYACAN – Birsen ŞAHİN KÛTÛK – Osman UZUN – Zeki DEMİR – Haldun MÛDERRİŐOĖLU</i>	
Çiftlik Turizmi ve Tarım Turizm Takas Projesi	120
<i>Bülent AYDIN</i>	
Otel İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Standartları	138
<i>Aydoğan AYDOĞDU</i>	

Trabzon'da Kalandar Gecesi: Mit, Folklor ve Gelenek	159
<i>Fatih BEKTAŞ – Murat ALTUN</i>	
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Akademik Personelinin Rekreasyon Faaliyetlerinin İncelenmesi	168
<i>Emre BELLİ – Ali GÜRBÜZ</i>	
Turist Sağlığı Güvenliği	177
<i>Uğur ÇALIŞKAN – İpek AYDIN – zkan TTNC</i>	
Eğitimde ve Gençlik Gelişiminde Rekreasyonun Rolü	192
<i>Müberra ÇELEBİ – Selhan ÖZBEY – Pınar GÜZEL</i>	
Zihinsel Engelli ocuklara Eğitim Veren ğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi	202
<i>Büşra DEMİR – zlem YENİGN</i>	
Gençlerde Rekreasyonel Fiziksel Aktiviteler İle Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki	215
<i>Nurten DİNÇ – Pınar GÜZEL</i>	
Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon leği: Geçerlik ve Güvenirlik alıŐması	222
<i>Erdoğan EKİNCİ – Fatih YENEL – Halil SAROL</i>	
İzmir İli'nde Spor Yerleri Planlaması zerine Bir Araştırma	229
<i>Nurdan ERDOğAN – Gökhan BALIK – Şeyma ŐENGR – mit ERDEM</i>	
İŞ ve Boş Zaman Arasındaki İlişki ve Boş Zaman Faaliyetlerinin "Wellness" Hizmetlerine Yansımaları	248
<i>Mehmet Han GÜVEN</i>	
Rekreasyonel Aktiviteler Açısından Milli Park Kullanımı: Uludağ Milli Parkı nemi	258
<i>Merve ERSOY – Alper ÇABUK</i>	
Halkın Yerel Yönetimlerden Spor Hizmetleri Konusunda Beklentileri	278
<i>İ. Bülent FİŐEKİęLU – Aslı ESENAYA</i>	
Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzaları Turizm Planlamasında Doğa Sporlarının nemi	285
<i>Pınar GİRTİ GÜLTEKİN – Osman UZUN</i>	
İŞitme Engelli 11-14 Yaş Grubu ocukların Düzenli Olarak Fiziksel Aktivite Yapma Durumlarına Göre Denge Becerilerinin Karşılaştırılması	300
<i>Müge GÖBEL – zge GÖBEL – Gürkan ELÇİ – zgr MLAZIMOğLU BALLI</i>	

Divânu Lugâti't – Türk'te Spor ve Oyun	309
<i>Tuğba GÖNEL – Kürşat ÖZCAN</i>	
Farklı Bölümlerdeki BESYO Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımlarının Değerlendirilmesi	328
<i>Gülçin ÖZAYDIN – Betül KURNAZ</i>	
Çanakkale İlinde Yaşayan Farklı Sosyo-Demografik Özelliklere Sahip Bireylerin Serbest Zaman Doyumlarının İncelenmesi	336
<i>Gülçin ÖZAYDIN – Gül ÇİÇEK</i>	
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Gençliğinin Serbest Zaman Etkinlikleri	343
<i>Gülçin ÖZAYDIN</i>	
Kabatepe Orman Kampı-Karavan ve Çadırli Kamp Alanının Rekreasyonel Değerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Öneriler	353
<i>Yaşar Selman GÜLTEKİN – Pınar GİRTİ GÜLTEKİN</i>	
Rekreasyonel Eğilimlerin Belirlenmesinde Üniversite Yerleşkelerinin Rolü: KTÜ Kanuni Yerleşkesi (Trabzon) Örneği	364
<i>Mevlüt GÜNAYDIN – Öner DEMİREL – Ertan DÜZGÜNEŞ</i>	
Rekreasyon mu Restorasyon mu?	381
<i>Ebru GÜNLÜ – Sonay KAYGALAK – Burcu Selin YILMAZ</i>	
Çalışma Saatleri ve Kapasite Yoksunluğu Perspektifinden Rekreasyon	392
<i>Ali G. GÜVEN – Gökhan TAŞDEVİREN</i>	
IOC Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Anlayışı Çerçevesinde Rekreatif Aktiviteler İle İlişkisi	409
<i>Pınar GÜZEL – Müberra ÇELEBİ</i>	
Kent Parklarının Rekreasyon İşlevindeki Değişimin Gençlik Parkı Üzerinden İncelenmesi	417
<i>Elif KARACA – Halim PERÇİN</i>	
Spor Yapan ve Yapmayan 10-12 Yaş Grubu Çocuklarda Benlik Saygısının İncelenmesi	431
<i>Çağlar KARAMAN – Murat SON – Betül BAYAZIT – Özgür DİNÇER – Enis ÇOLAK</i>	
Kent İçi Rekreasyon Parklarının Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi	439
<i>Ceyhan KARATOPRAK – Yeliz ILGAR – Özgür MÜLAZIMOĞLU BALLI</i>	

Alışveriş İle Rekreasyonda Gri Bölge: Rekreatif Alışveriş Üzerine Kuramsal Bir Çerçeve	453
<i>İlke KAYA – Metin ARGAN</i>	
Turist Sağlığı Kapsamında Lejyoner Hastalığına Yönelik Otellerin Değerlendirilmesi	472
<i>Mustafa KAYACAN – İpek AYDIN – Özkan TÛTÛNCÛ</i>	
Sokak Çocuklarına Yaptırılan Rekreasyon Aktivitelerinin Yaşam Doyum Düzeylerine Etkisi 486	
<i>Nursel KAYALI – Menşure AYDIN – Betül BAYAZIT – Bergün MERİÇ BİNGÖL</i>	
Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Gelişimlerine Dağcılık Eğitiminin Etkisi	492
<i>şentürk KURT – Betül BAYAZIT – Özlem YENİGÛN – Yavuz TAşKIRAN</i>	
Rekreasyon Alanlarında Kullanılan Çim Örtülerinin Çevre, İnsan Sağlığı ve Estetik Yönden Değerlendirilmesi	509
<i>Alpaslan KUşVURAN</i>	
Yaşam Kalitesi ve Rekreatif Faaliyetler: Narlıdere Dinleme ve Bakım Evi Örneği	524
<i>Deniz KÛÇÛKUSTA – Nilgün AVCI – Selen TÛRK</i>	
Türkiye’de Rekreasyon Kavramının Akademik Bir İnceleme Dalı Olarak Ortaya Çıkışı: Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın “Rekreasyon ve Turizm” Başlıklı Kitabı Üzerine Bir İnceleme	543
<i>Taki Can METİN</i>	
Üniversite Öğrencilerinin Yerel Yönetimlerin Bir Rekreasyon Faaliyeti Olarak Spor Hizmetleri Konusunda Görüşleri: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Örneği	559
<i>Süleyman MUNUSTURLAR – Veli Onur ÇELİK</i>	
Dalyan Destinasyonundaki Rekreasyonel Olanakların Değerlendirilmesi ve Rekreasyonel Potansiyelin Araştırılması	574
<i>Özgür ÖZER – Nihat KARAKUş</i>	
Göller Bölgesi’ndeki Bazı Önemli Rekreasyon Alanları ve Onların Ekolojik Özellikleri	587
<i>Kürşad ÖZKAN – Mehmet Güvenç NEGİZ – Özdemir şENTÛRK – Hamza KANDEMİR</i>	
Birinci ve Dördüncü Sınıf Rekreasyon Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyleri	597
<i>Çiğdem ÖZMEN – Özgür MÛLAZIMOğLU BALLI – Hüseyin GÖKÇE</i>	

Sosyal Fizik Kaygı ve Rekreatif Egzersize GÜdülenme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	604
<i>Pınar ÖZTÜRK – Canan KOCA – Bülent GÜRBÜZ</i>	
İlgaz Dağı Milli Parkı'nın Rekreatif Olanakları	611
<i>Sevgi ÖZTÜRK – Aydoğın AYDOĞDU</i>	
Karabük Yenice Ormanlarının Rekreatif Potansiyelinin Değerlendirilmesi	629
<i>Serkan POLAT – Semra AKTAŞ POLAT</i>	
Öğretim Elemanlarının Demografik Özelliklerine Göre Rekreatif Faaliyetlere Katılım Nedenlerinin Belirlenmesi: Akdeniz Üniversitesi Örneği	644
<i>Müjde SAMSA – Nilgün GÜNEŞ</i>	
Tıp Eğitiminin Son Dönemlerindeki Öğrencilerin Mesleki Beklentileri ve Kaygı Durumları	656
<i>Gülner SARUHAN – Pınar OKYAY – Çiğdem DEREBOY – Erdal BEŞER</i>	
Rekreatif Faaliyetleri Kapsamında Liderlik Davranışları İle Rekreatif Faaliyetlerine Katılım İlişkisi: İstanbul İlinde Bir Uygulama.....	662
<i>Umut Davut BAŞOĞLU - Turgay BİÇER</i>	
İzmir'in Sürdürülebilir Turizmine Destekleyici Turistik Ürün Olarak Hız Treni "Roller Coaster"	673
<i>Nil SONUÇ</i>	
Türkiye'de İç Turizm Geliştirmede Rekreatif Turizminin Önemi ve Konaklama Modeli Önerisi	687
<i>Hanım Kader ŞANLIÖZ</i>	
Uluslararası Politika Aracı Olarak Spor: Avrupa Birliği Örneği	700
<i>İlkay TAŞ – Sühal ŞEMŞİT – Sedef EYLEMER</i>	
Suya Dayalı Rekreatif İşletmelerinin Profilleri: Antalya Örneği	715
<i>Tevfik TURGUT – Faik ARDAHAN</i>	
Turizm ve Rekreatif Öğrencilerinin Rekreatif Tercihleri ve Çalışma Eğilimleri	729
<i>Oğuz TÜRKAY – Seyit Ahmet SOLMAZ – Abdulmenaf KORKUTATA – Çağrı ERDOĞAN</i>	
Rekreatif Turizme Yönelik Disiplinlerarası Bir Doktora Program Önerisi	745
<i>Özkan TÜTÜNCÜ</i>	
Alışveriş Merkezlerinde Ticari Rekreatif Turizm ve Hizmet Kalitesi	761
<i>Kerem Yıldırım ŞİMŞEK</i>	

Dokuz Eylül Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeylerinin Değerlendirilmesi	782
<i>Gamze ÜNGÜR – Mert TUNAR – Erkan GÜNAY – Suphi TÜRKMEN</i>	
Doğal Alanlarındaki Rekreasyonel Faaliyetlerinin Ekolojik Etkileri	791
<i>Serir UZUN – Haldun MÜDERRİSOğLU – Latif G. KAYA – Zeki DEMİR</i>	
Alışveriş Merkezlerinde Çalışan Personelin Boş Zaman Tercihlerinin İncelenmesi	810
<i>Özlem YENİGÜN – Çağla KARACAN – Yasemin ALCA</i>	
Kamp ve Pikniğe Dayalı Rekreasyon Gürültüsünün Değerlendirilmesi: Yedigöller Milli Parkı Örneği	822
<i>Özgür YERLİ – H. Samet AŞIKKUTLU – Zeki DEMİR</i>	
Belediyeye Ait Parklarda Sportif Rekreasyon Aktivitelerine Katılan Bireylerin Yaşam ve Serbest Zaman Tatmini İle Serbest Zamanda Algılanan Özgürlüklerinin İncelenmesi	835
<i>Tennur YERLİSU LAPA</i>	
Belediyeye Ait Park Alanlarını Sportif Amaçlı Kullanan Bireylerin Katılımlarının ve Beklentilerinin İncelenmesi: Bornova Örneği	851
<i>Tennur YERLİSU LAPA – Rana VAROL – Erdal Fikret TUNCEL – Evren AğYAR – Zehra CERTEL</i>	
Yavaş Şehirlerin Rekreasyon Olanakları: Seferihisar’da Rekreasyonel Bir Faaliyet Olarak Eko-Turizm	866
<i>Cem YEŞİLYURT – Hülya YÜCEL – Burcu Selin YILMAZ</i>	
Akademik Personelin Rekreasyon Eğilimleri	878
<i>Canan YILMAZ – İpek AYDIN – Kübra PEHLİVANOğLU</i>	
Fırtına Vadisinde Rekreasyonel Faaliyetler ve Çevresel Etkileri	889
<i>Turan YÜKSEK – Mine ÇİLLİ – Oğuz KURDOğLU – Deryanur DİNÇER – Filiz YÜKSEK</i>	
İzmir Büyük Kent Bütünü İçerisindeki Açık-Yeşil Alanların Erişilebilirlik, Kademelenme ve Süreklilik Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi	903
<i>Hayat ZENGİN – H. Evren ERDİN – M. Burcu SILAYDIN AYDIN</i>	
Turizm Bölümü Öğrencilerinin Serbest Zaman Gereksinimi-Serbest Zaman Doyumu İlişkisi Algılamaları	914
<i>Şiroan ŞEN DEMİR – Mahmut DEMİR – Duygu BABAT</i>	

Poster Bildiriler

Serbest Zaman Eğitimi	931
<i>Yavuz Selim AĞAOĞLU - Mustafa BOYACI</i>	
Rekreasyon ve Eğitim	937
<i>Yavuz Selim AĞAOĞLU - Mustafa BOYACI</i>	
Rekreasyon Kavramına Felsefi Yaklaşım	942
<i>Yavuz Selim AĞAOĞLU - Mustafa BOYACI</i>	
Muğla Üniversitesi Yerleşkesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Serbest Zaman İhtiyaçları ve Beklentileri	948
<i>Ali AĞILÖNÜ - Hazal UZAR - Özlem AĞILÖNÜ - Bahadır ALTAY</i>	
Bireylerin Sosyal Algı ve Sosyalleşme Düzeylerinin Gelişiminde Rekreasyonel Uygulamaların Önemi	958
<i>Ahmet ATALAY</i>	
Erzurum'un Kırsal Turizm Potansiyeli	971
<i>Gülizar CENGİZ- Çetin AKKUŞ</i>	
Rekreatif Zıpkınla Balık Avcılığı Yapan Kişilerin Görüşlerinin Tespit Edilmesi	975
<i>Hasan DAYI - Vedat AYAN - Durmuş EKİZ</i>	
Adana İl'inin Kırsal Turizm Potansiyel	982
<i>Diler DEMİRTAŞ</i>	
Rize Kenti Doğal Güzellikleri ve Rekreasyonel Potansiyeli	991
<i>Deryanur DİNÇER - Serap YILMAZ - Mine ÇİLLİ - Turan YÜKSEK</i>	
Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesinin Farklı Bölümlerinde Eğitim Veren Öğretim Elemanlarının Boş Zaman Tercihlerinin İncelenmesi	1006
<i>Zeyneb DİRİKOL - Enis ÇOLAK - Özgür DİNÇER - Betül BAYAZIT - Murat SON - Ebru DİNÇER</i>	
Mental Retardasyonlu Çocuklarda Rekreasyon Faaliyetlerinin Sosyal Gelişime Etkilerinin İncelenmesi	1013
<i>Gizem DOĞDUAY - Özlem YENİGÜN</i>	
11-13 Yaş Grubu Çocuklarda Uygulanan Ayak Tenisi Etkinliğinin Sosyal Gelişime Etkisi	1022
<i>Ümit SARITOPRAK - Özgür DİNÇER - Enis ÇOLAK - Betül BAYAZIT - Ebru DİNÇER - Murat SON</i>	

Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyonel Bir Faaliyet Olarak Spor Organizasyonlarına Katılımı	1029
<i>Neslihan SERÇEOĞLU</i>	
Tekerlekli Sandalye Basketbolcularında Eksantrik Egzersiz Sonrasında Oluşan Gecikmiş Kas Ağrısının Pozisyon Hissi ve Şut Yüzdesi Üzerine Etkisi	1032
<i>Mehmet Akif SERİNKEN - Celal GENÇOĞLU - B. Muammer KAYATEKİN</i>	
Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Önündeki Engellerin İncelenmesi	1040
<i>Özgül TEMİR - Bülent GÜRBÜZ</i>	
Sedanter ve Sporcu Üniversite Öğrencilerinin Sağlık Durumları ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Araştırılması	1046
<i>Fatime UYSAL - Fatih KILINÇ - Senem SÖYLEYİCİ</i>	

Dizinler

İsim dizini	1057
Kurum dizini.....	1059
Konu dizini.....	1062

BİLDİRİLER

Rekreasyon Alanında Ülkemizde Kullanılan Ölçeklerin İncelenmesi

Evren AĞYAR

Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: evrentercan@akdeniz.edu.tr

Tennur YERLİSU LAPA

Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: tennur@akdeniz.edu.tr

ÖZ

Ülkemizde son yıllarda Serbest zaman ve rekreasyon kavramları önemli kavramlar haline gelmiştir. Üniversitelerde bu konuda değişik fakülte ve yüksekokullarda bölümler açılmış ve bu paralelde yetişmiş olan ve yetişen akademisyenler alana ve literatüre yönelik yayınlar yaparak katkı sağlamışlardır. Bu çalışmalarını göz önünde bulundurarak araştırmanın amacı; rekreasyon alanında ülkemizde kullanılan dil adaptasyonu yapılmış ya da geliştirilmiş ölçeklerin içerik, yöntem, yıl, yazarlar, dergiler ve kurumlar açısından incelenmesidir. Çalışma tanımlayıcı bir araştırma olup, veri toplama yöntemi literatür taramasıdır. Araştırmada toplam 15 adet ölçek incelenmiş, bunlardan 11 ölçek dil adaptasyonu yapılmış, kalan 4 ölçek ise ülkemizde geliştirilmiştir. İlk adaptasyon çalışması 2004 yılında yapılmış olup, en fazla adaptasyon ve geliştirme çalışmaları 2006 ve 2008 yıllarında görülmektedir. Adaptasyon ve ölçek geliştirme çalışmalarında güvenilirlik analizi olarak değişmezliği test etmek için Test re-Test, İç Tutarlılığı, test etmek için Cronbach's Alpha ve Madde Analizi, geçerlik çalışmaları için de Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır. Çalışmalar ağırlıklı olarak Uluslararası Spor Bilimleri Kongrelerinde sunulmuş, Ulusal Spor Bilimleri dergilerinde yayınlanmış ve Yüksek Lisans ile Doktora tezlerinde yer almıştır. Bir ülke kültürüne adapte edilmiş olan ölçekler, hem kültürler arası karşılaştırmalar yapmak, hem de söz konusu ülke kültüründe yeni ölçekler geliştirmek açısından literatüre katkı sağlayacak çalışmalardır. Yeni ölçeklerin geliştirilmesinin de Rekreasyon alanını akademik açıdan zenginleştireceği düşünölmektedir.

Anahtar sözcükler: Serbest zaman, rekreasyon, geçerlik ve güvenilirlik.

GİRİŞ

Ülkemizde birçok alanda farklı ölçeklerin geliştirildiği ya da değişik ölkelerden adapte edildiği görölmektedir. Son yıllarda Serbest zaman ve rekreasyon konusunda da bir çok ölçeğin geliştirildiği ya da adapte edildiği bilinmektedir, çün-

kü son yıllarda üniversitelerde değişik fakülte ve yüksekokullarda Rekreasyon ve Rekreasyon Yönetimi bölümleri açılmış ve bu paralelde yetişmiş olan ve yetişen akademisyenler alana ve literatüre yönelik yayınlar yaparak katkı sağlamışlardır. Hem bu alanda literatürün durumunu saptamak hem de bundan sonraki çalışmalarda bir yol gösterici olmak amacıyla; rekreasyon alanında ülkemizde kullanılan dil adaptasyonu yapılmış ya da geliştirilmiş ölçeklerin içerik, yöntem, yıl, yazarlar, dergiler ve kurumlar açısından incelenmesi yapılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Ölçme kavramı birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Bunlardan biri “herhangi bir büyüklüğün kendi cinsinden seçilmiş bir ölçü birimi ile karşılaştırılması” şeklinde yapılan geleneksel bir tanımdır (Karasar, 2003). Bir başka tanıma göre de ölçme “nesnelere ya da özellikleri çeşitli kurallara göre sembollere veya sayılara ayırma işlemidir” (Erkuş 2003).

Burada dikkat edilmesi gereken, özelliklerin sayılarla ifade edilmesi olduğundan bu işlevin yerine getirilmesinin sağlayan ölçme aracının da (ölçeğin) belirli kurallara bağlı olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Ölçeğin taşınması gereken özellikler konusu ele alındığında, kötü bir ölçmenin her türlü bilimsel çabayı değersiz kılabildiğini vurgulamak gerekir. “Ölçme, belirli bir amaç için yapılır. Amaç, ölçme konusu olan özellik bakımından bireyler, olaylar ya da nesnelere hakkında değerlendirme yapmak ve elde edilen değerlendirme sonuçlarına dayanarak belli kararlar vermektir. Verilen kararların doğruluğu ve uygunluğu kararların dayandığı değerlendirme sonuçlarına, dolayısıyla değerlendirmede kullanılacak olan ölçüm sonuçlarına ve ölçütün uygun olmasına bağlıdır. Bunun içinde ölçü aracının standardize olması istenir” (Ercan ve Kan, 2004). Ölçeğin standardize olabilmesi ve sonrasında uygun bilgiler üretebilme özelliğine sahip olabilmesi için temel niteliklerden en önemli ikisi “güvenirlilik (reliability) ve geçerlik (validity)” dir.

Güvenirlilik

Bir ölçüm sürecinde, ölçüm işleminin tekrarlanabilirliği ya da tekrarlardaki tutarlılık ve bir özelliğin bağımsız ölçümleri arasındaki kararlılıktır (Alpar, 2010, Tekin, 1996). Bu nedenle bir ölçme aracının güvenilir olması için o ölçme aracını aynı koşullar altında tekrar tekrar uygulandığında aynı ya da en azından benzer sonuçları vermesi gerekmektedir.

Bir ölçeğin güvenirlilik katsayısının hesaplanmasında çeşitli yöntemlerden yararlanılmaktadır. Genel olarak bu yöntemler temelde 3 başlık altında toplandığı

görülmektedir. Bunlar Gözüm ve Aksayan (2003) göre; “Değişmezlik”, “Bağımsız Gözlemciler Arası ve İçindeki Uyum (Ölçümcü Güvenirliği)” ve İç “Tutarlılıktır”.

Bu çalışmada Değişmezlik için Test-tekrar test (test-retest) güvenilirliği ve İç Tutarlılık için Cronbach’s Alpha ve Madde Analizi testleri değerlendirmeye alınmıştır.

Test-tekrar Test Güvenirliği: Bu test bir ölçme aracının aynı bireylere, aynı koşullarda ancak, belli bir zaman aralığı ile tekrar verilmesi şeklinde uygulanır. Bu iki uygulama sonrasında, bu iki testten elde edilen skorlar arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanır. Bulunan korelasyon katsayısı (r), teste ilişkin güvenilirlik katsayısıdır. Bu katsayıya kararlılık katsayısı da denir. r ; +1’e ne yaklaşırsa testin o kadar güvenilir olduğu varsayılır (Alpar, 2010).

Cronbach’s Alpha: Bu katsayı, ölçek içinde bulunan maddelerin iç tutarlığının (homojenliğinin) bir ölçüsüdür (Alpar, 2010). Diğer bir deyişle; Cronbach’s Alpha katsayısı, ölçekte yer alan k maddenin varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunan bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır (Özdamar, 2002). Ölçeğin Alpha katsayısı ne kadar yüksek olursa, bu ölçekte bulunan maddelerin o ölçüde birbiriyle tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini yordayan maddelerden oluştuğu varsayılır. Likert tipi ölçeklerde kullanıldığı için, bu tip ölçeklerde yeterli olabilecek Alpha katsayısı 1’e yakın olmalıdır (Tezbaşaran, 1996).

Madde Analizi: Ölçeği oluşturan maddeler üretildikten sonra, ölçekteki maddelerin ölçeğe katkısını incelemek için yapılan işlemlere madde analizi (Alpar, 2011) veya madde güvenilirliği denir. Madde analizi, ölçme aracındaki her maddenin aldığı değer ile ölçme aracının tümünden alınan toplam değer arasındaki ilişkiyi ifade eder. Ölçekteki maddeler, eşit ağırlıkta ve bağımsız üniteler şeklinde ise, her madde değeri ile toplam değerler arasındaki ilişkinin (korelasyon katsayısının) yüksek olması beklenir. (Karasar, 2003).

Geçerlik

Bir testin ölçmek istediği özelliği ölçmesi ile ilgili bir kavramdır. Bir test ölçek istediği özelliği doğru ve diğer özelliklerle karıştırmadan ölçüyor ise, bu testin geçerli olduğu söylenir. Güvenirlik bir testin geçerliğini etkiler. Geçerli bir testin mutlaka güvenilir olması gerekir. Bir ölçüm aracının geçerli sayılabilmesi için ilk koşulu onun güvenilir olmasıdır (Alpar, 2010).

Ölçeğin geçerlilik düzeyi, onun geçerlilik katsayısının hesaplanmasıyla anlaşılmaktadır. Geçerlilik katsayısı; ölçekten elde edilen değerlerle, ölçeğin kullanım

amacına göre belirlenen ölçüt ya da ölçütler takımı arasındaki ilişki katsayısıdır ve “-1.00 ile +1.00” arasında değerler alır. İlişki katsayısı ne kadar yüksekse ölçek, amaca o kadar yüksek hizmet ediyor anlamına gelmektedir (Ercan ve Kan, 2004).

Bir lme aracının geçerliliğini test etmeye birçok ölçüt olmasına rağmen, bunlar genel olarak üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar Gözüm ve Aksayan (2003) göre; “İçerik/Kapsam Geçerliği”, “lt-Bağımlı Geçerliği” ve “Yapı Geçerliği” dir.

Bu çalışmada ağırlıklı olarak yapı geçerliği kapsamında Açıklayıcı ve Doğrulamalı Faktör Analizleri değerlendirmeye alınmıştır.

Faktör Analizi: Açıklayıcı faktör analizi, Alpar’a (2010) göre; birbirleri ile ilişkili veri yapılarını birbirinden bağımsız daha az sayıda yeni veri yapılarına dönüştürmek, bir diğer değişle bir oluşumun nedenini açıkladıkları varsayılan değişkenleri (faktörleri/boyutları/bileşenleri) ortaya çıkarmak ve gerektiğinde adlandırmak amacıyla başvurulan bir yöntemler bütünüdür. Faktör analizi bir ya da birden fazla boyutu olan (ya da olduğu dşnlen) bir yapının istatistiksel açıdan da bir ve birden fazla boyutu olup olmadığını belirlemede çok önemli bir yardımcıdır. Bu nedenle de ölçek geliştirme ya da ölçek uyarlama çalışmalarında sıklıkla kullanılır ve orijinal ölçekte var olan boyutların uyarlanan dil/toplum/grup için de oluşup oluşmadığının belirlenmesinde yardımcı olur.

Doğrulamalı Faktör Analizi: Açıklayıcı faktör analizi ile belirlenen faktörlerin, hipotezle belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek üzere yararlanılan faktör analizidir (zdemir, 2012). Başka bir ifadeyle, uyarlanan ölçeğin faktör yapısı orijinal ölçeğin faktör yapısı ile karşılaştırılır, benzerlikler ve farklılıklar gözlenir. Bir ölçeğin başka bir dile uyarlanması sonucu o ölçeğin faktör yapısının çok fazla değişmemiş olması beklenir (ner, 1987).

YÖNTEM

Çalışma tanımlayıcı bir araştırma olup, veri toplama yöntemi literatüre taramasıdır. Araştırmada toplam 15 adet ölçek incelenmiş, bunlardan 11 ölçek dil adaptasyonu yapılmış, kalan 4 ölçek ise ülkemizde geliştirilmiştir.

Adaptasyon ve ölçek geliştirme çalışmalarında güvenirlik analizi olarak değişmezliği test etmek için Test re-Test, İç Tutarlılığı test etmek için Cronbach’s Alpha ve Madde Analizi, geçerlik çalışmaları için de Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulamalı Faktör Analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Lam tarafından 2000 yılında geliştirilen “Hizmet Kalitesi Değerlendirme Ölçeği” 2004 yılında Gürbüz, Koçak ve Lam tarafından Türkçe’ye adapte edilmiştir. Uluslararası bir konferansın (19th Conference of North American Society for Sport Management) bildiri kitabında yer alan çalışmada örneklem olarak sağlık ve zindelik kulübü üyesi 636 kişi yer almıştır. İki yönlü çeviri ve adaptasyon süreciyle çevrilen ölçeğin güvenilirlik çalışmasında bileşik güvenilirlik ve açıklanan varyans, geçerlik çalışmasında ise Doğrulamalı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Müderisoğlu ve arkadaşları tarafından 2005 yılında geliştirilen “Kırsal Rekreasyonel Faaliyetlerde Kısıtlayıcılar” ölçeği 2005 yılında Tarım Bilimleri Dergisinde yayınlanmıştır. Örneklem olarak üniversite öğrencisi 250 bireyin yer aldığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach’s Alpha, geçerlik analizi olarak da Açıklayıcı Faktör Analizinden yararlanılmıştır.

Alexandris ve Carrol tarafından 1997’de geliştirilmiş olan “Boş Zaman Engelleri Ölçeği” 2006 yılında Karaküçük ve arkadaşları tarafından Türkçe’ye adapte edilmiştir. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sunulan ve bildiri kitabında basılan çalışmada örneklem olarak 303 üniversite öğrencisi yer almıştır. Güvenilirlik analizi olarak Cronbach’s Alpha, geçerlik analizi olarak da Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Rogers ve Morris tarafından 2003’te geliştirilmiş olan “Egzersiz Güdülenme Ölçeği” 2006 yılında Gürbüz ve arkadaşları tarafından Türkçe’ye adapte edilmiştir. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sunulan ve bildiri kitabında basılan çalışmada örneklem olarak egzersiz katılımcısı 349 birey yer almıştır. Güvenilirlik analizi olarak Cronbach’s Alpha, geçerlik analizi olarak da Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Esteve ve arkadaşları tarafından 1999 yılında geliştirilmiş olan “Boş Zaman Anlamı” ölçeği, Gürbüz ve arkadaşları tarafından 2007’de Türkçe’ye uyarlanmıştır. 4. Uluslararası Akdeniz Spor Bilimleri bildiri kitabında yer alan çalışmanın örneklemini 305 üniversite öğrencisidir. Güvenilirlik analizi olarak Cronbach’s Alpha, geçerlik analizi olarak da Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Alexandris ve Palialia tarafından sağlık ve fitness katılımcılarına yönelik olarak 1999’da geliştirilmiş olan “Müşteri Tatmin Ölçeği” 2006’da Kutlu tarafından Türkçe’ye adapte edilmiştir. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak yapılan çalışmada örneklem olarak sağlık ve zindelik kulübü üyesi 317 kişi yer almıştır. İki yönlü çeviri ve

adaptasyon sürecinin uygulandığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach's Alpha, geçerlik analizi olarak Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Dinç tarafından 2006'da geliştirilmiş olan "Doğa Sporları Liderlik leği" Hacettepe Spor Bilimleri ve Teknolojisi programında doktora tezi olarak sunulmuştur. Örneklem olarak doğa sporları tartışma gruplarına ye 380 kişinin yer aldığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach's Alpha ve test tekrar test güvenilirliği uygulanmış, geçerlik analizi olarak da Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Beard ve Ragheb tarafından 1980 yılında geliştirilmiş olan "Serbest Zaman Tatmin leği" 2008'de Karlı ve arkadaşları tarafından "Serbest Zaman Tatmin leği-Uzun Versiyon" adıyla Türkçe'ye adapte edilmiş ve Hacettepe Spor Bilimleri dergisinde yayınlanmıştır. Örneklem olarak 561 niversite ğrencisi çalışmada yer almıştır. İki yönlü çeviri ve adaptasyon sürecinin uygulandığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach's Alpha ve Madde Analizi, geçerlik analizi olarak da Açıklayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucu ölçeğin uzun versiyonu 39 maddeden oluşmaktadır.

Yine Beard ve Ragheb tarafından 1980 yılında geliştirilmiş olan "Serbest Zaman Tatmin leği" 2002'de Idyll Arbor Inc. tarafından 24 soruya indirgenmiş ve kısa form haline getirilmiştir. 2008'de Gökçe tarafından "Serbest Zaman Doyum leği" olarak Türkçe'ye adapte edilen çalışmanın rneklemine Denizli merkezinde yaşayan 15-54 yaşları arasında 454 kişi oluşturmaktadır. İki yönlü çeviri ve adaptasyon sürecinden geçerek Türkçe'ye adapte edilen ölçeğin güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha, geçerlik analizinde ise Açıklayıcı Faktör Analizi ve Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

Pelletier ve arkadaşları tarafından 1991'de geliştirilmiş olan "Boş Zaman Motivasyon leği", 2008'de Mutlu tarafından Türkçe'ye adapte edilmiş ve Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak sunulmuştur. Örneklem olarak sağlık ve zindelik programlarına katılan 515 kişinin katıldığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach's Alpha ve Madde Analizi kullanılırken, geçerlik analizi olarak Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Dunlap ve arkadaşları tarafından 2000'de geliştirilmiş olan "Yeni Ekolojik Paradigma" leği, 2009 yılında Demirel ve arkadaşları tarafından Türkçe'ye adapte edilerek alışma Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisinde yayınlanmıştır. Örneklem olarak 222 niversite öğrencisinin yer aldığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach's Alpha, geçerlik analizi olarak da Açık-

layıcı Faktör Analizi kullanılmıştır. Yeni Ekolojik Paradigma ölçeği Rekreasyon alanı kapsamı dışında da bazı geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında ele alınmıştır (Alnıaçık ve Koç, 2009; Sam ve arkadaşları, 2010).

Uzun ve Müderrisoğlu tarafından 2010'da geliştirilmiş olan "Kırsal Rekreasyon Alanında Kullanıcı Memnuniyeti" ölçeği Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisinde yayınlanmıştır. Dinlenme yeri kullanıcısı olan 250 kişinin örnekleme yer aldığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach's Alpha, geçerlik analizi olarak Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Ragheb ve Beard tarafından 1982'de geliştirilmiş olan "Boş Zaman Tutum Ölçeği" 2010 yılında Akgül ve Gürbüz tarafından Türkçe'ye adapte edilmiş ve 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabında yayınlanmıştır. Örneklem olarak 218 üniversite öğrencisinin yer aldığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach's Alpha ve Madde Analizi kullanılırken, geçerlik analizi olarak Açıklayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır.

Tütüncü ve arkadaşları tarafından 2011 yılında geliştirilen "Rekreasyon Faaliyetlerine Katılım Ölçeği", Hacettepe Spor Bilimleri Dergisinde yayınlanmıştır. Üniversite öğrencisi 946 bireyin örnekleme yer aldığı çalışmada güvenilirlik analizi olarak Cronbach's Alpha, geçerlik analizi olarak Açıklayıcı Faktör Analizi ve Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

Witt ve Ellis tarafından 1985'te geliştirilmiş olan "Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük" ölçeği 2011'de Yerlisu Lapa ve Ağyar tarafından Türkçe'ye adapte edilmiş ve World Applied Sciences Journal'da yayınlanmıştır. Çalışmanın örnekleme 500 üniversite öğrencisinden oluşurken, iki yönlü çeviri ve adaptasyon süreci uygulanmıştır. Güvenilirlik analizi olarak Cronbach Alpha, test re-test ve madde analizlerinin kullanıldığı çalışmada geçerlik analizi olarak Açıklayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

Tablo 1. Rekreasyon alanında ülkemizde kullanılan ölçeklere ait tanımlayıcı bilgiler

Oyuncu/ölçme	Geliştirilen	Geliştirildiği Yıllar	İncelenen Ölçme Ölçütürleri	Uyarlanmıştır	Kurumlar	Yıl	Yayın Türü	Özellikler	Ölçme Ölçütürü	Ölçme Ölçütürü	Ölçme Ölçütürü
Harold Mahler Disiplinlerarası Ölçme	Lynn E. T.C.	2000	Görüş, E. Kuyulu S. Lynn E.T.C.	Adaptasyon	Highland Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü COU Boşun Eğitimi ve Spor Bilimleri Departmanı Cleveland State Üniversitesi Departmanı of PE/ED	2004	1997, Guidelines of North American Societies for Sport Management, Athlantic City	Highly Available 2000-2010 Open (20-30)	Black Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik
David Robinson-Ford Futbolcuların Yaşam Kalitesini Ölçme	Mikroskoçlu H. Dikici E. Çelebi E. T. C.	2005	Mikroskoçlu H. Çelebi E. T. C.	Özgeçerleştirme	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü	2005	Fitness Related Energy	Universite Öğrencisi 20-30	Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik
Boy-Zaman Enerjisi Ölçme	Alparslan K. Çelebi E. T. C.	1997	Alparslan K. Çelebi E. T. C.	Adaptasyon	Çocuk Gelişimi Bilimleri Bölümü Highland Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü	2006	5. Uluslararası Bilimsel Enerji Spor Bilimleri Konferansı	Universite Öğrencisi 20-30	Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik
Eğitimsel Süreçlerin Ölçülmesi	Reyhan T. Akdemir, T. Çelebi E. T. C.	2003	Görüş, E. Çelebi E. T. C.	Adaptasyon	Highland Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü Abant İzzet Baysal Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü	2006	5. Uluslararası Bilimsel Enerji Spor Bilimleri Konferansı	Eğitimsel Süreçler 20-30	Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik
Adaptasyon Ölçme	Alparslan K. Çelebi E. T. C.	1999	Foşku, E. Çelebi E. T. C.	Adaptasyon	COU Boşun Eğitimi ve Spor Bilimleri Departmanı	2006	COU Boşun Eğitimi ve Spor Bilimleri Departmanı	Highly Available 2000-2010 Open (20-30)	Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik
Doğu Sporcuların Yaşam Kalitesini Ölçme	Diye, C.B.	2000	Diye, C.B.	Özgeçerleştirme	Frontage Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü Programs Yıldırım Akbulut Yurtları	2006	Frontage Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü Programı	Doğu Sporcuları 20-30	Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik
Boy-Zaman Enerjisi Ölçme	Ertan, R. Sarıhanlı, E. Lopez, E.	1999	Görüş, E. Çelebi E. T. C.	Adaptasyon	Highland Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü Çocuk Gelişimi Bölümü	2007	4. Uluslararası Bilimsel Enerji Spor Bilimleri Konferansı	Universite Öğrencisi 20-30	Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik
Sakelen Zaman Tahmin Ölçme - Uzun Varsayım	Bowen, J.G. Pegibak, M.G.	1990	Bowen, J.G. Pegibak, M.G.	Adaptasyon	Highland Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü Abant İzzet Baysal Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü Eğitim ve Spor Bilimleri Bölümü COU Boşun Eğitimi ve Spor Bilimleri Departmanı	2008	Frontage Spor Bilimleri Bölümü	Universite Öğrencisi 20-30	Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik
Sakelen Zaman Tahmin Ölçme - Kısa Varsayım	Bowen, J.G. Pegibak, M.G.	1990	Bowen, J.G. Pegibak, M.G.	Adaptasyon	Frontage Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü Yıldırım Akbulut Yurtları	2008	Frontage Üniversitesi Spor Bilimleri Bölümü	Universite Öğrencisi 20-30	Green White	Explores Faktor Anvaki	Genişlik

Bey Zaman Mühürsüz Özgüç	Yıldırım, L. G.	1991	Müh. I.	Application	Röle Üzerindeki Eğilim ve Spor Etkileri Üzerine Bir Araştırma	2000	Anadolu Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi	Cardaklı'nın Alpha	Anadolu Fakültesi
	Yıldırım, R. Z.								
	Özgenç, M. R.								
	Özgenç, N. M.								
Yeni Bakış Pınarçın Özgüç	Durmuş, R.	2000	Derece II.	Application	Genel Üzerindeki Eğilim ve Spor Etkileri Üzerine Bir Araştırma Üzerine Bilimsel Bir Araştırma Üzerine Eğilim ve Spor Etkileri Üzerine	2000	Samsun Üniversitesi Eğilim ve Spor Bilimsel Tezi	Cardaklı'nın Alpha	Anadolu Fakültesi
	Yeni Üzerine, K. D.								
	Yeni Üzerine, A. O.								
	Yeni Üzerine, S.								
	Yeni Üzerine, E.								
Kanal Pınarçın Akmanlı Akmanlı Akmanlı	Yeni Üzerine, S.	2010	Lisans B.	Özet Çalışması	Fizik Üzerindeki Eğilim ve Spor Etkileri Üzerine Bilimsel Bir Araştırma Üzerine	2010	Samsun Üniversitesi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi	Cardaklı'nın Alpha	Anadolu Fakültesi
	Yeni Üzerine, H.								
	Yeni Üzerine, M. G.								
	Yeni Üzerine, S. O.								
Pınarçın Fındıklı Yeni Özgüç	Yeni Üzerine, Ö.	2011	Yeni Üzerine, Ö.	Özet Çalışması	Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri Tezleri Üzerine Yüksek Lisans Tezi	2011	Hacettepe Üniversitesi Eğilim ve Spor Bilimsel Tezi	Cardaklı'nın Alpha	Anadolu Fakültesi
	Yeni Üzerine, I.								
	Yeni Üzerine, D.								
	Yeni Üzerine, K.								
	Yeni Üzerine, I.								
Sakal Zaman Akmanlı Özgüç	Yeni Üzerine, P. A.	1995	Yeni Üzerine, Y.	Application	Akademi Üzerine Eğilim ve Spor Etkileri Üzerine	2011	Uludağ Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi	Cardaklı'nın Alpha	Anadolu Fakültesi
	Yeni Üzerine, G. D.								

TARTIşMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde rekreasyon alanında kullanılan ölçeklerin içerik, yöntem, yıl, yazarlar, dergiler ve kurumlar açısından incelenmesidir. Toplam 15 ölçeğin incelendiği çalışmada bu ölçeklerin çoğunun (%73,33) adaptasyon çalışmaları olduğu grlmektedir.

Çalışmaların yayımlandığı kaynaklar incelendiğinde, ağırlıklı olarak Uluslararası Spor Bilimleri Kongrelerinde sunulduğu (%33,33), bunu Spor Bilimleri alanlarında yapılan yüksek lisans tezleri izlediği (%26,67) ve Ulusal hakemli Spor Bilimleri dergilerinde yayımlandığı (%20) grlmektedir. Kullanılan lekler incelendiğinde uluslararası alanda rekreasyon alanında ölçek geliştirme çalışmalarının 1980-1990'lı yıllarda yer aldığı, ülkemizde ise gerek adaptasyon gerekse ölçek geliştirme çalışmalarının 2000'li yılları bulduğu grlmektedir. Alana özgü ölçek geliştirme ve adaptasyon çalışmalarının en fazla yapıldığı yıl ise %26,67 ile 2006 ve %20 ile 2008 yıllarıdır. Gerek lek geliştirme, gerekse adaptasyon çalışmalarında kullanılan örneklemenin ağırlıklı olarak (%53,33) niversite öğrencilerinden oluşmakta, bunu sağlık ve zindelik kulübü yeleri ya da egzersiz programlarına katılan kişiler (%26,67) izlemektedir.

Çalışmalarda güvenilirlik analizlerinde Cronbach's Alpha, Test re-test analizi ve Madde Analizi kullanılmıştır. Geçerlik analizlerinde ise çalışmaların çoğunda (%93,33) Açıklayıcı Faktör Analizi, sadece tek bir çalışmada ise Doğrulayıcı Faktör Analizi kullanılmıştır.

DEĞERLENDİRME

Ülkemizde son yıllarda serbest zaman ve rekreasyon kavramları önemli kavramlar haline gelmiştir. Üniversitelerde bu konuda değişik fakülte ve yüksekokullarda bölümler açılmış ve bu paralelde yetişmiş olan ve yetişen akademisyenler alana ve literatüre yönelik yayınlar yaparak katkı sağlamışlardır. Uluslararası düzeydeki çalışmaların artması açısından alanda geliştirilen ya da uyarlanan ölçeklerin kullanılması olumlu katkı sunabilecektir.

Adaptasyon alışmaları yaparken iki yönlü eviri ve adaptasyon sürecine dikkat edilmesi, güvenilirlik ve geçerlik analizlerinde sayısal yeterliliğin sağlanması önemlidir. Belli gruplara yönelik geliştirilen ya da uyarlanan ölçeklerin farklı gruplarda uygulanmasında geçerlik analizlerinin tekrar yapılması gerekebilecektir.

Alanda alışan akademisyenler geliştirilen ya da uyarlanan ölçekleri özel gruplara (yaşlılar, engelliler, çocuklar, v.b.) göre yeniden geliştirebilir. Ölçek

geliştirirken rekreasyon kuramları dikkate alınmalı, ulusal ve uluslararası literatür ayrıntılı incelenmelidir.

Bir ülke kültürüne adapte edilmiş olan ölçekler, hem kültürler arası karşılaşmalar yapmak, hem de söz konusu ülke kültüründe yeni ölçekler geliştirmek açısından literatüre katkı sağlayacak çalışmalardır. Ülkemiz kültüre adapte edilmiş olan ölçeklerin farklı yaş, cinsiyet ve özelliklere sahip gruplarda kullanımı ve farklı serbest zaman ve psiko-sosyal yapılarla ilişkilendirilmesi literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgül, B.M. ve Gürbüz, B. (2010). Leisure Attitude Scale: The Study of Reliability and Validity, *11th International Sports Sciences Congress*, 10-12 November, Antalya, Turkey.
- Alexandris, K. ve Carrol, B. (1997). Demographic Differences in the Perception of Constraints on Recreational Sport Participation: Result from a Study in Greece, *Leisure Studies*, 16: 107-125.
- Almaçık, Ü. ve Koç, F., (2009). Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği ile Üniversite Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Burhaniye MYO Bölgesel Kalkınma Kongresi Bildiri Kitabı*: 178-185.
- Alpar, R. (2010). *Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlilik-Güvenirlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Beard, J.G. ve Ragheb, M.G. (1980). Measuring Leisure Satisfaction, *Journal of Leisure Research*, 12 (1): 20-33.
- Demirel, M., Gürbüz, B. ve Karaküçük, S. (2009). Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Çevreye Yönelik Tutum Üzerindeki Etkisi ve Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği'nin Geçerliliği ve Güvenirliği, *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7 (2): 47-50.
- Diñç, S.C. (2006). Doğa Sporları Etkinliklerine İlişkin Liderlik Ölçeğinin Geliştirilmesi (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Dunlap, R.E., Van Liere, K.D., Mertig, A.G. ve Jones, R.E., (2000). Measuring Endorsement Of The New Ecological Paradigm: A Revised NEP Scale, *Journal of Social Issues*, 56 (3): 425-442.
- Ercan, İ. ve Kan, İ. (2004). Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlik, *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30 (3): 211-216.
- Erkuş, A. (2003). *Psikometri Üzerine Yazılar*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Esteve, R.San Martin, J., Lopez, A.E. (1999). Grasping The Meaning of Leisure: Developing a Self-report Measurement Tool, *Leisure Studies*, 18 (2): 79-91.
- Gökçe, H. (2008). Serbest Zaman Doyumunun Yaşam Doyumu ve Sosyo-demografik Değişkenlerle İlişkinin İncelenmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gözüm, S. ve Aksayan, S. (2003). Kültürlerarası Ölçek Uyarlaması için Rehber II: Psikometrik ve Kültürlerarası Karşılaştırma, *Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Dergisi*, 1:3-14.
- Gürbüz, B., Aşçı F.H. ve Çelebi M. (2006). The Reliability and Validity of the Turkish Version of the Recreational Exercise Motivation Measure. *Proceedings of 9th International Sport Sciences Congress*, 3-5 November, Muğla, Turkey, 2006.
- Gürbüz, B., Koçak, S. ve Lam, E.T.C. (2004). The Reliability and Validity of the Turkish Version of the Service Quality Assessment Scale, *19th Conference of the North American Society for Sport Management Abstract Book*, Atlanta, Georgia.

- Gürbüz, B., Özdemir, A. S. ve Karaküçük, S. (2007). Meaning of Leisure Time Scale: Evaluation of Psycho-metric Characteristics on Turkish University Students, *4th International Mediterranean Sport Science Congress Book of Abstracts*, Antalya, Turkey.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2006). The Reliability and Validity of the Turkish Version of "Leisure Constraints Questionnaire", *Proceedings of 9th International Sport Sciences Congress*, Muğla, Turkey.
- Karasar, N. (2003) *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karlı, Ü., Polat, E., Yılmaz, B. ve Koçak S. (2008). Serbest Zaman Tatmin Ölçeği'nin (Sztö-Uzun Versiyon) Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması, *Spor Bilimleri Dergisi*, 19 (2): 80-91.
- Kutlu, D. (2006). Reliability and Validity of Turkish Version of Customer Satisfaction Scale for Health Care and Fitness Clubs (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Middle East Technical University The Graduate School of Social Sciences.
- Lam, E.T.C. (2000). Service Quality Assessment Scale (SQAS): An Instrument for Evaluating Service Quality of Health-Fitness Clubs (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*) Texas: University of Houston.
- Mutlu, İ. (2008). Egzersiz Yapan Kişilerin Boş Zamanlarına Yönelik Tutumları Üzerine bir Araştırma (Kayseri İli Örneği) (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Müderrişoğlu, H., Kutay, E.L. ve Örneki, E.S. (2005). Kırsal Rekreasyonel Faaliyetlerde Kısıtlayıcılar, *Tarım Bilimleri Dergisi*, 11 (1): 40-44.
- Öner, N. (1987). Kùltürlerarası Ölçek Uyarlamasında Bir Yöntembilim Modeli, *Psikoloji Dergisi*, 6 (12): 80-83.
- Özdamar, K. (2002). *Paket Programlarda İstatistiksel Veri Analizi-1*. 4. Baskı, Eskişehir: Kaan Kitapevi.
- Özdemir, P. (2012). Temel Lisrel (Yapısal Eşitlik Modeli). Antalya: 10. Araştırma Yöntemleri Semineri Notları.
- Pelettier, L.G., Vallerand, R.J., Blais, M.R. ve Brière, N.M. (1991). http://www.er.uqam.ca/nobel/r26710/LRCS/echelles/EML28_en.pdf.
- Ragheb, M.G. ve Beard, J.G. (1982). Measuring Leisure Attitude. *Journal of Leisure Research*, 14 (2): 155-167.
- Rogers, H. ve Morris, T. (2003). An Overview of the Development and Validation of the Recreational Exercise Motivation Measure (REMM), *XIth European Congress of Sport Psychology. Congress Proceedings Book*, Copenhagen, Denmark.
- Sam, N., Sam, R. ve Öngen, B. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Tutumlarının Yeni Çevresel Paradigma ve Benlik Saygısı Ölçeği ile İncelenmesi, *Akademik Bakış Dergisi*, 21:1-16.
- Tekin, H. (1996). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. 9. Baskı. Ankara: Yargı Kitap ve Yayınevi.
- Tezbaşaran, A. (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, Psikoloji Derneği Yayınları, Ankara: Özyurt Matbaası.
- Tütüncü, Ö., Aydın, İ., Küçükusta, D., Avcı, N. ve Taş, İ. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi, *Spor Bilimleri Dergisi*, 22 (2): 69-83.
- Uzun, S. (2005). Kırsal ve Kentsel Alanlardaki Parklarda Kullanıcı Memnuniyeti; Gölcük Ormanıçı Dinlenme Alanı ve İnönü Parkı Örneği (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Uzun, S. ve Müderrişoğlu, H. (2010). Kırsal ve Kentsel Alanlardaki Parklarda Kullanıcı Memnuniyeti; Gölcük Ormanıçı Dinlenme Alanı Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakùltesi Dergisi*, (1): 67-82.
- Witt, P.A. ve Ellis, G.D. (1985). Development of a Short Form to Assess Perceived Freedom in Leisure, *Journal of Leisure Research*, 17(3):225-223.
- Yerlisu Lapa, T. ve Ağyar, E. (2011). Cross-Cultural Adaptation of Perceived Freedom in Leisure Scale, *World Applied Sciences Journal*, 14(7): 980-986.

Sağlık alışanlarının Sportif Rekreasyona Katılımlarının İncelenmesi (Antalya Araştırma ve Eğitim Hastanesi Örneği)

Evren AğYAR

T. C. Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: evrentercan@akdeniz.edu.tr

Ayşe KALKAN

Antalya Araştırma ve Eğitim Hastanesi
E-posta: Sarp2005@hotmail.com

Haluk ÇEREZ

T. C. Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: hcerez@akdeniz.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; Antalya Araştırma ve Eğitim Hastanesi alışanlarının sportif rekreasyon etkinliklerine katılımlarının ve beklentilerinin incelenmesidir. Araştırma tanımlayıcı bir araştırmadır. Evren; hastanede çalışan 1808 bireyden, örnekleme ise gönüllü olan 622 çalışandan oluşmaktadır (yaş=35,03±8,5). Veri toplama aracı literatür incelenerek uzman görüşü doğrultusunda geliştirilmiş bir ankettir. Tanımlayıcı istatistikler ve Ki-kare analizi uygulanmıştır. Katılımcıların %71,2'si kadın, %61,9'u orta sosyo-ekonomik düzeye sahip, 14,55±8,15 yıllık hizmet vermiş bireylerdir. Sağlık alışanlarının spora ilgi duyma oranları %57,6, düzenli spor yapma oranları ise %12,2'dir. Katılımcıların tercih ettikleri üç spor branşı sırasıyla yürüyüş (%80,54), yüzme (%37,78) ve futbol (%15,11) olarak vurgulanmıştır. Kadınların spora ilgi duyma ve düzenli spor yapma oranları erkeklere göre daha düşük bulunmuştur (p<0,05). Sportif rekreasyona katılma nedenleri içinde en fazla kabul edileni sağlığın korunması (%73,2) iken katılımın değerlendirilmesinde en çok öne çıkan unsur sağlığa yaptığı olumlu katkı olmuştur (%76,4). Çalışanların kurumlarından beklentileri içinde öne çıkan kavramlar ise sırasıyla kurum içinde ücretsiz fitness salonu, saha, tesis ve ekipman sağlanması, doğa yürüyüşü, koşu etkinlikleri, kurslar, turnuvalar, kulüp etkinlikleri, çalışma saatlerinde zaman yaratacak ayarlamalar, yönetimin desteği, rekreasyon faaliyetlerinin tanıtımı, bilinçlendirme ve özendirme, uzman eğitmen, gibi konulardır. Yönetimin bu konularda çalışanlarına yönelik desteğinin çalışan memnuniyeti ve verimliliğinin gelişmesine katkı yapacağı beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: Park rekreasyonu, serbest zaman katılımı

GİRİŞ

Günümüz dünyasında gelişmişliğin ölçütlerinden biri de bireylerin çeşitli zorunlulukları veya yükümlülükleri dışında kalan zamanlarını nasıl değerlendirdiği konusu olmaktadır. Bireylerin iş veya çeşitli sorumlulukları dışında kendilerine ayırdıkları zaman literatürde “serbest zaman”, “boş zaman”, “özgür zaman” gibi terimlerle ifade edilmiştir. Yabancı literatüre “leisure” olarak geçen bu zaman dilimi “Bireyin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorluktan veya bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği bir etkinlikle uğraştığı, özgürce istediği gibi kullanabildiği zaman” olarak tanımlanmaktadır (Bakır 1990). Bireyler, sahip oldukları bu zamanı açık veya kapalı alanlarda, pasif veya aktif olarak, kentsel veya kırsal alanlarda serbest zaman etkinliklerine katılarak değerlendirmek istemektedirler (Karaküçük 2005). Özellikle sanayi devriminden sonra teknolojik ve bilimsel gelişmeler sonucu artan serbest zaman; rekreasyon kavramının öneminin artmasını sağlamıştır. Rekreasyon özellikle rekreasyon hizmet sağlayıcıları tarafından bireysel ya da kolektif olarak serbest zamanda yapılan faaliyetler olarak tanımlanırken, bazı tanımlarda serbest zamanın maksatlı bir biçimde kullanılması ifadesine değinilmiş, bazı çalışmalarda da rekreasyonun değeri ve çıktılarına odaklanılmıştır (Torkildsen 1992). Rekreasyon “Bireyin özgür zamanda zevk almak ya da bazı fiziki, toplumsal ve duygusal davranışları kazanmak için yaptıkları etkinlikler ya da deneyimler olarak da tanımlanmaktadır (Kılbaş 2001). Rekreasyona duyulan ihtiyacın nedenleri, rekreatif etkinliklerin bireysel ve toplumsal olarak sağladığı faydalardan kaynaklanmaktadır. Bu faydaları genel başlıklarıyla inceleyecek olursak; fiziki sağlık gelişimi kazandırması, ruh sağlığını koruyarak sürdürülmesine katkı sağlaması, insanı sosyalleştirmesi, bireysel beceri ve yeteneklerin gelişmesini sağlaması, çalışma başarısı ve iş verimini arttırması, yaratıcılığı geliştirmesi, toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlaması ve de bunların yanı sıra ekonomik girdi sağlaması söz konusudur (Karaküçük 2005).

LİTERATÜR

Literatür incelendiğinde rekreasyona katılımın farklı meslek gruplarında incelendiği görülmektedir. Daha önce öğretmenlerin, emniyet çalışanlarının, öğretim elemanlarının, öğrencilerin rekreasyona katılımı çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır (Erken 2008; Ekici vd 2010; Güngörmüş vd 2006; Kiper 2009). Yoğun ve stresli bir çalışma temposuna sahip olan sağlık çalışanları ise daha çok çalışma ortamları açısından irdelenmiş, gerek çalışma ortamlarında yaşadıkları riskler, gerek mesleki tükenmişlik düzeyleri, hijyen alışkanlıkları, sigara kullanım-

ları gibi konular açısından araştırılmıştır. Sağlık çalışanlarının hem kendilerinin iyi iş ortamında çalışmayı hak ettikleri, hem de hizmet verdikleri kişilere daha iyi hizmet vermeleri açısından iş ortamlarına yönelik çalışmaların önemi vurgulanmıştır (Parlar 2008). Fakat sağlık çalışanlarının işin ortamının yoğunluğu ve stresinden uzaklaşmalarını sağlayacak bir başka önemli kavram olan serbest zamanları ve bu zamanlarda katılacakları rekreatif etkinlikler pek fazla ele alınmamıştır. Bu nedenle çalışmada sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılımlarının Antalya Araştırma ve Eğitim Hastanesi örneğinde incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma amacına göre tanımlayıcı, yapılaş zamanına göre kesitsel bir çalışmadır. Veri toplama aracı olarak Öpözlü (2006) ve Kılış (2006) tarafından yapılmış çalışmalar ve rekreasyon alanında kullanılan anketler incelenerek uzman görüşü de alınarak iki bölümden oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Anket formunun birinci bölümünde sağlık çalışanlarına ilişkin demografik bilgiler, ikinci bölümde ise sportif rekreasyon katılımı ile ilgili görüşler yer almıştır.

Araştırmanın evreni Antalya Araştırma ve Eğitim Hastanesinde çalıştığı belirlenen 1808 kişiden, örneklem ise $n = Nt^2pq / d^2 (N-1) + t^2 pq$ formülü ile hesaplanmıştır (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu, 1995). Formülde N yerine 1808, t yerine $\alpha=0,05$ yanılğı düzeyinde t tablosuna göre serbestlik derecesi 30 ve üzerinde kullanılan t değeri olan 1,96 alınmıştır. Mümkün olan en yüksek örneklem değeri elde edebilmek amacıyla olayların görülme sıklığı olan p ve görülmeme sıklığı olan q yerine 0,5 alınmıştır. Kabul edilebilir sapma değeri olan d ise yaygın kullanımıyla 0,05 kabul edilmiştir. Formülden yararlanılarak elde edilen 317 sayısının çeşitli veri kayıplarına karşı iki katı alınmış ve 634 kişiye anket uygulanmıştır. Tam olarak yanıtlanmayan anketler çalışma kapsamı dışına alınmış ve istatistiksel analizlerde 622 anketten yararlanılmıştır. İstatistiksel analizde tanımlayıcı istatistikler, frekans dağılımları ve ki kare analizi uygulanmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan bireylerle ilgili demografik bulgular incelendiğinde katılımcıların ağırlıklı olarak kadın (%71,2), üniversite ve üzeri eğitime sahip (%81,18), evli (%70,1), orta sosyo-ekonomik düzeye sahip (%61,9) bireylerden oluştuğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı

Değişken	Kategoriler	Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	443	71,2
	Erkek	179	28,8
	Toplam	622	100,0
Eğitim	İlk-orta Eğitim	17	2,7
	Lise	100	16,1
	Meslek Yüksekokulu ve Üniversite	429	69,0
	Yüksek lisans	25	4,0
	Doktora	51	8,2
	Toplam	622	100
Medeni Durum	Bekar	166	26,7
	Evli	434	70,1
	Yanıtsız	20	3,2
	Toplam	622	100,0
Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzey	Alt	36	5,8
	Ortanın Altı	55	8,8
	Orta	385	61,9
	Ortanın üstü	131	21,1
	Üst	15	2,4
	Toplam	622	100,0

Katılımcılar gelir düzeyi açısından incelendiğinde ise; %56,4'ünün gelir düzeyinin 2500 TL ve üzeri olduğu görülmektedir. Ortalama çocuk sayısı $1,72 \pm 0,68$, ortalama hizmet yılı süresi ise $14,55 \pm 8,15$ 'tir. Çalışmaya katılan bireyler içinde spora ilgi duyduklarını belirtenlerin oranı %57,6 iken kısmen ilgi duyanların oranı %34,9'dur. Buna rağmen düzenli spor yaptığını belirtenlerin oranı %12,2,, kısmen düzenli spor yaptığını belirtenlerin oranı ise %44,2'dir. Spor faaliyetlerine katılma durumuna bakıldığında ise ortaya çıkan sonuç bireylerin çoğunlukla (%64,5) ara sıra spor yapmayı tercih ettiğidir. Öncelikli tercih %50,3 ile bireysel katılımdır (Tablo 2). Katılımcılar ortalama olarak haftada $2,34 \pm 1,49$ gün spor yaparken haftalık ortalama süre ise $3,19 \pm 3,71$ saattir. Çevresindeki spor tesislerini yeterli bulanların oranı %36,5; kısmen yeterli bulanların oranı %29,7, yeterli olmayanların oranı ise %32,3'tür (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların spora katılımı ile ilgili durumları ve görüşleri

Değişken	Kategoriler	Frekans	%
Spora ilgi duyma durumu	Evvet	358	57,6
	Kısmen	217	34,9
	Hayır	46	7,4
	Yanıtsız	1	0,2
	Toplam	622	100
Düzenli spor yapma durumu	Evvet	76	12,2
	Kısmen	275	44,2
	Hayır	271	43,6
	Toplam	622	100
	Aktif olarak spor yapıyor	22	3,5

Spor faaliyetlerine katılım durumu	Düzenli spor yapıyor	45	7,2
	Sıklıkla spor yapıyor	51	8,2
	Ara sıra spor yapıyor	401	64,5
	Hiç spor yapmıyor	101	16,2
	Yanıtsız	2	0,3
Toplam		622	100
Spor faaliyetlerine katılmada en fazla tercih ettikleri kişiler	Bireysel katılım	313	50,3
	Aileyle katılım	85	13,7
	Arkadaşlarla katılım	136	21,9
	Diğer	15	2,4
	Yanıtsız	73	11,7
Toplam		622	100

Sağlık çalışanlarının en fazla tercih ettiği rekreasyonel spor branşı 501 vurgu sayısına sahip olan yürüyüş iken (%80,55), bunu sırasıyla yüzme (%38,26) ve futbol (%15,11) izlemiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların tercih ettikleri rekreatif spor etkinlikleri

Rekreasyonel Spor Branşı	Vurgu Sayısı	Toplam	%
Yürüyüş	501	622	80,55
Yüzme	238	622	38,26
Futbol	94	622	15,11
Bisiklet	68	622	10,93
Voleybol	61	622	9,81
Koşu	57	622	9,16
Masa tenisi	56	622	9,00
Jimnastik	47	622	7,56
Basketbol	38	622	6,11
Tenis	37	622	5,95
Step-Aerobik	37	622	5,95
Halk oyunları	35	622	5,63

Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılım nedenleri içinde en fazla katılım gösterdikleri neden %73,2 ile sağlığı korumak iken bunu, %62,9 ile rahatlatma ve iş ortamından uzaklaşma ve %54,0 ile yapılabilecek en iyi faaliyet olarak düşünme gelmektedir. Katılmadıklarını en fazla belirttikleri neden ise %53,9 ile fazla para harcamaları gerekmediğinden katılamama durumu olurken, bunu katılımı engelleyecek bir aile ve çevre baskısı olmaması (%42,6) ve arkadaşlarla birlikte olabilmek için katılıyorum ifadeleri (%40,2) izlemektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Sağlık alışanlarının sportif rekreasyona katılım nedenleri

<i>Katılma Nedenleri</i>	<i>Yanıtlar</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Katılma Nedenleri</i>	<i>Yanıtlar</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Rahatlama ve iş ortamından uzaklaşma amacıyla katılıyor	Katılmıyorum	150	24,1	Güzel bir ortam sağlamak için katılıyor	Katılmıyorum	182	29,3
	Kararsızım	81	13,0		Kararsızım	118	19,0
	Katılıyorum	391	62,9		Katılıyorum	322	51,8
	Toplam	622	100,0		Toplam	622	100,0
Arkadaşlarımla birlikte olabilmek için katılıyor	Katılmıyorum	250	40,2	Faaliyet yerine kolayca ulaşabildiğim için katılıyor	Katılmıyorum	220	35,4
	Kararsızım	112	18,0		Kararsızım	124	19,9
	Katılıyorum	260	41,8		Katılıyorum	278	44,7
	Toplam	622	100,0		Toplam	622	100,0
Fazla para harcamam gerektiği için katılıyor	Katılmıyorum	335	53,9	Sağlığını korumak için katılıyor	Katılmıyorum	83	13,3
	Kararsızım	114	18,3		Kararsızım	84	13,5
	Katılıyorum	173	27,8		Katılıyorum	455	73,2
	Toplam	622	100,0		Toplam	622	100,0
Faaliyetlere katılımı engelleyecek bir çevre ve aile baskısı olmadığı için katılıyor	Katılmıyorum	265	42,6	Sağlığını kazanmak için katılıyor	Katılmıyorum	176	28,3
	Kararsızım	121	19,5		Kararsızım	118	19,0
	Katılıyorum	236	37,9		Katılıyorum	328	52,7
	Toplam	622	100,0		Toplam	622	100,0
Yapabileceğim en iyi faaliyet olduğu için katılıyor	Katılmıyorum	171	27,5	Kilo problemlerim yüzünden katılıyor	Katılmıyorum	222	35,7
	Kararsızım	115	18,5		Kararsızım	125	20,1
	Katılıyorum	336	54,0		Katılıyorum	275	44,2
	Toplam	622	100,0		Toplam	622	100,0
Yetenekli olduğuma inandığım için katılıyor	Katılmıyorum	236	37,9	Alışkanlık kazandığım ve bu alışkanlığı sürdürmek istediğim için katılıyor	Katılmıyorum	176	28,3
	Kararsızım	151	24,3		Kararsızım	155	24,9
	Katılıyorum	235	37,8		Katılıyorum	291	46,8
	Toplam	622	100,0		Toplam	622	100,0

Sağlık alışanlarının sportif rekreasyona katılmama nedenleri içinde en fazla katıldıkları neden %20,6 ile ekonomik yetersizlik olsa da katılmayanların oranının %59,8 olması ekonomik yetersizliğin çok da belirleyici olmadığını göstermektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Sağlık alışanlarının sportif rekreasyona katılmama nedenleri

<i>Katılmama Nedenleri</i>	<i>Yanıtlar</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>Katılmama Nedenleri</i>	<i>Yanıtlar</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Ekonomik yetersizlikten dolayı katılmıyorum	Katılmıyorum	372	59,8	Böyle bir alışkanlığım zaten yok	Katılmıyorum	337	54,2
	Kararsızım	122	19,6		Kararsızım	158	25,4
	Katılıyorum	128	20,6		Katılıyorum	127	20,4
	Toplam	622	100		Toplam	622	100
Hangi faaliyetleri nasıl ve neden yapacağım konusunda yeterli bilgiye sahip değilim	Katılmıyorum	354	56,9	Çevrem ve aile bu tür faaliyetlere katılmamı istemiyor	Katılmıyorum	345	55,5
	Kararsızım	153	24,6		Kararsızım	160	25,4
	Katılıyorum	115	18,5		Katılıyorum	117	20,4
	Toplam	622	100		Toplam	622	100,0

Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılım sonrası hissettikleri incelendiğinde en fazla vurgulanan sonuç %76,4 katılım oranıyla sağlığa olumlu etki yapması iken, bunu %74,9 ile rahatlatıcı ve can sıkıntısından uzaklaştırıcı bulma ve %70,3 ile dinlendirici bulma sonuçları izlemektedir (Tablo 6). Ayrıca sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılımın mesleki performanslarını arttırdığına düşünenlerin oranı %51,6 iken, bu görüşe katılmayanların oranı ise %26,5'tir.

Tablo 6. Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılma sonrası hissettikleri

Katılmama Nedenleri	Yanıtlar	N	%	Katılmama Nedenleri	Yanıtlar	n	%
Dinlendirici buluyorum	Katılmıyorum	99	15,9	Rahatlatıcı ve can sıkıntısından uzaklaştırıcı buluyorum	Katılmıyorum	69	11,1
	Kararsızım	86	13,8		Kararsızım	87	14,0
	Katılıyorum	437	70,3		Katılıyorum	466	74,9
	Toplam	622	100		Toplam	622	100
Eğlenceli ve heyecan verici buluyorum	Katılmıyorum	97	15,6	Sağlığıma olumlu etki yapıyor	Katılmıyorum	53	10,1
	Kararsızım	112	18,0		Kararsızım	84	13,5
	Katılıyorum	413	66,4		Katılıyorum	475	76,4
	Toplam	622	100		Toplam	622	622
Eğitici buluyorum	Katılmıyorum	138	22,2	İnsanlarla daha kolay iletişim kuruyorum, çevrem genişliyor	Katılmıyorum	120	19,3
	Kararsızım	144	23,2		Kararsızım	135	21,7
	Katılıyorum	340	54,7		Katılıyorum	367	59,0
	Toplam	622	100		Toplam	622	622

Araştırma grubunun sportif rekreasyona katılımı ilgili durumları cinsiyete göre karşılaştırıldığında, erkeklerin %75,4'lük bir oranlar kadınlara göre (%50,5) spora daha fazla ilgi duyduğu görülmektedir. Kadınlarda kararsızların oranı daha yüksek iken (%40,7), spora ilgi duymadığını belirtenlerin oranı da erkeklerle göre daha yüksektir (%8,8). Bunun yanında düzenli spor yapma durumu da erkeklerde %17,9 ile kadınlara göre (%9,9) daha yüksek bulunmuştur. Fakat her iki cins için de bu oranların düşük olduğu görülmektedir. Kadınlarda düzenli spor yapmıyorum diyenlerin oranı (%47,6) ile neredeyse yarıya yakınken bu oran erkeklerde %33,5 ile daha düşüktür. Katılımcılardan spor faaliyetlerine katılım durumlarını ifade etmeleri istenmiş ve cinsiyet açısından karşılaştırıldığında kadınlarda hiç spor yapmayan (%18,1) ve ara sıra spor yapanların (%65,6) oranlarının erkeklere göre (sırasıyla %11,8 ve %62,4) daha yüksek olduğu, aktif olarak spor yapanların, düzenli spor yapanların ve sıklıkla spor yapanların ise erkeklerde (sırasıyla %5,6, %9,6 ve %10,7) kadınlara göre (sırasıyla %2,7, %6,3 ve %7,2) görülmüştür. Cinsiyete göre spor faaliyetlerine katılmada tercih edilen kişiler de değişmektedir. Kadınlar %60,2 ile bireysel katılımı en fazla tercih ederken, erkeklerde bu oran %49,7'ye düşmekte, fakat arkadaşlarla

katılım %39,5 ile kadınlara göre (%18,3) daha yüksek bir oranda tercih edilmektedir. Ayrıca kadınlarda aileyle katılımın tercih edilmesi %18,3 ile erkeklere göre (%9,0) daha yüksek bulunmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Katılımcıların cinsiyete göre spora katılımı ile ilgili durumları ve görüşleri

Değişken	Kategoriler	Kadın		Erkek		χ ²
		n	%	n	%	
Spora ilgi duyma durumu	Evet	223	50,5	135	75,4	32,589*
	Kısmen	180	40,7	37	20,7	
	Hayır	39	8,8	7	3,9	
	Toplam	442	100	179	100	
Düzenli spor yapma durumu	Evet	44	9,9	32	17,9	13,508*
	Kısmen	188	42,4	87	48,6	
	Hayır	211	47,6	60	33,5	
	Toplam	443	100	179	100	
Spor faaliyetlerine katılım durumu	Aktif olarak spor yapıyor	12	2,7	10	5,6	9,942*
	Düzenli spor yapıyor	28	6,3	17	9,6	
	Sıklıkla spor yapıyor	32	7,2	19	10,7	
	Ara sıra spor yapıyor	290	65,6	111	62,4	
	Hiç spor yapmıyor	80	18,1	21	11,8	
	Toplam	442	100	178	100	
Spor faaliyetlerine katılmada en fazla tercih ettikleri kişiler	Bireysel katılım	230	60,2	83	49,7	30,646*
	Aileyle katılım	70	18,3	15	9,0	
	Arkadaşlarla katılım	70	18,3	66	39,5	
	Diğer	12	3,1	3	1,8	
	Toplam	382	100	167	100	

*p<0,05

Çalışmaya katılan bireylerin sportif rekreasyona katılım nedenleri, katılmama nedenleri ve katılımı ile ilgili duyguları cinsiyete göre karşılaştırılmış ve sadece katılım nedenlerinde anlamlı farklılıkla görülmüştür. Katılım nedenleri içinde arkadaşlarla birlikte olabilmek için katılma ifadesini erkekler %46,4 ile kadınlara (%40,0) daha fazla onaylarken, katılmıyorum ifadesine verilen yanıtlarda da kadınlar %43,6 ile erkeklere göre (%31,8) daha yüksek bir orana sahip bulunmuştur. Bu bulgu Tablo 7'deki "Spor faaliyetlerine katılmada en fazla tercih ettikleri kişiler" bulgusuyla da örtüşmektedir. Cinsiyete göre anlamlı çıkan bir başka katılım nedeni ise kilo problemleri nedeniyle spor faaliyetlerine katılma durumudur. Kadınlarda katıldığını ifade edenlerin oranı %47,4 ile erkeklere göre (%36,3) daha yüksektir. Katılmama durumu da erkeklerde (%42,5) bulunmuştur (Tablo 8).

Tablo 8. Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılım ile ilgili görüşlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması

İfadeler	Yanıtlar	Kadın		Erkek		χ^2
		n	%	n	%	
Arkadaşlarımla birlikte olabilmek için katılıyorum	Katılmıyorum	193	43,6	57	31,8	7,609*
	Kararsızım	73	16,5	39	21,8	
	Katılıyorum	177	40,0	72	46,4	
	Toplam	443	100	179	100	
Kilo problemlerim yüzünden katılıyorum	Katılmıyorum	146	33,0	76	42,5	6,932*
	Kararsızım	87	19,6	38	21,2	
	Katılıyorum	210	47,4	65	36,3	
	Toplam	443	100	179	100	

*p<0,05

Çalışma grubu yaş açısından da sportif rekreasyona katılım durumları ve görüşleri açısından karşılaştırılmıştır. Dağılım da göz önünde bulundurularak 35 yaş kesim noktası olarak alınmış ve yapılan karşılaştırmada düşük yaş grubunda tesisleri yeterli bulma oranı (%32,6) yüksek yaş grubuna göre (%42,1) daha düşük gerçekleşmiştir. Düşük yaş grubunun spor faaliyetlerine katılımında bireysel katılımı tercih etme oranları %50,9 ile yüksek yaş grubuna göre (%63,1) daha düşük iken arkadaşlarla katılım %31,8 ile 35 ve altı yaş grubunda daha yüksek çıkmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. Katılımcıların yaşa göre sportif rekreasyona katılımı ile ilgili durumları ve görüşleri

Değişken	Kategoriler	35 yaş ve altı		35 yaşın üzeri		χ^2
		n	%	n	%	
Tesisleri yeterli bulma durumu	Evet	104	32,6	122	42,1	9,902*
	Kısmen	94	29,5	91	31,4	
	Hayır	121	37,9	77	26,6	
	Toplam	319	100	290	100	
Spor faaliyetlerine katılmada en fazla tercih ettikleri kişiler	Bireysel katılım	144	50,9	166	63,1	15,163*
	Aileyle katılım	42	14,8	43	16,3	
	Arkadaşlarla katılım	90	31,8	46	17,5	
	Diğer	7	2,5	8	3,0	
Toplam	283	100	263	100		

*p<0,05

Yaş gruplarına göre sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılma nedenleri, katılmama nedenleri ve katılım sonrası duygular açısından anlamlı farklılıklar görüşmüştür. Sağlığını koruduğu için katıldığını ifade edenler düşük ve yüksek yaş grubunda çok yakın oranlarda olsalar da katılmıyorum ifadesini işaretleyenlerin oranı (%15,9) 35 yaş ve altı grupta, yüksek yaş grubuna göre

(%10,4) daha yüksek bulunmuştur. Kilo problemleri yüzünden katıldığını ifade edenler ise 35 yaşın üzeri grupta (%50,8) diğer gruba göre (%38,1) daha yüksektir. Alışkanlık kazanma ve bu alışkanlığı sürdürme ifadesine katılım ise 35 yaş üzeri grupta %52,9 ile düşük yaş grubuna göre (%41,6) daha yüksek oranda gerçekleşmiştir.

Spor faaliyetlerine katılmanın sağlığa olumlu etki yaptığına katılım genç grupta %77,5 ile diğer gruba göre (%75,4) daha yüksek gerçekleşmiştir. Fakat genç grupta bu görüşe katılmayanların oranı da diğer gruba göre yüksek çıkmıştır. Sportif rekreasyona katılımın insanlarla olan iletişimlerini arttırdığını ileri sürenlerin 35 yaş ve altı grupta daha yüksek bir orana sahip oldukları görülmektedir (%62,8) (Tablo 10).

Tablo 10. Sağlık alışanlarının sportif rekreasyona katılım ile ilgili görüşlerinin yaşa göre karşılaştırılması

	Yanıtlar	35 yaş ve altı		35 yaşın üzeri		χ^2
		n	%	n	%	
Sağlığımı korumak için katılıyorum	Katılmıyorum	51	15,9	31	10,4	8,399*
	Kararsızım	33	10,3	50	16,8	
	Katılıyorum	236	73,8	216	72,7	
	Toplam	320	100	297	100	
Kilo problemlerim yüzünden katılıyorum	Katılmıyorum	136	42,5	85	28,6	14,020*
	Kararsızım	62	19,4	61	20,5	
	Katılıyorum	122	38,1	151	50,8	
	Toplam	320	100	297	100	
Alışkanlık kazandığım ve bu alışkanlığı sürdürmek için katılıyorum	Katılmıyorum	105	32,8	68	22,9	9,705*
	Kararsızım	82	25,6	72	24,2	
	Katılıyorum	133	41,6	157	52,9	
	Toplam	320	100	297	100	
Spor faaliyetlerine katılmak sağlığıma olumlu etki yapıyor	Katılmıyorum	38	11,9	24	8,1	6,244*
	Kararsızım	34	10,6	49	16,5	
	Katılıyorum	248	77,5	224	75,4	
	Toplam	320	100	297	100	
Spor faaliyetlerine katılmak insanlarla daha kolay iletişim kurmamı sağlığı, çevrem gelişiyor	Katılmıyorum	64	20	53	17,8	8,027*
	Kararsızım	55	17,2	79	26,6	
	Katılıyorum	201	62,8	165	55,6	
	Toplam	320	100	297	100	

* $p < 0,05$

Çalışanlara anketin sonunda düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri için açık uçlu bir soru sorulmuş ve verilen yanıtlar 8 ana başlıkta temalandırılmıştır. Buna göre en fazla vurgu yapılan beklenti kurum içinde özellikle de bir spor uzmanı desteğinde yararlanılabilecek fitness ve pilates salonu, basketbol, voleybol futbol ve tenise yönelik sahalar konusudur (%12,86). Bir başka vurgulanan

konu da halk koşuları, pilates, halk oyunları, doğa yürüyüşü, kamp, sabah sporu etkinlikleri, kurs ve spor organizasyonları yapılması, turnuvalar düzenlenmesi, takımlar kurulması, faaliyetleri yönetecek birim oluşturulmasıdır (%10,41). Çalışanlar ayrıca çalışma saatlerinin, nöbet izinlerinin faaliyetlere katılımı destekleyecek şekilde düzenlenmesi (%5,14), rekreasyon faaliyetleri ile ilgili bilinçlendirme ve bilgilendirme toplantıları yapılması (%2,41) ve kurum yönetiminden bu konularda destek sağlanmasına (%2,09) değinmişlerdir.

Tablo 11. Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyon faaliyetlerine katılım konusunda hastane yönetiminden beklentileri

<i>Hastane Yönetiminden Beklentiler</i>	<i>Vurgu Sayısı</i>	<i>Toplam</i>	<i>%</i>
Kurum içinde fitness ve pilates salonu, çeşitli branşlarda saha (basketbol, voleybol, futbol, tenis v.b.), tesis ve ekipman sağlanması, spor uzmanı desteği alınması	80	622	12,86
Halk koşuları, pilates, halk oyunları, doğa yürüyüşü, kamp, sabah sporu etkinlikleri, kurs ve spor organizasyonları, turnuvalar, takımlar kurulması, faaliyetleri yönetecek birim oluşturulması	65	622	10,41
Çalışma saatlerinin, nöbetlerin, nöbet izinlerinin ayarlanarak boş zaman yaratılması	32	622	5,14
Rekreasyon faaliyetleri ile ilgili bilgilendirme, öneminin vurgulanması ve tanıtımı, alışkanlık kazandırma	15	622	2,41
Kurum yönetiminin konu ile ilgili çalışmalar yapması ve çalışanları desteklemesi	13	622	2,09
Masa tenisi olanağı sunulması	12	622	1,93
Faaliyetlere katılımın desteklenmesi için ücretlerle ilgili düzenlemeler	7	622	1,13
Kadınlara özel alanlar, faaliyetler sırasında çocuk bakımı konusunda destek verilmesi	4	622	0,64

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bulgular incelendiğinde katılımcıların ağırlıklı olarak kadın, üniversite ve üzeri eğitime sahip, evli, orta sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylerden oluştuğu görülmektedir. Hastane çalışanlarının çoğunun kadınlardan oluştuğu literatürde genel kabul görmüş bir durumdur (Seçim, 1991).

Katılımcıların yarısından çoğu spora ilgi duyduklarını belirtirken, düzenli spor yapanların oranı oldukça düşüktür. Bu sonuç Öpözlü tarafından 2006'da Kütahya ilinde 1060 kişiye uygulanmış olan çalışmayla da örtüşmektedir (Öpözlü, 2006). Ayrıca İstanbul ilinde yine 2006 yılında 1067 kişiye uygulanan çalışmada ise yine düzenli spor yapanların oranı düşüktür (Kılıç 2006). Spor faaliyetlerine katılma durumuna bakıldığında ise ortaya çıkan sonuç bireylerin

çoğunlukla ara sıra spor yapmayı tercih ettiğidir. Öncelikli tercih ile bireysel katılımdır.

Sağlık çalışanlarının en fazla tercih ettiğİ rekreasyonel spor branşı yürüyüş iken bunu sırasıyla yüzme ve futbol izlemiştir. Daha önce yapılan çalışmalarda da yürüyüş etkinliğinin en fazla tercih edilen etkinlik olduğı saptanmıştır (Öpözlü 2006 ; Kılıç 2006; Kiper 2009).

Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılım nedenleri içinde en fazla katıldıklarını ifade ettikleri neden sağlığı korumak iken bunu rahatlatma ve iş ortamından uzaklaşma ve yapılabilecek en iyi faaliyet olarak düşünme gelmektedir. Sağlığı koruma nedeniyle sportif rekreasyona katılım farklı meslek gruplarından oluşan bireylere yapılan çalışmalardaki bulgularla karşılaştırıldığında (Öpözlü, 2006) sağlık personelinde daha yüksek bir orana ulaşıldığı görülmektedir. Yine bireyleri serbest zamanlarında spora yönlendiren nedenlerin başında sağlık konusunun geldiğı çalışmalar da literatürde yer almaktadır (Kara 2006, Erken, 2008).

Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılmama nedenleri içinde en fazla katıldıkları neden ekonomik yetersizlik olmuştur. Fakat ekonomik koşulları bir engel olarak görmeyenlerin oranı da yüksektir. Bunda sağlık çalışanlarının içinde kendilerini sosyo-ekonomik olarak ortanın altı ve alt düzeyde algılayanların düşük olmasının da etkisi bulunabilmektedir.

Sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılım sonrası hissettikleri incelendiğinde en fazla vurgulanan sonuç sağlığa olumlu etki yapmasıdır. Bunu rahatlatıcı ve can sıkıntısından uzaklaştırıcı bulma ve dinlendirici bulma sonuçları izlemektedir. Literatürde de sportif rekreasyona katılımın sağlığa olumlu etki yaptığı, rahatlatıcı ve can sıkıntısından uzaklaştırıcı ve de dinlendirici olduğunu düşünenlerin oranlarının yüksek bulunduğı çalışmalara rastlanmaktadır (Öpözlü 2006). Bunun yanı sıra serbest zaman faaliyetlerinin dinlendirici ve can sıkıntısından uzaklaştırıcı olduğunu vurgulayan çalışmalar da bulunmaktadır (Yeniçeri vd 2002). Yine Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarındaki öğretim elemanlarına yapılan bir çalışmada da dinlendirici olma özelliğı ön plana çıkmıştır (Güngörmüş vd 2006).

Cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalarda erkeklerin kadınlara göre spora daha fazla ilgi duyduğı görülmektedir. Bu bulgu Niğde ili merkezinde yapılan bir çalışmayla da örtüşmektedir. Bu çalışmada da erkeklerin spora ilgi düzeyleri daha yüksek olarak bulunmuştur (Kara 2006).

Bunun yanında düzenli spor yapma durumu da erkeklerde kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur. Fakat her iki cins için de bu oranların düşük olduğu görülmektedir. Kadınlarda düzenli spor yapmıyorum diyenlerin oranı neredeyse yarıya yakınken bu oran erkeklerde daha düşüktür. Katılımcılardan spor faaliyetlerine katılım durumlarını ifade etmeleri istenmiş ve cinsiyet açısından karşılaştırıldığında kadınlarda hiç spor yapmayan ve ara sıra spor yapanların oranlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu, aktif olarak spor yapanların, düzenli spor yapanların ve sıklıkla spor yapanların ise erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre spor faaliyetlerine katılmada tercih edilen kişiler de değişmektedir. Kadınlar bireysel katılımı en fazla tercih ederken, erkeklerde bu oran düşmekte, fakat arkadaşlarla katılım kadınlara göre daha yüksek bir oranda tercih edilmektedir. Sosyalleşme, sportif rekreasyona katılmada erkeklerde kadınlara göre daha ön plana çıkmaktadır. Hem İstanbul ili genelinde hem de Kütahya ilinde yapılan çalışmalarda katılımcıların arkadaşlarla katılımı tercih ettikleri görülmektedir (Öpözlü 2006, Kılıç 2006). Bu çalışmalarda erkek oranlarının daha yüksek olduğu göz önünde bulundurulursa bu sonuç Sağlık personeline yönelik çalışmanın bulgularıyla da örtüşmektedir. Çünkü sağlık personeli ağırlıklı olarak kadınlardan oluşmaktadır ve bireysel katılımı tercih etme ön plandadır. Ayrıca kadınlarda aileyle katılımın tercih edilmesi de erkeklere göre daha yüksek bulunmaktadır. Bu da kadınların rekreatif faaliyetlerde bile aile odaklı olduğunu düşündürebilmektedir.

Çalışma grubu yaş açısından da sportif rekreasyona katılım durumları ve görüşleri açısından karşılaştırılmıştır. Dağılım da göz önünde bulundurularak 35 yaş kesim noktası olarak alınmış ve yapılan karşılaştırmada düşük yaş grubunda tesisleri yeterli bulma oranı yüksek yaş grubuna göre daha düşük gerçekleşmiştir. Düşük yaş grubunun spor faaliyetlerine katılmada bireysel katılımı tercih etme oranları yüksek yaş grubuna göre daha düşük iken arkadaşlarla katılım 35 ve altı yaş grubunda daha yüksek çıkmıştır. Üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapılan çalışmalarda da rekreatif faaliyetlere toplu bir biçimde katılımın bireysel katılımdan daha çok tercih edildiği görülmektedir (Kiper 2009). Bu da gençlerin sportif rekreasyona katılmada sosyalleşmeye önem verdikleri konusunda bir bulgu olabilmektedir.

Yaş gruplarına göre sağlık çalışanlarının sportif rekreasyona katılma nedenleri, katılmama nedenleri ve katılım sonrası duygular açısından anlamlı farklılıklar görüşmüştür. Sağlığını koruduğu için katıldığını ifade edenler düşük ve yüksek yaş grubunda çok yakın oranlarda olsalar da katılmıyorum ifadesini işaretleyenlerin oranı 35 yaş ve altı grupta, yüksek yaş grubuna göre daha yüksek bulunmuştur. Kilo problemleri yüzünden katıldığını ifade edenler ise 35

yaşın üzeri grupta diğer gruba göre daha yüksektir. Alışkanlık kazanma ve bu alışkanlığı sürdürme ifadesine katılım ise 35 yaş üzeri grupta düşük yaş grubuna göre daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. Sportif rekreasyona katılımın insanlarla olan iletişimlerini arttırdığını ileri sürenlerin 35 yaş ve altı grupta daha yüksek bir orana sahip oldukları görölmektedir. Bu da gençlerin gençlerin sportif rekreasyona katılımında sosyalleşmeye önem verdikleri konusundaki bulguları güçlendirmektedir.

Çalışma için Başhekimlik'le görüşme, araştırma izinlerinin alınması, anketin yönetime tebliğ edilmesi ve uygulanması sürecinde bir farkındalık sağlanmış ve Hastanenin Kalite Birimi tarafından bir Sosyal Komite kurularak rekreatif etkinliklere yönelik çeşitli çalışmalar yapılması sağlanmıştir. Bunların kapsamında yer alan spor etkinlikleri ise kafeteryaya masa tenisi olanağının getirilmesi, Likya doğa yürüyüşü, Zeytintaş Mağarası yürüyüşü, Sarı Haclılar/Akseki yürüyüşü ve folklor etkinlikleridir. Bu da alanda yapılan bilimsel çalışmaların toplumsal katkı yapması ve bakış açılarını geliştirmesi açısından önemini göstermektedir. Araştırmacılar gerek sağlık personeline gerekse diğer sektör çalışanlarına yönelik bu tür çalışmalar düzenleyerek hem kurumlara bilgi sunabilir hem de bu konudaki farkındalıklarını geliştirebilirler.

Hem alışma kapsamındaki hastane örneğinde olduğu gibi hem de diğer kurumlar açısından bakılacak olursa, bu tür faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından kurumlarda rekreatif amaçlı spor faaliyetlerine yönelik bir birim oluşturulması, bu birimlerde spor uzmanlarının istihdam edilmesi, fiziki imkanlar elverdiği ölçüde spor tesislerinin oluşturulması, sportif rekreasyona katılım konusunda bilinç ve ihtiyaç oluşturacak tanıtımlar düzenlenmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bakır, M. (1990). Rekreasyon ve Turizm İlişkisinin Turizm Politikalarının Oluşturulmasındaki Önemli. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekici, S, Bayrakdar, A., Odabaşa, K. (2010). Emniyet Müdürlüğü Personelinin Boş Zamanları Değerlendirme Alışkanlıklarının Araştırılması, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(1): 20-30.
- Erken, K. (2008). Öğretmenlerin Serbest Zamanlarında Spor Faaliyetlerine Katılımlarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Öpözlü, A.K. (2006). Çağımızda Değerşen Sağlık Bilincinin Sportif Rekreasyona Katılım Düzeyine Etkisinin Araştırılması (Kütahya Örneği) (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*) Sakarya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Güngörmüş, H.A., Yetim, A.A., alık, C. (2006). Ankara'daki Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimlerinin Araştırılması, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (1): 285-298.

- Kara, D. (2006). Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Sosyo-ekonomik Faktörlerin Araştırılması (Niğde ili örneği) (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Niğde: Niğde Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Karaküçük S.(2005). *Rekreasyon*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kılbaş,Ş (2001). *Rekreasyon Boş Zamanı Değerlendirme*, Adana: Anaca Yayınları.
- Kılıç, K. (2006). Harcanabilir Gelirin Artmasının Sportif Rekreasyona Katılma Olan Etkisinin Araştırılması (Kütahya örneği) (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kiper, T. (2009). Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi (Tekirdağ) Öğrencilerinin Rekreasyonel Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6 (2): 191-201.
- Parlar, S. (2008). Sağlık Çalışanlarında Göz Ardı Edilen Bir Durum: Sağlıklı Çalışma Ortamı, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 7 (6): 547-554.
- Seçim, H. (1991). *Hastane Yönetim ve Organizasyonu, Türkiye’de Hastanelerin Organizasyonu için Bir Model Önerisi*. İstanbul: İşletme Fakültesi Yayın No: 252.
- Sümbüloğlu, K., Sümbüloğlu, V. (1995). *Biyoistatistik*, Ankara: Özdemir Yayıncılık..
- Torkildsen, G. (1992) *Leisure and Recreation Managemen.* , Spon Press.
- Yeniçeri, M., Coşkun, B., Özkan, H.(2002). Muğla İl Merkezindeki Memurların Boş Zaman Değerlendirme Eğilimlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 7: 1-20.

Kâr Amacı Gütmeyen Konaklama İşletmelerinde Örgüt Kültürü ve Liderlik İlişkisi

Yılmaz AKGÜNDÜZ

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı
E posta: yilmazakgunduz@hotmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde örgüt kültürü ve liderlik arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu amacı başarmak için, Ogbonna ve Harris tarafından Deshpande ve arkadaşlarının çalışmasından uyarlanmış örgüt kültürü ölçeği ve Ogbonna ve Harris tarafından House ve House ve Dessler'in çalışmasından uyarlanmış liderlik tutum ölçeği ile Bolman ve Deal tarafından geliştirilmiş ve Dereli tarafından Türkçeye uyarlanmış olan karizmatik liderlik ölçeğini içeren bir anket uygulanmıştır. Kuşadası, Didim ve Aydın il merkezindeki kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde çalışan 103 işgören örneklem olarak basit rastgele örneklem yöntemi ile seçilmiştir ve her bir kâr amacı gütmeyen konaklama işletmesinin örgüt kültürü ve yöneticilerin liderlik tarzları bu anket ile ölçülmüştür. Liderlik türlerinin ve örgüt kültürünün yapısal geçerliliği, açıklayıcı faktör analizi ile gerçekleştirilmiştir. İçsel tutarlılık, Cronbach's alpha'da ortaya koyulduğu gibi, dört liderlik stiline ve dört örgüt kültürü türlerinin her birinde içerik alanında var olan güvenilirlik yeterlidir. Örgüt kültürü ve liderlik arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmanın verileri analiz edildiğinde; yönlendirici liderlik ile toplumcu kültür arasında; destekleyici liderlik ile katılımcı liderlik arasında anlamlı pozitif yönde; yönlendirici liderlik ile bürokratik kültür arasında ise anlamlı fakat negatif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yapılan korelasyon analizine göre karizmatik liderlik ve yenilikçi kültür arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Regresyon analizine göre; Kuşadası, Didim ve Aydın il merkezinde faaliyet gösteren kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde, liderlik vasıflarını yerine getiren yöneticilerin Karizmatik Liderlik davranışları gösterdikleri belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Örgüt kültürü, liderlik, kâr amacı gütmeyen konaklama işletmeleri ve Aydın.

GİRİŞ

Bir ekonomide ticari ve sınai işletmeler dışında kalan bir takım işletmeler faaliyetlerini, çeşitli sosyal sorunları çözmek ya da bazı sosyal faydalar sağlamak amacıyla yürütürler. Bu tür işletmeler için birincil amaç kâr elde etmek değil

hizmet sundukları hedef kitleye çeşitli yararlar sağlamak ve bu yararların tatmin düzeyini maksimize etmektir(Karatepe, 2001).

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar (Non-profit Organizations), belli bir dönem içinde giderlerinden daha fazla gelir elde edebilirler. Bu kuruluşlar sağlanan kârı dağıtmazlar, kârı tekrar organizasyonun amaçları için kullanırlar. Drucker (1990) kâr amacı gütmeyen kuruluşları, kurucularının, yöneticilerinin ve üyelerinin birinci derecedeki amacı kâr elde etmek yerine, kişisel yaşam kalitelerini pozitif yönde değiştirmeyi amaç edinerek topluma hizmeti hedef alan kuruluşlar olarak tanımlamıştır.

Çeşitli nedenlerle toplumun diğer kesimlerine nazaran dezavantajlı bulunan bireylerin desteklenmesi; seyahatleri sırasında ihtiyaç duydukları konaklama hizmetlerinin karşılanması önemli bir gerekliliktir. Toplumsal yapı açısından önemli olan bu gereksinimlerin karşılanması, bu gereksinimleri karşılayan birey ve kurumlara doğrudan ekonomik getirisi bulunmamaktadır. Bu noktada, kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinin üstlendikleri fonksiyonların önemi ortaya çıkmakta ve onlara duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır(İnal ve Biçkes, 2006).

ÖRGÜT KÜLTÜRÜ

Örgüt kültürü işletmelerde çalışan personelin davranışlarına yön veren, onları ortak amaçlar doğrultusunda bir bütün olarak hareket etmeye yönelten değer, norm, inanç ve sembollerin oluşturduğu bir sistemdir(Çavuş ve Gürdoğan, 2008). Örgüt kültürü alanında önemli çalışmalar yapmış olan Schein (1992) örgüt kültürünü; bir grubun içsel bütünleşme ve dışsal uyum sorunlarını çözmek amacıyla, öğrenme süreci içinde geliştirmiş olduğu ve problemleri çözmede etkili, bu nedenle yeni katılımcıların problemler ile ilgili doğru algılama, düşünme ve hissetmelerini sağlayan temel varsayımlar olarak tanımlamıştır.

İşgörenler ne yaptıklarında ödüllendirileceklerini veya cezalandırılacaklarını öğrenirlerse yönetimi anlar ve ödül kazanmak için bu değerlere uygun olarak davranışlarda bulunurlar. Peters ve Waterman (1982) kusursuz işletmelerin başarısında rol oynayan etkenler arasında güçlü kültürlerinin olduğunu ve güçlü kültürün işletme başarısı, işgören motivasyonu, işgören devir hızı, rekabet üstünlüğü gibi birçok konuda işletmeye avantajlar sağladığını belirtmektedir. Örgüt kültürü, bireylerin nasıl davranması gerektiği ve kendilerinden bazı durumlar karşısında nasıl davranışlar beklenildiğini açıklar. Her işletmenin kendine ait bir örgüt kültürüne sahip olduğu ve sahip olunan örgüt kültürünün

iřletmeyi diđerlerinden farklılařtıran kolektif dūřünme programı (Hofstede 1991) olduđu kabul edilir.

Örgüt kültürü, örgüt üyeleri tarafından genel bir algı olarak kavranır. Örgütte herkes bu algıyı paylaşır. Bununla birlikte, herkes örgüt kültürünü diğerleri ile aynı derecede paylaşmaya bilir. Böyle bir örgütte, baskın kültür ve alt kültürler vardır. Baskın kültür, örgütte büyük bir çoğunluk tarafından paylaşılan öz değerlerin toplamıdır. Bu baskın değerler örgütte bulunan bireylerin davranışlarına yön verir.

Konaklama işletmeleri açasından ise örgüt kültürü, hizmet sunan ve hizmetten yararlananın insan olması nedeniyle daha önemli hale gelmektedir. Örgütteki bireylerin nasıl davranacaklarını veya nasıl davranmayacakları konusunda belirleyici olabilmektedir. Kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde asıl amacın hizmetin sürdürülebilir olması, bu işletmelerin başabaş noktasında veya çok düşük kâr marjı ile çalışmalarına neden olmaktadır. Kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinin çoğu zarar etmeleri durumunda dahi yapılan sübvansiyonlarla varlığını sürdürmektedir.

Kemp ve Dwyer'ın (2001) Regent Otel'in örgüt kültürünü belirlemeye yönelik yaptığı çalışma, Chen ve arkadaşlarının (2011) yayınlanmış akademik makaleleri inceleyerek otellerin kültürlerini belirlemeye yönelik yaptığı çalışma, Chen'in (2011) otel hizmetlerindeki değişimi kültür ve kişilik ile ilişkilendirerek yaptıkları çalışma konaklama işletmeleri üzerinde yapılan örgüt kültürü konulu önemli çalışmalar arasında yer almaktadır. Tepeci (2005) konaklama işletmeleri üzerine yaptığı çalışmada örgüt kültürünü 7 boyut olarak belirlemiştir. Çavuş ve Gürdoğan (2008) Kuşadası'nda faaliyet gösteren beş yıldızlı bir otel işletmesinde yaptıkları araştırmada örgütsel bağlılık ve örgüt kültürü ilişkisini ortaya koymuşlardır.

Ogbanna ve Haris (2000), farklı örgüt kültürü sınıflandırmalarını inceleyerek, Desphande ve arkadaşlarının (1993) geliştirdikleri ve "yenilikçi", "rekabetçi", "toplumcu" ve "bürokratik" kültür olarak isimlendirdikleri örgüt kültürü türlerinin ve bunları ölçmek için oluşturdukları ölçeğin çağdaş örgüt teorilerine uygun olduğu sonucuna ulaşmuşlardır. Bu araştırmada da "katılımcı", "destekleyici" "karizmatik" ve "yönlendirici" liderlik tarzları ölçümlendiğinden, bunlarla uyumlu olması açasından çağdaş örgüt kültürü teorileriyle uyum sağladığı ifade edilen "yenilikçi", "rekabetçi", "toplumcu" ve "bürokratik" kültür türleri incelemeye alınmuştır.

Bürokratik kültürde, örgütte işgörenlerin davranışları yazılı kurallar ile sınırlandırılmıştır. Kurallara uyan işgörenler, iyi birer işgören olarak kabul edilir. Önemli olan statükonun sürdürülmesidir. Toplumcu kültürde ise, işgörenler arasında yakın ilişkiler vardır. Örgüt ticari bir kuruluş olsa bile ilişkiler aile samimiyetini taşımaktadır. Rekabetçi kültürde, faaliyet gösterilen pazarda daha fazla pay sahibi olmak önemlidir. Yenilikçi kültürde, işgörenler yenilik yapmaları ve girişimci davranışlar göstermeleri için cesaretlendirilir.

LİDERLİK

Liderlik, örgüt performansını artırmak için önemli faktörlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Liderler; karar verici unsur olarak; örgütün amacını, örgütün gelişimini, örgütsel kaynakları, bu kaynakları değerli ürün ve hizmetlere nasıl çevrileceğini belirlerler (Zhu, Chew ve Spangler, 2005). Davis (1988) liderliği, insanları belirlenmiş hedefler yönünde çaba göstermeye ikna etme yeteneği olarak ifade etmiştir. Hodgetts (1997) ise liderliği, bir organizasyonun amaçlarının başarılmasına ve etkinliğine katkıda bulunmayı sağlama kabiliyeti olarak tanımlamıştır.

Bulunduğu örgütü başarıya ulaştırmak isteyen liderler bütün çabalarını izleyenlerini motive etme, işgörenler için model olma, örgüt için vizyon belirleme, izleyenlerini güçlendirme, yaratıcılığı özendirme ve risk alma noktalarında yoğunlaştırmalıdır (Dess ve Picken, 2000). Bir örgüt içinde liderlik, gücünü hiyerarşik konumundan alan yöneticilikten farklıdır. İzleyenlerin, rol tanımlarının ötesinde ve gönüllülük temelinde zorunlu oldukları için değil istedikleri için mal veya hizmet üretim sürecine katılımlarını sağlandığı durumda etkin liderlikten söz edilebilir (Aslan, 2009).

Liderlik ile ilgili pek çok araştırma yapılmış olmasına rağmen, kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda yapılan çalışma bulunmamaktadır. Deery ve Jago (2001) otel yöneticilerinin liderlik stillerini belirlemeye yönelik yaptığı çalışma, ağırlama sektöründe liderlik stillerini belirlemeye yönelik Minett ve arkadaşlarının (2009) yaptığı çalışma turizm sektöründe yapılmış çalışmalardan bazılarıdır. Ülkemizde konaklama işletmelerinde liderlik ile ilgili yapılan pek çok çalışma vardır. Taşkiran (2006) tarafından İstanbul'da faaliyet gösteren beş yıldızlı oteller üzerinde yapılan çalışmada otel işletmeleri yöneticilerinin göreve yönelik boyuttaki liderlik yönelimlerinin insana yönelik boyuttaki liderlik yönelimlerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Avcı ve Topaloğlu (2009) Muğla ilinde bulunan dört ve beş yıldızlı otellerde yaptıkları çalışmada ilişki odaklı davranış ile kontrol odaklı davranışının hiyerarşik basamaklara göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Akbaba ve Erenler (2008) Türkiye genelinde yer

alan beş yıldıztlı otellerdeki genel mñdñrler Ģzerinde yaptıkları araştırmada otel yñnecilerinin ۆnemli bir bۆlñmñnñ liderlik yñnelimi olarak yñksek dñzeyde gۆreve ve orta dñzeyde insana yñnelimli olduğunu belirlemişlerdir. Bu araştırmalar ÷lkemizde turizm alanında yapılan çalışmalardan bazılarıdır.

Liderin izleyenlerinin gۆrñřlerine ۆnem verdiği, ۆrgñtñn değişim ve yenileşmeyi gerçekleştirebilmesi için izleyenlerin kararlara katılımını sağlayarak onları ۆrgñtsel amaçları benimseme yñnñnde ikna etmeye çalıştığı "katılımcı", "destekleyici", "yñnlendirici" ve "karizmatik" liderlik tarzları (Fleishman 1957; Stogdill 1963; House 1971; House ve Dessler 1974; Conger ve Kanungo 1987) geliştirilmiştir. Bu makalede gñncel yñnetim yaklaşımlarının ۆrgñtsel başarı için katılımcı yñnetim anlayışını ۆn plana çıkaran "katılımcı", "destekleyici", "yñnlendirici" ve "karizmatik" liderlik tarzları ele alınarak incelenmiştir.

Katılımcı liderlik anlayışında, lider karar almak gerektiğinde kararları izleyenleri ile birlikte almaktadır. İzleyenlerine ihtiyaç duydukları bilgiyi vererek, alınacak kararlarda onların da katkılarını beklemektedir. Destekleyici lider, ۆrgñt içerisinde arkadaşça bir ortam yaratarak izleyenlerinin ihtiyaçlarına duyarlıdır. İzleyenleri için rol modeldir. Başarıları tebrik eder, yapıcı eleştirilerde bulunur. Yñnlendirici lider, izleyenleri için gۆrev dağılımı yapar, sñreleri oluşturur ve performans hedeflerine ulaşmaları için izleyenlerine yardım eder. Karizmatik lider, çekici bir vizyon yaratarak izleyenlerinin kendi gۆrevlerini anlamlı olarak algılamalarını sağlar. Astlarına gñvendiklerini her zaman gۆsterirler. Astlar ise liderlerinin başarıya ulaşmak için gerekli olan yeteneklere sahip olduğunu dñřñnñrler.

ARAşTIRMANIN YñNTEMİ

Bu araştırmanın temel amaı ۆrgñt kñltñrñ ve liderlik arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu alışma kâr amaı gñtmeyen ağırlama işletmelerinde değişik ۆrgñt kñltñrñ tñrleri (yenilikçi, rekabetçi, toplumcu ve bñrokratik) ile farklı liderlik tarzları (katılımcı, destekleyici, yñnlendirici ve karizmatik) arasındaki ilişkinin belirlenmesine odaklanmıştır. Çalışma hem teorik hem de Kuşadası, Didim ve Aydın il merkezinde bulunan kâr amaı gñtmeyen işletmelere yñnelik pratik bulgular ve sonuçlar elde edilmesine yardımcı olabilecektir.

Bu araştırma ۆrgñt kñltñrleri ile hangi liderlik davranışlarının uyumlu olduğunu belirlemek için yapılmaktadır. Kâr amaı gñtmeyen konaklama işletmeleri Ģzerinde ۆrgñt kñltñrñ ve liderlik davranışları arasındaki uyumu belirlemeye yñnelik Tñrkiye’de daha ۆnceden çalışma yapılmamış olması, bu çalışmanın şekillendirilmesinde belirleyici olmuştur.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında 4 hipotez oluşturulmuştur. Oluşturulan hipotezler ve bu hipotezlerin oluşturulma nedenleri bu bölümde açıklanmıştır.

- H₁. Yönlendirici liderlik ve toplumcu kültür arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Bu hipotez (H₁), kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde yönlendirici liderlik ve toplumcu kültür arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek için oluşturulmuştur.
- H₂. Yönlendirici liderlik ve bürokratik kültür arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Bu hipotez (H₂), kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde yönlendirici liderlik ve bürokratik kültür arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla oluşturulmuştur.
- H₃. Destekleyici liderlik ile ve katılımcı liderlik arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Bu hipotezi (H₃) kurmanın amacı, kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde destekleyici liderlik ile katılımcı liderlik arasında bir ilişkiyi belirlemektir.
- H₄. Karizmatik liderlik ve yenilikçi kültür arasında pozitif bir ilişki vardır.
- Bu hipotez (H₄), kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde karizmatik liderlik ve yenilikçi kültür arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla oluşturulmuştur.

Veri Toplama ve Ölçme Aracı

Yapılan elektronik tarama (www.sciencedirect.com) sonucunda 10.660 örgüt kültürü ile ilgili uluslararası akademik çalışma olduğu, bunların 6082'sinin liderliği kapsadığı tespit edilmiştir. Örgüt kültürü konulu liderlikle ilgili yapılan çalışmaların 361 çalışma kâr amacı olmayan organizasyonlarla ilgilidir. Bu çalışmaların 56'sında otelleri de kapsayan araştırmalar yapılmıştır.

Ogbonna ve Harris (2000) tarafından son şekli verilen örgüt kültürü ve liderlik ölçeğine Bolman ve Deal (1990) tarafından geliştirilen karizmatik liderlik ölçeği eklenerek kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde görev yapan işgörenlerin katılımı ile veriler toplanmıştır. Anket formunda katılımcıların demografik özelliklerine yönelik olmak üzere 6 adet kapalı uçlu soru, Likert türü ölçekte örgüt kültürü ile ilgili 22 ve liderlik stilleri ile ilgili 21 adet bağımsız

soru yer almaktadır. Ayrıca bu çalışma kapsamında 4 adet bağımlı değişken sorusu eklenmiştir.

Örneklem

Aydın il merkezi, Kuşadası ve Didim İlçelerinde bulunan toplam 11 adet kâr amacı gütmeyen kuruluşta yapılan bu alışma 2011 Ekim-Kasım döneminde gerçekleştirilmiştir. Kaynağından alınan bilgilere göre incelenen işletmelerde turizm sezonunda çalışan işgören sayısı 194'tür. Kuruluşlara elden dağıtılan anketler, çalışanlar tarafından doldurulduktan sonra teslim alınmıştır. Dağıtılan 185 anketten geri dönen 124 anketin 21'inde çok sayıda cevaplandırılmamış soru olduğu için, bu anketler elenmiş ve analiz edilmemiştir.

BULGULAR

Demografik Dağılım

Çalışmada katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sayısal ve yüzdesel dağılım SPSS 18.0 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan işletmelere ait bilgiler Tablo 1'de görölmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya dahil edilen konaklama işletmeleri ve örneklem dağılımı

Kurum Adı	N	%
Aydın Polis Evi	12	12
Aydın Öğretmenevi	10	10
Aydın Maliye Misafirhanesi	11	10
Aydın DSİ Misafirhanesi	9	9
Kuşadası Öğretmenevi	11	10
Kuşadası Turizm Otelcilik ve Meslek Lisesi Uygulama Oteli	33	32
Didim Polis Evi	9	9
Didim Öğretmenevi	8	8
Toplam	103	100

Tablo 1'e bakıldığında 11 kâr amacı gütmeyen konaklama işletmesinin dahil edildiği görölmektedir. Araştırmaya katılan işgörenlerin demografik özellikleri ise Tablo 2'de yer almaktadır.

Araştırmaya katılanların önemli bir bölümünün 30 yaş ve altında (%72); kadın (%61), bekar (%60), 6 yıl ve üstü iş tecrübesine sahip olduklarını (% 53); lise ve altı öğrenim (%68) gördüklerini söylemek mümkündür.

Tablo 2. Demografik özelliklere ilişkin sayısal ve yüzdesel dağılım tablosu

<i>Değişkenler</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde(%)</i>	<i>Değişkenler</i>	<i>Sayı (N)</i>	<i>Yüzde(%)</i>
<i>Yaş (n=99)</i>			<i>Medeni Durum (n=101)</i>		
20 ve altı	15	15	Bekar	59	60
21-25	25	25	Evli	42	40
26-30	31	32	<i>İş Tecrübesi (n=103)</i>		
31-35	15	15	5 yıl ve altı	48	47
36 ve üstü	13	13	6 yıl ve üstü	55	53
<i>Cinsiyet(n=103)</i>			<i>Eğitim Durumu (n= 103)</i>		
Kadın	63	61	Lise ve altı	69	68
Erkek	40	39	Üniversite	29	28
<i>Gelir (n=101)</i>			Lisansüstü	5	4
1000 TL'den az	51	50			
1001 TL ve üstü	50	50			

Güvenilirlik ve Geçerlilik

Demografik verilere ilişkin bulgulardan sonra ölçeğin yapısal geçerliliği ve içsel tutarlılığı test edilmiştir. Örgüt kültürü ölçeğine faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinde Kaiser-Meyer-Olkin örneklem değeri örgüt kültürü için 0,817; Bartlett Testi sonucu 1469,055 ve $p < 0,05$ düzeyinde gerçekleşmiştir.

Verilere uygulanan temel bileşenler (Principal Component) analizinde dönürme (Varimax) seçeneği kullanılmış ve elde edilen öz değerlerin (Eigenvalues) dağılımına göre (Scree Plot) 1'in üzerinde olan veriler değerlendirmeye alınmıştır.

Toplumcu kültürüne ait bir ifade, veri azatlımı yoluyla analizlerden çıkarılmıştır. Örgüt kültürü dört faktör altında toplam 21 ifade ile temsil edilirken faktör analizinde değişkenlere ilişkin faktör yükleri ve öz değerleri açıklanmaktadır.

Faktör gruplarının "Bürokratik Kültür", "Toplumcu Kültür", "Yenilikçi Kültür" ve "Rekabetçi Kültür" olarak belirlendiği analizde grupları oluşturan değişkenler örgüt kültürü kapsamında incelenmektedir. Örgüt kültürü ile ilgili

verilerin güvenilirliği (Cronbach Alpha) 0,688 (F=4,081 ve $p<0,05$) düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 3. Örgüt kültürü ile ilgili faktör analizi sonuçları

	Faktör Yüğü	Özdeğer	Varyansın Açıklanma Oranı	F Değerı	Alpha Değerı	p
1. Faktör (Bürokratik Kültür)		4,775	21,702	2.530	.908	.028
İşletmemde istikrar ve değermezlilik önemli-dir.	.884					
İşletmemde gelenekler bizleri bir arada tutan değerlerdir.	.856					
İşletmem fazlasıyla bürokratikdir.	.838					
İşletmemde kurallara bağılılık çok önemli-dir.	.823					
İşletmemde, işlerin sorunsuz olarak sürdürölmesi önemli-dir.	.795					
İşletmemde yazılı kurallar çoktur.	.754					
2. Faktör (Rekabetçi Kültür)		4,036	18,345	8.957	.868	.000
Rekabet avantajı sağlamak, işletmemin önemli değerleri arasındadır.	.858					
İşletmemde rekabet her zaman ön plandadır.	.842					
İşletmemde kişisel ilişkilerden ziyade, rekabet avantajı kazandıracak işlere önem verilir.	.830					
İşletmemde yoğun çalışmayı seven yöneticiler en iyi yöneticilerdir.	.758					
İşletmemin rekabet gücünü arttıracak faaliyetler, bizi bir arada tutar	.713					
3. Faktör (Toplumcu Kültür)		3,838	17,444	3.243	.920	.007
İşletmemde, bizlere anne ve baba gibi davranan yöneticiler en iyi yöneticilerdir.	.887					
İşletmemde alışanlar arasında, sosyal ilişkilerin artırılması önemlidir.	.881					
Sadakat işletmemizi bir arada tutan önemli değerler arasındadır.	.871					
İşletmemde bizlerin moral seviyesinin yükseltilmesine önem verilir.	.842					
İşletmem geniş bir aile gibidir.	.827					
4. Faktör (Yenilikçi Kültür)		3,086	14.026	7.562	.905	.000
İşletmemin yenilikçi olması bizi bir arada tutar.	.904					
İşletmemde yenilikçi olan yöneticiler en iyi yöneticiler olarak kabul edilir.	.890					
İşletmem fazlasıyla yenilikçidir.	.856					
İşletmem oldukça dinamiktir.	.831					
İşletmemde, yeni görüşlerin	.754					

değerlendirilmesine önem verilir.

Karizmatik liderliğe ilişkin 2 ifade ve yönlendirici liderliğe ilişkin 1 ifade veri azaltmak suretiyle analizlerden çıkartılmıştır. Liderlik stilleri dört faktör altında toplam 18 ifade ile temsil edilirken faktör analizinde değişkenlere ilişkin faktör yükleri ve öz değerleri Tablo 4’de yer almaktadır. Faktör gruplarının “Katılımcı Liderlik”, “Destekleyici Liderlik”, “Yönlendirici Liderlik” ve “Karizmatik Liderlik” olarak, Kaiser-Meyer-Olkin örneklem değeri 0,820; Bartlett Testi sonucu değeri 1563,687 ve $p < 0,05$ düzeyinde gerçekleşmiştir. Liderlik stilleri ile ilgili verilerin güvenilirliği (Cronbach Alpha) ise 0,821 ($F = 2,443$ ve $p < 0,05$) düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu verilere bakılarak ölçeğin içsel tutarlılık düzeyinin yüksek olduğu (Nunnally 1978; Sekaran 2000) anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Liderlik ile ilgili faktör analizi sonuçları

	Faktör Yükü	Özdeğer	Varyansın Açıklanma Oranı	F Değeri	Alpha Değeri	p
1. Faktör (Katılımcı Liderlik)		6,141	29,242	4,663	,918	,001
Amirim, yapılacak işlerle ilgili kişilerin önerilerini dinler.	,865					
Amirim, harekete geçmeden önce bizlere danışır.	,839					
Amirim, bir konuda karar vereceği zaman bizlere önerilerimizi sorar.	,822					
Amirim, karar vermeden önce bizlerin görüşlerini dikkate alır.	,819					
Amirim, bir sorunla karşılaştığında bizlere danışır.	,754					
2. Faktör (Karizmatik Liderlik)		3,944	18,779	3,902	,885	,002
Amirim, elimizden gelen en iyisini yapmamız konusunda bize ilham verir.	,870					
Amirim, bizler için ilham kaynağıdır.	,814					
Amirim yaratıcıdır.	,804					
Amirim, güçlü, iddialı bir vizyon ve misyon duygusu aşılır.	,786					
Amirim, sadakat ve şevk aşılır.	,770					
Amirim, bizlere kişiliğiyle örnek bir liderdir.	,742					
3. Faktör (Yönlendirici Liderlik)		3,632	17,297	6,832	,858	,001
Amirim, yapılacak işleri programlar.	,868					
Amirim, hangi işlerin yapılacağına ve bunların nasıl yapılacağına karar verir.	,865					
Amirim, önceden belirlenen performans standartlarına ulaşmayı sağlar.	,817					
4. Faktör (Destekleyici Liderlik)		1,465	6,977	4,277	,899	,006

Amirim, kişisel refahımızı artırmamız için faaliyette bulunur.	,840
Amirim, bizlere eşit davranır.	,832
Amirim, işleri daha sevecen hale getirmek için çabalar.	,820
Amirim, işlerimizi daha severek yapabilmemiz için bize yardım eder.	,790

Çalışmada örgüt kültürü türleri ve liderlik stilleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 5. Örgüt kültürü ve liderlik stillerine ait korelasyon matrisi

	Ortalama	Standart Sapma	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Yenilikçi Kültür	3,3980	5,84197	1							
2.Rekabetçi Kültür	3,5118	5,29070	-,084	1						
3.Toplumcu Kültür	3,3902	6,02861	-,060	-,124	1					
4.Bürokratik Kültür	3,0000	6,75160	-,051	,028	-,109	1				
5.Katılımcı Lider	3,9902	4,02068	-,195*	-,065	,090	-,038	1			
6.Karizmatik Lider	3,9053	3,43316	,107	,017	-,115	,036	,034	1		
7.Yönlendirici Lider	3,7832	2,91618	,195*	-,241*	,303**	-,259**	,037	,018	1	
8.Destekleyici Lider	3,8252	5,51490	-,075	,002	,154	-,139	,599**	-,015	,093	1

** . $P < 0,01$ (2 yönlü).

* . $P < 0,05$ (2 yönlü).

Korelasyon tablosu incelendiğinde, yönlendirici liderlik ile toplumcu kültür arasında anlamlı pozitif yönde zayıf bir korelasyon görülmektedir ($r=,303$ ve $p<0,05$). Oluşan zayıf korelasyonun pozitif yönlü ve anlamlı olması nedeniyle H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle yönlendirici liderlik davranışı arttıkça, kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde toplumcu kültür de gelişmektedir.

Yönlendirici liderlik ve bürokratik kültür arasında anlamlı negatif yönde, zayıf bir korelasyon görülmektedir ($r=,259$ ve $p<0,05$). Bu nedenle H_2 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde yönlendirici liderlik davranışı arttıkça, bürokratik kültür gerilemektedir.

Destekleyici liderlik ve katılımcı liderlik arasında anlamlı pozitif yönde, orta düzeyde bir korelasyon görülmektedir ($r=,599$ ve $p<0,05$). Bu nedenle H_3 kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde destekleyici liderlik davranışı arttıkça, katılımcı liderlik davranışı da gelişmektedir.

Karizmatik lider ve yenilikçi kültür arasında anlamlı ($r=,107$ ve $p=0,282$) bir ilişki bulunamamıştır. Bu nedenle H_4 hipotezi reddedilmiştir.

Kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde işgörenler tarafından liderlik vasıflarına sahip olduğu düşünülen yöneticilerin liderlik becerilerini belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır.

Regresyon analizinde verilen t değerleri faktörü oluşturan değişkenlerin grup içindeki önemini ifade etmektedir. Genel olarak bu değerlerin 2'den daha büyük olması, parametrelerin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösterir (Kinneer ve Gray, 2004).

Tablo 6. Liderlik için regresyon analizi sonuçları

Model	R	R ²	Adjusted R ²	F	Anlamlılık	Katsayılar		
						Değişkenler	Beta	Sig.
1	,397	,158	,149	18,892	,000	Karizmatik Lider	,397	,000
2	,437	,191	,175	11,787	,000	Karizmatik Lider	,391	,000
						Katılımcı Lider	,181	,045
3	,495	,245	,222	10,699	,000	Karizmatik Lider	,380	,000
						Katılımcı Lider	,357	,001
						Destekleyici Lider	-,291	,009

Bağımlı Değişken : "İşletmemdeki yöneticiler liderlik vasıflarını yerine getirirler"

Yapılan regresyon analizi sonucunda üç adımlı bir model ortaya çıkmıştır. Birinci modelde bağımlı değişken olan liderlik vasıflarını açıklayan en önemli bağımsız değişkenin karizmatik liderlik olduğu görülmektedir. Karizmatik liderlik değişkeninin liderlik vasıflarını açıklama oranı 0,16'dır. Karizmatik liderliğin liderlik vasıflarını % 40 oranında etkilediği görülmektedir.

İkinci modelde ise karizmatik liderliğe katılımcı liderlik de eklenmiştir. Karizmatik liderlik ve katılımcı liderlik değişkenlerinin birlikte, liderlik vasıflarını açıklama oranı 0,19'dur. Karizmatik liderlik ve katılımcı liderlik birlikte, liderlik vasıflarını % 44 oranında etkilemektedir.

Üçüncü modelde ise karizmatik liderlik ve katılımcı liderliğe, destekleyici liderlik de eklenmiştir. Karizmatik liderlik, katılımcı liderlik ve destekleyici lider-

lik değişkenlerinin birlikte, liderlik vasıflarını açıklama oranı 0,25'dir. Bu üç değişken birlikte liderlik vasıflarını % 50 oranında etkilemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bulguları ile ilgili tartışma, sonuç ve öneriler kuramsal ve uygulamaya yönelik çıktılar başlıkları altında değerlendirilecektir.

Kuramsal Çıktılar

Kâr amacı gütmeyen konaklama işletmeleri üzerinde yapılan bu çalışmada Balkan (2009) tarafından yapılan çalışmada olduğu gibi yönlendirici liderlik ve toplumcu kültür arasında anlamlı pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Bu ilişkiye bağlı olarak, izleyenleri için görev dağılımı yapan ve performans hedeflerini ulaşmaları için izleyenlerine yardımcı olan liderlerin takım çalışmasının önemli olduğu kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde liderlik yapmalarının daha uygun olacağı düşünülebilir.

Öztop (2008) tarafından Gebze'deki üretim yönelimli işletmelerde yapılan araştırmada yönlendirici liderlik ve bürokratik kültür arasında anlamlı pozitif yönde ilişki belirlenmesine rağmen, Kuşadası, Didim ve Aydın il merkezinde bulunan kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde yapılan bu çalışmada yönlendirici liderlik ve bürokratik kültür arasında anlamlı fakat negatif yönde ilişki belirlenmiştir. Bu farklılığın Gebze'deki işletmelerin özel işletmeler, bu araştırmanın yapıldığı işletmelerin önemli bir bölümünün kamu işletmesi olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Yapılan bu çalışmada destekleyici liderlik ve katılımcı liderlik arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki belirlenmiştir. Bu ilişki astların desteklendiği kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde, aynı zamanda liderin astlarını karar verme sürecine dahil edecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde karizmatik liderlik ve yenilikçi kültür arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı belirlenmiştir. Buna bağlı olarak karizmalarıyla etkileyerek astlarını güdüleyen, astlarına ihtiyaç duydukları bilgiyi vererek, alınacak kararlarda onların da katkılarını bekleyen liderlerin, astları yenilik yapmaları ve girişimci davranışlar göstermeleri için cesaretlendirilen yenilikçi kültürün bulunduğu kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde görev yapmalarının uygun olmadığını söylemek mümkündür.

Kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde, izleyenleri tarafından kabul edilen liderlik davranışlarını, en fazla karizmatik liderliğin yansıttığını söyle-

mek mümkündür. Karizmatik liderlikle birlikte katılımcı liderlik ve destekleyici liderlik davranışlarının da vasıflı liderlik davranışlarını etkilediği söylenebilir.

Uygulamaya Yönelik Çıktılar

Aydın il merkezinde, Didim’de ve Kuşadası’nda faaliyet gösteren kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinin örgüt kültürlerine uygun liderlik davranışı sergileyen kişileri istihdam etmeleri durumunda örgütsel amaçlarına daha kolay ulaşabilecekleri söylenebilir.

Kuşadası, Didim ve Aydın il merkezinde toplumcu kültüre sahip kâr amacı gütmeyen bir konaklama işletmesinin, , izleyenleri için görev dağılımı yapan ve performans hedeflerine ulaşmaları için izleyenlerine yardım eden liderleri istihdam etmeleri durumunda daha başarılı olabilecekleri söylenebilir.

Bu bölgelerde bürokratik kültüre sahip kâr amacı gütmeyen bir konaklama işletmesi, lider pozisyonunda birini istihdam edecek ise yönlendirici liderlik özelliklerine sahip bir kişiyi istihdam etmemesi durumunda daha başarılı olabilir.

Bu bölgelerde izleyenlerin yöneticilerinin en fazla karizmatik liderlik davranışlarından etkilendikleri, bu nedenle astları tarafından iyi bir lider olarak kabul edilmek isteyen yöneticilerin karizmatik liderlik davranışları göstermesinin etkili olabileceğini söylemek mümkündür.

Çalışmanın Kısıtları

Bu çalışma Didim, Kuşadası ve Aydın il merkezinde faaliyet gösteren kâr amacı gütmeyen konaklama işletmelerinde görev yapan çalışanlarla sınırlandırılmıştır. Çalışmanın turizm alanında faaliyet gösteren diğer alt sektörlerde uygulanması, daha farklı ve sağlıklı yorumların yapılmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca çalışmanın daha geniş bir örneklem grubuna uygulanması, genellenebilir çıkarımların yapılmasına yardımcı olabilir.

Çalışmadaki anket formunda Ogbonna ve Harris (2000) tarafından geliştirilen örgüt kültürü ve liderlik ölçekleri ile Bolman ve Deal (1990) tarafından geliştirilmiş olan karizmatik liderlik ölçeğinden yararlanılmıştır. Aynı konuyu ölçen farklı ölçeklerle yapılacak tespitlerin araştırma sonuçlarının geçerlilik ve güvenilirliklerini artırabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle özellikle literatürde son dönemde kullanılan The Multifactor Leadership Questionnaire (MLQ) ve Charismatic Leadership Questionnaire’den (CLQ) yararlanılabilir. Ayrıca bundan sonraki çalışmalarda örgüt kültürü ve liderlik ile mükemmellik modeli ve birey-

lerin öz yeterliliklerine ilişkin ifadelere yer verilmesi, daha farklı hipotezlerin sınanmasına ve yeni çıkarımlarda bulunulmasına yardımcı olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A. ve Erenler, E. (2008). Otel İşletmelerinde Yöneticilerin Liderlik Yönelimleri ve İşletme Performansı İlişkisi, *Anatolia:Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19:(1), 21-36.
- Aslan, ř. (2009). Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Kurumda alışma yılı ve ücret değişkenlerinin rolü, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6: (1), 256-275.
- Avcı, U. ve Topaloğlu, C. (2009). Hiyerarşik Kademelere Göre Liderlik Davranışlarını Algılama Farklılıkları: Otel alışanları Üzerinde Bir Araştırma, *KMU İİBF Dergisi*, 11: (16), 1-20.
- Chen, R.X.Y., Cheung, C., Law R. (2011). A Review of the Literature on Culture in Hotel Management Research: What is the Future? *International Journal of Hospitality Management*, 31: (1), 52-65.
- Chen, W.J. (2011). Innovation in hotel services: Culture and personality, *International Journal of Hospitality Management*, 30: 64-72.
- Conger, J. A. ve Kanungo, R. N. (1987). Toward A Behavioral Theory of Charismatic Leadership in Organizational Settings, *Academy of Management Review*, 12, 637-647.
- Çavuş ř. ve Gürdoğan, A. (2008). Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Beş Yıldızlı Bir Otel İşletmesinde Araştırma, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 1, 18-34.
- Davis, K. (1988). *İşletmede İnsan Davranışı*. 5.Baskıdan eviri, (ev. Kemal Tosun, Tomris Somay, Fulya Aykar, Can Baysal, Ömer Sadullah ve Semra Yalçın). İstanbul: Yön Ajans.
- Deery, M. ve Jago, L. K. (2001). Hotel Management Style: A Study Of Employee Perceptions And Preferences, *International Journal of Hospitality Management*, 20:4, December, 325-338.
- Dereli, M. A. (2003). *Survey Research of Leadership Styles of Elementary School Principals (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)* Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Deshpande, R., Farley, J. U. ve Webster, F. E. (1993). Corporate Culture, Customer Orientation, and innovativeness in Japanese Firms: A Quadrad Analysis, *Journal of Marketing*, 57, January 23-27.
- Dess, G.G., ve Picken, J.C. (2000). Changing Roles: Leadership in The 21st Century, *Organizational Dynamics*, 28:(3), 18-33.
- Drucker, P.F. (1990). *Managing The Non-Profit Organization*. Oxford.
- Fleishman, E.A. (1957). A Leadership Behavior Description for Industry' . In Stogdill, R.M. and Coons, A.E. (Editörler). *Leader Behavior: Its Description and Measurement*. Columbus, OH: The Ohio State University Bureau of Business Research.
- Hodgetts, R. M. (1997). *Yönetim Teori, Süre ve Uygulama*, (ev. Canan etin ve Esin Can Mutlu), 5. Basımdan eviri, İstanbul: Der Yayınları.
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations-Software of the Mind*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- House, R. (1971). A Path-Goal Theory of Leadership, *Journal of Contemporary Business*, 3: 81-97.
- House, R.J. ve Dessler, G. (1974). The Path-Goal Theory of Leadership: Some Post Hoc and A Priori Tests'. In Hunt, J.G. and Larson, L.L. (Editörler), *Contingency Approaches to Leadership* Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.
- İnal, M.E. ve Biçkes, D.M. (2006). Kâr Amaçsız Kuruluşların Sorunlarının özümünde Pazar Yönlülük Teorisi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 26 (Ocak-Haziran): 1-21

- Karatepe, N. (2001), Kâr Amacı Gütmeyen Organizasyonlarda Pazarlama Faaliyetleri ve Bir Uygulama (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kemp, S. ve Dwyer, L. (2001). An Examination Of Organisational Culture-The Regent Hotel, *Sydney. Hospitality Management*, 20: 77-93.
- Kinncar, P.R. ve Gray, C.D. (2004). *SPSS 12 Made Simple*. USA: Taylor & Francis.
- Minett, D., Yaman, H.R., Denizci, B. (2009). Leadership Styles and Ethical Decision-Making in Hospitality Management, *International Journal of Hospitality Management*, 28:4, December, 486-493.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory*. (2nd ed.). NY: McGraw-Hill
- Ogbonna, E. ve Harris, L. C. (2000). Leadership Style, Organizational Culture And Performance: Empirical Evidence From Uk Companies, *The International Journal of Human Resource Management*, 11(4): August 766-788.
- Öztop, İ. (2008). Liderlik Tarzları ve Örgüt Kültürü Tipleri Arasındaki İlişki ve Bu İlişkinin Nitel Performans Üzerine Etkileri (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İzmit: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peters, T. ve Waterman R. (1982). *In Search of Excellence: Lessons from America's Best Run Companies*, New York: Harper and Row.
- Schein, E.H. (1992). *Organizational Culture and Leadership*. İkinci Baskı., San Fransisco: Jossey Bass Publishers.
- Sekaran, U. (2000). *Research Methods For Business: A Skill Building Approach*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Stogdill, R.M. (1963). *Manual for Leadership Description Questionnaire Form XII*. Columbus,OH: The Ohio State University Bureau of Business Research.
- Taşkıran, E. (2006). Otel İşletmelerinde Çalışan Yöneticilerin Liderlik Yönelimleri: İstanbul'daki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17:(2), 169-183.
- Tepeci, M. (2005). The Dimensions and Impacts of Organizational Culture on Employee Job Satisfaction and Intent to Remain in the Hospitality and Tourism Industry in Turkey, *Journal of Travel and Tourism Research*, 5:(1/2), 21-39.
- Zhu, W., Chew, I. ve Spangler, W. (2005). CEO Transformational Leadership and Organizational Outcomes: The Mediating Role Of Human-Capital-Enhancing Human Resource Management, *The Leadership Quarterly*, 16: 39-52.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Bolman, L.G. ve Deal, T.E. (1990). Leadership Orientations. Retrieved <http://www.leebolman.com> (5.10.2011).
- http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleListURL&_method=list&_ArticlListID=1913563307&_st=13&_sort=r&sisrterm=%22hotel%22&searchtype=a&originPage=rslt_list&_acct=C000228598&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=fb062a513fac423306f74e888ea87c49 (5.10.2011).

Boş Zamanlarda Sanal Bir Deneyim Aracı Olarak Facebook

Müge AKYILDIZ

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: *mugeakyildiz@anadolu.edu.tr*

Metin ARGAN

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: *margan@anadolu.edu.tr*

ÖZ

Boş zaman deneyimi birçok boyutuyla kompleks bir yapıya sahip olmakla birlikte, çevreyle etkileşim sonucunda ortaya çıkan ruh hali olarak tanımlanmaktadır. Gelişen teknolojiyle birlikte boş zaman alışkanlıklarının sanal ortamlara kayması, çevreyi ve etkileşimin doğasını etkilemekte ve dolayısıyla elde edilen boş zaman deneyimini de etkilemektedir. Bu açıdan etkileşimlerin doğası değiştikçe elde edilen boş zaman deneyimi de değişiklik göstermektedir. Bu nedenle bu araştırmada, içinde bulunduğumuz bilgi çağında ilgi çeken ve oldukça geniş kullanıcı kitlesine sahip olan sosyal ağ kullanıcılarının elde ettikleri deneyimlerin değerlendirilmesidir. Sosyal ağlardan Facebook, sanal ortamda çevrimiçi arkadaşlık siteleri arasında şu anda dünya lideri konumunda olduğundan, bu araştırmada bir boş zaman etkinliği olarak en popüler sosyal medya aracı olan Facebook sosyal ağından elde edilen deneyimlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Facebook sosyal ağından edinilen deneyimsel boyutların değerlendirilmesinde nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, analiz sürecinde kodlanmış ve araştırma amacına dayalı olarak temalar altında toplanmıştır. Facebook kullanıcı deneyimlerine ilişkin temalar oluşturulurken, araştırmacıların yapmış oldukları temalar karşılaştırılarak 4 tema üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Odak grup görüşmeleri sonucunda eğlenme, öğrenme, sosyalleşme ve kaçış ve uzaklaşma olmak üzere 4 tema ortaya çıkmıştır.

Anahtar sözcükler: boş zaman deneyimi, sosyal ağlar, Facebook.

GİRİŞ

İnternetin dünya kültürüne tanıtılması 1990'lı yılların sonlarına rastlamasına rağmen toplumlar tarafından kısa sürede kabul görmüş olması (Onat ve Alıklılıç, 2008) ve buna paralel olarak sosyal ağ kullanımının da giderek yaygınlaşması bireylerin boş zaman alışkanlıklarında değişimlere sebep olmuştur. Boş zaman alışkanlıklarında ortaya çıkan bu değişim, sosyal ağ sitelerinin sağladığı boş zaman deneyimlerinin değerlendirilmesini önemli kılmaktadır.

Boş zaman deneyimi birçok boyutuyla kompleks bir yapıya sahip olmakla birlikte, çevreyle etkileşim sonucunda ortaya çıkan ruh hali olarak tanımlanabilir. Bu açıdan etkileşimlerin doğası değiştikçe elde edilen boş zaman deneyimi de değişiklik göstermektedir (Akyıldız, 2010; Akyıldız ve Argan 2010). Örneğin, gelişen teknolojiyle birlikte boş zaman alışkanlıklarının sanal ortamlara kayması, etkileşimin doğasını ve dolayısıyla elde edilen boş zaman deneyiminin kalitesini de etkileyebilmektedir.

Bu nedenle, bu araştırmanın konusunu, bireylerin sanal ortamlar olarak sosyal ağ sitelerinden elde ettiği deneyimsel boyutlar oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, bir boş zaman aracı olarak sanal ortamlarda yerini alan ve daha fazla tercih edilir hale gelen sosyal ağ siteleri, bireylere sadece sosyal bir ağ platformu sağlamakla kalmayıp, diğer insanlarla etkileşim içerisinde olma, sosyal destek oluşturma, eğlence ve mutluluk gibi faydalar da sağladığı görülmektedir (Whitty ve McLaughlin, 2007). Sosyal ağların, yeni kişilerle tanışması ve yeni dostluklar kurması için ortam yaratması gibi avantajları, bu noktada yeni bir kitle iletişim aracı olmasından dolayı sosyal ağları farklı bir boyuta taşımaktadır. Aynı anda milyarlarca kişinin ırk, din, dil, hayat tarzı, eğitim, yaş, cinsiyet, statü gözetmeksizin eş zamanlı paylaşımında bulunup kendi çevreleri ve başka çevrelerle ağ kurabildikleri sosyal ağların, sosyal hayatı küçülttüğünden ziyade, etkileşim ve paylaşımı arttırdığı için kişileri daha sosyal bir canlıya dönüştürdüğü söylenebilir (Onat ve Alikılıç, 2008). Bu gibi avantajlar sağlayan ve giderek kullanımı yaygınlaşan sosyal ağların, sosyal topluluklar tarafından çok hızlı bir şekilde kabul edilmesinin en önemli sebebinin kullanıcılarının benzer-siz deneyimler elde ediyor olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Diğer yandan, dünya üzerinde her üç kişiden ikisinin sosyal ağları ziyaret ediyor oluşu; 350 milyon aktif kullanıcısı ile Facebook'un bir ülke olsaydı dünyanın en kalabalık üçüncü ülkesi olabileceği, internette en çok zaman geçiren Avrupa ülkesinin Türkiye olması, 14 milyondan fazla kullanıcısıyla Türkiye'nin Facebook'ta en aktif üçüncü ülke oluşu (Onat ve Alikılıç, 2008) sosyal ağların hayatımızdaki yerini ve önemini ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, içinde bulunduğumuz bilgi çağında bu kadar ilgi çeken ve oldukça geniş kullanıcı kitlesine sahip olan sosyal ağ kullanıcılarının elde ettikleri deneyimlerin değerlendirilmesi, en popüler sosyal ağlardan biri olan Facebook kullanıcılarının elde ettiği deneyimsel boyutların ortaya konulmasıdır.

YÖNTEM

İnternetteki ilk sosyal ağ sitesi 1997 yılında Six.Degrees.com adıyla kurulmuştur. Bu site, profil yaratma ve arkadaş listeleme olanağı sunmuştur (Onat ve Alikılıç, 2008). Bunu takiben LiveJournal, Friendster, MySpace, Last.fm, Flickr, Youtube ve son olarak çok kısa zamanda büyük bir kullanıcı kitlesine hizmet veren ve 2006'da herkese açık hale getirilen Facebook sosyal ağ sitesi oluşturulmuştur (Mazman ve Usluel, 2010). Dünyada kullanıcısı yoğun olan sitelerin daha çok 2003-2006 yıllarında ortaya çıktıkları gözlenmekte ve sosyal ağ sitelerinin çeşitli uygulamaları incelendiğinde Facebook, MySpace gibi sitelerin ön plana çıktığı (Onat ve Alikılıç, 2008) ve özellikle Facebook sosyal ağının en popüler sosyal ağ platformlarından biri olduğu (Db a ve Karl 2008; Onat ve Alikılıç 2008; Scale 2008; Pempek vd 2009; Mazman ve Usluel 2010; Roblyer vd 2010; Hew 2011) görölmektedir. Bu nedenle, bu araştırmada bireylerin boş zamanlarında en çok başvurdukları ve en çok kullanıcı kitlesine sahip sanal deneyim ortamı yaratan sosyal ağ sitesi olarak Facebook ele alınmuştır.

Facebook kullanıcılarının ağırlıklı olarak 18-25 arası gençlerden oluştuğu (Onat ve Alikılıç, 2008) ve bunların çoğunun da üniversite öğrencisi olduğu bilinmektedir (Mazman ve Usluel, 2010). Bu nedenle araştırmanın ana kütlesini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır.

Boş zaman deneyiminin değerlendirilmesinde kullanılan yöntem ve araçlar çok çeşitlidir. İlgili literatür taramasına bağlı olarak, bazı araştırmacıların nitel araştırma tekniklerini kullandığı; bazılarının ise nicel araştırma yöntemlerinden faydalanarak boş zaman deneyimini değerlendirdiği ortaya çıkmıştır (Akyıldız, 2010). Bu çalışmada ise Facebook sosyal ağından edinilen deneyimsel boyutların değerlendirilmesinde nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Tipik bir odak grup görüşmesi, moderatör olarak isimlendirilen yönlendirici bir kişi tarafından yürütölen, 6-12 kişiden oluşan ve ortalama bir-iki saat süren nitel bir veri toplama tekniği olarak değerlendirilmektedir (Krueger 1988; Klein vd 2007). İnsanların belirli bir görüşe, olaya, deneyimlere nasıl yaklaştıklarını belirlemeyi amaçlayan çalışmalarda odak grup özellikle etkili bir yöntem olup, katılımcıların kavramlara, ürönlere, hizmetlere veya programlara ilişkin tutum, algı ve eğilimlerini grup üyeleri arasındaki etkileşimle ortaya koymaktadır (Krueger, 1994). Odak grup görüşmelerinin en önemli avantajı, grup içi etkileşimin ve grup dinamiğinin bir sonucu olarak yeni ve farklı fikirlerin ortaya çıkmasıdır. Karşılıklı etkileşim ve çağrışımlar sonucu, katılımcılar birbirlerinin zihinlerindeki duygu ve düşünceleri tetiklerler ve böylelikle de zengin bir bilgi akışı sağlanarak; birçok konuda geniş bir perspektif

sağlanabilmekte ve büyük resmi görmek kolaylaşmaktadır (Çokluk vd, 2011). Bu nedenle bu araştırmada, bireylerin Facebook sosyal ağından elde ettikleri deneyimlere yönelik verilerin toplanmasında odak grup tekniği kullanılmıştır. Clark ve Holmes (2007) odak grup çalışmalarında amaçlı örneklemin uygulandığını ortaya koymaktadır (Argan vd, 2009). Örnekleme seçiminde araştırma amacına en uygun olan grubun seçilmesi temel alınmış ve amaca uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu açıklamalar doğrultusunda çalışmanın örnekleme, Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde eğitim gören farklı cinsiyet ve yaş gruplarından oluşan toplam 18 öğrenciyi kapsamaktadır. Amaca uygun örnekleme yönteminde araştırmacı çalışma alanı ve konusunu en iyi seçeceğine inandığı birimleri araştırmaya dahil eder. İdeal odak grup sayısının ne olması gerektiği konusunda literatürde farklı görüşler olmasına karşın genellikle üç-dört odak grubun yeterli olduğu görüşü bulunmaktadır (Krueger 1994; Daymon 2002; Aaker vd 2004; Argan vd 2009). Odak grubun sayısına ilişkin diğer bir yaklaşım, kendini tekrarlayan odak grubun ideal sayı olduğudur. Bu bakımdan toplam üç odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş olup, bu odak grup çalışmalarını sırasıyla 65-77-58 dakika sürmüştür (Tablo 1).

Tablo 1. Odak grubun demografik özellikleri

Gruplar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumları	Görüşme Süresi
1. Grup	4-K / 2-E	19-25 Yaş	Lisans	65 dk.
2. Grup	3-K / 3-E	21-27 Yaş	Lisans	77 dk.
3. Grup	2-K / 4-E	20-26 Yaş	Lisans	58 dk.

Odak grup görüşmelerine başlamadan önce, tüm katılımcılara odak grup görüşmesinin amacı ayrıntılı bir biçimde anlatılarak konu hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. Görüşmeler moderatör ve moderatör yardımcısı olmak üzere iki kişi tarafından uygulanmış ve görüşmeler sırasında moderatör tartışmanın yürütülmesi ve zamanın etkin kullanımını yönlendirmeye çalışmıştır. Odak grup görüşmelerinde Facebook kullanıcılarına toplam altı adet soru sorulmuştur. Bu sorular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Görüşme sırasında katılımcıların izni dâhilinde video ve ses kayıtları yapılmış ve notlar tutulmuştur. Üç grupta gerçekleştirilen görüşmeler sonrasında katılımcılardan elde edilen verilerin birbirini tekrar etmeye başladığı gözlemlenmiş ve elde edilen verilerin doyuma ulaştığına karar verilerek görüşmeler sonlandırılmışlardır.

Odak grup görüşmeleri sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesi moderatör ve moderatör yardımcısı tarafından gerçekleştirilmiştir. Dijital ses kayıt cihazı ve video kayıt cihazı ile kaydedilen odak grup görüşmeleri deşifre edilerek yazıya geçirilmiştir. Yazılı hale getirilen odak grup tutanakları kelimesi kelimesine incelenerek verilen cevaplara ilişkin temalar belirlenmiştir. Araştırmacılar yorumsamacı bir teknik kullanarak görüş birliği sonucu ortaya çıkan temaları belirlemişlerdir.

Tablo 2. Odak grup görüşmelerinde katılımcılara yöneltilen anahtar sorular

<i>Sorular</i>
1. Kendinizi nasıl bir Facebook kullanıcısı olarak tanımlarsınız?
2. Facebook'a ne kadar sıklıkla bağlanıyorsunuz?
3. Facebook sosyal ağında hissettiğiniz duyguları yorumlar mısınız?
4. Sizce Facebook ne gibi yararlar sağlamaktadır?
5. Günlük hayatınızda Facebook'un yeri ve önemi nedir?
6. Ne gibi amaçlarla Facebook kullanıyorsunuz?

BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler, analiz sürecinde kodlanmış ve araştırma amacına dayalı olarak temalar altında toplanmıştır. Facebook kullanıcı deneyimlerine ilişkin temalar oluşturulurken, araştırmacıların yapmış oldukları temalar karşılaştırılarak 4 tema üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Odak grup görüşmeleri sonucunda eğlenme, öğrenme, sosyalleşme ve kaçış ve uzaklaşma olmak üzere 4 tema ortaya çıkmıştır.

Eğlenme Deneyimi

Boş zamanlarda bireyler hatırlanabilecek olaylar dizisinden zevk elde etmek veya eğlenmek için zaman harcamaktadırlar (Pine ve Gilmore, 1999). Whitty ve McLaughlin (2007) yapmış oldukları araştırmada bireylerin eğlenme, evrimdişi eğlenme ve eğlence dünyasından bilgi alma olmak üzere üç amaç için internet kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Bu araştırmada ise boş zamanlarında Facebook sosyal ağını kullanan bireylerin keyifli vakit geçirdikleri, arkadaşlarının paylaşım ve iletilerini takip etmeyi eğlenceli bulduklarını ve müzik, video vb. izleyerek zamanın nasıl geçtiğini anlayamadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu konuyla ilgili K1 *"eve gider gitmez bilgisayarımı açıyorum ve ilk işim önce Facebook'u açmak oluyor. Mesajlarımı, yapılan yorumlara, yeni eklenen video ve fotoğraf-*

lara hemen bi bakıp çıkarım diyorum ama bir bakıyorum saatler geçmiş. Vaktin nasıl geçtiğini anlamıyorum bile, çünkü çok eğleniyorum” şeklinde ifade etmiştir.

Bu konuda fikirlerini paylaşan diğer bir öğrenci (E2) ise; “Facebook’ta yapabileceğimiz çok fazla eğlenceli şey var, mesela oyun oynayabilirim, kim ne paylaşmış izlerim, komik video ya da sözleri arkadaşlarımla paylaşırım, hep birlikte güler eğleniriz” şeklinde açıklamıştır.

E4 ise “Facebook bana göre heyecan demek! Tek tıklamayla en uzaktaki arkadaşşıma ulaşabiliyorum... Duygularımı ifade etmeme imkân sağlıyor. Heyecanımı da paylaşıyorum, üzüntümü de, her şeyi. Gelen mesaj ve yorumlar da beni heyecanlandırıyor, yani Facebook hayatımı kolaylaştırıyor aslında, ben çok keyifli vakit geçiriyorum” şeklinde ifade etmiştir.

Öğrenme Deneyimi

Sosyal ağlar, sosyal etkileşimi sağlama amaçlı tasarlanmış olmasına rağmen, eğitim dâhil olmak üzere diğer alanlardaki amaçlara da hizmet etmektedir. Sosyal ağ kullanan öğrencilerin ortalama %60’ı sanal ortamda eğitimle ilgili konuştuklarını ve %50’si ise okul işleriyle ilgili paylaşımında bulduklarını ifade etmişlerdir (Roblyer vd 2010) . Facebook kullanımı ile ilgili öğrenme deneyimi “ders veya ödevlerle ilgili bilgi alma, paylaşma, sınıf arkadaşlarıyla işbirliği yapma” gibi ifadelerden oluşmaktadır. Bu araştırmada öğrencilerin Facebook kullanarak elde ettikleri öğrenme deneyimine ilişkin ifadeleri incelendiğinde, Facebook’un derslerle ilgili gerekli bilgileri öğrenebildikleri ulaşılabilir bir araç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Örneğin, E1 “bazen kontörüm olmuyor, Facebook’a giriyorum, sınıf arkadaşlarımdan en az bir tanesi kesin çevrimiçi oluyor. Mesela ödevin ne zaman teslim edileceğini ya da dersle ilgili yapmamız gereken hazırlıkların ne olduğunu öğreniyorum. Bazen verilen ödevle ilgili bilgi ve kaynakları hocalarıma sorduğum da oluyor, çünkü cep telefonlarından aramak yerine Facebook’tan yazışmak daha mantıklı!” şeklinde öğrenme deneyimine ilişkin ifade bulunmuştur.

K2 ise Facebook sosyal ağ sitesinde sınıf arkadaşları ve derslerine giren öğretmenlerinden oluşan bir grup kurduklarını ifade ederek “her türlü bilgiyi hocalarımız Facebook’a gönderiyor, bazen derslerle ilgili konularda daha detaylı bilgiye ulaşabileceğimiz link bile yolluyorlar. Bu çok faydalı oluyor, mesela derse gelmeyen bile linke tıklayarak konuyu anlayabiliyor. Sınıf arkadaşlarımızla ödevlerimizin power-point sunusunu bile paylaşabiliyoruz, yani mailleşmek yerine Facebook’tan daha kolay oluyor” şeklinde açıklamıştır.

E2 ise “*çok sevdiğim sporcuların, yöneticilerin ya da yazarların sayfalarına ve gruplarına üye oluyorum. Onlar hakkındaki haberleri okuyorum, bilgi sahibi oluyorum. Mesela bir derste hocamız branşımıza göre en sevdiğimiz sporcu hakkında bizden ödev istemişti. Ben de kendisini Face’ten ekledim, sormak istediğim her soruyu sordum, o da sağ olsun cevapladi. Hakkındaki bilgileri ödev olarak hocaya sundum, o da çok beğendi ben de öğrenmiş oldum*” şeklinde açıklarak Facebook’un sağladığı öğrenme deneyimi ifade etmiştir. Buna paralel olarak K2 ise “*ben de edebiyat ya da ünlü şairlerin sayfalarına üye oluyorum, güzel şiirler okuyorum, yazarlar ve şairler hakkında yeni şeyler öğreniyorum, son yazılarını takip ederek kendimi geliştiriyorum. Bunu Facebook aracılığıyla daha kolay ve daha kısa yoldan tüm beğendiğim kişilerin sayfalarına bakarak yapıyorum*” şeklinde açıklamıştır.

Sosyalleşme Deneyimi

Morahan-Martin ve Schumacher (2003), internetin özellikle yalnız insanlar için ideal bir sosyal çevre ve sosyal etkileşim fırsatı sağladığını ifade etmişlerdir. Sosyal ağlar da adından anlaşılacağı üzere sosyal ağ yaratmak ve genişletmek amaçlı kurulan sitelerdir. Facebook’un yöneticileri “*tanduklarıyla iletişim kurmanı ve hayatında olup bitenleri paylaşmanı sağlar*” ifadesiyle sitenin sosyal işlevini özetlemektedirler (Övür 2009; Kalpidou vd 2011). Bu ifadelere paralel olarak bu araştırmada da Facebook’un sosyalleşme deneyimi sağladığı ortaya çıkmıştır. Katılımcılar Facebook’un sosyal ilişkileri olumlu yönde etkilediğini, iletişim kurmayı kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir.

Örneğin, E3 “*Facebook’ta aynı anda birçok kişiyle iletişim kurabiliyorum. Hatta bir daha göremeyeceğimi düşündüğüm arkadaşarımla bile Facebook sayesinde iletişim kurdum. Liseden sonra herkes farklı farklı üniversitelere dağıldı, farklı farklı şehirlere geldik hepimiz. Birbirimizi göremesek de Facebook’tan mesajlaşarak haberleşiriyoruz...*” şeklinde ifade ederek şöyle devam etmiştir “*ilkokul arkadaşarımla bile Face’te buldum, fotoğraflarına bakıyorum da dışarıda karşılaşsak asla tanıyamam! Bazıları evlenmiş, bazılarının çocuğu bile olmuş. Bütün bunlardan Facebook sayesinde haberdar oluyoruz, en azından sosyal çevremden kopmamış oluyorum*”.

E1 ise “*çok beğendiğim ama yüz yüze konuşmaya cesaret bile edemediğim bir kişiyle Facebook’ta arkadaşlık kurabiliyorum, profiline bakarak onun hakkında bilgi edinebiliyorum ya da daha rahat konuşabiliyorum. Yani Facebook yüz yüze görüşmelere bir alt yapı oluşturuyor, daha rahat iletişim kurabiliyorum ve yeni arkadaşlıklar edinebiliyorum*” şeklinde ifade etmiştir.

K1 ise “*uzaktaki arkadaşarımla her zaman telefonla konuşamıyoruz, o yüzden Face’e girdiğimde profillerine bakıyorum, durumu ne, ne halde falan öğrenebiliyorum. Paylaş-*

tıkları fotoğraflara, videolara, iletilerine bakarak arkadaşlarımın durumlarıyla ilgili bilgi elde etmiş oluyorum, durumlarına göre duvarlarına iletiler yazıyorum ya da mesaj atıyorum. Yani onlarla iletişimimi koparmamış oluyorum” şeklinde açıklamıştır.

Kaçış ve Uzaklaşma Deneyimi

Kaçış ve uzaklaşma deneyimi boş zaman etkinliklerine aktif bir katılımı ve katılımcının tamamıyla etkinliğe dâhil olarak günlük yaşamdan kopuşunu simgelemektedir. Örneğin, bungee jumping aktif bir katılımı gerçekleştirir ve kişi etkinliğe birebir dâhil olur. Tatil bölgelerinde su sporları ya da golf gibi sportif etkinliklere katılım kaçış ve uzaklaşma alanında deneyim sağlamaktadır (Williams 2006). Katılımcılar, sanal ortamda oyun oynayarak ya da chat yaparak, bir şekilde gerçek yaşamlarından ve rutin hayattan uzaklaşma fırsatı yakalamış ve bir tür kaçış ve uzaklaşma deneyimi elde etmiş olacaktırlar (Pine ve Gilmore 1999). Facebook sanal ortamında elde edilen kaçış ve uzaklaşma deneyimi değerlendirildiğinde, katılımcılar tarafından Facebook’un yalnızlık ve can sıkıntısını gideren, günlük sıkıntı ve stresten uzaklaştıran bir araç olduğu ifade edilmiştir.

Buna göre K1 “ders aralarında ya da sıkıldığım zaman cep telefonumdan Facebook’a girerim, bu benim gün içinde yaptım en eğlenceli şey! Bilgisayar başında vakit geçirmekten çok hoşlanmam ama gün içerisinde sıkıldığım zaman kafa dağıtmak için defalarca kez Facebook’a girerim” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

E1 ise “...mesela moralim çok bozuk oluyor, ileti alanıma duyularımı ifade eden bir şeyler yazıyorum, hemen arkadaşlarım yorum yapıyorlar, yardımcı olmaya çalışıyorlar, anında birilerinin bir şey yazarak bana yardım etmesi beni rahatlatıyor, sıkıntımı alıyor yani kısaca o anki sıkıntılardan kaçış olarak ifade edebilirim bunu” şeklinde açıklamıştır.

SONUÇ

Günümüzde “boş zaman” olgusu toplumsal yaşamın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Yalnızca bireysel bir tercih olmanın ötesinde aslında boş zaman toplumdaki düşünce ve hareketin deneyimsel birikimiyle hızla endüstrileşmiş ve gelişmiştir. Tüketilen boş zaman hizmetleri katılımcılara boş zamanlarını geçirerek tüm olanaklardan faydalanmalarını ve sonucunda elde ettikleri deneyimler ile olumlu ruh haline kavuşmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla boş zaman kavramında ortaya çıkan ana tema deneyimlerdir (Akyıldız 2010).

İnternetin toplumla tanışması 1990’lı yılların sonlarına rastlamakla birlikte oldukça kısa bir sürede kabul görek (Onat ve Alikılıç 2008), boş zamanlarda

sosyal ağ kullanımı giderek yaygınlaşmış ve bireylerin boş zaman alışkanlıklarında değişimlere sebep olmuştur. Sosyal ağlardan Facebook, çevrimiçi arkadaşlık siteleri arasında şu anda dünya lideri konumundadır (Övür 2009). Bu nedenle bu değişimi ortaya koymak ve boş zamanlarda sosyal ağ sitelerden elde edilen deneyimlerin incelenmesi amacıyla, bu araştırmada bir boş zaman etkinliği olarak en popöler sosyal medya aracı olan Facebook sosyal ağından elde edilen deneyimlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Facebook sosyal sitesinden elde ettikleri boş zaman deneyimlerine yönelik boyutları ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırma kapsamında odak grup görüşmeleri sonucunda dört tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar sırası ile eğlenme, öğrenme, sosyalleşme ve kaçış ve uzaklaşma deneyimleridir. Sosyal paylaşım ağı tipinde bir internet uygulaması olan Facebook, insanların arkadaşlarıyla iletişim kurması ve bilgi paylaşılması amacıyla kullanılmaktadır. Stanford Üniversitesi'nde "Facebook Psikolojisi" adlı bir ders veren Profesör Fogg, verdiği demette "Facebook insanların dünyayı algılama biçimini değiştirdi. Günümüzde artık herhangi bir ülkeden bir arkadaşla iletişim kurmak sadece bir tık uzağınızda, Facebook dünyayı bir araya getiriyor, güven duyulan ortak bir mekân oluşturuyor" şeklinde ifade etmiştir (Övür 2009).

Facebook ile ilgili yapılan araştırmalarda (Chao 2003; Dholakia vd 2004; Whitty ve McLaughlin 2007; Ross vd 2009; Iqbal vd 2010; Vasalou vd 2010) bu sosyal ağa üye olan bireylerin genellikle eğlenme ve sosyalleşme amaçlı Facebook'u kullandıkları ortaya çıkmıştır. Yapılan bu araştırmada ise Pempek vd (2009), Roblyer vd (2010) ve Mazman ve Usluel'in (2010) bulgularına paralel olarak eğlenme ve sosyalleşme deneyimine yanı sıra Facebook'un kaçış ve uzaklaşma, ve öğrenme deneyimleri de sağladığı ortaya çıkmıştır.

DESTEK VE TEŞEKKÜR

Bu araştırma Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Komisyonu tarafından desteklenmiştir (proje no: Anadolu Uni./1005S121). Araştırmaya katkı sağlayan tüm katılımcılara teőkükür ederiz.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, M. (2010). Boş Zaman Pazarlamasında Deneyimsel Boyutlar: 2009 Rock'n Coke Festivali Katılımcılarına Yönelik Bir Araştırma Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitim ve Spor Anabilim Dalı (*Yüksek Lisans Tezi*) Eskişehir
- Akyıldız M. ve Argan M. (2010). Factors of Leisure Experience: a Study of Turkish Festival Participants. *Studies in Physical Culture & Tourism* 17 (4): 385-389

- Argan, M., Sever, N. S. ve Argan, M. T. (2009). Edutainment Applications in Marketing Courses: Findings from Focus Group Studies in Turkey. *Business Research Yearbook* 16 (2): 542-548
- Aaker, D., Kumar, V. ve Day, G. S. (2004). *Marketing Research*. New York: John Wiley & Sons Inc., 8th Ed.
- Chao, C. (2003). Off-site Benefits of Recreation to Participants': An Assessment of Psychophysiological Effects (*Doktora Tezi*) USA: Clemson University
- Clark, T. ve Holmes, S. (2007). Fit for Practice? An Exploration of the Development of Newly Qualified Nurses Using Focus Groups. *International Journal of Nursing Studies* 44 (7): 1210-1220
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kurumsal Eğitim* 4 (1): 95-107
- Daymon, C. (2002). *Qualitative Research Methods in Public Relations and Marketing Communications*. Florence: Routledge
- Dbal, J. P. ve Karl, K. (2008). Social Networking Profiles: an Examination of Student Attitudes Regarding Use and Appropriateness of Content. *CyberPsychology and Behavior* 11 (1): 95-97
- Dholakia, U. M., Bagozzi, R. P. ve Pearo, L. K. (2004). A Social Influence Model of Consumer Participation in Network and Small Group Based Virtual Communities. *International Journal of Research in Marketing* 21 (3): 241-263
- Hew, K. F. (2011). Students' and Teachers' Use of Facebook. *Computers in Human Behavior* 27 (2): 662-676
- Iqbal, A., Kankaanranta, M. ve Neittaanmaki, P. (2010). Experiences and Motivations of the Young Participation in Virtual Worlds. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2 (2): 3190-3197
- Kalpidou, M., Dan Costin, M. A. ve Jessica Morris, B.A. (2011). The Relationship between Facebook and the Well-being of Undergraduate College Students. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking* 14 (4): 183-189
- Krueger, R. A. (1988). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. Newbury Park, CA: Sage Publishing
- Krueger, R. A. (1994). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. London: Sage Publishing, 2nd Ed.
- Klein, E. E., Tellefsen, T. ve Herskovitz, P. J. (2007). The Use of Group Support Systems in Focus Groups: Information Technology Meets Qualitative Research. *Computers in Human Behavior* 23 (5): 2113-2132
- Mazman, S. G. ve Usluel, Y. K. (2010). Modeling Educational Usage of Facebook. *Computers & Education* 55 (2): 444-453
- Morahan-Martin, J. ve Schumacher, P. (2003). Loneliness and Social Uses of the Internet. *Computers in Human Behavior* 19 (6): 659-671
- Onat, F. ve Alikılıç, Ö. A. (2008). Sosyal Ağ Sitelerinin Reklam ve Halkla İlişkiler Ortamları Olarak Değerlendirilmesi. *Journal of Yaşar University* 3(9): 1111-1143
- Övür, A. (2009). Facebook ve Simülasyon Evreni Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo TV ve Sinema Anabilim Dalı (*Yüksek Lisans Tezi*) İstanbul
- Pempek, T. A., Yevdokiya, A. Y. ve Calvert, S. L. (2009). College Students' Networking Experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology* 30 (3): 227-238
- Pine, B. J. ve Gilmore, J. H. (1999). *The Experience Economy: Work is Theatre & Every Business A Stage: Goods & Services Are No Longer Enough*. USA: Harvard Business School Press
- Roblyer, M. D., McDaniel, M., Webb, M., Herman, J. ve Witty, J. V. (2010). Findings on Facebook in Higher Education: a Comparison of College Faculty and Student Uses and Perceptions of Social Networking Sites. *Internet and Higher Education* 13 (3): 134-140
- Ross, C., Orr, E. S., Sisic, M., Arseneault, J. M., Simmering, M.G. ve Orr, R. R. (2009). Personality and Motivations Associated with Facebook Use. *Computers in Human Behavior* 25 (2): 578-586

- Scale, M. (2008). Facebook as a Social Search Engine and the Implications for Libraries in the Twenty-First Century. *Library Hi Tech* 26 (4): 540-556
- Vasalou, A., Joinson, A. N. ve Courvoisier, D. (2010). Cultural Differences, Experience with Social Networks and the Nature of True Commitment in Facebook. *International Journal of Human-Computer Studies* 68 (10): 719-728
- Whitty, M. T. ve McLaughlin, D. (2007). Online Recreation: the Relationship between Loneliness, Internet Self-Efficacy and the Use of the Internet for Entertainment Purposes. *Computers in Human Behavior* 23 (3): 1435-1446
- Williams, A. (2006). Tourism and Hospitality Marketing: Fantasy, Feeling and Fun. *International Journal of Contemporary Hospitality Management* 18 (6): 482-495

Rekreasyonel Egzersize Gdleme leği'nin (REMM) eşitli Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi: Antalya rneği

Faik ARDAHAN

T. C. Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu
Rekreasyon Bölümü
E-posta: ardahan@anadolu.edu.tr

z

Bu çalışmanın amacı, rekreatif spor etkinliklerine katılan bireylerin bu etkinliklere katılım nedenlerinin, cinsiyet, medeni durum, yaş, gelir, gelir düzeyini algılama biçimi, eğitim ve çalışılan yer açısından nasıl değiştiğini REMM'i kullanarak sorgulamaktır. Araştırmanın evreni Antalya Şehir merkezinde yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Örneklem dhil edilecek katılımcılar tesadüfi örneklem yöntemi kullanılarak alınmıştır ve örneklem grubunu; 441 erkek (yaş = 33.27 ± 12.09), 341 bayan (yaş = 32.05 ± 10.84), toplam 782 (yaş = 32.74 ± 11.57) katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada; Rogers ve Morris (2003) tarafından geliştirilen, Gürbüz ve diğ. (2006) tarafından Türkçe geçerliliği ve güvenirliliği yapılan Rekreasyonel Egzersiz Gdleme leği (Recreational Exercise Motivation Measure, REMM) kullanılmış ve lek Sağlık, Rekabet etme, Dış görünüm, Sosyalleşme/Eğlenmek ve Beceri gelişimi alt boyutlarında gruplanmıştır. Katılımcılara demografik verilerin alındığı soruların yanında, ölçeğe ait sorular Likert leği tipinde "1- Kesinlikle Hayır, ..., 5- Kesinlikle Evet" sıralamasında sorulmuştur. Verilerin değerlendirilmesinde; frekans (f), yüzde (%), ortalama (M) ve standart sapma (SS) gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemler ve homojenlik koşulları yerine gelmediği için non-parametrik testlerden Kruskal Wallis test, Pearson Correlation Test ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır ve sonuçlar 0.01 ve 0.05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. REMM alt boyutlar ile demografik parametrelerin alt grupları arasındaki ilişkinin varlığının sorgulanmasında Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Bireyleri rekreatif etkinliklere motive eden sebepler; REMM'in beş alt boyutunun birçoğunda cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir, gelir düzeyinin algılanma biçimi, eğitim ve çalışılan yere göre farklılık göstermektedir ve farklılık istatistiki olarak anlamlıdır.

Anahtar sözcükler: Rekreatif Spora Katılım, Rekreasyonel Egzersiz Gdleme leği, REMM, Rekreasyon.s

GİRİş

Bireylerin rekreatif spor etkinliklerine neden katıldığı uzun zamandır bilim adamlarının ilgisini çeken bir konudur. Bireyleri bu tür etkinliklere motive eden gerekçelerin bilinmesi ve tespit edilmesi için spor, egzersiz ve rekreasyon bilimlerinde birçok çalışma yapılmıştır. Bu alışmalar daha çok bireylerin rekreatif

spor etkinliklerine katılımlarının nedenlerini açıklamaya dönüktür. Bu konuda üç önemli teori vardır. Bunlardan ilki; kökleri Deci'nin 1975'li yıllardaki yaptığı çalışmalara dayanan, Deci ve Ryan'ın temellerini attığı ve kavramsallaştırdığı (Deci 1975; Deci ve Ryan 1985; 1991), Özgür İrade Teorisi (Self-Determination Theory, SDT), ikincisi Başarılacak Amaç Teorisi (Achievement Goal Theory; AGT) (Ames 1992; Dweck 1986; Nicholls 1989; Roberts 1993) ve üçüncüsü de İhtiyaç Teorisidir (İbrahim ve Cordes 2002)

SDT'ye göre bireyin motivasyonla ilgili üç durumu vardır. Bunlar; motivasyon-suz olma hali, iç motivasyon ve dış motivasyondur. Bu haliyle bireyi motive eden faktörler de iki grupta ele alınmıştır. Bunlar; iç motivasyon; içsel faktörler ile sağlanan ve dış motivasyon; dışsal faktörlerle sağlanan motivasyondur. İçsel ve dışsal faktörlerin hangi sıklıkta uyaran olarak algılandığı, uyaranların sonucu oluşan rekreatif spora/egzersize katılma durumu da motivasyonel farklılığa sebep olduğu için bu teorinin ilgilendiği durumdur (Fuzhong 1999). Bireyin içsel ve dışsal motivasyonu ile elde edilecek diğer faydaların yanında, etkinliğin amacı da bireyi rekreasyonel spora/egzersize motive eden faktörlerin başında gelir. Diğer bir deyişle dışsal faktörler daha çok içsel motivasyonel unsurları harekete geçiren unsurlardır. Örneğin; fiziksel sağlığını korumak için jogging yapan birinin içsel motivasyonel amacı fiziksel zindeliği korumak iken, bireyin bu etkinliği nerede, kimle, hangi sıklıkla gerçekleştirdiği ise içsel faktörlerle ilgili olabileceği gibi daha çok dışsal faktörlerle de ilgilidir (Michelle ve diğ. 1995). Aynı şey müzik seven birisi için müzikle uğraşmak içsel bir motivasyon iken, tanınmış birisinin konser vermeye gelmesi hatta böyle bir konserin birçok bireyin müziğe başlamasına sebep olması dışsal bir motivasyondur. Buna bekli-de en güzel örnek olarak; Adana ve Gölcük depremlerinde arama ve kurtarma derneği AKUT'un medyada ve halk arasında başarısı ve çabalarından dolayı çok anılması ve takdir edilmesi, o tarihlerde ilkokulda okuyan çocukların normalde, "büyüyünce ne olacaksın?" sorusuna cevap olarak "doktor, öğretmen, polis" gibi meslekleri tanımlarlarken, o günlerde "büyüyünce AKUT'çu olacağım" demelerine sebep olmuştur.

AGT daha çok bireyleri yarışma sporlarına kısmen de rekreasyonel spor etkinliklerine ve/veya egzersize motive eden unsurları sorgulamak için kullanılmaktadır. Bu teorinin temeli "birey bir fayda elde etmeksizin bir amaca yönelmez" fikrine dayalıdır. Fayda kişinin kendisine yaratılacak değerler toplamında olabileceği gibi, başkasına, başkalarına veya taraftarı olduğu bir misyonun desteklenmesi için de olabilir. AGT, düşüncelerimiz gibi mental aktivitelerden oluşan, davranışları büyük ölçüde yöneten bilişsel anlama üzerinde yer alan "bilişsel davranış terapisinin" bir formudur. (Helen ve diğ. 2008). Bu teoride

iki alt amaç tanımı vardır. Birincisi “ego merkezli amaç (ego goals)”, diğeri “görev merkezli amaç (task goals)” tır. “Ego merkezli amacı” olan bireyler kendi yeteneğini büyük ölçüde başkası ile kıyaslama, onlarla rekabet etme, onlarla rekabete yönelme, kendini başkalarına gösterme, başkalarından onay alma, takdir edilme gibi başkasından gelecek manevi ödülleri almak için birçok aktivite ve/veya davranış içinde olabilirken, “görev merkezli amaç” odaklı kişiler, bunun tersine, kendi yeteneklerini ve/veya başarılarını başkalarınınki ile asla karşılaştırmazlar. Onların temel hedefi kendilerini aşmak, yeni yerler, yeni şeyler öğrenmek, mevcut becerilerini geliştirmek, yeni yetenekler kazanmak veya onları kullanmak şeklindedir. Özellikle görev merkezli amacı olan kişiler kişisel amaçlarının dışında; sosyal onaylanma, sosyal dayanışma, sosyal olarak iyi olma hali, başkalarına yardım etme, onları motive etme gibi birçok sosyal amaçlara da yönelmektedir (Ames 1992; Duda 1993; Roberts 1992). Ego merkezli amacı olan kişileri daha çok dış kaynaklı faktörler motive ederken, görev merkezli amacı olan kişileri iç kaynaklı faktörler motive eder.

Bu teorilerin dışında; Crandall (1980) bireylerin rekreasyonel spora katılım gerekçeleri olarak bireyin kişiliği ve bireyin içinde bulunduğu durumun sebep olduğunu ileri sürerken, Levy (1979) çevresel uyarıcılarla, kişiliğin etkileşimi ile bir davranışın ortaya çıktığını savunmuştur. Daha sonra birçok araştırmacı tarafından bireyi neyin harekete geçirdiği sorgulanmış ve elde edilen sonuçlar ilk olarak Ibn-Haldun’un ele aldığı daha sonra Maslow’un geliştirdiği ve Herzberg tarafından farklı bir forma dönüştürülen “ihtiyaçlara dayalı motivasyonel unsurlar” olarak gruplanmıştır (İbrahim ve Cordes 2002). Bu teoriye göre; bireyi bir amacı gerçekleştirmek, bir eylemi yapmak için mutlaka bir ihtiyacın varlığı gereklidir ve rekreasyonel spora katılım da ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer bulan ihtiyaçları tatmin etmeye dönük bir eylemdir.

Günümüz toplumunun en önemli problemleri birçok kalp rahatsızlıkları, hiper-tansiyon, diyabet ve osteopoz gibi fiziksel hastalıkların yanında aşırı iş/okul stresi, kalabalık trafik ve şehirleşme, mobbing, eskiye göre giderek zorlaşan hayatın getirdiği mental rahatsızlıklar ve zorlamaların varlığıdır. Bu hastalıkların sebepleri ve sonuçları genetik mirasın yanında, kişilik, tercih edilen yaşam şekli, tutum ve davranışların yanında hareketsizlikle de doğrudan ilgilidir (Armstrong ve diğ., 2000). Serbest zaman etkinliklerine katılım fiziksel ve mental sağlığı etkiler. Serbest zamanlarda düzenli egzersiz yapmak birçok hastalığın sebep ve sonucunu ortadan kaldırmakta ve bu tarz hastalıkların tehdit riskini azaltmaktadır (Plonczynski 2000). Bunun yanında egzersiz veya düzenli fiziksel aktivite, psikolojik stresin yönetilmesinde (Heyward 1991) ve psikolojik iyi olma hali (psychological well-being) (Weinberg ve Goul, 2007), okul ve iş

başarı sı üzerinde olumlu etki sağladığı, yaşamı anlamlı kıldığı ve yaşam doyumunu arttırdığı için önemli bir yer tutar (Schmitter 2003; Çağlar ve diğ. 2009).

Bireylerin rekreasyonel egzersiz yapma nedeni aynı zamanda yapılan aktivite-den beklenen ve/veya elde edilen faydayı da tanımlar. Bireyin yaşam şekli, sahip olduğu imkanlar, içinde bulunduğu çevre, bu çevrede var olan rekreatif potansiyel, ilişkiler, kişilik özellikleri, duygusal zekası, geçmiş deneyimleri, cinsiyet, gelir, medeni durum, yaş, eğitim durumu gibi bir çok faktör bireyin rekreatif etkinliklere olan hem ihtiyacını hem de hangi etkinlik ve/veya etkinlikleri kimlerle yapacağını belirlemektedir (Ardahan ve Lapa 2010). Bu açıdan bakıldığında bireyi rekreatif etkinlik yapmaya iten sebepler; doğa sevgisi, kalabalıktan, rutinden, aileden ve sorumluluktan kaçma, fiziksel aktivite yapma, yaratıcılık, dinlenme, kendini geliştirme ve yeni beceriler edinme, sosyal ilişki kurma, yeni insanlarla tanışma veya onları gözleme, beklenen olası insanlarla ilişki kurma (örneğin; ünlü bir kaya tırmanıcısının bir etkinliğe gelecek olması bireyleri onunla tanışmak için oraya çeker), aile ile birlikte olma, tanımatanınma arzusu, başkalarına yardım etme, sosyal sorumluluk, uyarıcı unsurlar veya davetkâr yapı (örneğin; bir şelale insanları oraya çeker); sosyal güç elde etme, kendini gerçekteştirme, mücadele ruhu, başkaldırma, başarı arzusu, rekabet (iç ve dış), zaman öldürme ve sıkıntıdan kurtulma, entelektüel estetik şeklinde sıralanmıştır (Ardahan ve Lapa 2010; Ardahan 2011a; Ardahan 2011b; Ibrahim ve Cordes 2002).

Yukarıda belirtilen faktörlere ilave olarak Manfredo ve diğ. (1996) tarafından geliştirilen Serbest Zaman Motivasyon Ölçeğinde (Measuring Leisure Motivation: Recreation Experience Preference Scales) bireyi rekreasyonel egzersize motive edilen faktörleri de bu kapsamda ele almak gerekecektir. Bu faktörler; Kişisel imajı destekleme (kendine olan güveni yaşamak, kendiyile gurur duymak, kendine yapabileceğini göstermek), sosyal olarak tanınma (başkalarına yapabildiğinizi göstermek, başkaları üzerinde iyi etki bırakmak, başkalarında yapabileceğine olan inanç oluşturmak), beceri geliştirme (o konuda iyi olmak, yetenek ve becerileri geliştirmek), yeterliliği test etmek (yetenekleri test etmek, ne yapabileceğinizi görmek), heyecan (heyecanlanmak, heyecanı yaşamak (tecrübe etmek), doğada olmak ve birçok şeyi kendi doğasında yaşamak, heyecanı hissetmek), dayanıklılık (dayanıklılığınızı test etmek, başarma duygusunu yaşamak), başkalarıyla paylaşmak (başkalarına yaptığınız geziyi anlatmak, başkalarına orada olduğunuzu anlatmak), bağımlı olmamak (bağımsız olduğunuzu hissetmek, yalnız kalmak), özerklik (kendi kendinizin patronu gibi yaşamak, kişisel tercihlerinize özgürce karar vermek, başkasına bağımlı olmamak, bazı işleri kendi bildiğiniz şekilde yapmak, kendinizi daha fazla düşünmek), güç

kontrolü (bazı şeyleri kontrol etmek, olan şeylerin kontrol odağında olmak), risk almak (risk almak, tehlikeli durumları değiştirmek, ilgili riski yaşamak), malzeme (başkalarıyla malzemeleriniz hakkında konuşmak, ekipmanlarınızı kullanmak), aile birlikteliği (aile ile bir şeyler yapmak, aile bireylerini bir araya getirmek), arkadaşlarla birlikte olmak (grubunuzdaki bireylerle birlikte olmak, arkadaşlarınızla birlikte olmak, iş arkadaşlarınızla birlikte olmak), kendinize benzer bireylerle birlikte olmak (sizin yaptıklarınızı yapmaktan keyif alan diğer bireylerle birlikte olmak, birbirine yakın değerleri olan bireylerle birlikte olmak, yeni insanlarla tanışmak (yeni ve farklı bireylerle konuşmak, o alandaki diğer bireylerle tanışmak, yeni insanlarla tanışmak), diğer insanları gözlemek (o alandaki diğer insanları gözlemek ve onlarla birlikte olmak, o alandaki (mekandaki) bilgilerinizi geliştirmek), öğrenmek (o alandaki (mekandaki) şeyler hakkında öğrenmek, yeni ve farklı şeyleri deneyimlemek, yeni şeyler keşfetmek), keşfetmek (o alanı (mekanı) keşfetmek, o alanı bilmek (anlamak)), coğrafik inceleme (o alanın topografyasını öğrenmek), doğa hakkında daha fazla bilgilenecek (doğayı incelemek, doğa hakkında daha fazla bilmek, doğanın muhteşemliğini görmek), manzara (manzarayı görmek, doğal güzelliği görmek), genel doğa deneyimi (doğaya yakın olmak, doğanın kokusunu ve seslerini duymak, doğal şeylerin olduğu yerde olmak), manevi değerler (bireysel manevi değerler geliştirmek, maneviyat geliştirmek ve maneviyatı büyütmek, inançlarınızı göstermek), iç gözlem (kişisel değerlerinizi düşünmek, kim olduğunuzu düşünmek, kendiniz hakkında daha çok şey öğrenmek), yaratıcılık (yaratıcı olmak, boyamak, fotoğraf çekmek gibi yaratıcı işler yapmak, hayatın yeni yüzünü görmek, geçmiş anıları düşünmek, olumlu güzel anıları yeniden yaşamak), nostalji (geçmiş anıları yansıtmak), fiziksel uygunluk (egzersiz yapmak, fiziksel uygunluğu korumak, fiziksel aktivite sonrasında iyi olma halini yaşamak), dinlenmek (fiziksel olarak dinlenmek, psikolojik olarak dinlenmek), gerilimi düşürmek (kavranılmış olma duygularından kurtulmak, bazı gerginlikleri azaltmak ve/veya kurtulmak), ruhu yavaşlatmak (ruhu yavaşlatmak ve dinlendirmek), aşırı yüklerden kaçmak (hayatın normal taleplerinden kaçmak, günlük sorumluluklardan bir an dahi olsa uzaklaşmak, çok iç yükü olma veya yoğun olma duygusunu azaltmak), sakinlik (sakinliği yaşamak, huzur ve güveni yaşamak, sakin olunan yeri yaşamak), özel hayatın gizliliği (izole olmak, kendi yolunda olmak, diğer insanlardan uzak olmak, evdeki halden daha gizli (mahrem) olmak), kalabalıktan kaçma (kalabalıktan kaçmak, her zamankinden daha geniş bir ortamı yaşamak, kalabalık durumdan bir anlığına uzaklaşmak, açık havayı yaşamak), fiziksel stres kaynaklarından kaçmak (evin patırtı ve gürültüsünden uzak olmak), sosyal olarak güvende olmak (düşünceli ve saygılı insanlara daha yakın olmak), becerileri öğretme ve paylaşma (beceri-lerinizi başkala-

rına öğretmek, başkalarıyla öğrendiklerinizi ve bildiklerinizi paylaşmak), başkalarına liderlik etmek (başkalarının aktivitelerine yardım etmek, başkalarına liderlik yapmak), riski yönetmek (ihtiyacı olanlara destek olmak, başkalarına yakın olduğunuzu hissettirmek), riskten sakınmak (kendi-nizin ne olduğundan emin olmak, beklenmeyen şeylerden korunmaktır).

Dış çevre faktörlerinin endüstrileşmiş ülkelerde giderek fazla kısıtlayıcı, pahalı, engelleyici, zorlayıcı olmasından dolayı son yıllarda düzenli rekreasyonel egzersiz yapmanın fiziksel, sosyal ve psikolojik faydaları endüstrileşmiş ülkelerde düşmektedir (Phongsavan ve diğ. 2007). Bu sebeple dışsal uyarıcılar yerine içsel uyarıcıların önemi giderek artmaktadır (Eben ve Brudzynski 2008). Bunun yanında gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerde ise dışsal faktörlerin önemi daha fazladır (Çağlar ve diğ. 2009). Bu sebeple tüm ülkeler açısından bireyleri fiziksel olarak aktif olmaya iten sebeplerin bilinmesi, hem bireylerin beklentilerinin iyi yönetilebilmesi hem de yaratılacak faydanın maksimize edilmesi, hem de rekreasyonel kaynakların doğru, etkin ve verimli kullanılabilmesi açısından önemli-dir.

Bu çalışmanın amacı, rekreatif spor etkinliklerine katılan bireylerin bu etkinliklere katılım nedenlerinin cinsiyet, medeni durum, yaş, gelir, gelir düzeyini algı-lama biçimi, eğitim ve çalışılan yer açısından nasıl değiştiğini REMM'i kullanarak sorgulamaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın evreni Antalya şehir merkezinde yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Örnekleme dahil edilecek katılımcılar tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak alınmıştır ve örnekleme grubunu; 441 erkek (yaş = 33.27 ± 12.09), 341 bayan (yaş = 32.05 ± 10.84), toplam 782 (yaş = 32.74 ± 11.57) katılımcı oluşturmaktadır.

Araştırmada; Rogers ve Morris (2003) tarafından geliştirilen, Gürbüz ve diğ. (2006). Tarafından Türkçe geçerliliği ve güvenilirliği yapılan Rekreasyonel Egzersiz Güdüleme Ölçeği (Recreational Exercise Motivation Measure, REMM) kullanılmıştır. "Rekreasyonel Egzersiz Güdülenme Ölçeği"nin (REMM) orijinali, bireyi rekreatif amaçlı fiziksel aktiviteye katılma güdüleyen faktörleri ölçen 73 madde ve (a) ustalık, (b) fiziksel durum, (c) sosyal ilişki, (d) psikolojik durum, (e) görünüş, (f) diğerlerinin beklentileri (g) zevk ve (h) rekabet/ego gibi sekiz alt boyuttan oluşmaktadır. Fakat Gürbüz ve diğ. bazı alt maddelerin faktör yükleri düşük çıktığı için ölçeği 66 maddeden oluşan, Sağlık, Rekabet etme, Dış Görünüm, Sosyalleşme/Eğlenmek ve Beceri Gelişimi isimlerinde beş alt boyutta ele almışlardır. Ölçek Çağlar ve diğ. (2009) tarafından beş alt boyutlu olarak kullanılmıştır. Katılımcılara demografik verilerin alındığı soruların ya-

nında, ölçeğe ait sorular Likert ölçeği tipinde “1- Kesinlikle Hayır,..., 5- Kesinlikle Evet” sıralamasında sorulmuştur.

Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı Tablo-1’de verildiği gibi; Gürbüz ve diğ. çalışmasında 0.84 (beceri gelişimi) ile 0.93 (sağlık) arasında bulunmuştur. Çağlar ve diğ. çalışmasında Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 0.75 (beceri gelişimi) ile 0.90 (sağlık) arasında iken, mevcut çalışmada; Cronbach’s Alpha değerleri 0.878 (beceri gelişimi) ile 0.947 (sağlık) arasında bulunmuştur ve anlamlılık düzeyinin üstündedir.

Tablo 1. Cronbach’s alpha değerleri

	<i>Cronbach’s Alpha Gürbüz ve Diğ.</i>	<i>Cronbach’s Alpha Mevcut Çalışma</i>
Sağlık	0,930	0,947
Rekabet	0,880	0,910
Dış Görünüş	0,850	0,932
Sosyal/Eğlence	0,880	0,911
Beceri Geliştirme	0,840	0,878

Modelde REMM alt boyutlarından; Sağlık: sağlıklı bir fiziksel ve mental yapıya sahip olmak, Rekabet: daha çok kendiyile ve başkalarıyla rekabet etme, onları geçme, Dış Görünüş: kişinin kendisi ve başkaları tarafından beğenilen, maddi olmayan biçimlerde ödüllendirilen bir dış görünüme sahip olma, Sosyal/Eğlence: daha çok sosyalleşme ve eğlence amaçlı gerekçeler, Beceri Geliştirme: bireyin mevcut becerilerini geliştirmek ve yeni beceriler elde etmek anlamlarını içeren güdüleyici faktörlerden oluşmaktadır.

Verilerin değerlendirilmesinde; frekans (f), yüzde (%), ortalama (M) ve standart sapma (SS) gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemler ve homojenlik koşulları yerine gelmediği için non-parametrik testlerden Kruskal Wallis test, Pearson Correlation Test ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır ve sonuçlar 0.01 ve 0.05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. REMM alt boyutlar ile demografik parametrelerin alt grupları arasındaki ilişkinin varlığının sorgulanmasında Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

BULGULAR

REMM’in uygulandığı katılımcıların demografik özellikleri Tablo-2’de verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi katılımcıların önemli kısmı; erkek, bekâr, 34 yaş ve altı, 2000 TL ve altı gelire sahip, gelirlerini orta ve daha altı, üniversite ve

üstü eğitim almış, özel sektör ile kamu sektöründe çalışanlar ve öğrenci olan bireylerden oluşmaktadır.

Tablo-2: katılımcıların demografik özellikleri

Demografik Değişkenler		n	%		n	%	
Cinsiyet	Erkek	441	56,4	Gelir	Çok Kötü	27	3,5
	Kadın	341	43,6		Kötü	113	14,5
Medeni Durum	Evli	237	30,3	Algılama Biçimi	Orta	351	44,9
	Bekâr	545	69,7		İyi	271	34,7
	24 ve altı	260	33,2		Çok İyi	20	2,6
Yaş	25 – 34	225	28,8	Eğitim Durumu	İlköğretim	8	1,0
	35 – 44	131	16,8		Lise ve dengi	161	20,6
	45 – 54	136	17,4		Üniversite ve üstü	613	78,4
	55 ve üstü	30	3,8		Özel Sektör	206	26,3
Gelir	0 - 1000 TL	281	35,9	Çalışılan Yer	Kamu Sektörü	152	19,4
	1001 - 2000 TL	246	31,5		Kendi İşim	72	9,2
	2001 - 3000 TL	137	17,5		Serbest Meslek	19	2,4
	3001 - 4000 TL	43	5,5		Öğrenci	215	27,5
	4001 - 5000 TL	31	4,0		Emekli	72	9,2
	5001 TL ve üstü	44	5,6		Ev Kadını	10	1,3
	<i>Toplam</i>	782	100,0		İşsiz	36	4,6
					<i>Toplam</i>	782	100,0

Bazı demografik değişkenler göre REMM'nin uygulandığı katılımcıların REMM alt boyutlarına göre tanımlayıcı verileri Tablo-3'de verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi katılımcıların cinsiyete göre REMM'in alt boyutları açısından bakıldığında sağlık, rekabet ve sosyal olma/eğlenme alt boyutlarında erkek olma ve bayan olma durumu açısından fark vardır ve farklılık istatistiki olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Farklılık sağlık ve sosyal olma/eğlenme alt boyutlarında bayanların lehine iken, rekabet alt boyutunda erkeklerin lehinedir.

Katılımcıların medeni durumlarına göre REMM'in alt boyutları açısından bakıldığında rekabet, dış görünüş, sosyal olma/eğlenme ve beceri geliştirme alt boyutlarında evli ve bekar olma durumu açısından fark vardır ve farklılık istatistiki olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Farklılık rekabet, dış görünüş, sosyal olma/eğlenme ve beceri geliştirme alt boyutlarında bekarların lehinedir.

Katılımcıların yaşlarına göre REMM'in alt boyutları açısından bakıldığında sağlık, rekabet, dış görünüş, sosyal olma/eğlenme ve beceri geliştirme alt boyutlarında farklılık vardır ve farklılık istatistiki olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Bunun yanında; yaş ile rekabet, dış görünüş, sosyal olma/eğlenme ve beceri geliştirme alt boyutlarında doğrusal bir ilişki vardır. Yaş arttıkça rekabet, dış görünüş, sosyal olma/eğlenme ve beceri geliştirme isteği nedenleriyle rekreatif spora katılma azalmaktadır.

Katılımcıların gelirlerine göre REMM'in alt boyutları açısından bakıldığında sağlık, rekabet, dış görünüş, sosyal olma/eğlenme ve beceri geliştirme alt boyutlarında farklılık vardır ve farklılık istatistiki olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Bunun yanında; gelir düzeyi ile sağlık, rekabet, ve sosyal olma/eğlenme ve beceri geliştirme alt boyutlarında doğrusal bir ilişki vardır ($p<0.01$). Gelir arttıkça sağlık için rekreatif spora katılma artarken, rekabet ve sosyal çevre edinme/eğlenme isteği ile rekreatif spora katılma azalmaktadır.

Katılımcıların gelir düzeylerini nasıl algıladıkları ile REMM'in alt boyutları açısından bakıldığında gelir düzeyini algılama biçimi algılama ile sağlık ve beceri geliştirme alt boyutlarında farklılık vardır ve farklılık istatistiki olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Bunun yanında; gelir düzeyini algılama ile sağlık alt boyutunda doğrusal ve pozitif yönlü bir ilişki vardır ($p<0.05$). Gelir düzeyini algılama arttıkça sağlık için rekreatif spora katılma artmaktadır.

Tablo 3. Bazı demografik değişkenlere göre katılımcıların remm alt boyutlarına göre Tanımlayıcı Verileri

Demografik Özellikler		Sağlık	Rekabet	Dış Görüş.	Sosyal Eğl.	Beceri Gel.
Cinsiyet	Erkek	3,99 ± 0,67	2,59 ± 0,88	3,27 ± 0,92	3,57 ± 0,81	3,65 ± 0,78
	Kadın	4,16 ± 0,56	2,28 ± 0,72	3,32 ± 0,84	3,43 ± 0,76	3,59 ± 0,79
Z		-3,352 *	-4,610 *	-0,853	-2,784 *	-1,322
Medeni Durum	Evlü	4,03 ± 0,63	2,25 ± 0,73	3,07 ± 0,85	3,30 ± 0,74	3,43 ± 0,81
	Bekar	4,08 ± 0,64	2,53 ± 0,86	3,39 ± 0,89	3,59 ± 0,80	3,71 ± 0,76
Z		-1,016	-4,768 *	-4,818 *	-5,153 *	-4,634 *
Yaş	24 ve altı	4,04 ± 0,68	2,87 ± 0,85	3,54 ± 0,87	3,73 ± 0,78	3,89 ± 0,75
	25 - 34	4,08 ± 0,64	2,33 ± 0,76	3,27 ± 0,90	3,46 ± 0,81	3,56 ± 0,83
	35 - 44	4,17 ± 0,57	2,24 ± 0,73	3,20 ± 0,87	3,47 ± 0,67	3,45 ± 0,71
	45 - 54	4,07 ± 0,59	2,19 ± 0,73	3,10 ± 0,83	3,29 ± 0,81	3,51 ± 0,75
	55 ve üstü	3,72 ± 0,54	1,90 ± 0,41	2,68 ± 0,69	3,11 ± 0,70	3,16 ± 0,58
	X ²	14,953 *	111,840 *	44,675 *	42,884 *	61,485 *
P		-0,019	-0,329 **	-0,221 **	-0,213 **	-0,223 **
Gelir Düzeyi	0 - 1000 TL	4,05 ± 0,70	2,71 ± 0,93	3,44 ± 0,95	3,62 ± 0,88	3,74 ± 0,84
	1001 - 2000 TL	3,95 ± 0,62	2,36 ± 0,68	3,13 ± 0,80	3,50 ± 0,72	3,52 ± 0,68
	2001 - 3000 TL	4,17 ± 0,49	2,15 ± 0,65	3,20 ± 0,80	3,39 ± 0,70	3,45 ± 0,68
	3001 - 4000 TL	4,26 ± 0,61	2,52 ± 1,05	3,32 ± 0,93	3,60 ± 0,79	3,79 ± 0,95
	4001 - 5000 TL	4,05 ± 0,39	2,22 ± 0,46	3,12 ± 0,90	3,13 ± 0,53	3,11 ± 0,67
	5001 TL ve üstü	4,34 ± 0,60	2,29 ± 0,89	3,63 ± 0,96	3,40 ± 0,95	4,21 ± 0,74

		X^2	25,078 *	48,251 *	26,240 *	21, 297 *	63,648 *
		P	0,119 **	-0,176 **	-0,010	-0,106 **	0,015
Gelir Düzeyini Algılama Biçimi	Çok Kötü		3,98 ± 0,43	2,55 ± 0,75	3,18 ± 0,83	3,62 ± 0,64	3,68 ± 0,76
	Kötü		3,95 ± 0,77	2,57 ± 0,93	3,36 ± 0,98	3,39 ± 0,86	3,57 ± 0,77
	Orta		4,08 ± 0,63	2,46 ± 0,81	3,29 ± 0,90	3,55 ± 0,75	3,61 ± 0,79
	İyi		4,08 ± 0,60	2,37 ± 0,82	3,27 ± 0,83	3,50 ± 0,83	3,60 ± 0,79
	Çok İyi		4,54 ± 0,34	2,60 ± 0,81	3,21 ± 1,07	3,55 ± 0,75	4,29 ± 0,52
		X^2	17,625 *	7,388	1,280	2,592	15,954 *
		P	0,094 **	-0,065	-0,018	0,010	0,047
Eğitim Durumu	İlköğretim		3,35 ± 0,47	2,39 ± 0,62	2,58 ± 0,34	3,40 ± 0,54	3,31 ± 1,06
	Lise ve dengi		4,02 ± 0,63	2,46 ± 0,85	3,29 ± 0,84	3,50 ± 0,77	3,61 ± 0,74
	Üniversite ve üstü		4,09 ± 0,63	2,45 ± 0,83	3,30 ± 0,90	3,51 ± 0,80	3,63 ± 0,79
			X^2	11,550 *	0,301	6,592 *	0,358
		P	0,087 *	-0,002	0,036	0,011	0,027
Çalışılan Yer	Özel Sektör		4,11 ± 0,68	2,27 ± 0,83	3,17 ± 0,97	3,53 ± 0,80	3,48 ± 0,88
	Kamu Sektörü		4,18 ± 0,56	2,30 ± 0,79	3,15 ± 0,81	3,62 ± 0,74	3,57 ± 0,74
	Kendi İşim		4,02 ± 0,52	2,33 ± 0,75	3,28 ± 0,96	3,14 ± 0,72	3,41 ± 0,70
	Serbest Meslek		4,13 ± 0,52	2,01 ± 0,54	3,28 ± 0,60	3,23 ± 0,58	3,76 ± 0,87
	Öğrenci		4,01 ± 0,68	2,89 ± 0,81	3,58 ± 0,82	3,69 ± 0,82	3,91 ± 0,73
	Emekli		3,89 ± 0,65	2,19 ± 0,64	3,06 ± 0,82	3,21 ± 0,80	3,42 ± 0,65
	Ev Kadını		4,14 ± 0,32	2,57 ± 0,79	2,98 ± 0,56	3,67 ± 0,55	3,78 ± 0,64
	İşsiz		4,07 ± 0,52	2,54 ± 0,76	3,44 ± 0,87	3,27 ± 0,66	3,67 ± 0,70
			X^2	14,226 *	99,826 *	40,450 *	53,268 *

X^2 = Kruskal Wallis Test, Z= Mann-Whitney U Test, P= Pearson Correlation * p < 0.05, ** p<0.01,

Ölçek M= 1- Kesinlikle Hayır ... 5- Kesinlikle Evet

Katılımcıların çalıştıkları yere göre REMM'in alt boyutları açısından bakıldığında sağlık, rekabet, dış görünüş, sosyal olma/eğlenme ve beceri geliştirme alt boyutlarında farklılık vardır ve farklılık istatistiki olarak anlamlıdır (p<0.05). Sağlık alt boyutunda farklılık emekli olanlar ile kamuda çalışanlardan kaynaklanmaktadır. Kamu sektöründe çalışanlar ile diğer çalışanlar arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlı değildir. Rekabet alt boyutunda farklılık öğrenciler ile özel sektör, kamu sektörü, kendi işi, serbest meslek mensupları arasından kaynaklanmaktadır. Öğrenciler ile diğer çalışanlar arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlı değildir. Dış görünüş alt boyutunda farklılık öğrenciler ile özel sektör, kamu sektörü ve emekliler arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Öğrenciler ile diğer çalışanlar arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlı değildir. Sosyalleşme/eğlenme alt boyutunda farklılık öğrenciler, özel sektör, kamu sektörü, kendi işi, serbest meslek mensupları arasından kaynaklanmaktadır. Diğer çalışanlar arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlı değildir. Beceri geliştirme alt boyutunda farklılık öğrenciler ile özel sektör, kamu sektörü, kendi işi, ve emekli olanlar arasından kaynaklanmaktadır. Öğrenciler ile diğer çalışanlar arasındaki farklılık istatistiki olarak anlamlı değildir.

TARTIŞMA

Bireylerin rekreasyonel egzersiz yapma nedenini açıklamaya çalışan tüm çalışmalar neden-sonuç ilişkisi içerisinde davranışı anlamaya ve/veya anlamlandırılmaya dönüktür. Bu bağlamda ister “Özgür İrade Teorisi” olsun, ister “Başarılabak Amaç Teorisi” isterse de “İhtiyaç Teorisi” olsun temel amaç güvenilir bir sebep-sonuç ilişkisi kurabilmektir. Belki bu teorilere birde kişilik teorisinin ilave edilmesi, her birinin bir arada düşünülmesi bu ilişkiyi daha iyi açıklama fırsatı verecektir. Genel olarak bakıldığında ister bir ürün talebi isterse rekreatif spora katılım gerekçesi aynı özden beslenen duygularla/nedenlerle ilişkilendirilebilir. Bireyin gerçek ihtiyacı “giyinmek” iken, çok pahalı bir markayı satın alması sadece giyinmek ihtiyacını karşılamaktan öte bir sonucu ortaya koymaktadır. Bireyin yaşam stili, sahip olduğu imkanlar, içinde bulunduğu çevre, bu çevrede var olan rekreatif potansiyel, ilişkiler, kişilik özellikleri, duygusal zekası, geçmiş deneyimleri, cinsiyet, gelir, medeni durum, yaş, eğitim durumu gibi bir çok faktör bireyin rekreatif etkinliklere olan ihtiyacını ve hangi etkinlik ve/veya etkinlikleri kimlerle yapacağını belirlemektedir (Ardahan ve Lapa 2010).

Cinsiyete göre bireylerin neden rekreatif spora katıldıkları REMM’in beş alt boyutundan sağlık, rekabet ve sosyal/eğlence alt boyutunda istatistiki olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Bu sonuçlar Çağlar ve diğ. (2009) çalışması ile örtüşmektedir. Kadınlar sağlık gerekçesi ile rekreatif spora erkeklerden daha fazla katılırlarken, rekabet ve sosyal/eğlence amaçlı katılımı ise erkekler kadınlara göre daha ağırlıktadır. Özellikle rekabete ve güce dayalı etkinliklere katılımı erkek üstünlüğü beklenen bir durumdur. Bu sonuçlar Ardahan ve Lapa (2010), Ardahan (2011a) ve Ardahan (2011b)’deki sonuçlarla örtüşmektedir. Bu konuda yapılmış birçok çalışmada sosyal/eğlence ihtiyacı sebebiyle bireyleri rekreatif spora katılımındaki en önemli gerekçe olduğunu ele alınmaktadır. Erkeklerin, kadınlara göre bu gerekçe ile rekreatif spora katılımı erkeklerin sosyal dün-yalarında kadınlara göre daha yalnız oldukları ve bu ihtiyacı da bu şekilde giderdikleri söylenebilir (Koivula 1999; Weinberg ve Gould 2007). Mevcut çalışmadaki sonuç da bu genel ifade ile birebir örtüşmektedir.

Literatürde bireylerin rekreatif spora katılımıyla medeni durum arasındaki ilişkiyi sorgulayan çok çalışma olmamasına karşın, anlamlı ve doyumlu bir evliliğin; bireylerin yaşam doyumunu olumlu etkilediği, daha sağlıklı ilişkiler kurula-laya bildiği, yaşama daha güvenli bir duruş içinde olduğu, bunun da rekreatif etkinliklere katılımı olumlu etkilediği üzerinde durulmuştur (Ardahan ve Lapa, 2010; Hicks ve Platt 1970; Laws 1971). Mevcut çalışmada evliler bekarlara oranla daha az rekabetçidirler ($Z = -4,768, p < 0.05$). Bunun yanında bekar-

lar evlilere oranla daha fazla dış grnuş, sosyal/eğence ve beceri geliştirme nedeniyle rekreatif spora katılmaktadır. Anlamlı ve doyumlu evliliğin bireyleri olumlu etkilediği genel sonucu ve Ardahan (2011b)'daki sonuçlar mevcut çalışmada elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Rekreatif spora katılımda yaş önemli bir belirleyicidir. REMM'in bu beş alt boyutundan hepsinde yaş grupları arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık vardır. Sağlık alt boyutundaki farklılık 55 ve üstü yaş'ın aleyhine iken (54 ve yaş altı sağlıklı olmak için rekreatif spora katılmaktadır), rekabet alt boyutunda yaş ilerledikçe rebaketilik, dış grnuşe önem verme, sosyal/eğlenme beklentisi, beceri geliştirme beklentisi azalmakta ve yaş ile bu alt gruplar arasında ters yönlü doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Yaş ilerledikçe performans sporuna katılım ve rekreatif spora katılım azalmaktadır. Bu sonuçlar Ardahan ve Lapa (2010) ve Ardahan (2011b) deki sonuçlarla örtüşmektedir.

Rekreatif spora katılımda belirleyici olan demografik faktörlerden diğer ikisi ise, gelir ve eğitimidir. REMM'in bu beş alt boyutundan hepsinde gelir ile bu alt gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık varken, eğitim durumuna göre farklılık sağlık ve dış grnuş alt boyutlarındadır. Sağlık alt boyutunda gelir ve eğitim ile bu gerekçelerle rekreatif spora katılım arasında pozitif yönlü bir ilişki varken, yani gelir ve eğitim düzeyi arttıca bu gerekçe ile bireyler daha çok rekreatif spora katılırlarken, rekabet ve sosyal/eğence alt boyutlarında rekreatif spora katılım ile gelir arasında ters yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle gelir düzeyi azaldıkça bireyler daha çok başkalarıyla rekabet etmek, sosyalleşmek ve eğlenmek için rekreatif spora katılmaktadır. Liu ve diğer. (2005) belirttiği gibi, genel olarak gelir ve eğitim düzeyi arttıca önleyici ve tedavi edici sağlık harcamaları da artmakta, gelirden sağlık için ayrılan pay da artmaktadır. Daha iyi sağlık beklentisi neredeyse her gelir ve eğitim kesiminde özellikle yüksek gelir ve iyi eğitim almış kesimde önemli bir ihtiyaçtır. Sağlık ihtiyaı sebebiyle rekreasyonel spora katılımı mevcut araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bunun yanında White (1975), Scott ve Munson (1994), Lee ve diğer. (2001) ve Solop (2001) gelir ve eğitim ile rekreasyona katılım arasında ilişki olduğunu ortaya koymak için çalışma yapmışlardır. Onlara göre gelirin ve eğitim düzeyinin artması bireyleri daha çok bireyselleştirirken, gelirin veya eğitim düzeyinin azalması bireyleri daha çok başkalarıyla beraber, ortak katılabilecekleri etkinliklere yöneltilmektedir. Daha düşük gelir grubundaki bireylerin ve eğitim piramidinde daha altlarda olanların aile ile ve arkadaş gruplarıyla biraraya gelerek etkinliklere katılırlarken yüksek gelir grubundaki bireyler ve iyi eğitim almış bireyler ya çok yakın arkadaşlarıyla ya da yalnız yakın ve uzak destinasyondaki etkinlikleri tercih edebilmektedirler. Kendini yüksek gelir grubunda (gelirim

çok iyi diyenler) gören bireylerin diğer gelir grubundakilerden özellikle sağlık ve beceri kazanma alt gerekçeleri ile rekreatif spor etkinliklerine daha fazla katılmaktadırlar. Bu genel sonuçlar, Ardahan ve Lapa (2010) ve Ardahan (2011b) deki sonuçlar ile mevcut çalışmadaki sonuçlar bire bir örtüşmektedir.

Sağlık alt boyutundaki farklılık 55 ve üstü yaş'ın aleyhine iken, rekabet alt boyutunda yaş ilerledikçe rekabetçilik, dış görünüşe önem verme, sosyal/eğlenme beklentisi, beceri geliştirme beklentisi azalmakta ve yaş ile bu alt gruplar arasında ters yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Yaş ilerledikçe performans sporuna katılım ve rekreatif spora katılım azalmaktadır. Bu sonuçlar Ardahan ve Lapa (2010) ve Ardahan (2011b) deki sonuçlarla örtüşmektedir.

Bireyin çalıştığı yerlerin kendi içinde REMM'in sağlık, rekabet, dış görünüş, sos-yal/eğlence ve beceri geliştirme alt boyutlarında istatistiki olarak anlamlı farklılıklar vardır. Ev kadınları ve serbest meslek erbapları diğerlerine sektörlerde çalışanlara göre daha fazla sağlık gerekçesiyle rekreatif spora katılırlarken, rekabet alt boyutunda öğrencilerin rekabetçiliği diğerlerine göre fazla iken, emekli olanlar ile serbest çalışanlar da diğerlerine göre daha az rekabetçidirler. Lisa ve diğ. (2002) ile Erkuş ve Tabak'ın (2009) da belirttikleri gibi, rekabetçiliği belirleyen büyük ölçüde bireyin kişilik özellikleridir. Kişilik özelliklerinin belirleyiciliğinin yanında yaşı, geliri, toplumsal statüsü bu duygunun harekete geçirilmesi ile yakından ilişkilidir. Bu durum göre araştırmadan elde edilen sonuçlar ile bire bir örtüşmektedir. Dış görünüş alt boyutunda farklılık öğrencilerin diğer çalışanlara göre daha yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Hem yaşları hem de yaşam biçimi açısından öğrencilerin dış görünüş gerekçesi ile rekreatif sporlara katılmaları normaldir. Benzer şekilde öğrenciler ve ev hanımları sosyal/eğlence alt boyutunda diğer çalışanlara göre daha yüksek ortalamaya sahiptir ve farklılık bu iki gurubun diğerleri ile olan farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Hem yaşları hem de yaşam biçimi açısından öğrencilerin ve ev hanımlarının sosyal/eğlence gerekçesi ile rekreatif sporlara katılmaları normaldir. Sosyal/eğlence alt boyutu ile ilgili mevcut çalışmadaki sonuçlar Ardahan ve Lapa (2010) ile örtüşmektedir. Beceri gelişimi alt boyutunda ise emekliler ve kendi işlerini yapanlar diğerlerine göre daha düşük ortalamaya sahip oldukları için farklılık oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında diğer grupların kendilerini geliştirmek için rekreatif spora katılmaları anlamlı bir sonuç oluşturmaktadır. Beceri gelişimi ile ilgili mevcut çalışmadaki sonuçlar Ardahan(2011b) ile örtüşmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak bireylerin rekreatif spora katılım gerekçeleri ile demografik parametrelerin birçoğunda REMM'in sağlık, rekabet, dış görünüş, sosyal/eğence ve beceri geliştirme alt boyutlarının hepsinde, bazı değişkenlerde ise bazılarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Cinsiyete göre kadınlar daha çok sağlık için, erkeler de rekabet ve sosyal/eğence için rekreatif spora katılmaktadır. Medeni duruma göre bekârlar evlilere oranla daha fazla rekabet, dış görünüş, sosyal/eğence ve beceri gelişimi için rekreatif spora katılmaktadırlar. Yaş grupları açısından bakıldığında 54 ve altı yaş grubunda sağlık ön planda iken, diğer alt boyutlar ile yaş arasında ters yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Benzer durum gelir ve eğitim içinde söylenebilir. Gelir ve eğitim düzeyi arttıka bireylerin sağlık beklentisiyle veya gerekçesiyle rekreatif spora katılması artmakta, diğer alt boyutlarda ise ters yönlü doğrusal bir ilişki vardır. Çalışılan yer açısından bireyi rekreatif spora motive eden faktörler çoğunlukla bir veya birden farklı çalışılan yerin farklılık yaratmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin; öğrenciler ve ev kadınları diğerlerine göre daha çok sağlık ve rekabet için rekreatif spora katılırlarken ev kadınlarında dış görünüş için rekreatif spora katılma diğerlerine göre daha azdır.

Buna göre; rekreatif spor üretimi yapan özel işletmeler, sivil toplum kuruluşları, belediyeler, üniversiteler gibi kamu kurumlarının birinci öncelikte; rekreatif etkin-liğe katılan bireylerin neden katıldıklarına uygun tasarımda rekreasyonel ürün ortaya koymaları, ikinci öncelikte ise bireylerin talep etmedikleri ve/veya daha az öncelikte talep ettikleri alt boyutlara uygun ürün tasarımı yapılarak öncelikle bilinç ve buna bağlı olarak da talep yaratmaları gereklidir.

KAYNAKÇA

- Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, structures, and student motivation, *Journal of Educational Psychology*, 84: 261-271.
- Ardahan, F. (2011a). Examining Relation between Emotional Intelligence and Life Satisfaction on the Example of Outdoor Sports Participants, *Irt International Sport Economy and Management congress*, 12-15 th October 2011, Izmir / Turkey.
- Ardahan, F. (2011b). The Profile of the Turkish Mountaineers and Rock Climbers: The Reasons and The Carried Benefits for Attending Outdoor Sports and Life Satisfaction Level, *8 th International Conference Sport and Quality of Life/2011*, 10-11 November 2011, Congress Centre-Brno/Czech Republic.
- Ardahan, F., Lapa Yerlisu, T. (2010). Outdoor recreation: the reasons and carried benefits for attending outdoor sports of the participants of cycling and/or trekking activities, *International Journal of Human Sciences*, 8 (1): 1327- 1341.

- Armstrong, T. Bauman, A. ve Davies, J. (2000). *Physical activity patterns of Australian adults: Results of the 1999 National Physical Activity Survey* (Cat. No. CVD 10). Canberra, Australia: Australian Institute of Health and Welfare.
- Biddle S.J.H., Fox K.R., ve Boutcher S.H. (2000). *Physical activity and psychological well-being*. Londra: Routledge.
- Crandall, R. (1980). Motivation For Leisure, *Journal of Leisure Research*, 12(1): 45-54.
- Çağlar, E. Canlan, Y. ve Demir M. (2009). Recreational Exercise Motives of Adolescents and Young Adults, *Journal of Human Kinetics*, 22: 83-90
- Deci, E. L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum Press.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York, NY: Plenum Press.
- Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self Integration in personality. In R. Dientsbier (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Vol: 38, Perspectives on motivation* (ss. 237-388). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Dweck, C. (1986). Motivational processes affecting learning, *American Psychologist*, 41:1040-1048.
- Ebben, W. ve Brudzynski, L. (2008). Motivations and barriers to exercise among college students, *Journal of Exercise Physiology online*, 11 (5): 1-10.
- Erkus, A. ve Tabak, A. (2009). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Çalışanların Çalışma Yönetim Tarzlarına Etkisi: Savunma Sanayisinde Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (2): 213-242.
- Fuzhong L. (1999). The exercise motivation scale: Its multifaceted structure and construct validity, *Journal of Applied Sport Psychology*, 11:1, 97-115
- Gürbüz, B. Aşçı, F.H. ve Çelebi, M. (2006). The reliability and validity of the Turkish version of the Recreational Exercise Motivation Measure, *Proceedings of 9th International Sport Sciences Congress*, 3-5 November, Muğla, Turkey,
- Helen, R. Morris, T. ve Moore, M. (2008). A Qualitative Study of the Achievement Goals of Recreational Exercise Participants, *The Qualitative Report*, 13 (4): 706-734.
- Heyward, V.H. (1991). *Advanced fitness assessment and exercise prescription*. İkinci Baskı Human Kinetics, Champaign, Illinois.
- Hicks, M. W. Platt, M. (1970). Marital happiness and stability: A review of the research in the sixties. *Journal of Marriage and the Family*, 32: 553-574.
- Koivula, N. (1999). Sport participation: Differences in motivation and actual participation due to gender typing, *Journal of Sport Behaviour*, 22: 360-380.
- Laws, J. L. (1971). A feminist review of marital adjustment literature: The rape of locke, *Journal of Marriage and the Family*, 33: 483-516.
- Lee, J. Scott, D. ve Floyd, M.F. (2001). Structural inequalities in outdoor recreation participation: A multiple hierarchy stratification perspective, *Journal of Leisure Research*, 33 (4): 427-449.
- Levy, J., (1979). Motivation For Leisure: An Interactionist Approach. In H. Ibrahim and R. Crandall (Eds.), *Leisure: A psychological approach*. Los Alamitos, CA: Hwong Publishing.
- Lisa M. L. Patrick J. R. ve Fred, H. B. (2002). Meta-analyses of Big Six Interests and Big Five Personality Factors, *Journal of Vocational Behavior*, 61: 217-239.
- Liu, Y. Çelik, Y. ve Şahin, B. (2005). Türkiye’de Sağlık/İlaç Harcamaları ve İlaç geri Ödeme Politikaları: Türkiye’de Sağlık ve İlaç Harcamaları, www.suvak.org.tr, 28-02-2012.

- Manfredo, M. J. Driver, B.L. ve Tarrant, M.A. (1996). Measuring Leisure Motivation: A Meta-Analysis of the Recreation Experience Preference Scales, *Journal of Leisure Research*, 28 (3): 188-213.
- Michelle, S. F. Robert, J. V. Nathalie, M.B. ve Pierre J. P. (1995). *Int. J. Sport Psychol.* 26: 24-39.
- Nicholls, J. (1989). The competitive ethos and democratic education. Cambridge, MA: Harvard University Press. Plonczynski D.J. 2000, *Measurement of motivation for exercise*, Health Educ Res, 15: 695-705.
- Phongsavan, P. McLean, G. ve Bauman, A.(2007). Gender differences in influences of perceived environmental and psychosocial correlates on recommended level of physical activity among New Zealanders, *Psychol Sport Exerc*, 8: 939-950.
- Roberts, G. (1993). Motivation in sport: Understanding and enhancing the motivation and achievement of children. In R. N. Singer, M. Murphy, ve C. K. Tennant (Eds.), *Handbook of research on sport psychology* (ss. 405-420). New York: Macmillan.
- Rogers, H. ve Morris, T. (2003). An overview of the development and validation of the Recreational Exercise Motivation Measure (REMM), *XIth European Congress of Sport Psychology. Congress Proceedings Book, Copenhagen, Denmark*. pp: 144.
- Schmitter, C. (2003). Life Satisfaction In Centenarians Residing In Long-Term Care. <http://www.mmhc.com/articles/NHM9912/cutillo.html>, 19 Nisan 2011.
- Weinberg, R.S. ve Gould, D. (2007). *Foundations of Sport and Exercise Psychology*. Dördüncü Baskı, Champaign, IL: Human Kinetics.

Rekreasyon Mabetleri Olarak Alışveriş Merkezleri

Metin ARGAN

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yükkokulu
E-posta: margan@anadolu.edu.tr

Filiz MAY

T.C. Hacettepe Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yükkokulu
E-posta: fmay@hacettepe.edu.tr

Gözde YETİM

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
E-posta: gozdeey03@hotmail.com

Kübra ERTEZ

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
E-posta: kubra.ertez@hotmail.com

Yasemin LAKEÇ

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
E-posta: jasminlakec@hotmail.com

ÖZ

Rekreasyon alanında sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan en dikkat çekici uygulamalardan biri olan rekreasyonel alışveriş; boş zaman, eğlence, haz ve rekreasyonu bünyesinde barındırmaktadır. Rekreasyonel alışveriş denildiğinde kaçınılmaz olarak incelenmesi gereken mekânlar alışveriş merkezleri (AVM)'dir. Bu araştırma, Eskişehir ve Ankara'daki AVM'lerin rekreasyonel etkinlikler kapsamında ortaya koydukları yaklaşımları belirlemeye yöneliktir. Araştırmada katılımlı gözlem ve ikincil elden verilerden yararlanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Eskişehir ve Ankara'daki AVM'lerde sabit/daimi ve zamansallık temeline göre değişkenlik gösterebilen rekreasyonel etkinlik ve alanlar ortaya konmuştur. Yiyecek-içecek kortları ve çocuk eğlence parkları gibi alanlar tüm alışveriş merkezlerinin ortak rekreasyonel etkinlik karakteristiği ortaya çıkarken, özel etkinliklere de yer verildiği bulgusu elde edilmiştir. Çalışma Ankara ve Eskişehir'deki AVM'lerin rekreasyonel etkinlik ve alanlarının karşılaştırılmasına olanak vermektedir.

Anahtar sözcükler: Boş Zaman, rekreasyon, boş zaman alışverişi, rekreasyonel alışveriş, alışveriş merkezleri

GİRİŞ

20. yüzyılın ortalarından başlayarak günümüze kadar dünya; sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik alanda birçok değişim ve gelişim yaşamıştır ve günümüzde hala yaşamaya devam etmektedir. Bu değişim ve gelişimin insanlar üzerinde olumlu veya olumsuz birçok etkisi vardır. Özellikle teknolojik gelişmeler sayesinde çalışma saatlerinin azalması, kişi başına düşen gelirin artması, ulaşım ve haberleşme sisteminin farklılaşması gibi gelişmeler olumlu etkiler içerisinde düşünülebilir. Bu olumlu etkiler insanların boş zamanlarını arttırmıştır. Bu artış, zaman içerisinde farklı rekreasyonel etkinlikleri birey yaşamına dâhil etmiştir (Yılmaz, 2007).

Günümüz yoğun rekabet pazarlarında, perakendeciliğin rekreasyonel yüzü, güçlü bir rekabet aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yoğun rekabet ortamında, perakendeciler tüketicilerin ilgisini çekmek için bir dizi etkinlikler üzerinde odaklanmaktadır. Bu anlamda perakendeciler, sundukları hizmet karmaalarının içerisinde yoğun bir biçimde eğlenceyi de dâhil etmişlerdir. Burada üzerinde odaklanılan konu, eğlenceli alışveriş deneyimlerinin sunumu ile ilgilidir. Alışveriş merkezleri, ziyaretçileri kendilerine çeken pek çok etkinlik nedeniyle çekici boş zaman siteleridir. Günümüzde tüketiciler alışveriş merkezlerinden geleneksel anlamın dışında bir takım hizmet ve deneyimler beklemektedir (De Nisco ve Napolitano, 2006).

Boş zaman olgusu, insanlığın varoluş tarihinden bugüne değin giderek önem kazanmaktadır. Özellikle endüstri devriminden sonra artan refah düzeyi ile orantılı olarak boş zaman, hemen her kesimden insan hayatının önemli bir bölümünü oluşturmaya başlamıştır. Artan boş zamanla birlikte, bu zamanın nasıl kullanılacağı ile ilgili teoriler geliştirilmiş ve bu tartışma devam etmektedir. Sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak rekreasyonel talep ve bundaki çeşitlilik önemli oranda artış göstermektedir. Eğlence, öğrenme, dinlenme, sosyalleşme, yetenek geliştirme, alışveriş yapma, sportif faaliyetlere katılma ya da izleme gibi rekreatif etkinlikler ortaya çıkmaktadır (Argan,2007; Kır, 2007).

Alışveriş merkezleri Amerikan tüketicilerin yaşamlarındaki en yenilikçi 50 gelişmeden biri olarak karakterize edilmektedir (Ahmed, Ghingold ve Dahari, 2007). ABD'de alışveriş ile rekreasyon ya da boş zamanın bütünleştirilmesi en önemli inovasyondan biri olarak kabul edilmektedir (Beyard vd., 2001). Amerikalıların % 75'i ayda ortalama bir defa alışveriş merkezini ziyaret etmekte ve ev ya da iş dışındakinden daha fazla bir oranda alışveriş merkezlerinde zaman geçirmektedir (Ahmed, Ghingold ve Dahari, 2007).

Arslan, Sezer ve Isigicok (2010), Türkiye’de alışveriş merkezlerinin ticari bir alandan sosyal bir alana doğru bir dönüşüm içerisinde girdiklerini ifade etmektedir. Türkiye toplam nüfusunun % 75’i şehirler ve ilçelerde yaşamakta, bu özelliği ile de alışveriş merkezleri ilgi alanı haline gelmiştir. Günümüzde Malatya, Sivas, gibi yerler de dâhil olmak üzere pek çok şehir ve ilçeye (İskenderun) girmeye başlamıştır. Son yirmi yılda başta İstanbul, İzmir, Ankara ve Bursa olmak üzere metropol olarak adlandırılan şehirler başta olmak üzere pek çok kent AVM’lerle tanışmıştır. Arslan, Sezer ve Isigicok’a (2010) göre Türkiye çapında toplam 208, İstanbul’da ise 71 (% 34) AVM bulunmaktadır. Geriye kalan 137 AVM ise Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde bulunmaktadır. 2009 yılı itibariyle inşaatı sürenlerle birlikte Türkiye’deki AVM sayısı ise 314’tür.

Türkiye’de 621 kişi üzerinde yapılan bir araştırmaya göre AVM’leri ziyaretçilerin % 73,6’sı hafta sonları, % 35’i haftada bir kez, % 54,3’ü 3-4 saatini ve % 31,6’sı ise 4-5 saatini AVM’lerde geçirdiklerini rapor etmiştir (Arslan, Sezer ve Isigicok, 2010). Gerek gelişmiş diğer ülkelerde gerekse ülkemizdeki alışveriş merkezlerine olan ilgilenim, konuyu araştırma gerekliliğini ortaya koymaktadır. Rekreatif alışveriş ile ilgili dünyadaki çalışma sayısı giderek yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Ancak günümüzdeki rekreatif bakış açısı, olayın bu yönüne ilişkin bir eksikliği ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmanın amacı: Rekreatif alışveriş kapsamında ortaya çıkan etkinlik ve mekânların betimsel bir çerçevede ortaya konmasını sağlamaktır.

REKREASYON, ALIŞVERİŞ VE AVM İLİŞKİSİ

Boş zamanın bir alt kümesi olan rekreatif en basit ifade ile insanların kendi motivasyonlarını arttırmak için gönüllü olarak boş zamanlarında uyguladıkları faaliyetler bütünü olarak ifade edilebilir (Jensen ve Guthrie, 2006). Boş zaman, rekreatif, kültür, spor ve dinlenmeyle ilgili etkinlikler için kullanılan İngilizce bir kavramdır (Kooijman, 2002). Rekreatif ile ilgili pek çok farklı tanım bulunmakla birlikte en genel anlamda rekreatif; insanın öz benliğine uygun ve yapmaktan zevk aldığı toplumsal, kültürel ve sportif etkinliklere katılarak, günlük yaşamın sıkıcılığundan kurtulması ve başka insanlarla etkileşerek toplumsal bir kişilik kazanması olarak açıklanır (Bucher ve Bucher, 1974 Akt. Köktaş, 2004). Bu tanıma ek olarak bireylerin günlük yapmak zorunda oldukları işlerinden arta kalan boş zamanlarında gönüllü olarak, motivasyonlarını yükseltmek için katıldıkları rekreatif etkinlikler olarak da tanımlanabilir (Mull, Bayless ve Jameison, 2005).

Acar’a (2006) göre alışveriş günümüzde ticari bir eylem olmanın yanında, günlük yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu anlamda rekreatif ile

alışveriş arasında pragmatik bakımdan bir ilişkinin varlığından söz etmek olasıdır. Bunu destekler bir biçimde, Kömürcü (2007) aalışveriş merkezlerini insanların eğlendiği, hoşça vakit geçirdiği mek nlar olarak karakterize etmektedir. Bu yaklaşım da boş zamanı değerlendirme yeri olarak aalışveriş merkezlerine vurgu yapmaktadır.

Günümüzde sürekli olarak zamana karşı bir yarış halinde olan, en kısa zaman içerisinde en kolay şekilde ulaşabileceği etkinlikleri tercih eden bir toplum modelinin oluşması ile aalışveriş merkezleri tercih sebebi olmaktadır. Aalışveriş merkezlerinin pek çok rekreatif seçeneği tek bir çatı altında toplaması ile boş zaman değerlendirme mek nları arasında en fazla tercih edilen seçeneklerden biri haline gelmiştir. Bu noktada da aalışveriş merkezleri ticari rekreasyon alanında hizmet ve ürün edinilebilen önemli ve pop ler mekanlar olmaktadır. Aalışveriş merkezlerinde yer alan şirketlerin sunduğu rekreatif ürün ve hizmetler ise uzun vadede kar sağlama amacı taşıyan araçlardır. Sunulan  cretli hizmet ve ürünlerin tamamı ticari rekreasyonel aalışveriş kavramını oluşturmaktadır. Rekreasyonel aalışveriş bünyesiyle ilgili sunulan sinemaya gitmek, bir şeyler yemek, oyun oynamak, gezinmek ve düzenlenen etkinliklerde bulunmak gibi eğlenceli faaliyetlere katılım çoğu durumda birincil ihtiyaç haline gelmektedir. Aalışveriş merkezinin temel amacı bu ihtiyaçları karşılamaya odaklanmış aalışverişin sağlanmasıdır. Dolayısıyla rekreatif aalışverişte eğlence, haz ve hedonizm çoğu durumda ihtiyaç olgusunun önüne geçtiği yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Argan, 2007;  zcan, 2007).

Toplumun temel eğlence araçlarından biri haline gelen aalışveriş kavramına bağlı olarak aalışveriş yapılan mek nlar da gelişerek değişime uğramaktadırlar. Günümüzde zaman darlığı, nüfus artışı ve yaşam koşullarından kaynaklanan olumsuzluklar nedeni ile aalışveriş merkezleri boş zaman değerlendirmede gerekli olabilecek bütün alternatifleri tüketicilerine sunmaya çalışmaktadır. Yeme, içme, dinlenme, izleme, spor yapma gibi akla gelebilecek pek çok ihtiyaç, yeni aalışveriş merkezlerinin tasarımı ve ürün çeşitliliği ile çözüm bulabilmektedir (Argan, 2007).

Rekreasyonel aalışveriş, mal ve hizmetlerin bağımsız ya da birlikte satın alınması ve aalışveriş sürecinin kendisinden haz alınması ile ilgili bir uygulama olarak tanımlanmaktadır (Guiry, Magi ve Lutz, 2006). Bu anlamda aalışverişten algılanan haz ve eğlence, burada belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla boş zamanın değerlendirilmesi ile haz ya da eğlence elde etme deneyimi de rekreasyonel aalışveriş kapsamında değerlendirilir (Ohanian ve Tashchian, 1992). Rekreasyonel perakende çevresinde boş zaman temelli davranışları inceleyen Rajagopal

(2006), alışveriş merkezi ambiyansı, mağazanın çeşitliliği, satış indirimleri, ekonomik kazançlar gibi bir dizi konu üzerinde odaklanmıştır. Tsai (2010) ise konuya rekreasyonel etkinlikler ve mekânlar kapsamında yaklaşarak; alışveriş merkezinin özellikleri (atmosfer, ürün düzenleme, hizmet, imaj, özel olaylar, yiyecek-içecek imkânları) ve eğlence deneyimi boyutları (canlanma, keşfetme, rahatlama ve sosyalleşme) üzerinde durmuştur. Bu yaklaşım, alışveriş merkezlerindeki sabit ve zamana göre değişkenlik gösteren rekreasyonel etkinlik ve alanların öneminin altını çizmektedir. Diğer bir ifadeyle etkinlikler günümüzde AVM için insanları kendilerine çeken vazgeçilmez mükânatlar haline gelmiştir.

Solomon (1994), batı toplumları perspektifinden -ancak günümüzün küreselleşen dünyasında pek çok ülke için de geçerli olan- alışverişçi tipolojisinden söz etmektedir. Bu tipoloji içerisinde tanımladığı önemli gruplardan biri de rekreasyonel alışverişçidir. Rekreasyonel alışverişçi, eğlence, sosyal aktivite ve boş zamanı harcama yolu olarak alışverişini seçen kişileri tanımlamaktadır (Ahmed, Ghingold ve Dahari, 2007). Dolayısıyla, bu anlamda alışveriş merkezlerinin üstlendiği rollerde büyük bir gelişme ortaya çıkmaktadır. Özellikle eğlence katkılı etkinlikler başta hafta sonları olmak üzere hedef kitlenin ilgisini geniş bir biçimde çekmektedir.

Bu konuda araştırma yapan kişiler alışverişin bir rekreasyon faaliyeti olarak görüldüğünü kabul etmektedir (Ahmed, Ghingold ve Dahari, 2007). Sosyal güdüler, özellikle başkalarıyla birlikte olma, etkileşim kurma, buluşma, görme ve görülme gibi konuları kapsamaktadır. Bunun dışında sunulan performanslara tanıklık etmek de bu kapsamda değerlendirilebilmektedir (Dholakia, 1999). Chetthamrongchai ve Davies'e (2000) göre rekreasyonel alışverişçiler herhangi bir mal veya hizmet almaksızın zamanı çok eğlenceli bir biçimde geçirebilmektedir. Bu gibi rekreasyonel alışverişçiler plansız (anlık) alışveriş ile ilgilidir. Diğer bir ifade ile insanları alışveriş merkezlerine çekebilecek etkinlikler ile planlanmamış alışveriş yapılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Rekreasyonel alışverişçiler arkadaş ve aileleri ile zaman geçirirken aynı zamanda hesaplamadıkları alışveriş yapmaktadır. Bu tür alışverişler mallarla ilgili olabileceği gibi yiyecek, içecek ve sinema şeklindeki hizmetler de olabilmektedir. Tartışmalı olmakla birlikte, rekreasyonel tüketim için en genel yer alışveriş merkezlerini kapsamaktadır. Bu anlamda alışveriş merkezleri sosyal bir çevre haline gelmiş olup, sadece satın alma aktivitelerini kapsamamakta aynı zamanda sosyal faaliyetleri, etkinlikleri, sinemaya gitmeyi, dışarıda bir şeyler yiyip içmeyi, arkadaş ve aileyle birlikte olmayı, kuaför hizmeti almayı da kapsamaktadır. Alışveriş merkezleri günümüzde yemek alanları, restoran, bilgisayar oyun alanları, sinema salonları, güzellik salonları, dişi ofisleri, sanat sergileri, oto show, sağlık merkezleri, te-

malı alanlar, fitnes merkezleri ve canlı performanslar gibi hizmetleri sunmaktadır. Rekreasyonel alışveriş bakımından AVM'ler gençler ve erişkinler için buluşma ve dinlenme yerleri haline gelmiştir. AVM'ler geleneksel perakendecileri ikinci plana iterek dev eğlence ve rekreasyon merkezleri halini almıştır (Ahmed, Ghingold ve Dahari, 2007).

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı Ankara ve Eskişehir'deki alışveriş merkezlerinde tüketicileri ilgili merkeze çekme aracı olarak kullanılan etkinliklerin belirlenmesidir. Araştırma, betimsel bir çalışma olup var olan durumu gözler önüne sermeyi hedeflemektedir. Bu çalışmada, gerçek yaşamın içindeki çağdaş olguların incelenmesinde yararlı bir araştırma yöntemi olarak kabul edilen örnek olay yöntemi (case study method) kullanılmıştır (Kose, Tokay Argan ve Argan, 2011). Örnek olay, özellikle yaşam kesiti ile olguların arasında sınırların olması durumunda kullanılan bir yöntemdir (Silvestre ve Dalcol, 2010; Yin, 2003). Örnek olay yoluyla araştırma, ne ve nasıl sorularının durum içerisindeki yapısını belirlemede kullanılır. Bunun yanında bir olaydaki veya yerdeki olayın örüntüleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde de örnek olay yöntemi kullanılır (Easton, 2010). Cutler'e (2004) göre örnek olay temelli araştırmalar, sosyal bir olaydan gerçeklerin ayrıştırılmasının zor olduğu durumlarda kullanıma uygundur. Cutler'e (2004) göre örnek olay yönteminin kullanıldığı araştırmalarda hem nitel hem de nicel veri toplama yöntemlerinden yararlanılır (Köse, Tokay Argan ve Argan, 2011). Alışveriş merkezlerindeki rekreasyonel mekân ve etkinliklerin belirlenmesi amacını gerçekleştirmek için araştırma örnek olay kapsamında birincil veri yöntemlerinden katılımlı gözlem ve mülakatlardan, ikincil veri kaynaklar kapsamında ise e-kaynaklardan yararlanılmıştır. Birincil ve ikincil veri toplama yöntemleri bilimsel araştırmalar kapsamında yaygın olarak kullanılmaktadır. İkincil veriler zaman ve para tasarrufu sağlamanın yanı sıra bazı zorlukların üstesinden gelinerek verilere kolay erişim sağlanmasına olanak vermektedir (Cowton, 1998; Rabianski, 2003). İkincil veri kaynağı temelinde günümüz internet teknolojisinin yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal medya ve diğer e-kaynaklarda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda ve alışveriş merkezlerinin yöneticileri ile yapılan görüşmeler çerçevesinde sosyal medya araçlarından olan Facebook'tan yararlanılmıştır. AVM'lere ilişkin Facebook sayfaları düzenlenen etkinlikler, hedef kitle ve katılımcılar hakkında bilgi vermektedir. Katılımlı gözlem, sosyal yaşam ve deneyimlerin derinden incelenmesi ile ilgilidir. Katılımlı gözlem, sürecinden olayların anlaşılmasını kolaylaştıran bir yöntem olarak da karakterize edilir (Oeye, Byelland ve Skor-

pen, 2007). Var olan durumun fotoğrafını ortaya koymada büyük bir avantaja sahip olan katılımlı gözleme ek olarak ikincil veri olarak e-kaynakların ve mülakatların kullanılması çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Köse, Tokay Argan ve Argan (2011), nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliği artırma aracı olarak birçok yöntemin bir arada kullanılmasını (triangulation) işaret etmektedir. Bu araştırmada da katılımlı gözlem, birincil verilerden mülakatlar ve ikincil veri olarak e-kaynaklar (AVM'lerin Facebook sayfaları) ile desteklenerek bu kriterler karşılanmaya çalışılmıştır. İçerik analizi ve gözlem gibi konularda varılan sonucun nesnellliğini ortaya koymak için gözlem protokollerinden yararlanılmaktadır. Bu protokoller çerçevesinde araştırmacılar mutabakat sonucu (agreement level) bulguları raporlamışlardır. Dubé and Paré'e (2003) göre çok sayıda araştırmacının kullanılması da yöntem çeşitlemesinin diğer bir yoludur. Barratt, Choi and Li (2011) çok sayıdaki araştırmacı kullanmanın araştırma bulgularının güvenilirliğinin artmasına ve zengin verilerin elde edilmesine aracılık ettiğini ifade etmektedir. Bu araştırma kapsamında da Ankara ve Eskişehir'den toplam beş kişi görev almıştır. Bu durumda güvenilirliğin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve gözlem için mutabakat düzeyinin 0,80 düzeyinde olması aynı zamanda güvenilirliğin bir göstergesi (Lerman ve Callow, 2004) olarak da değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu araştırmada araştırmacılar mutabakat sağlama kriterine uygun bir biçimde hareket tarzı geliştirmiştir. Araştırmanın örneklemini Eskişehir ve Ankara'daki alışveriş merkezleri oluşturmaktadır. Eskişehir'de tüm alışveriş merkezlerini (Neo, Espark, Kanatlı, Özdilek) kapsayacak şekilde tam sayım uygulamasına gidilirken, Ankara'da ise nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan amaçlı örneklemden yararlanılmıştır. Tesadüfi bir seçime dayanmaya amaçlı örnekleme araştırmacı; maliyet, zaman ve araştırma amacına uygun olacak şekilde birimleri belirlemektedir (Maki and Sjöstrand, 2007; Saunders, 2007). Bu kapsamda Ankara da araştırmaya dâhil edilen AVM sayısı beştir. Ankara da araştırmanın uygulandığı AVM'ler ise şunlardır: (Ankamall, Armada, Cepa, Kentpark, Gordion).

BULGULAR

Eskişehir (Özdilek, NEO, Kanatlı, Espark) ve Ankara'daki (Ankamall, Armada, Cepa, Kentpark, Gordion) dokuz büyük alışveriş merkezinde gerçekleştirilen rekreatif etkinlikler kapsamında; sabit ve değişkenlik gösteren rekreasyon etkinlikleri ve alanları şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Araştırmada belirlenen sabit etkinlikler olarak alışveriş merkezleri yiyecek-içecek kortlarında tüketicilere farklı hizmetler sunmaktadır. Bu hizmetler Eskişehir ve Ankara'daki dokuz

alışveriş merkezinin de temel yapı taşını oluşturan en genel rekreatif etkinlik olarak grlmektedir. Bu anlamda, hem Eskişehir hem de Ankara'daki alışveriş merkezlerinde vazgeçilmez olarak bulundurululan temel alanlar yiyecek-içecek alanlarıdır. Yiyecek-içecek kortları şeklinde isimlendirilen bu alanlar tasarım mimarisinde temel yapı taşlarından birini teşkil etmektedir. Bunların dışında alışveriş merkezlerinin kat aralarında serpiştirilen yiyecek-içecek ve atıştırmalık alanlara rastlanmaktadır. Bunlar; vitamin barlar, kahve stantları ve şeker stantlarıdır. Tüketiciler bu alanları salt bir tüketim alanı olarak görmeyip aynı zamanda dinlenme ve rahatlatma yerleri olarak kullanmaktadır.

Tablo 1. Eskişehir ve Ankara AVM'lerdeki sabit etkinlik ve alanlar

Rekreasyon Etkinlikleri ve Alanları	ESKİŞEHİR				ANKARA				
	Neo	Esp	Knt	zd	Ank	Arm	Cep	Ken	Gor
Yiyecek-içecek Kortları	√	√	√	√	√	√	√	√	√
ocuk Eğence Parkları	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Fitness				√				√	
Bowling			√					√	
Carting	√								
Kuaför/Güzellik Salonu	√	√			√	√	√	√	√
Sinema		√	√	√	√	√	√	√	√
Bilgisayar Oyun Alanı	√	√	√	√	√	√	√	√	
Sağlık Merkezi		√					√	√	
Karaoke			√		√				
Vitamin Bar	√	√	√					√	
Kahve Stantları	√	√	√		√	√	√	√	√
şeker Stantları	√	√	√		√	√	√	√	√
Akvaryum	√								
Dev Satra Alanı	√								
Akülü ocuk Arabaları	√		√						
Tren ve Tirtil	√				√		√		√
Kum Boyama	√	√			√		√		
Tahta Oyuncak	√	√							
Dokun Oyna Bölümü		√			√		√		√
Pet Shop		√			√	√	√	√	√
Masaj Koltukları	√	√	√				√	√	
Kadınlar Kulübü									√

Neo= Neo Plus; Esp=Espark;
Kan=Kanatlı; zd= zdilek

Ank=Ankamall; Arm= Armada; Cep= Cep;
Ken= Kentpark;
Gor= Gordion

En çok gözlemlenen bir diğer kategori ise ocuk eğence parklarıdır. Bu etkinlikler tüm alışveriş merkezlerinde var olmakla birlikte çeşitlilik de göstermektedir. Aktif olarak kullanılan etkinlikler arasında Eskişehir'deki NEO Alışveriş Merkezini ele aldığımızda büyük bir rekreatif top havuzuna ilaveten, dev sat-

ranç alanı, tren ve tırtıl, kum boyama ve tahta oyuncaklar mevcuttur. Özdilek Alışveriş Merkezinde ise lunapark şeklinde tasarlanan bir çocuk parkının yanı sıra akülü çocuk arabaları ve tren bulunmaktadır. Espark Alışveriş Merkezinde ise kum boyama, tahta oyuncak ve diğer alışveriş merkezlerinden farklı olarak dokun oyna bölümü ve pet shop bulunmaktadır. Sözü edilen ilk iki (NEO ve Özdilek) alışveriş merkezine göre çocuk eğlence parklarının Espark'ta ve Kanatlı AVM' dar kapsam ve seçenekli olduğu söylenebilir.

Bunlara ilave olarak Ankara'daki AVM'lerde bir çok etkinliği içinde barındıran bilgisayar oyun alanları ve oyun parklarının yanı sıra Kentpark Alışveriş Merkezinde ise bunlardan farklı olarak tırmanma duvarı eğlence merkezleri içinde yer almaktadır. Ayrıca, Ankamall, Gordion, Cema Alışveriş Merkezlerinde çocuk oyun alanları, dokun oyna ve tren-tırtıl ve ayrıca Ankamall ve Cema Alışveriş Merkezinde kum boyama etkinliği yapılmaktadır. Armada ve Gordion Alışveriş Merkezinde Çocuk Sanat Atölyesi adı altında çocukların yaratıcılıklarını geliştiren çeşitli etkinliklerin yer aldığı gözlenmiştir.

Rekreasyonel etkinlik ve mekânlar bakımından AVM'lerde önemli bir yer tutan mekanlardan biri de sinemalardır. Eskişehir'deki dört AVM'den biri hariç üçünde ise sinema hizmetleri aktif olarak sunum yapmaktadır. Benzer uygulamaları Ankara'daki AVM'ler için de söylemek mümkündür. Özellikle hafta sonları ve akşam seanslarında bu tür rekreasyonel alanların yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Burada, temizlik eğitimiyle ilgili bir program geliştirme sürecinde şu konuların dikkate alınması önerilmektedir.

Ankara'daki AVM'lerde dikkat çeken bir konu olarak, pet shop ve güzellik/sağlık salonlarının araştırma yapılan tüm AVM'lerde bulunmasıdır. Ankara'daki AVM'lerin dördünde (Gordion hariç) bilgisayar oyun alanlarının varlığı dikkat çekmektedir. Aynı şey Eskişehir'deki AVM'ler için de geçerlidir.

Eskişehir'de Özdilek AVM hariç, tüm AVM'lerde bulunan diğer bir alan ise masaj koltuklarıdır. Özellikle, birer dinlenme ve rahatlama aracı olarak bu koltuklar bazı orta yaş üzeri hedef kitle tarafından yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Birer manyetik alan olarak AVM'lerde hissedilen yorgunluğun üstesinden gelinmesinde bu alanlardan yararlanılabilmektedir. Durum Ankara'daki AVM'ler bakımından ele alındığında ise; masaj koltuklarının Cema, Kentpark AVM'lerinde bulunduğu görülmektedir (Tablo 1).

Resim 1. Rekreasyonel etkinlik/mezan örnekleri-1
Kaynak: Araştırmacılar tarafından çekilmiştir.

Eskişehir ve Ankara'daki AVM'lerde yer alan ortak alanları vurguladıktan sonra, AVM'lerin spesifik etkinlikleri de bünyelerinde bulundurdukları tespit edilmiştir. Bu anlamda bir karşılaştırma yapmak gerekirse Eskişehir'deki NEO AVM'de carting ve mini köpek balığı akvaryumu, Esparka sağlık merkezi, pet shop, dokun oyna bölümü, Kanatlı AVM'de ise bowling merkezi ve karaoke farklı rekreasyonel alanlar olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra, Özdilek AVM'de bulunan fitness farklılaştırılmış bir sportif rekreasyon alanı olarak değerlendirilmiştir. Durum Ankara'daki AVM'ler bakımından incelendiğinde; Kentpark Alışveriş Merkezinde ise diğer 4 Alışveriş merkezinden farklı olarak bowling salonu bulunmaktadır.

Resim 2. Rekreasyonel etkinlik/mezan örnekleri-2
Kaynak: Araştırmacılar tarafından çekilmiştir.

Kentpark alışveriş merkezinde ise geniş bir alana yerleşmiş her türlü sportif etkinliği içinde barındıran fitness salonları, havuz, tırmanma duvarı, sauna gibi özellikleri olan bir sportif rekreasyon alanı yer almaktadır.

Tablo 2. Eskişehir ve Ankara AVM’lerdeki değişkenlik gösteren etkinlikler

Rekreasyon Etkinlikleri ve Alanları	Eskişehir				Ankara				
	Neo	Esp	Knt	Özd	Ank	Arm	Cep	Ken	Gor
İmza günü	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Çocuk tiyatrosu	√	√	√	√	√			√	
Fal etkinlikleri		√	√				√		
Oto show		√	√					√	
Konser	√	√						√	
Sergi	√	√			√	√	√	√	√
Temalı etkinlik		√	√	√	√	√	√	√	√
Spor Okulları					√				
Neo= Neo Plus; Esp=Espark; Kan=Kanatlı; Özd= Özdilek					Ank=Ankamall; Arm= Armada; Cep= Cepa; Ken= Kentpark; Gor= Gordion				

Tablo 2, Eskişehir ve Ankara’da zamansallık temeline göre değişkenlik gösteren rekreasyonel etkinlikleri göstermektedir. Durum Eskişehir bakımından ele alındığında; imza günleri ile çocuk tiyatrolarının yoğun olarak kullanıldığı görülür. Benzer şekilde temalı etkinlikler kapsamında da bir takım organizasyonların yapıldığı tespit edilmiştir. Örneğin, Eskişehir’deki Espark AVM’de “Sevgililer Günü”ne özel sevgi ağacı konseptli bir etkinlik düzenlenmiş ve yüzlerce kişi sevgilerini bu mekan da sergilemiştir. Sanat sergileri de AVM’leri kullanmaktadır. AVM’ler adeta günümüzün modern birer sergi salonları haline gelmiştir. Özellikle hedef kitleye ulaşmada eşsiz deneyimler sunan AVM’ler bu etkinliklerle de tüketicilerine ulaşmaya çalışmaktadır. Fotoğraf, ebru ve yağlı boya sergileri bu kapsamda değerlendirilebilir. Fal günleri, Oto Show ve konserler de Eskişehir deki alışveriş merkezleri tarafından tercih edilmektedir. Durum Ankara’daki AVM’ler bakımından incelendiğinde benzer etkinliklerin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Eskişehir’deki AVM’lerden farklı olarak Ankara’daki AVM’lerde kermesler ve haftanın belirli günleri piyano dinletisi gibi etkinliklerin bulunduğu, Gordion, Ankamall ve Kentpark AVM’lerde ise bazı modacıların defilelerine yer verildiği gözlemlenmiştir. Kentpark ve Ankamall AVM’de çocuk tiyatroları için ayrı bir alan ayrılmış ve faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Bunların yanında bir alışveriş merkezinde (Gordion AVM’de) ilk kez kurulan “Ladies Club” kadınların alışveriş keyfini paylaştıkları ve kulübün düzenlemiş

olduğu seminer, imza günü, söyleşi, ahşap boyama, çay saati ve pilates gibi etkinliklerin yapıldığı gözlemlenmiştir.

Tüm bunların yanı sıra, Ankara'daki Ankamall'da yaz aylarında başta çocuklar olma üzere belirli bir hedef kitleye yönelik olarak yaz okulları ya da spor okulları konseptli etkinlikleri yer verildiği tespit edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIşMA

Araştırmada elde edilen sonuca göre, Eskişehir ve Ankara'daki AVM'lerde sabit/daimi ve zamansallık temeline göre değişkenlik gösterebilen rekreasyonel etkinlik ve alanlar ortaya konmuştur. Yiyecek-içecek kortları ve ocuk eğlence parkları gibi alanlar tüm alışveriş merkezlerinin ortak rekreasyonel etkinlik karakteristiği ortaya çıkarken, bowling gibi farklı etkinliklere de yer verildiği bulgusu elde edilmiştir.

Rekreatif etkinlik ve seçenekler alışveriş merkezi yetkililerinin tercih edebilecekleri önemli opsiyonlardır. Alışveriş merkezleri çocukları kendilerine çekmek için birçok alternatif seçenekler geliştirmektedir, rneğin, Eskişehir'deki NEO AVM'deki geniş bir alana yayılan sabit ve hareketli ocuk rekreasyon park ve etkinlikleri ebeveynleri ilgili alışveriş merkezine çekmektedir. Sözü edilen AVM'de akvaryumun yemek ve oyun katında bulunması da vakit geçirmek amacıyla kullanılabilirlik açısından olumlu bir avantajdır.

Ahmed, Ghingold ve Dahari (2007) tarafından işaret edildiği gibi, AVM'ler günümüzde eğlence, sosyalleşme, aile yeleri ile birlikte zaman geçirme gibi nedenlerle rekreasyonel merkezler haline gelmiştir. Bu anlamda da ziyaretçilerin ortalama % 35-40'ının (Arslan, Sezer ve Isigicok 2010; Ahmed, Ghingold ve Dahari, 2007) haftada en az bir kez ziyaret edilen meknlar olarak ironik bir benzetme ile mabedler haline gelmiştir.

Arslan, Sezer ve Isigicok'un (2010) yaptıkları çalışmada da altı çizildiği gibi AVM ziyaretçileri boş zaman aktivite ya da etkinlikleri nedeniyle bu yerleri tercih etmektedir. Bu anlamda AVM'ler çok geniş yelpazede rekreasyonel etkinlik ve alanlarla hedef kitleyi merkezlerine çekmeye çalışırlar. Sinema salonları, yiyecek-içecek kortları, ocuk oyun parkları gibi alanlar neredeyse tüm AVM'lerin bulundurdıkları rekreasyonel alan/etkinlikler olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal yaşama dair diğer tamamlayıcı her tür hizmet de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Örneğin, Eskişehir'deki Espark AVM'de bulunan güzellik salonu ve sağlık hizmetleri bölümü, tüketicilerin çeşitli sağlık sorunlarını ve kişisel bakımlarını karşılayabilecekleri önemli noktalar. Bu da günümüz sanayi toplumlarında AVM'lerin yaşamın pek çok yönü ile ilgili hizmetler sunduğunun bir göstergesidir.

Konsept olarak tüm alışveriş merkezlerinde zamana göre değişkenlik gösteren ve temalı etkinlikler ortak sunulan rekreatif hizmetlerdir. Eskiden perakende mağaza markaları arasında olan rekabet günümüzde ise AVM'lerin artması ile şekil değiştirmiştir. Diğer bir ifadeyle, AVM'ler özellikle hafta sonları ve özel günlerde tüketicilerine çekmek için ürün indirimlerinin ötesinde bir şeyler yapmanın gerekliliğinin farkına varmış durumdadır. Hedef kitleyi çekmenin en etkin yollarından biri rekreasyonel seçeneklerin artırılmasıdır. İlgili çekici rekreasyonel etkinlikler ya da alanlar sayesinde AVM'ler insan trafiğini artırmayı başarmaktadır.

Tüketicilerin alışverişe ilişkin eğilimleri, alışveriş merkezlerini ziyaret şekillerini ve buraları neden tercih ettiklerini ve tekrar ziyaret etme nedenlerinin altını çizmektedir (Reid and Brown, 1996). Bu anlamda, ziyaret sıklığını artırıcı her tür etkinlik, perakende yönetiminin gelecekte daha iyi hizmet vermesine ve tüketicilerin beklentilerini karşılamasına vesile olacaktır. Özellikle yapılan etkinlikler ağızdan ağıza iletişim sayesinde çoğaltan etkisi ile geniş bir hedef kitleye ulaşmaktadır.

Çalışma Ankara ve Eskişehir'deki AVM'lerin rekreasyonel etkinlik ve alanlarını karşılaştırılmasına olanak vermektedir. Bu çalışma sadece iki şehrin değil aynı zamanda dokuz alışveriş merkezinin etkinlik düzeylerinin karşılaştırılmasına olanak vermektedir. Yiyecek-içecek kortları ve çocuk parkları vazgeçilmez rekreasyonel etkinlikler/alanlar olarak dikkat çekerken, tasarımına göre farklı sabit etkinliklere yer veren alışveriş merkezlerinin olduğu (örn., bowling, car-ting gibi) görülmektedir.

Sonuç olarak; yapılan bu çalışma sonucunda sonucu edinilen bulgular doğrultusunda, alışveriş merkezlerinin insanların yaşamlarında vazgeçilmez bir unsur haline geldiği ifade edilebilir. Tüketiciler her türlü ihtiyaçları için farklı mekanlarda ki dağınık mağazalara gitmek yerine daha kısa zamanda daha çok ürüne ulaşabilmek için bu mabetleri tercih etmektedir. Bunun yanı sıra salt alışveriş odaklı olarak görünmeyen bu merkezler sanayi toplumlarının sosyalleşme, rekreasyon, eğlence ve boş zamanları etkin bir biçimde değerlendirme yerleri olarak karakterize edilebilir. Her bir alışveriş merkezi kendine özgü etkinlikler tasarlama ve bunları tüketiciye daha çabuk, daha çarpıcı ve daha farklı ambalajda sunma potansiyeline sahip olup, bu etkinlikler alışveriş merkezlerinin imajına katkı sağlayabilmektedir. Tüketiciler her yeni gün şekil değiştirmiş ihtiyaçlarla güne uyanmakta ve alışveriş merkezleri ise bu ihtiyaçları karşılama arzusu ile kendilerini güncellemeye çalışmak durumundadır. Rekreasyon alanındaki gelişmeler ve trendler çerçevesinde etkinlik düzenleyen alışveriş merkezleri insan trafiğini kendilerine çekebilir.

SINIRLILIKLAR VE GELECEK ARAşTIRMALAR

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanında bir takım sınırlılıkları bulunmaktadır. Nitel araştırmanın ve kullanılan ikincil veri yönteminin doğası gereği bir genellenebilirlik probleminin varlığından söz edilir. Bu araştırmanın diğer bir sınırlılığı Türkiye'nin iki şehrinde (Eskişehir ve Ankara) geręekleřtirilmesi- dir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, daha geniş bir coğrafik merkezin araştırmaya dahil edilmesi daha genellenebilir sonuçların elde edilmesini sağlayabilir. Bu anlamda, coğrafik olarak diğer büyük metropol kentlerindeki-özellikle de İstanbul'daki- alışveriş merkezlerinin araştırmaya dahil edilmesi çalışmaya yeni bir boyut kazandıracaktır. Gözlem yöntemi, görüşme ve anket gibi uygulamalar ile desteklenerek ileriki çalışmalar daha genellenebilir sonuçlar verebilir. Dolayısıyla, ileride yapılacak araştırmalarda, Eskişehir ve Ankara'da de yaşayan insanların gereksinimleri karşılayabilecek anketlerin yapılması alışveriş merkezlerine katkı sağlayabilir. Bu çalışmalar gelecekte yapılacak etkinliklere de temel teşkil edecektir. Uluslararası kapsamla ilgili olarak ticari rekreasyon uygulamalarının kültürel düzeyde farklılık gösterebilir. Dolayısıyla kültürel perspektifi göz önünde bulunduran çalışmaların yapılması alana ek bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, G. (2006). Alışveriş merkezlerinde peyzaj tasarımı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Argan, M.,(2007). *Eğence Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Barratt, M., Choi, T.Y., and Li, M. (2011). Qualitative case studies in operation management: Trends, research outcomes, and future research implications, *Journal of Operations Management*, 29 (4): 329-342.
- Bucher, C. A. ve Bucher, R. D. (1974). *Recreation for Today's Society*. Prentice-Hall, Inc., New Jersey: Englewood Cliffs. Akt. Köktaş, ř. K. (2004). *Rekreasyon: Boş Zamanı Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Arslan, T.V., Senkal, F. ve Isigicok, E. (2010). Magnetizm of shopping malls on young Turkish consumer, *Young Consumers*, 11 (3): 178-188.
- Ahmed, Z. U., Ghingold, M.D. ve Dahari, Z. (2007). Malaysian shopping mall behavior:an exploratory study, *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 19(4) : 331-348.
- Beyard, M.D., Braun, R.E., McLaughlin, H., Philips, R.L. Ve Rubin, M.S. (2001). *Developing Retail Entertainment Destinations*. Washington, DC.: Urban Land Institute.
- Chetthamrongchai, P. and Davies, G. (2000). Segmenting the market for food shoppers using attitudes to shopping and to time, *British Food Journal*, 102 (2):81-101.
- Cowton, C.J. (1998). The use of secondary data in business ethic research, *Journal of Business Ethics*, 17 (4): 423-434.
- Cutler, A. (2004). Methodical failure: the use of case study method by public relations researchers, *Public Relations Review*, 30: 365-375.
- De Nisco, A. ve Napolitano, M.R. (2006). Entertainment orientation of Italian shopping centres: antecedents and performance, *Managing Service Quality*, 16 (2): 145-166.
- Dholakia, R.R. (1999). Going shopping: key determinants of shopping behaviors and motivations, *International Journal of Retail & Distribution Management*, 27 (4): 154-65.

- Dubé, L., and Paré, G. (2003). Rigor in information systems positivist case research: current practices, trends and recommendations, *MIS Quarterly*, 27 (4): 597-635.
- Easton, G. (2010). Critical realism in case study research, *Industrial Marketing Management*, 39:118-128.
- Guiry, M., Magi, A.W. ve Lutz, R.J. (2006). Defining and measuring recreational shopper identity, *Academy of Marketing Science. Journal*. 34 (1): 74-83.
- Jensen, C.R. ve Guthrie, S. (2006). *Outdoor Recreation in America*. Altıncı Basım, Human Kinetics, Champaign.
- Kır, İ. (2007). Yükseköğretim gençliğinin boş zaman etkinlikleri: KSÜ örneği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2): 307-328.
- Kooijman, D. (2002). A third revolution in retail? The Dutch approach to leisure and urban entertainment, *Journal of Retail & Leisure Property*, 2 (3): 214-229.
- Kose, H., Tokay Argan, M. ve Argan, M. (2011). Special Event Management And Event Marketing: A Case Study Of TKBL All Star 2011 İn Turkey, *Journal of Management and Marketing Research*, 8: 1-11.
- Köktaş, Ş. K. (2004). *Rekreasyon: Boş Zamanı Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kömürücü, B. (2007). Değişen tüketim kültürü ve serbest zaman etkinliklerinin yeni kamusal mekanı: Ankara Atakule ve Ankamall alışveriş merkezleri örneği (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,
- Lerman, D., and Callow, M. (2004) Content Analysis in Cross-Cultural Advertising Research: Insightful or Superficial? *International Journal of Advertising*, 23 (4), 507-521.
- Maki, D., and Sjöstrand, N. (2007). Sport Sponsorship as a Marketing Communication Tool: A Case Study of Two B2B Companies (*Bachelor Thesis*), Lulea University of Technology.
- Mull, R. F., Bayless, K. G. ve Jameison, L. M. (2005). *Recreational Sport Management*. Dördüncü Basım, Champaign: Human Kinetics.
- Oeye, C., Byelland, A.K. ve Skorpen, A. (2007). Doing participant observation in a psychiatric hospital-Research ethics resumed, *Social Science & Medicine*, 65: 2296-2306.
- Ohanian, R. ve Tashchian, A. (1992). Consumers' shopping effort and evaluation of store image attributes: The roles of purchasing involvement and recreational shopping interest, *Journal of Applied Business Research*, 8 (4): 40-49.
- Özcan, B. (2007). 'Rasyonel satın alma ve boş zaman sürecine ait alışveriş eylemlerinin birlikte sergilendikleri mekanlar: Alışveriş merkezleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2): 40-60.
- Rabianski, J. (2003). Primary and secondary data: Concepts, concerns, errors, and issues, *The Appraisal Journal*, 71. 1: 43-55.
- Reid, R. and Brown, S. (1996). I hate shopping! an introspective perspective, *International Journal of Retail & Distribution Management*, 24 (4): 4-16.
- Saunders, M. (2007). *Research Methods of Business Students*. Dördüncü Baskı, Harlow: Financial Times/Prentice Hall.
- Silvestre, B.D.S. and Dalcol, P.R.T (2010). Innovation in natural resource-based industrial clusters: a study of the Brazilian oil and gas sector, *International Journal of Management*, 27(3): 713-727.
- Solomon, M.R. (1994). *Consumer Behavior*, Allyn Bacon.
- Tsai, S. (2010). Shopping mall management and entertainment experience: a cross-regional investigation, *The Service Industry Journal*, 3 (3): 321-337.
- Yılmaz, Ş. (2007). Rekreasyon Faaliyetlerinin Yönetim ve Organizasyonu: Antalya Bölgesindeki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yin, R.K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods*. Sage Publica

Örgüt Çalışmalarında Oyun ve Pratik Teorisi

Alper ASLAN

Dokuz Eylül Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: alperaslan79@gmail.com

ÖZ

Modernliğin bir ürünü olan oyun-çalışma karşıtlığı, modernliğin düşünömselleşme-
siyle sorgulanmakta ve örgütlerde oyunun yönetim tarafından kullanımı artmaktadır.
“Örgüt çalışmalarında oyun yazını”nın, örgütlerde oyunun yönetim tarafından kulla-
nımına yönelik tutumu modern ve eleştirel yaklaşım çerçevesinde farklılaşmaktadır.
Oyunun belirsizliği, örgütlerde oyuna yönelik teorik bakış açısının derinleştirilmesini
gerektirmektedir. Bu yönde, bu çalışmada örgüt çalışmalarında oyunun etkileşimsel-
liği, süreçselliği ve her günkülüğü kapsamında “pratik teorisi”yle ele alınması gerektiği
belirtilmiştir. Çalışma pratiklerinin ilkesel ve edimsel ögelerinin değerlendirilmesi
gerektiği ve bunun da araştırma alanı ve katılımcılarına yakın olmaya sağlayan tek-
niklerle yapılabileceği vurgulanmıştır.

Anahtar sözcükler: Pratik teorisi, oyun, örgüt

GİRİş

Tarih boyunca, oyun kavramsallaştırmaları değerkenlik göstermiştir (Spariosu 1989; Marcuse 1998; Sutton-Smith 2001; Huizinga 2006). Ele alınması güç bir kavram olması (Dursun 2008), oyunun birçok tanımını doğurmuştur. Oyunun ne olduğunu herkesin bilmesine karşın; iş, oyunu tanımlamaya gelince herkes zorlanmakta ve bazı bilim adamları oyunu tanımlamayı olanaksız bulmaktadır (Spariosu 1989: 1). Oyunun tanımının yanında, işlevleri konusunda da mutlak bir uzlaşma yoktur. Oyun gelişme, birliktelik, özgürlük gibi olumlu ya da başı-boşluk, verimsizlik, yıkıcılık gibi olumsuz kavramlarla anılabilmektedir (Spariosu 1989; Marcuse 1998; Sutton-Smith 2001).

Oyun çalışmaları yazını, oyunun çok farklı etkinlikleri kapsadığını vurgula-
maktadır (Sutton-Smith 2001: 4–5). Sosyalleşme (Simmel 2009: 143–146), sanat (Huizinga 2006), fantezi, imgelem (Sutton-Smith 2001: 4), şakalar, mizah (Collinson 2002), dinsel ritüeller (Huizinga 2006; Sandelands 2010: 79), yılbası, doğum günü vb. seremonileri (Dandridge 1986; Sutton-Smith 2001: 5), dans

(Huizinga 2006: 209), tiyatro, farklı yarışmalar, seyahat, dağcılık, rafting, bahçeyle uğraşma, şarkı söyleme, müzik aleti çalma gibi (Sutton-Smith 2001: 5) birçok etkinlik oyun ve /ya da oyunsal olabilir. Yukarıdaki etkinliklerin çeşitliliği, oyunun etkinlik temelinde tanımlanamayacağını göstermektedir (Burke 1971; Sutton ve Smith 2001). Dursun (2008: 3); Wittgenstein'dan esinlenerek, oyunların tümünün paylaştığı bir ortaklıktan söz edilemeyeceğini ancak oyunlar arasında benzerliklerin olabileceğini belirtmiştir. "Farklı oyunların farklı özelliklerinden" söz edilebilecekken, tüm oyunlar "tanımca ya da bir ortaklıkla sınırlanamayacaktır (Dursun 2008: 3; ayrıca bkz. Spariosu 1989: 3-4). Oyunun tanımlanmasını zorlaştıran "çelişkili, ikilemlilik, aradalıklı, karmaşık, belirsiz" yapısına yazında dikkat çekilmektedir (Fink 1968: 25; Sutton-Smith 2001; Yarnal 2004: 353-354; Dursun 2008; Statler vd. 2009: 99; Kolb ve Kolb 2010: 28). Oyunun yukarıda belirtilen özellikleri, onun "ya/ya da" mantığıyla (Beck ve Lau 2005) ele alınmasının olanaksızlığını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, oyunu belirli kategorilerle sınırlandırmak olanaksızdır (Dursun 2008).

Fink, oyunu tanımlamada "yeterli ölçütlerin olmadığını ve oyunun çelişkiyle kavranması gerektiğini" belirtmiştir (Fink 1968: 25; ayrıca bkz. Kolb ve Kolb 2010: 28). Oyun "hayali-gerçek, ussal-ussal olmayan, amaçlı-amaçsız, ciddi-gayri ciddi", gibi çelişkiler barındıran belirsiz bir kavramdır (Dursun 2008; Kolb ve Kolb 2010: 28). Dursun (2008: 23), Heidemann'ı kaynak göstererek "oyunun ontolojik durumunun bir ontolojik ikilem" olduğunu ve bu yapısından dolayı oyunun aynı zamanda "aradalıklı" (eşik) ve "ikili" yapıda olduğunu belirtmiştir. Statler vd. (2009: 99) oyunun "ussal, değişmeyen doğa yasalarından çok belirsizlik ve karışıklıkla (kaos) ilintili olduğunu ve belirli bir hedefe ulaşmada doğrudan araç olarak kullanılamayacağını" belirtmişlerdir.

Yazında, oyunun sıkça vurgulanan diğer bir özelliği de oyunun kendinde amacını taşımasıdır. Oyunsal etkinlikler başka amaçlar için yapılabilmelerine karşın, kendinde amaçlarını da taşırlar¹ (Csikszentmihalyi ve Bennett 1971: 48; Miller, 1973). Oyunsal etkinliklerde amaç ve araç ayrımı bulanıktır (Miller 1973: 91). Oyunu belirleyen ilgili etkinliğin yalnızca araçsal olarak, herhangi bir amaç ulaşmak için en verimli şekilde yapılmamasıdır (Miller 1973: 92; Mainemelis ve Ronson 2006: 90). Oyunun kendinde amacını taşıması onu özgürlükle ilişkilendirir. Oyunda her zaman için -sınırsız olmasa da- özgürlük ve olanaklar silsilesi vardır. Söz konusu özgürlük ve olanaklar kaybolduğunda oyun, oyun olmaktan çıkmaktadır (Csikszentmihalyi ve Bennett 1971; Gordon 2009).

¹ Örneğin oyun olarak dağcılık pratiğinde zirveye ulaşmak amaçken, dağcılık pratiğinin kendisi, zirve yolu/süreci -zirveye ulaşılmasa da- kendinde amacını taşır (Miller, 1973: 93). Hiçbir dağcı zirveye helikopterle bırakılmak istemez.

Örgüt çalışmalarında, oyun yeterli ilgiyi görmemekle birlikte (Mainemelis ve Ronson 2006: 82; Kavanagh 2011), oyuna yönelik teorik bakış açısının derinleşmesi gerekmektedir (Bolton ve Houlihan 2009: 565). Bu çalışmada; öncelikle, modernlikten, düşünümsel modernliğe örgütlerde oyuna yönelik tutumlardaki değişiklikler tartışılacaktır. Örgütlerde oyun yazınında oyunun ele alınışı modern ve eleştirel yaklaşım kapsamında değerlendirildikten sonra, oyuna yönelik teorik bakış açısının derinleşmesi için oyunun pratik teorisi açısından incelenmesi gerektiği belirtilecek (Malaby 2007) ve bu kapsamda oyunun etkileşimselliği, süreçselliği ve her güncülüğünün ele alınması için çalışma pratikleri ve öğeleri üzerine odaklanılması gerektiği önerilecektir.

YÖNTEM

Spariosu (1989: xi) oyun kavramının belirsizliği ve birçok etkinliğin oyun olarak kavramsallaştırılabilesinden dolayı, oyunla ilgili herhangi bir çalışmanın geniş kapsamlı yapılamayacağını altını çizmiştir. Genel olarak, örgütlerde oyun yazınına eleştirel bir yaklaşımla bakan bu çalışmanın savları “örgütlerde oyun” “oyun” ve “pratik teorisi” yazınlarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Çalışma, söz konusu yazınlardan belirli soyutlamalar çerçevesinde, örgütlerde oyunun nasıl daha iyi açıklanabileceğine yönelik değerlendirmeleri içermektedir ve bu yönde çalışmanın söz konusu yazınlardan kapsamlı bir değerlendirmesini yapmadığı gözden uzak tutulmalıdır.

OYUN-ÇALIŞMA AYRIMI

Fink (1968: 19), oyun-çalışma karşıtlığının kullanılması durumunda oyunun ontolojik anlamının kavranamayacağını belirtse de örgütlerde oyunu incelemek için söz konusu karşıtlık üzerinde durulması gerekir. Oyun-çalışma karşıtlığı mutlak olmaktan çok, modernliğin bir ürünüdür (Hinman 1975; Marcuse 1998). Dünyanın büyük bir bölümünde, 17. yüzyılda ortaya çıkan modernlikle dünyayı, insanları açıklamak ve yönetmek araçsal usa indirgenmiştir (Marcuse 1998).

Beck ve Lau (2005) modernliğin mantığını, kavramlar arasında kes(k)in sınırlar çizerek, ikicikler oluşturan ve bu ikiciklerden birini diğerine her zaman tercih eden “ya/ya da” mantığı olarak göstermiştir. Modernlik öncesi belirgin olmayan örgüt (işyeri)-ev, üretim-tüketim, çalışma-oyun, çalışma zamanı-serbest zaman ikicikleri, modernlikle belirginleşmiştir. Çalışma, ussal bir etkinlik olarak ele alınmıştır. Buna karşın, serbest zaman etkinlikleri, oyun; ussal olmayan olarak görülmüş ve verimsizliğe, zamana kaybına yol açanlar olarak çalışmanın karşısında olumsuzluklarla ilişkilendirilmiştir (Hinman 1975; Fırat ve Venkatesh 1995; bkz. Tablo 1). Modernlikle oyunun, örgüt ve çalışma zamanının dı-

şında gerçekleşmesi gerektiği savunulmuştur. Oyundan, daha verimli çalışabilmeleri adına çalışanları örgüte dinlenmiş ve zinde bir şekilde getirmesi beklenmiştir (Rojek 1995; söz konusu düşüncenin eleştirisi için bkz. Adorno ve Horkheimer, 2010).

Tablo 1: Çalışma-oyun karşıtlığında kullanılan bazı kavramlar

<i>Çalışma</i>	<i>Oyun</i>
Amaçlı	Amaçsız
Ciddi	Ciddi olmayan
Zorunlu	Gönüllü
Planlı	Spontane
Sonuç yönelimli	Süreç yönelimli
Dış motivasyonlu	İç motivasyonlu
Zahmetli	Zevkli
Üretim	Tüketim

Kaynak: (Hartung 2002: 427)

Özellikle 1980 sonrası modernliğin “ya/ya da mantığı”nın birçok alanda sorgulandığı ve modernliğin düşünömselleşme sürecine girdiği belirtilmiştir (Beck ve Lau 2005). Bu süreçte, üretim-tüketim, çalışma-oyun karşıtlıkları sorgulanmış, tüketim değer yaratan bir etkinlik olarak görölmüştür (Fırat ve Venkatesh 1995). Bu dönüşümün bir parçası olarak örgütlerde 1980 sonrası oyuna bakış açısı değişerek, çalışma ve oyun karşıtlığı sorgulanmıştır (Costea vd. 2005; Fleming 2005; Costea vd. 2007). Fleming (2005; 2009) örgütlerde oyunun araçsal kullanılma çabalarına “eğlence kültürü” (culture of fun) olarak adlandırmıştır. Söz konusu kültürlerde yönetim çalışmayla doğrudan ilgili olmayan “oyun, serbest zaman, tüketim, cinsellik, alternatif yaşam tarzları”yla ilgili (Fleming 2009: 7, 11) “olumlu deneyim ve duyguları örgütlerin içine daha fazla sokmaya” çabalayan (Fleming 2005: 289) “bireysel otantiklik” söylemi üzerine kurulu olduğu belirtilmektedir (Fleming 2009).

Costea vd. (2007: 158), “örgütlerde başarının çalışanların örgüte bağlılıklarının güçlü olduğu örgüt kültürleriyle ilişkilendirildiği ve söz konusu kültürlerin çalışan bağlılık ve katılımı sağlamada çalışmanın oyun olarak temsil edilmesini önemli gördüklerini” vurgulamışlardır. Bu kapsamda, örgütlerde oyunun çalışanların çalışma stresini azaltmak, onları daha mutlu kılmak ve daha verimli çalıştırmak yönünde araçsal kullanıldığı belirtilmektedir (Costea vd. 2005; Fleming 2005; Oowler vd. 2010).

ÖRGÜTLERDE OYUNA YÖNELİK ELEŞTİREL VE MODERN YAKLAŞIM

Genel olarak, örgüt çalışmalarında oyunun değişen kavramsallaştırılmasına yönelik tutum, modern (işlevselci) ve eleştirel yaklaşımlı çalışmalar açısından değişmektedir (Collinson 2002). Modern yaklaşım oyunun olumlu etkiler doğurabilmesi adına ofis partileri, serbest ve temalı giyim günleri, mizah, eğitsel oyunlar gibi etkinliklerle yönetilebileceğine dayanır (Fleming 2005; Butler 2011). Söz konusu yazında oyun; liderlik (Kark 2011), yaratıcılık (Mainemelis ve Ranson 2006), verimlilik, iş tatmini artışı, çalışan katılımı sağlama, çalışanların kimlik ve düşüncelerinin yönetimi, örgüt içi iletişimi arttırma, çalışan devamsızlığını azaltma, örgütteki stresi azaltma gibi farklı alanlarda kullanılmaya çalışılmaktadır (Rodrigues ve Collinson 1995; Fleming 2005; 2009; Owler vd. 2010).

Eleştirel yazın oyuna yönelik olumsuzlamaya sahip değilse de oyunun mutlak denetlenebilir ve yönetilebilir ele alınarak, yönetim tarafından “sosyal mühendislik” (Rodriguez 2006) kapsamında kullanılma çabasına ve bu çabanın baskıcı olabileceğine karşı eleştiredir (Collinson 2002; Redman ve Mathews 2002; Owler vd. 2010; Fleming ve Sturdy 2011). Örneğin, Walker (2011) Google’da üst düzey çalışanlar için uygulanan, çalışanların çalışma zamanlarının %20’sini kendi seçtikleri bağımsız projelere ayırmalarının onlar üzerindeki kontrol ve iş yükünü arttırdığını belirtmiştir.

Oyunu mutlak denetlenebilir ve baskıcı olarak almak oyunun ontolojisine aykırıdır (Dursun 2008). Eleştirel yazının belirttiği oyunun yönetilebilir olmaması, onun her zaman için bir kontrol ve baskı aracı olamayacağını da ifade eder. Yönetim tarafından araçsal kullanılan oyun da amacının dışına çıkarak, yönetime karşı direniş, sinizm vb. şekillerini alabilir (Collinson 1988; Collinson 2002; Sorensen ve Spoelstra 2012). Bir bakıma yönetim güdümlü oyunla çalışan güdümlü oyun arasındaki ayırım bulanıklaşabilir, oyun içinde oyun(lar) oluşabilir (Butler vd. 2011; Sorensen ve Spoelstra 2012). Örneğin, yönetim tarafından oluşturulan neşe kültürüne eleştirel olan Fleming ve Sturdy (2011) çalışmalarında görüştikleri katılımcıların yarısının neşe kültüründen memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Genel olarak, örgütlerde oyun yazını oyunun belirsizliğine dikkat çekmekte ve örgütlerde oyunla ilgili daha fazla çalışma yapılması gerektiğini belirtmektedir (Redman ve Mathews 2002: 61; Sthyre 2008: 99; Owler vd. 2010: 349). Rodrigues ve Collinson (1995: 759–760) örgütlerde oyunsal pratiklerin bir parçası olarak mizahın (humor) “karmaşıklık, çok yönlülüğü ve bağlam-bağımlı” özelliklerinden dolayı, örgütlerde mizahla ilgili çalışmaların farklı bağlam, yapı ve süreçlere karşı duyarlı olmaları gerektiğini belirtmişlerdir (ayrıca bkz. Lynch,

2009). Bolton ve Houlihan (2009: 565), örgütlerde oyun ve eğlenceye yönelik “teorik bakışın derinleştirilmesi” ve örgütlerde oyunun bireylerce nasıl yaşandığı ve karşılandığıyla ilgili çalışmaların yapılması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Malaby (2007: 96), oyunların “insan pratiklerinde temellenmeleri ve süreçsel olmalarından” dolayı, oyun çalışmalarında pratik teorisinden yararlanmayı önermiştir. Bu çalışma, sonraki kısımlarında bu öneriyi örgüt çalışmalarında oyun yazını için ele alacaktır.

PRATİK TEORİSİ VE ÖRGÜTLERDE OYUN

Pratik teorisi son yıllarda sosyal bilimlerin birçok alanında önem kazanmıştır (Schatzki vd. 2001; Sandberg ve Dall’Alba 2009). Hem maddesel hem düşünsel öğeleri taşıyan pratikler (Nicolini, 2009: 1400), bireylerin nesnelere, diğer kişilerle, doğayla, kendi kimlikleriyle, bedenleriyle vb. olan tüm yapıp-etmeleridir (Reckwitz 2002: 249-250).

Sosyal yaşamdaki yapılar (ilişkiler), kurumlar, kimlikler günlük yaşamdaki pratiklerde ve pratikler aracılığıyla temellenir (Bhaskar 1998; Miettinen vd. 2009). Pratik teorisi, yalnızca ne bireysel tutumlarla ne düşüncelerle ne söylemlerle ne de ilişkilerle ilgilenir. Pratik teorisi söylemler, ilişkiler, bireysel düşünceler, tutumlar, nesnelere ve bedenlerin birbirlerine dolaşık olarak, pratiklerde somutlaşmasına ya da görünür olmasına dayanır. Bu yönde, sosyal dünyayı açıklamada pratikleri analiz birimi eder (Reckwitz 2002; Sandberg ve D’Allba 2009). Pratiklerin analiz birimi edinilmesi sosyal bilimlerdeki yapı-birey, beden-zihin, birey-çevre, nesnel-öznel gibi temel ikicikleri aşabilmektedir (Reckwitz 2002; Miettinen vd. 2009).

Oyunu bireysel tutuma indirgeyen çalışmalar oyunu tanımlarken, bireyin anlamlandırmalarından hareket ederler (Beatty ve Torbert 2003) ancak bireyin anlamlandırmasındaki etkileşimselliği, bedenselliği ve maddeselliğini, diğer bir deyişle “dünya-içinde var olmak”lığı (being-in-the-world) değerlendirmezler (Sandberg ve Dall’Alba 2009; Heidegger, 2011). Bireyin anlamlandırmasında kendi özneliği etkili olsa da söz konusu süreç yalnızca öznel değildir. Bireyler belirli yapılar içinde diğer bireylerle, bedenleriyle, nesnelere olan etkileşim ve pratikler kapsamında dünyada varlıklarını sürdürürler (Archer 2000; Di Paolo vd. 2010). Oyun da belirli yapılar, bağlamlar içinde diğer bireyler, bedenler, nesnelere olan etkileşimler ve pratikler kapsamında oluşur ve anlamlandırılır (Steinkuehler 2006; Consalvo 2009; Di Paolo vd. 2010).

Csikszentmihalyi ve Bennett (1971: 46), oyunu “gönüllü yapılan pratikler ve bunların sonucunda çevreden gelen geribildirimlerle sağlanan olanaklıklar”

olarak tanımlamıştır. Buradaki çevre ya da oyuna katılanlar, bedeni (Hunter ve Csikszentmihalyi 2000) diğer bireyleri (Simmel 2009: 134–146), hayvanları (Jerolmack 2009), nesnelere (Fink 1968; Sutton-Smith 2001: 6) kapsayabilir. Bu kapsamda oyunu değerlendirirken bireyin etkileşimsel olarak dünya-içinde-var olduğu (Heidegger, 2011) ve anlamlandırmalarının diğerleriyle, bedeniyle ve nesnelere olan pratiklerine bağlı oldu göz önüne alınmalıdır (Fink 1968; Sandberg ve Dall’Alba 2009; Di Paolo vd. 2010). Sandberg ve Dall’Alba (2009), Heidegger’in (2011) “dünya-içinde-var olmak” kavramından geliştirdikleri çalışmalarında birbirilerine dolaşık (entwined) olan ve birbirlerinden ancak analitik olarak ayrılabilir pratiklerin diğer bireylerle, nesnelere, bedenle olan etkileşimler kapsamında ayrıntılandırılması gerektiğinin altını çizmişlerdir.

Örgütlerde oyun yazınında oyuna ağırlıklı olarak bireysel tutum ve bireyler arasında sözsel etkileşim kapsamında (Holmes 2000; 2007; Lynch 2009) odaklanılmakta, oyun-beden ve oyun-nesne etkileşimleri üzerinde durulmamaktadır. Oysaki dünyadaki varlığımız bedenliliğimsiz düşünülemez, dünyaya bedenimiz aracılığıyla açılırız (Sandberg ve Dall’Alba 2009). “Bedenli biliş” (embodied cognition) kavramı beden ve zihnin ayrıık olmadığını ve birbirlerinden bağımsız düşünüleceklerini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, anlamlandırmamız bedensel hareket ve deneyimlerimizden ayrıık değildir (Sandberg ve Dall’Alba 2009).

Ağırlıkları değişse de tüm çalışmalar bedenin farklı kullanımlarını içerirler (Hockey ve Allen-Collinson 2009). Bilimsel yönetim yaklaşımından günümüze beden, yönetiminin hep ilgi odağı olmuştur. Buna karşın, genel olarak örgüt çalışmalarında (Hockey ve Allen-Collinson 2009) özel olarak da örgütlerde oyun yazınında bedene yönelik araştırmalar yetersizdir. Oyun yalnızca düşünsel değil aynı zamanda bedenseldir (Hunter ve Csikszentmihalyi 2000). Marcuse (1998), özgür çalışmayı bedenin özgür kullanımına dayanan ve bireyi bedeniyle, diğer bireylerle ve nesnelere birleştiren oyun olarak görmüş ve oyunu bireyin bedenine, diğer bireylere ve nesnelere yabancılaştıran, onlardan ayıran standartlaştırılmış çalışmanın karşısında konumlandırmıştır. Örgüt çalışmalarında oyun ve beden konusunda “oyun” ve “oyun olmayan” çalışma süreçlerinde bedensel hareketlerin nasıl farklılaştığı, hangi bedensel hareketlerin çalışmanın oyunsallaşmasını sağladığı, engellediği ve oyun sürecindeki anlamlandırmalarla beden, hareket ilişkileri araştırılabilir konular arasındadır (Hockey ve Allen-Collinson 2009).

Genel olarak, örgüt çalışmalarında nesnelere üzerine çalışmalar da yetersizdir (Orlikowski 2010). Dünyadaki varlığımız çevremizdeki nesnelere olan etkileşi-

mimize de bağlıdır (Heidegger 2011). Bu yönde antropoloji, coğrafya, bilim ve teknoloji çalışmaları gibi birçok alanda nesnelere ya da maddeselliğin bireyler ve sosyal dünyayla olan dolaşıklıklarına ve nesnelere sosyal yaşamdaki etkilerine dikkat çekilmektedir (Pels vd. 2002: 2).

Bireyler; bahçeye uğraşma, yemek yapma, koleksiyon, süsleme, zanaat gibi üretim-tüketim, çalışma-oyun ayrımının bulanıklaşabildiği pratiklerde nesnelere “oyunsal” etkileşimlerde bulunmaktadır (Dant 1998; Campbell 2005: 34; Watson ve Shove 2008; Sennett 2009). Söz konusu pratiklerde bireyler nesnelere sunduğu olanak ve kısıtlarla kendilerini ifade etmektedirler. Oyunsal etkileşimlerin birleştirici olduğu bireyin bedeniyle, nesnelere birleşme yaşadığı belirtilmektedir (Marcuse 1998; Sartwell 2001). Örneğin, Sennett (2009: 229), zanaatkarların bedenleriyle, yaptıkları işle, işin yapıldığı nesnelere “hemhal” olabilmelerine dikkat çekmiştir.

Bireylerin nesnelere anlamlı ilişkiler kurabilmeleri yalnızca bireylere bağlı değildir. Nesnelere maddesellikleri, kullanım olanak ve kısıtları söz konusu süreçte etkilidir (Dant 2008; Watson ve Shove 2008). Çoğu zaman nesnelere ve beden arasındaki ayrım bulanıklaşmaktadır. Örneğin; araba, sürücüsünün bedenselliğine (varlığına) bir “eklenme” değil onun bedenselliğinin bir “uzantısı” durumuna gelebilmektedir (Ingold 2000: 319’dan aktaran Spinney 2006). Araba sürücüsü arabanın çıkardığı sesler, sağladığı görüş açıları, arabanın hareketleri vb. sürücü tarafından bedensel olarak duyulabilir ve sürücüsünün anlamlandırılmalarını etkiler (Dant 2004; ayrıca bkz. Spinney 2006). Bu kapsamda bir dağ yolunu eski model bir arabayla çıkmakla, son model bir ciple çıkmak, sürücü için farklı anlamlar sunacaktır.

İster masa başında ister kömür madeninde çalışılsın, çalışma yaşamında nesnelere etkileşim sürekli. Bireyler, sıklıkla nesnelere planlandıkları ve tasarlandıkları dışında kullanılır (Molotch ve McClain 2008). Standart işlerde bile çalışanlar nesnelere oyunsal olarak kullanabilmektedirler (Roy 1959:160-161; Molotch ve McClain 2008: 60). Bu kapsamda, örgütlerde oyun konusunda, nesnelere “oyun” ve “oyun olmayan” süreçlerdeki kullanım farklılıkları, nesnelere bir çalışmayı oyunsallaştırmaları ya da engellemeleriyle ilgili mekanizmalar, bireylerin bedenleri ve diğer bireylerle olan oyunsal etkileşimlerinde nesnelere etkileri araştırılabilir konular arasındadır.

Genellikle, örgütlerde oyun yazınında oyunla ilgili süreçlerden çok, durağan durumlar çalışılmaktadır. Bu kapsamda, örgüt kültüründen hareketle oyun kavramı sıklıkla araştırılmakta (Fleming 2005; Warmelink 2011), söz konusu

kültürlerin özellikleri üzerinde durulmakta (Warmelink 2011) ve söz konusu kültürlerle karşı bireylerin bakış açıları yansıtılmaktadır (Fleming 2005).

Bir eylemlilik alanı olarak oyun olanaklılığı, derinliği, tamamlanmamışlığı, sınırlı ve durağan olmayana, oluşu, süreçselliği ifade eder (Malaby 2007; Dursun 2008). Oyunun belirsizliği, farklı mantıkların kullanılabilmesini ve var olan sınırların aşılarak yeni oluşumların doğmasını sağlayabilir (Malaby 2009: 211; Howard-Grenville vd. 2011: 525). Bu yüzden oyunda değişimler, ters dönmeler, amaç dışına çıkmalarla sık karşılaşılır (Sorensen ve Spoelstra 2012). Oyun üzerinde mutlak denetim olanağı bulunmamaktadır, oyun “oyandıkça değişebilir” (Malaby 2007: 102). Sennett (2010: 344) “oyun oynama yeteneğinin yitirilmesinin, dünyevi koşulların şekil verilebilir şeyler olduğu anlayışını yitirmek” olduğunu belirtmiştir. Sutton-Smith (2001) de oyunu “uyum sağlayabilme değişkenliğiyle” (adaptive variability) ilişkilendirmiştir. Bu kapsamda yönetim tarafından denetim amacıyla kullanılabilen bir oyun çalışanlar tarafından ters yüz edilme olanağını da sunabilmektedir. Tüm bu konuların ele alınması süreçsel değerlendirmeyi gerektirir.

Süreçsel değerlendirme yalnızca değişimlerle sınırlı değildir. Var olan durumların yeniden-üretilmeleri (reproduce) de zamansal ve pratiklere bağlı olduğundan süreçsel değerlendirme kapsamındadır (Malaby 2007: 104; Volkoff vd. 2007: 834-835). İster yeniden-üretim (örneğin, oyunun devam ettirilmesi) ister değişim olsun süreçsel değerlendirmede belirli yapıların (durağan durumların) ve yapı-birey etkileşiminin ele alınması gerekir (Bakken ve Hernes 2006; Volkoff vd. 2007). Sosyal yaşamda değişimler, yeniden-üretimler yapı ve birey etkileşimleriyle olanaklıdır. Yapılar, bireyleri öncelese de bireylerin eylemlilikleri vardır (Bhaskar 1998). Süreçsel değerlendirmeler, pratiklere odaklanılmasını gerektirir (Malaby 2007). Örgütlerde oyun yazınında, oyun içindeki değişiklikler, oyun içindeki farklı durumlar, “oyun olmayandan”, “oyuna”; “oyun”dan, “oyun olmayana” geçiş süreçlerinde pratiklerdeki değişikliklerle ilgili konular araştırılabilecektir (Malaby 2007).

Oyun ve gerçek (günlük) yaşam arasında kes(k)in ayrımlar yoktur (Dursun 2008; Fink 1968; Hinman 1975; Yarnal 2004; Malaby 2007; Gordon 2009). Oyun kendi dünyasını yaratır ancak bu dünya gerçek yaşamdan kopuk bir dünya değildir (Dursun, 2008). Oyunun kendi içsel zaman ve mekânı olsa da oyunun oynanması için gerçek zaman ve mekâna ihtiyaç duyulur (Fink 1968: 24). Diğer bir deyişle, oyun dünya-içinde-var olur. Oyun dünyasıyla gerçek dünya ayrımı kısmidir, bulanıktır (Malaby 2007; Dursun 2008). Oyun dünyası ve gerçek dünya arasındaki ayrım kalktığında “oyunla”, “oyun olmayan” arasındaki ayrım da

bulanıklaşır (Hinman 1975; Dursun 2008). Gerçek dünya ve oyun dünyası birbirlerini etkilerler (Gordon 2009; Roy 1959).

Dursun (2008), oyun ve gerçekliğin ya da “oyun” ve “oyun olmayanın” hem aynı hem farklı olduğunun altını çizmiştir. Dursun (2008: 119, 121), “oyun” ve “oyun olmayanın”; herhangi birisinin kaybolmaksızın birbirleriyle yer değiştirdiklerini, bundan dolayı da aynı çemberde görülmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda, oyunu, “oyun-oyun olmayan”, “günlük yaşam-oyun dünyası”, “gerçek-hayali” gibi ikici düşüncelerden sakınarak, birlik ve çokluk mantığıyla (hem ... hem...mantığı) ele almak gerekmektedir (Dursun 2008: 132-133). Söz konusu mantığı, örgüt çalışmaları için somutlaştırırsak, bir görevi yerine getiren bir çalışan görevinin kapsadığı çalışma pratiklerini bazen oyunsal bazen de oyunsal olmayan olarak yapabilir. “Oyun” ve “oyun olmayan” arasında geçişler olabilir (Hinman 1975; Malaby 2007; Dursun 2008). Genelde, örgütlerde oyun yazını, oyunu günlük çalışma pratiklerinden kopuk ele almaktadır (Malaby 2007). Söz konusu yazın, yönetim güdümlü oyunları günlük olağan yaşam pratikleri dışında, ayrı zaman ve mekânda ele alarak (Mainemelis ve Ronson 2006; Kark 2011), seremoniler, ofis partileri, giyim günlerine vb. odaklanmaktadır (Dandridge 1986; Statler vd. 2009).

Oysa insanlar “çocuklarına şefkatle bakarken, kendilerini vererek bahçede çalışırkenki” gibi günlük olağan pratiklerde oyun oynayabilirler (Sartwell 2000: 11). Oyun ve gerçek dünya arasındaki ayırımın bulanıklaşması kabul edildiğinde örgütlerdeki oyunun da günlük çalışma pratikleriyle yakın ilişkisi açığa çıkmaktadır. Örgütlerdeki günlük pratikler büyük oranda çalışma pratiklerinden oluşur. Örgütlerde zor çalışma şartlarında yönetim güdümlü olmayan oyun çalışanlar için örgütün her güncülüğü (everydayness) kapsamında oluşabilmektedir (Roy 1959; Besen 2006; Malaby 2007; Molotch ve McClain 2008: 60). Örgütlerdeki çalışma pratikleri örgütlerdeki oyunların ifade şekillerini, içeriklerini etkilemektedir (Roy 1959). Bu yönde örgütlerde oyunu daha iyi açıklamak için çalışanların günlük deneyimleri ve çalışma pratiklerine odaklanılmalıdır (Besen 2006; Malaby 2007).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışma boyunca oyunun etkileşimselliği, süreçselliği, her güncülüğü üzerinde durulmuş ve çalışma pratiklerinin analiz birimi olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (Malaby 2007). Bununla birlikte, çalışma pratiklerine odaklanması yapıların ne ele alınmamasını (Bhaskar 1998) ne de “kültür, söylem, hiyerarşi gibi kapsayıcı alınmasını” ifade eder (Sacks 1984’ten aktaran Llewellyn ve Hindmarsh 2010). Çalışma pratiklerinin ele alınması yapıların; bireylerin eylem-

lerinden, bireylerin ne yaptıklarıyla ilgili kavramsallaştırmalarından tamamen bağımsız olmadıklarına dayanır (Bhaskar 1998). Yapılar, bireyin; özneliği, diğer bireylerle, bedeniyile ve nesnelere olan etkileşimleri ve pratikleri çerçevesinde somutlaşmaktadır (Sandberg ve D'Allba 2009).

Feldman ve Pentland (2003), çalışma pratiklerinin birbirlerinden ancak analitik olarak ayrılabilir -daha çok yapısal etmenlerle ilgili ilkesel ve eylemlilikle ilgili edimsel öğelerden olmak üzere- iki öğeden oluştuğunu belirtmişlerdir. İlkesel bir pratiğin yapılmasında "bekleneni, belirtileni, soyut şematik ya da ideal tasarımı, düşünceyi" ifade ederken, edimsel olan fiili olarak, pratiğin nasıl yapıldığını ifade eder (Feldman ve Pentland 2003: 101; Pentland ve Feldman 2005: 796). İlkesel ve edimsel öğeler arasında fark her zaman vardır. En standart çalışma pratiklerinde bile ilkesel ve edimsel arasında değişkenlik olabilmektedir (Feldman ve Pentland 2003; Pentland ve Feldman 2005).

İlkesel olarak oyun olmayan bir çalışma pratiği edimsel olarak nasıl yapıldığına göre oynunsallaşabilir (Roy 1959) ya da ilkesel olarak oyun olan bir pratik nasıl yapıldığına göre oyun olmaktan çıkabilir (Walker 2011). İlkesel ve edimsel arasındaki farkın derecesi ve aralarındaki farkı oluşturan mekanizmalar farklı çalışma pratiklerinin gerektirdiği etkileşimler kapsamında değişecektir (Pentland ve Feldman 2005). İlkesel ve edimsel öğeler arasındaki fark, diğer bireylerle, bedenle, nesnelere olan etkileşimleri etkiler ve aynı zamanda söz konusu etkileşimlerden etkilenir (Pentland ve Feldman 2005). İlkesel ve edimsel öğe arasındaki fark, örgütlerde oyunla ilgili birçok mekanizmayla ilgilidir. Örneğin, ilkesel olarak standart bir işin edimsel olarak standartların dışına çıkılarak oynunsallaşması, ilkesel olarak standart olmayan bir pratiğin edimsel olarak oynunsallaşmasına göre daha zordur (Aslan 2011).

Çalışma pratiklerindeki ilkesel ve edimsel öğeler ayırımından hareket edilmesi örgütlerde oyunun daha iyi açıklanmasını sağlayacaktır. İlkesel öğe daha soyut ve idealize edilen olduğundan, ilkesel öğeyi elde etmek edimsel öğe göre daha kolaydır. Anketle toplanan verilerle çalışma pratiklerinin daha çok ilkesel öğeyle ilgili bilgiler elde edilmektedir (Feldman ve Penland 2003: 111). Buysa daha çok idealize edilmiş verilerin toplanması ve de gerçeklerin saklanabilmesi olanağını arttırmaktadır (Pager ve Quillian 2005).

Çalışma pratiklerinin edimsel öğesi; işin içine çok farklı etmenlerin girdiği do-laşık etkileşimlerin bir sonucudur, çoğu zaman da örtük bilgiler içerir (Pentland ve Feldman 2005). Söz konusu öğenin elde edilmesi alana ve katılımcılara yakın olmayı sağlayan gözlem, katılımcı-gözlem gibi tekniklerle, çalışma pratiklerinin yapıldığı zaman ve mekânda gözlemlenmesi ve/ya da deneyimlenmesini gerek-

tirir (Feldman ve Penland 2003: 112; Nicolini 2009; Llewellyn ve Hindmarsh 2010).

Son olarak, çalışma boyunca sonraki çalışmalar için birbirlerinden ayrı olarak verilen öneriler özetlenirse; “oyun olmayandan”, “oyuna”; “oyundan”, “oyun olmayana” geçiş süreçlerinin çalışma pratikleriyle ilişkileri, bu ilişkileri etkileyen ve birbirleriyle dolaşık olan etkileşimsel, maddesel, bedensel mekanizmaların –çalışma pratiklerinin ilkesel ve edimsel öğeleri ayrımının dikkate alınarak, alana ve katılımcılara yakın olmayı sağlayan tekniklerle, çalışılması-örgütlerdeki oyunun daha iyi açıklanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın Diyalektiği* (çeviren: N. Ünler ve E. Ö. Karadoğan). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Archer, M. S. (2000). *Being Human: the Problem of Agency*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aslan, A. (2011). *Turist-Çalışan Cinsel İlişkilerinin Eleştirel Gerçekçilikle İncelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakken, T. ve Hernes, T. (2006). Organizing is both a Verb and a Noun: Weick Meets Whitehead, *Organization Studies*, 27 (11): 1599–1616.
- Beatty, J. E. ve Torbert, W. R. (2003). The False Duality of Work and Leisure, *Journal of Management Inquiry*, 12 (3): 239–252.
- Beck, U. ve Lau, C. (2005). Second Modernity as a Research Agenda, *British Journal of Sociology*, 56 (4): 525–557.
- Besen, Y. (2006). Exploitation or Fun? The lived Experience of Teenage Employment in Suburban America, *Journal of Contemporary Ethnography*, 35 (3): 319–340.
- Bhaskar, R. (1998). *The Possibility of Naturalism*. Oxon: Routledge.
- Bolton, S. C. ve Houlihan, M. (2009). Are We Having Fun Yet? A Consideration of Workplace Fun and Engagement, *Employee Relations*, 31 (6): 556–568.
- Burke, R. (1971). Work and Play, *Ethics*, 82 (1): 33–47.
- Butler, N., Olaison, L., Sliwa, M., Sorensen, B. M. ve Spoelstra, S. (2011). Editorial: Work, Play and Boredom, *Ephemera*, 11 (4): 329–335.
- Campbell, C. (2005). The Craft Consumer: Culture, Craft and Consumption in a Postmodern Society, *Journal of Consumer Culture*, 5 (1): 23–42.
- Collinson, D. L. (1988). Engineering Humour: Masculinity, Joking and Conflict in Shop-floor Relations, *Organization Studies*, 9 (2): 181–199.
- Collinson, D. L. (2002). Managing Humour, *Journal of Management Studies*, 39 (3): 271–288.
- Consalvo, M. (2009). There is No Magic Circle, *Games and Culture*, 4 (4): 408–417.
- Costea, B. Crump, N. ve Holm, J. (2005). Dionysus at Work? The Ethos of Play and the Ethos of Management, *Culture and Organization*, 11 (2): 139–151.
- Costea, B., Crump, N. ve Holm, J. (2007). The Spectre of Dionysus: Play, Work, and Managerialism, *Society and Business Review*, 2 (2): 153-165.
- Csikszentmihalyi, M. ve Bennett, S. (1971). An Exploratory of Play, *American Anthropologist*, 73 (1): 45–58.

- Dandridge, T. C. (1986). Ceremony as an Integration of Work and Play, *Organization Studies*, 7 (2): 159–170.
- Dant, T. (1998). Playing with Things: Objects and Subjects in Windsurfing, *Journal of Material Culture*, 3 (1): 77–95.
- Dant, T. (2004). The driver-car, *Theory, Culture and Society*, 21 (4/5): 61-79.
- Dant, T. (2008). The Pragmatics of Material Interaction, *Journal of Consumer Culture*, 8 (1): 11–33.
- Di Paolo, E. A., Rohde, M. ve De Jaegher, H. (2010). Horizons for the Enactive Mind: Values, Social Interaction, and Play. İçinde J. Stewart, O. Gapenne ve E. A. Di Paolo (Editörler), *Enaction: towards a New Paradigm for Cognitive Science* (ss. 33–87). Cambridge: MIT Press.
- Dursun, B. Y. (2008). *Oyunun Ontolojik Durumu: Heidegger, Derrida, Gadamer ve Huizinga (Yayınlanmış Doktora Tezi)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Feldman, M. S. ve Pentland, B. T. (2003). Reconceptualizing Organizational Routines as a Source of Flexibility and Change, *Administrative Science Quarterly*, 48 (1): 94–118.
- Fleming, P. (2005). Workers' Playtime? Boundaries and Cynicism in a "Culture of Fun Program, *Journal of Applied Behavioral Sciences*, 41 (3): 285–303.
- Fleming, P. (2009). *Authenticity and the Cultural Politics of Work: New Forms of Informal Control*. Oxford: Oxford University Press.
- Fleming, P. ve Sturdy, A. (2011). Being Yourself in the Electronic Sweatshop: New Forms of Normative Control, *Human Relations*, 64 (2): 177-200.
- Fırat, A. F. ve Venkatesh, A. (1995). Liberatory Postmodernism and the Reenchantment of Consumption, *Journal of Consumer Research*, 22 (3): 239–267.
- Fink, E. (1968). The Oasis of Happiness: toward an Ontology of Play, *Yale French Studies*, 41: 19–30.
- Gordon, G. (2009). What is Play?: In Search of a Definition. İçinde D. Kuschner (Editör), *From Children to Red Hatters: Diverse Images and Issues of Play* (ss. 1–13). Maryland: University Press of America.
- Hartung, P. J. (2002). Development through Work and Play, *Journal of Vocational Behavior*, 61: 424–438.
- Heidegger, M. (2011). *Varlık ve Zaman* (eviren: K. H. Öktem). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hinman, L. W. (1975). On Work and play: Overcoming a Dichotomy, *Man and World*, 8 (3): 327–346.
- Hockey, J. ve Allen-Collinson, J. (2009). The Sensorium at work: the Sensory Phenomenology of the Working Body, *Sociological Review*, 57 (2): 217–239.
- Holmes, J. (2000). Politeness, Power and Provocation: how Humour Functions in the Workplace, *Discourse Studies*, 2 (2): 159–185.
- Holmes, J. (2007). Making Humour Work: Creativity on the job, *Applied Linguistics*, 28 (4): 518–537.
- Howard-Grenville, J., Golden-Biddle, K., Irvin, J. ve Mao, J. (2011). Liminality as Cultural Process for Cultural Change, *Organization Science*, 22 (2): 522–539.
- Huizinga, J. (2006). *Homo Ludens: Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine bir Deneme* (eviren: M. A. Kılıbay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hunter, J. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). The Phenomenology of Body-Mind, *Anthropology of Consciousness*, 11 (3–4): 5–24.
- Jerolmack, C. (2009). Humans, Animals, and Play: Theorizing Interaction when Intersubjectivity is Problematic, *Sociological Theory*, 27 (4): 371–389.
- Kark, R. (2011). Games Managers Play: Play as a Form of Leadership Development, *Academy of Management Learning and Education*, 10 (3): 507–527.
- Kavanagh, D. (2011). Work and Play in Management Studies: a Kleinian Analysis, *Ephemera*, 11 (4): 336–356.

- Kolb, A. Y. ve Kol, D. A. (2010). Learning to Play, Playing to Learn, *Journal of Organizational Change Management*, 23 (1): 26–50.
- Llewellyn, N. ve Hindmarsh, J. (2010). Work and Organisation in Real Time: an Introduction. İçinde N. Llewellyn ve J. Hindmarsh (Editörler), *Organisation Interaction and Practice* (ss. 3–23). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lynch, O. H. (2009). Kitchen Antics: the Importance of Humor and Maintaining Professionalism at Work, *Journal of Applied Communication Research*, 37 (4): 444–464.
- Mainemelis, C. ve Ronson, S. (2006). Ideas are Born in Fields of Play, *Research in Organizational Behavior*, 27: 81–131.
- Malaby, T. M. (2007). Beyond Play: a New Approach to Games, *Games and Culture*, 2 (2): 95–113.
- Malaby, T. M. (2009). Anthropology and Play: the Contours of Playful Experience, *New Literary History*, 40: 205–218.
- Marcuse, H. (1998). *Eros ve Uygurluk: Freud Üzerine Bir İnceleme* (çeviren: A. Yardamlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Miettinen, R., Fredericks-S. D. ve Yanow, Dvora (2009). Re-turn to Practice: an Introductory Essay, *Organization Studies*, 30 (12): 1309–1327.
- Miller, S. (1973). Ends, Means, and Galumphing: Some Leitmotifs of Play, *American Anthropologist*, 75 (1): 87–98.
- Molotch, H. ve McClain, N. (2008). Things at Work: Informal Social-material Mechanisms for Getting the Job Done, *Journal of Consumer Culture*, 8 (1): 35–67.
- Nicolini, D. (2009). Zooming in and out: studying practices by switching theoretical lenses and trailing connections, *Organization Studies*, 30 (12): 1391-1418.
- Orlikowski, W. J. (2010). The Sociomateriality of Organisational Life: Considering Technology in Management Research, *Cambridge Journal of Economics*, 34: 125–141.
- Owler, K., Morrison, R. ve Plester, B. (2010). Does Fun Work? The Complexity of Promoting Fun at Work, *Journal of Management and Organization*, 16: 338–352.
- Pager, D. ve Quillian, L. (2005). Walking the Talk? What Employers Say versus What They Do, *American Sociological Review*, 70 (3): 355–380.
- Pels, D., Hetherington, K. ve Vandenberghe, F. (2002). The Status of the Object: Performances, Mediations, and Techniques, *Theory, Culture and Society*, 19 (5/6): 1–21.
- Pentland, B. T. ve Feldman, M. S. (2005). Organizational Routines as a Unit of Analysis, *Industrial and Corporate Change*, 14 (5): 793–815.
- Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices: a Development in Culturalist Theorizing, *European Journal of Social Theory*, 5 (2): 243–263.
- Redman, T. ve Mathews, B. P. (2002). Managing Services: should We be Having Fun, *Service Industries Journal*, 22 (3): 51–62.
- Rodrigues, S. B. ve Collinson, D. L. (1995). Having fun?: Humour as Resistance in Brazil, *Organization Studies*, 16 (5): 739–768.
- Rodriguez, H. (2006). The Playful and the Serious: an Approximation to Huizinga's Homo Ludens, *Game Studies*, 6 (1).
- Rojek, C. (1995). *Decentring Leisure: Rethinking Leisure Theory*. Londra: Sage.
- Roy, D. F. (1959). Banana Time: Job Satisfaction and Informal Interaction, *Human Organization*, 18 (4): 158–168.
- Sandberg, J. ve Dall'Alba, G. (2009). Returning to Practice Anew: Life-world Perspective, *Organization Studies*, 30 (12): 1349–1368.
- Sandelands, L. (2010). The Play of Change, *Journal of Organizational Change Management*, 32 (1): 71–86.

- Sartwell, C. (2000). *Yaşama Sanatı* (çeviren: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Schatzki, T. R., Cetina, K. K. ve Savigny, E. V. (2001). *The Practice Turn in Contemporary Theory* (Editörler). Londra: Routledge.
- Sennett, R. (2009). *Zanaatkâr* (çeviren: M. Pekdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2010). *Kamusal İnsanın Çöküşü* (Çeviren: S. Durak ve A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmell, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür* (çeviren: T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sorensen, B. M. ve Spoelstra, S. (2012). Play at Work: Continuation, Intervention and Usurpation, *Organization*, 19 (1): 81–97.
- Spariosu, M. I. (1989). *Dionysus Reborn*. New York: Cornell University Press.
- Spinney, J. (2006). A palce of sense: a Kinaesthetic Ethnography of Cyclists on Mont Ventoux, *Environment and Planning D: Society and Space*, 24: 709–732.
- Statler, M., Roos, J. ve Victor, B. (2009). Ain't misbehavin': Taking Play Seriously in Organizations, *Journal of Organizational Change Management*, 9 (1): 87–107.
- Steinkuehler, C. (2006). The Mangle of Play, *Games and Culture*, 1 (3): 199–213.
- Styhre, A. (2008). Critical Management Studies and the Agélaste Ethos, *Journal of Organizational Change Management*, 21 (1): 92–106.
- Sutton-Smith, B. (2001). *The Ambiguity of Play*. USA: Harvard University Press.
- Volkoff, O. Strong, D. M. ve Elmes, M. B. (2007). Technological Embeddedness and Organizational Change, *Organization Science*, 18 (5): 832–848.
- Yarnal, C. M. (2004). Missing the Boat? A Playfully Serious Look at a Group Cruise Tour Experience, *Leisure Sciences*, 26: 349–372.
- Walker, A. (2011). Creativity Loves Constraints': the Paradox of Google's Twenty Percent Time, *Ephemera*, 11 (49): 369–386.
- Warmelink, H. (2011). Towards a Playful Organization Ideal-type: Values of a Playful Organizational Culture. DIGRA 2011, 14–17 September, Conference: Think Design Play. The Netherlands. (www.digra.org, 27.01.2012)
- Watson, M. ve Shove, E. (2008). Product, Competence, Project and Practice, *Journal of Consumer Culture*, 8 (1): 69–89.

Korunan Alanlarda Rekreasyonel Olanak Dağılımı (ROD) Yöntemi İle İdeal Rekreasyonel Yönetim Bölgelerinin Oluşturulması

Hüseyin Samet AŞIKKUTLU

T.C. Bozok Üniversitesi,
Mühendislik Mimarlık Fakültesi
E-posta: s.asikkutlu@bozok.edu.tr

Ahmet DAŞDANDIR

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı
E-posta: adasdandir@gmail.com

Bekir KAYACAN

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi
E-posta: bekir kayacan@duzce.edu.tr

Birsen ŞAHİN KÜTÜK

T.C. Hacettepe Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi
E-posta: birsahin@hacettepe.edu.tr

Osman UZUN

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi
E-posta: osmanuzun@duzce.edu.tr

Zeki DEMİR

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi
E-posta: osmanuzun@duzce.edu.tr

Haldun MÜDERRİŐÖĐLU

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi
E-posta: haldunm@duzce.edu.tr

ÖZ

Günümüzde kent yaşamındaki olumsuz koşulların bireyler üzerindeki baskısı neticesinde, korunan alanlarda rekreasyonel aktivitelere katılım artmıştır. Ancak bu durum doğal kaynakları olumsuz etkileyebilmektedir. Rekreasyonel yönetim kararları, doğal kaynaklar üzerindeki bu baskının kontrol altına almasında önemli bir yere sahiptir. 1970'li yıllarda geliştirilen "Rekreasyonel Olanak Dağı-

limi" (ROD) yöntemi ise korunan alanlarda rekreasyonel yönetim kararlarının alınmasında kullanılan bir yöntemdir. Bu çalışma ile Ülkemizdeki korunan alanlarda ROD yöntemi kapsamında kullanılabilir bir yöntem oluşturmak amaçlanmıştır. Örnek alan olarak Yedigöller Milli Parkı seçilmiştir. Çalışma alanında, ROD sınıfları (Kentsel, Yarı Kentsel, Gelişmiş Kırsal, Doğala Yakın Kırsal, Yarı Doğal, Doğal)'nın belirlenmesi için kontrol ve röper noktalarında alan gözlem formları doldurulmuştur. Bu formlar ile alanın fiziksel, yönetsel ve sosyal özellikleri hakkında veriler elde edilmiş ve bu veriler doğrultusunda alanda 6 (altı) farklı yöntem kullanılarak bölgelendirmeler yapılmıştır. Sonuç olarak; yurt dışında ROD yönteminin kullanıldığı bir çalışmada en küçük su yüzeyine sahip olduğu belirtilen alan ile, Yedigöller Milli Parkındaki mevcut su yüzeyinin oranlanması neticesinde elde edilen bölgelendirme yönteminin kullanılabilir olduğu sap-tanmıştır.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, ROD yöntemi, korunan alanlar, rekreasyonel yönetim kararları.

GİRİŞ

Sanayileşmeyle birlikte yeni yaşam tarzı olarak kabul gören doğadan kopuk yaşam biçimi (Urry 1999) günümüzde kentsel yaşam alanlarının önemli sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak da özellikle küreselleşme ile hızlanan kent yaşamı ve kentsel yaşam kültüründen bir kaçış olarak doğal alanlara yönelim ve rekreasyonel aktivitelere katılımında artış görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde çeşitli çözüm önerileri ile şekillenen kentleşme politikaları, kentlilerin rekreasyonel talepleri yanı sıra doğa ile içi içe yaşamaları yönündeki beklentilerini de karşılamakta yetersiz kalabilmektedir. Dolayısıyla son yıllarda korunan alanlarda turizm faaliyetleri ve rekreasyonel aktivitelere katılımındaki artışın sebebini, kentsel yaşam alanlarının olumsuz yönleri ile ilişkilendirmek mümkündür. Rekreasyonel anlamdaki bu eğilim, korunan alanlarda geri dönüşü olmayan tahribatlara yol açabilmektedir. Çünkü küreselleşme ile daha da hızlanan ve değişen kentleşme, çevre değerleri ve doğal alanlara ilişkin yozlaşmayı ve olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir (Bauman 1997).

Ancak problem çözmeye ve geliştirmeye yönelik alınan yönetim kararları ile bu tür alanların korunması ve sürdürülebilirlik kapsamında gelecek kuşaklara aktarılması mümkündür.

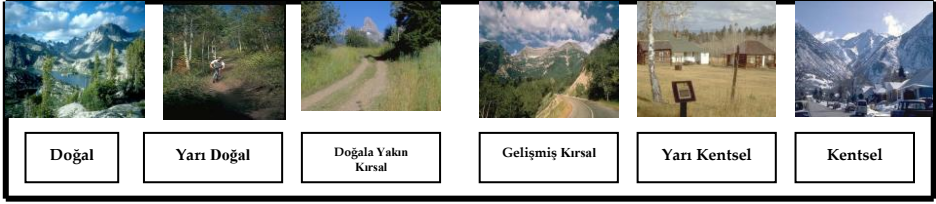
Korunan alanlar ile ilgili olarak, 1970'li yıllardan günümüze kadar rekreasyonel yönetim kararlarına şekil vermesi açısından birçok yöntem geliştirilmiştir. Bu yöntemlere; "Rekreasyonel Olanak Dağılımı (ROD), Recreational Opportunity Spectrum (ROS) (Clark ve Stankey 1979)", "Kabul Edilebilir Değişim Sınırları (KEDS), Limits of Acceptable Management (LAC) (Stankey vd. 1985)", "Ziyaretçi Etki Yönetimi (ZEY), Visitor Impact Management (VIM) (Graefe vd.

1990)", "Ziyaretçi Deneyimini ve Kaynağı Koruma (ZDKK), (Visitor Experience and Resource Protection (VERP) (Hof ve Lime 1997)" örnek olarak verilebilir. Bu yöntemlerin içinde en çok bilinen ve uygulananı ROD yöntemidir (McCool vd. 2007).

Yurt dışında geliştirilen ve korunan alanlarda rekreasyonel yönetim kararları almada kullanılan ROD yöntemi ile ilgili olarak, Ülkemizde birçok çalışma yürütülmüştür. Müderrisoğlu vd. (2005) yaptıkları çalışmada, Abant Tabiat Parkında ROD yöntemini kullanarak olanak sınıflarını alansal olarak belirlemişler ve bu alanlarda kullanıcı memnuniyetindeki farklılıkları ortaya koymuşlardır. Akten (2009) yaptığı çalışmada, geliştirilen ziyaretçi yönetim modellerini incelemiş ve ROD yöntemini güçlü ve zayıf yönleriyle birlikte açıklamıştır. Bir diğer çalışmada ise; korunan doğal alanlarda ziyaretçi yönetimi konusuyla ilgili olarak ROD yöntemi ve diğer yöntemlerin, tarihsel süreç içerisinde gelişimi incelenmiştir (Anonim 2011a). Açıksöz vd.(2010) yaptıkları çalışmada Küre Dağları Milli Parkında ekoturizm potansiyelini belirlemeye yönelik bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmada ekoturizm kapsamında problem çözmeye yönelik yönetim kararlarının alınmasında kullanılan, ROD yöntemi ve diğer yöntemlere değinmişlerdir.

ROD yöntemi, ideal rekreasyonel yönetim kararları almada kullanılabilirlik açısından en uygun yöntemlerden birisidir ve diğer yöntemlere temel oluşturmaktadır (Eagles vd. 2002; Akten 2009; Anonim 2011a). Bu yöntem, korunan alanlarda doğaldan – kentsele doğru 6 (altı) sınıftan oluşan olanakların (Şekil 1) belirlenmesi ve bu olanak sınıflarının sosyal, yönetsel ve fiziksel özelliklerini inceleyerek ideal rekreasyonel yönetim kararının alınmasını ya da mevcut kararların geliştirilmesini sağlar. Dolayısıyla her bir olanak sınıfı için yönetim kararlarında farklılık olabileceği dikkate alınarak, olanak sınıflarının doğru şekilde belirlenmesi ve değerlendirilmesi önemli bir husustur. Olanak sınıflarının belirlenmesi ile ilgili olarak, Butler ve Waldbrook (2003) yaptığı çalışmada;

- Olanakların gözlenebilir ve ölçülebilir nitelikte olması gerektiğini,
- Olanakların yönetim kararları ile kontrol edilmesi gerektiğini,
- Olanakların belirlenmesinde, kullanıcıların kullanım alanları hakkındaki tercihleri ve kararlarının etkili olduğunu,
- Olanakların mevcut durumu ifade ettiğini belirtmiştir.

Şekil 1. ROD yöntemi kapsamında belirtilen olanak sınıfları (anonim 2012g)

Olanak sınıflarının belirlenmesi, kullanıcılar için beklenti ve taleplerin karşılanması yanı sıra yöneticiler için de yönetim kararı almada gereklidir. ROD yönteminin sağladığı yararları kullanıcılar ve yöneticiler açısından şu şekilde sıralamak mümkündür;

Kullanıcılara yararları;

- Alanda nerelere gidebileceğini gösterir.
- Alanda ne tip ulaşım olanaklarını kullanabileceklerini gösterir.
- Alanın benzerliği hakkında önceden bilgi edinme olanağı sağlar.
- Alanda ne çeşit aktivitelere katılabileceklerini gösterir.
- Alanda ne kadar insanın bulunacağı hakkında bilgi verir.
- Alanın rekreasyonel açıdan ne kadar gelişmiş olduğunu gösterir.
- Alanın içerdiği tehlikeler hakkında bilgi sahibi olma olanağı verir.
- Kullanıcıların alandan ne çeşit rekreasyonel deneyim beklentisi olmasını gerektiğini gösterir.
- Yöneticilere yararları;
- Alanın mevcut durumda sağlayabileceği rekreasyonel olanakları belirler.
- Yapılacak rekreasyon planlamasının, rekreasyonel olanakları nasıl etkileyebileceğini belirler.
- Kullanıcıların beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığını belirler.
- Alanla ilgili diğer yönetim hedefleri ile (yaban hayatı yönetimi gibi) rekreasyonel yönetim hedeflerinin örtüştüğü ve çakıştığı yerleri gösterir.
- Gelecekte ne gibi rekreasyonel olanaklar sağlanması gerektiğini ortaya koyar (Anonim 2012g).

Belirtildiği üzere, ROD yöntemi korunan alanlarda olanak sınıflarının belirlenmesi ve bu doğrultuda ideal rekreasyonel yönetim bölgelerini oluşturma-

da kullanılabilir bir yöntem olması açısından öneme sahiptir. Bu sebeple, Ülkemiz-de bulunan korunan alanlarda, ROD yöntemi kapsamında olanak sınırı mesafe-lerinin belirlenmesi ve bu doğrultuda kullanılabilir en uygun yöntemin sap-tanması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Bu araştırmada çalışma alanı olarak Yedigöller Milli Parkı seçilmiştir. 29.04.1965 tarihinde 6831 sayılı Orman Kanununun 25. Maddesi gereği Milli Park ilan edilen Yedigöller Milli Parkı Bolu İl sınırları içerisinde, 900 m ortalama yükseklikte, 2019 ha büyüklüğünde ve 40°50'41.80"K - 31°35'26.16"D koordinatlarında yer almaktadır (Anonim 2012a). Batı Karadeniz Bölgesi'nde Bolu'nun 42 km. kuzeyinde Zonguldak'ın güneyinde yer alan çalışma alanına Ankara-İstanbul karayolunun 152. km'sindeki Yeniçağa ve 190. km'sindeki Bolu'dan kuzeye ayrılan yollarla ulaşım ile birlikte, bünyesinde Büyükgöl, Seringöl, Deringöl, Nazlıgöl, Küçükgöl, İncegöl ve Sazlıgöl isimlerinde 7 (yedi) adet göl barındırmaktadır (Anonim 2012b). Ayrıca Yedigöller Milli Parkı, Ankara ve İstanbul'u birbirine bağlayan yol hattında bulunması neticesinde yoğun ve çeşitli bir kullanıcı profiline sahip olmanın yanı sıra, bünyesinde Piknik, kampçılık, balıkçılık, fotoğrafçılık, doğa yürüyüşü gibi birçok rekreasyonel aktiviteyi barındırmaktadır.

Yedigöller Milli Parkının çalışma alanı olarak seçilmesinin başlıca nedeni; korunan alan niteliğinde olması, bünyesinde birçok rekreasyonel aktivite bulunması ve çok çeşitli bir kullanıcı profiline sahip olmasıdır. Alanda olanak sınıflarının tamamının gözlenmesi ve mesafelerinin saptanarak benzer çalışmalara envanter oluşturabilmesi, bir diğer neden olarak gösterilebilir.

YÖNTEM

Yedigöller Milli Parkında 2011 yılı Temmuz, Eylül, Ekim aylarında, hafta sonlarında yürütülen arazi çalışmaları kapsamında yaklaşık 20 metre mesafeli birbirini görmeyecek şekilde 86 adet röper ve ayrıca 49 adet kontrol noktası ağaçların üzerine kırmızı boya ile işaret konularak belirlenmiştir. Röper ve kontrol noktalarında, çalışmanın yapıldığı tarih ve saati, alanın koordinatlarını, fiziksel, yönetsel ve sosyal özelliklerini içeren alan gözlem formları uygulanmıştır. Alan gözlem formu örneği Şekil 2'de sunulmuştur.

GÖZLEM FORMLARI										
FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ İZLEME FORMU										
Alan notları: (durumlar, tab. sat.) Alan sınırları sınırları özellikler derecesi, büyüklüğü, miktarları dikkate alınarak										
Alan notları: (durumlar, tab. sat.) Alan sınırları sınırları özellikler derecesi, büyüklüğü, miktarları dikkate alınarak	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla la gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Toplama yakınında bina (Bu alan gölgenin tabanı sınırları, kalınlıkta gelen sesler, kükürlü alan)	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla la gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
İnsan eli değmiş doğal kaynak görüntüsü (Kullanılmıy doğal kaynakların insanlar tarafından tasarrufları hisse)	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla la gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Düzensizlik alanları olan mesafe (Yolca, köprüler, otlaklar, marmarlar, kaçak alanlar, yerleşim alanlarına olan mesafeler)	800 m den yakın	800-1700 m	1700- 8000m	2000- 12800m	12800- 16000m	16000m den uzak				
Doğallık görünümü (Sabitlik hissi, marmarın güzelliği, doğanın sesini ve kokusuna hissetme olanağı)	Çok az %0-3	Az %3-10	Anahtarla la gölgenin % 10-20	Yaygın %20-50	Çok yaygın %50-80	Baskın, %80-100				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Kentsel	Yarı kentsel	Gelişmiş kentsel	Doğal yakın kentsel	Yarı doğal	Doğal				
SOSYAL ÖZELLİKLER İZLEME FORMU										
Alan notları: (durumlar, tab. sat.) Alan sınırları sınırları özellikler derecesi, büyüklüğü, miktarları dikkate alınarak										
Ziyaretçi varlığını gösteren, ses, koku, marmar, atıkların etkisi ve) servisi	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Ziyaretçi yoğunluğu	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Rekreasyon çeşitliliği	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Ziyaretçi konforu	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Yalnız kalma olanağı	Çok az %0-3	Az %3-10	Anahtarla gölgenin % 10-20	Yaygın %20-50	Çok yaygın %50-80	Baskın, %80-100				
Rekreasyon amaçlı olmayan kullanım servisi (ör. Tuarı faaliyetleri, çöpler, yollar, tarım, bitirilmiş yapılar, duvarlar)	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Kentsel	Yarı kentsel	Gelişmiş kentsel	Doğal yakın kentsel	Yarı doğal	Doğal				

Şekil 2. Alan gözlem formu örneği

Röper ve kontrol noktalarında ilişkin doldurulan formlara ait veriler MS Office Excel programına aktarılmıştır (Şekil 3, Şekil 4). Ayrıca her bir röper ve kontrol noktası için aritmetik ortalama değerlerine ulaşılarak noktaların, ROD sınıflarında (doğal, yarı doğal, doğala yakın kırsal, gelişmiş kırsal, yarı kentsel, kent-sel) hangisine girdiği saptanmıştır. Oluşturulan bu tablolar ArcGIS 9.3 programı kullanılarak mevcut harita üzerine işlenerek sayısallaştırılmış ve bu şekilde her bir nokta ile ilgili olarak bilgi edinilmiştir.

YÖNETSEL ÖZELLİKLER İZLEME FORMU										
Alan notları: (durumlar, tab. sat.) Alan sınırları sınırları özellikler derecesi, büyüklüğü, miktarları dikkate alınarak										
Yönetim varlığı servisi (Çalışan yöneticiler, tabelalar, görevlik aydınlatması, idare ofisleri, kurullar vb)	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Aktivitelere erişilebilirlik (düzenlenmiş yollar, sırtaklar)	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Geliştirilmiş rekreasyon alanlarına ve alanların miktarı (park alanları, oyun alanları, piknik alanları, tuvalet, duş vb.)	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
Ziyaretçi servisi miktarı (açık kiralama, benzin istasyonu, yiyecek servisi, sağlık kabini, telefon kulübeleri vb.)	Baskın, %40-100	Çok yaygın %50-80	Yaygın %20-50	Anahtarla gölgenin % 10-20	Az %3-10	Çok az %0-3				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Kentsel	Yarı kentsel	Gelişmiş kentsel	Doğal yakın kentsel	Yarı doğal	Doğal				

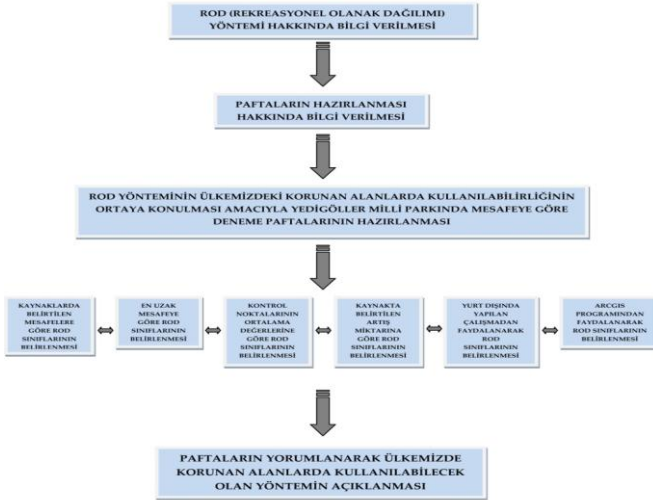
ROPER NO	ROPER NO	K KODU/ROPER	Y KODU/ROPER	AÇIKLAMA	TARİH	FİZİKSEL ÖZELLİKLER	SOSYAL ÖZELLİKLER	YÖNETSEL ÖZELLİKLER	ORTALAMA	YERLEŞİM	GENEL ÖZELLİKLER	ALAN DURUMU
1	401-404-406-407	30400	40104	Mülkiyet	08.07.2011	4	7	3	8.07	7		
					09.07.2011	4	8	3	8.07	7		
					10.07.2011	4	7	3	8.07	7		
					07.08.2011	7	9	3	8.00	7		
2	402-403-405-408	30414	40104	Mülkiyet	08.07.2011	8	7	3	7.00	7		
					09.07.2011	8	7	3	7.00	7		
					10.07.2011	8	8	3	8.00	7		
					07.08.2011	7	8	3	7.87	7		
3	100-104-106	30400	40100	Yerleşim	08.07.2011	3	3	3	4.67	3		
					09.07.2011	3	3	3	4.67	3		
					10.07.2011	3	3	3	4.67	3		
					07.08.2011	3	3	3	4.67	3		
4	401-402-404-405-408	30404	40108	Mülkiyet	08.07.2011	8	7	3	7.00	7		
					09.07.2011	8	8	3	7.67	7		
					10.07.2011	7	10	3	8.67	7		

Şekil 3. Röper noktalarının kayıt görüntüsü örneği

KONTROL NOKTASI	SIRA NO	X	Y	AÇIKLAMA	TARİH	FİZİKSEL ÖZELLİKLER	MOVSAL ÖZELLİKLER	FÖTÖSEL ÖZELLİKLER	ORTALAMA	UYUMLANMASI	BOYUTLAR (M)	DEĞER	GENEL DURUM
1. SINIFLI KONTROL NOKTASI	14	342040	4231740	150 Park Genişliği Kuzulu alanı 10 metre yarıdardır	23.07.2011	6	8	11	8.000000007	6	10		10
	15	342044	4231712	Kuzulu alanına 10-10 metre yarıdardır(DA)		9	11	11	10.33333333	10	D		9.13
	16	342047	4231711	Alan sınırlarına yakındır(10 metre)		4	8	6	7	7	DK		
	17	342070	4231712	10-10 metre yarıdardır		7	10	11	9.33333333	6	10		
	18	342040	4231709	10-10-10 metre yarıdardır		9	11	11	10.33333333	10	D		
2. SINIFLI KONTROL NOKTASI	24	344034	4231368	150 Park Genişliği sağ güdümlü 5 metre (402-404) 10 metre yarıdardır	23.07.2011	7	9	11	9	6	10		9.89
	25	344023	4231351	10-10 metre yarıdardır		9	11	11	10.33333333	10	D		
	26	344014	4231329	10-10-10 metre yarıdardır (DA)		8	11	11	10.33333333	10	D		
3. SINIFLI KONTROL NOKTASI	34	344039	4231358	Alan dışı yarıdardır 10 yarıdardır	23.07.2011	7	8	9	6.000000007	7	DK		
	35	344044	4231364	10-10 metre yarıdardır		8	10	10	8.000000007	9	10		9.18
	36	344041	4231368	10-10-10 metre yarıdardır (DA)		9	11	11	10.33333333	10	D		
4. SINIFLI KONTROL NOKTASI	44	344043	4231320	Alan dışı yarıdardır parkta yerle gözetilmesine 10 yarıdardır(10-20)	23.07.2011	8	7	8	7.333333333	7	DK		8.83
	45	342040	4231389	10-10 metre yarıdardır(DA)		9	11	11	10.33333333	10	D		

Şekil 4. Kontrol noktalarının kayıt görüntüsü örneği

Röper ve kontrol noktalarının sayısallaştırılması ile 6 (altı) adet harita hazırlanmıştır. Bu haritalar hazırlanırken özellikle kontrol noktalarının araç yolundan uzaklıkları ve olanak sınıfları kapsamında nitelikleri gibi verilerden faydalanılmıştır. Röper noktaları ise noktasal bölgeleme amacıyla kullanılmıştır. Belirtilen 6 (altı) haritanın hazırlanmasında ArcGIS 9.3 programının yanı sıra AutoCAD 2009 ve Adobe Photoshop 7.0 programlarından faydalanılmış ve çalışmada izlenen aşamalar yöntem akış şemasında sunulmuştur (Şekil 5).

Şekil 5. Yöntem akış şeması

Çalışma kapsamında, temel kaynaklara dayalı hazırlanan ilk haritada, Anonim (2011b) ve Anonim (2012g)'den faydalanarak olanak sınıflarının mesafeleri

sap-tanmıştır. Kaynaklarda belirtildiği üzere çalışma alanında bulunan araç yolu gelişmiş kırsal niteliktedir. Bu doğrultuda AutoCAD 2009 programında yapılan blgelemeye göre olanak sınıfları, araç yolundan 800 metre($\frac{1}{2}$ mil)'e kadar ge-lişmiş kırsal ve sonrası doğala yakın kırsal olarak belirlenmiştir. Alanda belirti-len olanak sınıflarından farklı nitelikteki röper noktaları ise noktasal bölgeleme ile ifade edilmiştir. Yapı yakın çevreleri ise kentsel alan olarak belirtilmiştir (şekil 6).

En uzak mesafeye göre hazırlanmış olan ikinci haritada, kontrol noktalarının araç yolundan uzaklıkları dikkate alınmıştır. Arazi alışması neticesinde doldurulan alan gözlem formlarına ait veriler ArcGIS 9.3 programına aktarılmış ve sayısallaştırılan kontrol noktaları, pafta üzerinde görüntülenmiştir. Aynı nitelikteki olanak sınıfları içerisinde en uzak mesafede olanları saptanmış ve bu doğrultuda AutoCAD 2009 programında blgelemeler yapılarak harita hazırlanmıştır. Alanda saptanan olanak sınıflarından farklı nitelikteki röper noktaları noktasal bölgeleme ile ifade edilmiştir. Yapı yakın çevreleri ise kentsel alan olarak belirtilmiştir (şekil 7).

Ortalama mesafeler ile ilgili harita, kontrol noktalarının ortalamaları alınarak hazırlanmıştır. Bu aşamada arazi çalışması neticesinde doldurulan alan gözlem formlarına ait veriler ArcGIS 9.3 programına aktarılmıştır. Sayısallaştırılan kontrol noktalarının araç yolundan uzaklıkları hesaplanmış ve aritmetik ortalama değerlerine ulaşılmıştır. Ulaşılan ortalama değerler doğrultusunda AutoCAD 2009 programında blgelemeler yapılarak harita hazırlanmıştır. Alanda belirtilen olanak sınıflarından farklı nitelikteki röper noktaları noktasal bölgeleme ile ifade edilmiştir. Yapı yakın çevreleri ise kentsel alan olarak belirtilmiştir (şekil 8).

Artış miktarı ile ilgili hazırlanmış olan bir diğer haritada, Anonim (2012c)'den faydalanılmıştır. Benzer şekilde alan gözlem formlarına ait veriler ArcGIS 9.3 programına aktarılmış ve sayısallaştırılan kontrol noktalarının araç yolundan mesafeleri belirlenmiştir. Bu mesafeler belirtilen kaynaktaki artış miktarı ile orantılanmış ve olanak sınıflarının yeni mesafeleri belirlenmiştir. Bu mesafeler doğrultusunda AutoCAD 2009 programında blgelemeler yapılmış ve farklı nitelikteki röper noktaları noktasal bölgeleme ile ifade edilmiştir. Yapı yakın çevreleri ise kentsel alan olarak belirtilmiştir (şekil 9).

Çalışma kapsamında hazırlanan bir diğer haritada, Anonim (2012c)'den faydalanılmıştır. Bu kaynakta belirtilen Millerton Gl Rekreasyon Alanı'nın kapladığı su yüzeyi 4900 acre (yaklaşık 2000 ha)'dir (Anonim 2012d). Yedigöller Milli Parkında ise toplam su yüzeyi yaklaşık 7 ha'dır (Anonim 2012e). Anonim (2012c)'de belirtilen olanak sınıfı mesafelerinin, Yedigöller Mili Parkındaki su

yüzeyi ile orantılanması ile belirlenen yeni olanak sınıfı mesafeleri doğrultusunda AutoCAD 2009 programı kullanılarak bölgelemeler yapılmıştır. Bölgelemeler içerisindeki farklı nitelikteki röper noktaları noktasal bölgeleme ile ifade edilmiştir. Yapı yakın çevreleri ise kentsel alan olarak belirtilmiştir (Şekil 10).

Son harita, ArcGIS 9.3 programında "Spatial Analyst" seçeneği kullanılarak hazırlanmıştır (Şekil 11). Bu aşamada öncelikle AutoCAD 2009 ortamında hazırlanmış olan ve çalışma alanında mevcut yollar ile mevcut yapıları içeren altlık ArcGIS 9.3 programına aktarılmıştır. Ayrıca MS Office Excel programında hazırlanan, kontrol ve röper noktalarını içeren veriler ArcGIS 9.3 programına aktarılmış ve sayısallaştırılmıştır. Kentselden-kırsala doğru 1' den, 11'e kadar sınıflandırılmış olan veriler ArcGIS 9.3 programında, "Spatial Analyst" içerisinde bulunan "Interpolate to Raster" yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu analiz yöntemi kontrol noktalarını gruplandırarak, puan değerleri kapsamında noktasal bölgeleme imkânı sunmaktadır. Dolayısıyla çalışma alanında belirlenen farklı renkler farklı nitelikteki olanak sınıflarını ifade etmektedir. Bölgelemelerin ardından farklı nitelikteki röper noktaları noktasal bölgeleme ile ifade edilerek harita tamamlanmıştır. Yapı yakın çevreleri ise kentsel alan olarak belirtilmiştir. Bu analiz yöntemi dairesel bölgelemeyi ifade etmektedir. "Distance" ve "Power" değerlerinin değiştirilmesi dairesel bölgelerin belirlenmesini sağlamaktadır. Bu harita hazırlanırken "Distance" değeri 200, "Power" değeri ise 9 olarak belirlenmiştir. Değerlerin bu şekilde belirlenmesinde kontrol noktalarının ortalama olarak 200'er metre aralıkta olması ve bu değerler doğrultusunda görsel anlamda haritanın daha anlaşılır olması etkili olmuştur. Benzer şekilde bir diğer çalışmada, "Spatial Analyst" seçeneği kullanılmış ve değerlerin değişmesi durumunda bölgelemelerdeki farklılıkların durumunu incelenmiştir. Ayrıca "Spatial Analyst" seçeneği içerisinde yer alan diğer analizler, bu çalışma kapsamında açıklanmıştır (Anonim 2012f).

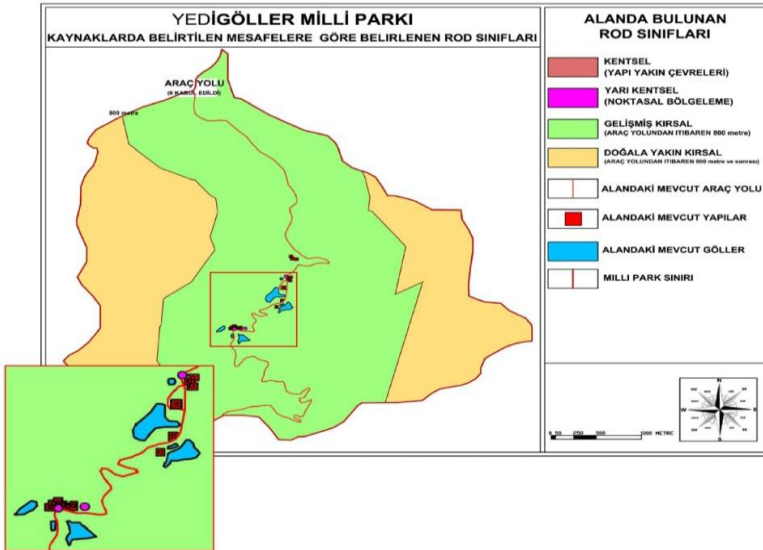
BULGULAR

Yedigöller Milli Parkının örnek alan olarak seçildiği ve Ülkemizde ideal rekreasyonel yönetim bölge mesafelerini belirlemede kullanılacak en uygun yöntemin saptanmasının amaçlandığı bu çalışma kapsamında 6 (altı) harita hazırlanmıştır.

Temel kaynaklara dayalı hazırlanan ilk haritada, Anonim (2011b) ve Anonim (2012g)'den faydalanılmıştır. Belirtilen bu kaynaklarda çalışma alanları, Yedigöller Milli Parkına göre oldukça büyük niteliktedir ve gelişmiş kırsal olanak sınıfı mesafesi araç yolundan itibaren 1/2mil(800 metre) mesafeye kadar, 1/2mil(800 metre)-3 mil(4800 metre) mesafeler arasında doğala yakın kırsal, 3

mil(4800metre)'den Yedigöller Milli Parkı sınırına kadar doğal nitelikte olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada belirtilen mesafe kriterlerine göre bölgeleme yapıldığında Yedigöller Milli Parkında, gelişmiş kırsal ve doğala yakın kırsal olmak üzere iki olanak sınıfı saptanmaktadır. Alan büyüklükleri açısından incelendiğinde gelişmiş kırsal 1457 ha, doğala yakın kırsal 562 ha olarak saptanmıştır (Şekil 6).

En uzak mesafeye dayalı bölgeleme çalışmasının yapıldığı diğer haritada kontrol noktalarının analizi ile bölgeleme mesafeleri belirlenmiştir. En uzak mesafeye göre saptanan kontrol noktalarına ilişkin verilere göre gelişmiş kırsal olanak sınıfı araç yolundan 98 metre mesafeye kadar ve 178 ha büyüklükte, doğala yakın kırsal 98–105 metre mesafeler arasında ve 13 ha büyüklükte, yarı doğal 105–180 metre mesafeler arasında ve 136 ha büyüklükte, doğal olanak sınıfı ise 180 metreden Yedigöller Milli Parkı sınırına kadar mesafede ve 1692 ha büyüklükte (Şekil 7).

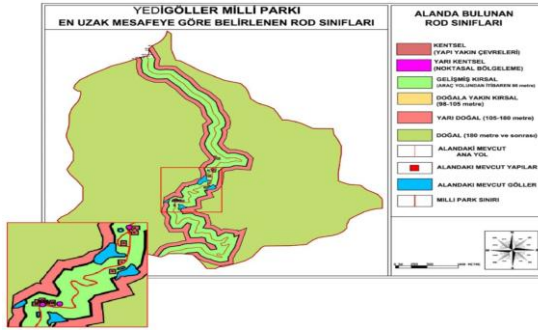

Şekil 6. Kaynaklarda belirtilen mesafelere göre belirlenen ROD sınıfları

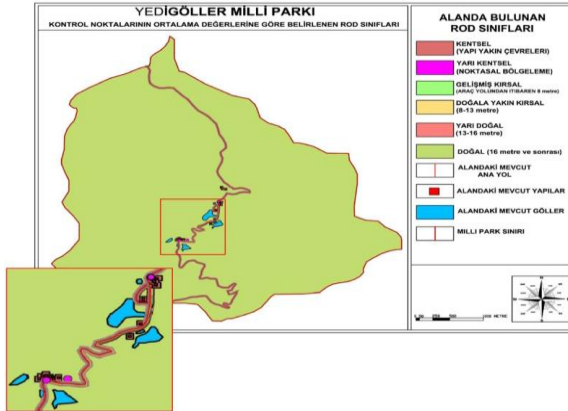
Ortalama değerlere göre hazırlanan haritada olanak sınıflarının saptanmasında aynı nitelikteki kontrol noktalarının ortalama değerlerinin analizinden faydalanılmıştır. Gelişmiş kırsal olanak sınıfı araç yolundan 8 metre mesafeye kadar ve 14,5 ha büyüklükte, doğala yakın kırsal olanak sınıfı 8–13 metre mesafe aralıklarında ve 9 ha büyüklükte, yarı doğal olanak sınıfı 13–16 metre mesafe

aralıklarında ve 5,5 ha büyüklükte, doğal olanak sınıfı ise 16 metreden Yedigöller Milli Parkı sınırına kadar mesafede ve 1990 ha büyüklüktedir (Şekil 8).

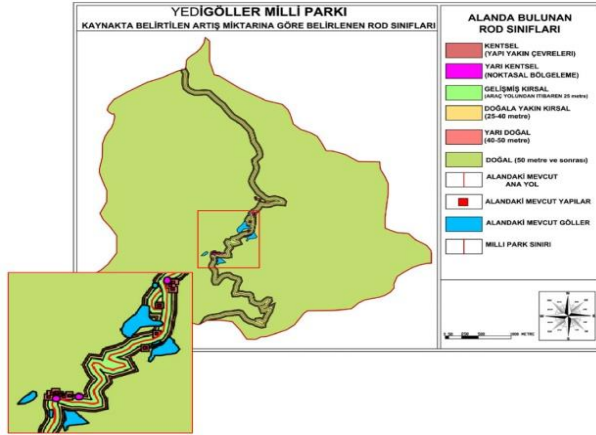
Artış miktarına göre hazırlanan haritada olanak sınıflarının belirlenmesinde kontrol noktaları analiz edilmiştir ve Anonim (2012c)'de belirtilen olanak sınıfı mesafeleri ile orantılanmıştır. Yeni mesafelere göre; gelişmiş kırsal olanak sınıfı araç yolundan 25 metre mesafeye kadar ve 45,5 ha büyüklükte, doğala yakın kırsal olanak sınıfı 25–40 metre mesafe aralıklarında ve 27 ha büyüklükte, yarı doğal olanak sınıfı 40–50 metre mesafe aralıklarında ve 18 ha büyüklükte, doğal olanak sınıfı ise 50 metreden Yedigöller Milli Parkı sınırına kadar mesafede ve 1928,5 ha büyüklüktedir (Şekil 9).

Şekil 7. En uzak mesafelere göre belirlenen rod sınıfları

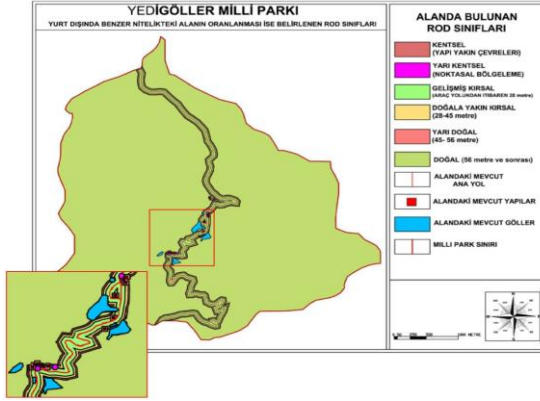
Şekil 8. Kontrol noktalarının ortalama değerlerine göre belirlenen ROD sınıfları

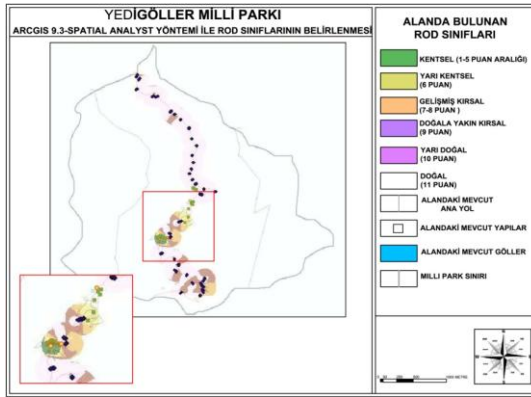
Şekil 9. Kaynakta belirtilen artış miktarına göre belirlenen ROD sınıfları

Anonim (2012c)'den faydalanarak hazırlanan haritada, olanak sınıfı mesafele-ri Millerton Gölü Rekreasyon Alanı ile Yedigöller Milli Parkı su yüzeylerinin oranlanması doğrultusunda saptanmıştır. Yeni değerlere göre; gelişmiş kırsal olanak sınıfı araç yolundan 28 metre mesafeye kadar ve 51 ha büyüklükte, doğala yakın kırsal olanak sınıfı 28 ile 45 metre mesafe aralıklarında ve 31 ha büyüklükte, yarı doğal olanak sınıfı 45 ile 56 metre mesafe aralıklarında ve 20 ha büyüklükte, doğal olanak sınıfı 56 metreden Yedigöller Milli Parkı sınırına kadar mesafede ve 1917 ha büyüklüktedir (Şekil 10).

ArcGIS 9.3 programı, "Spatial Analyst" seçeneği ile hazırlanan bu haritada, 6 (altı) adet olanak sınıfı puanlanarak saptanmıştır. Kentsel olanak sınıfı 1-5 puan aralığında, yarı kentsel olanak sınıfı 6 puan, gelişmiş kırsal olanak sınıfı 7-8 puan, doğala yakın kırsal olanak sınıfı 9 puan, yarı doğal olanak sınıfı 10 puan ve doğal olanak sınıfı 11 puan olarak belirlenmiştir. Bir diğer ifade ile yeşil renk kentsel olanak sınıfını ifade ederken, beyaz renge doğru doğallığın arttığı söy-lenebilir (Şekil 11).

Şekil 10. Yurt dışında benzer nitelikteki alanın oranlanması ile belirlenen ROD sınıfları

Şekil 11. ArcGIS 9.3 – Spatial analyst yöntemi ile ROD sınıflarının belirlenmesi

Hazırlanan paftalara ilişkin, olanak sınıfı mesafeleri Tablo 1' de sunulmaktadır.

Tablo 1. Her harita için belirlenen olanak sınıfı mesafeleri

Kullanılan Yöntem	Doğal	Yarı Doğal	Doğala Yakın Kırsal	Gelişmiş Kırsal	Yarı Kentssel	Kentsel
Kaynaklarda Belirtilen Mesafelere Göre Belirlenen Rod Sınıfları	4800 metre ve sonrası	4800-800 metre	Doğal Yollardan ya da araç yollarından 800 metre mesafeye kadar	Doğal Yollardan yada araç yollarından daha iyi nitelikteki yollardan 800 metre mesafeye kadar	Noktasal Bölgeleme	Bina-Yapı Yakın Çevreleri

<i>En Uzak Kontrol Noktası Mesafelerine Göre Belirlenen Rod Sınıfları</i>	180 metre ve sonrası	180-105 metre	105-98 metre	Araç yollarından 98 metre mesafeye kadar	Noktasal Bölgeleme	Bina-Yapı Yakın Çevreleri
<i>Kontrol Noktalarının Ortalama Değerine Göre Belirlenen Rod Sınıfları</i>	16 metre ve sonrası	16-13 metre	13-8 metre	Araç yollarından 8 metre mesafeye kadar	Noktasal Bölgeleme	Bina-Yapı Yakın Çevreleri
<i>Kaynakta Belirlenen Artış Miktarına Göre Belirlenen Rod Sınıfları</i>	50 metre ve sonrası	50-40 metre	40-25 metre	Araç yollarından 25 metre mesafeye kadar	Noktasal Bölgeleme	Bina-Yapı Yakın Çevreleri
<i>Yurt Dışında Benzer Nitelikteki Alanın Oranlaması İle Belirlenen Rod Sınıfları</i>	56 metre ve sonrası	56-45 metre	45-28metre	Araç yollarından 28 metre mesafeye kadar	Noktasal Bölgeleme	Bina-Yapı Yakın Çevreleri
<i>Arcgis 9.3-Spatial Analyst Yöntemi İle Rod Sınıflarının Belirlenmesi</i>	200 metre mesafe	200 metre mesafe	200 metre mesafe	200 metre mesafe	Noktasal Bölgeleme ve 200metre mesafe	Bina-Yapı Yakın Çevreleri ve 200metre mesafe

SONUÇ VE ÖNERİLER

Rekreasyonel aktiviteleri içerisinde barındıran korunan alanlar, kentleşmenin getirdiği sıkıcı ve yoğun yaşantı neticesinde kentlilerin boş zamanlarını değerlendirmeleri ve kendilerini yenilemeleri açısından öneme sahiptir. Özellikle günümüzde bu durumun kentlilerin, rekreasyonel tercihlerinin farklılaşması ve daha doğal alanlarda rekreasyonel aktivitelere yönelmelerine neden olduğu da söylenebilir. Bu konuyla ilgili olarak, Urry (1999) yaptığı çalışmada, küreselleşme ve yerleşmenin, çevresel duyarlılığın artması, kültürlerin, kimliklerin ve yerel olanın önem kazanmasını sağladığını, bu durumun turizm etkinliklerinde de farklılaşmalara yol açtığını belirtmiştir.

Koruma kullanım ilişkisinin sağlıklı yürüyebilmesi için kullanıcıların beklentilerini anlamak ve bu yönde yönetim kararları almak daha uygundur (Roggenbuck 2000; Lime vd. 2004). Lane (2001) bu konu ile ilgili olarak yaptığı çalışmada, korunan alan yöneticilerinin öncelikli görevlerinin bioçeşitliliği koruma olduğu ve bunun yanı sıra bir diğer görevlerinin de topluma rekreasyonel faydanın sağlanması olduğunu belirtmiştir. Ancak koruma ve kullanım ilişkisini dengelemek için öncelikle yönetsel amaçların net olarak belirlenmesi gerekmektedir (Borrie vd. 1998).

ROD yöntemi kullanılarak olanak sınıflarının belirlenmesi ve ideal rekreasyonel yönetim bölgelerinin oluşturulması koruma kullanım ilişkisinin sağlanmasında etkilidir. Bu çalışma kapsamında, uygun yöntemin belirlenmesi amacıyla hazırlanan 6 (altı) haritanın kullanılabilirlik açısından güçlü ve zayıf yönleri ilgili veriler Tablo 2' de sunulmuştur.

Tablo 2. Hazırlanan her bir haritanın kullanılabilirlik durumu analizi

Kullanılan yöntem	Güçlü yönü	Geliştirilebilecek yönü	Zayıf yönü
<i>Kaynaklarda Belirtilen Mesafelere Göre Belirlenen Rod Sınıfları</i>	Yöntemin uygulanıyor olması. Maliyet ve zaman açısından tasarruflu olması.	Yüzölçüm oranlaması ile korunan alanlarda kullanılabilirliği, uzaktan algılama verileri ile birlikte analiz edilebilmesi, gürültü ölçüm verileri ile kullanılabilmesi.	Ülkemizdeki korunan alanların yüzölçümünün, yurt dışındaki korunan alanlara göre çok küçük olması nedeniyle kullanımında sıkıntı yaşanabileceği.
<i>En Uzak Kontrol Noktası Mesafelerine Göre Belirlenen Rod Sınıfları</i>	Alanda gerçek ölçümlere dayanması. Oranlama ya da kıyaslama ile uyumlu olabilmesi.	Oranlama ya da kıyaslamaya imkânı, uzaktan algılama verileri ile birlikte analiz edilebilmesi, gürültü ölçüm verileri ile kullanılabilmesi.	Sayıllaştırılan bazı kontrol noktalarının, GPS ile saptanan değerlerinin hata paylarının yüksek olması durumunda, yanılma yaşanabileceği.
<i>Kontrol Noktalarının Ortalama Değerine Göre Belirlenen Rod Sınıfları</i>	Alanda gerçek ölçümlere dayanması.	Oranlama ya da kıyaslamaya imkân sağlanması, uzaktan algılama verileri ile birlikte analiz edilebilmesi, gürültü ölçüm verileri ile kullanılabilmesi.	Mevcut arazi ve yapılaşma durumuna uygun olmaması. Maliyetinin yüksek ve uzun zaman alması.
<i>Kaynakta Belirtilen Artış Miktarına Göre Belirlenen Rod Sınıfları</i>	Alanda gerçek ölçümlere dayanması.	Kaynakların birbirleri ile ilişkilendirilmesi ve envanter oluşturulabilmesi, uzaktan algılama verileri ile birlikte analiz edilebilmesi, gürültü ölçüm verileri ile kullanılabilmesi.	Mevcut arazi ve yapılaşma durumuna uygun olmaması. Maliyetinin yüksek ve uzun zaman alması.
<i>Yurt Dışında Benzer Nitelikteki Alanın Oranlaması İle Belirlenen Rod Sınıfları</i>	Ülkemizdeki korunan alan kriterlerine (su yüzeyi büyüklüğü, alan niteliği vb.) uyumlu olması. Maliyet ve zaman açısından tasarruflu olması.	Kaynakların birbirleri ile ilişkilendirilmesi ve envanter oluşturulabilmesi, uzaktan algılama verileri ile birlikte analiz edilebilmesi, gürültü ölçüm verileri ile kullanılabilmesi.	Su yüzeyinin oranlanması açısından benzer nitelikte ve çok sayıda çalışma bulunmaması.
<i>Arcgis 9.3-Spatial Analyst Yöntemi İle Rod Sınıflarının Belirlenmesi</i>	Çabuk ve kolay veriyeye ulaşabilme.	Deneme yanılma ile farklı analiz tekniklerinin saptanması ve geliştirilmesi, gürültü ölçüm verileri ile kullanılabilmesi.	Noktaların niteliklerine ve puan değerlerine göre sınıflandırılması, görüntülenmemesi gereken olanak sınıfının analiz sonucunda gözlenmesi.

Sonuç olarak; korunan alanlarda sağlıklı yönetim kararlarının alınmasında ideal rekreasyonel yönetim bölgeleri oluşturulması gerekmekte ve ROD yöntemi bu amaçla kullanılabilir bir yöntemdir. Bu kapsamda Tablo 2' de belirtilen özellikler dikkate alındığında korunan alanlarda, ideal rekreasyonel yönetim bölgelerini belirlemede Beşinci Yöntemin (Yurt Dışında Benzer Nitelikteki Ala-

nın Oranlaması İle Belirlenen ROD Sınıfları) kullanılmasının uygun olabileceği saptanmıştır.

TEŞEKKÜR

TÜBİTAK'a 109Y327 numaralı proje ile desteklediği bu alışamaya sağladığı katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Açıksöz, S., Görmüş, S., Karadeniz, N. (2010). Determination of Ecotourism Potential in National Parks. KURE Mountains National Park, Kastamonu-Bartın, Turkey, *African Journal of Agricultural Research*, 5(8): 589–599.
- Akten, S. (2009). Korunan Doğal Alanlarda Ziyaretçi Etki Yönetim Yaklaşımı-Gölcük Tabiat Parkı Örneği. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, (Basılmamış *Yüksek Lisans Tezi*). Isparta.
- Bauman, Z. (1997). *Küreselleşme*. Çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrintı Yayınları. İstanbul.
- Borrie, W. T., McCool, S. F., Stankey, G. H. (1998). Protected Area Planning Principles and Strategies. In: Lindberg, K.; Wood, M.E.; Engeldrum, D., editör *Ecotourism: A Guide for Planners and Managers*. North Bennington, VT: The Ecotourism Society: 135–155.
- Butler, R. W. ve Waldbrook, L. A. (2003). A New Planning Tool: The Tourism Opportunity Spectrum, *The Journal of Tourism Studies*, 14 (1).
- Clark, R. N. ve Stankey, G. H. (1979). *The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management and Research*. Gen. Tech. Rep. PNWGTR- 98. Portland, OR: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Forest and Range Experiment Station.
- Eagles, P. F. J., McCool, S. F., Haynes, C. D., (2002). *Tourism in National Parks and Protected Areas. Planning and Management*, 167–172.
- Graefe, A. R., Kuss, F. R., Vaske, J. J. (1990). *Visitor Impact Management: The Planning Framework*. ABD: National Park and Conservation Association.
- Hof, M. ve Lime, D. W. (1997). Visitor Experience and Resource Protection Framework in The National Park System: Rationale, Current Status, and Future Direction, *Proceedings- Limits of Acceptable Change and Related Planning Processes*, 371: 29–36.
- Lane, M. B. (2001). Affirming New Directions in Planning Theory: Comanagement of Protected Areas, *Society and Natural Resources*, 14: 657–671.
- Lime, D. W., Anderson, D. H., Thompson, J. L. (2004). Identifying and Monitoring Indicators of Visitor Experience and Resource Quality. *A Handbook for Recreation Resource Managers*. University of Minnesota, Department of Forest Resources, St Paul, Minnesota.
- McCool, S. F., Clark, R. N., Stankey, G. H. (2007). *An Assessment of Frameworks Useful for Public Land Recreation Planning. General Technical Report*. PNW-GTR-705, United States Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station, Portland, Oregon, 125pp.
- Müderrişoğlu, H., Yerli, Ö., Turan, A. A., Duru, N. (2005). ROS (Rekreasyonel Olanak Dağılımı) Yöntemi ile Abant Tabiat Parkı'nda Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi, Ankara Üniversitesi, *Tarım Bilimleri Dergisi*, Ankara. 11 (4) 397–405.
- Roggenbuck, J. W. (2000). *Facilitating High-Quality Visitor Experiences at National Wildlife Refuges*. In: *Human Dimensions of Natural Resource Management: Emerging Issues and Practical Applications*, Fulton, D.C., Nelson, K.C., Anderson, H. and Lime, D.W. (eds.) Cooperative Park Studies Program, University of Minnesota, St Paul.

- Stankey, G., Cole, D. N., Lucas, R. C., Petersen, M. E., Frissell, S. S. (1985). *The Limits of Acceptable Change (LAC) System for Wilderness Planning*. USDA, GTR, INT-176.
- Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*. Çeviren: Rahmi G. Öğdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Anonim 2011a. <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/yonetim/yonetim31.pdf> 02.12.2011
- Anonim 2011b. http://www.fs.fed.us/cdt/carrying_capacity/rosguide_1982.pdf 13.11.2011
- Anonim 2012a. <http://www.milliparklar.gov.tr/DKMP/mp/index.htm> 29.01.2012
- Anonim 2012b. <http://www.bolukulturturizm.gov.tr/belge/1-46028/yedigoller-milli-parki.html> 29.01.2012
- Anonim 2012c. <http://ebookbrowse.com/wros-report-pdf-d138170480> 30.01.2012
- Anonim 2012d. <http://www.parks.ca.gov/pages/587/files/millerton.pdf> 30.01.2012
- Anonim 2012e. <http://www.bolu.gov.tr/xcontent.aspx?id=yedigoller&c=02&f=09> 30.01.2012
- Anonim2012f. <https://ceprofs.civil.tamu.edu/folivera/GISCE/ArcGISMaterials/09RasterAnalysis/Lab/SpatialAnalysisWithRasterDatasets.pdf> 05.02.2012
- Anonim 2012g. http://www.fs.usda.gov/Internet/FSE_DOCUMENTS/stelprdb5277165.pdf 06.02.2012

Çiftlik Turizmi ve Tarım Turizm Takas Projesi

Bülent AYDIN

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü

E-posta: bulent_aydin@anadolu.edu.tr

ÖZ

Kitle turizmi ile birlikte taşıma kapasitelerinin aşılması, çevre üzerindeki ağır tahribatlar ve turist bakışındaki değişiklik alternatif turizm arayışlarına neden olmuştur. Turistlerin tatil olayına farklı yaklaşımları, pasif tatil anlayışı yerine aktif tatil ve rekreasyonel faaliyet olarak üretim aşamasına katılma gibi durumlar çiftlik turizminin gelişimine katkıda bulunmuştur. Avrupa ve Amerika'da çok önce başlayan bu turizm çeşidi ülkemizde de yeni yeni tanınmaktadır. Bu çalışma ile de Türkiye'deki çiftlik turizminin mevcut durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada yöntem olarak ikincil veriler incelenmiştir. İkincil verilerden elde edilen bilgilere dayanarak dünyadaki çiftlik turizm projeleri üzerinde durulmuştur ve Türkiye'deki Fethiye Pastoral vadi tarım-turizm-takas projesi durum çalışması ile Türkiye'deki çiftlik turizmi incelenmiştir. Sonuç olarak da Türkiye'de çok yeni bir gelişme olan çiftlik turizminin yeni çiftliklerin katılımıyla büyüyerek yoluna devam ettiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Kırsal turizm, eko turizm, çiftlik turizmi, Dünyada çiftlik turizmi, Türkiye'de çiftlik turizmi

GİRİŞ

Günümüzde endüstri devrimiyle başlayan ve ulaşım araçlarının gelişmesiyle paralellik gösteren kitle turizmi konseptinin yarattığı veya yaratacağı ağır tahribatların önlenmesi için çeşitli arayışlar sürdürülmektedir. Bu arayışlar, özellikle son 30 yıldır büyük bir ivme yakalamış durumdadır. Kitle turizminin ağır tahribatlarının önüne geçebilmek için, uluslararası kuruluşlar, devletler ve sivil toplum kuruluşları çeşitli konferanslar düzenleyip, bu konuda atılacak adımların yol haritasını belirlemeye çalışmaktadırlar. Özellikle kitle turizminin kaymağını almak için plansız bir şekilde bu turizmin içine giren ülkeler, karşılarında büyük çevresel problemler bulmuşlardır. Çevrenin hızla bozulması ve turist profilineki değişimler, turizm sektöründeki planlayıcıların alternatif turizm arayışı içine girmesine neden olmuştur. Gelecek kuşaklara doğal bir çevre bırakmak isteyen planlayıcılar ve sürdürülebilir bir turizm isteyen turizm sektör yetkilileri ekosisteme zarar vermeyen turizm türleri ve faaliyetlerini gündeme getirerek geliştirmeye çalışmışlardır. Turizmin çevreye verdiği zararı azaltmak ve tu-

rizmde sürdürülebilirliği sağlama amacı, alternatif turizm arayışlarını daha fazla gündeme getirmeye başlamıştır.

Dinlenme, eğlenme ve gezmeye yönelik turistik tüketim kalıplarında önemli değişimler yaşanırken giderek lüks turizm hareketlerine katılım azalmakta, bir tür doyum sınırına gelmiş olan alışılmış turizm merkezlerinden az da olsa uzaklaşma yönünde bir yönelim yaşanmaktadır. Dolayısıyla, hem turist profilindeki, hem de tüketim tercihlerindeki değişiklikler doğal ve kültürel çevreyi koruma-kullanma dengesi içinde kullanımını öngören eko turizm, sürdürülebilir turizm gibi yeni kavramların oluşmasına neden olmaktadır (Kaypak, 2010). Bu kavramların ortaya çıkmasının başka bir nedeni de, küresel çevre hareketlerinin çabaları olmuştur. Küresel çevre hareketi kitle turizminin yarattığı çevresel problemlere dikkat çekmek için geniş katılımlı gösterilerle ilgililerin dikkatini bu problemlere çekmeyi başarmışlardır. Çevrecilerin çabalarıyla Birleşmiş Milletler çevre konularında konferanslar düzenleyip bu konuları uluslararası bir boyutta tartışmaya açmıştır (Dowling ve Fennell, 2003). Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler 1983'te Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurmuştur. 1992 yılında Birleşmiş Milletler daha yaşanabilir bir çevre ve dünya için Rio konferansı ile bir araya gelip gündem 21 çerçevesini ilan etmişlerdir. Rio konferansına katılan 182 ülke temsilcisi bu çerçeveye imzalarını atarak Gündem 21 faaliyetlerini ülkelerinde başlatmışlardır. Rio' da Gündem 21'in yürütülmesinin sağlanması amacıyla Birleşmiş Milletler Örgütü bünyesinde iki yeni komisyon daha oluşturulmuştur. Bunlar Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu ve Birleşmiş Milletler bünyesindeki acenteler arasında sürdürülebilir kalkınma konusunda koordinasyonu sağlamak üzere Acenteler Üstü Sürdürülebilir Kalkınma Komitesi'dir (Kahraman ve Türkay, 2006: 88-92).

Sürdürülebilirliğe dayanan bir gelişme için Birleşmiş Milletlerin belirlediği politikardan her disiplin farklı bir şekilde yararlanmaya çalışmış ve kendi çalışmalarlarıyla bunu ortaya koymaya çalışmışlardır. Aşağıdaki çalışmalar da bu kapsamda ele alınan örnek çalışmalardan sadece birkaç tanesi ele alınmıştır. Çevresel sürdürülebilirlik üzerinde araştırma yapan Ekins (2011) günümüzde toplumların çevresel fonksiyonları korumak için ekonomik olarak fazla kaynak ayırmadığını, bunun da kayıplara ve yok olmalara yol açtığını ileri sürmektedir. Sürdürülebilirlik kapsamında hidrojen enerji sistemi üzerinde çalışma yapan Midlli ve Dinçer (2006) hidrojen enerji sistemine dayalı yeşil enerjiyi geliştirmek ve uygulamak için gelişmiş veya az gelişmiş ülkelerde hidrojen enerji stratejilerinin, faktörlerinin ve programlarının sürdürülebilir bir gelişim için gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Küresel çevresel problemlerin bunu daha çok gerekli kıldığını belirtmişlerdir. Sürdürülebilirlik kapsamında, sürdürülebilir turizmin

gelişimi konusunda araştırma yapan Ko (2003), doğal çevrenin ve yerel toplu-
mun yaşam kalitesini surdrlebilir bir gelişmeyle yükseltmek için bütün eko-
nomik faaliyetlerin iş birliği içinde olması gerektiğini dile getirmektedir.

Turizmde surdrlebilir bir gelişme için, surdrlebilir yaklaşımlar üzerinde
alışmalar, çeşitli araştırmacılarca yapılmıştır. Surdrlebilirlik kapsamında
turizmde çeşitli modeller ortaya konulmuştur. Bu modellerle, kitle turizminin
yarattığı ağır tahribatı önlemek ve günümüz insanın ihtiyaçlarını karşımlarken,
gelecek kuşakların da kullanabileceği kaynaklar bırakabilmeyi başarmayı amaç-
lamaktadır. Surdrlebilir turizmin, yazarlar ve araştırmacılar tarafından çim-
diye kadar çeşitli tanımları yapılmıştır. Akış (1999) ‘‘Surdrlebilir turizmi,
turizmin amaçlı ve yanlış kullanılmasının nlenip, sektörün kaynaklarının bi-
linsizce kullanılmasının önlendiği ve kaynakların korunarak ve bilinçli kulla-
nıldığı, kapasite limitlerinin dikkate alındığı faaliyet’’ olarak belirtmektedir.
Dünya Turizm rgt’ ne göre ise surdrlebilir turizm (WTO, 1996: 30; Akta-
ran: Kınacı ve diğerleri, 2011: 85) ;

*İnsanın etkileşim içinde bulunduğu çevrenin bozulmadan korunarak
kültürel btnliğn, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı
sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların
yöre halkının ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyu-
rarak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri
biçiminde yönetildiği bir kalkınma şeklidir.*

ÇALIşMANIN AMACI

Bu alışmayla Tarım Turizm ve Takas projesinin getirdiği çiftlik turizmi anlayışı
ve Türkiye’deki uygulamaları örnek bir uygulama çalışması yardımıyla ince-
lenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmayla ekolojik çiftlik konsepti hakkında daha
fazla bilinçlenmenin sağlanması ve daha fazla farkındalık yaratılması amalan-
maktadır.

ÇALIşMANIN YÖNTEMİ

Bu alışma kapsamında ikinci veriler incelenmiştir. İkinci verilerden elde edilen
bilgilerle Dünyadaki iftlik turizmi ve Türkiye’deki çiftlik turizmi anlayışı geç-
mişte yapılan örnek çalışmalar yardımıyla ortaya konulmuştur. Veriler ışığında
bu turizm anlayışına talep gösterenler yaşlarına, milletlerine, cinsiyetlerine,
gönüllü-konuk olarak katılmalarına ve geceleme sayılarına göre tablolar şekin-
de düzenlenmiş ve Türkiye’de çiftlik turizminin geleceği saptanmaya çalışılmıştır.

KIRSAL TURİZM KAVRAMI

Kırsal turizm, sürdürülebilirlik kapsamında kırsal alanların sosyal ve ekonomik gelişimine katkı göstermesi bakımından artan bir şekilde ilgi gören ve gelişmekte olan bir turizm çeşididir. Soykan (1999) kırsal turizmi, “genel olarak kırsal alanlara yönelik talebin oluşturduğu, kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılımlarıyla gerçekleşen bir turizm çeşididir” şeklinde belirtmektedir. Kırsal turizm, birçok özelliklerinden dolayı, turizm türleri içinde çevre ve kültür ile en uyumlu ve olumsuz etkileri en az olan bir turizm türüdür. Konaklamanın, kırsal alanlarda ve çoğunlukla da kırsal yerleşmelerin mevcut konutlarında gerçekleştirilmesi, betonlaşma gibi sorunlarına yol açmamaktadır. Kırsal turizm, yılın dört mevsiminde yapılabilme özelliğinden dolayı, mevsimsel yoğunlaşmaya neden olmamakta ve turistik baskıyı ortadan kaldırma özelliği bulunmaktadır (Soykan, 2003). Kırsal turizminin aile yanında kalma boyutu, başka bir deyişle aile pansiyoncuğu, kırsal alanlarda turistik konaklamanın en önemli şeklidir. Turisti ağırlamak için evinin kapısını açan köylü ve çiftlik sahibi, atalardan kalma konukseverlik geleneğini de yaşatmaktadırlar (Soykan, 2000). Kırsal turizm ile çeşitli toplumsal sorunlar da çözülmeye çalışılmaktadır. Bunlardan biri de kadının çalışma hayatına katılma sorunudur. Yerel bazda kırsal kadına istihdam sağlayarak, yerel ekonomileri canlandırarak ve göçü önleyerek sosyo-ekonomik kırsal kalkınmaya katkı vermektedir. Kırsal turizm ile kırsal kültür yeniden canlandırılmaya çalışılmakta, doğal çevre üzerine hassasiyet geliştirilmekte ve turizmin on iki aya yayılmasının sağlanmasına çalışılmaktadır (<http://kirsalturizm.gen.tr>). Bir bölgede kırsal turizmin yapılması düşünülüyorsa, bu turizm için düşünülen etkinliğin geliştirilmesi planlanan yörenin kültürüyle de uygunluk göstermesi gerekmektedir (Kiper ve Yılmaz, 2008). Kırsal turizmin için diğer turizm çeşitlerinden farklı olarak bir pazarlama özelliğinin olması gerektiği düşünülmektedir. Roberts ve Hall’a (2003) göre kırsal turizmin pazarlaması ne ürün ne de hizmet pazarlamasının taklidi olmaması gerekir. Kendine göre karakteristik pazarlama özelliklerinin olması gerekir.

EKO TURİZM KAVRAMI

Eko turizm kavramı son yıllarda sürdürülebilirlik kapsamında ele alınan ve benimsenmesi oldukça yeni olan bir turizm çeşididir. 1980’li yıllarda doğayı, kültürü, çevreyi korumayı ve gelecek kuşaklara bozulmadan aktarmak için yapılan girişimler sonucu ortaya atılmış bir kavramdır. İlk kez 1992 Rio Çevre Zirvesinde sürdürülebilir bir dünya ve çevre için ortaya atılan ölçütler, turizme

uyarlanarak, çevreye zarar vermeden, ondan yararlanma yöntemlerinin geliştirilmesi ve tüm yerli halkların kültürlerini yok etmeden, onların turizm faaliyetlerinden yararlanmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, 2002 yılını “Uluslararası Eko turizm Yılı” ilan etmiş ve bu konuyla ilgili olarak Dünya Turizm Örgütünü görevlendirmiştir. Aynı yılın Mayıs ayında, Kanada’nın Quebec kentindeki Dünya Eko turizm Zirvesinde, tüm ülkelerin benimsediği bir tanım saptanmıştır. Buna göre eko turizm, “yeryüzünün doğal kaynaklarının sürdürülebilirliğini güvence altına alan, yerel halkların ekonomik kalkınmasına destek olurken, sosyal ve kültürel bütünlüklerini koruyup gözetken bir yaklaşım” olarak benimsenmiştir (www.ekoturizmderneği.org). Eko turizm konusunda farklı tanımlar da bulunmaktadır. Örneğin eko turizmin dikkat çekici tanımlarından birini yapan Doğa İçin Dünya Fonu (WWF) eko turizmi, “vahşi doğa çevresinde doğal çevreye en az etkide bulunan ve bu arada yerel topluluklara ekonomik fayda sağlayan turizm türü” olarak tanımlamıştır (www.tursab.org). Blangy ve Mehta (2006) geçtiğimiz 30 yıl boyunca turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen sektörünün eko turizm olduğunu ileri sürmüşlerdir. Blangy ve Mehta eko turizmin turizm endüstrisinin tamamından üç kat daha hızlı büyüdüğünü belirtmişlerdir. Kültür ve turizm bakanlığı da stratejik eylem planında eko turizmine ağırlık vermekte ve bu turizmin alt dalları olan turizmlerin geliştirilmesi için kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla stratejik eylem planlarının hazırlanacağını belirtmiştir (www.kultur.gov.tr (2011a))

Eko turizm aktiviteleri tamamen çevreye ve yerel yaşama duyarlı olarak gerçekleştirilmektedir. Kırsal turizm, tarım ve çiftlik turizmi gibi çevreci turizm çeşitlerini kapsamaktadır. Bazen sürdürülebilir turizmle aynı anlamda kullanılsa da onun bir alt bölümünü oluşturur (avcıkurt, 2007:184; uygun, ukdu, 2009). Eko turizm özünde üç temel hedefi barındırır. Bunlar korumak ve çevreyi geliştirmek, yerel kültürlere saygı ve ev sahibi topluluklara somut yararlar sağlamak, eğitimin yanı sıra hoş bir seyahat sağlamaktır (Blangy, Mehta, 2006).

BİR EKO TURİZM ÇEŞİDİ OLARAK ÇİFTLİK TURİZMİ KAVRAMI VE İLKELERİ

Çiftlik turizmi turizmde çeşitlendirme faaliyetleri sonucu ortaya çıkmış eko turizmin bir alt dalını oluşturur. Çiftlik turizmi anlayışı eko turizm anlayışıyla aynıdır ve amaç tatil yaparken hem çevreye zarar vermemek hem de yerel kültürlere katkı sağlamaktır. Otel, motel gibi klasik konaklama yerine, gelen misafirler bir çiftlik evi veya köy evinde konaklama imkânı bulmaktadırlar. Bu şe-

kilde konuklar daha az harcama yapıyor, yerel tüketim maddelerini kullanma olanağını buluyor, çevreye daha az zarar veriyor ve yerel üreticilere ekonomik bir fayda sağlarken, doğal ve kültürel güzellikleri gelecek nesillere bozulmadan aktarma işlevini de görmektedirler. Konuklar çiftliklerde, tarım işlerinde çalışıyor, turşu kuruyor, hayvanlara yem veriyor, ata biniyor, koyun güdüyor, kendi emekleriyle hazırladıklarından satın alabiliyor ve isterlerse bütün bu güzellikleri sadece izleyebilme fırsatı bulabiliyorlar (Uğurlu, 2010).

Çiftlik turizmi ile ilgili çok fazla tanım mevcuttur. Bu tanımlar yapılan turizmin faaliyetlerine yönelik olduğu kadar, herhangi bir çiftliğin faaliyetlerini de kapsamaktadır. Çiftlik turizmi bazıları için ticari bir iş ve fırsatken bazıları için doğal ve kültürel değerleri koruma ve gelecek nesillere ulaştırma yolu olarak görülebilmektedir (Uğurlu,2010). Hükümetler için ise çiftlik turizmi, azalan tarımsal üretimi yeniden artırmak, yerel üreticileri ayakta tutmak, bu alanda faaliyet gösteren kişileri teşvik etmek, bölgesel ve yerel kalkınmayı sağlamak ve sonuçta ekonomiye canlılık kazandırmaktır (www.tarim.gov.tr).

Çiftliklerde tatil olayı, 19. yüzyıl sonlarına kadar uzanır. Bu amaçla ilk çiftlik A.B.D.'nin Kuzey Dakota eyaletinde kurulan "Duke Çiftliği"dir. Turist kabul eden çiftliklerin faaliyetlerini ve çiftliğin tanıtımının yapıldığı ilk broşürlerin basıldığı tarih ise 1949 yılıdır. 1969 yılından sonra turist kabul eden çiftliklerde artış olmuş ancak sağlıklı istatistikî verilerle bu çiftliklerin sayıları tespit edilememiştir. 1990 yılına gelindiğinde, yapılan bir araştırmada A.B.D.'nin Idaho, Wyoming ve Montana eyaletlerinde (Kuzey Kayalık Dağları) çiftlik turizmine katılan turistlerin sayısının tahminen 11.500 kişi olduğu ileri sürülmüştür (<http://findarticles.com>). Çiftliklerin turizme açılmalarının temel amaçları arasında; kitlesel turizmin neden olduğu büyük turistik tesislerin yapay görüntüsüne alternatif oluşturmak, istihdam yaratarak dış göçü azaltmak, kadınları işgücüne katmak, yöresel kültürleri tanıtmak, kentsel ve kırsal yaşam standartları arasındaki farkı azaltmak ve kırsal alanların yeniden canlandırılmasını sağlamak gibi faktörler sıralanabilir (Dinçerşen, 2010). Çiftlik turizminin yapıldığı çiftliklerde asıl amaç; tarımsal faaliyetler yapmak, hayvancılık ve üretilen tarımsal ürünlerin satılmasıdır. Aynı zamanda bu çiftlikler turizm aktivitelerini de faaliyetlerine dâhil ederek sanayileşmiş şehirlerde-ülkelerde yaşayan insanlara rahatlama, doğayla baş başa olma imkânı sağlamaktadır. Çiftliklerde ziyaretçilere konaklama, yeme-içme imkânları ve bir takım açık hava aktiviteleri sunulmaktadır (Uğurlu, 2010). Çiftliklerde yapılan turizmin en önemli amaçlarından biri de eko turizmin de özelliklerinden biri olan yöre halkına finansal destek sağlamasıdır. Çiftliklerde tarımsal üretimin yanında turizm hizmetlerinin de veriliyor olması, gelirlerini destekleme yoluyla çiftçilerin ekonomik alternatifler

yaratmaları sağlanmaktadır (Kılınç ve Kurnaz, 2010). Çiftlik turizmi beraberinde çiftlik evi, köy evi gibi kavramları getirmiş ve bunların da tanım ve özellikleri belirtilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan tanım ve özelliklere göre (www.kultur.gov.tr (2011b)).

...Çiftlik evi, köy evi; tarım faaliyetlerinin, kırsal alanların doğal ve kültürel mirasının korunmasına önemli katkıları olduğu göz önünde bulundurulurken, mevcut yapıların iyileştirmesi veya yeni yapıların mevcut dokunun iç düzenlemesi esas alınarak yapılmasını, bu sayede yatak kapasitesi oluşturulmasını ve turizmin gelişip, genişleyebileceği ortamların çevresel açıdan güvence altına alınmasını hedefleyen; kırsal bölgelerde çiftlik organizasyonu amacıyla kurulmuş ve çiftlik üretimi ile birlikte turizm konaklama olanağı sağlayan, gelen müşterilerin de isterlerse çalışma programlarına katılabilecekleri, kırsal yaşantının sahnelenmesine olanak sağlayan en az beş odalı konaklama tesisleridir.

Klasik konaklama şekilleri yerine, gelen müşteriler bir çiftlik evi-köy evinde konaklama olanağı sunulmaktadır. Yerel yiyecek ve içecek gibi denemeyi istediği yerel tüketim maddelerini kullanma olanağı sağlanmaktadır. Bu olanakların aile işletmeciliği anlayışı çerçevesinde sunulması, tefriş ve dekorasyonunun özgün olması kadar malzemelerinin nitelikli olmasını da gerektirir. Isıtma sisteminin merkezi olması zorunluluğu aranmayan bu tesisler, aşağıdaki nitelikleri taşırlar (www.kultur.gov.tr (2011c)).

- Ziyaretçilere yöreye özgü ve ev yapımı yiyecek ve içecek türlerinin sunulması,
- Doğal ortamlardan görsel olarak da yararlanmayı sağlayan balkon, veranda ve teras gibi düzenlemeler,
- Oturma salonunda şömine
- Kitap okuma ve dinlenme imkânı veren mahal düzenlemesi,
- Tesis çevresindeki doğal ve kültürel değerler ile çevre korumasına yönelik genel bilgilendirme,
- Her beş oda için bir adet ortak müşteri duş, tuvalet ve lavabo mahalli,
- Personel için soyunma yeri, duş, tuvalet mahalli gibi nitelikler bulunmalıdır.

Bunlar dışında çiftlik turizmi için düşünölen mekânlar aşağıdaki nitelikleri de taşımaktadır. Bu nitelikler eko turizm anlayışıyla da paralellik göstermektedir (Uğurlu, 2010).

- Doğa dostu evler olmalıdır, doğaya zarar vermeyen veya geri dönüşümlü ürünlerden oluşturulmalıdır.
- Doğa ve yerel kültürün kaynaştığı yerlerde bulunmalıdır.
- Konaklama boyunca hem çiftlik sahiplerine ve çalışanlara hem de konaklayan turistleri memnun edecek doğa ve kültürel değerlerin çok olduğu bölgelerde bulunmalıdır.
- Çiftlik turizmi merkezleri flora ve fauna yönünden dikkatle seçilmelidir.
- Çiftlikler yerel ve bölgesel insiyatiflere dayandırılmalıdır.
- Çiftliklerde üretim organik olmalı, kimyasal bileşenler kullanılmamalıdır.
- Çiftlikler ulaşım, iletişim ve güvenliğin sağlanabildiği alt yapı ve insanların yaşamasına ve çiftlik işlerinin aksamamasına yönelik üst yapı yatırımlarının tam ve kaliteli olduğu evler olmalıdır.
- Çiftlik sahipleri, turizmin temel hizmet anlayışına vakıf, güvenilir ve eğitimli olmalıdırlar.
- Çiftlik turizmi fikrine uyumlu yöre ve bölge halkının olması ve yerel yönetimlerinde aynı bilince sahip olmalıdır.
- Üretilen ürünler ulusal ve uluslararası standartların altın düşmemelidir.

DÜNYADA ÇİFTLİK TURİZMİ VE ÖRNEKLERİ

Çiftlik turizmi özellikle İngiltere, Avusturya, Almanya ve İtalya gibi Avrupa ülkeleri başta olmak üzere, Kuzey Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'da uzun yıllar önce başlayan bir sektördür. Özellikle kırsal turizmin etkili olması için bir katalizör olarak görülmektedir. Avrupa'da bu faaliyete ekonomik büyüme ve kalkınma olarak görülürken, aynı zamanda zevkleri değiştiren ve çeşitlendiren bir olgu olarak da görülmektedir (Yılmaz, 2008).

Avrupa kıtasının tamamıyla ilgili çiftlik turizmi üzerine herhangi bir çalışma olmamasına rağmen, İngiltere, Fransa, Almanya ve Avusturya gibi ülkelerin her birinde global ölçekte 20.000, 30.000 işletme olduğu tahmin ediliyor (Busy ve Rendle, 2000). Dünyada çiftlik turizminin yapıldığı ülkelerin çoğunda bu turizm çeşidini geliştirmek ve desteklemek için resmi veya özel yapılanmalar bulunmaktadır. Çiftlikler bu profesyonel birliklerle organize edilmektedir. Bunlara örnek olarak İtalya'da "Agri Tour", Almanya'da "Bauernhofurlaub", Türkiye'de "Buğday Derneği" gösterilmektedir (Uygur ve Ukdu, 2009).

Almanya; çiftlik turizmi Almanya'da köklü bir geleneğe sahiptir. Başlangıcı 150 yıl öncesine şehirlere yakın kırsal bölgelere sıradan insanların yaptıkları

ziyaretlere dayanmaktadır. Urlaub auf dem Bauernhof (Bir iftlikte Kal) iftlik ziyaretleri, yaşam tarzına bir bakış açısı ve artık normal hayatta hemen hemen hiç olmayan bir çalışma şekli ve doğa insan arasında orijinal bir uyum sağladığı için bu sloganla desteklenmektedir (Nilsson, 2002).

İtalya ve örnek bir bölge olan Tuscany; İtalya'nın en hızlı büyüyen turizm çeşidi çiftlik turizmi olarak gösterilmektedir. Bölgesel Tuscany turizm kuruluna göre, çiftlik turizmi, çiftçilerin turistlere farklı çeşitlilikler sunabilmesi anlamına gelmektedir. Burada iftlik turizmi gelirlerinin yarısı çiftlik turizmi araştırmaları için vergilendirilmiştir. İtalya'da çiftlik turizmi konusunda herkesi bağlayan kapsamlı kurallar olduğu gibi sadece bir bölgeyi ilgilendiren kurallar da vardır. Bu kurallar çiftliklerdeki yapılarla ilgili ve yeniden kabul edilebilir şekilde yapılanmalarla ilgili kurallardır. Tuscany'de çiftlik turizmi iyi restore edilmiş eski yapılarla bağlı olarak sürdürülmektedir. Çiftlik turizmi için herhangi bir resmi sınıflandırma sistemi olmadığı için turistler, hangi çiftliğin nasıl bir standartta olduğunu öğrenmek konusunda zorluklar yaşamaktadırlar. Ancak bir nebze fiyatlarla bu durum açılmaya çalışılmaktadır. Çünkü her çiftlik kendi fiyatını kendisi belirlemektedir. Eyer ifti el sanatları veya restoran gibi bir faaliyeti bulundurmak isterse, bunun için özel bir lisans alması gerekmektedir. Çiftlikteki restoranı yalnızca konuklar ziyaret edebilmekte ve ayrıca kullanılan ham madde ise sadece çiftlikte üretilenlerden olması gerekmektedir. 1997 yılında İtalya'da 7,500 tane turizme yönelik çiftlik varken, bunun 1,226 tanesi sadece Tuscany'de bulunmaktaymış. Tuscany'de Nisan ve Ekim ayları arasında dolu olan beş tane çiftlik üzerinde yapılan araştırma incelendiğinde; çiftlik sahiplerinin çiftliklerini turizme ama gerekçeleri farklılık göstermektedir. Tuscany'nin en çok talep gören iki tane iftliği, sahipleri yabancı uyrukludurlar. Bu iftlik sahipleri genellikle uyruğu olduğu ülkede çeşitli yollarla kendi iftliklerinin reklamını da yapmaktadırlar. Diğer iftlikler ise genellikle ağızdan ağza pazarlama ile kendilerini pazarlamaktadırlar. Çiftçiler gelirlerinin % 30'unu turizmden sağlamaktadırlar. Çiftçilerin ortak görüşü, bu çiftliklerde yaşam şekli sattıkları şekindedir. Bazı çiftliklerde hayvanların olmaması konuklarla iletişimin kolay sağlanmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Bazı çiftliklerde de konukların direk olarak hasada katıldıkları belirtilmiştir (Nilsson, 2002).

TÜRKİYE'DE ÇİFTLİK TURİZMİ'NİN GELECEğİ

Türkiye'de çiftlik turizmi Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneğinin ve GEF-SGP –UNDP'nin (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Küresel evre Fonu Kk Destek Programı) desteğiyle Artvin'den Muğla'ya, Çanakkale'den Erzurum'a 32 noktada 52 çiftlikte yapılmaktadır. Çiftlik turizmi kavramı Türki-

ye' de çok yeni olan bir kavramdır. İlk olarak ülkemiz vatandaşı olan Victor Ananyas (Ta Tu Ta ların kurucusu) tarafından 2004 yılında bir proje olarak başlatılmış ve günümüze kadar büyüyerek devam etmektedir. Bu projenin hedefleri (<http://www.bugday.org> (2011a)).

- Ekolojik yaşam hareketinin içerisindeki gruplar, bireyler ve farklı kültürler arasındaki iletişimi güçlendirmek,
- Ekolojik üretimin öncelikle kırsal nüfus için, doğal döngülerle dost, sürekli bir yaşamsal kaynak oluşturması yönünde sağlıklı örnekler oluşturmak ve çoğaltmak,
- Şehirde yaşayan insanların ekolojik çiftliklerdeki yaşamı deneyimleyerek, ekolojik yaşam ile ilgili sorumluluklarını içselleştirmesi ve günlük yaşamında daha fazla uygulamaya sokmasını sağlamak,
- Tüketici ve üretici faaliyetlerinde ilk elden ekolojik yöntem, deneyim ve bilgi paylaşımı sağlamak,
- Doğa dostu üretim ve tüketim modellerini destekleyerek, toprak, hava, su kalitesinin, biyolojik çeşitliliğin, iklimlerin ve diğer doğal döngülerin sağlıklı bir şekilde devam etmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Tarım Turizm Takas (Ta Tu Ta) projesinin ana amacı ise Türkiye'deki ekolojik tarım ile geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Tarım Turizm Takas sistemi iki yönlü işlemektedir (<http://www.bugday.org> (2011b)). Birincisi Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası, ekolojik tarım ile geçinen çiftçi ve işletmeleri, bu konuda bilgili, deneyimli ve ilgi sahibi kişilerle arazide bir araya getirerek bilgi ve tecrübe değiş-tokuşunu sağlamaktadır. Bu kişiler gönüllülük esasına göre çiftlikte kalmayı kabul ettikleri gibi arazide çalışma zorunlulukları da bulunmaktadır. İkincisi konuk esasına göre, bu proje çiftlik sahiplerine mali destek sağlamak amacıyla, bu konuda ilgili kişileri çiftliklerde çiftçilerle bir araya getirmektedir. Konuk esasına göre katılan kişiler, çiftliklerde konuk olarak ağırlanırken arazide çalışma zorunlulukları da bulunmamaktadır. Kişiler bu ziyaretlerde bilgi ve deneyim kazanırken yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca konuklar kendisini çiftliğinde ağırlayan çiftçiye, mali açıdan destek olmak için konaklamasından doğan masrafı da çiftlik sahibine arada herhangi bir aracı olmaksızın kendisi ödemektedir (<http://www.bugday.org> (2011c)). Çiftlik turizmi ve Ta Tu Ta projeleri Türkiye'de çok yeni olmasından dolayı daha tam olarak istenilen düzeye ulaşmamıştır. Git gide bu proje diğer çiftçiler tarafından da duyulmakta ve bu projeye katılmak için gerekli nitelikleri taşımak için eksikliklerini tamamlamaktadırlar.

Özellikle bu projenin bir niteliği olan organik tarım, çiftçiler tarafından son yıllarda mali kaygılardan dolayı göz ardı edilmişti. Fakat çiftçiler bu projeden yararlanmak için tekrar geleneksel yöntemlere yönelmiş bulunmaktadır. Özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın stratejik eylem planında kırsal turizme ağırlıklı olarak yer vermesi, bu turizm biçiminin gelecekte daha önemli bir faaliyet olacağını göstermektedir. Uygur ve Ukdu'nun da (2009) belirttiği gibi Türkiye mevsimsel özelliği ve doğal güzellikleri dikkate alındığında çiftlik turizmi açısından uygulamaya oldukça elverişli ve alternatif ülkelere nazaran bu konuda gelecekte daha ön plana gelebilecek bir ülke konumundadır.

TÜRKİYE'DEKİ ÇİFTLİK TURİZMİNİN TALEP PROFİLİ

Türkiye'deki çiftlik turizmine olan talebin yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında; en çok talebin 25 yaş ve altı olan üniversite çağındaki gençlerden oluştuğu görülmektedir. Onlardan sonra en fazla talep orta ve genç yaş arasında bulunan ve genellikle birer iş sahibi olan kesimden geldiğini görmekteyiz. Tablodan da görüldüğu gibi en fazla talep gönüllü (çiftliklerde hem çalışıp hem de dinlenmek isteyen) olarak bu harekete katılmak istedikleri yönünde gözükmektedir. Çiftliklerde konuk olarak kalmak isteyenlerde bulunmaktadır. Bunlar çiftliklerde yapılan işlere aktif olarak katılmak yerine sadece bunları izlemeyi, bu şekilde deneyim kazanmayı isteyen kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Ziyaretçilerin yaş aralığı

Yaş Grubu	Gönüllü	Konuk
Çocuk	5	8
-25	88	1
25-35	67	9
35-45	16	11
45-55	11	5
55+	1	5
Toplam	188	39
Genel toplam		227

Kaynak: www.genctur.com

Tablo 2. Ziyaretçilerin cinsiyetleri

Cinsiyet	Gönüllü	Konuk
Kadın	128	24
Erkek	60	15
Toplam	188	39
Genel Toplam		227

Kaynak: www.genctur.com

Tablodan bu turizm hareketine katılanların cinsiyetlerine bakıldığında, şaşırtıcı bir şekilde kadınların bu faaliyete daha çok talep gösterdikleri görülmektedir.

Tablo 3. Ziyaretçilerin uyrukları

Uyruk	Gönüllü	Konuk
Türk	49	26
Fransız	26	
Amerikalı	25	1
Kanadalı	23	
Alman	22	5
İngiliz	13	
Japon	5	
Belçikalı	5	2
İtalyan	4	
İsviçreli	4	
Y.zelanda	2	
Avustralyalı	2	
Rus	1	
Meksikalı	1	
Macar	1	
Hollandalı	1	1
Gürcü	1	
Fin	1	
Çek	1	
Arjantinli	1	
Malezyalı		2
Rus		1
Danimarkalı		1
Toplam	188	39
	Genel toplam	227

Kaynak: www.genctur.com

Türkiye'deki çiftliklere olan talebin ülkelere göre dağılımına baktığımızda 22 ülkeden talebin olduğunu görmekteyiz. Talep edenlerin büyük bir oranı bu faaliyete gönüllü olarak katıldıkları görülmektedir. Çiftlik turizmine ülkemizin beklenenden daha fazla talep göstermemesi normal olarak görülebilir. Çünkü kentlerimizde yaşayanların büyük çoğunluğu kır kökenlidir. Kültür yapımızın akrabalık ilişkilerine önem vermesi ve kentlerdeki insanlarımızın da genelde kırlarda akrabalarının olması, kırsal bölgelere turizm amaçlı gidilmesine pek gerek bırakmamıştır. Çünkü kırsal turizme katılmada ana motivasyonu, kırsal coğrafi ortamlara ve geleneksel kültüre özlem oluşturmaktadır. Birer kent toplumu haline gelmiş batılı ülkelerde, dinlenme-tatil kavramını kırların çağrıştırmadaki ana etken bunlardır. Türkiye'de kırsal turizmin asıl müşterisi olacak olanlar yabancı turistlerdir (Soykan, 2003).

Tablo 4. Ziyaretçilerin gecelemleri

Geceleme	Gönüllü	Konuk	Toplam
2006			76
2007	1331	52	1383
2008	1226	85	1311
2009	2039	84	2123
2010	2668	154	2822
Toplam	7264	375	7715

Kaynak: www.genctur.com

Tablodan da anlaşıldığı üzere ziyaretçilerin geceleme sayıları yıldan yıla artmaktadır.

Tablo 5. Yıllara göre toplam ziyaretçi sayısı

Yıllara Göre Kayıtlar			
Yıl	Gön.	Konuk	Toplam
2006			76
2007	91	23	114
2008	96	23	119
2009	127	23	150
2010	188	39	227
Toplam			686

Kaynak: www.genctur.com

2006 yılında 76 kişilik bir talep alan bu turizm çeşidi her yıl artan bir oranda talep almış ve 2010 yılında bu talep 227 kişiye ulaşmıştır. 2011 yılında da bu sayının katlanarak devam edeceğini söylemek mümkündür.

TÜRKİYE'DE ÇİFTLİK TURİZMİ ÜZERİNE YAPILMIŞ ÖRNEK BİR ÇALIŞMA: FETHİYE PASTORAL VADI EKOLOJİK YAŞAM ÇİFTLİĞİ

Türkiye'de çiftlik turizmini daha iyi ortaya koymak için yapılan çeşitli araştırmalara bakıldığında; örneğın Bir Tarım Turizm Takas (Ta Tu Ta) projesi olan Fethiye Pastoral Vadi Ekolojik Yaşam Çiftliği üzerinde yapılan çalışma incelendiğinde; Çiftlik bulunduğu bölge bakımından konuklarına gerek deniz, kum, güneş gerekse ekolojik bir yaşam konseptini birlikte sağlama konumuna sahiptir. Konuklar hem çiftlikte çalışıp hem de arta kalan zamanlarını yüzerek geçirebilme avantajına sahiptirler. Çiftlik; Likya, Roma, Bizans ve Osmanlı gibi birbirlerini etkileyen medeniyetlerin de mirasının olduğu kültürel bir zenginliğe sahiptir. Bölgenin güzellikleri arasında; bir doğa harikası olan ölü deniz, Saklıkent Kanyonu, Kelebekler Vadisi, barış ve dostluğun simgesi olan Kara Köyü, Göcek ve Fethiye körfezinin koylarıyla adaları vardır. Çiftlik hem ekolojik bir

yaşam hem de tatil olgusuna göre yılın 12 ayı çevrenin yapısıyla uyumlu olan (taş, ahşap, kerpiç) evlerde konuk ağırlamaktadır. Çiftlikte konuklara organik olarak üretilen, gelenek ve yöreselliğin harmanlanmasıyla hazırlanan yemekler sunulmaktadır. Konuklar istemeleri halinde, tarımsal çalışmalara katılabilmekte (ürün ekimi, çapa, sulama, hasat vb), yerel kültür ve el sanatları atölyesinde kilim dokuyabilmekte, topraktan çanak-çömlek yapmayı öğrenebilmekte, ahşap oyma, sepet örme, tarhana, erişte, reçel ve turşu yapma fırsatlarına da sahip olabilmekteler. Ayrıca çocuklu aileler içinde çocukları bilgisayarların başından uzak tutan onlara doğa sevgisini kazandıran aktiviteler bulunmaktadır. Çiftlikte ağırlanan konuk gönüllülük esasına göre ya çiftlikte üretim aşamasına bizzat katılarak deneyim kazanmakta ve herhangi bir ücret ödememekte, ya da sadece bir konuk olarak tatilini geçirmekte herhangi bir işte çalışma zorunluluğu bulunmamakta, olayları izleyici olarak seyretmekte ve gerekli masraflarının ücretini de çiftçiye destek olmak amacıyla ödemektedir. Çiftlikte portakal, limon, zeytin, nar gibi meyveler ve yine organik olarak üretilen domates, biber, patlıcan, enginar, marul, soğan, fasulye gibi sebzeler ve yem bitkileri üretilmektedir. Yapılan her bir üretim kalemi organiklikten taviz verilmeden yerine getirilmekte ve kendilerinin üretmediği bir şeye de ihtiyaçları olduğunda yine kendileri gibi organik tarımla üretim yapan köylülerden temin etmektedirler. Organik olarak üretilen ürünlerin, doğal yöntemlerle hazırlanarak konuklara sunulması çiftlik mutfağının temel ilkesini oluşturur. Konuklar sayesinde unutulmaya yüz tutmuş yemekler, tekrar yapılmakta ve yerel tatlar taşıyan bu yemeklerin yapımı daha önemli hale gelmektedir. Ekmek taş fırında yapılmakta, yemekler tandır ve ocakta odun ateşi kullanılarak geleneksel yöntemlerle pişirilmekte ve aynı zamanda konuklar da bu çalışmalara dâhil edilerek bilgi ve becerileri artırılmakta, karşılıklı etkileşim sağlanmaktadır (Kılınç ve Kurnaz, 2010).

Çiftlikte yapılan etkinlikler; çiftliğin tüm çalışma alanları birer atölye şeklinde hazırlanmıştır. Konukların özel ilgilerine göre uğraşacakları farklı atölyeler mevcuttur. Bunlar tarım atölyeleri; bu atölyelerde konuk tarımdan elde edilen ürünleri işlemeyi, saklamayı bizzat yaparak öğrenmektedir. Bunlar turşu kurma, reçel yapma, zeytinyağı çıkarma, şarap üretme ve mevsimine bağlı olarak farklı uygulamalardan oluşmaktadır. Konuk bu şekilde hem bilgi ve becerisini artırmakta hem de kendisinden de bir şeyler katabilme fırsatı bulmaktadır. Yerel kültür atölyeleri; konuklara toprağı farklı bir şekilde kullanma öğretilmekte (çanak-çömlek), kilim dokuyabilme, ahşap oyma, sepet örme, yöresel yemekler yapma fırsatı sunmaktadır. Çevresel etkinlikler olarak; yakın çevreye yapılan yürüyüşler, eski maden yollarında yürüme, kanyonları keşfetme, yazın çok sıcak olduğu burada kargı çayının soğuk sularında yüzme fırsatı, mevsime göre

bölgenin fauna ve florasını inceleme, zengin bitkilerinden toplama, balık avlama ve bölgenin sahip olduğu eşsiz güzellikteki denizinde yüzme imkânları mevcuttur. Çiftliği ziyaret eden konukların profiline bakıldığında; konukların büyük çoğunluğunun büyük şehirlerde ikamet ettikleri görölmektedir. Konukların eğitim seviyesi genellikle yüksek ve orta yaş grubunda bulunmaktadır. Bu konukların belirleyici bir özelliği de yoğun iş yaşamına sahip olmaları, şehirlerin gürültü ve kalabalığından kaçma istekleri, yerel ve kültürel değerleri tanımak, doğayla iç içe yaşamak için böyle bir tatili seçtikleri belirtilmiştir (Kılınç ve Kurmaz, 2010).

SONUÇ

Dünyanın birçok ülkesinde kitle turizmine alternatif oluşturmak, değişen tüketici taleplerine cevap vermek ve çiftçileri mali açıdan destekleyip tarımın sürdürülebilirliğini sağlamak için çiftliklerde turizm faaliyeti yapılmaktadır. Birçok ülke bu turizm çeşidinde önemli başarılar sağlamaktadır. Özellikle eski köy evleri, çiftlikler ve yapılar yeniden restore edilerek bu turizm çeşidinin hizmetine sunulmaktadır.

Türkiye’de de çok geç başlayan bu turizm türüne olan talep her geçen gün artması ile çiftliklerini turizme açmak isteyen çiftçilerin sayısı da artmaktadır. Çiftlikler bu turizm çeşidi ile hem tarım için gerekli gönüllü iş gücünü sağlamaktadırlar hem de gelen konuklardan mali kazançlar sağlamaktadırlar. Bu turizm çeşidi ile çiftlikler organik tarıma yönelmekte ve çevre ile dost bir üretim anlayışını benimsemektedirler. Ayrıca son zamanlardaki tarım dışı uygulamalar ve ürünlerin genetiği üzerinde yapılan oynamalar dikkate alındığında organik tarımın sadece çiftlik turizminin gelişimiyle sınırlı kalmayacağı insanların geleceksel yöntemlere daha çok önem vereceği tahmin edilebilmektedir. Bu nedenle organik çiftliklere olan talebin daha da artması muhtemeldir.

Türkiye’de çiftlik turizm kapsamında hayata geçirilen Ta Tu Ta projesi yeni bir olgu olduğundan dolayı tam olarak bilinmemektedir. Bugün Türkiye’de çiftlik turizm kavramını bilmeyen çok sayıda çiftçinin bulunduğu söylenebilir. Devlet destekli bir planlama ile bu turizm çeşidinin çiftçilere yönelik bilgilendirilmesi yapılmalıdır. Bu turizm çeşidi için uygun görölen bölgelerin belirlenmesi, buralarda eksikliklerin tamamlanması ve bu bölgelerin çiftlik turizmine açılması bölgesel sürdürülebilir kalkınma için önem arz etmektedir. Aynı zamanda çiftlik turizmi kapsamında değerlendirilen Ta Tu Ta projesi sayesinde doğal ve çevresel sürdürülebilir gelişmenin yaşanması ve bölgesel turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması bu gelişmeyle mümkün olabilmektedir.

Türkiye'deki mevcut çiftlik turizmi anlayışına bakıldığında karşımıza gönüllü ve konuk şeklinde iki seçim çıkmaktadır. Bu seçimlerden gönüllü katılımcı olan turistin, gittiği çiftlikte konuk gibi davranmak istemesi veya çiftlikte bulunan bir konuktan etkilenip gönüllü olarak katıldığını unutmaması gibi durumlar çiftçi için problem yaratabilmektedir. Keza Ta Tu Ta koordinatörlüğünü yapan Buğday ve Genç turdan alınan bilgiler çiftçilerin gelen gönüllülerden pek memnun olmadıkları yönündedir. Çiftlik turizmine gönüllü olarak katılım gösteren kişilerin sorumlu oldukları işleri zamanında yapmamaları veya görevlerini ertelemeleri, işlerini zamanında yapması gereken çiftlik sahiplerine sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle de çiftçilerin gönüllülere sıcak bakmadıkları, gelen turistleri yalnızca konuk olarak kabul edebileceklerini bildirdiklerini söylemektedirler. Gönüllülük esasına bağlı olarak çok farklı bir yapıda gelişen çiftlik turizmi, çiftliklerde çıkan bu sıkıntılardan dolayı ileriki yıllarda sadece konuk (paralı olarak) kabul etme şeklinde yoluna devam edeceğini söylemek mümkündür. Çiftlik turizminin tarım- turizm ve takas anlayışına oturulduğu düşünülürse, takas adı altında bu faaliyete katılan gönüllü konukların kabul edilmeme ihtimali bu projenin sürdürülebilirliğini de düşündürmektedir. Çünkü takas aynı zamanda tarımında tetikleyicisi konumundadır. Zira takas ve tarım bırakılıp sadece turizmle çiftliklerde bu faaliyetin sürmesi, çiftliklerin birer otel haline dönüşmesine ve çiftçilerin de asli görevleri olan tarımdan uzaklaşmalarına neden olacağı söylenebilir. Bu projenin temel ilkeleriyle kıyaslandığında oluşacak bu durum projenin ilkelerinden uzaklaşmaya ve projenin amaçlarından uzaklaşmasına neden olacağı söylenebilir.

Ta Tu Ta projesine ileri yıllarda yoğun bir talep olması durumunda kitle turizminden bir farkı kalmayacağı kaygıları mevcuttur. Fakat bu çalışma bu kaygıların yersiz olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Çünkü bu turizm çeşidine talep gösteren katılımcıların bireysel olarak internet üzerinden başvuruları ve bu başvuruların da çiftlik sahipleri tarafından uygun duruma göre onaylanması gerekmektedir. Zira bu turizm türünde kitle turizminde olduğu gibi üreticilerle tüketiciler arasında büyük sermaye grupları bulunmamaktadır. Bireysel olarak başvurular yapıldığı için bu faaliyetin kitlece gerçekleşmesinin önüne de geçilmiştir.

Bugün dünyada yasal olarak çiftlikler için herhangi bir sınıflandırma bulunmamaktadır. Bu turizm çeşidinin gerçekleştiği çiftliklerin sınıflandırılmasının yapılması önerilmektedir. Sınıflandırma ile konuklar, nasıl bir çiftlikte kalacaklarını bilmeleri ve seçim yapmalarında kolaylık sağlaması açısından önemli görülmektedir.

Organik tarım ürünleri için mevcut organik etiketleme biçiminin geliştirilmesi ve endemik tohumların yaygınlaştırılması önerilmektedir. Organik tarım ürünlerinin sadece organik pazarlara hapsedilmemesi ayrıca organik marketlerin açılması gerekmektedir. Turizm çiftliklerinin organik tarımı ve organik tarımın da turizmi ilerletebilmesi açısından bunların gerekli olduğu söylenebilir. Çünkü sadece çiftçiye turizm ile mali destek sağlanmamaktadır aynı zamanda yetiştirilen organik tarım ürünleri için de çiftçiye mali kazançlar sağlanabilmesi açısından çiftçilerin ürettiği ürünleri talep edenlerin rahatlıkla bunları bulabilmesi gerekmektedir.

Bu çalışma ileride Türkiye'deki çiftliklerin analizlerinin yapılması ve gerekli bölgelerin potansiyellerinin değerlendirilmesi bakımından bir tez çalışması kapsamında geliştirilebilir. Ayrıca bu çalışmada ele alınan Ta Tu Ta projesi ve organik tarım ilkelerinin Tarım, Turizm ve Takas projesine bağlı 52 çiftlikte uygulanma biçim ve oranlarının zaman ve paradan bağımsız olarak ele alınarak gelecekteki araştırmalarla ortaya konulabilir.

TEŞEKKÜR:

Sürdürülebilir dersi kapsamında hazırlanan bu çalışmaya, araştırma sorusunun olgunlaşması için vermiş olduğu yardımlardan dolayı Doç.Dr. Murat Emeksiz hocama teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Ayrıca bu çalışma için yardımlarını esirgemeyen Araştırma Görevlisi arkadaşım Davut Kodaş'a da yardımlarından dolayı teşekkür ediyorum.

KAYNAKÇA

- Kahraman, N ve Türkay, O. (2006). *Turizm ve Çevre*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Avcıkurt C. (2007). *Turizm Sosyolojisi Turist-Yerel Halk Etkileşimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kınacı, B., Pehlivan, N. A. ve Seyhan, G. (2011). *Turizm ve Çevre*. Ankara: Pegem.
- Dowling, R. ve Fennel, D. A. (2003). *Sustainability. The Context of Ecotourism Policy and Planning*. ABD: CABI.
- Diñerşen, S. (2010). Turizmin Çevresel Etkileri ve Bir Çözüm Olarak Ekoturizm. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akış, S. (1999). Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, (10): 36-46
- Yılmaz, H. (2008). Turizm Çeşitlendirmesi Kapsamında Ekoturizm Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye'deki Tatil Çiftliklerine Yönelik SWOT Analizi (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılınc, B. ve Kurnaz, A. (2010). Alternatif Turizm ve Ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler: Pastoral Vadi Örneği, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(4).
- Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 12(1), 11.
- Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (1): 67-75.

- Soykan, F. (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11(1): 21-33.
- Nilsson, P. A. (2002). Staying on Farms an Ideological Backround, *Annals of Tourism Research*, 29(1): 7-24.
- Passel, S. V., Nevens, F., Mathijs, E., Huylenbroeck, G. V. (2006). Measuring Farm Sustainability and Explaining Differences in Sustainable Efficiency, *Ecological Economics*, 62(1): 149-161. /)
- Ekins, P. (2011). Environmental Sustainability: From Environmental Valuation to the Sustainability Gap, *Progress in Physical Geography*, 35(5): 629-651.
- Midilli, A. ve Dinçer, İ. (2006). Key Strategies of Hydrogen Energy Systems for Sustainability, *International Journal of Hydrogen Energy*, 32(5): 511-524)
- Ko, T. G. (2003). Development of a Tourism Sustainability Assessment Procedure: a Conceptual Approach, *Tourism Management*, 26(3), 431-445.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2, 93-114.
- Kiper, T. ve Yılmaz, E. (2008). Şarköy-Kumbağ Arasında Kırsal Kalkınmayı Destekleyici Turizmin Olabilirliği ve Yerel Halkın Rolü, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 168
- Uğurlu, K. (2010). Çiftlik Turizminin Sosyo-Ekonomik Kalkınmaya Etkileri: Trakya Bölgesi İçin Oluşturulabilecek Stratejiler, *Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik ve Stratejileri Sempozyumu Bildiri Kitabı*.
- Uygur, S. M. ve Akdu, U. (2009). Çiftlik Turizmi, Kırsal, Tarım ve Ekoturizmin Kavramsal Açından İrdelenmesi, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 143-166.
- Roberts, L. ve Hall, D. (2003). Consuming the Countryside: Marketing for Rural Tourism. *Journal of Vacation Marketing*, 10 (3) 253-263.
- Blangy, S. ve Mehta, H. (2006). Ecotourism And Ecological Restoration, *Journal for Nature Conservation*, 14 (3), 233-236.
- Holdnak, A. ve Gray, L. P. (2000). *Farm Tourism: A Case Study In Florida's Orange Groves*.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- http://findarticles.com/p/articles/mi_m1145/is_9_35/ai_66035666/pg_3/. Erişim Tarihi: 10.12.2011
- http://www.tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf. Erişim Tarihi: 08.12.2011
- <http://www.kulturturizm.gov.tr/TR/dosya/1-70089/h/ttstratejisi2023.pdf>. Erişim Tarihi: 09.12.2011.
- http://findarticles.com/p/articles/mi_m1145/is_9_35/ai_66035666/. Erişim Tarihi: 09.12.2011
- (<http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-43963/eski2yeni.html>). Erişim Tarihi: 10.12.2011
- <http://www.bugday.org/tatuta/index.php>. Erişim Tarihi: 10.12.2011
- <http://www.ekoturizmderneği.org/ekotur.asp>. Erişim Tarihi: 11.12.2011
- http://www.tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf. Erişim Tarihi: 11.12.2011
- http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim.html. Erişim Tarihi: 11.12.2011
- <http://www.tarimsal.com/tarimhaberleri/ekolojikturizmi.htm>. Erişim Tarihi: 12.12.2011
- <http://kirsalturizm.gen.tr>. Erişim Tarihi: 11.12.2011
- www.genctur.com. Erişim Tarihi: 09.12.2011

Otel İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Standartları

Aydoğan AYDOĞDU

T. C. Kastamonu Üniversitesi,
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-Posta:aydoganaydogdu@gmail.com

ÖZ

Günümüzde turizm etkinlikleri her yıl bir milyardan fazla insanın katıldığı en önemli ekonomik, sosyal ve kültürel bir nitelik kazanmıştır. Bireylerin geçici olarak sürekli yaşadıkları yerlerden başka yerlere seyahatleri, varış noktalarında konaklayacakları işletmelerin sağlık ve güvenlik koşullarına sahip olup olmadığı sorusunun sürekli bir biçimde yöneltilmesine yol açmaktadır. Bu sorunun sağlıklı bir biçimde yanıtlanabilmesi otel işletmelerinin ulusal ve uluslararası bazı standartlara sahip olmaları ölçüsünde olanaklıdır. Ancak ülkemizde otel işletmelerinde olması gerekli sağlık ve güvenlik konularını ve bu konularla ilişkilendirilebilecek standartları içerir çerçeve bir yasa ya da yönetmelik yoktur. Bu çalışma otel işletmelerinde olması gereken Sağlık ve Güvenlik konularını saptama ve genel bir perspektif içerisinde okuyuculara tanıma amacını taşımaktadır. Amacın gerçekleştirilebilmesi için öncelikle alanyazın taraması yapılarak otel işletmelerinde ulusal ve uluslararası sağlık ve güvenlik konularının neler olduğu saptanmıştır. Bu çabanın yanı sıra ulusal ve uluslararası etkinlik gösteren bazı seyahat ve otel işletmesi temsilcileri ile de görüşülmüştür. Çalışmada ayrıca alanyazın taraması ve uzman görüşleri sonucu elde edilen bulgular ışığında otel işletmelerinde olması gereken ulusal ve uluslararası standartlara da yer verilmiştir. Bundan da öte anılan sağlık ve güvenlik standartlarını toplu bir biçimde ele alıp uluslararası genel geçer bir referans niteliğinde yayımlayan İngiliz Tur Operatörleri Birliğinin (FTO) uygulamalarına da yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Otel işletmeleri, sağlık ve güvenlik standartları, İngiliz Tur Operatörleri Birliği.

GİRİŞ

Turizm endüstrisinde sağlık ve güvenlik yaşamsal öneme sahip küresel bir konudur. Turizm endüstrisinde kaliteli bir ürün ve hizmet sunumu için sağlık ve güvenlik ayrı bir öneme sahiptir.

Turizmde varış noktalarının başarısı, ziyaretçilere diğer hiçbir ekonomik etkinlik alanında gereksinilmediği kadar sağlıklı ve güvenli bir çevre sağlanılmasına bağlıdır (Batra 2008). George'un (2002) belirttiği gibi bir turist, bir turistik varış noktasında kendini emniyetten yoksun ve korkmuş hisseder ise, söz konusu destinasyona yönelik olumsuz bir tutum geliştirebilir (George 2003). Bu so-

nuç, bir destinasyona yönelik olarak talebin topyekûn olumsuz etkilenmesine ve doğal olarak o varış noktasındaki otel işletmelerinin de boş kalmasına yol açar.

Turistlerin seyahatleri boyunca en çok kullandıkları rekreasyonel işletmelerin başında otel işletmeleri gelmektedir. Geçici konaklama hizmetinin yanı sıra yeme-içme, kısmen de eğlence hizmeti sunan otel işletmelerinde konukların sağlık ve güvenliği önemli bir konudur. Kalışları süresince uyuyacakları odadaki uyarı sisteminin yangın durumunda çalışıp çalışmayacağı, yüzdükleri havuzun kulak iltihabına yol açıp açmayacağı, kullandıkları asansörün sağlıklı çalışıp çalışmadığı bu konulardan bazılarıdır. Bunların yanı sıra büyük bir iştahla yenilen yemeklerin hangi sağlık koşullarında hazırlandığı da önemli bir diğer konudur. Pişirme gerektiren yiyeceklerin gerekli ısıda pişirilip pişirilmediği, yeniden ısıtılıp büfeye konanların tüketilene dek geçen süreçte bakteri üretmeyecek bir sıcaklıkta tutulup tutulmadığı konuk sağlığı ve can güvenliğini ilgilendiren konuların başında gelmektedir.

Anlatılan bu olumsuzlukların ve burada değinilemeyen bir çok konunun özgül olarak ele alındığı ve topyekûn bir biçimde konaklama tesislerinin sağlık ve güvenliği ile ilişkili, ne ülkemizde, ne de ülkemize turist gönderen Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde çıkarılmış bir çerçeve yasa yada yönetmelik yoktur. Bu nedenle bu çalışma otel işletmelerinde konuk sağlık ve güvenliği ile ilgili konuların saptanması amacıyla yönelik olarak yapılmıştır. Çalışma ile otel ve benzer konaklama işletmelerinin sağlık ve güvenliği açısından önemli konuların neler olduğu ve bu konularla ilişkilendirilebilecek ulusal ve uluslararası standartlar ortaya konmuştur. Bu çabanın yanı sıra her yıl milyonlarca İngiliz turist uluslararası seyahatlerini düzenleyen İngiliz Tur Operatörleri Birliğinin (FTO) konaklama işletmeleri ile ilintili geliştirmiş olduğu ve bu alanda uluslararası güvenilir bir referans olarak kabul edilebilecek Sağlık ve Güvenlik (Health&Safety) yönetmeliğine yer verilmiştir. Böylelikle tüketicilerin, sektör profesyonellerinin ve otel işletmelerinde sağlık ve güvenlik konularını denetlemekle görevli kamu kuruluşlarının başvurabileceği temel bir başvuru kaynağı oluşturulması hedeflenmiştir.

ARAŞTIRMA KONUSU VE YÖNTEM

Bu çalışma otel işletmelerinde sağlık ve güvenlik alanlarında uyulması gereken konuların ve bu konularla ilişkilendirilebilecek standartların neler olabileceğini ortaya koyma amacıyla yönelik yapılmış betimleyici bir çalışmadır. Çalışma kapsamında otel işletmelerinde sağlık ve güvenlik ile ilgili kitap, makale, yasa ve yönetmelikler taranmış ve ikincil verilere ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra ko-

naklama ve seyahat şletmeciliği alanlarında etkinlik gösteren ulusal ve uluslararası firma temsilcileri ile yüz-yüze görüşmeler yrtlmştr. Elde edilen birincil verilerle alanyazın taraması sonucu elde edilmiş olan ikincil veriler sınanarak farklı bakış aırları ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma yalnızca otel ve benzeri konaklama şletmelerinin sağlık ve güvenliği ile sınırlı tutulmuştur. Turistik istasyon, bölge ya da bir bütün olarak ülke güvenliği çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

TEMEL KAVRAMLAR

Turizm endüstrisinin en önemli bileşenlerinde otel şletmelerinin sağlık ve güvenliği, konukların kalışları süresince can ve mal güvenliklerinin sağlanması ile ilintili bir dizi konuyu içermektedir.

Emniyet ve güvenlik çok zaman birbirlerinin yerine kullanılmakla birlikte odaklandıkları konular birbirinden farklıdır. Emniyet; otel işgörenlerinin ve konukların olası yaralanmalardan ve ölümden korunması önlemleri ile ilgilidir. Bu tanımlama, emniyet dendiğinde kazaların etkileri, tehlikeli malzemeler ve yangın tehlikesi ifade edilmektedir (Ellis ve Stipanuk 1999).

Otel şletmelerinde emniyet çabalarının yanı sıra, güvenlik bölümü konukların, işgörenlerin ve otelin eşya ve malzemelerine sahip çıkararak alınmalarını ya da kaybolmalarını önlemektedir. Konaklama şletmelerinde güvenlik; hırsızlık, suç ve şiddetin önlenmesi gibi konuları içermektedir (Enz 2009).

Sağlık ise bir konaklama şletmesinin sunmuş olduğu ürün ve hizmetlerle ilişkilendirilebilecek her türlü hijyen gereklerini ifade eder. Toplu beslenme hizmetlerinin verildiği kurumlarda yaşamsal konuların başında gelen hijyende iki özellik ön plana çıkmaktadır: Birincisi yemek üretiminin yapıldığı yerin, araç-grecin ve çalışan görevlilerin temizliği ve sağlığı, ikincisi ise besinlerin kaliteli, güvenli olması, uygun koşullarda saklanmasıdır (Ciğerim ve Beyhan 1994).

BULGULAR

Çalışma çerçevesinde yapılan alanyazın araştırmalarında Türkiye'deki otel şletmelerinde sağlık ve güvenlik konularının tümünü içine alan kapsamlı bir ereve yasa ya da yönetmeliğe rastlanılmamıştır. Ancak "Turizm tesislerinin belgelendirilmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmelikte" emniyet ve güvenlik ile ilintili maddeler vardır. Oldukça sınırlı sayılabilecek bu maddeler anılan yönetmeliğin dördüncü kısımla, birinci bölüm, madde 18, a fıkrasında yer alan asli konaklama tesislerinin niteliklerinde" ... "güvenlik için müşteri yatak odası

kapı arkalarında ayrıca sürgü gibi ilave kilit sistemi düzenlenir. Banyolarda duş teknesi, küvet gibi suyun yayılımını engelleyici önlemler alınır...denmektedir. Bunun yanı sıra kampinglerin niteliklerinin tanımlandığı madde 23, a fıkrasında ...” *kamping alanı, kamping iç ve dış güvenliklerinin sağlanabileceği biçimde çevre özelliklerine göre çit, duvar, yeşillik gibi düzenlemeler ile çevreden tecrit edilerek aydınlatılır*”... denmektedir (Resmi Gazete Sayı 25852).

Öte taraftan 19/12/2007 tarih ve 26735 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren “Binaların yangından korunması hakkında yönetmelik” bu alandaki boşluğu bir ölçüde doldurmaktadır denilebilir. Bu yönetmelikte tüm binaların yangından korunmasına ilişkin hükümler bulunurken, 50. maddede oteller, moteller ve yatakhaneler için özel bir başlık altında alınacak önlemler sıralanmaktadır (Resmi Gazete sayı 26735).

Tüm bu anlatılanlar, otel işletmelerinde emniyet, sağlık ve güvenlik ile ilintili somut ve kapsamlı bir kaynağın var olmadığına işaret etmektedir. Bununla birlikte otel işletmelerinde sağlık, emniyet ve güvenlik ile ilintili yasa, yönetmelik ve diğer yönergelerin dağınık bir biçimde olduğu ifade edilebilir. Bu durum, konu ile ilintili derli-toplu bir irdelemeyi ve sağlıklı bir denetlemeyi zorlaştırılmaktadır.

Buna karşın AB’nin 1986 yılında yayımlanmış olduğu “hizmette olan otellerde yangın güvenliği” bu alandaki en somut tavsiye niteliğinde yönerge olma özelliğini sürdürmektedir. Öte taraftan AB sınırları içerisindeki birçok paydaşın anılan tavsiye yönetmeliğinin Avrupa otellerinin güvenliği için sınırlı bir etkisi olduğu yönünde görüş bildirdikleri de vurgulanmaktadır (European Parliament 2008). Bundan da öte, anılan tavsiye yönergesi ile yalnızca “yangın güvenliği” ele alınırken, yüzme havuzu, yiyecek ve karbon dioksit güvenliği gibi konular yönerge dışında bırakılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletlerindeki (ABD) otel işletmelerinde de sağlık, emniyet ve güvenlik ile ilintili kapsamlı tek bir çerçeve yasa bulunmamaktadır. 1974 yılında çıkarılmış olan “Yangın güvenliği” Federal yangın önleme ve kontrolü yasası, 1990 yılında Otel ve Motel yangın güvenliği yasası olarak değiştirilmiştir (Ellis ve Stipanuk 1999). Yasa, otel, motel ve ticaret yapılan tüm alanlarda yangın önleme tedbirleriyle insan yaşamını korumayı amaçlamaktadır. Yasa aynı zamanda devlet memurlarının iş seyahatlerinde duman detektörü olan ve yangına karşı yağmurlama sistemine sahip otellerde konaklamalarını zorunlu tutmaktadır (AH&LA, <http://www.ahla.com/issuebrief.aspx?id=20300>).

Konu ile ilintili olarak Enz (2009) tarafından yapılan ve 5.487 otel işletmesini kapsayan ‘‘ABD otellerinde sağlık ve güvenlik’’ adlı çalışmada, otel işletmelerinde yrtlen emniyet ve güvenlik çabalarının ‘‘emniyet ve güvenlik endeksi’’ adı altında gruplandığı grlmektedir (Enz 2009). Emniyet endeksinde yer alan konular:

- Yağmurlama sistemi,
- %100 dumandan arınmış alan,
- Emniyetli malzemeler,
- Emniyet videosu güvenlik kamerası adları altında sınıflandırılmıştır.

Güvenlik endeksinde yer alanlar ise;

- Elektronik kilitler,
- Emniyetli malzemeler,
- Emniyet videosu,
- İ koridorlar,
- Güvenlik kamerası,
- Odada emanet kasa olarak sınıflandırılmıştır.

Bunların dışında ABD otellerinde emniyet ve güvenlik konularının AB’de olduğu gibi farklı yasa ve yönetmeliklere dağıtıldığı grlmektedir.

Öte taraftan konu ile ilgili yapılan alanyazın taraması ve uzman görüşü çalışmalarında İngiltere kökenli tur operatörlerinin otellerde sağlık ve güvenlik konularında ‘‘Benimsenen Uygulamalar-Preferred Code of Practice-’’ ‘‘Sağlık ve Güvenlik-Health&Safety-’’ adı altında somut yönergeler ve kontrol listeleri geliştirdikleri saptanmıştır.(Yılmaz 2009; Biriz 2009; Kaya 2009; Günaydın 2009).

İngiltere’nin önde gelen 12 tur operatörü bir araya gelerek İngiliz Tur Operatörleri Federasyonunu -The Federation of Tour Operators – FTO- kurmuşlardır. Federasyon, İngiltere’den dış ülkelere yapılan paket seyahatlerin % 70’ini üretmektedir. FTO’nun varlık amacı; İngiltere’den diğer ülkelere seyahat eden tüketicilerin çıkış noktalarından varış noktasındaki otellere ulaşana dek geçen süreçteki emniyet standartlarını, denizaşarı ülkelerdeki sağlık ve hijyen konuları gibi her alanda tatillerine etki edebilecek koşulları izlemek ve iyileştirmektir (FTO, <http://www.fto.co.uk/health-and-safety/preferred-code-of-practice/>).

FTO’nun konaklama işletmeleri için geliştirmış olduğu sağlık ve emniyet konuları aşağıdaki alanlara odaklanmaktadır (FTO, Hata! Köprü başvurusu geçerli değil. <http://www.fto.co.uk/health-and-safety/preferred-code-of-practice/>).

- Yangın güvenliği,
- Yiyecek güvenliği,
- Yüzme havuzları güvenliği,
- Emniyet önlemleri
- Hijyen
- Çocuk oyun alanı güvenliği,
- Asansör güvenliği,
- Genel alanlar güvenliği
- Tamamen cam ile kaplı alanların güvenliği,
- Balkon ve trabzan güvenliği biçimindedir.

Federasyon sağlık ve güvenlik alanındaki çalışmalarını “AB’nin 90/314/EEC sayılı 13 Haziran 1990 tarihli Paket Seyahat, Paket Tatil ve Paket Tur, Konsey Yönergesi”ne dayandırmaktadır (FTO 2002). Yönergenin amacı topluluk sınırları içinde satışa sunulan ve satılan paketlerle ilgili, üye ülkelerin kanunlarını, düzenlemelerini ve idari hükümlerini yakınlaştırmaktır (AB 1990). FTO üyeleri, anılan yönerge hükümleri dışında, kendi davranış biçimlerini belirledikleri “Benimsenen Uygulamalar” yönergesi ve İngiltere’de yürürlükte olan ilgili diğer hükümler çerçevesinde üstlenmiş oldukları yükümlülüklerin gereği Sağlık ve Güvenlik denetimlerini uygulamaktadırlar (Patmore 2009).

FTO’nun geliştirmiş olduğu yönerge Türkiye ve diğer ülkelerdeki otel ve benzeri konaklama işletmelerinin uyması gereken sağlık ve güvenlik konularını da somut olarak ortaya koymaktadır. Çalışmanın izleyen bölümlerinde bu sınıflandırma temel alınmakta ve konu başlıkları ile ilintili ulusal ve uluslararası standartlara bu sıralama altında gerektilçe atıfta bulunmaktadır.

Yangın Güvenliği

Oteller yangınların sıkça görüldüğü rekreasyonel işletmeler arasında yer almaktadır. Otellerde çıkan yangınlarda her yıl onlarca birey yaşamını yitirmekte, yüzlercesi ise yaralanmaktadır. Bu yangınlar maddi açıdan da büyük kayıplara yol açmaktadır.

Ülkemiz yakın geçmişinde oteller ve diğer ağırlama işletmelerinde çıkan önemli yangınlar; Washington Oteli, Ataköy Diskoteği, Gürün Han ve Atatürk Kültür Merkezi yangınları ile 1987 kışında yanan ve büyük şans eseri az can kaybı olan Şan Tiyatrosu yangınıdır. Bu yangınlara 2 Temmuz 1993 tarihinde bir kundaklama sonucu çıkan ve 37 Aydın’ımızın can verdiği Sivas Madımak oteli yangını da eklenebilir.

Dünya ölçeğinde de birçok konaklama ve ağırlama hizmeti sunan işletmede yangınlar görülmüştür. ABD'nin Las Vegas eyaletinde 1980 yılında çıkan ve 87 kişinin yaşamını yitirdiği MGM Grand otel yangını bunlardan en üzücü olanıdır. İrlanda'nın Dublin kentinde 1981 yılında 48 kişinin yaşamını yitirdiği Stardust diskotek yangını ağırlama işletmelerindeki yangınlar açısından önemli bir başka örnektir. Porto Riko'nun San Juan kentinde 31 Aralık 1986 tarihinde bir işgören tarafından çıkarılan ve 96 kişinin yaşamını yitirdiği Dupont Plaza Hotel yangını (Wikipedia Organization, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_historic_fires), ile 2011 yılının Temmuz ayında Irak'ın Süleymaniye kentinde çıkan otel yangını diğer çarpıcı örneklerdir (Euronews, <http://www.euronews.net/2010/07/16/hotel-fire-kills-40-in-north-iraq/>).

Otellerde görülen ve birçok insanın yaşamını yitirmesine yol açan yangınlar, kamu otoritelerini olduğu kadar, konaklama ve tur düzenleyicisi firmalarında ilgi alanında yer almaktadır. Bu nedenle özellikle gelişmiş ülkeler otel işletmelerinin yangın önlemleri almaları konusunda özenli davranarak belirli standartlar getirmişlerdir.

Türkiye'de yangından korunma çabaları kamu nezdinde oldukça uzun bir süre ihmal edilmiştir. 2002 yılında Bakanlar Kurulunda kabul edilen "Binaların yangından korunması hakkında yönetmelik" in kabulüyle bu eksiklik bir ölçüde giderilmiştir (Resmi Gazete sayı 4390). Yönetmelikle, Türkiye'de ilk defa bütün ülke genelinde kamu, özel kurum, kuruluşlar ve kişilerce kullanılan her türlü yapı, bina tesis ve işletmeler kapsama alınmıştır (Demirel ve Konur 2006).

Anılan yönetmelik Bakanlar Kurulunun:

- 27/11/2007 gün ve 2007/12937 sayılı kararı ile resmi gazetenin 19/12/2007 gün ve 26735 sayılı sayısında ve
- 10/08/2009 gün ve 2009/15316 sayılı kararı ile resmi gazetenin 09/09/2009 gün ve 27344 sayılı sayısında yayınlanarak revize edilmiştir.

Yönetmeliğin Amacı: kamu kurum ve kuruluşları, özel kuruluşlar ve gerçek kişilerce kullanılan her türlü yapı, bina, tesis ve işletmenin, tasarımı, yapımı, işletimi, bakımı ve kullanımı safhalarında çıkabilecek yangınların en aza indirilmesini ve herhangi bir şekilde çıkabilecek yangının can ve mal kaybını en aza indirerek söndürülmesini sağlamak üzere, yangın öncesinde ve sırasında alınacak tedbirlerin, organizasyonun, eğitimin ve denetimin usul ve esaslarını belirlemektir.

Kapsamı ise:

- a. Ülkedeki her türlü yapı, bina, tesis ile açık ve kapalı alan işletmelerinde alınacak yangın önleme ve söndürme tedbirleri
- b. Yangının ısı, duman, zehirleyici gaz, boğucu gaz ve panik sebebiyle can ve mal güvenliği bakımından yol açabileceği tehlikeleri en aza indirebilmek için yapı, bina, tesis ve işletmelerin tasarım, yapım, kullanım, bakım ve işletim esaslarını ortaya koymaktır.

Avrupa Konseyi de otellerde yangın güvenliğini sağlamak için önemli kararlar almıştır. Bu kararlardan ilki 22 Aralık 1986 tarihli konsey kararıdır. Bu tavsiye kararında birlik üyesi ülkelerdeki konaklama işletmelerinin uyması gereken minimum yangın güvenlik önlemleri vurgulanarak uyulması tavsiye dirmiştir (AB Komisyonu, http://ec.europa.eu/consumers/cons_safe/serv_safe/fire_safe/index_en.htm). Ulusal yasaların yeterli olmadığı durumlarda üye ülkelerin, otellerde konukların yangın olasılığına karşı güvenlerinin sağlanması için yönerge ile tavsiye edilen olanaklı tüm önlemleri alması gerekmektedir. Önerilen bu önlemler (http://ec.europa.eu/consumers/cons_safe/serv_safe/fire_safe/index_en.htm):

- Yangın çıkma riskini düşürecek,
- Alevlerin ve dumanın yayılmasını önleyecek,
- Yangın mahallinde bulunanların sağlıklı bir biçimde tahliyesini sağlayacak,
- Acil ekiplerinin müdahale edebilmesine olanak sağlayacak önlemlerdir.

1986 tavsiye yönergesinin ardından AB konseyi yangın güvenliği konusunda 27 Haziran 2001 tarihli rapor ile 86/666/EC sayılı komisyon kararlarının uygulanmasını üye ülkelerden istemiştir (AB Komisyonu 2001).

ABD’de ise kısaca NFPA olarak anılan Ulusal Yangın Önleme Derneği (National Fire Protection Association), yangınların önlenmesi, olması halinde en az zararla söndürülmesi için çaba vermektedir. NFPA 1896 yılında kurulmuş kar amacı gütmeyen gönüllü bir kuruluştur. Kuruluş, tüm dünyada yangınlardan ve etkilerinden kaynaklanan ve insanlığın yaşam kalitesine olası olumsuz etkileri en aza indirgemeyi amaçlamaktadır. Dernek bu amacını standartlar ile ilgili dünya çapında ortak görüş sağlama ve savunma, araştırma, eğitim ve öğretim yolu ile gerçekleştirmektedir. Tüm dünyada 75.000 üyeye sahip olan dernek yangın önleme amacına yönelik 300’den fazla standart ve yasa önerisi geliştir-

miş, yayımlamış ve yaymıştır (NFPA, <http://www.nfpa.org/categoryList.asp?categoryID=143&URL=About%20NFPA>).

NFPA oteller için bir yangın güvenliği standardı geliştirmiştir. Otel ve motel-lerin uymak zorunda oldukları yangın güvenliği koşulları 1990 yılında kongre-
de kabul edilerek yasalaşmıştır. Yasa gereğince (ABD Yangın İdaresi, http://www.usfa.dhs.gov/citizens/all_citizens/hotel.shtm) :

- Her bir otel odasında NFPA 72. Standardına uygun kablo ile ilişkilendi-
rilmiş bir yangın ihbar detektörü bulunmak zorunluluğu vardır.
- Odalarda NFPA 13 yada R13 standardına uygun sprinkler kafalı, yan-
gın söndürme düzeneği bulunmak ( ya da daha az katlı binalarda
yangın söndürme sprinkleri bulundurma zorunluluğu yoktur) zorundadır.

Devletlerin yanı sıra tur operatörleri de yangın güvenliğine özel bir atfetmiş-lerdir. Nitekim birçok tur operatörü, turist gönderdikleri konaklama işletmele-
rinin yangın güvenliği önlemlerini yerinde titiz bir biçimde denetlemektedir.
Denetimlerin odaklandığı noktalar (Enz ve Taylor 2002; FTO 2002):

- Odalarda duman detektörü ve yangın alarmı,
- Odalarda yağmurlama düzeneği (sprinkler),
- Oda kapıları arkasında ve koridorlarda yangın kaçış planı,
- Yangın alarm düzeneğinin aylık kontrolden geçmesi,
- Yangın merdiveninin varlığı,
- Yangın kaçış yollarının ve yangın merdiven çıkışlarının kilitli olmaması,
- Yangın kaçış yollarının uygun yn okları ile belirlenmiş olması,
- Asansör kapılarında “yangın halinde kullanmayınız” uyarısı,
- Gerekli yerlerde çalışır vaziyette, uygun nitelikte ve sayıda yangın sn-
drcnn varlığı gibidir.

Yiyecek Güvenliği

Otel işletmelerinin yiyecek ve içecek sunum süreçleri insan sağlığı ile yakından ilgili birçok işlemi gerektirir. Tüm işlemlerin insan sağlığına zarar vermeyecek bir biçimde planlanması ve yrtlmesi, ürün hammaddelerinin üretiminden, hazırlanarak sunumuna dek her bir evrede sağlık ve hijyen kurallarına uygun bir çabayı gerektirir. Yiyecek güvenliği ile ilintili riskler zincirin herhangi bir evresinde ortaya çıkabilir. Bu nedenle üretim zincirinin her aşamasında uygun bir denetim zorunludur (Faergemand 2008).

Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) denetimli otellerde sunulan yeme-içme hizmetlerinin insan sağlığına olan uygunluğunu sağlamak aynı bakanlığın sorumluluğundadır (Resmi Gazete sayı 25902). Ancak ülkemizde yiyecek üretim ve sunum süreçleri ile ilintili faaliyetler gerektiği gibi denetlenmemektedir (Aydoğdu 2011). Bu görüşü güçlü kılan en önemli veri KTB Turizm Yatırımları Genel Müdürlüğü'nden Enver Öncü'nün yıl bazında KTB denetimli otellerin %83'ünün Gıda Güvenliği denetiminden geçtiği yönündeki ifadesidir (Baykal 2009). Buna karşın otel yiyecek içecek çalışanlarının büyük çoğunluğu denetimlerin ciddiyetten uzak bir biçimde göstermelik kabilinden yapıldığını vurgulamaktadır (Türksoy ve Altıniğne 2008; Duranoğlu vd 2008).

FTO'nun otel işletmelerinde yiyecek ve içecek güvenliği konusundaki yaklaşımı da bu yöndedir. Nitekim Benimsenen Uygulamalar adlı yönergelerinin "Yiyecek Sağlığı" bölümünün girişinde otellerde yiyecek sağlığı sağlamada en büyük sorunun bu konuda anılan işletmelerde kabul edilebilir bir yönetmelik eksikliği olduğu vurgulanmaktadır. Bunun üzerine FTO, turist gönderdiği otellerde olması gereken yiyecek ve içecek sağlığı koşullarının saptanması için inisiyatif üstlenmiştir. FTO, danışmalık firmalarının tıp alanındaki uzmanlarının başkanlığında üye tur operatörlerinin katılımı ile bir alt komisyon kurulmasını sağlamıştır. FTO, komisyonun başkanlığına getirilen Prof Rodney Cartwright'tan otel işletmeleri açısından yiyecek ve içecek sağlığı için uyulması gereken konuları kabul edilebilir ve aynı zamanda istenileni gerçekleştirebilir bir yönetmelik hazırlaması talep edilmiştir (FTO 2002).

Hazırlanan yönetmelik günümüzde ISO 22000:2005 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi Standardı olarak düzenlenmiş olan HACCP ilkelerine dayalı bir çalışmadır. "ISO 22000:2005 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri – Gıda Zincirindeki Tüm Kuruluşlar İçin Şartlar" gıda zincirinde yer alan halkaların her birinin güçlü olduğundan emin olunmasını sağlamaya yönelik geliştirilmiştir. Eylül 2005 de yayınlanan standart dünya çapında güvenli gıda üretim zinciri oluşturmak amacıyla oluşturulmuş uluslararası bir standarttır. Standart yayımlandığı tarihten günümüze tüm taraflarca olumlu karşılanmış ve açık bir biçimde gıda sağlığı için tüm Dünyaca izlenilecek küresel bir standart haline gelmektedir. Tedarikçiler, kullanıcılar, yasal otoriteler, tüketiciler ve tüm ilgili birimler arasında iletişimi ve bu sayede güvenli gıdanın her basamakta izlenebilirliğini sağlamayı esas almaktadır. Bu Standart, gıda zinciri boyunca son tüketime kadar gıda güvenliğini sağlamak için takip eden genellikle anahtar öğeler olarak kabul edilen öğeleri birleştiren gıda güvenliği yönetim sistemi için ihtiyaçları tanımlamaktadır. Ülkemizde ise TS EN ISO 22000 "Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri-Gıda Zincirindeki Tüm Kuruluşlar İçin Şartlar" Standardı, Avrupa Standart-

lar Birliği (CEN) tarafından kabul edilen EN ISO 22000 Standardı esas alınarak hazırlanmış ve 24 Nisan 2006 tarihinde Türk Standardı olarak yayımlanarak ilgili tarafların hizmetine sunulmuştur (TSE EN ISO 22000).

Standart, gıda güvenliği için tehlike oluşturacak durumların tespitinde ISO 22000 Codex Alimentarius (gıda kodeksi) prensiplerine uygun bir HACCP sistemi kurularak tüm süreç ve risklerin tanımlanmasını, aynı zamanda iyi üretim uygulamalarını, varsa sektöre ait yasal gereklilikler ve dokümanite edilmiş iyi bir yönetim sistemi ile desteklenmesini, ön koşul programlarını, tedarik zinciri içinde etkileşimli iletişim, gerekliliklerin, tarladaki çiftçiden, taşıma ve depolama operatörlerine, perakendeciler ve restoranlardan onların tedarikçilerine kadar (makine ve ambalaj üreticileri dâhil olmak üzere) ortak olmasını şart koşmaktadır (Yılmaz 2007).

Codex Alimentarius Komisyonu (CAC- Codex Alimentarius Comission) 1963 yılında her ikisi de Birleşmiş Milletler kuruluğu olan Gıda ve Tarım Örgütü ile Dünya Sağlık Teşkilatı'nca ortaklaşa kurulmuştur. O günden günümüze dek CAC gıda güvenliği alanında gıda tanımlamaları yapmakta, gerekli nitelikleri belirlemede, gıda standartlarını geliştirmekte ve uygunluk yöntem ve prosedürleri geliştirmektedir. Gıda güvenliği alanında kabul edilen standartlar ve ilgili mevzuat Codex Alimentarius'da yayınlanmaktadır (Miyagishima 2008).

Havuz Güvenliği

Otellerde havuz ve havuz suyu güvenliği turistik tüketiciler kadar tur operatörlerinin de önemsedikleri bir konudur. TUI, Thomas Cook, First Choice gibi uluslararası ölçekte büyük tur düzenleyen firmalar, otellerdeki emniyet ve güvenlik konuları arasında havuz ve havuz suyu güvenliğine özel bir önem atfetmektedirler. Anılan operatörler havuz güvenliğini hijyen, yönetsel önlemler ve düzenlemeler olmak üzere iki başlık altında değerlendirmektedirler (FTO 2002).

Havuzlarda Hijyen

Su etkinlikleri ve yüzme havuzları herhangi bir tatil otelinin en önemli rekreasyonel olanakları arasındadır. Ancak 2000 yılında Fas'ta bir otelde patlak veren ve su yolu ile bulaşan hastalık, yüzme havuzlarının çok tehlikeli alanlar olabileceğini göstermiştir. Cryptosporidium ya da Cryptosporidiosis adıyla bilinen hastalık, dışkıdan kaynaklanan bir enfeksiyon türüdür. Cryptosporidium bağırsağına mikrop bulaştıran Cryptosporidium mikrobusunun yol açtığı bir ishal hastalığıdır (NSW 2001). Bu hastalık yüzme havuzlarında salgın biçiminde yayılan

bir nitelik taşımaktadır. Bu hastalık 2000 yılında İngiltere’de 1 Milyon Sterlin büyüklüğünde zarar yol açmıştır (FTO 2002).

Otel havuzları tatilcilerin en çok zaman geçirdikleri rekreasyonel alanlardır. Yüzmenin yanı sıra su jimnastiği benzeri havuz etkinlikleri toplu kullanımını gerektirmektedir. Çok zaman su topu maçları ve çeşitli yarışmaların düzenlendiği havuzlarda diğer yüzücülerden ya da bireyin kendi vücudundan kaynaklanan bakteri üremesi kaçınılmaz bir durumdur. Otel havuzlarının çok zaman aşırı kullanıldığı bilinmektedir. Kapasite aşımına ek olarak konukların duş almadan havuza girmeleri bakteri üremesini daha da kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır. Düzenli kontrollerin ve mücadelenin yapılmadığı durumlarda ishal, deri hastalıkları ya da iç kulak iltihabı gibi hastalıklar kolaylıkla ortaya çıkmaktadır.

Otel Havuzlarında Yönetmelik ve Düzenlemeler

Otel havuzlarının güvenli olması için fiziksel bir takım standartlara uygun olması gereğinin yanı sıra yönetmelik olarak da alınması gereken önlemler vardır. Otellerde inşa edilecek havuzların tabii olması gereken kurallar, Sağlık Bakanlığı’nın ilgili yönetmeliğinde belirtilmektedir. Bakanlık ayrıca havuzların denetlenmesi ile ilgili 15/05/2008 tarihli ve 15653 sayılı bir genelge ve 15/07/2008 tarih, 22545 sayılı yazı ile tüm valiliklerden halk sağlığının korunması amacıyla gerekli denetimlerin yapılmasını talep etmiştir. Denetimlerin yapılacağı ölçütler bakanlığın 15 Aralık 2011 tarihinde yayınladığı yönetmelikle yeniden belirlenmiştir (Resmi Gazete sayı 28143). Değişiklikle “Teknik işler ve havuzun uygun şekilde işletilmesinden sorumlu kimya veya sağlık eğitimi almış, en az lise mezunu” bir mesul müdür ve eğitim almış bir havuz operatörü çalıştırma zorunluluğu da getirilmiştir.

FTO’nun yüzme otel yüzme havuzları için öngördüğü yönetmelik ve düzenlemeler ise kısaca:

- Havuz çevresinde bilgilendirme yazıları
- Havuz suyunun nitelikleri ve bakımı olarak iki grupta sınıflandırılabilir.

Yüzme Havuzları Bilgilendirme Yazıları

Havuz çevresinde konukların kolaylıkla görebileceği biçimde yerleştirilmiş havuz kullanım kuralları ve diğer uyarı yazılarının varlığı bir zorunluluktur.

Bu yazılarda:

- Havuz kullanım saatleri,
- Havuzun derinliği,
- Ani derinlik farkları
- Dalınmaz uyarısı,
- Dikkat kaygan zemin uyarısı,
- Girmeden lütfen duş alınız uyarısı, gibi konular yer almaktadır.

Yukarıda sayılan uyarıların yanı sıra, otel işletmesine ait havuz ya da havuzlarda:

- Acil durum kurtarma malzemelerinin (can simidi ve/ya da yeleği) kolaylıkla görülebilecek bir biçimde sürekli hazır bulundurulup bulundurulmadığı,
- Havuz çevresinin kaymaz bir malzeme ve/ya da halı ile kaplı olup olmadığı,
- Günün uygun saatlerinde alınan su örneklerinin normal düzeye uygunluğunun ve kayıtlarının düzenli bir biçimde tutulup tutulmadığı,
- Havuz suyunun berrak ve temiz olup olmadığı gibi konularda denetlenmektedir.

Havuz suyunun nitelikleri ve bakımı detaylı olarak Sağlık Bakanlığı'nın 15 Aralık 2011 tarihli yönetmeliğinin ekinde görülebilir.

Çocuk Oyun Alanı Güvenliği

Otel, tatil köyü vb. işletmelerde çocuk oyun alanları varlığı, tatil yapma isteğinde olan ailelerin çok önem verdikleri rekreasyonel olanaklardan bir diğeridir. Tesisin seçiminde çocuk oyun alanlarının varlığı aileler açısından belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle rekreasyon amaçlı tatillerde çocukların güvenli bir ortamda hoş vakit geçirmeleri, hem tatilin çocuklar açısından verimli, hem de ebeveynler açısından sıkıntısız biçimde geçirilmesi olanağı sağlamaktadır.

Ancak çocuk oyun alanları belki de bir otel işletmesi için en tehlikeli ve üzücüdür ki en çok ihmal edilenidir (Riskex Pty Ltd, <http://www.safetyrisk.com.au/2010/04/02/playground-safety-for-hotels-and-apartments/>). Bu ihmal çok zaman hoşça geçirilmesi umulan bir tatilin acı bir anıya dönüşmesine de yol açabilmektedir.

Çocuk oyun alanlarında sıkça görülen olumsuzlukların başında gerekli emniyet ve güvenlik önlemlerinin alınmamış olması gelmektedir. Bu tür ihmal özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha yaygındır.

Avrupa Birliği ülkelerinde, çocukların oyun alanlarında güvenli bir şekilde vakit geçirebilmeleri için kullanılan oyun ekipmanlarının tasarımları, oturdukları yüzeylerin, malzemelerinin, yerleşimlerinin ve bakımlarının CEN tarafından hazırlanan EN 1176 standartlarına uygun olarak yapılması önşart olarak konulurken, ülkemizde bilimsel ölçütler dikkate alınmadan, ben yaptım oldu mantığı ile tasarlanmaktadır. Bu yerlerde çocuklarımızın düşmeleri, bir yerlerini kırmaları ve bir hastalığa kapılmaları an meselesidir. AB ve diğer gelişmiş ülkeler çocuklar için yapılacak parklara bu kadar önem verirken, AB'ye aday olan ülkemizde bu standartlar çoğunlukla göz ardı edilmektedir (Makina Mühendisleri Odası Birliği-MMOB, http://www.mmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=7096).

Öte taraftan gerekli önlemlerin alınmış olması çok zaman neşe içinde hopyayıp-zıplayan, salıncaktan kaydırağa koşan çocuklar için yeterli olmamaktadır. Gelişmiş ülkelerin yanı sıra gerekli önlemlerin yeterince alınmış olduğu otel ve tatil köylerinde görülen oyun alanı kazalarının başlıca nedeni çocukların oyun oynadıkları süreçte yeterli izleme ve gözlemden mahrum bırakılmalarıdır. Bu ihmalin sonucunda yaralanmalar, hatta ölümler meydana gelmektedir.

Çocuk oyun alanlarında en çok rastlanan ve yaralanma ile sonuçlanan kazaların başında “düşme” gelmektedir (MMOB, http://www.mmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=7096&tipi=3&sube=18). Çocuklar kayarken, tutamağı ellerinden çıkararak veya salıncakta, atlıkarıncada, tahterevallide, tarzan merdiveninde dengelerini kaybederek düşerler. Çocuklar sadece düşme nedeniyle yaralanmazlar, aynı zamanda düşerken başka bir ekipmana çarparak da yaralanırlar. Bu nedenle düşmeyi önlemek, en azından en az'a indirgemek gerekmektedir. Düşme sonucu oluşan yaralanmaların en az zararla atlatılabilmesi büyük bir özen gerekmele birlikte, standardize edilmiş ekipmanlar bunu sağlayabilmektedir. Düşmelerin dışında çocuk oyun alanlarında kaza ve yaralanmalara neden olan etmenler ise (Dirk Van Aaken 1997; MMOB 2008; Riskex Pty. Ltd. 2010):

- (Görünmez) tuzaklar
- Oyun ekipmanları ile çarpışma,
- Sivri uçlu cisim batmaları,
- Kırık cam kesikleri,

- ıkıntı oluşturan ekipman ve aksamalar biçiminde sınıflanabilir.

ocuk oyun alanları ve ekipmanları ile ilintili standart çalışmaları ilk kez 1924 yılında Avustralya’da başlamıştır. Anılan tarihte “Parklar, okullar ve yerel kullanım için oyun alanları ekipmanları standardı adı ile yayımlanan standart iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde genel gereklilikler tanımlanırken, ikinci bölümde ise tasarım ve yapım aşamasındaki güvenlik boyutları tanımlanmaktadır. Söz konusu standart son olarak Avustralya Standartlar rgt (ASO) tarafından 2004 yılı Eyll ayında revize edilerek 13 Ekim 2004 yılında yayınlanmıştır (ASO, 2004).

Türkiye’deki ocuk oyun alanlarına standart uygulaması Avrupa’daki standardın Türkiye’ye uyarlanması ile gerçekleşmiş ve bu standartlar TS 5219 EN 71 yerine TS EN 1176 (1,2,3,4,5,6,7) ve TS EN 1177 standardı uygulamaya girmiş bulunmaktadır (MMOB 2008).

Asansör Güvenliği

Otellerdeki asansörler işgören ve konukların can güvenliği açısında tehlike oluşturan alanlardan bir diğeridir. Tüm önlemlere ve bilgilendirmelere rağmen, ülkemizde çok sayıda asansör kazası olagelmektedir. Pek çok teknik alanda olduğu gibi burada da kazaların ana sebebi insan davranışlarıdır. Ülkemizde kullanılmakta olan asansörlerin güvenli ve çalışır durumda olmaması konusunda yıllardır yaygın bir Şikayet ve yakınma vardır. Gerekliliğe ve güvenliğe sahip olamayan asansörlerden ölümcül ve yaralanma Şeklinde olan kazaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu kazaların en başında asansrlerdeki yapım ve kullanım sırasındaki hatalar neden olmaktadır. Asansörlerin periyodik kontrolü, asansörlerde bulunan eksik ve hataların giderilmesi, öncelikle can güvenliği açısından önemli olduğu gibi, “Asansör Yönetmeliği” gereği yasal bir zorunluluktur (Steigen Asansörleri, <http://www.steigen.com.tr/asansor-kazalari.html>).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yayınlanan asansör yönetmeliği ile insanların can ve mal güvenliği sağlanmaya çalışılmaktadır. Yönetmelik 29/6/2001 tarihli ve 4703 sayılı “rnlere ilişkin teknik mevzuatın hazırlanması ve uygulanmasına dair kanuna” dayanılarak aynı zamanda Avrupa Birliğinin 95/16/EC sayılı direktifine paralel olarak hazırlanmıştır (Resmi Gazete sayı 26420). Yönetmeliğin amacı; İmar Kanunu ve buna bağlı imar yönetmeliklerine göre inşa edilen binalarda, insan ve yk taşımada kullanılan asansörlerin ve güvenlik aksamalarının projelendirilmesi, tasarımı, imali, montajı ve bakımı gerektiği gibi yapıldığında ve işletilmesinde kullanıcıların sağlığını ve güvenliğini tehlikeye

atmayacak şekilde piyasaya arz edilmelerini sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için anılan yönerge ile tasarım ve imalat aşamalarında uyulması gereken temel sağlık ve güvenlik kuralları ile takip edilmesi gereken uygunluk değerlendirme işlemlerini ve uygunluk değerlendirmesi yapacak onaylanmış kuruluşların görevlendirilmesinde dikkate alınacak asgari kıstaslar belirlenmiştir (Resmi Gazete sayı 26420). Bakanlık bu yönetmeliğin yanı sıra, işletmeye alınan tüm asansörlerin düzenli bakımlarının yapılmasını sağlamak amacıyla 18 Kasım 2008 tarihinde “Asansör bakım ve işletme yönetmeliğini” çıkarmıştır (Resmi Gazete sayı 27058).

Tüm bu çabalara rağmen asansör kazaları önlenememektedir. Asansör kazalarına ilişkin sağlıklı bilgi bulunmama ile birlikte 2009 yılında yaklaşık 365 yurtdışımızın asansör kazalarında can verdiği tahmin edilmektedir (Zadil, <http://www.patronlardunyasi.com/haber/Isvicreli-dev-sirket-merkezini-Turkiye-ye-tasidi/90665>).

Otellerde görülen asansör kazalarına neden olan etmenlerin başında iç güvenlik kapısının bulunmaması gelmektedir. Özellikle küçük çocuk ve yaşlıların ellerini, kollarını, giysilerini asansör ile asansör shaftına sıkıştırmaları kazalara neden olmaktadır. Bunun dışında, çağrı yapılan kat'a ulaştığı sanılan asansör kabininin kapı açıldığında gerçekten orada olmadığı ve insanların asansör boşluğuna düştüğü de görülmektedir. Asansörlerin gerekli aylık bakımlarının yapılmaması, sıkça yaşanan elektrik kesintileri, ani voltaj düşüklükleri, asansör kazalarına yol açan diğer etmenler olarak sıralanabilir.

FTO'nun tüm otellerden talep ettiği asansör güvenliği ile ilintili önlemler aşağıdaki gibidir (FTO, 2002).

- Her katta asansör girişinde yangın halinde kullanmayınız uyarısı,
- 12 yaş altı çocukların ebeveynleri ya da bir yetişkin eşliğinde kullanabilecekleri yazısı,
- Asansörde sigara içmeyiniz uyarısı,
- Tüm asansörlerin aylık bakımdan geçmesi koşulu'dur.

Genel Güvenlik Konuları

Bu başlık altında konaklama işletmelerinin genel alanlarında, odalarda, balkon ve teraslarda dikkat edilmesi gereken emniyet ve güvenlik standartlarına yer verilmektedir.

Tamamen Cam ve Benzeri Malzeme İle Kaplı Alanlarda Can Güvenliği

Otellerde sıkça grlen ancak istenmeyen durumlardan bir diğeri tamamen cam vb. Őeffaf malzeme ile kaplı alanlarda meydana gelen görünmez kazalardır. Özellikle lobi, restoran ve bar gibi toplu kullanıma açık bölümlerde duvardan duvara cam ile kaplı alanlar konuklar için ciddi sonuçlar doğurabilecek kazalara yol açmaktadır. Őeffaf yapı malzemesini fark edemeyen konuklar Şiddetli arpımlar sonucu yüzlerinden ve dizlerinden ciddi yaralar almaktadırlar. Böylesi çarpışmalarda boyun bölgesindeki atar ve toplar damarların kesilme olasılığı ölümle sonuçlanabilmektedir.

Bu ve benzer yaralanmalardan korunmak için FTO tamamen cam ile kaplı alanlarda ocuk göz hizası olan 80 cm'de daire biçiminde kırmızı çıkartmalar önermektedir. ıkartma yapıştırma yüksekliği yetişkinler için ise 150 cm'dir (FTO 2002).

Korkuluk ve Tırabzan Güvenliği

Otellerin genelinde yer alan korkuluk ve tırabzanlar, konukların can güvenliği açısından tehlike doğuran diğer alanlardandır. Balkon ya da terasa sahip otel odalarını kullanan gerek yetişkin, gerekse de çocuklar dikkatsiz davranmaları halinde düşerek yaralanabilmektedirler.

Balkondan düşme, küçük çocuklarda balkon tırabzanına tırmanma biçiminde olabileceği gibi, tırabzan aralığının 10 cm'den geniş olması durumunda arasından geçerek boşluğa düşme biçiminde meydana gelmektedir. Yetişkinler ise, tatilin verdiği serbestlik ve çok zaman alınan aşırı alkol sonrasında dengelerini yitirme sonucunda balkondan düşmektedirler. Gerek ocuklar için, gerekse de yetişkinler için düşmeler ciddi sakatlık ve ölüm tehlikesi taşımaktadır.

Ülkemizde merdiven korkulukları ve tırabzanlar için öngörülen yükseklik 19/08/2008 tarihinde revize edilen İmar Yasasında 90 cm olarak belirlenmiştir. Bu yüksekliğin dışında konu ile ilgili özgün kapsamlı bir yasa ya da yönetmelik yoktur (Resmi Gazete sayı 26972).

FTO'nun nerisi 2002 yılından önce yapılmış otellerde merdiven, balkon ya da terasların en az 100 cm yüksekliğinde korkuluk ya da tırabzana sahip olmaları biçimindedir. Yeni yapılacak otellerde ise korkuluk ve tırabzanların yerden 110 cm yükseklikte ve ara çubuklarının tırmanmaya olanak tanımayacak biçimde yapılmasıdır (FTO 2002). ocuklu ailelere seyahat satın aldıkları anda zemin ya da alt kattan oda önerilmesi bir başka önleyici tedbir olarak tavsiye edilmektedir.

Tüm bu anlatılanların dışında konaklama işletmelerinin genel alanlarında konukların yürümelerini güçleştirecek engel ya da çukurların olmaması gerekmektedir.

Konukların emniyet ve güvenliği açısından yağışlı havalarda lobi giriş ve çıkışlarına “dikkat kaygan zemin” uyarısını konması genel bir standarda dönüşmüştür. Lobi, restoran ve diğer genel kullanıma açık alanların, genel tuvaletlerin ve yerlerin temizliği sırasında “dikkat kaygan zemin” levhasının konulması dikkatsiz konukların düşmelerini önleme bakımından etkin bir yöntemdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada otel ve benzeri konaklama işletmelerinde emniyet ve güvenlik ile ilgili konular ve bu konularla ilişkilendirilebilecek ulusal ve uluslararası standartların neler oldukları ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma sonuçları otellerde sağlık ve güvenlik ile ilintili konuların yangın güvenliği, yiyecek ve içecek güvenliği, yüzme havuzları güvenliği, çocuk oyun alanı güvenliği, asansör güvenliği, genel alanlar güvenliği, balkon ve trabzan güvenliği olduğunu ortaya koymuştur. Anılan bu konuların temelde turistlerin sağlığını ve can güvenliğini sağlamaya odaklandığı görülmektedir. Çalışma kapsamında yapılan alanyazın taramalarının yanı sıra uzman görüşü başvurularında ülkemizde ve diğer ülkelerde bu konuların tamamını kapsayan sağlık ve güvenlik ile ilgili çerçeve bir yasa ya da yönetmeliğin olmadığı saptanmıştır. Ancak bununla birlikte İngiliz Tur Operatörleri Birliğinin anılan konuları kapsayan “Benimsenen Uygulamalar” adlı yönetmeliklerinin otellerde konaklayacak potansiyel konukların sağlık ve güvenliğini sağlamada etkin bir yönerge olduğu ifade edilebilir. Nitekim görüşüne başvuru uzmanlar, bu yönergedeki konuların ilgili tur operatörünün varış noktasındaki temsilcisi tarafından titizlikle izlenmekte ve denetlenmekte olduğunu ifade etmişlerdir (Günaydın 2009; Giddelo 2010; Kar 2010). Bu yönergenin konukların sağlık ve güvenliğini sağlamada etkin bir araç olmasının yanında turistlerin ulaştırma, seyahat danışmanlığı ve yeme-içme gereksinimlerini sağlayan tüm paydaşlar içinde etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

Otel işletmelerinde konuk sağlık ve güvenliğini sağlamaya yönelik yukarıda sıralanan konuları içerecek kapsamda bir yasa ve yönetmeliğin çıkarılması önerilmektedir. Böylece otellerde konaklayan konukların can güvenliğinin daha güvenli bir biçimde sağlanabileceğine inanılmaktadır. Bunun yanı sıra böyleleri bir düzenleme denetleme görevi yapan kurum ve kuruluşlar içinde kolaylık sağlayacak ve daha etkin bir denetimi olanaklı kılacaktır.

KAYNAKÇA

- AH&LA, <http://www.ahla.com/issuebrief.aspx?id=20300> (Erişim 14/10/2010).
- Aken, D. V. (1997). Consumer Products: Hazard Analysis, Standardization And (Re)Design, *Safety Science*, 6 (1): 90-91
- Asansör Bakım ve İşletme Yönetmeliği, Resmi Gazete sayı 27058, Tarih 18/11/2008
- Asansör Yönetmeliği, Resmi Gazete sayı 26420, Tarih 31/01/2007.
- Australian Standardization Organization, (2004). AS 4685.1—2004, *Playground Equipment- General Safety Requirements and Test Methods*. Australya.
- Aydoğdu, Aydoğan. (2011). Konaklama İşletmelerinde Uluslararası Standardizasyonun Rolü ve Türkiye Uygulamalarının Analizi, (Basılmamış Doktora Tezi) İzmir: *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ababilim Dalı*.
- Batra, A. (2008). Foreign Tourists' Perception Towards Personal Safety And Potential Crime While Visiting Bangkok, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 19 (1) 89-101.
- Baykal, T. Timur Bayındır: Gıda Güvenliği Denetiminin, Son Noktadan Önce, İlk Noktalara İnilerek Denetlenmesi Lazım, <http://www.abvizyonu.com/turob/turob-baskani-bayindirgida-guvenligi-denetimi-son-noktadan-once-ilk-noktalara-inilerek-denetlenmelidir.html> (Erişim 08/12/2009).
- Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete sayı 26735, Tarih 19/12/2007.
- Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik", Resmi Gazete, Sayı: 4390, 12/06/2002.
- Biriz, D. Palm Wing Resort Pazarlama ve Satış Müdürü, *Health & Safety Check*, Mülakat, Didim 18/12/2009.
- Çiğerim, N. Ve Beyhan, Y. (1994). *Toplu Beslenme Sistemlerinde Hijyen*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Commission Of The European Communities (2001). On application of the Council Recommendation of 22 December 1986 on fire safety in existing hotels (86/666/EEC), *Report From The Commission*, Brussel: 1-9.
- Commission Of The European Communities , Europa Consumers Affairs, http://ec.europa.eu/consumers/cons_safe/serv_safe/fire_safe/index_en.htm, (Erişim, 08/10/2010).
- Demirel, F., ve Konur, Z. (2006). Ulusal Ve Uluslararası Mevzuatlar Çerçevesinde Otellerde Kaçış Yollarının Analizi Ve Bir Örneklem, *Gazi Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 21 (2): 289-299.
- Duranoğlu, S. vd. (2008). Antalya'daki Çeşitli Turistik İşletmelerinin Mutfaklarının Hijyen Yönünden Değerlendirilmesi, *Türkiye 10. Gıda Kongresi Bildiriler Kitabı*, Erzurum, 21-23 Mayıs, ss. 1075-1078.
- Enz, C. A. (2009). Safety and Security in U.S. Hotels, *Cornell Hospitality Report* 9 (13): 553-560.
- Enz, C. A. ve Taylor, M. S. (2002) The Safety and Security of U.S. Hotels A Post-September-11 Report, *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, September? 119-136.
- Euronews, <http://www.euronews.net/2010/07/16/hotel-fire-kills-40-in-north-iraq/> (Erişim 08/10/2010).
- European Parliament. (2008). Policy Department Economic and Scientific Policy: Hotel Safety, Brussel.
- European Union (1990). Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 *On Package Travel, Package Holidays And Package Tours*. Brüksel.
- Faergemand, J. (2008) Special Report: The ISO 22000 Series Global standards for safe food supply chains *ISO Management System*, May-June: ss. 1-9.
- Federation of Travel Operators. (2002). *Preferred Code of Practice*. Londra.
- FTO, "Cryptosporidiosis An Action Plan for the Tourist Industry"
http://www.fto.co.uk/assets/documents/fto_cryptosporidium%20Global%20V2.pdf (Erişim 04/03/2009).
- FTO, www.fto.co.uk, <http://www.fto.co.uk/health-and-safety/preferred-code-of-practice/> (Erişim 01/03/2009).

- George, R. (2003). Tourists' Perceptions of Safety and Security while Visiting Cape Town, *Tourism Management*, 24 (5): 575-585.
- Giddelo, J. Letoon Hotel&Apartments, Operasyon Müdürü, Mülakat, İngiliz Tur Operatörlerinin Otellerden Talep Ettikleri Sağlık ve Güvenlik Koşulları, Didim 06.05.2010.
- Günaydın, Y. Aegean Dream Hotel Genel Müdürü, İngiliz Tur Operatörlerinin Türk Otelcilerden Sağlık ve Güvenlik Talepleri, Mülakat, Bodrum 02/10/2009.
- İşyeri Açma Ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete sayı 25092, Tarih 10/08/2005.
- Kar, K. Consumer Affairs Executive Thomas Cook Holidays Division SouthWest Turkey, Mülakat, The Health&Safety Measurements Thomas Cook Seeks on Hotels and Similair Types of Accomoditions, Kuşadası 07.06.2010.
- Kaya, F. Marmaris Palace Hotel Genel Müdürü, Otel İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik, Mülakat, Marmaris 12/09/2009.
- Makina Mühendisleri Odası Birliği (2010). Çocuk Parkları Tuzak Parkları Olması, Basın Açıklaması, http://www.mmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=7096, (Erişim 09/10/2010).
- Makina Mühendisleri Odası Birliği (2010). http://www.mmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=7096&tipi=3&sube=18 (Erişim 09/10/2010).
- Miyagishima, K. (2008). International Standards For Food Safety: A Collaborative Approach, *ISO Main Focus*: 11-12.
- National fire Protection Association, <http://www.nfpa.org/>, <http://www.nfpa.org/categoryList.asp?categoryID=143&URL=About%20NFPA> (Erişim 08/10/2010).
- NSW Health Department (2001). *What is Cryptosporidiosis?* Sydney.
- Patmore, J. XYZ Hotel Representative, TUI Plc, Health&Safety Audit, Mülakat, Marmaris 22/09/2009.
- Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, Resmi Gazete sayı 26972, Tarih 19.08.2008.
- Raymond, C. E. Jr., ve Stipanuk, D. M. (1999). *Security and Loss Prevention Management*. East Lansing, MI: Educational Institute of the AH&LA.
- Riskex Pty Ltd "Safety and Risk Management Information and Resources" <http://www.safetyrisk.com.au/2010/04/02/playground-safety-for-hotels-and-apartments/> (Erişim 09/10/2010).
- Steigen Asansörleri, <http://www.steigen.com.tr/asansor-kazalari.html> (Erişim 15/10/2010).
- TSE, (2006). TS ISO EN 22000 *Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri – Gıda Zincirindeki Tüm Kuruluşlar İçin Şartlar*. Ankara.
- Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete sayı 25852, Tarih 21/06/2005.
- Türksoy, A. ve Altıniğne, N. (2008). Konaklama İşletmelerinde Gıda Güvenliği ve Çeşme İlçesinde Yer Alan Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinde Gıda Güvenliği Uygulamalarının Değerlendirilmesi, *Ege Akademik Bakış*, 8 (2): 605-629.
- United States Fire Administration, http://www.usfa.dhs.gov/citizens/all_citizens/hotel.shtm (Erişim 08/10/2010).
- Wikipedia Organization, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_historic_fires (Erişim 08/10/2010).
- Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete sayı 28143, Tarih 15/11/2011.
- Yaşa, Erol. (1993). Yüksek Binalarda ve Otellerde Yangın Güvenliği Tesisat Mühendisliği Dergisi, 1 (1): 42-45.

- Yılmaz, G. Ő. (2007.) ISO 22000:2005 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi Standardı: Gıda Ambalajı reten Bir Firma rneği (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), İzmir, Dokuz Eylül niversitesi retim Yönetimi ve Endüstri İşletmeciliği Programı.
- Yılmaz, K.. Holidays For You Operatörü Marmaris Bölgesi Head Representative, Holidays Four You Operatörünün Otelere Uyguladığı Health & Safety Check, Mülakat, Marmaris 27/03/2009.
- Yüzme Havuzları Denetimi Genelgesi, Resmi Gazete sayı 17364, Tarih 22/03/2010.
- Yüzme Havuzlarının Tabi Olacağı Sağlık Esasları Ve Şartları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik
- Zadil, M. <http://www.patronlardunyasi.com/haber/Isvicreli-dev-sirket-merkezini-Turkiye-yetasidi/90665> (Erişim 15/10/2010).

Trabzon’da Kalandar Gecesi: Mit, Folklor ve Gelenek

Fatih BEKTAŞ

T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: fatihbektas61@gmail.com

Murat ALTUN

Minnesota Üniversitesi,
Antropoloji Bölümü
E-posta: altun@umn.edu

ÖZ

Ocak ayının 13. gecesi Trabzon ilinde Kalandar isimli rekreatif bir etkinlik geleneksel olarak kutlanmaktadır. Kalandar bir yeni yıl kutlaması olarak tarihi misyonu içerisinde folklorik ve ritüel olarak değerlendirilmektedir. Çalışma Trabzon İli Maçka ilçesi Livera (Yazlık) köyü incelenerek yapılmıştır. Çalışma yöntemi olarak etnografik durum çalışması kullanılmıştır. Mülakatlar yarı yapılandırılmış sorular şeklinde hazırlanmıştır. Gözlem formları düzenlenmiş ve değerlendirilmiştir. Sonuçlara bakıldığında çalışmanın tekrarlanabilir bir olgu olduğu ve Maçka ilçesinde Sümela manastırından sonra rekreasyon turizmine büyük katkısı olabilecek olduğu düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Kalandar, ritüel, rekreasyon, folklor

GİRİŞ

13 Ocak gecesi Trabzon’un birçok ilçesinde ve yüksek rakımlı köylerinde Kalandar Gecesi olarak anılır ve yöreye has bir çeşit yeni yıl kutlaması olarak nesillerdir bilinir. Aslında bu terim Ocak ayının yöredeki adıdır. Kalandar kışın en soğuk olduğu zaman, sahil yörelerinde de hamsinin tuzlama için en elverişli olduğu vakte işaret eder. Peki bu ad ve aynı adla anılan kutlama neden Trabzon’a hastır? Terimin etimolojik kökeni bize bazı ipuçları verebilir. Karadeniz folkloru üzerine çalışanlar terimin Roma İmparatorluğu zamanında, 12 aylık takvim nizamının icat edildiği dönemden itibaren kullanılan hesap defteri “Kalendar”den geldiğini iddia etmektedirler (Emiroglu 1989, Ozturk 2005, Karagoz 2009). Roma pagan inançlarının Hıristiyanlık’a geçişle Avrupa’nın birçok bölge-

sinde muhafaza edildiğini biliyoruz. Müslüman ve Türkmen akınlarının Doğu Karadeniz'e Anadolu'nun geri kalanına kıyasla geç bir tarihte başladığı da bölge tarihçileri tarafından kaleme alınan bir olgudur (Bryer 1975, Lowry ve Bryer 1986, Çiçek 1999, Bilgin 2000). Dahası bölgedeki Hıristiyan Ortodokslar'ın 1923-24 mübadelesinden önce bu kutlamayı gerçekleştirdikleri, lakin komşuları olan Müslümanlar'ın bu şenliğe sadece seyirci olarak katıldıklarını gösteren çalışmalar ve kayıtlar da mevcut (Samuilidis 1991, Karagöz 2011). Miladi takvim olarak bildiğimiz Gregoryen takviminde 13 Ocak'ın eski Jülyen takviminde Isa'nın vaftiz edildiği gün olan 6 Ocak olduğunu da hatırlatalım. Ki bu dönem Hıristiyan inancındaki 40 günlük et yememe orucunun hemen öncesine denk geldiği için Avrupa'daki birçok Karnaval kutlamasının da takvimsel kökenine işaret eder (latince Carnevale= carne[et], vale [son, hoscakal]).

Bizim için önemli olan Kalandar zamanının Hıristiyanlık öncesi döneme ait barındırdığı folklorik ve hatta şamanik öğelerdir. Ki bu öğeler 13 Ocak gecesi yapılan kutlamayı anlamlandırmamıza da yardımcı olacaktır. İster seküler-Miladi (1 Ocak) ister Hıristiyan-Jülyen (24 Aralık) takvimde olsun Kalandar kutlamasının yapıldığı tarihin yılın ilk gününden 12 gün sonraya tekabül ettiğini tespit edebiliyoruz. Yeni yılın başına denk gelen bu 12 günlük dönemin, hem klasik folklorcüler (Abbott 1903, Lawson 1910) hem de Anadolu folklorünün önemli derleyicilerinden Metin And tarafından eski pagan/şaman ay takvimlerinden güneş takvimlerine geçişte doğan gün sayısı farkını kapatmak için türetilmiş bir ek zaman dilimi olduğu ileri sürölmektedirler. Bu dönem, bu iki folklor-derleme okuluna göre, halk nezdinde bir tekinsizlik zamanı olarak algılanmış, kötücölüğün ve uğursuzluğun yer yüzüne hakim olduğu dönem olduğuna inanılmıştır. Ki Makedonya folkloründe Hıristiyanlık'a geçişten sonra bile en kutsal zaman olan Noel ve Vaftiz yortusu arası (24 Aralık-6 Ocak) doğan çocukların Kallikancoroz adli bir mahlukata dönüşeceğine olan inanç 20. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür (Lawson; Abbott). Bizim çalışmamızda zihnimizi meşgul eden en önemli nokta da Kalandar ile yerel inanışlar arasında artık kaybolduğunu tespit ettiğimiz, fakat folklorik düzeyde devam eden bağlantıdır.

Nitekim Maçka'da katılımcı-gözlem ve etnografik yöntemlerle tespit ettiklerimize göre Kalandar kutlamasına katılan maskeli/kostümlü oyuncuların adı da Makedon Kallikancoroz'u andırırçasına Karakoncoloz'dur. 1960'lardan günümüze basılan Türk folklor çalışmaları da bize Çaykara ve Of'ta 13 Ocak gecesi tertiplenen bir tür köy seyirlik oyunu olan "Karakoncilo'nun Kovulması"ndan bahseder (Elçin 1961&1991, And 1962&2007, Duman 1969).

Abbott ve Lawson'un Makedon folkloru ve dönemi itibari ile modern yunan inanışlarını derlediği çalışmalarında Karakoncolo'yu Kallikancoros tablosunda Of yöresine ait bir varyant olarak vermesi de dikkat çekicidir (Abbott 1903, Lawson 1910). Peki nedir bu Karakoncolo? Lawson için açıklama nettir: Yunan mitolojisindeki yarı at yarı insan sentörlerdir (Centaur). Tarihçi Hesiodos'un bahsettiği, medeniyeti simgeleyen Lapithler ile atlı barbarları temsil eden Sentörler arasındaki savaşın mağluplarıdır Sentörler aynı zamanda. Bu antik mit, Lawson'a göre popüler bilinçaltına yerleşmiş ve öncü şehir-devletler tarafından katledilen veya sürülen barbar (belki de göçebe ya da pastoralist) kavimleri daha sonra yarı insan yarı hayvan (at) olarak resmetmiştir. Bu siyasal/toplumsal dönüşüm mitolojide yerini bulmuş, hatta Kallikancoros inanışına vesile olmuştur. Fakat hem Lawson hem de öncülü Abbott'ın tartıştığı ve reddettiği Alman folklor uzmanı Bernhard Schmidt'e göre ise Kallikancoros Türk halk inanışındaki Karakoncolo'nun Makedonya'ya Arnavutlarca taşınmış biçimidir. Schmidt'e göre "koncolo," "türünün en aşağılığı köle" anlamına gelmekte ve Osmanlı kalyonlarındaki kürek mahkumlarına işaret etmektedir (aktaran Lawson). Bizim bu noktada Karakoncolo'nun Doğu Karadenizdeki varlığına dair tahminimiz, yazın Akdeniz'de Osmanlı Hünkar mührüyle korsanlık yapan gemilerin, kışı Batılı ülke donanmalarınca takip edilemeyecekleri güvenli doğu Karadeniz sularında ve limanlarında geçirmiş oldukları üzerinedir. Kalyonların bu konaklamaları esnasında yağmala ve cana kastetme girişimlerinin yüksek ihtimal dahilinde olabileceğini düşünüyoruz. Sürmene ilçesindeki mülakatlarımızda Karakoncolo ya da Koncolo'nun kışın en soğuk olduğu zaman (zemheri vakti), yani Kalandar ayında, kayığı ile denizin öte tarafından geldiğine ait hikayelerin eskiden beri anlatıldığını da not düşelim.

Adını bir kutlamaya veren Kalandar (Ocak) ayının ve kutlama içinde sergilenen bir seyirlik oyunun turistik ve rekreasyonel önemine değinmeden önce bu neredeyse kaybolmaya yüz tutmuş folklorün Anadolu kökenlerine inmemiz gerekiyor.

Kallikancoros'un Türk folkloru ile olan bağıını her ne kadar reddetse de, Lawson 1910'lu yıllarda yaptığı derlemesinde yer olan Kallikancoros ile ilgili folk ritüelleri aslen yunan mitolojisinde garip bir yer teşkil eden Diyonisos'a dayandırır. Bilindiği gibi her biri belirli insan yetilerinin bahşedenleri olan antik yunan tanrılarının aksine, Diyonisos sarhoşluğun, akıldışı davranışlar ile toplumsal normların ihlalinin tanrısıdır ve köken olarak Olimpos'lu değil, "doğulu bir yabancı"dır (Derrida 1981). Metin And ilk folklorik derlemesi olan "Diyonisos ve Anadolu Köylüsü" adlı eserinde bugün Doğu Karadeniz'deki Kalandar kutlaması ve Karakoncolo oyunu hariç günümüzde kaybolmuş "Arap oyunu,"

Köse oyunu, " Barak Baba" gibi hayvan kılıkları ve maskeler içeren kış mevsimi oyunlarından bahseder (And 1962&2007). And'a göre bunlar bugün Yunan mitolojisinde Diyonosos olarak bilinen tanrı kültü ve mevsimsel döngüler ile alakalı, muhtemelen eski Anadolu medeniyetlerine ait ritüellerin kalıntılarıdır. Daha sonra kaleme aldığı "Türk Kültüründe Oyun ve Büyü" adlı eserinde, bu ritüellerin Şamanistlik kökenlerine değinen And, dahası bu halk oyun biçimlerinin batılı anlamında tiyatronun kökeni olduğunu da iddia eder.

YÖNTEM

Bu çalışmada Nitel araştırma yöntemlerinden Durum çalışması kullanılmıştır. "Durum çalışmalarında genellikle birden fazla veri toplama yöntemi işe koşulur; bu yolla zengin ve birbirini teyit edebilecek veri çeşitlerine ulaşılmaya çalışılır. Durumlar birbirinden farklı olduğu için sonuçların genellemesi söz konusu değildir. Ancak bir duruma ilişkin olarak elde edilen sonuçların benzer durumların araştırılmasına yönelik örnekler ve deneyimler oluşturması beklenir" (A. Yıldırım, H. Şimşek. 2006. s,77) Bu çalışmada mülakat, katılımcı-gözlem, sıkça kullanılmıştır. Mülakatlar yarı yapılandırılmış sorular şeklinde hazırlanmış, gözlem formları düzenlenmiştir. Araştırmada veri çeşitlemesi yöntemine sıkça başvurulmuştur. Çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğine bakıldığında ulaşılan sonuçlarda benzer araştırmalarla aynı sonuçlara varıldığı ve tekrarlanabilen olaylar olduğu gözlenmiştir.

BULGULAR

Kalantar kelimesi Trabzon'da yılbaşı gününe (13 Ocak/24 Aralık) ve bu günün gecesinde yapılan eğlenceler ve mahalli takvimde yılın ilk ayına verilen isimdir. Mahalli aylara bakıldığında,

Ocak	Kalantar (Koçakarı Ayı)
Şubat	Küçük ay
Mart	Mart
Nisan	April
Mayıs	Mayıs
Haziran	Kiraz ayı
Temmuz	Orak ayı
Ağustos	Ağustos (Çürük Ayı)
Eylül	İstavrit
Ekim	Üzüm ayı
Kasım	Eyerit
Aralık	Histyianlar, olarak bilinmektedir.

Peki Kalantar kutlamasının ve Karakoncoloz'un bizim bugün izini sürdüğümüz anlamı ne olabilir? Çalışmamızın merkezini teşkil eden Maçka Meryemana

vadisindeki Livera/Yazlık köyünde 13 Ocak gecesi köyün genç erkekleri siyaha boyalı yüzleri ve kostümleri ile önce rol paylaşımı yaparlar. Esas olan tanınmayacak şekilde, bir gelin, bir damat, bir yaşlı adam ya da kadın, bir sarhoş ve bir hayvan postlu (tercihen kurt, ya da yaşlıların bize belirttiği gibi ayı) bu ekip kapı kapı gezerler. Evlerin önüne gelen çocuklar yine köyden köye değişen ama ana teması benzer bir Kalandar tekerlemesi söylerler. Karakoncoloz oyunu adı verilen bir rekreatif seyirlik oyun oynanır. Bu arada tek tanrılı dinler öncesinden kalıntısı olan pek çok ritüel gerçekleştirilir. Ve bereket kültü ile ilgili şu tekerlemeler söylenir.

“Kalandar gecesi devlet bacası
Tasımı dolduran cennet hocası
Doldurmayan cehennem hocası
Üstte erkeği alta dişi”
Bir başka tekerlemede ise,
“Gece geldim kapınıza
Selam verdim yapınıza
Selamım almazsanız

Daha gelmem yapınıza”, tekerlemesi söylenir, ev sahibinin torbayı doldurması beklenir.

Kendilerine Koncolozlar diyen bu grup her evin önünde gelinin hayvan postu ya da sarhoş kılığındaki oyuncu tarafından kaçırılmasını ve daha sonra kurularını içeren rekreasyonel bir gösteri sunarken, ev sakinleri de oyuncuların kim olduklarını tahmin etmeye çalışırlar. Daha sonra hane halkı ile beraber oynanan horon, ev halkının Koncolozlara verdiği meyveler ve çerezlerin toplanması ile son bulur (eskiden bu geceye has haşlanmış mısır "Koliva" ve kabak tatlısı "kabak felisi"nin verildiği bize aktarılan bilgiler arasında). Kalandar gecesi köy ahalisinin bir araya gelerek, toplanılan yiyecekleri beraber tüketmesi ile son bulur. Lakin ertesi gün, yani 14 Ocak'ta eskisi kadar olmasa önem arz etmeyen bir ritüel daha gerçekleştirir.

"Kalandar'ın kırılması" olarak isimlendirilen bu ritüel olmadan evden çıkmamak gerekmektedir.

- Eve ilk gelen kişinin taşıdığı özelliklerine göre yılın iyi veya kötü geçeceğine işaret edileceğine ciddi ciddi inanırlar. Eve kötü huylu, şanssızlığı ile tanınan ya da kör, topal, fakir, kısır kişilerin girmesinin o yılı felaket getireceğine inanırlar. Bu yüzden bu önemli iş kadere bırakılmaz iyi huylu temiz gıysili çocukların eve ilk giren olması sipariş bile edilir.
- Kalandar sabahı kimseye sezdirmeden denize ve sığırlara bakılırsa deniz şans, sığır uğur getirir.
- Kalandar sabahı birine para verenin o yıl evine bereketsizlik girer, birinden para almak bolluk getirir.
- Kalandar ayının ilk suyu, o evde uğurluluğu bilinen birine taşıtılır.
- Kalandar ayının ilk 12 gününde havaların durumu günü gününe izlenir. Her günün hava durumu sıra ile o yılın aylarına karşılık tutulur. Belirli ayların yerini tutan günlerde hava durumu nasılsa o günün karşılığı olan ayda da havaların öyle geçeceğine inanılır.
- Kalandar günü eve ilk giren kimse geveze ise o evin tavukları çok yumurtlar.

Fakat bu ritüeller bugün neredeyse terk edilmiş haldedir. Livera/Yazlık köyü yaşlılarının bize aktardığına göre kimsenin gelmemesi durumunda Kalandar'ı kırmak için eskiden bir buzağı ahırdan eve getirilip gezdirilir ve sonra dışarı çıkarılırmış. Bu ritüelin de tamamen terk edildiğini aktarmamız gerekiyor.

SONUÇ

Livera/Yazlık köyünü bizim çalışmamız için eşsiz kılan Kalandar ve Karakoncoloz folklorünün köyün eskilerinin anlattığı, dahası folklorik derlemelerin aktardığı biçimiyle kutlanıyor oluşudur. Lakin ne kostümlerin seçiminde, ne de oyunun tertibinde sıkı sıkıya uygulanan bir sistemin olduğunu söylemek zor. İlave-ten Karakoncoloz'a dair herhangi bir inanın neredeyse hiç hatırlanmadığı; bu ritüelin mevsimsel döngüyle alakalı bir muhteviyatı da artık barındırmadığını gözlemlemiş bulunuyoruz. Bu noktada Livera/Yazlık sakinlerinin bize belirttiği gibi Kalandar "yaşayan gelenek" fikrini sürdüren, nesillerin bir arada olmasını sağlayan, ve bizim tespitimizle yerel aidiyeti pekiştiren bir aktivite, ya da seküler-ritüel diyebileceğimiz rekreasyonel bir hal almış durumdadır.

Livera/Yazlık'ı bizim çalışmamız için değerli kılan bir diğer neden ise 2008'den bu yana her yıl Yunanistan'dan gelen bir kafilenin de rekreasyonel amaçlı Kalandar kutlamasına katılmasıdır. Aileleri Maçka ilçesinin çeşitli köylerinden 1924 mübadelesi ile Yunanistan'a sürülen bu insanlar kendi kostümleri ve farklı kutlama varyantları ile Kalandar zamanı Maçka'ya turistik rekreasyon sayılabilecek bir değer taşımaktadırlar. Livera/Yazlık ahalisinin ilk başta yadığı bu ziyaretler bizim tespitimize göre daha sonra kabul görmüş ve turistik/rekreasyonel yönüyle bölgeye olan ilgiyi artırabilir bir fırsat olarak görülmektedir. Nitekim Kalandar kutlamasına bizce benzer öğeler içeren ve çalışmamızın ileriki safhalarında karşılaştırmalı bir perspektif için değineceğimiz iki yerel kutlamanın uluslararası ilgiyi yörelerine çekmeyi başardığını ve yerel yönetimler tarafından desteklendiğini belirtmek gerek. Bulgaristan'da yapılan Kukeri şenlikleri (Surva, tarihsiz) ve Sardinya adasındaki Mamuthones ve Issohadores kutlaması (Ballore, tarihsiz) yörelerinin turistik değerini artırmış kırsal kökenli folklorik öğelerdir. Nasıl Bulgaristan'ın Pernik şehri ile Sardinya'nın Mamoida kasabası yerel ritüellerini kendilerine yönelik uluslararası ilginin kaynağı olarak evirmişler ise, benzer bir etki Maçka'daki Kalandar kutlaması için de gerçekleştirilebilir. Tabi bu ancak yerel yönetim, yöre insanı ve konuyla ilgili uzmanların ortak çabaları ile mümkün olabilecek bir sivil girişim olabilir. Sonuç olarak Maçka ilçesi Sümela Manastırının turistik özelliğinin yanında turistik rekreasyon aktivitesi olarak Kalandar kutlamalarını da bölgeyi tanıtan kültürel bir aktivite olarak değerlendirmiştir.

KAYNAKÇA

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayın Evi.
 Abbott, G. F. (1969 [1903]). *Macedonian Folklore*. Chicago: Argonaut,
 And, M. (1962). *Dionisos ve Anadolu Köylüsü*. İstanbul: Elif Yayınları.

- And, M. (2007). *Oyun ve Bugü: Turk Kültüründe Oyun Kavramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bilgin, M. (2000). *Doğu Karadeniz: Tarih, Kültür, İnsan*. Trabzon: Serander.
- Bryer, Anthony. (1975). *Greeks and Türkmens: The Pontic Exception.* *Dumbarton Oaks Papers* (29). ve Heath Lowry. (1986). *Continuity and Change in Late and Early Ottoman Society*. Birmingham: The University of Birmingham.
- Çiçek, A. (1999). *Trabzon-Şal pazarı Çepni Kültürü*. Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür Yayınları.
- Derrida, Jacques. (1981). *Dissemination*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Duman, M. (1969). "Trabzon Yoresinde Kalandar Eglenceleri." *Kiyi*, 41.
- Elçin, Ş. (1961). Karakoncilo Oyunu, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 7 (147).
- Elçin, Ş. (1991). *Anadolu Köy Orta Oyunları*. Ankara: Anadolu Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları
- Emiroğlu, K. (1989). *Trabzon-Macka Etimoloji Sözlüğü*. Ankara: Kebikeç,
- Karagöz, İ. (2009). Momoyer Senliklerinin Kokenleri). *Basilmamis makale*.
- Karagöz, İ. (2011). Liverahılar'ın Dilinden. *Yayınlanmamış Kitap*.
- Lawson, John (1910). *Modern Greek Folklore and Ancient Religion*. Londra: Cambridge University.
- Ozturk, O. (2005). *Karadeniz Ansiklopedisi (The Black Sea Encyclopaedia)*. İstanbul: Heyamola.
- Samuilidis, Hristos (199!). *Geleneksel Pontos Halk Tiyatrosu (Traditional Pontos Folk Theatre)*. İstanbul: Belge.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Ballore, Rafaele. Mamuthones and Issohadores.
http://www.mamoiada.org/_pdf/_mamuthiss/mamuthissEngl.pdf
- Surva: Bulgarian Masquarade Games. <http://www.surva-bg.com/ENGLISH%20VERSION/indexKUK%20en.html>

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Akademik Personelinin Rekreasyon Faaliyetlerinin İncelenmesi

Emre BELLİ

T.C. Atatürk Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Ali GÜRBÜZ

T.C. Mimar Sinan Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; Mimar Sinan Üniversitesindeki akademik personelin rekreasyon kavramı hakkındaki bilgilerinin ölçülmesi ve serbest zamanını nasıl değerlendirdiğinin araştırılmasıdır. Araştırmanın evrenini 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılından görev yapan akademik personel oluştururken; örneklem grubunu ise aralarından tesadüfî yöntemlerle seçilmiş 87'si bayan 125'i erkek olmak üzere toplamda 212 kişi oluşturmuştur. Çalışmada veri elde etmek amacıyla araştırmacılar tarafından katılımcılara 15 soruluk anket yöneltilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 16 istatistik paketleri programında değerlendirilmiş; frekans analizi ve cross-tabs testleriyle yorumlanmıştır. Mimar Sinan Üniversitesindeki akademik personelin % 72'sinin rekreasyon kelimesini daha önce hiç duymadığı ve % 86'sinin ise rekreasyon faaliyetleri için yeterli zamanının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, akademik personel,

GİRİŞ

Bireyin günlük yaşamında çalışmak, uyumak gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için harcadığı süre dışında kalan zamana boş zaman denir. Günün uyuma ve zorunlu çalışma saatleri dışındaki zamanların yanı sıra hafta sonu dinlence-leri emeklilik dönemi de boş zaman olarak nitelenmektedir (Başaran 2003).

Boş zaman, bireyin küçüklükten yaşlılık çağına kadar hayatlarındaki iş yaşamlarının dışında kalan vakitlerini en iyi şekilde değerlendirmeleri için karşılarına çıkan en büyük fırsattır. Özellikle küçük yaşlarda ki ergenlerin boş zamanlarını daha iyi ve daha yararlı şekilde değerlendirmeleri onların toplum içerisinde yaşayacakları sosyal ve psikolojik sıkıntılar karşısında daha olgun yaklaşımlar sergilemeleri açısından çok önemlidir. Aksi halde bu dönemi uygun bir

şekilde geçirmezse yetişkinlik dönemine daha zor geçer, farklı ve kural dışı grupların içine girerek toplumun dışına düşebilir. Toplumun kültürel farklılığı ve değişimi içinde birey bu yeni ortama ayak uydurmak zorundadır. Bu değişim gelişim içinde bireyin rekreasyon eğitimine önem vermesi gerekmektedir (Kılbaş 2001).

Bu tanıma göre öğrencilerin okuldan arta kalan boş zamanlarını değerlendirebilmeleri için de rekreatif etkinliklere gereksinim duymaktadır. Bireyin sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde ve mutlu olmasında, boş zamanlarını uygun bir biçimde değerlendirmesi önemli bir etken olmaktadır. Eğitimciler öğrencilerin gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için en sağlıklı yolların geliştirilmesi çabası içindedirler. Buna bağlı olarak okullarımızda ders verimini artırmak içinde sadece sporu barındırmayan rekreasyon dersini ve öğrencinin ders dışı zamanını planlayan bilinçli ve eğitilmiş rekreasyon uzmanlarına duyulan ihtiyaç kaçınılmazdır (Tezcan 1994).

Bu nedenle yaşam sürecinde oluşan her duruma uyum çabası içerisinde olan bireyin, uyumu, kaygı düzeyi, atılganlık düzeyi ve yaşam kalitelerinin rekreatif etkinliklerden etkilenip etkilenmediği veya ne ölçüde etkilendiğinin belirlenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Rekreasyon İle İlgili Temel Kavramlar

Zaman

Zaman nedir sorusu hepimize oldukça basit gelen bir sorudur. Zaman kavramında uzay ölçüdür zaman sayesinde ölçülebilir (Mirzeoğlu 2003). Sözcük anlamı olarak zaman, bir işi veya oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre veya vakittir. Zaman kavramının başlıca özellikleri şunlardır:

- 1.Zaman ödünç alınamaz
- 2.Kiralanamaz
- 3.Satın alınamaz
- 4.Çoğaltılamaz
- 5.Depolanamaz
- 6.Tasarruf edilemez

İyi değerlendirilmediğinde insanlarda stres yaratır (Hazar 2003). Zamanın insanların sonsuzluk ölçüsü olduğunu ve şimdiye kadar zamanla ilgili doğal kabul edilen her şeyin, insan düşüncesinin ürünü ve göreceli olduğunu belirtir (Kılbaş 2004).

Boş (Serbest) Zaman

Tanım olarak; toplumun bir temel gereksinimi etrafında toplanmış olup, bir okluk tarafından paylaşılmış bulunan bir davranış örnekleri bileşenidir. İşte boş zaman değerlendirmesi de insanların dinlenme ve eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılayan toplumsal bir kuramdır (Hacıoğlu ve Arkadaşları 2003).

Sanayi devriminin gerçekleşmeye başlamasından sonra çalışma hayatında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Günlük alışma süresi sekiz saate haftalık çalışma süresi kırk saate gerilemiştir. Bunun sonucunda insanların kendilerine ayırdıkları zaman oranında büyük bir artış meydana getirmiştir. İleri teknolojinin sonucu olarak serbest zaman artışı, beraberinde kültürel, ekonomik, psikolojik bir takım sorunları da getirmiştir. İşte serbest zaman bireyin hayatında yaşamak veya biyolojik olarak devam ettirmek için kazanç sağladığı süre dışındaki zamandır (Mirzeoğlu 2003).

Rekreasyon

Rekreasyon yenileme, yeniden yaratılma veya yeniden yapılanma anlamına gelen Latince recreation kelimesinden gelmektedir. Türkçe karşılığı yaygın bir Şekilde boş zamanı değerlendirme olarak kullanılmaktadır. Bu ise bireylerin ya da toplumsal kümelerin boş zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici etkinlikler taşımaktadır (Bucher 1972).

Rekreasyon, yeniden yaratma anlamındaki klasik yaklaşımına göre rekreasyon kişiye zorunlu iş etkilerinden sonra yenileyen, dinlendiren ve gönüllü olarak yapılan faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Bucher 1972).

Modern anlamda bir sosyal kurum, bilgiler topluluğu ve profesyonel bir çalışma alanı olarak rekreasyon; işten bağımsız, kendi içinde değerli olan, kişinin pek çok önemli ihtiyaını karşılayan, dolu ve mutlu bir yaşam aracıdır. Rekreasyon, anlamı içeriği ve kapsamı bakımından bir aktiviteyi içine almaktadır. Bunun sonucu olarak birçok tanım ve açıklamaları yapılmıştır (Canay 2005).

Genel anlamda rekreasyon, insanların boş zamanlarında eğlence ve dürtüleri ile gönüllü olarak etkinliklere katılımı olarak açıklanmaktadır (Erkan 1995). Rekreasyon, boş zaman içinde ve onunla ilişkili eylem ya da önceden planlanmış bir hareketsizlik anlamına gelen serbest durgunluğu ad içeren eylemlerin tanımıdır (Mamak ve Pepe 2004).

İnsanın yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmek, aynı zamanda zevk ve haz almak ama-

cıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya gurup içinde seçerek yaptığı etkinliklere rekreasyon denir. Rekreasyon kavramının daha geniş açıklanabilmesi için şu tanımlayıcı ifadeler kullanılmaktadır (Bucher 1972).

Rekreasyon kavramının daha geniş açıklanabilmesi için şu tanımlayıcı ifadeler kullanılmaktadır (Bucher 1972)

1. Rekreasyon, boş zamanda yapılır. iş değildir ve kar gayesi taşımaz.
2. Rekreasyonda, kişi gönüllü olarak ve tamamen kendi arzusu ile etkinliklerde bulunur.
3. Rekreasyon faaliyetleri, katılma zevk veren, mutlu eden ve neşelendiren bir tarzda olur.
4. Rekreasyon faaliyeti, kişisel ve toplumsal fayda sağlar.
5. Toplumsal değerlere aykırı değildir. Yemek yemek, uyumak gibi hayati önem taşımaz.

Rekreasyona Duyulan İhtiyacın Nedenleri

Rekreasyona duyulan ihtiyaçlar rekreasyon faaliyetlerinin kişisel ve toplumsal olarak sağladığı faydalardan ileri gelmektedir.

Kişisel Yönden;

- Fiziki sağlık gelişimin yaratılması,
- Ruh sağlığı kazandırılması,
- İnsanı sosyalleştirmesi, yaratıcılık,
- Kişisel beceri ve yeteneğinin geliştirilmesi,
- Çalışma başarısı ve iş verimliliğine etkisi,
- Ekonomik etkisi, ekonomik hareketlilik,
- İnsanı mutlu etmesi

Toplumsal Yönden;

- Toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlaması
- Demokratik toplum yaratılması (Başaran 2003).

Rekreasyon ve Spor

Çağımızın tekdüze günlük yaşamı içerisinde insanların yaşam zorunlulukları dışında kalan zamanlarını değerlendirmeleri sağlıklı kalabilmeleri için çok önemlidir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak çalışma saatleri giderek azalmak-

ta ve inanların kendilerini gerçekleştirmek için sahip oldukları zaman artmaktadır (Doruker 1999).

Boş zamanları değerlendirme etkinlikleri içeriklerine ve yapıldığı mekanlara göre çok çeşitlidir. Bu etkinliklerden hangisinin tercih edileceği kişinin yapısına, cinsiyetine, eğitimine, sahip olduğu olanaklara ve yeteneklerine bağlıdır (Nimet 2007).

Bunların içinden spor, özelikle de spora pasif katılım, sinema, tiyatro, konser, kitap okuma gibi diğer rekreatif etkinliklere göre herkesin istediği taktirde ilgilenebileceği bir olanak olarak karşımıza çıkmaktadır. Spor, rekreasyonun en kapsamlı, çeşitli ve ilgi çeken alanlarından birini oluşturmaktadır. Spor ve rekreasyon karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler. Spor insanların rekreatif gereksinimlerini karşılamada önemli bir hareket alanı sağlarken, rekreasyonda sporun toplumsal yaygınlaşmasında ve sportif başarılar elde edilmesinde önemli roller üstlenmiştir.

Spor bu rolünü genellikle herkes için spor veya sağlıklı yaşam için spor gibi etkinlik rollerini yerine getirerek gerçekleştirmektedir. Spor bir boş zaman uğraşısı olarak yani amatörce yapılan şekliyle Rekreatif faaliyet özelliği taşımaktadır. Dumas'a göre spor, insanın emrine ve hizmetinde olursa rekreasyon faaliyeti; eğer insan sporun emrine girerse o zamanda spor bir meslek özelliği taşıyarak rekreasyon faaliyeti kapsamı dışında kalmaktadır (Nimet 2007).

İnsanlar giderek, hekimlerin önerileriyle teknolojik gelişmelerin yol açtığı hareketsizlik nedeniyle ortaya çıkan sağlık sorunlarını karşısında spora aktif olarak katılmayı tercih etmektedirler. Sporcuların toplum içerisindeki statülerinin yükselmesi de ailelerin çocuklarını öğrenmeleri dışında spora katılmaya teşvik etmesine yol açmış ve çocukların rekreatif etkinliklerinde spor ilk sıralarda yerini almıştır. Yapılan araştırmalar, rekreasyon amaçlı sportif faaliyetleri tercih eden insanların sayısının diğer faaliyetlere katılanlardan daha fazla olduğunu göstermektedir. Örneğin, Almanya'da halkın %61 boş zaman etkinliklerinden sporu tercih etmektedir.

Ayrıca 1987 yılında Almanya'da 6-16 yaş arındaki 190.000 kişi üzerinde yapılan bir anket araştırmasında araştırmaya katılan gençlerin %60'nun boş zamanlarını spor yaparak geçirdiklerini ortaya çıkarmıştır. Boş zamanlarda sportif faaliyetlere aktif katılmayı tercih etme oranının yüksek olmasındaki temel nedenler, sporun kişisel ve toplumsal özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı; Mimar Sinan Üniversitesindeki akademik personelin rekasyon kavramı hakkındaki bilgilerinin ölçülmesi ve serbest zamanını nasıl değerlendirdiğinin araştırılmasıdır.

Araştırmanın evrenini 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılından görev yapan akademik personel oluştururken; örneklem grubunu ise aralarından tesadüf yöntemlerle seçilmiş 87'si bayan 125'i erkek olmak üzere toplamda 212 kişi oluşturmuştur.

Çalışmada veri elde etmek amacıyla araştırmacılar tarafından katılımcılara 15 soruluk anket yöneltilmiştir.

Elde edilen veriler SPSS 16 istatistik paketleri programında değerlendirilmiş; frekans analizi ve cross-tabs testleriyle yorumlanmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler

	N	%
<i>Cinsiyet</i>		
Kız	87	41
Erkek	125	59
<i>Yaş</i>		
20-25 yaş arası	53	2,0
26-31 yaş arası	50	23,6
32-40 yaş arası	72	34,0
41 yaş ve üstü	37	17,5
<i>Akademik Ünvan</i>		
Uzman	20	9,4
Arş.Gör.	33	15,6
Öğretim Gör.	37	17,5
Öğretim Üyesi	56	26,4
Okutman	66	31,1
<i>Haftalık Ders Saati</i>		
4-8 saat	64	30,2
9-13 saat	61	28,8
14-18 saat	40	18,9
19 ve üstü saat	47	22,2
Toplam	212	100,0

Katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin dağılımlarına bakıldığında 87 kişi ile %41'inin kız; 125 kişi ile %59'unun erkek; yaşlarına ilişkin dağılımlarına bakıldığında %25'inin 20-25 yaş arasında, %23,6'sının 26-31 yaş arasında, %34'ünün 32-40 yaş arasında ve %17,5'inin ise 41 yaş ve üstü olduğu görülmektedir. Akademik ünvanlarına ilişkin dağılımlarına bakıldığında %9,4'ünün uzman, %15,6'sının arş.gör., %17,5'inin Öğretim Görevlisi, %26,4'ünün öğretim üyesi ve %31,1'inin ise

okutman olarak görev yapmaktadırlar. Katılımcıları haftalık ders saatlerine ilişkin dağılımlara bakıldığında ise %30,2'sinin 4-8 saat %28,8'inin 9-13 saat, %18,9'unun 14-18 saat ve %22,2'sinin ise 19 ve üstü saat ders yükü olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların rekreatif etkinliklerle ilgili sorulara verdiği cevaplara ilişkin bilgiler

	N	%
Evet	42	19,8
Hayır	170	80,2
<i>Rekreasyon Faaliyetleri İçin Yeterli Zamanınız var mı?</i>	N	%
Evet	60	28,3
Hayır	59	27,8
Kısmen	93	43,9
<i>Üniversitede Yeterli Tesis Var mı?</i>	N	%
Evet	38	17,9
Hayır	94	44,4
<i>Rekreasyon Kelimesini Daha Önce Duydunuz mu?</i>	80	37,7
<i>Rekreatif Faaliyetlerin Sağlığa Etkisi Var mı?</i>	N	%
Evet	136	64,2
Hayır	52	24,5
Kısmen	24	11,3
<i>Haftada kaç gün Rek, Etkinlikler Yapıyorsunuz ?</i>	N	%
Hiç	104	49,1
1-2 Gün	85	40,1
3-4 Gün	15	7,1
5 ve daha fazla Gün	8	3,7
<i>Rek, Faaliyetlerine Daha Fazla Zaman Ayırmak İstermiydiniz ?</i>	N	%
Evet	160	75,5
Hayır	52	24,5
<i>Toplam</i>	212	100,0

Rekreasyon Kelimesini Daha Önce Duydunuz mu? sorusuna ilişkin dağılımlara bakıldığında katılımcıların % 19,8'inin *evet*; %80,2'sinin *hayır*; Rekreasyon Faaliyetleri İçin Yeterli Zamanınız var mı? sorusuna ise %28,3'ünün *evet*; %27,8'inin *hayır* ve %43,9'unun ise *kısmen* cevabını verdikleri görülmektedir.

Üniversitede Yeterli Tesis Var mı? sorusuna ilişkin dağılımlara bakıldığında katılımcıların %17,9'unun *evet*; %44,4'ünün *hayır* ve %37,7'sinin *kısmen*; Rekreatif Faaliyetlerin Sağlığa Etkisi Var mı? sorusuna ise %64,2'sinin *evet*; %24,5'inin *hayır* ve %11,3'ünün ise *kısmen* cevabını verdikleri görülmektedir.

Haftada kaç gün Rekreatif Etkinlikler Yapıyorsunuz? sorusuna ilişkin dağılımlara bakıldığında katılımcıların %49,1'inin *hiç*, ve %40,1'inin 1-2 gün, %7,1'inin 3-4 gün ve %3,7'sinin 5 ve daha fazla gün; Rekreasyon Faaliyetlerine

Daha Fazla Zaman Ayırmak İster miydiniz? sorusuna ise %75,5'inin *evet* ve %24,5'inin ise *hayır* cevabını verdikleri görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların rekreatif etkinliklerle ilgili sorulara verdiği cevaplara ilişkin bilgiler

<i>Rek. faaliyetlerine zaman ayırmanızı etkileyen etmenler nelerdir ?</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Ders Yüğü	58	27,4
Trafik Sorunu	51	24,1
Bilimsel Çalışmalar	61	28,8
İdari Görevler	42	19,7
<i>Aktif rek. faaliyetlerden hangisini yapmaktan hoşlanıyorsunuz ?</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Bedensel Faaliyetler	64	30,2
Resim	30	14,2
Müzik	9	4,2
Doğa Faaliyetleri	13	6,1
Bilgisayar	96	45,3
<i>Pasif rek. faaliyetlerden hangisini yapmaktan hoşlanıyorsunuz ?</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Televizyon Seyretmek	114	53,8
Radio Dinlemek	12	5,6
Sinema/Tiyatro	46	21,7
Kitap/Dergi/Gazete vb. okumak	40	18,9
<i>Serbest zamanınızı nerelerde değerlendiriyorsunuz?</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Evde	106	50
Spor Tesislerinde	31	14,6
Lokal/Dermek/Kahvehane vb.	43	20,3
Açık ve Kırsal alanda	32	15,1
<i>Toplam</i>	<i>212</i>	<i>100,0</i>

Rekreasyon faaliyetlerine zaman ayırmanızı etkileyen etmenler nelerdir? sorusuna ilişkin dağılımlara bakıldığında katılımcıların % 27,4'ünün *ders yükü*, %24,1'inin *trafik sorunu*; % 28,8'inin *bilimsel çalışmalar*, %19,7'sinin *idari görevler*; Aktif rekreatif faaliyetlerden hangisini yapmaktan hoşlanıyorsunuz? sorusuna ise % 30,2'sinin *bedensel faaliyetler*, %4,2'sinin *resim*, % 6,1'inin *doğa faaliyetleri* ve %45,3'ünün *bilgisayar* cevabını verdikleri görülmektedir.

Pasif rekreatif faaliyetlerden hangisini yapmaktan hoşlanıyorsunuz? sorusuna ilişkin dağılımlara bakıldığında katılımcıların % 53,8'inin *televizyon seyretmek*, %5,6'sının *radio dinlemek*, % 21,7'sinin *sinema/tyatro* ve %18,9'unun *kitap/dergi/gazete vb. okumak*; Serbest zamanınızı nerelerde değerlendiriyorsunuz? %50'sinin *evde*, %14,6'sının *spor tesislerinde* ve %20,3'ünün *lokal/dermek/kahvehane vb. yerlerde* ve %15,1'inin ise *açık ve kırsal alanda* cevabını verdikleri görülmektedir.

DESTEK VE TEŞEKKÜR

Bu araştırmaya katkı sağlayan tüm Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi akademik personeline teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Başaran, Z. (2003). *Rekreasyon Dersi Ders Notları*. Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Rekreasyon Bölümü.
- Tunçkol, H. ve Çumragil, B. (2001). *Selçuk Üniversitesindeki Akademik Personelin Rekreasyon Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi*. Konya.
- Kılbaş, Ş. ve Köktaş, V. (2004). *Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme*. 3. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tezcan, M. (1994). *Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Mirzeoğlu, N.(2003). *Rekreasyon ile İlgili Temel Kavramlar, Beden Eğitimi ve Spor Bilimlerine Giriş*. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Hazar, M.,(2003). *Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim*. Ankara
- Hacıoğlu N. ve Arkadaşları. (2003). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi, Örnek Animasyon*, Ankara.
- Canay, A. (2005). *Çocuğunuz ve Siz*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bucher, A. (1997). *Management of Physical Education and Sport* St. Lois.C.B.Mosby.co
- Nimet,.N. (2007). *Rehabilitasyon Merkezlerinde Eğitim Alan Öğrenci Ailelerinin Rekreasyon Aktivite Tercihlerinin Belirlenmesi*. Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve spor Yüksek Okulu Rekreasyon Bölümü Yayınlanmamış Bitirme Projesi.

Turist Sağlığı Güvenliği

Uğur ÇALIŞKAN

T.C. Dokuz Eylöl Üniğersitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Turizm İŞletmeciliği Bölümü
E-posta: mafseleon@yahoo.com

İpek AYDIN

T.C. Dokuz Eylöl Üniğersitesi
Kalite ve Mükemmellik Merkezi
E-posta:ipek4484@hotmail.com

Özkan TÖTÖNCÖ

T.C. Dokuz Eylöl Üniğersitesi,
Spor Bilimleri ve Teknoloğisi Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr

ÖZ

Bu alıŐma, turizm çeŐitlilięinde Törkiye'ye büyük avantaj sağlama potansiyeline sahip termal kaynaklarımız açısından turist sağlığı güvenliğinin tesis içinden nasıl algılandığının ölçölmesi ve tesislerimizdeki varsa eksikliklerin belirlenmesi ve yapılması gerekenlerin ortaya konulabilmesi için gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Törkiye'de yer alan 5 yıldızlı termal otellerde gerçekleştirilmiştir. Otel personelince doldurulan 349 adet anket toplanmış ve anket formları SPSS 20.0 İstatistik programı ile değerlendirilmiştir. Veriler, tanımlayıcı ve çıkarımsal istatistik bazında ele alınmıŐtir. ve bu nedenle demografik soruların frekans dağılımları ele alınmıŐtir. Öncelikle vараŐtırma ölçęinin güvenilirliği (Cronbach Alpha) test edilmiştir. Değişkenlerin geçerliliğini belirlemek için faktör analizi (Principal Component Analysis) uygulamıştır. Değişkenler arası ilişkinin yönünü ve kuvvetini belirlemek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini incelemek amacı ile regresyon testi yapılmıştır. Ayrıca, çalışmadaki bütün testler ve hipotezler 0,05 anlamlılık düzeyinde sınanmıştır. Sonuç olarak turist güvenliği boyutlarının birbiriyle pozitif yönde anlamlı iliŐkleri olduğu tespit edilmiştir. Regresyon analizi sonucunda, tesis güvenliğini turist güvenliği boyutlarından kurumsal bilgi paylaşımı ve yönetimin etkilediği, hizmet kalitesini ise kurumsal bilgi paylaşımı ve turist güvenliğinin etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Sağlık turizmi, termal turizm, termal tesisler, güvenlik, kalite

GİRİŞ

Tüm sektörlerde olduğu gibi turizm işletmeleri de, müşteri memnuniyetini sağlamakaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Seyahat etmek hak ve özgürlüğünden yararlanan turistin parası, zamanı, deneyimi ve beklentileri vardır. Bu nedenle, genellikle dinlenmek, eğlenmek, yeni yerler görmek, heyecan, farklılık ve mutluluk arayışları ile sağlıklı ve neşeli bir tatil yapmak için seyahate çıkan turist için, sadece ihtiyaçlarının değil beklentilerinin de karşılanması önemlidir. Müşterilerin ve özellikle sağlık turizmi müşterilerinin yaşam standardının yükselmesi, yeni ürünlerin sektörün tümüne yayılması gibi sebeplerden dolayı müşterilerin beklentileri zaman içerisinde yükselmiş olup günümüzün rekabetçi ortamında müşterinin değerlendirmelerini bilmek bir işletmenin hedeflenen müşterinin işletmeye çekilmesi ve memnun edilmesi için uyarlamalar yapmasına olanak sağlamaktadır.

Standart turizm ürününe karşı belli bir doygunluğa ulaşan dünya turizm pazarında yeni turizm ürünlerine ve çeşitlerine olan talep hızla artmaktadır. Bu turizm çeşitlerinin belki de en önemlilerinden birisi sağlık turizmidir. Sağlık turizmi özel bir turizm çeşididir. Yaş ortalamasının artması, yaşam tarzının değişmesi, turizm alternatiflerinin artması ve ülkelerin sağlık sistemlerinin özellikleri sağlık turizminin gelişmesinin temel nedenleri arasındadır.

SAĞLIK TURİZMİ

Sağlık turizmi turistik tesis veya bir destinasyonun turistleri cezp edebilmek için diğer turistik hizmetlerinin yanı sıra sağlık bakım hizmetlerini sunmalarıdır. Bu bakım hizmetleri uzman doktorlar ve hemşirelerce otelde yapılan tıbbi bakımı, özel diyetleri, akupunkturu, bitkisel tedavi gibi yöntemleri kapsayabilir (Goodrich ve Goodrich 1991:107). Bu doğrultuda, sağlık turizmi “diğer turistik faaliyetlerin yanı sıra, sağlığa yönelik hizmet veren tesislerde önceden planlanmış promosyon çalışmaları ile müşteri çekmek için yapılan faaliyetlerdir (Weilar ve Hall, 1992:151).

Sağlık turizmi sağlık bakımı ve sağlığın düzeltilmesi için tesislere ve turizm bölgelerine seyahat etmektir. Dolayısıyla, sağlık turizmi turistin sağlığına etkisi olan pek çok farklı faaliyeti kapsamaktadır. Sağlık turizmi üç şekilde olmaktadır (UNWTO, 1997:123);

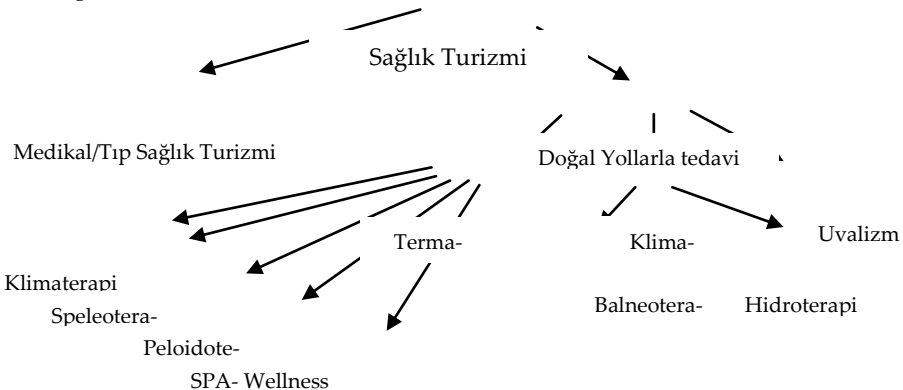
- *Tıbbi bakım:* Özel bir tedavi veya hastanın yaşadığı bölgede uygun olmayan kaliteli tedaviye ulaşabilmek için seyahat etmektir. Buna örnek

olarak, belli hastalıklara karşı dünyaca ünlü olan veya farklı bir tedavi metodu uygulayan hastaneye veya hekimlere gidilmesi gösterilebilir.

- *Sağlık ve iyi olma durumu (Wellness)*: Spa veya kilo kontrol kliniği gibi bir turistik bölge veya tesise diyet uygulaması, zayıflama, spor yapma gibi koruyucu sağlık uygulamaları için seyahat edilmesidir. Pek çok otel ve tesis insanların yaşam tarzlarının bu uygulamaları içerecek şekilde değiştiğini gösterecek şekilde spa ve bu tür sağlık uygulama tesislerini içermektedir.
- *İyileşme ve sağlığın yeniden elde edilmesi*: Özel bakım sunan veya bir hastalığın düzeltilmesi için faydalı olan bir bölgeye veya tesise seyahat edilmesidir.

19. yüzyılın sonlarında, ortaya çıkan şehirli orta sınıf, endüstrileşme sonucunda oluşan fazla kalabalık ve kirliliğe karşı denizin, dağ havasının sağlığa faydalı etkilerinden yararlanmaya başlamıştır (de la Barre, de la Barre ve Taggart 2005:4). Bu süreçte çeşitli demografik, ekonomik ve yaşam tarzı faktörleri sağlık turizminin kavramsal açıdan ve pazar payı olarak turizm sektörü içindeki öneminin artmasına neden olmuştur. Bu sebepleri aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz (Borman, 2004,60, de la Barre, de la Barre ve Taggart 2005:6-8); yaş ortalamasının artması, yaşam tarzının değişmesi, turizm alternatifleri, sağlık sisteminin özellikleri.

Şekil 1. Sağlık turizmi sınıflandırması

Kaynak: Büyük ve Gümüş, 2008:433 Talassote-

Sağlık turizminin ele alınmasında sağlık turizmi kapsamına giren faaliyetler ve biçimleri nedeniyle bir karmaşadan söz edilebilir. Bu amaçla, sağlık turizmini sınıflandırarak, ele alınan sağlık turizmi biçiminin çevresini çizmek, bu karmaşıklığı önlemede yararlı olabilir. Sağlık turizmi Medikal/tıp Sağlık turizmi, Termal turizm ve spa-wellness özellikli sağlık turizmi olmak üzere (Büyük ve Gümüş, 2008:433) ya da Termalizm, Klimatizm, Uvalizm şeklinde (Tengilimoğlu, Sevin, Ak, 2001:7) üçe ayrılmaktadır genelde. Büyük ve Gümüş, ise tedavi şekillerine ve faydalanılan unsurların çeşidine dayanarak daha kapsamlı bir sınıflandırma yapmışlardır.

TURİST GÜVENLİğİ

Turizm endüstrisi, turistlerin ikamet ettikleri yerlerden ayrılarak tekrar aynı yere dönünceye kadar geöen süreçte gereksinim duydukları, seyahat organizasyonu, konaklama, yeme-iöeme, eğlence, alışveriş ve diğer ihtiyaölarını karşılayan faaliyetler ve tüm bunları destekleyen mali sistemlerdir. Dünya turizm gelirlerinin ve dünyadaki turist sayısının rakamsal boyutları ve turizmin yarattığı hızla artan istihdam olanakları oluşturması sektörün önemini ve büyüklüğünü göstermektedir (Koyunoğlu, 2003:15).

Seyahatini sağlıklı ve güvenilir ortamlarda geröekleştirmek ve de herhangi bir sorunla karşılaşmadan, mutlu izlenimlerle ülkesine dönmek beklentilerinin ayrılmaz paröasıdır. Bunun için turizm sektöründe, turizm hareketlerinin sağlığı riske atmayan koşullarda yapılması, servisin kalitesi ve turistin tatmini önem taşımakta ve rekabete dayalı turizm piyasasında güvenlik niteliğin ve kalitenin önemli bir paröası ve de vitrinidir (Koyunoğlu, 2003:3).

Turistler için güvenlik son derece önemlidir. Pearce kişisel güvenlik konusunun bireylerin seyahat kararlarını vermelerinde önemli bir husus olduğunu belirtmiştir (Pearce, 1988:37). Sağlık güvenliği, güvenli bir turizm için önemli sorunlardan birisidir. Turistler gidecekleri bölgede, bulaşıcı bir hastalığa yakalanma, rahatsızlanma ya da çeşitli nedenlerden dolayı sağlığını kaybetme endişesi taşırlar. Turizmin zamansal ve mekansal açıdan yoğunlaşması, doğal yapıyı tahrip eden, uyumsuz ve öarpık yapılaşma, toprak, su, deniz ve sahil kirliliği, sağlığı olumsuz etkileyen etmenlerin başında gelmektedir (Seöilmiş, 2005:25). Önceleri turist sağlığı kapsamında, genellikle turist gönderen ülke vatandaşlarının gittikleri ülkelerden geri getirme olasılığı olan bulaşıcı hastalıkların yayılması ve hasta dönen kişilerin o ülkenin sağlık sistemine getireceği ekonomik etkiler konu edilmişken, ilerleyen dönemlerde bir tarafta aynı sorunlar varlığını korumuş, diğer tarafta da turist alan bölgelere taşınan hastalıklar ve bunların o

ülkelerin insanına ve sağlık sistemine getireceği etkiler önemli sorunlar olarak ortaya çıkmıştır (Koyunoğlu, 2003:3).

Günümüzde turist sağlığı konusu, gerek turist gönderen ve gerekse turist çeken ülkeler için giderek önem kazanmaktadır. "Turist sağlığı" ya da zaman zaman "Turizm sağlığı" olarak ifade edilen, turizmde sağlık konusu, gelişen turizmin çok önemli bir parçası haline gelmiştir. Turizmde sağlık özellikle turist çeken ülkelerin turizmi için üstünlük ve fırsat yaratma avantajı sağlamaktadır. Sağlıklı ve güvenli ülke imajı, rekabetin öncelikli öğelerinden birisidir (Koyunoğlu, 2003:3). Turizm sağlığı kavramı yalnızca turist sağlığı ile ilgili olmayıp, çevre sağlığı, gıda güvenirliliği ve sektörde çalışanların sağlık koşullarını kapsayan bir kavram ve tüm insanların sağlıklı yaşam için gereksindiği gıda güvenirliliği, sosyal ve fiziksel çevre güvenirliliği gibi konuların turizm gelişimi hem konukları hem de yerel halkı etkileyen ve olumsuz etkileri de olabilen olaylar bütünü'nün kontrol altına alınması çalışmalarıdır (Türsab Turizm Dergisi, 1991:48). Terör, salgın hastalıklar ve çeşitli kazalar gibi risklere karşı güvenceler sağlanması, yurtdışı turizm pazarında mevcut çekincelerin giderilmesini ve risklerin olmadığını göstermesi yönünden etkili olmaktadır (Ünsever, 1995:48).

YÖNTEM

Sağlık turizmi alanında termal tesislerde turist sağlığı güvenliğinin analiz edilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma ile termal tesislerimizde konaklayan misafirlerin sağlığını etkileyen unsurların belirlenmesi ve güvenlik konusunda termal tesislerin durumunun belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra, makro ve mikro düzeyde termal turizm ve sağlık turizmi konularında plan yapıcıların yararlanabilecekleri verilerin derlenmesi ve ortaya koyması açısından termal turizm yatırımlarının her yönüyle sağlıklı gelişimine katkıda bulunmak ise nihai hedeftir.

Araştırmanın ilk aşaması olarak pilot anket formu hazırlanmış ve Kültür ve Turizm Bakanlığı personeli ile özel sektörde çalışan 30 kişi üzerinde uygulanarak anlaşılmayan, karışıklığa yol açan, zor anlaşılan ya da yanlış olduğu ifade edilen sorular elenerek anket soru formu tekrar düzenlenmiştir.

Anket formu, termal oteller ile yapılan görüşmeler sonucunda edinilen personel sayısı bilgilerine dayanılarak çoğaltılmış ve Türkiye'de yer alan 5 yıldızlı termal otellere cevaplandırılmak üzere gönderilmiştir. Otel personeline doldurulan 439 adet anket toplanmış ve anket formları SPSS 20.0 İstatistik programı ile değerlendirilmiştir. Bu amaçla, öncelikle anket soru formundaki bütün soru-

lar kodlama formuna aktarılarak verilerin girişi yapılmış ve analizi gerçekleştirilmiştir. Örneklem hacmi belirlenirken %95' lik bir güven aralığı esas alınmıştır.

Anket formunun hazırlanması aşamasında Turist Güvenliğine ilişkin sorular Texas Üniversitesi (Sextonve Thomas, 2003) anket formundan adapte edilerek kullanılmıştır. Hazırlanan anket formu termal tesislerdeki Turist Güvenliği konusuna yönelik 5'li likert tipi ölçekle sorulmuş 19 ifadeden (Kesinlikle katılıyorum, Katılıyorum, Ne katılıyorum Ne Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum) oluşmaktadır. Bunun yanında, katılımcıların yaşının, cinsiyetinin, eğitim durumlarının, işletmede kaç yıldır çalıştıklarının ve çalıştıkları birimin araştırıldığı demografik sorular sorulmuştur.

Elde edilen veriler SPSS 20.0 (Statistical Programme for Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir. Veriler, tanımlayıcı ve çıkarımsal istatistik bazında ele alınmıştır. Öncelikle verilerin güvenirliği (Cronbach Alpha) test edilmiştir. Değişkenlerin geçerliliğini belirlemek için faktör analizi (Principal Component Analysis) uygulanış ve veri azaltımına gidilmiş iki değişken kapsam dışında bırakılmıştır. Daha sonra bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini incelemek amacı ile regresyon testi yapılmıştır. Ayrıca, çalışmadaki testler ve hipotezler 0,05 anlamlılık düzeyinde sınanmıştır. Bu doğrultuda araştırma hipotezleri;

H₁: Turist sağlığı güvenliği boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Tesis güvenliğini, turist sağlığı boyutlarından "kurumsal bilgi paylaşımı" ve "yönetim" etkilemektedir.

H₃: Hizmet kalitesini, turist sağlığı boyutlarından "kurumsal bilgi paylaşımı" ve "turist güvenliği" etkilemektedir.

ANALİZ VE BULGULAR

Çalışanların demografik dağılımlarına ilişkin tanımlayıcı istatistik verileri aşadaki Tablo 1'de verilmektedir. Ankete katılan 439 kişinin 302'si yani %68,8'i erkek, geri kalan 137 kişi ise kadındır. Ankete katılanların % 22,5lik kısmını oluşturan 99 kişi 25 yaş ve altı grupta yer alırken, 290 kişi 25 – 47 yaş aralığında ve 50 kişi ise 47 yaş ve üzerindedir. Dolayısıyla işgücü açısından önemli olan grubun görüşleri ile birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik beklentileri farklı yaş gruplarının istekleri de anket sonuçlarına yansımıştır.

Tablo 1. Örneklem profilinin sayısal ve yüzdesel dağılımı

n=439		Sayı	Yüzde %
Cinsiyet	Kadın	137	31,2%
	Erkek	302	68,8%
Yaş	25 yaş altı	99	22,5%
	25 yaş üzeri	340	77,5%
Eğitim Seviyesi	Ortaöğretim ve altı	283	64,5%
	Yükseköğretim	156	35,5%
Çalışma Süresi	1 yıldan az	61	13,9%
	1 – 5 yıl arası	191	43,5%
	6 - 10 yıl arası	107	24,4%
	10 yıldan fazla	80	18,2%
Çalışılan Birim	Ön Büro	39	8,9%
	Servis Personeli	89	20,3%
	Geri Hizmetler Personeli	137	31,2%
	Güvenlik	37	8,4%
	Mali Birimler	44	10,0%
	Sağlık Personeli	84	19,1%
İşletmede Kalite Sistemi	Yönetim	9	2,1%
	Uygulanıyor	250	56,9 %
	Uygulanmıyor	189	43,1 %

Eğitim durumuna bakıldığında turizm sektörünün emek yoğun ve nitelsiz personeli istihdam etmesi özelliğini gösteren %13,4'lük ilköğretim ve %51'lik ortaöğretim grubunu oluşturan 283 kişinin yanı sıra, sağlık turizmi işletmelerinin özelliği itibarıyla yükseköğretim almış kişilerinin oranının da azımsanmayacak kadar yüksek (156 kişi ve %35,5) olduğu görülmektedir. Çalışma sürelerine bakıldığında ise, anket sonuçlarının işletmeye ve/veya sektöre yeni girmiş kişiler ile birlikte tecrübeli personelin görüşlerini de kapsadığı görülmektedir. 5 yıldan az süredir çalışan kişileri sayısı 252 ve oranı %57,5'dir. 6–10 yıl arası çalışanlar %24 iken 10 yıldan fazla çalışanların sayısı 80'e ve oranı %18'e düşmektedir. Bu durum sektörün, genç nüfus için süreklilik arz eden ve kariyer mesleği olarak görülen bir sektör konumunda olunmadığına, kısa süreli iş olarak bakıldığına işaret etmekte ve işgücü devir oranının düşürülmesi ve turizm sektörünün kariyer mesleği haline getirilmesi gerektiğini göstermektedir. Çalışılan birimlere göz atıldığında ankete katılan personelin işletmenin tüm bölümlerine dağıldığı görülmektedir. Bu birimler, ön büro personeli, servis personeli, çamaşırhane, mutfak çalışanları, teknikerler, kat hizmetleri, depo görevlileri gibi müşteri ile birebir iletişimde olmayan geri hizmetler personeli, güvenlik personeli, muhasebe, satın alma, maliyet kontrol birimi (cost control) gibi işletmenin finansal işleriyle ilgilenen mali birimler personeli, fizik tedavi rehabilitasyon çalışanları, laboratuvar çalışanları, kür merkezi ve termal hizmetlerde çalışan personel gibi uzman personelden oluşan sağlık personeli gibi birimleri kapsamının yanı sıra halkla ilişkiler, insan kaynakları gibi idari çalışanlardan olu-

şan yönetim birimini de kapsamaktadır. Termal turizm tesisleri konaklama hizmetlerini sunmalarının yanı sıra sağlık hizmeti sunmalarından dolayı sağlık personelini de içermekte ve turist sağlığı açısından etkin olan bu kişilerin görüşleri de anket sonuçlarına yansımaktadır.

Çalışmada elde edilen verileri belli gruplar içerisinde değerlendirebilmek için faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi değişken gruplarını/kümelerini saptamak için kullanılan bir analiz yöntemi olup birbiriyle ilişkili olan değişkenlerin ilişki düzeylerinin belirlenmesi ve bu doğrultuda belli grupların/kümelerin oluşturulması amacıyla yapılmaktadır. Bu çerçevede, faktör analizi, birbiriyle ilişkili değişkenleri bir araya topladığı için değişkenlerin sayılarının azaltılmasını sağlamaktadır (Wilderdom, 2009). Verilere uygulanan Principal Component analizinde Varimax seçeneği kullanılmış ve özdeğerleri (Eigenvalue>1) birin üzerinde olan veriler değerlendirmeye alınmıştır.

Faktör geçerlilik analizi sonucunda, güvenilirlik testi uygulanmış ve iki ifade analiz dışına alınarak veri azaltımına gidilmiştir. Tesisteki turist güvenliği için Barlett testi sonucu Sphericity değeri 2684,275 ve $p<0,01$ düzeyi ile Kaiser–Meyer–Olkin örneklem ölçümü 0,928 olarak gerçekleşmiştir. KMO değerleri faktör analizinin uygun olup olmadığı hakkında bilgi vermektedir. KMO alt değerinin 0,50 olması gerektiği ve 0,50nin altındaki KMO değerlerinde veri kümesi oluşamayacağını yani faktör analizi uygulanamayacağı ifade edilmekte ve KMO değerinin 1'e yaklaştıka faktör analizinin uygunluğunun artacağı belirtilmektedir (Field, 2000:48; Semerci, 2004:52; Yurdugül, 2009:2).

Bu veriler ışığında 17 değişkenin üç faktör altında, toplam farkı (varyansı) %51,933 oranında tanımlayarak oluştuğu ve bu oranın örneklem büyüklüğüne göre kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu saptanmıştır (Hair vd. 1998, 112).

Tablo 2. Tesisteki turist güvenliği maddelerinin faktör analizi sonuçları

	FAKTÖR YÜKÜ	ÖZDEğER/ EIGEN-VALUE	TANIMLANAN FARK YÜZDESİ	ORTALAMA	F DEğERİ	ALPHA	P
<i>Birinci faktör</i>							
<i>Kurumsal bilgi paylaşımı</i>		6,66	39,177	1,816	23,777	0,78	0,01
Birimimizde hatalardan ders çıkarılır.	0,362						
Birim amirim fikirlerimi dikkate alır.	0,654						
Vardiya değişimlerinde güvenlik açısından bilgi paylaşıyoruz.	0,525						

Tesisimizde sıkça bilgilendirme toplantıları yaparız.	0,768					
Birim yöneticilerime rahat ulaşabilirim.	0,667					
<i>İkinci faktör</i>						
<i>Turist güvenliği</i>		1,154	6,786	1,778	17,143	0,74 0,01
Tesis güvenliğini tehdit edici bir olayı rahatça rapor edebilirim	0,538					
Tesis güvenliği ile ilgili başvurduğumuz yerler belirlidir.	0,539					
Performansıyla ilgili yerinde geribildirimleri alırım.	0,431					
Turist olsaydım burada kendimi güvende hissedirdim.	0,585					
Tesisimiz turist güvenliğinde geçen yıla göre daha iyidir.	0,524					
Turist güvenliğinde ekstra sorumluluk almaktan kaçınmayız.	0,592					
Birimimizde turist güvenliği önceliklidir.	0,659					
<i>Üçüncü faktör</i>						
<i>Yönetim</i>		1,015	5,791	1,957	28,411	0,887 0,01
Tüm üst yöneticilerimiz fikirlerimi dikkate alır.	0,575					
Yönetim bizi güvenli bir kurum olmaya doğru yönlendirir.	0,604					
Güvenlik hakkındaki önerilerimi yöneticiler dikkate alır.	0,659					
Yönetim herhangi bir çıkar için güvenliği tehlikeye atmaz.	0,693					
Birimimizde sistemden kaynaklanan hatalar kişiye mal edilmez.	0,494					
KMO: 0,928; p<0,05; Toplam varyansın açıklanma oranı 0,51933; p=0,883						

Tesisteki turist güvenliğine ait verilerin genel Cronbach Alpha'sı 0.883 olarak bulunmuştur İlk faktörün tanımladığı fark yüzdesi 39,177 düzeyindedir ve beş değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; hatalardan ders çıkarılması, fikirlerin dikkate alınması, bilgi paylaşımı, bilgilendirme toplantıları, yöneticilere ulaşabilme üzerine olup değişkenler incelendiğinde faktörün "Kurumsal Bilgi Paylaşımı" ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci faktörün tanımladığı fark yüzdesi 6,786'dır ve yedi değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan güvenlik olaylarının rapor edilmesi, başvuru noktaları, geribildirim, işletmede güvende hissedilmesi, güvenlik konusunda gelişim sağlanması, sorumluluk alınması ve turist güvenliğine öncelik verilmesi değişkenleri Turist Güvenliği ile ilgilidir.

Üçüncü faktörün tanımladığı fark yüzdesi 5,791'dir ve beş değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; yöneticilerin çalışanla-

rın fikirlerini dikkate almaları, güvenli kurum, güvenlik hakkında personelin fikirlerinin sorulması, yönetimin güvenliği en önemli konumda tutması, hataların kişilere mal edilmemesi üzerinedir. Değişkenler incelendiğinde faktörün "Yönetim" ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Birinci faktörün ortalaması 1,82; ikinci faktörün ortalaması 1,78; üçüncü faktörün ortalaması 1,96 olarak gerçekleşmiştir. Beşli likert ölçeği olarak hazırlanan anket formunda, "Tamamen katılıyorum" şikkına bir, "Tamamen katılmıyorum" şikkına beş puan verilmiş olup, ortalamaların bire yakınlığı konuya bakış açısının olumlu olduğunu, beşe yakınlığı ise olumsuz bakış açısını vurgulamaktadır. Bu çerçevede, çalışanlar en olumlu ortalamayı Turist Güvenliğine vermişlerdir. Sonrasında en olumlu cevaplar sırayla Kurumsal Bilgi Paylaşımı ve Yönetime verilmiştir. Bu kapsamda, sonuçlar çalışanların genel olarak Türkiye'de ki beş yıldızlı termal tesislerin misafirler açısından güvenli bir yer olduğunu ve işletmelerinin bilgi paylaşımı ve yönetim konularında olumlu bir işyeri olduğunu düşündüğünü göstermektedir.

Tablo 3. Turist sağlığı güvenliği boyutları korelasyon analizi

	N	Ort	S.S.	1	2	3
Kurumsal Bilgi Paylaşımı	439	1,8164	,65061	1		
Turist Güvenliği	439	1,7942	,60939	,657*	1	
Yönetim	439	1,9849	,81406	,672*	,623*	1

* $p < 0,05$

Yukarıdaki tablo faktörlerin korelasyon matrisini göstermektedir. Pearson Korelasyon Matrisinde faktörler arasındaki ilişki incelendiğinde, $p \leq 0,05$ olduğundan faktörler arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Tablodan anlaşıldığı üzere bütün faktörler arasındaki ilişkiler pozitif yönlüdür.

Kurumsal bilgi paylaşımı ve turist güvenliği arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki vardır ($r=,657$). Kurumsal bilgi paylaşımı ve yönetim arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki vardır ($r=,672$). Son olarak, turist güvenliği ile yönetim değişkenleri arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki tespit edilmiştir ($r=,623$).

Regresyon analizinde R Square ve Adjusted R Square değerleri bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni ne kadar açıkladıklarını göstermektedir. Regresyon analizi sonucunda ortaya çıkan bağımsız değişken sayısı tek olunca R Square değerine, birden çok olduğu durumlarda ise Adjusted R Square değerine göre karar verilmesi gerekmektedir (Hair vd. 1998; 142). Değerler 1'e yaklaştıka

açıklama oranı yükselirken, 0'a doğru geriledikçe açıklama oranı ve değişkenler arasındaki ilişki azalmakta ve 0'da herhangi bir ilişki kalmamaktadır.

Tesis güvenliği anlayışını etkileyen değişkenlerin önemleri regresyon analizi ile incelenmiştir. Tesis güvenliği anlayışını etkileyen faktörleri belirlemek için tüm faktörler alınmış olup regresyon analizi sonucunda 0,05 anlamlılık düzeyinde modele Kurumsal Bilgi Paylaşımı ve Yönetim olmak üzere iki değişken girmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Tesis sağlığı güvenliği anlayışına etki eden faktörlerin regresyon analizi sonuçları

DEĞİŞKENLER	Beta	t	Sig.
Sabit	,692	5,447	,000
Kurumsal Bilgi Paylaşımı	,265	4,473	,000
Yönetim	,171	2,884	,004

Not: R square: 0,160; Adjusted R Square: 0,156; F= 41,581; Sig F≤0,05

Regresyon modeline giren değişkenlerin dışındaki diğer değişkenler bağımlı değişkeni açıklamada istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadığından ($P<0,05$) modelin dışında kalmıştır. Regresyon analizinin sonuçlarına göre tesisi güvenliği anlayışını en iyi açıklayan değişkenin kurumsal bilgi paylaşımı daha sonra yönetim olduğu ortaya çıkmıştır. Modeldeki bağımsız değişkenler olan kurumsal bilgi paylaşımı ve yönetiminin, bağımlı değişken olan güvenlik anlayışını açıklama gücü 0,156 (Adjusted R Square= 0,156) olarak bulunmuş olup regresyon modelinin açıklayıcılığının istatistiksel açıdan önemli olduğu ($F=41,581$; $p<0,05$) ortaya konulmuştur.

Hizmet kalitesi anlayışını etkileyen değişkenlerin önemleri regresyon analizi ile incelenmiştir. Regresyon analizi sonucunda 0,05 anlamlılık düzeyinde hizmet kalitesini etkileyen faktörler Kurumsal Bilgi Paylaşımı ve Turist Güvenliği'dir (Tablo 5).

Tablo 5. Hizmet kalitesi anlayışına etki eden faktörlerin regresyon analizi sonuçları

DEĞİŞKENLER	Beta	t	Sig.
Sabit	,530	5,243	,000
Kurumsal Bilgi Paylaşımı	,326	5,860	,000
Turist Güvenliği	,200	3,590	,000

Not: R square: 0,232; Adjusted R Square: 0,229; F=65,768; Sig F≤0,05

Regresyon modeline giren değişkenlerin dışındaki diğer değişkenler bağımlı değişkeni açıklamada istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadığından ($P<0,05$) modelin dışında kalmıştır. Regresyon analizinin sonuçlarına göre hizmet kalitesi anlayışını en iyi açıklayan değişkenin kurumsal bilgi paylaşımı daha sonra turist güvenliği olduğu ortaya çıkmıştır. Modeldeki bağımsız değişkenler olan kurumsal bilgi paylaşımı ve turist güvenliğinin bağımlı değişken olan hizmet kalitesini açıklama gücü 0,229 (Adjusted R Square= 0,229) olarak bulunmuş olup regresyon modelinin açıklayıcılığının istatistiksel açıdan önemli olduğu ($F=65,768$; $p<0,05$) ortaya konulmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Standart turizm ürününe karşı belli bir doğunluğa ulaşan dünya turizm pazarında yeni turizm ürünlerine ve çeşitlerine olan talep hızla artmaktadır. Bu turizm çeşitlerinin belki de en önemlilerinden birisi sağlık turizmidir. Sağlık turizmi özel bir turizm çeşididir. Yaş ortalamasının artması, yaşam tarzının değişmesi, turizm alternatiflerinin artması ve ülkelerin sağlık sistemlerinin özellikleri ve farklılık göstermeleri sağlık turizminin gelişmesinin temel nedenleri arasındadır.

Sağlık turizmi turistik tesis veya bir destinasyonun turistleri cezp edebilmek için diğer turistik hizmetlerinin yanı sıra sağlık bakım hizmetlerini sunmalarıdır. Bu bakım hizmetleri uzman doktorlar ve hemşirelerce otelde yapılan tıbbi bakımı, özel diyetleri, akupunkturu, bitkisel tedavi gibi yöntemleri kapsamaktadır. Burada hedef kitle, sağlığı bozulmuş olanlar ile sağlığını korumaya duyarlı kişilerdir. Sağlık turizmine katılan turistler, sadece sağlıklarını kaybetmiş kimseler değil, sağlıklarını korumak ve geliştirmek arzusunda olan ve kr uygulamalarından arta kalan zamanlarında tatil ihtiyaçlarını karşılamak ve rekreatif faaliyetlerden de faydalanmak ihtiyaçları duyan kişilerdir.

Doğal faktörlerin iyileştirici ve sağlıklaştırıcı etkilerinden faydalanmak şeklinde uygulanan Klasik sağlık turizminin yanı sıra, gelişmiş ülkelerde tedavinin çok pahalı olması, uzun bekleme sıralarının bulunması, sağlık masraflarının sigorta kapsamında kalmaması ya da çok az kısmının sigorta tarafından karşılanması, az gelişmiş ülkelerde ise kendi ülkesinde tesislerin ve imkanların yetersizliği ve sağlık bakımını ile tatili birlikte yapmak gibi temel nedenlerden sağlık hizmetlerinin daha düşük maliyetli lkelerden temin edilmesi eğilimi artmakta olup bu durum tıp turizminin büyümesini sağlamaktadır.

Önceleri insanlar, büyük oranda yurtdışına, sigortanın karşılamadığı plastik cerrahi ameliyatlarını olmaya giderlerken, bugün, ortopedik işlemlerden kalp

ameliyatlarına ve hatta organ nakillerine kadar geniş yelpazede işlem için yurtdışına gitmektedir.

Son yıllarda, ülkemizin de gelişmiş ülkelerdeki nitelikli sağlık hizmetleriyle rekabet edebilecek düzeyde sağlık hizmetleri sunmasından dolayı ülkemize dünyanın dört bir yanından tedavi amacıyla turistler gelmektedir. Özellikle 1990'lı yıllar sonrasında ülkemizde kamu sağlık hizmetlerine ilaveten özel sektörün de sağlık hizmetlerine yapılan yatırımlar sonucunda, Avrupa standartlarıyla yarışabilecek düzeyde özellikle büyük illerde özel sağlık kuruluşları artmaya başlamıştır. Medikal (tıbbi) turizmin ülkemiz için yeni olanaklar yarattığı ve bugün önemli başarılar elde ettiğimiz kitle turizminin yanında turizm ürününün çeşitlendirilmesine katkı sağlayabileceği aşikârdır. Türkiye'de gerek dünya, gerekse Avrupa sağlık turizmi pastasından giderek büyüyen pay alma konusunda önemli potansiyele sahiptir. Hatta tıp turizmi Türkiye için yeni bir açılım sağlayabilir. Üç "S"e bir yenisi olarak eklenebilir ve bu slogan 4S (Sea, Sun, Sea ve Surgery) şeklinde kullanılabilir.

Türkiye'ye sağlık amacıyla gelen turistlerin sayısında 2000'li yılların başına oranla artış sağlanmış olmasına rağmen toplam turistler arasındaki oranı yıllara göre %1 civarında seyretmektedir. Avrupa'da yaşayan vatandaşlarımızın yaşadıkları ülkelerde bulunan tesislerin kalitesi ve standartlarını ülkemizde bulamadıkları ve termal tesisleri bu yüzden tercih etmedikleri görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin termal turizm konusunda, en azından turizm pazarlarında tanınma hususunda çok gerilerde olduğunu ve sahip olduğu potansiyeli kullanmadığını vurgulamaktadır.

Türkiye'deki ekonomik getirinin hızla sağlanabilmesi amacıyla turizm gelişiminin ilk olarak kitle turizmine yönelik olması ve deniz kıyılarında yoğunlaşması diğer olanakların göz ardı edilmesine ve yeterince gelişmemesine neden olmuştur. Son yıllarda ise, diğer turizm çeşitleri ile birlikte termal turizmde geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak sektörü yönlendirecek kamu sektöründe ve yatırımları gerçekleştirecek özel sektörde bilgi birikiminin yoğun olmaması ve bu bilgi birikiminin tabana yayılmaması gibi nedenlerden dolayı eksiklikler giderilmemektedir.

Çalışmadan da elde edilen bulgulara göre turist sağlığı güvenliğinin oldukça önemli bir konu olduğu ve kurumsal bilgi paylaşımı, turist güvenliği ve yönetim şeklinde üç boyutta incelenildiği ortaya konmuştur. Bunun yanında boyutların birbiriyle olan ilişkilerinin oldukça kuvvetli ve pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, turist sağlığı güvenliğini sağlayabilmek için kurumdaki tüm çalışanların bu kültürü benimsemiş olmaları gerekmektedir.

Ayrıca, kurum çapında bu konu ile ilgili olarak belirlenen politika ve stratejilerin bilgi paylaşımıyla tüm çalışanlara duyurulması güvenliği artırıcı bir unsur olabilir.

Genel olarak tesis güvenliği anlayışına etki eden turist sağlığı güvenliği boyutları incelendiğinde bunların “kurumsal bilgi paylaşımı” ve “yönetim” olduğu tespit edilmiştir. Tesisteki güvenliğin sağlanabilmesinde iletişimin önemli olduğu, yöneticilerin çalışanlardan uzak olmalarının ve çalışanların fikirlerini dikkate almamalarının tesis güvenliğini olumsuz yönde etkilediği ortaya konulabilir.

Son olarak hizmet kalitesine etki eden turist sağlığı güvenliği boyutları “kurumsal bil paylaşımı” ve “turist güvenliği”dir. Tesis güvenliğinde olduğu gibi hizmet kalitesinde de doğru ve eksiksiz bilgi paylaşımı ve iletişimin hizmet kalitesini olumlu yönde etkilediği söylenbilir. Bunun yanında, tesisle ilgili konuların turist sağlığını yankından etkilediğini söylemek mümkündür.

Yapılan alışmalar, otel işletmelerinde, müşterilerin en çok, güvenlik konusuna önem verdiğini, konaklayacakları ortamın rahat ve konforlu olmasını istedikleri, çalışanların misafirlere kendilerini özel hissettirmelerini belediklerini, bunun yanı sıra, çalışanların temiz ve düzgün görünümlü olmalarına önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Kişisel güvenlik konusu bireylerin seyahat kararının verilmesinde önemli bir husustur. Yaşanılan coğrafi ortam ve/veya sosyo – kültürel evre, farklı istek ve beklentiler oluşturmuş olsa ve bu durum farklı yaklaşım tarzları ve turizm çeşitliliği gerektirse bile, insan olmanın temel şartı olarak, hangi, ülke, sosyal sınıf, etnik köken, dini inanıştan olursa olsun tüm insanların temel isteği ve beklentisi güvenliktir.

KAYNAKÇA

- Gümüş, F. ve Büyük, . (2008). Sağlık Turizminde Yeni Açılımlar: Tıp Turizmi. III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi: 433-442.
- Field, A. (2000). *Discovering Statistics using SPSS for Windows*. Yeni Delhi: Sage Publications.
- Dünya Turizm rgt (UNWTO) (1997). *Tourist Safety and Security: Practical Measures for Destinations*. Madrid.
- Goodrich J.N. ve Goodrich G.E. (1991). Health Care Tourism. *Managing Tourism*, 107-114. Düzenleyen Medlic, S. Butterworth-Heinemann Ltd.
- Hair, F.J. Anderson, R.E, Tahtam, R.L. ve Black, W.C (1998). *Multivariate Data Analysis* New Jersey: Prentice – Hall, Inc.
- Koyunluoğlu S. (2003). *Turist Sağlığı, Turist Sigortası ve Tüketicinin Korunması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Pearce, P.L. (1988). *The Ulysses Factor: Evaluating Visitors in Tourist Settings*, NY: Springer.

- Seçilmiş, C. (2005). Turistlerin Ziyaret Ettikleri Yörelerdeki Güvenlik Algulamaları ve Turizmde Güvenlik Eğitimi (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ünsever, İ. (1995). Turizm ve Sigorta, *Türsab Dergisi*, 136:44.
- Tengilimoğlu, D., Sevin D.H., Ak, B. (2001). Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Termal Turizmin Geliştirilmesi. IV. *Ulusal Sağlık ve Hastane Yönetimi Sempozyumu*, 103-122. Düzenleyen Marmara Üniversitesi, İstanbul 27-28 Eylül 2001.
- Weilar, B., Hall, C.M. (1992). *Special Interest Tourism*. Londra: Belhaven.
- Sexton J.B., Thomas EJ. *The Safety Climate Survey: psychometric and benchmarking properties*. Austin, TX: The University of Texas Center of Excellence for Patient Safety Research and Practice, 2003. Technical Report 03-03. Grant Nos 1PO1HS1154401 and U18HS116401. Sponsored by the Agency for Healthcare Research and Quality.
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği TÜRSAB (1991). Sektör Araştırması, *Turizm Dergisi*, 123:48.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Borman E. (2004). *Health Tourism: Where healthcare, ethic and state collide* <http://www.bmj.com/cgi/reprint/328/7431/60.pdf> (09.01.2007).
- de la Barre K., de la Barre S. ve Taggart M. (2005). *A Feasibility Study for a Yukon Health and Wellness Tourism Industry*. <http://www.tirc.gov.yk.ca/files/2005HealthandWellnessPartI.pdf> (31.07.2007).
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe Ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 49-54 <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/932.pdf> (21.06.2009).
- Wilderdrom (2009). *Factor Analysis Resources* <http://wilderdom.com/research/factoranalysis.html> (13.08.2009).
- Yurdugül, H. (2009). *Faktör Analizinde KMO ve Barlett Testleri Neyi Ölçer*. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/Kuresellik.pdf> (01.10.2009).

Eğitimde ve Gençlik Gelişiminde Rekreasyonun Rolü

Müberra ÇELEBİ

T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: muberracelebi@hotmail.com

Selhan ÖZBEY

T.C. Celal Bayar Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: selhanozbey@gmail.com

Pınar GÜZEL

T.C. Celal Bayar Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: pnr_guzel@yahoo.com

ÖZ

Bugün toplumumuzda özellikle orta öğretimde okuyan gençlerde gördüğümüz şiddet, cinayet, hırsızlık gibi suçlara yönelimler, okuldan nefret etme, madde bağımlılığı, hımbil apartman çocuğu profili, tembellik, aylaklık, aşırı şişmanlık, mutsuzluk ve buna benzer birçok problemle hem ülke, hem anne-baba, hem de eğitimciler karşı karşıya kalmış durumdadır. Bu problemlerle mücadele başarısında, en büyük destek ve yardımcı alternatif uygulamaların başında, eğitimin yaşam laboratuvarı olarak tanımlanan “rekreasyon” program uygulamaları gelmektedir. Özellikle okullarda eğitim programını destekleyen “okul içi ve dışı rekreasyon programları”, çocuklarımız ve yetişen yeni nesil için, çok önemli rol oynamaktadır. Bu araştırmanın amacı, okullardaki rekreasyon uygulamalarını derinlemesine inceleyerek, eğitim sistemimizdeki rolünü ortaya çıkarmak ve gençliğin olumlu yönde gelişimi ile olan ilişkisini ayrıca irdelemektir (Bu araştırma, daha sonra hazırlanacak ve uygulanacak bilimsel araştırma projesine ön hazırlık olacak, bir pilot çalışma konumundadır). Araştırmada, nitel araştırma teknikleri kullanılarak, rekreasyonun rolü, “eğitim” ve “gençlik” boyutlarında incelenmiş ve bu boyutlara ilişkin açık uçlu sorular sorulmuştur. Veri toplama yöntemi olarak “görüşme” yaklaşımı kullanılmıştır. Görüşmeler 2011-2012 yıllarında, 4 öğretmen, 2 lider ve 1 yönetici olmak üzere 7 gönüllü katılımcı ile yapılmıştır. Ortaya çıkartılan temalara bağlı olarak kodlar oluşturulmuş ve veriler düzenlenerek araştırma sonuçları yazılmıştır. Araştırmada, a) rekreasyonun; anlamı, önemi ve amacı; b) “eğitim” boyutunda; rekreasyonun eğitime katkısı; c) gençlik gelişimi; ve d) rekreasyon program uygulamalarına yönelik sorunlar ile ilgili temalar ortaya çıkarılmıştır. Sonuç olarak rekreasyon program uygulamalarının, eğitimde ve gençliğin olumlu gelişiminde önemine dikkat çekilmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, eğitim, gençlik gelişimi, okul içi rekreasyon.

GİRİŞ

Tüm dünyada görülen teknolojik, tarımsal, endüstriyel, kültürel, sosyal vb. değişimler ve küreselleşmenin getirdiği sonuçlar, savaşlar, politikalar vb. oluşumlar, günümüzde insanların düşüncelerini, değerlerini, alışkanlıklarını, davranışlarını kısaca yaşam tarzını/biçimini ve yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz yönlerde etkilemiştir. Özellikle günümüz teknolojisinin rahatlığı, tüketici toplum olmamızı teşvik etmiş ve özellikle gençlerimizin kişilik gelişimini, üretkenliğini, yaratıcılığını, sağlığını ve yaşam şevkini olumsuz yönlerde etkilemiştir ve hala etkilemeye devam etmektedir.

Bugün toplumumuzda özellikle ilk ve orta öğretimde okuyan gençlerde gördüğümüz şiddet, cinayet, hırsızlık gibi suça eğilimler, okuldan nefret etme, madde bağımlılığı, hımbıl apartman çocuğu profili, tembellik, aylaklık, aşırı şişmanlık, mutsuzluk ve buna benzer birçok problemler göze çarpmaktadır. Bu problemlerle hem ülke, hem anne-baba, hem de eğitimciler olarak karşı karşıya kalmış durumdayız. Devletin bu problemleri önleme veya tedbir alma, olumsuz durumlardan korunma veya düzeltme çabaları mutlaka olacaktır ve olmalıdır, hatta çok geç kalınmıştır. Bu çabaların başarısında, en büyük destek ve yardımcı alternatif uygulamaların başında, eğitimin yaşam laboratuvarı olarak tanımlanan “rekreasyon” ve buna bağlı rekreasyon program uygulamaları ve bunların yönetimi gibi konular gelmektedir. Özellikle okullarda eğitim programını destekleyen “okul içi ve dışı rekreasyon programları (örn; okul sporları, sanat, kültür ve sosyal etkinlikler vb.), çocuklarımız ve yetişen yeni nesil için çok önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda rekreasyon; öğrencilerin ve gençlerin özgüvenli, kendini ifade eden, problem çözen, iletişim kuran ve yaratıcı özellikler kazanmasına da yardımcı olmaktadır.

Bu doğrultuda araştırmanın hedeflenen amacı; rekreasyonu derinlemesine inceleyerek, eğitim sistemimizdeki rolünü ortaya çıkarmak ve gençliğin olumlu yönde gelişimi ile olan ilişkisini ve önemini ayrıca irdelemektir. Bu araştırma, daha sonra hazırlanacak ve uygulanacak olan geniş kapsamlı rekreasyon araştırma projesine ön hazırlık olacak bir pilot çalışma konumundadır.

Araştırmanın Önemi

Son zamanlarda “eğitimin niteliği-kalitesi” ve “gençliğin olumlu gelişimi” ve “yaşam kalitesi” vb. konular tüm dünyanın dikkatini çeken ve tartışılmakta olan konular arasında yer almaktadır. Bu alanlarda yapılan kurumsal ve bilimsel çalışmalar ve alınan tedbirler artmıştır. Bugün toplumumuzda, özellikle gençlerde gördüğümüz birçok problem hem ülke, hem aile, hem de eğitimciler

olarak karşı karşıya kalınan ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen tehditler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda serbest zaman anlayışı içinde rekreasyon programları tüm bu sorunları önleyecek ve yaşam kalitesini arttıracak önemli bir alternatif yaklaşım/asistan olarak düşünölmelidir. Rekreasyon ölkemizin gelişmişlik düzeyini yükselten ve yaşam kalitesini ve niteliğini olumlu yönde arttıran, eğitim kalitesini sağlamada ve gençliğin çıgık evresini atlatmasında yardımcı rol üstlenen çok önemli, kullanışlı ve zengin içerikli bir araçtır. Bu nedenle "rekreasyon" program uygulamaları, eğitim kalitesinin ve niteliğinin arttırılmasında ve dolayısıyla çocuk ve gençlerimizin, olumlu tüm gelişim evrelerinde (bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimlerinde), serbest zamanlarını nitelikli kullanmalarında, alternatif bir yaklaşım olarak kullanılabilir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, okullardaki rekreasyon program uygulamalarını (okul sporları, sanatsal-költürel-sosyal etkinlikler) derinlemesine incelemek, eğitim sistemimizdeki rolünü ortaya çıkarmak ve gençliğin olumlu yönde gelişimi ile olan ilişkisini, ayrıca ortaya koymak için nitel yaklaşım benimsenmiştir. Bu araştırma, daha sonra hazırlanacak ve uygulanacak araştırma projesine ön hazırlık olacak bir pilot çalışma konumundadır. Araştırmada, nitel araştırma teknikleri kullanılarak, rekreasyonun rolü, "eğitim" ve "gençlik" boyutlarında incelenmiş ve bu boyutlara ilişkin açık uçlu sorular sorulmuştur. Veri toplama yöntemi olarak "görüşme" yaklaşımı kullanılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi (Katılımcılar)

2011-2012 yılları arasında, Bolu-Düzce-Karabük ilinde görev yapan 4 öğretmen 2 öğretmen-lider ve 1 yönetici, konuyla yakından ve güncel olarak ilgilenen ve alan uygulamaları yapan şahıslar ve araştırmada gönüllü olmaları nedeniyle örneklemi (katılımcıları) oluşturmuşlardır. Bu araştırmada, katılımcıların konu hakkında bilgi sahibi ve alanda uygulamacı olması araştırmanın güvenilirliğini destekleyeceği düşünölmüştür.

Veri Toplanması ve Görüşme Formunun Hazırlanması

Araştırmada görüşmeler katılımcılar ile yüz yüze yapılmıştır. Araştırmada,

- a) Rekreasyonun; anlamı, önemi ve amacı,
- b) Eğitim boyutunda; rekreasyonun eğitime katkısı,
- c) Gençlik gelişimine katkısı,
- d) Rekreasyon program uygulamalarına yönelik sorunlar,

ile ilgili ortaya çıkartılan temalara bağlı olarak kodlar oluşturulmuş ve veriler dzenlenerek araştırma sonuçları yazılmıştır.

Verilerin özmlenmesi

Araştırmada, nitel analiz yöntemlerinden “betimsel analiz” yöntemi ile “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada görüşme sonucu elde edilen veriler üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak kodlanmış ve içerik analizi ile kodlar ve temalar dzenlenmiştir.

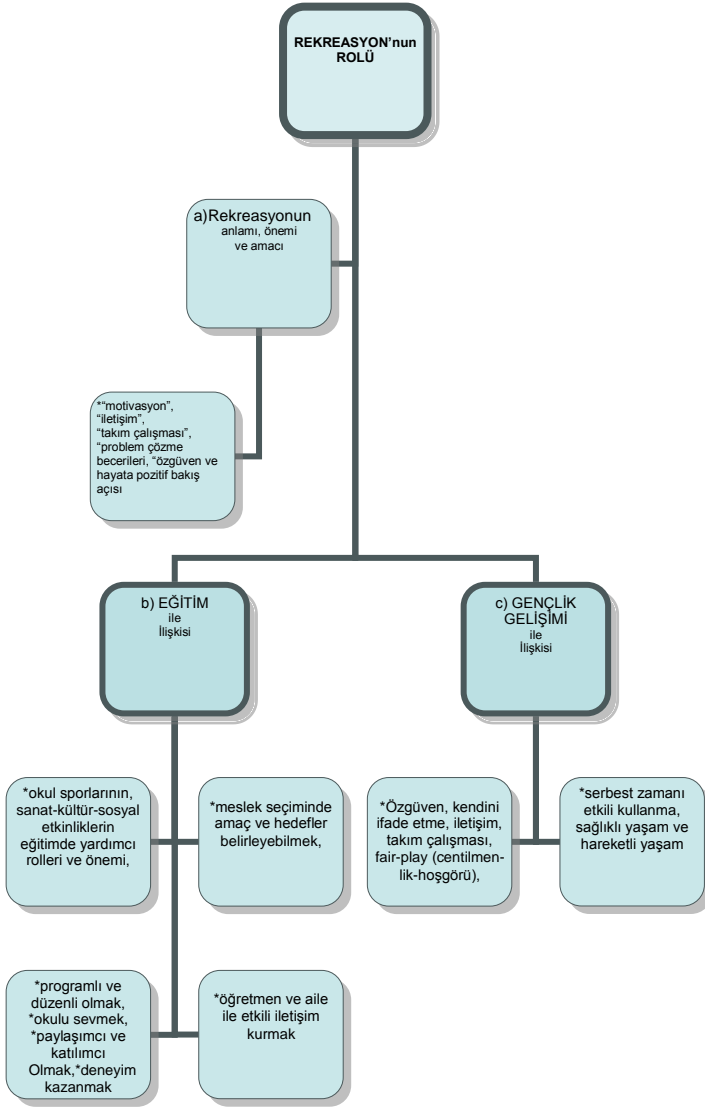
Geçerlik ve Güvenirlik

Genel anlamda geçerlik, araştırma sonucunun doğruluğunu konu edindir. Güvenirlik ise araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile ilgilidir. Araştırmada geçerliliğin sağlanabilmesi için; bulguların kendi içerisinde tutarlı ve anlamlı olmasına dikkat edilmiştir; Elde edilen bulguların anlamlı bir bütün olması sağlanmıştır; Elde edilen veriler daha önce oluşturulan kavramsal ereve ile uyumludur. Bu ereve veri toplamada rehber olmuş ve uygulamada pratiklik sağlamıştır; Araştırmada elde edilen bulgular, araştırmacı tarafından video kayıt cihazına kaydedilmif hem de kısa notlar yoluyla denetlenmiştir. Böylece bulguların anlamlı bir bütün oluşturulması sağlanmıştır.

Araştırmada güvenirliğin sağlanabilmesi için ise; araştırmacı, araştırmanın yöntemlerini ve aşamalarını açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır; Araştırmacının izlediği yöntemler ve süreçler konusunda, kayıtların kapsamı açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır; Araştırmacı, bireysel varsayımlarının, nyargularının ve yönelimlerinin farkındadır; Araştırmada farklı görüşler ve alternatif açıklamalar dikkate alınmıştır.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Yapılan görüşmeler ile katılımcıların “rekreasyona” ilişkin görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşler sonucunda yapılan incelemelerde rekreasyonun rolünde, “eğitim ve gençlik gelişimi” boyutları ile ilgili temalar oluşturulmuştur. Katılımcıların belirttiği ortak temalar aşağıdaki Şekil 1’de sunulmuştur;

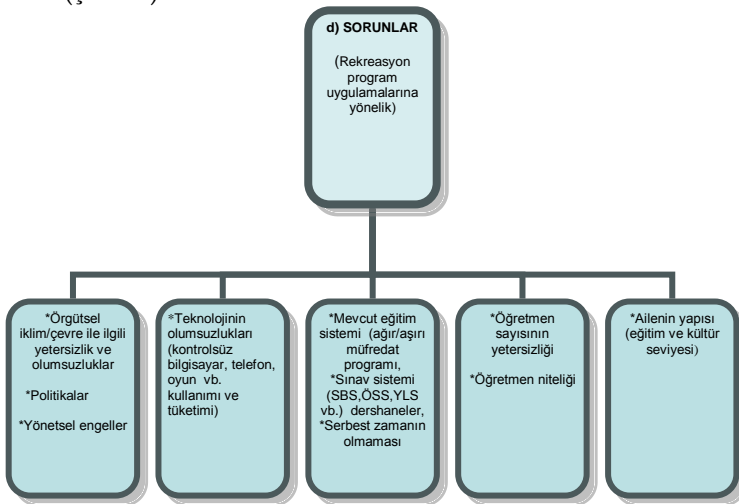

Şekil 1. Katılımcıların rekreasyonun rolü ile ilgili "eğitim ve gençlik" boyutlarına ilişkin görüşleri

Araştırmada;

- Rekreasyonun; anlamı, önemi ve amacı ile ilgili ortak tema olarak; "motivasyon" sağlamak (zevk, haz, hoşnutluk, mutluluk, ilgi ve istek), iletişim, takım çalışması, problem çözme becerilerin geliştirilmesi, öz-

- güven ve hayata pozitif bakış açısı kazanmak, katılımcı olmak, aktif ve sağlıklı olmak ile ilgili ifadeler ortaya çıkmıştır;
- “Eğitim” boyutunda; rekreasyonun eğitime katkısı (okullarda uygulama alanları, okul sporları, okullarda sanat-kültür-sosyal etkinlikleri), ile ilgili ortak tema olarak; okul sporlarının, sanat-kültür-sosyal etkinliklerin eğitimde yardımcı rolleri ve önemi, programlı ve düzenli olmak, okulu sevmek, paylaşımcı ve katılımcı olmak, deneyim kazanmak, meslek seçiminde amaç ve hedefler belirleyebilmek, öğretmen ve aile ile etkili iletişim kurmak ile ilgili ifadeler ortaya çıkmıştır.
 - Gençlik gelişiminde, gençlerin direk ve dolaylı kazanımlarına ilişkin ortak tema olarak; özgüven duygusu kazanmak, kendini ifade etme, iletişim, takım çalışması, fair-play (centilmenlik-hoşgörü), serbest zamanı etkili kullanma, sağlıklı yaşam ve hareketli yaşam gibi anlayışları ve gibi başlıklarda kazanımlara yönelik temalar ortaya çıkmıştır;
 - Rekreasyon program uygulamalarına yönelik sorunlara ilişkin ortak tema olarak; örgütsel iklim/çevre ile ilgili yetersizlik ve olumsuzluklar, politikalar, yönetsel engeller, teknoloji (kontrolsüz bilgisayar, telefon vb. kullanımı ve tüketimi), mevcut eğitim sistemi (ağır/aşırı eğitim programı, sınav sistemi (SBS,ÖSS,YLS vb.) dershaneler, serbest zamanın olmaması, öğretmen sayısının yetersizliği, öğretmen niteliği, ailenin yapısı (eğitim ve kültür seviyesi), gibi başlıklarda rekreasyon uygulamalarını etkileyen sorunlara yönelik temalar ortaya çıkarılmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Rekreasyon uygulamalarını etkileyen sorunlara yönelik görüşler

Araştırmanın sonunda elde edilen verilerle, rekreasyon program uygulamalarının eğitimde ve gençliğin olumlu gelişimindeki rolüne ve önemine dikkat çekilmiştir.

SONUÇLAR

Araştırmada “rekreasyonun; anlamı, önemi ve amacı” ile ilgili ortak temaların birçok araştırma ile örtüştüğü söylenebilir. Bilimsel kaynaklar, rekreasyonu; kişilerin serbest zaman aktivitelerine gönüllü olarak katılması ve bunun sonucundaki motivasyonu ve memnuniyeti olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak rekreasyon ile ilgili uygulamalara ve aktivitelere katılımı; bireylerin sahip oldukları serbest zamanlarını zevk alarak değerlendirmek, çalışma ortamının dışında farklı aktivitelere katılmak, toplumsal iletişim ve etkileşim kurmak, yeni heyecanlar ve deneyimler yaşamak, başarma duygusu tatmak, sağlıklı bir yaşam kültürüne sahip olmak gibi sosyal, kültürel, toplumsal ve fiziksel nedenlere bağlamak mümkündür.

Herkes için spor (HİS) anlayışıyla örtüşen rekreasyon, tanım olarak çok geniş bir olgu olup, eğitim (okul sporları), turizm, spor, rehabilitasyon, doğa eğitimi gibi, birçok alanda programlarla uygulanabilmektedir. Young ve arkadaşları (2004: 58) ise, rekreasyonu, toplum içindeki kişilerin ya da grupların, kendini daha iyi hissetmeye, sağlıklı olmaya ve beceri gelişimine yardımcı olan, herhangi bir serbest zaman etkinliğine gönüllü katılım olarak tanımlamışlardır. Ayrıca Tütüncü (2008: 93-94), yapmış olduğu araştırma sonucunda “sağlıklı ya da engelli insan hayatının üçte birinin rekreasyon faaliyetlerinde geçmekte olduğunu” vurgulamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’ne göre sağlık, yalnızca hasta olmamak değil, bireyin, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak tanımlanmakta derken, Zorba (2009), rekreasyonun önemine “herkes için spor” kapsamında bir kez daha vurgu yapmaktadır.

Ayrıca sağlık boyutunun önemini vurgulayan Chin Ming-Kai ve arkadaşlarının (2008) yapmış olduğu çalışmada, okulda yapılan spor ve rekreatif aktivitelerin; obezitenin engellenmesinde, çocukların hareketli yaşamında, çocukların okulu sevmeleri, okula uyum sağlamalarında, beden eğitimi derslerinin etkin olmasında ve en önemlisi çocukların yaşam kalitesinin farkındalığını arttıracak bilincin kazandırılmasında çok önemli bir etkiye sahip olduğunu söylemektedir. Sonuç olarak, araştırmada ortaya çıkarılan temaların (şekil 1.a), yukarıda sözü edilen bilimsel kaynaklarla, desteklendiği söylenebilir.

Araştırmada “Eğitim” boyutunda ortaya çıkan temalarda, rekreasyonun özellikle eğitime katkısı ifade edilmiş ve okullarda uygulama alanları, okul sporları, okullarda sanat-kültür-sosyal etkinlikleri ön plana çıkmıştır. Günümüzde eği-

tim sisteminin başarısında spor, sanat ve kültür etkinliklerinin önemi, çeşitli birçok kaynaklarda ayrıca vurgulanmaktadır. Özellikle çocukların ve gençlerin aktif ve kaliteli bir yaşam için, rekreasyon programlarından biri olan “okul içi rekreasyon” programları çok önem kazanmıştır. Okul sporları, yarışmalara, fiziksel uygunluk etkinliklerine, açık alan vb. etkinliklerine gönüllü katılım ile gerçekleştirilir. Her beceri ve yetenek düzeyinden bireylere yarışma ve çeşitli fiziksel etkinlikleri gerçekleştirme imkânı sunar. Okul içi yarışmalar ve oyunlar, okul içinde ve okul dışında gerçekleştirilen sporsal etkinliklerdir (Bucher, 1987; Kroote ve Bucher, 2007; Akt: Çelebi, 2009). Okul içi rekreasyon programlarının önemini vurgulayan kaynaklar, öğrencilerin sağlıklı ve obeziteden uzak olmalarının yanı sıra, hareketli kalmalarını ve kişisel gelişimlerini (bilişsel, duyuşsal ve psikomotor) sağlayan bu programları, okullara önermektedirler. Eğitim programlarında var olan, beden eğitimi derslerinin bir yaşam laboratuvarı olduğu kabul edilen “okul içi rekreasyon programları”, öğrenilen sportif veya sanatsal becerilere, uygulama alanı tanımakta ve dostluk, beraberlik, fair-play, kendine güven, karar verme, problem çözme vb. beceri ve duygularının gelişimini ve farkındalığını sağlamaktadır (Bucher, 1987; Cordes ve Hilmi, 1999; Mirzeoğlu, 2003; H. Kinetics, 2006; Kroote ve Bucher, 2007; Güzel, 2009; Kaya, 2011; Güzel, 2011).

Gençlik gelişiminde, gençlerin direk ve dolaylı kazanımlarına ilişkin ortak tema olarak; özgüven duygusu kazanmak, kendini ifade etme, iletişim, takım çalışması, fair-play (centilmenlik-hoşgörü), serbest zamanı etkili kullanma, sağlıklı yaşam ve hareketli yaşam gibi anlayışlar gibi kazanımlara yönelik temalar, bazı araştırmacıların yazılı kaynaklarıyla paralellik göstermektedir. (Kılbaş, 1994; Karaküçük, 1999; Çelebi ve ark., 2003; Atara ve Ruth, 2004; H. Kinetics, 2006; Kroote ve Bucher, 2007). Birleşmiş Milletler raporuna göre (2003), Fair-Play, liderlik, takım çalışması, güven, dürüstlük, özgüven, paylaşmak ve disiplin vb. gibi değerlerin kazandırılmasında ve soysal uyumun sağlanmasında sporun ve rekreatif aktivitelerin etkin rol oynadığı vurgulanmaktadır. Kızların, engellilerin, ailenin ve gelişmemiş ülkelerdeki gençlerin okula katılımını, kişisel ve sosyal gelişimin sağlanmasında da sporun ve beden eğitiminin okullarda uygulanmasının önemi yine raporda ayrıca belirtilmiştir. Tüm bunların yanı sıra araştırmalar; gençlerin hastalıklardan, tütün, alkol ve uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklardan korunmasını, bireyin kendine ve rakibine saygıyı, özellikle beden eğitiminin ve rekreatif programların yaşam kalitesinde çok önemli rol oynadığını, spor ve barışın ayrılmaz bir bütün olduğunu ve gençliğe ulaşmada, onların sorunlarını çözmede önemli bir rol oynadığı belirtmektedir. (Erikson, 1968; Carlson ve ark., 1972; Kelly, 1990; Şahin, 1998; Nations report, 2003 (Akt.Kaya, 2011); Mirzeoğlu, 2003; Özbey ve Çelebi, 2004; Çelebi,2009).

Rekreasyon program uygulamalarına yönelik sorunlara ilişkin ortak tema olarak (şekil 2); özellikle eğitim gibi çocuk ve gençlerimizi ilgilendiren politikalar konusunda, kanunen zemin hazırlayan yasalara örnek olarak, çocuk hakları sözleşmesinde, 31-1.maddeyi örnek verebiliriz. Bu maddede;; çocuğun dinlenme, serbest/boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerde bulunma) ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkının tanınmasına, 31-2. maddesinde ise devletin bunlar için uygun ve eşit fırsatların sağlanmasında teşvik edici olmasına yer verilmektedir. Ayrıca Yüksek Öğretim Kanununun 47.maddeye göre öğrencilerin beden ve ruh sağlığının korunması, beslenme, çalışma, dinlenme, serbest zaman değerlendirme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılamak ve bu amaçla kantin, spor salon ve sahaları, kamp yerleri, sinema ve tiyatro vb., yerler sağlamak ve bunlarda öğrencilerin en iyi şekilde yararlanmalarını sağlayacak tedbirler almakla yükümlü olduğunu görmekteyiz. Örneğin; Almanya, Danimarka, Finlandiya gibi gelişmiş ölkelerin 2004 yılında uygulamaya başladığı pilot programlardan bir tanesi " her gün okul" projesi örnek bir programdır. Bu projede, öğrencilere öğlene kadar eğitim verilirken öğleden sonra tüm gün rekreasyon programları sunulmaktadır. Bu örnek uygulamanın, öğrencilerin başarı ve motivasyonunu önemli ölçüde artırdığı belirlenmiştir. (Doll-Tepper, 2004: 83). Kroote ve Bucher (2007), ise, okul içi rekreasyon programlarını eğitim programını destekleyen bir yardımcı veya "yaşam laboratuvarı" olarak gördüğünü belirtmektedir. Bu doğrultuda yaşı, cinsiyeti, sosyal statüsü ne olursa olsun, herkes farklı şekillerde de olsa serbest zamana sahiptir ve değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Sahip olunan bu serbest zamanların faydalı şekilde değerlendirilmesi ise kişilerin, özellikle çocuk ve gençlerin bu konuda eğitilmesi ve tutum kazandırılması ile mümkün olacaktır. Bu yüzden serbest zaman da yapılan rekreasyon programlarının ve zengin içerikli alternatiflerinin sunulmasına, okulöncesi yıllarından itibaren başlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak bu araştırmanın bulgularına ve rekreasyonun önemine, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurumu, Gençlik ve Spor, Sağlık, ve Kültür Bakanlığı, Belediyeler ve diğer ilgili ve önemli kamu ve özel kurumların, ayrıca sivil toplum kuruluşlarının dikkati çekilerek; rekreasyon programları ölkemizde, yeni yetişecek genç nesiller için, eğitim politikalarımıza veya programlarımıza, uzman kişilerin işbirliği ile mutlaka yansıtılmalıdır.

KAYNAKÇA

Atara S.ve Ruth B. (2004). Leisure Education ve Identity Development of Youth-Suggested Framework for Educators. *International Conference on Leisure, Tourism ve Sport-Education, Integration, Innovation*, Cologne, 18-21 March, Almanya..

- Bucher, A. Charles. (1987). *Management of Physical Education and Athletic Programs* Toronto: St. Louis: Times Mirror / Mosby College Publishing, St. Louis.
- Carlson, E. Reynold ve Deppe, R. Theodore ve MacLean, R. Janet. (1972). *Recreation in American Life*, Wadsworth Publishing Company, Kaliforniya: Belmont.
- Çelebi, M., Özbey, S., Doğu, G. (2003). Yükseköğretim Kurumlarında Serbest Zaman Etkinlikleri Düzenleyen Öğrencilerin Grup Kararı Verme Sürecindeki Rollerini, *AİBÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 7, Bolu.
- Çelebi, M. (2009). Obezite, Eğitim ve Yaşam Kalitesi Sarmalında, Rekreasyon Programlarının ve Yönetiminin Rolü, *International Congress of Sport for All and Sport Tourism*, 05-08 November, Antalya-Turkey.
- Chin M., Edginton C. R., Mok M. M. C., TANG M., (2008). Obesity Prevention, Physical Activity, Diet and Physical Education in Schools-Current Research, Challenges and Best Practice in the Asia-Pacific Context, *12th World Sport For All Congress, Sport For All-For Life*, Genting Highlands Resort, Malaysia, November 3-6.
- Cordes, A. K.; Ibrahim, M. H. (1999). *Applications in Recreation ve Leisure*. ABD: A Division of The McGraw-Hill Companies.
- Doll-Tepper, G. (2004). Sport and Leisure in Schools-A European Perspective on Innovative Developments, *International Conference on Leisure, Tourism and Sport-Education*. Almanya: Integration, Innovation, Cologne.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity Youth and Crisis*. New-York: Norton (Akt.Atara ve Ruth, 2004).
- Güzel, P., Özbey, S. ve Çelebi M. (2009). Herkes için Spor Faaliyetleri Aracılığı ile Üniversite Öğrencilerine Olimpik Değerlerin Kazandırılması Üzerine bir İnceleme, *International Congress of Sport for All and Sport Tourism*, 05-08 November, Antalya-Turkey.
- Güzel Pınar. (2011). Herkes İçin Spor Anlayışı Çerçevesinde: Olimpik Dayanışma Programlarının Uygulamaları ve Olimpik Değerlerin İncelenmesi (*Yayımlanmamış Doktora Tezi*). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Human Kinetics (Editor) (2006). *Introduction to Recreation ve Leisure*. ABD: Human Kinetics Inc.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi..
- Kaya, S. (2011). İlköğretim Okul Yöneticilerinin, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Ve Öğrencilerinin Okul Spor Programlarındaki Fair-Play Anlayışları: Bolu İli Örneği (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelly, R.J. (1990). *Leisure*. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Kılbaş, Ş. (1994). *Gençlik ve Boş Zaman Değerlendirme*, Adana: Ç.Ü.Eğitim Fakültesi.
- Krotee, M. L. and Bucher, C. A. (2007). *Spor Yönetimi*, Çeviren: Sinan Köseoğlu, İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Mirzeoğlu, Nevzat (Editör). (2003). *Spor Bilimlerine Giriş: Bölüm IX Rekreasyon*. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Özbey, S., Çelebi, M. (2004). The Social Impact of Recreational Sports Activities in Their School on Turkish School Girls, *10th World Sport for All Congress*, 11-14 November.
- Tütüncü, Ö. (2008). Rekreasyon Yönetimi'ne Yönelik Üniversite Düzeyinde Bir Müfredat Geliştirme Önerisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19 (1): 93-94.
- Young, M., Potgieter, N. Madiba. (2004). Tourism and Sport-Education, Integration, Innovation, Cologne, 18-21.
- Zorba, E. (2009). *Herkes İçin Yaşam Boyu Spor*. Ankara: Neyir Yayınları.

Zihinsel Engelli Çocuklara Eğitim Veren Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi

Büşra DEMİR

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: bsr_demir41@hotmail.com

Özlem YENİGÜN

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ozlemnht@hotmail.com

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, zihinsel engelli bireylere eğitim veren öğretmenlerin meslek hayatlarında karşılaştığı zorluklar nedeniyle oluşabilecek tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaçla çalışmaya, Kocaeli İlinde bulunan özel rehabilitasyon merkezlerinde çalışan 5 erkek 40 bayan olmak üzere toplam 45 öğretmen gönüllü olarak katılmıştır. Deneklerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla 24 sorudan oluşan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Deneklerin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesinde ise "Maslach Tükenmişlik Envanter" kullanılmıştır. Bu envanter tanımlayıcı nitelikte olan 22 maddeden oluşmaktadır. Duyusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı olmak üzere üç alt boyutta değerlendirilmektedir. Duyusal Tükenme alt ölçeğinde, yorgunluk, bıkkınlık ve duygusal enerjinin azalması ile ilgili 8 madde yer almaktadır. Duyarsızlaşma alt ölçeği, bireyin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, duygudan yoksun bir biçimde, bireylerin kendine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın davranmalarını tanımlayan 6 maddeden oluşmaktadır. Kişisel Başarı Duygusunda Azalma alt ölçeği, insanlarla yüz yüze çalışılan mesleklerde kişinin kendisini içinde yeterli ve başarılı hissetmesi durumunu tanımlamakta ve 8 maddeden oluşmaktadır. Elde edilen verilere betimsel istatistiksel işlemler (ortalama, standart sapma, frekans ve %) uygulandıktan sonra tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki pearson korelasyon testi ile belirlenmiştir. Veriler SPSS 16,0 paket programında değerlendirilmiştir ve anlamlılık düzeyi olarak 0,01 kullanılmıştır. Çalışmaya katılan deneklerin tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde, 29 kişinin duygusal tükenme, 18 kişinin duyarsızlaşma, 32 kişinin ise kişisel başarı düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Deneklerin duygusal tükenme ile duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri ile duyarsızlaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,01$). Duyusal tükenme ile kişisel başarı düzeyleri arasında da pozitif yönlü bir ilişki olduğu fakat istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Anahtar sözcükler: Zihinsel engellilik, örgütsel stres, tükenmişlik

GİRİŞ

İlk kez 1970’li yıllarda tanımlanan Tükenmişlik (Burnout) olgusu, sosyal bir problem olarak öneminin anlaşılmasıyla birlikte; araştırmacılar tarafından ilgi duyulan bir çalışma konusu olmuştur. En yalın haliyle “Gücünü yitirmiş olma, çaba göstermeme durumu”, “Ruhsal ve fiziksel açıdan enerjinin tükenişi” olarak tanımlanabilen tükenmişliğin, “Çalışma ortamıyla bireyin etkileşiminin bir sonucu olduğu” varsayımına yönelik gerçekleştirilen çalışmalar; olgunun hem birey hem de örgütler açısından olumsuz etkilerini gözler önüne sermesi ve tükenmişlik kaynaklı olumsuzlukları azaltabilecek koşulların belirlenmesi adına oldukça önemlidir (Budak ve Sürgevil, 2005).

Tükenmişlik oldukça yaygın görülen bir sendrom durumudur. Çalışanların büyük bir çoğunluğu yaşamlarının bir noktasında tükenmişlik sendromuna yakalanabilirler. Ancak bu durum birden bire gelişen bir durum değil, yavaş yavaş gelişerek bazı faktörlerle beslenip, ortaya çıktıktan sonrada kişinin ruhsal dengesini bozarak, iş, aile ve sosyal yaşamında önemli gedikler açmasına neden olabilmektedir. Tükenmişlik durumu, özellikle hizmet sektöründe çalışanlarda görülmektedir (Kayabaşı, 2008).

Tükenmişlik bireyleri mesleki, kişisel ve örgütsel açıdan gereksinimleri olan canlılıktan alıkoyan bir durumdur. Sadece tükenmişliği yaşayan bireyi değil bireyin hizmet verdiği kişileri, çalıştığı kurumu, aile ve arkadaş çevresini ve de içinde yaşadığı toplumu etkiler. Bu nedenden ötürü tükenmişliğin önlenmesi ve tükenmişlikle baş etme yollarının belirlenmesi ve uygulanması çok önemlidir. Tükenmenin ortadan kaldırılabilmesi için öncelikle tükenmenin arkasında yatan nedenler ortaya çıkarılmalıdır. Tükenmeyi azaltmada iki şey önem taşır. Birincisi kişinin yaşadığı stres ve tükenmenin farkında olması, ikincisi ise değişimi gerçekleştirebilecek etkili başa çıkma mekanizmalarının geliştirildiği “stres yönetim programları”dır. Bu programlarda iş ortamında ve dışında yapılabilecek aktiviteler yer alır. Tükenmeyi önlemek için ilk strateji, tükenmenin potansiyel bir sorun olarak varlığının farkında olmaktır (Oruç, 2007).

Tükenmişlik, iş hayatına bağlı stresin uzun dönemli bir sonucu olarak değerlendirilmektedir ve özellikle doktorlar, hemşireler, psikologlar, öğretmenler, avukatlar, çocuk bakıcıları, danışmanlar ve güvenlik görevlileri gibi insanlarla ilişkileri fazla olan mesleklerde görülmektedir (Topaloğlu ve ark., 2007).

Öğretmen tükenmişliği, sadece öğretmenleri değil öğrencileri ve işveren örgütü de etkileyen bir eğitim sorunudur. Öğretmenlerin yaşadıkları stres ve tükenmişlik ailelerin, yöneticilerin, öğrencilerin ve velilerin yani tüm toplumun üzerinde anlamlı etkilere sahiptir ve doğrudan ya da dolaylı olarak tüm toplu-

ma yansımaktadır. Öğretmen tükenmişliği fiziksel, duygusal ve davranışsal yorgunlukla tanımlanan uzun süreli stresten kaynaklanan bir sendromdur. Davranışsal yorgunlukta öğretmenler işlerine karşı daha az tutku ve doyum yaşarlar. İşleri ayrıca daha fazla çaba ve zaman gerektiriyorsa öğretmen isteksizleşir ve öğrencilerin çalışmalarına karşı ilgisizleşebilir. Duygusal yorgunlukta öğretmen bir iş gününde pozitif bir duygu beslemeyi çok zor bulur. Ağır bir vazgeçme duygusu baskındır. Yaşanan ana duygu depresyondur. Üçüncü öge olan fiziksel yorgunlukta öğretmen kendini okulda çoğu zaman fiziksel olarak yorgun hisseder. Son yıllarda öğretmen tükenmişliği üzerinde yapılan çalışmalar birey, okul ve sosyal temeldeki kökleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Yapılan çalışmalardan yola çıkarak; ilköğretimin ikinci kademesinde ya da lisede çalışan, 40 yaşın altında, işinde idealist, olaylardan çabuk etkilenen bekar öğretmenlerin tükenmeye eğilimli öğretmenler olduğunu söyleyebiliriz (Oruç, 2007).

Wood ve MacCarty 'e göre, öğretmen tükenmişliğinin sendrom gelişmeden tanımlanması ve yok edilmesi, oluştuktan sonra tedavi edilmesinden daha iyidir. Bunu gerçekleştirmek için üç aşamalı bir strateji önermektedir. İlk aşama tükenmişliğe neden olan koşulları ortadan kaldırmayı kapsar. İkinci aşamada belirtilerin erken teşhisi ve tedavisi üzerinde yoğunlaşılır. Son aşamada ise, tükenen öğretmenin işe devam etmeyi isteyip istemediğine karar vermesinin gerekliliği belirtilir. Farber'e göre tükenmişliği tedavi etmenin en etkili yolu okulun doğasını ve işleyişini değiştirmektir. Okulları öğrenciler için olduğu kadar öğretmenler için de sıcak ortamlar haline getirerek tükenmişliğin oluşmasını önlemek ya da en azından oluşum yoğunluğunu ve sıklığını azaltmak için faydalı olacaktır (Oruç, 2007).

Öğretmen tükenmişliği, stresli öğretim koşullarına, öğrencilere, öğretim mesleğine ve yönetim desteğinin eksikliğine tepki şeklinde geliştirilen olumsuz bir örnek olarak gösterilebilir. Öğretmenlerin büyük bir bölümü kendi işlerini stresli olarak tanımlar. Öğrenci disiplin problemleri, öğrenci duyarsızlığı, çok kalabalık sınıflar ve diğer görevlilerin desteğinin azlığı, çok fazla ödev kâğıdı, çok fazla ölçme, gönülsüz tayinler, rol çatışması ve rol karmaşası ve öğretmenlerin kamuoyu tarafından eleştirilmesi gibi stresler öğretmenlerde tükenmişliğe yol açmaktadır. Öğretmenin mesleki tükenmişlik yaşamasının, öğretmenin kişisel sağlığı ve öğrenciye sunulan hizmetlerin aksaması gibi eğitim süreci üzerinde olumsuz bir etkisi vardır (Dolunay ve Piyal, 2003).

Ülkemizde öğretmenlerin, yasaların belirlediğinden fazla öğrenci ile ilgilenmek zorunda kalmaları, ücretlerinin düşük olması, öğretmen atamalarının plan-

sız olduğu düşünülürse, öğretmenlerde tükenmişlik sendromunun sıklıkla ortaya çıkabileceği varsayılabilir (Dolunay ve Piyal, 2003).

Bütün çocukların eğitiminde olduğu gibi engelli çocukların eğitiminde de, onların ileride başkalarına bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmeleri, kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri ve toplumla bütünleşmeleri amaçlanmaktadır. Zihin engelli yetişkinlerin aile üyesi, işçi, öğrenci, boş zaman etkinliklerine katılımcı olma, tüketicilik ve vatandaşlık gibi toplumsal rolleri üstlenebilmeleri için tam bağımsızlık kazanmalarının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu amaca ulaşılması, bireyin bireysel farklılıkları ile yapabildikleri dikkate alınarak eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi ve gereksinimlerine uygun eğitim ortamlarının sunulmasıyla mümkün olabilmektedir (Sahan, 2008).

Ülkemizde en yaygın karşılaşılan özür gruplarından biri de zihinsel engellilerdir. Bu çocuklar daha yavaş öğrenmekle birlikte, büyük kısmı eğitimlerini tamamlayıp kendilerine göre bir iş sahibi olabilecek düzeye gelebilirler. Çok küçük yaşlardan itibaren uygun eğitim ve yeterli ilgi, sevgi ve sabırla toplumda üretken bireyler olarak yer alabilirler (Sahan, 2008).

Özürli çocukların eğitimi söz konusu olduğunda bu alanda görev yapan öğretmenlerin de en az aileler kadar sabır ve özveri göstermeleri gerektiği açıktır. Nitekim en stresli meslekler arasında sayılan öğretmenlik mesleği, özürli çocukların eğitimi söz konusu olduğunda bu çocukların kişisel özelliklerinden dolayı daha da stresli hale gelmektedir. Özellikle, öğrencilerle doğrudan temasın yoğunluğuna bağlı olarak, özel eğitim öğretmenlerinin diğer öğretmenlere oranla tükenmişliği daha fazla yaşamaya yatkın oldukları belirtilmektedir. Doğrudan temasın yoğunluğunun yanı sıra, çalışılan çocukların özellikleri, gereksinimlerinin karşılanması ve bu çocukları kontrol etmede güçlüklerinin olması, öğretimin zor olması ile öğretim sürecinden doyum sağlayamamaları da tükenmişlik açısından özel eğitim öğretmenleri için risk faktörleridir (Girgin ve Baysal, 2005).

Ülkemizde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin çalışma koşullarına göz atıldığında birçok problem ortaya çıkmaktadır. Özel eğitim kurumlarının sayıca azlığı, bu kurumdaki araç-gereç eksikliği, fiziksel koşulların öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalması bu kurumda çalışan öğretmenleri zor durumda bırakmaktadır. Öğretmenler, özel eğitim alanında bilgi ve deneyimli olsalar bile bu sorunlar nedeni ile güçlükler yaşamaktadırlar (Aksoy, 2007).

Yukarıda belirtilen sıkıntılarının tespit edilmesi amacıyla Kocaeli ilinde bulunan rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışmaya Kocaeli İzmit'te bulunan Gözde Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Yeşil Doğa Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Sezgicem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ve Yeni Doğan Özel Rehabilitasyon Merkezlerinde çalışan yaş ortalaması 35,8±12,0 olan, zihinsel engellilere eğitim veren 5 erkek 40 bayan olmak üzere toplam 45 öğretmen gönüllü olarak katılmıştır.

Deneklerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla 24 sorudan oluşan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Deneklerin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesinde ise "Maslach Tükenmişlik Envanteri" kullanılmıştır. Bu envanter tanımlayıcı nitelikte olan 22 maddeden oluşmaktadır. Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel Başarı olmak üzere üç alt boyutta değerlendirilmektedir. Duygusal Tükenme alt ölçeğinde, yorgunluk, bıkkınlık ve duygusal enerjinin azalması ile ilgili 8 madde yer almaktadır. Duyarsızlaşma alt ölçeği, bireyin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, duygudan yoksun bir biçimde, bireylerin kendine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın davranmalarını tanımlayan 6 maddeden oluşmaktadır. Kişisel Başarı Duygusunda Azalma alt ölçeği, insanlarla yüz yüze çalışılan mesleklerde kişinin kendisini işinde yeterli ve başarılı hissetmesi durumunu tanımlamakta ve 8 maddeden oluşmaktadır. Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Ergin tarafından Türkçeye çevrilmiş ve ölçeğin 235 kişilik (doktor, hemşire, öğretmen, avukat, polis v.b.) bir grupta yapılan ön uygulamasından sonra, gruptan elde edilen verilerin analizi sonucunda ölçekte bazı değişiklikler yapılmıştır. Ölçeğin özgün formunda hiçbir zaman, yılda birkaç kere, ayda bir, ayda birkaç kere, haftada bir, haftada birkaç kere, her gün şeklinde 7 basamaklı olan cevap seçeneklerinin, hiçbir zaman, çok nadir, bazen, çoğu zaman, her zaman şeklinde beşli dereceleme olarak düzenlenmesine karar verilmiştir. Zihinsel engellilere eğitim veren öğretmenlere yapılan bu çalışmada ölçeğin beş seçenekli şekli kullanılmıştır (Oruç, 2007).

Elde edilen verilere betimsel istatistiksel işlemler (ortalama standart sapma) uygulandıktan sonra elde edilen veriler Frekans ve Ki-Kare Testleri ile analiz edilmiştir. Anlamlılık düzeyi olarak 0.01 kullanılmıştır. Veriler SPSS 17,0 Programı ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Deneklerin sosyo-demografik özelliklerine ait frekans ve % dağılımları

<i>Değişkenler</i>		<i>F</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kadın	39	86,7
	Erkek	5	11,1
Medeni durum	Evli	27	60,0
	Bekâr	16	35,6
	Dul	2	4,4
	Boşanmış	-	-
Yaş Grubu	23-30 Yaş	23	51,1
	31-38 Yaş	7	15,6
	39-46 Yaş	4	8,9
	47-54 Yaş	6	13,3
	55 ve üstü yaş	5	11,1
Engelli çocuk var mı?	Evet	2	4,4
	Hayır	42	93,3
	Boş Bırakılan	1	2,2
Çocuk sayısı	Yok	24	53,3
	Bir	5	11,1
	İki	12	26,7
	Üç ve üzeri	4	8,9
Eğitim durumu	Lisans	3	6,7
	Yüksek lisans	35	77,8
	Doktora	7	15,6
Gelir düzeyi	Alt	5	11,1
	Orta	38	84,4
	Yüksek	2	4,4

Çalışmaya katılan deneklerden 27 kişinin evli olduğu ve en çok katılımın 23-30 yaş grubundan olduğu görülmektedir. Engelli çocuklarının olmadığını (42 kişi) ve 24 kişi de çocuğunun olmadığını belirtmişlerdir. 35 kişi yüksek lisans mezunu olduğunu, 38 kişi orta düzeyde gelir seviyesine sahip olduğunu belirtmiştir.

Tablo 2. Deneklerin mesleki bilgilerine ait frekans ve % dağılımları

<i>Değişkenler</i>		<i>F</i>	<i>%</i>
Mesleği isteyerek seçme durumu	Evet	44	97,8
	Hayır	1	2,2
Mesleği isteyerek yapma durumu	Evet	45	100,0
	Hayır	-	-
Mesleği kendine uygun bulma durumu	Evet	44	97,8
	Hayır	1	2,2
Meslekteki verim düzeyini değerlendirme	İyi	42	93,3
	Kötü	3	6,7
Mesleki açıdan geleceği değerlendirme	İyi	35	77,8
	Kötü	10	22,2
Çalışma ortamından memnuniyet durumu	Memnunum	27	60,0
	Kısmen memnunum	18	40,0
	Memnun değilim	-	-
Üstlerinden takdir görme durumu	Evet	36	80,0

	Hayır	9	20
Mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulması	Evet	21	46,7
	Hayır	23	51,1
	Boş Bırakılan	1	2,2
Eğitim sisteminden memnuniyet durumu	Evet	21	46,7
	Hayır	24	53,3
Fazla mesai yapma	Evet	10	22,2
	Hayır	35	77,8

Çalışmaya katılan denekler mesleği isteyerek seçtiklerini (44 kişi), mesleklerini severek yaptıklarını (45 kişi), mesleği kendilerine uygun bulduklarını (44 kişi) ve verim düzeylerinin iyi olduğunu (42 kişi) belirtmişlerdir. Çalışma ortamından memnun olduklarını (27 kişi) ve üstlerinden takdir gördüklerini (36 kişi) fakat mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulmadığını (23 kişi) ve eğitim sisteminden memnun olmadıklarını (24 kişi) belirtmişlerdir.

Tablo 3. Deneklerin boş zaman ile ilgili değişkenlerine ait frekans ve % dağılımları

Değişkenler		F	%
Stresle baş etme yolları	Sigara içme	12	26,7
	Alkol alma	2	4,4
	Arkadaşlarla konuşma	33	73,3
	Yürüyüşe çıkma	25	55,6
	Alışverişe çıkma	23	51,1
	Ev işleri yapma	8	17,8
	Kimseyle paylaşmama	5	11,1
	Diğer	5	11,1
Günlük boş zaman süresi	1-3 saat	27	60,0
	4-6 saat	18	40,0
	7 saat ve üzeri	-	-
Daha fazla boş zaman isteği	Evet	31	68,9
	Hayır	14	31,1
Boş zamanınızı nasıl değerlendirirsiniz?	Tv izleme	22	48,9
	Müzik dinleme	25	55,6
	Kitap okuma	25	55,6
	Spor yapma	14	31,1
	El işi yapma	4	8,9
	Bahçe işleriyle uğraşma	2	4,4
	Sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma	15	33,3
	Gezi-tatile çıkma	12	26,7
	Sinemaya gitme	15	33,3
	Tiyatroya gitme	10	22,2
	Diğer	1	2,2
Boş zaman değerlendirme faaliyetlerine kiminle katılırsınız?	Yalnız	7	15,6
	Eşimle	14	31,1
	Eşim ve çocuğumla	8	17,8
	Arkadaşımla	16	35,6

Çalışmaya katılan denekler 1-3 saat arası günlük boş zamanları olduklarını (27 kişi) ve daha fazla boş zaman istediklerini (31 kişi) belirtmişlerdir. Boş zamanlarını genellikle müzik dinleyerek ve kitap okuyarak (25 kişi) geçirdiklerini, boş zaman değerlendirme faaliyetlerine ise arkadaşlarıyla (16 kişi) katılmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 4. Deneklerin tükenmişlik düzeylerine ait tanımlayıcı istatistiksel değerler

Değişkenler	Puan Aralığı	F	%	$x \pm Ss$
Duygusal Tükenme	18 ve üzeri(yüksek)	29	64,4	22,60±7,42
	12-17(orta)	15	33,3	
	0-11(düşük)	1	2,2	
Duyarsızlaşma	10 ve üzeri(yüksek)	18	40,0	9,66±4,40
	6-9(orta)	18	40,0	
	0-5(düşük)	9	20,0	
Kişisel Başarı	0-21(yüksek)	32	71,1	18,15±5,43
	22-25(orta)	8	17,8	
	26 ve üzer(düşük)	5	11,1	

Deneklerden 29 kişinin duygusal tükenme, 18 kişinin duyarsızlaşma, 32 kişinin ise kişisel başarı düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. 9 kişinin duygusal tükenme, 18 kişinin duyarsızlaşma, 8 kişinin ise kişisel başarı düzeyleri orta düzeyde olduğu ve 1 kişinin duygusal tükenme, 9 kişinin duyarsızlaşma, 5 kişinin ise kişisel başarı düzeylerinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Deneklerin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiye ait istatistiksel değerler

	Duygusal Tükenme	Duyarsızlaşma	Kişisel Başarı
Duygusal Tükenme	Pearson Correlation	1	
	Sig. (2-tailed)		
	N	45	
Duyarsızlaşma	Pearson Correlation	,584	1
	Sig. (2-tailed)	0,000*	
	N	45	45
Kişisel Başarı	Pearson Correlation	,235	,411
	Sig. (2-tailed)	0,120	0,005*
	N	45	45

* $p < 0,01$

Çalışmaya katılan deneklerin duygusal tükenme ile duyarsızlaşma ve kişisel başarı ile duyarsızlaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,01$).

Çalışmaya katılan deneklerin yaş gruplarına göre tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde 23-30 yaş ile 39-46 yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

Tablo 6. Deneklerin yaş grupları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki farklılıklara ait istatistiksel değerler ANOVA

	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	Fark Tukey
Duygusal Tükenme	Gruplar Arası	2,586	4	,646	2,588	0,051	
	Gruplar İçi	9,992	40	,250			
	Toplam	12,578	44				
Duyarsızlaşma	Gruplar Arası	7,581	4	1,895	4,303	0,005*	
	Gruplar İçi	17,619	40	,440			1-3
	Toplam	25,200	44				
Kişisel Başarı	Gruplar Arası	1,320	4	,330	,678	0,611	
	Gruplar İçi	19,480	40	,487			
	Toplam	20,800	44				

* $p<0,01$

TARTIşMA

Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin kendilerini çok iyi yetiştirmeleri gerekir. Sadece özel eğitim kurumlarında çalışan bir birey olarak değil, özürlü bir çocuğa sahip olan bir anne-baba gibi davranmalıdırlar. Öğretmenler bu çocukları topluma kazandırmak için ellerinden geleni yapmalıdır. Ülkemizde ve dünyada ne kadar önemli olduğu bilinen özel eğitim öğretmenliği ülkemizde bazı sorunlar ile yüz yüzedir. Bu sorunlar ile baş etmeye çalışan öğretmen aynı zamanda görevini hakkı ile yerine getirmeye çalışmakta ve bunu başarabilmek için ise öğretmenlik mesleğinin gereği olan belli mesleki ve karakteristik özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikleri barındırıyor olabilmesi onun sahip olduğu iş doyumunu, tükenmişlik ve ruh sağlığı ile yakından ilişkisi vardır (Yiğit, 2007).

Özel eğitim öğretmenlerinde tükenmişliğin ve tükenmişliğe neden olan değişkenlerin incelenmesi konuya ilişkin önlemler alınmasını kolaylaştıracaktır. Tükenmişlik, sadece durumu yaşayamı değil, hizmet alan bireyi, çalışma arkadaşlarını, çalışılan kurumun işleyişini ve toplumu etkilemektedir. Bu yüzden öğretmenlik mesleği söz konusu olduğunda tükenmişlik kişisel bir sorun olmaktan çıkıp toplumsal bir soruna dönüşmektedir (Oruç, 2007).

Vızlı (2005), görme engelli ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlerle normal ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada görme engelli ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlerden 7 kişinin duygusal tükenme düzeyinin yüksek olduğunu, duyarsızlaşma düzeyinde yüksek puan alan olmadığını ve 11 kişinin kişisel başarı düzeyinin yüksek olduğunu belirlemiştir (Vızlı, 2005).

Yapılan çalışmada ise deneklerden 29 kişinin duygusal tükenme, 32 kişinin ise kişisel başarı düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin, özürülü çocukların özelliklerine ve gereksinimine ilişkin özel uygulamalar ve mesleki sorumlulukları nedeniyle bu sendroma yakın oldukları düşünülerek, mesleki tükenmişlik düzeyleri ile cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey algısı, hizmet süresi, iş arkadaşlarından destek görme, üstlerinden takdir görmeleri incelenmeye çalışılmış ve araştırmaya İzmir İl merkezinde bulunan özel eğitim kurumlarında görev yapan 48 öğretmen katılmış. Elde edilen bulgular, özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik sendromunu, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey algısı, iş arkadaşlarından destek görme, mesleklerinin toplumda hak ettikleri yeri bulup bulmaması, üstlerinden takdir görme değişkenlerine bağlı olarak, değişen ağırlıklarla özellikle duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarında yaşadıklarını göstermiştir (Girgin ve Baysal, 2005).

Yapılan çalışmada da Girgin ve Baysal (2005)'i destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Deneklerden 29 kişinin "duygusal tükenme" düzeyinin, 18 kişinin de "duyarsızlaşma" düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Özel eğitim okullarında çalışan eğitimcilerin tükenmişlik düzeylerini ve öz-yeterlik algılarını çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla yapılan çalışmaya 263 eğitimci katılmış. Araştırma sonucunda, özel eğitim okullarında çalışan eğitimcilerin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyetlerine, eğitim düzeylerine, çalışmakta oldukları alana, meslekte çalışma sürelerine ve çalıştıkları kurum türüne göre farklılaştığı, öz-yeterlik algılarının ise belirtilen değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Ayrıca eğitimcilerin öz-yeterlik algıları ile tükenmişliğin alt ölçekleri olan duygusal tükenme ve duyarsızlaşma arasında negatif, kişisel başarı ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Karahana ve Balat, 2011).

Yapılan çalışmada ise eğitim değişkeni ile duygusal tükenme ve kişisel başarı düzeyleri arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Aksoy (2007), Eskişehir ilinde çalışan özel eğitim ğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini belirleyerek bazı demografik ve mesleki değişkenler açısından tükenmişlik puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu tespit etmiştir (Aksoy, 2007). Bu çalışmayı destekleyen diğer bir çalışma ise Karahan (2008) tarafından yapılmıştır. Özel eğitim okullarında çalışan eğitimcilerin tükenmişlik düzeyleri ile cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, mezun oldukları alan, çalışmakta oldukları alan, meslekte çalışma süreleri, günlük çalışma süreleri ve çalıştıkları kurum türü arasında anlamlı farklılaşma saptamıştır. Yapılan çalışmada ise sadece yaş grubu değişkenine göre istatistiksel olarak farklılık tespit edilmiş, diğer değişkenler açısından anlamlı farklılıklar saptanmamıştır.

Vızlı (2005), görme engelli ilköğretim okulunda çalışan öğretmenlerin yaş grubu değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptamazken normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerden 30-45 yaş grubunda olanların 20-30 yaş ve 46 yaş üzeri öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenmişlik yaşadıklarını tespit etmiştir (Vızlı, 2005).

Yapılan çalışmada 23-30 yaş ile 39-46 yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0,05$).

Yiğit (2007), zel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin iş doyumunu, tükenmişlik ve ruh sağlığı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada öğretmenlerin duygusal tükenme boyutu ve genel tükenmişlik boyutuna sahip olduklarını belirlemiştir. Ayrıca 26-30 yaş grubunda olan özel eğitim ğretmenlerinin tükenmişliklerini 46-50 yaş grubunda olan özel eğitim öğretmenlerinden daha olumlu bulmuştur (Yiğit, 2007). Yapılan alışma bu çalışmayı destekler niteliktedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırma sonucunda deneklerden 29 kişinin duygusal tükenme, 18 kişinin duyarsızlaşma, 32 kişinin ise kişisel başarı düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca deneklerin duygusal tükenme ile duyarsızlaşma ve kişisel başarı ile duyarsızlaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,01$). Deneklerin yaş gruplarına göre tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde 23-30 yaş ile 39-46 yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Yaş ilerledikçe iş tecrübesinin artması ve deneyim kazanımının artması nedeniyle kişinin iş ortamında yaşadığı olaylar karşısında duyarsızlaşma düzeyinin artış göstermesinin doğal bir sonuç olduğu düşünülebilir.

Sonuç olarak öğretmenlerin görevlerini daha verimli ve etkili bir biçimde gerçekleştirebilmeleri için çalışma koşullarının pozitif düzeylere taşınması sağlanabilir. Bu nedenle koşulların iyileştirilmesi ve öğretmenlerin iş veriminin artırılması amacıyla, çalışılan kurumlar tarafından düzenli aralıklarla öğretmenlere anket çalışmaları yapılarak tükenmişlik düzeyleri tespit edilebilir ve elde edilen tespitler sonrasında çeşitli etkinlikler düzenlenerek öğretmenlerin hem fiziksel hem de zihinsel olarak rahatlamaları sağlanabilir. Öğretmenlik mesleğinin önemi ve zorlukları hakkında toplumun bilinçlendirilmesi konusunda çeşitli toplantılar düzenlenerek öğretmenlerin toplumda hak ettiği yeri bulmalarına yardımcı olunabilir. Kurumlar, öğretmenlerin boş zaman aktivitelerini yapılabilmesi için çeşitli mekânlar yaratabilirler.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ş. U. (2007). Eskişehir İli Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı Tıbbi Psikoloji Bilim Dalı.
- Budak, G. ve Sürgevil, O. (2005) Tükenmişlik ve Tükenmişliği Etkileyen Örgütsel Faktörlerin Analizine İlişkin Akademik Personel Üzerinde Bir Uygulama, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 20(2): 95-108.
- Dolunay, A. B. ve Piyal, B. (2003). Öğretmenlerde Bazı Mesleki Özellikler ve Tükenmişlik, *Kriz Dergisi*, 11(1): 35-48.
- Girgin, G. ve Baysal, A. (2005). Zihinsel Engelli Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyi ve Bazı Değişkenler (İzmir Örneği), *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18: 1-10.
- Karahan, Ş. (2008). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz-Yeterlik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Karahan, Ş. ve Uyanık Balat, G. (2011). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz-Yeterlik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1): 1-14.
- Kayabaşı, Y. (2008). Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20: 1-22.
- Vızlı, C. (2005). Görme Engelliler İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerle Normal ilköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması (Üsküdar İlçesi Örneği) (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı halk Eğitim Bilim Dalı.
- Yiğit, A. (2007). Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu Tükenmişlik ve Ruh Sağlığı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Oruç, S. (2007). Özel Eğitim Alanında alışan ğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Adana İli rneği). ukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
<http://library.cu.edu.tr/tezler/6506.pdf> 02.12.2009.
- Sahan, E. (2008). Zihinsel Engellilerin Eğitim Amaçları.
<http://www.rehabilitasyon.com/index.php?ct=2181&tab=3&act2=read&p=3&aid=3346>
23.11.2009
- Topaloğlu, M., Koç, H. Ve Yavuz, E. (2007). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Kamu-İş.* 9(3):1-22. <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/933.pdf>
04.12.2009

Gençlerde Rekreasyonel Fiziksel Aktiviteler ile Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki

Nurten DİNÇ

T.C. Celal Bayar Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: nurten.dinc@hotmail.com

Pınar GÜZEL

T.C. Celal Bayar Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: pnrguzel@yahoo.com

ÖZ

Günümüz gençliğinde fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimler yoğun olarak yaşanmaktadır. Bu nedenle bu döneme ilişkin yaşam kalitesinin artırılması araştırmalarına da duyulan ilgi ve gösterilen önemde artmaktadır. Yaşam kalitesi kısaca bireylerin biyolojik bütünlüğüne ek olarak, psikolojik, sosyal ve ekonomik rahatlıktır. Bu fizyolojik ve sosyolojik parametreler ile ilgili rahatlığın sağlanmasında özellikle gelişim çağındaki gençlerin sürdürülebilir rekreatif aktivitelere katılımı teşvik edilmelidir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, gençlerde rekreasyonel fiziksel aktivitelere katılım ile yaşam kalitesinin (QoL) artırılması arasındaki ilişkiyi “etkinlik teorisi” (activity theory) kapsamında incelemektir. Araştırmanın yöntemi bu doğrultuda betimsel tarama modeli olarak belirlenmiştir. Rekreasyonel fiziksel etkinliklere katılarak serbest zamanlarını aktif geçiren bireylerin özellikle bilişsel ve sosyal gelişimi destekleyici etkinlikler ile uğraşması sonucunda, bireylerde sağlıklı bir yaşam, fiziksel ve zihinsel sağlığın korunması, geliştirilmesi, çeşitli kronik hastalıkların tedavilerinin desteklenmesi ve sosyalleşme gibi sonuçları beraberinde getirerek yaşam kalitesinde de artış sağlanması beklenmektedir. Araştırma ile sürdürülebilir rekreasyonel etkinliklere ilişkin genel değerlendirmeler ortaya konacaktır.

Anahtar sözcükler: Rekreatif aktivite, fiziksel aktivite, yaşam kalitesi, sürdürülebilirlik

GİRİŞ

Günümüz gençliğinde insanın sürekli hareket etme ihtiyacı teknoloji çağında yaşıyor olmamız nedeniyle yerine getirilememekte ve bu hareketsizliğe yönelme durumu fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimler yoğun olarak beraberinde getirmektedir. Bu nedenle bu döneme ilişkin yaşam kalitesinin artırılması araştırmalarına da duyulan ilgi ve gösterilen önemde artmaktadır.

Rekreasyonel fiziksel aktivitelere aktif katılarak serbest zamanlarını aktif geeren bireylerin özellikle bilişsel ve sosyal gelişimi destekleyici etkinlikler ile uğraşması sonucunda, bireylerde sağlıklı bir yaşam, fiziksel ve zihinsel sağlığın korunması, geliştirilmesi, çeşitli kronik hastalıkların tedavilerinin desteklenmesi, obezitenin azalması, sedanter yaşam stilinde dūřuř ve sosyalleşme gibi sonuçları beraberinde getirerek yaşam kalitesinde de artış sağlanması beklenmektedir.

YÖNTEM

Yaşam kalitesi kısaca bireylerin biyolojik bütünlüğüne ek olarak, psikolojik, sosyal ve ekonomik rahatlıktır. Bu fizyolojik ve sosyolojik parametreler ile ilgili rahatlığın sağlanması özellikle gelişim çağındaki gençlerin sürdürülebilir rekreatif aktivitelere katılımı teşvik edilmelidir. Araştırmada gençlerde rekreasyonel fiziksel aktivitelere katılım ile yaşam kalitesinin (QoL) arttırılması arasındaki ilişki "etkinlik teorisi" (activity theory) kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmanın yöntemi bu doğrultuda betimsel tarama modeli olarak belirlenmiştir. Betimsel tarama modeli geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir. (Karasar 1994). Bu yöntem kapsamında özellikle Dünya Sağlık Örgütü (WHO) araştırma ve raporları araştırılmış ve değerlendirilmiştir.

Araştırmanın amacına uygun bir biçimde, yaşam kalitesinin tanımlanmasının ardından, çalışmanın sonraki bölümlerinde rekreasyonel aktivitelere katılımın fizyolojik ve sosyolojik açıdan önemi ve etkinlik teorisi kapsamında rekreasyonel etkinliklerde sürdürülebilirlik konusu aktarılmaya çalışılmıştır.

Yaşam Kalitesi (QoL)

WHO Yaşam Kalitesini, sadece hasta olmama durumu değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal anlamda iyi olma hali olarak tanımlamıştır. Ayrıca WHO'ya göre yaşam kalitesi; bireylerin kültür ve değerler sistemi içerisinde, amaçları, beklentileri, standartları ve ilgileri doğrultusunda yaşamdaki pozisyonlarını algılamaları olarak tanımlanmaktadır (WHO 1997, s: 2).

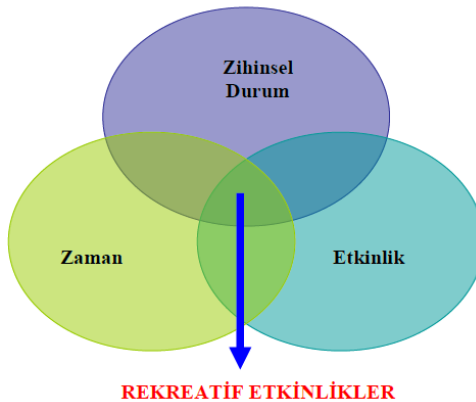
Yaşam kalitesi kültürel sosyal ve fiziksel faktörlerden etkilenmektedir. Egzersizle birlikte fiziksel ve psikolojik yönden yaşam kalitesinde gelişme gözlenmektedir. Düzenli fiziksel aktivite yaşlılarda, gençlerde ve farklı sağlık koşullarına sahip kişilerde daha iyi yaşam kalitesiyle ilişkilidir (Moura ve ark. 2012).

Fiziksel hareketsizlik sağlık için zararlıdır ve birçok hastalığın gelişmesine sebebiyet verir. Kalp hastalıklarının %36'sı, osteoporozun %27'si, felç, hipertansiyon diyabet, kolon kanseri'nin %20'si ve göğüs kanseri'nin %11'inin fiziksel

hareketsizlikten kaynaklandığı belirtilmektedir (McGrath ve ark. 2010). Bélanger ve arkadaşları (2011) kanserle mücadele eden genç bireylerde fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi arasında güçlü bir ilişki saptamışlardır. Baillot ve arkadaşları (2012) 8 haftalık aerobik egzersiz programı ile obez diyabetik erkeklerde fiziksel kapasite ve yaşam kalitesinin geliştiğini belirtmişlerdir. Bello ve arkadaşları (2011) tip II diyabetli hastalarda 8 haftalık aerobik egzersiz programını takiben yaşam kalitesinde ve düşük dansiteli lipoprotein, yüksek dansiteli lipoprotein ve kan şekerinde gelişmeler saptamışlardır. Ganderton ve arkadaşları (2011), pulmoner arteriyel hipertansiyonlu kişilerde 12 haftalık egzersiz programı ile yaşam kalitesinin geliştiğini belirtmişlerdir. Moura ve arkadaşları (2012) fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi arasında pozitif ilişki saptamışlardır.

Rekreasyonel Aktiviteler ve Aktivitelere Katılımın Fizyolojik ve Psiko-Sosyolojik Önemi

Çağımızda artan ekonomik, kültürel ve sosyal ihtiyaçlar ve de teknolojik gelişimlere ayak uydurma çabası beraberinde yoğun, yorucu ve monoton bir yaşam tarzı ortaya çıkarmıştır. Bu durumdan bedenen ve zihinsel olarak uzaklaşmak isteyen insanlar serbest zaman etkinliklerinin yani rekreasyonel etkinliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Kendilerini yenilemek, dinlenmek ve eğlenmek adına yaptıkları etkinlikler yaşam tarzlarında bu yönde değişim eğilimine yol açmıştır. Young ve arkadaşları (2004: 58) da rekreasyonu, toplum içindeki kişilerin ya da grupların kendini daha iyi hissetmeye, sağlıklı olmaya ve beceri gelişimine yardımcı olan herhangi bir serbest zaman etkinliğine gönüllü katılım olarak tanımlamışlardır.

Şekil 1. Serbest zaman etkinliklerinin tanımı (Cheung, MC. Ve Ark., 2009, ss: 15).

Ülkeden ÷lkeye değişmesine rağmen Avrupa Birliği'ne üye ÷lkelerdeki 15 yaş ve üstü bireylerin üçte ikisi önerilen düzeylerde fiziksel olarak aktif değillerdir. Avrupa'da, okul çağındaki çocukların sadece üçte bir oranı fiziksel aktivite programı ile tanışmaktadır. Bu rahatsız edici bulgular, son yıllarda tüm yaş gruplarında fiziksel aktiviteye katılımda süregelen bir düşüş olduğunu yansıtmaktadır. Bu durum büyük ölçüde; iş yaşantısı ve günlük görevlerin makineleşmeye dönüşmesi, emek tasarrufu sağlayan cihazların artması (yürüme ya da bisiklet kullanma yerine taşıt kullanımı, vb.) ve serbest zamanlarını pasif olarak geçirme alışkanlıklarının artması (TV seyretme, bilgisayar kullanma, vb.) nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Edwards, P., Tsouros, A., WHO, 2006, s: 1).

Sağlığı geliştirici fiziksel aktivitelere düşük katılım sergileme önemli ölçüde nüfusun sağlığını da etkilemektedir. Fiziksel hareketsizlik Avrupa Bölgesinde yılda tahmini 600.000 ölüme neden olmakta ve erken ölüm ve sakatlıkta yıllık 5.3 milyon kayıba yol açmaktadır. Fiziksel hareketsizlik kardiovasküler hastalıklar, diyabet rahatsızlıkları ve belirli kanser türleri de dâhil olmak üzere birçok kronik hastalarda artışa neden olmaktadır. İngiltere'de yapılan araştırma raporlarına göre, obeziteye harcanan maliyetler hariç olmak üzere, yıllık fiziksel hareketsizliklerin yıllık maliyeti 17.5 milyar €'dur. İsviçre'de de yapılan benzer bir araştırmaya göre de kişi başı yıllık fiziksel hareketsizliğin maliyeti 220€ ve 440€ arasında olmaktadır. Son yıllarda Avrupa'da beslenme alışkanlıklarının değişmesi ile beraber fiziksel aktivitelere katılımda görülen düşüş obezite düzeylerinde büyük artışa neden olmaktadır. Bazı ÷lkelerde yetişkinlerin yarıdan fazlası aşırı kilolu bireylerden oluşurken, Avrupa Birliği'nde tahmini 14 milyondan fazla çocuk aşırı kiloludur ve bu oranın 3 milyonu obezdir. Avrupa Birliği Beslenme, Fiziksel Aktivite ve Sağlık Platformu bu sorunun çözümünü için fiziksel aktiviteyi beş anahtar alandan biri olarak desteklemektedir. (Edwards, P., Tsouros, A., WHO, 2006, s: 2).

Düzenli yapılan fiziksel aktivite veya egzersiz, sağlığı düzenlemektedir. Egzersiz fiziksel olduğu kadar psikolojik iyilik haline de olumlu etkilemektedir. Sporun ve egzersizin psiko ve sosyal fonksiyonları vardır. Bu tür aktiviteler, gücün yanında kendine güveni ve kendine saygıyı da artırmaktadır. Fiziksel forumdalık ile pozitif duygusallık arasında belirgin korelasyon bulunmaktadır. Egzersiz antrenmanları ile stres azalırken, bilinç fonksiyonlarını açılmaktadır. Bunun yanı sıra, anksiyete düşmekte, yumuşak depresyonda ve birçok kronik hastalıklarda olumlu etkiler alınmaktadır. Ayrıca egzersiz sosyal kimlik duygusunu korumaya yardımcı olabilmektedir (Kırmızıgil, B., 2007, s: 24).

Spor ve Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilir kalkınmanın ana temaları arasında ekonomik, toplumsal ve çevre boyutu yer almaktadır. Bu boyutlardan toplumsal yani sosyalleşme boyutunda sporun önemi büyüktür. Çünkü spor; sosyal eşitliğin sağlanmaya çalışıldığı çok güçlü bir araçtır. Yaşam kalitesi, sağlık, faal toplumlar, okullar, fırsat eşitliği ve sosyal bütünlük gibi politikaların gelişiminde spor olgusu önemli bir rol üstlenmektedir (DCMS, 2008). Spor kavramı içerisinde insanların kendilerini ifade edecekleri bir alanın bulunması en azından bu tür etkinliklere destek vererek bir sosyalleşme süreci içerisinde yer almaları psiko-sosyal bakımdan gelişmelerine yardımcı olmaktadır (Küçük ve Koç, 2004).

Etkinlik Teorisi (Activity Theory)

Hızla gelişen uygarlaşma süresi boyunca, yoğun iş temposu ve stresinden uzaklaşmak amacıyla insanlar serbest zamanlarını kendileriyle baş başa kalarak geçirmektedirler. Bu uygulamalar, serbest zamanın değerlendirilmesinde hem aktif hem de pasif şekillerde gerçekleşmektedir. Zamanı pasif değerlendiren bireyler, daha sıklıkla televizyon ve internet dünyasının etkisinde kalarak toplumla birlikte yapılabilen serbest zaman etkinliklerine katılım göstermemektedirler. Özellikle teknoloji çağından etkilenen küçük yaşlardaki çocuklar serbest zamanlarını hareketsiz bir yaşam tarzı ile geçirmektedirler. Yeni ve kişiye özgü serbest zaman değerlendirme yani "yaşam biçimi aktiviteleri" olarak da adlandırılabilen süreci aktif değerlendiren bireyler ise, doğal yaşam rekreasyonu, fitness ve sağlık amaçlı aktivitelere katılım göstermektedirler (Maciaszek, J., 2009, s: 189).

Serbest zamanını aktif olarak geçirme temelli olan Etkinlik Teorisi, bireylerin farklı türlerdeki aktivitelere ve bu aktivitelerin bileşenlerine sürekli katılımın önemini vurgulamaktadır. Aktif olma hali bireyin uzun yaşam sürecine ciddi katkı yapmakta ve yaşantısının ilerleyen döneminde bu durumdan faydalanmasına yardımcı olmaktadır. Etkinlik teorisine göre, günlük serbest zaman etkinliklerine katılım, bireyi fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden desteklemekte ve hastalıkların, sakatlık ve engellerin önlenmesine de katkı sağlamaktadır. Yapılan farklı aktiviteler farklı bireysel ihtiyaçların giderilmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin, satranç oynamak bireyin bilişsel gelişimine katkı sağlamaktadır ve ayrıca toplumsal ilişkiler kurmada da rol oynamaktadır. Bu tip aktiviteler rekreatif etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Etkinlik Teorisi, WHO tarafından aktif yaşlanma yaklaşımı olarak da desteklenmektedir (Cheung, MC. Ve Ark., 2009, ss: 15-16).

SONUÇ

Rekreasyonel fiziksel etkinliklere katılarak serbest zamanlarını aktif geçiren bireylerin özellikle bilişsel ve sosyal gelişimi destekleyici etkinlikler ile uğraşması sonucunda, bireylerde sağlıklı bir yaşam, fiziksel ve zihinsel sağlığın korunması, geliştirilmesi, çeşitli kronik hastalıkların tedavilerinin desteklenmesi ve sosyalleşme gibi sonuçları beraberinde getirerek yaşam kalitesinde de artış sağlanmaktadır.

Yaşantılarının ileriki dönemlerinde fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak sağlıklı bireylerin yetişmesi toplum kültürü olarak serbest zamanlarını aktif değerlendiren, etkin ve sürdürülebilir aktivitelere katılım sağlayan bir kitle politikasının desteklenmesi ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde “aktif serbest zaman” bilincinin önemi vurgulanmalı, eğitim temelli spor kültürü kazanımı sağlanmalı ve de rekreatif etkinliklerin gerçekleştirilebileceği aktivite alanları, dinlenme ve eğlenme ortamları ile ilgili plan ve proje sayılarının ve uygulanabilirliklerin artırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Çelebi, M. (2009). Obezite, Eğitim ve Yaşam Kalitesi Sarmalında, Rekreasyon Programlarının ve Yönetiminin Rolü, *International Congress of Sport for All and Sport Tourism*, 05-08 November, Antalya-Turkey.
- Baillot, A., Vibarel-Rebot, N., Amiot, V., Emy, P., Collomp, K., (2012). Effects of an 8-Week Aerobic Exercise Training on Saliva Steroid Hormones, Physical Capacity, and Quality of Life in Diabetic Obese Men, *Horm Metab Res*, 44(2): 146-51
- Bélangier, L.J., Plotnikoff, R.C., Clark, A., Courneya, K.S., (2011). Physical activity and health-related quality of life in young adult cancer survivors: a Canadian provincial survey, *J Cancer Surviv*, 5: 44-53
- Bello, A.I., Owusu-Boakye, E., Adegoke, B.O.A., Adjei, D.N., (2011). Effects of aerobic exercise on selected physiological parameters and quality of life in patients with type 2 diabetes mellitus, *Int J Gen Med.*, 4: 723-727.
- Cheung, MC., Ting, W., Chan, LY., Ho, KS., Chan, WM., (2009). Leisure Participation and health-related quality of life of community-dwelling elders in Hong Kong, *Asian Journal of Gerontol Geriatr*, 4: 15-16.
- Edwards, P., Tsouros, A., (2006). *Promoting Physical Activity and Active Living in Urban Environments, The Role of Local Governments Solid Facts*. Kopenag: The WHO Regional Office Publications.
- Ganderton, L., Jenkins, S., Gain, K., Fowler, R., Winship, P., Lunt, D., Gabbay, E., (2011). Short term effects of exercise training on exercise capacity and quality of life in patients with pulmonary arterial hypertension: protocol for a randomised controlled trial, *Pulmonary Medicine*, 11:25.
- Karasar N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 6. Basım, Ankara.
- Kırmızıgöl, B., (2007). Rekreatif Aktivitelerin Kas Hastalarının Solunum Kapasitelerine ve Yaşam Kalitelerine Etkileri (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Küçük, V., Koç, H., (2004). Psiko-Sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10: 131–141.
- Maciaszek, J. (2009). *Interest in the Individual and Team Forms of Sport and Recreation Among Young Women and Men*, 8th International Session for Educators and Officials of Higher Institutes of Physical Education, 10–17 July 2008, The International Olympic Academy and International Olympic Committee.
- McGrath, J.A., O'Malley, M., Hendrix, T.J., (2010). Group exercise mode and health-related quality of life among healthy adults, *Journal of Advanced Nursing*,
- Moura, G.C., Pucci, F., Rech, C.R., Fermino, R.C., Reis, R.S., (2012). Association between physical activity and quality of life in adults, *Rev Saúde Pública*, 46(1)
- Young, M., Potgieter, N., Madiba, K. (2004). Sport and Recreation Needs at the Westelikes Recreation Centre, International Conference on Leisure, *Tourism and Sport Education, Integration, Innovation*, Cologne.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Department for Culture, Media and Sport (DCMS), (2008). Sustainable Development Strategy: Sectors, Sport, www.culture.gov.uk/images/publications/sdsSport.pdf, Web Erişim: 07.03.2009.
- World Health Organization (WHO), (1997). WHOQOL, Measuring Quality of Life, Programme on Mental Health, WHO Publications, s: 2, http://www.who.int/mental_health/media/68.pdf, Web Erişim: 30.01.2012.

Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Erdoğan EKİNCİ

T.C. Gazi Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
E-posta: erdogan.ekinci@gmail.com

Fatih YENEL

T.C. Gazi Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: fyenel@gazi.edu.tr

Halil SAROL

T.C. Gazi Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: hсарol@gmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı, "Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği"nin (DYKMÖ) Ankara'da bulunan Gönüllü Spor Birlikleri bünyesinde doğa yürüyüşlerine katılan bireyler için geçerliğini ve güvenirliliğini test etmektir. Çalışmaya, 99 erkek (yaş = 40.65± 9.81) ve 83 kadın (yaş = 36.95± 9.35) toplam 182 doğa yürüyüşçüsü gönüllü olarak katılmıştır. "Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği"nde katılımcılardan doğa yürüyüşlerine katılmalarında etken olabileceği düşünölen nedenlerin önem derecesini "Kesinlikle Katılıyorum (1)" ve "Kesinlikle Katılmıyorum (5)" şeklinde 5'li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. "Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği"nin yapısal geçerliliğini test etmek için toplam 46 madde ile Temel Bileşenler (Principle Component) faktör analizi yapılmıştır. Yük matrisi sonuçları incelendiğinde, ölçeğin 5 faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve 22 maddenin ölçekten çıkarılması gerektiği anlaşılmıştır. Ölçeğin son halinde yer alan 24 maddenin faktör yüklerinin 0.40'dan büyük olduğu ve .509-.794 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ölçekte yer alan 24 madde 182 katılımcı için ölçeğin % 54'ünü açıklamaktadır. Faktör analizi sonuçlarına göre "Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği"nde yer alan alt boyutlar (a) sosyal (8 madde), (b) sağlık (4 madde), (c) eğitim (5 madde), (d) zaman (4 madde) ve (e) gözlem (3 madde) olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin güvenirliliğini test etmek için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının ise .70 (gözlem) ile .87 (eğitim) arasında değiştiği bulunmuştur. Bununla birlikte, toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, "Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği"nin bireylerin doğa yürüyüşü aktivitelerine katılmalarında etken olan faktörleri değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Boş zaman, doğa yürüyüşü, geçerlik, güvenirlik

GİRİŞ

Azalan çalışma saatleri, artan boş zaman, düzenli çalışma hayatı, standart bir yaşamın gelişmesine ve böylece kent insanının doğadan yabancılaşmasına neden olurken, aynı zamanda doğanın rekreatif amaçlı kullanımı için büyüyen bir talebe de yol açmıştır. Yapılan çalışmalar doğa tabanlı rekreasyonun yükselen bir eğilim içerisinde olduğunu, özellikle doğa sporlarının gelişen dünyada genel bir olgu olduğunu göstermektedir (Vaara ve Matero, 2011).

Doğa sporlarına duyulan gereksinimin artış nedenlerinin başında sanayileşme ve kentleşme gelmektedir. Kentsel alanlarda yaşanan bu değişim, kent yaşamının monotonluğu ve bunalımından kaçma arzusu, insanların doğa sporlarına katılımını etkileyen önemli faktörlerdir. (Ardahan ve Yerlisu Lapa, 2011). İnsanların yaşadığı çevrede gerçekleşen bu olumsuz değişimler, rekreasyona duydukları gereksinimin büyük oranda artmasına neden olmuştur. Bu durumda kent insanı, zaman zaman rekreatif etkinliklere ulaşmak amacıyla, bir parçası olduğu ama koparıldığı doğaya geçici de olsa dönmenin yollarını aramaktadır. Bu nedenden kent insanı, yaşamını olumsuz yönde etkileyen çevreden uzaklaşarak, özellikle doğaya yönelmeye başlamıştır (Tütüncü ve Kuşluvan, 1997). Tüm bu nedenlerden dolayı, artık insanlar kapalı mekanlar yerine doğal alanlarda yapılan sporları tercih etmektedir. Bu değişimle birlikte insanın doğaya bakışı da farklı bir boyut kazanmıştır (Ekici ve diğerleri, 2011).

Doğada yapılan sportif etkinlikler “doğa sporları”, “açık alan rekreasyonu”, “macera sporları”, “macera rekreasyonu”, olmak üzere içinde bulundukları risk faktörlerine ve kullanılan yardımcı unsurlara bağlı olarak değişik isimlerle sınıflandırılmıştır. Doğa yürüyüşü, kampçılık, balıkçılık, kano, dağcılık, kayak, su kayağı, hava sporları gibi geniş etkinlik yelpazesi yoluyla katılımcıların doğal çevre ile etkileşime girmelerine açık alan rekreasyonu yani doğa sporları adı verilmektedir (Koçak ve Balcı, 2010).

Doğa sporları, insanın sahip olduğu bilgi, beceri ve kondisyonu ile hiçbir motor ve hayvan gücü desteği alınmaksızın, doğada var olan potansiyel zorluk ve risklere karşı mücadele etme ve yaşamı sürdürme etkinlikleridir (Dinç, 2006). Bir başka tanıma göre ise, doğa sporları insanları doğayla bütünleştiren uygulaması büyük zevk ve heyecan veren, tutku yaratan, seyretmesi heyecan uyandıran, doğa özlemine ortaya koyan bir spor dalıdır (Bektaş, 2010).

Doğa sporlarının bünyesinde çok çeşitli spor türleri bulunmaktadır, bu türlerden birisi de doğa yürüyüşüdür. Doğa yürüyüşü doğasever insanların, doğal güzellikleri yaşamak ve doğada bulunmak amaçlı gerçekleştirdikleri kişisel veya grup etkinlikleri olarak başlamıştır. Doğa yürüyüşleri, genellikle kent

stresinden kurtulmak isteyenlerin, hafta sonunda ya da günübirlik, kente yakın parkurlarda profesyonel bir rehber eşliğinde gerçekleştirdikleri bir doğa aktivitesidir (Açıksöz ve diğerleri, 2006).

Ancak günümüzde doğa yürüyüşü kavramı bir doğa sporu faaliyeti olarak anlam kazanmıştır. Daha çok dağcılığın bir alt branşı olarak bilinse de başlı başına sportif bir etkinliktir. Çağdaş anlamı ise, bir bölgenin dağlık kesimlerinde, dağcılık tekniği gerektirmeden, zor ve sarp yerlere girmeden, küçük patikalarda takip edildiği, belirli zorluklar ve özellikler gösteren doğa koşullarında, yaş gruplarına uygun ve zamanla sınırlı olarak düzenlenen uzun yürüyüşlerin genel adıdır. (Erdoğan, 2003).

Doğa yürüyüşü günümüzde, bir boş zaman etkinliği, kendi kendini kanıtlanma, huzur ve rahatlık arama, doğayla ilişki kurma bağlamında ağırlılığını hissettirmektedir (Le Breton, 2008). Bireyler, bu kapsamda sosyalleşmek, sağlıklarını korumak veya sağlıklarını geri kazanmak, doğayı gözlemlemek, doğa hakkında eğitim almak, boş zamanını değerlendirmek vb. birçok nedenden dolayı doğa yürüyüşlerine katılmaktadırlar. Literatür incelendiğinde diğer ülkelerde bireyleri doğada yapılan yürüyüş veya farklı türdeki rekreatif aktivitelere motive eden faktörlerin belirlenmesine yönelik çeşitli çalışmaların olduğu (Lang ve O'leary, 1997) ancak Türkiye'de bu konuda yapılmış araştırmanın sınırlı düzeyde kaldığı anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin katılım motivasyonlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir yeni bir lme aracı geliştirmektir.

YÖNTEM

Çalışmaya, 99 erkek (yaş = 40.65± 9.81) ve 83 kadın (yaş = 36.95± 9.35) toplam 182 doğa yryşs gönüllü olarak katılmıştır. "Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon leği"nde katılımcılardan doğa yürüyüşlerine katılmalarında etken olabileceği dşnlen nedenlerin önem derecesini "Kesinlikle Katılıyorum (1)" ve "Kesinlikle Katılmıyorum (5)" şeklinde 5'li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. "Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon leği"nin yapısal geçerliliğini test etmek için toplam 46 madde ile Temel Bileşenler (Principle Component) faktör analizi yapılmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010). Geliştirilen ölçeğin güvenirliğini test etmek için ise iç tutarlılık katsayısı hesaplaması yapılmıştır.

BULGULAR

Ölçeğin faktör yapısının doğa yürüyüşlerine katılan bireylere uygunluğunu ve yapı geçerliğini test etmek için katılımcıların doğa yürüyüşü aktivitelerine yönelik motivasyon puanlarına varimax dönüştürmesine göre Temel Bileşenler (Principal Component) analizi yapılmıştır. Ölçeğin standardizasyonu çalışmasında maddeler için kesme noktası olarak .40 katsayısı alınmıştır. Elde edilen verilerin faktör analizi için uygunluk düzeyini test etmek için yapılan işlem sonucunda KMO değerinin .874, Barlett testi değerinin ise 4346,334 olduğu yani verilerin analiz için uygunluğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları “Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği” için orijinal ölçekte olduğu gibi 5 faktörlü yapıyı desteklemekte (sosyal, sağlık, eğitim, zaman ve gözlem) ve 182 doğa yürüyüşçüsü için ölçeğin % 54’ünü açıklamaktadır. Yük matrisi sonuçları incelendiğinde, ölçeğin 5 faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve 20 maddenin ölçekten çıkarılması gerektiği anlaşılmıştır. Ölçeğin son halinde yer alan 26 maddenin faktör yüklerinin .40’dan büyük olduğu ve .509-.794 arasında değiştiği tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Doğa yürüyüşlerine katılım motivasyon ölçeği’nde yer alan maddelerin temel bileşenler faktör yükleri

<i>Maddeler</i>	<i>Faktörler</i>				
	1	2	3	4	5
<i>Sosyal</i>					
S11 Kentteki sorunları unutturur	.794				
S3 Beni huzurlu hissettirir	.739				
S19 Ailemle birlikte doğada zaman geçirmemi sağlar	.580				
S20 Beni sosyalleştirir	.578				
S5 Gereksiz şeyleri düşünmemi engeller	.574				
S18 Arkadaşlarımla birlikte olmama sağlar	.570				
S1 Beni daha özgür hissettirir	.554				
S2 İş stresinden kurtarır	.531				
<i>Sağlık</i>					
S6 Beni dinlendirir		.634			
S7 Daha sağlıklı görünmemi sağlar		.598			
S4 Beni daha güçlü hissettirir		.581			
S8 Formumu korumama sağlar		.515			
<i>Eğitim</i>					
S17 Yaratıcılığımı ve üretkenliğimi artırır			.762		
S14 Yeni yerler keşfetmemi sağlar			.719		
<i>Maddeler</i>			<i>Faktörler</i>		

	1	2	3	4	5
S15 Őehirdeki evre kirliliğinden uzak kalmamı sağlar			.619		
S16 Zor koşullarla başa çıkmamı ğretir			.604		
S9 Yeni aktiviteler denememi sağlar			.509		
Zaman					
S22 İyi vakit geçirmemi sağlar				.760	
S21 Doğada zaman geçirmeyi sağlar				.717	
S23 Her mevsimde rahatlıkla yapılabilir				.534	
S24 Etkinlik zamanı uygundur				.528	
Gözlem					
S13 Doğayı gözlemlememi sağlar					.763
S10 Bölgedeki bitkileri gözlemlememi sağlar					.719
S12 Bölgedeki hayvanları gözlemlememi sağlar					.693

Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan bir metot olan Cronbach Alpha analiz yöntemi kullanılmıştır. Cronbach Alpha katsayısının hesaplanması ölçekte bulunan maddelerin iç tutarlılığını kestirmek ve dolayısıyla ölçeğin homojen bir yapıya sahip olup olmadığını belirlemek açısından oldukça önemlidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010). Tablo 2’de DYKMÖ’nin 5 alt boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları sunulmuştur.

Tablo 2. Doğa yürüyüşlerine katılım motivasyon ölçeği’nde yer alan maddelerin iç tutarlılık katsayıları

<i>Alt Boyutlar</i>	<i>Alfa</i>
Sosyal	.81
Sağlık	.81
Eğitim	.87
Zaman	.74
Gözlem	.70

Tablo 2’de Doğa Yürüyüşlerine Katılım Motivasyon Ölçeği’nin 5 alt boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları sunulmuştur. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 5 alt boyut için .70 (gözlem) ile .87 (eğitim) arasında değişmektedir. Ölçeğin toplam güvenilirlik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur.

SONUÇ

Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın amacı, doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin katılım motivasyonlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek.

Geliştirilmesi hedeflenen ölçeğin geçerliğini test etmek amacı ile yapılan Temel Bileşenler Faktör Analizi sonuçları ölçeğin 5 faktörlü olduğunu göstermektedir. Birinci faktörde 8, ikinci faktörde 4, üçüncü faktörde 5, dördüncü faktörde 4 ve beşinci faktörde 3 madde yer almaktadır. Belirlenen faktörler daha sonra içerdikleri maddelerin yapılarına göre (a) sosyal, (b) sağlık, (c) eğitim, (d) zaman ve (e) gözlem olarak adlandırılmıştır. Faktör analizi sonucunda ortaya çıkan 5 faktörlü yapı ölçeğin %54'ünün açıklamakta olup kabul edilebilir düzeydedir. Elde edilen veriler DYKMÖ'nün Türk doğa yürüyüşü katılımcıları için geçerli bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Ölçeğin güvenilirlik düzeyini test etmek için yapılan Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları incelendiğinde ölçeğin iç tutarlılık katsayı değerlerinin .70-.87 arasında değiştiği, tüm ölçeğin iç tutarlılık katsayısının ise .83 olması ise ölçeğin bütün olarak ve alt boyutların kendi içinde tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini değerlendirmeyi hedefleyen maddelerden oluştuğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, DYKMÖ'nin iç tutarlığı ve yapı geçerliği ile ilgili olarak elde edilen veriler, DYKMÖ'nin bireylerin doğa yürüyüşlerine katılımlarına yönelik motivasyonlarını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıksöz, S., Topay, M. & Aydın, H. (2006). Bartın-Ant Beldesi Trekking Potansiyelinin Belirlenmesi, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (10): 80-89.
- Ardahan, F. & Yerlisu Lapa, T. (2011). Açık Alan Rekreasyonu: Bisiklet Kullanıcıları ve Yürüyüşçülerin Doğa Sporu Yapma Nedenleri ve Elde Ettikleri Faydalar, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1): 1327-1341.
- Bektaş, F. (2010). *Kaçkar Havzası Trekking Parkurlarının Spor Turizmi Bakımından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Büyükköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., Kılıç, E. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Diñç S. C. (2006). *Doğa Sporları Etkinliklerine İlişkin Liderlik Ölçeğinin Geliştirilmesi* (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Ekici, S., Çolakoğlu, T. & Bayraktar, A. (2011). Dağcılık Sporuyla Uğraşan Bireylerin Bu Spora Yönelme Nedenleri Üzerine Bir Araştırma, *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (2): 110-119.
- Erdoğan N. (2003). *Çevre ve (Eko)turizm*, Ankara: Erk Yayınları.

- Koçak, F. & Balcı, V. (2010). Doğada Yapılan Sportif Etkinliklerde Çevresel Sürdürülebilirlik, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2 (2): 213-222.
- Le Breton, D. (2008). *Yürümeye Övgü*, (Yerguz İ. Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lang, C. & O'leary, J. T. (1997). Motivation Participation and Preference: A Multi-Segmentation Approach of the Australian Nature Travel Market, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 6 (3-4): 159-180.
- Tütüncü, Ö. & Kuşluvan, Z. (1997). Çevre Sorunlarının Doğada Rekreasyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Artırıcı Etkisi, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8 (1): 9-11.
- Vaara, M. & Matero, J. (2011). Modeling Daily Outdoor Recreation Participation and Time-Use as a Two-Stage Choice Process

İzmir İli'nde Spor Yerleri Planlaması Üzerine Bir Araştırma

Nurdan ERDOĞAN

T.C. Ege Üniversitesi,
Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
E-posta: nurdancaner@gmail.com

Gökhan BALIK

T.C. Trakya Üniversitesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: gokhanbalik11@hotmail.com

Şeyma ŞENGÜR

T.C. Ege Üniversitesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: seymasengur@gmail.com

Ümit ERDEM

T.C. Ege Üniversitesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü,
E-posta: umit.erdem@ege.edu.tr

ÖZ

Günümüzde hızlı nüfus artışı, plansız kentleşme ve sanayileşme gibi olgular çevre sorunlarına yol açarken bir yandan da kent insanının yaşamını fiziksel ve ruhsal açıdan olumsuz olarak etkilemektedir. Bu nedenle kent insanların rekreatif gereksinimleri giderek artmaktadır. Bu artış da beraberinde Rekreasyonel alanların nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesini gerektirmektedir. Spor, insanların rekreasyona ulaşmasında en önemli aktivitelerden biri durumundadır. Fakat hızlı nüfus artışının bir sonucu olarak kentlerde yaşanan yoğun yapılaşma ve açık alanların yitilmesi, spor alanlarını nicelik ve nitelik bakımından yetersiz kılmaktadır. Bu olumsuzlukların giderilmesi ancak doğru plan kararları ve uzman kişilerin bilgi ve deneyimleri sayesinde gerçekleştirilebilmektedir. Bu noktada Peyzaj Mimarlığı meslek disiplini öne çıkmakta ve giderek önem kazanmaktadır. Bu çalışma ile İzmir İli örneğinde spor alanları incelenmiş, planlama ilkeleri ve stratejileri bakımından değerlendirilmiş, geleceğe yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Spor, spor yerleri, Türkiye'de spor.

GİRİŞ

Rekreasyon; çeşitli büyüklük ve zamanlarda ortaya çıkan özgün zamanlarda; uzaklaşmak, dinlenmek, hava değişimi, gezme-görme, sağlık, beraber olma, heyecan duyma, farklı yaşantılar elde etme gibi pek çok amaçla, ev dışında veya ev içinde, açık veya kapalı alanlarda ya da pasif-aktif şekillerde, kent içinde veya kırsal alanlarda gerçekleştirilen etkinlikler olarak ifade edilmektedir (Özel 2004).

Günümüz modern kentlerinde kent halkının günlük yaşamında ruhsal ve fiziksel sağlığının dengede olması mümkün olamamaktadır. Günlük yaşamın getirdiği stres ancak rekreasyonel aktivitelerle atılabilmektedir (Balık 2006).

Rekreasyonel aktiviteler, insanı rekreasyona ulaştıran aktivitelerin bütünüdür. Spor, rekreasyonun en kapsamlı, çeşitli ve ilgi çeken alanlarından birini oluşturmaktadır. Rekreasyon ise sporun toplumda yaygınlaşmasında önemli rol üstlenmiştir. Bu özellikleriyle spor ve rekreasyon karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir (Üstündağ vd. 2011).

Kurallandırılmış oyun olarak da bilinen spor, günümüzde artık, sağlıklı toplumlar oluşturmanın temel öğelerinden biridir. Komplekslerinden arınmış, uyumlu, dinamik ve böylece daha üretken bireylerin spor sayesinde bu duruma geldiklerinin bilincinde olan devletler, sporu ülke politikalarının temeli olarak ele almaktadırlar. O yüzden, adını İzmir Spor tarihine yazdırmış olan Altay'lı futbolcu Bayram DİNSEL, sporu tanımlarken, harflerden hareketle, 'Spor; Sistem + Prensip + Otorite = REKOR' olarak tanımlamıştır. Çok basit olarak algı-lansa da, bu tanım, kurallandırılmış oyun için çok doğru bir tanımdır (Erdem 1989).

Spor, sporu yapan kişinin yanı sıra izleyen için de önemli rol oynayan bir sosyal aktivite olmuştur. Sosyal yararları dışında spor yerleri ve organizasyonları buldukları bölgeleri tanıtmakta, sosyal içerik bakımından geliştirmekte ve bölgelerin gelişimini hızlandırabilmektedir, dolayısıyla bu başlıca sebepler sporun ve spor ile ilgili yer, mekan, alan ve tesislerin ve de organizasyonların önemini ortaya koymakta yeterli göstergelerdir (Dere 2010).

Spor, bugün daha anlaşılır hale geldiği gibi, aynı zamanda çok önemli bir sağlık aracıdır. Çağdaş ülkelerde, önemli toplantılar spor programlarıyla desteklenmekte, spor programları dikkate alınmaksızın randevu saatleri düzenlenmemektedir. Ne yazık ki bugün, sporun sağlık yanını ise, spor yerlerinin doğruluğu ortaya koymaktadır. Çünkü spor, en az bir tanımla tırnak uçlarına kadar kan dolaşımının düzenini sağlayan bir olgudur. Ne yazık ki bugün, yapay çim

sahaları insanların bu ayrıcalıklarını ortadan kaldırmış durumdadır. Bu yüzden, spor alanları önemlidir, doğal spor alanları çok daha önemli ve sağlıklıdır (Erdem 2012)

Spor yerleri; Spor tesisleri, Stadyumlar, Atletizm Pistleri, Spor Salonları ve Açık Spor Alanları gibi açık ve kapalı rekreasyon alanları olup, farklı spor tipleri için farklı standartların ortaya çıktığı, kent insanının barınma ve eğitim gereksinimleri kadar önemli olan kent planlamanın başlıca görevlerinden biridir. Spor alanları etkin olabilmesi için nitelik ve nicelik bakımından yeterli ve uygun olmalıdır. Bu nedenle spor alan sayısının ve kişi başına düşen spor yüzeyinin yeterli miktarda olması ve doğru şekilde planlanması gerekmektedir.

Bütün planların ve plan aşamalarının gerçekleşmesi için multidisipliner bir çalışma gerekmektedir. Bu kapsamda, özellikle canlı spor ortamları inşasında Peyzaj Mimarlığı meslek dalı yadsınamaz bir meslek grubunu oluşturmaktadır (Erdem 1989).

SPOR YERLERİ PLANLAMA İLKELERİ

Spor yerleri, esas itibariyle 15-24 yaş arasındaki gençlerle, olgun yaştakilere fiziki rekreasyon imkanı sağlayan mekanlardır. Daha küçük yaştakilerin oynayabileceği oyun bahçelerinin yanı sıra atletik alanlar, yüzme havuzları, tenis, voleybol, basketbol, hokey, futbol, bedminton vb. çeşitli oyunlar için sahalardan başka, paten alanları, piknik yeri, açık hava tiyatrosu gibi üniteleri ihtiva eden bir komplekstir. Genellikle lise ve üniversitelere komşu tesis edilen ve öğrencilerin rahat bir ulaşma mesafesi içinde olan bu spor yerleri, şehirlerin de açık hava aktif rekreasyon alanlarının en önemli kısmını teşkil ederler (Kayalı 1996).

Erdem' e (1989) göre spor sahaları, yalnızca sporcular ve onları seyredenler için değil, bilakis herkese açık, inşaata ve trafiğe kapalı açık alanlardır ve bu yüzden yeşil dokuyla birlikte planlanmalıdırlar.

Spor alanlarının geniş yeşil alanlar içinde tesisi hakkında hemen bütün gelişmiş ülkelerde ortak bir eğilim vardır. Hatta birçoklarında bu, şehir parkları ile birleşmiş "park, spor alanları" kombinasyonu şeklinde bir gelişme göstermiştir (Kayalı 1996).

Yine, Erdem'e (1989) göre, brüt genişliği 20 dekarı geçmeyen küçük spor alanlarında, alanın % 100' ü kadar, semt sahalalarında ise sahanın % 50' si kadar bir yeşil alan olmalıdır. Ayrıca oyun ve spor alanları için zengin bir yeşil doku olması gerekliliği vurgulanmış, yan tesisler olarak bulunması gereken, soyunma yerleri, WC' ler, araç-gereç binası, toplantı odası, bakıcı odası, girişler-çıkışlar,

otoparklar, yaya ve bisiklet yollarının bu yeşil dokuyla örtülmesi gerektiğini belirtmiştir. Oran olarak da kullanılan spor yüzeyinin % 50-75'inin yeşil doku olmasını önermiştir (Erdem 1989).

Spor alanlarının yeşil bir doku içine alınması konusunda atılan en ileri adım, Münih Olimpiyat Tesisleri'nde olmuştur. Nitekim, 1.600.000 m²'lik Olimpiyat alanının 160.000m²'si ağaç ve çalılarla kaplıdır (Balık 2006).

Alman Olimpiyat Komitesi (DOG), şehir imar planlarında 4m² / kişi olarak kullanılabilir spor yüzeyinin gerekli olduğunu belirlemiştir. Brüt alanın ise bu rakamın yarısı ya da 2/3'ü kadar artırılmasını önermiştir. Spor alanlarının bir yeşil doku görünümünde olması vurgulanmış, ayrıca yeşil alanlarla kombine edilmesinin, mümkün olduğu kadar okulların yürüyüş mesafesi kadar yakınında planlanmalarının gerekliliği belirtilmiştir (Balık 2006).

Tablo 1. Bazı avrupa ülkelerinde kişi başına düşen spor alanı miktarları

Ülkeler	Şehirler	Spor Alanı miktarı/Kişi (m ²)
İngiltere	Hook	24.0
Almanya	Hannover	9.0
İtalya	Roma	7.5
Hollanda	Amsterdam	6.5
İsvet	Stockholm	6.0
Fransa	Genelde	5.9
Almanya	Hamburg	4.35
Polonya	Genelde	4.0

Kaynak: Atabay, 1989

Avrupa ülkelerinin büyük şehirlerdeki spor tesisleri için imar planlarında ayrılan alanların şehir nüfusuna düşen miktarları ilginç sayıları ortaya koymaktadır (Tablo 1).

Spor alanlarının nüfusa göre yeterliliği yanında doğru yerde planlanmaları da büyük önem taşır. Bir spor alanı kullanılabilir spor yüzeyi, yeşil alan ve yan tesisler vs. bakımından doğru planlanmış olsa da eğer yeri uygun değilse optimal bir kullanım gerçekleştirmez. Bu yüzden spor yerlerinin yer seçimi ayrı bir özen ister (Balık 2006):

- Spor yerleri kolay ulaşılabilir olup, trafiğin yoğun olmadığı bölgelerde kurulmalıdır. Ayrıca eğitim kurumlarının içinde veya bitişiğinde 10 dakikalık erişme mesafesinde (500-800m) olmalıdır,
- Meteorolojik bakımdan uygun yerlerde olmalıdır (Balık, 2006),
- Çevre kirliliği açısından otoban, ekspres yol ve ana cadde gibi trafiği yoğun ulaşım arterleri ve endüstri alanlarından uzak olmalıdır (Atabay 1989),
- Kentin yeşil dokusunun içinde onu tamamlar durumda bulunmalıdır,
- Çevre yerleşiminin görüntüsünden uzak olmalıdır,
- En güzel peyzajın içine yerleştirilmelidir (Erdem 1989).
- Spor yerlerinin planlanmasında önemli olan bazı sonuçları kısaca özetlemek yararlı olacaktır:
- Spor yerlerinin konumu, yeri ve ulaşılabilirliği çok önemlidir. Genelde kullanıcı, spor yerlerini hemen yakınında istemektedir. 5 dakikada ya da maksimum 20 dakikada ulaşılabilirlik uygun görülmüştür.
- Kullanıcı, spor yerlerinde çok sayıda değişken spor dalları ya da üniteleri istemektedir. Alışlagelmişin dışında sunulan spor ve boş zaman değerlendirme olanakları daha çok ilgi görmektedir.
- Yaşam parkurları, koşullar uygun ise spor yerleri içinde planlanmalıdır.
- Çocuk oyun yerlerinin de spor yerlerinin bir bölümünde bulunabilmesinin yararlı olacağı belirtilmiştir.
- Spor yerinde değişik ihtiyaçlar için kullanılacak bir binanın bulunmasında yarar görülmüştür.
- Spor yerlerinden sınırlandırılmadan yararlanılabilmelidir.
- Spor yerlerinde, yan bölümler olarak adlandırılan bölümlerin uygun olması istenirken, özellikle yeşil alanların az olabileceği de belirtilmiştir. Araştırıldığında görülmüştür ki, kent içindeki arsa fiyatları nedeniyle, kullanıcı yeşil dokunun değerini ne kadar bilse de spor yüzeyinin fazla olması yönünde karar vermektedir.
- Spor yerleri dışı kapalı olmamalıdır. Çevresi haphane duvarı gibi çevrilmemeli, hatta içinden yaya yolları geçirilerek toplumla kaynaştırılmalıdır (Balık 2006).

Burada her şeyden önce yine görülmektedir ki, kullanıcının katılımı, planlamada çok önemlidir. Ancak bu şekilde gerçekçi ve uzun süreli planlamalar yapılabilecektir (Balık 2006).

Bütün bu planların ve plan aşamalarının gerçekleşmesinde önemli olan bir başka eleman ise Peyzaj Mimarıdır. Peyzaj Mimarı baştan sona bulunmak zorundadır. Çünkü, spor için bir yerde daha fazla oksijen alma olayıdır da denebilir. Sporcunun bol oksijenli temiz havaya ve sınırları için konsantrasyon gücünü arttıracak sakin bir atmosfere ihtiyacı vardır. Oksijen ortamının kurulmasında yeşil doku çok önemlidir. Peyzaj mimarı spor yerlerinin uygun yerleşim ve yeşil dokusunu kuracağı gibi, spor yerlerinin bir başka fonksiyonu olan kentin bir tamamlayıcısı, parçası olma görevinin de en iyi şekilde yerine getirilmesinde uygun yer seçiminden başlayarak katkıda bulunacaktır (Erdem 1989).

Avrupa Ülkelerinde Spor Yerleri Planlama Stratejisi

Avrupa ülkelerinde spor yerleri planlamasında aşağıda belirtilen genel stratejiler ayrıca irdelenmektedir:

- Çevresel sürdürülebilirlik,
- İnsanların güvenliği,
- Lokal ekonominin kalkınması,
- İnsanların yaşam kalitesinin ve mutluluğunun artırılması,
- İnsanların sağlığının olumlu yönde etkilenmesi,
- Okullardaki standartların yükseltilmesi (Balık 2006).

Bu konuların gerçekleştirilmesinin sonuçları ise şunlar olacaktır:

- Spora ve aktif rekreasyona katılımların artması,
- Sporcuların performans düzeylerinin artması,
- İnsanların sağlıklarının olumlu yönde etkilenmesi,
- İnsanlar arasında daha güçlü ve güvenli ilişkilerin sağlanması,
- Eğitime katkıda bulunması,
- Devletin ekonomik yönden gelişme göstermesi (Balık 2006).

Bu sonuçların gerçekleşmesi sonucunda dolaylı olarak gerçekleşecek konular ise şunlardır:

- Toplumdaki ayrımcılığı önlemek ve toplumun kaynaşması,
- Toplumun kimliğinin güçlenmesi,
- ocuk suçlarının ve anti-sosyal davranışların engellenmesi,
- Suça olan eğilimin azalması,
- Semtlerin yenilenmesi,

- Lokal ekonomik gelişme,
- Doğal ve yapay çevrenin kalitesinin artırılması,
- Toplu taşıma sistemine insanların teşvik edilmesi (Balık 2006).

olarak özetlenebilir.

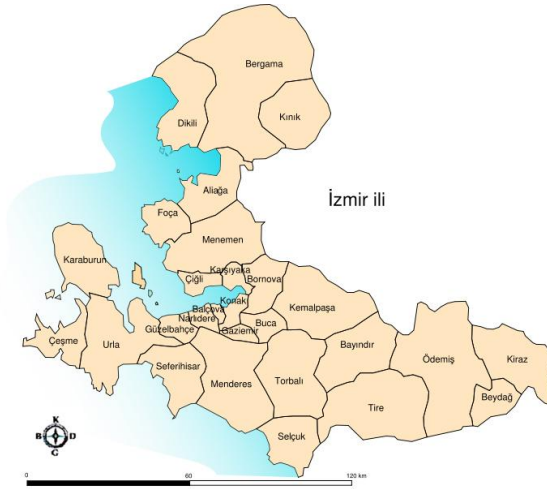
MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Araştırmanın ana materyalini İzmir İli oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında araştırma alanına ait her türlü yazılı, görsel bilgi ve belgeler ile İzmir İli'ne ait İlçeler Haritası, ilgili uzman kişi ve kurumlar ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda sporcular ve spor yerleri ile ilgili elde edilen veriler, yerinde gözlem verileri ve konuya ilişkin fotoğraflar ile literatür bilgileri araştırma materyali olarak kullanılmıştır.

Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler

Türkiye'nin batısında, Ege Bölgesi'nde yer alan İzmir ili, batıdan Ege Denizi ile sınırlanır, kuzeyde Balıkesir, doğuda Manisa, güneyde Aydın illerine komşudur.

Şekil 1. İzmir ili ilçeler haritası (1).

İzmir ili 11.973 km²'lik yüzölçümüyle Türkiye'deki iller arasında büyüklük bakımından 23. sıradadır (Anonim, 1992), (Şekil 1).

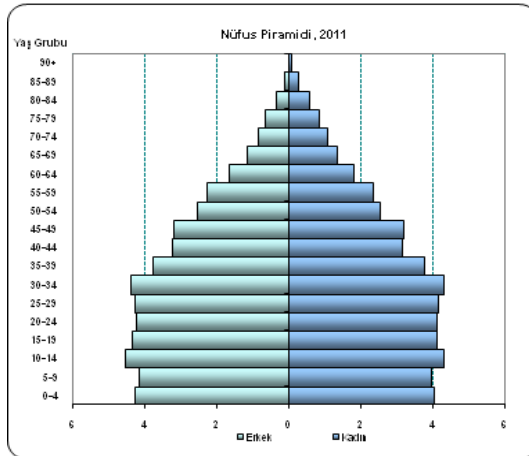
Yöntem

Araştırmanın yöntemi; yerinde gözlem, inceleme, analiz ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. Araştırma sürecinde öncelikli olarak konuya ilişkin literatür çalışması yapılmış ve uzman kişi ve kurumlarla yapılan görüşmeler ışığında araştırmaya yönelik ilgili veriler toplanmıştır. Ayrıca, araştırma materyalini oluşturan İzmir İli Spor Alanları yerinde incelenmiş ve fotoğraflanmıştır. Elde edilen tüm yazılı ve görsel veriler, literatür bilgileri kapsamında değerlendirilmiş, veriler uygun bilgisayar teknikleri ile görselleştirilmiş ve planlama ilkeleri doğrultusunda İzmir İli'ndeki spor yerlerinin planlamasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

ARAşTIRMA BULGULARI

İzmir İli Spor ve Spor Yerleri Potansiyeli

Teknolojinin düzensiz gelişmesi sonucu, kentlerde toprak, spekülatif amaçlı kullanımlara yönelmiştir. Böylece kentlinin nefes alma boşlukları olarak da bilinen açık alanlar korunamamakta ve yavaş yavaş elden çıkarılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da, fabrikası ve konutuyla yoğunlaşan kentlerde, insanın en önemli gereksinimlerinden biri olan spor için gerektiği gibi yer ayrılmamaktadır. Oysaki spor yerleri, birinci görevleri olarak, sporun gerçekleşmesine yardımcı olduğu gibi, kente ve kentliye birçoğ yarı olan, sayısız yan görevleri de yerine getirirler. Çünkü spor yerleri, kent içi açık alanların kamuya açık aktif alanlarını oluştururlar (Erdem 2006).

şekil 2. 2011 yılı nüfus verileri

Ülkemiz, çoğunluğunu 15-24 yaşları arasındaki gençlerin oluşturduğu oldukça genç bir nüfusa sahiptir. 2011 nüfus sayımına göre nüfus sayısı 74.724.269 kişidir.

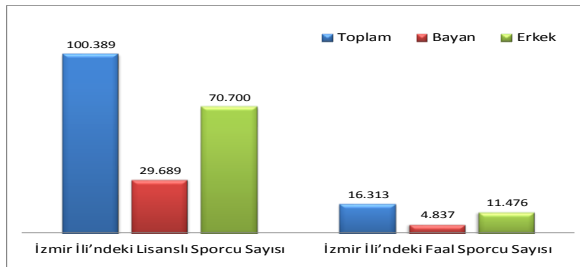
Nüfusun % 50,2'sini (37.532.954 kişi) erkekler, % 49,8'ini (37.191.315 kişi) ise kadınlar oluşturmaktadır. 15-64 yaş grubunda bulunan çalışma çağındaki nüfus (50.346.979 kişi), toplam nüfusun % 67,4'ünü oluşturmaktadır. Ülkemiz nüfusunun % 25,3'ü (18.886.575 kişi) 0-14 yaş grubunda, % 7,3'ü ise (5.490.715 kişi) 65 ve daha yukarı yaş grubunda bulunmaktadır (TÜİK, 2011), (Şekil 2).

Kısaca ülkemizdeki 15-29 yaşları arasındakilerin oluşturduğu nüfusun sayısı 18.848.407'dir (TÜİK, 2011). Buna karşılık, bu kadar potansiyel spor yapabilecek gencin bulunduğu ülkemizde 2010 verilerine göre;

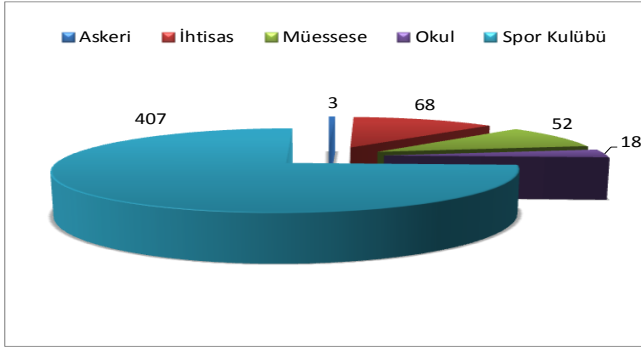
Şekil 3. Türkiye'de lisanslı ve faal sporcu sayıları

- Türkiye'deki Lisanslı Kulüp / Ferdi Sporcu Sayısı: 492.465 Bayan, 1.272.292 Erkek; toplam 1.764.757 kişi,
- Türkiye'deki Faal Kulüp / Ferdi Sporcu Sayısı: 72.542 Bayan, 195.316 Erkek; toplam 267.858 dir (<http://www.sgm.gov.tr>, 2011), (Şekil 3).

Şekil 4. İzmir İl'i'ndeki lisanslı ve faal sporcu sayıları

- İzmir İli'ndeki Lisanslı Sporcu Sayısı: 29.689 Bayan, 70.700 Erkek; toplam 100.389 kişi.
- İzmir İli'ndeki Faal Sporcu Sayısı: 4.837 Bayan, 11.476 Erkek; toplam 16.313 kişi (<http://www.sgm.gov.tr>, 2011), (şekil 4).

şekil 5. İzmir İli'ndeki futbol dışındaki spor kulübü sayısı

İzmir İli'ndeki futbol dışındaki spor kulübü sayıları da aşağıda belirtilmiştir:

- Askeri: 3
- İhtisas: 68
- Müessese: 52
- Okul: 18
- Spor Kulübü: 407
- Toplam: 548 kulüp vardır (<http://www.sgm.gov.tr>, 2011), (şekil 5).

Almanya'nın nüfusu yaklaşık 82 milyon olmakla beraber bu ülkedeki lisanslı sporcu sayısı 27 milyondur. Almanya'da, 2006 yılında, Alman Spor Federasyonu'na (DSB) bağı yaklaşık 87.000 adet spor kulübü bulunmaktadır (Balık, 2006). Ülkemiz ise 74 milyon nüfusa sahiptir. Ancak, Gençlik Spor Müdürlüğü'ne bağı sadece 10.498 adet spor kulübü ve 1.764.757 adet lisanslı sporcu bulunmaktadır (<http://www.sgm.gov.tr>, 2011). Bir başka deyişle, 2006 yılında, Almanya'da her 942 kişiye bir spor tesisi düşerken, Türkiye'de her 11.313 kişiye bir spor tesisi düşmektedir. Almanya'da lisanslı sporcuların nüfusa oranı % 32, ülkemizde ise % 2,3'tür. İzmir'de ise nüfusun sadece %1'i lisanslı sporcu olup, 14.652 kişiye bir spor tesisi ve 8.800 kişiye bir spor kulübü düşmektedir (Balık 2006).

Görüldüğü üzere ülkemizdeki ve İzmir'deki sporcu, spor kulübü ve spor tesisi sayıları maalesef Avrupa ülkelerine göre çok az sayıdadır. Sporcuya yönelik tesis politikamızla birlikte, hem nitelik hem de nicelik olarak geride bulunmaktayız. Ülkemizdeki sporcu sayısı az olduğundan kazandığımız madalya sayısı da az olmaktadır. Bütün bunlar ülkemizde sağlıklı bir spor politikasının uygulanmamasının sonuçlarıdır. Bu sonuç aynı zamanda da ülkemiz tanıtımında da olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Ülkemizin spor politikası daha çok insanın spor alanlarına inmesine değil, tribünlere çıkmasına yani hasılatla yöneliktir. Sporda ileri gitmiş ülkelerle bir kıyaslama yapıldığında, çok izleyiciye ve az spor merkezleri, rekreasyon alanları, spor parkları ve özgün zaman değerlendirme konuları toplumca anlaşılmış ya da topluma tesisi ve eylemiyle birlikte götürülmüş değildir. Bu çok izleyicili, çok hasılatlı, çok ticaretli bir politikanın sonucudur. Dolayısıyla spor, kitleye yayılamamakta, seyir sporu halinde kalmaktadır.

Merkezi ve yerel yönetimler henüz sporun yaşamsal bir olgu olduğu bilincinde değillerdir. Bu yüzden plan kararlarında öncelik seyir sporuna verilmekte, kitlesel spor geri bırakılmaktadır. Ancak halk, otoyol kenarları dahil açık yeşil alanları kullanarak bu durumun yanlışlığını içgüdüsel olarak ortaya koymaktadır. Bu, Türkiye'nin büyük standartlar değil, kulüplerin, amatörlerin, okulların ve halkın yararlanabileceği ucuz, çok amaçlı ve az izleyicili tesislere ağırlık vermesi gerektiğine ilişkin bir işarettir. Özellikle büyük şehirlerde son zamanlarda artan halk futbol sahaları Türk halkının spora istek ve özleminin büyük bir yansımasıdır. Ülkemiz sporuyla ilgili olarak belirtilenler doğal olarak İzmir İli sporu için de geçerlidir.

İzmir ilinde nüfusa göre çok az olan faal sporcu sayısı yanında, bu sayının bayan ve erkekler arasındaki dağılımının da oldukça dengesiz olduğu göze çarpmaktadır. 16.313 olan toplam faal sporcu sayısının ancak %25'inin bayan sporcu olması oldukça üzücüdür (<http://www.sgm.gov.tr>, 2011). Ayrıca belirtmek gerekir ki; Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana, üzerinde durulan kadın – erkek eşitliği olgusuna da bu durum büyük bir darbedir.

Araştırma Alanında Bulunan Bazı Örnek Spor Yerlerinin Planlama İlkeleri Açısından İncelenmesi

Atatürk Stadı

Stadın sahası 16.000'i kapalı, 24.000'i açık ve 15.000'i kale arkası olmak üzere toplam yaklaşık 70.000 kişilik kapasiteye sahiptir. stadın sahası A tipi bir sahada bulunması gereken tüm özellikleri içermektedir.

Betonarme tribünlerinin altında antrenman niteliğinde eskrim, boks, güreş, masa tenisi, halter, taekwondo, judo, jimnastik, atıcılık, voleybol ve basketbol salonları bulunmaktadır. Ayrıca sentetik kaplamalı bir atletizm pisti, tenis ve basketbol salonu mevcuttur.

Stad, şehir içindedir. Hemen yakınında otogar ve sanayi sitelerinin olması, gürültü ve kirlilik açısından alana eksi puan kazandırmaktadır.

Stadın planlanmış otoparkı bulunmaktadır.

Saha kuzeydoğu – güneybatı istikametinde kurulmuştur. Güneş ışınları açısından uygundur.

Çevre ağaçlandırması yetersizdir.

Tam merkezi nokta olması nedeniyle ulaşımı rahat olsa da müsabaka zamanlarında trafik sıkışıklığı olmaktadır.

Kullanımı yoğun olan bir staddir.

Şekil 6. Atatürk Stadı (Balık 2006).

Bakım işlemleri yeterli düzeydedir (Balık 2006), (Şekil 6).

Alsancak Stadı

1923 yılında inşa edilen bu tesis 24.000 m²'lik bir alan üzerine kurulmuştur. Futbol sahası standart ölçülerde ve çim yüzeylidir.

17.500 kişilik betonarme tribünün altında soyunma odaları ve hakem odalarının dışında antrenman niteliğinde güreş salonu bulunmaktadır. Tesis bünyesinde ayrıca Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü hizmet binası ve Altay Kulübü bulunmaktadır.

Lolium perenne, Festuca rubra ve Poa pratensis çim türleri bulunmasına rağmen stadin, %80-90'ı ayırık otudur. Haftada iki gibi çok sayıda maç yapıldığından yıpranma fazla olmaktadır. Bu nedenle de ayırık otunun yumak yapma özelliği olduğundan kullanıldığı incelenmiştir. Sene içinde çimlere ara ekimler yapılmaktadır. Senede 500 kilo tohum ekilmektedir.

Stad, şehir merkezinde yer almaktadır. Sanayi tesislerinin ve ulaşım ağının merkezine yakın olması gürültü ve kirliliği beraberinde getirmektedir.

Şekil 7. Alsancak Stadı (Balık 2006)

Saha, kuzeydoğu – güneybatı istikametindedir. Çevrede ağaçlandırma çalışmaları yetersizdir. Ulaşım ağı çok rahat olmasına rağmen maçlar sırasında trafik yoğunluğu yaşanmaktadır. Alanın, Alsancak Garı tarafına bir otopark planlanmış olsa da çok yetersizdir (Balık, 2006), (Şekil 7).

Göztepe Stadı (Gürsel Aksel Stadı)

1948 yılında inşa edilen tesis, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. Yaklaşık 36.000m²lik bir alan üzerinde kurulmuş olan tesisin futbol sahası standart ölçülerdedir. Stad, 500 kişilik tribüne sahiptir ve maç sahası olarak

kullanılmaktadır. Sahada 2006 yılında ve öncesinde 'Lolium perenne' olmak üzere tek tür çim mevcut iken; daha sonrasında suni çime dönüştürülmüştür. Stadın çevresinde tartan pist bulunmaktadır. Stadın yanına kapalı spor salonu yapılmıştır.

Stad, kent yerleşim alanı içinde kalmıştır. Taşıt yollarının yakınında yer almaktadır. Ulaşım rahat bir şekilde yapılabilir. Saha kuzeydoğu – güneybatı istikametindedir.

Saha kuzeydoğu – güneybatı istikametindedir.

Atatürk ve Alsancak stadyumlarına göre bir semt sahası görünümündedir.

Stadın çevresinde minyatür sahalar bulunmaktadır. Bu minyatür sahalar, suni çime dönüştürülmüştür. Artık yeni çıkan bir yönetmeliğe göre doğal çim içeren futbol sahalarına, suni çim uygulaması yapılmaktadır.

şekil 8. Göztepe Stadı (Balık 2006).

Kapalı havuz ve kapalı spor salonu yeni inşa edilmiştir. 1500 kişilik bir tribün; voleybol, basketbol, hentbol sahaları ve yarı olimpiik bir yüzme havuzu yapılmıştır (Balık 2006), (şekil 8).

Karşıyaka Stadı

Tesis, 1940 yılında hizmete girmiştir. Yaklaşık 25.000 m²'lik alan üzerinde kurulmuş olan tesisin seyirci kapasitesi 2500'dür. Tesisin çim futbol sahası 90x70 m boyutlarında olup, nizami değildir. Sahayı, 6 kulvarlı tartan atletizm pisti pisti çevrelemektedir.

Tesisin, betonarme tribününün altında soyunma odaları, duşlar, tuvaletler, hakem odası, idare odası gibi birimler bulunmaktadır.

Tesis bünyesinde bulunan kapalı spor salonu 250 kişilik Karabük tipi çelik konstrüksiyonludur. Bu salonda sadece basketbol, voleybol ve bedminton antrenmanları yapılmaktadır. Ayrıca, tesisin alan sınırları içinde KSK'ne ait 2'si açık 1'i kapalı, 3 adet tenis kortu vardır.

2 adet açık basketbol sahası ve 1 adet nizami ölçülerde olmayan mini futbol sahası tesis bahçesinde bulunan diğer alanlarıdır.

Karşıyaka Stadı da, diğer stadlar gibi kent yerleşim alanı içinde kalmıştır. Taşıt yollarının yakınında yer almaktadır.

Otopark sorunu vardır.

Semt sahası görünümündedir.

Şekil 9. Karşıyaka Stadı (Balık 2006)

Çevre ağaçlandırılması, yollara yakınlığı nedeniyle yetersizdir (Balık 2006), (Şekil 9).

Buca Stadı

1967 yılında hizmete giren Buca Stadı, İzmir'in en eski spor yerlerindedir. Yaklaşık 10.000 m²'lik bir alan üzerine kurulmuş olan stad, sadece futbol sporuna hizmet vermektedir. 100x66 m. boyutlarındaki futbol sahasında; Lolium perenne 'ovation' %40, Festuca rubra 'fraglini' %30 ve Poa pratensis 'geronimo' %30 oranında karışım kullanıldığı incelenmiştir. Nisan-Eylül arası ara ekim yapıl-

mıştır. Ara ekimlerde sadece Lolium perenne ekilmektedir. Çünkü, rekabet gücü yüksektir ve hızlıdır. Yeterli bakım çalışmaları yapılmaktadır. Sahada, amatör takım maçları ve antrenmanları yapılmaktadır.

Minyatür sahalarda artık suni çim yapılmaktadır, buradaki minyatür sahalarda da durum aynıdır. Ayrıca yükseltilmiş minyatür saha yapıldığı gözlenmiştir.

Şekil 10. Buca Stadı (Balık 2006).

Ulaşım rahat bir şekilde yapılabilmektedir fakat kent yerleşim alanı içinde kalmıştır ve anayolun yakınında yer almaktadır. Otopark açısından yetersizdir (Balık 2006), (Şekil 10).

Bornova Stadı

Tesis, 1989 yılında hizmete girmiştir. 15.000 m²'lik bir alan üzerine kurulmuş olan tesisin sahası standart ölçülere sahip olup suni çim yüzeylidir. Tesisin 500 kişilik dolgu tribünü vardır.

Sadece futbol sporuna hizmet veren stadın hemen yanında Bornova Kapalı Spor Salonu bulunmaktadır. Sadece jimnastik antrenmanları için kullanılan bu salon, 250 kişilik tribün kapasitesine sahiptir.

Şekil 11. Bornova Stadı (Balık 2006)

Stadın, suni çim yapılması nedeni ile kalitesi azalmıştır. Yalnızca bakım masrafları azalmıştır.

Bornova Stadı; şehir içinde, anayolun yanındadır. Ulaşımı kolaydır fakat spor yaparken solunan havanın kalitesi ve çevre koşulları olumsuzdur.

Otopark çok yetersizdir.

Ağaçlandırma çalışmaları yoktur. Alan tamamen duvarlarla çevrilidir (Balık 2006), (Şekil 11).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Spor alanları planlama ilkeleri, dünya literatüründe evrensel bir konumdadır. Bu ilkelere ve standartlara uyulmadan spor alanları yapıldığı takdirde yapılan alanlar nitelik ve nicelik olarak yetersiz olmaktadır ve kendinden beklenen işlevleri tam anlamıyla yerine getirememektedir. Ülkemizdeki mevcut spor alanlar, bu ilkeler çerçevesinde incelendiğinde, bu alanların planlama ilkelerine tam anlamıyla uyulmadan yapıldığı anlaşılmaktadır. Gerek ülkemizdeki sporcu, spor kulübü ve spor alanları sayısının çok az olması, gerekse de spor alanlarının çoğunun nitelik bakımından iyi olmaması ülkemizdeki spor politikasının sonuçlarıdır.

Yapılan bu çalışma sonucu, İzmir’de spor yerlerinin yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. Çünkü 3.965.232 nüfuslu İzmir kenti için kişi başına 3,5 m² kullanılabilir spor yüzeyi olması gerekirken İzmir’de bu rakam kişi başına 1m²’dir.

Türkiye, bugün nüfusunun 2/3’ünden fazla genç nüfusa sahip olan nadir ülkelerdendir. Çin ve Hindistan gibi milyarı aşan nüfusa sahip ülkeler, ülkemiz kadar genç nüfusa sahip değildir. Bu, genç nüfusun 2. Dünya Savaşı’ndan sonra Almanya’nın uyguladığı “herkese, her yerde, bir arada ve her şekilde spor”

olgusunun gerçekleştirilmesidir. Burada bir Şeyin önemle vurgulanması gerekmektedir; spor yerleri yalnızca futbol sahaları değil, yüzme havuzları gibi vücudu çalıştıran tüm tesisleridir. Bu nedenle özellikle kitlesel spora yönelik spor dalları üzerinde yoğunlaşmak zorunluluğu vardır.

Spor olgusunun oluşabilmesi için aşağıda belirtilmiş olan 5 madde gereklidir:

- Spor yeri
- Sporcu
- Spor araç ve gereçleri
- Spor aracıları (hakemler, antrenörler, vb...)
- Sporun pazarı (yarışmalar, müsabakalar, vb...) (Erdem 2006).

Yukarıdaki her bir madde için sürdürülebilir devlet politikası oluşturulması gereklidir. Bu politikalar da mevzuatın revize edilmesini gündeme getirmektedir. Uzmanlarla görüşüldüğünde özellikle denetleme faaliyetlerinin de çok yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Merkezi politikaların bu 5 unsuru yönetmesi ve denetlemesi gereklidir. Şu anda bu Şekilde bir yönetimin ve denetlemenin yapılabilirliğinin kuşkulu olduğu dşnlmektedir. Ne yazık ki ülkemizde yukarıda belirtilen spor olgusunun 5 temel maddesinden yalnızca 5. Maddesi üzerinde durulduğu üzülerek belirtilmek durumundadır. Bu yüzden bu çalışmada konu İzmir İli özelinde ele alınmıştır, böylece ağdaş bir spor anlayışı için aşağıdaki öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır:

- Devlet spor politikasının, kitlesel sporlara yönelik olması,
- Ülkemizde tüm spor dallarına aynı önem verilmesi ve hepsinin desteklenmesi,
- Politikaların yönetim ve denetimi etkin olarak gerçekleştirebilmesi,
- Bu kapsamda yasa ve yönetmeliklerin revize edilmesi,
- Revize edilen mevzuatta plancılara yer verilmesi ve planlama süreçlerinin doğru işlemesinin sağlanması,
- Spor olgusunu oluştıran ilk dört maddenin işler duruma getirilmesi ve üzerinde durulması,
- Beden eğitimi derslerinin ciddiyle ele alınarak uygulanabilir bir duruma getirilmesi,
- İlkokuldan itibaren kitlesel sporun yaygınlaştırılması üzerine bilinç oluşturulması,
- Böylece beden eğitimi ve yüksek spor okullarından yetişmiş uzmanlar denetiminde spor olgusunun en temel birimlere kadar yayılmasının sağlanması,

olarak öneriler dikkate alınmak durumundadır.

KAYNAKÇA

- Anonim, 1992. İl-İli Büyük Türkiye Ansiklopedisi, Cilt No:2, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul.
- Atabay, S. (1989). *Planlamada Donatı Olarak Spor Alanları ve Uygulamaları: İstanbul Örneği*. İstanbul: Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Balık, G. (2006). İzmir İli Örneğinde Spor Alanlar Saptanması ve Planlama İlkeleri Üzerine Bir Araştırma (*Lisans Tezi*). İzmir: Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Dere, K. G. (2010). İzmir İli Alaçatı Beldesinde Sörf Sporü Örneğinde, Spor ve Spor Yerleri Üzerine Bir Araştırma (*Yüksek Lisans Tezi*). Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erdem, Ü. (1989). *Aktif Bir Rekreasyon Biçimi Olarak Spor ve Spor Yerleri Planlama İlkeleri Üzerinde Bir Araştırma*. Ankara: Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu. Yayın No: 13.
- Erdem, Ü., 2006. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Ders Notları*.
- Kayalı, S. (1996). İzmir İli Metropol Spor ve Spor Yerleri Potansiyelinin Saptanması Üzerinde Araştırmalar "Buca İlçesi Örneğinde Bir İnceleme (*Doktora Tezi*). İzmir: Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özel, E., 2004. Çanakkale İli Doğal ve Kültürel Potansiyelinin Turizm ve Rekreasyonel Kullanım Yönünden İncelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi*). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Üstündağ,Ö., Devicioğlu, S., Akarsu, E.E., 16-18 May 2011, Spor ve Rekreasyon Alanlarının Şehir Planlamasındaki Yeri ve Önemi, *6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11)*, Elazığ.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- İzmir İli İlçeler Haritası, <http://tr.wikipedia.org/> , 2012.
- Sporla ilgili İstatistik Verileri, T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü, <http://www.sgm.gov.tr>, 2012.
- Nüfus İstatistik Verileri, Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/>, 2011

İş ve Boş Zaman Arasındaki İlişki ve Boş Zaman Faaliyetlerinin “Wellness” Hizmetlerine Yansması

Mehmet Han ERGÜVEN

T.C. Kırklareli Üniversitesi,

Turizm Fakültesi,

Turizm İşletmeciliği Bölümü

E-posta: turizm@gmx.de

ÖZ

İş ve boş zaman, diğeri olmadan düşünölemeyen iki kavramdır. Sanayi toplumundan modern ve post-modern topluma geçiş sürecinde işin ve boş zamanın anlam ve önemi de değişmektedir. Boş zaman giderek değerli bir hale gelmektedir. Çalışmak için yaşamak yerini, yaşamak için çalışmak anlayışına bırakmaktadır. Bu bağlamda boş zaman faaliyetleri yaşam kalitesini etkilemeye ve şekillendirmeye başlamıştır. Özellikle tatiller ve boş zaman önceden çalışanların verimliliğini artırmak için düşünöürken, artık çalışılarak tatil ve boş zamandaki verimlilik artırılmaya gidilmektedir. Bu çalışmada “iş” ve “boş zaman” Almanya penceresinden ele alınarak, boş zaman faaliyetlerinin sağlığı artırmaya yönelik değerlendirilmeleri yapılacak ve wellness hizmetlerine yansmaları ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: İş, boş zaman, wellness

GİRİş

06.03.20012 tarihinde google’a Almanca “Freizeitstress” yani “boş zaman stresi” sözcüğü verildiğinde 225.000 sonuç çıkmaktadır. Bu boş zaman stresinin en azından Alman toplumunda yaygınlaştığını göstermektedir. Boş zaman stresi “Boş zaman aktivitelerindeki aşırılıktan dolayı bir kişide oluşan stres” şeklinde tanımlanmaktadır (<http://www.duden.de/rechtschreibung/Freizeitstress>, [İndirme Tarihi: 03.03.2012]. Baranik, bu stresin aşırı boyutlara ulaşarak boş zaman “burnout” = tükenmişlik sendromuna dahi yol açabileceği uyarısında bulunmaktadır (Baranik, 03.03.2012).

Postmodern toplumun yeni bir stres faktörü olan boş zaman insanların çözmeye gereken bir sorun olarak durmaktadır. Bireylerin geleneksel olarak sahip oldukları iş stresi yerini boş zaman stresine bırakmaktadır. Çalışırken boş zamandaki faaliyetler planladığı ve boş zamanı dolu dolu geçirmek düşüncesi hakim olduğu için bireyler, normalde iş yaşantısını dengelemek için yaptıkları boş zaman aktivitelerini gerçeğleştirirken de stres yaşamaya başlamaktadır. Fitness yaparken, bir taraftan kulaklıkla müzik dinleyip diğer taraftan ise bir

moda dersini karıştırmak gibi ya da sauna yaparken televizyon izlemek gibi. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Bu gelişmenin bir boyutunu oluştururken, diğer önemli bir boyut ise modern insanın “sağlık” anlayışındaki değişiklikler oluşturmaktadır. Sadece sağlığı koruma değil aynı zamanda artık sağlığı artırma istenilmektedir. Canlı ve bakımlı bir cilt ya da vücut, bir marka çantayı taşımaktan daha önemli bir statü sembolüne dönüşebilmektedir.

BOŞ ZAMANA KISA BİR TEORİK YAKLAŞIM

Argan’a göre günlük yaşantımızı yönetebilmek modern insanın içinde bulunduğu ve çözüm araması gereken “en dramatik sorun” olarak karşımızda durmaktadır (Argan, 2007: 1). Çünkü hem iş yaşamındaki ve hem de özel yaşamdaki sorunların üst üste gelmesiyle bireyin aşması gereken engeller artmaktadır. Bu bağlamda “boş zaman” daha da değerli hale gelmektedir. Boş zaman hem iş hem de özel yaşamdaki stresin üstesinden gelebilmek için ihtiyacımız olan bir değer haline dönüşmektedir.

Sürekli bir çekişme içerisinde fakat hiçbir zaman birbirinden ayrı düşünülemeyecek olan iş ve boş zaman birçok bilim dalının uğraşı alanına girmiştir. Almanya’da özellikle “Boş Zaman ve Turizm Coğrafyası” adı altında incelenen boş zaman kavramı aynı zamanda toplumsal öneminden dolayı sosyoloji için de geniş bir araştırma sahası sunmaktadır. Wolf ve Jurczek (1986: 20) sosyoloji bakışıyla boş zaman kavramının rolünü aşağıdaki gibi üç şekilde görmekle birlikte bunlara bir dördüncüsü eklenmiştir:

- İş ile alakalı çalışmaları ve davranışları devam ettirme (suspensiv = ertelenen)
- Yaşamın başka alanlarında yerine getirilmeyen istekleri (kompensatorisch = dengeleyici),
- İş gücünün tekrar yerine getirilmesi (regenerativ = tazeleyici, canlandırıcı)
- Sağlığı koruma ve artırma (hedonist = haz alıcı)

Yazar, 4. boyutun aslında diğer üç boyuttaki unsurların gerçekleştirilmesi için bir alt yapı rolü gördüğünü düşünmektedir.

Almancadaki Freizeit’teki “Frei” birleşik bir isim olarak “boş zaman” anlamına gelirken boş zamanın durumunu ifade etmek için kullanılan “freie Zeit” zamanın boşluğunu vurgulamakta ve karşıtı olmadan düşünülememektedir. “Boş zamanında (Freizeit) günlük yaşamdan uzaklaşmak istemekte, pilini doldurmak ve boş zamanını (freie Zeit) ailenle geçirmek istemektesin.” (<http://www.netmoms.de/magazin/familie/freizeitipps/freie-zeit-freizeit/>, [In-

dirme Tarihi: 03.03.2012]. Bu cümledeki “boş zamanında [...]” ve [...] ve boş zamanını ailenle [...] boş zaman yaklaşımlarının anlaşılması açısından seçilmiştir.

Boş zaman “arta kalan”, “özgürlük zamanı” ya da “tüketim” gibi anlamlara gelmektedir. Bu çalışmada “tüketim” unsurundan hareket edilecek ve lüks tüketim üzerinde durulacaktır.

İŞ TOPLUMUNDAN BOŞ ZAMAN TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİNDE BELLİ BAŞLI GELİŞMELER

Günümüzdeki ve gelecekteki boş zamana yaklaşımı son 50 yıllık zaman dilimi etkilemiştir (Sonnenschein, 2009: 114). Günlük, haftalık ve ömürlük çalışma süresinin azalması ve buna bağlı olarak artan boş zaman insanlarda düşünce değişikliğine yol açmıştır. Paralel olarak artan gelirle, insanların anlamlı boş zaman aktiviteleri artmış ve insanlar tatilde dinlenmeyi ve yenilenmeyi hedeflemeye başlamıştır. Ekonomik açıdan seyahat etmeye bakıldığında bireysel gelir düzeyi ve genel ekonomik yapıyla çok sıkı bir ilişkisi vardır. Gelecekte de bu böyle devam edecektir.

İş ve Boş Zaman Sürelerindeki Değişmeler

İş ve boş zaman arasındaki değişim süreci özellikle sanayileşmeyle hızlı bir ivme kazanmıştır. “aletten makineleşme süreci”ne geçişte iş zamanı artış ve boş zaman azalma göstermiştir (Opaschowski, 2006: 30). 1900’lü yıllarda ortalama 300 iş günü ve 10,5 saat iş saati vardı. 1950’li yıllardan soran ise yıllık toplam iş günü sayısı azalmaya ve yıllık toplam boş gün sayısı da artmaya başlamıştır. Örneğin 1950’li yıllardaki 12 olan izinli gün sayısı 2010’na gelindiğinde 29,5 çıkmıştır (Kreisel, 2004: 74). 1950’li yıllarda çalışmak için yaşanırken, günümüzde yaşamak için çalışılmaktadır. 1.600 (2.700 iş saati) olan yıllık boş zaman süresi 2.400 saate çıkmıştır (1.700 iş saati). Günümüzde yeni çalışma modelleri tartışılırken, çalışma ömür yaşı uzatılmış durumdadır. Tablo 1 bu gelişme sürecinin farklı zaman dilimlerindeki değişimini göstermektedir.

Tablo 1. İş ve boş zaman sürelerindeki değişim

1950	1970	1990	2020 (tahmin)
6-gün-hafta	5-gün-hafta	5-gün-hafta	4-gün-hafta
48-saat-hafta	42-saat-hafta	38-saat-hafta	32-saat-hafta
279 iş günü	238 iş günü	200 iş günü	165 iş günü
86 boş gün	127 boş gün	165 boş gün	200 boş gün
(tatil/bayramlar/Pazar)	(tatil/ tatil günleri/Pazar)		

Kaynak: Freyer, 2006: 25

Diğer taraftan yıllık boş zaman içinde, günlük boş zaman %70, hafta sonları %20 ve tatildeki ortalama %10'luk bir kısmını oluşturmaktadır (Wolf ve Jurczek, 1986: 43).

Gelirlerdeki Artış

Almanya'da ekonomik alanda II. Dünya Savaşı'ndan sonra üretim ve gelir hızlı bir şekilde artış göstermiştir. 1950'deki yıllık kişi başı gelir ortalama 1.391 DM (ortalama 700 €) olurken bu rakam 2010 yılında çalışan kişi başına 27.000 avroya yükselmiştir. 1950'de 1,29 DM olan saatlik ücreti, 2010 yılında 14,50 € olmuştur. Gelir düzeyindeki artış tüketici toplumundan refah toplumuna geçişi beraberinde getirmiş ve harcanabilir para miktarı artınca bu bireylere kendilerinin planladığı tatilleri gerçekleştirme imkanı sunmuştur (Kreisel, 2004: 74). Farklı yaşam tarzları şekillenmeye ve temel ihtiyaçlardan "yüksek" ya da "serbest" ihtiyaçlara bir geçiş olmuştur. 1960 yılında gelirin %36,6 gıda ve zevk (sigara, alkol vb.) maddelerine verilirken, 2010'da bu oran %20'nin altına düştü. Yüksek gelirler artarak tatiller için harcanmaya başlandı – yiyici akımından tatil akımına geçiş gerçekleşmiştir. Tatiller büyüyen kitleler için ödenebilecek fiyatlara satılmaya başlanmıştır (Freyer, 2006: 25).

Kötüleşen Çalışma Koşulları: "Kitleleşme, Soyutlanma, Yabancılaşma"

Üretimin robotlaşması, devasa büro binalarının artması çalışanları bir taraftan giderek yalnızlığa iterken diğer taraftan iş ve iş yeriyle olan memnuniyetinde gerilemesine neden olmuştur. İş sahasında elde edilemeyen tatminlik iş dışında ve genellikle boş zaman aktivitelerinde ve tatilde aranmaya başlanmıştır. Boş zaman ve tatil günlük iş ve özel yaşamın karşısı olarak giderek önem kazanmaktadır. Yukarıdaki sayılan çalışma koşullarındaki olumsuzluklardan dolayı son yıllarda artan işsizlerin sayısı iş ve boş zaman kavramlarının yeni bir şekilde anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Değerler Değişimi: İş Toplumundan Boş Zaman Toplumuna Geçiş

Artan boş zamana bağlı olarak toplumda bir değerler değişimi gözlenmektedir. Kısa bir süre öncesine kadar „boş zaman“ işteki başarıyı destekleyici bir unsur olarak kabul edilmekteydi. İşteki başarı da bireyin toplumdaki konumunu belirlemekteydi. Günümüzde iş sadece ekonomik güvenceye ulaşmak için bir araç ve boş zamanı destekleyici (maddi) olarak görülmektedir. Böylece toplumsal anlamını da kaybetmektedir. Bu süreçte meslek kariyeri yanında boş zaman kariyeri denen bir kavram da yaşamımızın bir parçası haline gelmiştir. Boş zaman ve boş zaman kullanımı giderek yaşamın anlamını oluşturmaya başlamış-

tır. Yaşam sevinci, toplum tarafından kabul görme, anlam bulma daha çok boş zaman alanında aranmakta ve bulunmaktadır (Bkz. Tablo 2). Yine de bir genelleme yapmaktan kaçınmak gerekmektedir. Komşu ülkeler arasında bir farklılık olabileceği gibi bir ülke içerisinde bölgeler arası ayrılıklar da ortaya çıkabilmektedir. Bireysel farklılıklar da gerçekleşen değişikliklerin farklı bir boyutunu oluşturmaktadır.

Tablo 2. Toplumsal değerlerin değişimi

<i>Geleneksel İş Yetileri</i>		<i>Yeni Boş Zaman Değerleri</i>	
<i>Amaç</i>	<i>Yetenekler</i>	<i>Amaç</i>	<i>Yetenekler</i>
Performans	Çalışkanlık	Eğlence	Kendi yapma
Başarı	Azim	Sevinç	Kendi aktif olma
Değer görme	Disiplin	Yaşam hazı	Spontane
Sahip olma	İtaat	Sosyal iletişim	Kendini geliştirme
Mülk	Görev bilinci	Birliktelik	Gevşeme
Servet	Düzen		Rahatlama

Kaynak: Becker, 2000: 12

Ekonomik ve sosyal gelişmeler toplumda iki önemli değişimi tetiklemiştir: bireyselleşme ve (kendi) katılımcılık.

- Bireyselleşme: toplumdaki ekonomik ve kültürel zenginliğin artması ekonomik ve sosyal yabancı (dış) etkileri azaltmıştır ve bireysel imkanlar artmıştır.
- (Kendi) katılımcılık: azalan toplumsal baskı ve normların yerine bireyin kararlarında kendisinin öne çıkmaya başlamasıdır (Mundt, 2001: 45).

1950, 1960, 1970 ve 1980'li yıllarda daha çok materyalist tüketim önde iken, bu alanda doyuma ulaşan kitleler artık hayata anlam katan şeylerle ilgilenmeye başlamışlardır. Bunun tatil alışkanlıklarına yansımaları ise otel odaklı bir deniz-kum-güneş turizminden otelin dışına taşan bir hedonik (haz alarak) geçirilen bir turizm anlayışında görülmektedir. Tatil sadece dinlenen ve eğlenilen bir boş zaman faaliyeti değil aynı zamanda yeni şeyler öğretilen ve tecrübe edilen bir boş zaman etkinliğine dönüşmektedir.

Teori kısmında bahsedildiği gibi özellikle regenerativ = canlandırma boyutu boş zamanın iş gücünü artırmak için düşünölen bir zaman bütçesidir ve iş ve boş zaman önceden beri nicelik olarak bir değişim ve etkileşim içerisindeyler. İş toplumundan boş zaman toplumuna geçişte boş zaman artarak nitelik olarak değerlenerek yaşam kalitesi ve lüks bir mal gibi görölebilmektedir.

Şekil 1. Geleceğin lüks malları

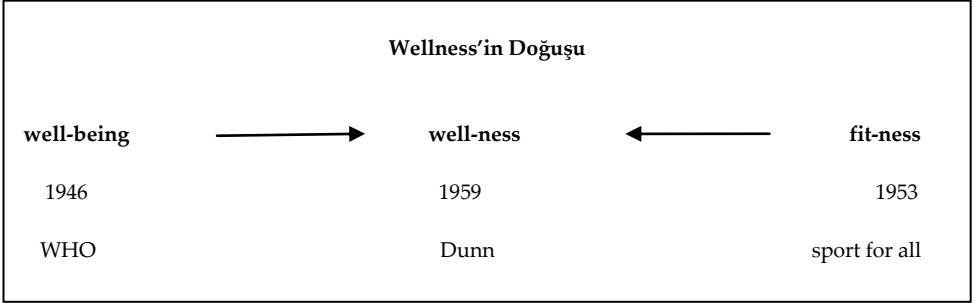
Kaynak: Kohl 2010

Kohl'un geleceğin lüks malları olarak oluşturduğu şekil insanların almak istediği lüks hizmetler şeklinde düşünüldüğünde karşımıza wellness hizmetleri çıkmaktadır.

WELLNESS

İş ve boş zaman arasındaki süreç bu şekilde gerçekleşirken, diğer taraftan da insanların sağlık anlayışında değişimler kendini göstermiştir. Bu bağlamda çalışmak için yaşanırken boş zaman önceye göre daha değerli hale gelmiş ve boş zaman daha dolu dolu geçirilmesi gerektiği anlayışı hakim olmaya başlamıştır. Bu noktada sağlık, boş zamanın hakkıyla değerlendirilmesi için olmazsa olmaz bir faktör olarak kendisini göstermiştir. Sağlıklı olmayan bir bireyin boş zamanı gerektiği gibi değerlendiremeyeceği ortadadır. Boş zamanı sağlıklı geçirmek noktasından bireyler hareketle yeni boş zaman faaliyetleri arayışı içerisine girmişlerdir. Wellness bu noktada kendisini modern insanın sağlık anlayışı olarak göstermekle birlikte Wellness'in önemli bir ögesi olan SPA ya da fitness gibi faaliyetler daha bilinçli ve etkin yapılmaya başlanmıştır. Örnek olarak "bodybuilding" akımının "body styling" akımına dönüşmesi de yeni sağlık anlayışı ve statü sembolü olarak "beden" unsurunun estetik olarak öne çıktığını göstermektedir.

Kelime anlamıyla well-being ve fitness sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelen Wellness kısaca beden, ruh ve zihin sağlıklarını dengede tutarak artırmadan yola çıkan bir yaşam tarzıdır. Bu düşünce ilk olarak 1959 yılında ABD'li sosyal tıpçı doktor Halbert L. Dunn tarafından ortaya atılmıştır (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Wellness'in doğuğu

Kaynak: Nahrstedt, 2008: 23

Labacher ve Baumann'a göre Dunn, Wellness'i yeni bir sağlık hareketinin sembolü haline getirmiştir. Bu düşüncenin temelinde, hastalıkları bilinçli bir yaşam tarzıyla önceden önlemek, yatmaktadır (Labacher ve Baumann, 2001: 284). Bu bağlamda Wellness Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) bütüncül bir yaşam tarzı olarak görülmüş ve devlet tarafından desteklenmiştir. Wellness, 1980'li yıllara Kıtı Avrupa'sına ve Almanca konuŐulan coğrafyaya anlam ve içerik değiştirerek ulaşmıştır. Öncelikle turizm sektörü Wellnessi sahiplenmiŐ ve Wellness katalogları hazırlayarak wellness tatilleri adı altında wellness turizmi adlı bir rn Őekillendirmeye gitmiştir. Diğer taraftan konaklama tesisleri wellness otellerine dönüŐmüŐ ve bunları wellnessleŐen destinasyonlar takip etmiştir. İster tur operatörlerine, ister konaklama tesislerine ister ise destinasyonlara bakılsın hepsinin ortak yönü Kohl'n yukarıda saydığı altı lüks malları içeren hizmetleri sunmak olmaktadır.

Şekil 3. Wellness aktörlerinin yeni bir yaşam tarzı oluşmasına katkıları

Genelde tur operatörü, destinasyon ve konaklama tesislerinin birlikte sundukları wellness tatil öğeleri günlük yaşama adapte edilme yönünden yeni bir

yaşam tarzının ortaya çıkmasının altyapısını hazırlamışlardır. Özelde ise bireyler artan boş zaman bütçelerini değerlendirmek ve sağlıklı yaşama düşüncesinden hareket ederek turizmle gelen yeni yaşam tarzının için günlük yaşamdaki faaliyetlerle doldurmaya gitmektedir. Kısaca boş zaman faaliyetleri olarak da adlandırılabilir bu etkinliklerin altında yatan asıl amaç yaşam kalitesini artırmak ve sağlıklı yaşamak ve yaşlanmaktır (<http://www.senioren-ratgeber.de/gesund-altern>, [İndirme Tarihi: 02.03.2012]).

Büyük yaz tatili yanında ikinci ve üçüncü tatillere çıkılması ve 2-4 gün arası kısa seyahatlerin artması yakın destinasyonlara olan talebi tetiklemiştir. Boş zamanın artması, boş zamanı planlama özgürlüğünün olması ve (son dakika satışları yanında) insanların spontane olarak tatile çıkabilme imkanlarına sahip olmaları bu gelişmede önemli etkenlerdendir (Kreisel 2004:77). Modern turist tatilde bağımsız yani "boş" olmak istemektedir. Tercih edilen aktiviteler arasında canlandırıcı-dinlendirici ve sosyal-iletişim içerikli olması tercih edilmektedir (Wolf ve Jurczek 1986, 93). Tatilin iki unsuru olan mekan ve rol değişiklikleri bireylere aradıkları bu fırsatı vermektedir (Kreisel 2004: 75).

Uzun tatilleri ya da uzatılmış hafta sonlarını bekleyemeyenler için ise çoğunlukla kent merkezlerinde bulunan ve bireyin günlük yaşamda sağlığını artırması için bir alternatif sunan day SPA'lar vardır. Sağlığı artırma için gününbirlik talep artışı Tablo 3 görüleceği gibi day SPA tarzı tesislerin oranlarının toplam SPA'lar içerisindeki payının artışı sağlanmıştır.

Tablo 3. Dünyadaki SPA çeşitlerinin oranı

SPA Türü	SPA Türleri içindeki oranı (%)	Toplam SPA gelirlerindeki oranı (%)	SPA'larda çalışanların oranı (%)
Day/Klüp/Salon SPA	63	45	54
Otel/Resort SPA	16	27	22
Diğer SPAlar	13	5	11
Medikal SPA	6	10	4
Destnasyon / sağlık Resort	2	13	9
Toplam	100	100	100

Kaynak: www.raisondetrespas.com

Day /Klüp/Salon SPA örneklerinde olduğu gibi termal havuzlara olan talep de son yıllarda hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Therme Erding bu bağlamda başarılı konseptte sahip verimli bir işletmedir. Therme Erding, günlük ortalama 4.000 ziyaretçi ile yıllık 1,5 milyon civarında ziyaretçi sayısına ulaşmaktadır. Therme Erding bir termal ve SPA tesisi olarak Almanya ve Avrupa'da konumunu korumaya çalışırken, termal (kür) kentleri için ise Bad Füssing başarılı

bir model oluşturmaktadır. Bad Füssing 2011 yılında 2,6 milyon geceleme sayısına ulaşmıştır. 279.000 geceleme turisti ve 1,5 milyon günübirlik ziyaretçi ile Avrupa'nın en fazla gecelenen kaplıcası konumundadır. Bu başarıdaki önemli bir faktör misafirlerin %85'nin "sürekli" kategorisine girmesidir (http://www.bad-fuessing.de/pdf/Presse_2012/Pressemappe_Januar_2012.pdf). Hem Therme Erding hem de Bad Füssing için günübirlik müşteriler ekonomik olarak büyük bir öneme sahiptir.

Günlük boş zaman süresi bireyin en büyük boş zaman bütçesini oluşturduğunu bilen boş zaman sektörü alternatif ürünler sunmaktadır. Köln'deki Claudius Therme özellikle çalışanları işten sonra çekebilmek için saat 20:00'den 23:00 kadar süre için özel programlar düzenlemekte ve fiyat indirimlerine gitmektedir (<http://www.claudius-therme.de/de/>)

SONUÇ

İş ve boş zaman arasındaki kaymalar yaşam standartlarını veya kalitesini etkileyecek şekilde kendisini göstermektedir. Çalışma süresinin azalması ve boş zamanın artması beraberinde işin anlamını bir statü sembolü olarak yitirmesini ve boş zamanda gerçeleştirilen faaliyetlerle ulaşılan "boş zaman kariyer ve unvanlarının" bir statü sembolü olarak öne çıkmasını getirmiştir. Tüm bunlar gerçeleştirilirken bireyin yaşam kalitesi ve sağlıklı yaşamı öne çıkmaktadır. Bu beklentileri yerine getirme misyonuyla ortaya çıkan wellness sunduğu hizmetlerle artarak talep kitlesini büyütmektedir. İster tesis bazında isterse destinasyon bazında olsun wellness, günümüzde lüks mallar olarak kabul edilen değerleri, içerisinde barındırmaktadır. Tur operatörleri, konaklama tesisleri ve destinasyonlar tarafından sunulan bu mal/hizmetler artık bireylerin birer tatil tecrübesinden çok günlük yaşamlarına adapte ettikleri bir boyuta ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Argan, M. (2007). *Eğlençe Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baranik, Petra, Der Freizeitkollaps durch Freizeitstress. <http://www.issgesund.at/gesundleben/freizeit/derfreizeitkollapsfreizeitstress.html>, [İndirme Tarihi: 03.03.2012].
- Becker, C. (2000). Freizeit und Tourismus in Deutschland – Eine Einführung. İçinde C. Becker ve H. Job (Editörler), *Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland*. Bd. 10. Freizeit und Tourismus (ss. 12-21). Heidelberg/Berlin.
- Freyer, W. (2006). *Tourismus in die Fremdenverkehrsökonomie*. München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH.
- Kohl, M., „Die Essenz aus 20 Jahren Entwicklung im Wellness-tourismus“ 23. August 2010, Düsseldorf, Deutscher Wellness Gipfel, http://www.wellnessverband.de/download/kohl_wellnesstourismus.pdf

- Kreisel, W. (2007). Trends in der Entwicklung von Freizeit und Tourismus, içinde: Becker, Christoph; Hopfinger, Hans ve Steinecke, Albrecht, *Geographie der Freizeit und des Tourismus: Bilanz und Ausblick*, Oldenbourg Verlag, München, 74-85.
- Labacher, G. ve Baumann, U. (2001). Angebotsanalyse der Wellness-Hotels Österreichs, İçinde *Tourismus Journal (Lucius&Lucius, Stuttgart)* 5. Jahrgang, Heft 3, (ss. 283-300).
- Mund, W. (2001). *Einführung in den Tourismus*. 2. Aufl. München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag.
- Opaschowski, H. W. (2006). *Deutschland 2020: Wie wir morgen leben – Prognosen der Wissenschaft*. Wiesbaden. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Sonnenschein, M. (2009). *Medical Wellness & Co. Der Gesundheitsvorsorgetourismus in Deutschland. Angebot und Nachfrage im Wandel*. Berlin: Pro Business GmbH.
- Wolf, K. ve Jurczek, P. (1986). *Geographie der Freizeit und des Tourismus*. Stuttgart: Eugen Ulmer GmGH.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- <http://www.duden.de/rechtschreibung/Freizeitstress>, (03.03.2012).
- <http://www.stiftungfuerzukunftsfragen.de/forschung/archiv/2010/forschung-aktuell-223-31-jg-28052010.html> (03.03.2012).
- <http://www.senioren-ratgeber.de/gesund-altern>, Gesund alt werden: So klappt das! Die 90 fit und munter erreichen – wer will das nicht? Ganz ohne Einsatz geht das aber nicht. Was Sie tun können (02.03.2012).
- <http://www.netmoms.de/magazin/familie/freizeittipps/freie-zeit-freizeit/>, Freie Zeit = Freizeit? (03.03.2012).
- <http://www.raisondetrespas.com/news/articles/Global%20Spa%20Economy%20report.pdf>, 2007 (02.03.2012).
- http://www.bad-fuessing.de/pdf/Presse_2012/Pressemappe_Januar_2012.pdf (03.03.2012).
- <http://www.claudius-therme.de/de/> (İndirme Tarihi: 02.03.2012).

Rekreasyonel Aktiviteler Açısından Milli Park Kullanımı: Uludağ Milli Parkı Örnelemi

Merve ERSOY

T.C. Bingöl Üniversitesi,
Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: mersoy@bingol.edu.tr

Alper ÇABUK

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Mimarlık Bölümü
E-posta: acabuk@anadolu.edu.tr

ÖZ

Endüstri devrimi sonrası oluşumlarını tamamlayabilmek veya uluslararası arenada söz sahibi olabilmek adına sanayileşme vazgeçilmez bir araç olarak kullanılmış, değişen dünya perspektifinde toplumların rekabeti, üretim ve iş gücüne bağlı olarak kıyas edilmiştir. Bu kıyas, uluslararası gelişmişlik seviyesinin ortaya çıkmasına sebep olmuş, gelişme sürecinin hız kazanması için iş gücünden fazlasıyla yararlanılan bireyler fiziksel ve zihinsel yönden oldukça yıpranmıştır. İş yaşamından kaynaklı yıpranmalar bireylerin kendilerini yenileyerek, fiziksel ve ruhsal açıdan fayda sağlamasının yanı sıra iş verimindeki artışların yaşanabilmesi için rekreasyon kavramını gündeme gelmiştir. Fakat rekreasyon kavramı insanların doğadan kopuşlarını engelleyememiş, ilkçağlardan beri doğa ile uyum içerisinde yaşayan insanoğlu giderek doğadan uzaklaşmış ve kentsel oluşumlara hapsolmuştur. Bu durumun önlenerek, insanların doğayı tekrar yaşayabilmeleri adına doğal ortamda yürütülen rekreasyonel aktiviteler destekleyici unsur olarak öne çıkmaktadır. Toplumun koruma-kullanım dengesi içerisinde doğa ile ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi ve rekreasyonel faaliyetlerin yürütülebilmesi açısından milli parklar geniş olanaklar sunmaktadır. Araştırma kapsamında çalışma alanı, 1961 yılında milli park ilan edilen ve 12.762 ha. alana sahip *Uludağ Milli Parkı* olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada, alana ilişkin doğa ile etkileşimli olarak gerçekleştirilen rekreasyonel aktiviteler üzerinde durulmuş, Uzun Devreli Gelişim Planı rekreasyonel açıdan irdelenmiştir. Buna ek olarak ülkemizde rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirildiği milli parkların kullanılmasına ilişkin geleceksel planlama modeli dahilinde oluşturulan Koruma Amaçlı İmar Planları Kritez edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon kavramı, doğa ve insan ilişkisi, milli park, Uludağ Milli Parkı, koruma amaçlı imar planları

GİRİŞ

Dünya var olduğu süreç içerisinde milyonlarca yılı devirmiş birçok kez değişime uğramıştır. Bu değişimler doğal döngüler içerisinde gerçekleşmiş ve dünya-

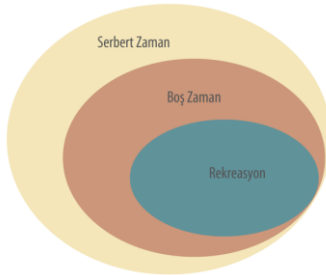
nın devamlılığı üzerinde olumsuz etkilere sebep olmamıştır. Günümüz koşullarında ise tartışılan en gerçekçi ve düşündürücü kaygı, dünyanın devamlılığı ve sürdürülebilirliği üzerinedir. Başlangıçta insanlar doğa karşısında güçsüz ve bağımlı olarak yaşamıştır. Bunun nedenini insanların yeryüzüne doğal korumaları ile gelmemesi olarak açıklayan Özerkmen (2002), bireylerin doğaya aykırı olarak dünyaya geldiğini dile getirmiştir. Zaman içerisinde toprağın verimliliğini keşfeden insan tarım toplulukları oluşturmuş ve özellikle Neolitik (Yeni Taş Çağı) çağda yerleşik düzene geçmiştir. Devrim olarak adlandırılan neolitik çağda insanlar tahıl üretimine başlayarak hayvanları evcilleştirmiş ve sadece tüketici toplum olmaktan ziyade üretici toplum çerçevesine geçiş yapmıştır. Birbirlerine yakın ailelerin toplu şekilde yaşamaları ile köyler meydana gelmiştir (2). Giderek artan nüfus, varlığını sürdürebilmek adına doğayı çözümleme yoluna girerek doğaya hakim olma kudretini arzulamıştır, böylelikle insan-doğa ilişkileri zedelenme sürecine girmiştir. Zedelenme sürecindeki esas unsur ise; insanın doğaya tam olarak hükmetmesiyle başlamıştır. İnsanın doğaya hükmedebilmesini sağlayan birçok etmen olmasına rağmen en önemlisi tüm canlılardan zekası ile ayrılabilmesi ve zaman içerisinde sağladığı birikim ile teknik anlamdaki ilerleyişidir.

Günümüzde, dünya üzerindeki hakimiyetin savaşlarla değil teknolojik üstünlükle sağlandığı kendini açıkça göstermiş, teknolojik yükselmenin bir aracı olan endüstri devrimi ise insanların günlük yaşam periyodlarını değiştirerek bir anlamda günümüz çalışma sisteminin temellerini atmıştır. Gelişmeye çalışan ulusların çıkış noktası sayılan '*Endüstri Devrimi*' dünya üzerinde hızla yayılarak toplumları etkilemiştir. Bu süreç insan hayatı üzerine yaptığı etkilerin yanı sıra doğa üzerinde oluşturduğu tahribat açısından çoğu zaman yarardan çok zarar sağlamıştır. Keleş ve Hamamcı'nın (2005) belirttiğine göre, özellikle endüstri devrimi sonrası sadece doğanın yeraltı ve yerüstü zenginlikleri değil, insanın insanı sömürmeye başlaması ile kapitalist sistem kendini var etmiştir. Böylelikle doğal kaynaklar ne olursa olsun işlenerek klasik iktisat kuramları bu olgu üzerine kurulmuş, hava ve su gibi temel çevresel değerler serbest mal olarak kullanılarak üretim sürecinde hiçbir değeri olmamıştır. Bu sistemde doğal kaynakları sermaye, insanları ise işgücü olarak değerlendiren endüstrileşme; toplumların kolonize olması ile çalışan (endüstri) kentleri oluşturmuş, oluşan bu kentlerde çalışan nüfusun yığılması ile doğaya karşı modern bir saldırı gerçekleşmiştir. Endüstrileşme ardından meydana gelen kentleşme ise, doğa bozulundaki en belirleyici süreci oluşturmuştur.

Endüstri devrimi sadece doğada değil özellikle insanların yaşam biçimleri üzerinde de birçok değişikliğe sebep olmuştur. Özellikle çalışma koşullarında

seri üretimi amaçlayan üretim sistemi, makinalar ile donanarak insan gereksinimlerini azaltmıştır. Böylelikle daha az ve kalifiye eleman ile işleyen sistem, çalışan bireylerin boş zamanını eskiye göre arttırmış ve boş zamanların efektif değerlendirilmesi söz konusu olmuştur. Çalışma dışı zaman olarak da açıklanan boş zaman, çalışmak ve para kazanmanın zorunlu olmadığı, insanın tamamen kendini istediği yöne yöneltebildiği kavramdır.

Boş zamanların artması ile oluşan serbest zaman, zorunlu çalışma sistemi dışındaki tüm zaman dilimi olup, hayati gereksinimlerin (yemek yeme, biyolojik ihtiyaçları karşılama, istenmeyen işlerin yapılması) karşılanabilmesine olanak tanıyan bölümdür. Lafarge (1993)'e göre, çalışan bireylerin boş zamanlarının artması düşüncesi 18. yy başlarına dayanır. Rousseau, 1758 tarihli yazısında; halkın ekmeğini kazanmak için sarf ettiği zaman yanında kazandığı ekmeği sevinçle yiyebilmesi içinde zamanının olması gerektiğini, aksi takdirde çalışanın, çalışmaya karşı tiksinti duyarak ekmeğini kazanamaz hale gelebileceğini belirtmiştir. Boş zaman kavramı bir anlamda tüketim zamanına dönüştürülerek toplum için yepyeni bir toparlanma ve adaptasyon imkanı da sağlamaktadır. Kişi üretimde olmadığı zaman sportif, sanatsal, güncel eğlenceler veya turistik hareketliliğin içinde olarak tüketim gerçekleştirmektedir. Serbest zaman içerisinde oluşan boş zaman alanında, kişinin özgürce seçip uyguladığı etkinlikler rekreasyon kavramını oluşturmaktadır (Karaküçük, 2008).

Şekil 1. Serbest zaman, boş zaman ve rekreasyon kavramı ilişkisi

Rekreasyon; insanın, yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya çevresel etkilerden olumsuz etkilenen bedeni ve manevi sağlığını tekrar elde ederek korumak, zevk ve haz amacıyla kişisel doyum sağlayacak, çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak kişisel veya grup içinde gerçekleştirdiği etkinliklerdir (Karaküçük, 2008). Rekreasyon kavramını açık ve kapalı alanda gerçek-

leştirerek benliğini tazeleyen insanlar, özünde kendilerine yatırım yaparak rahatlama ve hayata adapte olma olgusunu yaşamaktadırlar.

Türkiye; Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında geçiş köprüsü olarak önemli bir konumda yer almaktadır. Jeolojik yapısındaki farklılıklar, farklı iklim kuşakları ve üç fitocoğrafik bölgeyi sınırlarında barındırması nedeniyle biyolojik çeşitlilik açısından oldukça zengin bir ülkedir (Yücel, 2005). Bu zenginlik nitelikli doğal alanların değerlendirilmesi adına, koruma-kullanım dengesini gözetecek aktif ve pasif rekreasyona olanak tanımaktadır. Ülkemizdeki doğal alanların farkındalığının artırılması açısından rekreasyonel kullanımlar; insanların doğaya karşı bilinçlenmesinde ve yaşadıkları coğrafyayı kendilerince yeniden keşfetmesine olanak tanıyacak aracı bir faktördür. İnsan etkilerinin en az seviyede hissedildiği korunan alanlar, çevresel tehditlerinden uzak tutulması adına yasalar ile muhafaza edilir. Ancak korunan alanları salt koruma mantığı ile insanlardan soyutlamak yerine, insan kullanımlarının optimal seviyede tutulması ile doğayı koruyarak da kullanılabilirliğin kanıtlanması açısından mükemmel fırsatlar sunmaktadır.

Doğa Koruma; insan sağlığının ve yaşamının garantisi için doğada yaşayan bitki ve hayvan türlerinin varlığı, onları yetiştirme ortamları ile belirli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğal elemanlarını korumaktır (Yücel 2005). Ülkemizde doğa koruma ve korunan alan kavramı eşdeğerlilikte görülüp, ulusal (Tablo 1) ve uluslararası kategoriler olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Bunların dışında herhangi yasal düzenlemeyle koruma altına alınmamış, ancak çeşitli kuruluşlar, dernekler vb. kurumlar tarafından yapılan çalışmalarca korunması gerekli olduğu belirlenmiş alanlar da bulunmaktadır (Yücel, 2009).

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından uygulamaya konulan uluslararası statüler; Ramsar Alanları, Dünya Kültürel ve Doğal Miras Alanları, Biyosfer Rezervleri'dir. Yasal düzenlemeler ile korunmayan ancak korunması gerekli alanlar ise; Önemli Bitki Alanları, Önemli Kuş Alanları, ASCI (Zümrüt Ağı Alanları) ve Natura 2000 Alanları'dır (Güngör 2007; Yücel 2009; (1)). Bu statüler arasında içerik ve kapsam bakımından rekreasyonel faaliyetlere en geniş olanakları tanıyan korunan alan "*Milli Parklar*" dır.

Tablo 1. Ülkemizdeki doğal alanların koruma statüleri

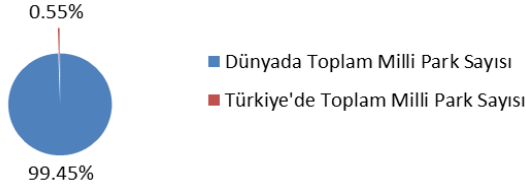
Ulusal Korunan Alan Statüleri
<i>Milli Parklar</i>
Tabiat Parkı
Tabiat Anıtı
Tabiat Koruma Alanları
Özel Çevre Koruma Bölgeleri
Yaban Hayatı Koruma Sahaları
Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları
Muhafaza Ormanları
Gen Koruma Ormanları
Tohum Meşcereleri
Orman İçi Dinlenme Yerleri
Tohum Bahçeleri
Su Ürünleri İstihsal Sahaları
Doğal Sit Alanları

Kaynak: Güngör, 2007; Yücel, 2009: 3

Milli Park; doğal ve büyük ölçekli ekolojik süreçlerin korunmasının yanı sıra türler ve ekosistem karakteristiklerinin tamamının yansıtıldığı, bilimsel, eğitim-sel ve rekreasyonel olanaklar sunarak çevre ve kültür ile uyum sağlayan alanlardır (Dudley 2008). Milli parkların rekreasyonel açıdan kullanılması 1800'lü yıllardan sonra ilk kez Amerika'da gerçekleşmiştir. 1 Mart 1872 yılında belirlenen 8987 km²'lik alan 'Yellowstone' Milli Parkı ilan edilmiş, Yellowstone Yasası çıkarılmış ve bu alan halkın kullanımına açılmıştır (Brett, 2001). Ülkemizde ise bu süreç 1950'li yıllarda başlamış gündeme gelmiş ve Türkiye'nin ilk milli parkı Yozgat Çamlığı ilan edilmiştir. Zaman ilerledikçe Türkiye doğa koruma çalışmalarına ağırlık vermiş ve bu alanların korunup planlaması için çalışmalarda bulunmuştur (Hepcan 1997; Kurdoğlu 2007).

International Union for Conservation of Nature–IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) 2005 yılında dünyada toplamda 6555 adet milli park bulunduğunu, ülkemizde ise bu sayının 36 olduğu belirtmiştir. Günümüzde ise bu sayı 41'i bulmaktadır (URL4). Dünya genelinde bakıldığında ülkemizde milli park sayısı düşük bir orana sahip olmasına rağmen (Grafik 1) milli park yoğunluğu açısından oldukça iyi bir orana sahiptir (Grafik 2).

Türkiye'nin Tüm Dünyadaki Milli Parklara Oranı (2005)

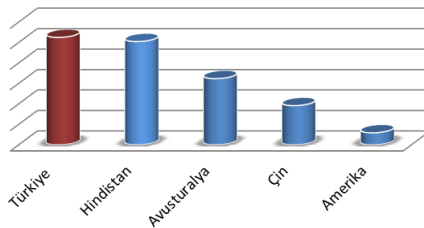
Grafik 1. Türkiye'deki milli parkların dünyadaki tüm milli parklara oranı

Türkiye, yüzölçümü ve milli park sayısının oranlanması sonucu elde edilen milli park yoğunluğu açısından; milli park kavramının öncüsü olan Amerika Birleşik Devletlerinden üstün konumdadır (Grafik 2). Ancak sadece sayısal bakımdan üstünlük bir getiri sağlamamakla birlikte bu alanların doğal kaynak yönetimi oldukça önemlidir. Tablo 2'de özellikle yüzölçümleri ve milli park sayıları fazla olan ülkeler tercih edilmiştir. Dünya çapında ise milli park yoğunluğunu, yüzölçümleri küçük olmasına rağmen milli park sayısı bakımından oldukça yüksek konumda olan İsrail ve Japonya gibi ülkeler oluşturmaktadır.

Tablo 2. Ülkelerin yüzölçümleri ve sahip oldukları milli park sayıları (5)

Ülke	Yüzölçümü (km ²)	Milli Park Sayısı
Türkiye	780.576	41
Hindistan	3.287.263	166
Çin	9.640.821	185
Avustralya	7.692.024	249
ABD	9.629.091	58

Ülke Yüzölçümlerinin Milli Park Sayılarına Oranları

Grafik 2. Ülkelerin milli park yoğunlukları

Milli park kavramı, tehdit altındaki doğal alanların korunması için yasal bir araç olarak işlev görmektedir. Bu tür alanların fiziksel sınırlarının çizilebilir olması, koruma sınırlarının tespitini kolaylaştırmıştır. Ülkemizde Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk kez 1956 yılında yürürlüğe giren 6831 Sayılı Orman Kanunu kapsamında Milli Park alanları belirlenmeye başlamış, 09.08.1983 tarihinde ise 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu bu tür alanlar için özel bir yasa olarak yürürlüğe girmiştir (Cırık 2007). 2873 sayılı Milli Park Kanununun 4. Maddesi ile; ilgili Bakanlıkların görüşü alınarak, Orman ve Su İşleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunun kararı ile milli park olarak belirlenen yerlerin özellik ve niteliklerini göz önünde bulundurularak, gelişimlerini sağlamak amacıyla 'Uzun Devreli Gelişim Planları' oluşturulmaktadır. (Resmi Gazete 1983; Cırık 2007: 6).

Uzun Devreli Gelişim Planı; ekolojik planlama yaklaşımı ile özellik ve nitelikleri göz önünde tutularak, Milli park ve Tabiat Parkı statüsündeki alanların korunması, kaynak değerlerinin devamlılığının sağlanması, geliştirilmesi, yönetilmesi ve tanıtılması ile ilgili planların esaslarını; bu planda öngörülen koruma ve gelişim bölgelerinde her türlü yerleşme birimlerinin gelişme alanları için yapılacak her ölçekteki uygulama imar planları ile uygulama projeleri ve uygulama programlarına esas oluşturan, bunlara ilişkin karar hükümlerini belirleyen, bilimsel raporuyla bir bütün olan ve 1/25.000 veya alanın büyüklüğüne göre gerektiğinde daha alt ölçekli fiziki plandır (Yücel 2004; Cırık 2007).

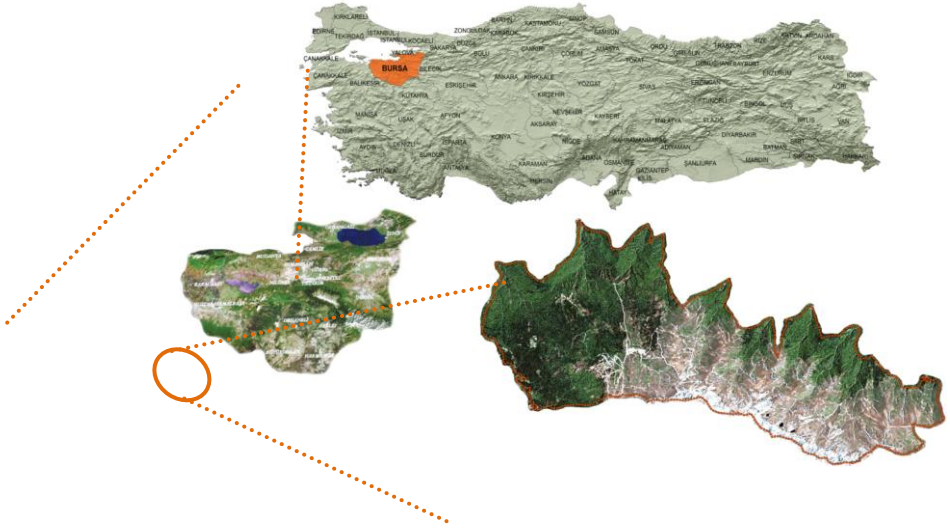
MATERYAL VE YÖNTEM

Giderek bozulan doğanın tahrip süreci ve rekreasyonel aktivitelerin doğanın geri dönüşümünde etkili olması üzerine literatür çalışması yapılmış, ülkemizdeki doğal kaynakların bu konudaki verimliliği üzerinde durulmuştur. Çalışma alanı olarak seçilen "Uludağ Milli Parkı"nın kullanım yönleri incelenmiştir. Ayrıca ülkemizdeki milli parklar arasında yüksek oranda talep gören Uludağ Milli Parkı'nın 2007 yılında revize edilen Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı; rekreasyonel planlamalar açısından irdelenerek yapılan çalışmaların yeterlilikleri, eksiklikleri ve bu alanların kullanım planlamalarındaki kriterler üzerinde çalışılmıştır. Aynı zamanda sit alanı olan milli parkın Koruma Amaçlı İmar Planlarının durumu incelenmiş ve arazi çalışmalarında göze çarpan eksiklikler üzerinde durulmuştur.

Çalışma ile ilgili doküman ve veriler "Uludağ Milli Parkı Sarıalan-Çobankaya-Karabelen-Yılanlıkaya Mevkileri Peyzaj Planlama-Koruma Amaçlı İmar Planı ve Peyzaj Tasarımı Çalışmaları" kapsamında elde edilmiştir.

ÇALIŞMA ALANI

Çalışma alanı; Bursa ve çevre iller açısından büyük öneme sahip, yaz ve kış rekreasyonel faaliyetlerin merkezi olarak bilinen Uludağ Milli Parkı (Şekil 2) olarak belirlemiştir. Mitolojik zamanlardan günümüze doğal ve görkemli varlığıyla gelen Uludağ Milli Parkı 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 25. Maddesi gereğince 20.09.1961 yılında milli park ilan edilmiştir. Marmara bölgesi güney kesiminin Bursa İl sınırları dahilinde 12.062 ha. alana yayılan milli park, kent coğrafyasının en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Şekil 2. Çalışma alanı

Türkiye'de ilk milli parkı 1958 yılında Yozgat Çamlığı olarak ilan edilmesine rağmen Uludağ, korumaya alınan ilk dağ olma özelliğine sahiptir. Daha sonraki yıllarda Spiladağı, Kızıldağ, Beydağları gibi diğer dağlar da koruma altına alınmıştır (Doğaner 1991).

BULGULAR

Uludağ Milli Parkı'nın 1961 yılında milli park ilan edilmesinin akabinde bu alanın devamlılığının sağlanması, Bursa İli için turizm merkezi olarak işlev görmesi, geleceğe bilinçli ve planlı şekilde aktarılması amacıyla 1964 yılında Uzun Vadeli Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Bu plan uzun seneler kullanıldıktan sonra zaman aşımına uğramış ve günümüz ihtiyaçlarını karşılayamamıştır.

Alanın verimli ve sağlıklı kullanılması amacıyla 48 sene sonra 2007 yılında plan gözden geçirilerek Uzun Devreli Gelişim Revizyon Planı ortaya konmuştur.

Uludağ, birçok statüye sahiptir. Ülkemizin en değerli milli parklarından biri olmasının yanı sıra, alan hem kış turizm merkezi hem de doğal sit alanıdır. Fiziksel planlama sürecinde sit alanları “Koruma Amaçlı İmar Planları” yönetmeliğine göre yönetilmektedir; kentsel sit tarihi sit, arkeolojik sit, doğal sit ve ören yeri olmak üzere farklı şekillerde tanımlanmaktadır. 2863 sayılı Kanununun 3. maddesinin (a/8) bendine göre Koruma Amaçlı İmar Planı; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenen sit alanlarında; etkileşim geçiş alanı göz önünde bulundurularak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmalarına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerinde, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama karar tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bütünlüğü olan nazım ve uygulama nazım planlarının gerektirdiği ölçekteki plandır (Resmi Gazete 2005; Yasin 2007; (6)).

Araştırmanın bulgular bölümü üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölüm, Uludağ Milli Parkı için hazırlanan Uzun Devreli Gelişim Revizyon Planı'nın doğal peyzaj ve rekreasyonel faaliyetler açısından irdelenmesine dair bilgiler aktarılmış, ikinci bölümde Milli Park'ın mevsimsel dönemlerine ait aktif olarak gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetler ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise, özellikle gününbirlik kullanımların gerçekteştiği rekreasyonel alanların Koruma Amaçlı İmar Planları üzerinde durulmuştur.

Uludağ Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Revizyon Planı'nın Doğal Peyzaj ve Rekreasyonel Faaliyetler Açısından İrdelenmesi

Raporda bu bölüm doğal, kültürel ve rekreasyonel kaynak değerleri açısından üç alt başlık altında irdelenmiştir.

Doğal Peyzaj Değerleri

Rapor çalışmasının ilk kısmı olan bu bölümünde Uludağ'ın eşsiz doğal güzelliklerle, farklı jeolojik, jeomorfolojik ve yükseklik bitki değişiminin izlendiği bitkisel kompozisyonlarının alanın karakteristiğini belirlediği dile getirilmiş, alanın %73'ünün ormanla kaplı olmasından dolayı, peyzajı biçimlendiren ana etmenin

bitki örtüsü olduğu saptanmıştır. Milli parkta toplamda 83 adet endemik bitki türü olup, bunların 31 adedi Uludağ endemiği olarak literatüre geçmiştir.

Uludağ Milli Parkındaki doğal peyzajı biçimlendiren faktörler ise şöyle belirlenmiştir; Bitkisel Çeşitlilik, Orman Peyzajı, Dağ Peyzajı, Göl Peyzajı, Kayalık Formasyonlar.

Bu bölüm genel olarak sözel ifade edilip, herhangi harita, gösterim veya şekil kullanılmamıştır. Uludağ Milli Parkı'nda antropojen etkilerin sebep olduğu doğal peyzaj değerlerindeki bozunmaların gerçekleştiği ve bu bozunmaların özellikle habitat parçalanmalarında görüldüğü vurgulanmıştır. Ayrıca insanların yanlış davranışları sonucu alanda doğal flora dışında bitkiler saptanmıştır. Sözel ifadelere ek olarak, alanda başka meslek disiplinlerince yapılan analizler sonucu erozyon riskinin yüksek olduğu tekrar edilmiştir.

Kültürel Peyzaj Değerleri

Doğa koruma alanlarında kültürel peyzaj değerlerinin yeni bir kavram olduğunu dile getirilen çalışmanın bu kısmı, IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) tarafından yapılan kültürel ve doğal alanların etkileşimlerini içeren tanımlamaya dayandırılmıştır.

Raporun bu bölümü yine sözel olarak ifade edilmekle birlikte alanda kültürel peyzaj değerleri ile ilgili ayrıntılı bir tarama yapılmamıştır. Genel olarak bu alanda kültürel yapıların doğa ile uyumlu olması gerektiği dile getirilmiş ve doğa ile uyumlu yapı göstermeyen günübirlik kullanım alanları, kamp alanları, oteller bölgesi ve maden ocağı eleştirilmiştir. Fakat Karabelen ve Kirazlıyayla mevkiilerinin doğa ile uyum içinde kullanıldığı aktarılmıştır.

Rekreasyonel Peyzaj Değeri

Çalışmanın son kısmını oluşturan bu bölüm en uzun ve ayrıntılı açıklanmış bölüm olup, görsel peyzaj değeri belirlenerek fotoğraflarla desteklenmiştir. Görsel peyzaj değerlerinin belirlenmesinde Philips H. Levis tarafından geliştirilen algılanabilir peyzaja dayalı yöntem esas alınmıştır. Böylelikle görselliğin üstün tutulduğu yerler coğrafi koordinatlarıyla beraber kodlandırılmıştır. Buna göre milli parktaki bakı ve manzara noktaları en belirleyici unsur olmuştur (Şekil 3).

Tablo 3. Görsel peyzaj değerleri sınıflandırması

SINIF		KOD	KAYNAK	
TEMEL GÖRSEL PEYZAJ DEĞERLERİ		T.1	Bakı noktaları	
SINIF	ALT SINIF	KOD	KAYNAK	Doğal (I.D)
İLAVE GÖRSEL PEYZAJ DEĞERLERİ (i)	Topografik (I.DT)	İ.DT.1	İlginç kaya oluşumları	
		İ.DT.3	Tepeler	
	Bitki örtüsü (I.DB)	İ.DB.1	Eşsiz vejetasyon	
	Su yüzeyleri ve ıslak alanlar (I.DS)	İ.DS.1	Akarsu	
		İ.DS.2	Islak alanlar	
Sosyo-kültürel öğeler (I.KS)	İ.KS.1	Yerleşim	Sosyo-kültürel (I.KS)	
Rekreasyonel öğeler (I.KR)	İ.KR.1	Günübirlik kullanım alanı	Rekreasyonel (I.K)	
	İ.KR.2	Kamp ve günübirlik kullanım alanı		
	İ.KR.3	Turizm tesis alanı		

Kaynak: UDGP, 2007

Tablo 3' te gösterilen kodlandırmaya göre, bir alan türünün birden fazla çeşitliliği olması sebebiyle alana ilişkin ayrıntılı kodlandırma yapılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Görsel peyzaj değerleri

NO	KAYNAK TİPİ	X	Y	AÇIKLAMA
1	T.1.1	4445833	682068	Bakacak bakı noktası
2	T.1.2	4446830	677736	Kadıyayla bakı noktası
3	T.1.3	4445276	679578	Sarıalan bakı noktası
4	T.1.4	4441089	681697	Fatin Tepe bakı noktası
5	T.1.5	4441397	685311	Volfram yolu bakı noktası
6	I.DT.1.1	4445276	679578	Sarıalan'da ilginç kaya oluşumları
7	I.DT.1.2	4443669	682361	Çobankaya'da ilginç kaya oluşumları
8	I.DT.3.1	4438147	689547	Uludağ Tepe
9	I.DB.1.1	-	-	Orman alanları
10	I.DS.1.1	-	-	Sarıalan Deresi
11	I.DS.1.2	-	-	Çobankayası Deresi
12	I.DS.2.1	4438553	690088	Kara Göl
13	I.DS.2.2	4439034	689439	Kilimli Göl
14	I.DS.2.3	4438207	690650	Aynalı Göl
15	I.DS.2.4	4438785	689282	Buzlu Göl
16	I.DS.2.5	4439888	688115	Koçukdere Gölü
17	I.DS.2.6	4443723	677736	Gölcük mevkii
18	I.KS.1.1	-	-	Bursa kenti
19	I.KR.1.1	4442414	676887	Karabelen Günübirlik Kullanım Alanı
20	I.KR.1.2	4442739	678167	Kirazlıyayla Günübirlik Kullanım Alanı
21	I.KR.2.1	4445044	679935	Sarıalan Kamp ve Günübirlik Kullanım Alanı
22	I.KR.2.2	4443387	682384	Çobankaya Kamp ve Günübirlik Kullanım Alanı
23	I.KR.3.1	4441890	681666	Otelier Bölgesi (I. Gelişim Bölgesi)
24	I.KR.3.2	4442385	683009	II. Gelişim Bölgesi

Kaynak: UDGP, 2007

Gelişim Bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu alanlar özellikle kar örtüsüne bağlı olmakla birlikte 15 Aralık-15 Mart ayları arasında ziyaretçi akınına uğramaktadır. Kış aktiviteleri, Kış Sporları Kayak Federasyonu Başkanlığı, Kayak ğretmenleri Derneği ve Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ortaklığınca organize edilmektedir (Gençer, 2012).

Dağlık alanlarda uygulanarak arazinin topoğrafyası ve iklim koşulları yönünden en iyi faydalanma şekli olan kış sporları açısından Uludağ Milli Parkı; konaklama, dinlenme ve eğlence tesisleri ile kayak pistleri ve mekanik tesisler açısından Türkiye'nin en gelişmiş kış turizm merkezidir (UDGP, 2007; Gençer, 2012). Eğimi ve uzunluğuna göre kayak pistlerinin zorluk derecesi değişmekle beraber, mevcut kayak pistleri yaklaşık 10 yıldır kullanılmaktadır. Bunun yanında 1935 yılından bu güne kadar kullanılan kayak pistleri de mevcuttur (Gençer, 2012).

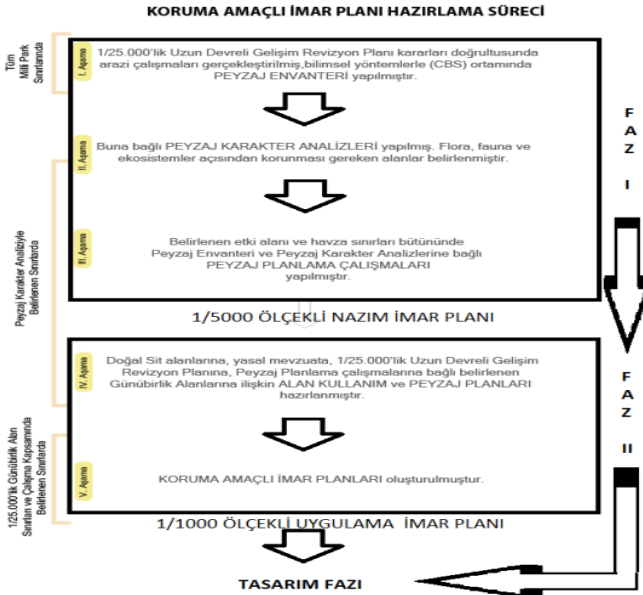
şekil 4. Uludağ Milli Parkında mevsimsel olarak gerçekleştirilen aktiviteler

Kaynak: UDGP, 2007; Kuşku vd., 2011; Gençer, 2012

Uludağ Milli Parkında Koruma Amaçlı İmar Planları

Uludağ milli parkı çok yönlü ve işlevsel olarak kullanılabilir bir alan olma özelliğine sahiptir. Bu konuda ülkemizde nadir özelliğe sahip olmakla birlikte en çok tahrip edilen alan olma talihsizliğini de yaşamaktadır. İnsan kullanımlarının olduğu her alanda doğanın tahrip edilmesi muhtemeldir. Ancak akılcı ve yaptırımları kuvvetli ekolojik planlamalar ile bu faktörlerinin önüne geçilmesi mümkündür. Ayrıca böylesine büyük ve yoğun kullanıma maruz kalan doğal alanlarda denetim mekanizmasının çok güçlü olması gerekmektedir.

Uludağ Milli Parkı Günübirlik Kullanım Alanları konusunda çalışma yapan Çabuk vd. (2011), rekreasyonel açıdan kullanılan Sarıalan, Çobankaya, Karabelen ve Kirazlıyayla için doğal çevreyi koruyarak geliştirmeyi hedefleyen ve koruma-kullanma dengesi bağlamında sürdürülebilir düzenli kamp alanları oluşturmak ve günübirlik alanların ekolojik olarak planlanması amacı ile; alana ilişkin peyzaj envanterini ortaya koymuş, peyzaj envanteri doğrultusunda peyzaj karakteristikleri belirlenmiş ve günübirlik kullanım alanlarının gelişim bölgeleri ile ilişkileri göz önüne alınarak bu alanların etki ettiği havza sınırları dahilinde planlama çalışmalarını sürdürmüştür. Ülkemizde bulunan doğa koruma alanlarında rekreasyon faaliyetleri aktif olarak devam ederken, tahrip oranını azaltmak ve sürdürülebilirliği sağlamak adına bu çalışma örnek niteliğinde pilot bir uygulamadır (Şekil 5). Planlamalar için sadece idari sınırların çizilmesi, doğal alanlarda bir önem teşkil etmemekle birlikte, doğal süreçler ve kullanım etkileri göz önüne alınarak yapılan projelendirmeler optimal çözümler üretmektedir.

Şekil 5. Uludağ Milli Parkı koruma amaçlı imar planı hazırlama süreci

Kaynak: Çabuk vd., 2011

Uludağ milli parkı, sürdürülebilir turizm potansiyeli yüksek olan bir alandır, ancak giderek kitle turizmi şeklini alarak sadece kış tatilleriyle ünlenen bir alan

olarak anımsanmaktadır. Bu bakış açısının değiştirilmesi ve dört mevsim doğal imkanların insanlara sunduğu olanaklardan yararlanması ile bireylerin doğa ve evre eğitimlerinin bu alanlarda gerçekleştirilmesi mümkündür. UDGP (2007)' e göre; kış turizmiyle ne çıkan Uludağ, zellikle I. Gelişim Bölgesi'nde kamu ve özel sektöre tahsis edilen alanların aşılması ile, plansız ve kontrolsüz bir yapılaşma süreci yaşamıştır. Sonuç olarak altyapısı yetersiz, doğa ile uyumsuz arpık yerleşme dokusu meydana gelmiştir. Gelişim Bölgelerine ait uydu görüntüsü incelendiğinde (Resim1), bu bölgenin korunan alandan ziyade kentsel bir yerleşim dokusu hissi vermesi göze çarpmaktadır.

Resim 1. Gelişim bölgeleri uydu görüntüsü
Kaynak: Bursa Osmangazi Belediyesi, 2011

İlkbahar ve yaz aylarında Gelişim Bölgeleri kullanılmamakla birlikte açık hava rekreasyonları Günübirlik Kullanım Alanlarında gerçekleşmektedir. Bu alanlar Koruma Amaçlı İmar Planlarına planlanmaktadır. Fakat planların dayandığı tarihler eski olduğundan, bu alanlar konvansiyonel (geleneksel) yöntemlerle planlanmış olup zamanla ekolojik alanların tahrip edildiği gözlenmiştir. Milli park gibi ekolojik süreçlerin önemli olduğu bir alanda eski yöntemlere dayanarak, alınmış kararların geçerliliği düşündürücüdür. Yaz aylarında gerçekleştirilen arazi çalışmalarında Günübirlik Kullanım Alanlarındaki, bitki tahribi, ot-parkların eksikliği, tuvaletlerin ihtiyaçları karşılamaması ve yaylacılık yapılan alanlardaki düzensizlik göze çarpmaktadır. Ayrıca birbirini ile uyumsuz yapı ve donatı elemanları görsel peyzaj değerlerini olumsuz etkilemektedir.

Alanın geniş çerçevede düşünülüp, sürdürülebilir temelli planlamalar ile devamlılığı sağlanmalıdır. Bunun için günümüzde geçerliliği kabul edilmiş ekolojik döngü ve süreçleri göz önünde bulundurularak yapılan “*Peyzaj Fonksiyon Analizleri*” ve “*Peyzaj Karakter Analizleri*” nin yapılması, alanın peyzaj ekolojisi açısından tanınmasına olanak sağlayarak, planlama sürecine olumlu katkılarda bulunacaktır. Coğrafi Bilgi Sistemleri yazılımı yardımıyla, belirlenen metodolojiye göre gerçekleştirilen işlemler hassas ve akılcı çözüm üretilmesine olanak tanımaktadır. Arazinin yeteneğine ve dayanıklılığına göre belirlenen rekreasyon alanları, sürdürülebilirliği desteklemekte ve doğa ile barışık yaşamayı sağlamaktadır. Buna ek olarak, çalışılan ekolojik alanın hassasiyeti göz önüne alınarak planlama ve tasarım işlemleri geçilebilmektedir.

Korunan alanların planlama sürecinde interdisipliner uygulamalar ile optimal çözümlerin önü açılmalıdır. Peyzaj mimarlığı meslek disiplini ve rekreasyon bölümünden mezun bireyler ile ortak çalışılarak plan kararlarının üretmesi, hem planı üreten hem de alanı kullananlar açısından avantaj sağlayacaktır.

SONUÇ

Bulgular bölümünde incelenen Uzun Devreli Gelişim Revizyon Planı Nihai Raporu özellikle doğa-insan ve rekreasyon yönleriyle incelenmiştir. Bu açıdan bakıldığında sadece doğal kaynaklarının yorumlanması ile oluşmuş çalışmanın bazı eksik yönleri üzerinde durulmuştur. Bunlar;

- UDGP Nihai Raporu, alanın milli park olmasından dolayı pek çok meslek disiplinin (Şehir Plancısı, Hidrobiyolog, Entomolog, Peyzaj Mimarı, Orman Mühendisi, Çevre Mühendisi, Harita Mühendisi, Ziraat Mühendisi, Jeolog, Jeomorfoloğ, Mimar) bir araya gelmesi ile ortaya çıkmıştır. Ancak ülkemizde insanların rekreasyonel açıdan yoğun olarak kullandıkları Uludağ Milli Parkı'nın rekreasyonel kullanım planları oluşturulurken rekreasyon bölümü ile ilgili kurum veya kuruluşlardan uzman görüşlerine rapor dahilinde rastlanmamıştır.
- Rekreasyon ve doğal peyzaj değerleri, toplamda 520 sayfalık nihai raporda %3'lük bir oranda çalışılmış ve çalışmanın çoğunda manzara fotoğraflarından yararlanılmıştır.
- Doğal peyzaj özelliklerinin irdelendiği bölümde alanın Türkiye açısından önemi ve güzelliğinden bahsedilerek yüzeysel tanımlamalar yapılmıştır. Ayrıca başka meslek disiplinlerince yapılan analizlere dayanılarak çoğu bilgi tekrar edilmiştir. Örneğin eroz-

yon riskinin yüksek olduğu dile getirilmiş, ancak erozyon çeşidi hakkında bilgi verilmemiş ve erozyonla m¼cadele edebilmek i¼in peyzaj onarım y¼ntemlerinin kullanılabilirliği irdelenmemiştir.

- K¼lt¼rel peyzaj değerleri konusunda yapıların doğa ile uyumlu olması gerektiği dile getirilmiş ve habitat par¼alanmalarından bahsedilmiştir. Ancak turizm tesislerinin altyapı ve ¼styapı ¼alıřmaları sebebiyle doğal peyzaj elemanlarına verdiği zarar değerlendirilmemiş ve bu konuda ¼neriler geliştirilmemiştir.
- Doğa ile uyumsuz yapılar hakkında eleştiri yapılmış fakat bu yapılar i¼in alınabilecek ¼nlemler geliştirilmemiştir.
- Milli parkın ¼zellikle kış d¼nemindeki ziyaretçi ve turist yoğunluğundan kaynaklı taşıma kapasitesine değinilmemiştir.
- Rekreasyonel aktivitelere ev sahipliği yapan Uludağ Milli Parkı'nın rekreasyon planlamasını kimler ve hangi kurumlar tarafından yapıldığına dair bilgilere rastlanmamıştır.
- Alanda y¼ksek miktarda endemik bitki t¼r¼n¼n bulunduğu doğrulanmış, ancak bu endemiklerin nasıl muhafaza edildiği hakkında bilgi verilmemiştir. Yaz aylarında ger¼ekleřtirdiđimiz arazi ¼alıřmasında, g¼n¼birlik alanlardaki endemik bitki t¼r¼leri incelenmiştir. Piknik alanının i¼erisinde bulunan endemik bitki t¼r¼lerinin etrafı, ¼st¼ a¼ık kalacak bi¼imde telle sarılmıştır. Ancak teller ziyaretçiler tarafından ezilmiş ve bitkilerin zarar g¼rd¼đ¼ g¼zlenmiřtir.
- Raporun tamamı s¼zel olup fotoğraflarla desteklemiş, hi¼bir analiz yapılmamıştır.

Koruma Ama¼lı İmar Planı dahilinde konvansiyonel y¼ntemlerle belirlenen kullanım alanları zamanla tahrip edilmiş ve bu alanların sınırlarının neye ve kime bağlı olarak ¼izildiđi tespit edilememiştir. Ayrıca bu alanlara ilişkin hi¼bir peyzaj analizi ve değerlendirilmesine rastlanmamıştır. Uludağ gibi ekolojik bir alanın hem UDGPHem de Koruma Ama¼lı İmar Planları olmasına rağmen, bu derecede tahrip g¼rmesi ve iyileştirilememesi; plan s¼re¼lerinin ne denli eksik olduğunu g¼stermektedir. Aynı zamanda 2. Dereceden sit alanına giden I. ve II. Gelişim B¼lgelerindeki yapılaşma yoğunluğu Resim 1'de g¼zlenmektedir.

G¼n¼m¼zde yapılan Koruma Ama¼lı İmar Planları doğanın s¼rd¼r¼lebilirliđi ve rekreasyonistlerin gereksinimleri a¼ısından ihtiya¼ları karşılayamamaktadır. ¼lkemizdeki planlama hiyerarşisinde yeri tam olarak algılanamayan Koruma

Amaçlı İmar Planları, 3194 sayılı Kanun dışındaki Kanunlara göre planlanan alanlar olarak geçmekte ve 2863 sayılı Kanuna tabi olarak planlanmaktadır (6). Koruma Amaçlı İmar Planlarının hazırlanması hususunda yerel yönetimler yetkili kılınmakla birlikte, asıl belirleyici yetki bölge koruma kurullarına bırakılmıştır. Planlarda uygunsuzluk veya anlaşmazlık durumunda davalar açılmakta ve davaları sonuçlandırmak adına bu konuda çoğu zaman yetersiz olan mahkemeler bilirkişi görüşü almak zorunda kalmaktadır. Bu noktada planlanan alanın kaderi bilirkişinin görüşleri doğrultusunda şekillenmektedir. Nitekim bu konuda yeni gelişen planlama modellerine kapalı olan bu sistem çoğu zaman teknoloji ve bilimin ilerlemesine rağmen konvansiyonel yöntemlerle idari sınırlar çerçevesinde zorunlu kılınan alan kullanım planlarını gündeme getirmektedir.

Öneriler;

- Uludağ Milli Parkının genel olarak kış turizmi algısı kitle turizme doğru kaymıştır, bu algıyı değiştirerek doğa turizmi üzerine yoğunlaştırmak fayda sağlayacaktır. Bunun için Rekreasyon Bölümlerine ve Peyzaj Mimarlığı meslek disiplinlerine büyük iş düşmektedir. Bu alanların tasarımı ve kullanımı, doğayı ve çevreyi sürdürülebilir kılmaya yönelik olmalı ve akılcı planlar üretilmelidir.
- Kültürel yapılar sebebiyle parçalanmış habitatları belirli zaman aralıklarındaki verilere dayandırılarak peyzaj ekolojisi temelli leke analizleriyle bulmak mümkündür. Ortaya konulan sayısal sonuçlara göre öneriler geliştirilmeli ve alanın doğal peyzaj açısından tahribi yıllara göre değişimli olarak ortaya konmalıdır.
- Ülkemizdeki tüm milli parklarda rekreasyonel aktivitelerden sorumlu insanlar yıl boyunca görev almalıdır. Böylelikle Rekreasyon Bölümü mezunları toplum için faydalı olmuşken, istihdam sorunları da bir nebze aşılmış olacaktır.
- Ülkemizde, bireylerin doğa ile bağlarını yeniden keşfetmesi adına olanak tanıyan milli parkların sayısal yoğunluğu yüksek orandadır. Ancak sadece belirli milli parkların fazla talep görebilerek tahrip olması yerine diğer milli parklarda cazip hale getirilmelidir.
- Milli parkların zarar görmemesi için salt koruma mantığından ziyade, akılcı planlar ile rekreasyonel aktivitelerin yapılması desteklenmelidir.
- Milli Park ve diğer korunan alanların Koruma Amaçlı İmar Planları konvansiyonel yöntemlerden ziyade zamanla gelişen ve güncellenen planlama kuramlarına göre ekolojik olarak gerçekleştirilmelidir.

- Milli parklar için hazırlanan UDGP ve Koruma Amaçlı İmar Planları yeniliklere açık olmalı, birbirini desteklemeli ve planlama sürecinde idari sınırları gözetmeksizin ekolojik planlama yapılmalıdır.
- Koruma Amaçlı İmar Planında ‘etkileme geçiş alanları’ dikkate alınmalı bu alanların etkilerinin doğrudan doğal döngüleri etkilediği unutulmamalıdır.
- Milli parkların Koruma İmarlı İmar Planları hazırlanırken mutlaka Peyzaj Mimarları ve Rekreasyon Bölümü mezunu bireylerde çalışmalıdır.
- Milli parklarda kullanımlar sonucu oluşan çevre kirliliklerinin önlenmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Koruma Amaçlı İmar Planları Ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul Ve Esaslara Ait Yönetmelik
- 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu
- 3194 Sayılı İmar Kanunu
- Bursa Osmangazi Belediyesi Plan Proje Müdürlüğü, (2011). Sözlü Görüşme.
- Brett, H. (2006). *The National Parks of America*. Singapore: Barron’s Educational Series.
- Cırık, U. (2007). Milli Parklar ve Uzun Devreli Gelişme Planları, *TMMOB Şehir Plancıları Planlama Dergisi*, (1): 45-50.
- Çabuk, A., vd.(2011). *Sarıalan-Çobankaya-Karabelen-Kirazyayla-Yılanlıkaya Mevkileri Peyzaj Planlama-Koruma Amaçlı İmar Planı ve Peyzaj Tasarımı Çalışmaları*. Bursa Osmangazi Belediyesi. Bursa.
- Doğaner, S. (1991). Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım (Uludağ’da Turizm). *Coğrafya Araştırmaları Dergisi* (3).
- Dudley, N. (2008). *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources. İsviçre: Gland.
- Gençer, A. (2012). *Uludağ Milli Parkı Doğa Koruma Müdürü*. Sözlü Görüşme.
- Güngör, B. Ş. (2007). Korunan Alanlar ve Koruma Statülerinin İrdelenmesi, Peyzaj Mimarlığı, 3. Kongresi. Antalya. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası: 232-241.
- Hepcan, Ş. (1997). Milli Parklarda Yönetim Zonlarının Belirlenmesi Amacıyla Manisa Spil Dağı Milli Park Örneğinde Bir Yöntem Araştırması (*Doktora Tezi*). Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Keleş, R., ve Hamamcı C., (2005). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kurdoğlu, O., (2007). Dünyada Doğa Koruma Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 3: 59-76.
- Kuşku, N., (Editör) (2011). *Uludağ ve Milli Park*. Bursa: Bursa’nın Doğal Değerleri Yayın Dizisi – 1. Bursa Kent Konseyi.

- Özerkmen, N., (2002). İnsan Merkezli Doğa Anlayışından Doğa Merkezli Çevre Anlayışına, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 42:167-185.
- UDGP., (2007). *Uludağ Milli Parkı 1/25.000 Ölçekli Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı Analitik Etüt ve Sentez Raporu*. İçinde R. Bıyık (Editör)., Ankara: T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklara Dairesi Başkanlığı.
- Yasin, M., (2007). Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapılış Süreci, *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Sayı: 49.
- Yücel, M. (2005). *Doğa Koruma*. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 265. Ders Kitapları Yayın No: A-85. Adana.
- Yücel, M. (2009). *Peyzaj Yönetimi*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını. No:354. Yerel Yönetimler Merkezi Yayını. No: 27. Ankara.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Türkiye'nin Korunan Alanları. Erişim: <http://www.suhavzaları.org/sag/detay.asp?id=28> (15.01.2012)
- Cıralı Taş Devri. Erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Cıralı_Taş_Devri (16.01.2012)
- Doğa Koruma Alanı. Erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Doğa_Koruma_Alanı (08.01.2012)
- Türkiye'deki Milli Parklar Listesi. Erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye'deki_Milli_Parklar_Listesi (21.01.2012)
- List of National Parks. Erişim: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_national_parks (02.02.2012)
- Ertekin, Y. (2005). İmar Planlarının Yapılması, İmar Planlarına İtiraz ve Kesinleşmesi Süreci ve Bu Süreçte Milli Emlak Genel Müdürlüğünün Görevleri (*Yüksek Lisans Tezi*). Erişim: http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CEAQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.milllak.gov.tr%2Fdocuments%2F10326%2F21622%2Ftez068.zip%3Fversion%3D1.0&ei=X8hhT4yTG6rK0QWjnNCjCA&usq=AFQjCNGanTOP62Rmqp_JpL3WiCZqSLrt6Q&sig2=gHo6-2DiHWuvh36Kp6Z7Tg (08.02.2012)

Halkın Yerel Yönetimlerden Spor Hizmetleri Konusunda Beklentileri

İ. Bülent FİŞEKÇİOĞLU

Selçuk Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: bfisekcioglu@selcuk.edu.tr

Aslı ESENKAYA

Selçuk Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

ÖZ

Belediyeler, yerel ortak ihtiyaçları karşılamak üzere kurulmuş mahalli idari birimlerdir. Belediyelere verilen birçok görevin yanında, halkın spor ihtiyacını karşılamak da önemli görevler verilmiştir. Bu çalışmanın amacı, spor hizmetleri konusunda halkın belediyelerden beklentilerini ortaya koymaktır. Bireylerin belediyelerin spor hizmetlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla, survey-tarama modeli kullanılmıştır. Bu görüşlerin cinsiyet, yaş ve meslek gruplarına göre dağılımını belirlemek amacıyla, tarama modelinin alt boyutlarından, ilişkisel-tarama modeli uygulanmıştır. 1500 kişi tarafından yapılan anketin evrenini Konya oluşturmuştur. Araştırmada yüzde, ağırlıklı ortalama ve ki-kare tekniği kullanılmıştır. SPSS 16.0 for Windows paket programında istatistiksel olarak değerlendirilerek tablolar halinde gösterilmiştir. Araştırmanın sonucunda; belediye halk arasındaki ilişkinin gelişmesinde spor hizmetlerinin önemli olduğunu düşünen katılımcılar aynı zamanda bu durumun belediyenin saygınlığını artırdığını, belediyenin kaynaklarını herkes için spora ayırması gerektiğini düşünen katılımcılar belli bir ücret karşılığı da olsa bu hizmetlerden yararlandıklarını, günümüz kent insanının doğal hareket ihtiyacının karşılanmasını problem olarak gören bireyler yeterli zamana sahip olsalar da bunu pasif etkinliklerle değerlendirmektedirler. Bu bağlamda, yerel yönetimler bu süreci dikkate alarak tesislerin yenilenmesi, insan kaynaklarının daha verimli kullanılması ve günün ihtiyaçlarına yönelik rekreasyon organizasyonu ve hizmetlerine önem vererek, kentlerinde yaşayan çocuk, genç, yaşlı ve engelli vatandaşlarına çağın ihtiyaçlarına uygun hizmetleri sunacakları bir örgütlenme modeli üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmalıdır.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, spor, yerel yönetim, halkla ilişkiler

GİRİŞ

Kamu hizmetlerinin hepsi merkezi idare tarafından yürütülürken, hizmetlerin verimliliği ve etkinliğinin azalabilme ihtimali, bölgesel şartların farklılığı, halka daha iyi ve hızlı hizmet sunulması ve halkın yönetime katılmasında problemlerin çıkması, mahalli idareleri ortaya çıkarmıştır. Mahalli idare birimi olan belediyeler, pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de halka en yakın kuruluşlardır

(Çoban ve Devocioğlu, 2006). Belediyeler, genel olarak yerel ortak ihtiyaçları karşılamak üzere kurulmuş mahalli idarelerdir (Çoban, 2002). Halka en yakın kuruluş olan belediyelerin, kendilerine çeşitli kanunlarla verilen sporla ilgili görevlerini yerine getirmeli ve halkın getirilen spor hizmetlerinden faydalana-bilmesi için önlemler almalıdır. Resmi Gazete’de yayınlanan Belediyeler Kanu-nunun, 2005 tarihli ve 5393 sayılı kanunun 3. bölümünün 14. maddesinin a fıkrasında “gençlik ve spor hizmetleri yapar ve yaptırır” der.(Resmi Gazete, 2005). Sporun toplumun çeşitli kesimlerinde yapılabilmesi ve yaygın bir hal kazana-bilmesi, hem devlet tarafından yerine getirilmesi şart olan fonksiyonlara bağlı-dır, hem de fertlerin ve sosyal grupların katkılarını gerektirmektedir (Erkal, 1992).

Spor rekreasyonel bir araç olarak, insanların endüstrileşmeyle beraber açıkça hayat ve iş biçimlerini değiştirmeleri sonucu, şehir ve endüstriyel ortamlara taşınmaları bir taraftan uygarlaşma ve hayat standardının yükselmesi, diğer taraftan da negatif olarak zihinsel ve fiziksel eksikliklerin ortaya çıkardığı olum-suzluklarını gidermek için önemli fonksiyonlar üstlenmiştir (Karaküçük ve Ba-şaran, 2000). Devletlerin en önemli ulusal, bölgesel ve yerel sorumlulukları ar-sında, tüm vatandaşların genel refah ve sağlığını güvence altına almak önemli bir yer tutar. Rekreasyon, park ve serbest zaman hizmetlerinin misyon ve hedef-leri, toplumdaki tüm bireylerin yalnız çalışma yaşamlarında değil, aynı zaman-da serbest zamanlarında aktiviteler sürecinde de yaşam kalitelerini geliştirmek olmalıdır. Bu anlayış, hem devletin hem de yerel yönetimlerin, bireylerin refah seviyelerinin geliştirme sorumluluğunu taşımaktadır (Mobley, 2006).

YÖNTEM

Araştırma, Konya ili merkez ilçelerde yaşayan gönüllü 1800 kişiye uygulanmış-tır. Uygulanan anketlerden 300 adedi değerlendirme dışı bırakılmıştır. Kalan 1500 anket değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çoban (2002) tarafından geliştirilen “spor hizmetleri konusunda halkın beledi-yelerden beklentileri” anketi kullanılmıştır. Ankette 5 adet demografik bilgi (cinsiyet, yaş, medeni durum, meslek, ailenin aylık net geliri) ve 26 adet kapalı uçlu ve likert tipi ölçek olmak üzere toplam 31 adet soru bulunmaktadır. Bu sorular “pek çok, çok, orta, az, çok az” ve “çok katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, karşıyım, çok karşıyım” şeklinde olmak üzere 5 derecelidir. Anketin Cronbach Alpha katsayısı 0.83 bulunmuştur. Araştırmada betimsel istatistik kullanılmış-tır. Verilerin çözümlenmesinde, frekans dağılımı, yüzde ve ki-kare testi kulla-nılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1: Belediyelere ait spor tesislerinin genel problemleri hakkında katılımcıların görüşleri

<i>Değişken</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
İşletme sorununun olması	552	16,50
Ulaşım probleminin olması	493	14,74
Temizlik probleminin olması	469	14,02
Her zaman kullanıma açık olmaması	445	13,30
Personel probleminin olması	399	11,93
Uygun olmayan arsalar üzerine kurulmuş olması	285	8,52
Hava kirliliği gürültü probleminin olması	238	7,12
Tribün probleminin olması	221	6,61
Otopark probleminin olması	141	4,21
İşıklandırma probleminin olması	102	3,05
<i>Toplam</i>	<i>3345*</i>	<i>100,0</i>

* *Birden fazla madde işaretlendiği için toplam sayı anket katılımcılarından fazla çıkmaktadır.*

Tablo 1 de görüldüğü gibi, belediyelere ait spor tesislerinin genel problemleri konusunda katılımcılar büyük oranda %16,50'si işletme sorunun olduğunu yer verirken, %14,74'ü ulaşım probleminin olduğunu, %14,02'si temizlik probleminin olduğunu, %13,30'u her zaman kullanıma açık olmadığını, %11,93'ü personel probleminin olduğunu, %8,52'si uygun olmayan arsalar üzerine yapıldığını, %7,12'si hava kirliliği ve gürültü probleminin olduğunu, %6,61'i tribün probleminin olduğunu, %4,21'i otopark probleminin olduğunu ve %3,05'i de işıklandırma probleminin olduğunu belirtmektedirler.

Tablo 2: Halkın serbest zamanlarını aktivitelere göre değerlendirme dağılımı

<i>Etkinlik Türleri</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Televizyon izliyorum	1039	19,41
Ailemle ilgileniyorum	1026	19,17
Kitap-dergi okuyorum	523	9,77
Arkadaş toplantılarına katılıyorum	421	7,87
Çeşitli kurslara katılıyorum	417	7,79
Resim veya müzikle uğraşıyorum	337	6,30
Arkadaşlarımla yürüyüş yapıyorum	327	6,11
El sanatlarıyla ilgileniyorum	323	6,04
Spor müsabakalarını izliyorum	288	5,38
Aktif spor yapıyorum	267	4,99
Sinema, tiyatroya gidiyorum	248	4,63
Kahvehaneye gidiyorum	136	2,54
<i>Toplam</i>	<i>5352*</i>	<i>100,0</i>

* *Birden fazla madde işaretlendiği için toplam sayı anket katılımcılarından fazla çıkmaktadır.*

Tablo 2'de görüldüğü gibi, katılımcıların serbest zamanlarını aktivitelere göre dağılımını incelendiğinde, %19,41 "televizyon izleme" en büyük serbest zaman faaliyeti olarak görülmüştür. "Ailemle ilgileniyorum" %19,17 ile ikinci sırada yer alırken, %9,77'si kitap dergi okuduğunu, %7,87'ü arkadaş toplantılarına katıldığını, %7,79'u çeşitli kurslara katıldığını, %6,30'u resim ve müzikle uğraş-

tığını, %6,11'i arkadaşlarıyla yürüyüş yaptığını, %6,04 el sanatlarıyla ilgilendiğini, %5,38'i spor müsabakalarını izlediğini, %4,99'u aktif spor yaptığını, %4,63'ü sinema ve tiyatroya gittiğini, %2,54'ü ise kahvehaneye gittiğini belirtmektedirler.

Tablo 3. Belediye bütçelerinden spora ayrılan kısmın öncelikli harcanması gereken alana halkın katılım durumu

Değişken	n	%
Belediye bünyesindeki spor kulübüne	168	11,2
Herkes için spor alanlarına ve sporun semtlere yaygınlaştırılmasına	1332	88,8
Toplam	1500	100,0

Tablo 3'te görüldüğü gibi, belediyeler bütçelerinden spora ayırdıkları kaynakları, size göre hangi alana en öncelikli harcaması daha uygundur noktasında katılımcıların %88,8' i herkes için spor ve sporun semtlere yaygınlaştırılmasına öncelikli harcama yapılması gerekir fikrini ifade etmişlerdir. %11,2'si belediye bünyesindeki spor kulüpleri cevabını vermişlerdir.

Tablo 4. Yaş guruplarına göre belediyenin semtlerde yaptırmış olduğu spor tesislerinden faydalanabilme durumu.

Yaş	Çok Yeterli	Yeterli	Orta	Yetersiz	Çok Yetersiz	Toplam
11 – 20	Sayı 21	228	137	148	69	603
yaş	% Yaşınız 3,5%	37,8%	22,7%	24,5%	11,4%	100,0%
21 – 30	Sayı 2	56	101	103	107	369
yaş	% Yaşınız 5%	15,2%	27,4%	27,9%	29,0%	100,0%
31 – 40	Sayı 15	57	45	82	79	278
yaş	% Yaşınız 5,4%	20,5%	16,2%	29,5%	28,4%	100,0%
41 – 50	Sayı 3	8	54	77	27	169
yaş	% Yaşınız 1,8%	4,7%	32,0%	45,6%	16,0%	100,0%
51 ve +	Sayı 2	6	36	28	9	81
	% Yaşınız 2,5%	7,4%	44,4%	34,6%	11,1%	100,0%
Toplam	Sayı 43	355	373	438	291	1500
	% Yaşınız 2,9%	23,7%	24,9%	29,2%	19,4%	100,0%

$\chi^2=2,13$

$P=0,00$

Tablo 4'te görüldüğü gibi belediyenin yaptırmış olduğu spor tesislerinden yeterince faydalanabiliyor musunuz sorusuna verilen cevaplar yaş guruplarına göre dağılımına bakıldığında χ^2 değeri 2,13 bulunmuştur. Bu sonuç 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir ilişki ve bunun sonucu olarak yaş gurupları arasında farkı orta koymaktadır. Yaş gurupları belediyenin semtlerine yaptırdığı spor tesislerinin yetersiz ve tesislerden orta düzeyde yararlandığını ifade etmiştir.

Tablo 5. Meslek guruplarına göre katılımcıların aktif spor yapma oranı.

	Meslek	Evet	Hayır	Toplam
Memur	Sayı	20	86	106
	% Mesleğiniz	18,9%	81,1%	100,0%
İşçi	Sayı	21	148	169
	% Mesleğiniz	12,4%	87,6%	100,0%
Öğrenci	Sayı	124	473	597
	% Mesleğiniz	20,8%	79,2%	100,0%
Ev Hanımı	Sayı	19	227	246
	% Mesleğiniz	7,7%	92,3%	100,0%
İşsiz	Sayı	3	9	12
	% Mesleğiniz	25,0%	75,0%	100,0%
Esnaf	Sayı	18	27	45
	% Mesleğiniz	40,0%	60,0%	100,0%
Çiftçi	Sayı	1	5	6
	% Mesleğiniz	16,7%	83,3%	100,0%
Özel Sektör	Sayı	45	170	215
	% Mesleğiniz	20,9%	79,1%	100,0%
Diğer	Sayı	16	88	104
	% Mesleğiniz	15,4%	84,6%	100,0%
Toplam	Sayı	267	1233	1500
	% Mesleğiniz	17,8%	82,2%	100,0%

 $\chi^2=41,53$ $p=0,00$

Tablo 5'te grldği gibi; meslek guruplarına göre aktif spor yapanların karşılaştırılmasında χ^2 değerı 41,53 bulunmuştur bu değer 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir ilişkiyi ifade etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Elde edilen veriler doğrultusunda, belediye semtlerindeki spor tesislerinden yeterli düzeyde yararlanılmadığı ortaya çıkmıştır. Halkın spor tesislerinden yararlanma oranlarındaki düşüklüğün nedenleri ise tesislerin verimli işletilmesi tesislerdeki araç-gereç malzeme ve uzman personel eksikliğinden, tesislerin açık olduğu saatlerin yeterli ve uygun olmadığından tesislere ulaşım ve verimli kullanım problemlerinin yaşanmasından, tesisleri özendirici çalışmaların yapılmamasından ve yeterli bilgilendirmenin yapılmamış olmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Okı ve arkadaşlarının (2009) spor tesislerinden halkın yararlanma düzeylerinin araştırıldığı çalışmada spor tesislerini sayı olarak az buldukları faydalanma düzeylerinin %50 olduğu nedeni olarak istediği anda

spor yapamadığı semtlere uzak olduğu, çalışanların temizliğinin yeterli bulmadıkları belirtmiş. Belediyenin semtlerde yaptırmış olduğu tesislerden yeterince faydalanamama nedenlerine baktığımızda verimli olarak işletilmemesi, tesislerin kullanılacak durumda olmaması, özendirici organizasyon yapılmaması ve spor uzmanı bulundurmamasını görmekteyiz. Bu çalışma sonuçlarıyla bulgularımız paralellik göstermektedir.

Araştırma sonucunda katılımcıların serbest zamanlarının çoğunu televizyon izlemek (%19,41), aileleriyle ilgilenmek (%19,17) ve kitap-dergi okumak (%9,77) gibi pasif etkinliklerle geçirdiği ortaya çıkmış, aktif spor yapıyorum diyenlerin ise %4,99 gibi düşük bir yüzdeye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, meslekler açısından aktif spor yapma durumu değerlendirildiğinde; tüm mesleklerde aktif spor yapılmadığı yüksek değerlerle kendini göstermiştir.

Belediyelerin semtlerdeki spor tesislerine ilişkin halkın beklentileri doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Belediyeler spor hizmetlerini sunarken hedef kitle olarak halkın bütün kesimlerini (çocuk, genç, bay, bayan, yaşlı özürlü) dikkate almalı tesislerin yapımı ve işletimi konusunda halkın beklenti ve ihtiyaçlarını göz önünde tutmalıdır.
- Belediyelerin sundukları spor hizmetlerinin tanıtım ve duyuruları etkin olarak yapılmalı, spor tesisleri bünyelerinde halkın taleplerini dile getirebileceği danışma birimleri oluşturmalıdır.
- Spor alanlarının yaygınlaştırılması ve buna paralel olarak spor yapma imkânlarının artırılması, belediye-halk diyalogunun geliştirilmesi noktasında önemli bir unsur olduğundan bu konuda gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Bireylerin boş zamanlarını değerlendirme noktasında sportif etkinliklere özendirilmesi ve bu konuda çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak gerekli bilgilendirmelerin yapılması gerekmektedir.
- Rekreasyon endüstrisinin her geçen gün geliştiği günümüz koşullarında belediyelerin gerekli çevre planlamalarını yapması, sporun yaygınlaştırılması ve bir alışkanlık haline getirilmesi için gerekli ortam ve hizmetleri planlaması gerekmektedir.
- Spor tesislerinin kuruluşu, işletilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması konusunda beden eğitimi ve spor Yüksek Okulu mezunlarının is-

tihtdam edilmesi ve belirli aralıklarla belediye personeline hizmet içi eği-
timlerin yetkin personel tarafından verilmesi sağlanmalıdır.

- Belediyeler tarafından sunulan spor hizmetlerinin yeterliliğinin ve kul-
lanım oranlarının belirlenmesi için çeşitli kullanıcı araştırmaları yapıl-
malı, toplanan veriler doğrultusunda hizmetler Őekillendirilmelidir.
- Halkın aktif spor etkinliklerine olan ilgisinin artırılması, sağlıklı yaşam
açısından sporun oneminin ortaya konulması ve spor yapma bilincinin
oluşturulması için belediyeler ellerinde bulunan kitle iletişim araçlarını
aktif olarak kullanmalı; billboard, tabela, pankart vb. kitle iletişim araç-
larını kullanarak, çeşitli slogan ve bilgilendirici unsurlarla hareketli ya-
şamın onemini anlatmalıdır.
- Halkı hareketli yaşama ve spor yapmaya ozendiren çeşitli organizasyon-
lar düzenlemeli, organizasyonlara halkın aktif katılımını sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

- oban B. (2002). Spor Hizmetlerine İlişkin Halkın Belediyelerden Beklentileri (Elazığ İl rneği)
(*Basilmanış Doktora Tezi*). Ankara: Gazi niversitesi.
- oban, B.ve Devecioğlu, S. (2006). Türkiye'deki Belediye başkanlarının görüşlerinin incelenmesi,
Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2006; 1: 49-60.
- Erkal M E. (1992). *Sosyolojik Açıdan Spor*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Karaküçük S ve Başaran Z. (2000). Stresle Başa ıkımda Rekreasyon Faktörü, *Gazi Beden Eğitimi ve
Spor Bilimleri Dergisi*. 3: 63-80.
- Mobley T A. (2006). *Yerel Yönetimlerin Halkın Rekreasyon ve Park İhtiyaç ve Hizmetlerini Karşılamadaki
Rolü*. Eskişehir: Yerel Yönetimler ve Sağlıklı Kentler Sempozyumu.
- Oki A, etiniaslan A, Başaran Z, Erdal R. (2009). *Kocaeli İlinde Halkın Spor Tesislerinden Yararlanma
Düzeyi, Uluslararası Herkes İçin Spor Turizmi*. Ankara: Nehir Matbaacılık.
- Resmi Gazete (2005) 25874 sayılı "*Belediye Kanunu*". 3.7. 5393.

Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzaları Turizm Planlamasında Doğa Sporlarının Önemi

Pınar GİRTİ GÜLTEKİN

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: pinargirti@duzce.edu.tr

Osman UZUN

T.C. Düzce Üniversitesi
Orman Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: osmanuzun@duzce.edu.tr

ÖZ

Doğa sporları insanlar tarafından değişikliğe uğratılmamış doğal ortamlarda bireylerin motor veya başka bir aracın yardımını almadan kendi güçlerini ve yeteneklerini kullanarak yaptıkları sportif etkinliklerdir ve turizmin çeşitlendirilmesine olumlu katkıları sağlamaktadır. Aynı zamanda deniz-kum-güneş üçlemesi amaçlı turizmin sadece yaz aylarında yapılabiliyor olması nedeniyle turizm sezonunun tüm yıla yayılabilmesi için oldukça önemli bir unsurdur. Doğa sporları, günümüz yaşantısında kentleşmenin çok yoğunlaştığı, doğa ile olan ilişkilerin neredeyse yok olmaya başladığı ortamlarda, doğal olmayan mekanlarda çalışan insanların üzerinde yarattığı stres sonucunda boş zamanlarını değerlendirebilmek için daha çok tercih ettikleri bir aktivite haline gelmektedir. Ülkemizde özellikle doğa sporları kaynaklı sportif turizm, hızlı bir ivme kazanarak gelişmiştir. Bu çalışmada öncelikle Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzalarında yer alan doğa sporu alanları olarak nitelendirilecek yerlerin bir tanımlaması yapılmıştır. Trekking, Paitball, Orienting, Kampçılık vb. bazı doğa sporlarının Düzce Turizm Planlamasındaki önemi vurgulanmıştır. Ayrıca dış mekan rekreasyonel aktiviteleri içerisinde değerlendirilen doğa sporlarının aktif olarak gerçekleştirilmesinde bazı stratejiler ve peyzaj yönetim yaklaşımları önerilmiştir. Sonuç olarak İstanbul ve Ankara metropollerinin ortasında yer alan bu alanın mevcut potansiyellerinin yeterince kullanılmadığı ve yönetilmediği belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Doğa sporları, açık hava rekreasyonu, turizm planlaması, uğursuyu ve aksu.

GİRİŞ

Sanayileşme ve kentleşmenin ortaya çıkardığı yaşam tarzının insanlar üzerinde yarattığı stres ve gerilimlerin giderilmesi, kişilerin psikolojik dengelerinin korunması ve yenilenmesi açısından serbest zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirmeleri gerekmektedir (Sertkaya 2001).

Serbest zaman kavramı kişilerin boş zamanlarını doldurmak konularında yaptıkları seçimleri ortaya koyar, buna bağlı olarak toplumların zevk, eğilim ve kültür derecelerini açıklayan bir olgudur (Karaküçük 1999). Serbest zamanın kendi içinde değerli olan, kişiye zevk ve mutluluk veren, gönüllü katılımla gerçekleştirilen etkinliklerle değerlendirilmesine ise "Rekreasyon" denilmektedir (Uğurlu 2005).

Karaküçük (1999)'a göre; rekreasyon; gönüllü yapılan, kişilere haz ve neşe veren, katılımcıya kişisel ve toplumsal özellikler kazandıran, her türlü açık veya kapalı mekânlarda her mevsim ve iklim şartlarında uygulanabilen, çok çeşitli faaliyetleri içeren, evrensel olarak yapılabilen bir aktivitedir.

Rekreasyonun bu fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, gereksinimlerin belirlenmesinden sonra yapılacak iyi bir planlama ile mümkün olabilmektedir (Kıroğlu 2007). Peyzaj mimarlığında yapılan rekreasyonel planlama çalışmaları dış mekânda yapılan rekreasyonel faaliyetleri kapsamaktadır (Uzun 1990). Dış mekânda yapılan rekreasyon aktiviteleri ise doğa yürüyüşü, kampçılık, balıkçılık, kanoculuk, kuş gözlem, kayak, at biniciliği, golf, su kayağı, motor sporları, hava sporları gibi geniş etkinlik yelpazesi yoluyla katılımcıların doğal çevre ile etkileşime girmelerini sağlayan aktivitelerdir (Cordes ve ark. 1999).

Gelişmiş ülkelerde, rekreasyon aktivitelerine katılım ile ortaya çıkan yeni yaşam biçimleri değişen rekreasyon uygulamalarından etkilenmekte, hem çeşit hem de katılan insanlar bakımından sürekli zenginleşmektedir. Bu rekreasyon uygulamalarının en önemli aşamalarından birini "Turizm" oluşturmaktadır (Uğurlu 2005). Altunkasa (1998)'e göre; gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'de fiziksel planlama sürecinde rekreasyon kavramının öncelik sıralamasında sonlarda yer alması, günlük yada kısa vadeli olarak tanımlanması rekreasyonel planlama politikasının yanılığıdır (Kıroğlu 2007). Turizm ve rekreasyon arasındaki sıkı ilişkiler düşünöldüğünde aynı yorumlamayı turizm içinde yapmak mümkündür.

Bulut ve Yılmaz (1998)'e göre; Ülkemizin doğal ve kültürel rekreasyon ve turizm potansiyelinin doğru analiz edilmesi ve optimal kullanımının sağlanması gerekmektedir (Kıroğlu 2007).

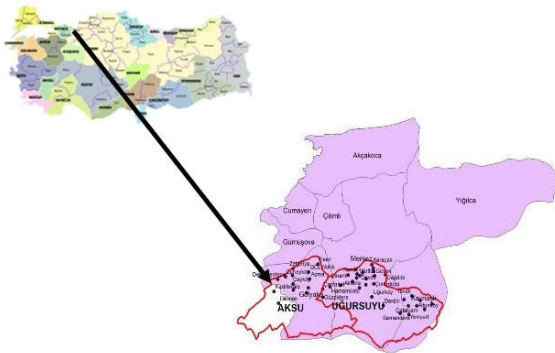
Bu noktada, bir yöredeki turizm ve rekreasyon potansiyelini arttıran, bu faaliyetlerin yalnızca yılın belirli bir zaman diliminde değil, tüm yıla yayılmalarına sağlayabilen turizmin çeşitlendirilmesine olumlu katkıları sağlayan bir araç olarak doğa sporları karşımıza çıkmaktadır.

İnsanlar tarafından değişikliğe uğratılmamış doğal ortamlarda bireylerin motor veya başka bir aracın yardımını almadan kendi güçlerini ve yeteneklerini kullanarak yaptıkları sportif etkinliklerdir (Uğurlu 2005). Dış mekan rekreasyon aktivitelerinin sadece insan gücü ile oluşturulmuş halidir (Dinç 2006). Doğa sporları etkinlikleri, motor gücü desteği alan motor-kros, araba yarışı, vb., gibi etkinlikleri, benzer şekilde hayvan gücü desteği alan; ata binme, köpekli kızak gibi etkinlik alanlarını içermemektedir. Tüm bunlar kesinlikle bir açık alan rekreasyonu olmasına karşın, doğa sporları etkinliklerine girmemektedir (Priest 1997).

Bu çalışmada öncelikle Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzalarında yer alan doğa sporu alanları olarak nitelendirilecek yerlerin bir tanımlaması yapılmıştır. Trekking, Paitball, Orientring, Kampçılık vb. bazı doğa sporlarının Düzce Turizm Planlamasındaki önemi vurgulanmıştır. Ayrıca dış mekân rekreasyonel aktiviteleri içerisinde değerlendirilen doğa sporlarının aktif olarak gerçekleştirilmesinde bazı stratejiler ve peyzaj yönetim yaklaşımları önerilmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma alanı Anadolu'nun kuzeyinde 13 no'lu Batı Karadeniz su havzasındaki Uğursuyu ve Aksu dereleri su toplama havzalarını kapsamaktadır. Toplam çalışma alanı 677 km²'dir ve 1:100 000 ölçekli haritada Adapazarı G25 ve Adapazarı G26 olmak üzere iki pafta içerisinde yer almaktadır. Uğursuyu ve Aksu Havzaları Düzce İli Merkez, Gölyaka ve Kaynaşlı ile Sakarya İli Hendek İlçesi'ne bağlı 50 köyü içerisine almaktadır.

Şekil 1. Çalışma alanı

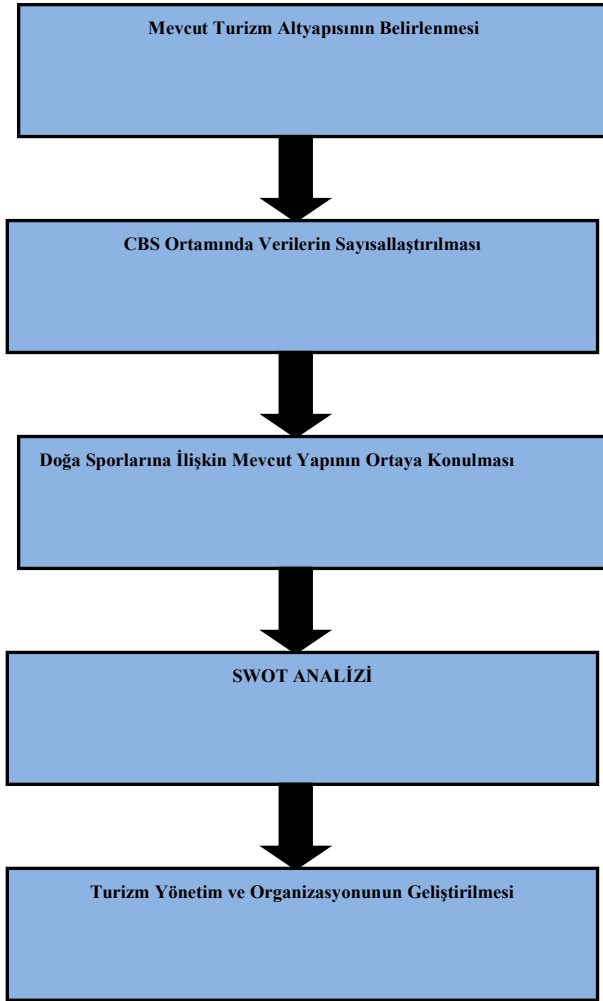
Çalışma alanına ilişkin verilerin hazırlanması ve yorumlanmasında 1/25 000 ölçekli topografik haritalar, toprak haritaları, jeoloji haritaları, topografik harita-

lardan üretilmiş hidrolojik haritalar, alana ilişkin amenajman planları ve raporları, Düzce iline ilişkin iklim verilerinden yararlanılmıştır. Çalışma alanındaki mevcut turizm faaliyetleri ile ilgili verilere Düzce Valiliği Turizm İl Müdürlüğünce hazırlanan 2002 tarihli Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planından, turizm firmalarından ve yerel yönetim kaynaklarından ve Turizm İl Müdürlüğü kayıtlarından ulaşılmıştır. Ayrıca arazi gezileri ile birebir saptamalar yapılmıştır.

Çalışma büro ve arazide çalışmalarına dayalı olarak yürütölmüştür. Çalışmanın yönteminde ilk olarak her iki havzadaki mevcut turizm alt yapısı, ilgili harita, gözlem ve kurumsal görüşmelerle belirlenmiştir. Elde edilen tüm verilerin Coğrafi Bilgi Sistemleri programlarından ArcGIS 9.3 programı yardımıyla bilgisayar ortamına aktarılması sağlanmıştır. Doğa sporlarının tanımından yola çıkılarak ilgili turizm kaynaklarından, doğa sporu il ilgili olanların sorgulanarak, havza bazında doğa sporu yapılan alanlar haritası oluşturulmuştur. Ayrıca doğa sporlarına yönelik güçlü, zayıf yönler, fırsat ve olanaklar irdelemesi yapılmıştır. Son olarak yapılan literatür taramaları, arazi çalışması ve kurumsal görüşmeler çerçevesinde çalışma alanına ilişkin olarak bir turizm yönetim ve organizasyon şeması önerilmiştir. Yönteme ait akış şeması şekil 2'de görölmektedir.

BULGULAR

Uğursuyu ve Aksu Havzaları ile çevresi iklimi, yüzey suları, kaplıcalar, şelaleler, yapay göletler, yaylalar, topoğrafik yapısındaki çeşitli jeomorfolojik oluşumlar, tepeler ile kültürel değerler açasından oldukça zengin bir alandır. Ayrıca tarihi ve kültürel varlıkları, yerel yaşam tarzı ve gelenekleri ile oldukça yüksek bir turizm potansiyeline sahiptir. Dolayısı ile turizmin çeşitlendirilmesinde önemli bir araç olan doğa sporları aktiviteleri içinde uygun nitelikte alanları barındırmaktadır. Tablo 1'de araştırma alanı içerisinde yapılan ve yapılabilecek doğa sporları belirtilmiştir. şekil 3'te ise havza bazında doğa sporlarının yapılabildiği alanlar görölmektedir.

Şekil 2. Yöntem akış şeması

Tablo 1. Çalışma alanında yapılabilen doğa sporları ve mevkileri

Açıklama	Aksu Havzası		Uğursuyu Havzası		
	Yeri	Doğa Sporları	Açıklama	Yeri	Doğa Sporları
Düzce'nin güneyinde yer alan ve nüfusu en fazla olan köyüdür.	Aydınpınar	Paintball, Trekking	Türkiyenin ilk tabiat anıtıdır	Samandere Şelalesi	Piknik, kamping, trekking
Gölyaka ilçe sınırları içinde, rekreasyonel aktiviteler için kullanılan bir alandır	Kültürpark Mesire Alanı	Piknik ve kamping	Bungalov ve çadırlı konaklamaya olanak sunan, trekking parkuru üzerinde yer alan konaklama	Derinoba	Kamping, Trekking

Efteni gölünün güneyinde orman içindeki doğal bir şelaledir.	Güzeldere Şelalesi ve Mesire Yeri	Trekking, Piknik ve kamping	alandır. Uğursuyu kenarında piknik, restaurant, kamping ve konaklama imkanı sunan bir alandır	Şimşirlik Mesire Alanı	Piknik, Kamping,
Düzce'nin güneyinde aynı zamanda yaban hayatını geliştirme sahası içindeki bir sulaklandır.	Efteni Gölü ve Kaplıcaları	Kamping, Piknik, Kuş gözlemciliği, Orienting, Foto safari,	Sinekli yayla şenliği ile yerel halk tarafından bilinen, Abant yolu üzerinde yer alan yaylalardır.	Sinekli Yaylası, Sakarca Yaylası	Bisikletle gezinti, Trekking, Piknik, Kamping, Foto safari
Efteni gölünün güneyinde, rakımı yüksek ve manzaraya hakim bir tepedir.	Top Tepe	Trekking	Çiçekli samandere parkuru Ankara ve İstanbul'daki turizm firmalarının trekking amaçlı kullandıkları bir parkurdur.	Çiçekli-Samandere	Trekking, foto safari
Temmuz Ayının 2. Haftasında kardüz yayla şenliklerine ev sahipliği yapan, alanda en yoğun kullanılan yayladır.	Kardüz Yaylası	Piknik, Kamping, Trekking	Göl çevresi özellikle yerel halk tarafından piknik amaçlı tercih edilmektedir.	Torkul Göleti ve Yaylası	Trekking, kamping, piknik
Piknik ve şenlikler için Aksu havzasında yerel halkın kullandığı yaylalardır. (Hıra yayla şenliği)	Hıra, Pürenli, Balıklı Yaylaları	Piknik, Kamping, Trekking	d-100 Karayolu ile ulaşım sağlanabilen 85 odalı Fenerbahçe tesislerinin yer aldığı konaklama ve turistik faaliyetlerin yapıldığı bir alandır.	Topuk Göleti ve Yaylası	Trekking, kamping, piknik, Oltta balıkçılığı

Şekil 3. Havza bazında doğa sporu yapılan alanlar

Uğursuyu ve Aksu Havzalarında piknik ve kamping aktiviteleri; Aydınpınar, Kültürpark, Güzeldere Şelalesi ve Mesire yeri, Kardüz yaylası, Efteni Gölü çev-

resinde, Samandere şelalesi, Derinoba, Şimşirlik mesire yeri, Sinekli yaylası, Sakarca yaylası, Torkul göleti ve yaylası, Topuk göleti ve yaylasında yapılmaktadır. Özellikle her yıl temmuz ayının 2. haftasında yapılan Kardüz Yaylası şenlikleri ve temmuz ayının 4. haftasında düzenlenen Sinekli yayla şenlikleri, yaz aylarında Kültür park mesire yerinde kurulan özellikle çocuklara yönelik aktivite alanları Düzce ve çevre illerden ziyaretçilerin gelmesi ile piknik ve kamping aktivitelerine katılımın en üst seviyeye ulaştığı zamanlardır. Trekking ise genellikle Ankara ve İstanbul'dan gelen katılımcılara yönelik hizmet veren özel tur şirketlerince düzenlenmektedir. Abant'tan 5 saatlik bir yürüyüş ile Samandere'ye uzanan bir parkur mevcuttur. Bu alanda Türkiye'nin ilk tabiat anıtı olma özelliği taşıyan Samandere şelalesi, cadı kazanı oluşumu ve anıt ağaçlar görmek mümkündür. Diğer parkurlar ise çiçekli-samandere hattı ve Efteni Gölü-Toptepe hattıdır. Efteni Gölü aynı zamanda yaban hayatı geliştirme sahasıdır. Efteni Gölü önemli kuş göç yolları üzerinde bulunmaktadır ve 35 tanesi kalıcı olmak üzere 150 kuş türünü barındırmaktadır (1). Kuş gözlemciliği aktivitesi için gözlem kuleleri bulunmaktadır. Kuş gözlemciliğinin yanı sıra Efteni Gölü ve çevresinde bulunan nilüfer, süsen, kamyş, su mercimeği vb. sucul karakterli bitkilerin gözlemlenebileceği bir alandır. Göl çevresi ayrıca bisikletle gezinti aktivitesi ve orientring içinde uygun bir alandır. Efteni Gölüne yakın bir alanda tesis edilmiş konaklama alanı kaplıca turizmi için oldukça elverişlidir. Efteni Gölü Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nda Turizm amaçlı çevre düzenleme projesi çalışmaları devam etmektedir (1). Aydınpınar beldesinde ise Alabalık tesisleri, bungalov evleri ve paintball alanı bulunmaktadır (2). Çalışma alanı içerisinde yer alan yaylalar, göller, şelaleler fotosafari aktivitesi için oldukça caziptir (Şekil 4,5,6,7,8,9,10,11).

Özetleyecek olursak tüm alan içerisinde yayla turizmi, trekking, kuş gözlemciliği, paintball aktivitesi, kaplıca turizmi, orientring, trap tüfeği ile atıcılık, bitki gözlemciliği, bisikletle gezinti, macera turizmi, çadır ve karavan turizmi, piknik ve kaplıca turizmi gibi pek çok turizm türü ve doğa sporu etkinlikleri gerçekleştirilmektedir. Ancak üst düzeyli bir organizasyon söz konusu değildir. Bu faaliyetler özel sektör tarafından genellikle İstanbul ve Ankara bağlantılı olarak gerçekleştirilmektedir.

Şekil 4,5,6,7,8,9,10,11. Aksu ve Uğursuyu Havzalarında doğa sporunun yoğun olarak yapıldığı Samandere Şelalesi, Efteni Gölü YHGS, Derinoba Bungalov Evleri, Aydınpınar Paintball Alanı, Sineli Yaylası, Efteni Kaplıcaları, Kültürpark Mesire Yeri, Kardüz Yaylası Şenliklerinden görünümeler.

Ayrıca çalışma alanının yakın çevresinde turizm, ekoturizm ve doğa sporlarına imkan veren, İstanbul ve Ankara'dan gelen ziyaretçilerin sıklıkla tercih ettiği alanlar bulunmaktadır. Alanda yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda şu bilgilere ulaşılmıştır; İstanbul'dan gelen ziyaretçiler özellikle Sapanca Gölü, Kartepe, Maşukiye, Sakarya'da Subasar Ormanlarını tercih etmektedirler. Ankara'dan gelen ziyaretçiler ise Abant Gölü Tabiat Parkı, Yedigöller Milli Parkı, Sünnet Gölü, Sülüklü Göl, Kartalkaya Kış sporları merkezi ve Bolu Aladağları yoğun olarak turistik aktivitelerde kullanılmaktadırlar. Çalışma alanı yakın çevresinin doğa sporları aktiviteleri ve turistik faaliyetler için yüksek bir oranla tercih edilmesi ve tanınması fakat Uğursuyu ve Aksu havzalarında yukarıda belirtilen pek çok doğa sporları için olanak sağlayan alanların yer almasına rağmen tanınırlığının fazla olmaması, gerekli tanıtım çalışmalarının yapılmamış olabileceğini düşündürmektedir. Şekil 12'de Düzce ili ve yakın çevresinde mevcut olan doğa sporu alanlarının haritası görülmektedir.

Şekil 12. Düzce İli ve yakın çevresinde yer alan doğa sporu alanları (3)

Çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan malzeme ocakları, erozyonun şiddetli ve çok şiddetli olduğu alanlar, heyelan ve akmalarn görüldüğu alanlar, maden ve malzeme ocaklarının yer aldığı alanlar, Hidroelektrik santral projelerinin söz konusu olduğu alanlar, fındık yetiştirmek amacıyla orman alanlarında yapılan tahribatlar her iki havzada da yapılan ve yapılacak turizm faaliyetleri üzerinde baskılara yol açmaktadır (Şekil 13,14,15,16,17).

Şekil 13,14,15,16,17. Çalışma alanındaki doğa sporu ve turizm faaliyetleri üzerinde baskıya yol açan faktörler (Fındıklıklar, Heyelan Ve Toprak Akmaları, Malzeme Alımı Yapılan Alanlar, HES Yapımları)

Bu tip bozulmaların olduğu ve doğallıklarını yitirmeye başlayan noktalarda peyzaj onarım çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi taktirde bu bölümlerde turizm aktivitelerinin sürdürülebilmesi olanaksız hale gelecektir. Tablo 2’de alanda yapılan araştırma ve gözlemlere dayalı olarak doğa sporları için bir SWOT analizi yapılmıştır.

Tablo 2. Çalışma alanındaki mevcut ve yapılabilecek doğa sporları için SWOT Analizi

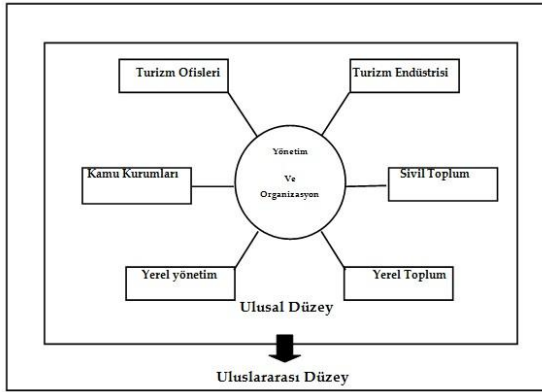
<i>Doğa Sporlarının Uygunluk ve Geliştirilebilirlik Açısından Değerlendirilmesi</i>	
<i>Güçlü Yönler</i>	<i>Zayıf Yönler</i>
<ul style="list-style-type: none"> -İlman iklim yapısına sahip olması -Biyolojik eşitlilik -Efteli gölü’nün varlığı -Yaylaların ve derelerin varlığı -Zengin tarımsal doku -Geleneksel mimari ve geleneksel giyim -Yöresel kültür -Yerel sivil rgtlenme -Festival -Halkın turizm faaliyetlerinde aktif olma isteği -Konukseverlik 	<ul style="list-style-type: none"> -Doğal kaynak değerleri ile yeterince tanınıyor olmaması -Genç iş gücü yetersizliği -Bütçe yetersizlikleri -örgütlenme yetersizliği -Kalifiye eleman eksikliği -Altyapı yetersizlikleri
<i>Fırsatlar</i>	<i>Tehditler</i>
<ul style="list-style-type: none"> -Doğal değerlerin korunmuş olması, -Farklı rekreatif ve turistik aktivitelere olanak verecek çeşitliliğe sahip olması -İnsanların kitle turizminin yarattığı kalabalıktan kaçmak istemesi ve bu nedenle sakin yörelere yönelmesi -Ulaşım açısından erişilebilirlik -Turizm acentelerinin tur programları içerisinde yer alması -Bağlı olduğu ilin kalkınmada 1. Derecede ncelikli yöreler içinde yer alması -Doğa, tarih ve kültür turizmine olan ilginin artması -Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi -Büyük metropollere yakınlık (Ankara,İstanbul) -Potansiyel turizm merkezlerine yakınlık 	<ul style="list-style-type: none"> -Günübirlik ve hafta sonları yoğun kullanım -Kamu kurumları arasında koordinasyon eksikliği -Yoğun turizm baskısı sonucu kültürel kimlikte bozulma olasılığı.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, Uğursuyu ve Aksu Havzalarında yerel halkın çıkarlarını göz önünde bulundurarak onlara alternatif bir gelir kaynağı olacak, alandaki mevcut doğal ve kültürel zenginliğin sürdürülebilirliğini sağlayacak ideal turizm planlamasına katkı sağlamak hedeflenmektedir. Bu amaçla öncelikle araştırma alanında doğal ve kültürel çeşitliliğe sahip alanlar ortaya konmuş, bu alanların bir turizm cazibe noktası olabileceği görülmüş ve buralarda gerçekleştirilebilecek

bazı rekreasyonel aktiviteler ve doğa sporlarına ilişkin potansiyeller belirlenmiş ve öneri bir yönetim planı ortaya konulmuştur.

Çalışma alanında turizm faaliyetleri ve rekreasyonel aktivitelerin geliştirilmesini amaçlayan bir yönetim planında turizm ürünlerini ve hizmetlerini geliştirme potansiyeli bulunan çok sayıda paydaş bulunmaktadır. Bu paydaşlar yöre halkı, yerel yönetimler, korunan alan yetkilileri, bölgesel yetkililer, ulusal yetkililer, turizm ofisleri, dernekler, sivil toplum kuruluşları ve eğitim birimleri olabilirler. Bu çalışmada tüm bu paydaşları ortak bir çatı altında birleştiren ulusal ve uluslararası ilişkiler kuran bir yönetim organizasyonu oluşturulması önerilmektedir. Şekil 18’de öneri yönetim organizasyonu modeli geliştirilmiştir.

Şekil 18. Turistik ve rekreasyonel aktiviteler için geliştirilen yönetim-organizasyon modeli

Bu modele göre; devlet ve kamu kurumları paydaşların desteğini alarak turizm ve rekreasyonel aktivitelerin gelişimine liderlik etmelidir. Üst ölçekli ve genel bir değerlendirme ile hazırlanan bu modele göre çalışma alanı için düşünülen doğa sporu aktiviteleri de bu genel yargı içerisinde değerlendirilmeli ve detaylandırılmalıdır. Alan içerisinde yönetim birimi ile doğrudan ilişkili turizm ofisleri kurulmalıdır. Ziyaretçi yoğunluklarının Gölyaka İlçesi, Aydınpınar köyü, Bıçkıyanı köyü ve Beyköy beldesinde olacağı düşünülmektedir. Turizm ofislerinin bu noktalarda yer alması yönetim planının eyleme dönüştürülmesi açısından oldukça önemlidir. Beyköy beldesi gerekli alt yapı hizmetlerinin sağlandığı Uğursuyu Havzasında yer alan yaylalar, şelaleler ve mesire yerlerine kolayca dağılımın yapılabileceği kesişim noktasında yer almaktadır. Ayrıca alana Abant tarafından giriş yaparak Samandere şelalesine ulaşan turlar Bey-

köy'de, Beyköy ekmeği ve yöresel ürünler almak için mola vermektedirler. Alana gelen ziyaretçiler için eczane, PTT, sağlık ocağı, alışveriş birimleri gibi hizmet noktaları Beyköy'de mevcut durumdadır.

Gölyaka ilçe merkezide aynı fiziksel donanıma sahip, Aksu havzasında yer alan yaylalar ve şelalelere dağılımın kolayca yapılabileceği kesişim noktasında yer almaktadır. Gölyaka ilçesi özellikle Aksu Havzası için stratejik öneme sahiptir. Yaylalarda konaklama yapılmayacağı için Gölyaka ve bağlı köylerinde ziyaretçilerin konaklama ihtiyaçları karşılanabilecektir. Gölyaka İlçesinde de Beyköy'de olduğu gibi eczane, sağlık ocağı, PTT, alışveriş birimleri, ulaşım hizmetleri gibi servis noktaları mevcuttur.

Aydınpınar köyü ise araştırma alanı içerisinde merkeze en yakın, ulaşım açısından pek çok avantaja sahip ve en yüksek nüfusu olan köydür. Mevcut durumda bungalovlu kamping alanları, alabalık tesisleri, pansiyonculuk hizmetleri, trekking, piknik, yaylacılık, kamping, paintball gibi pek çok turistik etkinliğin yapıldığı oldukça cazip bir çekim noktasıdır. Özellikle alabalık restoranları ve konaklama birimlerinin yer aldığı Aydınpınar pek çok doğa turunun uğrak noktası olmaktadır.

Bıçkıyanı Köyü sınırları içerisinde yer alan Topuk Yaylası ve Göleti kamping, piknik, olta balıkçılığı için oldukça elverişli bir alandır. Ayrıca yakın zamanda Fenerbahçe Spor Tesislerine devredilmiştir. 2 Futbol sahası ve 85 odalı bir otel yapılmıştır. Bu gelişme ile birlikte Topuk yaylası D-100 Karayoluna bağlanmıştıdır. Özellikle Abanttan ve Ankara'dan D-100 Karayolu ile gelen turistlerin bu alana ulaşmaları oldukça kolaylaşmıştır. Ayrıca Bıçkıyanı köyü manzaraya hakim konumu ile de Uğursuyu havzası içerisinde stratejik öneme sahip noktalardan birisidir.

Uğursuyu ve Aksu Havzalarında önerilen bu yönetim planı çerçevesinde yapılacak turizm faaliyetleri ve doğa sporlarından elde edilecek ekonomik kazançla yöre halkının yaşam kalitesini arttırmak, doğal alanların korunmasına katılımın artmasını sağlamak, çevre bilincini arttırabilmek, doğal, kültürel ve tarihi peyzaj değerlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarımını sağlamak, sorumlu ve ilgili kuruluşların katılımı ve desteğiyle turizm ve rekreasyon planlamasını yaygınlaştırmak hedeflenmektedir.

Gerek alana ilişkin, gerekse ülkemiz rekreasyon ve turizm politikalarına ilişkin değerlendirilen veriler ışığında Uğursuyu ve Aksu havzalarında yapılacak doğa sporları faaliyetlerinin daha düzenli ve verimli bir şekilde organize edile-

rek, katılımcıları ve işletmeleri ve yöre halkını tatmin edici sonuçlar doğurabilmesi için şu önlemlerin alınması gerekli görülmektedir;

- Çalışma alanında yapılan ve yapılacak doğa sporları için, bu faaliyetlerin doğal bir ortamda gerçekleştirildiği unutulmayarak faaliyetin sürdürülebilirliğine yönelik çalışma kapsamında önerilen yönetim modeli temel alınarak bir plan oluşturulmalıdır. Alanın doğal yapısının korunması, minimum derecede zarar görmesi gibi konularda, Turizm açısından, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünce denetlenmesi, doğa sporu yaptıran işletmelerin standartları eleman ve malzeme yeterlilikleri açısından ise ilgili federasyonlarca düzenli olarak denetim yapılması ve bu denetimlerin sonuçlarında yaptırım uygulayabilmeleri gerekmektedir.
- Bu alanlarda konaklama, yeme-içme ve diğer altyapı gerektiren bütün hizmetler (su, elektrik, kanalizasyon, otopark...), bölgedeki ilçe, belde ve köylerin içinde ya da yakınlarında oluşturulmalıdır. Sadece hafif ziyaretçi altyapısı (patikalar, ahşap yapılar) yerleşim alanları dışında yapılmalıdır. Yaylalara bu tip kullanımlar getirilmemelidir.
- Şu an araştırma alanında rekreatif aktiviteler ile ilgili en büyük problem alanda yapılan turların doğru yönlendirilememesi, genellikle İstanbul ve Ankara merkezli olan turların yöre içerisinde herhangi bir merkezle koordine olarak çalışmaması ve havzaya ekonomik anlamda katkının yeterince sağlanamamasıdır. Bu gibi olumsuzlukları önlemek için her iki havzada da stratejik öneme sahip dört yerleşim yerinde (Gölyaka İlçesi, Aydınpınar köyü, Bıçkıyanı köyü ve Beyköy beldesinde) yerel halk ile koordineli bir çalışma gerçekleştirilmelidir.
- Yöre halkının dahil edilmediği hiçbir projenin başarıya ulaşamayacağı düşüncesinden hareketle, bu faaliyetlerin uygulanması sırasında yerel halkın katkı sağlayabileceği hizmetler belirlenmeli, yeme-içme, barınma, ulaşım, taşıma, rehberlik vb. sunabilecekleri hizmetlerde aktif rol almaları sağlanmalıdır. Alanda rehberlik yapacak kişiler yine yöreyi iyi bilen, yabancı dili olan ve gerekli belgeleri temin etmiş kişiler olmalıdır.
- Turizm işletmelerine yönelik anket çalışması yapılarak alana gelen yerli ve yabancı turist sayılarının belirlenmesi bu sayede turizmle ilgili yerel istatistiklerin elde edilmesi yararlı olacaktır. Ayrıca bu sayede gelen turistlerden bir geri bildirim alınacak ve turizm aktivitelerinin daha iyi yönetilmesi sağlanacaktır.

- Alanın yakın çevresine gelen ziyaretçilere uygulanacak bir anket çalışması ile alanın yakın çevresinin sıklıkla ziyaret edildiği halde, bu alanın neden yeteri kadar ziyaretçi çekemediği konusundaki eksiklikleri belirlemek gerekli görölmektedir.
- Çalışma alanı için uygun turizm sezonunun Nisan ve Kasım ayları arasında olması sıcaklıkların çok yüksek olduğu dönemlerde İstanbul ve Ankara metropollerinden gelen kişiler için iklimsel konfor sağlaması sebebiyle tercih edilebilirliği tanıtım çalışmalarında vurgulanmalıdır.
- Çalışma alanı için turizm endüstrisi araçlarından internet, turizm katalogları gibi reklam ve tanıtım çalışmaları yapılmalı, alandaki yapılacak turizm bürolarının faaliyetlerini arttırmaları teşvik edilerek yöreye katkıları arttırılmalıdır. Alanda mevcut olan parkurlardan Abant ve Samandere hattının kullanımı yoğunlaştırılmalı, bu sayede Ankara ve Bolu'dan günübirlik ya da haftasonu gelen turistlerin bu bölge için tercih edilebilirliğinin arttırılması sağlanmalıdır.
- İstanbul ve Ankara gibi metropollere yakınlığı ile tercih edilebilir olan, doğal kaynakları ile ziyaretçilerin dikkatini çekebilecek bir potansiyele sahip olan alanda özellikle öğrenci gruplarına ekoturizm ve doğa temelli eğitim verilecek merkezler Gölyaka ve Beyköy yakın çevresinde düşünölmelidir.
- Alandaki ziyaretçi sayılarının ve bölge içindeki dağılımlarının belirlenebilmesi, bir kargaşaya neden olmadan rekreatif aktivitelere katılabilirleri için sınırlandırıcı veya belirli oranda kullanımlarına izin verilen sistemleri kapsayan yönetim planları hazırlanması ve yukarıda belirtilen yönetim organizasyonu çerçevesinde uygulanması gerekmektedir.

Çalışma alanında yukarıda belirtilen önerileri dikkate alarak oluşturulacak bir yönetim planı alanın turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından gelişimini sağlarken aynı zamanda, ekosistem kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına eğilimli, bugünün olduğu kadar, gelecek kuşakların da kullanımını gözetken bir yaklaşımda, disiplinler arası bir bakış açısıyla sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Cordes, K., Ibrahim, H. M. (1999). *Application in Recreation & Leisure for Today and Future*. İkinci Baskı, Boston.

- Gültekin, P. (2010). Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzaları Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Peyzaj Yönetimi. (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Düzce: Düzce Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme)* (Beşinci Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kıroğlu, E. (2007). Erzurum Kenti ve Yakın Çevresindeki Bazı Rekreasyon Alanlarının Görsel Peyzaj Kalitesi Yönünden Değerlendirilmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Priest, S., Gass, A. M. (1997). *Effective Leadership in Adventure Programming*. Champaing: Human Kinetics.
- Sertkaya, Ş. (2001). Bartın İli Kıyı Bölgesinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: A.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Uğurlu, A. (2005). Rekreasyonel Amaçlı Doğa Sporlarının Turizm'de Kullanılması Antalya Köprülü Kanyon Rafting Uygulaması (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, G. (1990). *Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması*. Adana: Çukurova Üni. Zir. Fak. Ders Kitabı, No: 48.
- Uzun, O., Akıncı Kesim, G. (2011). *Efteni Gölü Sulak Alan Ekosistemi Peyzaj Yönetim Planının Oluşturulması*. Bilimsel Araştırma Projesi. Proje No: 2008.02.01.010, Düzce Üniversitesi.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.duzcekulturturizm.gov.tr/sayfa.asp?id=35>

http://www.kaplanogluabalik.com/index.php?option=com_joomgallery&view=gallery&Itemid=41

<http://www.google.com/intl/tr/earth/index.html>

İşitme Engelli 11 – 14 Yaş Grubu Çocukların Düzenli Olarak Fiziksel Aktivite Yapma Durumlarına Göre Denge Becerilerinin Karşılaştırılması

Müge GÖBEL

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yükseokulu
E-posta: muge-ozge@hotmail.com

Özge GÖBEL

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yükseokulu
E-posta: muge-ozge@hotmail.com

Gürkan ELÇİ

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Anabilim Dalı
E-posta: gurkanelci@gmail.com

Özgür MÜLAZIMOĞLU BALLI

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yükseokulu
E-posta: omballi@pau.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, işitme engelli olan 11-14 yaş grubu çocukların serbest zamanlarında düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılma durumuna göre denge becerilerinin karşılaştırılmasıdır. Bu araştırma işitme engelliler okulundan tesadüfi örneklem seçme yöntemiyle seçilen 40 ($X_{yaş}=13.00\pm 1.06$) öğrenciden olmaktadır. Veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ve "Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlik Testi – 2" (BOT – 2)'nin Denge Alt Testi Protokolleri kullanılmıştır. Araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin verilerinin analizinde düzenli fiziksel aktivite yapma durumlarına ve cinsiyete göre denge testi puan değerlerini belirlemek amacıyla betimsel istatistik teknikleri ve değişkenler arasındaki farklılıkları gözlemlmek için "Mann-Whitney U" istatistiksel yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin düzenli aktivite yapma durumları incelendiğinde denge testi puanlarına göre ise anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$U=102.500$, $p<0.05$]. Ortaya çıkan bu farklılığın daha yüksek puan değerlerine sahip düzenli fiziksel aktiviteye katılan öğrenciler lehine çıktığı görülmektedir. Sonuç olarak, bu çalışmada düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılan işitme engelli çocukların denge becerileri, düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılmayan öğrencilerden daha yüksek çıkmıştır. İşitme engeli olan bireylerin düzenli fiziksel aktivitelere katılmaları durumunda günlük hayatta da önemli olan denge becerisini geliştirebileceği ve yaşantılarını kolaylaştırabileceği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: İşitme engeli, fiziksel aktivite, denge becerisi.

GİRİŞ

İnsanlar yaşamak, sağlıklı olmak yaşamlarını sürdürmek için bir çok faaliyette bulunurlar. Yaşamak için nefes alırlar, yemek yerler, otobüse yetişmek için koşarlar, karşıdan karşıya geçerken yürürler, sağlıklı olmak için çeşitli spor veya egzersiz aktivitelerine katılırlar. Bütün bu aktiviteler içerisinde “hareket” eylemini barındırır. Hareketle ilgili literatürde farklı tanımlar bulunmaktadır. Terreklî’ye (2002) göre; hareket, vücudun herhangi bir bölümündeki gözle görülür pozisyonunun ve vücudun konumunun değiştirmesidir. Diğer tanımda ise birçok vücut organının uyumlu ilişkisi koordinasyonu ve tek bir sonucu üreten bir süreçtir (İnan,1996). Hareket günlük hayatın temel bir parçası olduğu gibi spor ve fiziksel aktivitenin de ana unsurudur.

Düzenli fiziksel aktivite, iskelet kasları tarafından üretilen ve enerji tüketimi ile sonuçlanan her türlü vücut hareketi olarak tanımlanır. Yürümek, bisiklete binmek, oyun oynamak, paten sürmek, ev temizlemek, dans etmek gibi fiziksel aktiviteler de spor kapsamında ele alınabilir (Baltacı ve Düzgün, 2008). Bu nedenle spor günlük hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Düzenli fiziksel aktivite; haftanın hemen her günü tercih edilen bir fiziksel aktivitede bulunmak veya haftanın 5 veya daha fazla günü, günde en az 30 dakika aktivitede bulunmak veya haftanın 3 veya daha fazla günü, günde kesintisiz olarak en az 20–60 dakika şiddetli aktivitede bulunmak olarak kabul edilmektedir (Courneya, 1995; Baltacı, 2010).

Düzenli fiziksel aktivitenin genel sağlık üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Her yaşta kas kuvvetini, eklem hareketliliğini, esnekliğini, koordinasyonu ve kilo kontrolünü sağlamanın yanında, bireylerin kendisini daha iyi hissetmesini, kişisel kontrolünü geliştirmesini, sosyal ilişkilerini arttırmasını ve tüm bu gelişmelere bağlı olarak yaşam kalitesi ve yaşam süresinin artmasını sağlar (Daley, 2002). Düzenli fiziksel aktivitenin kardiyovasküler sistem, kas-iskelet sistemi, metabolik ve hormonal sistemler ve psikolojik fonksiyonlar üzerinde pek çok olumlu etkileri bulunmaktadır. Aynı zamanda kişilerin hayatlarında ihtiyaç duyduğu iş kapasitesi de düzenli fiziksel aktivite ile arttırdığı görülmüştür (Peterson, 2007). Düzenli fiziksel aktivitenin yer almadığı bir yaşam, tarzı koroner arter hastalığı, hipertansiyon, diyabet, osteoporoz, osteoartrit ve obezite gibi kronik hastalıklar için risk faktörü olmaktadır. Amerikan Kalp Derneği (AHA), düzenli fiziksel aktivitenin kardiyovasküler fonksiyonel kapasiteyi arttırarak koroner arter hastalığına bağlı ölümleri üçte bir oranında azaltabileceğini bildirmiştir (USDHHS, 1996). Haftanın en az 5 günü yapılan sadece 30 dakika süren hafif şiddette fiziksel aktivite bile kardiyovasküler rahatsızlıkları azalt-

maktadır (Peterson, 2007; Haskell ve ark., 2007). Günlük fiziksel aktivite süresinin 45 dakikaya uzatılması meme, bağırsak ve diğer kanser risklerinin belirgin olarak azalmasında faydalı olabileceği bildirilmiştir. Düzenli fiziksel aktivite, kardiyovasküler hastalıklar ve kanserden korunma ötesinde hemen hemen tüm organ sistemleri üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Ayrıca, düzenli fiziksel aktivite osteopoz ve kırıklardan korunmada tedavi ve rehabilitasyonun en önemli unsurlarından birisidir (WHO, 2002).

Kişinin, bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal özelliklerinde belli bir oran ve sürekli olarak fonksiyon kaybı veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereklerine uymama durumuna engellilik olarak tanımlanmaktadır (Akıncı ve Darıca, 2000). İşitme engelli ise değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. "İşitme engeli, bireyin işitme duyarlılığının onun gelişim, uyum özellikle iletişimde ki görevlerini yeterince yerine getiremeyeiş halidir" (zsoy, 1971).

İşitme duyumuzun, çevreden gelen seslerin ayrımı, lokalizasyonu, tanımlanması ve akustik sinyallerin frekans ayarının yapılması gibi pek çok önemli fonksiyonları vardır. Bununla beraber çeşitli ortamlarda vücudun dik pozisyonunu, yürürken graviteyle ilişkili olarak dengenin sağlanabilmesi için, iç kulakta bulunan vestibular sistem önemli rol oynar. Vestibular sistem, işitme, görme ve kassal yapılar gibi pek çok sistemden gelen bilgilerle çalışır. Herhangi bir nedenden dolayı geçici süreyle veya kalıcı olarak vestibular sistemin devre dışı kalması hareketlerde oryantasyon bozukluğu, yürüyüş sırasında dengenin bozulması, tinnitus, kalp hızı ve basıncında değişiklikler, korku, anksiyete ve panik gibi fizyolojik ve psikolojik problemlere neden olmaktadır. Doğuştan veya sonradan işitme duyusunu kısmen veya tamamen kaybeden kişilerde bu sorunlar daha da sık grlmektedir (Yağcı ve ark., 2004). Yemen (1998) işitme engelli çocukların motor becerilerinde gösterdikleri geriliğin temel nedeni, vestibular ve nörolojik açıdan bir takım problemlere sahip olduklarını, işitme kaybının derecesi ve tipinin işitme engelli çocukların motor becerilerinin gelişimini etkilediğini belirtmiştir.

Denge becerisi, tüm hareketlerde önemli bir faktördür. Günlük yaşamda yapılan tüm hareketlerin gerçekleşebilmesi uygun vücut duruşu ve dengenin sağlanması ile mümkündür. Hareketin başlangıcı olan dik durumda ayakta durabilme, denge açısından da dönüm noktasıdır. ocuk tüm hareketlerinde dengeyi sürdürme, kaybetme ve yeniden kazanma yeteneklerine sahiptir. Bütün hareketler dengenin bir an için kaybolması ve tekrar kazanılması ile yapılır (zer, 2001).

Literatürde fiziksel aktivitenin engelli bireyler üzerindeki fiziksel ve motorik etkilerini ölçen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Erden (1995) 8-10 yaş grubu işitme engelli ve sağlıklı çocukların motor fonksiyonlarını karşılaştırdığı çalışmada postur analizi, kas kuvvetinin değerlendirilmesi, yürüyüş analizi denge testi fiziksel uygunluk alanlarında ölçümler yapılmıştır. Sonuçta; fiziksel uygunluk düzeyinde, dengede, kas kuvveti ve yürüyüş analizinde normal çocuklar lehine sonuçlar bulunmuş, işitme engelli çocuklar tüm bu ölçümlerde gerilerde olarak tespit edilmiştir. Horvat (1990) ise, işitme engeline sahip çocukları sesleri duymaya yönelik bir postur geliştirdikleri ve bunun da postural bozuklukların bir göstergesi olabileceğini belirtmiştir.

İşitme engelli çocuklar için önemli motor becerilerden biri olan denge becerisi ve fiziksel aktivite ile ilgili literatürde yeteri kadar çalışmaya rastlanamamasından dolayı bu çalışmanın amacı işitme engelli olan 11-14 yaş grubu çocukların serbest zamanlarında düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılma durumuna göre denge becerilerinin karşılaştırılmasıdır.

YÖNTEM

Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini Denizli ili Yeşilköy İşitme Engelliler Okulunda eğitim-öğretim gören tesadüfî örneklem yöntemiyle seçilen 11-14 yaş grubu çeşitli düzeyde işitme kaybına sahip 40 ($X_{\text{yaş}}=13\pm 1.06$) çocuk oluşturmaktadır. Haftada üç günden fazla düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılımın dikkate alındığı kriter doğrultusunda düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılan 14 ve düzenli olarak fiziksel aktivite yapmayan 26 öğrenci çalışmaya katılmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin cinsiyetlere göre yaş dağılımları

Cinsiyet	Yaş					Toplam
	11 Yaş	12 Yaş	13 Yaş	14 yaş	15 Yaş	
Kız	0	8	7	2	2	19
Erkek	2	4	7	6	2	21
Toplam	2	12	14	8	4	40

Tablo 2. Araştırmaya Katılan İşitme Engelli Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Düzenli Olarak Fiziksel Aktiviteye Katılma Durumları

Cinsiyet	Düzenli Fiziksel Aktivite		Toplam
	Evet	Hayır	
Kız	4	15	19
Erkek	10	11	21
Toplam	14	26	40

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak “Kişisel Bilgi Formu” ve “Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlik Testi – 2” (BOT – 2)’nin Denge Alt Test Protokolü kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırma kapsamında kullanılmak üzere deneklerin kendilerine ait bazı bilgilere ulaşabilmek için düzenlenmiştir. Kişisel Bilgi Formu’nda cinsiyet, yaş, haftada kaç gün ne kadar spor yaptığını içeren demografik sorular yer almaktadır.

BOT - 2 Motor Yeterlilik Testi

Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlilik Testi ikinci versiyonu (BOT-2) dört – yirmi bir yaş grubu çocukların motor fonksiyonlarını ölçmek için geliştirilmiştir. Bruininks-Oseretsky tarafından 1978’de geliştirilen ilk versiyonun revize edilmiş halidir. Testin standart hale getirilmesi Bruininks ve Bruninks (2005)’nin yaşları 4-21 arasında değişen 1520 öğrenci üzerinde yapmış olduğu çalışma ile sağlanmıştır. Çalışmanın güvenilirlik katsayısı 0.70 olarak belirtilmiştir. BOT-2 eğitimcilerin, terapistlerin ve araştırmacıların çocukların motor becerilerini değerlendirmeleri, motor gelişim programı hazırlamaları – değerlendirmeleri, çeşitli motor fonksiyon bozukluklarını ve gelişim geriliklerini saptamaları ve değerlendirmeleri için kullanılan bir araçtır. Test materyalleri çocukların ilgisini çekecek, tek tip uygulama imkânı sağlayacak, uygulamayı ve değerlendirmeyi kolaylaştıracak şekilde tasarlanmıştır (Bruininks ve Bruninks 2005).

Test 8 alt test ve 53 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında BOT-2 testinin sadece Denge Alt Test’i kullanılmıştır. Bu alt test toplam 9 maddeden oluşmaktadır. Tüm maddelerin toplam puanı Denge Alt Testi Toplam puanını oluşturmaktadır.

BOT-2 Denge Alt Testi Maddeleri:

- Madde 1: Yürüyüş Çizgisi Üzerinde İki Ayakla Durma Gözler Açık
- Madde 2: Yürüyüş Çizgisi Üzerinde İleri Doğru Yürüme
- Madde 3: Yerde Tercih Edilen Bacağın Üzerinde Durma Gözler Açık
- Madde 4: Yürüyüş Çizgisi Üzerinde İki Ayakla Durma Gözler Kapalı
- Madde 5: Yürüyüş Çizgisi Üzerinde Aldım Verdim Yürüyüşü
- Madde 6: Yerde Tercih Edilen Bacağın Üzerinde Durma Gözler Kapalı
- Madde 7: Denge Aleti Üzerinde Tercih Edilen Ayakla Durma Gözler Açık
- Madde 8: Denge Aleti Üzerinde Aldım Verdim Yürüyüşü
- Madde 9: Denge Aleti Üzerinde Tercih Edilen Ayakla Durma Gözler Kapalı

Veri Toplama Yöntemi

Verilerin toplanması aşamasında örneklem grubu Denizli ilinde Yeşilköy İşitme Engelliler Okulu'nda tesadüfi örneklem seçme yöntemiyle seçilen işitme engelli öğrenciler, okullarında Beden Eğitimi Dersi için kullandıkları spor salonunda Denge Testi protokolleri dikkate alınarak uygulanmıştır. İşitme engelli öğrenciler beden eğitimi öğretmeni vasıtasıyla işaret dili kullanılarak anket soruları doldurulmuş ve denge testi uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin yaş, cinsiyet ve düzenli spor yapma durumlarına göre denge testi puan değerlerini belirlemek amacıyla betimsel istatistik tekniklerinden yararlanılmıştır. Denge testi puanları yapılan normallik testi sonucunda normal dağılım göstermediğinden dolayı "non-parametrik" testler uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki farklılıkları gözlemlemek için "Mann-Whitney U" istatistiksel yöntemi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak dikkate alınmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında serbest zamanlarında düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılan ve katılmayan 11-14 yaş işitme engelli çocukların BOT-2 Testi Denge Alt test Maddeleri ve Toplamından aldıkları puan ve standart sapmaları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin düzenli aktivite durumlarına göre denge testi puan ortalamaları ve standart sapma değerleri

	Düzenli Aktivite Yapan		Düzenli Aktivite Yapmayan		Toplam	
	X	SS	X	SS	X	SS
Madde 1: Yürüyüş Çizgisi Üzerinde İki Ayakla Durma Gözler Açık	4.00	0.00	3.92	0.27	3.95	0.22
Madde 2: Yürüyüş Çizgisi Üzerinde İleri Doğru Yürüme	3.93	0.26	3.65	0.84	3.75	0.70
Madde 3: Yerde Tercih Edilen Bacağın Üzerinde Durma Gözler Açık	4.00	0.00	3.65	0.74	3.78	0.62
Madde 4: Yürüyüş Çizgisi Üzerinde İki Ayakla Durma Gözler Kapalı	3.93	0.26	3.46	0.94	3.63	0.80
Madde 5: Yürüyüş Çizgisi Üzerinde Aldım Verdim Yürüyüşü	4.00	0.00	3.58	0.94	3.73	0.78
Madde 6: Yerde Tercih Edilen Bacağın Üzerinde Durma Gözler Kapalı	2.93	1.41	2.42	0.98	2.60	1.05
Madde 7: Denge Aleti Üzerinde Tercih Edilen Ayakla Durma Gözler Açık	3.93	0.26	3.42	0.98	3.60	0.84
Madde 8: Denge Aleti Üzerinde Aldım Verdim Yürüyüşü	4.00	0.00	3.58	0.85	3.73	0.71
Madde 9: Denge Aleti Üzerinde Tercih Edilen Ayakla Durma Gözler Kapalı	2.00	0.55	2.19	1.20	2.13	1.01
Denge Toplam	32.71	1.43	29.88	4.91	30.88	4.24

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin uygulanan denge testi alt maddeleri ortalamalarında ilk sekiz maddede düzenli aktivite yapan öğrencilerin diğer gruba göre daha yüksek ortalama değerlerine sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Araştırma kapsamında serbest zamanlarında düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılan ve katılmayan 11-14 yaş işitme engelli çocukların denge becerilerinin karşılaştırılmasına yönelik "Mann-Whitney U" testi sonuçları Tablo 2 'da gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin denge testi puan ortalamalarının haftada spora ayırdığı güne göre "Mann-Whitney U" testi sonuçları

	N	X	SS	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
<i>Düzenli Aktivite Yapmayan</i>	26	29.88	4.91	17.44	453.50	102.500	0.022
<i>Düzenli Aktivite Yapan</i>	14	32.71	1.43	26.18	366.50		

Tablo 6'da araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin düzenli aktivite yapma durumları incelendiğinde denge testi puanlarına göre Mann-Whitney U Test sonucu yer almaktadır. Yapılan analiz sonucuna göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$U=102.500$, $p<0.05$]. Ortaya çıkan bu farklılıkta düzenli aktivite yapan işitme engelli öğrencilerin denge testi puan ortalamaları ($X=32.71\pm 1.43$), düzenli aktivite yapmayan işitme engelli öğrencilerin denge testi puan ortalamalarından daha yüksek olduğu söylenebilir ($X=29.88\pm 4.91$).

DEĞERLENDİRME

Sonuç olarak, bu çalışmada düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılan işitme engelli öğrencilerin denge becerileri, düzenli olarak fiziksel aktiviteye katılmayan öğrencilerden daha yüksek çıkmıştır. İşitme engeli olan bireylerin düzenli fiziksel aktivitelere katılmaları durumunda günlük hayatta da önemli olan denge becerisini geliştirebileceği ve yaşantılarını kolaylaştırabileceği düşünölmektedir.

Bu çalışmanın bulgularına benzer bulgular diğer engelli bireyler ve fiziksel aktivite konulu çalışmalarda da rastlanmaktadır. Fiziksel aktivitenin denge becerisi gelişiminde olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşan Short ve ark. (1999) araştırmasında işitme engeli olan bireyler lehine anlamlı farklılık olduğunu belirtmiştir.

İşitme engellilerde denge becerisinin önemi farklı kaynaklarda belirtilmiştir ve geliştirilmesi gerekliliği savunulmaktadır. Denge becerisini geliştirmek için işitme engellilere sağlanan fiziksel aktivite imkanı sayesinde anlamlı farklılık olduğu çeşitli çalışmalarla desteklenmiştir. Dummer ve ark. (1996), işitme engelli bireylerin motor becerilerin geri kalmasında, işitme engeliyle ilgili faktörlerden çok çevresel faktörlerin etkili olduğunu savunmaktadır. Bunun için, okulun türü, müfredat, anne-baba eğitim durumu ve oyun imkanları dikkate alınarak bir program dahilinde motor beceri gelişim protokollerine göre düzenlenebilir.

İleriye yönelik yapılacak çalışmalarda farklı engel gruplarındaki çocukların çeşitli motor becerileri ölçülebileceği gibi, deneysel olarak programlı bir fiziksel aktivite programına katılan ve katılmayan işitme engelli çocuklardaki fiziksel ve ruhsal değişimleri de tespit edilebilir.

Yapılan araştırmalarda işitme engelli çocuk, genç ve yetişkinlerin motor beceri gelişimlerinin, fiziksel aktivite düzeyi arasında pozitif ve güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bağlamda işitme engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılmalarını özendirici ve arttırıcı programlar düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, A. (2000). Öğretilebilir Düzeyde Zihinsel Özürlü Çocukların Annelerinin ve Öğretmenlerinin Eğitim Hedefleri ile İlgili Düşüncelerinin Araştırılması. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. *H.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara Kronik Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Dergisi*, 3(2).
- Baltacı, G., Düzgün, İ. (2008). Adölesan ve Egzersiz. Ankara: Klasmat Matbaacılık, Ankara. Akt.: Saygın, E. (2010). Çocuklarda Fiziksel Aktivite ve Fiziksel Uygunluk İlişkinin Araştırılması (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Baltacı, G. (2010). Fiziksel Aktivitenin Geliştirilmesi - Ülke Uygulamaları, http://www.sakaryasm.gov.tr/WEB-e%C4%9Fitim%C5%9F%20beslenme/Fiziksel_Aktivitenin_Gelistirilmesi_Prof.Dr.Gul_Baltaci.pdf (erişim tarihi 16.02.2012).
- Bruininks RH, Bruininks BD. (2005). *Bruininks-Oseretsky Test of Motor Proficiency (BOT-2)* (İkinci baskı), USA: AGS Publishing.
- Courneya, K.S. (1995). Understanding Readiness For Regular Physical Activity İn Older Individuals: An Application Of The Theory Of Planned Behavior. *Health Psychology*, Vol 14(1), Jan, 80-87.
- Daley, A. J. (2002). School Based Physical Activity in the United Kingdom: Can It Create Physically Active Adults? *Quest*, 54, 21-33.
- Erden, Z. (1995). İşitme Engelliler ve Sağlık Kişilerin Motor Fonksiyonlarının Karşılaştırması, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Programı (*Bilim uzmanlığı Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- İnan, M. (1996). 6-12 Yaş Grubu Normal Çocukların Lincoln Oseretzky Motor Gelişim Testine Göre Psikomotor Yeteneklerinin Araştırılması (*Basılmamış Doktora Tezi*). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lieberman, L.J.; Volding, L.; Winnick, J.P. (2004). "Comparing Motor Development of deaf Children of Deaf Parents and Deaf Children of Hearing Parents" *American Annals of the Deaf.*, 149 (3). <http://search.proquest.com/pqdtft/docview/214468676> (erişim tarihi: 16.02.2012).

- Özer, D.S. (2004). *Engeliler İçin Beden Eğitimi ve Spor*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Peterson, A.(2007) Get Moving! Physical Activity Counseling in Primary Care, *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*, 19: 349–357.
- Singh, N. P., Fraser, G.E., Knutsen, S.F., Lindsted, K.D. & Bennett, H.W. (2001). Validity Of A Physical Activity Questionnaire Among African-American Seventh-Day Adventists, *Medicine and Science in Sport and Exercise*, 33(3): 468-475.
- Short, F.X., McCubbin, J., Frey, G. (1999) *Cardio Respiratory Endurance And Body Composition. The Brockport Physical Fitness Training Guide* Human Kinetics.
- Terekli, S. (2002). *Okul Öncesi Dönemi Hareket Eğitimiinde Temel Kavram ve Konular, Çocukta Hareket, Oyun Gelişimi ve Öğretimi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Yayın No: 715, Eskişehir.
- U.S. Department of Health and Human Services, A Report of the Surgeon General. (1996) Physical Activity and Health Adults, <http://www.cdc.gov/nccdphp/sgr/pdf/execsumm.pdf> (16.02.2012)
- WHO (2002) <http://www.who.int/whr/2002/en/Chapter1.pdf> (16.02.2012)
- Yağcı, N; Cavlak, U; Şahin, G.(2004). *İşitme Engellilerde Denge Yeteneğinin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma*.

Dîvânu Lugâti't – Türk'te Spor ve Oyun

Tuğba GÖNEL

T.C. Nevşehir Üniversitesi,
USET Meslek Yüksekokulu
E-posta: tuba_gonel@hotmail.com

Kürşat ÖZCAN

T.C. Nevşehir Üniversitesi,
USET Meslek Yüksekokulu
E-posta: kursatozcan1@gmail.com

ÖZ

Zengin ve köklü bir geçmişe sahip olan Türkçenin söz varlığının geçmişine, tarihî metinler vasıtasıyla ulaşabilmekteyiz. Bu metinler, bugün kullandığımız birçok kelimenin tarihî gelişimini ve değişimini ve döneminin söz varlığı içerisindeki yerini göstermekte; hatta mensup olduğu toplumun sosyo-kültürel yaşamına ışık tutmaktadır. Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Dîvânu Lugâti't-Türk ansiklopedik bir sözlük mahiyetinde olup Türk dili, tarihi ve edebiyatı bağlamında şüphesiz ki en önemli eserlerdendir. Bu çalışmada, Dîvânu Lûgâti't-Türk'te, 11. yüzyıl Türk sporunun ve oyun kültürünün iz veya yansımalarını aramak, elde edilen dil malzemesiyle "Türk Kültüründe Boş Zaman Değerlendirme" çalışmalarına katkıda bulunmak ve dikkatleri bu yönden de Dîvânu Lûgâti't-Türk üzerine çekmek amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Spor, oyun, Dîvânu Lugâti't-Türk, rekreasyon.

GİRİŞ

Zengin ve köklü bir geçmişe sahip olan Türkçenin söz varlığının geçmişine, tarihî metinler vasıtasıyla ulaşabilmekteyiz. Bu metinler, bugün kullandığımız birçok kelimenin tarihî gelişimini ve değişimini ve döneminin söz varlığı içerisindeki yerini göstermekte; hatta mensup olduğu toplumun sosyo-kültürel yaşamına ışık tutmaktadır. Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Dîvânu Lugâti't-Türk ansiklopedik bir sözlük mahiyetinde olup Türk dili, tarihi ve edebiyatı bağlamında şüphesiz ki en önemli eserlerdendir.

Dîvânu Lugâti't-Türk, Türk dilinin ansiklopedik sözlüğüdür. Kaşgarlı bu eserini 1072 yılında yazmaya başlamış ve 1074 yılında tamamlamıştır. Dîvânu Lugâti't-Türk, adından ve Arap dilinin kurallarına göre düzenlenmiş olmasın-

dan da anlaşılacağı üzere, aslında Araplara Türkçe öğretmek üzere kaleme alına bir eserdir. Ancak, onun yazılışını böyle tek bir sebebe bağlamak da doğru değildir. Çünkü Kaşgarlı Mahmud, bu görevi yerine getirirken hem Türk dili ile Arap dilinin karşılaştırmasını, daha doğrusu bir muhakemesini yapmış, hem de Türk dili ve kültürü ile ilgili geniş ve çok yönlü bilgiler vermiştir. Böylece o, Türkçenin ve Türk kültürünün o çağın İslam topluluğu içindeki yerini de belirtmeye çalışmıştır (bkz. Korkmaz, 1995).

Türklerin Arap ve İranlıların karşısında askerî ve siyasî yönden önemli bir iktidarî güç elde etmeleriyle birlikte Araplar, devlette ve günlük hayatta Türkçe öğrenme ve bilme ihtiyacı duymuştur. Dini öğrenme açısından da Türklerin Arapçayı öğrenme ihtiyacı, Kaşgarlı Mahmud'un bu görevi üzerine alarak Türk'e Arapçayı, Arap'a da Türkçeyi öğretmek için *Dîvânu Lugât'it-Türk'ü* yazmış olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Caferoğlu, 1964; 14).

Zeynep Korkmaz bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Türklerin İslam dinini kabul etmesiyle Türkler, İslam medeniyeti alanına girmiş bulunuyordu. Mave-raünnehir bölgesi ile Buhara, Semerkant, Kaşgar gibi Türk illeri İslam kültürünün de önemli merkezleri durumuna yükseldi. Türk ülkelerinde Türkçe eserler yanında Arapça ve Farsça eserler de yazılıyordu. Öyle ki Türk kültürü ile İslam Kültürü, Türk dili ile Arap dili karşı karşıya gelerek birbirlerini yenme savaşı veriyorlardı. İslam âlemi o günün tarihi ve sosyal şartları dolayısıyla Türk'ün üstünlüğünü, maddi ve manevi gücünü kabul etmek zorunda kalmıştı. Bu bakımdan İslam-Arap âlemi Türkleri tanımak ve dillerini öğrenmek gereğini duymuştu" (Korkmaz, 1995; 256).

Kaşgarlı Mahmud ise, çalışma yöntemini ve eserinin yazılış gayesini şöyle anlatmaktadır:

"Ben onların en uzun dillisi, en açık anlatan, akılca en incisi, soyca en köklüsü, en iyi kargı kullananı olduğum halde onların şarlarını, çöllerini baştanbaşa dolaşım. Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma, Kırgız boylarının dillerini, kafiyelerini belleyerek faydalandım; öyle ki, bende onlardan her boyun dili, en iyi yolda yerleşmiştir. Ben onları en iyi surette sıralamış, en iyi bir düzenle düzenlemişimdir. Bana sonsuz bir ün, bitmez, tükenmez bir azık olsun diye şu kitabımı, Tanrıya Sığınarak, *Dîvânu Lugât'it Türk* adını vererek yazdım." (Atalay, 1998; 4)

Bu meşhur eseri yazmış olan büyük Türk bilgini Kaşgarlı Mahmud'un menşei ve hayatı hakkında, eserinin çeşitli yerlerinde kendisi tarafından verilen çok az bilgi dışında bir bilgi yoktur. Kitabı yazan zatın adının Mahmut, babasının adı-

nın Hüseyin, büyük babasının da Mehmet olduğunu kitabından öğreniyoruz. Kaşgarlı olduğu anlaşılıyorsa da Barsgan şehrini anlatırken “Mahmud’un babası oradandır” demesi babasının Barsganlı olduğunu, onun sonradan Kaşgar’a göçtüğünü ve Mahmud’un Kaşgar’da doğmuş olduğunu göstermektedir. (Atalay, 1998; 12)

Besim Atalay tarafından 1939–1943 yılları arasında yayımlanan “Dîvânu Lugât’it-Türk Tercümesi”nin Arap Alfabesine göre “Dîvânu Lugât’it-Türk Dizini”ni Dehri Dilçin hazırlamış, Türk Dil Kurumu 1957’de yayınlamıştır.

AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, Dîvânu Lugât’it-Türk’te, 11. yüzyıl Türk sporunun ve oyun kültürünün iz veya yansımalarını aramak, elde edilen dil malzemesiyle “Türk Kültüründe Boş Zaman Değerlendirme” çalışmalarına katkıda bulunmak ve dikkatleri bu yönden de Dîvânü Lûgati’t-Türk üzerine çekmek amaçlanmıştır.

Yöntem olarak, önce, Dîvânu Lugât’it-Türk’ün, üç ciltlik Besim Atalay Tercümesinin (Atalay, 1998) taranıp çağının Türk spor ve oyun kültürünü yansıtan bütün kelimelerinin fişlenmesi, daha sonra elde edilen malzemenin, kendi içinde tasnif edilmesi uygulanmıştır. Ancak, elde edilen malzemenin, bir bildirinin sınırlarını aşacağı düşünülerek sınırlanmıştır. Her biri bir alt başlığa bağlanıp alfabetik olarak dökümü yapılan, hatta her madde başı olan kelimenin türevlerinde verilen söz varlığı yorumlanmıştır; böylece, Türk toplumunun ne denli yüksek ve gelişmiş bir kültür ve medeniyet seviyesine, köklü bir spor ve oyun kültürüne sahip olduğu vurgulanmıştır.

Dîvânu Lugât’it-Türk’te geçen ve çağının Türk spor ve oyun kültürünü yansıtan söz varlığı hususuna geçmeden önce Türk spor tarihi hakkında kısaca bilgi vermenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Türk spor tarihini üç tarihsel dönemde yapılandırmak mümkündür. Bunlardan birincisi Hunları, Göktürkleri, Uygurları, Oğuzları, Selçukluları ve Mısır Türklerini kapsayan dönemdir (Yıldız, 2002; 9). Bu dönemlerde Türk toplumlarının zengin ve köklü bir spor kültürüne sahip olduğu eski Çin kaynaklarında belirtilmekte ve bazı tarihi kazılar vasıtasıyla öğrenilmektedir (bkz. Kunter; 1938). Orta Asya’da yapılan kazılarda elde edilen bilgiler, Türk toplumlarında sportif hareketlerin Proto-Türk’ler dönemine kadar dayandığını göstermektedir (bkz. Sökmen, 1987).

Türklerde spor ve sportif içerikli hareketlerin başlangıcına bakıldığında askerlik ve fetih kavramlarının ön plana çıktığı ve savaşa hazırlıkta sporun ve sportif

içerikli hareketlerin yapıldığı görülmektedir (bkz. Güven, 1992; Türkmen 1996; Yıldız, 2002) . Buna bağlı olarak Türklere sporun en eski biçimi askeri sporlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldız, 2002; 19-25).

Uzak Doğu'dan Mezopotamya'ya ve Anadolu'ya uzanan kuşakta yapılmış arkeolojik kazılarda bu bölgelerde, "güreş", "kılıç", "okçuluk", "atçılık", "avcılık", "pujila/boks", "taş atma", "ağırlık kaldırma", at sırtında top ve sopayla oynanan "çöğen/polo", "cirit", "mızrak"; at sırtında oğlak kapmak amacıyla oynanan "gökbörü"; at sırtında ip üstünden sopayı sıçratmak suretiyle oynanan "cop"; Kralı karşılama koşusu olan "seyirtme", silahlı donanımlı "yüzme", kılıç dansı olarak bilinen "matrak"; saplı araçla rakip sırtına vurularak oynanan "tomak" ve silahlı donanımlı "kayak" gibi temel savaş eğitimi ihtiva eden sporların yapıldığı tespit edilmiştir (Fişek, 1985; 26; Yıldız, 2002; 19-150).

Türk spor tarihinde ikinci dönem Osmanlılarda spor aktivitelerini kapsayan faaliyetlerdir. Osmanlılar döneminde sporun iki yapısal temelde yürütüldüğü görülmektedir. Bunlar halkın kendi çabaları ve zengin kişilerin önderliğinde oluşturulan organizasyonlar ile devletin desteklediği ve saray çevresinin katılımının sağlandığı sportif faaliyetlerdir. Halkın kendi çabaları ile oluşturduğu düğünler, bayramlar şenlikler ve işlerin yoğun olmadığı zamanlarda eğlence amaçlı yapılan faaliyetler genellikle küçük çapta yerel organizasyonlardır. Halkın toplumsal ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik toplumun ileri gelenleri ve kanaat önderleri tarafından yardım amaçlı -okul, cami, çeşme vb. yapımı- yapılan organizasyonlar az katılımlı yerel faaliyetler olarak değerlendirilebilir. Saray çevresinde devlet destekli organizasyonlar ise sayıca çok katılımlı faaliyetlerdir. Bu tür organizasyonlarda pek çok sporcu ve geniş seyirci kitlesinin katılımını sağlamak için büyük ödülleri verildiği bilinmektedir. Bu organizasyonların pek çoğuna devletin önemli kademelerinde görev yapan devlet adamları ile bazı padişahların, sadrazamların sporcu olarak katıldığı ve yarıştığı bilinmektedir. Osmanlı döneminde sporun kurumsallaştığı ve günümüzdeki kulüpleşmeye denk sayılabilecek spor tekkeleri vasıtası ile yapıldığı ve yaygınlaştırıldığı görülmektedir (Fişek, 1980; 13-27, 30-35, 38-40; Yıldız, 2002; 61-150).

Geç Osmanlı erken Cumhuriyet dönemi spor tarihini ise gelişen ve yaygınlaşan sporların değişmesi nedeniyle üçüncü periyotta değerlendirmek mümkündür. Türklere sporun çeşitli evrelerden geliştiği bilinmektedir. Bu evrelerin her aşamasında Türk toplumunda yapılan spor ve sportif içerikli oyunlar toplumdaki değişimden etkilenmiştir. Kendine Avrupa rotası çizmiş olan Osmanlı aydın ve yöneticileri bu dönemde sporla ilgili referanslarını Batı'dan almaya başlamıştır. Özellikle Batı'da spor hareketlerini izleyen ve oralarda bunları ya-

kından takip eden Türk aydınları ülkeye döndükten sonra, Batı'daki modelleri uygulamaya koymuşlardır (Akın, 2004; 18-34, 36-49).

Geçmişten günümüze uzanan süreçte, yaşatılmakta olan veya olmayan, yarışmayı hoşça vakit geçirmeyi sağlayan, aynı zamanda yardım ve rekreasyon amacı taşıyabilen ve gelenekselleşerek günümüze kadar değişerek/değişmeden gelen ritüelleri barındıran sportif faaliyetlere "Geleneksel Türk Sporları" denilmektedir. Bu sporlar Türk toplumunun uzun yıllar süren kültürel pratikleri arasından süzülerek gelmiştir. Geleneksel Türk Sporları'nın şekillenmesinde elbette Türklerin yaşama biçimi, doğuştan getirdiği özellikleri, yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerinin, yansımalarını görmek mümkündür (Güven, 1992; 1-2, 27). Geleneksel Türk sporları daha çok panayırlar, şenlikler, özel eğlence törenleri, görevli veya gönüllü kişilerin organizesi ile ve halk tarafından kuşaklara aktararak günümüze taşınmıştır (bkz. Karahüseyinoğlu, 2007). Bu aktarım sürecinde yazılı kaynaklar da geleneksel ürünlerin tespiti, taşınması ve değerlendirilmesi hususlarında önemli rol üstlenmektedirler. Türk kültürü açısından önemli bir yazılı kaynak ve ansiklopedik bir sözlük mahiyetinde olan *Dîvânü Lugâti't-Türk*'teki spor ve oyun terimlerine genel olarak baktığımızda, bugün geleneksel sporlarımız içerisinde yer alan ve toplumumuzun sosyo-kültürel yaşamı ile özdeşleşmiş olan, at üzerinde oynanan oyunlar, ok atma yarışları, güreş gibi sporların çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Bahsi geçen bu ve diğer sportif faaliyetlerin birçoğunun nasıl ve ne zaman oynandığı hususunda yeterli bilgi olmamakla birlikte bu spor ve oyunlar *Divan*'daki mevcut bilgiler çerçevesinde türleri esas alınarak şu şekilde tasnif edilmiştir.

SPOR

At ve Atlı Sporlar:

Dîvânü Lugâti't-Türk'te atın Türkler için önemi birçok atasözü, dörtlük ve deyim vasıtasıyla dile getirilmiştir. "Kuş kanatın, er atın" (Atalay, I, 34), "İtin çakırını ata değer, atın çakırını ite değmez." (Atalay, I, 178), "Tay yetişince at, oğul yetişince baba dinlenir." (Atalay, I, 207), "Arpasız at koşamaz, arkasız alp bozamaz." (Atalay, I, 123), bunlardan birkaçıdır. Yine aşağıdaki dörtlükte "yılık" geleneğinden bahsedilmektedir:

"Yılık yazın atlanır,
Otlap anın etlenür,
Begler semüz atlanır,
Sewnüp ögür ısrıştır."

(Yılık baharda at haline gelir; otlayarak etlenir. Beyler semiz ata biner, atlar sevinerek birbirini ısıtır.) (Atalay, I, 285)

Eserin birçok yerinde belirtildiği ve Türk kültürü bağlamında da bilindiği üzere at, Mitolojik metinlerden destanlara, şiiirlerden atasözlerine kadar birçok eserde, güçlülüğü, kutsallığı ve kendisine halk muhayyilesinde yüklenen olağa-nüstü özellikleri ile yer almıştır. At, Türklerin sosyo-kültürel yaşamında hem binek, hem taşıma hem de savaş aracı olarak vazgeçilmez unsurlardan olmuştur.

Bayramlarda, düğünlerde, panayırlarda ve müsait olan ilk ve sonbahar aylarında at yarışları tertip etmek Türklerin en eski adetlerinden birisidir. (Güven, 1992; 28) At yarışları “yarışma” ve “savaşma” gagesini taşıyan etkinlikler olmak üzere iki türlü yapıldı. Yarışma amacını taşıyan yarışlar; düğünlerin, bayramların, şenliklerin başlıca süslerindendi. Savaş amacını taşıyan yarışlarda ise iki ordu arasında karşılıklı anlaşma yapılır, iki taraftan birer pehlivan ya da savaşçı çıkarılır, hangi tarafın askeri galip gelirse o taraf zaferi elde etmiş olurdu. (Güven, 1992; 28)

At yarışları Dîvânu Lugâti't-Türk'te “yarış” kelimesi ile ifade edilmesinin ve eserin birçok yerinde bulunmasının yanı sıra bu yarışların yöntem ve tekniği hususunda detaylı bilgi bulunmamaktadır. Ancak, çok ileride giden ve başlıca atları geçen atlara “ozgan at” (Atalay, I, 470) dendiği, yarışları en çok kazanan at türünün “arkun” (Atalay, I, 107) olduğu belirtilmektedir.

Eserde bahsi geçen at ve at yarışları ile ilgili kelimeler ise şu şekildedir:

Aran: ahır, at tavlası (I, 76).

Arkun: yaban aygırıyla evcil kısraktan olan at (I, 107).

At: at (I, 34, 53, 104, 115, 123, 147, 178, 184, 201, 203, 206, 225, 244, 255, 273, 275, 276, 278, 285, 289, 292, 296, 297, 300, 322, 324, 326,329, 338, 343, 361, 363, 390, 395, 406, 417, 426, 427, 430, 436, 446, 458, 461, 470, 472, 481, 483, 491, 507, 513).

Atgarmak: ata bindirmek (I, 225).

Atlanmak: ata binmek, atlanmak; bir şeyin üzerine çıkmak, atlaşmak, at haline gelmek (I, 255, 256, 285, 353; II; 254).

Atlaşmak: at ortaya koyarak bahse girmek, atı öndül koyarak yarış etmek (II, 114, 226).

Atlıg: atlı, süvari (I, 97, 166; II, 175; III, 37, 64, 435).

Bi: Kısrak (III, 88, 206, 310).

Çağıg: kamçı, sıırım (II, 210). Bkz. Çawıg.

Çawıg: kamçı, kamçı ucu (I, 374; II, 231). Bkz. çağıg

Çetgen: gem dizgini (I, 443).

Çından: at kula renkli at (I, 436).

Çilgü at: al at (I, 433).

Eder: eğer; hayvan eğeri (II, 224, 253, 283, 327; III, 300).

Él başı: ata bakan, seyis (I, 49).

Él: atı anlatır bir isim (I, 48).

Kaşga at: yüzü ak, gözlerinin çevresi kara olan at; peçeli at (I, 426).

Kewel: at yürüyüşlü, küheylan at, soylu at (I, 395; II, 133).

Kızgul at: boz ile kır arasında olan at (I, 483).

Köçüt: at (I, 357; II, 76).

Kösrük tuşag: atın ön ayaklarına vurulan köstek (I, 479).

Kuba at: rengi kumral (konur al) ile sarı arasında olan at (III, 217).

Kulun: tay (I, 215, 404; II, 90; III, 92).

Kulunlamak: kısarak yavru doğurmak (III, 92). Bkz. Kulnamak.

Kulunlug: tay sahibi olan (I, 500).

Kültürmek: güldürmek (II, 195); kültürmek (at) bağlatıp költelemek ve yıktırmak (II, 195).

Kümüldürük: at göğüslüğü (I, 17, 530). Bkz. Kömüldürük.

Mançuk: heybe, torba gibi at eyerine takılan şey (I, 476).

Monçuk: atın boynuna takılan değerli taşlar (I, 475).

Ol at yarışdı mening birle tawışlangaşı: O tavşanı öndül koyarak benimle at yarışı yaptı. Kim arkadaşını geçerse yenen odur ve tavşanı o alacaktır (II, 226, 227).

Or at: donu ile doru arasında bulunan at (I, 45).

Örk: yular, at tavlasi (I, 43).

Sıp akur: hayvan torbası (I, 487), sıp akuru; hayvan torbası; iki yaşındaki tayın yem yediği yer (I, 487).

Sıp: iki yaşına girmiş olan tay (I, 207, 219; III, 158).

Talas:At yarışında, top ve çevgen oyununda çizilmiş sınır ve gerilmiş ip(I, 366, 392). bkz> tasal

Tasal: çevgen oyununda çizilmiş sınır (I, 392). bkz> talas

Tay: tay (I, 206, 207, 313; III, 71, 158).

Taz at: alacalı at (III, 148).

Tıg: al ile doru arası at rengi, konur al (III, 127).

Tış: alın akıntısı gözünün önüne varıp kulaklarına çıkmayan ve burnuna inmeyen ikisi ortası kalan at (III, 125).

Torug: at rengi, doru renk (I, 373). Bkz. Torıg: tüm torug at; düz tamamıyla doru at (I, 338).

Tüm: at tonlarında düz renk (I, 338).

Yal: at yelesi (III, 13, 160). Bkz. Yalıg, yıl.

Yarış: yarış, at yarışı (II, 191, III, 10).

Yarışmak: yarışmak, yarış etmek, at yarışı yapmak; yarı yarıya üleşmek (I, 367, 474; II, 226, III, 10, 72).

Yıl: at yelesi (III, 13). Bkz. Yalıg, yalıg.

Yortmak: dört nala koşturmak, bir işe başlamak üzere yürümek (III, 356, 435).

Yortuşmak: at yürütmekte yarış etmek (III, 101).

Yular: at yuları (III, 9, 28). Yularlamak; bağlamak (III, 9).

Yularlanmak: yularlanmak, yular takılmak (III, 114).

Yularlıg: Yularlı, yularlanmış (III, 49).

Yund: at (cins adı), atlar, at sürüsü (I, 235, 292, 389; II, 153; II, 7, 9, 223).

Yü(g)ürmek: (at) koşmak, yüğrükçe koşmak, geçmek, seğirtmek (I, 360; II, 13, 133, 137; III, 68, 69).

Yüğürmek:(at) koşmak, yüğrükçe koşmak, geçmek, seğirtmek;bezerişyapmak (I, 360; II, 13, 133, 137; III, 68, 69).

Yüğürgen: (at) koşucu yüğrük at (III, 54).

Yüğürgen: (at) koşucu yüğrük at (III, 54).

Yüğürtmek: koşturmak (II, 274, III, 437).

Çevgen:

Çevgen günümüzde “polo” adıyla tanınan, atla oynanan bir spor olup, Türklerin ünlü bir oyunudur. Çevgen bazı yörelerde çöğen, çevgan, bandal, tubuk şeklinde adlandırılmaktadır. İncelememiz sırasında Divan’da bir çocuk oyununun açıklamasında yer alan “bandal”ın izahında “çevgen” hususuna değinildiğinin tespit edilmiş olması, Güven’in çevgen oyununa bazı yörelerde “bandal” adının da verildiğini bildirmesi ile paralellik göstermektedir. (Güven, 1992; 33)

Çevgen, karşılıklı iki takımın at üzerinde ve geniş bir meydana hakemin saha ortasına yerleştirdiği topu, oyuncuların elindeki değnek vasıtasıyla karşı takımın kalesine atarak veya muayyen bir hedefe isabet ettirerek fazla sayı yapma gayesiyle oynanır. (Güven, 1992; 33)

Eserde çevgen oyununun yöntem ve tekniği hakkında detaylı bilgi olmamakla birlikte, oyunu kazanan takımın ödül kazandığı ve bu ödülün “tanguk” (Atalay, III, 365); oyunda sopa ile vurulan topun ise “topık” (Atalay, I, 380) şeklinde adlandırıldığı, anlaşılmaktadır. Ayrıca bu oyunu oynamak için kullanılan sopanın da çevgen şeklinde adlandırıldığı tespit edilmiştir. Nitekim Yıldız, çevgen oyununda kullanılan sopanın zamanla oyun ismi haline geldiğini belirtmektedir (Yıldız 2002; 54). Dîvânu Lugâtî’t-Türk’te çevgen teriminin yer aldığı ifadeler şu şekildedir:

Eğişmek: Çevgen eğmekte yardım ve yarış etmek (I, 187).

Ol anuñ birle çögen urdı ümleşü: O onunla şalvarını ortaya koyarak çevgen oynadı (I, 242).

Ol meniñ birle topık kapışdı: O benimle top kapıştı (çevgen oyununda top kapıştı) (II, 88).

Topık: Çevgenle vurulan top, topaç (I, 380).

Top: “ Topık” kelimesinin kısaltılmasıdır (III, 119).

Bandal: “Ağaçtan omuz başı şeklinde çıkarılan parça”. Bunu çocuklar alırlar yakarlar geceleyin közünü birbirlerine vururlar, atarlar. Buna ot bandal denir, çevgen oyununda oynanır (I, 482).

Çögen: çevgen (I, 402).

Tanguk: Çevgen oyununda, gerilen ipten topu geçirebilen adama verilen ipek kumaş parçası (III, 365).

Ol çögen egtürdi: O, çevgen eğdirdi (I, 223).

Talas:at yarışında, top ve çevgen oyununda çizilmiş sınır ve gerilmiş ip (I, 366, 392). bkz> tasal

Tasal: çevgen oyununda çizilmiş sınır (I, 392). bkz> talas

Av ve Avcılık:

Eski Türkler avcılığı, beslenme ihtiyaçlarını gidermek ve savaşa hazırlayıcı bir idman olarak kabul etmişler, savaşlardan önce büyük sürgün avları düzenlemişlerdir. Av için alıştırılmış kartal, şahin, doğan gibi yırtıcı kuşlarla tazı ve zağar cinsi köpeklerle yaya ve at üzerinde yapılan ve sığır adı verilen sürekl avları Türklerin sosyal hayatında önemli bir yere sahiptir. (Güven, 1992;23) Dîvânu Lugâti't-Türk'te beyit ve dörtlüklerde de av hususuna değinilmiştir:

Çağrı alıp arkun münüp arkar yeter,

Awlar keyik taygan ıdıhp tilkü tutar.

(Doğanı alıp küheylana binerek dağ keçisine erişir; geyik avlar, tazıyı salıp tilki yakalar.) (Atalay, I, 421)

Yigitleriğ ışlatu,

Yıgaç yemiş ırgatu,

Kolan keyik awlatu,

Bedhrem kılıp awlanalım,

(Yiğitleri çalıştırarak, meyve toplayarak, kolan ve geyik avlatarak bayram yapıp avunalım) (Atalay, I, 263)

Eserde yer alan av ve avcılık terimlerine bakıldığında genellikle kuş, geyik, balık avlarının ve derisinden, kürkünden faydalanılabilecek hayvan avlarının ön plana çıktığını görmekteyiz. Bahsi geçen ifadeler şu şekildedir:

Amaçlık Yer: "Atış yapmak için nişangâh olarak ayrılan yer" (I, 150).

Argag: balık avlamak için kullanılan ucu eğri demir, olta (I, 141).

Argağ: "Balık avlamak için kullanılan ucu eğir demir olta" (I, 143).

Atım: Atım er: iyi atan adam, nişancı (I, 75).

Aw: "Av" (I, 81).

Awlalmak: avlanmak (I, 295, 296). bkz> awlanmak

Awlamak: avlamak (I, 287, 421;II, 45).

Awlanmak: avlanmak (I, 298). bkz> awlalmak

Awlatmak: avlatmak (I, 263, 265).

Awmak:toplaşmak, üşüşmek; etrafını çevirmek, avlanmak(I, 174, 310;II, 137; III, 40). bkz> awalamak, awlamak

Başgan: “50 rıttan 100 rıttla kadar olan büyük balık” (I, 438).

Çanka: “Bir çeşit tuzak” (I, 427).

Çapak: “Türk gölünde bulunan ufak bir balık” (I, 380).

Edhergen: “Bu köpek yaban hayvanın avını çok aramaktadır” (I, 152).

Irgağ: “Donmuş olan buz bu buzluğa çekip getirmek için kullanılan kanca” (I, 141).

İt keyinki kowdu: İt avı kovdu kovaladı (II, 16).

İzdenğ: Balık avlanan bir çeşit ağ yaş ağaç çubukları suyun içinde dizilir çayın ortasında bir kapı bırakılır ağ kapının ağzına konur. Balıklar ağa girer girmez hemen çıkarılır (I, 116).

Kuşlag: Kuşların çok olduğu yerdir, burada av yapılır (I, 465).

Kuşlaglanmak: kuş avlağı yapmak (II, 273).

Kuşlamak: kuş avlamak (I, 22; III, 299). kuşlatmak kuş tutturmak, kuş avlatmak (II, 343, 348).

Ol itiğ keyikge üşgürdü: O köpeğini geyiğe kışkırttı (I, 228).

Saçratgu: Tuzak çeşidi: Çatalı birleşik iki dal alınır dallar arasına çengeller bulunan ipler bağlanır sonra toprağa gömülür üzerine tane dökülür. Kuş taneleri toplamak için indiğinde çengel boynuna yani ayağına takılarak yakalanır (II, 331).

Sıgır: “Hanların halk ile beraber yaptıkları bir çeşit av” (I, 364).

Taygan: Tazı, av köpeği (I, 421; II, 15; III, 174).

Tor: “Tuzak kuş balık avlanan ağ” (III, 121).

Tuzak: “Av için kullanılan tuzak” (I, 380).

Tüwek: “Yaş söğüt ağacının veya benzer bir ağacın kabuğu boru gibi çıkarılır serçe kuşlarını vurmak için içerisine yuvarlak tane konularak atılır”. Bu borudan dahi yapılabilir (I, 388).

Üçlüç: “Başları bir demirle birleştirilip üç çubukla yapılan tavşan tuzağı” (I, 95).

Yapgak: “Kuş avlanan bir çeşit tuzak” (III, 42).

Güreş:

Güreş Türklerde en eski spor türlerinden biri olup ata sporlarımız arasındadır. Yiğitlik oyunu olarak nitelendirilen güreş, eğlencelerin, düğünlerin ve bayramların devamlı törenlerinden biri olmuştur. (Güven, 1992; 4) Türk boylarında sonbaharda sadece güreşlerin yapıldığı büyük şenlikler düzenlediğı bilinmektedir. (Yıldız, 2002; 34) Divan'da güreşin özellikleri, ne zaman ve nasıl yapıldığı belirtilmemekle birlikte; birtakım fiiller açıklanırken güreşten söz edilmiştir. Örneğın; "kısarak" kelimesinin izahında "kız birle küreşme, kısarak birle yarışma" (Kız ile güreşme kısarak ile yarışma: Kızla güreşme; çünkü kızlar kuvvetli olur, seni alt eder; kısarakla yarışma kısarak attan daha çevik, daha sıçrayışlı olduğundan seni yener). Bu Hakanlılardan bir kızın, gerdek gecesi Sultan Mesud'u, ayağıyla dokunup yıktığı için Hakanlıların Sultan Mesud hakkında söyledikleri bir savdır (Atalay, I, 474). Yine bir dörtlükte güreş şu şekilde yer almaktadır:

Yay kış bile karıştı,

Erdem yasın kuruştı,

Çeriğ tutup körüşti,

Oktagalı örtüşür.

(Yazla kış karışlaştı; hüner yayını kuruştı, saf bağlayıp güreşti, savaş coştu, vuruştular, birbirlerine ok atar gibi oldular.) (Atalay, II, 97)

Divan'da güreş ile ilgili yer alan diğerkelimeseler ise şu şekildedir:

Badgamak: Güreşte ayak yakalamak, çelme vurmak (III, 289).

Bagdamak: Güreřte sarmaya almak, sarmalamak, ayak yakalamak, çelme vurmak (II, 364; III, 276, 277, 289). Ol anıñ adhakın bagdattı: O onun ayağını güreşte sarmaya aldırđı (II, 327).

Çalış: çelme, güreş (I, 368).

Körüşmek: güreşmek (II, 97). bkz> küreşmek

Küreşmek: güreşmek (I, 474). bkz> körüşmek

Okçuluk:

Türklerde okçuluk sadece bir savaş uğraşı değil, zevkli bir idman ve yarışma biçimindedir. Düzenlenen her törende okçuluk yarışmaların sembolü halindedir. (Yıldız, 2002; 41) Türklerin ok atmadaki mahareti Çin kaynaklarında da dile

getirilmiştir. (Güven, 1992; 19) Dîvânu Lugâtî't-Türk'te de ok ve okçuluktan birçok kez söz edilmektedir. Aşağıdaki savaş tasvirinin yapıldığı dörtlük ve kelimeler bunlardan birkaçıdır:

Alplar arıĝ alkıŝur,

Küç bir kılıp arkaŝur,

Bir bir üze alkaŝur,

Edhgermedhip ok atar.

(Yiĝitler birbirlerini öldürüyorlar, yardımlaŝarak kuvvetlerini birleŝtiriyor, birbirlerini övüyorlar, savaşta ölümden korkmayarak ok atıyorlar.) (Atalay, I, 237)

Atıŝgan: "Yarışmak için ok atıŝmak âdetidir" (I, 157).

Baŝaklanmak: ok temrenlemek, oka temren takılmak (II, 264, 265).

Baŝaklıĝ: başlı, temrenli (I, 497).

Borı: ok ucuna geçirilen temren oyuĝu halkası; hokka ve taş gibi şeylerin yarıl-maması için aĝızlarına geçirilen halka (III, 220).

Çuram: Ötekilerden daha uzaĝa giden yeĝni bir ok atılıŝı (I, 412).

Ok: ok (I, 37,157,160,166,170, 180,193, 199, 217, 222, 237, 267, 275, 326, 393,457, 493,494, 522).

Okçı: okçu (II, 199).

Okta yazdurmak: ok atmakta yanılmak (III, 95).

Oktam: ok atımı; okluk; bir oktam yer; bir ok atımı yer (I, 107).

Oktamak: ok atmak (I, 26; II, 97).

Oktaŝmak: ok atıŝmak; kur'a için ok atıŝmak (I, 231).

Oktatmak: ok attırmak (I, 260).

Ol meniĝ birle ok atıŝgan: O, benimle -yarışmak için- ok atıŝmak âdetidir (I, 157).

Temürgen: ok temreni (I, 522). bkz> temürken

Temürken: ok temreni (I, 522). bkz> temürgen

Yeten: ok atılan tahta yay; atımcı yayı, hallaç yayı (III, 21). bkz> yeteñ

Yüg: ok yeleĝi (III, 45, 70, 97, 143). bkz> yök, yük, yün

Atletizm:

Eserde atletizm kapsamında yer alan koşu ve atlama hususları bulunmakla birlikte; bu sporların teknik bir spor olarak yapılıp yapılmadığı hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Ancak "segrişmek" kelimesinin izahında bu konuda yarış yapıldığı açıktır. Aşağıdaki cümle bu durumu örnelemektedir:

Ol mening birle segrişdi: O, benimle -hangimiz daha iyi sıçırıyoruz diye- seğirtmekte, atlamakta yarıştı (Atalay, II, 225).

Eserde atletizm bağlamında yer alabilecek diğer kelimeler şu şekildedir:

Aşumak: koşmak, aşmak (I, 123).

Segirtmek: Segirtmek, koşturmak (II, 274, III, 429).

Segrişmek: Seğrişmek, koşuşmak; seğirtmekte yardım ve yarış etmek (II, 225; I, 214).

Yélkin: Yelici, koşucu; misafir, yocu, konuk (I, 31; III, 33, 37, 288, 309).

Yélmek: koşmak (III, 64).

Yügrük: koşucu, geçici, yüğrük (I, 110; III, 45, 175).

Yügrüşmek: koşuşmak (III. 102, 367)

Yügürgen: Çin'den İşlam diyarından gelen kervanın müjdecisi; her zaman koşan, koşucu (II, 15; III, 54).

Yügürtmek: koşturmak (II, 274; III, 437).

Zap zap barmak: zıp zıp koşmak, çabuk gitmek (I, 319).

Yüzme:

Eserdeki kelime izahlarında, yüzme sporunun teknik mahiyette olup olmadığına dair kesin bilgiler bulunmayıp tespit ettiğimiz "çumruşmak" kelimesinin "Dalmakta yardım ve yarış etmek. O benimle suya dalmakta yarıştı." (Atalay, II, 208.) şeklindeki açıklaması yüzme alanında da yarış yapıldığını göstermektedir. Bahsi geçen diğer kelimeler aşağıdaki gibidir:

Çapınmak: kamçılamak; yüzmek (II, 149).

Çapmak: Yüzmek (II, 3).

Çumruşmak: Dalmakta yardım ve yarış etmek. O benimle suya dalmakta yarıştı (II, 208).

Çumuşmak: Suya dalmakta yarış etmek (II, 111).

Çümtürmek: Suya daha derin dalmak (II, 182).

Çümürmek: Suya derin dalmak (II, 85).

Çümüşmek: Suya daha derin dalmakta yarış etmek (II, 111).

Diğer Sporlar:

Eserde kayak, tırmanma ve bir rekreasyon etkinliği olan gezi hususunda sınırlı açıklama bulunup bu alanlar hakkında detaylı bilgi mevcut değildir. Bu bağlamda yer alan kelimeler ve izahları aşağıdaki gibidir:

Kayak

Ol anıñ birle tayışdı: O, onunla kaymakta yarış etti (III, 188).

Tırmanma

Yarmanmak: tırmanmak (III, 111).

Gezi

Kezişmek: Gezmekte yarışmak (II, 100).

Kezit: Gezdirmek (II, 306).

Kezmek: gezmek, dolaşmak (II, 10).

Yadaglık: yayalık, yaya yürüyüş (III, 51).

OYUN

İnsanın fizyolojik ve psikolojik gelişimine yadsınamaz bir katkısı olan oyun kavramı farklı kültürlere olduğu gibi Türk kültürüne de dini ritüellerde, eğitim alanında, beden terbiyesi ve eğitiminde, sosyo-kültürel, sportif ve rekreatif bir etkinlik olarak çeşitli şekillerde hizmet etmiştir. Divan'da tespit ettiğimiz oyunlar genel hatlarıyla günümüzde de çocuklar ve büyükler tarafından kabul gören, oynanan oyunlardır. Eserde yer alan oyunların bazılarının nasıl oynandığı hususunda bilgi bulunmakla birlikte bazılarının sadece adı geçmekte ya da başka bir oyunun izahı yapılırken o oyuna da değinilmektedir. Bahsi geçen oyunlar şu şekildedir:

Çenğli: Çenğli menğli: Bir çocuk oyununun adıdır; salıncak (III, 379).

Karaguni: Akşamleyin çocukların oynadıkları bir oyunun adı (III, 243).

Köçürme: Köçürme oyun – “on dört” adı dahi verilen oyun. Yerde kale gibi dört çizgi çizilir, sonra ona on kapı yapılır, fındık ve ona benzer şeylerle bu kapılar üzerinde oyun oynanır (I, 491).

Münğüz Münğüz: “Boynuz-boynuz”. Bu bir çeşit çocuk oyunudur. Irmağın kenarına diz çökerek otururlar. Bacaklarının arasına akıcı yaş kum doldururlar, sonra elleriyle kuma vururlar. Onlardan birisi (ebe) “münğüz-münğüz” der ve çocuklar “ne münğüz” diye sorarlar. Birisi (ebe) boynuzlu hayvanları birer birer söylemeye başlar. Çocuklar da bunu tekrar ederler. (Ebe) bu arada deve, eşek gibi boynuzsuz bir hayvanın da adını söyler. Çocuklardan birisi bu hayvanı veya başka boynuzsuz bir hayvanın adını söylerse çaya atılır (III, 363, 364).

Ötüş: Oyunda ütme,yutma. Bu oyun şu şekilde oynanır: Çocuklar halka yaparak otururlar. Bir çocuk –çocuklardan birini- yanındaki çocuğu iter ve ona “ötüş ötüş” diye söyler, ona “arkadaşını, yanındakini it” demek ister (I, 60).

Yalınęu: Cariyelerin oynadığı bir oyundur. İpin iki ucu bir ağaca veya bir direğe bağlanır, ortasına cariyeye oturur, ayağıyla yeri teper, böylelikle kah yükselir, kah alçalır. (salıncak oyunu) (III, 380).

Aşık Oyunu: Eserde aşık oyunu doğrudan yer almamakla birlikte, oyun esnasında aşığın aldığı şeikle verilen isim aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Çik: Aşık oyununda aşığın yan yattığında çukur tarafı yukarı geldiğinde “çik turdı” denir” (I, 334).

Çelik Çomak Oyunu: Bu oyun hakkında ayrıntılı bilgi bulunmayıp başka bir oyun açıklanırken paralellikleri sebebiyle o oyunun açıklaması içerisinde yer almıştır.

Tuldi: Er topıknı adhrı birle tuldi: Adam topu çatal değnekle vurdu. Bu bir Türk oyunudur; şöyle oynanır: Oynayanların birisi oyunun kendi tarafından başlamasını istediğı zaman yukarıda anlatıldığı şekilde topa vurur. Bu işte kuvvetli vuran oyuna başlamış olur, çelik çomak oyununun vurmasında dahi böyle denir (II, 22,23).

Ceviz Oyunu: Eserde oyunun adının yer almasına rağmen nasıl oynandığı hususunda ayrıntılı bilgi mevcut değildir.

Atıç: Çocukların ceviz oynadığı çukur (I, 52).

Eteçlik: Ceviz oynamak için çukur açılmış olan yer (I, 151).

Tepük: Kurşun eritilerek iğ ağırşığı şeklinde dökülür, üzerine keçi kılı veya başka bir şey sarılır, çocuklar bunu teperek oynar (I, 386).

Cambazlık: Yıplamak: İp üzerinde oynamak, cambazlık etmek (III, 308).

Dans: Türk kültüründe toy, şölen gibi törenlerin önemli bir yeri olduğu, çeşitli sebeplerle bu törenlerin düzenlendiği bilinmektedir. Eserdeki kelime izahlarına bakıldığında “dans, raks, oyun” kavramlarının birlikte ele alındığı; ancak türleri, nasıl ve ne zaman oynandığı hususunda bilgi verilmediği görülmektedir. Ayrıca eğlence kültürünün taşıdığı önem, eserde “Kurtga bühik bilmes yerim tar ter: Kocakarı oyun bilmez yerim dar der” (Atalay, III, 259) şeklinde yer alan ve bugün hala Anadolu’da kullanılan atasözünün varlığından da anlaşılmaktadır.

Büdik: oynayış, zıplayış (I, 412).

Büdhimek: oynamak, raksetmek. Şu savda dahi gelmiştir: Kurtga bühik bilmes yerim tar ter: Kocakarı oyun bilmez yerim dar der (III, 259).

Büdhüşmek: oyunda ve raksta yarışmak (II, 93).

Büdhütmek: oynatmak (II, 302).

Şans Oyunları:

Eserde şans oyunları ve türleri birebir yer almamakla birlikte aşağıdaki kelime izahlarından bu oyun kültürünün var olduğu anlaşılmaktadır.

Evleşmek: Evini ortaya koyup kumar oynamak (I, 240, 241).

Utmak: oyunda yutmak, oyunda ütmek (I,170, 200; II, 103).

Utuşmak: oyunda yutuşmak (I, 180).

Ol yarmak utsuktı: O oyunda para yutuldu (I, 242).

Ol mening birle oynadı kökürçünleşü: O benimle ortaya güvercin koyarak oyun oynadı (II, 226).

Yukarıdaki oyunların yanı sıra aşağıda yer alan kelimelerin de oyun kültürünü yansıtmaları sebebiyle çalışmamızda yer alması gerektiği kanaatindeyiz.

Oxşagu: “Oyuncak”. Kadınlara da denir (I, 138).

Oynagu: “Oynayacak yer” (I, 121).

Kudhurçuk: Kız çocuklarının insan suretinde yaparak oynadıkları bebek, kukla (I, 501).

Ol mening birle topık ılışdı: O, benimle top asmakta yarıştı (Hangimiz topu daha iyi asacağız diye yarıştı) (I, 190).

Olar birbirge topık yumuşdı: Onlar, birbirine top yuvarlaştı (III, 74).

SONUÇ

Sonuç olarak döneminin söz varlığı ve kültürüne ulaşmada önemli bir kaynak olan Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki kelime ve açıklamalar vasıtasıyla, günümüzdeki spor ve oyun kültürünün eserin yazıldığı dönem olan 11. yüzyıl spor ve oyun kültürüyle birebir örtüştüğü, birtakım değişim ve dönüşümler geçirmiş olsa dahi özünün aynen korunarak devam ettirildiği görülmektedir. Bu zengin ve köklü mirasın korunması, gelecek kuşaklara aktarılması ve dünyaya tanıtılması hususunda, geleneksel spor ve oyunlarımızın turistik ve rekreatif faaliyetlerle desteklenmesi ve teşvik edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, eser içerisinde tasnif ettiğimiz çeşitli spor ve oyunlar, belirli bir yöntem ve teknik çerçevesinde ele alınıp kültür aktarımında bir araç mahiyetinde olan turizm işletmelerinde, rekreasyon ve animasyon etkinlikleri kapsamında sunulabilir. Bu vesileyle, ziyaret edilen ülkenin kültürel dokusunun konuklara sunumu ve farklı bir kültürün etkinliklerini uygulama ve tecrübe fırsatı gibi hususlar hem konuk memnuniyeti artıracak hem de kültürümüze ait unsurların aktarımını kolaylaştıracaktır. Ayrıca günümüz şartlarına uyarlanarak yeniden disipline edilmiş bu spor ve oyunlar ülkemizde canlılığını koruyacak, unutulmaya yüz tutmuş olanlar ise halk muhayyilesinde güncellenecektir. Bu bilinçle ön çalışmasını yaptığımız; ancak bir bildirinin sınırlarını aşacağını düşünerek yer veremediğimiz geleneksel spor ve oyun türlerine ait terim ve kuralların ilgili federasyon ve başkanlıklara, turizm eğitimi veren üniversitelerin ilgili bölümlerine ulaştırılmasının yerinde olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akın, Y. (2004). *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atalay, B. (1998). *Kaşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugât'it Türk Tercümesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Caferoğlu, A. (1964). *Türk Dil Tarihi II*. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Fişek, K. (1980). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla ilişkileri Açısından Spor Yönetimi*. Ankara: S. B. F. Yayınları.
- Fişek, K. (1985). *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*. Ankara: Gerçek Matbaası.
- Güven, Ö. (1992). *Türklerde Spor Kültürü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Karahüseyinoğlu, M.F. (2007). *Küreselleşme ve Geleneksel Türk Sporları (Basılmamış Doktora Tezi)*. İstanbul: M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Korkmaz, Z. (1995). *Kaşgarlı Mahmud ve Dîvânu Lugât'it- Türk, Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Ankara: TDK Yay: 629.
- Korkmaz, Z. (1995). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*. Ankara: TDK Yay, C.1.
- Kunter, H.B. (1938). *Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Cumhuriyet Matbaası.

- Sökmen M. T. (1987), Eski Türk Toplumlarında Beden Eğitimi-Spor ve Geleneksel Türk Sporları. (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkmen, M. (1996), Türklerde Geleneksel Atlı Sporların Yapılışı, Kaynağı ve Bilinmeyen Yeni Boyutları (*Basılmamış Doktora Tezi*). İstanbul: M. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldız, D. (2002), *Çağlar Boyu Türkler'de Spor*. Ankara: TeleBasım Yayıncılık.

Farklı Bölümlerdeki BESYO Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımlarının Değerlendirilmesi

Gülçin GÖZAYDIN

T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: gulcingozaydin@gmail.com

Betül KURNAZ

T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

ÖZ

Bu araştırma; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde eğitim gören, Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulunda okuyan 3 bölüm öğrencileri arasında serbest zamanlarında yapmış oldukları aktiviteleri belirleyip karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Denekler 2010-2011 eğitim-öğretim yılı içerisinde Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu Öğretmenlik Bölümünden 152, Antrenörlük Bölümünden 200, Yöneticilik Bölümünden 144 öğrenci olmak üzere toplam 496 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 4'ü açık 25 kapalı uç olmak üzere toplam 29 sorudan oluşmaktadır. Anketin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Anketin alfa değeri % 77'dir(Yağmur,2006).Elde edilen veriler çapraz tablo ve ANOVA analizi uygulanmış ve anlamlılık düzeyleri 0,05 olarak belirlenmiştir. Analiz sonucunda, serbest zamanlarını değerlendirme durumlarına göre bölümler arasında $p<,000$ düzeyinde farklılık görülmüştür. Spor yapma durumlarına göre bölümler arasında bir farklılık görülmüştür($p<,010$). Katılmak istedikleri serbest zaman aktivitelerinde ise $p<,000$ oranında farklılık görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Beden Eğitimi ve Spor, Serbest zaman aktiviteleri

GİRİŞ

Değişme ve gelişme çağı olarak adlandırılan günümüzde insanoğlunu ilgilendiren her şeyin hızlı bir şekilde değişmesine ve gelişmesine rağmen bütün canlıların hayat ölçüsü olan ve insan hayatını anlamlı kılan zaman değiştirilememiştir Boş zamanları önemli yapan diğer bir yönü de bireylerde çeşitli doyumlara yol açmasıdır. Bir başka yönüyle, boş zaman faaliyetleri bireylerin sosyalleşmesi toplumla bütünleşmesi gibi açılardan da etkilidir (M.G.SB 1988). İnsan hayatının uzun ya da kısa süreli yinelenmesi imkansız başlangıcı ve sonu belli saat birimi

ile ölçülebilen bir bölümüdür(Tezcan1982). Tüm varlıkların eşit olarak paylaşmış oldukları bir değer olmasına rağmen varlıkların zaman algılaması ve zamana duydukları ihtiyacın önemi farklılaşabilmektedir. İnsanı diğer varlıklardan üstün kılan en önemli özelliklerden biride zaman kullanımının da yetki sahibi olmasıdır(Karaküçük 1999). Broadhurst(2001) Daha genel anlamıyla ise boş zaman kişinin özgürce kullanabileceği zaman dilimini ifade etmektedir

Bireysellikten toplumsallığa geçiş sürecinde, bireyin en kalabalık topluluklarla bir arada olma süreci öğrencilik dönemlerinde görülmektedir. Bunun daha mantıklı ve bilinçli tercihlerle oluştuğu dönem, gelişim dönemi olarak da düşünüldüğünde, üniversitelerdir. Üniversite eğitimi sırasında, olası aile ortamından da uzaklaşan bireyin yeni eğilimler ve yeni arkadaş grupları edinme döneminde kazandırılacak bazı alışkanlıklar onun tüm yaşam kalitesini de olumlu yönde etkileyebilecektir. Bu nedenle serbest zamanların değerlendirilmesi gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde üzerinde en çok durulan ve önem verilen ortak problemlerdendir.

Serbest zamanı iki tarafı keskin bir kılıca benzetmek mümkündür. Olumlu kullanılırsa kişisel ve toplumsal gelişim, olumsuz kullanılırsa bunalım, başıbozukluk gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Karaküçük,1997).

Serbest zamanlar spor yapmak, sağlıklı olmak ve kültürel etkinliklere katılmak gibi "pozitif" ya da çeşitli suçlar, uyuşturucu bağımlılığı ve şiddet gibi "negatif" olarak değerlendirilebilir. Rekreasyonun öğretilerle öğretilebilir olması ve şiddetin engellenmesindeki rolü gençlerin gelecekteki alışkanlıklarının yönlendirilmesi açısından önem taşımaktadır (Burkeen ve Alston, 2001).

Cardial ve ark.(2002) ABD'de üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada her beş öğrenciden birinin fazla kilolu olduğu ve bunların herhangi bir aktivite ile uğraşmadıkları ya da çok az efor sarf ettiren aktiviteleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu nedenle ABD üniversitelerinin % 63'ünde öğrencilerin mezun olabilmek için bazı fiziksel aktivite kurslarından geçmeleri istenmektedir. Bu sistemin, genel anlamda öğrencilerin davranış ve alışkanlıklarını olumlu yönde değiştirdiği saptanmıştır(Mansuroğlu,2002).

Ullrich-French & Cox, (2009) Öğrencilerin içsel güdülenmeleri de psikolojik açıdan aktivitelere katılımı önemli göstergesidir. Bireylerin serbest zamanlarını nasıl değerlendireceğine ilişkin kararları tamamen kendilerine özgü olup, bu yöndeki motivasyonunun oluşması sonucunda belirlenir. Bireyin çevreyi algılama ve etkilenme biçimi ise bu durum üzerindeki en önemli faktörlerden biridir. Günlük yaşamımız için çalışma hayatı ve diğer etkinliklerimizin sıkıcı ve

kendini tekrarlayan çabalara dönüşmesi, serbest zaman değerlendirme etkinliklerini yaşamımızın önemli bir parçası ve bir yenilenme aracı haline getirmiştir. Buna paralel olarak, kişilerin serbest zamanlarını değerlendirmelerine yönelik çok çeşenekli hizmetler sunan canlı bir sektör de oluşmuştur. Ekonomik verimliliğin artması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesiyle ortaya çıkan serbest zamanın bilinçli bir şekilde değerlendirilmesi, pozitif sonuçları olacak bütünsel bir çaba olmalıdır (Passmore et. al 2001).

Öğrencilerin içsel güdülenmeleride psikolojik açıdan aktivitelere katılımıda önemli göstergesidir.

Drakou et.al(2008) serbest zaman aktivitelerine katılımın öğrencilerin içsel ve kişilerarası etkileşiminin büyük rol oynadığını katılım düzeyinin de deneyim ve motivasyona bağlı olduğunu açıklamıştır.

Bu araştırmanın yapılmasındaki amaç, ülkemizdeki üniversite gençliğinin eğitim sürelerinde, mesleki eğitimleri yanı sıra serbest zaman değerlendirme eğitiminin de kendi yaşamlarına olumlu katkılar sağlayacağını göstermektir. Bu amaç doğrultusunda, üniversite eğitimi alan öğrencilerin bu konu ile ilgili görüşlerini tespit etmeye yöneliktir.

YÖNTEM

Araştırmanın çalışma evrenini 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulunda öğrenim gören 3 bölümün ve öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu 2010-2011 eğitim-öğretim yılı içerisinde Öğretmenlik Bölümünden 152, Antrenörlük Bölümünden 200, Yöneticilik Bölümünden 143 öğrenci olmak üzere toplam 495 öğrenciye uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak 4'ü açık 25 kapalı uç olmak üzere toplam 29 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak 4'ü açık 25 kapalı uç olmak üzere toplam 29 sorudan oluşmaktadır. Anketin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Anketin alfa değeri % 77'dir(Yağmur,2006).

Elde edilen veriler çapraz tablo ve ANOVA analizi uygulanmış ve anlamlılık düzeyleri 0,05 olarak belirlenmiştir.

ANALİZ VE BULGULAR

Tablo 1 Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümleri

Bölümler	n	%
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	152	30,6
Antrenörlük Eğitimi Bölümü	200	40,4
Spor Yöneticiliği Bölümü	144	29,0
Toplam	496	100,0

Tablo 1’de araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri gösterilmektedir.

Tablo 2 Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılımları

YAŞ	n	%
18-20	141	28,5
21-23	297	59,9
24-26	26	9,6
27-28	10	2
Toplam	496	100,0

Tablo 2’de katılımcıların yaş dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 3 Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman verimli kullanma durumları

	Tüm Bölümler		Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	Antrenörlük Eğitimi	Spor Yöneticiliği
	n	%	n	n	n
Evet	149	30	30	77	42
Hayır	148	29,8	38	78	32
Kısmen	199	40,1	84	45	70
Toplam	496	100,0	152	200	144

Tablo 3’de serbest zamanları verimli kullanma durumlarına ilişkin frekans ve yüzdelik dağılımlar gösterilmiştir.

Tablo 4 Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman değerlendirme şekilleri

Serbest zamanlarınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz?	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği		Antrenörlük Eğitimi		Spor Yöneticiliği	
	n	%	n	%	n	%
Müzikle uğraşarak	10	6,6	79	39,5	9	6,3
Dans Faaliyetleri	14	9,2	25	12,5	10	7,0
Sanat ve el becerileri	10	6,6	54	27,0	8	5,6
Spor ve oyun	26	17,1	11	5,5	45	31,5
Açık hava etkinlikleri	32	21,1	9	4,5	22	15,4
Çeşitli etkinlikler	48	31,6	16	8,0	38	26,6
Hobi faaliyetleri	12	7,9	6	3,0	11	7,7
Toplam	152	100,0	200	100,0	144	100,0

Tablo 4’de öğrencilerin serbest zamanlarını değerlendirme şekillerine ilişkin değerler gösterilmiştir.

Tablo 5 Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zamanlarında spor yapma durumları

Serbest Zamanlarınızı- da spor yapıyor musunuz?	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü		Antrenörlük Eğitimi Bölümü		Spor Yöneticiliği Bölümü	
	n	%	n	%	n	%
Evet	30	19,7	61	30,5	55	38,5
Hayır	50	32,9	70	35,0	30	21,0
Kısmen	72	47,4	69	34,5	58	40,6
<i>Toplam</i>	<i>152</i>	<i>100,0</i>	<i>200</i>	<i>100,0</i>	<i>143</i>	<i>100,0</i>

Tablo 5’de öğrencilerin spor yapma durumlarına ilişkin değerler gösterilmektedir.

Tablo 6 Araştırmaya katılan öğrencilerin katılmak istedikleri serbest zaman aktiviteleri

Serbest zamanlarınızı ne şekilde değerlendirilmek istersiniz?	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü		Antrenörlük Eğitimi Bölümü		Spor Yöneticiliği Bölümü	
	n	%	n	%	n	%
Müzikle uğraşarak	10	6,6	20	10,0	17	11,9
Dans Faaliyetleri	22	14,5	43	21,5	42	29,4
Sanat ve el becerileri	12	7,9	7	3,5	5	3,5
Spor ve oyun	6	3,9	59	29,5	1	,7
Açık hava etkinlikleri	24	15,8	22	11,0	26	18,2
Çeşitli etkinlikler	44	28,9	34	17,0	40	28,0
Hobi faaliyetleri	34	22,4	15	7,5	12	8,4
<i>Toplam</i>	<i>152</i>	<i>100,0</i>	<i>200</i>	<i>100</i>	<i>143</i>	<i>100</i>

Tablo 6’da öğrencilerin katılmak istedikleri aktivitelere ilişkin frekans ve yüzdelik değerler görülmektedir.

Tablo 7. Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin farklılık gösteren değişkenlerin ANOVA sonuçları

ANOVA sonuçları	F	Sig.
Serbest zamanı verimli kullanma	19,138	,000
Serbest zamanlarını değerlendirme şekilleri	82,476	,000
Serbest zamanlarında spor yapma durumları	5,631	,004
Katılmak istedikleri serbest zaman aktiviteleri	11,227	,000

Tablo 7’de öğrencilerin serbest zamanı verimli kullanma, serbest zamanlarını değerlendirme şekilleri ve katılmak istedikleri aktiviteler açısından farklılık gözlenmiştir ($p < ,000$). Ayrıca bölümler arası spor yapma durumları arasında da anlamlı farklılık göstermiştir ($p < ,004$).

SONUÇ

Araştırmamızın verilerine göre, tüm bölümlerin serbest zamanlarını %40,1 kısmen verimli kullandıklarını belirtmişlerdir. Bölümler arasında $p < ,000$ değerinde anlamlı farklılık görülmüştür. Bu farklılık Antrenörlük eğitimi bölümü öğrencilerinden kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni serbest zamanlarında okul dışı mesleki eğitimlere katılmalarından kaynaklanabilir.

Serbest zaman değerlendirme şekilleri açısından öğretmenlik bölümü %31,6 çeşitli etkinlikler, Antrenörlük eğitimi bölümü %39,5 müzikle uğraşmak, spor yöneticiliği %31,5 spor ve oyun aktivitelerinde bulduklarını belirtmişlerdir. Bölümler arasındaki $p < ,000$ değerindeki bu farklılık serbest zamanlarında ihtiyaç duydukları etkinliklere katıldıkları düşünülebilir.

Spor yapma durumları incelendiğinde, Öğretmenlik bölümü öğrencileri %47,4 kısmen yaptıklarını, Antrenörlük eğitimi öğrencileri %35,0 Spor yapmadıklarını, Spor Yöneticiliği bölümü öğrencilerin %38,5 spor yaptıklarını belirtmişlerdir. Bölümler arasındaki $p < ,004$ değerindeki bu farklılık müfredat programlarının uygulamalı ders yükünden dolayı düşünülebilir.

Katılmak istedikleri etkinlikler değerlendirildiğinde, Öğretmenlik bölümü öğrencileri %28,9 oranında Çeşitli etkinlikler tercih etmişlerdir. Antrenörlük eğitimi öğrencileri %29,5 Spor ve oyunu, Spor yöneticiliği bölüm öğrencileri de %29,4 Dans faaliyetlerini tercih etmişlerdir. Bölümler arasında $p < ,000$ değerinde anlamlı fark bulunmuştur. Bu farklılık bölüm öğrencilerin ihtiyaç duyduğu ve katılmaktan mutlu olduğu etkinlikler olabileceği düşünülebilir.

Örneğin, Haase et.al (2004) üniversite öğrencilerinin boş zamanlarında katıldıkları fiziksel aktiviteleri belirlemek için yaptıkları katılım sıklığı ile katılımdan beklenen sağlıkla ilgili fayda arasında önemli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde Karvonen' in (1996) yaptığı çalışmada da fiziksel aktivitenin hasta olma oranını azalttığı, çalışma kapasitesine olumlu etki yapıp mutluluk hissi verdiği sonuçlarının çıktığı görülmüştür.

Sonuç olarak, Serbest zaman etkinlik alanında uluslararası düzeyde deklarasyonların yayınlandığı boş zaman etkinliklerine yönelik girişimlerin amacı, insanlığın boş zamanlarını iyi değerlendirerek daha kaliteli bir dünyaya katkıda bulunmasının sağlanmasıdır(Büküşoğlu,2005).

Serbest zamanı, fiziksel aktiviteyle geçirmenin en önemli sonuçları, öğrencilerin beceri, bilgi ve güven aşılmasıdır. Armstrong(2000) Fiziksel aktiviteler sağlık için önemli bir yer tutmaktadır ve yapılan fiziksel aktivitelerin sağlık açısından birçok yararı olduğu belirtilmektedir

Amstrong (2006) öğrencilerin endişe verici eğilimlere karşı serbest zamanlarını kötüye kullanma potansiyellerinin olduğunu belirtmiştir.

Bu bağlamda, gençlerin serbest zaman etkinliklerine dahil olmasına yönelik organizasyonların yapılmasında en büyük sorumluluk, üniversitelere düşmektedir. Üniversiteler, bünyelerinde yetiştirdikleri öğrencileri meslek sahibi olmak üzere yetiştirmenin yanı sıra onların, yaşamın farklı alanlarında da kendilerini gerçekleştirmelerine zemin hazırlamalıdır.

Cavill et.al.(2001) serbest zaman aktivite içinde fiziksel aktivite dersleri endişe verici durumları ortadan kaldırma ve çözüm üretme olarak tanımlamaktadır.

Serbest zamanın yapıcı, geliştirici, özgürleştirici bir tarzda geçirilmesi için gençlerin içinde buldukları sosyo/ekonomik koşullar ve üniversite imkânlarının iyileştirilmesi bir gerekliliktir. ÇOMÜ öğrencilerinin boş zamanlarını daha etkin, aktif ve yararlı faaliyetlerle geçirebilmeleri konusunda, boş zamanlarını daha iyi değerlendirebilecekleri imkanlar; tesisler oluşturulmalı, Boş zamanı değerlendirecek sosyal tesislerin ve hizmet yerlerinin alt yapısı uygun hale getirilmeli ve oluşturulan bu tesislere rekreasyon uzmanları atanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Armstrong, N., & Welshman, J.R. (2006). The Physical Activity Patterns of European Youth with Reference to Methods of Assessment. *Sports Medicine*, 36: 1067–1086.
- Association For Physical Education. (2008). *A Manifesto for A World Class System of Physical Education*. Reading,

- Armstrong, N. (2000). Benefit of Physical Activity During Youth, Hacettepe Ün.v., VI Üniversite Spor Bilimleri Kongresi Özet Kitapçığı, 3-5 Kasım 2000, Ankara.
- Büküşoğlu, N. ve Bayturan, A.F. (2005). Serbest Zaman Etkinliklerinin Gençlerin Psiko-Sosyal Durumlarına İlişkin Algısı Üzerindeki Rolü, *Ege Tıp Dergisi*, 44 (3) : 173 – 177.
- Burke, E. W., M. A. Alston (2001). Using Recreation To Prevent Violence And Drug Abuse. *Parks and Recreation*, 36 (3): 80-85.
- Broadhurst, R., (2001) *Managing Environments For Leisure And Recreation*, London, GBR:Routledge, , s.3.
- Cavill, N., Biddle, S., & Sallis, J.F. (2001). Health Enhancing Physical Activity Or Young People: Statement Of The United Kingdom Expert Consensus Conference, *Pediatric Exercise Science*, 13: 12–25.
- Drakou, A., Tzetzis, G., Mamantzi, K. (2008). Leisure Constraints Experienced By Students in Greece
- Haase, A., Staptoe, A., Sallis, J., F., Wardle, J.(2004) Leisure Time Physical Activity In University Students From 23 Countries: Associations With Health Beliefs, Risk Awareness and National Economic Development, *Preventive Medicine*, 39: 182-190
- Karvonen, M., J. (1996). Physical Activity For A Healthy Life, Res. Q. *Exercise Sport*,(2): 213-5.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme)* 3. Baskı, Ankara: Bağırhan Yayinevi.
- Karaküçük, S., (1997). *Rekreasyon, Bos Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Bağırhan Yayinevi.
- Lim Khong Chiu (2009). University Students' Attitude, Self-Efficacy and Motivation Regarding Leisure Time Physical, *Jurnal Pendidik dan Pendidikan*, Jil. 24: 1–15
- Mansuroğlu, S. (2002). Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Serbest Zaman özellikleri ve Dış Mekan Rekreasyon Eğilimlerinin belirlenmesi, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15(2): 53-62.
- M.E.G.S.B. (1998). *Beş yıllık Kalkınma Planı*. Ankara: M.E.G.S.B yayını.
- Passmore, A. ve French, D., (2001). Development and Administration of a Measure to Assess Adolescent's Participation, *Spring* 36 (141): 67.
- Tezcan, M.(1982). *Sosyolojik açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:116.
- Ullrich-French, S., & Cox, A. (2009). Using Cluster Analysis To Examine The Combinations Of Motivation Regulations Of Physical Education Students, *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 31: 358–379.
- Yağmur, R. (2006). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerin Serbest Zaman Aktivitelerinin Karşılaştırılması*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Çanakkale İlinde Yaşayan Farklı Sosyo- Demografik Özelliklere Sahip Bireylerin Serbest Zaman Doymularının İncelenmesi

Gülçin GÖZAYDIN

T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Bedensel Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: gulcingozaydin@gmail.com

Gül ÇİÇEK

T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Bedensel Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, farklı sosyo-demografik değişkenler açısından serbest zaman doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini Çanakkale ilinde yaşayan 20 ila 40 yaş arasında 110 Bay 90 Bayan olmak üzere toplam 200 kişi oluşturmaktadır. Bireylerin serbest zaman doyum düzeyini belirlemek amacıyla Serbest zaman doyum düzeyleri Beard ve Ragheb (1980) tarafından geliştirilen, Gökçe ve diğerleri (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Serbest Zaman Doyum Ölçeği (SZDÖ/Leisure Satisfaction Scale) kullanılmıştır. Verilerin analizinde Betimsel istatistik ve ANOVA varyans analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bireylerin serbest zaman doyum düzeyleri eğitim, ve medeni hal değişkenlerine göre farklılık göstermiş ancak cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermemiştir.

Anahtar sözcükler: Serbest zaman doyum, sosyo-demografik özellikler

GİRİŞ

Yaşam doyumunu, insanın mutluluğu ile ilgili kavramlardan öznel iyi oluşun bilişsel yönünü temsil etmektedir. Öznel iyi oluş, kişinin yaşamını bilişsel ve duygusal olarak değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu değerlendirme, olaylara verilen duygusal tepkileri ve doyumun bilişsel değerlendirmesini içermektedir (Diener, 1984). İnsanlar, birçok hoş ve çok az hoş olmayan duygular hissettiklerinde, ilgi çekici aktivitelerde bulduklarında, birçok sevinç ve çok az acı yaşadıklarında ve yaşamlarından memnun olduklarında yüksek bir öznel iyi oluş yaşamaktadırlar. İyi bir hayat ve ruh sağlığıyla ilgili başka özellikler de bulunmaktadır ancak öznel iyi oluş alanı, kişinin yaşamına ilişkin kendi değerlendirmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır (Diener, 2000).

Torkildsen (2005) Serbest zaman hayatımızda yükselen önemli bir role sahiptir. Çünkü serbest zaman birçok ihtiyacı karşılar, stresi düşürür, etkili öğrenmeyi artırır ve bedensel, zihinsel sağlık dengesini kazandırır. Du Cap (2002) Serbest zaman doyumunu, bireyin serbest zaman deneyimlerinden ne bireyin serbest zaman deneyimlerinden ne kadar memnun olduğunun derecesini gösterir.

Yaşam doyumunu ise kişinin kendi seçtiği kriterlere göre yaşamının niteliği hakkındaki genel değerlendirmesi olarak ele alınmaktadır. Diener ve Lucas'a (1999) göre, yaşam doyumunu hali hazır yaşamdan doyum, yaşamı değiştirme isteği, geçmişten doyum, gelecekte doyum ve kişinin yakınlarının o kişinin yaşamı hakkındaki görüşlerini kapsamaktadır. Doyum alanları ise iş, aile, serbest zaman, sağlık, para, benlik ve kişinin yakın çevresi olabilmektedir (Dost,2007).

Sosyo-ekonomik yapının önemli bir yansıması olan kullanıcı özellikleri ve rekreasyonel eğilimleri etkileyen etmenler; yaş, cinsiyet, gelir durumu, meslek, eğitim düzeyi, medeni durum, aile yapısı, çocuk sayısı, konut özellikleri, zevkler ve algılama olarak sıralanabilir (Talay, 2010).

Diener'a (1984) göre cinsiyet ve yaş gibi biyo-sosyal değişkenler öznel iyi oluşu etkileyen faktörler arasındadır, ancak sosyo-ekonomik durumun, yaş ve cinsiyete göre yaşam daha güçlü ilişkiler gösterdiğini ve sosyo-yapısal yordayıcısının gelir ve sosyal statü olduğunu belirtmektedirler (Staudinger, et.al. 1999).

Bazı sosyo-demografik değişkenlerin serbest zaman doyum düzeylerine ilişkin farklılıklar gösteren çalışmalar mevcuttur. Bunlar:

Eğitim düzeyi ile bireylerin katıldıkları boş zaman faaliyetleri arasında da önemli bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin eğitim düzeyi yüksek bireyler, sinema, tiyatro, opera, bale gibi kültürel faaliyetleri eğitim seviyesi düşük bireylere nazaran daha fazla tercih etmektedirler.

Saçcan (1986), yeni yerler ve yeni şeyler görme arzusunun eğitim düzeyi ile doğru orantılı olarak arttığını belirtmiştir.

Serbest zaman hayatımızda yükselen önemli bir role sahiptir. Çünkü serbest zaman birçok ihtiyacı karşılar, stresi düşürür, etkili öğrenmeyi artırır ve bedensel, zihinsel sağlık dengesini kazandırır (Torkildsen, 2005). Serbest zaman doyumunu, bireyin serbest zaman deneyimlerinden ne bireyin serbest zaman deneyimlerinden ne kadar memnun olduğunun derecesini gösterir (Du Cap 2002).

Cinsiyet, bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Gerçekleştirilen birçok bilimsel çalışma da bu olguyu

desteklemektedir. Culp (1998), cinsiyetin sosyal etkinin oldukça önemli bir parçası olduğu ve bireylerin boş zaman faaliyetlerini sınırlayan önemli bir unsur olduğunu belirtmiştir. Henderson ve diğerleri (1996) yapmış oldukları çalışmada, kadın ve erkeğin toplumda karşı karşıya kaldıkları meselelerin farklı olduğunu, dolayısıyla boş zamanlarında gerçekleştirdikleri faaliyetlerin de farklı olduğunu belirtmişlerdir. Moccia'ya göre (2000), cinsiyet, boş zaman faaliyetlerini tercih etmede önemli bir rol oynamaktadır. Altergoot ve McCreedy (1993) ve Hudson (2000) yapmış oldukları çalışmada Moccia'yı destekleyici sonuçlara ulaşarak, bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen faktörler arasında aile yapısının ve cinsiyetin önemli rol oynadığını belirlemiştir.

Bayanların fiziksel yapısı da boş zaman faaliyetlerine katılmayı etkileyebilmektedir. James (1995), çeşitli nedenlerden dolayı bayanların dış görünüşlerinin, halka açık tesislerde katıldıkları faaliyetleri sınırlandırabildiğini tespit etmiştir. Archer ve McDonald (1991), ergenlik çağındaki bazı kızların cinsiyete bağılı olarak bazı spor türlerine katılmadıklarını belirlemiştir. Birçok fiziksel aktivitenin erkekler tarafından tercih edilmesinin temel nedeni de erkeklerin beden yapısının kadınlara oranla daha güçlü olmasından kaynaklanmaktadır (Kane, 1990; Nelson, 1994).

Sonuç olarak, Gelecekte boş zaman servislerinde değişimi anlamak, değişimi yaratmak ve değişimi kontrol edebilmek daha fazla önem taşıyacaktır. Bu değişime hazır olmak için eğitimli insanlara ve güçlü ekonomiye ihtiyaç duyulacaktır. Bunu sağlamanın tek yolu ise sistemli çalışmadan geçmektedir.

YÖNTEM

Araştırma evrenini Çanakkale ilinde yaşayan kişiler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini Çanakkale merkezde yaşayan 110'u Bay 90'ı Bayan olmak üzere toplam 200 kişi oluşturmaktadır.

Araştırma problemine ilişkin mevcut bilgiler ilgili literatür taramasıyla sistematik bir şekilde verilmiş, böylece konu hakkında teorik bir çerçeve oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı Beard ve Ragheb (1980) tarafından geliştirilmiş ve birinci araştırmacı tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılmıştır. 24 maddeden oluşan ve 5'li likert yapıda olan ölçek, psikolojik, eğitimsel, sosyolojik, fizyolojik, rahatlama ve estetik olmak üzere 6 alt boyuta sahiptir. Ölçeğin orjinalinin alt boyutlarının faktör yük değerleri 0.38 ile 0.66 arasında değişiklik göstermiş, iç tutarlık katsayıları ise 0.85 ile 0.96 arasında bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe formunun alt boyutlarının faktör yük değerlerinin

0.45 ile 0.85 arasında değiştiği, test tekrar test sonucunda iki ölçüm arasındaki korelasyon katsayılarının 0.59 ile 0.77 arasında değiştiği ve iç tutarlık katsayılarının 0.76 ile 0.80 arasında değiştiği görölmüştür(Gökçe ve ark. 2008).

Verilerin analizinde betimsel istatistik ve ANOVA varyans analizi kullanılmıştır.

ANALİZ VE BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri

Cinsiyet				Medeni Hal				Eğitim							
Bay		Bayan		Evli		Bekar		İlk		Orta		Lise		Üniversite	
F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
110	55	90	45	65	32,5	135	67,5	1	,5	9	4,5	36	18,0	154	77,0

Yukarıdaki tabloda Cinsiyet, Medeni hal ve Eğitim parametrelerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri gösterilmiştir.

Tablo 2 Katılımcıların medeni hal değişkenine ilişkin ANOVA Sonuçları

	F	Sig
Serbest zaman aktiviteleri bana insanları tanımamda yardımcı olur	13,091	,000
Serbest zaman aktivitelerine katılıyorum çünkü hoşlanıyorum	19,699	,000
Fiziksel sağlığını arttıran serbest zaman aktiviteleri yaparım	17,626	,000
Beni fiziksel olarak yenileyen serbest zaman aktiviteleri yaparım	13,514	,000

Tablo 2’de katılımcıların medeni hal değişkenine göre serbest zaman doyum ölçeğinin sosyal ve fizyolojik alt boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur($p<0,05$)

Tablo 3 Katılımcıların eğitim parametresine ilişkin ANOVA sonuçları

	F	Sig
Serbest zaman aktiviteleri merakımın tatmin edilmesinde bana yardımcı oluyor	4,606	,004
Serbest zaman aktiviteleri yeni şeyler denemem için bana olanak sağlıyor	4,589	,004
Serbest zaman aktiviteleri bana etrafımı, diğer insanları tanımamda yardımcı olur	5,181	,002
Serbest zaman aktiviteleri genel olarak toplumu tanımamda bana yardımcı olur.	4,528	,004
Serbest zaman aktiviteleri kişiler arasındaki farklılıkları kabul etmemde bana yardımcı olur	6,908	,000
Serbest zaman aktiviteleri yaptığım alanlar ilgi çekicidir.	5,371	,001

Tablo 3’de katılımcıların eğitim parametresine göre serbest zaman doyum ölçeğinin sosyal ve estetik alt boyutunda anlamlı farklılıklar görölmüştür($p<0,05$)

SONUÇ

Araştırma kapsamında eğitim parametresinde farklılığa neden olan grup üniversite mezunu olan gruptur. White (1975) bireyin eğitim durumları arttıkça, serbest zaman etkinliklerine katılımın arttığı, etkinliklerin seçimi ve tercihi konusundaki eğiliminin ve aktiflik düzeyinin de yine eğitimle bağlantılı olduğu görölmektedir.

Özdiñç(2005) göre üniversite öğrencilerinin sağlıklı olmak formda kalmak ve stresten uzaklaşmak gibi nedenlerin spor yapmadaki en önemli amaçlar arasında olduğunu, daha çok zinde kalmak gibi bedensel amaçlarla spora yöneldiklerine işaret etmektedir. Güngörmüş (2007) yapmış olduğu çalışmada ise eğitim düzeyi arttıkça bireylerin sağlıklı yaşam bilinci kazandıklarını belirtmiştir.

Araştırmamızda üniversite öğrencilerin serbest zaman aktivitelerinden elde ettiği kazanımlar diğer eğitim düzeyine sahip kişilerden farklıdır. Bunun nedenleri arasında tesislerin varlığı, çeşitli sportif organizasyonların düzenlenmesi ve sağlık bilinci gösterilebilir.

Kaczynski, (2008)Sağlığı koruma, geliştirme ve yaşam kalitesini artırma kapsamında serbest zaman aktivitelerine katılan katılımcılardan beklenen davranışlar; daha aktif olmalarını sağlamak, spor yapma alışkanlığı kazandırmak, park ve rekreasyon alanlarında zarar verici eylemleri azaltmak (vandalizm), gençlik kamplarına ya da oyunlarına ebeveynlerin de dahil olma oranını arttırmak vb. olarak sıralanabilir.

Yapmış olduğumuz çalışmada cinsiyet parametresine göre serbest zaman doyum düzeyleri açısından bir farklılık görünmemesine karşın Gökçe (2008) yapmış olduğu çalışmada cinsiyete göre serbest zaman doyum ölçeğinde rahatlama ve fizyolojik alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Demir (2003) cinsiyetin serbest zaman doyum düzeyleri arasında az da olsa etkisi olduğunu belirtmiştir.

Farklı yaş grupları üzerinde yapılmış araştırmaların çoğunun ise yaşam doyumunu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkisi olmadığına işaret ettiği görölmektedir (Fugl-Meyer, Melin ve Fugl-Meyer, 2002; Hampton ve Marshall, 2000; Hintikka, 2001; Katja, Paivi, Marja-Terttu ve Pekka, 2002).

Araştırmamızda Medeni hal parametresine göre serbest doyum düzeyi arasında anlamlı farklılık gözlenmiştir. Bunun nedeni boş zaman faaliyetlerine katılmada, bekar bireylerin sosyal yaşam süreci iğersinde aktif katılım geręekleřtirdiđi ve ailevi sorumluluklarının olmayışı, evli bireylerin ise ailevi sorumlulukların oluşundan dolayı daha çok pasif katılım geręekleřtirdiđi söylenebilir.

Gökçe(2008) medeni hal farklılığına göre serbest zaman doyum ölçeğinin tüm alt boyutlarında istatistiksel açıdan farklılık olduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak, serbest zaman aktivitelerin etkin biçimde kullanabilmek ve doyum elde etmek, kişinin eğitim düzeyine ve medeni haline bağlı olarak değişebilmektedir. Bu değişimin ortadan kalkması amacıyla serbest zaman eğitiminin ilk-orta-lise düzeyinde verilmesi, çalışmaların güçlü bir eşgüdüm çerçevesinde rekreasyon liderleri tarafından yürütülmesi ve bu konuda yerel yönetimlerin rekreasyon alanları yaratması çalışmamızda ortaya çıkan farklılıkları ortadan kaldıracabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Altergoot, K., & McCreedy, C.C. (1993). Gender and Family Status Across the Life: Constraints of Five Types of Leisure, *Loisiret Societe/Society and Leisure*, 16(1): 151-180.
- Archer, J., & Mcdonald, M. (1990). Gender Roles and Sports in Adolescent Girls, *Leisure Studies*: 225-240.
- Culp, R. H. (1998). Adolescent Girls and Outdoor Recreation: A Case Study Examining Constraints and Effective Programming, *Journal of Leisure Research*, 30(3): 356-379.
- Demir, C. (2003). Demografik Özellikler ile Sağlanan İmkanların Sportif Faaliyet Tercihleri Üzerine Etkileri: Üniversite Gençliğine Yönelik Bir Uygulama”, *Gençlik, Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 21-22 Mayıs, 1-24.
- Du Cap, M. C. (2002). The Perceived Impact of the Acadia Advantage Program on the Leisure Lifestyle and Leisure Satisfaction of the Students at Acadia University (*Basilmamış Yüksek Lisans Tezi*). Acadia University.
- Fugl-Meyer, A. R., Melin, R., Fugl-Meyer, K. S. (2002). Life Satisfaction in 18 to 64 Year Old Swedes: In Relation to Gender, Age, Partner and Immigrant Status, *Journal of Rehabilitation Medical*, 34, 239-246.
- Gökçe H.(2008) Serbest Zaman Doyumun Yaşam Doyumu ve Sosyo-demografik Değişkenlerle İncelenmesi (*Basilmamış Yüksek Lisans Tezi*). Pamukkale Üniversitesi.
- Hampton, N. Z. ve Marshall, A. (2000). Culture, Gender, Self-Efficacy and Life Satisfaction: A Comparison between Americans and Chinese People with Spinal Cord Injuries, *Journal of Rehabilitation*, 66 (3): 21-29.
- Henderson, K. A., Bialeschki, M. D., Shaw, S. M., and Freysinger, V.J. (1996). *Both Gains and Gaps: Feminist Perspectives on Women's Leisure*. State College, PA: Venture Publishing, Inc.
- Hintikka, J. (2001). Religious attendance and life satisfaction in the Finnish general population, *Journal of Psychology and Theology*, 29 (2): 158.
- Hudson, S., (2000). The Segmentation of Potential Tourists: Constraint Differences between Men and Women, *Journal of Travel Research*, 38(4): 363- 368
- James, K. (1995). *Ownership of Space: Its Impact on Recreational Participation of Young Women*. Perth. Western Australia: Edith Cowan University, Department of Leisure Sciences.
- Kaczynski, A. T. (2008). “A More Teenable Marketing for Leisure Services and Studies”, *Leisure Sciences*, 30: 253-272.
- Kane, M.J. (1990). Female Involvement in Physical Recreation: Gender Role as Constraint, *Journal of Physical Education, Recreation, and Dance*, 61: 52-56

- Katja, R., Paivi, A. K., Marja-Terttu, T., Pekka, L. (2002). Relationships among Adolescent' Subjective Wellbeing, Health Behavior and School Satisfaction, *Journal of School Health*, 72 (6): 243-250.
- Moccia, F.D. (2000). "Planning Time: An Emergent European Practice." *European Planning Studies*, 8(3): 367-376.
- Sağcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*. İzmir: Cumhuriyet Basımevi.
- Staudinger, U. M., Fleeson, W. ve Baltes, P. B. (1999). Predictors of Subjective Physical Health And Global Well-Being: Similarities and Differences Between The United States And Germany, *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (2): 305-319.
- Talay, İ., Kaya, F., ve Belkaya, N.(2010). Sosyo-Ekonomik Yapının Rekreasyonel Eğilim ve Talepler Üzerine Etkisi: Bartın Kenti Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8 (29): 147-156.
- Tordkilsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management* (Beşinci baskı). New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Tuzgöl D.M.(2007) Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 132 (2): 22.
- White,R.C.(1975) Social Class Differences in the Uses of Leisure, *American Journal of Sociology*, 61 (2).

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Gençliğinin Serbest Zaman Etkinlikleri

Gülçin GÖZAYDIN

T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: gulcingozaydin@gmail.com

ÖZ

Bu araştırma; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde eğitim gören, ziraat fakültesi, fen edebiyat fakültesi ve beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencileri arasında serbest zamanlarında yapmış oldukları aktiviteleri belirleyip karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Denekler 2010-2011 eğitim-öğretim yılı içerisinde Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu Bölümünden 248, Ziraat Fakültesinden 298, Fen Edebiyat Fakültesinden 298 öğrenci olmak üzere toplam 794 öğrenciyi uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 4'ü açık 25 kapalı uç olmak üzere toplam 29 sorudan oluşmaktadır. Anketin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Anketin alfa değeri % 77'dir(Yağmur,2006). Elde edilen veriler çapraz tablo ve ANOVA analizi uygulanmış ve anlamlılık düzeyleri 0,05 olarak belirlenmiştir. Analiz sonucunda, öğrencilerin gelir, Fiziksel dinç hissetme durumları, haftalık ders saatleri, okul dışı serbest zaman durumları, serbest zaman değerlendirme şekilleri, serbest zaman aktiviteleri için harcadıkları para, katılmak istedikleri serbest zaman aktiviteleri ve aktivitelere katılmama nedenleri arasında $p < .000$ düzeyinde anlamlı farklılık görülmüş, okul dışı çalışma durumları açısından da $p < .003$ düzeyinde farklılıklar görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Üniversite gençliği, serbest zaman aktiviteleri.

GİRİŞ

Boş zamanların değerlendirilmesi, insanın içinde bulunduğu her dönemde önemle el alınması gereken bir konudur. Ancak bireylerin kişilik gelişimlerinin büyük ölçüde biçimlendiği, yetişkinlik modelinin kurulduğu bir geçiş dönemi olarak görülen üniversite gençliği açısından etkisi daha da önemlidir(Süzer,1996)

Boş zaman olgusu günümüzde giderek önem kazanmakta ve hemen her kimseden insanın hayatının odağına yerleşmektedir. Endüstrileşmenin bir sonucu olarak artan üretim ve refah toplumunun yükselişi ile birlikte boş zamanlar da artış göstermekte ve bu zamanın nasıl kullanılacağı bir sorun haline gelmektedir. Gerçekte, bireyin inisiyatifinde olması gereken ve onun özgür seçimlerine

bırakılması gereken bu zaman dilimi, giderek boş zamanı kontrolüne almak isteyen iktidarların büsbütün eline geçmektedir. Birey ya da toplumsal kesimler, boş zamana dönük olarak daha fazla seçenek ve tercih ile karşı karşıya bırakılmakta, her bir sunulu seçenekleri tüketme eğilimi, aynı zamanda bireyin bu zaman üzerindeki egemenliğinin tartışılması sorununu da beraberinde getirmektedir. Zira, özellikle kapitalizm ve onun yedeğinde gelişen tüketim sektörü, eğlence ve rekreasyon dünyası, bireyin artan boş zamanı üzerinden para kazanmanın kârlılığını keşfetmiş gözükmektedirler. Dolayısıyla, artan boş zamanların değerlendirilmesi günümüzde birey inisiyatifinden giderek boşalmakta ve bu alandaki sektörlerin, iktidar çevrelerinin eline geçmektedir denebilir(Kır,2007).

Bireysellikten toplumsallığa geçiş sürecinde, bireyin en kalabalık topluluklarla bir arada olma süreci öğrencilik dönemlerinde görülmektedir. Bunun daha mantıklı ve bilinçli tercihlerle oluştuğu dönem, gelişim dönemi olarak da düşünüldüğünde, üniversitelerdir. Üniversite eğitimi sırasında, olası aile ortamından da uzaklaşan bireyin yeni eğilimler ve yeni arkadaş grupları edinme döneminde kazandırılacak bazı alışkanlıklar onun tüm yaşam kalitesini de olumlu yönde etkileyebilecektir. Bu nedenle serbest zamanların değerlendirilmesi gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde üzerinde en çok durulan ve önem verilen ortak problemlerdendir. Serbest zamanı iki tarafı keskin bir kılıca benzetmek mümkündür. Olumlu kullanılırsa kişisel ve toplumsal gelişim, olumsuz kullanılırsa bunalım, başıbozukluk gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır(Karaküçük,1997).

Larson, (2000) gençlerin zamanlarının büyük çoğunluğunu okul yaşamı ve yapılandırılmamış “boş zamanlar” ile geçirdiklerini oysa özellikle 21. yüzyılda kişisel gelişimleri için bunun yetersiz olduğu belirtmektedir. Spor, sanat gibi yapılandırılmış aktiviteler ile organizasyonlara katılımın sadece gelişimlerini başlatmada değil aynı zamanda yeni bir dilin kazanımında da etkili olduğunu bildirmektedir.

Baçoğlu (2004) Boş zaman değerlendirilmesi farklı yaş grupları için farklı özellikler taşıyabilir. Özellikle biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan hızlı değişimin yaşandığı gençlik döneminde boş zamanları değerlendirme etkinlikleri daha yoğun gerçekleştirilmektedir. Aynı yaş grubu diğer gençlere göre üniversite gençliği tüketici konumunda bulunması nedeniyle daha fazla boş zamana sahiptir(Ersoy,2008). Armstrong (2006) öğrencilerin endişe verici eğilimlere karşı serbest zamanlarını kötüye kullanma potansiyellerinin olduğunu belirtmiştir.

Cavill et.al.(2001) serbest zaman aktivite içinde fiziksel aktivite dersleri endişe verici durumları ortadan kaldırma ve çözüm üretme olarak tanımlamaktadır.

Üniversite gençliğin boş zamanlarını değerlendirme biçimleri kendilerine sunulan imkanlarla doğru orantılı olduğu düşünülebilir.

Bu çalışma, boş zaman sorununu ve bu zamanın nasıl geçirildiğine ilişkin yükseköğrenim öğrencileri üzerine uygulanan bir çalışmadır. Üniversite gençliğinin ayırıcı ve özellikli kimi özelliklere sahip olması ve geleceğin toplumuna dair öngörü oluşturması bugünkü gençlik üzerinden gerçekleştirebilme potansiyeli, bu çalışmanın yükseköğrenim gençliğinin boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorunu üzerine odaklanmaya bizi götürmektedir. Bu çalışmayla, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinin değişik fakültelerinde okuyan genç nüfusun boş zaman algılarına dair genel görüntünün çıkartılmasıdır.

YÖNTEM

Araştırmanın çalışma evrenini 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulunda öğrenim gören 3 bölümün ve öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemi; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu 2010-2011 eğitim-öğretim yılı içerisinde Öğretmenlik Bölümünden 152, Antrenörlük Bölümünden 200, Yöneticilik Bölümünden 143 öğrenci olmak üzere toplam 495 öğrenciye uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak 4'ü açık 25 kapalı uç olmak üzere toplam 29 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak 4'ü açık 25 kapalı uç olmak üzere toplam 29 sorudan oluşmaktadır. Anketin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Anketin alfa değeri % 77'dir(Yağmur,2006).

Elde edilen veriler çapraz tablo ve ANOVA analizi uygulanmış ve anlamlılık düzeyleri 0,05 olarak belirlenmiştir.

ANALİZ VE BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya katılanların gelir dağılımları

	<i>Tüm Bölümler</i>		<i>Ziraat Fakültesi</i>	<i>Fen Edebiyat Fakültesi</i>	<i>Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu</i>
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>n</i>	<i>n</i>
150-300tl	98	12,3	34	36	28
300-500tl	202	25,4	106	80	16
500-700tl	272	34,3	80	126	66
700 ve üzeri	222	28,0	78	56	88
<i>Toplam</i>	<i>794</i>	<i>100,0</i>	<i>298</i>	<i>298</i>	<i>198</i>

Tablo 1’de tüm üniversite öğrencilerin frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo gelir dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 2 Araştırmaya katılanların fiziksel açıdan dinç hissetme dereceleri

	Tüm Bölümler		Ziraat Fakültesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
	n	%	n	n	n
Çok iyi	244	30,7	66	110	68
İyi	342	43,1	138	110	94
Orta	154	19,4	64	54	36
Düşük	36	4,5	24	12	0
Çok düşük	18	2,3	6	12	0
Toplam	794	100,0	298	298	198

Tablo 2’de tüm üniversite öğrencilerin fiziksel dinç hissetme durumlarının frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğrencilerin haftalık ders saat dağılımları

	Tüm Bölümler		Ziraat Fakültesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
	n	%	n	n	n
5-15	294	37,1	76	120	98
16-25	442	55,7	182	166	94
26 saat ve üzeri	58	7,3	40	12	6
Toplam	794	100,0	298	298	198

Tablo 3’de tüm üniversite öğrencilerin fiziksel dinç hissetme durumlarının frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 4 Araştırmaya katılan öğrencilerin okul dışı çalışma durumları

	Tüm Bölümler		Ziraat Fakültesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
	n	%	n	n	n
Evet	114	14,4	46	32	36
Hayır	584	73,6	204	228	152
Kısmen	96	12,1	48	38	10
Toplam	794	100,0	298	298	198

Tablo 4’de Araştırmaya katılan öğrencilerin okul dışı çalışma durumlarının frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğrencilerin okul dışı serbest zaman durumları

	Tüm Bölümler		Ziraat Fakültesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
	n	%	n	n	n
Evet	548	69,0	192	196	160
Hayır	38	4,8	24	4	10
Kısmen	208	26,2	82	98	28
Toplam	794	100,0	298	298	198

Tablo 5’de Araştırmaya katılan öğrencilerin okul dışı serbest durumlarının frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman verimli kullanma durumları

	Tüm Bölümler		Ziraat Fakültesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
	n	%	n	n	n
Evet	284	35,8	112	120	52
Hayır	134	16,9	48	42	44
Kısmen	376	47,4	138	136	102
Toplam	794	100,0	298	298	198

Tablo 6’da Araştırmaya katılan öğrencilerin okul dışı serbest zamanlarını verimli kullanabilme frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 7 Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman değerlendirme şekilleri

Serbest zamanlarınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz?	Tüm Bölümler		Ziraat Fakültesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
	n	%	n	n	n
Müzikle uğraşarak	150	18,9	66	78	6
Dans Faaliyetleri	86	10,8	26	44	16
Sanat ve el becerileri	40	5,0	12	14	14
Spor ve oyun	174	21,9	52	58	64
Sahne çalışmaları	10	1,3	6	4	0
Açık hava etkinlikleri	78	9,8	20	28	30
Çeşitli etkinlikler	174	21,9	72	46	56
Hobi faaliyetleri	82	10,3	44	26	12
Toplam	794	100,0	298	298	198

Tablo 7’de Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zamanlarını ne şekilde değerlendirdikleri ilişkin frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo dağılımları gösterilmiştir

Tablo 8. Araştırmaya katılan öğrencilerin katılmak istedikleri serbest zaman aktiviteleri

Serbest zamanlarınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz?	Tüm Bölümler		Ziraat Fakültesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
	n	%	n	n	n
Müzikle uğraşarak	188	23,7	84	90	14
Dans Faaliyetleri	174	21,9	62	62	50
Sanat ve el becerileri	46	5,8	18	20	8
Sahne çalışmaları	36	4,5	16	16	4
Açık hava etkinlikleri	110	13,9	40	34	36
Çeşitli etkinlikler	146	18,4	40	46	60
Hobi faaliyetleri	94	11,8	38	30	26
Toplam	794	100,0	298	298	198

Tablo 8’de Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zamanlarını ne şekilde değerlendirmek istediklerine ilişkin frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 9. Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman etkinliklerine katılmama nedenleri

Serbest zamanlarınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz?	Tüm Bölümler		Ziraat Fakültesi	Fen Edebiyat Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
	n	%	n	n	n
Ekonomik Şartların uygun olmaması	196	24,7	86	74	36
Serbest zamanın olmaması	94	11,8	46	40	8
Ders Yükünün ağır olması	138	17,4	46	70	22
Diğer	362	49,1	120	114	132
Toplam	794	100,0	298	298	198

Tablo 9’de Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zamanlarına katılmama nedenlerine ilişkin frekans ve yüzde değerleriyle, bölümlerin çapraz tablo dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 10. Araştırmaya katılan öğrencilerin farklılık gösterdiği değişkenlere ilişkin ANOVA sonuçları

	F	sig
Öğrencilerin gelir durumu	12,678	,000
Fiziksel olarak dinç hissetmeleri	10,010	,000
Haftalık toplam ders saatleri	24,219	,000
Okul dışı çalışma durumları	6,016	,003
Okul dışı serbest zaman imkanları	10,127	,000
Serbest zamanlarını ne şekilde değerlendirdikleri	15,220	,000
Serbest zaman aktiviteleri için ne kadar para harcadıkları	56,587	,000
Katılmak istedikleri serbest zaman aktiviteleri	16,852	,000
Serbest zaman aktivitelerine katılmama nedenleri	14,287	,000

Tablo 10'da Araştırmaya katılan öğrencilerin farklılık gösterdiği değişkenlere ANOVA analizleri gösterilmiştir.

SONUÇ

Serbest zaman etkinlik alanında uluslararası düzeyde deklarasyonların yayınlandığı boş zaman etkinliklerine yönelik girişimlerin amacı, insanlığın boş zamanlarını iyi değerlendirerek daha kaliteli bir dünyaya katkıda bulunmasının sağlanmasıdır(Büküşoğlu,2005).

Lundberg(1992) fiziksel boş zaman aktiviteleri, sigara ve beslenme gibi yaklaşımlar sosyo-ekonomik durumların yüksek veya düşük olmasına bağlı olarak farklılık gösterbilmektedir(Lindstrom,2001).

Robert(2010)Genç ve genç erişkin gruplara yapılan araştırmalar, bu grubun daha çok boş zamanı olduğunu ve eğlenceye para harcadıklarını belirtmiş, zamanla bu katılım formu yerini aile merkezli TV izleyicisine bıraktığını açıklamıştır.

Drakou et.al(2008) serbest zaman aktivitelerine katılımın öğrencilerin içsel ve kişilerarası etkileşiminin büyük rol oynadığını katılım düzeyinin de deneyim ve motivasyona bağlı olduğunu açıklamıştır.

Üniversite gençliğinin büyük çoğunluğu aynı yaşlar arasında olan bir kesimdir. Yapılan aktivitelerde becerilerin iyi olması ve zevk alma ön planda gelmektedir. Tesis, araç -gereç ve programlamadaki yetersizlik öğrencilerin serbest zaman faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Diğer bölümlerde okuyan öğrenciler serbest zaman değerlendirme etkinliklerinde öncelikli olarak sanatsal alanları tercih ederken, BESYO öğrencilerinin büyük bir kısmı bölümlerinin yapılarına uygun olarak serbest zaman değerlendirme etkinliklerinde sportif faaliyetleri tercih etmektedirler. Bu sonuç, özel yetenekle seçilen öğrencilerin serbest zaman değerlendirme etkinliklerinde öncelikli olarak yine kendi alanları ile ilgili faaliyetleri tercih etmeleri ile açıklanabilir.

Öğrencilerin farklı sürelerle de olsa, sahip oldukları serbest zamanlarını kullanmaları hakkında ciddi sorunlar yaşadıkları ve zamanın kullanım şekilleri konusunda BESYO öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre yetersiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Diğer bölümler için yeterli serbest zamanlar olmayışı, BESYO öğrencileri için ise yeterli zamanları olmalarına karşın bu zamanları doğru değerlendirmedikleri sonucuna bağlanabilir. Bu paralelde, Sirakouli (2006) Yaşadıkları bölgede Üniversite gençliğinin boş zaman değerlendirmesi önemli bir yer arz etmektedir. Serbest zamanı değerlendirme açısından yaş,

cinsiyet, iş, sosyal sınıf gibi değişkenler etkiliyken buldukları bölgede öğrencilerin perspektifini etkileyebileceğini belirtmiştir.

Yaşamdanda memnuniyet durumları ile ilgili ilginç sayılabilecek çapraz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin “yasamdan memnuniyet dereceleri karşılaştırıldığında BESYO öğrencilerinin yeterli zamana sahip olmalarına rağmen bu zamanları doğru ve verimli kullanamadıkları görülmüştür. Buna karşılık Diğer bölüm öğrencileri ise daha az serbest zamana sahip olduklarını ve yasadanda memnuniyet düzeylerinin BESYO öğrencileriyle birbirine yakın değerdede olduğu gözlemlenmiştir.

Okulda serbest zaman etkinliklerinin düzenlenmesine karşın bu etkinliklere katılım oranı çok düşüktür. Bunun nedeni kişilerin istek ve arzularını bu faaliyetlerde bulamadıkları, daha farklı rekreatif faaliyetlerden etkilendikleri ve bu gibi branşların faaliyet dahiline alınmasının katılımı arttıracığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar dikkate alınarak öğrencileri daha aktif etkinliklere yönleltecek programlar hazırlanması üniversite yönetimlerine önerilebilir. Bu doğrultuda Üniversitelerde öğrencilerin serbest zamanlarını verimli kullanmalarını sağlamak amacı ile rekreatif alan ve kadroların oluşturulması düşünülmelidir.

Yalçinkaya (1991) Ege Üniversitesinde yapmış olduğu çalışmada, Üniversite yönetimi, Beden Eğitimi Bölümü, SKS daire başkanlığı yöneticileri, gençlerin konuya ilişkin beklentileri doğrultusunda işbirliği yapmaları ve yeni düzenlemelere gitmelidir. Bunun yanı sıra fakültelerdeki Spor ile Kültür ve Sanat hizmetleri Birimlerine işlerlik kazanılarak, gençlerin serbest zamanlarını değerlendirebilmeleri için iyi bir organizasyon yapılmalıdır benzer sonucuna ulaşmıştır.

Ruskin (2004) yılında yapmış olduğu çalışmada üniversitelerin serbest zaman programlarında, planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında, rekreatif faaliyetlerin yer almasını incelemişlerdir. Sonuç olarak rekreasyonun genç insanların temel ihtiyaçlarını ve mutluluklarını sağlamada birçok alternatif sunduğunu vurgulamışlardır karşımıza çıkmaktadır.

Atara ve Ruth (2004) yapılan gözlemlerde katılımcıların özellikle yeni ve değişik etkinlikler yapabilmek için farklı fikirler üretme çabaları içinde oldukları görülmüştür. Serbest zaman programlarının eğitim sürecinde kişilere kimlik, olumlu davranış ve tutum, beceri gibi özellikler kazandırabileceğini, bu programların okul müfredatlarına girdiğinde, deneysel öğrenme ile kişilerin beklentilerine ve sosyal gelişimlerine katkı sağladığını vurgulamıştır.

Haase et.al (2004) üniversite öğrencilerinin boş zamanlarında katıldıkları fiziksel aktiviteleri belirlemek için yaptıkları katılım sıklığı ile katılmadan bekle-

nen sağlıkla ilgili fayda arasında önemli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır . Aynı şekilde Karvonen' in (1996) yaptığı çalışmada da fiziksel aktivitenin hasta olma oranını azalttığı, çalışma kapasitesine olumlu etki yapip mutluluk hissi verdiği sonuçlarının çıktığı görülmüştür.

Sonuç olarak, Okulda serbest zaman etkinliklerinin düzenlenmesine karşın bu etkinliklere katılım oranı çok düşüktür. Bunun nedeni kişilerin istek ve arzularını bu faaliyetlerde bulamadıkları, daha farklı rekreatif faaliyetlerden etkilenedikleri ve bu gibi branşların faaliyet dahiline alınmasının katılımı arttıracığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar dikkate alınarak öğrencileri daha aktif etkinliklere yönlerecek programlar hazırlanması üniversite yönetimlerine önerilebilir. Bu doğrultuda Üniversitelerde öğrencilerin serbest zamanlarını verimli kullanmalarını sağlamak amacı ile rekreatif alan ve kadroların oluşturulması düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

- Armstrong, N., & Welshman, J.R. (2006). The Physical Activity Patterns of European Youth With Reference to Methods of Assessment, *Sports Medicine*, 36: 1067–1086.
- Atara S.ve Ruth, B. (2004). Leisure Education & Identity Development of Youth-Suggested Framework for Educators, *International Conference on Leisure, Tourism & Sport-Education,Integration, Innovation, Cologne*, 18-21 March,
- Büküşoğlu, N. ve Bayturan, A.F. (2005). Serbest zaman etkinliklerinin gençlerin psiko-sosyal durumlarına ilişkin algısı üzerindeki rolü, *Ege Tıp Dergisi*, 44 (3): 173 – 177.
- Burkeen, E. W., M. A. Alston, (2001). Using recreation to prevent violence and drug abuse, *Parks and Recreation*, 36 (3): 80-85.
- Cavill, N., Biddle, S., & Sallis, J.F. (2001). Health enhancing physical activity or young people: Statement of the United Kingdom expert consensus conference, *Pediatric Exercise Science*, 13: 12–25.
- Drakou, A., Tzetzis, G., Mamantzi, K. (2008). *Leisure constraints experienced by university students in Greece*
- Ersoy S., Güldemir, O. (2008). Üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerinin sosyoekonomik boyutu üzerinde inceleme, *17.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Sakarya.
- Haase, A., Staptoe, A., Sallis, J., F., Wardle, J.(2004). Leisure Time Physical Activity In University Students From 23 Countries: Associations With Health Beliefs, Risk Awareness and National Economic Development, *Preventive Medicine*, 39: 182-190
- Kır, İ.(2007). Yükseköğretim Gençliğinin Boş Zaman Etkinlikleri KSÜ ÖRNEĞİ, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2): 307-328.
- Karaküçük, S., (1997). *Rekreasyon, Bos Zamanları Değerlendirme*, Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Karvonen, M., J. (1996). Physical Activity For A Healthy Life, *Res. Q. Exercise Sport*, 67 (2): 213-5.
- Lindstrom, M., Honson, B., Östergen, P.(2001). Socioeconomic differences in Leisure time physical activity *Social Science&Medicine*, 52 (3): 441-451.

- Larson RW. (2000). Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*;55 (1): 170-183.
- Roberts, K.(2010). *Sociology of Leisure, Sociopedia*.isa. İngiltere: University of Liverpool.
- Ruskin,H.(2004). *International Conference on Leisure, Tourism & Sport Education,Integration, Innovation, Cologne*, 18-21 March, UK.
- Steptoe, A., Wardle, J., Fuller, R., Holte, A., Justo, J., Sanderman, R., Wichstrome, L.(1997). Leisure Time Physical Exercise: Prevalence, Attitudinal Correlates and Behavioral Correlates among Young Europeans from 21 Countries.*Prev Med*; 26: 845-54.
- Sirakoulis K., Deffner, A., Michael, A. (2006). *Urban Youth Leisure, Time Use Research and Quality of Life: the Comparison of Leisure Preferences of University Students in Athens and Larissa, Greece*
- Süzer,M.(1996). *Üniversite Öğrencilerinin Boş zamanlarını Değerlendirme Alışkanlıkları*, Eğitim Fakültesi Pamukkale Üniversitesi, Denizli
- Yalçınkaya M , Saracaloglu A ., (1991). *Üniversite öğrencilerinin Spora ilişkin Görüşleri ve Beklentileri*.(Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İzmir
- Yağmur, R. (2006). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerin Serbest Zaman Aktivitelerinin Karşılaştırılması*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi

Kabatepe Orman Kampı- Karavan ve adırılı Kamp Alanının Rekreasyonel Değerinin Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin Öneriler

Yaşar Selman GÜLTEKİN

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi

E-posta: selmangultekin@duzce.edu.tr

Pınar GİRTİ GÜLTEKİN

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi

E-posta: pinargirti@duzce.edu.tr

ÖZ

Kentsel alanlardaki olumsuz koşullar ve açık hava rekreasyon kaynaklarının yetersizliği nedeniyle kentlerde yaşayan insanlar, kent dışındaki açık hava rekreasyon kaynaklarına yönelmektedirler. Bu kaynaklardan en önemililerinden biri kamp alanlarıdır. Doğada rekreatif veya sportif etkinlikler gerçekleştirmek, kısa bir süreliğine konaklamak, dinlenmek gibi farklı amaçlarla çadır, baraka, karavan benzeri konaklama araçlarından faydalanılarak gerçekleştirilen bir rekreasyon biçimidir. anakkale Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı (GYTMP) sınırları içerisinde yer alan Kabatepe Orman kampı, Çanakkale, İstanbul, Tekirdağ, Bursa ve Kırklareli illerinden gelen kullanıcılar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Ayrıca sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel kaynak değerleri zenginliğiyle, hem orman alanı hem de deniz-kum-güneş üçlemesinin varlığı ile Kabatepe Orman Kampı yalnızca yerli turistlerin değil yabancı turistlerin de yoğun olarak kullandığı bir alandır. Bu çalışmada Çanakkale ili GYMP içerisinde yer alan Kabatepe Orman Kampı Rekreasyon alanının genel özellikleri ve sunduğu aktiviteler değerlendirilmiştir. Karavan, adırılı kamping, günü birlik ziyaret ve piknik gibi pek çok rekreatif faaliyetin bir arada bulunduğu çalışma alanının korunması içerisinde yer almasının önemi vurgulanmış, sürdürülebilirliğinin sağlanmasıyla ilişkin çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Kamp alanları, sürdürülebilirlik, rekreasyon, Kabatepe

GİRİş

Korumayı asıl amaç olarak almasının yanında, kullanmaya olanak veren doğal alanlar olan Milli parklar mevcut kaynak değerlerini uygun rekreatif etkinliklere imkan verecek biçimde kullanıma açmıştır. Bu alanlar içerdikleri değerlere uygun olarak piknik, kamping, trekking, fotosafari, kuş gözlemleri yapma, manzara seyretme gibi bir çok aktiviteye izin vermektedir (Demir, 2001).

GYTMP içerisinde de piknik, kamping, trekking, yüzme aktivitelerine olanak veren 3 adet orman içi dinlenme alanı yer almaktadır. Kabatepe orman kampı-karavan ve adırlı kamp alanı Gökçeada Feribot iskelesinin yanında 22 hektarlık bir alan üzerinde kurulmuş A tipi bir orman içi dinlenme yeridir (OİDY). 1985 yılından sonra faaliyete geçen alana, özellikle hafta sonları Çanakkale, Eceabat ve Gelibolu'dan işleyen minibüslerle günübirlik ziyaretçiler gelmektedir. İstanbul, Bursa ve Kırklareli illerinden ise karavan ve adırlı kamp için kullanıcılar en az 10 günlük süre ile yoğun olarak gelmektedirler.

Bu çalışmada doğal, kültürel, rekreyasyonel ve turistik değerleri olan Kabatepe orman kampı- karavan ve adırlı kamp alanının yaz dönemlerinde yaşanan yoğunlukla birlikte oluşabilecek çevresel sorunların ve bu sorunlara ilişkin bir takım ozmlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda alanın genel özellikleri ve sunduğu aktiviteler bulgular bölümünde değerlendirilmiştir. Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise alanın korunan bir alan içerisinde yer almasının önemi vurgulanarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ilişkin üzüm nerileri getirilmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

MATERYAL

Çalışma alanı olarak seçilen Kabatepe Orman Kampı- Karavan ve adırlı Kamp Alanı 2 Kasım 1973 tarihinde Orman Bakanlığının onayı ile Milli Park olarak ilan edilmiş olan ve 33.000 hektarlık bir alana sahip GYTMP sınırları içerisinde yer almaktadır (ztrk, 2005). anakkale ili Eceabat ilçesi ve bu ilçeye bağlı 12 köyden 8'i (Büyük Anafarta, Kkk Anafarta, Bigalı, Kocadere, Behramlı, Alçı-tepe, Seddülbahir ve Kilitbahir köyleri) GYTMP içerisinde kalmaktadır (Kaya, 2006).

GYTMP Kültür Bakanlığı'nın 1980 tarihli kararıyla Gelibolu Yarımadası'nın tamamı tarihi, kültürel, doğal ve arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir. 1997 yılında ise GYTMP, Birleşmiş Milletler Milli Parklar ve Koruma Alanları listesine alınmıştır. Milli Parkın ilk Uzun Devreli Gelişme Planı Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından 1981 yılında hazırlanmıştır. evre ve Orman Bakanlığınca 23 Aralık 2003'te ODTÜ Planlama Bürosuna "Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı" hazırlatılmıştır (Karslıoğlu, 2006).

Şekil 1. Çalışma alanı konumu (1)

1915 Çanakkale deniz ve kara savaşlarının cereyan ettiği GYTMP'nin tarihi, kültürel değerleri ile orman ve bitki örtüsünün korunması, geliştirilmesi ve yönetimine ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesi ile Türk vatan savunmasının ve doğanın güzel bir örneği olarak uluslararası barışa hizmet etmesi için dünya uluslarına tanıtılması amacıyla ve bu amaç doğrultusunda yapılacak çalışmalarda uyulacak esasları, alınacak önlemleri, yapılacak denetimleri, sağlanacak eşgüdümü ve tabi olunacak hukuki ve cezai hükümlerini de içeren bir kanun hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur (2). Bu amaç ve kapsam doğrultusunda hazırlanan 4533 sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu 20.02.2000 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Doğal, kültürel, tarihi ve arkeolojik açıdan bu derecede önemli bir alan içerisinde yer alan Kabatepe orman kampı Kabatepe- Gökçeada Feribot iskelesinin

hemen yanında Kabatepe plajının bir kısmını da içerisine alacak şekilde 22 hektarlık bir alanda konumlanmıştır.

YÖNTEM

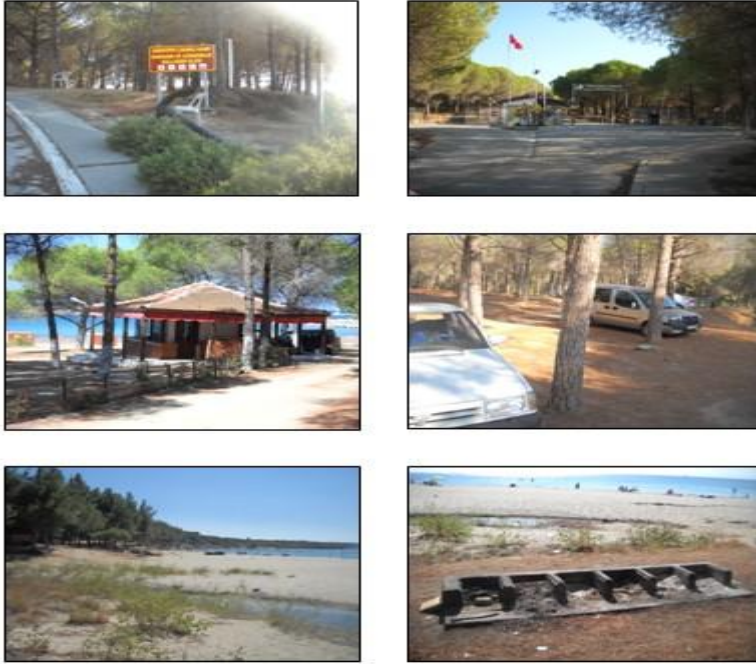
GYTMP içerisinde yer alan Kabatepe Orman Kampı- Karavan ve adırılı Kamp Alanının rekreasyonel değerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak incelemeyi ve bu doğrultuda alandaki çevresel sorunlara çeşitli oneriler getirmeyi amaçlayan bu çalışmanın yöntemi; konu ile ilgili olarak yapılan literatür taraması sonucu elde edilen verilerin koruma-kullanma dengesi çerçevesinde, alanın rekreasyonel açıdan kullanılabilirliğinin korunması ve artırılması amaçlı değerlendirilmesine dayanmaktadır. Çalışma alanının yoğun olarak kullanıldığı zaman dilimi olan 2011 yılı temmuz ayı ortasında bir pazar günü 09.00-18.00 saatleri arasında alanda gözlem ve inceleme çalışmaları yapılmıştır. Alanın özelliklerini ve alanda yer alan kullanımların belirtilmesi amaçıyla fotoğraflar çekilmiştir.

BULGULAR

Kabatepe Orman Kampı- Karavan ve adırılı Kamp Alanı Milli Park ziyaretlerinin, yerel halkın ve turistlerin, piknik, plaj ve kamp ihtiyaçlarını karşılamak amaçıyla tesis edilmiştir. A tipi OİDY niteliğinde olup günlük 5000 kişi kapasiteli alanda giriş-kontrol, kamp kayıt ve danışma, satış büfesi, market, kır gazinosu, çay bahçesi, işi pavyonu, 2 adet WC, 2 adet sıhhi tesis kompleksi, duş, soyunma kabini, eşme, otopark gibi tesis ve düzenlemeler bulunmaktadır (3).

Kabatepe limanı ve Kabatepe orman kampı çevresinde hakim kaya türü kl renkli kireçtaşları ve çamur taşlarıdır. Ayrıca, alışma alanının da içinde bulunduğu bölge 18.04.1996 tarih ve 96/8109 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen "Türkiye Deprem Bölgeleri Haritasında" I. Derece deprem bölgesi içinde yer almaktadır (Karlıoğlu, 2006).

Çalışma alanında Akdeniz ile Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliği gösteren Marmara Bölgesi'nin iklimi grlmektedir. Genel olarak en fazla yağış sonbahar ve ilkbaharda olup kiş mevsimi soğuk geçmektedir. Zaman zaman kar yağışı ve don olayına da rastlanabilmektedir. Yazlar sıcak geçmekte ve rüzgar bütün yıl etkili olmaktadır (Doğukan vd.,2007). GYTMP içinde bulunduğu iklim koşulları ve bu iklimden kaynaklanan bitki örtüsü nedeniyle orman yangınları açısından risk taşmaktadır.

Şekil 2. Kabatepe orman kampı girişi, otoparkı, büfe ve mangal alanı

Çalışma alanında 2011 yılı temmuz ayı içerisinde yapılan gözlemlerde mevcut flora olarak sahil çamı, fıstık çamı, kızım çam, mazi meşesi, kocayemiş, funda, ılgın, akçakesme, çitlembik, defne, katırtırnağı, kekik, sütleğen ve ılgın bulunduğu görülmüştür. Fauna olarak ise daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen verilere göre adi tarla faresi, kaya faresi, kurt, tilki, çakal, keklik, bıldırcın, leylek, ince yılan, toros yılanı ve ova kurbağası bulunduğu tespit edilmiştir (Bademli ve Sarı, 2002; Öztürk, 2005; Karşlıoğlu, 2006).

Alana ulaşım Çanakkale İli Eceabat İlçesinden ve Gelibolu'dan kalkan minibusler veya özel araçlar ile sağlanabilmektedir. Kamp alanı Eceabat ilçesine bağlı olup ilçe merkezine yaklaşık 10 km mesafededir. Kabatepe Orman kampı 2 ana bölüme ayrılmış durumdadır. Alana giriş ve kontrol noktasından geçtikten sonra günübirlik kullanıma ayrılmış piknik ünitelerinin, WC, telefon kulübesi, büfe ve sahne gibi kullanımların yer aldığı ilk bölüme gelinmektedir.

Şekil 3. Çalışma alanına ait flora görüntüleri

Alan içerisinde bir de alanda kalan görevliler için ayrılmış tek katlı bir lojman yer almaktadır. Günübürlük kullanım alanından sonra karavan ve çadır kamp için ayrılmış diğer alana gelinmektedir. Ücret karşılığında elektrik, kablolar ve priz, mini buzdolabı gibi kampçılar için gerekli malzemeler temin edilebilmektedir.

Orman kampında ayrıca karavan ve çadır kamp alanı için mutfak, çamaşırhane ve duş alanları bulunmaktadır. Ayrıca bu alanda kalanların kullanımına ayrılmış piknik masaları da bulunmaktadır. Alanda yeme-içme alternatifi olarak birde kır gazinosu bulunmaktadır. Orman kampının hemen yanında bulunan Kabatepe-Gökçeada Feribot seferlerinin yapıldığı limanda da kampta kalan ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri market ve yeme-içme alanları bulunmaktadır.

Orman kampı içerisinde belirtilen alanlar dışında ateş yakmak, tüp gaz, ısıtıcı vb. kullanımlar yasaklanmıştır. Alana girişlerde kimlik bildirim sistemi uygulanmaktadır. 1985 yılında kullanıma açılan alan günümüzde özel bir turizm şirketi bünyesinde işletilmektedir.

Çalışma alanına ilişkin bir takım yasal, yönetsel, çevresel, ekonomik ve eğitsel sorunların olduğu görülmektedir. Bu sorunların başında yasal ve yönetsel sorunlar gelmektedir. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu nedeniyle kamp alanda yasal olarak yapılabilecek düzenlemeler ancak uzun devreli gelişme planı esasları çerçevesinde olabilmektedir. Kabatepe orman kampı, kara-

van ve çadırılı kamp alanının rekreasyonel değerinin tam olarak ortaya konulabilmesi için Gelibolu yarımadasının tümüyle ele alınması daha doğru olacaktır. Çünkü çalışma alanını kısıtlayan yasal engeller Gelibolu yarımadasının tarihi özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, çalışma alanının ve çevresinin korunması ve sürdürülebilir gelişiminin sağlanması, Gelibolu yarımadası ile ilgili uzun devreli gelişme planında yapılabilecek bir takım düzenlemelerle şekillenebilecektir.

Şekil 4. Çadırılı Kamp alanına ait duşlar, çamaşırhane, çöp konteynerleri

Çalışma alanına ilişkin çevresel sorunlar ise alanın kullanımdan kaynaklanan ve daha çok alanın planlı ve programlı yönetilememesi ve denetlenememesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Alan üzerinde yeterli çevresel ve yönetsel tedbirlerin alınmadığı görülmektedir. Çalışma alanında yapılan gözlemlere göre gerekli tanıtıcı ve yönlendirici levhaların yeterince bulunmadığı, çöp bidonlarının özellikle piknik ve kamping alanlarında yeterli sayıda ve uygun yerlerde bulunmadığı, donatı elemanlarının yetersiz ve bakımsız olduğu, piknik üniteleri (masa, ocak, çöp bidonu, çeşme), otopark, sıhhi tesisler (WC, duş, bulaşık yıkama yeri) gibi tesislerin mevcutta var olan sayılarının ihtiyaçları karşılamakta yetersiz olduğu ve kendilerinden beklenen işlevleri yeterince sağlamadıkları tespit edilmiştir.

Çalışma alanında göze çarpan diğer çevre sorunları ise mangal yakılmasından kaynaklanan yoğun duman ve koku, ağaç dallarının ateş yakma amaçlı kırılması gibi sorunlardır.

Çalışma alanında gözlemlenen bir diğer sorun ise alanda çalışanların eğitimi konusudur. Alanda görevli personelin rekreasyon faaliyetleri ve alanın doğal, kültürel özellikleri konusunda yeterince eğitilmiş olmamalarından kaynaklanan ve alan kullanımını olumsuz etkileyen bir takım olumsuzluklar gözlemlenmiştir. Bu olumsuzlukları, kullanıcıların alanı kullanımları sırasında oluşturdukları gürültü kirliliği, vandalizm vb. karşısında görevli personelin gerekli müdahalelerde bulunmaması, kullanıcıların alanı hatalı kullanmaları (uygunsuz araç park etme, yanlış yerde mangal yakma vb) ile ilgili olarak sözlü uyarılarda bulunmalarını sıralamak mümkündür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma kapsamında, GYTMP sınırları içerisinde yer alan Kabatepe orman kampı karavan ve çadırli kamp alanının doğal ve kültürel değerleri ile sunduğu rekreatif olanaklar ortaya konulmuştur. Kabatepe orman kampı, Çanakkale ili Eceabat İlçesi ve Gelibolu Merkezi gibi yerleşim merkezlerinin yakın çevresinde yer alması, günübirlik kullanım olanağı sağlaması, yüksek kaynak potansiyeline sahip olması, iç ve dış turizm hareketlerine olanak sağlaması nedeniyle tercih edilen bir alan durumundadır (Öztürk, 2005). Özellikle 18 Mart, 25 Nisan ve 10 Ağustos günlerinde düzenlenen törenler başta olmak üzere tören ziyaretleri için GYTMP'na gelen yerli ve yabancı turistler Kabatepe orman kampında konaklamakta veya günübirlik kullanım için tercih etmektedirler.

Bu alanın kaynak değerlerinin tümüyle korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması oldukça önemli bir konudur. Ülkemizdeki diğer turizm ve rekreasyon alanlarında yaşanan ortak sorunlar olan yasal, yönetsel, çevresel, ekonomik ve eğitsel sorunlar, çalışma alanı olarak seçilen bu alanda da görölmektedir. Bu tip rekreasyon alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için dikkate alınması gereken öncelikli konu doğal çevrenin korunması anlayışı kapsamında kaynak değerlerinin korunarak geleceğe taşınması olmalıdır. Kabatepe Orman Kampı içerisinde yapılacak bütün etkinlik ve düzenlemeler bu anlayış doğrultusunda yapılmalıdır. Doğayı etkilemek yerine doğa ile uyumlu olmayı amaçlayan ve doğaya zarar vermeksizin ondan faydalanmaya çalışan bir yaklaşım özümsemelidir. Çalışma alanının korunması ve sürdürülebilir rekreatif kullanımının önünde engel teşkil eden bazı sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda belirtilmiştir.

- Çalışma alanında olduğu gibi, turizm ve rekreasyon açısından önem taşıyan alanların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla

tamamen insanlardan soyutlanması yaklaşımı getirilmesi doğru değildir. Belli dönemlerde ziyaretlerin zirve yaptığı dikkate alınarak taşıma kapasitelerinin aşılmasına dikkat etmek önemli bir noktadır. Alanın rekreatif aktivitelere hizmet edebilmesi ve tanınırlığının artması bağlamında ziyaretçi sayısının artması sevindirici bir gelişmedir. Ancak ziyaretçi sayılarının yoğun olduğu dönemleri yıl içerisinde yaymak gerekmektedir. Sezonun, iklim özellikleri nedeniyle güneydeki diğer turistik yörelerden daha kısa olması bölgenin turizm gelirlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla sezonu uzatmak için rekreasyonel faaliyetleri çeşitlendirme çalışmaları yapılabilir. Bu bağlamda alanda doğa inceleme, at ile gezi, yürüyüş vb. yapılabileceği düşünülmektedir. Bu amaçlı kullanım olanaklarının değerlendirilmesi yönünde projeler geliştirilebilir. Örneğin Kabatepe orman kampı doğa, tarih ve kültür turizmi yanında eğitim turizmi için de oldukça elverişli bir alandır. Özellikle yeni nesillerin doğal ortamın insan hayatında vazgeçilmezliğini görerek anlama ve benimseme imkanı tanıdığı için bilim kampları, izci kampları ve doğa okulları kamp aktiviteleri için oldukça uygundur.

- Alana yapılan ziyaretlerin yıl içerisinde dağılmasında dikkate alınacak bir diğer konu alanın korunması ve rekreasyonel kullanımının devam ettirilmesi arasında hassas dengenin kurulması için rekreasyonel yönetim politikasının geliştirilmesidir. Bu politika gereği atılacak ilk adım alanın ziyaretçi profilinin belirlenmesi olabilir. Bu amaçla alanda ziyaretçi profilini belirlemeye yönelik çalışmaların ilgili kurum ve kuruluşlarca başlatılması uygun olacaktır.
- Kabatepe orman kampının Gökçeada feribot iskelesinin hemen yanında yer alması, Kapıkule sınır kapısından giriş yapanların ve İstanbul metropolünden gelen turistlerin kıyı turizminin canlı olduğu Ege ve Akdeniz bölgelerine geçiş güzergâhı üzerinde bulunması; alana ve yakın çevresine önemli bir transit ulaşım baskısı yaratmaktadır.
- Deniz, güneş, kum ve orman varlığının bir arada bulunduğu alanda mevcut tesislerin sayıları yetersiz olmasına karşın yine de halkın bu alanı tercih sebeplerinin başında sağladığı rekreasyonel kolaylıklar yer almaktadır. Fakat Kabatepe orman kampında rekreasyonel aktiviteleri gerçekleştirebilmek için kullanılan rekreatif kolaylıklar olarak nitelendirdiğimiz piknik üniteleri (masa, ocak, çöp bidonu, çeşme), otopark, sıhhi tesisler (WC, duş, bulaşık yıkama yeri) gibi tesislerin mevcutta var olan sayılarının ihtiyaçları karşılamakta yetersiz olduğu ve kendilerinden beklenen işlevleri yeterince sağlamadıkları gözlemlenmiştir. Alanda rekreatif kolaylık sağlaması beklenen bu ünitelerden piknik masaları

ve mangal alanlarının eski ve bazılarının kullanılamaz durumda olması, duş, mutfak gibi sıhhi ünitelerin yeterli ve bakımlı olmaması gibi ziyaretçileri sıkıntıya sokan sorunların giderilmesi gerekmektedir.

- Ayrıca orman kampında gerçekleştirilecek faaliyetlere ilişkin uyarıların yazılı levhalar ile alan içerisinde belirtilmesi, gerektiğinde sözlü uyarılar yapacak görevlilerin alanda bulunması, kullanıcıların alanları kullanımları sırasında oluşan gürültü kirliliği, vandalizm vb. önlenmesinde etkili olacaktır. Çöp bidonlarının özellikle piknik ve kamping alanlarında yeterli sayıda bulunmasına özen gösterilmelidir. Bu bidonlar, alanın doğal görüntüsünü bozmayacak ancak dikkat çekecek renkte ve boyutta olmalıdır. Alanda kullanılacak tüm donatı elemanlarında ergonomi dikkate alınmalıdır.
- Kamp alanı içerisinde gezi yolları yeterli düzeyde bulunmaktadır. Ancak yol güzergâhları üzerinde gerekli tanıtıcı ve yönlendirici levhaların bulundurulması ziyaretçiler açısından kolaylık sağlayabilir. Altyapıya ilişkin sorunlar nispeten çözümlenmiştir. Ancak yaz aylarındaki yoğun talep karşısında çadır alan sayısı yetersiz kalmakta ve bu durum altyapı ve üstyapıya ilişkin tesisleri yetersiz kılmaktadır.
- Yaz dönemlerinde toprağa yapılan baskının fazla olması, toprağın sıkışmasına ve alandaki fıstık çamu ağaçlarının gelişmelerini olumsuz yönde etkileyebilir (Öztürk, 2005).
- Kabatepe plajındaki kıyı ve kumul ekosistemleri ile orman kampı içindeki kızılçam-maki orman ekosistemleri, taşıma kapasitesini zorlayan kullanım tehdidi altında olduğu bildirilmiştir (Öztürk, 2005).
- Kabatepe orman Kampı ve Kabatepe plajı içerisinden geçen ve denize ulaşan derenin yaz aylarında su seviyesi oldukça düşmektedir. Dereden kaynaklı olarak ortaya çıkan sinek, haşeratlar, kötü koku vb. için gerekli önlemler alınmalı ve derenin ıslah çalışması yapılmalıdır.
- Bu tip alanları koruma ve geliştirmede halkın bilgilendirilmesinin de etkili olacağı düşünülmektedir. Toplumda doğa koruma kavramı öğretildiği oranda bu alandaki koruma çabaları daha etkili olacaktır. Örneğin alanda bulunan taşlar, bitkiler ve diğer doğal nesnelere nasıl bulunduysa öyle bırakılmadır. Sabunlar, deterjanlar, böcek ilaçları ve güneş koruyucuları gibi kullanıcılar kaynaklı kimyasal maddelerin taban suyuyla karışmasının engellenmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Çalışma alanı bir milli park içerisinde yer aldığından milli park yöneticileri yerel halkla sık sık bir araya gelerek toplantılar düzenlemeli ve bu toplantılara ilgi gruplarının katılımı sağlanmalıdır. Kabatepe Orman

kampında etkin korumanın güvence altına alınması için yerel halka daha fazla imkân tanınmalıdır. Örneğin yöresel yiyeceklerin alan içerisinde satılabilmesi, alandaki görevlilerin yabancı turistleri anlayabilecek ve sorularına cevap olabilecek düzeyde yabancı dili olması ve alanı iyi tanıyan eğitimli görevlilerin bulunması yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Demir, C. (2001). Milli Parklarda Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Sürdürülebilirliği: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama (*Basılmış Doktora Tezi*). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğukan H., Baran Ş., Yorulmaz, H., Yenici E. (2007). *Çanakkale ili Çevre durum Raporu*. Çanakkale: T.C Çanakkale Valiliği İl Çevre Ve Orman Müdürlüğü.
- Karlıoğlu, E. (2006). *Gelibolu yarımadası tarihi milli parkı'nda çevre sorunları ve sorunların giderilmesi için çevre yönetim sistemi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, O. (2006). Ölüm Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı Ziyaret Eden Turistlerin Ziyaret Motivasyonlarını Anlamaya Yönelik Bir Araştırma ve Sonuçları (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Müderrişoğlu, H., Uzun, S. (2004). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Orman Fakültesi Öğrencilerinin Rekreasyonel Eğilimleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* Seri: A, 2: 108-121.
- Özgüç, N. (1998). *Turizm Coğrafyası: Özellikler Bölgeler*, 2. Basım. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Öztürk, C.(2005). Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın Koruma-Kullanım İlkeleri Yönünden İrdelenmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sözen, N., Şahin, Ş. (1988). *Kamping Planlama-Uygulama-İşletme*, Ankara.
- Topay, M., Koçan, N. (2009). Kamping / Çadırılı Kamp İçin Alan Seçim Kriterlerinin Belirlenmesi Ve Bartın-Uluyayla'da Örnek Bir Uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, Sayı: 1, Sayfa: 116-128.

İNTERNET KAYNAKÇASI

<http://www.google.com/intl/tr/earth/index.html>

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=1.5.4533&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>

<http://gytmp.milliparklar.gov.tr/gelibolu/AnaSayfa.aspx?sflang=tr#>

Rekreasyonel Eğilimlerin Belirlenmesinde Üniversite Yerleşkelerinin Rolü: K.T.Ü Kanuni Yerleşkesi (Trabzon) Örneği

Mevlüt GÜNAYDIN

T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: megunaydin@gmail.com

Öner DEMİREL

T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: odofe01@yahoo.com

Ertan DÜZGÜNEŞ

T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: ertanduzgunes@mynet.com

ÖZ

Küreselleşen dünyada yaşam temposunun artmasıyla birlikte bireylerde ortaya çıkan psikolojik ve biyolojik sorunlar, günümüzün en büyük problemlerinden biri haline gelmiştir. Toplumlardaki yaşam standartlarının yükselmesiyle birlikte bireyler, serbest zamanlarını etkin bir biçimde kullanmanın yollarını aramışlardır. Bu arayışın temelinde bireyin sosyal yaşamını daha anlamlı kılacak, onu bedensel ve ruhsal yönden her fırsatta yenileyebilecek serbest zaman etkinlikleri (rekreasyon) yatmaktadır. Uygarlık düzeyini yakalamış ülkelerde kenti oluşturan aktörler içerisinde lider bir rol üstlenen üniversite yerleşkelerindeki rekreasyonel planlama anlayışı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimlerdeki yükselişine hız kazandırabileceği bir felsefeyle örtüşebilecek mevcut sosyal ve kültürel etkinlik alanları ve kullanımları ile paralel bir eğilim içerisinde. Bu felsefeyle yerleşkelerdeki sosyal ve idari yapılanmaların, yerleşkeyi aktif olarak kullanan öğrencilerin beklenti ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilmeleri de kaçınılmaz olacaktır. Bu çalışmada, K.T.Ü Kanuni Yerleşkesi (Trabzon)'ndeki öğrencilerin mevcut yapılanmaya bağlı olarak (açık ve kapalı rekreasyon alanları, spor tesisleri, açık yeşil alanlar) serbest zamanlarında ne tür etkinlikleri tercih ettikleri, mevcut yapılanmaları yeterli bulup bulmadıkları, yerleşkedeki mevcut sosyal ve sportif imkanlardan yeterli düzeyde yararlanıp yararlanmadıkları anket çalışması ile ortaya koyulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında yerleşkeye ait mevcut durum saptanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Serbest zaman, rekreasyon, kampüs rekreasyonu, Kanuni Yerleşkesi, Trabzon

GİRİŞ

Günümüz çağında yaşam standartlarının yükselmesine paralel olarak iş gücü ve çalışma hayatının getirmiş olduğu olumsuz baskılar, bireylerde ruhsal ve bedensel sorunları beraberinde getirmiştir. Bu durum bireylere, kent ve kır ölçeğinde serbest zamanlarını daha etkin bir biçimde kullanmanın yollarını aratmıştır.

Serbest zamanların daha etkin kullanılmasının planlandığı 20. y.y.'ın ortalarında, sosyo-ekonomik yapı ve etkinliklere katılım arasındaki ilişkiyi saptamak, azınlıkların ülke politikasında yer edinmesiyle ırk ve milliyet kavramları ile yaşlı nüfusun artması sonucu yaşam biçimi ve katılım amacıyla bir takım çalışmalar yapılmıştır (Mansuroğlu, 2002). Günümüzde ise sosyal, politik, dini ve ekonomik değişkenlere bağlı olarak bu çalışmalar devam etmektedir. Bu değişkenler, insanların serbest zamanlarını optimal düzeyde daha verimli ve etkin bir şekilde kullanmalarını gerektiren bir serbest zaman planlamasını beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle sağduyu içeren bir zaman dilimi olan serbest zaman (Ekici, vd. 2006), toplumsal yaşama gönüllü olarak katılımları içeren bir dizi uğraşları da beraberinde getirerek (Tezcan, 1977) bireye benlik geliştirme için serbestçe kullanım hakkı ve fırsatı vermektedir (Hacıoğlu vd., 2009).

Gerek çalışma hayatı gerekse karmaşık yaşamlarından doğan temel ihtiyaçlarından arta kalan bu zaman dilimi, bireyleri ruhsal ve bedensel yönden yenileyecek olan rekreasyon kavramına zemin oluşturmuştur. Bu nedenle insanoglunun yaşamını anlamlandırmasının doğal bir sonucu olarak türeyen serbest zaman etkinlikleri, sanayi devriminden sonra ister istemez bireyin yaşam çemberinde daha da yer edinmeye başlamıştır (Günaydın, 2011).

Bu yaşamsal çemberi döndüren teknolojik gelişmelerin sermayesinde, gelir seviyesindeki yükselme ve şehirleşme oranının artması, eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesi, değer yargılarının değişmesi, rekreasyon ve çevre bilincinin artması ve yeni sağlık anlayışının ortaya çıkması gibi faktörlerin bir sonucu olarak bireyler, monoton kent hayatından kurtulmak için açık ve kapalı alanlara yönelmişlerdir. Bu noktada, rekreatif bir etkinlik olarak spor, kişinin yaşamının bir bölümünü oluşturan, kişiyi yaşama bağlayan, onun daha mutlu olmasını sağlayan, iş gücünü ve verimini arttıran, sosyal çevresi ile ilişkilerini iyi tutabilen bir birey olmasına katkıda bulunan özellikleri ile bireyin serbest zamanlarını değerlendirmede en önemli etkinlik olarak ön plana çıkmaktadır (Suiçmez, 2000). Hareketlilik, çeşitlilik, değişkenlik, sağlık, macera, kendini tanıma, keşfetme ve diğer sosyo-kültürel özellikleri ile rekreasyon açısından önemli bir fonksiyonel değer taşıyan spor, rekreasyon ile karşılıklı olarak birbirini etkile-

mektedir. Spor, insanların rekreatif ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir hareket alanı sağlarken, rekreasyon da, sporun toplumda yaygınlaşması, tanınması ve sportif başarılar elde edilmesinde önemli roller üstlenmektedir (Karaküçük, 1997).

Spor etkinlikleri, bireyin açık ve/veya kapalı alanların her ikisinde de etkin bir rol alabileceği en yaygın rekreatif etkinliklerdir. Öyle ki; yapılan bir araştırma-da, Almanya'da halkın %61'i boş zaman etkinliklerinden sporu tercih ettiği, gençlerin ise %60'ının boş zamanlarını spor yaparak geçirdikleri ortaya konmuştur (Karaküçük, 1997).

Bir yandan çoğunlukla doğal ve kültürel kaynakları topluca sunabilen, kullanıcılara sayısız sportif ve rekreatif etkinlikleri yapabilecekleri alanlar sunan (Roisin, 1975; Akesen, 1978), bir yandan da en önemli eğitim aracı olarak kabul edilen rekreasyonun (Köktaş, 2004) hiç şüphesiz cazibe merkezi haline getirildiği ve gerçekleştirildiği en önemli alanlardan bir tanesi de üniversite yerleşkele-ridir.

Üniversiteler, sadece eğitsel ve öğretisel hedefi olmayan aynı zamanda sosyal ve sportif etkinliklere imkân veren, toplum-çevre-insan üçgeninde ortak payla-şımaları hedefleyen, içerisinde barındırdığı açık ve kapalı mekânlarıyla (yeme-içme, barınma, sosyal ve rekreasyonel alanlar-yapılar, spor tesisleri, açık yeşil alanlar) hizmet veren bir kurumdur.

Yaşadığımız bu çağdaki üniversite kurumlarında rekreasyon ve spor etkinlik-lerinin yapılması bakımından planlama ve organizasyonlarda dikkat edilen husus, bu iki kavramın bir arada düşünöldüğü yapılar ya da mekanların varlı-ğının göze çarpmasıdır. Farklı din, kültür ve coğrafyaya mensup bireyleri barındıran çağımızın üniversite yerleşkelerindeki rekreasyonel alanları planlama anlayışı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimlerdeki yükselişine hız kazandırabileceği bir felsefeyle örtüşebilecek mevcut sosyal ve kültürel etkinlik alanları ve kullanımları ile paralel bir eğilim içerisinde-dir.

Eğitim süresi boyunca öğrenciler kampus içerisinde bir dizi rekreatif etkinlik-lere (spor organizasyonları, kültürel-sanatsal etkinlikler, şölenler, gençlik ve bahar şenlikleri, vb.) katılarak toplum yaşamına dahil olmayı ve çevre ile ilgili ilişki kurmayı öğrenmekte, böylece toplumsal ilişkilere hazır bireyler olarak yetişmektedirler. Bu anlamda öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimleri üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanları ve kullanımları ile doğru-dan ilişkilidir. Bu amaçla, kent ve üniversite arasındaki ilişkiyi sağlayarak kent kültürünü genç nesillere aktarabilecek, farklı toplumlardan ve kültürlerden

gelmiş öğrenci topluluklarına sağlayacağı faaliyetlerle kültür etkileşimlerini kazandırabilecek, farklı alan ve bilim dallarındaki öğrencileri ortak bir payda buluşturabilecek kazanımların hedef koyulması gerekliliğini taşıyan üniversite yerleşkelerindeki yönetim ve organizasyonların varlığından söz etmek gerekir.

Günümüzde ülkemizde ve tüm dünyada kırsal ve kentsel alanlarda rekreasyon üzerine oldukça çalışma yapılmış ve yapılmaktadır. Ancak son yıllarda her geçen gün bir yenisini açılan üniversite yerleşkelerinde, bünyelerinde barındırdıkları açık/kapalı alan, dinlenme, eğlenme, spor, vb. rekreatif etkinlikler için ayrılmış alanların varlığına yönelik kampüs rekreasyonu adı altında çalışmaların sayısı azdır.

Bu noktadan hareketle bu çalışmada, araştırma alanı olarak seçilen K.T.Ü Kanuni Yerleşkesi (Trabzon)'nde eğitim ve öğrenim gören lisans öğrencilerinin bu yerleşke sınırları içindeki serbest zamanlarında gerçekleştirdikleri rekreatif ve sportif eğilimlerini ölçmek amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen bulguların ışığında ne tür etkinlikleri tercih ettikleri, mevcut yapılanmaları yeterli bulup bulmadıkları, yerleşkedeki mevcut sosyal ve sportif imkânlardan yeterli düzeyde yararlanıp yararlanmadıkları saptanmış ve ileriye dönük önerilerde bulunulmuştur.

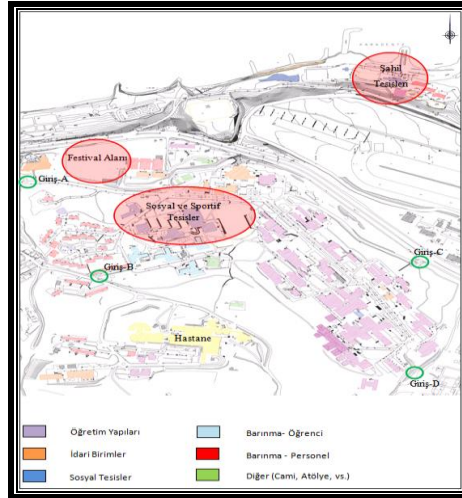
YÖNTEM

Araştırma evrenini K.T.Ü Kanuni Yerleşkesi (Trabzon) sınırları içerisinde kalan alan oluşturmaktadır. Öncelikle araştırmada gerekli alt yapıyı oluşturabilmek için kapsamlı bir literatür çalışması yapılmış ardından yerleşkede eğitim ve öğretim gören farklı fakültelerdeki lisans öğrencilerine, aynı soru grubuna düzenli verilen yanıtları ortaya koyan ve kullanıcıların değer, tutum ve davranışlarını saptayan toplum bilim kaynaklı anket çalışması uygulanmıştır. Gerçekleştirilen anket çalışması rastgele seçilmiş 120 öğrenciye soru kağıtları aracılığıyla yüzyüze yapılmış olup ankete katılan öğrencilerin seçiminde basit tesadüfi örnekleme yoluna gidilmiş ve her fakülteden öğrenci katılımı sağlanmıştır. Anket sayısının belirlenmesinde örneklem büyüklüğü formülünden yararlanılmıştır. Çıkan sonuç 100 olmasına rağmen anketin güvenilirliğini ve verimliliğini artırmak için anket sayısı 120 olarak belirlenmiştir. Bulguların elde edilmesinde betimsel istatistik yöntemlerinden çapraz tablo (crosstabs) ve frekans yöntemleri kullanılmıştır.

ANALİZ VE BULGULAR

1955 yılında kurulan Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon İli sınırlarında faaliyetini sürdüren yerleşkesinde 14 fakülte, 1 Devlet konservatuvarı, 3 yüksekokul, 8 Meslek yüksekokul ve 4 enstitü ile 40.000 i aşan öğrenci potansiyeline sahiptir (Anonim, 2009). Yerleşkedeki eğitsel, sosyal ve kültürel mekanların yüzölçümleri ve sayıları incelendiğinde kampus sınırları dahilinde (Şekil 1);

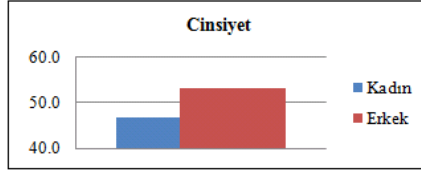
- 75141 m² eğitim alanı,
- 73515 m² sosyal alan,
- 24202 m² spor alanı,
- 4777,89 m² yeme-içme, oturma-dinlenme alanları,
- 15 kantin,
- 3 kafeterya,
- 5 adet kapalı spor tesisi,
- 19 adet açık spor tesisi,
- 29 adedi kültürel, sportif ve sosyal etkinliklerin temel alındığı kulüp ve dernek bulunmaktadır.

Şekil 1. K.T.Ü Kanuni Yerleşkesi planı ve mekansal dağılımları

Demografik Yapıya İlişkin Bulgular

Katılımcıların %47'sini bayan, %53'ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadır. (Şekil 2).

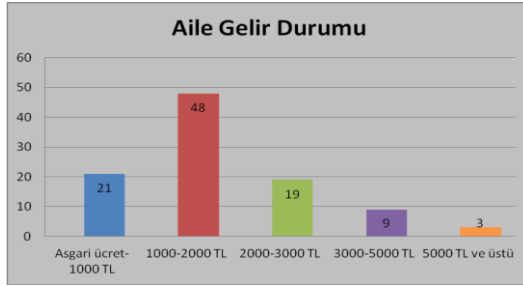
Şekil 2. Cinsiyet dağılımı

Bayanların %83,9'u 20-22, %10,7'si 23-25 ve %5,4'ü 17-19 yaş aralığında olup erkeklerin %50'si 20-22, %42,2'si 23-25, %6,2'si 26-28 ve %1,6'sı 17-19 yaş aralığındadır. Ankete katılan örneklem grubunun yaş dağılımının daha çok 20-22 yaş aralığında (%65,8) olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Cinsiyete göre yaş dağılımı

		yaş				Toplam	
		17-19	20-22	23-25	26-28		
cinsiyet	Kadın	n	3	47	6	0	56
		%	5,4	83,9	10,7	,0	100,0
	Erkek	n	1	32	27	4	64
		%	1,6	50,0	42,2	6,2	100,0
Toplam	n	4	79	33	4	120	
	%	3,3	65,8	27,5	3,3	100,0	

Katılımcıların aile gelir durumlarına bakıldığında yaklaşık olarak %48'i 1000-2000 TL arası, %19'u 2001-3000 TL arası, %9'u 3001-5000 TL arası gelire sahip iken aşağı yukarı %21'i asgari ücret-1000 TL ve %3'ü de 5001 TL ve üzerinde gelire sahip oldukları ortaya çıkmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Katılımcıların aylık harcama tutarı

Katılımcıların ailelerinin gelir durumlarına göre aylık harcama tutarları incelendiğinde ise görülmüştür ki, gelir durumu arttıkça harcama tutarları da artmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Aile gelir durumuna göre öğrencilerin aylık harcama tutarları

		Aylık Harcama					
		150-250 TL	251-350 TL	351-450 TL	451-550 TL	551 TL ve üzeri	Toplam
gelir durumu	Asgari ücret-1000 TL	n 6	9	7	2	1	25
		% 24,0	36,0	28,0	8,0	4,0	100,0
1001-2000 TL		nt 11	14	12	11	10	58
		% 19,0	24,1	20,7	19,0	17,2	100,0
2001-3000 TL		n 3	3	6	4	7	23
		% 13,0	13,0	26,1	17,4	30,4	100,0
3001-5000 TL		n 2	0	1	1	7	11
		% 18,2	,0	9,1	9,1	63,6%	100,0
5001 TL ve üzeri		n 0	0	0	0	3	3
		% ,0	,0	,0	,0	100,0	100,0
Toplam		n 22	26	26	18	28	120
		% 18,3	21,7	21,7	15,0	23,3	100,0

Demografik yapıya ilişkin elde edilen bulgular gösteriyor ki, katılımcıların %53'ü erkek olup yaş dağılımı daha çok 20-22 yaş aralığında (%65,8) ve %48'i orta gelir elde eden ailelerin çocuklarıdır.

Rekreasyon Eğilimine İlişkin Bulgular

Kanuni yerleşkesinde öğrencilerin serbest zamanlarında kültürel-sosyal ve sportif gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla tasarlanmış açık/kapalı rekreasyon

yonel ve sportif tesis ve mekânlar mevcuttur. Merkez Kampüs içinde bulunan Atatürk Kültür Merkezi, Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokul tesisleri, Kuru Tesisleri, Prof. Dr. Osman Turan Kültür ve Kongre Merkezi ve Öğrenci Evi sosyal ve kültürel tesislerden; Hasan Polat Kapalı Spor Salonu, Futbol stadyumu, olimpiik yüzme havuzu, 3 adet voleybol, 4 adet basketbol, badminton, 6 adet tenis ve mini futbol sahaları, squash ve fitness salonları değişik amaçlı kullanabilecek spor tesislerinden; sauna salonu, fitness salonu ve ağırlık merkezi ise sağlık tesislerinden bazılarıdır (1) (Şekil 4).

Şekil 4. Yerleşkedeki spor tesislerinden bazı görüntüler

Yine öğrencilerin kültürel ve sanatsal etkinlikleri izlemek ya da gerçekleştirmek adına yaptıkları etkinliklerden tiyatro ve konserlerin gerçekleştirildiği Kültür Merkezinin yanı sıra yaz aylarında kısmen faydalanabildikleri bisiklet sürme etkinliğini yapabilecekleri bisiklet kiralama üniteleri öğrencilere sunulan açık hava etkinlikleri için planlanmıştır (Şekil 5).

Şekil 5. Yerleşkedeki kültür-sanat faaliyetlerinden bazı görüntüler (Fotoğraflar: Orhan Keskin, 2010)

Yerleşkedeki orman toplulukları içerisinde gezinti ve spor yapmaları için planlanmış orman içi yürüyüş alanları, oturma-sohbet amaçlı orman altı dinlenme alanları ve açık yeşil alan parkları da mevcut rekreasyonel alanlardan bazılarıdır (Şekil 6).

Şekil 6. Yerleşkedeki yürüyüş parkuru ve oturma-dinlenme alanları

Karadeniz hattı boyunca uzanan ve pasif rekreasyon adı altında daha çok seyir amaçlı kullandıkları anfi-tiyatrolar ve yerleşkeye bağlı olan sahil tesislerindeki öğrenci evi, öğrencilere sunulan imkanlardandır (Şekil 7).

Şekil 7. Yerleşkedeki anfi-tiyatro ve seyir terasları

Katılımcıların öncelikle rekreasyonel eğilimlerini belirleyebilmek için serbest zamanlarında hangi tür etkinlikleri yaptıkları saptanmıştır. Buna göre; erkeklerin %39,1'i sportif (yürüyüş, koşu, gezi, futbol, basketbol, tenis, bisiklete binme, balık tutma, yüzme, satranç, vb.), %18,8'i kültürel (TV izleme, bilgisayar oynama, kitap okuma, sinema, tiyatro, sohbet, kongrelere katılma, vb) ve %15,6'sı sanatsal etkinliklerle (dans, fotoğrafçılık, müzik, şiir, takı ve el işleri, koleksiyonculuk, vb.) uğraşırken bayanların %21,4'ü kültürel, %19,6'sı sportif ve %16,1'i sanatsal etkinliklerle uğraşmaktadır. (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin cinsiyete göre katıldıkları etkinlik türleri

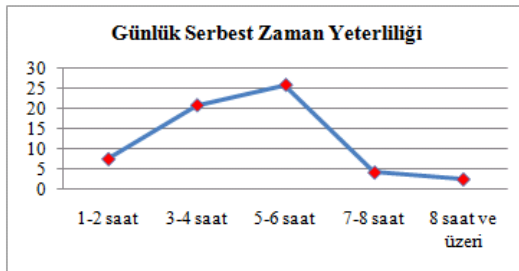
		Etkinlik Türü				Toplamı
		Yok	Kültürel Etkinlikler	Sanatsal Etkinlikler	Sportif Etkinlikler	
cinsiyet Kadın	Count	24	12	9	11	56
	%	42,9	21,4	16,1	19,6	100,0
Erkek	n	17	12	10	25	64
	%	26,6	18,8	15,6	39,1	100,0
Total	n	41	24	19	36	120
	%	34,2	20,0	15,8	30,0	100,0

Katılımcıların lisans döneminde aldıkları seçmeli dersler arasındaki dağılımlar incelendiğinde bayanların %53'ü ders almamakla beraber %26,8'i spor, %19,6'sı kültür-sanat odaklı dersleri tercih ettikleri saptanmıştır. Erkeklerinse %34,4'ü ders almamakla beraber %62,5'i spor %3,1'i ise kültür-sanat odaklı dersleri seçmiştir. (Tablo 4). Görülüyor ki, bayanlar hariç erkek öğrencilerin seçtikleri seçmeli derslerle ilgi alanları örtüşmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre seçtikleri ders gruplamaları

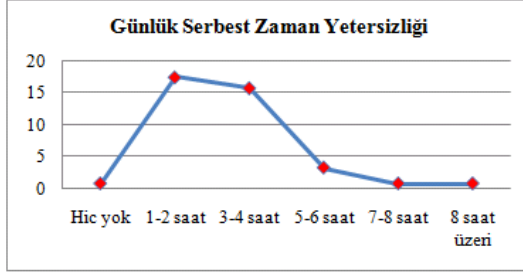
		Seçmeli Dersler						Toplam	
		Ders Almadı	File Sporları	Saldırı Sporları	Düşünsel Sporlar	Bireysel Sporlar	Su Sporları		Kültür-Sanat Odaklı Dersler
cinsiyet Kadın	n	30	11	0	3	1	0	11	56
	%	53,6	19,6	,0	5,4	1,8	,0	19,6	100,0
Erkek	n	22	10	11	3	8	8	2	64
	%	34,4	15,6	17,2	4,7	12,5	12,5	3,1	100,0
Total	n	52	21	11	6	9	8	13	120
	%	43,3	17,5	9,2	5,0	7,5	6,7	10,8	100,0

Bu noktada, katılımcıların eğitim-öğretim ve zorunlu ihtiyaçlar dışında kalan serbest zamanlarının nasıl değerlendirildiğinin ve bu sürelerin yeterli olup olmadığının ortaya konması gerekir. Elde edilen anket sonuçlarına göre, katılımcıların %61'i serbest zamanlarının yeterli geri kalanı ise(%39) yetersiz olduğunu belirtmiştir. Serbest zamanlarının yeterli olduğunu söyleyenlerin %26'sı en fazla 5-6 saat kaldıklarını ve bunun yeterli bir zaman dilimi olduğunu belirtirken %3'lük kesim ise 8 saat ve üzerinin yeterli olduğunu söylemiştir (Şekil 8).

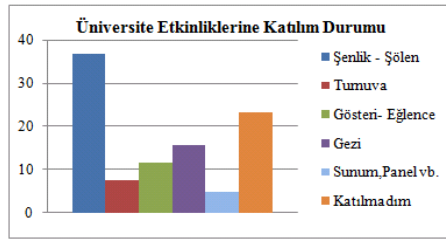
Şekil 8. Öğrencilerin günlük serbest zaman yeterlilik durumu

Serbest zamanlarının yetersiz olduğunu söyleyenlerin ise %18'i en fazla 1-2 saat kaldığını ve yetersiz olduğunu, %1'i de 7 saat ve üzeri serbest zamana sahip olduklarını ve bunun yetersiz olduğunu belirtmiştir. Görülüyor ki, çoğunluğun serbest zaman etkinliklerine zaman ayırabilecek potansiyelleri bulunmaktadır. (şekil 9)

şekil 9. Öğrencilerin günlük serbest zaman yetersizlik durumu

Bu süre içerisinde %37'si şenlik ve şölenlere, %8'i turnuvalara, %12'si gösteri ve eğlence etkinliklerine, %16' sı gezilere katılım gösterirken %5'i de sunum, panel vb. etkinliklere katıldıklarını belirtmiştir (şekil 10).

şekil 10. Öğrencilerin üniversite etkinliklerine katılım durumları

Yerleşkenin Rekreasyonel Olanaklarına İlişkin Bulgular

Yerleşkedeki fonksiyonel yapı içerisinde, üniversite öğrencilerinin serbest zamanlarındaki bedeni ve ruhsal terbiyelerinin yanı sıra sosyalleşmelerini de sağlayan ve aynı zamanda sportif ve rekreatif faaliyetleri bir araya getirmek suretiyle bireyin sağlık, rekreasyon ve spor etkinlikleri ihtiyaçlarını bir eğitim programı çerçevesinde uygulayan yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar, yerleşkenin farklı alanlarında ya da kendi iç bünyelerinde planlanmış olan açık/kapalı sos-

yal ve sportif tesisleri de öğrencilerin rekreasyonel ve sportif donanımlarını sağlamak üzere hizmetlerine sunmaktadır.

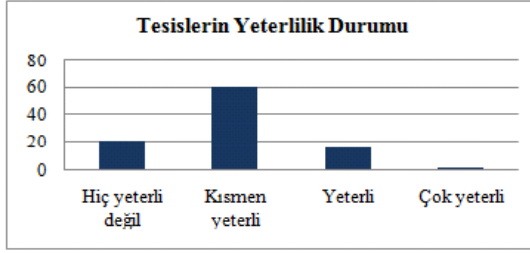
Kanuni Yerleşkesi'nde farklı fakültelerin bölümlerinde eğitim-öğrenim gören öğrencilerin, seçmeli ders programı adı altında çeşitli spor ve kültür-sanat odaklı faaliyetlerin yürütüldüğü Beden Eğitimi Spor Bölümü ile öğrencilerin sosyal, kültürel danışma ve rehberlik ile spor ihtiyaçlarını karşılayan bir hizmet birimi ve aynı zamanda eğitim-öğretimin desteklenmesi amacıyla bu alanda uygulama ve araştırmaların yapıldığı Mediko-Sosyal İdari birimi yer almaktadır (2).

Sağlık, kültür ve spor daire başkanlığının düzenlediği ve 2000'e yakın öğrenci ve personelin aktif sporun içerisinde yer aldığı birçok dal ve kategorilerdeki spor programları ve şöenleri ile yine yerleşkede farklı coğrafyadan ve kültürden gelen öğrencilerin kaynaşmalarını sağlamayı hedefleyen öğrenci organizasyonları ve üniversite şenlikleri de üniversite idari kurumu tarafından düzenlenmiş organize sosyal, sportif ve kültürel etkinliklerdendir (Şekil 11).

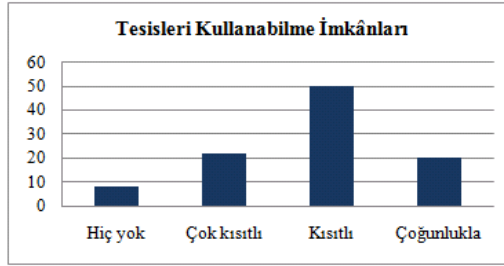
Şekil 11. Yerleşkede düzenlenen şenlikler ve bu kapsamdaki bazı etkinlikler

Katılımcıların, yerleşke içerisindeki sosyal ve sportif tesislerin yeterli olup olmaması ile ilgili olarak %61'i kısmen yeterli, %21'i yetersiz, %17'si yeterli ve %2'si ise çok yeterli cevabını vermiştir (Şekil 12).

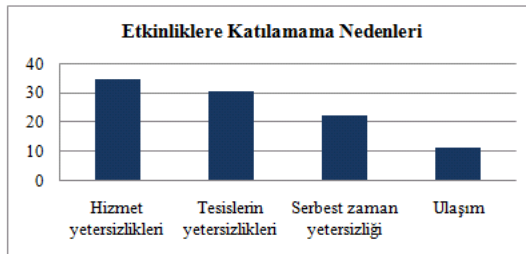
Şekil 12. Yerleşkedeki tesislerin yeterlilik düzeyleri

Ancak bu tesislerden yeteri kadar yararlanıp yararlanamadıkları incelendiğinde ise %50'si kısıtlı, %22'si çok kısıtlı, %8'i ise hiçbir şekilde yararlanamadıklarını belirtmiştir (Şekil 13).

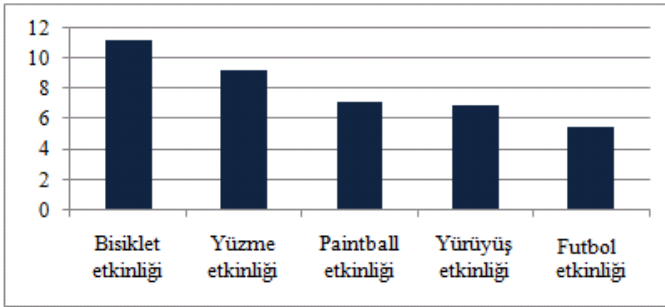
Şekil 13. Öğrencilerin tesisleri kullanabilme durumları

Bunun nedeni olarak hizmet yetersizlikleri (%35), tesis yetersizlikleri (%30), serbest zaman yetersizliği (%23) ve ulaşım altyapısının eksikliği (%12) gösterilmiştir (Şekil 14).

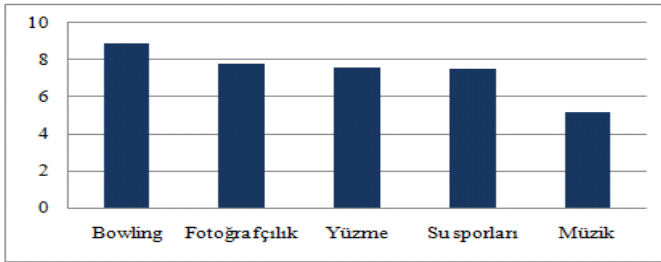

Şekil 14. Rekreasyonel faaliyetlere katılmama nedenleri

Ayrıca şehirde olup yerleşkede olmayan açık ve kapalı alan etkinliklerinin olmamasından ötürü memnun olmadıklarını ve %21'i kapalı alan etkinliklerinin, %6'sı açık alan etkinliklerinin yerleşkede bulunmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda yerleşkede bulunmasını istedikleri (var olmayan/var olup geliştirilmesi gereken) öncelikli açık alan etkinliklerinin %11'i bisiklet, %9'u yüzme, %7,2'si paintball, %6,9'u yürüyüş, %5,5'i futbol ve (Şekil 23) kapalı alan etkinliklerinin %8,9'u bowling, %7,8'i fotoğrafçılık, %7,6'sı yüzme, %7,5'i su sporları, %5,2'si müzik şeklindedir (Şekil 15, 16).

Şekil 15. Yerleşkede eksikliği görülen açık alan etkinlikleri

Şekil 16. Yerleşkede eksikliği görülen kapalı alan etkinlikleri

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bireylerin ve toplumların çevreleriyle ruhsal ve bedensel yenilenme amacına yönelik değişik türdeki ilişkileri sonucu oluşan ve günümüzde önemi uluslararası boyutlara ulaşmış bulunan açık hava rekreasyonu gereksinimlerinin karşılanmasında ilk akla gelen alanlar, sağlıklı çevresel koşulların oluşturulduğu yeşil ağla bütünleşik alanlardır.

Uygarlık düzeyini yakalamış ülkelerde açıkhava rekreasyonunun toplum yaşantısında sağlıklı bireyleri yetiştirmede ve sağlıklı toplum oluşturmadaki rolü çok iyi kavranmış olduğundan bu konuda yapılmış olan çok yönlü bilimsel araştırmaların ulusal kaynak kullanma politikası ilkelerinin saptanmasında yönlendirici bir rol oynadıkları grlmektedir. Bu noktada, özellikle yeni açılan üniversitelerle ve üniversitelerin bünyelerinde barındırdığı açık ve kapalı alanların varlığı “kampus rekreasyonu”nu gündeme getirmiştir.

Üniversiteler birincil işlevi olan eğitim, araştırma ve yayının yanında oluşturduğu çevresel yapılanmalarla ve açık mekn organizasyonlarıyla da bulunduğu çevreye örnek olmak durumundadır. Dünyada gelişmekte olan yeni niversite olgusu, öğrencilerin eğitim aldıkları ortamlarla organik bağ kurmalarını sağlayacak ve onları mutlu edecek organizasyonel biimlenmelerle şekillenen ğrenci merkezli yaklaşımlardır. Üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanları, bu organik bağı kuran ve öğrencilerin ruhsal ve bedensel gelişimlerinde önemli bir rol oynayan açık ve kapalı mekanlardır.

Günlük serbest zaman dilimlerinin yeterlilik ve yetersizliklerinin ölçüldüğü bulguların analizinden yola çıkılarak, gerek yerleşke içerisindeki mevcut potansiyel alanların kullanımlarına ayırdıkları zaman, gerekse spor ve rekreasyona dönük ders ve azlığının göstergesi olarak yerleşke içerisindeki mevcut yapılanmayla beraber bir eğitim eksikliğinin de ortaya çıktığı gzlmektedir. Bu eğitim eksikliğinin temelinde de öğrencilerin yeterli olan serbest zamanlarını ne şekilde, nerede ve ne kadar sorularıyla ielleştirip en verimli şekilde geirememelerinden kaynaklanmaktadır. İşte bu kapsamda gerek eğitim kurumları olan fakülte ve bölümlerde öğrencileri temel dersler dışında ya da ders aralarında verilebilmesi muhtemel olabilecek kısımlarda, gerekse öğrencilerin sosyal ve kültürel anlamda kazanımlarında sorumlu idari kurumların sorumlulukları altında, onların serbest zamanlarını daha etkin ve tasarruflu kullanabilmelerini öğretmeyi amaçlayan yani onları bir anlamda yönlendirebilecek bir “serbest zaman eğitim modeli”nin oluşturulması gerekliliği bu çalışmada en göze batan ve irdelenmesi gereken konulardan biridir.

Kanuni yerleşkesinin günümüz şartlarında öğrencilere sunduğu olanaklar bakımından öğrencilerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını çok st seviyelerde olmasa da ciddi derecede ve yeterli düzeyde karşılayabildiği ortaya çıkmaktadır. Kamulaştırma çalışmalarıyla yapımı devamı eden birçok yurt, kantin, sosyal tesis ve bunları destekleyici diğer tesisler de ileride hızla büyüyen ğrenci potansiyeli için dşnlmektedir.

Günümüzde yerleşke içerisinde rekreasyona ve spora elverişli doğal kaynak değerlerinin özellikle açık yeşil alanların kullanımı kısıtlı düzeydedir. Bu durumun nedenleri araştırıldığında ise, öğrencilerin daha çok bu etkinlikleri yapabilmesi için sınırlandırılmış belirli tesis ve yapılanmaları istediklerinden kaynaklandığı gözlemlenmektedir. Oysaki, bugün dünyada ve ülkemizde önde gelen üniversite yerleşkelerinde kullanıcıların açık yeşil alanları da üst düzeyde değerlendirdikleri, serbest zamanlarını geçirebilecekleri etkinlikleri bu alanlarda da sürdürdükleri gözlemlenmektedir.

Farklı kültür ve etnik yapıdaki öğrencileri bir araya getirmek ve kaynaştırmak adına düzenlenen organize etkinliklerin (şenlik, şölen, bayram, vs.) kent halkına da açık olması, bir taraftan kent ile yerleşke arasındaki bağlantıyı sağlarken diğer taraftan farklı kimliklere sahip olan halk kültürünün, öğrencilerin bu etkinliklerden alacakları tatmin düzeyine ne derece etki edeceği de irdelenmesi gereken konulardandır.

Ankete katılan ve çoğunluğunu 20-23 yaş aralığındaki öğrencilerin bireysel yaşam çemberi (nüfus verileri, sosyal ve ekonomik durumları) ele alındığında, toplumun orta ve alt gelir katmanlarını oluşturan bir sosyal statüye sahip oldukları ve ekstrem örnekler dışında çoğunluğunun çevre ve toplum tarafından kendilerine sunulmuş olan imkânlarla benzer spor dallarına ve sosyal alışkanlıklara yönelindikleri gözlemlenmiştir. Bunun nedeni öğrencilerin farklı sportif etkinliklerine ait istenilen bilgi düzeyinde olmayışındandır.

Öğrenciler kendilerini ifade edebilecekleri sosyal, kültürel ve sportif anlamda birtakım faaliyetlerde bulunabilecekleri rekreatif etkinliklere katılımlarını engelleyen olumsuz faktörlerin varlığına dikkat çekilerek, ekonomik sıkıntıların getirdiği kaygılar, öğrencilerin ders dışı zamanlarında bu faaliyetlere ayıracak yeterli zaman bulamamaları ve beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte ve sayıda tesis ve alanların varlığının azlığı belirtilmiştir.

Kanuni Yerleşkesi'nin rekreasyon olanakları ve yönetsel yapısı incelendiğinde, üniversite yerleşkesi ile kent arasında yeteri kadar güçlü bir bağın kurulmadığı, spor ve rekreasyona dönük yatırımlar için üniversite yönetiminin sınırlı bütçeleri nedeniyle yeteri kadar pay ayıramamaları, yerleşke içerisinde öğrencilerin serbest zamanlarında spor ve rekreasyona yönelik tesis ve yapılanmalar ile onları bu alanlara çekebilecek ve bu alanları destekleyecek diğer altyapı ve olanakların da bu planlama çerçevesinde kurgulanması gerekliliği dikkat çekmiştir.

Bu doğrultuda, yerleşkedeki kamulaştırmaya açık alanların bir bölümünün spor ve rekreasyona yönelik potansiyel alanlar olarak değerlendirilmesi ve spor

ve rekreasyona yönelik bir “serbest zaman eğitim modeli”nin oluşturulması gerekmektedir. Bunun yanı sıra yerleşkedeki sosyal ve sportif tesis ve yapıların sayı ve nitelik bakımından altyapı yetersizliğinin giderilmesi, mevcut spor ve rekreasyon alanı ve imkânlarının artırılması, spor ve rekreasyona yönelik faaliyetleri yürütebilecek, bu faaliyetler hakkında öğrencileri bilgilendirebilecek Rehberlik Merkezi’nin kurulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akesen, A.. (1978). *Türkiye’de Ulusal Parkların Açık hava Rekreasyonu Yönünden Nitelikleri ve Sorunları*. İstanbul: İ. Ü. Orman Fakültesi Yayını 262
- Ekici, S., Can S., Zorba, E., Mollaoğulları, H. ve Kuşçu, A. (2006). Yerel Yönetimlerde (Belediyelerde) Rekreasyonun Yeri ve Belediyelerin Rekreasyon Faaliyetlerine Yaklaşımların Değerlendirilmesi. 9. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*. Muğla
- Günaydın, M. (2011). K.T.Ü Kanuni Yerleşkesi (Trabzon)’ndeki Öğrencilerin Spor ve Rekreasyon İhtiyaçlarının Saptanması ve Gelişimine Yönelik Yaklaşımların İrdelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi*). Trabzon: K.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. ve Dinç, Y. (2009). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon – Boş Zamanları Değerlendirme Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma*. Ankara: Seren Ofset.
- Keskin, O. (2010). *Fotoğraflarla K.T.Ü (K.T.Ü Arşivi)*. Trabzon
- Köktaş, K.Ş. (2004). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Anonim (2009). *K.T.Ü 2009 Yılı Faaliyet Raporu*. Trabzon.
- Mansuroğlu, S. (2002). Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Serbest Zaman Özellikleri ve Dış Mekân Rekreasyon Eğilimlerinin Belirlenmesi, *Akdeniz Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15 (2) 53-62
- Roisin, P. (1975). *La Forest Des Loisirs, Forest Touristiques et Conservation de la Nature*, Faculte Des Sciences Agronomiques de Gemble ux, Les Presses Agronomiques de Gembleux, A.S.B.L. Bruxelles
- Suiçmez H. (2000). Türkiye ve İngiltere’deki Sportif Rekreasyon Yöneticilerinin Karakteristik Özellikleri K.T.Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (*Doktora Tezi*). Trabzon
- Tezcan M. (1977). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: Doğan Matbaası.

İNTERNET KAYNAKÇASI

<http://www.ktu.edu.tr> 22. 11. 2010

<http://www.yok.gov.tr/content/view/472/183/lang,tr/> 25.11.2010

Rekreasyon mu Restorasyon mu?

Ebru GÜNLÜ

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
İşletme Fakültesi,
Turizm İşletmeciliği Bölümü
E-posta: ebru.gunlu@deu.edu.tr

Sonay KAYGALAK

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
İşletme Fakültesi,
Turizm İşletmeciliği Bölümü
E-posta: sonay.kaygalak@deu.edu.tr

Burcu Selin YILMAZ

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
İşletme Fakültesi,
Turizm İşletmeciliği Bölümü
E-posta: selin.yilmaz@deu.edu.tr

Öz

Rekreasyon, son yıllarda turizm disiplini içerisinde yerini sağlamlaştırmış, araştırmalara konu olmaya başlamış bir kavram olarak dikkati çekmektedir. Uzun yıllardır dünyada gerek güncel hayatta gerekse bilimde yer almış olsa da Türkiye’de konunun öneminin kavranması ve özellikle turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında programlara dahil edilmesi son yıllarda önemli bir adım olarak algılanmaktadır. Ancak yazında ve bilimde bahsi geçe de pratikte rekreasyon çok kolay tanımlanamadığı gibi özellikle turizm eğitimi alan öğrenciler rekreasyon alanında kendilerine açılan kariyer olanaklarının farkında da değillerdir. Dolayısıyla turizm sektöründe kariyer dendiğinde akla otel, seyahat acentesi gelirken rekreasyon yönetimi konusu hak ettiği ilgiyi görememektedir. Bu çalışmanın amacı da “*rekreasyon*” kavramına içerik bir araştırma yaparak yükseköğretim kurumlarında bulunan üniversite öğrencilerinin kavram hakkındaki bilgi düzeylerini sorgulamaktır. Bu kapsamda İzmir’de bulunan dört yıllık turizm eğitimi veren iki yüksekokul ve bir de fakülte kapsamında 113 öğrenciye ulaşılmış ve rekreasyon kavramı irdelenmiştir. Elde edilen bulgular ise içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, öğrenci, İzmir

GİRİŞ

Turizm davranışının bir ihtiyaç olduğunun farkına varılması ile birlikte turizm sektörünün gelişmesi, farklı turizm türlerinin ortaya çıkması, her yıl turizme katılan kişi sayısının artması gibi gelişmelerin açıklanmasında özellikle üzerinde durulan bazı hususlar vardır. Kuşkusuz yoğun çalışma hayatı, kentleşmenin neden olduğu kargaőadan ötürü bireylerin sakin mekanlara olan eğilimi, kaliteli vakit geçirme arzusu, iş-yaşam hayatını dengeleme ihtiyacı, serbest zamanın ve serbest zamanı daha iyi değerlendirecek olanakların artması "rekreasyon" kavramını da günlük hayatla tanıştırmıőtır.

Bilinçli serbest zaman değerlendirme faaliyetleri ile birlikte serbest zamanının öneminin de giderek artması özellikle turizm sektörüne dinamizm kazandırmıştır. Bunun nedenlerinden birisi ise serbest zamanı değerlendirme ve dinlenme ihtiyacı nedeni ile turistik faaliyetlere katılan bireylerin turist ürün çeşitlerini de zenginleőtirecek kadar farklı ilgi alanlarına sahip olmalarıdır. Bu yönü ile gittike önemi de artan rekreasyon, kavram olarak serbest zamanın unsurları ile birlikte anılmaya başlamıştır. Ancak yazında olduğu gibi günlük konuşma dilinde de zaman zaman karmaőıklıėa neden olan rekreasyon, bu yönü ile çok fazla hayatın içinde olan ama bir o kadar da tanımı yapılırken sıklıkla hataya düőülen bir olgudur. Özellikle turizm eğitimi alan, sektörde yer almaya aday birçok öğrenci de müfredatlarda boy göstermeye başlayan kavramı tanımakta ancak içeriği hakkında kulaktan dolma bilgilerle donanmaktadır. Oysa dünyada önemi son derece yüksek olan bu kavram, birçok birey için özellikle de sektör çalışanları için hakim olunması gereken bir alandır zira rekreatif faaliyetlerin sektöre olan katkısı yadsınamaz boyutlara ulaşmıştır.

Bu çalışmanın amacı özellikle uluslararası alanda bir anabilim dalı olarak çoktan yerini almış; Türkiye'de ise hem lisans hem de lisansüstü programlara gerek ders olarak eklenmiő gerekse söz konusu programlarda anabilim dalı olarak yerini almaya henüz başlamış olan rekreasyon kavramının bu programlara mensup öğrenciler tarafından ne Şekilde bilindiğinin saptanmasına yönelik kavramsal bir araştırma yapmaktır.

YAZIN TARAMASI

Rekreasyon ve İlgili Olduğu Diğer Kavramlar

Serbest zaman ve rekreasyon kavramları birbiri ile i içe geçmekte bu noktada da tanımlamalarda sorun ortaya çıkmaktadır. Zaman içerisinde sosyal, kültürel, politik ve dini beklentiler, değerler ve buna benzer pek çok Şey deėiőmekte, söz

konusu değişim ise bu kavramların yerel boyuttan küresel boyuta taşınması esnasında etkilerini hissettirmekte, aynı zamanda küreselleşme ile birlikte uluslararasılaşma da karmaşıklık konusunda etkili olmaktadır.

Akademik yazında, serbest zaman, “iş” ve “iş dışı” zaman baz alınarak tanımlanmaktadır. İş dışı zaman ise zorunluluklardan arta kalan zamanı ifade etmektedir (Jennings, 2007: 11). Başka bir deyişle, serbest zaman; “herhangi bir işe ayrılmamış, dinlenmekte ya da seçtiğimiz bir şeyi yapmakta özgür olduğumuz zaman parçası, boş ya da özgür zamandır. Var olmak için biyolojik olarak yapılması gerekenlerin (yemek, uyumak vs.) ya da yaşamı sürdürmek için zorunlu olan işlerin (çalışmak, okula gitmek vs.) ya da zorunlu olarak yapılan ve maddi karşılığı olan işlerin ötesindeki zaman olarak da kabul edilmektedir” (Brightbill, 1960: 4’ten aktaran Veal, 1992).

En basit hali ile rekreasyon ise “bireyin serbest zamanında katılmayı seçtiği deneyim ve faaliyetlere karşılık gelmektedir. Bu deneyimler ve faaliyetler kelimenin gerçek anlamı ile bireyi ‘yeniden yaratır’ ve birey günlük sorumluluklarını yeniden üstlenecek şekilde tazelenebilir” şeklinde tanımlanmaktadır (Ap, 1986: 167’den aktaran Veal, 1992). Mathieson ve Wall (1982:7’den aktaran Jennings, 2007:10)’a göre rekreasyon ise, “serbest zaman süresince gerçekleştirilen çeşitli faaliyetler”dir.

Türk Dil Kurumu (TDK)’na göre, rekreasyon; “insanların serbest zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katıldıkları etkinlikler ve bir bölgeyi insanların eğlenme, dinlenme amacıyla kullanabilecekleri bir duruma getirmedir”.

Başka bir kaynakta ise [rekreasyon](#); “yapay kurallar olmaksızın yapılan, fiziksel etkinliğe dayalı bir eğlence; kazanç amacı gütmeyen, çoğu zaman kişinin bedeni veya ruhunu da tazeleyen bir zaman geçirme yolu; güncel etkinlikler, stresler ve endişelerden farklı olması sonucu canlandırıcı” olarak tanımlanmaktadır (Vikipedi, Erişim Tarihi: 28.02.2012).

Saçın’a (1986:280’den aktaran Kiper, 2009:191) göre rekreasyon kelime anlamı olarak “dinlendirmek, eğlendirmek, canlandırmak” iken daha geniş anlamı ile “bireyin kendi isteği ve içgüdüleri sonucu oluşan, bireyi fiziksel ve düşünsel yönden yenilemeyi amaçlayan, bireyin, toplumsal, ekonomik, kültürel olanakları ile yaşadığı toplumun yapısına da bağlı olarak serbest zamanda yapılan etkinlikler bütünü”dür.

Yukarıda yer alan kavramlardan da görüldüğü üzere, serbest zaman rekreatif faaliyetleri de içeren bir kavram olup, bileşenlerinden bir tanesi de rekreasyondur.

Zorba'ya (2008: 52-53) göre rekreasyonun kavram olarak gelişmesinin birden fazla fonksiyonu vardır; a) gerek üniversitelerin, gerek yerel yönetimlerin gerekse kulüplerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik faaliyetleri hız kazanmakta bu da bireylerin kavram ile tanışmasını ve de yaşam kalitelerini artırmalarını sağlamaktadır. Bu kapsamda da sportif faaliyetler, eğlendirici oyunlar, eğitici ve bilgiye dayalı farklı oyun ve faaliyet seçenekleri sunulmaktadır, b) gelenek, görenek ve adetler doğrultusunda uygulanan yakın komşu ziyaretleri, oyun ve sohbetler, piknik gezileri, kabul günleri, park gezileri, hamam, sinema, tiyatro ve diğer sanatsal faaliyetler serbest zaman etkinliği oldukları gibi aynı zamanda toplum içi bazı gelenekleri devam ettirmektedir, c) alternatif spor turizmi içerisinde yer alan rekreasyon etkinlikleri (dağcılık, doğa yürüyüşleri, dağ bisikleti, rafting, yamaç paraşütü vb.) alternatif turizmin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Söz konusu katkının araştırılması da turizm sektörüne faydalıdır.

Tezcan (1982'den aktaran Kiper, 191-192) ise, rekreasyonun sağladığı faydaları kişisel ve toplumsal olarak sırasıyla iki boyutta değerlendirmektedir; a) bedensel, ruhsal, sosyal, psikolojik ve yaratıcılık bakımından aktiflik sağlamakta, ruhsal ve fiziksel sağlık gelişimi yaratmakta, bireye kendini ifade etme imkânı vermekte, yeni bilgi, beceri ve deneyimler kazandırmakta, yaratıcı gücü geliştirmekte, bireyi sosyalleştirmekte, bedensel ve ruhsal dinlenmeyi sağlamakta, çalışma başarısı ve iş verimini artırmaktadır, b) toplumsal dayanışma ve bütünlüğü sağlamakta, demokratik toplumun gelişmesini sağlamaktadır.

Rekreasyonun etkinlik alanları değerlendirildiğinde; müzik uğraşları, dans faaliyetleri, sanat / el becerileri, spor /oyun, sahne çalışmaları, açık hava etkinlikleri (kamp, piknik vb.) bahçe işleri, zihinsel oyunlar, hobi kulüpleri gibi diğer faaliyetlerdir. Rekreasyonun etkinlik alanları ise serbest zamanın türüne, süresine, katılımın şekline, iklime, ekonomik ve coğrafi duruma, toplumun kültürüne göre farklılaşabilmektedir (Tunçkol ve Çumralıgil, 2005:46).

Yazında Rekreasyon ve Rekreasyon Yönetimi

Ulusal yazında yapılan ilk çalışmalar serbest zaman üzerine yoğunlaşırken (Abadan,1966; Çubuk, 1984; Kılbaş, 1995; Özkökeli, 1998; Pulur, 2003; Tezcan, 1993), serbest (boş) zamanla birlikte rekreasyon kavramının da ele alındığı çalışmalar '85 sonrası ağırlıklı olarak da 90'lı yıllarda görülmeye başlamıştır (Karaküçük, 1999; Kiper, 2009; Mete ve Ağaoğlu, 2003; Sağcan, 1986; Zorba, 2008).

Ulusal yazında rekreasyon kavramının geçtiği araştırmalardan bir tanesi de Kozak (1999) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma, uluslararası boyutta yayımlanan “Turizm”, “Rekreasyon” ve “Boş Zaman Değerlendirilmesi” alanlarında yer alan akademik dergilerin makale denetleme, yayımlama kurallarına ilişkin saptamalar yapmıştır.

Demir (2002), turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin Türkiye’deki milli parklar üzerine olumsuz çevresel etki derecelerini ele alarak kavrama olumsuz boyutu açısından yaklaşmıştır.

Zorba (2008)’de rekreasyon kavramının gelişmesini, bilimsel olarak anlaşılması için ilkelerinin öğretilmesini ve yapılış Őekillerinin öğretilmesini ele aldığı çalışmasında Türkiye’de rekreasyon eğitiminin önemini irdelemiştir.

Kiper (2009) ise niversite öğrencilerin rekreasyonel eğilim ve taleplerini belirlediği araştırmasında öğrencilerin rekreasyon taleplerinin öncelikle kültürel, sportif ve doğaya yönelik, sosyal yönü kuvvetli rekreasyonel tesisler yönünde olduğunu saptamıştır.

Tütüncü vd. (2011) ise yine niversite öğrencilerine yönelik bir araştırma gerçekleştirmiş ve rekreasyon faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurları irdelemiştir.

Uluslararası yazına bakıldığında rekreasyon kavramının ‘70’li yıllarda ele alınmaya başladığı, son yıllarda rekreasyon yönetimi üzerine araştırmaların yoğunlaştığı grlmektedir (Cullis, 1979; Dennis and Zube, 1988; Ewert, 1987; Ewert and Hollenhorst, 1989, 1994; Godbey, 2009; Hardiman and Burgin, 2010; Jakkus and Shaw, 1997; Manning, 1999; McCool and Patterson, 2004; Melamed ve Samson, 1995; Mills, 1985; Needham and Rollins, 2005; Needham and Szuster, 2011; Ninomiya and Kikuchi, 2004; Ryan, 1991; Shuett, 1993; Stebbins, 1982; Weber, 2001; Whittaker and Shelby, 1988; Williams and Shaw, 2009).

Ulusal ve uluslararası yazında yerini alan rekreasyon kavramının önem kazanmasında yukarıda yer alan bilgiler doğrultusunda hem bireysel hem de toplumsal faydalar önemlidir. Turizm sektörünün serbest zaman değerlendirme konusunda önemli bir arena olması ise bu alanda hizmet verecek rekreasyon konusunda bilgi sahibi ve deneyimli kalifiye elemanların donanımlı yetişmeleri için önem arz etmektedir. Bu bilinçle son dönemde Türkiye’de de anabilim dalı olarak kabul gören rekreasyon yönetimi sektöre iyi yetişmiş profesyonel elemanlar yetiştirmeyi önemsemenin yansımasıdır. Ancak kavramın ulusal anlamda yeni yeni gündeme gelmesi ve yüksek ğretim kurumlarına nüfuz etmesi öğrencilerin bu disiplin hakkında sahip oldukları bilgiyi de sorgulatmaktadır.

Zira bu alan hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan öğrencilerin kendilerine kariyer hedefi olarak rekreasyon yönetimini seçmeleri söz konusu olmayacağı gibi alanın gelişmesi bu alanda kalifiye eleman açığı ile karşı karşıya kalacaktır. Müfredatlarında ders olarak ya da anabilim dalı olarak gerek lisans gerekse lisansüstü programlarda karşılaştıkları bu yabancı kavramın öneminin farkına varamayacak öğrencilerin yurtdışında son derece önemli olan ve geleceği olanaklarla donatılmış rekreasyon alanındaki kariyeri düşünmeyecekleri de açıktır.

Bu araştırma da öğrencilerin rekreasyon adı altında bir kariyeri düşünmelerine altyapı sağlayacak bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik bir durum araştırması niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla araştırmanın sorunsalı aşağıda yer aldığı şekilde belirlenmiştir;

“Rekreasyon kavramı” yükseköğretim kurumlarında turizm alanında eğitim alan öğrenciler tarafından bilinmekte midir?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemin tercih edilme nedeni durum tespitine yönelik olan araştırmada sadece kavramsal bilginin ölçülüyor olması ve dolayısıyla tek bir soru ile gerçekleştirilmesidir. Araştırmanın evreni İzmir’de yer alan bir üniversitenin çatısı altında bulunan dört yıllık turizm eğitimi veren yüksekokul öğrencileri olarak belirlenmiş ve bu kapsamda araştırmaya iki yüksekokul ve bir fakülte lisans öğrencileri dahil edilmiştir. Evreni, Turizm İşletmeciliği, Turizm işletmeciliği ve Otelcilik bölümlerinde okuyan 402 öğrenci oluştururken araştırmanın örneklemini 113 öğrenci oluşturmaktadır. Küme örnekleme yöntemi ile seçilmiş 1.,2. 3. ve 4. sınıf mensubu 113 öğrenciden araştırmacılar tarafından yöneltilen ‘*Rekreasyon Nedir ?*’ sorusuna yanıt vermeleri istenmiş, elde edilen yanıtlar ise içerik analizine tabi tutulmuştur.

BULGULAR

İçerik analizi kapsamında elde edilen temalar ve temaları oluşturan kodlar aşağıda tablo 1’de frekans yüzdeleri ile birlikte yer almaktadır.

Araştırmaya katılan 113 öğrencinin rekreasyonun anlamına ilişkin verdikleri yanıtlar düşündürücü bir tabloyu göz önüne sermektedir.

Tablo 1. Rekreasyon kavramı'na ait içerik analizi bulguları

<i>Temalar ve Kodlar</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
<i>Boş Zaman Değerlendirme Aktivitesi Olarak Rekreasyon</i>		
Boş zaman değerlendirme	12	10,6
Eğlence vb aktivitelerle boş zaman değerlendirme	10	8,8
Gönüllü olarak boş zaman değerlendirme	7	6,2
Boş zamanları geliştirici ve rahatlatıcı seçeneklerle değerlendirme	5	4,4
Eğlence ve spor aktiviteleriyle boş zaman değerlendirme	4	3,5
Boş zamanlarda yeni bir buluş, başlangıçların yapıldığı faaliyet	1	0,9
Otel dışı boş zamanların değerlendirilmesi için aktiviteler de bulunma	1	0,9
Boş zaman yoktur, boşa geçen zaman vardır	1	0,9
<i>Giyinme Şekli Olarak Rekreasyon</i>		
İnsanın kendine yakışanı giymesi	1	0,9
Kreasyonun yeniden düzenlenmesi	2	1,8
<i>Eğlenme Şekli Olarak Rekreasyon</i>		
Eğlenme-Dinlenme	5	4,4
<i>Turizmde ait bir Kavram Olarak Rekreasyon</i>		
Turizm ile ilgili	3	2,7
Turizmde avcılık, fotoğrafçılık, spor alanları ile ilgili eğlenceler	1	0,9
Turizmde uzmanlık alanı	1	0,9
Turizmin gelişmesi için yaratılan farklı bir alan	1	0,9
<i>Eğitimle İlgili Kavram Olarak Rekreasyon</i>		
Üniversitede bir bölüm	3	2,7
Spor alanlarında verilen eğitim	1	0,9
<i>Restorasyon ve Çevre: Rekreasyon</i>		
Yenileme, yeniden yaratma, yeniden yapılandırma	20	17,7
Yenileme, yeniden yaratma, yeniden yapılandırma - Boş zaman değerlendirme	10	8,8
Çevre düzenlemeleri-Bir yeri geliştirmek için yapılan faaliyetler	4	3,5
<i>İşletmeler ile İlgili Kavram Olarak Rekreasyon</i>		
İşletme-Kurum, kuruluş için gerekli çalışmalar, yenilikçi faaliyetler	2	1,8
<i>Diğer</i>		
Fikrim yok	13	11,5
Bilmiyorum	4	3,5
Siz ne demek olduğunu daha iyi bilirsiniz	1	0,9
<i>Toplam</i>	<i>113</i>	<i>100</i>

Araştırmaya katılan 113 öğrencinin 20'si rekreasyon kavramını, restorasyon olarak algılamakta ve yenileme, yeniden yaratma, yeniden yapılandırma olarak ifade etmekte iken 10'u ise boş zaman değerlendirme faaliyeti olarak yenileme, yeniden yapılandırma, yeniden yaratma olduğunu ifade etmektedir. Çevre düzenlemesi olarak düşünen öğrenci sayısı ise 4'tür.

Restorasyon dışında rekreasyonun bir giyinme ve eğlenme şekli olduğunu ifade eden öğrenciler de ilginç kabul edilebilecek yanıt vermişlerdir. Toplamda

3 öğrenci, insanın kendine yakışanı giymesi ve kreasyonun düzenlenmesi olarak yanıt vermekte 5 öğrenci sadece eğlenme ve dinlenme diyerek kavramın anlamına yakın ifade de bulunmaktadış.

Turizm ile ilgili kavram olduğunu düşün en öğrenci sayısı toplamda 6 iken 3 öğrenci de eğitim ile ilgili bir kavram olduğunu dile getirmektedir. 2 öğrenci ise işletmelerdeki yenilikçi faaliyetlere atıfta bulunmuş, azımsanmayacak bir rakamla 18 öğrenci fikir beyan etmemiştir. Söz konusu öğrencilerden birisinin yanıtı ise “*siz ne demek olduğunu daha iyi bilirsiniz*” araştırmaya espri katan bir yanıt olmuştur.

Araştırmada boş zaman değerlendirme faaliyeti olarak rekreasyonu tanımlayan öğrencilerin toplamda 40 olduğu görülmekte, bir öğrenci ise; “*boş zaman yoktur, boşa geöen zaman vardır*” diyerek felsefi bir yaklaşımda bulunmakta ancak kavramı boş zaman ile ilişkilendirmeyi de ihmal etmemektedir.

TARTIşMA VE SONUÇ

Boş zamanın artması, bireylerin iş-yaşam dengesini kurmaya yönelik boş zamanlarını kaliteli değerlendirme eğilimleri ile birlikte gündeme oturan rekreasyonel faaliyetler akademik yazında da uluslararası ortamda yıllardır öalışılmakta ulusal yazında ise son dönemlerde sıklıkla ele alınmaktadır. Bilim dünyasının önemini gündeme getirdiği rekreasyon kavramı, bu ivme ile birlikte yükseköğretim kurumlarında da yer almaya başlamıştır. Gerek lisans gerekse lisansüstü programlarda adı anabilim dalı, bölüm ve/veya ders olarak geöen rekreasyon kavramı, dünyada ve Türkiye’de gittiköe öeröevesi genişleyen kariyer olanakları sunmaktadır. Turizm sektörünün ayrılmaz paröası olan rekreasyon ve yönetimi kuşkusuz alanında uzmanlaşmış, bilgili ve deneyimli elemanlara ihtiyaö duymaktadır. Ancak turizm işletmeciliği eğitim alan öğrencilerin sektörü sadece otel ve seyahat acentelerinden ibaret görmeleri bir anlamda kariyer planlarında sağlıksız değerlendirmelere de neden olmakta ve onları sınırlandırmaktadır. Bu bilincin sağlanması için öğrencilerin rekreasyon konusunda bilgilendirilmeleri ve donanımlarının bu alanda artırılması gerekmektedir.

Bu araştırma da bilgi donanımının sağlanması gereken öğrencilerin kavrama ilişkin bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik olarak geröekleştirilmiştir. Lisans eğitimi alan farklı sınıflardaki turizm öğrencilerinden 113’üne ulaşılmış, rekreasyonu tanımlamaları istenmiştir. Araştırmada boş zaman değerlendirme faaliyeti olarak rekreasyonu tanımlayan öğrenci sadece 40 ile sınırlı kalmış, kavramı kreasyon ve restorasyon ile karıştıran öğrencilere rastlanmış, hatta konu hakkında fikir sahibi olmayan öğrencilerin de bulunduğu gözlenmiştir.

Alınan yanıtlar lisans düzeyine gelmiş öğrencilerin kavram hakkında çok da bilgi sahibi olmadıklarını göz önüne sermektedir. Bunun nedeni rekreasyon kavramının genelde serbest zaman ile birlikte anılması, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sağlanan olanakların sınırlı olması nedeni ile rekreatif faaliyetlerin gelişmemiş olması ya da açık hava faaliyetleri (piknik gibi) ile sınırlı kalması, kavramın günlük dilde çok fazla kullanılmıyor olması olarak kabul edilebilir.

Araştırma, önemli bir gerçeği gündeme getirmekte, Türkiye’de, dünyada kariyer olanaklarının çeşitli olduğu rekreasyon ve yönetimi konusunda yeterince bilgi sahibi olunmadığını göstermektedir. Oysa özellikle turizm eğitimi alan öğrencilerin konu hakkında daha ilk sınıflardan itibaren bilinçlendirmeleri ilerleyen safhalarda bilinçli kariyer planları yapmalarına da olanak sağlayacaktır.

Bu araştırma, öğrencilerin rekreasyon kavramına ilişkin bilgi düzeylerini saptamaya yönelik bir durum araştırması olarak özgün bir değer taşımaktadır. Ancak demografik bilgilerin de yer aldığı, sınıfa-cinsiyete göre bilgi düzeyinde farklılıkların irdelendiği ampirik çalışmalar yapılabileceği gibi, ulusal düzeyde rekreasyon eğitimi alan öğrencilerin algılarının yanısıra Türkiye’de ve dünyada rekreasyon faaliyetlerinin öğrenciler tarafından nasıl değerlendirildiğinin de irdeleneceği araştırmalar karşılaştırma yapabilme açısından yazına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan, M. (1966). *Türk Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyeti BZD Semineri*. İstanbul: HSEK Yayını.
- Curtis, JE. (1979). *Recreation Theory and Practice*. Saint Louis: Mosby Publishment.
- Çubuk, M. (1984). *Turizmin Dinlenme Eğlenme ve Boş Zaman Değerlendirme ile Bütünleşmesi, Yeniden Tanım Denemesi ve Turizmin Planlanmasında Sistemli Bir Yaklaşım*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Demir, C. (2002). Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkileri: Türkiye’deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama, *DEÜ İİBF Dergisi* 17(2): 93-117.
- Dennis, S. and Zube, E. (1988). Voluntary Association Membership of Outdoor Recreationists: An Exploratory Study, *Leisure Sciences*, 10: 229-245.
- Ewert, A. (1987). Recreation in the Outdoor Setting: A Focus on Adventure-Based Recreational Experiences, *Leisure Information Quarterly*, 14:5-7.
- Ewert, A. and S. Hollenhorst (1989). Testing the Adventure Model: Empirical Support for a Model of Risk Recreation Participation, *Journal of Leisure Research*, 21:124-139.
- Ewert, A. and S. Hollenhorst (1994). Individual and Setting Attributes of the Adventure Recreation Experience, *Leisure Sciences*, 16:177-191.
- Godbey G. (2009). *Outdoor Recreation, Health, and Wellness, Understanding and Enhancing the Relationship*. Washington: Resources for the Future.

- Hardiman, N. and Burgin, S. (2010). Adventure Recreation in Australia: A Case Study That Investigated the Profile of Recreational Canyoners, Their Impact Attitudes, and Response to Potential Management Options, *Journal of Ecotourism*, 9:36-44.
- Jakus, P. and Shaw, W. D. (1997). Congestion at Recreation Areas: Empirical Evidence on Perceptions, Mitigating Behaviour and Management Preferences, *Journal of Environmental Management*, 50:389-401.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme (Üçüncü baskı)*. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Karaküçük, S.(1997). *Rekreasyon Boş zamanları Değerlendirme Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma*. Ankara: Seren Ofset.
- Kılbaş, S. (1995). *Gençlik ve Bos Zaman*. Adana: Ç. Ü Basımevi.
- Kiper, T. (2009). Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi (Tekirdağ) Öğrencilerinin Rekreasyonel Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6 (2): 191-201.
- Kozak, N. (1999). Dünya Genelinde "Turizm, "Rekreasyon", ve "Boş Zamanlar ve Değerlendirilmesi" Alanlarında Yayımlanmakta Olan Akademik Dergiler Üzerinde Bir Araştırma, *Türk Kültüphaneciliği*, 13(1): 5-27.
- Manning, R. E. (1999). *Studies in Outdoor Recreation: Search and Research for Satisfaction*. Corvallis: Oregon State University Press.
- Mathieson, A. and G. Wall. (1982). *Tourism: Economic, Physical, and Social Impacts*. New York: Longman'den aktaran Jennings, G. (2007). *Water-Based Tourism, Sport, Leisure, and Recreation Experiences*. UK: Elsevier Inc.
- McCool, S. F. and Patterson, M. E. (2004). Trends in Recreation, Tourism and Protected Area Planning. In W. C. Gartner, & D. Lime (Eds.). *Trends in Outdoor Recreation, Leisure, and Tourism*. Wallingford: CABI Publishing
- Melamed, S. and Samson. A. (1995). The Benefits of Personality-Leisure Congruence, Evidence and Implications, *Journal of Leisure Research*, 27(1): 25-40.
- Mete, B. ve Ağaoğlu, SA. (2003). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kurupelit Kampüsü Akademik ve İdari Personelin Rekreatif Aktivitelere Katılım ve Bakış Açılarının İncelenmesi, *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara: 421-426.
- Mills, A. S.(1985). Participation Motivations for Outdoor Recreation: A Test of Maslow's Theory, *Journal of Leisure Research*, 17:184-199.
- Needham, M. D. and Rollins, R. B. (2005). Interest Group Standards for Recreation and Tourism Impacts at Ski Areas in the Summer, *Tourism Management*, 26: 1-13.
- Needham, M. D. and Szuster, B.W. (2011). Situational Influences on Normative Evaluations of Coastal Tourism and Recreation Management Strategies in Hawai'i, *Tourism Management*, 32: 732-740.
- Ninomiya, H and Kikuchi, H. (2004). Recreation Specialization and Participant Preferences Among Windsurfers: An Application of Conjoint Analysis, *International Journal of Sport and Health Science*, 2: 1-7
- Özkökeli, N. (1998). Ankara Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü Birim Elemanlarının Boş Zamanları Üzerine Bir Araştırma (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ryan, C. (1991). *Recreational Tourism: A Social Science Perspective*. Londra: Routledge.
- Sağcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*. İzmir: Cumhuriyet Basımevi'nden aktaran Kiper, T. (2009). Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi (Tekirdağ) Öğrencilerinin Rekreasyonel Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6 (2): 191-201.

- Schuett, M. (1993). Refining Measures of Adventure Recreation Involvement, *Leisure Sciences*, 15:205-216.
- Stebbins, R. (1982). Serious Leisure: A Conceptual Statement, *Pacific Sociological Review*, 25: 251-272.
- Pulur, A. (2003). Üniversitede Görev Yapan Öğretim Elemanları ve İdari Personellerin Boş Zamanlarını Sporla Değerlendirme Eğilimlerinin Araştırılması (Kırıkkale Örneği), *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara: 427-432.
- Tezcan, M. (1982). *Sosyolojik Açından Bos Zamanların Değerlendirilmesi*. Ankara: A.Ü.Yayımlarından aktaran Kiper, T. (2009). Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi (Tekirdağ) Öğrencilerinin Rekreatif Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 6 (2): 191-201.
- Tezcan, M. (1993). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tunçkol, H.M. ve Çumralıgil, B.(2005). Selçuk Üniversitesindeki Akademik Personelin Rekreatif Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(4): 45-51.
- Tütüncü, Ö., Aydın, İ., Küçükusta, D., Avcı, N. Ve Taş, İ. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Rekreatif Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi, *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 22(2):69-83.
- Weber, K. (2001). Outdoor Adventure Tourism: A Review of Research Approaches, *Annals of Tourism Research*, 28(2):360-377.
- Whittaker, D. and Shelby, B. (1988). Types of Norms for Recreation Impacts: Extending The Social Norms Concept, *Journal of Leisure Research*, 20(4), 261-273.
- Williams, A.M. and Shaw G. (2009). Future Play: Tourism, Recreation and Land Use, *Land Use Policy*, 26: 326-335
- Zorba, E. (2008).Türkiye’de Rekreatifliğe Bakış Açısı ve Gelişimi, *Gazi Haber Dergisi*, Eylül: 52-55

İNTERNET KAYNAKÇASI

- (1) Ap, J. (1986). Recreation Trends and Implications for Government. In R. Castle, D. Lewis & J. Mangan (eds) *Work, Leisure and Technology*. Melbourne, Longman Cheshire,167-183'den aktaran Veal, A. J. (1992). Definitions of Leisure and Recreation. *Australian Journal of Leisure and Recreation* 2(4): 44-52, Republished by School of Leisure, Sport and Tourism, University of Technology, Sydney, as Working Paper No. 4, Erişim: www.business.uts.edu.au/1st/research (15.03.2012).
- (2) Brightbill, C. K. (1960). The Challenge of Leisure. Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall'dan aktaran Veal, A. J. (1992). Definitions of Leisure and Recreation. *Australian Journal of Leisure and Recreation* 2(4): 44-52, Republished by School of Leisure, Sport and Tourism, University of Technology, Sydney, as Working Paper No. 4, Erişim: www.business.uts.edu.au/1st/research (15.03.2012).
- (3) Türk Dil Kurumu, Rekreatiflik, Erişim: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f64d7cb9c9630.33531057 (28.02.2012)
- (2) Vikipedi, Kategori: Rekreatiflik, Erişim: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:Rekreatiflik> (28.02.2012)

Çalışma Saatleri ve Kapasite Yoksunluğu Perspektifinden Rekreasyon

Ali G. GÜVEN

T.C. Sakarya Üniversitesi
E-posta: aguven@sakarya.edu.tr

Gökhan TAŞDEVİREN

Endüstri Yüksek Mühendisi
E-posta: gokhantasdeviren@yahoo.com.tr

ÖZ

İnsanların boş zamanlarını değerlendirmek için öncelikle boş zamana ihtiyaçları vardır. Bu çalışmada günümüzde gerek dünya genelinde gerekse Türkiye’de çalışma saatlerinin olması gerekenden uzun olduğu, uzun çalışma saatlerinin beklenildiği üzere üretim, çıktı ve kalite artışına yol açmadığı vurgulanmıştır. Enteresan nokta son yüzyılda bilimsel ve teknolojik ilerleme hızla artarken bu durumun çalışma saatlerine yansımamasıdır. Dünya’ daki ortalama çalışma saati 20.yüzyılın başlarında 8 saat iken, yaşanan yoğun bilimsel ve teknolojik ilerlemeye rağmen, bugünde hala bu civarda seyretmesi paradoksal bir durum ortaya çıkartmaktadır. Rekreasyon faaliyetlerine aktif katılımı engelleyen bir diğer olgu “kapasite yoksunluğu” dur. Dünya yüzeyinde 2 milyar açlık sınırında insan yaşamaktadır. 3 milyar insan ise ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde bir kapasiteye sahiptir. Dolayısıyla rekreasyon çalışmaları ancak kalan 2 milyar insanı ilgilendirmektedir. Bu rakamın artırılması gerektiği, en az rekreasyon faaliyetlerinin ne olması gerektiği konusu kadar -hatta belki de daha fazla- bir öneme ve önceliğe sahiptir

Anahtar sözcükler: Çalışma saatleri, boş zaman, kapasite yoksunluğu, paradoks.

GİRİŞ

Çalışmanın amacı ve temel hipotezi, uzun çalışma saatleri ve kapasite yoksunluğunun, insanların büyük çoğunluğunun, rekreasyon faaliyetlerine katılamamasının en önemli nedenleri olduğunu vurgulamaktır. Bildiride konu ile ilgili kavramlar açıklanarak bunlar rekreasyon ile ilişkilendirilmiştir.

Dünya genelinde ve Türkiye özelinde, çalışma saatlerinin uzun olduğu verilerle desteklenmiş, insanların potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için gerekli boş zamanın yaratılması için çalışma saatlerinin mutlaka düşürülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Rekreatif faaliyetlerin artırılmasının önündeki 2. büyük engel olarak “kapasite yoksunluğu” gösterilmiştir. Kapasite yoksunluğu kavramı gelir yetersizliğini de içine alan daha geniş bir tanımlamadır. Bu perspektifte, yoksulluk, standart yoksulluk ölçütü olan gelir azlığından çok temel kapasitelerden yoksunluk olarak görülmektedir.(Amartya Sen,2004:202)

Temel kapasiteler kavramı; gelir azlığı ile birlikte, ekonomik, sosyal, toplumsal, siyasal, kültürel tüm tercih ve seçenekleri (yapılabilirlikleri) de içine almaktadır. Kapasite yoksunluğu ile ilgili verilere dayanarak; iktisadi ve siyasal özgürlüklerin, genel sağlık ve temel eğitimin yetersiz olması gibi kapasite yoksunluk türlerinin giderilmesi halinde rekreasyon faaliyetlerinin artacağı vurgulanmıştır.

Bu konularla (çalışma saatleri ve kapasite yoksunluğu) ile ilgili veriler ışığında rekreasyon konusunda vurguyu “rekreasyon çalışmalarından” çok “rekreasyon faaliyetlerine katılabilir insan sayısı” üzerine kaydırmanın önemi üzerinde durulmuştur. Bu değerlendirmeler eşliğinde bulgular yorumlanmış ve öneriler getirilmiştir.

YÖNTEM VE TEORİK ÇERÇEVE

Çalışmada alan ile ilgili literatür taraması yapılmış, verilere ulaşılmış, bu verilere dayanarak hipotez ispatlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın başında, terminolojik birlikteliği (kavramsal birliktelik) sağlamak amacıyla bazı tanımların yapılması uygun görülmüştür:

Paradoks: Çelişik durum veya ifade; kendi içinde çelişkiliymiş gibi görünen mantıksal olarak kanıtlanamayan önerme.

Kapasite: Bir işi yapabilme yeteneğine sahip olmaktır. Yüzebilmek, okuyabilmek vb. Ancak Amartya Sen kapasiteyi sınırlayarak “değer verilen işlevleri başarabilme kabiliyeti” olarak tanımlar. Değer verme ve arzulama olgularını birbirinden ayırır. Değer ve arzunun önceliği 2 şekilde ortaya çıkar:

- a) x^j e değer veriyorum ve bundan dolayı onu arzuluyorum.
- b) x^j i arzuluyorum ve bundan dolayı ona değer veriyorum.

Birinci önerme, kapasite yaklaşımındaki “eyleyen insan ” varsayımına dayanırken, ikinci önerme, “faydacı” felsefenin “pasifist insan tipolojisine” atıfta bulunur. (Sen, 1985: 32). Sen’in yaklaşımında kapasite, bir “değer ölçüsü” niteliği taşımaktadır. Faydacılık, faydayı ölçü birimi olarak almasına karşılık, Sen’in yaklaşımında “kapasite düzeyi” değer ölçüsü olarak alınır ve bu nedenle doğal olarak amaç, faydayı artırmak değil, nihai olarak kapasiteyi artırmak olacaktır.

Başka bir ifadeyle, araçlar (gelirler, kaynaklar gibi) yerine, bu araçlarla amaçlara (uzun ve sağlıklı bir hayat, insanca yaşama şartları gibi) ulaşılıp ulaşılmadığına bakılarak değerlendirme yapılmaktadır.

Kapasite Yoksunluğu: Sadece gelir azlığı ile tanımlanamayan, temel kapasitelere erişme (temel eğitim, genel sağlık, temiz suya ulaşma gibi) yoksunluğu.

ÇALIşMA SAATLERİNİN REKREASYONA ETKİSİ

Dünya genelinde çalışma saatlerinin uzunluğu rekreasyon faaliyetlerine ayrılan zamanı kısıtlayan bir etken olarak karşımızda duruyor. Özellikle son 50 yılda bilimde ve teknolojiye tüm insanlık tarihinin toplamından fazla gelişme oldu. İşgücü verimliliği sürekli artış gösteriyor. Fakat alışma saatlerinde beklenen düşüşler gerçekleşmiyor. Tüm dünyada yılda 700 ün üzerinde araştırma yapan insan kaynakları danışmanlık firması Mercer' in 2011 yılında yaptığı ve 16 ayrı ülkeyi kapsayan, (oğu G-20 ülkeleri) haftalık çalışma saatlerinin karşılaştırıldığı çalışmada bu ülkelerdeki haftalık çalışma saatleri ortalaması 40-41 olarak ortaya çıkıyor. Kanunlar çerçevesinde ve sözleşmelerle belirlenen iş süreçleri için referans kaynak durumundaki Evrensel Yan Hak ve İstihdam İlkeleri (Worldwide Benefit&Employment Guidelines) raporuna dayandırılan analiz sonuçlarına göre Fransa 35 saat ile en düşük ortalama çalışma saatine sahip ülke iken, Türkiye'de bu rakamın 45, Hindistan' da 48 olduğu görülüyor. (Mercer, 2011)

Yine ILO nun (International Labour Organisation-Uluslararası alışma Örgütü) Labortsa 2000-2008 Hours of Work rakamlarına göre de bu periyotta, dünya genelinde çalışma saatlerinde anlamlı bir düşüşün olmadığı görölmektedir . Örneğin, Türkiye'de 2000 yılında 46.5 olan haftalık çalışma saati ortalaması 2008 de 49.7 ye ıkmiştır. Benzer durumlar dünyadaki diğer ülkeler için de gerçelidir. Bu rakam Çin için 2003 de 45.4 iken 2008 de 44.6, Fransa için 38.95 olan ortalama rakam 2008 de 37.55 olarak gerçekleşmiştir. Fransa'nun görece düşük çalışma saatlerine sahip olması son yıllardaki bir kazanım değil, daha öncelerde sağladığı bir başarıdır.

Hotels-Restaurants, Construction (İnşaat), Wholesale and Retail Trade,Rapair (Tamir) gibi sektörlerde ise insan haklarına aykırı çalışma saatlerinin olduğunu görüyoruz. 2008 yılı Hotels-Restaurants sektöründe ortalama çalışma saati, Türkiye' de 62.2, Çin'de 50.7, Fransa'da 40.6; Construction (İnşaat) sektöründe sırasıyla 52.2 , 48.2 , 37.4 ; Repair (Tamir) sektöründe ise sırasıyla 57.8 , 49.6, 38.2 saat olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya' da en düşük çalışma saatlerine sahip Fransa'da bile rakamlar bilimsel ve teknik ilerlemenin çok uzağında iken bu

sektörlerde Türkiye rakamları haftalık 62 , 57, 52 saat gibi inanılmaz yüksek boyutlardadır. Bu yüksek rakamlar bu sektörlerde çalışan insanların çalışma, yeme-içme ve uyuma dışında ,hemen hemen hiç boş zamanlarının kalmadığını gösteriyor. Bu kadar uzun saatler çalışan insanların, bırakın rekreatif faaliyetlere katılarak potansiyellerini ortaya çıkarmalarını; insanca yaşadıklarını söylemek bile zordur. (ILO-Labortsa Hours of Work)

Tablo 1: ILO Labortsa-Türkiye' de çalışma saatleri

<i>Toplam (Kadın ve Erkek)</i>	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam	46.5	48.6	48.7	48.7	49.3	51.4	51.3	49.3	49.7
A-B	37.4	43.4	42.8	42.2	42.9	44.9	43.3	40.7	40.5
C-Q	51.6	51.7	51.8	51.9	52.5	54.0	54.1	51.8	52.4
A Agriculture, Hunting and Forestry	40.4	45.9	45.6	45.1	46.0	48.2	47.4		
B Fishing		40.7	40.1			41.3	39.0		
C Mining and Quarrying	47.4	48.3	48.1	48.3	51.5	51.9	51.5	50.7	52.3
D Manufacturing	51.3	51.4	51.9	52.2	52.1	53.7	54.0	51.8	52.8
E Electricity, Gas and Water Supply	43.7	43.1	43.5	43.1	42.1	45.0	46.0	43.5	45.3
F Construction	51.3	51.1	49.8	50.7	52.2	53.4	54.3	51.9	52.2
G Wholesale and Retail Trade; Repair of Motor Vehicles, Motorcycles and Personal and Household Goods	56.6	57.0	57.9	57.5	58.0	59.8	59.8	57.0	57.8
H Hotels and Restaurants	63.1	63.1	63.5	62.4	63.6	65.1	65.0	62.2	62.2
I Transport, Storage and Communications	53.5	54.0	52.8	53.4	55.1	56.2	56.0	53.8	53.4
J Financial Intermediation	43.5	44.3	45.0	44.8	43.3	45.9	45.5	43.3	45.1
K Real Estate, Renting and Business Activities	50.2	50.6	50.6	50.2	50.2	51.4	51.3	48.9	49.9
L Public Administration and Defence; Compulsory Social Security	44.8	44.3	44.7	44.8	44.9	46.6	45.7	43.7	44.8
M Education	37.5	37.4	36.8	37.3	37.3	38.4	38.9	37.0	38.7
N Health and Social Work	44.3	45.0	44.3	44.6	45.0	46.1	46.1	44.8	46.0
O-Q	52.2	52.6	51.7	51.9	54.2	52.4	53.2	51.1	51.2
P Households with Employed Persons									

Kaynak: <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm> den Labortsa- database of labour statistics/ by country/ Turkey/ 4A Hours of Work

Tablo 2: ILO Labortsa- Çin'de çalışma saatleri

<i>Total men and women</i>	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Total	45.4	45.5	47.8	47.3	45.5	44.6			
A-B	44.1	42.9	42.9	41.9	38.2	37.6			
C Mining and Quarrying	44.1	45.4	47.5	47.8	46.1	45.2			
D Manufacturing	46.4	46.9	51.1	50.4	49.4	47.9			
E Electricity, Gas and Water Supply	42.2	42.4	43.4	43.5	43.2	43.0			
F Construction	48.4	48.0	51.6	51.3	49.7	48.2			
G Wholesale and Retail Trade; Repair of Motor Vehicles, Motorcycles and Personal and Household Goods	49.2	50.1	52.5	52.5	50.9	49.6			
H Hotels and Restaurants	50.1	49.1	53.9	54.4	52.1	50.7			
I Transport, Storage and Communications	46.1	46.5	49.9	50.0	49.1	48.1			
64	43.1	43.6	45.6	46.3	45.1	45.4			
J Financial Intermediation	41.1	41.7	42.4	42.6	42.4	42.3			
K Real Estate, Renting and Business Activities	46.3	45.2	45.8	46.4	45.0	44.5			
73	42.2	42.2	42.7	42.5	42.2	42.3			
70	42.2	42.4	45.8	45.8	45.7	44.9			
L Public Administration and Defence; Compulsory Social Security	40.9	41.1	42.2	42.0	41.8	41.5			
M Education	41.0	41.1	42.3	42.4	41.7	41.5			
92				46.3	46.8	45.2	45.4		
93	47.5	47.0	52.3	52.1	50.2	49.0			
Q Extra-Territorial Organizations and Bodies									

Kaynak: <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm> den Labortsa- database of labour statistics/ by country/ China/ 4A Hours of Work

Bu rakamlar dünya genelinde hala çalışma saatlerinin yüksek olduğunu, rekreasyon faaliyetlerinin çoğaltılabilmesi ve dolayısıyla bireylerin potansiyellerini ortaya koyma fırsatlarının arttırılması için kısıtlanması gerektiğini ortaya koyuyor.

İlginç veri, çalışma saatlerinin çok uzun olduğu dşnlen Çin'de bu rakamın Türkiye'nin altında olmasıdır. 2011 de Çin 44.6, Türkiye 49.7 ortalama çalışma saatine sahip görünüyor. (ILO-Labortsa Hours of Work). ILO'nun 2008 sonrası verileri bulunmadığı için 2011 yılı için Mercer'in araştırmasına bakarsak ortalama çalışma saatinin Çin için 40, Türkiye için 45 e düştüğü görünüyor.(Mercer 2011). Çin'in her iki veride de Türkiye'den daha kısa ortalama çalışma saatlerine sahip olması ülkemiz açısından bu konuda bazı adımlar atılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 3: ILO Labortsa- Fransa'da çalışma saatleri

Total men and women	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Total	38.95	38.36	38.28	36.63 ³	37.06	37.30	37.24	37.49	37.55
A-B	40.40	40.18	38.88	38.09 ³	37.85	37.87	37.87	38.17	38.38
C-Q		38.33	37.68	36.61 ³	37.05	37.29	37.23	37.48	37.52
A Agriculture, Hunting and Forestry				37.31	37.29	37.43	37.45	37.65	37.79
B Fishing				57.52	55.86	51.13	52.71	50.89	57.10
C Mining and Quarrying	39.98	39.28	38.24	35.99 ³	36.56	38.05	40.15	41.70	37.86
D Manufacturing	38.63	37.93	37.40	36.19 ³	36.78	37.05	37.05	37.20	37.35
E Electricity, Gas and Water Supply	36.64	36.65	36.28	34.35 ³	35.78	35.78	35.68	36.05	36.31
F Construction	39.58	38.96	38.11	36.98 ³	37.24	37.50	37.28	37.33	37.41
G Wholesale and Retail Trade; Repair of Motor Vehicles, Motorcycles and Personal and Household Goods	39.59	39.01	38.05	37.45 ³	37.77	37.76	37.84	37.91	38.04
H Hotels and Restaurants	42.52	41.61	41.04	40.79 ³	40.46	41.74	40.57	41.14	40.26
I Transport, Storage and Communications	39.43	38.11	37.92	36.95 ³	37.29	37.63	38.03	38.16	38.40
J Financial Intermediation	39.58	38.55	38.26	36.50 ³	37.37	37.33	37.59	37.69	38.02
K Real Estate, Renting and Business Activities	40.08	39.60	38.85	37.25 ³	38.13	38.47	38.29	38.24	38.39
L Public Administration and Defence; Compulsory Social Security	39.60	39.40	37.83	36.84 ³	37.05	37.35	36.99	37.60	37.61
M Education				32.79	33.39	33.76	33.35	34.20	33.67
M-Q	37.31	36.81	36.50	35.48 ³	35.83	36.00	35.91	36.31	36.23
N Health and Social Work				36.55	36.86	36.79	36.76	37.10	37.09
O Other Community, Social and Personal Service Activities				36.48	36.62	37.00	37.47	37.38	37.03
P Households with Employed Persons				37.50	36.93	37.90	37.89	36.84	37.49

Kaynak: <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm> den Labortsa- database of labour statistics/ by country/ USA/ 4A Hours of Work

Çalışma saatlerinin arttırılmasının, beklenildiği gibi üretim, çıktı ve kalite artışına yol açmadığı biliniyor. Görüntüleme çözümlerinde dünyada önemli bir firma olan Canon'un 2011 yılında ICM adlı araştırma şirketine, Avrupa'nın 18 ülkesinde 5500 ofis çalışanı üzerinde yaptırdığı, çalışanların davranış ve tecrübelerini mercek altına alarak, verimliliğini etkileyen faktörlerin belirlendiği araştırma, ofis çalışanlarının, zamanlarının %75 inde tam kapasite ile çalıştıklarını, işyerinde geçirdikleri zamanın ¼ ünde ise verimsiz olduklarını ortaya koymuştur. Çalışma saatlerinin uzamasının, facebook, twitter gibi iş harici sosyal paylaşım ağlarının kullanımını arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu veriler, çalışma saatlerindeki artışların üretim artışına yol açmadığı, tam tersine verimsiz çalışmaya sebep olarak, çıktı azalmasına dahi yol açabileceğini göstermektedir. (Canon, 2011)

Çalışma saatlerinin azaltılması istihdama da olumlu bir etki yapacak, ÷lkele-
rin büyük çoğunluğu için en önemli sorun olarak duran işsizlikle daha kolay
mücadele edilebilecektir. Basit bir hesapla dünyada yaklaşık 4 milyar çalışabilir
insan bulunduğunu, istihdamın 1.5 milyar olduğunu kabul edersek, çalışma
saatlerinin 8 den 4 e indirilmesi 3 milyar kişiye istihdam sağlanması anlamına
gelecektir.

İçinde bulunduğumuz teknoloji düzeyi çalışma saatlerinde azaltmaya gidil-
mesini mümkün kılacak durumdadır. Teknoloji hızla ilerlemektedir, Teknoloji
ve bilimdeki ilerlemeler zaten üretim artışını beraberinde getirmektedir. Burada
daha çok üzerinde durulması gereken nokta işgücü verimliliğinin daha da arttı-
rılması olabilir. Gelişmiş ÷lkelerde işgücü verimliliğinin hemen hemen istenen
boyutlara geldiğini söylemek mümkünse de, gelişmekte olan ÷lkeler ve özelli-
kle gelişmemiş ÷lkeler için hala büyük bir sorun teşkil ettiği gör÷lmektedir. Örneğin
Türkiye' deki işgücü verimliliği ABD ve Almanya' nın yaklaşık dörtte
birdir. Bunun sebebi oradaki insanların daha çalışkan olmasından değil, işgücü
verimliliği konusuna çok daha fazla önem verilmesindedir. Burada yapılması
gereken, işgücü verimliliğini arttırmak için çalışanların yetenek ve becerilerini
artırmanın yollarının bulunmasıdır. Çalışma saatleri ne kadar uzatılırsa uzatıl-
sın, bilgi ve becerisi artırılmayan bir çalışanın performansının artmayacağı bi-
linmelidir. Bu nedenle kurum içi ve kurum dışı eğitimler sağlanarak çalışanların
performansları artırılmalıdır. Tüm bunların sonucunda çalışma saatlerinin azal-
tılması üretim ve çıktı sayısında bir azalmaya yol açmayacak, -hatta verimlilik
arttığı için fazlalaşacak- üretimde azalma olmayınca bu işverenler için de bir
yük teşkil etmeyecektir. Çalışma saatlerinin azalması da insanların potansiyelle-
rini gerçekleştirebilmeleri için daha fazla zamana sahip olmaları anlamına gele-
cek, dolayısıyla daha fazla rekreatif faaliyetlere katılabilmelerine olanak sağla-
yacaktır.

KAPASİTE YOKSUNLUĞUNUN REKREASYON FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İnsanların rekreasyon faaliyetlerine katılabilmesi için gerekli olan bir diğer
önemli faktör yaşam standardı ya da kapasitesidir. Dünya üzerindeki insanların
yaklaşık 3/4 ünün en basitinden sinema, tiyatro, spor faaliyetlerini izleme veya
katılma gibi basit rekreasyon faaliyetlerine katılabilmek için yeterli gelir ve ka-
pasitelere sahip olmadığı tahmin edilmektedir. İnsan yaşamında özgürlük ka-
dar önemli bir kavram yoktur. İçine rekreasyon faaliyetlerini de alan bireysel
eylem özgürlüğü, bize sağlanan siyasal, toplumsal ve iktisadi fırsatlar tarafın-
dan kaçınılmaz bir biçimde sınırlanır ve kısıtlanır. Karşı karşıya olduğumuz

sorun sadece gelirlerin artırılmasıyla çözülecek bir mesele değildir, diğer fırsatların da (örneğin temel eğitim fırsatı) sağlanması zorunludur. Rekreasyonla ilişkilendirirsek; örneğin parasal geliri ortalamasının üstünde bir kişiyi düşünelim, fakat bu kişi temel eğitim almamış, yetersiz bir kültürel ortamda büyümüş olsun. Muhtemelen bu kişi sinema, tiyatro gibi rekreatif faaliyetlerden -yeterli geliri olmasına rağmen- okuyamaz olmama veya birikim yetersizliği nedeniyle zevk almadığından yararlanamayacaktır. Türetirsek spor kültürü gelişmediğinden spor faaliyetlerine katılmayacak, okuma kültürü olmadığından kitap okumayacak, bu faaliyetlere katılmadığından da yaşamını daha dar bir çerçevede sürdürmek zorunda kalacaktır.

Kapasite yoksunluğu kavramı gelir yetersizliğini de içine alan daha geniş bir tanımlamadır. Bu perspektifte, yoksulluk*, standart yoksulluk ölçütü olan gelir azlığından çok temel kapasitelerden yoksunluk olarak görülmelidir.(Amartya Sen,2004:202)

Bu temel kapasiteler kavramı; gelir azlığı ile birlikte, ekonomik, sosyal, toplumsal, siyasal, kültürel tüm tercih ve seçenekleri (yapılabilirlikleri) de içine almaktadır. Tüm bu kapasitelerin gelişimi insani gelişimi sağlar.

İnsani gelişme ne sağlar? Toplumsal fırsatların yaratılması insan kapasitelerinin ve yaşam kalitesinin artışına doğrudan bir katkı sağlar. Sağlık hizmetlerinin, eğitimin, toplumsal güvenliğin vb. artması yaşam kalitesine ve bu kalitenin artışına doğrudan katkıda bulunur. Görece düşük gelirli de olsa, herkese sağlık hizmeti ve eğitim güvencesi veren bir ülkenin, tüm nüfusun yaşam uzunluğu ve kalitesi bakımından, dikkat çekici sonuçlar sağlayabildiğini gösteren pek çok bulgu vardır. İnsani gelişmenin ödülleri, yaşam kalitesindeki doğrudan yükselişin oldukça ötesine geçer ve insanın üretici yeteneklerini ve böylece geniş bir paylaşım temelinde iktisadi büyümeyi de etkiler. Okuyamazlık ve hesap yapabilmek, (Japonya ve Tayland' a kadar çeşitli örneklerde görülebileceği gibi) kitlelerin iktisadi büyüme sürecine katılımlarına yardımcı olur. Küresel ticaret fırsatlarını kullanmak için "usulüne uygun üretimin" yanı sıra "kalite kontrolü" de gayet hayati olabilir ve okuyamaz olmayan ya da hesap yapamayan çalışanların bunu başarmaları ve sürdürmeleri zordur. Ayrıca iyi beslenmenin yanı sıra gelişmiş sağlık hizmetlerinin de işgücünün daha üretken olmasını ve daha iyi ödüllendirilmesini sağladığına dair önemli bulgular vardır. (Sen,2004: 202-203)

Amartya Sen' in geliştirdiği kapasite yaklaşımı ile yoksulluk kavramına yeni bir bakış açısı gelmiştir. Kapasite yaklaşımı, insanların ne yapabilecekleri ve ne olabilecekleri üzerine odaklanarak neo-liberal ve faydacı yaklaşımlardan temel bir farklılık göstermektedir. Sen'e göre, faydacı bilgisel temele dayanan iktisat

kuramının en büyük açmazı, normatif zihinsel ölçümlere dayanmasıdır. Başka bir ifadeyle, Geleneksel Faydacı yaklaşımda, “fayda” basit biçimde mutluluk veya hazzın, bazen de arzuların karşılanması olarak tanımlanır. (Sen,2004: 67). Bu yaklaşım dolayısıyla, kişilerin talep fonksiyonları birbirlerinden bağımsız olarak düşünülmüş ve kıyaslama imkânı mümkün olmamıştır.

Refah iktisadı da bu sorunu ancak dışlayıcı bir yaklaşımla çözüme yoluna gitmiştir. Sen’e göre refah iktisadı, kişilerarası fayda karşılaştırmalarının dışlanmasıyla daha da yoksullaşmıştır (Sen,2004: 58). Sözü gelişi, bir vergi politikasının faydacı nedenlerle haklı olduğunu söylemek, kazananların hazlarının kaybedenlerinkine göre daha ağır bastığını söylemektir. Faydacılık açısından böyle bir karşılaştırma yapmanın hiçbir bilimsel temeli yoktur. (Barry, 2003: 136). Oysa, kapasite ve özgürlükler açısından, vergi politikalarının kapasiteyi kısıtlayıcı veya genişletici etkileri göz önünde bulundurularak belli düzeyde bir karara varılabilir. Tam bu noktada, kapasite yaklaşımı bireysel refahı, gelire bağılı tatmin duygusu yerine, özgürlüğe bağılı ihtiyaçların karşılanabilmesi olgusuna taşımakta ve böylece karşılaştırma ve kıyaslama yapma olanağına bir kapı aralanmış olmaktadır.

Arrow’a göre de, klasik refah ekonomisinin önermeleri, faydayı temele alan refahçı terimlerle ifade edildiğı için, bu konunun fayda dışındaki birçok boyutu ihmal edilmektedir. Sen, geliştirmiş olduğı kapasite yaklaşımıyla klasik refahçı önermelerin bu tür basitleştirici sınırlamalarına köklü eleştiriler getirerek önemli açılımlar sağlamıştır (Arrow, 1995: 7).

Konuya eğitim yönünden bakan Dreeze ve Saran’a göre, refah düzeyini arttırmayı esas alan politikalar, reel kişisel gelirden farklı göstergeleri de dikkate almaldırlar. Faydacı refah teorisinin yaklaşımı açısından eğitim harcamaları için aranan “sosyal tercih” desteğini bulmak zordur. Oysa kapasite yaklaşımının çoğulcu değerlendirmesi, “sosyal tercih” eğitim-öğretim harcamalarından yana olmasını gerektirecektir. Araştırma bulguları göstermiştir ki bu yönde yapılan tercihler, kişisel gelirleri yükseltmiş ve aynı zamanda bu gelirler sahip olunan kapasiteler sayesinde hayat kalitesini yükseltmiştir. (Dreeze ve Saran,1995: 183-187)

Yine bir örnek verecek olursak, ortalamanın üzerinde bir gelire sahip olup, önlenebilir bir hastalığı olan bir kişi düşünelim. Bu kişi ortalamanın üzerinde bir geliri olmasına rağmen, hastalık masraflarını karşılayamaz durumda olabilir. Bazı hastalıklarda tedavi süreci için gereken meblağlar, görece iyi bir gelire sahip birçok kişinin bile üstesinden gelemeyeceğı boyutlarda olabiliyor. Verem tedavisi örnek olarak verilebilir. Uzun bir süreç gerektirir fakat günümüzde

önlenebilir nitelikte bir hastalıktır. Bu kişinin ülkesinde devlet, genel sağlık hizmetlerini sağlamada yetersiz ise, bu insan, kapasite yoksunluğu (temel sağlık hizmetlerinin yetersizliği) nedeniyle hem çalışma hayatına katılamayacak, dolaşısıyla üretime katkı sağlayamayacak, hem de rekreasyon faaliyetlerinin dışında kalacaktır. Devletlerin, ülke yurttaşlarının tümünün gelirini, her türlü hizmeti kendisi sağlayabilecek bir düzeye getirmesi olanaksız iken, herkesi genel sağlık hizmetlerinden karşılıksız ya da geliri ölçüsünde asgari bir pay alarak yararlandırması doğrultusunda bir politika uygulaması hiç de zor değildir. Bu yolla sağlığına kavuşan kişi hem üretime katılarak devletin sırtındaki kendi yükünü alacak, hem de potansiyelini gerçekleştirmesine olanak sağlayacak rekreasyon faaliyetlerine olanak bulabilecektir.

*Bu yoksulluk anlayışı için bkz. Amartya Sen, *Poverty and Famines* (Oxford Calerendon Press,1981) ve *Values and Development* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1984)

Kapasite yoksunluğu açısından Türkiye'yi Dünya ile kıyasladığımızda, yine ortalamanın altında büyüklüklerle karşılaşmaktayız. Birleşmiş Milletler teşkilatının 2011 yılı İnsani Gelişmişlik İndeksi (Human Development Index) sıralamasında Türkiye 187 ülke arasında 92. sırada yer almaktadır. Çok Yüksek Derecede İnsani Gelişmişlik (Very High Human Development), Yüksek Derecede İnsani Gelişmişlik (High Human Development), Orta Derecede İnsani gelişmişlik (Medium Human Develeopment), Düşük İnsani Gelişmişlik (Low Human Development) olmak üzere ülkelerin 4 farklı gruba ayrıldığı indekste, Türkiye'nin Yüksek Derecede İnsani Gelişmişler grubunun sonlarında yer aldığı görülmektedir. İndeks, Uzun Yaşam Süresi Beklentisi (Life Expactancy at Birth), Ortalama Eğitim Süresi (Means Years of Schooling), Eğitim Süresi Beklentisi (Expected Years of Schooling), Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Gross National Income-GNI-Per Capita) gibi kriterler gözönüne alınarak hazırlanmıştır. Norveç'in 1. olduğu sıralamada, borç batağındaki Yunanistan 29, Güney Kıbrıs 33, kimsenin yerini bilmediği Trinidad and Tobago 62, siyasi karışıklığın had safhada olduğu Libya 64, kardeş ülke denilen Azerbeycan ise 91. sırada ve hemen Türkiye'nin üstünde yer almaktadır. (Tablo 4: İnsani Gelişmişlik İndeksi-2011-Human Development Index 2011)

Tablo 4. 2011 yılı İnsanı gelişmişlik endeksi (Türkiye'nin 2011 yılında sıralamadaki yeri)

TABLE 1 Human Development Index and its components								
HDI rank	Human Development Index (HDI) Value	Life expectancy at birth (years)	Mean years of schooling (years)	Expected years of schooling (years)	Gross national income (GNI) per capita (constant 2005 PPP \$)	GNI per capita rank minus HDI rank	Nonincome HDI Value	
83	Ecuador	0.720	75.6	7.6	14.0	7,589	9	0.776
84	Brazil	0.718	73.5	7.2	13.8	10,162	-7	0.748
85	Saint Vincent and the Grenadines	0.717	72.3	8.6	13.2	8,013	1	0.766
86	Armenia	0.716	74.2	10.8	12.0	5,188	22	0.806
87	Colombia	0.710	73.7	7.3	13.6	8,315	-4	0.752
88	Iran, Islamic Republic of	0.707	73.0	7.3	12.7	10,164	-12	0.731
89	Oman	0.705	73.0	5.5 ^m	11.8	22,841	-50	0.671
90	Tonga	0.704	72.3	10.3 ^b	13.7	4,186	26	0.808
91	Azerbaijan	0.700	70.7	8.6 ^m	11.8	8,666	-10	0.733
92	Türkiye	0.699	74.0	6.5	11.8	12,246	-25	0.704
93	Belize	0.699	76.1	8.0 ^m	12.4	5,812	9	0.766
94	Tunisia	0.698	74.5	6.5	14.5	7,281	2	0.745
MEDIUM HUMAN DEVELOPMENT								
95	Jordan	0.698	73.4	8.6	13.1	5,300	9	0.773
96	Algeria	0.698	73.1	7.0	13.6	7,658	-5	0.739
97	Sri Lanka	0.691	74.9	8.2	12.7	4,943	12	0.768
98	Dominican Republic	0.689	73.4	7.2 ^b	11.9	8,087	-13	0.720
99	Samoa	0.688	72.4	10.3 ^m	12.3	3,931 ^a	22	0.788
100	Fiji	0.688	69.2	10.7 ^b	13.0	4,145	18	0.781
101	China	0.687	73.5	7.5	11.6	7,476	-7	0.725

Kaynak: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Tables.pdf sayfa 7

Yıllar itibariyle Türkiye'nin insani gelişmişlik endeksindeki durumuna baktığımızda, 2000 yılında 0,634 olan katsayı 2011 yılında az bir ilerlemeyle 0,699 seviyesine gelmiştir. 2006-2011 arasında Türkiye, ülke sıralamasında sadece 2 basamak ilerleyebilmiştir. (Tablo 5: İnsani Gelişmişlik İndeksi trendleri (1980-2011-Human Development Index trends 1980-2011))

Lüksemburg'da 50.557, krizdeki Yunanistan'da ise 23.747 \$'dır. İnsani gelişmişlik endeksinde 92. sırada bulunan Türkiye'nin kişi başına milli gelir rakamlarında görece iyi bir durumda olduğunu söyleyebiliriz. Buradan da yine, sadece milli gelir rakamlarına bakarak bir ülke hakkında yorum yapılmasının ne kadar yanıltıcı olabileceğini görüyoruz. (Tablo 1: Human Development Index-GNI per capita).

2011 yılı kişi başına düşen milli gelir (GNI per capita) rakamlarına baktığımızda Türkiye'nin 12.246 \$ ile Avrupa ülkelerinin tamamından daha düşük bir gelire sahip olduğunu görüyoruz. Örneğin, Norveç'te bu rakam 47.552 \$'dır.

Tablo 5. 2011 Yılı İnsanı gelişmişlik endeksi (Türkiye'nin 1980-2011 yılları arası gelişim tablosu)

TABLE 2	Human Development Index trends, 1980–2011												
		1980	1985	1990	1995	2000	2005	2008	2009	2010	Average annual 1980–2011		
83	Ecuador	0.591	0.636	0.668	0.695	0.716	0.718	0.720	0	0	0.64	0.59	0.69
84	Brazil	0.549	0.600	0.665	0.692	0.708	0.715	0.718	3	1	0.87	0.86	0.69
85	Saint Vincent and the Grenadines	0.715	0.717	..	-1
86	Armenia	0.643	0.689	0.712	0.714	0.716	-3	0	0.99
87	Colombia	0.550	0.594	0.652	0.675	0.702	0.707	0.710	4	1	0.83	0.85	0.77
88	Iran, Islamic Republic of	0.437	0.534	0.636	0.671	0.703	0.707	0.707	2	-1	1.57	1.35	0.97
89	Oman	0.694	0.703	0.704	0.705	-2	0
90	Tonga	..	0.649	0.681	0.696	0.701	0.703	0.704	-5	0	..	0.39	0.30
91	Azerbaijan	0.699	0.700	..	0
92	Turkey	0.463	0.558	0.634	0.671	0.690	0.696	0.699	2	3	1.34	1.08	0.90
93	Belze	0.619	0.651	0.668	0.689	0.696	0.698	0.699	-3	-1	0.39	0.34	0.42
94	Tunisia	0.450	0.542	0.630	0.667	0.692	0.698	0.698	3	-1	1.43	1.21	0.94
MEDIUM HUMAN DEVELOPMENT													
95	Jordan	0.541	0.591	0.646	0.673	0.694	0.697	0.698	1	-1	0.83	0.80	0.70
96	Algeria	0.454	0.551	0.624	0.667	0.691	0.696	0.698	2	0	1.40	1.13	1.03
97	Sri Lanka	0.539	0.583	0.633	0.662	0.680	0.686	0.691	2	1	0.80	0.81	0.80
98	Dominican Republic	0.532	0.577	0.640	0.658	0.680	0.686	0.689	2	2	0.83	0.84	0.67
99	Samoa	0.657	0.676	0.685	0.686	0.688	-6	0	0.43
100	Fiji	0.566	0.624	0.668	0.678	0.685	0.687	0.688	-5	-3	0.63	0.47	0.27
101	China	0.404	0.490	0.588	0.633	0.674	0.682	0.687	6	0	1.73	1.62	1.43

Kaynak: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Tables.pdf sayfa 11

Bir ülkenin gelişmişliğini değerlendirirken, kişi başına milli gelir rakamlarının bir ölçü vermekle beraber yeterli olmadığı genel kabul gören bir olgudur. Kişi başına milli gelir kadar, bu gelirin nasıl dağıldığı da çok önemlidir. Bireyleri arasında milli gelirini iyi dağıtamayan ülkelerde toplam gelirdeki artış fazla bir şey ifade etmemektedir. Milli gelir dağılımını ölçmek için kullanılan ölçülerden en yaygın olanı “Gini Katsayısı”dır. 0 ile 1 arasında değer alan bu katsayıda 0’a yaklaştıkça gelir dağılımı düzelmekte, 1’e yaklaştıkça bozulmaktadır. Türkiye, ABD ve Latin Amerika ülkelerinde gelir dağılımının bozuk olduğu, Avrupa ülkelerinde ise daha adil olduğu verilerden anlaşılmaktadır. 2011 yılında Türkiye için bu katsayı 39.7, ABD için 40.8, Arjantin için 52.1 iken; Norveç için 25.8, Almanya için 28.3, Yunanistan için 34.3 olduğu görülmektedir. Gelirin adil dağıtılmadığı bir ülkede rekreasyon faaliyetlerinden yararlanabilenlerin sayısı da görece düşük olacaktır. (Tablo 6: Inequality-Adjusted Human Development index- Eşitsizliğe göre düzenlenmiş İnsani gelişmişlik indeksi). Gelir ve gelir dağılımı verileri ile konumlandırmayı böyle yaptıktan sonra rekreasyon faaliyetlerine katılım için gelirin tek ölçü olamayacağını bir kez daha tekrar etmekte fayda vardır. Hastalık, yaşlılık, kültür düzeyinin ve eğitim düzeyinin yetersizliği gibi konular da gelir kadar önemlidir.

Tablo 6. 2011 Yılı İnsanı gelişmişlik endeksi (Türkiye'nin 2011 yılı Eşitsizliğe Göre Düzenlenmiş İnsanı Gelişmişlik Endeksi'ndeki yeri)

HDI rank	Inequality-adjusted Human Development Index													
	Human Development Index (HDI)		Inequality-adjusted HDI			Inequality-adjusted life expectancy index		Inequality-adjusted education index		Inequality-adjusted income index		Quintile income ratio	Income Gini coefficient	
	Value	2011	2011	2011	2011	Loss (%)	Value	Loss (%)	Value	Loss (%)	Value	Loss (%)	2000-2011 ¹	2000-2011 ¹
85	Saint Vincent and the Grenadines	0.717	0.710	14.0
86	Armenia	0.716	0.639	10.8	13	0.728	14.9	0.710	6.5	0.504	10.8	4.5	30.9	
87	Colombia	0.710	0.479	32.5	-24	0.731	13.7	0.515	22.8	0.292	53.9	24.8	58.5	
88	Iran, Islamic Republic of	0.707	0.701	16.1	7.0	38.3		
89	Oman	0.705	0.776	7.2		
90	Tonga	0.704	0.712	13.8		
91	Azerbaijan	0.700	0.620	11.4	11	0.636	20.6	0.615	8.3	0.610	4.5	5.3	33.7	
92	Türkiye	0.699	0.542	22.5	-2	0.742	12.8	0.423	27.4	0.506	26.5	8.0	39.7	
93	Belize	0.699	0.776	12.2	17.2	..		
94	Tanzania	0.698	0.523	25.2	-7	0.751	12.6	0.396	38.7	0.480	21.8	8.0	40.8	
MEDIUM HUMAN DEVELOPMENT														
95	Jordan	0.698	0.565	19.0	5	0.732	13.1	0.551	22.4	0.449	21.1	6.3	37.7	
96	Algeria	0.698	0.716	14.5	6.1	..	
97	Sri Lanka	0.691	0.579	16.2	9	0.785	9.4	0.558	17.9	0.442	20.8	6.9	40.3	
98	Dominican Republic	0.689	0.510	25.9	-9	0.707	16.0	0.451	26.8	0.417	33.8	12.2	48.4	
99	Samoa	0.688	0.717	13.4	
100	Fiji	0.688	0.676	13.0	
101	China	0.687	0.534	22.3	-1	0.730	13.5	0.478	23.2	0.436	29.5	8.4	41.5	
102	Turkmenistan	0.686	0.520	28.7	7.9	
103	Thailand	0.682	0.537	21.3	2	0.768	10.1	0.490	18.0	0.411	34.0	15.0	53.6	
104	Suriname	0.680	0.518	23.8	-3	0.678	15.0	0.508	20.1	0.403	34.9	..	52.8	

Kaynak: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Tables.pdf sayfa 15

Yine World Economic Forum'un 2010-2011 The Global Competitiveness Report (Global Rekabet Gücü Raporu) verilerine göre rekabet gücünde Türkiye, ülkelerin 5 kategoriye ayrıldığı sınıflandırmada 3. Grupta yer almakta, sıralamada ise 139 ülke arasından 61. sırada bulunmaktadır. Rekabet etmekte yetersiz olan ülke teknoloji üretmiyor demektir. Teknoloji üretemeyen ülkelerin ise verimliliği artırıp rekreasyon faaliyetleri için boş zaman yaratması mümkün değildir. (Tablo 7-8: Global Competitiveness Report-2011)

Tablo 7. 2011 yılı Türkiye'nin gelişmişlik düzeyi

Table 3: List of countries/economies at each stage of development

Stage 1	Transition from 1 to 2	Stage 2	Transition from 2 to 3	Stage 3
Bangladesh	Algeria	Albania	Bahrain	Australia
Benin	Angola	Argentina	Barbados	Austria
Bolivia	Armenia	Bosnia and Herzegovina	Chile	Belgium
Burkina Faso	Azerbaijan	Brazil	Croatia	Canada
Burundi	Botswana	Bulgaria	Ecuador	Cyprus
Cambodia	Brunei Darussalam	Cape Verde	Hungary	Czech Republic
Cameroon	Egypt	China	Latvia	Denmark
Chad	Georgia	Colombia	Lithuania	Finland
Côte d'Ivoire	Guatemala	Costa Rica	Costa Rica	France
Ethiopia	Guyana	Dominican Republic	Poland	Germany
Gambia, The	Indonesia	Ecuador	Puerto Rico	Greece
Ghana	Iran, Islamic Rep.	El Salvador	Slovak Republic	Hong Kong SAR
Honduras	Jamaica	Jordan	Taiwan, China	Iceland
India	Kazakhstan	Lebanon	Trinidad and Tobago	Ireland
Kenya	Kuwait	Macedonia, FYR	Uruguay	Israel
Kyrgyz Republic	Libya	Malaysia		Italy
Lesotho	Morocco	Mauritius		Japan
Madagascar	Paraguay	Mexico		Korea, Rep.
Malawi	Qatar	Montenegro		Luxembourg
Mali	Saudi Arabia	Namibia		Malta
Mauritania	Sri Lanka	Panama		Netherlands
Moldova	Swaziland	Peru		New Zealand
Mongolia	Syria	Romania		Norway
Mozambique	Ukraine	Russian Federation		Portugal
Nepal	Venezuela	Serbia		Singapore
Nicaragua		South Africa		Slovenia
Nigeria		Thailand		Spain
Pakistan		Tunisia		Sweden
Philippines		<u>Türkiye</u>		Switzerland
Rwanda				United Arab Emirates

Kaynak: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

Tablo 8. 2011 yılı Global Rekabet Endeksi
Table 4: Global Competitiveness Index 2010–2011 rankings and 2009–2010 comparisons

Country/Economy	GCI 2010–2011		GCI 2010–2011 rank among 2009 countries	GCI 2009–2010 rank *	Country/Economy	GCI 2010–2011		GCI 2010–2011 rank among 2009 countries	GCI 2009–2010 rank *
	Rank	Score				Rank	Score		
Bahrain	37	4.54	37	38	Bolivia	108	3.64	104	120
Thailand	38	4.51	38	36	Cambodia	109	3.63	105	110
Poland	39	4.51	39	46	Guyana	110	3.62	106	104
Cyprus	40	4.50	40	34	Cameroon	111	3.58	107	111
Puerto Rico	41	4.49	41	42	Nicaragua	112	3.57	108	115
Spain	42	4.49	42	33	Tanzania	113	3.56	109	100
Barbados	43	4.45	43	44	Ghana	114	3.56	110	114
Indonesia	44	4.43	44	54	Zambia	115	3.55	111	112
Slovenia	45	4.42	45	37	Tajikistan	116	3.53	112	122
Portugal	46	4.38	46	43	Cape Verde	117	3.51	n/a	n/a
Lithuania	47	4.38	47	53	Uganda	118	3.51	113	108
Italy	48	4.37	48	48	Ethiopia	119	3.51	114	118
Montenegro	49	4.36	49	62	Paraguay	120	3.49	115	124
Malta	50	4.34	50	52	Kyrgyz Republic	121	3.49	116	123
India	51	4.33	51	49	Venezuela	122	3.48	117	113
Hungary	52	4.33	52	58	Pakistan	123	3.48	118	101
Panama	53	4.33	53	59	Madagascar	124	3.46	119	121
South Africa	54	4.32	54	45	Malawi	125	3.45	120	119
Mauritius	55	4.32	55	57	Swaziland	126	3.40	n/a	n/a
Costa Rica	56	4.31	56	55	Nigeria	127	3.38	121	99
Azerbaijan	57	4.29	57	51	Lesotho	128	3.36	122	107
Brazil	58	4.28	58	56	Côte d'Ivoire	129	3.35	123	116
Vietnam	59	4.27	59	75	Nepal	130	3.34	124	125
Slovak Republic	60	4.25	60	47	Mozambique	131	3.32	125	129
Türkiye	61	4.25	61	61	Mali	132	3.28	126	130
Sri Lanka	62	4.25	62	79	Timor-Leste	133	3.23	127	126
Russian Federation	63	4.24	63	63	Burkina Faso	134	3.20	128	128
Uruguay	64	4.23	64	65	Mauntania	135	3.14	129	127
Jordan	65	4.21	65	50	Zimbabwe	136	3.03	130	132
Mexico	66	4.19	66	60	Burundi	137	2.96	131	133
Romania	67	4.16	67	64	Angola	138	2.93	n/a	n/a
Colombia	68	4.14	68	69	Chad	139	2.73	132	131
Iran, Islamic Rep.	69	4.14	n/a	n/a					

Kaynak: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

SONUÇLAR VE YORUM

Bu çalışmanın amacı, insanların rekreasyon faaliyetleri yoluyla potansiyellerini gerçekleştirmeleri önündeki en büyük engellerin “uzun çalışma saatleri” ve “kapasite yoksunluğu” olduğunu göstermektir. Rekreatif faaliyetlerin, toplumun geneline yayılması ancak çalışma sürelerinin düşürülmesi ve kapasite (özgürlük) yoksunluğu biçimlerinin ortadan kaldırılması veya azaltılması yoluyla sağlanabilir.

Toplanan veriler analiz edildiğinde Dünya genelinde çalışma saatlerinin, rekreatif faaliyetleri kısıtlayıcı düzeyde olduğu görülmüştür. Türkiye açısından konuya yaklaşacak olursak çalışma saatlerinin Dünya ortalamasının üstünde olduğu sonucuyla karşılaşıyoruz. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü verilerine göre özellikle sanayi, otel ve restoran işletmeciliği, inşaat ve tamircilik gibi alanlarda günlük çalışma saatlerinin 12-14 saate, haftalık 60 saate kadar çıktığını görüyoruz. Tüm bu verilerden hareketle, Türkiye’de çalışma saatlerinin hem

azaltılması gerektiğini, hem de mevcut kanunla belirlenmiş çalışma saatlerine - ki bu 45 saattir ve hali hazırda çok fazladır- uyulup uyulmadığının sıkı bir şekilde denetlenmesinin rekreasyon faaliyetlerine ayrılacak zamanın artırılması yönünde hayati bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle saydığımız bu 4 sektörde ve genelde kayıt dışı çalışma çok yaygındır. Dolayısıyla bu mücadelede kayıt dışının azaltılması yönünde çalışmalara da ciddi oranda ihtiyaç vardır. Ayrıca alışma saatlerinin azaltılması için işgücü verimliliğinin de artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Kapasite yoksunluğu ile rekreasyonu ilişkilendirmeden önce kapasite yoksunluğu kavramına açıklık getirdik. Kapasite yoksunluğu kavramı gelir yeter-sizliğini de içine alan daha geniş bir tanımlamadır. Bu perspektifte, yoksulluk, standart yoksulluk ölçütü olan gelir azlığından çok temel kapasitelerden yoksunluk olarak görülmelidir.(Amartya Sen,2004:202) Bu temel kapasiteler kavramı; gelir azlığı ile birlikte, ekonomik, sosyal, toplumsal, siyasal, kültürel tüm tercih ve seçenekleri (yapılabilirlikleri) de içine almaktadır. Tüm bu kapasitele-rin gelişimi, insani gelişmişliği sağlar. İnsani gelişmişlik de içinde rekreasyon faaliyetlerinin de bulunduğu tüm insani faaliyetlerin yapılabilirliğini ve sayısını artırır. Tüm bu kapasitelerin gelişimi ile doğuştan gelen bir ihtiyaç olan “potan-siyelini gerçekleştirme” imkanı artar.

Kapasite yoksunluğunu ölçmek için özellikle Birleşmiş Milletler Teşkilatının hazırladığı İnsani Gelişmişlik İndeksi (Human Development Index) den yararlanılmıştır. Uzun Yaşam Suresi Beklentisi (Life Expectancy at Birth), Ortalama Eğitim Suresi (Mean Years of Scholing), Eğitim Suresi Beklentisi (Expected Years of Scholing), Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Gross National Income-GNI- Per Capita) gibi kriterler gözönüne alınarak hazırlanan indekste Türkiye’nin gelişmiş ülkelerin tamamının, gelişmekte olan ülkelerin ise bir çoğunun gerisinde 92. Sırada yer aldığı grlmektedir. Borç batağındaki Yunanistan 29, Güney Kıbrıs 33, kimsenin yerini bilmediği Trinidad -Tobago 62, siyasi karışıklığın had safhada olduğu Libya 64, kardeş ülke denilen Azerbeycan’ın ise 91. sırada ve hemen Türkiye’nin üstünde yer aldığı gözönüne alınırsa durumun vahameti daha net görülebilir. Dünya’ nın 16. büyük ekonomisi olarak vnmeden önce diğer temel parametrelere de bakmak da fayda vardır. (Tablo 1: İnsani Gelişmişlik İndeksi-2011-HDI-Human Development Index 2011)

Kapasite yoksunluğu açısından kişi başına milli gelir ve gelir dağılımı rakamlarına da bakılmıştır. Kişi başına düşen milli gelir HDI 2011 verilerine göre Türkiye 12.246 \$ ile gelişmekte olan ülkeler arasında görece iyi bir konumda olmasına karşın örneğin krizdeki Yunanistan (23.747 \$) ile karşılaştırılacak olursa

Dünya ortalamasının bir hayli altındadır. Gelişmiş ülkeler ortalaması 35.000 \$ civarındadır. Gelir azlığı rekreaktif faaliyetleri kısıtlayıcı en temel kapasite yoksunluklarından biridir. Bu göz önünde bulundurulursa kişi başına düşen milli gelir rakamının artırılması gerektiği ortadadır.(Tablo 1:Human Development Index- GNI per capita).

Bir ülkenin gelişmişliğini değerlendirirken, kişi başına milli gelir rakamlarının bir ölçü vermekle beraber yeterli olmadığı üzerinde durulmuştur. Kişi başına milli gelir kadar, bu gelirin nasıl dağıldığı da çok önemlidir. Bireyleri arasında milli gelirini iyi dağıtamayan ülkelerde toplam gelirdeki artış fazla bir şey ifade etmemektedir. Milli gelir dağılımını ölçmek için kullanılan ölçülerden en yaygın olanı "Gini Katsayısı" na göre (0 ile 1 arasında değer alan bu katsayıda 0'a yaklaştıkça gelir dağılımı düzelmekte, 1'e yaklaştıkça bozulmaktadır) ,Türkiye 39.7 ile görece gelir dağılımı bozuk ülkeler arasında yer almaktadır. Bu oran Norveç'te 25.8, Almanya' da 28.3, Yunanistan' da 34.3 seviyelerindedir. Gelirin adil dağıtılmadığı bir ülkede rekreasyon faaliyetlerinden yararlanabilenlerin sayısı düşük olacaktır. Buradan kişi başına düşen milli gelir miktarını artırmak kadar, gelir dağılımının düzeltilmesi yönünde uygulanacak politikalara da ihtiyaç olduğu sonucuna varılabilir.

Sonuç olarak temel kapasitelerin ve fırsatların artırılması yoluyla sağlanacak kalkınma ve özgürlük için, daha fazla sosyal politikalara ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar, genel sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, temel eğitimin sağlanması, bireylere daha fazla iktisadi fırsatlar yaratılması gibi temel konularda anlamlı iyileştirmelere gidilmesini; daha adil bir toplum oluşumu için gerekli hukuk sisteminin oluşturulması ve doğuştan gelen bir ihtiyaç olan insani özgürlüğün hiçbir istisna olmadan herkes için eşit oranda sağlanmasını da (özellikle siyasi özgürlük) içine alan radikal önlemleri de zorunlu kılan sorunlar olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arrow, K.J. (1995). A Note on Freedom and Flexibility, iç: Kaushik Basu, Prasanta K. Pattanaik ve Kotaro Suzumura (Ed.), *Choice, Welfare and Development*. Oxford: Clarendon, Pres.
- Barry, N; (2003), *Modern Siyaset Teorisi*. Ankara: Liberte yayınları.
- Dreze, J. ve Saran M. (1995). Primary Education and Economic Development in China and India: Overview and Two Case Studies, iç. Kaushik Basu, Prasanta K. Pattanaik ve Kotaro Suzumura. (Ed). *Choice, Welfare and Development*. Oxford: Clarendon Press.
- Sen, A. (1981), *Poverty and Famines*. Oxford: Clarendon Press
- Sen, A. (1984) *Values and Development*. Cambridge, Mass: Harvard University Press
- Sen, A. (1985), *Commodities and Capabilities*. Holanda: Elsevier Science Publishers

Sen, A. (1992), *Inequality Reexamined*. Harvard University Press

Sen, A. (2004), *Özgürlükle Kalkınma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

İNTERNET KAYNAKÇASI

Mercer 2011 araştırması için <http://www.kobitek.com/makale.php?id=220>

Canon 2011 araştırması için <http://www.kobitek.com/makale.php?id=200>

IOC Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes İçin Spor Anlayışı Çerçevesinde Rekreatif Aktiviteler ile İlişkisi

Pınar GÜZEL

T.C. Celal Bayar Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: pnruguzel@yahoo.com

Müberra ÇELEBİ

T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: muberracelebi@hotmail.com

ÖZ

Bireylerin dolayısıyla da toplumların fiziksel ve zihinsel yönden sağlıklı yetişebilme-leri için fiziksel aktivite kaçınılmaz bir gerçektir. Olimpik Dayanışma Programlarının gerçekleştirmek istediği amaçlarından birisi de sadece elit sporcu kesimine destek vermek değil, sporun her düzeyde ve her kesim yapıldığı sağlıklı bir ortamı yaratabilmektir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı; IOC'nin uyguladığı Olimpik Dayanışma Programlarını, "Herkes İçin Spor" anlayışı çerçevesinde inceleyerek, programların rekreatif etkinlikler ile olan ilişkisini ortaya koymaktır. Araştırmada, nitel araştırma teknikleri kullanılarak, Olimpik Dayanışma Programları rekreatif etkinlikler boyutunda incelenmiş ve veri toplama yöntemi olarak, "görüşme" yaklaşımı kullanılmıştır. Görüşmeler, 14–17 Haziran 2010 tarihleri arasında, Finlandiya'da düzenlenen "13. Dünya Herkes İçin Spor Kongresi"ne katılan, Ulusal Olimpiyat Komitelerinin temsilcileri ile Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi aracılığı ile ulaşılan, Ulusal Olimpiyat Komiteleri'nde resmi görev yapan çalışanlar olmak üzere toplam 17 katılımcı ile yapılmıştır. Görüşme verileri yazıya geçirilerek düzenlenmiş, anlamlı veriler saptanarak temalar çıkartılmış, temalar arası ilişkiler belirlenerek araştırma sorusunun altında organize edilmiştir. Ortaya çıkartılan temalardan elde edilen veriler organize edilerek araştırma sonuçları yazılmıştır. Olimpik Dayanışma Programları içerisinde yer alan HIS anlayışı çerçevesinde rekreatif aktivitelere ilişkin görüşlerinin analizi sonucunda, "çevresel sürdürülebilir gelişim", "HIS programları", "kültür", "Olimpik Hareket, Olimpik Değerler ve Olimpik Eğitim", "eğitim, okul, beden eğitimi ve spor" katılımcıların belirttiği ortak temalar olarak ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, rekreatif etkinlikler, herkes için spor, olimpik dayanışma programları.

GİRİŞ

Günümüzde gerek artan ekonomik, kültürel ve sosyal ihtiyaçlar gerekse teknolojik gelişimlere ayak uydurma çabası beraberinde yoğun, yorucu ve monoton bir yaşam tarzı ortaya çıkarmıştır. Bu durumdan bedenen ve ruhsal olarak uzaklaşmak isteyen insanlar serbest zaman etkinliklerinin ortaya çıkmasına

sebepler olmuşlardır. Kendilerini yenilemek, dinlenmek ve eğlenmek adına yaptıkları etkinlikler yaşam tarzlarında bu yönde değişim eğilimine yol açmıştır.

Olimpik Anlayışın, temelinde ‘‘Herkes için Spor’’ felsefesi yer almaktadır. Son yıllarda Olimpik Hareketin uluslararası düzeyde en yetkili organı olan Uluslararası Olimpiyat Komitesi’nin (IOC)’nin çabalarının da ‘‘Herkes için Spor’’ kavramını yeniden canlandırmak yönünde olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda IOC’nin temel görevlerinden biri de ‘‘Sporu her düzeyde ve her yerde yaymak’’ tır. Bu görevini yerine getirebilmek için yapmış olduğu çok çeşitli çalışmalar, projeler ve eylemler kendi bünyesinde oluşturduğu komisyonlarca yrtlmektedir. Bu komisyonlardan birisi de ‘‘Olimpik Dayanışma Komisyonu’’ (Olympic Solidarity Commission)’dur. Olimpik Dayanışma Komisyonu (OSC)’nun kurulması süreci 1960’lı yıllarda başlamıştır. Daha sonra çeşitli aşamalardan geçmiş ve son olarak 1981 yılında IOC’ye bağlı bir komisyon olarak günümüze kadar çalışmalarını sürdürmüştür.

Sağlıklı ve kaliteli bir yaşam süren bireylerin dolayısıyla da toplumların var olabilmesi için fiziksel aktivite kaçınılmaz bir gerçektir. Olimpik Dayanışma Programlarının gerçekleştirmek istediği amaçlarından birisi de sadece elit sporcu kesimine destek vermek değil, sporun her düzeyde ve her kesim yapıldığı sağlıklı bir ortamı yaratabilmektir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı; IOC’nin uyguladığı Olimpik Dayanışma Programlarını, ‘‘Herkes için Spor’’ anlayışı çerçevesinde inceleyerek, programların rekreatif etkinlikler ile olan ilişkisini ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşabilmek için, ülkelerin spora yön veren kurumlarının başında gelen Ulusal Olimpiyat Komitesi (NOC)’nin çalışanlarının görüşlerine başvurulmuş ve uygulanan programlar ve amaçları hakkında genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın nemi

Son zamanlarda ‘‘obezite’’, ‘‘eğitimin niteliği’’ ve ‘‘yaşam kalitesi’’ tüm dünyanın dikkatini çeken ve tartışılmakta olan konular arasında yer almaktadır. Bu alanlarda yapılan kurumsal ve bilimsel çalışmalar ve alınan tedbirler artmıştır. Bugün toplumumuzda, özellikle gençlerde gördüğümüz şiddet, cinayet, hırsızlık, okuldan nefret etme, madde bağımlılığı, tembellik, aşırı şişmanlık, mutsuzluk vb. birçok problem hem ülke, hem aile hem de eğitimciler olarak karşı karşıya kalınan ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz 2005; Gzel ve Ark. 2009; Çelebi 2009; Kaya 2011). Bu bağlamda serbest zaman anlayışı içinde rekreasyon programları tüm bu sorunları önleyecek ve yaşam kalitesini arttıracak önemli bir yaklaşım olarak dşnlmelidir. Spor tüm bunları gerçekleştirmek için önemli bir araçtır. Spor

yöneten en üst düzey kurum olarak IOC'nin dolayısıyla da Olimpik Dayanışma'nın bu tür rekreasyon programlarına destek sağlaması kaçınılmazdır.

YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma teknikleri kullanılarak, Olimpik Dayanışma Programları rekreatif etkinlikler boyutunda incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma modeli katılımcıların düşüncelerini, deneyimlerini, beklentilerini, önerilerini ve endişelerini ortaya çıkarmada etkili olacağı düşünüldüğü için tercih edilmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme (Katılımcılar)

14-17 Haziran 2010 tarihleri arasında, Finlandiya'da yapılan "13. Dünya Herkes İçin Spor Kongresi"ne katılan Ulusal Olimpiyat Komitesi temsilcileri ile Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi aracılığı ile çevrimiçi ulaşılan, Ulusal Olimpiyat Komiteleri'nde resmi görev yapan çalışanlar, araştırmanın örneklemini oluşturmuşlardır. Bu kişiler konuyla yakından ve güncel olarak ilgilenen şahıslar olmaları nedeniyle örnekleme oluşturmuşlardır. Bu araştırmada, "13. Dünya Herkes için Spor Kongresinin" seçilmesinin nedeni IOC ve NOC'lar tarafından görevlendirilen üst düzey yöneticilerin bu kongreye katılım göstermesidir. Katılımcıların konu hakkında bilgi sahibi olması araştırmanın güvenilirliğini destekleyeceği düşünülmüştür.

Veri Toplanması ve Görüşme Formunun Hazırlanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak, "görüşme" yaklaşımı kullanılmıştır. Bu araştırmada yapılan yüz yüze görüşmeler, 14-17 Haziran 2010 tarihleri arasında, Finlandiya'da düzenlenen "13. Dünya Herkes İçin Spor Kongresi"ne katılan, Ulusal Olimpiyat Komitelerinin temsilcileri ile Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi aracılığı ile ulaşılan, Ulusal Olimpiyat Komiteleri'nde resmi görev yapan çalışanlar olmak üzere toplam 17 katılımcı ile yapılmıştır.

Verilerin Çözülmesi

Araştırmada, verilerin anlaşılır bir biçimde çözümlenmesi, neden sonuç ilişkilerinin irdelenerek birtakım sonuçlara ulaşılması ve bulguların yorumlanması için, nitel analiz yöntemlerinden "betimsel analiz" yöntemi ile araştırmada, verilerin tanımlanması, birbirine benzeyen verilerin belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmesi ve verilerin içinde saklı olabilecek gerçeklerin ortaya çıkarılması için "içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada görüşme sonucu elde edilen veriler araştırmacı tarafından daha önce belirlenen

temalara göre özetlenmiş ve içerik analizi ile kodlar ve temalar düzenlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bilgiler öncelikle İngilizce olarak metin haline getirilmiştir. Daha sonra katılımcı tarafından Türkçeye çevrilmiş ve bu Şekilde sunumu yapılmıştır. Yapılmış olan İngilizce- Türkçe evirisi dil bilimciler tarafından da teyit ettirilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Genel anlamda geçerlik, araştırma sonucunun doğruluğunu konu edinir. Güvenirlik ise araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile ilgilidir. Araştırma da geçerlik sağlanmadan güvenirlik, güvenirlik sağlanmadan da geçerlik tam olarak elde edilemez. Araştırmada geçerliliğin sağlanabilmesi için; Bulguların kendi içerisinde tutarlı ve anlamlı olmasına dikkat edilmiştir; Elde edilen bulguların anlamlı bir bütün olması sağlanmıştır; Elde edilen veriler daha önce oluşturulan kavramsal ereve ile uyumludur. Bu ereve veri toplamada rehber olmuş ve uygulamada pratiklik sağlamıştır; Araştırmada elde edilen bulgular, araştırmacı tarafından hem ses kayıt cihazına kaydedilmiş hem de kısa notlar yoluyla denetlenmiştir. Böylece bulguların anlamlı bir bütün oluşturulması sağlanmıştır. Araştırmada güvenirliğin sağlanabilmesi için ise; Araştırmacı, araştırmanın yöntemlerini ve aşamalarını açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır; Veri toplama, işleme, analiz etme, yorumlama ve sonuçlara ulaşma konularında neler yapıldığı açık bir biçimde aktarılmıştır; Araştırmacının izlediği yöntemler ve süreçler konusunda, kayıtların (rneklem seçimi, görüşme notları gibi) kapsamı açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır; Araştırmacı, bireysel varsayımlarının, önyargılarının ve yönelimlerinin farkındadır; Araştırmada farklı görüşler ve alternatif açıklamalar dikkate alınmıştır; Araştırmanın ham verileri başkaları tarafından incelenebilecek biçimde saklanmıştır.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Yapılan görüşmeler ile katılımcıların Olimpik Dayanışma Programları içerisinde yer alan "Rekreatif Aktiviteler"e ilişkin görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşler sonucunda yapılan incelemelerde "Olimpik Dayanışma Programlarının Herkes için Spor anlayışı çerçevesinde rekreatif aktivitelere ilişkin destek sağlayabileceği alanlar" ile ilgili verilere ulaşılmıştır. Katılımcıların belirttiği ortak temalar "sürdürülebilir gelişim", "evre programları", "HİS programları", "kültür", "Olimpik Hareket", "Olimpik Değerler", "Olimpik Eğitim", "eğitim ve okul" ve "beden eğitimi ve spor" olarak ortaya konmuş ve aşağıdaki Şekil ile de ifade edilmiştir.

Şekil 1. Rekreatif aktiviteler ve olimpik dayanışma programlarının ilişkisi

Katılımcılar Olimpik Dayanışma Programları içerisinde yer alan “Rekreatif Aktiviteler”e ilişkin görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir.

OSP ve Rekreatif etkinliklere ilişkin görüşler,

“Olimpik Dayanışma Programları ile rekreatif aktivitelerde sürdürülebilir gelişim sağlanabilir. Biz bu program ile en temel düzeyden en üst elit düzeye kadar gelişim sağlamaya çalışmaktayız. Rekreatif aktiviteler temel olarak Herkes için Spor Programlarının içerisinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra, kültür, Olimpik Eğitim ve çevre programlarında da yer alabilirler. Farklı ülkeler, farklı programlar ve farklı aktiviteler düzenleyebilirler fakat tüm bunlar içerisinde anahtar olan Olimpik Değerlerdir”.

“Rekreatif aktiviteler, Herkes için Spor aktiviteleri ile çok yakın ilişkiindedir. Fakat süreç uzun bir süreçtir ve en temel düzeyden başlanması gerekmektedir. Bazen bazı beklentiler bunun aksini gösterir. Örneğin, bazı antrenörlere göre “ne kadar hızlı olursanız, o kadar yüksek hedefe yani Olimpiyat Şampiyonluğuna ulaşırsınız” yönünde olmaktadır. O yüzden özellikle beden eğitimi öğretmenlerinin öğrencilerini fiziksel aktivite ve sporla nasıl tanıştırdığı ve verdikleri ilk eğitim önemli olmaktadır”.

“Olimpik Dayanışma sadece Olimpiyat Oyunları için değildir. Bunun yanı sıra, Olimpik Eğitim, kültür, çevre ve liderlik içindir. IOC'nin destek verdiği en güzel örnek, Gençlik Olimpiyatlarıdır. Bunun ile gençliğin eğitimi sağlanmak istenmektedir. En önemli şey gençleri bir araya getirmek ve onlara Oyunları sadece madalya kazanmak olmadığını öğretmektir. Eğer bu bilgiler ile yetişirlerse, Olimpik Hareketin yayılmasını sağlarlar ve eğitim ile Olimpik Değerleri öğrenirler. Rekreatif aktiviteler bu tip programlar ile sağlanabilir”.

“Olimpik Dayanışma, rekreatif aktivitelerin ve insancıl programların gelişmesine belirgin bir etki yapmaktadır. Herkes için Spor aktiviteleri, rekreatif aktiviteleri içerir ve Olimpik Dayanışma tarafından da desteklenmektedir”.

“Bizim özellikle yetişkinler için Olimpik Dayanışma’dan destek alan bir programımız var. Bu program kapsamında haftada iki kez programa katılanları evlerinde alıp egzersiz yapmaya götürüyoruz ve her düzeyde sporu teşvik etmeye çalışıyoruz”.

“Olimpik Dayanışma Programları hem elit sporu hem de rekreatif aktiviteleri kapsmalıdır. Rekreatif aktiviteler, insanların birlikte olduğu ve sosyalleşmenin sağlanabileceği alanlarda eğlenceli zaman geçirmek amacıyla düzenlenmelidir”.

“Olimpik Dayanışma, Herkes için Spor programlarını desteklemektedir. Bu programlar, Olimpik Değerlerin ve Olimpik Eğitimin gelişimi için önemlidir”.

SONUÇLAR

Katılımcıların Olimpik Dayanışma Programları içerisinde yer alan HİS anlayışı çerçevesinde rekreatif aktivitelere ilişkin görüşlerinin analizi sonucunda, “evresel sürdürülebilir gelişim”, “HİS programları”, “kültür”, “Olimpik Hareket”, Olimpik Değerler ve Olimpik Eğitim”, “eğitim, okul, beden eğitimi ve spor” katılımcıların belirttiği ortak temalar olarak ortaya konmuştur.

Günümüzde artan nüfus ve ortaya çıkan ihtiyaçlar ile birlikte çevresel görünütü kalabalığında da fazlalaşma görülmektedir. Düzensiz kentleşme, hava ve su kirliliği ve sanayileşme gibi çevrenin olumsuz etkileri karşısında bir kısım bireyler rahatlatma adına daha çok rekreatif aktivitelere katılıma yönlendirirken diğer bireyler de çevreye uyum sağlama eğilimine yani pasif duruma geçmeye sevk edilmektedir. Bu durumu Maciaszek (2009: 189) zamanı aktif geçiren bireylerin rekreasyon faaliyetlerine katılım göstermesi ve pasif durumdaki bireylerin ise teknolojik gelişmelere kayıtsız kalamaması şeklinde özetlemiştir.

Rekreasyonel spor programları katılımcıların birçok spor dalı ve beden eğitimi etkinliğine ilgi duymasına yardım etmektedir. Ömür boyu sürecek aktif, sağlıklı bir yaşam tarzının temellerinin atılmasına yardım eden düşünce, tavır ve alışkanlıkların gelişmesini sağlamaktadır. Bu tür programlara katılımın kişiye fiziksel ve psikososyal bakımdan geliştirmesinin yanı sıra, inançların ve değerlerin sürekli tazelenmesini ve zihnin devamlı faaliyet halinde olmasını da beraberinde getirmektedir (Krotee ve Bucher; eviren: Köseoğlu, 2007: 113). İnsanın fiziksel ve ruhsal sağlığına önemli yardımı olan rekreatif etkinliklerin kitlelerce aktif hale getirilmesinde sporu yönlendiren yöneticilere de görev düşmektedir.

Bu nedenle Olimpik Dayanışma Programlarında rekreatif etkinliklere kapsamlı yer verilmesi toplumların gelişimine olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

Birçok insan üst düzeye yükselme hevesi gütmeden spor yapmaktadır. Bu durum, farklı branşlarda spor yapan yetişkin bireylerin sayısının arttığını da göstermektedir. Bunun yanı sıra, geniş bir genç katılımcı kitlesi de sporun farklı değerleriyle, seçilme tutkusu olmadan spor yapmaktadırlar. Bu grup, fitness gibi sağlık amaçlı ya da rafting gibi macera amaçlı sporları tercih ederek kendileri için zafer kazanma yolunu seçmektedirler (Bottenburg, 2002: 4). Bu amaç Olimpiyat Oyunlarının da bağlı olduğu Olimpik Hareket anlayışı ile yani kazanmanın değil katılmanın önemli olduğu amatörlük felsefesiyle de örtüşmektedir.

Zorba (2009: 12, 15)'nın da belirttiği üzere, Olimpik Hareketin yerleşmesinde herkes için sporun yaygınlaştırılmasının çok önemli rolü olduğu bilinen bir gerçektir. IOC'nin temel prensiplerinden birisi de; ülke insanının spor kültürünü benimsemesi, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişmelerinin sağlanması ve dolayısı ile de Olimpizm ruhunun benimsenmesinin sağlanmasıdır. Olimpik Dayanışma Programları da ülkelere kendi değer ve yargılarının ön plana çıkarılabileceği, kendi kültürlerinin sergilenebileceği programların uygulanabilmesi için çeşitli ve tercih edilebilir programları desteklemektedir.

Olimpiyat Oyunları gibi tüm dünyayı etkisi altına alan spor organizasyonlarında gerek ülkeler gerekse sporcular açısından madalya kazanmak oldukça önemlidir. Diğer yandan, bu duygu yaşanırken bir o kadar önemli olan sporun bir başka yüzü de unutulmamalıdır. Çünkü spor aynı zamanda; her yaşta insanın, her düzeyde fiziksel aktiviteye kitlesel katılım sergilemesidir. O halde herkes için spor aktiviteleri kapsamında yer alan rekreatif etkinlikler Olimpik Hareketin de bir parçasını oluşturmaktadır. IOC'de sporun her düzeyde yapılma düzeyini destekleyerek insanlığa katkı sağlamaya çalışmaktadır.

Bireylerin dolayısıyla da toplumların fiziksel ve zihinsel yönden sağlıklı yetişebilmeleri için fiziksel aktivite kaçınılmaz bir gerçektir. Olimpik Dayanışma Programlarının gerçekleştirmek istediği amaçlarından birisi de sadece elit sporcu kesimine destek vermek değil, sporun her düzeyde (amatör, profesyonel) ve her kesim tarafından (kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı, engelli; farklı din, dil, ırk, vb.) yapıldığı sağlıklı bir ortamı yaratabilmektir. Sporun her düzeyde desteklendiği programlara örnek olarak Endonezya Olimpiyat Komitesi'nin Olimpik Dayanışma Dünya Programları aracılığı ile gerçekleştirmiş olduğu; Olimpik Değerlerin Desteklenmesi: Herkes İçin Spor Programı kapsamında "Endonezya İlkokul Öğrencilerinin Sportif Güçlendirilmesi ve Kondisyon" adlı program

verilebilir (Indonesia Olympic Committee, Official Web Site, 2009). Olimpik Dayanışma Programlarından destek gören bu programın hedef kitlesi 7–14 yaş grubu ilköğretim çağındaki çocuklar ve gençlerdir. Bu programda amaç; düzenli egzersiz ve aktivite uygulamaları ile hedef kitlenin sağlıklı yaşama adımlarının desteklenmesi ve de onlara yaşam boyu spor alışkanlığının kazandırılmasıdır. Böylelikle çocukluk çağından başlayan ve yerleşen bu alışkanlığı nesilden nesile aktarılması da sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Çelebi, M. (2009). Obezite, Eğitim ve Yaşam Kalitesi Sarmalında, Rekreasyon Programlarının ve Yönetiminin Rolü, *International Congress of Sport for All and Sport Tourism*, 05-08 November, Antalya-Turkey.
- Güzel, P., Özbey, S. ve Çelebi M. (2009). Herkes için Spor Faaliyetleri Aracılığı ile Üniversite Öğrencilerine Olimpik Değerlerin Kazandırılması Üzerine bir İnceleme, *International Congress of Sport for All and Sport Tourism*, 05–08 November, Antalya-Turkey, s: 81.
- Kaya, S. (2011). İlköğretim Okul Yöneticilerinin, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Ve Öğrencilerinin Okul Spor Programlarındaki Fair-Play Anlayışları: Bolu İli Örneği (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Krotee, M. L. and Bucher, C. A. (2007). *Spor Yönetimi*. Çev.: Sinan Köseoğlu, Beyaz Yayınları, İstanbul.
- Maciaszek, J. (2009). Interest in the Individual and Team Forms of Sport and Recreation Among Young Women and Men, *8th International Session for Educators and Officials of Higher Institutes of Physical Education*, 10–17 July 2008, Published by The International Olympic Academy and International Olympic Committee, p: 189.
- Yılmaz, D. (2005). Rekreasyon Program Yönetimi: Ortaöğretimde Rekreasyon Programlarına Katılan Bayan Öğrencilerin, Rekreasyon Programlarına Bakış Açılarının ve Deneyimlerinin Değerlendirilmesi. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zorba, E. (2009). *Herkes İçin Yaşam Boyu Spor*. Ankara: Neyir Yayınları.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- (1) Bottenburg, M. (2002). Sport for All and Elite Sport: Do They Benefit One Another?, *Paper for the IX World Sport for All Congress*, Papendal, the Netherlands, 27-30 October, p:4, <http://www.vanbottenburg.nl/downloads/147.%20Van%20Bottenburg%20-%20Sport%20for%20all%20and%20elite%20sport.%20Do%20they%20benefit%20one%20another.pdf>, Web Erişim: 08.06.2011.
- (2) Indonesia Olympic Committee. (2011). *Strength Training for Children 7–14 Years of Age: Level 1 and Level 2 Programs*, Official Web Site, <http://www.olympic.or.id/index.php/section/training/tid/1/title/STRENGTHTRAININGFORCHILDRENYEARSOFAGELEVELANDPROGRAMS>, Web Erişim: 07.06.2011.

Kent Parklarının Rekreasyon İşlevindeki Değişimin Gençlik Parkı Örneği Üzerinden İncelenmesi

Elif KARACA

T.C. Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Kızılırmak Meslek Yüksekokulu,
Park ve Bahçe Bitkileri Bölümü
E-posta: elifboyaci82@gmail.com

Halim PERÇİN

T.C. Ankara Üniversitesi,
Ziraat Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: percin@agri.ankara.edu.tr

ÖZ

Kentlerin önemli bir parçası olan kent parkları, ekolojik olarak önemli olmanın yanı sıra, sosyal kaynaşmayı sağlama, toplumsal gelişmeyi körükleme, ekonomik amaç ve aktiviteleri destekleme, eğitim, kent insanın psikolojik açıdan dinlenmesi, rekreasyonel faaliyetlerde bulunması gibi kent ve kentli için önemli olan pek çok işlevi barındıran büyük ölçekli parklardır. Bugün, pek çok meslek disiplini tarafından irdelenen kentler ve kentlerin ayrılmaz parçaları olan kent parkları çağın gerekleriyle ve getirdikleriyle biçimlenmekte işlevleri açısından değişikliğe uğramaktadırlar. Bu çalışma kapsamında kent parklarında bulunması gereken işlevler belirlenerek, bu işlevlerden rekreasyonun tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişim ve bu değişimin nedenleri Gençlik Parkı örneği üzerinden değerlendirilerek parkın bugünkü rekreasyonel yeterliliğinin saptanması amaçlanmıştır. Sonuç olarak; tarihsel süreçler içerisinde parkların, işlevleri bakımından inişler ve çıkışlar yaşadığı, zamanla bozulmalara uğrayarak işlevlerini kaybettikleri ve yenilenmeye ihtiyaç duydukları belirlenmiş ve bu bağlamda çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Kent parkı işlevleri, rekreasyon, gençlik parkı

GİRİŞ

Uygarlık tarihinin başlangıç noktası olarak kabul edilen kentler, insanların sadece barınma ihtiyacını karşılayan yapılar topluluğu değil, her türlü toplumsal ilişkilerle birlikte içerisinde yaşadıkları ve birtakım ortak ya da kişisel gereksinimlerini karşıladıkları yerlerdir. Kentlerde barınma, çalışma, eğlenme, kültür, eğitim, sağlık gibi kentsel ve toplumsal ihtiyaçların karşılandığı yapılanmış ya da yapılanmamış mekânlara ihtiyaç vardır. Bu mekânların kentsel ilişkilerle

birlikte ele alınması sonucunda kentsel alanlar bir nitelik, bir kimlik kazanmaktadır. Bir kentin genel karakterini ve kimliğini oluşturan kentsel yapılar ile kentsel dış mekânlardır.

Kentsel dış mekânın parçaları olan açık ve yeşil alanlar ise kentin fiziksel yapısını ortaya koyan ve biçimlendiren temel alan kullanımlarından birisi olup diğer alan kullanımını bütünlleştiren denge unsurlarıdır (Gül ve Küçük 2001).

Açık ve yeşil alanlar günlük ihtiyaçlara göre tasarlanmış “yeşil alan” adalarından, kentsel ekoloji kavramı içinde, doğal yaşam ve sosyo-kültürel yaşamları barındıran büyük parklara kadar geniş bir yelpaze içinde yer alırlar.

Açık yeşil alan sisteminin bir parçası olan park alanları, kentte canlı bir çevre yaratılmasında, yoğun kent merkezinde insan/çevre ilişkisinin kurulmasında, kentsel dolaşım ve aktivite alanlarının oluşturulmasında etkin bir öğe olarak nitelendirilebilirler.

Araştırmacılar parkları büyüklüklerine, işlevlerine, buldukları yerleşim yerlerinin nüfusuna ve kullanıcılara olan uzaklıklarına göre çeşitli şekillerde sınıflandırmışlardır. Milli Rekreasyon ve Park Kurulu’na (1996) göre; park standartları Tablo 1’ de görüldüğu gibi ortaya konmuştur (Özkır 2007).

Tablo 1. Milli rekreasyon ve park kurulu park standartları (1996)

<i>Çeşit</i>	<i>da/1000</i>	<i>Büyüklük</i>	<i>Hizmet verdiği nüfus</i>	<i>Ulaşılabilirlik</i>
Mahalle Parkı	10	20–80	2000–10000	400m-800m
Semt Parkı	10	80–400	10000–50000	800m-4800m
Kent Parkı	20	Değişken	Değişken	30 dk. Sürüş uzaklığı
Bölge Parkı	80	1000 ve üzeri	Küçük şehirlerdeki tüm nüfus	1 saatlik sürüş uzaklığı

Uyarlanabilir bir standart yoktur.

Özel Alanlar Ağaçlı yollar, plajlar, taşkın alanlar vb. yerleri kapsar

Bu sınıflandırmaya göre, çalışma alanının dahil olduğu park tipi olarak belirlenen kent parkları; kentin açık yeşil alan dokusunu belirleyen ve tüm kente hizmet eden, doğayla ilişki kurarken aynı zamanda sosyal ve kültürel paylaşımın sağlanabileceğu yerlerdir. Kent parkları doğru planlandıkları zaman kent ve kentli için önemli olan pek çok işlevi yerine getirmekte, toplum hayatı için ola-

naklar sunmaktadırlar. Dolayısıyla bu alanlar her cins ve yaşta, sağlıklı veya engelli bireyler için ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliği olan alanlar olmasının yanı sıra tüm kentlinin ihtiyaçlarını karşılayacak kullanımlara ve işlevlere de sahip olmalıdırlar.

Literatürde kent parkı işlevlerinin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmekle birlikte bu araştırmada aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Ekolojik İşlev
- Arazi Organizasyonu İşlevi
- Sağlık İşlevi
- Estetik İşlevi
- Ekonomik İşlevi
- Eğitim İşlevi
- Kültür İşlevi
- Sosyal İşlevi
- Rekreasyon İşlevi

Modern anlamda bir sosyal kurum, bilgiler topluluğu ve profesyonel bir çalışma alanı olarak rekreasyon; işten bağımsız, kendi içinde değerli olan, kişinin pek çok önemli ihtiyacını karşılayan, dolu ve mutlu bir yaşam aracıdır. Bu yaklaşımla rekreasyon, en yaygın olarak, insanların gönüllü olarak boş zamanlarında katıldıkları ve kişisel olarak doyum sağladıkları aktiviteler olarak tanımlanabilir (Karaküçük, 1999).

Yetişkin insanların günlük yorucu çalışmaları sonucu kendilerini yenilemek için dinlenmesi, hızlı çalışma temposunun etkilerini azaltması ile kentsel ortamın yarattığı sinirsel gerilimi atarak ruhsal yönden güçlenmesi, kent parklarının sağlayacağı dinlenme, eğlence ve oyun olanakları ile mümkün olabilir. Bu bağlamda kent parkları;

- Rekreasyon amaçlı organize edilmiş dış mekânlar sağlarlar.
- İnsanların eylemli ve eylemsiz rekreasyonları için bütün olanakları hazırlarlar.
- Eğlence ile ilgili donatılara olanak verirler.
- Kent insanına bir peyzaj ve doğallığa yakın bir ilişki alanı sunarlar.
- İnsanlar kendi isteklerini yerine getirebilirler, ruh sağlığının tazelenmesi ve gelişmesinde fayda sağlarlar.

- Kentliye spor yapma olanağı sağlayarak daha sağlıklı bireyler oluşmasına yardımcı olurlar.
- Yaşama sevinci sağlayarak işgücü ve verimi artırırklar.
- Kente kültürel ve turizm amaçlı tanıtım yönünden katkıda bulunurlar.
- Çocuk gelişimi için önemli bir kaynaktırlar.
- İyi tasarlanan kent parkları, tarih, kültür, botanik ve yaban hayatı yönünden ilgi çekicidirler.
- Sanatsal etkinliklere mekân oluştururlar.
- Kent parkları, açık hava tiyatrosu, dans gösterileri, konserler, sergiler gibi sanatı ilerletmek için olanaklar sunarlar.
- İnsanları bir araya getiren yerler ve simgeler olmaları nedeniyle birey ile toplum arasında iletişimin sağlanmasına yardımcı olurlar. Birden fazla insanın aynı mekânda bir araya gelmesi her an bir sosyal aktivite oluşturmaktadır. Bu kapsamda, insanların kentsel açık mekânda geçirdikleri süre ne kadar çok olursa, diğer kentlilerle karşılaşma olasılığı o kadar artacaktır. Bu karşılaşmalar, kutlamalar, eylemler, konserler, gösteriler ve pasif iletişim olarak nitelenebileceğimiz hareketlerle gerçekteşebilmektedir.

•

Rekreasyon, insanların temel ve çağdaş bir ihtiyacı olarak nitelendirilirken, insanın boş zamanı için değerli olan faaliyetleri, eğitimi, imkânları ve danışmanlık hizmetlerinin tamamını kapsamaktadır (Karaküçük 2001). Bu bağlamda; rekreasyonel tesisler, bilimsel ve eğitsel tesisler, sosyal-kültürel tesisler ve işletme tesisleri rekreasyon işlevini belirleyen ve etkileyen kullanımlardır.

Kent parklarındaki aktiviteler bir parkı insanlar için cazip kılan en önemli etkidir. Park alanlarında kullanıcılara sunulan çeşitli aktif ve pasif aktivite olanakları, bu alanların kullanımını pozitif yönde etkiler, parkın kalitesini de artırır (Yücel ve Yıldızcı 2006). Bazı araştırmacılar kent parklarındaki kullanımları Tablo .2'deki gibi sınıflandırılmaktadırlar (Polat 2001):

Tablo 2. Kent parklarında bulunması gereken kullanımlar

<i>Rekreasyonel Tesisler</i>	<i>Bilimsel ve Eğitsel Tesisler</i>	<i>Sosyal-Kültürel Tesisler</i>	<i>İşletme Tesisleri</i>	<i>Hizmet Tesisleri</i>
Spor kompleksi (tenis kortları, yüzme havuzu, futbol sahaları vb.)	Bilim merkezi	Açık hava sergileri	Çay bahçeleri, kafe ve lokantalar	Teknik üniteler
Yapay göller, büyük su alanları	Botanik bahçesi	Konser alanları	Müzik pavyonları	İdari üniteler
Çocuk oyun alanları	Hayvanat bahçesi	Tiyatro alanları	Fidanlık ve seralar	Acil yardım, PTT gibi servis hizmetleri
Piknik alanları	Tabiat müzesi	Fuarlar		Bankamatik
Yaya gezinti alanları	Gözlemevi			Tuvaletler
Oturma yerleri				Otoparklar
Teraslar				
Bisiklet yolları				
Atla gezinti yolları				

Bu çalışma kapsamında kent parklarının işlevlerinden, rekreasyon işlevinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişim ve bu değişimin nedenleri Gençlik Parkı örneği üzerinden değerlendirilip parkın bugünkü rekreasyonel yeterliliğinin saptanması ve elde edilen verilere göre çözüm önerileri sunulması, araştırmacıların ve konuyla ilgilenenlerin bu konuda yapacakları çalışmalara bir alt yapı oluşturması amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmaya konu olan Gençlik Parkı, Ankara'nın kentsel kimliğini yansıtan ilk büyük ölçekte kent içi parkı olması ve farklı süreçlerden geçerek bugün de varlığını devam ettiriyor olması gibi özelliklerinden dolayı araştırma alanı olarak seçilmiştir.

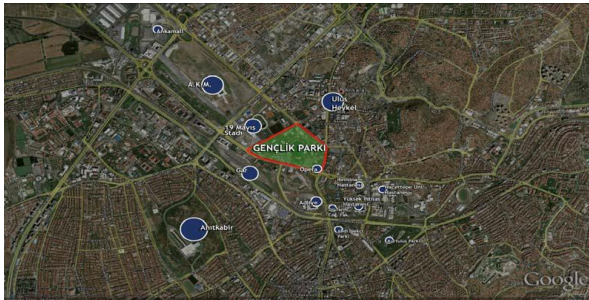
Araştırmada izlenen yöntem üç basamaktan oluşmaktadır:

- Literatür tarama ve veri toplama: Araştırma için gerekli temel bilgilerin sağlanabilmesi amacıyla çeşitli üniversitelerin kütüphanelerinden konuyla ilgili yapılmış yerli ve yabancı çalışmalar ile internet üzerinden yapılan taramalar kuramsal temeller çerçevesini oluşturmuştur.

- Kontrol listeleri oluşturulması: Araştırma alanı ile ilgili verilerin ve kuramsal temellerde belirlenen standartların birleştirilmesiyle bu listeler oluşturulmuştur. Listelerde öncelikle kent parklarında rekreasyon işlevi kapsamında bulunması gereken kullanımlar ve araştırma alanının değişim süreci tarihsel olarak sınıflandırılarak, bu süreçler ve kullanımlar birbirleriyle 'var- yok' şeklinde eőleřtirilmiřtir. Bilgi sahibi olunmadığı durumlarda ise her iki seçenek de işaretlenmiştir.
- Verilerin Analizi ve Çözüm önerileri: Bu aşamada kontrol listelerinden elde edilen verilerle Gençlik Parkı'nın tarihsel süreç içerisinde rekreasyon işlevindeki değişim oransal olarak belirlenmiş, çıkan sonuçlar değerlendirilerek, eksiklikler ve nedenleri ortaya konmuş, bunlara yönelik çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Gençlik Parkı

İncesu deresi taşkın alanı bataklığında yer alan ve 260 da olarak planlanan bu park o günlerde nüfusu yalnızca 123.000 olan bir başkent için tasarlanmıştır. Bugünse 5 milyona yakın bir nüfusa hizmet vermektedir. Doğa verilerine ve kent estetiğine önem verilerek tasarlanan park, eski kent merkezi Ulus'un güney batı yönünde, kent içi ulaşımının odak noktasında yerleşmiştir. Parkın yerleştiği alan Ankara İstasyonu, Cumhuriyet Meydanı ve İstasyon-Samanpazarı Caddesi arasındadır. İstasyon bataklığın ortasından geçen toprak bir yolla Ulus'tan Ankara'ya bağlanmaktadır. Gençlik parkı istasyonun karşısında doğu-batı yönünde planlanmış ve bir yandan da kente yeni gelenlerin ilk olarak kente taınıştığı noktada bulunmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Gençlik Parkı'nın konumu (Orijinal 2009)

Cumhuriyet sonrasında Ankara'nın modernleşme çabalarının geniş halk kesimlerine ulaşması ve yaygınlaşması için mekânsal etkileşime ve boş zaman geçirme mekânlarına ihtiyaç duyulmuştur (Demir 2006). 1932 tarihinde kesinlik kazanan Ankara İmar Planı'ndan sonra, Cumhuriyet Dönemi kurucu ve yöneticilerinin de isteğiyle Prof. Herman Jansen Ankara Kenti için temelde bu amaca hizmet edecek bir "kent parkı" önerisinde bulunmuştur. Prof. Jansen, planda yer alan Gençlik Parkı'nı Ankara'nın bir hazinesi, İmar Planı'nın en çarpıcı elemanlarından biri olarak görmüştür (Arslan 1999).

Çağlar (1986)'ya göre; 1936 yılında Bayındırlık Bakanlığı parkın uygulanacağını ancak uygulanacak projenin Jansen'in değil kendi bünyesinde çalışan şehirci ve peyzaj mimarı Theo Leveau'nun projesi olmasını istemiştir (Nasuh 1993).

Gençlik Parkı Değişim ve Gelişim Süreci

Parkın kuruluş dönemi: 1930'lu yıllarda ağır sanayiye kurmaya çalışan ve kaynaklarını buna tahsis eden, dışarıya tarım ürünleri satan bir toplumda, orta sınıfın gündelik yaşamında boş zaman geçirme faaliyetlerinin pek geniş çeşitlilikte olamayacağı aşikârdır. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda akşamları Kızılay'da Bulvar'da gezinti yapmak, Bulvar üzerindeki bir pastaneye aile üyeleriyle birlikte oturmak orta sınıftan insanları memnun etmekteydi. Bu koşullarda, Gençlik Parkı'nın açılmasıyla doğal olarak, kent içindeki boş zaman etkinliklerinin bir kısmı parka yönlendirilmiş olacaktı (Demir 2006).

Park, o dönemde yalnızca peyzajla temas edilen değil, aynı zamanda, kimi modern sosyal etkinliklerin de yapılabileceği bir mekân olarak tasarlanmıştı. Sportif etkinlikler, çocuklara ve gençlere yönelik yüzme, kürek çekme ve yelkencilik gibi etkinliklerdi ve bu amaçla açılış izleyen ilk yıllarda, yazları kurslar ve yarışmalar düzenlenmişti. Tabii parkın eğlence boyutu da vardı. Ada Gazinosu, daha sonra Göl Gazinosu olarak da adlandırılacaktı, bu amaçla inşa edilmiş, Batı tarzı müzikli eğlencelerin tertip edildiği bir mekândı. Ayrıca havuz manzaralı çay bahçeleri, dinlenmek, sohbet etmek, etrafı seyretmek için uygun yerlerdi (Uludağ 1998).

Ankara gibi bozkırın ortasında büyük bir su yüzeyi yaratılmış ve Ankara adeta bir deniz kenti havasına bürünmüştür. Park her mevsim kullanılan önemli bir rekreasyon alanı, buluşma yeri, aktivite merkezi haline gelmiştir (Uludağ 1998).

Bu dönemde park içerisindeki başlıca kullanımlar; göl, seremoniler için meydan, ada üzerinde gazino, sağlık müzesi, iskele ve kayıkhanesi, çocuk oyun alanları, dinlenme alanları, vestiyer ve büfeler, gençler için eğlence alanları, açık hava tiyatrosu, limonluk- sera, halk kahvesi ve yürüyüş yollarıdır.

Gelişim donemi: Bu yıllarda, boş zaman etkinlikleri içinde eğlence sektörü genişlemiş ve özellikle 1956'dan sonra parkta eğlence işlevleri ağırlıkta olan ve dönemin ihtiyaçlarını, zevklerini yansıtan gazino, büfe ve restoran-kafe, mini golf kulübü, banka tarzı ticari mekânlar açılarak yapılaşmaya gidilmiş; parkı park yapan yeşil alan da azaltılmıştır. Bu ticari mekânlar parkta o kadar yaygınlaşmıştır ki, 1959 yılında parkta yalnızca dinlenmek isteyenler için ayrı bir "dinlenme parkı" düzenlenmiştir (Demir 2006). 1956'da belediye sergi ve turizm amirliği tarafından "Ankara Sergisi" açılmıştır. Sergi için 140 dükkân, 27 büfe, market, açık hava tiyatrosu, 2 kafe, 200 kişilik çocuk kulübü, mini golf, kütüphane, Atatürk müzesi kurulmuştur. Bu sergi, artan nüfusun sosyal aktivite ihtiyacını karşılamak için, ayrıca da belediyeye gelir sağlamak amacıyla düzenlenmiştir (Özkır 2007).

Bu dönemde park içinde eğlenceyi temsil eden mekânların başında özellikle gazinolar gelmekteydi. Gazino kavramı, bu yıllarda, "alaturka" ve "alafranga" tarzlarına bir arada, sırayla yer veren eklektik bir biçime dönüşmüştür. Örneğin, 1940'lı yıllarda Ada (Göl) Gazinosu "alafranga" yani "Batı esintili" müziklerin çalındığı bir yer iken, 1950'li yılların sonlarında hem "alafranga" hem de "alaturka" müziklere yer vererek, eğlence anlayışının birbirine karıştığı bir yer haline gelmiştir. Çay bahçelerinde semaverde çay ve nargile içmek bu yılların gözde faaliyetleriydi ve parkla özdeşleşmişlerdi. Gündüz, ev kadınlarının yanlarında erkekler olmadan eğlenebilmeleri için kimi gazinolar kadınlara mahsus "kadınlar matinesi" programları düzenlemekteydiler. Çocuklar için de özel etkinlik alanları bulunmaktaydı. Bunlar lunapark, minyatür tren ve çocuk bahçesiydi. 1959'da açılan çocuk bahçesinde, çocuklara yönelik çocuk tiyatrosu, kukla salonu, çocuk kütüphanesi ve psikolojik merkez yer alıyordu. Gençlere yönelik olarak pastaneler ve birahaneler vardı (Demir 2006). 1959 yılında planlama kurulu bakım yapıldığı takdirde, pasif rekreasyon ve piknik alanları için onay vermişti.

1950'li ve 1960'lı yıllarda parkı kullananların sosyal kompozisyonuna bakıldığında, ağırlıkla "eski kent sakini" olmakla birlikte, toplumun pek çok kesiminden insanların parkı ziyaret ettiği söylenebilmektedir. Parkın yeni yapılanmasında dönemin orta sınıf zevkleri ve tercihleri ağır bassa da Ankara'nın farklı kesimlerine seslenmektedir. Bununla birlikte, sosyal ayrışmanın park içinde olduğu, farklı kesimlerin bütçelerine ve beğenilerine uygun, içerideki farklı mekânları kullandıkları tahmin edilmektedir (Demir 2006).

Bozulma donemi: 1970'lere gelindiğinde, Ankara kentinin fiziksel alanı genişlemiş, nüfusu artmıştır. Bu nüfus artışının, kimi yan süreçleriyle birlikte, kamusal mekânları etkilemesi kaçınılmazdır.

Kırdan kente göç ederek gecekondulara yerleşen yeni kentliler, bir süre sonra gecekonduların dışına çıkarak, orta sınıfın kullandığı kamusal mekânlarda da görünmeye başlamışlardır. Ayrıca, bu yıllarda, TV yayınları alternatif bir eğlence aracı olarak faaliyete başlamış, böylece akşam saatlerinde ev dışında daha az zaman harcanmaya başlamıştır (Demir 2006). Yeni kentliler, özellikle hafta sonları, hane işlerinden arata kalan zamanda, çeşitli biçimlerde kenti keşfetmeye ve tanımaya çalışıyorlardı. Gençlik Parkı, bu açıdan uygun bir yerdi. Rahatlıkla erişilebilir olması ve uygun tüketim olanaklarıyla birlikte, bir simge mekân olarak onları modernlikle tanıştırıyordu.

1970'lerin sonlarına doğru, park siyasi gençlik gruplarının denetimine girmiştir ve bu durum parkı özellikle orta sınıf için riskli hale getirmeye başlamıştır. Bu arada kent içinde de önemli değişimler yaşanmakta, kentin iş ve alışveriş yerleri Kızılay- Kavaklıdere eksenine doğru yayılırken, orta sınıf konut alanları da Güney'e kayan bu işyerlerinin yakınlarına dağılım göstermekteydi. Orta sınıf, eski kent merkezi Ulus'la bağlarını koparmış ve zorunluluk dışında bu bölgeye uğramıyordu. Tabii bu dönemde orta sınıfa özgü yeni yaşam biçimleri de ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar orta sınıfın yeni rekreasyon mekânları yaratma sürecini teşvik etmiş ve orta sınıf alternatif mekânlarda boş zamanlarını geçirmeye başlamıştır (Demir 2006).

1970'lerden itibaren Gençlik Parkı, orta sınıfın imge dünyasında, olumsuz değerlerin yüklendiği, merkezinde yeni kentli yoksulların "öteki" olarak yer aldığı bir mekânı temsil etmeye başlamıştır. Orta sınıf kentin başka yörelerindeki rekreasyon alanlarına yönelirken onların yerini yavaş yavaş yeni kentliler almaya başlamıştır. Parka yapılan yatırımlar azalmış, park içinde sağlanan olanaklar ve hizmetler, bir önceki dönem ortasınıf zevklerinin etkisini taşımakla birlikte kimi yönlerden yeni kentlilerin zevklerine yönelik tüketim olanaklarına da yer vermeye başlamıştı. Bu sırada parktaki kimi ünlü mekânlar kapanmış ya da faaliyetlerini değiştirmişlerdi. Göl Gazinosu kapanmış, yerini Nikâh Salonu almış, kimi gazinolar da çay bahçesine dönüşmüştür (Demir 2006).

Bu yıllarda tüm Türkiye'de "arabesk kültür" yükselişe geçmişti. Yeni kentli modernizminin bir ürünü olarak görülebilecek "arabesk kültür" parkta da kendini göstermeye başlamıştı. 1970'ler sonrası arabesk müzik söyleyen sanatçılar park gazinolarında sahneye çıkmaya başlamışlardı. Çay bahçeleri ise video-TV'lerinde dönemin arabesk, komedi, karate/ kung-fu film seline, bu türde filmler oynatarak katılıyorlardı. Parktaki bu değişim, söylem boyutuna da yansımıştı, parkla ilgili ilk olumsuz söylemler bu yıllarda yayılmaya başlamış ve parkın

mekânsal saygınlığı en azından orta sınıfın imgeler dünyasında önemini yitirmiştir (Demir 2006).

1980’de parkın kadastrosuyla ilgili tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. Bazı parseller planlama kurulu tarafından 1981’de otopark alanı olarak ayrılmıştır. 1980’li yılların ortasında küçük tren hattı tamamen gençlik parkından sökül-müştür.

Doksanlardaki hızlı kentleşme kamusal yaşamda ve mekânlarda yeni oluşumlara neden olmuştur. Gençlik parkı bu günlerde oldukça yoğun olarak kullanılan ve başkenti sembolize eden bir alandır. Park en fazla alt gelir grubuna ve özellikle kente kuzey, kuzeydoğu ve kuzeybatıdan (Yenimahalle, Mamak, Keçiören, Demetevler) gelenler tarafından kullanılmaktadır.

Bu dönemde Gençlik Parkı’ndaki başlıca kullanımlar; piknik alanları, çocuk oyun alanları, nikâh salonu, restoranlar ve çay bahçeleridir. Geceleri ise parkın gün içindeki kullanıcıları kaybolup yerine gazino, restoran ve lunaparkı kullanan başka kullanıcıları gelmektedir (Nasuh 1993, Özkır 2007). Nikâh salonu yalnızca gündüzleri kullanılan, küçük bir alanda yoğun bir talebe maruz kalan bir yapı olarak park içinde yer almıştır. Dinlenme alanları park içinde bakımsız görünümüleriyle parkın doğasına ve estetiğine ters düşmeye başlamıştır. Aile, çay bahçeleri ve restoranlar ise yine parkın estetiğine aykırı, işgal ettikleri yer açısından parktaki yeşil alan yüzdesini düşüren yerler olmuştur. (Nasuh 1993).

Zaman içerisinde yavaş yavaş işlevlerini kaybetmeye başlayan Gençlik Parkı’nın 90’lı yıllarda daha da hızlanan olumsuz değişimi 2000’li yıllarda da devam etmiş park zamanla kullanılamaz hale gelmeye başlamıştır.

Yenilenme dönemi ve bugün: Pek çok problemle yüz yüze gelen ve artık işlevselliğini iyice kaybetmiş olan Gençlik Parkı, 6 Mayıs 2005’te Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından parkı revize etme amacıyla kapatılmış ve park 30 Ağustos 2009 günü başkentliyle yeniden buluşmuştur. Parktaki revizyon sonrası mevcut kullanımlara bakıldığı zaman;

Rekreasyonel Aktiviteler

- Çocuk oyun alanları
- Yaya gezinti alanları
- Dinlenme ve oturma yerleri
- Lunapark, Sinema salonu
- Masa tenisi, Bilardo, Masa futbolu yer almaktadır.

Bu kullanımların dışında, gölge oyunları ve gösteriler için ayrılmış yarı açık alanlar bulunmaktadır. Ancak bu alanlar farklı amaçlarla (çocuk oyun alanı, oturma yeri vs.) kullanılmaktadır. Eskiden koy olarak kullanılan kısım ve kayıklar, projede planlanmış ancak daha sonra kirliliği arttıracakları düşüncesiyle kaldırılmışlardır.

Sosyal ve Kültürel Aktiviteler

- Tiyatro gösterileri, Çocuklar için kukla gösterileri
- Türk Halk Müziği Korosu, Türk Sanat Müziği Korosu
- Ebru, Hat, Tezhip, Bilgisayar, Müzik, Diksiyon, İngilizce ve Halk oyunları kursları
- Sergiler yer almaktadır.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Kent parklarında, rekreasyon işlevi kapsamında bulunması gereken kullanımlar ve araştırma alanının değişim süreci tarihsel olarak sınıflandırılmış, bu süreçler ve kullanımlar birbirleriyle 'var- yok' şeklinde eşleştirilerek kontrol tabloları oluşturulmuştur. Bu tablolardaki kullanımlar oransal olarak değerlendirildiğinde ise Şekil 2 elde edilmiştir.

REKREASYON İŞLEVİ	
Kuruluş dön	65
Gelişim dön	63
Bozulma dön	30
Yenilenme	40

Grafik veri aralığının boyutunu değiştirmek için aralığın sağ alt köşesi

Şekil 2. Gençlik Parkı'nın rekreasyon işlevinin dönemlere göre dağılımı

Bu grafiğe göre Gençlik Parkı'nın kuruluş döneminde, bir kent parkında olması gereken rekreasyona yönelik kullanımlardan %65'ine, gelişme döneminde %63'üne, bozulma döneminde %30'una, yenilenme döneminde ise %40'ına sahip olduğu görülmektedir.

Bu tabloya göre kuruluş döneminde park, rekreasyon işlevini büyük oranda gerçekleştirmektedir. Bunun nedeni olarak, parkın planlanma ve tasarımı aşamasında sosyal-kültürel, rekreasyonel aktivitelerin neredeyse tamamına, eğitsel kullanımların ise büyük kısmına yer verilmesi ve bunların uygulamaya geçirilmiş olması gösterilebilir.

Gelişim döneminde park, eğence sektörünün yerleşmeye başlamasına bağlı olarak, yüzme, kürek çekme gibi aktivitelerini kaybetmesi ve yeşil dokunun azalmasına bağlı olarak kuruluş döneminde göre rekreasyon işlevinde düşüş göstermiştir.

Bozulma döneminde parkın rekreasyon işlevinin en düşük oranda olduğu grlmektedir. Bunun nedeni olarak, o dönemde parkın kullanıcı kitlesinin orta sınıftan alt gelir grubuna doğru değişmesi dolayısıyla parkın sosyal yapısındaki farklılaşma ve bu farklılaşmaya bağlı olarak parktaki kullanım tiplerinin değişmesi gösterilebilir. Ayrıca yine bu dönemde parkın fiziksel görünüşünde meydana gelen olumsuz değişiklikler, parkın bakımsızlaşmaya başlayarak kullanılamayacak duruma gelmesi parkın işlevlerini etkileyen diğer nedenlerdir.

Parkın yenilenme döneminde ve bugün rekreasyon işlevi açısından bozulma döneminden sonraki en düşük seviyede olduğu grlmştir. Bu dönemde parkın yenilenmesi için çalışmalar yapıldığı ve yeni bir proje oluşturulduğu gözönünde bulundurulurken işlevsel açıdan çok daha etkin olması beklenmiş ancak bu gerçekleşememiştir.

Geçmişinde toplumsal alandaki davranış kalıplarını biçimlendiren ve bir arada yaşama kültürünün gelişmesine katkı sağlayan, pek çok işlevin bir araya geldiği modernleştirici örnek bir simge olan Gençlik Parkı'nın bugün, bu işlevlerinden rekreasyon işlevini büyük oranda kaybetmiş olduğu, yenileme projesiyle de çok az bir kısmının geri getirilebildiği grlmştir.

Bu projenin gerekli değişimi sağlayamamasının nedenleri olarak;

- Gençlik Parkı'nın kent için bir değer olarak değil de daha çok rant için bir değer olarak görülmesi,
- Yeniden planlanmasında tarihsel öneminin göz ardı edilmesi,
- Bakımı ve geliştirilmesi için ayrılan bütçenin yine başkalarına kar sağlama amaçlı kullanılması dolayısıyla kalitesiz bir hizmetin ortaya çıkması,

- Parkın, mimari yapıların (büfeler, kafeler vb.) yoğun olarak yer aldığı bir yapıya dönüştürülerek kent parkı görünümünden uzaklaştırılması,
- Parkın işlevselliğini arttırabilecek yeni kullanımlara çok fazla yer verilmemiş olması,
- Plan hedeflerinde, park için önemli olan kullanımların yenilenecek aktif hale getirileceği belirtilmesine rağmen bu hedeflerin sadece kağıt üzerinde kalarak uygulamaya geçirilmemiş olması belirlenmiştir.

SONUÇ

Görülmektedir ki, kent parklarının işlevlerinde zaman içerisinde;

- Toplumdaki kültürel değişimler,
- Ekonomik nedenler,
- Park kullanıcı kitlesinin sosyal sınıfının değişmesi,
- Rant politikalarına bağlı yeni kullanımların oluşturulması, örneğin (büfe, kafe tarzı mekânların ve eğlenceye yönelik ticari amaçlı yerlerin oluşturulması), buna bağlı olarak park içerisinde yapının artması ve böylece yeşil dokunun kaybolmaya başlaması gibi nedenlerle çeşitli değişiklikler meydana gelmekte ve pek çoğu işlevlerini kaybetmektedir.

Değişime uğrayarak işlevlerini kaybetmeye başlayan parklar ya kendi hallerine bırakılarak yok olacaklar ya da planlama çalışmalarıyla yeniden kazanılacaklardır. Ancak burada önemli olan nokta, parkı yok edip yeniden yapmak değil aksine doğal-tarihi değerlerini koruyarak bunları çağdaş kullanımlarla ve kent-şel işlevlerle birleştiren planlama ve tasarım süreçlerinin oluşturulmasıdır.

Buna göre kent parkları yeniden planlanırken;

- Parkın tarihsel-doğal değerleri belirlenmeli ve korunmalı,
- Parkın çevre ilişkileri ve arazi durumu yeniden ele alınarak değerlendirilmeli,
- Parka eklenecek yeni kullanımların belirlenmesinde parkın temel dokusu (tarihi- doğal) göz önüne alınmalı ve kullanıcı istekleri belirlenmeli,

- Planlama aşamasında ve daha sonra park programlarının belirlenmesinde özel komisyonlar oluşturularak, peyzaj mimarları, sosyologlar, biyologlar, eğitimciler, sanatçılar ve parkın özelliğine göre diğer meslek gruplarından uzman kişilerin birlikte çalışmaları sağlanmalı, eğitim, kültürel aktiviteler ve eğlence bu programlarla oluşturulmalıdır.

Kent parklarının bu süreçler takip edilerek planlanması kent ve kentli açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü kent parkları kentlinin ve kentin geçmişini yansıtan, bugününe ışık tutan tarihsel simgelerdir ve geçmişle bugün arasında bir köprü görevi üstlenmişlerdir. Bu köprüler, tarihsel süreçler içerisinde ne kadar değişime uğramış olsalar da kent ve kentli için önemli olan, bunların yok edilmeden, tarihi dokuları korunarak, çağın gereklerine uygun bir şekilde yenilenmeleridir. Böylece parklar sahip oldukları işlevleri yerine getirerek kent-sel yaşam kalitesinin yükselmesini sağlayacaklardır. Kent parkları kentli için tarihsel önem taşıyan, görkemli geçmişe sahip mekânlar olarak anılarda veya fotoğraflarda kalmamalı, tarihsel önemine yakışacak, çağdaş işlevlere yanıt verecek bir nitelik göstermelidirler.

KAYNAKÇA

- Arslan, M. (1999). *Kent Parklarının Tarihsel Gelişimi ve İşlevleri, Türktarım- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dergisi*, (129).
- Demir, E. (2006). *Toplumsal Değişme Süreci İçinde Gençlik Parkı: Sosyolojik Bir Değerlendirme*. Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, (38).
- Gül, A. ve Küçük, V. (2001). *Kentsel Açık-Yeşil Alanlar Ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, (2): 27- 48.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon-Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Bağırgan Yayınevi.
- Nasuh, D. (1993). *Kent Parklarının Nitelikleri ve Ankara Örneğinde İrdelenmesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özkır, A. (2007). *Kent Parkları Yönetim Modelinin Geliştirilmesi (Doktora Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Polat, A. T. (2001). *Kent Parkı Kavramı ve Konya İçin Örnek Bir Çalışma (Yüksek Lisans Tezi)*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Uludağ, Z. (1998). *The Social Construction Of Meaning İn Landscape Architecture: A Case Study Of Gençlik Parkı İn Ankara (Doktora Tezi)*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Yücel, F. ve Yıldızcı, A. C. (2006). *Kent Parkları İle İlgili Kalite Kriterlerinin Oluşturulması, İTÜ Dergisi*, (2); 220-230.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- (1) Öztürk, D. (2009). Central Park 150 Yaşında, <http://www.arkitera.com> Erişim Tarihi: (12.02.2009)

Spor Yapan ve Yapmayan 10–12 Yaş Grubu Çocuklarda Benlik Saygısının İncelenmesi

Çağlar KARAMAN

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü

Murat SON

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Karamürsel Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği
E-posta: murat.son@kocaeli.edu.tr

Betül BAYAZIT

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: betul.bayazit@kocaeli.edu.tr

Özgür DİNÇER

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Karamürsel Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği

Enis ÇOLAK

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: enis.colak@kocaeli.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, spor yapan ve spor yapmayan 10–12 yaş aralığındaki çocukların, benlik saygıları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırmada 10–12 yaş grubundan 68 spor yapan ve 65 spor yapmayan çocuğun benlik saygılarını ölçmek için Morris Rosenberg tarafından geliştirilen Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin alt ölçeklerinden olan Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılanların sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi içinde hazırlanmış olan kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizi SPSS 17.0 programı ile yapılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortalama) ile birlikte benlik saygısının spor yapma durumuna göre farklılaşmasının analizinde bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Sonuç olarak, spor yapanlar ile spor yapmayanların benlik saygısı puanları arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu çalışma ile spor yapmanın, çocukların benlik saygılarını yükseltmede çok önemli bir etken olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Benlik saygısı, çocuk, spor

GİRİŞ

Benlik saygısı, kişinin kendisini benimseyip değer vermesi, kendisine güven ve saygı duyması, kişinin kendini değerlendirmesi sonucunda ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur (Yrkoğlu, 1988).

Özgüvenin temeli yapabilirlik ve destekleme üzerine kurulmuştur. Vurgulama her antrenman için çok önemlidir. Kendilerine güveni artıracak, yüksek derecede sorumluluk içeren tecrübelere yönlendirilmeleri, kendilerine olan özgüvenin temelinin oluşmasında oldukça önemlidir (Mengütay, Demir ve Coşan, 2002).

Oyun ve spor çalışmaları çocukların hayatındaki gelişme sürecinde önemli rol oynar. Çocuklar hareketleri öğrenmek için çok isteklidirler ve bunları denedikçe sevinç duyarlar. Fiziksel kontrollerini sağladıkça da kendilerini başarılı bularak güven duyarlar. Oynamak ve becerilerini geliştirmek için dıŐarıdan sebeplere ihtiyaçları yoktur. Çünkü bunun için gereken motivasyon çocukta vardır. Bu yüzden çocuklara spor uygulamaları düzenlenirken fiziksel becerilerini öğrenebilecekleri uygun ortamlar yaratılmalı, kesinlikle üst düzeyde sportif performans için zorlanmamalıdır. Amaç, baŐarısızlık duygusunu yaratmak değil başarılı olma duygusunu yaŐatmak olmalıdır. Aksi takdirde sosyal gelişmeleri gecikebilir (ztrk, 1998).

Bedensel etkinlik ve fiziksel sağlık ilişkisini inceleyen çalışmaların sayısıyla karşılaştırıldığında psiko-sosyal sağlığa yönelik etki üzerindeki çalışmaların çok sınırlı olduğu fark edilecektir. Spor faaliyetlerinin ruhsal sağlığa etkisiyle ilgili çalışmalar genellikle dört boyut üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar; duygudurum, korku, depresyon ve benlik tasavvurudur (kizler, 2002).

YÖNTEM

Örneklem Grubu

Bu araştırma İstanbul ili Üsküdar ilçesine bağlı Selimiye İlköğretim Okulu'nda okuyan 10–12 yaş arası spor yapmayan 42 kız, 24 erkek ve BeŐiktaŐ Cimnastik Kulübü'nün bünyesinde spor eğitimi alan 10–12 yaş arası 42 erkek, 25 kız sporcunun üzerinde uygulanmıştır. Spor yapanların oluşturduğu grubun içerisinde bulunun 42 erkek ocuk futbol branşında, 25 kız ocuk ise voleybol branşında en az 1 yıl süre ile branŐa yönelik spor eğitim almışlardır. Spor yapmayanların oluşturduğu 24 erkek ve 42 kız çocuğun ise daha önce bir spor geçmişi bulunmamaktadır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmaya başlamadan önce okul müdürü ve kulüp yetkililerinden ölçeğin uygulanması için gerekli izinler alınmıştır. Dağıtılan ölçekler doldurulmadan önce gruplarına çalışma hakkında bilgi verilmiş ve kendilerince en uygun olan şıkların işaretlenmesi istenmiştir.

Araştırmada, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Rosenberg's Self Esteem Scale) ve çocukların sosyo-demografik durumlarını belirlemek amacıyla düzenlenmiş olan kişisel bilgi formu olmak üzere iki farklı veri aracı kullanılmıştır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği; 1963'de Morris Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. A.B.D.'de geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapıldıktan sonra birçok araştırmada araç olarak kullanılmıştır (Çuhadaroğlu, 1986).

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, 1986 yılında Füsun Çuhadaroğlu tarafından yapılmış ve her alt ölçeğiyle birlikte İngilizceden Türkçeye çevrildikten sonra kullanılmaya başlanmıştır.

Bu araştırmada Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin kullanılmasının nedeni, ölçeğin özellikle çocuk ve adolesan yaş grubu için geliştirilmiş olması, cinsiyet farkı gözetmemesi ve Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmış olmasındandır. Ayrıca Rosenberg, benlik saygısı kavramında kişinin kendisini değerlendirmesinin önemi üzerinde durmaktadır. Ölçekteki sorular daha çok bu temaya yöneliktir (Çuhadaroğlu, 1986). Böylece spor yapan ve yapmayan çocukların kendileriyle ilgili olumlu ya da olumsuz değerlendirmeleri, kendilerine karşı tutumları test edilmiş olacaktır.

Benlik saygısı alt ölçeğinde Guttman ölçüm şekline göre düzenlenmiş on madde yer almaktadır. Olumlu ve olumsuz yüklü maddeler ardışık olarak sıralanmıştır. Ölçeğin kendi içindeki değerlendirme sistemine göre denekler 0 ile 6 arasında puan almaktadırlar. Sayısal ölçümlerle yapılan karşılaştırmalarda benlik saygısı yüksek (0-1) puan, orta (2-4) puan, düşük (5-6) puan olarak değerlendirilmektedir. Ölçekte işaretli maddeler puan almamaktadır. Test verilirken maddelerin yanında işaretleri bulunmamaktadır. Madde I için 3 sorudan 2'sinde işaretli cevabı seçerse 1 puan, madde II ve madde VI için 2 sorudan 1'inde işaretli cevabı seçmesi 1 puan alması için yeterli olacaktır. Diğer maddelerde ise her işaretli cevap 1 puan değerindedir.

Hazırlanmış olan kişisel bilgi formunda ise araştırmaya katılan 133 çocuğun; yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, anne-baba mesleği ve sosyal güvencelerini bakılarak ekonomik düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanan sorularla sosyo-demografik durumlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortalama) ile birlikte benlik saygısının spor yapma durumuna göre farklılaşmasının analizinde bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Verilerin istatistiksel analizi SPSS 17.0 programı ile yapılmıştır. Yapılan çalışmada anlam düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Tablo 1. Cinsiyete göre dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Kız	67	50,4
Erkek	66	49,6
Toplam	133	100,0

Tablo 2. Yaşlara göre dağılımı

<i>Yaş</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
10	36	27,1
11	47	35,3
12	50	37,6
Toplam	133	100,0

Tablo 3. Babalarının eğitim durumuna göre dağılımı

<i>Baba Eğitim Durumu</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
İlköğretim Mezunu	53	39,8
Lise Mezunu	50	37,6
Yükseköğretim Mezunu	30	22,6
Toplam	133	100,0

Tablo 4. Annelerinin eğitim durumuna göre dağılımı

<i>Anne Eğitim Durumu</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
İlköğretim Mezunu	62	46,6
Lise Mezunu	50	37,6
Yükseköğretim Mezunu	21	15,8
Toplam	133	100,0

Tablo 5. Babalarının mesleğine göre dağılımı

<i>Baba Mesleği</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Çalışmıyor	10	7,5
Memur	28	21,1
İşçi	29	21,8
Özel sektör	66	49,6
Toplam	133	100,0

Tablo 6. Annelerinin mesleğine göre dağılımı

<i>Anne Mesleği</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Çalışmıyor	72	54,1
Memur	30	22,6
İşçi	11	8,3
Özel sektör	20	15,0
Toplam	133	100,0

Tablo 7. Sağlık güvencesinin olup olmamasına göre gelir düzeyinin dağılımı

<i>Sağlık Güvencesi</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Düşük Gelir Düzeyi	25	18,8
Orta ve Yüksek Gelir Düzeyi	108	81,2
Toplam	133	100,0

Benlik Saygısına İlişkin Bulgular

Tablo 8. Spor yapanlara ve yapmayanlara göre benlik saygısı düzeyleri dağılımı

<i>Benlik Saygısı Düzeyleri</i>	<i>Spor Yapmayanlar</i>		<i>Spor Yapanlar</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Yüksek Benlik Saygısı	12	% 18,5	39	% 57,4
Orta Benlik Saygısı	36	% 55,4	25	% 36,8
Düşük Benlik Saygısı	17	% 26,2	4	% 5,9

Tablo 9. Benlik saygısı puanlarının spor yapanlara ve yapmayanlara göre farklılaşması

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Benlik Saygısı	Spor Yapmayanlar	65	3,27	1,75	6,19	0,00*
	Spor Yapanlar	68	1,47	1,60		

*(p<0,05)

Spor yapan ve spor yapmayan çocukların benlik saygıları puanlarına göre tanımlayıcı istatistik ve t-testi ile yapılan analizlerde, 133 kişiden oluşan spor yapan ve spor yapmayan grupların benlik saygıları düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Spor yapma ile benlik saygısı arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu söylenebilir. Spor yapmanın benlik saygısını yükseltmede yararlı olduğu grlmektedir.

Literatürde bu araştırma sonucunu destekleyen birçok çalışma olmasına rağmen desteklemeyen araştırmalar da bulunmaktadır.

Mars ve arkadaşları (1986), yaptıkları araştırmada dağcılık programına katılan kişilerin, aynı şekilde Miller'da (1988), yüzme programına katılan 9–14 yaşındaki çocukların benlik kavramlarının geliştiğini belirtmiştir (Yegül, 1999).

Bilgin'in (2001), "Ergenlerde Kaygı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki" konusunda 12–14 yaşları arasında 1431 ocuk üzerinde yaptığı çalışmada çocukların benlik saygıları ile sürekli kaygıları arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sürekli kaygı yükseldikçe benlik saygısı azalmaktadır. Erkek ğrencilerin benlik saygıları, kız öğrencilerin benlik saygılarından anlamlı ölçüde yüksektir. Sosyo-ekonomik seviye yükseldikçe çocukların benlik saygıları da yükselmektedir (Kulaksızoğlu, 2005).

Blockman, Hunter, Hilyer ve Harrison (1988), dans etkinliğine katılan gençlerin benlik kavramlarının olumlu yönde geliştiğini bulunmuşlardır (Yegül, 1999).

Aksaray ve İnanç (2003), beceri eğitiminin ve benlik saygısını geliştirmeye yönelik aktivitelerin benlik saygısı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada iki farklı deney grubu, plasebo grubu ve bir kontrol grubu yer almıştır. Elde edilen bulgular beceri ve aktivite programlarına katılan öğrencilerin genel, sosyal, aile, okul ve toplam benlik saygısı puanlarının yükseldiğini göstermektedir (Aksaray, 2003).

Mc Carty ve Hoge (1982), ergenlerde benlik saygısı üzerinde yaş etkilerini belirlemek üzere yaklaşık 2000 kişilik bir örneklemde Rosenberg Benlik Saygısı leği ve Copersmith benlik saygısı ölçeğini uygulamışlardır. Bulgular ergenlerin yaşları ilerledikçe benlik saygılarının arttığını göstermektedir (Gr, 1996).

Valley (1992), egzersiz yapmanın benlik saygısına olumlu etkisinin olduğunu belirtmiştir (Güngör, 1989).

Powers ve Sanchez (1982) lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada ana babasından en az birinin Meksika kökenli Amerikalı olan öğrencilerin dil, aile reisinin eğitim ve mesleki düzeyi ile öğrencinin başarısı gibi değişkenlerle benlik tasarımı arasındaki ilişkiyi incelemişler. Benlik tasarımı ile aile reisinin eğitim düzeyi ve meslekî düzeyi arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Hakan, 2004).

Bowker, Gadbolds ve Cornock (2003), lise öğrencileriyle yapılan bir araştırmada egzersizle global benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirtmişlerdir.

Schefer ve Pcoffer (1989)'da, tekerlekli sandalye yarışmalarına katılan özürlü sporcuların benlik saygılarının arttığını, 1990'da ise Schmill ve arkadaşları, özürlü sporcuların sporcu olmayanlara göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını belirlemişlerdir (Yegül, 1999).

Görüldüğü gibi, yukarıda kısaca sonuçları verilen çalışmaların birçoğu araştırmanın sonucunu destekleyerek spor yapanların, spor yapmayanlara göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduğunu belirtirken, diğer bir bölümü ise fark olmadığını belirtmektedir.

Bu araştırmada yer alan spor yapan grup, en az bir senedir düzenli spor eğitimi alan 10–12 yaş aralığındaki çocuklardan oluşmaktadır. Almakta oldukları eğitim ile sporun bu dönemde benlik saygı düzeyleri ile olumlu bir etkileşim içinde oldukları düşünülebilir.

Bu araştırma sonucuna göre; bu dönem (10-12 yaş) çocuklardan spora katılanların katılmayanlara oranla kendilik algılamalarının daha olumlu ve bu farkın anlamlı olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapılan bu araştırma ile düzenli spor yapmanın 10–12 yaş grubundaki çocuklarda benlik saygısını önemli derecede olumlu olarak etkilediği görülmektedir. Çocuklar kendilerine yöneltilmiş olan benlik saygısını belirleme üzerine yoğunlaşmış sorulara yanıt vermişlerdir. Spor yapan çocukların oluşturduğu grubun kendini değerli ve başarılı bulma, olumlu özellikleri olduğunu düşünme, kendiyile gurur duyabilme, kendinden memnun olma ve kendine karşı olumlu bir tutumda olma, kendine saygı duyabilme ve yeterli bir insan olarak kendini görme gibi sorulara istenilen olumlu cevapları verdikleri görülmüştür.

Sporun çocukların benlik saygıları üzerinde olumlu bir etki yaptığı bu çalışma ile bir kez daha ortaya çıkmıştır. Biliyoruz ki, bugünün çocukları gelecekte toplumda sorumluluk yüklenecek bireyler olacağından, gerek bireyler arası gerekse toplumlar arası iyi ilişkiler kurulmasında benlik saygısının çocukluk döneminden itibaren olumlu ilerlemesine ihtiyaç vardır. Çünkü saygı, öncelikle kişinin kendisine saygı duymasıyla başlar. Kendi benliğine saygı duyan çocuklar, ilerideki kişiler arası ilişkilerini de saygı temelli kurarlar ve bu daha sağlıklı bir toplumun yapılanmasına zemin hazırlar.

Çocukların küçük yaşlardan itibaren sporun içinde bulunmalarının sağlanması önemli bir husustur. Ailelerin ve antrenörlerin birincil amacı, çocukların kendilerini değerli ve istenilir bir birey olarak duyumsamaları için sporda başarılı olmalarına yardımcı olmaktır. Her çocuk kendisine uygun herhangi bir spor branşında başarılı olabilir. Bu nedenle her çocuk için uygun olan branşı bulmaya yönelik zaman ayrılmalıdır.

Spor ile başarıma duygusunu tadan çocuk yapabilirliğinin farkına varır ve kendine güvenmeye başlar. Bunun sonucunda ise karşısına çıkan yeni görevlerde özgüvenli bir şekilde ilerleyebilir düşüncesini taşımaktayız.

KAYNAKÇA

- Aksaray, S. (2003). Ergenlerde Benlik Saygısı Geliştirmede Beceri Eğitimi ve Aktivite Merkezli Programların Etkisi. (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). Adolesanlarda Benlik Saygısı. (*Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Güngör, A. (1989). Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler. (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Gür, A. (1996). Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hakan, S. (2004). Anadolu Lisesi Öğrencileri ile Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Anadolu Liselerine Gelen Öğrencilerin Benlik Tasarımı Açısından Karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 162.
- İkizler, H.C. (2002). *Spor Sağlık ve Motivasyon*. (1.Baskı) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik Psikolojisi*. (7. Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mengütay, S., Demir, A. ve Coşan, F. (2002). *Temel Spor Eğitimi*. (1. Baskı) İstanbul: Tutibay Yayınları.
- Öztürk, F. (1998). *Toplumsal Boyutları ile Spor*. (1.Baskı) Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Yegül, İ.B. (1999). "Liseli Erkek Sporcular ile Sporcu Olmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Atletik Yeterlik Puanlarının Karşılaştırılması". (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara.
- Yörükoğlu, A. (1988). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. (5.Baskı) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Sosyal ve Felsefi Eserler Dizisi.

Kent İçi Rekreasyon Parklarının Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi

Ceyhun KARATOPRAK

E-posta: ceyhunkaratoprak@hotmail.com

Yeliz İLGAR

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

E-posta: yilgar@pau.edu.tr

Özgür MÜLAZIMOĞLU BALLI

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

E-posta: omballi@pau.edu.tr

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, kent içinde bulunan rekreasyon parklarından Denizli Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi ve kent halkının rekreasyon parklarından en yüksek düzeyde verim almasını sağlamak için veri oluşturulmasıdır. Günümüzde rekreasyonun bir ihtiyaç haline gelmesiyle birlikte insanların park, yeşil alan ve açık hava alanları gibi kentin stresinden uzaklaştıracak alanlara yöneldiği görölmektedir. İçerisinde spor ve rekreasyon aktivitelerini barındıran, doğa ile iç içe olan bu alanların kent halkı tarafından en üst düzeyde kullanılabilirliğinin sağlanması amacıyla göre düzenlenmesi gerekmektedir. Araştırmada Denizli Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi için Gülez (1990) Yöntemi kullanılmıştır. Gülez (1990) Yöntemi'ne göre yapılan değerlendirmeler sonucunda Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyel değerleri belirlenmiştir. Elde edilen değerler sonucunda, rekreasyon alanının peyzaj değeri 35 puan üzerinden 26, iklim değeri 25 puan üzerinden 23, ulaşılabilirlik değeri 20 puan üzerinden 11, rekreatif kolaylıklar değeri 20 puan üzerinden 16 puan almıştır. Elde edilen puanların toplamından, -10 puan üzerinden -4 puan olumsuz etkenler değeri çıkartılmıştır. Tüm bu veriler sonucunda Denizli Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyel değeri % 72 olarak bulunmuştur. Bu araştırmanın sonuçları göstermektedir ki, Denizli Adalet Parkı Gülez (1990) Yöntemi'ne göre nitelik bakımından "rekreasyon potansiyeli yüksek" olarak değerlendirilmektedir ve bir rekreasyon alanından beklenenleri karşılama bakımından yüksek bir potansiyele sahiptir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon potansiyeli, kent içi park, Denizli

GİRİş

Değişen dünya değerleri, günümüz insanının kentleşmeyle başlayan değer ve standartlarını değiştirmiş, mevcut kullanım alanlarını farklılaştırmış ve yeni kul-

lanım alanları oluşmuştur. Gelişen teknoloji, endüstrileşme ve değişen sosyo - ekonomik koşullarla birlikte kentlerde yaşayan bireylerin yeşil alanlardaki rekreyasyon faaliyetleri, kişilerin ruhsal ve fiziksel gelişimlerinde çok önemli yere sahip olmuştur. İnsanların adeta makineleştiği günümüzde, kent yaşamının gürültülu atmosferinden kurtulup, ruhsal ve bedensel yorgunluğu üzerinden atmak, yaşama yeniden bağlanmak için serbest zamanlarını kendisini ruhsal bunalımlara yöneltmeyecek faaliyetlere girişmesi en iyi ve keyifli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu ise rekreyasyonel faaliyetlerle gerçekleştirilebilir (Bilgili 2001).

Rekreyasyon, kişilerin günlük yaşamlarında, zorunlu olarak kullandıkları zamanların dışında serbest zamanlarında yıpranan ruh ve vücutlarını eski zinde-liğine kavuşturmak üzere kendi isteği ile yaptığı etkinlik ya da etkinlikler olarak tanımlanmaktadır (Güleç 1990). Rekreyasyon faaliyetleri, sanayileşme ve kentleşmenin ortaya çıkardığı bir gereksinimdir ve günümüzde açık bir şekilde kendisini hissettirmektedir (Öztürk, 2005). Rekreyasyon bir istek olmaktan çıkıp ihtiyaç halini almıştır. Rekreyasyonun ihtiyaç olduğunun anlaşılması sonrasında kentlerde azalan yeşil alanların ve kent çevresindeki yeşil alanların değerlendirilmesi çalışmaları başlamıştır. (Karaküçük 1999).

Günümüz insanı, sorunlarla dolu kentsel yaşam alanlarında yoğun, tekdüze ve sıkıcı yaşamları nedeniyle giderek verimsizleşmeye ve sağlıksızlaşmaya başlamıştır. Yoğun bir günün sonunda yorgun olarak evine dönmüş bir kimsenin iyi planlanmış ve tasarlanmış kent parkında dolaşarak ya da kısa bir süre içerisinde bile yorgunluklarından uzaklaşabilmesi mümkün olabilmektedir. Yemek, uyumak nasıl ki temel gereksinimlerse ve karşılanmadıklarında ya da yetersiz karşıldıklarında bir takım sorunların ortaya çıkmasına neden oluyorsa, rekreyasyona ulaşmadığında da insanlarda çeşitli etkilenmeler görülmektedir (Özkan 2001). Bu bakımdan rekreyasyon ve park hizmetleri, yerel yönetimlerin kendi sınırları içerisindeki vatandaşlarının yaşam kalitesini arttırma, sosyalleşme, kültürelleşme, eğlenme ve ekonomik gelişmeleri bakımından büyük önem arz etmektedir

Sınırları içinde yaşayan vatandaşlarının temel ihtiyaçlarının dışında, onların serbest zamanda rahatlamalarını sağlayacak ya da monoton ve durağan geçen zamanlarını en iyi şekilde değerlendirebilme imkânını verecek mekân ve tesisleri hizmete sunmak, ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar oluşturmak Belediye-lerin görevleri arasındadır (Belediye Kanunu, madde 14 (1)). Konuyla ilgili olarak gelişmiş pek çok Avrupa ülkesinin spor yönetim sistemlerine bakıldığında be-

lediyelerin kitle sporu ve rekreasyon faaliyetlerine yoğunlaştıkları görülmektedir (Akdenk 1989).

Ülkemizde gerek kaynak kullanımı açısından, gerekse kalkınma hedeflerinin saptanmasında en sağlıklı ve verimli kararların alınması gerekmektedir. Aksi halde sürekli tüketim ve tahriplerle kaynaklar verimliliğini ve kendini yenileme gücünü kaybetmektedir. İşte bu yüzden sorun, rekreasyon alanları yaratmak olmayıp aslında doğal olarak var olan rekreatif alanların başka fonksiyonlar tarafından, başka amaçların ağırlığı altına kaymalarını önlemektir (Yurtseven, 1992).

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizin doğal yapısı ve peyzajında da hızlı ve yoğun değişimler olmaktadır. Özellikle, büyük yerleşim merkezleri metropolle-ri çevresinde izlenen ve algılanan olumsuz gelişmeler insan-çevre ilişkisinin sağlıklı biçimde yürümesini sağlayacak kentsel ve bölgesel ölçekte açık ve yeşil alan gereksinimi ile rekreasyon planlamasının önemini arttırmaktadır (Kurum ve Odabaş, 1991).

Çok çeşitli ortamlarda farklı etkinliklerle rekreasyona ulaşabilmek mümkün olmakla birlikte düzenlenmiş dış mekanlar bu amaca en uygun alanlardır. Rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirildiği mekanlara rekreasyon alanı denilmektedir. Kimi rekreasyon alanları bu amaç için tasarlanarak hizmet verirken (kent parkları, çocuk oyun alanları vb.) bir kısmı da mevcut nitelikleriyle (deniz kıyıları, ormanlar) rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır (Özkan, 2001). Rekreasyon alanlarının sınıflandırılmasıyla ilgili farklı görüşler olsa da tüm sınıflandırılmalarda ana kriterler (Uzun ve Altunkasa 2007);

- Büyüklük,
- Ulaşılabilirlik,
- Sunu (arz) çeşitliliği,
- Kaynak ve kullanım açısından taşıma kapasitesi şeklinde sıralanabilir.

Gün geçtikçe artan rekreasyon talepleri doğrultusunda, bu taleplere karşılık verecek alanların toplumun kullanımına sunulmasında, her şeyden önce rekreasyona ne derece uygun olduğunun bilinmesi gerekir. Yapılacak planlamalar için, rekreasyon potansiyelini etkileyen faktörlerin ortaya konma zorunluluğu vardır. Bunlar içinde en önemlileri, doğal faktörler, sosyal faktörler, rekreasyonel alt-üst yapı faktörleri ve çevre faktörleridir (Sertkaya, 2001).

Kent içinde bulunan rekreasyon parklarının, rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi kent insanının rekreasyon ihtiyacını karşılamada yeterli olup olmadığını bilmek açısından önemlidir. Mevcut potansiyelin yetersiz olması durumunda

bu alanların geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve işlevsellik kazandırılması, ayrıca bu alanların tesis edilip rekreatif amaçlı kullanıcılara sunulabilmesi için farklı il ve rekreasyon alanlarını kapsayan çalışmalar bulunmaktadır.

Bu araştırma ile Denizli'de kent yaşamının getirdiği stres ve monotonluktan uzaklaşmak için kentlilerin tercih ettikleri Adalet Parkı'nın mevcut rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu tür çalışmaların örnek alınarak kent içinde yapılacak olan rekreasyon alanlarının düzenlenmesine katkıda bulunulması da araştırmanın diğer bir amacıdır.

ARAşTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma Deseni ve Örnekleme

Bu araştırma, Denizli il merkezinde yer alan, Denizli Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nce yapımı tamamlanan Adalet Parkı'nda gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile ilgili kapsamlı literatür taraması yapılmıştır. Verilerin toplanması için öncelikle kurumdan gerekli izinler alınmıştır. Araştırma, Denizli Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü, Denizli Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü ve Denizli İl Çevre Müdürlüğü'nden elde edilen belge ve dokümanlar dahilinde gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Konunun araştırılması için öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapılarak bugüne kadar gerçekleştirilen ilgili çalışmalar incelenerek ön bilgiler edinilmiştir. Açık hava ve ormanlık alanların rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi için Gülez (1990)'in geliştirmiş olduğu yöntem kullanılmıştır.

Gülez Yöntemi

Bu araştırmada; Gülez (1990)'in ülkemiz koşullarına uygun olarak geliştirdiği, orman içi ve açık hava alanının rekreasyon potansiyelinin saptanmasına olanak veren yöntemden yararlanılmıştır. Bu yöntem, aşağıda gösterilen basit bir matematik formülle ifade edilmektedir.

$$P + İ + U + RK + OSE = \% RP$$

Formülde belirli ağırlıklarla girilen sembollerin anlamı ve alabilecekleri en çok (maksimum) puanların (ya da ağırlıkların) dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, toplam puan kuramsal olarak en çok 100 olacağından, formüldeki öğelerin alabilecekleri puanların toplamı

yüzde olarak bir alanın açık hava rekreasyon potansiyelini verecektir. Gülez (1990)'e göre formülde yer öğeler aşağıdaki özelliklere göre puan almaktadır.

Tablo 1. Formüldeki öğeler ve alabilecekleri puanlar

Semboller	Anlamı	Maximum Puan (Öğenin Ağırlık Puanı)
P	Peyzaj Değeri	35
İ	İklim	25
U	Ulaşılabilirlik	20
RK	Rekreatif Kolaylık	20
OSE	Olumsuz Etkenler	0 (minimum – 10)
% RP	Rekreasyon Potansiyeli	100

Kaynak: Gülez, 1990

"P" Peyzaj Değeri: Bir alanın rekreasyonel potansiyelinin değerlendirilmesinde en önemli özellik, o yerin peyzaj potansiyeli olmaktadır. Bu nedenle, peyzaj değeri %35'lik bir ağırlıkla değerlendirilmektedir.

Tablo 2. Peyzaj değeri puanlama

Formüldeki Öğeler	Öğenin Özellikleri	Maksimum Puan
(P) Peyzaj Değeri	Alanın Büyüklüğü	4
	Bitki Örtüsü	8
	Deniz, göl, akarsular	8
	Yüzeysel Durum	5
	Görsel Kalite	4
	Diğer Özellikler	6

Kaynak: Gülez, 1990

Tablo 2'de görüldüğü gibi Peyzaj öğesinin altı alt özelliği vardır. Her bir özelliğin puanlanması için detay kriterleri ve karşılığında puanı vardır. Örneğin "Alanın Büyüklüğü" için kriterler ve puanlar şu şekildedir, eğer alan 10 ha. dan büyük ise 4 puan, 5-10 ha. Arasında ise 3 puan, 1-5 ha. arasında ise 2 puan ve 0.5-1 ha. arasında ise 1 puan verilmektedir.

"İ" İklim Değeri: İklimin rekreasyon etkileri üzerine çok büyük bir etkisi olduğu göz önüne alınarak, iklim etkisi % 25'lik bir ağırlıkla değerlendirilmektedir. İklimin ana öğelerinden olan 'Sıcaklık', 'Yağış', 'Güneşlenme' ve 'Rüzgarlılık' durumları, rekreasyon üzerine olan etkilerine göre belirli ağırlıklarla iklim de-

ğeri içinde yerlerini almışlardır. Bu durumda, iklim değerindeki en çok puanlama aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

İklim Değeri = Sıcaklık + Yağış + Güneşlenme + Rüzgârlılık

$$25 = 10 + 8 + 5 + 2$$

Tablo 3 İklim değeri puanlama (Güleç 1990)

Formüldeki Öğeler	Öğenin Özellikleri	Maksimum Puan
(İ) İklim Değeri	Sıcaklık	10
	Yağış	8
	Güneşlenme	5
	Rüzgârlılık	2

Kaynak: Güleç, 1990

Tablo 3’de görüldüğü gibi İklim öğesinin dört alt özelliğı vardır. Her bir özelliğın puanlanması için detay kriterleri ve karşılığında puanı vardır. Örneğın “Sıcaklık” değeri olarak, rekreasyon etkinliklerinin daha çok yapıldığı yaz ayları (haziran, temmuz, ağustos) sıcaklıklarının ortalaması alınmıştır. Yaz ayları sıcaklık ortalaması 25 °C nin rekreasyon etkinlikleri için en uygun sıcaklık olabileceğı varsayılarak 10 puan, 16 °C ile 34 °C ler için ise 1 puan verilmektedir.

"U" Ulaşılabilirlik: Bir yerin rekreasyon potansiyeli o yere ulaşılabildiğı ölçüde bir anlam kazanır. Bir başka deyişle, bir yerden ne kadar çok kişi yararlanır ve o kişiler oraya ulaşabilmek için önemli bir ulaşım sorunu ile karşılaşmazlarsa, o yerin rekreasyona uygunluğu önemli oranda artmaktadır. Bu nedenle, ulaşılabilirlik öğesi rekreasyon potansiyeli değerlendirme yönteminde % 20 ağırlıkla değerlendirilmektedir.

Tablo 4. Ulaşılabilirlik değeri puanlama

Formüldeki Öğeler	Öğenin Özellikleri	Maksimum Puan
(U) Ulaşılabilirlik	Bulunduğu bölgenin Turistik önemi	4
	Bulunduğu bölgenin en az 100.000 nüfuslu kent olması	5
	Ulaşılan zaman süresi	4
	Ulaşım (taksı ve özel oto dışında)	4
	Ulaşımda diğer kolaylıklar	3

Kaynak: Güleç, 1990

Tablo 4' de görüldüğü gibi Ulaşılabilirlik ögesinin beş alt özelliği vardır. Her bir özelliğin puanlanması için detay kriterleri ve karşılığında puanı vardır. Örneğin "Ulaşılan zaman süresi" değeri olarak, yürüyerek 1saate kadar sürede ulaşılabilirse 4, Taşıtla ½-1 saatlik sürede ulaşılabilirse 3, Taşıtla 1-2 saatlik sürede ulaşılabilirse 2 ve Taşıtla 2-3 saatlik sürede ulaşılabilirse 1 puan verilmektedir.

"R" Rekreatif Kolaylık: Rekreasyon potansiyelinin saptanmasında, o yerde mevcut tüm rekreatif kolaylıklar da rekreasyon potansiyelinin artmasına önemli bir etki yapmaktadırlar. Zira ağaçlıklı ve güzel manzaralı bir yerin, piknik masaları, çeşmeler, WC tesisleri gibi kolaylıklara ve rekreasyon donanımına sahip olduğu daha çok ve daha süratli ziyaretçi çekeceği, dolayısıyla rekreasyon potansiyelinin artacağı açıktır. Bu durumda, rekreatif kolaylıklar en çok % 20'lik bir ağırlıkla değerlendirilmektedir.

Tablo 5. Rekreatif kolaylık değeri puanlama

Formüldeki Öğeler	Ögenin Özellikleri	Maksimum Puan
(RK) Rekreatif Kolaylık	Piknik tesisleri	4
	Su durumu	3
	Geceleme tesisleri	2
	WC' ler	2
	Otopark	2
	Kır gazinosu, satış büfesi	2
	Bekçi ve görevliler	2
	Diğer kolaylıklar	3

Kaynak: Gülez, 1990

Tablo 5' de görüldüğü gibi Rekreatif kolaylık ögesinin sekiz alt özelliği vardır. Her bir özelliğin puanlanması için detay kriterleri ve karşılığında puanı vardır. Örneğin "Su durumu" değeri olarak, İçme ve kullanma su olanaklarına (niteliklere göre) 1-3 puan verilmektedir.

"OSE" Olumsuz Etkenler: Bir yerin rekreasyon potansiyelinin saptanmasında, o yerde mevcut olumsuz etkenleri de göz önünde tutma zorunluluğu da ortadadır. En iyi durum, kuşkusuz hiç olumsuz etkenin olmaması yani bir yerin sıfır olumsuz puanı almasıdır. Bunun yanında, en çok (-10)'a kadar puan alabilecek olumsuz etkenlerin olabileceği de varsayılmıştır. Olumsuz etkenlerin pu-

anları değerlendirmede eksi (-) olarak alınmakta dolayısıyla toplam puandan çıkarılmaktadır.

Tablo 6' da görüldüğü gibi Olumsuz etkenler öğesinin altı alt özelliği vardır. Her bir özelliğin puanlanması için detay kriterleri ve karşılığında puanı vardır. Örneğin "Hava kirliliği" değeri olarak, Kirlilik derecesine göre -1, -3 puan verilmektedir.

Tablo 6. Olumsuz etkenler değerleri puanlama

<i>Formüldeki Öğeler</i>	<i>Öğenin Özellikleri</i>	<i>Maksimum Puan</i>
'OSE' Olumsuz Etkenler	Hava kirliliği	-3
	Güvenceli olmaması	-2
	Su kirliliği	-1
	Bakımsızlık	-1
	Gürültü	-1
	Diğer olumsuz etkenler	-2

Kaynak: Gülez, 1990

Bu yöntemden alınan sonuçlara göre, şöyle bir değerlendirme şekli getirilmiştir:

- 1.Rekreasyon potansiyeli çok düşük (% 30'dan aşağı)
2. Rekreasyon potansiyeli düşük (% 30 - % 45 arası)
- 3.Rekreasyon potansiyeli orta (% 46 - % 60 arası)
4. Rekreasyon potansiyeli yüksek (% 61 - % 75 arası)
5. Rekreasyon potansiyeli çok yüksek (% 75'den yukarı)

Değerlendirmeler, Gülez (1990)'in de belirttiği gibi, uzman kişilerce yapıldığından, farklı kişilerin buldukları değerler arasındaki farklarda makul seviyede kalmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

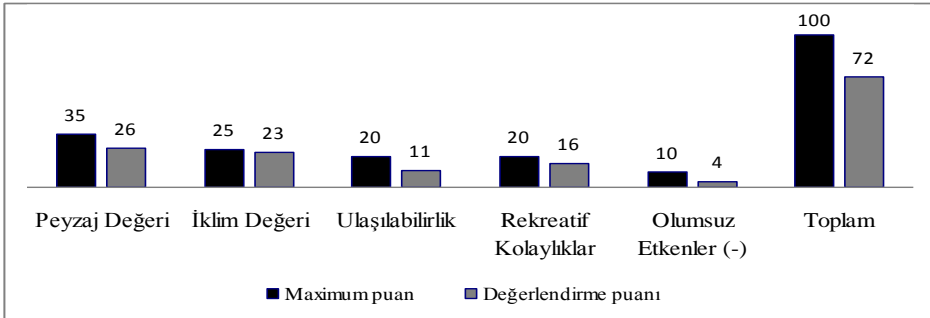
Denizli Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü, Denizli Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü ve Denizli İl Çevre Orman Müdürlüğü'nden alınan resmi veriler doğrultusunda Gülez (1990) yöntemindeki puanlama sistemine dayanarak peyzaj değeri, iklim değeri, ulaşılabilirlik, rekreatif kolaylıklar bakımından değerlendirilerek o yerin rekreasyon potansiyeli olarak toplam bir puan elde edilmiş-

tir. Araştırma alanına ilişkin bulunan olumsuz etkenler toplam puandan çıkartılarak o yerin rekreasyon potansiyel değeri bulunmuştur.

BULGULAR

Adalet Parkı yaklaşık olarak 10 ay gibi kısa bir sürede yapımı tamamlanan ve 8 milyon 300 bin liraya mal olan bir rekreasyon alanıdır. Denizli'nin 2. büyük parkı olma özelliğini taşımaktadır. Park 162.554 m²'lik bir alan içerisinde tasarlanmış olup, Denizli halkının serbest zamanlarını değerlendirme, spor ve diğer faaliyetlerini karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Şehir merkezine 7 km uzaklıkta Adliye Sarayı'nın karşısında Bahçelievler mahallesinde bulunmaktadır.

Güleç (1990) yöntemine göre Denizli kenti Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyeli ile ilgili olarak yapılan değerlendirmeler sonucunda Denizli Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyel değeri % 72 olarak bulunmuştur.

Grafik 1. Denizli Adalet Parkı rekreasyon potansiyeli

Denizli kenti Adalet Parkı'nın Güleç (1990) yöntemine göre değerlendirilmesi sonucunda Peyzaj Değeri, İklim, Ulaşılabilirlik, Rekreatif Kolaylık ve Olumsuz Etkenler öğelerine göre belirlenen rekreasyon potansiyel değerleri Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7' ye göre Denizli kenti Adalet Parkı rekreasyon alanının peyzaj değeri 35 puan üzerinden 26 puan, iklim değeri 25 puan üzerinden 23 puan, ulaşılabilirlik değeri 20 puan üzerinden 11 puan, rekreatif kolaylıklar değeri 20 puan üzerinden 16 puan almıştır. Elde edilen puanların toplamından, -10 puan üzerinden -4 puan olumsuz etkenler değeri çıkartılmıştır. Tüm bu veriler sonucunda Denizli Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyel değeri % 72 olarak bulun-

muştur. Rekreasyon potansiyeli %72 olan bu alan Gülez (1990) Yöntemi'ne göre nitelik bakımından "rekreasyon potansiyeli yüksek" olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 7. Olumsuz etkenler değerleri puanlama

Formüldeki Ögeler	Öğenin Özellikleri	Maksimum puan	Değerlendirme puanı
(P) Peyzaj Değeri	Alanın büyüklüğü	4	3
	Bitki örtüsü	8	7
	Deniz, göl ve akarsu	8	4
	Yüzeysel durum	5	3
	Görsel kalite	4	4
	Diğer özellikler	6	5
Toplam%		35	26
(İ) İklim Değeri	Sıcaklık	10	8
	Yağış	8	8
	Güneşlenme	5	5
	Rüzgârlılık	2	2
Toplam%		25	23
(U) ulaşılabilirlik	Turistik önem	4	-
	Kentlere yakınlık	5	5
	Ulaşım zamanı	4	3
	Ulaşım (taksi – özel oto dışında)	4	3
	Ulaşımında diğer kolaylıklar	3	-
Toplam%		20	11
(Rk) rekreatif kolaylık	Piknik tesisleri	4	3
	Su durumu	3	2
	Geceleme tesisleri	2	-
	WC' ler	2	2
	Otopark	2	2
	Kır gazinosu, Satış büfesi	2	2
	Bekçi ve görevliler	2	2
	Diğer kolaylıklar	3	3
Toplam%		20	16
(Ose) olumsuz etkenler	Hava kirliliği	-3	-1
	Güvenceli olmaması	-2	-1
	Su kirliliği	-1	-1
	Bakımsızlık	-1	-
	Gürültü	-1	-1
	Diğer olumsuz etkenler	-2	-
Toplam%		-10	-4
Rekreasyon potansiyeli %			72

Kaynak: Gülez, 1990

TARTIşMA VE SONUÇ

Bu araştırma, kent içi rekreasyon parklarından Denizli Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Ülkemizde son yıllarda

politik söylemlerde çok sık görülen “her mahalleye bir park” vaadleriyle gerçekleştirilen açık yeşil alanların algılanma düzeylerinden oluşan yeterliliklerini ortaya koymada kullanılabilecek en uygun yöntem seçilmiş ve kamusal açık yeşil alanlar sistemi içinde Denizli kent parklarından olan Adalet Parkı analiz edilerek ve değerlendirmeler yapılarak bu mekanlarda rekreasyonel kalitenin yükseltilmesiyle ilintili olarak önerilerde bulunulmuştur.

Güleç (1990) yöntemine göre yapılan değerlendirmeler sonucunda Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyel değerleri belirlenmiştir. Elde edilen değerler sonucunda, rekreasyon alanının peyzaj değeri 35 puan üzerinden 26 puan, iklim değeri 25 puan üzerinden 23 puan, ulaşılabilirlik değeri 20 puan üzerinden 11 puan, rekreatif kolaylıklar değeri 20 puan üzerinden 16 puan almıştır. Elde edilen puanların toplamından, -10 puan üzerinden -4 puan olumsuz etkenler değeri çıkartılmıştır. Tüm bu veriler sonucunda Denizli Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyel değeri % 72 olarak bulunmuştur. Rekreasyon potansiyeli %72 olan bu alan Güleç (1990) Yöntemi'ne göre nitelik bakımından “rekreasyon potansiyeli yüksek” olarak değerlendirilmektedir.

Bir alanın rekreatif etkinlikler ve serbest zamanı değerlendirme açısından uygun olmasında peyzaj değerinin önemi puanlamadan da görülmektedir. Peyzaj düzenine, panoramik görünüm ve görseleğe verilen önem katılımı destekleyici etkenler arasındadır. Peyzaj değerleri (PD) % 26 olarak bulunmuştur. Elde edilen değerlerden de anlaşılacağı gibi alanın büyüklüğü, ne tür bitki örtüsüne sahip olduğu, yüzeysel durumu ve görsel kalitesi o alanın kullanılabilirliğini ve çekiciliğini arttıran etkenler olarak dikkat çekmektedir.

İklim, rekreatif faaliyetlerin planlanması ve uygulanmasında göz önüne alınması gereken bir değerdir. Aşırı sıcak, fazla yağış alan ve çok rüzgarlı olan yerlerde rekreatif etkinlikler istenilen şekilde gerçekleştirilemez. Bunun için bu tür açık hava alanlarında gerçekleştirilecek olan etkinliklerde iklim değerleri önem kazanmaktadır. Denizli Meteoroloji İstasyon Müdürlüğü'nden alınan veriler analiz edilerek iklim değerleri %23 olarak bulunmuştur.

Ulaşım, rekreatif etkinliklere katılımı etkileyen diğer bir önemli etkidir. Alana özel araçlarla ulaşabilmenin yanı sıra toplu taşıma araçlarıyla da ulaşabilmek gerekmektedir. Bu nedenle, toplu taşıma araçlarında harcanan zaman halkın istemeyeceği bir durumdur. En kısa sürede ulaşımın sağlanabilmesi o yerin rekreasyon potansiyeli değerlendirmesinde %20'lik bir değere sahiptir. Denizli merkezde toplu taşımayı sağlayan Turex firmasıyla yapılan görüşmeler sonucunda belirli noktalardan, belirli saatlerde hareket eden ve parka kent içi

ulaşımı sağlayan toplu taşıma araçları en fazla 30 dakika da parka ulaşmaktadır. Bu değerlendirme de ulaşılabilirlik etkeni % 11 olarak hesaplanmıştır.

Rekreatif kolaylıklar, rekreasyon potansiyelinin artmasına önemli bir etki yapmaktadır. Alanın güzel manzaralı, donanımlı, ağaçlıklı ve yeşil alanlı, su durumu, otopark imkânı, güvenlik durumu ve alanda bulunabilecek satış büfesi ve dinlenme olanakları tercih edilen etkenler arasındadır. Denizli Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nden elde edilen bilgiler sonucunda parkın rekreatif kolaylıklar değeri % 16 olarak belirlenmiştir.

Alandaki olumsuz etkenler, mevcut olan doğal kaynakların yok olmasına ve rekreasyonel kullanımın kısıtlanmasına neden olmaktadır. Rekreasyon potansiyelin hesaplanmasında, o yerde mevcut olan olumsuz etkenleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Park alanı Şehir merkezine göre daha yüksek bir yerde olmasına karşın çevresinde bulunan yerleşim yerlerinden dolayı az da olsa hava kirliliği ve gürültüden etkilenmektedir. Denizli Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nden alınan bilgiler sonucunda olumsuz etkenler değeri % -4 olarak hesaplanmıştır.

Bilgili (2001), Öztürk (2005) ve Puslu (2010) tarafından çeşitli kentlerde bulunan farklı rekreasyon alanlarının rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi ve rekreasyonel kullanıma etkilerinin belirlenmesi amacıyla araştırmalar yapılmıştır. Araştırmaların sonucuna göre, yapılan rekreasyonel düzenlemelerin yetersiz kaldığı ve düşük rekreasyonel potansiyele sahip olduğu, yeşil alan sistemindeki, mevcuttaki yeşil alanların kabul edilen standartlara göre yeterli olmadığı, bir kent parkından beklenenin rekreasyonel hizmetlerin verilmesi olduğu, gereken alan büyüklüğü ve diğer standartların toplumsal rekreasyon gereksinimlerinin çok altında olduğu, koruma önlemlerinin alınması gerektiği, halkın rekreasyon ve sportif açıdan ihtiyaçlarını karşılayacak olan rekreasyonel alanların yetersiz olduğu, mevcuttaki yeşil alanların kabul edilen standartlara göre yeterli olmadığı, bir kent parkından beklenenin rekreasyonel hizmetlerin verilmesi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, mevcut doğal kaynakların insanların sportif anlamda rekreasyonel ihtiyaçlarının karşılayabileceği de ortaya konmuştur.

Denizli Adalet Parkı ve buna benzer rekreasyon alanı değeri taşıyan alanların kullanım düzeyleri ve bu alanlardan elde edilmesi istenen verim gün geçtikçe artmaktadır. Bu araştırmada "Rekreasyon Potansiyeli"; Peyzaj Değeri, İklim, Ulaşılabilirlik, Rekreatif Kolaylık ve Olumsuz Etkenler öğelerine göre değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Adalet Parkı'nın rekreasyon potansiyelinin artmasını sağlamak ve parktan en etkili verimi alabilmek için şu öneriler getirilebilir:

Adalet Parkı rekreasyon potansiyelinin geliştirilmesi için sportif rekreasyon aktivitelerine ağırlık verilebilir ve yılın belirli günlerinde "spor ve rekreasyon şenliği" adı altında etkinlikler düzenlenerek, halkın daha farklı ve eğlenceli aktivitelere yönlendirilmesi sağlanabilir.

Adalet Parkı'nı kullanıcılar açısından daha etkin bir hale getirmek için alanın rekreasyona açık kısımlarında uyarı tabelaları, spor alanları belirten levhalar ve halkı spora teşvik edebilecek sloganlar bulunarak uygun yerlere yerleştirilebilir. Bu şekilde alanın tahribatı önlenmiş ve alanı sportif amaçlı kullanan halkın rahatsız edilmesinin önüne geçilmiş olur.

Parkın, hafta sonu ziyaretçi sayısının hafta içine göre daha yoğun olacağı düşünülmüşse, taşıma kapasitesinin aşılması kaçınılmaz olabilir. Bunu önlemek için ise hem sportif aktivitelerde hem de uygulanacak olan etkinliklerde kısıtlamalar getirilebilir.

Park içerisinde gerçekleştirilecek spor aktiviteleri ve rekreatif faaliyetler için spor eğitmenleri ve rekreasyon uzmanları görevlendirilebilir.

Denizli Belediyesi ve Pamukkale Üniversitesi'nin işbirliği ile fitness alanlarında ve diğer spor aktivitelerinin gerçekleştirildiği alanlara spor ve rekreasyon uzmanları görevlendirilerek, rekreasyon bölümü öğrenci ve mezunlarına istihdam sağlanabilir.

Bu ve benzer araştırmalardan yola çıkarak müfredat programları yeniden gözden geçirilebilir, verilen teorik eğitimin yanında öğrencilere tecrübe kazanabilmeleri ve kendi yaratıcılıklarını ortaya koyabilmeleri için uygulama alanları geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdenk, M., (1989). Türk Sporunun Gelişmesinde Spor Federasyonlarının Rolü, Güreş Federasyonu Örneği. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Bilgili, B.C., (2001). Tarihi Antakya Parkının Rekreasyonel Alan Kullanımı Yönünden Değerlendirilmesi Ve Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma (*Yüksek Lisans Tezi*). Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Güleç, S., (1990). Orman İçi Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması İçin Geliştirilen Bir Değerlendirme Yöntemi, *İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, 40 (2): 132-148.
- Karaküçük, S., (1999). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Yayınevi.
- Kurum, E ; Odabaş, A., (1991). Ankara Kenti İçin Bir Rekreasyon Potansiyeli Beynam Ormanı, 2000' li Yıllar İçin Ankara Kentinin Açık Ve Yeşil Alan Sistemi Ne Olmalıdır? *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, 91-2.
- Özkan, B. M., (2001). *Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması*. İzmir: Ege Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü.

- Öztürk, C., (2005). Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın Koruma Kullanım İlkeleri Yönünden İrdelenmesi (*Yüksek Lisans Tezi*). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Puslu, E., (2010). *Denizli Çamlık Mesireliğinin Rekreasyon Potansiyelinin Belirlenmesi* (Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Rekreasyon Bölümü.
- Sertkaya, Ş., (2001). Bartın İli Kıyı Bölgesinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması Ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Uzun, G., Altunkasa., M.,F., (1997). *Rekreasyonel Planlamada Arz ve Talep*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Genel Yayın, No:6, Yardımcı Ders Kitapları, Yayın No:1.
- Yurtseven, A., (1992). Kent Çevrelerinde Rekreasyon Potansiyelinin Değerlendirilmesi Ve Küçükçekmece Örneği (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- (1)[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=06.01.2012\)5393SayılıBelediyeKanunu](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=06.01.2012)5393SayılıBelediyeKanunu)

Alışveriş İle Rekreasyonda Gri Bölge: Rekreatif Alışveriş Üzerine Kuramsal Bir Çerçeve

İlke KAYA

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı
E-posta: ilkekaya33@hotmail.com

Metin ARGAN

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: margan@anadolu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışma, tüketicilerin alışverişi eğlence ve zevk ile deneyimlediği bir eylem olan eğlencalışveriş ya da diğer bir ifade ile re kreatif alışveriş aktivitesini kapsamaktadır. Rekreatif amaçlı alışverişle ilgili literatürdeki çalışmaların ülkemizde çok yeterli olmadığı görölmektedir. Bu nedenle re kreatif alışverişe yönelik yapılacak kuramsal ve uygulamalı çalışmalar, alışveriş merkezi yöneticilerinin ve perakendecilerin rakiplerine göre daha iyi rekabet edebilir hale gelmesi açısından önem kazanmaktadır. Çalışmanın amaçları; (1) boş zaman, rekreasyon ve alışveriş ilişkisini ortaya koymak, (2) re kreatif alışverişin ve re kreatif alışveriş tüketicilerinin nitelikleri hakkında bilgi dağarcığını genişletmek ve son olarak (3) perakende çevresine ve yöneticilerine re kreatif alışveriş aktiviteleri ve tüketicileri için pratik öneriler sunmaktır. Bu çalışma, gelecek araştırmalar için yönlendirici olacağı düşünölerek, alanda yapılmış önceki araştırmaları içeren kuramsal bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Boş zaman, rekreasyon, rekreatif alışveriş, rekreatif alışveriş tüketicileri, perakendeci.

GİRİş

Değişen ve gelişen yeni dünya düzeniyle, sosyal ve toplumsal oluşumlar sayesinde alışveriş merkezleri rekreasyon kompleksleri olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüzün modern dünyasında daha sık karşılaşılan bir yapı olan alışveriş merkezleri, çağdaş dünyada gelişen yeni teknoloji, yeni üretim şekilleri, sosyal yaşamdaki değişiklikler ile birlikte yeniden evrim geçirmiştir. Sosyal ve toplumsal alanlarda görölen bu gelişim ve değişimler, toplumların hem rekreasyon hem alışveriş hem de eğlence kavramlarını derinden etkilemiştir (Aktaş

2009: 33). Çağdaş ve gelişmiş ekonomilerde, "alışveriş", açıkça önemli bir etkinlik haline gelmiştir. Artık alışveriş, sadece bir ürünü ya da hizmeti satın almak değil aynı zamanda eğlence ve boş zaman etkinliğidir. Alışveriş merkezleri ürün satın alınmasını da içeren ancak aynı zamanda, yeme-içme, eğlence, insanlarla bir araya gelme ve görülme gibi deneyimler sunduğu için insanların ilgisini çekmeye başlamıştır (Gilloch ve Benjamin 1996). Alışveriş, günümüzde bir ticaret eylemi olmasının yanı sıra, günlük yaşamda önemli yer tutan sosyal ve re kreatif bir aktivitedir (Acar 2006: 2). Boş zaman faaliyeti olarak "hoşça vakit geçirme" aktivitesi olarak alışverişin ayrı bir nitelik ve önem kazanmasıyla bu vakitlerin geçirildiği mekânlar da tüketiciler için giderek önem kazanmaktadır. Özellikle de kentlerdeki bu kamusal alanlar bunun için iyi bir deneyim sağlamaktadır. Artık kentlerdeki yaşam, yeni aktivitelere göre şekillenmektedir (Kömürcü 2007: 2).

Günümüz alışveriş mekânlarının tasarımında çocuk, kadın ve erkeklere ilişkin çözümleyici ve etkileyici yaklaşımlar sergilendiği görülmektedir. Alışverişten sıkılan tüketiciler için "entertainment" birimleri olarak ifade edilen eğlence mekânları yer almaktadır. Bu eğlence mekânları alışverişten sıkılan tüketicilerin hoş vakitler geçirebileceği deneyim ve hizmetler sunmaktadır. Alışveriş merkezlerindeki bu re kreatif aktivite alanlarının toplam alışveriş merkezleri içerisinde giderek büyük paya sahip olmaya başladıkları görülmektedir (Argan, 2007: 126). Gerçek tüketim ile boş zamanı değerlendirme aracı olan eğlence tüketimi son dönemlerde birbirine karışmaktadır. Bu alışveriş merkezlerinin büyümesine kapılan bazı tüketiciler, perakendecilerce yürütülmekte olan promosyon faaliyetlerinden kontrolsüzce etkilenilmekte ve kendi ihtiyaçları dışında alışveriş yapabilmektedirler. Açıkça tüketici davranışları ve tüketim kalıpları bu alışveriş merkezlerince etkilenmektedir (Kılıçarslan, 2010: 353).

Bazı tüketiciler için yalnızca ihtiyaçların giderilmesinden ibaret olan alışveriş eylemi, pek çok tüketici için alışverişten haz alınmasına gerek duyulan, eğlence temelli alışverişe yani re kreatif alışverişe dönüşmüştür. Tüketicilerin bu alışveriş deneyiminden hedonik (hazza dayalı) değerler elde etmesi, tüketicilerin aynı alışveriş merkezini tekrar ziyaret etme olasılığını da yükseltmektedir. Tüketicilerin alışveriş deneyimlerine yeni, farklı veya eşsiz anlamlar yüklemeyi başaran alışveriş merkezleri yöneticileri ve organizatörleri, rakiplerine göre farkındalık yakalamış ve kazanç düzeyini arttırmış olacaktır.

Bu nedenle bu çalışmanın amacı, boş zaman, rekreasyon ve alışveriş ilişkisini ortaya koyarak, re kreatif alışverişin ve re kreatif alışveriş tüketicilerinin nitelikleri hakkında bilgi dağarcığını genişletmek ve son olarak perakendecilere ve

alışveriş merkezi yöneticilerine re kreatif alışveriş tüketicileri için pratik öneriler sunmaktadır. Bildirinin ilk kısmında yöntem ve teorik çerçeveye kapsamında bazı tanımlamalara yer verilmiştir. İkinci kısımda ise boş zaman, alışveriş ve rekreasyon arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Daha sonra re kreatif alışverişin ve re kreatif alışveriş tüketicilerinin özellikleri kapsamında literatür bir araya getirilmiştir. Sonraki bölüm olan inceleme ve bulguların yorumlanması aşamasında, re kreatif alışverişin ve re kreatif alışveriş tüketicilerinin nitelikleri kısaca ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise perakendecilere re kreatif alışveriş ve re kreatif alışveriş tüketicileri kapsamında pratik öneriler sunulmuştur.

YÖNTEM VE TEORİK ÇERÇEVE

Çalışma, re kreatif alışveriş ve re kreatif alışveriş tüketicileri ile sınırlı olup; alan ile ilgili literatür taraması yapılarak; re kreatif alışverişin ve re kreatif alışveriş tüketicilerinin nitelikleri hakkında daha geniş bilgi sunarak, perakendecilere ve alışveriş merkezi yöneticilerine re kreatif alışveriş tüketicileri için pratik öneriler geliştirmektedir. Literatürde re kreatif amaçlı alışverişle ilgili araştırmaların ulusal çerçevede çok yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle re kreatif alışverişe yönelik yapılacak her türlü kuramsal ve uygulamalı çalışma, alışveriş merkezi yöneticilerinin ve perakende sektörü liderlerinin rakipleri ile daha güçlü rekabet edebilir hale gelmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Bu kuramsal çalışma ile re kreatif alışverişin derinlemesine incelenmesi ve re kreatif alışveriş tüketicilerinin daha yakından tanınması sağlanacaktır. Ek olarak, re kreatif alışveriş yapısının daha iyi anlaşılacak tüketicilere daha iyi alternatifler sunulması ve tüketicilerin alışveriş deneyiminden elde edeceği hazza daha arttırması adına çalışma önem arz etmektedir. Bu çalışma sayesinde re kreatif etkinlikler düzenleyen alışveriş merkezleri yöneticilerinin daha etkili organizasyonlar düzenlemesi ve yürütmesi sağlanabilir. Çalışmanın başında, kavramsal birlikteliğin sağlanması adına bazı tanımlamalar yapılmasında yarar bulunmaktadır:

Boş Zaman: İnsanın hem kendisi hem de başkaları için tüm zorunluluklardan veya bağlantılarından kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği eğlendirici ve dinlendirici bir faaliyetle uğraşacağı zaman dilimidir (İnce, 2000: 11).

Rekreasyon: İnsanların boş zamanlarında, eğlence, dinlenme amaçlı ve tatmin motivasyonları ile gönüllü katıldıkları faaliyetlerdir (Hacıoğlu vd., 2003: 54-62).

Rekreatif Alışveriş: Tüketicilerin alışverişini eğlence ile tecrübe ettiği deneyime dönüştüren bir eylem, perakendeciler ve yenilikçilerin son zamanlarda geliştir-

diği yeni bir strateji olarak nitelendirmektedir. Rekreatif alışverişin, çok farklı tipteki tüketicilerin çok yönlü faaliyetleri olarak kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Backström, 2006: 143-158).

Rekreatif Alışveriş Tüketicileri: Alışverişten elde ettikleri deneyimin merkezine eğlenceyi koyan bireyler, re kreatif alışveriş tüketicileri olarak tanımlanmaktadır. Bellenger ve Korgaonkar (1980); Williams vd.(1985); Ohanian ve Tashchian (1992).

Perakendeci: İşletme ihtiyaçlarını değil, şahsi ve ailevi ihtiyaçların karşılanmasında direkt olarak tüketiciye ürün ve hizmet satışları yapan kişi veya kuruluşlara perakendeci denmektedir (Varinli, 2005: 4-5).

BOŞ ZAMAN, REKREASYON VE ALIŐVERIŐ İLIŐKISI

Boş zaman, nitelikli bir tatmin için göreceli bir özgürlükle seçilen aktivite olarak tanımlanmaktadır (Kelly, 1982: 7). Boş zaman aynı zamanda rahatlama, zevk alma (aktif ya da pasif), serbest kalma ve yenilenme gibi birkaç farklı yönde algılanabilmektedir. Bu algıların bireylerin kişisel gelişimleri üzerine etkileri bulunmaktadır (Shivers ve Delisle, 1997: 98-100). Boş zamanın temel fonksiyonları arasında; dinlenme = yorgunluk ve stres atma, eğlenme = can sıkıntısını yok eden, rahatlamayı ifade eden eğlenme, gelişim fonksiyonları = daha geniş sosyal katılıma zemin hazırlayan insanın kişiliğini geliştirmesini sağlayan faaliyetler yer almaktadır (Karaküçük 1995: 39). Rekreasyon terimi ise kısaca boş zamanda yapılan aktiviteler olarak tanımlanmaktadır (Leitner ve Leitner, 2004: 16). Rekreasyonel aktiviteler, iş dışı zamanlarda yapılmakta ve sosyal bir amaç taşımaktadır. Rekreasyonu eğlencenin daha rasyonel ve disipline edilmiş hali olarak tanımlayan görüşler de bulunmaktadır (Barnet, 1995: 188). Rekreatif etkinliklere katılım doğrudan ve dolaylı bir biçimde eğlence ile bağlantılıdır. Rekreasyon süresince yapılan tüketim eğlenceye yapılan tüketim ile ilişkilendirilmektedir (Argan, 2007: 121). Tüm re kreatif deneyimler için motive edici en önemli etken, eğlencedir (Shiver ve Delisle, 1997: 105).

Genellikle eğlence amaçlı olarak yapılan re kreatif etkinlikler arasında spor, oyun, el sanatları, müzik, tiyatro, drama, hobiler, seyahat vb. aktivitelerin yanı sıra (Hacıoğlu vd., 2003: 54), boş zamanların değerlendirilmesinde aktif rol oynayan re kreatif alışveriş giderek önem kazanmaktadır. Günümüzde re kreatif alışveriş, eskiden olduğu gibi doğal birtakım gereksinimlerin rasyonel bir biçimde karşılanması amacıyla gerçekleştirilen bir etkinlik olmaktan uzaklaşarak, toplumsal statü belirleyicisi, psikolojik tatmin için vazgeçilmez bir araç ve boş zamanların değerlendirilmesini sağlayan önemli bir etkinlik haline gelmiştir.

Boş zaman temelli re kreatif alışveriş, diğer gündelik boş zaman etkinlikleri ile karşılaştırıldığında aktif ve sosyal bir nitelik taşımaktadır (Stebbins, 2006: 473). Son zamanlarda eğlence kavramı ile alışveriş kavramları bir araya gelerek “shoppertainment” alışveriş tüketicilerini eğlendiren ve “entertailing” gibi eğlenceli perakendecilik kavramları türetilmiştir. “Entertailing” kavramı, “eğlenceli perakendecilik” olarak Türkçeleştirilebilir. İkinci kavram olan “shoppertainment” ise “eğlenceli alışveriş” olarak ifade edilmektedir. Modern perakendecilik anlayışı içerisinde eğlencenin giderek yaygın hale gelmesi, alışveriş deneyimini yeniden şekillendirmekte ve işletmelerde eğlenceye dayalı stratejiler geliştirmektedir (Argan, 2007: 121). Keller (2005: 76), eğlenceye dayalı alışveriş, çağdaş batı tüketiciliğinin doğal bir hazzı olarak tanımlamaktadır. Alışveriş (shopping) kelimesinin Estonya’nın yerel diline uyarlanmış hali “soppamine”, eğlenceli bir eylemdir, yalnızca satın alma ise hoş ve tatmin edici değerlendirilmemektedir. Alışveriş mekânı, bu haz anının yakalandığı, içinde yer alınan, eğlenilen, satın alma zorunluluğunun olmadığı, fakat satın alabilme ihtimalinin bulunduğu bir mekândır (Özcan, 2007: 46).

Alışverişte tüketicileri motive eden faktörleri anlamak adına New York’ta doğrudan posta hizmetleri sağlayan Metromail Corp. için yapılan araştırmaya (1996) göre, Amerikalılar eğlenceli perakendeciliğe olumlu tepki göstermiştir. Alışveriş yapanların %34’ü fiyat, kalite ve uygunluk gibi nitelikleri yansıtan rasyonel faktörlerden daha çok eğlence ve heyecan gibi duygusal niteliklere yöneldiği ortaya çıkmıştır (Argan, 2007: 134). Tüketicilerin alışveriş merkezlerine gitmelerinin ardında yatan motivasyonlar arasında keyifli vakit geçirme, sosyalleşme, gezmenin kimi zaman ürün veya marka satın almanın önüne geçmekte olduğunu göz önünde bulunduran alışveriş merkezleri de tüketicilerine konserler, yarışmalar vb. özel etkinlik eğlenceleri, sinema salonları, buz paten alanları vb. özellikli eğlence konseptleri ve kafeler, yemek alanları gibi hizmetler sunarak onlara eğlence olanakları yaratmaktadırlar (Sabuncuoğlu, 2011: 3841). Underhill’e (2000: 121) göre, perakende satış ortamlarındaki önemli çabaların, yeniliklerin ve sermaye harcamalarının uygulandığı en önemli alanlardan biri, eğlenceli alışveriş merkezleridir. Çocuklara yönelik satışların artırılması için çaba harcanan Disney marka zincirleri ve MTV, Nike, Hard Rock Cafe ve Planet Hollywood benzeri gençleri çeken mağazalar eğlence ile alışverişini harmanlayarak müşterilerine eşsiz deneyimler yaşatmaktadır. Bu merkezlerde re kreatif alışveriş tüketicileri bir mağaza da mı yoksa bir lunaparkta mı olduklarını şaşırmaktadırlar (Argan, 2007: 132).

REKREATİF ALIŞVERİŞ LİTERATÜRÜ

Rekreatif alışveriş, satın alma olasılığına sahip bir kişinin, bir mekânda tüketime yönelik olarak yaptığı hareket olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım her zaman olmasa bile, tüketim bakış açısıyla alışveriş tüketicilerinin çevresiyle iliőekli olduğu anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle alışveriş, her zaman satın alma ile ilgili olmayıp, gelecekteki satın alımların planlamasını sağlayan bir yol olarak ifade edilmektedir (Lehtonen ve Maenpaa, 1997: 143). Rekreatif alışveriş, ürün ve hizmetlerin bağımsız ya da birlikte satın alınması ve alışveriş sürecinden haz alınmasıyla tanımlanan alışveriş aktivitesidir (Guiry, Magi ve Lutz, 2006: 75). Rekreatif alışveriş geleneksel olarak alıőveriőden algılanan eğence açısından tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra rekreatif alışveriş, boş zaman aktivitesi olarak ta tanımlanmaktadır (Bellenger ve Korgaonkar 1980; Ohanian ve Taschian, 1992).

Rekreatif perakende çevresinde boş zaman temelli alışveriş davranışlarını inceleyen Rajagopal (2006; 2009), tüketicilerin tatmin düzeylerini belirleyen etkenler, tüketici değer ve tüketicilerin boş zaman temelli alışveriş davranışlarını etkileyen yönlendiriciler üzerine odaklanmıştır. Rajagopal'a (2009) göre, alışveriş merkezlerinin ambiyansı, mağazaların çeşitliliği, satış indirimleri, ekonomik kazançlar büyük ölçüde müşteri trafiğini arttırmaktadır. Tsai (2010), alışveriş merkezi özelliklerinin (atmosfer, ürün düzenleme, hizmet, alışveriş merkezi imajı, özel olaylar, yiyecek-içecek imkânları) ve eğence deneyimi boyutlarının (canlandırma, keşfetme, rahatlama ve sosyalleşme) satın alma miktarı ve alışveriş merkezine yeniden gelme özellikleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bloch, Ridgway ve Sherrell (1989), bilgi alma ya da rekreatif amaçlı alışveriş araştırma (karıştırma) aktivitesini ele almıştır. Alışveriş çevresinde araştırma (karıştırma) aktivitesinin çıktıları olarak ürün bilgisi ve fikir liderliği üzerinde bir çerçeve sunmuştur. Prus ve Dawson (1991), alışveriş aktivitesini, görev olarak alışveriş ve eğence amaçlı alışveriş olarak ikiye ayırmıőtır. Rekreatif yönelimlerin, ilgi, eğence, zevk ve boş zaman aktivitesi kavramları ile etrafının kuőatıldıđını ifade etmektedir. Alışveriş eylemini rekreatif aktivite ve görev aktivitesi olarak karıőtılaőtırmıőtır.

Arnold ve Reynolds (2003), hedonik alışveriş motivasyonlarını incelemiş ve bu motivasyonları macera alışveriş, haz alışveriş, rol alışveriş, değer alışveriş, sosyal alışveriş ve amaçlı alışveriş olarak altı grupta sınıflandırmıştır. Jin ve Sternquist (2004), hedonik alışveriş değer ve tüketicilerin fiyat algıları üzerine odaklanmıştır. Kim ve Kim (2008), alışveriş zevki ve mağaza alışveriş şekillerini araştırmıştır. Sonuçlar, alışveriş zevkinin etkisinin araştırmacı (karıştırıcı) tarz

üzerinde, pazarlık avcısı tarzından daha güçlü olduğu ortaya çıkmıştır. Bir diğer bulgu ise araştırmacı (karıştırıcı) tarzın, hedonik alışveriş değeri üzerinde daha güçlü bir etki yarattığıdır. Guiot ve Roux (2010) ise ikinci el alışveriş tüketicilerinin eleştirel, ekonomik ve re kreatif alışveriş motivasyonları hakkında incelemede bulunmuştur.

Babin vd. (1994), hedonik alışveriş değerini, içsel tatmin, algılanan özgürlük, eğlence ve kaçış olarak niteliklerle tanımlandığını ve hedonik alışveriş değerinin, faydacı alışveriş değerinden daha öznel ve kişisel bir yapıya sahip olduğunu açıklamaktadır. Rekreatif alışveriş, sosyalleşme, akran grubunun cazibesi ve arkadaşlarla iletişim faktörleriyle ilişkili bulunmuştur (Ohanian ve Taschian 1992; Tauber 1995; Guiry 1999). Rekreatif alışveriş, eğlence hislerinin ötesine uzanan çok boyutlu boş zaman aktiviteleri olarak nitelendiren Guiry (1999)'nin alana önemli katkıları olmuştur.

Genellikle, bireyler hem hedonik hem de faydacı sebeplerle; hem niyetlenen amacı başarmak hem de eğlenceli duygusal deneyimler yaşamak için alışveriş yapmaktadır (Babin vd. (1994); Boedeker (1995); Tauber (1995). Alışveriş üzerine yapılan bazı araştırmalar ise farklı alışveriş yönelimleri arasında ince bir ayırım yapmaktadır. Bunların en tipik örneği, ekonomik alışveriş ve eğlence alışveriş gibi farklı yönelimlerdir (Bellenger ve Korgaonkar (1980); Williams vd. (1985). Perakende çevresinde gezme, arkadaşlarla sosyalleşme, yeni mağazalar ve yeni ürünler hakkında bilgi sahibi olma gibi re kreatif alışveriş aktiviteleri ile ilgilenen alışveriş tüketicilerinin bakış açıları da incelenmiştir (Bellenger ve Korgaonkar (1980); Ohanian ve Tashchian (1992); Bloch vd. (1994). Babin vd. (1994), hedonik ve faydacı alışveriş değerleri ile ilgili bir ölçek geliştirmiştir. Alışveriş davranışları üzerine önceki çalışmaların büyük çoğunluğu, perakende ortamının belirli özellikleri ile ilgili olmuştur (Bloch vd. (1994); Nicholls vd. (2002); İbrahim ve Ng 2002).

Eğlence alışveriş deneyimlerine dünyadan örnekler arasında EatZi's restoranı gösterilebilir. EatZi's Dallas'ta çok büyük bir restoran olup, müşterilerine mutfak dışında çeşitli deneyimler sunmaktadır. Arka planda opera müziği çalınmakta ve işin bir parçası haline gelmektedir. Bir başka benzer örnek ise, Dave & Buster's 1982 yılında ilk outlet'ini açtıktan sonra gelişerek içerisinde yiyecek ve içecek sunumlarının yanı sıra bilardo, bowling, golf, araba yarışı simülatörleri, temalı park at gezileri, jetonlu bilgisayar oyunları ve bir gazino bulunan bir kompleks haline gelmiştir. Kadınlara yönelik giyim ürünleri sunan O'Shaughnessy's mağazasında re kreatif alışveriş temelli, Temmuz ayı boyunca günlük kahve ikramı ve Ağustos ayı boyunca ise kurabiye ve limonata servisleri

yapılmaktadır. Stew Leonard's Dairy bir mandıra işletmesi olup, "eğlenalişve-riş" yonetimi uygulayarak muşterilerine çiftlik hayvanlarının mekanize edilmiş hareketlerini Disney kalitesinde sunarak, muşterilerinin adeta sirkteymiş gibi hissetmelerini sağlamaktadır. Firma, Connecticut'daki diğer mağazası ile birlikte 1996 yılında 100 milyon \$'dan fazla gelir elde etmiştir. Şirket sahibinin en fazla zevk duyduğu nokta, muşteriden "vaav, ne hoş" nidası ile geri bildirim almaktır (Argan, 2007: 134-135).

REKREATİF ALIŞVERİŞ TUKETİCİLERİ

Rekreatif alişveriş tüketicileri, temel ihtiyaçların alınmasıyla tatmin olan ekonomik, kolay ve re kreatif olmayan alişveriş tüketicilerinden nitelik bakımından farklıdır (Bellenger ve Korgaonkar (1980); Williams vd. (1985). Rekreatif alişveriş tüketicileri, arkadaşlarıyla alişveriş yapmaktan hoşlanan ve alişveriş kapsamında arkadaşlarına tavsiyelerde bulunmaktan zevk duyan tüketicilerdir. İndirimleri aramak ve indirim kuponlarını kullanmak diğer farklı özellikleri arasındadır. Özellikle reklamların re kreatif alişveriş tüketicilerinin satın alma kararlarını etkileme eğilimi bulunmaktadır. Ayrıca re kreatif alişveriş tüketicileri prestijli marka isimleri olan ürünleri, üst ölçekli mağazaları, son tarz moda olan kıyafetleri tercih etmektedir (Ohanian ve Tashchian, 1992). Rekreatif alişveriş tüketicileri, perakendeciler ve alişveriş merkezi yonetici için potansiyel olarak önemli bir pazar bölümüne sahiptir. Perakende sektörü yoneticilerinin, re kreatif alişveriş deneyimlerini yonetmeleri için alişveriş ortamı, sergileme ve hizmet kalitesi stratejilerini yerine getirmeli ve re kreatif alişveriş tüketicilerinin özelliklerine daha iyi hâkim olmalıdır. Bu kapsamda Guiry ve Lutz (2000); Guiry, Magi ve Lutz (2006), Rekreatif Alişveriş Tüketici Kimliği (RSI) ölçeğini geliştirmişlerdir. Williams vd. (1985), re kreatif alişveriş tüketicilerinin pazarlık becerisi olan, tavsiyede bulunan, reklamlara ilgili, marka tercihleri olan, itibara düşkün, çeşit arayan ve marka sadakati olan tüketiciler olduğunu ifade etmektedir. Rekreatif alişveriş tüketicileri, ekonomik olmayan sebeplerle, örneğin, rol yapma, çeşitlilik, kendini tatmin, yeni trendleri öğrenme, fiziksel aktivite, duysal uyarılma, ev dışı sosyal deneyimler, diğer insanlarla iletişim, akran grubunun çekim gücü, durum ve otorite ile pazarlıktan duyulan zevk gibi faktörler nedeniyle alişverişe yönelebilmektedir (Tauber 1972). Rekreatif alişveriş tüketicilerinin mağaza çevresini geliştirmenin perakendeciler için çok önemli olduğu da vurgulanmaktadır (Bellenger ve Korgaonkar (1980); Williams vd. (1985); Guiry (1999); Nicholls vd. (2002).

Rekreatif alişveriş tüketicileri, satın alma kararlarında diğer kişilere ya da arkadaşlarına tavsiyelerde bulunmaya daha eğilimlidir. Rekreatif alişveriş tüketi-

cilerinin ağızdan ağıza iletişim aracılığı ile başka insanları etkilemelerinin ekonomik alışveriş tüketicilerine göre daha olası olduğu söylenebilmektedir (Williams vd. (1985). Rekreatif alışveriş tüketicileri, promosyonel aktiviteler, hizmetler ve ilgi çekici atmosfer gibi nitelikler tarafından en çok etkilenen tüketicilerdir (Williams vd., 1985). Ayrıca re kreatif alışveriş tüketicileri, alışveriş yapmayı eğlenceli ve kolay bir deneyime dönüştürebilen, dikkat çekici özelliklerine sahip mağazalarla daha yakından ilişkili oldukları gözlenmiştir (Ohanian ve Tashchian, 1992). Baker ve Wakefield (2011), alışveriş merkezlerinde kalabalık, heyecan ve stres özelliklerini algılayan tüketicilerin alışveriş yönelimlerini incelemiştir. Alışverişin sosyal yönünü ve görev temelli yönünü araştırmışlardır. Alışverişte kontrol, algılanan kalabalık, heyecan, samimiyet, sosyal alışveriş, stres ve görev temelli alışveriş ile bir mağazanın müşterisi olma niyeti faktörleri üzerine odaklanmaktadır.

Rekreatif alışveriş tüketicileri, ekonomik alışveriş yapan tüketicilerden daha çok satışları takip etmekte ve kuponlarını kullanmaktan zevk duymaktadırlar. Rekreatif alışveriş tüketicileri, ekonomik alıcılara göre satın alma kararlarını alırken daha fazla reklamları incelemektedir. Ayrıca re kreatif alışveriş tüketicileri, son stil kıyafetlere eğilimli olduklarından daha fazla moda yönelimlidirler. Ayrıca kredili alışverişe karşı tutumları ekonomik tüketicilere göre daha olumludur. Rekreatif alışveriş tüketicileri, çok çeşitli ürün ve markaları tercih etmektedir. Rekreatif alışveriş tüketicileri yeni ve farklı şeyleri denemeye daha fazla istekli olup, favori bir markaya sahip olduktan sonra ekonomik tüketicilere göre bu markaya daha fazla sadıktırlar (Williams vd., 1985: 310). Bellenger ve Korgaonkar'a (1980) göre, hoş atmosferli ve yüksek kaliteli ürün çeşitliliği olan çok departmanlı mağazalardan alışveriş yapmak, re kreatif alışveriş tüketicilerinin tercih nedenleri arasındadır.

Guiry (1999: 195-202) yaptığı araştırmasında üç tür re kreatif alışveriş tüketicisi grubu tanımlanmıştır: (a) alışverişini yalnız yapmayı tercih eden "solo re kreatif alışveriş tüketicileri", (b) alışverişini yakın arkadaşları ya da aile üyeleri ile yapmayı tercih eden "sosyal re kreatif alışveriş tüketicileri" ve (c) alışveriş türünün durumuna bağlı olarak refakat etmeyi tercih eden "solo/sosyal re kreatif alışveriş tüketicileri"dir. Son grup, misyon (görev temelli) alışverişini ya da duygu durumu (ruh hali) alışverişini sırasında yalnız alışveriş yapmayı tercih etmekte fakat solo alışveriş tüketicileri vitrin alışverişinde ise bir arkadaş ya da refakatçi ile alışverişe katılmaktadır.

Hirschman ve Holbrook (1982), çoklu algılama, fantezi ve ürün kullanım deneyiminin duygu boyutları ile ilişkili tüketici davranışlarını incelemiştir. Gele-

neksel tüketim ve hedonik tüketim karşılaştırması yapmışlardır. Westbrook ve Black (1985) motivasyon temelli alışveriş tiyolojileri üzerine yaptığı araştırmasında, alışveriş motive eden boyutları; beklenen yarar, rol yapma, pazarlık etme, seçimi optimize etme, duygusal bağlantı, güç ve otorite ve uyarılma boyutları olarak tespit etmiştir. Yan vd. (2011), alışveriş tüketicilerinin hedonik ve faydacı değerleri üzerinde alışveriş merkezi çevresinin etkileri ve tüketici davranışları üzerine odaklanmıştır. Guiry (1999: 7-8), re kreatif alışveriş tüketicilerinin aktivite düzeylerinin re kreatif olmayan tüketicilere göre daha yüksek ve alışverişe katılımlarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Bunlara ek olarak, re kreatif alışveriş tüketicilerinin, daha sosyal, daha fazla ürün odaklı, materyalist, kompülsif satın alma eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve re kreatif olmayan alışveriş tüketicilerinden daha düşük öz benlik sahibi oldukları ortaya çıkmıştır. Eğlence, haz ve boş zaman temelli re kreatif alışveriş ile ilgili literatür, Tablo 1’de özetlenmektedir.

Tablo1. Eğlence, haz ve boş zaman temelli alışveriş literatürü

Yazarlar	Eğlence, Haz ve Boş Zaman Temelli Alışveriş	Değişkenler
Tauber (1972)	Alışveriş Motivasyonu	<p><i>Kişisel Motive Edici Etkenler :</i></p> <p>Rol Yapma</p> <p>Çeşitlilik</p> <p>Kendini Tatmin</p> <p>Yeni Trendleri Öğrenme</p> <p>Fiziksel Aktivite</p> <p>Duyusal Uyarılma</p> <p><i>Sosyal Motive Edici Etkenler:</i></p> <p>Ev Dışı Sosyal Deneyimler</p> <p>Diğerleri İle İletişim</p> <p>Akran Grubunun Çekim Gücü</p> <p>Durum ve Otorite</p> <p>Pazarlıktan Duyulan Zevk</p> <p>Alışveriş Dürtüsü</p>
Bellenger ve Korgaonkar (1980)	Rekreatif Alışveriş Tüketicinin Alışveriş Davranışları	<p>Ekonomik ve Rekreatif Alışveriş Tüketicisi Tipolojileri</p> <p>Alışveriş Eğlencesi</p> <p>Alışveriş ve Bilgi Arama Davranışı</p> <p>Demografik Değişkenler</p> <p>Seçilmiş Eğlenceli Boş Zaman Aktiviteleri</p>

		Devamlı Müşterisi Olma Faktörleri Çoklu Algılama
Hirschman ve Holbrook (1982)	Geleneksel ve Hedonik Tüketimin Karşılaştırılması	Fantezi Ürün Kullanım Deneyiminin Duygusal Yönleri <i>Hedonik Tüketimin İlgili Olduğu Alt Alanlar;</i> Zihinsel Yapılar Ürün Sınıflaması Ürün Kullanımı Bireysel Farklılıklar
Williams, Slama ve Rogers (1985)	Rekreatif Alışveriş Tüketicilerinin Davranışsal Özellikleri ve Perakende Yönetiminin Etkileri	Kişisel Tavsiye Fiyat Duyarlılığı ve Anlaşmaya Yatkınlık Moda Saygınlık Çeşit Arama Marka Sadakati Reklam Genel, Mağaza ve Ulusal Markalar Perakende Satışlar
Westbrook ve Black (1985)	Motivasyon Temelli Alışveriş Tipolojileri	Beklenen Yarar Rol Yapma Pazarlık Etme Seçimi Optimize Etme Duygusal Bağlantı Güç ve Otorite Uyarılma
Bloch, Ridgway ve Sherrell (1989)	Araştırma (Karıştırma) Aktivitesinin İncelenmesi	Araştırma (Karıştırma) Aktivitesi: (Bilgi Alma ya da Rekreatif Amaçlı) Perakende Çevresinin Özellikleri Araştırma (Karıştırma) Aktivitesi: Ürün Bilgisi, Fikir Liderliği
Prus ve Dawson (1991)	Görev Olarak ve Rekreatif Aktivite Olarak Alışveriş	İnsanların alışveriş kavramını tanımlamaları ve insanların satın alma kararlarının sosyal karakterlerini açığa çıkarmaya çalışmıştır.
Ohanian ve Taschian (1992)	Satın Alma Eğilimi ve Rekreatif Alışveriş	İlgilenimli Tüketiciler Rekreatif Alışveriş Tüketicileri
		Deneysel Alışverişi Motive Edici

Babin, Darden ve Griffin (1994)	Hedonik ve Faydacı Alışveriş Değerleri	Etkenler Kompulsif Satın Alma Algılanan Zevk Uyarılma Pazarlık Algıları Harcanan Miktar Planlanmamış Satın Alımlar Zaman Baskısı Genel Tatmin
Bloch, Ridgway ve Dawson (1994)	Tüketici Ortamları Olarak Alışveriş Merkezi Aktivitele-ri	Alışveriş Merkezindeki Tüketimler Hizmetlerin Tüketimi Geçirilen Zaman Ürünlerin Tüketimi
Boedeker (1995)	Optimum Uyarılma Düzeyi ve Rekreatif Alışveriş	Keşif Yapma Alışveriş Uyarılma Duygusal Deneyimler
Guiry (1999)	Rekreatif Alışveriş	Rekreatif ve Rekreatif Olmayan Alışveriş Tüketicileri Rekreatif Alışverişin Boş Zaman Temelli Boyutları : (İçsel Tatmin, İçten Gelme, Üstünlük, Fantezi, Sosyal, Satış Personeli, Giyim-Odaklı) Alışveriş Merkezi Aktiviteleri Alışveriş Davranışları Materyalizm, Kompulsif Satın Alma, Özsaygı Rekreatif Alışveriş Tüketici Kimliği
Guiry ve Lutz (2000); Guiry, Magi ve Lutz (2006)	Rekreatif Alışveriş Tüketici Kimliği	Rekreatif Alışveriş Tüketici Kimliği Rekreatif Alışverişin Boş Zaman Temelli Boyutları Alışveriş Merkezi Aktiviteleri Alışveriş Davranışları Materyalizm, Kompulsif Satın Alma, Özsaygı
İbrahim ve Ng (2002)	Eğlenceli Alışveriş Deneyimi ve Alışveriş Tüketicilerinin Düzenli Müşteri Olma Davranışı	Eğlenceli Alışveriş Deneyimi Perakendeci Nitelikleri Seyahat Nitelikleri Müşteri Nitelikleri
Nicholls ,Li, Kranendonk	Tüketicilerin Alışveriş Davranışları	Alışveriş Modelleri Alışveriş İçin Motivasyon Etkenleri

ve Roslow (2002)		Mağaza Seçim Süreci Satın Alma Davranışı
Arnold ve Reynolds (2003)	Hedonik Alışveriş Motivasyonları	Macera Alışverişi Haz Alışverişi Rol Alışverişi Değer Alışverişi Sosyal Alışveriş Amaçlı Alışveriş
Jin ve Sternquist (2004)	Hedonik Alışveriş Değeri ve Fiyat Algıları	Hedonik Alışveriş Değerleri Fiyatın Boyutları (Fiyat/Kalite Algısı, Prestij Duyarlılığı, Ucuzluk Eğilimi, Fiyat Farkındalığı, Değer Bilinci, Fiyat Bilinci)
Backström (2006)	Rekreatif Alışveriş: Yeni Bir Yaklaşım	Rekreatif Alışverişle İlgili Önceki Literatür (Tüketici Kültürü Teorisi (Consumer Culture Theory=CCT)= Tüketicinin sosyo-kültürel, deneyimsel ve sembolik özellikleri)
Rajagopal (2006)	Boş Zaman Temelli Alışveriş Davranışları ve Rekreatif Perakende Çevresi	Ekonomik Değişkenler İlişkisel Değişkenler
Stebbins (2006)	Zevk İçin, Zorunluluk Olarak Alışveriş ya da Her İkisinin Birleşimi Olarak Alışveriş	Zevk İçin Alışveriş Zorunluluk Olarak Alışveriş
Kim ve Kim (2008)	Alışveriş Zevki ve Mağaza Alışveriş Şekilleri	Alışveriş Zevki Araştırma (Karşıtırma) Pazarlık Avcılığı Hedonik Alışveriş Değeri Kronik Zaman Baskısı
Rajagopal (2009)	Alışveriş Tüketicilerinin Alışveriş Yönelimleri ve Davranışları (Boş Zaman Alışverişi)	Fiziksel Değişkenler (Logistik ve Ambiyans İle İlişkili) Bilişsel Değişkenler (Uyarılma ve Neşe İle İlişkili) Ekonomik Değişkenler (Karşılaştırma ve Promosyon Temelli)
Guiot ve Roux (2010)	İkinci El Alışveriş Tüketicilerinin Motivasyonları	Eleştirel Alışverişi Motive Edici Etkenler (ekolojik konularla ilgili geri-dönüşüm ve atıkla mücadeleyi destekleyen) Ekonomik Alışverişi Motive Edici Etkenler

		Rekreatif Alışverişi Motive Edici Etkenler
Baker ve Wakefield (2011)	Alışveriş Merkezlerinde Kalabalık, Heyecan ve Stres Özelliklerini Algılayan Tüketicilerin Alışveriş Yönelimleri	Alışverişte Kontrol Algılanan Kalabalık Heyecan Samimiyet Sosyal Alışveriş Stres Görev Temelli Alışveriş Düzenli Müşteri Olma Niyeti
Yan vd., (2011)	Alışveriş Tüketicilerinin Hedonik ve Faydacı Değerleri Üzerinde Alışveriş Merkezi Çevresinin Etkileri ve Tüketicici Davranışı	Alışveriş Çevresi Algısı Ürün Kalite Algısı Uyarılma Algılanan Zevk Hedonik ve Faydacı Değerler Teşebbüs Davranışı

İNCELEME VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Rekreatif alışveriş ve re kreatif alışveriş tüketicileri ile ilgili geniş ve kapsamlı bir çerçeve oluşturulduktan sonra re kreatif alışverişin ve re kreatif alışveriş tüketicilerinin temel özelliklerini perakendeciler ve alışveriş merkezi yöneticilerine faydalı olacağı kanısıyla kısaca aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Rekreatif Alışverişin Özellikleri;

1. Rekreatif alışverişin temelinde, alışverişten hedonik değerler elde etme ve eğlenme duygusu yer almaktadır.
2. Rekreatif alışveriş, boş zamanların değerlendirilmesini sağlamaktadır.
3. Rekreatif alışveriş, toplumda statü belirleyici ve psikolojik tatmin duygusu içermektedir.
4. Rekreatif alışveriş, aktif bir nitelik taşımaktadır.
5. Rekreatif alışveriş, sosyalleşme, akran grubu ya da akrabalar ile bir araya gelme ve farklı insanlarla iletişim kurma gibi özellikler içermektedir.

6. Rekreatif alışveriş, perakende ortamında yer alan birtakım faktörler (ambiyans, dizayn, tasarım vb.) tarafından etkilenmektedir.
7. Rekreatif alışveriş, ekonomik alışveriş üzerine değil, aksine eğlenceli duygusal deneyimler üzerine kuruludur.
8. Rekreatif Alışveriş Tüketicilerinin Özellikleri;
9. Rekreatif alışveriş tüketicileri, temel ihtiyaçların alınması ile tatmin olmayan,
10. Rekreatif alışveriş tüketicileri, arkadaşları ile alışveriş yapmaktan hoşlanan,
11. Rekreatif alışveriş tüketicileri, alışveriş kapsamında çevresindekilere tavsiyelerde bulunan,
12. Rekreatif alışveriş tüketicileri, indirimleri takip eden ve indirim kuponlarını kullanmaktan zevk duyan,
13. Rekreatif alışveriş tüketicileri, prestijli marka ürünleri kullanmaktan hoşlanan,
14. Rekreatif alışveriş tüketicileri, daha üst ölçekli mağazalardan ve alışveriş merkezlerinden alışveriş yapan,
15. Rekreatif alışveriş tüketicileri, son stil moda kıyafetleri tercih eden,
16. Rekreatif alışveriş tüketicileri, reklamlara ilgili,
17. Rekreatif alışveriş tüketicileri, ürün ve hizmet sunumlarında çeşitlilik arayan ve marka sadakati olan,
18. Rekreatif alışveriş tüketicileri, pazarlık kurma ve otoriteden zevk duyan,
19. Rekreatif alışveriş tüketicileri, yeni trendleri takip eden,
20. Rekreatif alışveriş tüketicileri, ilgi çekici atmosferlerden çabuk etkilenen,
21. Rekreatif alışveriş tüketicileri, promosyonel aktivitelere katılmaktan zevk duyan,
22. Rekreatif alışveriş tüketicileri, yeni ve alışılmadık şeyleri denemeye hazır olan tüketici tipidir.

SONUÇ

Bugünün dünyasında yazılı ve görsel medyadaki teknolojik gelişmelerin yanı sıra sosyal medyanın (facebook, twitter vb.) etkisinin artmasıyla tüketicilerin ürün ve hizmet talepleri ile tüketim davranışlarında birtakım değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler, zaman içerisinde tüketicilerin istek, beğeni, stil, yaşam tarzları, eğlence alışkanlıkları ve alışveriş tarzlarında önemli etkiler ortaya çıkarmıştır. Geçmişte yalnızca zaruri ihtiyaçlara dayalı tüketim yapan ekonomik tüketiciler, günümüzde tüketimden elde ettiği tatmini en üst seviyede tutmaya çalışan, kendisine bu tüketimden haz ve mutluluk sağlayan ve bireysel isteklerini kendi odağına alan hedonist tüketici tarzına bırakmıştır. Bu tüketiciler, tüm gelişmiş iletişim imkânlarını kullanarak, reklamları, modayı, son stil kıyafetleri, ilginç tasarımları, indirimleri, kampanyaları, gösterileri, konserleri, aktiviteleri vb. tüm yenilikleri takip etmektedir.

Bu tür tüketicilerle karşı karşı karşıya olan perakendeciler arasında, rekabetin daha da şiddetleneceği kaçınılmazdır. Bu nedenle alışveriş merkezleri tüketicilerin zihinlerindeki “satın alma” fikrini tüketicilerin kafasından çıkarıp, tüketicilerin aileleri ile birlikte güzel ve hoş bir deneyim yaşatmak için düzenlemelere gitmekte ve bu sayede rakiplerinden korunabilmektedir. Bir perakendeci günümüzde ne kadar tiyatral ve eğlenceli deneyimler sunarsa, o derece başarılı olabilecektir. Günümüzde insanların boş zamanlarını değerlendirebileceği bir aktivite olarak düşünölen re kreatif alışveriş yeni ve farklı boyutlara ulaşmıştır. Özellikle çocuk sahibi çekirdek aileler, “eğlencealışveriş” hizmeti sunan mekânların çocukların gelişimi için daha fazla tercih eder hale gelmiştir. Örneğin McDonald’s çocukların yalnızca hamburger yediği bir mekân olmayıp, oyun parkları ve içerisinden çeşitli oyuncakların sunulduğu özel mönülerle sürprizlerin yaşandığı yerlerdir (Argan 2007: 133, 137). Başarılı ve etkin bir eğlencealışveriş ya da re kreatif alışveriş yönetimi için bir takım koşulların tasarlanması ve re kreatif alışveriş tüketicilerine arz edilmesi gerekmektedir. Bu koşullar şu şekilde özetlenebilir;

- İnsanlara yönelik olgular yaratmak,
- Mağaza ve alışveriş merkezinin dizaynını yeniden tasarlanmak,
- Toplumsal bir yaklaşım sürdürmek,
- Tüketiciler ile etkileşim sağlamak,
- Eğlencenin satışı örtmesine engel olmak,
- Tüketicilerin alışveriş merkezinde kalması için nedenler yaratmak,
- Daha önce denenmemiş özel ve benzersiz olaylar tasarlamak,

- Teknolojiyi re kreatif alışverişin içerisinde dâhil etmek (Argan 2007: 138).
- İlgi çekici tarzda dekore edilmiş mağazalar oluşturmak,
- Alışverişe teşvik edecek promosyonel kampanyalar düzenlemek,
- Eğlence alternatiflerini (sinema, oyun salonları, mini lunaparklar, 10 D sinema salonları vb.) arttırmak,
- Konserler, özel olaylar, gösteriler, sergiler ve sosyal aktiviteler düzenleyerek, bu aktivitelere tüketicilerin katılımını sağlamak,
- Tüketicilerin aktivitelere katılımının sağlanması için reklam çalışmalarını arttırmak ve bu aktiviteleri sosyal paylaşım ağlarından kitlelere duyurmak,
- Organizasyonlarda çalışacak görevlilerin konusunda eğitilmiş kişilerden oluşmasını sağlamak,
- Tüm aktiviteler için yeterli bütçeler ayırmak,
- Ülkemizde ve dünyadaki perakendecilik alanındaki gelişmeleri yakından takip etmektir.

Sonuç olarak ileri yapılacak çalışmalarda kuramsal çalışmaların yanı sıra uygulamalı araştırmaların yapılması faydalı olacaktır. Rekreatif tüketicilerin demografik özellikleri, bu tüketicileri motive eden faktörlere yönelik etkenler göz önünde bulundurularak araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, G.(2006). Alışveriş Merkezlerinde Peyzaj Tasarımı (*Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı.
- Aktaş, G. G.(2009). Rekreasyon Amaçlı Ortak Mekânların Alışveriş Merkezleri Örneğinde İç Mekan Oluşumlarının Analizi (*Sanatta Yeterlik Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anasanat Dalı.
- Argan, M. (2007). *Eğlence Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Arnold, M. J. ve Reynolds, K.E. (2003). Hedonic Shopping Motivations, *Journal of Retailing*, 79 (2003): 77-95.
- Babin, B.J.; Darden, W.R. ve Griffin, M. (1994). Work and/or Fun: Measuring Hedonic and Utilitarian Shopping Value, *Journal of Consumer Research*, 20 (4): 644-656.
- Backström, K.(2006). Understanding Recreational Shopping, *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 16 (2): 143-158.
- Baker, J. ve Wakefield, K.L.(2011). How Consumer Shopping Orientation Influences Perceived Crowding, Excitement and Stress at The Mall. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 11747-011.
- Barnet, L.A. (1995). *Research About Leisure: Past, Present, and Future*. Champaign, Ill.: Sagamore Pub.
- Bellenger, D. N.ve Korgaonkar, P. (1980). Profiling the recreational shopper, *Journal of Retailing*, 56 (3): 77-92.

- Bloch, P. H.; Ridway, N.M. ve Sherrel, D. L. (1989). Extending the Concept of Shopping: An Investigation of Browsing Activity, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 17 (1): 13-21.
- Bloch, P.H.; Ridway, N. M. ve Dawson, S.A.(1994). The Shopping Mall as Consumer Habitat, *Journal of Retailing*, 70 (1): 23-42.
- Boedeker, M.(1995). Optimum Stimulation and Recreational Shopping Tendency, *European Advances in Consumer Research*, 2: 372-380.
- Gilloch, G. ve W. Benjamin. (1996). *Myth and Metropolis: Walter Benjamin and the City*. Cambridge: Polity Press içinde Thorns, D. C.(2004). *Kentlerin Dönüşümü*. İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı.
- Guiry, M.(1999). The Meaning and Self-Significance of Recreational Shopping (doktora Tezi). Florida: University of Florida: Proquest Dissertations and Theses.
- Guiry, M. ve Lutz, R. J. (2000). *Recreational Shopper Identity: Implications of Recreational Shopping for Consumer Self- Definition*. bear.warrington.ufl.edu/lutz/working/guirylutz.pdf adresinden alınmıştır.
- Guiry, M., Magi, A.W. ve Lutz, R. J. (2006). Defining and Measuring Recreational Shopper Identity, *Academy of Marketing Science, Journal; Winter*, 34 (1): 74-83.
- Guiot, D. ve Roux, D.(2010). A Second-hand Shoppers' Motivation Scale: Antecedents, Consequences and Implications for Retailers, *Journal of Retailing*, 86 (4): 355-371.
- Hacıoğlu, N.; Gökdeniz, A. ve Dinç Y.(2003). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hirschman, E. C. ve Holbrook, M. B.(1982). Hedonic Consumption: Emerging Concepts, Methods and Propositions, *The Journal of Marketing*, 46 (3): 92-101.
- İbrahim, M. F. ve Ng, C. W. (2002). Determinants of Entertaining Shopping Experiences and Their Link to Consumer Behaviour: Case Studies of Shopping Centres in Singapore, *Journal of Leisure Property*, 2 (4): 338-357.
- İnce, C. (2000). *Turizm İşletmelerinde Rekreasyon ve Animasyon*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Jin, B. ve Sternquist, B. (2004). Shopping is Truly a Joy, *The Service Industries Journal*, 24 (6): 1-18.
- Karaküçük, S.(1995). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Seren Matbaacılık.
- Keller, M. (2005). Needs, Desire and the Experiences of Scarcity, *Journal of Consumer Research*, Vol. 5, No: 1, p.65-85.
- Kelly, J. R.(1982). *Leisure*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.
- Kılıçarslan, S. C. (2010). *Tüketiciler Açısından Serbest Zaman Faaliyetleri ve Alışveriş Merkezleri; içinde Tüketici Yazıları*. II. Hacettepe Üniversitesi, Tüketici- Pazar-Araştırma-Danışma Test ve Eğitim Merkezi (Ed. Babaoğlu, Müberra ve Şener, Arzu).
- Kim, H.-Y. ve Kim, Y.-K. (2008). Shopping Enjoyment and Store Shopping Modes: The Moderating Influence of Cronic Time Pressure, *International Journal of Retailing and Consumer Services*, (15): 410-419.
- Kömürcü, B. (2007). Değişen Tüketim Kültürü ve Serbest Zaman Etkinliklerinin Yeni Kamusal Mekanı: Ankara Atakule ve Ankamall Alışveriş Merkezleri Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık, Haziran 2007.
- Leitner, M. J.; Leitner, S. F. ve Associates. (2004). *Leisure Enhancement* (Üçüncü Baskı) New York: Haworth Pres.
- Lehtonen, T.K. ve Maenpaa, P. (1997). *The Shopping Experience* (Ed. Falk, Pasi ve Campell, Colin). London: Sage Publications Ltd.

- Nicholls, J.A.F.; Li, F.; Kranendonk, C. J. ve Roslow, S. (2002). The Seven Year Itch? Mall Shoppers Across Time, *Journal of Consumer Marketing*, 19 (2): 149-165.
- Ohanian, R. ve Tashchian, A. (1992). Consumers' Shopping Effort and Evaluation of Store Image Attributes: The Roles of Purchasing Involvement and Recreational Shopping Interest, *Journal of Applied Business Research*, 8 (4): 40-49.
- Özcan, B. (2007). Sosyolojik Olarak Tüketim ve Boş Zaman: İstanbul Olivium Outlet Center ve Galeria Alışveriş Merkezi Örnekleri (*Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı Sosyal Değişme Bilim Dalı.
- Prus, R. ve Dawson, L. (1991). Shop'til You Drop: Shopping as Recreational and Laborious Activity, *The Canadian Journal of Sociology*, 16 (2): 145-164.
- Rajagopal. (2006). Leisure Shopping Behavior and Recreational Retailing: A Symbiotic Analysis of Marketplace Strategy and Consumer Response, *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 15 (2): 5-31.
- Rajagopal. (2009). Growing Shopping Malls and Behaviour of Urban Shoppers, *Journal of Retail & Leisure Property*, 8 (2): 99-118
- Sabuncuoğlu, A. (2011). Eğlence Temelli Alışveriş Merkezlerinin Reklam Mesajları İle Vaat Ettikleri Alışveriş Değerleri: Forum Bornova Örneği, *Journal of Yaşar University*, 23(6): 3840-3854.
- Shivers, J. S. ve deLisle, L. J. (1997). *The Story of Leisure. Context, Concepts and Current Controversy*. ABD: Human Kinetics.
- Stebbins, R. A. (2006). Shopping as a Leisure, Obligation and Community. *Leisure/Loisir*, 30 (2): 467-474.
- Tauber, E. M. (1972). Why Do People Shop?, *The Journal of Marketing*, 36 (4): 46-49.
- Tsai, S.-P. (2010). Shopping Mall Management and Entertainment Experience: A Cross- Regional Investigation, *The Service Industries Journal*, 30 (3): 321-337.
- Underhill, P. (2000). *İnsanlar Neden Alışveriş Yapar?* (Çeviri: Ekin Duru). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Varinli, İ. (2005). *Marketlerde Pazarlama Yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Westbrook, R. A. ve Black, W. C. (1985). A Motivation-Based Shopper Typology', *Journal of Retailing*, 6 (1): 78-103.
- Williams, T.; Slama, M. ve Rogers, J. (1985). Behavioral Characteristics of the Recreational Shopper and Implications for Retail Management, *Academy of Marketing Science. Journal*, 13 (3): 307.
- Yan, Z.; Sirion, C. ve Howard, C. (2011). The Influence of The Mall Environment on Shoppers' Value and Consumer Behavior in China, *ASBBS Annual Conference: Las Vegas*, 18 (1): 214-224.

Turist Sağlığı Kapsamında Lejyoner Hastalığına Yönelik Otelin Değerlendirilmesi

Mustafa KAYACAN

T.C. Dokuz Eylöl Üniversitesi,
Halk Sağlığı Anabilim Dalı
E-posta: m.kayacan@sai-turkey.com

İpek AYDIN

T.C. Dokuz Eylöl Üniversitesi,
Kalite ve Mükemmellik Merkezi
E-posta: ipek4484@hotmail.com

Özkan TÖTÖNCÖ

T.C. Dokuz Eylöl Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr

Öz

Teknolojik gelişmeler turizmde arz ve talebi arttırmakla kalmamış yeni düzenlemeler de getirmiştir. Klasik turist tanımı yenilenmiş, tüketici haklarındaki iyileştirmeler, aşırı rekabet, turistik ürünlere aracısız ulaşmanın yarattığı fiyat avantajı, ulaşımın hızlanması ve kolay ulaşılabilirliği ve en önemlisi internet bu gelişmelere ivme kazandırmıştır. Gidilen yerde karşılaşılabilecek sağlık ve benzeri riskler ile risklerin uygun şekilde yönetilmesi sorunu turizmin gündemine oturmuştur. Bu risklerden biri de lejyoner hastalığıdır. Ülkemizde 2001 yılından bu yana lejyoner hastalığı bildirim zorunlu hastalıklar listesinde yer almaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı etken lejyonella bakterisinden dolayı meydana gelecek seyahat ilişkili lejyoner hastalığından korunma ve kontrol yöntemlerinin alanda uygulanma biçimi, elde edilecek verilerin analizi ile sonuçlarına göre iyileştirici ve geliştirici önerileri sunmaktır. 2007, 2008 ve 2009 yılları mayıs-ekim döneminde Kuşadası ve Bodrum bölgelerinden seçilen konaklama işletmelerinden "Lejyoner Hastalığı Mücadelesi" için klor (kimyasal mücadele için serbest klor) ve sıcak su derecelerinin (termal mücadele) kayıt edildiği raporlar incelenmiştir. Örnek alınan otellerde EWGLI (Avrupa Lejyoner Enfeksiyonları Çalışma Grubu) ve Sağlık Bakanlığı'nın istediği, kullanma suyu klor bulundurma ve sıcak suyun en az 50 °C sunulması kistasına bakılmıştır. 2007, 2008 ve 2009 yıllarından elde edilen veriler incelendiğinde gerçekleşen toplam 254 otel ziyaretinin 105'inde (%41) klor ve sıcak su derecelerinden en az birinde uygunsuzluk tespit edilmiştir. ANOVA testine göre özellikle üç yıldızlı otellerin dört yıldızlılara göre klor kullanımları anlamlı bir şekilde daha düşük çıkmıştır. Su sıcaklıkları ise hem dört hem de beş yıldızlı otellere göre anlamlı bir şekilde düşük çıkmıştır. Çalışma yılı daha az olan (yeni) oteller klor konusunda daha duyarlı çıkmışlardır. Her 10 otelden 4'ünün bu konuda bilgilendirilmiş olmalarına rağmen, gerekleri yerine getirmedikleri saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Lejyoner hastalığı, lejyonella.

GİRİŞ

Son 30 – 40 yıldır teknoloji her alanda hızla gelişmektedir. İnternet aracılığı ile tüketiciler ve turistik mal ve hizmet üretenler arasında her türlü bilgi alışverişi son derece çabuk gerçekleşmektedir. Seyahat etmeyi planlayan bir aile internet ile gitmeyi düşündüğü yöre ve oteller hakkında anında bilgi toplayabilmektedir. Yöre veya ürün hakkında daha detaylı bilgiyi önceden bu hizmeti alanların oluşturduğu forum ya da portallardan edinmektedir. Ürün sunanlar aracısız satışlarından ve düşen pazarlama maliyetlerinden dolayı fiyatlarını daha ulaşılabilir halde sunmaktadır. Uçak şirketlerinin web sayfasından alınan koltuk, havaalanı otel transferi, ardından otel rezervasyonunun internetten yapılabilmesi ve benzeri kolaylıklar, turizm sektöründe artan şekilde arz ve talep dengesinde olumlu gelişmelere neden olmaktadır.

Tüketici haklarında iyileştirmeler, ortalama yaşam ömrünün uzaması, daha büyük ve hızlı uçak, gemi ve konaklama tesislerinin yapılması ile düşen maliyetler de bu hıza ivme katmıştır. Teknoloji, iletişim, bilgi, kültür ve ekonomide meydana gelen bu gelişmeler turizm ve turist sağlığını da etkilemektedir. Turistler gittikleri yerlerden etkilenerek hasta olabilmekte veya yöreye salgını taşıyan olabilmektedirler. Turistler konakladıkları oteller ile beraber yaşadıkları alanların tamamının risklerine maruz kalmaktadırlar (Vural ve Köse, 2004: 185).

Tur operatörleri, balkon yükseklikleri, havuz derinlikleri ve benzeri uyarı levhaları ile ilgilenirken buna ilave olarak, tüm dünyada gelişen sağlık risklerini de içeren bir dizi önlem almak zorunda kalmışlardır. Avrupa kıtasında gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerde kurulu tur operatörleri, sağlıkla ilgili genelde ABD'deki (seyahat ile ilgili) gelişmeleri takip etmektedirler. Öncelikle İngiltere, ABD'deki gelişmeleri aynen kendi mevzuatına koymuş, oradan da tüm Avrupa'ya yaymıştır. Turist gönderen (Fransa, İspanya, İtalya ve İngiltere gibi) aynı zamanda turist çeken ülkeler, gelen ve giden turistlerin taşıyabileceği veya yakalanabileceği hastalıklar için korunma ve kontrol yöntemleri geliştirmişlerdir. Bulaşıcı hastalıklar için takip ve kontrol sistemleri kurmuşlar ve hastalık risklerini en aza indirmek için faaliyetler geliştirmişlerdir.

İnsandan insana bulaşmayan fakat kaynağından birçok kişiyi hasta edebilen hastalıklardan biri de lejyoner hastalığıdır. Ülkemizde ilk lejyoner hastalığının 1996 yılında Kuşadası İmbat Otelde çıkmasıyla hem sağlık otoritelerinde hem de turizm işletmelerinde şaşkınlık ve ne yapılması gerektiğinin o an bilinemesiyle ciddi tedirginlikler yaşanmıştır. 2001 yılında Sağlık Bakanlığı'nca çıkarılan yönetmelikle usul ve esaslar belirlenmiştir. Dünyada sağlık otoriteleri ve turizm işletmeleri 2001 yılından itibaren lejyoner hastalığı konusuna önceye

oranla daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Bunun nedeni, Avrupa'da seyahat ilişkili lejyoner hastalıklarının toplam lejyoner hastalığı içindeki payının %20 olmasıdır (DSÖ- Dünya Sağlık Örgütü, 2007: 5, Yüregir, Oral ve Kalan, 2009: 1).

Lejyonella pneumophila, endüstrileşmiş ölkelerde toplum kaynaklı solunum hastalıklarının 2. en yaygın etkidir (Tijet vd., 2010: 447). Lejyonella bakterisi doğada her yerde bulunabilen "ubiquitous" bir bakteridir. Doğal su çevrelerinde ve insan yapımı su ilişkili havalandırma veya soğutma kulesi gibi ekipmanlarda bulunabilir. Legionella cinsi bakteriler doğada yaygın çeşitli su kaynaklarında, şehir su şebekelerinde, hastane ve benzeri genel yaşam alanların su ve iklimlendirme sistemlerinde bulunabilen ve dolayısıyla otel, havaalanı, park, alışveriş merkezleri, tur otobüsü vb yerlerde de olabilen, insan yapımı su ile ilgili ekipman ve sistemlerde bulunan bakterilerdir (Hsu, Lin ve Shih, 2009: 2817).

Bulaşın olabilmesi için bakterinin aerosol şeklinde solunum yoluyla akciğerlere girmesi gerekir. Akciğerde alveollarda bulaşla beraber Alveoler Makrofaj enfeksiyonu oluşur. Lejyonella kaynaklı hastalıkların en önemli kısmındaki etken *Legionella pneumophila*, protozoa da hücre içi büyüme gösterdiğinden klora karşı hayatta kalabilir (Gilmour vd., 2007: 336).

Ölkemizde 2001 yılından bu yana lejyoner hastalığı, bildirim zorunlu hastalıklar listesinde yer almaktadır. 2008 yılı sağlık istatistiklerinde, kızamık, AIDS, hepatit B, tüberküloz vb. birkaç hastalığın detayı verilmişken lejyoner hastalığı "solunum sistemi hastalıkları" kısmında toplamın içinde verildiği anlaşılmaktadır.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı lejyoner bakterisinden dolayı meydana gelecek seyahat ilişkili lejyoner hastalığından korunma ve kontrol yöntemlerinin alanda uygulanma biçimi, elde edilecek verilerin analizi ile sonuçlarına göre iyileştirici ve geliştirici önerileri sunmaktır.

Bu nedenle (alanda) Kuşadası ve Bodrum bölgesinde, 2007, 2008 ve 2009 yıllarında seçilmiş konaklama işletmelerinin, mayıs ve ekim (yaz sezonu) dönemlerindeki klor oranı ve suyun sıcaklığı verilerinden elde edilen bilgiler SPSS ile analiz edilerek yorumlanmış ve sonuçlarına göre öneriler geliştirilmiştir.

YÖNTEM

2007, 2008 ve 2009 yılları mayıs-ekim döneminde Kuşadası ve Bodrum bölgelerinden seçilen konaklama işletmelerinden "Lejyoner Hastalığı Mücadelesi" için klor (kimyasal mücadele için serbest klor) ve sıcak su derecelerinin (termal mücadele) kayıt edildiği raporlar incelenmiştir. Sudaki serbest klora bakılırken veya sıcak suyun derecesi ölçülürken, dokümanları incelenen firmanın sorumlu mühendisi ilgili otelin teknik servis sorumlusu ile beraber ölçme işlemini gerçekleştirmiştir. Ölçüm sonuçları ilgili firma tarafından otelin üst yönetimine rapor edilmiştir. Bu raporlar oteller ile yapılan sözleşmeler gereği 3 sene boyunca saklanmaktadır. İsim vermeden sadece ölçüm sonuçları dikkate alınmıştır.

Sağlık Bakanlığı, Yöresel Otelciler Dernekleri, Yöresel Departman Müdürleri Dernekleri (özellikle Teknik Servis Müdürleri dernekleri), Tur Operatörleri, Danışman Firmalar ve Otelciler lejyoner hastalığının önemini kavratmak adına çalışanlara yönelik eğitimler düzenlemektedirler. Bu eğitimleri alan, Kuşadası ve Bodrum bölgelerindeki oteller ve otellerin tuttukları lejyoner kayıtlarının incelenmesi yöntemi seçilmiştir.

Klor ölçümünde ticari şekilde sunulan (Lovibond veya Palintest marka) DPD1 tabletleri kullanılmıştır. Kullanma talimatlarında da yazıldığı üzere, 10 ml. örnek suya (son kullanma tarihi geçmemiş) 1 tablet atılmıştır. Su örneği alınırken hazır kit kabının temiz olması (birkaç kez durulanarak) sağlanmıştır. Tablet atılırken elle temas ettirilmemiştir. Tablet hızla suda çözülmeye başladıktan sonra, suda serbest klorun olması durumunda pembe renk oluşmaya başlamaktadır. Renk değişimi olmaması durumunda serbest klorun olmadığı anlaşılmıştır. Tablet 30 saniye içinde erimektedir. Oluşan renk, hazır verilen skala ile karşılaştırılarak sudaki serbest klor (ppm-parts per million-milyonda bir birim) ölçülmüştür. Almanya'da üretilip otellerde sıklıkla kullanılan "Lovibond Pooltester DPD1 " tabletlerinin ülkemizdeki TS EN ISO 7393-2 (su kalitesi- serbest klor ve toplam klor tayini) standardına karşılık gelen uluslararası standartlardan biri olan ISO 7393/2'de bahsi geçen normlarda üretildiği üretici beyanından anlaşılmaktadır. Buna ilaveten tabletlerin aynı zamanda EPA (U.S.A. - Environmental Protection Agency- A.B.D Çevre Bakanlığı) onaylı olduğu katalog bilgisinde yer almaktadır (Lovibond Tintometre, 2010; Palintest, 2010).

Su sıcaklığı ölçümünde ayda bir kez doğrulaması yapılmış probe (saplamalı) termometre kullanılmıştır. Doğrulamada termometre önce buzlu suya batırılmış ve -1 °C ile +1 °C arasını göstermesi durumunda uygunluğu kayıt edilmiştir. Ardından kaynayan suya batırılmış ve 99 °C ile 101 °C arasını göstermesi durumunda uygun çalıştığı kabul edilmiştir. Bu aralıklar dışında ölçüm yapılmışsa

termometre kullanılmamakta ve yenisi ile değiştirilmektedir. Kalibrasyon yapılabilen termometreler ise uygun laboratuarlara yollanmış, kalibrasyon belgeleri saklanmıştır. Musluk açıldığı zaman maksimum 2 dakika beklenmiş ve su sıcaklığı ölçümü daha sonra gerçekleştirilmiştir (Food Standarts Agency, 2006: 105).

Klor tespit edilen örnekler “var”, tespit edilmeyen örnekler ise “yok” şeklinde kayıt altına alınmıştır. Soğuk suda aranan ideal oran 0,4 ppm ile 0,6 ppm arasında olması arzu edilse de bakıldığında 0,1 ppm serbest klor var kabul edilmiştir. Sıcak suyun derecesi 50 °C ve üstü “var”, 49,9 °C ve altları “yok” olarak kabul edilmiştir.

Sıcak su otelin herhangi bir noktasından her hangi bir saatte, musluğun açılmasıyla 1 dakika akmasına izin verilerek probe (saplamalı) termometre ile ölçülmüştür. Termometrelerin aylık doğrulama testleri yapılmış ve dökümanite edilmiştir. 1 dakika akmasına izin verilen soğuk suda bakılan serbest klor miktarı Lovibond veya Palintest firmasınca üretilen DPD1 test haplarıyla ve kiti ile yapılmıştır. Soğuk sudan kit marifetiyle örnekler alınmıştır. Kitin temizliği, suyun kitteki işaret kadar alınmasına dikkat edilmiştir. Hap atıldıktan sonra çıkan renk, verilen skala ile karşılaştırılmış ve kaydı tutulmuştur.

Sezon başlarında eğitimlerin verilmesi ile beraber lejyoner hastalığı konusunda kullanma suyundaki klor ve sıcak suyun derecesi konusunda kritik limitler verilmiş, 7 gün 24 saat buna uyulması istenmiştir. Haberli olarak gerçekleştirilen ziyaretlerde otel yetkilileri ile beraber ölçümler yapılmış ve otel üst yönetimine raporlanmıştır. Bu veri seti SPSS 15.00 (Statistical Programme for Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir.

Örnekleme

Son 3 yılın lejyoner hastalığı önlemlerinin araştırılacağı otellerin dokümanlarının inceleneceği şirketin çalıştığı oteller 2 ana bölgede toplanmış durumdadır. Bunlardan bir tanesi Ürkmez-Davutlar kıyı şeridinde bulunan oteller iken -ki Kuşadası bölgesi olarak anılacaktır, diğeri Bodrum yarımadası üzerinde kurulu oteller olarak seçilmiştir. Dokümanları incelenecek firmanın eşme, Fethiye ve Didim bölgeleri otel sayılarının Kuşadası ve Bodrum’a nazaran çok az olmasından dolayı dikkate alınmamıştır. Belgeleri incelenecek firmanın Antalya gibi (Akdeniz Bölgesinde) turizmin nispeten (Kuşadası’na ve Bodrum’a oranla) kapasite, gelen turist sayısı ve benzeri bakımlardan geliştiği ve iklim olarak daha sıcak bölgelerinde anlaşmalı otelleri bulunmamaktadır.

Dokümanları incelenecek firmanın bu bölgelerdeki anlaşmalı olarak çalıştığı tüm oteller dikkate alınmıştır. Otellerin Bodrum’da kurulu 2 adet 3 yıldızlı oteli

hariç tamamı denize sıfırdır. Otellerin tamamı her şey dahil sistemi ile çalışmaktadır. Otellerden Kuşadası bölgesindeki 1 adet 5 yıldızlı otel hariç tamamı sezonluk olarak (mayıs-ekim döneminde) açık kalmaktadır. Kış döneminde otellerin teknik servis departmanları çalışmaya devam etmektedirler.

Tablo.1. Örnek alınan otellerin yıllara ve yıldızlarına göre dağılımı

Yöre	Yıl	Otel Sayısı	5 yıldız	4 yıldız	3 yıldız	Tpl Yatak
Kuşadası	2009	10	3	4	3	6.324
Bodrum	2009	11	2	6	3	4.170
Kuşadası	2008	7	2	4	1	5.182
Bodrum	2008	6	3	2	1	1.928
Kuşadası	2007	7	2	4	1	5.182
Bodrum	2007	3	1	2		1.018

Örnelemeye alınan otellerin tamamı Turizm Bakanlığı'ndan belgelidir. 3, 4 ve 5 yıldızlı otellerdir. Otellerin tamamı ağırlıklı olarak dış pazarlarla çalışmaktadır. Otellerin arasında 1 veya 2 yıldızlı otel yoktur. Tabloda 5 yıldızlı oteller (5), 4 yıldızlı oteller (4), 3 yıldızlı oteller (3) şeklinde gösterilmiştir.

Ağırlıklı İngiliz pazarı, ardından Belçika-Hollanda-Almanya ağırlıklı, ardından karma (İngiliz, Belçika, Almanya, Hollanda, Rusya veya Balkan pazarı ve diğer pazarlardan kurulu) bir pazar bölümlenmesine sahiptirler.

Örnekler otellerin açık olduğu dönemleri kapsamıştır. Kuşadası'nda kurulu 5 yıldızlı otel hariç tamamı mayıs-ekim döneminde açık sezonluk otellerdir. Örnek olarak alınan raporlar 2007, 2008 ve 2009 yıllarını kapsamaktadır.

Suda klorun ölçülmesinde gözle kontrol yapılması, yanlıya neden olabileceğinden kısıtlılık olarak görülmüştür. Araştırmanın sonuçlarının geneli yansıtması mümkün değildir. Örnek seçimi belirli bir yöntemle göre değildir. Araştırmanın 3 yıl boyunca turizm sezonunda yapılması çalışmanın güçlü yanındır.

Hipotezler

Seyahat ilişkili lejyoner hastalığı, korunma ve kontrol yöntemleri kapsamında ele alınan klor oranı ve su sıcaklığının Kuşadası ve Bodrum yörelerinde bulunan otellerden alınan örneklerin analizleri aşağıdaki hipotezler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

H₁: Otel yıldızlarına göre klor oranı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: Otel yıldızlarına göre sıcak su dereceleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₃: Otel yıllarına göre klor oranı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₄: Otel yıllarına göre sıcak su dereceleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₅: Klor oranı ve sıcak su dereceleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

ÇÖZÜMLEME VE BULGULAR

2009 yılında hem Kuşadası hem de Bodrum bölgesinde, seçilen otellerin tamamında hem klorun olduğu hem de sıcaklığın uygun olduğu bir ay tespit edilememiştir.

Tablo 2. Klor çıkmayan ve sıcak su 50 °c'nin altında tespit edilen otel sayıları

2009	Mayıs	Hazir.	Tem.	Ağus.	Eylül	Ekim
Klor	6 (4+2)	8 (2+6)	9 (5+4)	6 (3+3)	7 (2+4)	5 (1+4)
Sıcak Su	3 (1+2)	6 (3+3)	4 (2+2)	6 (3+3)	6 (3+3)	3 (1+2)
2008	Mayıs	Hazir.	Tem.	Ağus.	Eylül	Ekim
Klor	2 (2+0)	6 (2+4)	3 (1+2)	2 (0+2)	6 (3+3)	2 (2+0)
Sıcak Su	0 (0+0)	5 (3+2)	3 (1+2)	5 (3+2)	6 (2+4)	5 (3+2)
2007	Mayıs	Hazir.	Tem.	Ağus.	Eylül	Ekim
Klor	2 (2+0)	3 (1+2)	2 (2+0)	3 (3+0)	3 (3+0)	5 (2+3)
Sıcak Su	1 (1+0)	2 (2+0)	4 (4+0)	4 (4+0)	4 (3+1)	4 (3+1)

Tablo 2'ye göre 2009 yılı mayıs ayında klor bazında parantez içindeki ilk rakam Kuşadası'na ikinci rakam Bodrum bölgesine ait olmak üzere topl 6 adet (4 Kuşadası, 2 Bodrum bölgesi olmak üzere) uygunsuzluk çıkmıştır.

2009 yılında mayıs-ekim döneminde 21 otele toplam 106 kez ziyarete gidilmiştir. Ziyaretlerin 47'sinde (%44) ya klor eksik, ya sıcak su 50 °C'nin altında ya da her ikisi birden şeklinde uygunsuzluk tespit edilmiştir. Uygunsuzlukların bölgesel dağılımında Bodrum bölgesinde 27 uygunsuzlukla (%57), Kuşadası'nda ise 20 uygunsuzluk, (%43) tespit edilmiştir.

2008 yılında mayıs-ekim döneminde 16 otel toplam 82 kez ziyaret edilmiş olup, 32 ziyarette (%39) klor, sıcak su veya ikisinin de uygun olmadığı bir eksiklik tespit edilmiştir. Uygunsuzlukların bölgesel dağılımında 2008 yılında Kuşa-

dası'nda 17 uygunsuzluk (%53), Bodrum'da ise 15 uygunsuzluk, (%47) tespit edilmiştir.

2007 yılında mayıs-ekim döneminde 13 otele toplam 66 kez ziyaret gerçekleştirilmiş, bunların 26'sında klor veya sıcak su, veya her ikisi kaynaklı uygunsuzluk (%51) tespit edilmiştir. Kuşadası'nda 20 adet (%76), Bodrum'da ise 6 adet (14) ziyarette uygunsuz hizmet sunulduğu tespit edilmiştir.

Son 3 yılın toplam rakamlarına bakıldığında, gerçekleşen toplam 254 otel ziyaretinde klor veya sıcak su uygunsuzluğu (veya her ikisinin uygunsuzluğu) rakamı 105 (%41) dir. 10 otelden 4 otel, eğitim verilmesine rağmen, bu konuda Sağlık Bakanlığı'nca genelge yayınlanmasına rağmen su dezenfeksiyonuna önem vermemektedir. Her ne kadar tüm bölge hakkında genel bir yargıya varmak mümkün olmasa da uygulamalar hakkında ön fikir vermesi bakımından anlamlıdır.

Uygunsuzluklara ayrı ayrı bakıldığında ise 79 klor uygunsuzluğu (%52) ve 71 sıcak su uygunsuzluğu (%48) olarak toplam 150 farklı uygunsuzluk tespit edilmiştir. Yaklaşık yarı yarıya olması hem sıcak su hem de klorun aynı ölçüde önemsendiğinin göstergesi sayılabilir.

2007 yılı ve 2008 yılı kontrol edilen otel sayılarına bakıldığında az gibi görünse de 2009 yılında 2 katına çıkan otel sayısı ile karşılaşılabilecek durum hakkında ön bilgileri taşımaktadır. Haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarında, sezonun yoğun geçtiği dönemlerde uygunsuzluklar diğer dönemlere nazaran daha da artmaktadır.

Araştırma kapsamında 23 otelin demografik değişkenlerini incelemek amacıyla frekans analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda elde edilen bulgular tablolarda incelenmiştir. Tablo 3'te araştırma dâhilinde alınan otellerin yörelerine ve yıldızlarına göre dağılımı incelenmiştir. Lejyoner hastalığının seyahat ilişkili kısmının ilk farkındalığı yüksek kapasiteli oteller oluştururken, yıllar içinde önce 4 yıldızlı otellere ardından 3 yıldızlı otellere kadar genişleme eğilimi göstermiştir. İleriki yıllarda tur operatörü, müşteri (tüketici) veya otelcinin de talepleriyle 2 ve 1 yıldızlı oteller, ardından belediye belgeli oteller, daha sonra halk sağlığı dikkate alınarak tüm riskli alanlarda yaygın hale geleceği sanılmaktadır.

Tablo 3. Araştırmaya katılan otellerin yöreleri ve yıldızlarına göre dağılımı

Yöre	Frekans	Yüzde (%)
Kuşadası	11	47,83

Bodrum	12	52,17
Toplam	23	100,0
Yıldız		
3 yıldız	6	26,09
4 yıldız	11	47,83
5 yıldız	6	26,09
Toplam	23	100,0

Araştırma kapsamında otellerin kullanma sularının sıcaklıkları ve klor miktarları ölçülmüştür. Tanımlayıcı istatistik ile klor ve sıcaklıkların ortalama minimum ve maksimum değerleri, ortalamaları ve standart sapmaları tespit edilmiştir.

Tablo 4. Tanımlayıcı istatistikler

	<i>N</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Standart Sapma</i>
Klor	254	0,0	3,0	,623	0,6863
Sıcaklık	254	30	82	51,74	6,383

Tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen bulgulara göre sularda ölçülen minimum klor düzeyi 0,0, en yüksek klor düzeyi ise 3,0'tür. Ortalama klor değer 0,62 düzeyindedir. Sudaki klor düzeylerinin standart sapması incelendiğinde ise bu değerin 0,69 olduğu görülmektedir. Tanımlayıcı istatistikle incelenen diğer bir değişken ise sıcaklıktır. Sıcaklık değerinin en düşük 30 °C, en yüksek ise 82 °C olduğu saptanmıştır. Ortalama olarak sıcaklık düzeyi 51,74 °C'dir. Su sıcaklığının standart sapma değeri ise 6,38 °C'dir.

Araştırma gerçekleştirilen otellerin yıldızlarına göre klor ve sıcaklık değerleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı tespit edilebilmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir. ANOVA testinden elde edilen bulgulara göre hem klor hem de sıcaklık değişkenleri için anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Değişkenlerin otellerin yıldızlarına göre ANOVA testine ilişkin tanımlayıcı istatistikleri

Değişkenler	Yıldız	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	p
Klor	3 yıldız	48	,356	,5210	,0752	0,001
	4 yıldız	132	,760	,7823	,0681	
	5 yıldız	74	,551	,5230	,0608	
	Toplam	254	,623	,6863	,0431	
Sıcaklık	3 yıldız	48	48,90	7,274	1,050	0,003
	4 yıldız	132	52,39	6,497	,565	
	5 yıldız	74	52,43	4,980	,579	
	Toplam	254	51,74	6,383	,400	

ANOVA Testi'nde gruplar arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit edebilmek için varyans homojenliği testi yapılmıştır. Otellerin yıldızlarına göre klor oranları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=6,967$ ve $p= 0,001$). Tablo 5'ten de anlaşılacağı gibi 3 yıldızlı otellerde klor ortalaması 0,36, 4 yıldızlı otellerde klor ortalaması 0,76 ve son olarak 5 yıldızlı otellerde klor ortalaması 0,55'tir.

Tablo 6. Klor değişkeni için yıldızlara ilişkin Tamhane's T2 Testi

KLOR - Tamhane's T2

(I) Yıldız	(J) Yıldız	Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	p
3 yıldız	4 yıldız	-,4036	,1014	,000
	5 yıldız	-,1951	,0967	,133
4 yıldız	3 yıldız	,4036	,1014	,000
	5 yıldız	,2085	,0913	,069
5 yıldız	3 yıldız	,1951	,0967	,133
	4 yıldız	-,2085	,0913	,069

Klor oranlarının hangi basamağa giren otellerde farklılık gösterdiğini tespit etmek amacıyla Post Hoc testi uygulanmıştır. Bunun için varyans homojenliği sınanmış ve hangi otellerin yıldızları arasında farklılık olduğunu tespit edebilmek için Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tablo 6'da da görüldüğü gibi, bu test sonucuna göre 3 yıldızlı oteller ile 4 yıldızlı otellerin klor oranları arasında da anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,001$). 3 yıldızlı ve 5 yıldızlı ya da 4 yıldızlı ve 5 yıldızlı oteller arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Bu anlamlı farklılık 3 yıldızlı otellerin oda sayılarının 4 yıldızlı otellere oranla az olması, tur operatörü satış fiyatlarının da 4 yıldızlı otellere oranla çok daha düşük kalması, dolayısı ile operasyonel iş gücü ve sarf malzeme anlamında 4 yıldızlı otellere oranla daha düşük bütçelerle çalıştıklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Sıcaklık değişkeni için otel yıldızlarına ilişkin Tamhane's T2 testi

<i>Sıcaklık - Tamhane's T2</i>				
(I) Yıldız	(J) Yıldız	Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	p
3 yıldız	4 yıldız	-3,498	1,192	,013
	5 yıldız	-3,537	1,199	,013
4 yıldız	3 yıldız	3,498	1,192	,013
	5 yıldız	-,038	,809	1,000
5 yıldız	3 yıldız	3,537	1,199	,013
	4 yıldız	,038	,809	1,000

Otellerin yıldızlarına göre sıcaklık değerleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=6,133$ ve $p=0,003$). Tablo 5'ten de anlaşılabileceği gibi 3 yıldızlı otellerde sıcaklık değerleri ortalaması $48,9$ °C, 4 yıldızlı otellerin sıcaklık değerleri ortalaması $52,39$ °C ve son olarak 5 yıldızlı otellerde sıcaklık değerleri ortalaması $52,43$ °C'tür.

Sıcaklık değerlerinin hangi basamağa giren otellerde farklılık gösterdiğini tespit etmek amacıyla Post Hoc testi uygulanmıştır. Bunun için varyans homojenliği sınanmış ve hangi otellerin yıldızları arasında farklılık olduğunu tespit edebilmek için Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tablo 7'de de görüldüğü gibi, bu test sonucuna göre 3 yıldızlı oteller ($p=0,013$) ile 4 yıldızlı otellerin ve 3 ve 5 yıldızlı otellerin ($p=0,013$) sıcaklık değerleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. 4 yıldızlı ve 5 yıldızlı oteller arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu sonuçlarda 3 yıldızlı otellerin oda sayıları ve satış fiyatları, dolayısı ile çalıştırdıkları personel sayıları, harcama bütçelerinin 4 ve 5 yıldızlı oteller oranla daha düşük olduğunu açıklamaktadır. Bu bulgular ışığında H_1 ve H_2 kabul edilmiştir.

Tablo 8. Değişkenlerin otellerin yıllarına göre ANOVA testine ilişkin tanımlayıcı istatistikleri

Değişkenler	Yıl	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	p
Klor	7 yıl	62	,794	,8922	,1133	0,008
	8 yıl	82	,688	,5787	,0639	
	9 yıl	110	,478	,5984	,0571	
	Toplam	254	,623	,6863	,0431	

Değişkenlerin otellerin yıllarına göre ANOVA testine ilişkin istatistikler incelendiğinde sadece klor değişkeni için anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 8). Otellerin yıllarına göre klor oranları arasında anlamlı bir farklılık olduğu

tespit edilmiştir ($F=4,874$ ve $p= 0,008$). 2007 yılında klor ortalaması 0,79, 2008 yılında klor ortalaması 0,69 ve son olarak 2009 yılında klor ortalaması 0,48' dir.

Tablo 9. Klor değişkeni için yıllara ilişkin Tamhane's T2 testi

<i>KLOR - Tamhane's T2</i>				
(I) Yıl	(J) Yıl	Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	p
7 yıl	8 yıl	,1057	,1301	,803
	9 yıl	,3154	,1269	,044
8 yıl	7 yıl	-,1057	,1301	,803
	9 yıl	,2096	,0857	,045
9 yıl	7 yıl	-,3154	,1269	,044
	8 yıl	-,2096	,0857	,045

Klor oranlarının hangi yıllarda farklılık gösterdiğini tespit etmek amacıyla Post Hoc testi uygulanmıştır. Bunun için varyans homojenliği sınanmış ve hangi yıllar arasında farklılık olduğunu tespit edebilmek için Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Tablo 9'da da görüldüğü gibi, bu test sonucuna göre 2009 yılındaki klor ortalaması ile hem 2007 yılındaki ortalama ($p=0,044$) hem de 2008 yılındaki ortalamanın ($p=0,045$) farklı olduğu tespit edilmiştir. 3 yıldızlı oteller ile 4 yıldızlı otellerin klor oranları arasında da anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,001$). 2007 ile 2008 yılları arasındaki ortalama da herhangi bir farklılık tespit edilememiştir. Bu bulgular ışığında H_3 kabul ve H_4 reddedilmiştir.

Tablo 10. Korelasyon çözümlemesi

	KLOR	SICAKLIK
Klor	1	
Sıcaklık	,248	1

* $p<0,05$

İki değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve düzeyini belirleyebilmek amacıyla korelasyon çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Klor ile sıcaklık arasında pozitif yönde düşük korelasyon olduğu Tablo 10'de yer alan korelasyon çözümlemesi tablosunda görülmektedir ($p<0,001$ ve $r =,248$). Korelasyon analizinden elde edilen bulgular doğrultusunda H_5 kabul edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde hızla gelişen teknoloji ile beraber seyahat endüstrisi de olumlu ve olumsuz şekilde etkilenmektedir. Bu güne değin tanısı konamayan hastalıklar-daki tıbbi gelişmeler dolaylı veya dolaysız şekilde; seyahat edenleri ve sektörde mal ve hizmet üretenleri de etkilemektedir. Ulaştırma hizmetlerindeki tüketici lehine iyileştirmeler seyahat olgusuna yönelmeyi arttırmaktadır. Böylelikle belirli bir yöredeki olası potojenler hareket yüzünden taşınabilmekte, daha büyük kitlelere etki edebilmektedir. Yapılan alan araştırmasında ortaya çıkan sonuçları sıralamak gerekirse;

Örnek alınan otellerde EWGLI ve Sağlık Bakanlığı'nın talep ettiği, kullanma suyuunda klor bulundurma ve sıcak suyun en az 50 °C sunulması kıstasına bakılmıştır. 2007, 2008 ve 2009 yıllarının toplu sonuçlarına bakıldığında, gerçekleşen toplam 254 otel ziyaretinde bunlardan en az birinin uygunsuzluğunun sayısı 105 (%41)' dir. ANOVA testine göre özellikle üç yıldızlı otellerin dört yıldızlılara göre klor kullanımları anlamlı bir şekilde daha düşüktür. Su sıcaklıkları ise hem dört hem de beş yıldızlı otellere göre anlamlı bir şekilde düşük çıkmıştır. Çalışma yılı daha az olan yeni otellerin, klor konusunda daha duyarlı oldukları anlamlı çıkan istatistiklerden anlaşılmaktadır. Her 10 otelden 4' ü bu konuda bilgilendirilmiş olmasına rağmen, gerekleri yerine getirmediikleri saptanmıştır.

Otellerde denetimin nasıl ve kim tarafından yapılacağı açık değildir. Denetim sonuçlarına göre veya otelden dolayı lejyoner hastalığına yakalanmış olduğu tespit edilen bir vakada otelciye herhangi bir yaptırım belirlenmemiştir.

Lejyoner hastalığı konusunda turizm sektörünün dış denetim alma zorunluluğu yoktur. Tur operatörleri ile ilişkisini iyi tutmak adına belirli bir yatak sayısının üzerindeki tesisler özel bağımsız dış denetim firmalarına başvurmaktadır.

Özellikle konaklama sektöründe küçük ve orta boy işletmelerde (1,2,3 yıldızlı oda sayısı-30-50 oda arası, apart oteller, butik oteller) Lejyoner hastalığı ile farkındalık (tur operatörleri ile sıklıkla çalışmamaları da önemli bir etkindir) yok denecek düzeydedir.

Sivil inisiyatif yoktur. Lejyoner hastalığının halk sağlığı dolayısı ile turist sağlığı açısından gündemde tutulması, toplumda bilinç yaratılması, düzenlenecek veya yeni hazırlanacak politikalarda etkinlik sağlanması için kurulmuş sivil toplum kuruluşu yoktur.

KAYNAKÇA

- DSÖ. (2007). *Legionella And The Prevention Of Legionellosis*. (Ed. Bartram J, Chartier Y, Lee V, Pond K, Lee S) WHO Library Cataloguing-in-Publication Data.
- Food Standarts Agency. (2006). *Food Safety Assurance System*. Scotland.
- Gilmour M, Bernard K, Tracz D, Olson A, Corbett C, Burdz T., vd., (2007). Molecular typing of a Legionella pneumophila outbreak in Ontario, Canada, *Journal of Medical Microbiology*, 56: 336–341.
- Hsu B, Lin C, Shih F, (2009). Survey of pathogenic free-living amoebae and Legionella spp. in mud spring recreation area, *Water Research*, 43: 2817–2828.
- Tijet N, Tang P, Romilooowych M, Dunca C, Ng V, Fisman D ve ark. (2010). New Endemic Legionella pneumophila Serogroup I Clones, Ontario, Canada, *Emerging Infectious Diseases*, 16(3): 447-453.
- Zeybek Z. (2000). İstanbul'da Binaların Su Sistemlerinin Lejyonella Bakterilerinin Araştırılması (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- DSÖ, (2007), İçme Suyu Sanitasyonu, Erişim: http://www.who.int/water_sanitation_health/dwq/en/admicrob4.pdf (27.05.2010).
- EWGLI, (2006), The European Working Group for Legionella Infections , “Information for Owners and Managers of Hotels and Other Accommodation Sites: Minimising the Risk “ , Fact Sheet, Erişim: http://www.ewgli.org/data/factsheets/info_for_hoteliers.pdf (27.05.2010).
- Lovibond Tintometre (2010). Erişim: http://en.lovibond.com/?page_id=29 (17.06.2010).
- Palintest (2010). Erişim: <http://www.palintest.com.tr/hakkimizda/> (07.06.2010)
- Vural T., Köse E. (2004). Lejyonella hastalığı ve Turizm, *Ankem Dergisi*, 18(3), 184-187. Erişim: http://www.ankemdernegi.org.tr/ANKEMJOURN_ALPDF/ANKEM_18_3_184_187.pdf (18.04.2007).
- WTO Highlights, (2008). Erişim: http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/highlights/UNWTO_Highlights09_en_LR.pdf (09.06.2009).
- Yüregir O, Oral M, Kalan O, A. Decision Support System for Preventing Legionella Disease. *J Med Syst. On Line*, Erişim: <http://www.springerlink.com/content/f2608548452rq3q7/fulltext.pdf> (25.05.2010).

Sokak Çocuklarına Yaptırılan Rekreasyon Aktivitelerinin Yaşam Doyum Düzeylerine Etkisi

Nursel KAYALI

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü

Menşure AYDIN

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Karamürsel Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü
E-posta: mensureaydin@yahoo.com

Betül BAYAZIT

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: betul.bayazit@kocaeli.edu.tr

Bergün MERİÇ BİNGÜL

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Karamürsel Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü

ÖZ

Araştırmanın amacı sokak çocuklarına yaptırılan serbest zaman etkinliklerinin yaşam doyum düzeylerine etkisinin incelenmesidir. SHÇEK 80.Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezine gelen yaş ortalamaları 12 ± 26 olan 27 erkek çocuğa kurumun anlaşmalı olarak kullandıkları açık ve kapalı spor tesislerinde haftada 2 gün, 2 saat olmak üzere toplam 8 hafta rekreasyon aktivitelerinden; eğlenceli atletizm, yaratıcı drama, eğitsel oyunlar, el becerilerini geliştirici oyunlar oynatılmıştır. Program öncesi ve sonrası yaşam doyum düzeylerini belirlemek amacıyla Diener, Emmons, Larsen ve Griffin tarafından geliştirilen ve Köker tarafından Türkçeye uyarlanmış yaşam doyum ölçeği uygulanmıştır. Aktivite başlangıç ve bitimindeki gelişimlerin belirlenmesi için yapılan wilcoxon testi sonucunda anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.01$). Bu da bize sokak çocuklarına yapılan rekreasyon etkinliklerinin yaşam doyumlarında olumlu etkileri olduğunu göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Sokak çocukları, yaşam doyum.

GİRİŞ

Yaşam doyumu bireyin ruh sağlığını ve toplumsal ilişkilerini etkileyen en önemli etmenlerden biridir. Doyum, beklentilerin, gereksinimlerin, istek ve dileklerin karşılanmasıdır. "Yaşam doyumu" ise, bir insanın beklentileriyle (ne istediği), elinde olanların (neye sahip olduğu) karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonuçtur. Diğer bir deyişlekişinin beklentilerinin, gerçek durumla kıyaslanmasıyla ortaya çıkan sonucu gösterir. Yaşam doyumu denildiğinde, belirli bir duruma ilişkin doyum değil, genel olarak tüm yaşantıdaki doyum anlaşılır. Mutluluk, moral vb. gibi değişik açılardan iyi olma halini ifade eder. Bir başka tanımlamada yaşam doyumu, kişinin iş, boş zaman ve diğer zaman dilimlerindeki yaşamına gösterdiği duygusal tepki veya tutumu olarak tanımlanmaktadır (Şener 2009).

Bizim araştırmamızın da amacı sokak çocuklarına yapılan rekreasyon etkinliklerinin yaşam doyumlarına etkilerini araştırmaktır.

LİTERATÜR TARAMASI

Milletler, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 27.1.1995'ten bu yana 18 yaşın altındaki her birey çocuk statüsünde kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, ailesi ile bağları kopmuş ve zamanının tümünü sokakta geçiren, yani sokakta yaşayan çocukları "sokağın çocukları" olarak tanımlıyor. Günün bir kısmını sokakta geçirmekle beraber, ailesi ile bağları kopmamış çocuklara "sokaktaki çocuklar deniyor.

Dünya Sağlık Örgütüne (2003) göre; genel olarak çocukların sokakta olma nedenleri arasında; kendileri için para kazanma ve ailelerine bu konuda yardımcı olma, barınacak yer bulma, aile içi sorunlardan kurtulma, ev işlerinden kurtulma ve çocuk kurumlardan kurtulma gibi etkenler bulunmaktadır (Kızmaz ve Bilgin 2010).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma Deseni

Çalışmalara başlamadan önce çalışmanın yapılacağı kurumdan izin alınarak programa katılacak öğrenciler çalışmanın amacı, içeriği ve kapsamıyla ilgili bilgiler verilmiştir. 80. Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde ve kurumun anlaşmalı açık ve kapalı spor tesislerinde haftada 2 gün, 2 saat olmak üzere toplam 8 hafta rekreasyon aktivitelerinden eğlenceli atletizm, yaratıcı drama, eğitsel oyunlar, el becerilerini geliştirici oyunlar oynatılmıştır.

Veri toplama aracı

8 haftalık program öncesi ve sonrası yaşam doyum düzeylerini belirlemek amacıyla Diener, Emmons, Larsen Ve Griffin tarafından geliştirilen ve Köker tarafından Türkçeye uyarlanmış yaşam doyum ölçeği uygulanmıştır. "Yaşam Doyum Ölçeği", 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 7 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen likert tipinde 5 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Her bir maddeden alınan puanlar 1 ile 7, toplam puan ise 1-35 arasında değişebilmektedir. Ölçekten alınan 7 puan ve altının düşük, 13 puan ve üstünün yüksek yaşam doyumunu, 8- 12 arasında kalan puanların orta düzeyde bir yaşam doyumunu gösterdiğini bildirilmektedir.

Anketlerden elde edilen veriler SPSS 13,0 paket programında değerlendirilerek; frekans, yüzde değerleri alınmış, aktivite başlangıç ve bitimindeki gelişim farklılıkları wilcoxon testi ile belirlenmiş ve anlamlılık değerleri ($p < 0,01$) olarak alınmıştır.

Örneklem

Araştırmaya 80.Yıl Çocuk ve Gençlik Merkezi'ne gelen yaş ortalamaları 12 ± 26 olan 27 erkek çocuğu alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın elde edilen istatistiksel verilerde yaşam doyum ölçeği frekans değerleri ve t test sonuçları.

Tablo1. Yaşam doyum ölçeği ön test son test frekans değerleri

		Yaşam Doyum Ölçeği Ön Test Yaşam Doyum Ölçeği Son Test			
		F	%	F	%
Yaşam Doyum Ölçeği Puanları	7	1	3,7	-	-
	8	2	7,4	-	-
	9	1	3,7	-	-
	10	1	3,7	-	-
	12	1	3,7	-	-
	13	4	14,8	2	7,4
	14	5	18,5	4	14,8
	15	4	14,8	4	14,8
	16	1	3,7	5	18,5
	17	2	7,4	1	3,7
	18	1	3,7	3	11,1

19	-	-	2	7,4
20	-	-	2	7,4
21	1	3,7	1	3,7
22	-	-	1	3,7
23	1	3,7	-	-
24	1	3,7	1	3,7
26	1	3,7	-	-
28	-	-	1	3,7
Total	27	100,0	100,0	100,0

Tablo 2. Ön test son test wilcoxon test sonuçları

Yaşam doyum ölçeği ön test son test	
Z	-3,816 ^a
P	0,000*

* $p < 0,01$

Tablo 2'deki verilere göre, ön test ile son test puanları arasında anlamlı bir fark çıkmıştır ($p < 0,01$).

Literatürde özellikle yoksul ülkelerdeki soka çocuklarının yüzde dağılımları, sokağa itilme nedenleri, sokakta çocukların çalışma koşulları, hangi alanlarda çalıştıkları, çocuğu sokakta bekleyen riskler ve bunlardan korunma amaçlı geliştirilen projeler olduğunu görmekteyiz. Bunlardan; sokak çocuklarının suç işleme, risk faktörlerini önlemeye yönelik geliştirilmiş projeler (WHO 2002), sokak çocuklarına umut verici uygulama ve yaklaşımlar için multi dsipliner çalışmaların yapıldığı projeler (Wolpi 2002) örnek verebiliriz. Bunun dışında çocuklara yapılan egzersiz programlarının kronik hastalıklardan korunmada önemi (Sotthern ve diğerleri 1999), gençlerde fiziksel aktivitelerin yaşam doyum üzerine etkileri (Rech ve diğerleri 2011) vb. çalışmalar bulunmaktadır.

Afrika'da sokak çocuklarına yaptırılan Tai CHi programının değerlendirildiği bir çalışmada; 16 haftalık tai chi egzersiz programı öncesi ve sonrası yapılan psikolojik iyilik halini ölçen test programa katılan çocukların psiko-sosyal ve fiziksel olarak geliştiği ve yaşam kalitelerinin arttığını belirtmişlerdir (Naidoo 2008).

Ülkemizde sokak çocukları ile ilgili yapılan çalışmalar bakıldığında daha çok; sokakta yaşayan çocukların davranış bozuklukları (Öztürk 2007), sokakta çocukları bekleyen riskler (Eminağaoğlu 2006), çocuğu sokağa iten nedenler (Işık

2007), sokak çocuklarının rehabilitasyonu (Orhan 2003) gibi sosyal hizmet alanlarında yapıldığı görülmektedir. Sokak çocuklarına yapılan rekreasyon aktiviteleri ve yaşam doyumundaki değişimlere yönelik çalışmalar çok az bulunmaktadır.

Yaşam doyum üzerine yapılan çalışmalarda ise; huzurevinde kalan yaşlılarda fiziksel aktivitelerin yaşam doyum düzeylerine etkisinin incelendiği bir çalışmada; huzurevinde kalan bayan ve erkek yaşlılara 8 hafta uygulanan egzersiz aktivitelerinin onların yaşam doyum düzeylerini arttırdığı tespit etmişlerdir ($p<0,05$). Çalışma sonucunda kişilerin yaşamlarına ilişkin doyum, mutluluk belirttikleri, psikolojik sağlık ve refahlarının yüksek olabileceği, aktif ve pozitif boş zaman faaliyetlerine katılan bireyler faaliyet sırasında ya da sonrasında olumlu duygular ifade ederek depresyon ve sıkıntılarda azalma olduğunu belirtmiştir (Şener 2009).

Serbest zaman doyumunun yaşam doyumunu ve sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisinin incelendiği çalışmada, serbest zaman doyum düzeyleri arasında cinsiyete göre SZDÖ'nün rahatlatma ve fizyolojik alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulmuşlardır (Gökçe 2008).

Bizim çalışmamızda da sokak çocuklarına yapılan serbest zaman etkinlikleri başlangıç ve bitiminde yaptırılan yaşam doyum ölçeği sonucuna göre yaşam doyum düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,01$). Bu da bize sokakta yaşayan çocuklara yaptırılan rekreasyon faaliyetlerinin yaşam doyumlarında önemli bir gelişim sağladığını göstermektedir.

Sokak çocuklarına yapılan serbest zaman etkinlikleri yaşam doyum düzeyini olumlu yönde etkilemektedir ($p<0,01$).

Sokakta yaşayan çocukların çok yönlü gelişmeleri sağlanarak topluma adaptasyonlarını sağlamak için sokak çocuklarının rehabilitasyonunda rekreasyon etkinliklerini planlı bir şekilde uygulanması sağlanabilir.

Sokak çocuklarının topluma kazandırılmasında üniversitenin diğer birimleri (güzel sanatlar, iletişim fakültesi, eğitim fakültesi) işbirliği yapılarak çok yönlü gelişimleri sağlanabilir.

İş uğraş terapisi, meslek edindirme çalışmaları yapılarak istihdam olanakları sağlanabilir.

Okulunu terk edip sokağı para kazanma aracı olarak kullanmaları engellenerek tekrar okula başlamaları, okul başarılarını arttırmak için eğitim fakültelerinden destek alınması sağlanabilir.

Spora yetenekli olan çocukların lisanslı aktif spora katılımları sağlanabilir.

Sokak çocuklarının tekrar topluma kazandırılabilmesi için sosyal politikalar geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Işık, E., Şahin, M. (2007). Kent Yoksulluğu, Sokak Çocukları ve Suç, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Eminağaoğlu, N. (2006). Güç Koşullarda Kalan Sokak Çocuklarında Dayanıklılık(Basılmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızmaz, Z., Bilgin, R (2010). Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç- Diyarbakır Örneği, *Elektronik sosyal Bilimler Dergisi*: 273-281.
- Köker,S (1991). Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyinin Karşılaştırılması (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü..
- M. S. Sothorn á M. Loftin á R. M. Suskind á J. N. Udall á U. Blecker (1999). The health benefits of physical activity in children and adolescents: implications for chronic disease prevention, *Eur J Pediatr*, 158: 271-274
- Orhan, S (2003). Sokak Çocuklarının Rehabilitasyonu (*Basılmamış Yüksek lisans Tezi*). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, M (2007). *Sokakta Çalışan ve Suç İşlemiş Çocukların Toplumsal ve Bireysel Uyum ve Davranış Bozukluklarının Ölçülmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Rech, C,R., Fermino, R, C., Hallay, P,C, Reis R,S., (2001). Validation And Reliability Of The Satisfaction Scale For Physical Activity İn Adults, *Rev Saúde Pública*, 45 (2)
- Volpi, E (2002). *Street Children: Promising Practices and Approaches*, *The International Bank for Reconstruction Development/The World Bank*, 37 pages. Stock No. 37196
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (2002). Working with Street Children: A training Package on Substance Use, Sexual and Reproductive Health including HIV/AIDS and STDs (WHO/MSD/MDP/00.14).

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Gökçe, H. (2008)http://sbe.pau.edu.tr/tezarsivi/huseyin_gokce.pdf, Erişim Tarihi, 11.02.2012
- Kasatura, İ. <http://www.iticu.edu.tr/yayin/dergi/d2/i%C3%A7indekiler.pdf>, Erişim tarihi 11.02.2012
- Naidoo, Balendran (2008) URI:<http://hdl.handle.net/10530/156>, Erim Tarihi 20.02.2012.
- Şener, A(2009) <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yasamdoyumu.pdf>, Erişim tarihi 11.02.2012.

Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Gelişimlerine Dağcılık Eğitiminin Etkisi

Şentürk KURT

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: senturk@hotmail.com

Betül BAYAZIT

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: betulbayazit@kocaeli.edu.tr

Özlem YENİGÜN

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Karamürsel Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği
E-posta: ozlemnht@hotmail.com

Yavuz TAŞKIRAN

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği
E-posta: ytaskiran@gmail.com

Öz

Araştırmanın amacı, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda okuyan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinde aldıkları dağcılık eğitimlerinin değişimler yaratıp yaratmadığının belirlenmesidir. Çalışma grubunu 2008- 2009 eğitim-öğretim yılında Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'nda öğrenim gören 47 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan ölçme aracı sosyal beceri ölçeğidir (SBÖE). Deneklere 4 ay boyunca dağcılık eğitimi verilmiş, bu eğitimlerin öncesinde ve sonrasında SBÖE envanteri uygulanmıştır. Bu ölçekle elde edilen verilere betimsel istatistiksel işlemler (ortalama, standart sapma) uygulandıktan sonra deneklerin sosyal beceri düzeylerinin frekans ve yüzde değerleri belirlenmiştir. Deneklerin ön-test ve son-test ölçümleri arasındaki farklar Paired Samples T Testi ile, kız ve erkek denekler arasındaki farklar ise Mann-Whitney U Testi ile analiz edilmiştir. Anlamlılık düzeyi olarak 0.05 kullanılmıştır. Çalışmaya katılan deneklerin ilişkiyi başlatma becerileri ön-test ve ekleple iş yapma becerileri ön-test değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır ($p<0,05$). Deneklerin diğer sosyal beceri düzeyleri değerlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmamıştır ($p>0,05$).

Anahtar sözcükler: Sosyal beceri, dağcılık eğitimi, beden eğitimi.

GİRİŞ

Bireyin sosyal kabulü olan davranışlar sergilemesi ve etkili iletişim kurabilmesi için birtakım beceriler edinmesi gereklidir. Sosyal beceriler olarak adlandırılan bu beceriler sayesinde insanlar buldukları topluma uyum sağlar (Erinç 2008).

Sosyal beceriler, bireylerin toplum tarafından verilen görevleri yerine getirebilmeleri için, sergilenmesi gereken belirli davranışlardır. Fakat bazı gençler bu davranışları kazanmada problemlerle karşılaşmaktadır. Bu gençlerde yetersiz sosyal beceriler yüzünden, kendi yaşıtları ile aralarındaki etkileşim için yeterli fırsatlar oluşmamaktadır. Bu sebeple, hem sosyal beceri yetersizliği olan gençler hem de diğer arkadaşları arasında iletişim problemleri oluşmaktadır.

Sorias'a (1986) göre sosyal beceriler; kişinin olumlu ya da olumsuz duygularını uygun biçimde anlatabilmesi, kişisel haklarını savunabilmesi, gerektiğinde başkalarından yardım isteyebilmesi ve kendisine ters gelen istekleri geri çevirebilmesini sağlayan becerilerdir (Çiftçi ve Sucuoğlu 2003). Sosyal becerilerde yetersiz olan gençler hayatları boyunca kişilerarası ilişkilerde, duygusal davranışsal alanlarda, okul ve meslek hayatlarında türlü türlü sorunlarla yüzleşmektedirler. Bu sorunların ortadan kaldırılması için, gençlerin sosyal beceri düzeylerinin artırılıp, toplumla bütünleştirilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Üniversiteye ilk başladıklarında bazı gençler arkadaşları ile nasıl diyalog kuracağını, nasıl etkileşim içerisine gireceğini bilememektedir. Çünkü farklı ortam farklı kültürlerin bir arada bulunduğu bir yerdir üniversite. Liseden farklı bir çevre, farklı insanlar farklı duyuşsal alanlar hepsi bir aradadır ve bu da sosyal becerileri yetersiz olan gençlerde iletişim problemleri ve kendini ifade etme eksiliği yaşatmaktadır.

Normalde üniversiteye gelen bir yetişkinin kendini ifade edilme yeteneği, sosyal alanlara girebilmesi ve insanlarla çabuk iletişim kurması gerekmektedir. Gençlerin sosyal gelişim kazanmasında aldığı eğitimlerden biri olan dağcılık eğitimi ile gençlerin kendini bulması ve kendine güvenmesi sağlanmaktadır. Çünkü dağcılık dediğimizde aklımıza yüksek dağlara tırmanmak, uzun mesafeleri sırtımızda ağırlıklarla yürümek, bilinmeyen bir yerde kamp kurarak çadır-larda kalmak gelir. Bunun düşüncesi bile insanı biraz titretmektedir.

Aslında dağcılık eğitimi sportif faaliyetten çok yaşamı öğrenme ve öğretme sanatıdır. Çünkü dağcılık eğitimi tamamen doğa ile ve insanın kendisi ile yaptığı bir mücadeledir. Bu mücadele sonunda kazanılan şeyler hayat boyu kalıcı olmaktadır.

Dağcılık eğitimi ile kişilerin kendilerine güvenmesi, farkında olmadığı özelliklerini ve liderlik ruhunu ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bunu dağda çadır kampı kurarak, dağlara tırmanarak ve doğal ortamda teknoloji olmadan yaşamayı sağlayarak gerçekleştirir. Normal zamanda teknolojiye o kadar bağılıyız ki onsuz yapamayacağımızı düşünürüz. Ama aslında doğa ile baş başa kalınca oradaki adrenalini yaşayınca aslında teknoloji ile kaybettiğimiz becerileri, yetenekleri geri aldığımızı hissederiz. Bu çalışma ile dağcılık eğitimi alan gençlerin sosyal becerilerini geliştirmesine nasıl bir etkisi olduğunu araştırarak sosyal becerisi zayıf olan gençlerin dağcılık eğitimi almalarını sağlayarak bu gençleri akranları ve toplum içinde kendilerini ifade edebilen bireyler haline getirmek amaçlanmaktadır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitim ve Spor Yüksek Okulu'nda 2008-2009 yılında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada dağcılık eğitimi alan 120 öğrenciye ulaşılmaya çalışılmış, öğrencilerin 76'sına ulaşıp envanter dağıtılmış ve geri dönen 54 envanterden 21'i kadın 26'sı erkek olmak üzere toplam 47'si istatistiksel analize dahil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Sosyal Beceri Ölçeği (SBÖ); temel sosyal becerileri ölçmek amacıyla Riggio (1986) tarafından geliştirilmiş ve 1989 yılında gözden geçirilerek bugünkü şeklini almıştır. SBÖ, 14 yaşın üstündeki bireylere uygulanabilen, 90 madde ve altı alt ölçekten oluşan kendini tanımlama türünden bir araçtır. Alt ölçekler; Duyuşsal Anlatımcılık (DA), Duyuşsal Duyarlılık (DD), Duyuşsal Kontrol (DK), Sosyal Anlatımcılık (SA), Sosyal Duyarlılık (SD) ve Sosyal Kontrol (SK) olarak adlandırılmakta ve (1) Hiç benim gibi değil, (2) Biraz benim gibi, (3) Benim gibi, (4) Oldukça benim gibi ve (5) Tamamen benim gibi olarak derecelendirilmektedir. Ölçekteki maddeler 5'li likert tipi işaretlemeyi gerektirmekte ve ölçek puanlanırken bazı ifadeler tersine çevrilerek toplam puan bulunmaktadır. Ölçeğin bütününden alınabilecek en yüksek puan 450, en düşük puan ise 90'dır. Alt ölçeklerden ise en düşük 15, en yüksek 75 puan alınabilmektedir. Ayrıca Sosyal Beceri Ölçeği, sosyal yeterlik ya da sosyal becerilerin tümünü kapsayan genel sosyal beceri seviyesini toplam olarak hesaplanmaktadır.

Ölçek, Yüksel G. tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır (Yüksel 1998). Sosyal becerileri geliştirme ölçeği (SBÖ) içinden, dağcılık eğitimleri ile geliştirilebilmesi düşünülen özellikler seçilerek 65 madde-lik 11 alt ölçekten oluşan 5'li derecelendirmeli likert türünde bir ölçme aracı oluşturuldu.

Alt ölçekler; Temel beceriler, temel konuşma becerileri, ileri konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma becerileri, ekiple iş yapma becerileri, duygusal beceriler, kendini kontrol etme becerileri, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri sonuçları kabul etme becerileri, yönerge verme becerileri, bilişsel becerilerdir. Her bir alt ölçek farklı sayıda maddelerden oluşmaktadır. Maddelerin tamamına tepkiler, her zaman yaparım, çok sık yaparım, genellikle yaparım, az yaparım, hiçbir zaman yapmam olarak derecelendirilmiş olup, her zaman yaparım cevabı 5 hiçbir zaman yapmam cevabı 1 puan almaktadır. Ölçekten alınabilecek olan en düşük puan madde sayısı olan 65 en yüksek puan 325'tir. Alt ölçeklerin her birinden madde sayıları ile bağlantılı olarak alınacak düşük puanlar ve yüksek puanlar farklılıklar göstermektedir.

Uludağ Üniversitesi'nde Avşar Z. ve Kuter F. (2004) tarafından yapılan beden eğitimi ve spor bölümü öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi, Atatürk Üniversitesi, Bayburt Eğitim Fakültesi'nde Kara Y. , Çam F. (2007) tarafından yapılan yaratıcı drama yönteminin bazı sosyal becerilerin kazandırılmasına etkisinin incelenmesi çalışmalarında SBÖ'ün yapılan çalışmaya uygunluk itibari ile tamamı ya da bir kısmı kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Anket uygulamasının ilki dağcılık eğitimlerinin verilme süreci öncesinden katılımcı olacak olan öğrencilere uygulanmış olup 16 hafta süren eğitimler sonucunda değişimlerin tespiti için tekrar aynı katılımcı öğrencilere dağıtılarak uygulanmıştır. Dağcılık eğitimleri 16 haftalık eğitim süreci içerisinde hem teorik hem de pratik olarak gerçekleştirilmiş mümkün olan tüm şartlar ve imkanlar zorlanmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilere betimsel istatistiksel işlemler (ortalama, standart sapma) uygulandıktan sonra deneklerin sosyal beceri düzeylerinin frekans ve yüzde değerleri belirlenmiştir. Deneklerin ön-test son-test ölçümleri arasındaki farklar Paired Samples T Testi ile, kadın ve erkek denekler arasındaki farklar ise Mann-

Whitney U Testi ile analiz edilmiştir. Anlamlılık düzeyi olarak 0.05 kullanılmıştır. Sonuçlar SPSS 17.0 paket programında değerlendirilmiştir.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Tablo 1. Çalışmaya katılan deneklerin yaş verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

Yaş	Frekans	(%)
19	6	12,8
20	14	29,8
21	8	17,0
22	9	19,1
23	8	17,0
25	2	4,3
Toplam	47	100,0

Tablo 2. Çalışmaya katılan deneklerin cinsiyet verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

Cinsiyet	Frekans	(%)
Kadın	21	44,7
Erkek	26	55,3
Toplam	47	100,0

Tablo 3. Çalışmaya katılan deneklerin temel beceriler ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

Sosyal Beceri Puanı	Temel Beceriler n-Test		Temel Beceriler Son-Test	
	Frekans	%	Frekans	%
28	1	2,1	-	-
29	-	-	1	2,1
33	1	2,1	-	-
35	1	2,1	1	2,1
36	4	8,5	-	-
37	-	-	1	2,1
38	1	2,1	1	2,1
39	1	2,1	4	8,5
40	3	6,4	2	4,3
41	-	-	1	2,1
42	1	2,1	1	2,1
43	5	10,6	1	2,1

44	3	6,4	5	10,6
45	3	6,4	1	2,1
46	5	10,6	4	8,5
47	1	2,1	5	10,6
48	5	10,6	4	8,5
49	2	4,3	4	8,5
50	3	6,4	6	12,8
51	1	2,1	-	-
52	3	6,4	1	2,1
53	1	2,1	2	4,3
54	2	4,3	-	-
56	-	-	1	2,1
60	-	-	1	2,1
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 4. Çalışmaya katılan deneklerin temel konuşma becerileri ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

<i>Sosyal Beceri Puanı</i>	<i>Temel Konuşma Becerileri Ön-Test</i>		<i>Temel Konuşma Becerileri Son-Test</i>	
	<i>Frekans</i>	<i>%</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
6	1	2,1	-	-
7	1	2,1	-	-
8	-	-	1	2,1
9	2	4,3	3	6,4
10	1	2,1	5	10,6
11	6	12,8	5	10,6
12	8	17,0	4	8,5
13	6	12,8	2	4,3
14	5	10,6	2	4,3
15	7	14,9	4	8,5
16	5	10,6	7	14,9
17	2	4,3	2	4,3
18	-	-	4	8,5
20	3	6,4	7	14,9
21	-	-	1	2,1
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 5. Çalışmaya katılan deneklerin ileri konuşma becerileri ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

Sosyal Beceri Puanı	İleri Konuşma Becerileri n-Test		İleri Konuşma Becerileri Son-Test	
	Frekans	%	Frekans	%
12	-	-	2	4,3
13	-	-	1	2,1
14	5	10,6	-	-
15	3	6,4	1	2,1
16	5	10,6	1	2,1
17	8	17,0	2	4,3
18	2	4,3	7	14,9
19	3	6,4	3	6,4
20	3	6,4	6	12,8
21	8	17,0	9	19,1
22	4	8,5	3	6,4
23	1	2,1	2	4,3
24	3	6,4	6	12,8
25	2	4,3	3	6,4
30	-	-	1	2,1
<i>Toplam</i>	47	100,0	47	100,0

Tablo 6. Çalışmaya katılan deneklerin ilişkiyi başlatma becerileri ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

Sosyal Beceri Puanı	İlişkiyi Başlatma Becerileri n-Test		İlişkiyi Başlatma Becerileri Son-Test	
	Frekans	%	Frekans	%
24	-	-	1	2,1
25	-	-	1	2,1
26	1	2,1	1	2,1
27	4	8,5	-	-
29	-	-	1	2,1
30	1	2,1	1	2,1
32	3	6,4	-	-
33	5	10,6	1	2,1
34	2	4,3	3	6,4
35	1	2,1	3	6,4
36	1	2,1	2	4,3
37	-	-	5	10,6
38	3	6,4	2	4,3
39	5	10,6	3	6,4

40	3	6,4	1	2,1
41	2	4,3	6	12,8
42	3	6,4	1	2,1
43	4	8,5	2	4,3
44	1	2,1	1	2,1
45	3	6,4	6	12,8
46	1	2,1	1	2,1
47	1	2,1	1	2,1
49	2	4,3	3	6,4
50	1	2,1	-	-
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 7. Çalışmaya katılan deneklerin ekiple iş yapma becerileri ön-test son test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

Sosyal Beceri Puanı	Ekiple İş Yapma Becerileri Ön-Test		Ekiple İş Yapma Becerileri Son-Test	
	Frekans	%	Frekans	%
13	-	-	1	2,1
16	1	2,1	-	-
17	1	2,1	-	-
18	2	4,3	1	2,1
19	-	-	1	2,1
20	3	6,4	2	4,3
21	2	4,3	-	-
22	5	10,6	3	6,4
23	3	6,4	6	12,8
24	3	6,4	4	8,5
25	5	10,6	3	6,4
26	2	4,3	2	4,3
27	5	10,6	4	8,5
28	8	17,0	8	17,0
29	1	2,1	3	6,4
30	5	10,6	9	19,1
33	1	2,1	-	-
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 8. Çalışmaya katılan deneklerin duygusal beceriler ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

<i>Sosyal Beceri Puanı</i>	<i>Duygusal Beceriler n-Test</i>		<i>Duygusal Beceriler Son-Test</i>	
	<i>Frekans</i>	<i>%</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
13	-	-	2	4,3
14	2	4,3	-	-
15	2	4,3	1	2,1
16	2	4,3	-	-
17	-	-	3	6,4
18	7	14,9	2	4,3
19	1	2,1	2	4,3
20	2	4,3	4	8,5
21	3	6,4	2	4,3
22	2	4,3	9	19,1
23	8	17,0	2	4,3
24	2	4,3	4	8,5
25	5	10,6	3	6,4
26	4	8,5	3	6,4
28	4	8,5	3	6,4
29	-	-	4	8,5
30	3	6,4	3	6,4
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 9. Çalışmaya katılan deneklerin kendini kontrol etme becerileri ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

<i>Sosyal Beceri Puanı</i>	<i>Kendini Kontrol Etme Becerileri n-Test</i>		<i>Kendini Kontrol Etme Becerileri Son-Test</i>	
	<i>Frekans</i>	<i>%</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
9	3	6,4	1	2,1
11	3	6,4	1	2,1
12	1	2,1	-	-
13	4	8,5	1	2,1
14	3	6,4	2	4,3
15	1	2,1	3	6,4
16	5	10,6	3	6,4
17	5	10,6	3	6,4
18	4	8,5	2	4,3
19	1	2,1	3	6,4
20	6	12,8	6	12,8
21	1	2,1	4	8,5
22	2	4,3	3	6,4

23	3	6,4	2	4,3
24	1	2,1	3	6,4
25	3	6,4	9	19,1
30	1	2,1	1	2,1
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 10. Çalışmaya katılan deneklerin saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

Sosyal Beceri Puanı	Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri Ön-Test		Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri Son-Test	
	Frekans	%	Frekans	%
9	-	-	2	4,3
10	1	2,1	2	4,3
11	-	-	1	2,1
12	3	6,4	4	8,5
13	5	10,6	6	12,8
14	8	17,0	3	6,4
15	9	19,1	2	4,3
16	14	29,8	11	23,4
17	3	6,4	4	8,5
18	1	2,1	4	8,5
19	-	-	2	4,3
20	3	6,4	4	8,5
21	-	-	1	2,1
22	-	-	1	2,1
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 11. Çalışmaya katılan deneklerin sonuçları kabul etme becerileri ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

Sosyal Beceri Puanı	Sonuçları Kabul Etme Becerileri Ön-Test		Sonuçları Kabul Etme Becerileri Son-Test	
	Frekans	%	Frekans	%
3	1	2,1	-	-
5	1	2,1	1	2,1
6	1	2,1	-	-
7	4	8,5	1	2,1
8	2	4,3	4	8,5
9	8	17,0	4	8,5
10	6	12,8	2	4,3
11	9	19,1	6	12,8

12	2	4,3	9	19,1
13	1	2,1	7	14,9
14	4	8,5	2	4,3
15	8	17,0	11	23,4
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 12. Çalışmaya katılan deneklerin yönerge verme becerileri ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

<i>Sosyal Beceri Puanı</i>	<i>Yönerge Verme Becerileri Ön-Test</i>		<i>Yönerge Verme Becerileri Son-Test</i>	
	<i>Frekans</i>	<i>%</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
10	1	2,1		
11	2	4,3	1	2,1
12	4	8,5	2	4,3
13	2	4,3	3	6,4
14	4	8,5	2	4,3
15	6	12,8	5	10,6
16	7	14,9	8	17,0
17	3	6,4	4	8,5
18	4	8,5	8	17,0
19	6	12,8	3	6,4
20	7	14,9	10	21,3
27	-	-	1	2,1
40	1	2,1	-	-
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 13. Çalışmaya katılan deneklerin bilişsel beceriler ön-test son-test verilerine ait frekans ve yüzde (%) değerleri

<i>Sosyal Beceri Puanı</i>	<i>Bilişsel Beceriler Ön-Test</i>		<i>Bilişsel Beceriler Son-Test</i>	
	<i>Frekans</i>	<i>%</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
14	1	2,1	-	-
17	2	4,3	-	-
18	4	8,5	2	4,3
19	4	8,5	3	6,4
20	2	4,3	3	6,4
21	2	4,3	3	6,4
22	2	4,3	3	6,4
23	1	2,1	1	2,1
24	6	12,8	5	10,6

25	4	8,5	2	4,3
26	5	10,6	4	8,5
27	3	6,4	6	12,8
28	4	8,5	1	2,1
29	2	4,3	6	12,8
30	3	6,4	7	14,9
32	-	-	1	2,1
34	1	2,1	-	-
60	1	2,1	-	-
Toplam	47	100,0	47	100,0

Tablo 14. Çalışmaya katılan deneklerin sosyal beceri düzeylerinin ön-test son-test ölçümlerine ait istatistiksel değerler

<i>Sosyal Beceri Düzeyleri</i>	<i>Ön test X ± Ss</i>	<i>Son test X ± Ss</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
Temel Beceriler Ön-Test Son-Test	44,55±5,91 5	45,68±5,657	-,873	0,38
Temel Konuşma Becerileri Ön-Test Son-Test	13,40±2,97 6	14,49±3,7810	-1,430	0,16
İleri Konuşma Becerileri Ön-Test Son-Test	18,83±3,24 6	20,32±3,527	-2,034	0,04*
İlişkiyi Başlatma Becerileri Ön-Test Son-Test	38,15±6,36 9	39,11±6,137	-,693	0,49
Ekiple İş Yapma Becerileri Ön-Test Son-Test	24,89±3,92 4	25,66±3,835	-1,045	0,30
Duygusal Beceriler Ön-Test Son-Test	22,23±4,39 5	22,79±4,457	-,582	0,56
Kendini Kontrol Etme Becerileri Ön-Test Son-Test	17,45±4,80 4	22,79±4,457	-3,362	0,00*
Saldırgan Davr. Başa Çıkma Becerileri Ön-Test Son-Test	15,13±2,02 8	15,40±3,208	-,532	0,59
Sonuçları Kabul Etme Becerileri Ön-Test Son-Test	11,87±2,55 9	11,87±2,559	-2,306	0,02*
Yönerge Verme Becerileri Ön-Test Son-Test	16,62±4,50 4	17,04±2,911	-,581	0,56
Bilişsel Beceriler Ön-Test Son-Test	24,55±6,84 6	25,21±3,956	-,587	0,56

* p<0,05

Çalışmaya katılan deneklerin ileri konuşma becerileri, kendini kontrol etme becerileri ve sonuçları kabul etme becerilerinin ön-test son-test değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır (p<0,05). Diğer sosyal beceri düzeylerinin ön-test son-test değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmamıştır (p>0,05).

Tablo 15. Çalışmaya katılan deneklerin sosyal beceri düzeyleri arasındaki farklılıklara ait istatistiksel değerler

<i>Sosyal Beceri Düzeyleri</i>	<i>Mann Whitney-U (Z değeri)</i>		
	<i>X ± Ss</i>		<i>P</i>
Temel Beceriler Ön-Test	44,55±5,915	-676	0,49
Temel Beceriler Son-Test	45,68±5,657	-1,127	0,26
Temel Konuşma Becerileri Ön-Test	13,40±2,976	-183	0,85
Temel Konuşma Becerileri Son-Test	14,49±3,781	-710	0,47
İleri Konuşma Becerileri Ön-Test	18,83±3,246	-980	0,32
İleri Konuşma Becerileri Son-Test	20,32±3,527	-043	0,96
İlişkiyi Başlatma Becerileri Ön-Test	38,15±6,369	-1,845	0,65
İlişkiyi Başlatma Becerileri Son-Test	39,11±6,137	-064	0,94
<i>Ekiple İş Yapma Becerileri Ön-Test</i>	<i>24,89±3,924</i>	<i>-2,710</i>	<i>0,00*</i>
Ekiple İş Yapma Becerileri Son-Test	25,66±3,835	-507	0,61
Duygusal Beceriler Ön-Test	22,23±4,395	-247	0,80
Duygusal Beceriler Son-Test	22,79±4,457	-1,581	0,11
Kendini Kontrol Etme Becerileri Ön-Test	17,45±4,804	-1,481	0,13
Kendini Kontrol Etme Becerileri Son-Test	20,02±4,401	-710	0,47
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri Ön-Test	15,13±2,028	-579	0,56
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri Son-Test	15,40±3,208	-281	0,77
Sonuçları Kabul Etme Becerileri Ön-Test	10,68±2,986	-929	0,35
Sonuçları Kabul Etme Becerileri Son-Test	11,87±2,559	-1,475	0,14
Yönerge Verme Becerileri Ön-Test	16,62±4,504	-1,141	0,25
Yönerge Verme Becerileri Son-Test	17,04±2,911	-822	0,41
Bilişsel Beceriler Ön-Test	24,55±6,846	-1,782	0,07
Bilişsel Beceriler Son-Test	25,21±3,956	-1,742	0,08

* p<0,05

Çalışmaya katılan deneklerin ilişkiyi başlatma becerileri ön-test ve ekiple iş yapma becerileri ön-test değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır (p<0,05). Deneklerin diğer sosyal beceri düzeyleri değerlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmamıştır (p>0,05).

Günümüz toplumlarında sosyalleşme oldukça sancılı geçen süreçleri içerisinde barındırmaktadır. İnsanların doğdukları yer büyüdükleri çevre ile etkileşimleriyle başlayan aile, okul ve daha sonrasında toplumsal yapı içerisinde devam eden sosyalleşme süreci temelinde sosyal becerilerin kullanılması kurulacak olan iletişimin ve bireyin kendisini ifade etmekteki çabasını etkilemektedir.

Tablo 16. Sosyal beceri düzeylerinin cinsiyete göre dağılımları

CINSİYET		Ön test X ± Ss	Son test X ± Ss	Z	P
Kadınlar	Temel Beceriler	44,90±6,441	46,7143±4,595	-654	513
	Temel Konuşma Becerileri	13,52±3.600	15,00±4.074	-973	330
	İleri Konuşma Becerileri	19,43±3.325	20,285±4.291	-829	407
	İlişkili Başlatma Becerileri	39,81±6,524	39,2857±6,474	-322	747
	Ekiple İş Yapma Becerileri	26,67±3.276	25,8095±4,202	-746	455
	Duygusal Beceriler	22,000±3,781	21,7143±3.770	-262	793
	Kendini Kontrol Etme Becerileri	16,500±3,972	20,8095±4.020	-1,628	104
	Saldırgan Davr. Başa Çıkma Becerileri	15,3810±1.961	15,4762±2,8917	-208	835
	Sonuçları Kabul Etme Becerileri	11,1905±2.581	12,5238±2.0885	-1,877	0,60
	Yönerge Verme Becerileri	16,7619±2,755	17,5714±3,07525	-951	342
Erkekler	Bilişsel Beceriler	25,1429±4.714	26,4286±2.908	-1.009	313
	Temel Beceriler	44,27±5.568	44,8462±6.354	-129	898
	Temel Konuşma Becerileri	13,31±2.429	14,0769±3.5544	-730	466
	İleri Konuşma Becerileri	18,35±3.162	20,3462±2.855	-1,976	048
	İlişkili Başlatma Becerileri	36,81±6,033	38,961±5,976	-876	381
	Ekiple İş Yapma Becerileri	23,46±3,870	25,5385±3,5914	-1,757	0,79
	Duygusal Beceriler	22,4231±4,900	23,653±4.841	-878	380
	Kendini Kontrol Etme Becerileri	16,500±3,972	19,3846±4,665	-2,483	013
	Saldırgan Davr. Başa Çıkma Becerileri	14,9231±2,096	15,3462±3.497	-587	558
	Sonuçları Kabul Etme Becerileri	10,2692±3,268	11,3462±2.8134	-1,287	198
Yönerge Verme Becerileri	16,500±5,5874	16,6154±2,757	-896	370	
Bilişsel Beceriler	24,076±8,2409	24,2308±4,4479	-646	518	

Bu becerilerin geliştirilmesi ve bu becerilerin kullanılarak bireyin diğer insanlarla doğru ilişkiler kurmasının sağlanması için çeşitli eğitimsel yapılardan faydalanılmak istenmiş bu eğitimsel süreçlerin sosyal beceriler üzerinde bir değişim yapıp yapmadığı araştırılmıştır. Sosyal becerilerin geliştirilmesinde de birçok eğitim yöntemi ve programı hazırlanmış kullanılmıştır.

Yapılan çalışmada yer alan dağcılık eğitimi programında uygulanan haftalık planlamalarda sosyal beceri ölçeğindeki parametrelerde değişimlerin olup olmadığını tespit edebilmek için düzenlenmiştir. Bu eğitimi alan öğrencilerin gerek kendilerini gerekse arkadaşlarını tanımaları, bunun yanında kendi zgven gelişimlerini sağlayabilip, kendilerine gvendikten sonra arkadaşlarına güvenmenin ne olduğunu öğrenebilmeleri, diğer kişiler tarafından da güvenilir olabilmenin nasıl sağlanacağını anlamaları, dağcılık eğitim plan ve programında yer alan aktivitelerle sağlanmaya çalışılmış ve bunları takiben sosyalleşme sürecinde çalışmaya katılan öğrencilerin sosyal becerileri geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Dağcılık eğitim programında yer alan yürüyüş ekiplerinin oluşturulması eğitiminde çalışmaya katılan öğrenciler, ekip olmanın ne tür etkenlere bağlı olduğunu, ekiple hareket etmenin, ekip içerisinde iş bölümünün yapılmasının nasıl sağlandığını, bir birini tanımayan kişilerden oluşan ekiplerde ekip üyelerinin bir birleri ile nasıl iletişime geçip, tek bir amaç doğrultusunda ekip içerisinde alınması gereken sorumlukları nasıl aldıklarını öğretilmeye çalışılmıştır.

Teknik iniş eğitimlerinde, çalışmaya katılan öğrencilerin yüksek kaya blokları üzerinden inerken, tırmanış eğitimlerinde üstten emniyetli tırmanışları gerçekleştirirken kendilerine, emniyetlerini alan tanıdıkları ya da tanıdıklarını sandıkları arkadaşlarına gveneabilmeleri kazandırılmaya çalışılmıştır. Doğa sporları kampında çalışmaya katılan öğrencilerin doğal yaşam ortamında yaşayarak öğrenme modelini kullanarak hayatlarına devam etmeye çalışmaları, bir yandan da dağcılık eğitim programında yer alan aktiviteleri yapmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Kara ve am (2007), 2005-2006 Atatürk Üniversitesi, Bayburt Eğitim Fakültesi'nde yapmış oldukları yaratıcı drama yönteminin bazı sosyal becerilerin kazandırılmasına etkisi adlı çalışmalarında, yaratıcı drama eğitimi ile grupta bir işi yapma ve yürütme becerilerin de, yaratıcı drama yönteminin geleneksel yönteme göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan çalışmada da çalışmaya katılan deneklerin dağcılık eğitimi sonrasında ekiple iş yapma becerilerinde ön test ve son test sonuçları arasında yapılan karşılaştırmada anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Kara Y. ve am F. (2007) alışmasında, yaratıcı drama yöntemi ile sosyal becerilerin kazandırılmasına yönelik yapılan araştırmada, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri puanlarında kontrol gruplarına göre anlamlı bir yükselme olduğu görmüşlerdir. Yapılan çalışmada da deneklerin ilişkiyi başlatma becerileri ön-test ve son testleri arasında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir.

Kara Y. ve Çam F (2007), sosyal becerilerin kazandırılmasına yönelik yapılan çalışmalarında, kendini kontrol etme becerilerinde değişimlerde yaratıcı drama yönteminin geleneksel yöntemle göre daha etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmada da deneklerin kendini kontrol etme becerileri parametresinde ön test ve son testler arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Freeman (2003) 3. ve 4. sınıf öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada yaratıcı dramanın benlik kavramı, sosyal beceriler ve problem çözme üzerine olan etkisini incelemiş, sonuç olarak yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin sosyal becerileri üzerinde olumlu etkisinin olduğunu saptamışlardır.

Avşar Z. ve Kuter F. (2004) yılında Uludağ Üniversitesi beden eğitimi ve spor bölümünde eğitim alan öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi çalışmasında da sosyal beceri düzeylerini orta düzeyde bulunmuştur.

Sağlam ve diğerleri (2005) tarafından yapılan eğitim fakültesinin tüm bölümlerine yönelik bir çalışmada da öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri orta seviyede bulunmuştur. Avşar (2004) tarafından yapılan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi başlıklı çalışmada elde edilen ortalamalarında aynı olduğu gözlemlenmiştir. Envanterin bütününden alınabilecek en yüksek puanın 450 olduğu çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin dereceleme ölçeğinden almış olduğu ortalama 283,36 puanın iyi bir puan olduğu kabul edilmiş. Bu doğrultuda öğretmenlerin genel anlamda sosyal beceri düzeylerinin yüksek olduğu söylenmiştir. Yapılan çalışmada da çalışmanın tamamına bakıldığında öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri SBÖ üzerinden alacakları en az ve en yüksek puanlar baz alındığında orta düzeyde bulunmuştur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dağcılık eğitim süreci içerisinde temelden başlanılırsa birbirini tanımayan ya da kendini tanıdığını düşünen insanlardan oluşan bir ekibin aynı kamp bölgesinde bulunmalarını hatta aynı çadırda uyumalarını sağlamak, eğitim süreci içerisinde kendileri aralarında iletişim kurmalarını ve bu kurulan iletişimlerin sonucu olarak çalışmalarını yürütmeyi sağlamak dağcılık eğitimi ile mümkün kılınabilir. Gerek yürüyüş, gerek lider tırmanış, gerekse teknik inişler esnasında öğrencilerin bir birleri ile yukarıda bahsetmiş olduğumuz sosyal becerileri kullanarak kurdukları iletişim eğitimlerin olumlu gelişimlere açık olduğunun ispatı olacaktır.

Dağcılık eğitimlerinin içeriklerine ve yapıldığı yerlere bakıldığında, dağcılığın tanımında da geçtiği gibi değişken hava koşulları, değişken malzemeler ve değişken insan yapısı ile karşılaşmaktadır. Eğitimler içerisinde yapılan çalışmaların katılımcı öğrencileri gerek fiziksel, gerek psikolojik, gerekse sosyal yapıları

itibari ile oldukça gerdiği ve sınırlarını zorladığı gözlenmektedir. Yapılan çalışmaların bireysel değil ekip çalışması olması sebebi ile eğitimlere katılımcı olan öğrencilerin kendilerini birbirilerini daha çok tanıma ihtiyacı ortaya çıkmakta ve bu da öğrencileri birbirileri ile iletişim kurmaya itmekte katılımcıları sosyalleştirmektedir.

Tam anlamı ile sosyal bir yapı oluşumu içinde bu yapının bireysel anlamda alt katmanlarını oluşturan sosyal becerilerin dağcılık eğitim süreci içindeki yapılan faaliyet ve çalışmalarla geliştirilebilmesi için uğraşılmaktadır.

Eğitime katılacak olan ekibin oluşum sürecinde itibaren kamp yerinin belirlenme sürecine, çadır kurulumları ve malzeme dağıtımları sonrasında yapılan ekip yürüyüşleri, teknik iniş, lider tırmanış çalışmalarında emniyetinin hiç tanımadığı bir ğrenci tarafından alınması kadar geçen sürecin öğrencide temel konuşma becerilerini, ekiple iş yapma becerilerini, zirve tırmanışı esnasındaki değişken hava koşulları, zorluk dereceleri ve irtifadan kaynaklı fiziksel ve psikolojik değişimlerin saldırgan davranışlarla başa çıkma, kendini kontrol edebilme becerilerini, eğitim başlangıcı süresi ve sonrasında gerçekleşen tüm çalışmaların çalışmalarla bağlantılı olarak ortaya çıkan sonuçları kabul etme becerilerini geliştirmesi öngörülmüştür.

KAYNAKÇA

- Avşar, Z., Kuter, F. (2004). *Beden Eğitimi ve Spor Bölümü ğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi (Uludağ niversitesi rneği)*, http://eku.comu.edu.tr/index/3/2/zavsar_fokuter.pdf.
- Avşar, Z. (2004). *Beden Eğitimi ve Spor ğretmenlerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi İ., Sucuoğlu, B. (2003). *Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri ğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Eri, E. (2008). *Okulöncesi Eğitim Alan ve Almayan İlköğretim Birinci Sınıf ğrencilerinin Sosyal Becerilere Sahip Olma Düzeyleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul ncesi Eğitimi Bilim Dalı.
- Freeman, G. D., Sullivan, K. ve Fulton, C. R. (2003). Effects of Creative Drama On Self-Concept, Social Skills, and Problem Behaviour, *Journal of Educational Research*, 96.
- Kara, Y., am, F.(2007). Yaratıcı Drama Yönteminin Bazı Sosyal Becerilerin Kazandırılmasına Etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32: 145-155.
- Riggio, R. E. (1986). Assesment of Basic Social Skills, *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(3): 649-660.
- Sağlam, M., Avsar, Z., Ozonay, Q. ve zkanal, . (2005). Eğitim Fakültesi ğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi, *14. Eğitim Bilimleri Kongresi*. Denizli.
- Yüksel, G. (1998). Sosyal Beceri Envanteri'nin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik alışmaları, *Türk (PDR) Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9: 39-48.

Rekreasyon Alanlarında Kullanılan Çim Örtülerinin Çevre, İnsan Sağlığı ve Estetik Yönden Değerlendirilmesi

Alpaslan KUŞVURAN
T.C. Çankırı Karatekin Üniversitesi,
Kızılırmak Meslek Yüksekokulu,
Park ve Bahçe Bitkileri Bölümü
E-posta: akusvuran@gmail.com

ÖZ

Artan sanayileşme ile birlikte insanların kırsal kesimlerden kentlere doğru bir yönelimi söz konusu olmuş, bu hareketlilik ise kent hayatına farklı bir boyut kazandırmıştır. Önceleri doğa ile iç içe bir yaşam sürdüren insanoğlu, kent hayatına geçişle birlikte birbirine yakın, dar ve çok katlı binalarda yaşamaya başlamıştır. Sanayileşme ve hızlı nüfus artışına bağlı olarak kentlerde de yoğun bir yapılaşma söz konusu olmuş, buna bağlı olarak mekânın bir başka boyutunu oluşturan yeşil alanlar ise ayrı bir önem kazanmıştır. Sıkışık ve dar binalarda yaşamaya başlayan insanoğlu ise, doğaya olan özlemini gidermek için, serbest zamanlarını spor sahaları, park, bahçe ve piknik alanları gibi yeşil alanlarda geçirme yolunu tercih etmiştir.

Yeşil alanların en önemli unsurlarından birisi olan çim örtüleri, görsel olarak insanoğluna bir ferahlık sağlamakla birlikte, gerek çevresel olarak ve gerekse bu alanları rekreatif amaçlı kullanan insanların sağlığı bakımından da son derece önemli öğelere sahiptir. Burada, özellikle açık alan rekreasyon faaliyetlerinde kullanılan çim örtülerinin çevre, insan sağlığı ve estetik bakımından faydaları üzerinde durularak, rekreasyon ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenen insanlarda bir farkındalık yaratılması amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Açık alan rekreasyon, yeşil alanlar, çim örtüleri, çevre, insan sağlığı

GİRİŞ

Toplumlar gıda arzında, ilk önce bitkisel, daha sonra hayvansal kökenli ürünler bakımından kendilerine yeterli oldukları müddetçe; çevrenin ve gelişmiş estetik değerlere sahip peyzajın korunması, insanların yaşamlarında yapması zorunlu olan yemek, uyumak, çalışmak vb. durumlar dışında kalan serbest zamanda uyguladığı aktivitelere (rekreasyon) kolay erişim ve bunların da ötesinde güzel bir çevre için çim alanlara olan toplumsal talep artacaktır (Kuşvuran 2011). Maslow insan ihtiyaçlarını, düşük seviyedeki ihtiyaçlar (yaşamı sürdürme ve güvenlik) ve daha üst seviyedeki ihtiyaçlar (entelektüel başarılar ve kendini gerçekleştirme) olarak sınıflandırmıştır. İhtiyaçlar listesi hiyerarşik sıralaması; fiz-

yolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaı, ait olma ve sosyal ihtiyaçlar, saygınlık ihtiyaı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaı Őeklinindedir. Son basamakta yer alan ihtiyaçlar insanın içindeki tüm potansiyelin farkına varması ve onu geliştirme için çaba göstermesi ile tatmin edilebilir. Bu tatmin duygusunun oluşmasında veya bu ihtiyaın giderilmesinde rekreasyonel etkinliklerin payı oldua büyüktür (Karaküçük ve Gürbüz 2007). Özellikle temiz bir evre, hoş bir mekn oluşturma, evre kalitesini artırma, insanın evre yaşamı içerisinde kent yapısının da gelişimi açısından önem taşımaktadır. Zira genellikle yeni yapıların ve arpık kentleşmenin yoğun olarak artış gösterdiği yerleşim birimlerimizde yükselen binalara bağlı olarak ortaya çıkan beton yığınları arasında yeşil alanlar yok denemek kadar az miktardadır.

Sanayi devrimi ile başlayan ve sonrasında artan bir ivme ile hız kazanan endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler insanoğluna yeni iş imknları sağlamış, araçlar ve gereçler günlük yaşamı her geçen gün daha da kolaylaştırmıştır. Ancak bu gelişmeler, havadaki serbest oksijen miktarının azalması ve sera gazlarının en önemlilerinden olan karbondioksit (CO₂) miktarının artışı gibi olumsuz bazı gelişmelere yol açmıştır. Bir yandan petrol ve türevleri, kömür ve doğal gaz gibi fosil yakıt kullanımının hızla artışı, öte yandan fotosentez için tonlarca karbondioksit harcayan ormanların ve bitkisel planktonların tahribi, atmosferdeki karbondioksit miktarını son 160 bin yılın en yüksek düzeyine ulaştırmıştır. Bilimsel gözlemler 20. yüzyılın başlarında 290 ppm olan karbonmonoksit (CO) konsantrasyonunun 2006 yılında 381 ppm (milyonda 381 parça) düzeyinde olduğunu ortaya koymuştur (Denhez 2007).

Bu durum ise, serbest zamanlarını değişik etkinlikler ile geçirmek isteyen insanlar üzerinde öncelikle etkinliğin kalite düzeyinin düşmesine, sonrasında serbest zaman aktivitesinde zaman sınırlamasına gidilmesine, olumsuzluğun daha ileri seviyelerde olması halinde ise bazı sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına kadar gidebilmektedir.

Bununla birlikte, günden güne artan bir Şekilde, kentlerde yoğun, yorucu ve stresli bir yaşamın içinde kendilerini bulan insanoğlu, serbest zamanlarını daha kaliteli aktivitelerle geçirme arayışı içine girmiştir. Yerel yönetimlerin son dönemlerde birim alana düşen yeşil alan miktarını artırma çabaları ve inşaat sektörünün de içerisinde çok sayıda rekreatif faaliyete olanak sağlayan ve genellikle Şehirlerin dışında yeni yaşam alanları oluşturma gayretleri bu arayışların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim "Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik" gereği kentsel, sosyal ve teknik altyapı hizmetlerine göre, kentlerde aktif yeşil alan miktarı, kişi başına en az 10 m² olmalıdır.

Bütün bu gelişmeler, yeşil alanların en önemli öğelerinden birisi olan çim örtülerinin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla burada, özellikle açık alan rekreasyon faaliyetlerinde önemli bir yere sahip olan çim örtülerinin, gerek çevresel olarak, gerekse insan sağlığı üzerindeki faydaları ve estetik değeri üzerinde durulacaktır.

YÖNTEM

Burada, yeşil alanların asıl unsuru olan çim örtülerinin, kısa tarihi ile çevre, insan sağlığı ve estetik yönden değerlendirilmesi için, özellikle son yıllarda çok farklı disiplinlerce yapılan çalışmalar, raporlar ve güncel bilgiler derlenmiştir. Bilgilerin derlenmesinde yapılan çalışmaların bilimsel dayanağı olan ve geniş kapsamlı çalışmalar olmasına özen gösterilmiştir.

ÇİM ÖRTÜLERİNİN TARİHİ

Çim örtüleri çoğunlukla buğdaygil (*Poaceae*) familyasında yer alan bitkiler ile oluşturulmaktadır. Buğdaygillerin rekreasyon amaçlı ilk kullanımına Pers ve Arap bahçelerinde rastlanmıştır. Eldeki bilgiler, İran'da sanatsal amaçlı bahçe desenli halılarda ve daha sonra Arap kültürünü simgeleyen bahçelerde, çim dokusunun temel unsur olarak kullanıldığını göstermektedir. İlerleyen yıllarda Yunanlılar ve Romalılar, İran'ın çim bahçelerini kendilerine uyarlayarak geliştirmişlerdir. Örneğin XIII. yüzyılda, bazı bahçelerde bu amaçla sadece buğdaygiller (çim, çimen, özçimen) kullanılmış, aynı yüzyılda "bowling" gibi sporlar için de bu tür yeşil alanlar kurulmuştur. XIII. yüzyılın sonlarına doğru bir kulüp sporu olarak "kriket" de çim örtüler üzerinde oynanmaya başlamıştır. Nitekim daha sonraki yıllarda futbol ve golf gibi diğer açık alan sporları da çim alanların dikkatini çekerek, toplumlar tarafından geliştirilmesinde çok önemli rol oynamıştır. Daha kapsamlı bahçeler ve açık alan çim oyunları XVI. yüzyıl ile birlikte geliştirilmiş, bu dönemde futbol oyunu da çimler üzerinde oynanmaya başlamıştır.

XVI. yüzyıl ile birlikte, çim alanlar İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya ve diğer Kuzey Avrupa ülkelerinde çok yaygınlaşmış, kasaba ve köyler ile diğer yerleşim birimlerinin rekreasyon alanları veya dinlenme parkları da bu çimlerden oluşmuş ve "yeşillik" olarak tanımlanmıştır.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda ise çim bitkileri ve bunların oluşturduğu yeşil alanlar; çim bahçeleri, hobi bahçeleri ve diğer yeşil bitki örtülerini tesis etmek amacıyla kültüre alınmıştır. Bu dönemde yapılan büyük binalar (malikâneler, köşkler vb.) çok geniş çim alanları içerecek şekilde tasarlanmış ve bu yeşil örtü

arasına yerleştirilen, iki tarafı çimlerle kaplı “gezinti yolları” bu dönemde geliştirilen özel bahçelerin çok önemli bir parçası olmuştur. Aynı yıllarda mezarlıklarda çim örtüleri kültürü de dikkati çekmiş ve önem kazanmış, bahçeler ile ilgili çok sayıda kitap yine bu dönemde çim alanların bakım ve ışlahını içeren önerilerle birlikte yayınlanmıştır.

1830 yılında, bir İngiliz araştırıcı olan Edwin Budding, ilk defa bir “çim biçme makinesi” geliştirerek patentini almış ve 1832 yılında seri imalatını başlatmıştır. XIX. yüzyıl başlarında yayınlanan bahçe kitaplarında, çimlerin kültürel (agronomik) uygulamalarına (biçme, silindirme, yabancı ot savaşı vb.) ayrı bir önem verilmiştir. Çim alanlar ile ilgili başlangıç bilgilerinin tümü İngiltere’den kaynaklanan uygulamalarla gelişmiş, bu dönemde deneme-yanılma metotları ve gözlemleriyle elde edilen deneyimler çim alanı geliştirme sanatını oluşturmuştur. Özellikle kumlu topraklarda golf alanları tesis etmek amacıyla yapılan harcamalar ve o dönem İngilizcenin yaygın olarak konuşulduğu ülkelerde bu sektöre aktarılan mali kaynaklar, anılan araştırmaların finansını kolaylaştırdığından, ABD’de pek çok kulüp, dernek ve kurum da bu çalışmalarda yer almıştır. Çim bitkileri ve çimler (yeşil alanlar) konusunda metodik araştırmalar ise ABD’de başlamıştır. Bu amaçla kullanılan buğdaygil türleri ile karışımlarının denenmesi 1880’de “Michigan Tarımsal Deneme İstasyonu”nda başlamış, daha sonra diğer eyaletlerde hızla yayılmıştır. Günümüzde de “golf kültürü” bu alanda öncülük etmeyi sürdürmektedir.

Çim alanların tam bir bilimsel disipline sahip olması ve yeşil alan kültürü konusunda devrimlerin başlaması ise 1946 yılından itibaren gerçekteşmiştir. Bu dönemde, yeni çim çeşitleri ışlah edilmiş, çim alanlardaki böcek, hastalık ve yabancı bitkilerle savaşını sağlayan herbisit (yabancı ot kimyasalı), insektisit (böcek, haşere kimyasalı) ve fungusit (fungus-mantar kimyasalı) teknolojisi geliştirilmiş, çim alanları (yeşil alanlar) için özel gübre ve gübreleme teknikleri geliştirilmiş, çim alanların biçimi (mekanizasyonu), bakımı, sulanması ve gübrenmesi konularında modern teknikler ortaya konulmuştur (Anonim, 2012a).

Bu dönemden sonra kamu araştırma kurumlarının yerini büyük oranda özel sektör almış, profesyonel çim uzmanları yetişmiş, özel firmalar çim çeşitleri ışlahından yeşil alan tesisine kadar uzayan bir çalışma zincirini yoğun bir “endüstri kolu” haline getirmişlerdir. Günümüzde çim endüstrisi, bütün çağdaş ülkelerde önemli bir tarımsal endüstri dalını simgelemekte ve bu nedenle de endüstriyel gelişmesini en üst düzeye çıkarmış olan Kuzey Amerika, İngiltere, Avrupa, Yeni Zelanda, Japonya ve Avustralya gibi ülkelerde yaygın olarak yer almaktadır.

Ancak bugün için dünyadaki çim alanların toplam miktarı konusunda elimizde tam olarak sağlıklı bilgiler bulunmamakla birlikte, çim bitkileri alanındaki gelişmeler bu sektörün oldukça büyüdüğüne işaret etmektedir. Ülkemizde de bu sektörde çok sayıda özel firma bulunmakta, tarımın farklı dallarında uzun yıllardır hizmet veren saygın firmalar çim alanlar sektöründe de yavaş yavaş yerlerini almaya başlamışlardır. Benzer şekilde, üniversitelerde de konu ile ilgili olarak çalışan araştırmacı sayısında gözle görülür bir artış başlamıştır.

ÇİM ÖRTÜLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yeşil alan oluşturmada önemli bir yere sahip olan çim örtülerinin genel anlamda bilinenin aksine çok sayıda faydası vardır. Bu faydalar, ayrı ayrı maddeler halinde verilebileceği gibi, belli bir sistem dahilinde ana başlıklar altında da toplanabilir. Burada, çim örtülerinin bazı faydalarının çok yönlü olması nedeniyle, her bir faydanın belli bir başlık altında verilmesi yerine, ayrı ayrı maddeler halinde sıralanması yoluna gidilmiştir.

Bu bağlamda, çim alanların çevresel yönden, sağlık yönünden ve estetik yönden çok sayıda faydası olduğunu belirtmek mümkündür. Burada, bilimsel dayanağı olan ve ağırlıklı olarak son 10 yılda yapılan çalışmalarda yer alan bilgiler yer verilmiştir.

Dolayısıyla, çim örtülerinin çevre, insan sağlığı ve estetik yönden faydalarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

Erozyon Kontrolü ve Besin Elementi Taşınımını Önleme: Bitki örtüsünün tamamen yok olması veya kısmen tahrip edilmesi nedeniyle; yağmur, su ve rüzgârın etkisiyle toprağın aşınması, taşınması ve birikmesi olayı "erozyon" olarak tanımlanmaktadır. 1 cm kalınlığındaki bir toprağın ortalama 500 yılda oluştuğu, içerisinde bol miktarda toprak canlıları ve bitki besin elementlerinin bulunduğu, bitki yetiştiriciliği yapılan üst 40 cm'lik toprak katmanının ise ortalama 20 bin yılda meydana geldiği göz önüne alındığında erozyon kontrolünün ne kadar önemli olduğu gerçeği gün yüzüne çıkmaktadır. Bununla birlikte Türkiye topraklarının yaklaşık %80'inde orta, şiddetli ve çok şiddetli erozyon görülmektedir.

Çim örtülerinin en önemli işlevlerinden birisi; kırsal alanlarda veya büyük kentlerdeki evler, parklar ve oyun alanları gibi yerlerin etrafında bir örtü oluşturarak, bu ve benzeri alanlarda su ve toprak erozyonuna karşı toprağın dayanımını artırmak ve taşınmasını önlemektir. Bu durum toprak ve su kaynaklarının muhafaza edilmesi ve korunmasının yanı sıra toprakla birlikte bitki besin elementlerinin taşınıp gitmesini engelleme bakımından da önemlidir.

Herhangi bir alan çim örtüsü ile kaplandığı zaman, daha fazla su infiltre edilir, yeraltı su kaynakları zenginleşir, bunların da ötesinde yüzey akışı ile kaybolan su miktarı azalır. im rtleri ile kaplı 1000 metrekarelik bir alan, yaklaşık 23 ton suyu absorbe eder (Hoffman ve Dozier 2000). Erozyon ve besin elementi taşınımını nleme bakımından, sağlıklı, yoğun bir çim örtüsünün bulunduğu alan, zayıf bitki örtüsü ile kaplı bir alandan 3 kat (Heinze 2011; (6)), buğday ekili bir alandan 6 kat, suyun absorbe edilmesi yönünden ise 4 kat daha etkilidir (Anonim 2012 b). zerinde herhangi bir bitki örtüsü bulunmayan, tamamen plak bir toprak yüzeyine kıyasla suyun akış hızını ise 600 kata kadar yavaşlaatabilmektedir (11).

şehirlerimizde yeni yerleşim alanlarının imara açılması ile birlikte asfalt, beton veya bunun gibi su geçirmeyen yüzeylerin de önemli oranda arttığı grlmektedir. Dolayısıyla yağmur suları büyük lde doğrudan kanalizasyona, oradan da göller, nehirlere, dereler ve denizlere gitmektedir. Bu durum, suyun önemli bir kısmının boşa gitmesine neden olduğu gibi aynı zamanda kirliliğe maruz kalmasına da yol açtığı için, su kalitesinin düşmesine önemli lde katkı sağlamaktadır. im rtleri, bu olumsuzluğun önüne geçmesinin yanı sıra, suyun herhangi bir kirliliğe maruz kalmadan, doğrudan yer altına infiltre edilmesini sağlamaktadır.

New York kentinde her yıl kanalizasyona giden atık su miktarı 100 milyon tondan daha fazladır ve bunun büyük bir kısmı yağmur sularıdır. Kanalizasyona giden bu suyun doğrudan yeraltı su kaynaklarını beslemesi için 21140 ha'lık bir yeşil alana ihtiyaç vardır ve bu miktarda yeşil alan oluşturulduğu takdirde arıtma tesisinin 120 yıllık bakım, onarım ve işletme maliyetinden tasarruf sağlanmış olacaktır (7).

Suyu Temizleme: im rtleri sadece yüzey akışı ile gidecek olan yağışı absorbe etmekle kalmaz, aynı zamanda sudaki çok çeşitli kirleticileri kökleriyle ve kök bölgesinde bulunan mikroorganizmalar ile tutarak parçalar ve yeraltı kaynaklarını besleyecek olan suyun bir filtre görevi yaparak kirleticilerden arınmasına katkı sağlar. Birim alanda bulunan bitki sıklığı arttıka, bu olumlu etki de aynı oranda artmaktadır. Optimum bitki sıklığına sahip bir alanda yağışın Őideti artsa bile yüzey akışı ile kaybolan suyun miktarı neredeyse sifıra yakın bir değerdedir (3).

im rtleri ayrıca, tarımsal amaçlı kullanılan gübrelerden ve pestisitlerden (herbisit, insektisit, fungusit) gelen kontaminant maddeleri de yakalama, bünyesinde tutma ve kullanma özelliği ile su kaynaklarının bu tür kirletici unsurlardan arındırılmasına önemli lde katkı sağlamaktadır (8).

Havayı Temizleme: İyi tesis edilmiş bir çim alan toz, toprak ve diğer yabancı maddelerin bir yılda oluşturduğu parçacıkların 12 milyon tondan daha fazlasını tutma ve temizleme yeteneğine sahiptir (Heinze 2011). Çim alanlar, kir ve diğer hava kökenli parçacıklar için adeta bir tuzak görevi yaparlar. Çim örtülerinin sürdürülebilirliği ve bakım koşullarının iyi olması özellikle büyük kentlerde havayı temizleme bakımından çok önemlidir. Çünkü bu kentler yoğun motorlu taşıt trafiğinden kaynaklanan parçacıkların en fazla bulunduğu alanlardır. Bu nedenle de, başta astım olmak üzere diğer solunum yolları bozuklukları, özellikle şehir merkezlerinde yaşayan insanlarda daha fazla görülmekte ve burada yaşayan insanlar bu rahatsızlıklar bakımından yüksek risk grubu arasında yer almaktadır.

Havada 2.5 ile 10 mikron arasında bir çapa sahip olan bu parçacıklar astım, kardiyovasküler bozukluklar, akciğer rahatsızlıkları ve kronik bronşit ile diğer ciddi solunum yolu bozuklukları gibi insan sağlığını ciddi ölçüde tehdit eden hastalıklara neden olmaktadır. Çünkü bu büyüklükteki parçacıklar insanlar tarafından rahatlıkla solunabilmektedir (Brooks 2008). Aynı zamanda bu tozlar çevre ve insan sağlığı üzerinde de olumsuz etkilere neden olmaktadır (4).

Havanın temizlenmesinden kasıt sadece havadaki toz, toprak ve diğer parçacıkların temizlenmesinden ibaret değildir. Aynı zamanda havada bulunan hidrojen florür (HF), ozon (O₃), peroksi asetil nitrat (PAN) ve kükürt dioksit (SO₂) gibi kirleticiler de çim örtüleri tarafından temizlenebilmektedir (Almeida ve ark. 2006). Bununla birlikte bu toz parçacıkları bünyelerinde insan sağlığına zararlı bakteri, fungus hatta bazı virüsleri de taşımaktadır. Ayrıca çim örtüleri yoğunlukla mevsim geçişlerinde ortaya çıkan ve insanlar üzerinde ürtiker, astım, solunum yetmezliği gibi ciddi allerjik reaksiyonlara neden olan polenleri de tutarak bunların olumsuz etkilerini azaltma yeteneğindedir.

Ayrıca kentsel alanlarda ve hava alanlarının kullanılmayan bölümlerinde yapılan çim alan tesisi, toz oluşumunu önleme ve havadaki tozu bünyesinde tutma görevini yerine getirerek, bu tozların araçların ve uçakların motorlarına giren miktarını azaltarak bakım masraflarının azalmasına ve ömürlerinin uzatmasına katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte bu alanlar benzer olumsuz etkilere sahip böcekler için de uygun alanlar değildir. Çünkü çim örtüleri sık biçildikleri için, bol miktarda vejetatif aksam oluşturmakta ve ortamda bulunan diğer bitkilere kıyasla kısa boylu kalmaktadırlar. Ayrıca iyi bakım koşullarına sahip çim örtülerinde hiçbir zaman çiçeklenme dönemine gelinmediği için arı ve sivrisinek gibi böcekler tarafından tercih edilmemektedirler. Dolayısıyla çim örtülerinin bu tür yabancı maddeleri

bünyelerinde tutması ve havayı temizlemesi hem çevre hem de insan sağlığı bakımından son derece önemlidir.

Isı/Enerji Değişimi ve Girdi Tasarrufu: Bütün bitkiler iklim kontrolünde önemli bir rol oynarlar. Ancak güneş ışığından gelen ışınları etkin bir şekilde kestikleri ve bu ışınları bünyelerinde tuttıkları için çim örtüleri en iyi olanlardır. Örneğin, herhangi bir kaldırım veya caddenin ısısı 55°C'den fazlayken, aynı koşullarda bir çim alanın ısısı yaklaşık 42°C civarında olmaktadır. Yani çim örtüleri yaklaşık %25 oranında bir serinletme etkisi yapmaktadır. Amerika'da 100 binden fazla hane üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, klimaların 1 yılda harcadıkları enerji miktarı 258 milyar kilovat saat (kWh) hesaplanmıştır. Bunun ekonomik karşılığı ise yaklaşık 25.3 milyar \$'dır. Dolayısıyla, yeşil alanların vazgeçilmez unsuru olan çim örtülerinin yeterli düzeyde kurulması ve yönetilmesi durumunda, sadece klima giderlerinin azaltılması ile yılda yaklaşık 65.5 milyar kilovat saat (kWh), bir diğer deyişle 6.3 milyar \$ tasarruf edileceği hesaplanmıştır (1).

Yeşil alanların ısı artışı kontrol etmesi, sadece kent merkezi dışında kalan alanlarda değil aynı zamanda kent merkezlerinde de geleceği planlamadan günden güne artan bir öneme sahiptir. Yerleşim alanlarının etrafında bulunan ağaçlar, çalılar ve çim alanlar bünyelerindeki suyu terleme (transpirasyon) yoluyla uzaklaştırarak, gölgeleme ve serinletme etkisi yöntemiyle, ortam ısını 4-8 °C arasında azaltma etkisi gösterebilmektedirler. Bu durum özellikle sıcak bölgelerde kullanılan klimaların enerji sarfiyatlarından tasarruf etme bakımından doğrudan bir etkiye sahiptir (Heinze 2011; Anonim 2012c). 8 adet evin önündeki çim alan yaklaşık 80 tonluk klimanın serinletici etkisine sahiptir. Ortalama bir evin sadece 3-4 ton kapasiteli bir klimaya sahip olduğu düşünülürse bu çok önemli bir değerdir (2). Örneğin; Manhattan şehir merkezinin ortalama ısısı, kentin dışında kalan alanların ısına göre 7°C daha fazladır (7). Özellikle çim örtülerinin yoğun olduğu kentsel yeşil alan kullanımı, yaz aylarında orta derecede artan sıcaklıklar için, klima etkisi yaratacak önemli bir potansiyel olarak görülmektedir. Benzer şekilde ülkemizde de Adana, İzmir, Antalya gibi büyük şehirlerimizde belli alanlarda yeşil alan kuşakları oluşturulmak suretiyle çim örtülerinin serinletme etkisinden faydalanılabilir. Böylelikle hem insanların nefes alabilecekleri rekreatif alanlar oluşturulmuş olur, hem de önemli miktarda enerji tasarrufu sağlanabilir.

Gill ve ark. (2007) modellemeye dayanarak yaptıkları bir araştırmada, kent merkezinde yoğun yapılaşma ile birlikte çim örtülerinin de %10 düzeyinde artırılmasının yüzey sıcaklığını en üst düzeyde önleyeceğini, bunun tersi olması durumunda ise yani çim örtülerinin %10 azalması halinde ise, 2080'lere ge-

lindiğinde, kent merkezindeki sıcaklığın ortalama 7.0-8.2 °C arasında artış gösterdiğini bildirmişlerdir.

Oksijen Üretimi: Bütün yeşil bitkiler gibi çim örtüleri de karbondioksit (CO₂) ve suyu absorbe ederek, güneş ışığı altında fotosentez yaparlar. Bu esnada büyümeleri için gerekli olan organik bileşikler üretirken ortama da oksijen salarlar. Yaklaşık 55-60 m²'lik bir çim örtüsü, bir kişinin günlük oksijen ihtiyacını karşılamaktadır. Dolayısıyla, 105 x 60 metre ölçülerinde standart bir futbol sahası günlük 100-120 insanın oksijen ihtiyacını tedarik etmektedir. Ortalama 600-700 dekar alan üzerinde kurulan ve hemen hemen yarısında (300-350 da) sürekli yeşil bir örtü bulunan 18 delikli bir golf sahası, yaklaşık 5200 kişinin günlük tükettiği oksijeni üretebilmektedir. Bununla birlikte, ABD'de eyaletler arası bağlantıyı oluşturan otoyolların kenar ve ortalarında kullanılan bitkiler ve ağaçlar 22 milyon kişinin günlük oksijen ihtiyacına büyük ölçüde destek olmaktadır (Throssell ve ark. 2009; Heinze 2011; Anonymous 2012b).

Ülkemizde de, özellikle Antalya ilimizin Belek Beldesi golf turizminde öncü konumdadır. Bugün için bölgede bulunan 18 adet golf sahasının, yaklaşık 70.000-125.000 kişinin günlük oksijen ihtiyacını karşıladığı düşünülürse bu ve benzer spor alanlarının, sadece spor ve turizm açısından değil, aynı zamanda çevre ve insan sağlığı için de ne kadar önemli bir yere sahip olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Karbon Tutumu: Atmosferden serbest bırakılan karbonun okyanuslar, ormanlar veya toprak gibi karbon tutucularda toplanması ve depo edilmesi fotosentez gibi fiziksel ve biyolojik bir sürecin sonucudur. Yeşil alanlar, üzerinde bitki örtüsü bulunan orman ve mera alanları ile birlikte açığa çıkan karbon emisyonunun önemli bir kısmını tutma ve toprağa aktarma özelliğine sahiptir. Bununla birlikte, bitkiler ve kökler öldükten sonra da organik madde olarak toprakta kalacaktır.

Çim örtüleri tesis edildikten sonraki ilk 25-30 yıl içerisinde en yüksek oranda karbon tutma özelliğine sahiptirler. Çünkü yeni kurulan çim alanları toprağı havalandırırlar ve bu topraklarda karbonu en üst düzeyde tutma kapasitesine sahip olup, yüksek oranda atmosferik karbonu depolarlar (5). ABD'de tarım alanlarında toprak işleme ile ortaya çıkan karbon kayıpları ile kentlerdeki yeşil alanlar kıyaslandığı zaman, yeşil alanların yıllık 12-15 milyon ton karbonu tuttuğu ve bunun da ekili tarım alanlarının yaklaşık %14'üne karşılık geldiği bildirilmektedir (Qian ve Follet 2002; Heinze 2011).

Uygun bir şekilde oluşturulan ve bakımı yapılan bir yeşil alanın atmosferden salınan karbonu tutma konusunda önemli bir yeri olduğu dikkate değerdir. Bununla birlikte tarımsal işlemlerde kullanılan gübreleme, yakıt kullanımı, sulama gibi işlemlerdeki enerji giderleri ve açığa çıkan karbon miktarı ile çim örtülerinin tuttuğu net karbon miktarının hesaplanması yönünde çalışmalar yapılması da yerinde olacaktır.

Qian ve Follet (2002), iyi bakım koşullarında yetiştirilen bir çim örtüsünün, fazla toprak üstü aksam oluşturması ve yüksek kök yoğunluğuna sahip olması nedeniyle, ortalama 1 dekar alanda yılda 110-115 g gibi yüksek sayılabilecek bir oranda atmosferik karbonu tutabildiğini bildirmektedirler. Bununla birlikte, yeşil alanların atmosferin sera etkisi üzerindeki gücünü tam olarak görebilmek için, toprakta tutulan karbona ek olarak; gübre ve pestisit kullanımı, sulama için harcanan enerji, özellikle di azot monoksit (N_2O) ve CH_4 (metan) gibi diğer sera gazlarının yayılımı ve çim örtülerin bakımı için harcanan giderlerin de bilinmesi gerekir (Qian ve ark. 2010).

Townsend-Small ve Czimczik (2010) yeşil alanların, net karbon tutma oranının belirlenebilmesinin, gübreleme miktarı ve sıklığı ile yakından ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Zira yeşil alanların bakımında ve sürdürülebilmesinde vazgeçilmez unsurlardan birisi olan gübrelemenin, azot dioksit (NO_2) gibi sera gazlarının üretimine de katkı sağladığı akıldan çıkarılmamalıdır. Araştırmacılar, Kaliforniya'da yaptıkları çalışmada, yeşil alana yılda iki kez gübre uygulandığı zaman metrekaare başına yıllık 108 g karbon tutulduğunu, buna karşılık gübreleme miktarının yılda 15 kereye çıkarılması halinde ise aynı alandan yıllık 258 gram karbonun atmosfere salındığını tespit etmişlerdir. Aynı çalışmada, atletizm alanlarının güvenli spor yapılabilmesi için sürekli ve çok fazla bakıma maruz kalmasından dolayı, karbon tutumuna herhangi bir katkısının olmadığı saptanmıştır. Bilindiği üzere, bu tür alanlarda ne kadar sık toprak işleme yapılırsa, topraktan atmosfere salınan karbon oranı da o ölçüde yüksek olmaktadır.

Rekreasyon ve Fiziksel Aktivitenin Artırılması-Obezitenin Azaltılması: Yeşil alanlar, yüksek oranlarda kullanılan parklar, oyun alanları ve spor sahaları gibi, çok çeşitli rekreasyonel ve sportif aktiviteler için oldukça uygun alanlardır.

Son yıllarda özellikle ABD, Japonya ve Avrupa'da yapılan çalışmalar, yeşil alanların aktif yaşam olarak tanımlanan yüksek oranlı fiziksel aktivitenin artışına, obezite riskinin azaltılmasına, kalp rahatsızlığından ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ölüm oranlarının düşmesine ve yaşam süresinin uzamasına önemli oranda katkı sağladığı bildirilmektedir.

İngiltere’de 40 milyondan fazla insan ile son yıllarda yapılan bir araştırmada, gelir düzeyi yüksek olan insanlar ile daha düşük gelire sahip insanlar arasındaki sağlık bakımından grlen farklılıkların, yüksek yeşil alanlara sahip bölge-lerde yaşayan insanlarda, birbirine oldukça yakın olduğunu göstermiştir. Bunun da, muhtemelen daha fazla fiziksel aktivite ve daha düşük oranda stresli bir yaşamdan ileri geldiği tahmin edilmektedir (Hartig 2008; Mitchell ve Popham 2008).

im alanlar rekreasyon ve sportif aktiviteler için düşük maliyetli, en uygun ve en güvenli alanlardır. Futbol, golf, tenis, çim kayağı, beyzbol, atlı sporlar, bowling, çim hokeyi, rugby, voleybol, okçuluk, doğa yürüyüşü ve badminton gibi birçok açık alan sporu çim örtüleri üzerinde yapılmaktadır.

Diğer bitki örtülerinin aksine bu alanları oluşturan bitkiler toprak yüzeyine oldukça yakın bir gelişim göstermektedir. Bu da, yeşil alanda yetişen bitkilerin oldukça dipten biilmelerine, dolayısıyla birçok rekreasyonel aktivite için en uygun oyun alanı oluşturmasına imkn tanımaktadır (8). Bu alanlar üzerinde yeterli miktarda çim örtüsü bulunmayan veya doğrudan toprak zeminler ile kıyaslandığı zaman, sporcu yaralanmalarını azaltma yönünde bir etkiye de sahiptir. Zira bu tür sporlarda zemin ile doğrudan temas söz konusudur ve çim örtüleri adeta bir yastık etkisi göstererek yaralanmaların şiddetini azaltmaktadır. 12 farklı futbol okulunda yapılan bir çalışmada, çim alanların sporcu yaralanmalarını %21 oranında azalttığı bildirilmiştir (Harper ve ark. 1984; Beart ve Green 1994). Ayrıca bu alanlarda bulunan çim bitkileri futbol, rugby ve Amerikan futbolu gibi çim örtüleri üzerinde sık ve yoğun bir baskı nedeniyle ortaya çıkan yıpranmaya oldukça dayanıklıdır.

Bell ve ark. (2008) tarafından, Hindistan’da 3 ile 16 yaş aralığındaki çocuklar ve gençler üzerinde yapılan bir araştırmada, evlerinin yakınlarında spor sahası, park ve bahçe gibi rekreasyon alanları bulunmayanların bulunanlara göre daha yüksek vücut kitle indeksine (VKİ) sahip olduklarını tespit etmişler, bunu da evlerinin yakınında bu tür yerler bulunanların daha fazla fiziksel aktivite yapmalarına ve bu alanlarda daha fazla zaman geçirmelerinden kaynaklandığını bildirmişlerdir.

Hollanda’da yapılan bir araştırmada da, kaliteli ve yüksek miktarda yeşil alanın bulunduğu doğal alanlarda yaşayan insanların, bu imkna sahip olmayan insanlara kıyasla sağlık bakımından daha iyi durumda oldukları belirlenmiştir. Bu olumlu etkinin ise daha çok, ileri yaştaki insanlar, ev hanımları ve ekonomik anlamda düşük gelire sahip insanlar üzerinde yoğunlaştığı gözlenmiştir (10). Kentsel alanlarda yapılan başka bir araştırmada ise, yüksek yeşil alanlara sahip

bölgede yaşayan insanların bu imkâna sahip olamayanlara kıyasla 3 kat daha fazla fiziksel aktivite yaptıkları ve fazla kilo veya obezite oranı bakımından ise %40 daha az oldukları saptanmıştır. Japonya'da yaş, cinsiyet, medeni durum, sosyal ve ekonomik statü gözetilmeksizin yaşlılar ile 5 yıl boyunca yapılan bir başka çalışmada ise, cadde kenarlarında bol miktarda yeşil alan ve yürüyüş parkurları bulunan yerlerde yaşayan insanların daha mutlu ve uzun ömürlü oldukları belirlenmiştir ((10); Heinze 2011).

Sağlık ve Azaltılmış Stres: Çim alanlar yüksek binaların ve metal akşamların kati ve soğuk görünümünün yumuşamasında, göze hitap ederek insan yaşamını ferahlatmada önemli rol oynarlar. Son yıllarda yapılan araştırmalar, yeşil alanlarda zaman geçirmenin, hatta birkaç dakika gibi kısa bir süreyle yeşil alana bakmanın bile stresi azalttığını göstermektedir. Hatta insanın hissettiği ağrı üzerinde de olumlu bir etkiye sahip olduğu izlenmiştir. Bu durum sadece ruhsal bozukluklar nedeniyle hastanede bulunan hastalarda değil, aynı zamanda hayatını normal koşullarda sürdüren insanlar için de geçerlidir.

Bu çalışmalar doğanın insan üzerinde olumlu yönde bir etki yaptığını bildiren yorumları destekler niteliktedir (9). Bu tür yerlerde zaman geçirmenin veya yeşil alanlara bakmanın, öncelikle hastalarda olumsuz ruhsal durumu durdurmasının yanı sıra, zaman içinde de ruhsal ve fizyolojik yönde iyileşmeye katkıları olduğu bilinmektedir. Zaman içinde memnuniyet belirten duyguların düzeyi artarken, korku ve sinirlilik gibi durumlar azalmaktadır. Laboratuvar ve klinik çalışmaları göstermiştir ki, strese neden olan kan basıncı ve kalp ritminin artışı gibi fizyolojik değişimler yeşil alanla temas kuran kişilerde hızla normal seyrine dönmektedir (9). Birçok çalışmada sadece 5 dakika veya daha az bir süre içinde çim örtülerinin stresi azalttığı saptanmıştır (Ulrich 2002). Yine, doğa manzaralı bir odada yatan hastaların, betonarme yapılara bakarak yatan hastalara göre ruhsal bakımdan daha çabuk iyileştikleri izlenmiştir (Anonim 2012c).

Buna karşılık, çok sayıda araştırmada, inşaatlar, apartmanlar, otoparklar, okullar, taş binalar gibi yeşil alandan yoksun bir manzaraya bakan insanlarda stresin tetiklendiği ve zaman içinde ruhsal rahatsızlıklara yakalanma riskinin yüksek olabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla içerisinde çim alanların bulunduğu peyzaj düzenlemelerinin insanlar üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmektedir. Sağlıklı ve iyi bakımlı bir yeşil alan estetik olarak bulunduğu ortama güzellik katmasının yanı sıra, aynı zamanda insanlara da diğer alanlardan uzaklaşp bu tür yerlerde zaman geçirmeleri için davetiye çıkarır.

Diğerleri: Yeşil alanlar özellikle kent içi ve kent dışı boş ve çıplak arazilerin yeşil bir örtü ile kaplanmasında, bu alanların hoş bir görünüme kavuşmasında ve

dolayısıyla çevrenin kalitesinin artırılmasında büyük bir öneme sahiptirler. Ayrıca birçok bitkinin yetiştirilmesine uygun olmayan, olumsuz arazi koşullarına sahip yerlerde, uygun türler seçilerek bu alanların bakım ve ıslahına da katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte iyi tesis edilmiş ve bakım koşulları iyi olan bir çim alanın yaşanılan mekânın görsel çekiciliğine de katkı sağladığı bir gerçektir. Son yıllarda peyzaj düzenlemesi iyi olan yaşam alanlarına talep gittikçe artmaktadır. Bu tür bir yerin yeşil alandan yoksun bir yere göre, evin değerini ortalama %15-20 oranında artırdığı tahmin edilmektedir.

Çim örtüleri, orman içi alanlar ile ağaç, çalı ve yarı çalı formunda türlerin uygun olarak bulunduğu park, bahçe ve piknik alanları gibi yerlerde tesis edilerek ortaya çıkması muhtemel bir yangının hızını azaltmada yani yayılma etkisini yavaşlatmada önemli rol oynarlar. Birbirine çok yakın binalar arasında da kullanılarak çim örtülerinin bu özelliğinden faydalanmak mümkündür.

Ayrıca Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere birçok gelişmiş ülke, özellikle yoğun araç trafiğinin neden olduğu gürültünün önlenmesi için, başta yasal düzenlemeler olmak üzere bazı arayışlar içine girmişler ve uygulamaya koymuşlardır. Cadde kenarlarına yapılan gürültü perdeleri ile eğlence mekânlarında müziğin belli bir seviyenin altında olması zorunluluğu bu önlemlerden bazılarıdır. Çim örtülerinin ortama yayılan sesi bünyesinde tutarak ortam gürültüsünü azaltma gibi bir özelliği de vardır. Bu anlamda çevresel gürültüyü, çıplak bir zemine kıyasla %20-30 arasında azaltıcı yönde bir etki yaptığı tahmin edilmektedir.

Doğal ve yapay göletler, akarsular, ırmaklar gibi sulak alanların etrafında oluşturulan veya doğal olarak bulunan çim alanlar aynı zamanda yaban hayatına da ev sahipliği yapmakta, bu hayvanlar için özgür yaşam alanları oluşturmaktadır. Ayrıca otobanlarda belli aralıklarla düzenlenen dinlenme tesisleri ve acil durumlar için oluşturulan alanlarda kullanılarak özellikle araç kullanan insanlar üzerinde rahatlatıcı bir etki yaratmaktadır. Bununla birlikte çim örtüleri görsel olarak güzelliği ve çekiciliği ile rekreatif faaliyetlere olan ilgiyi artırmakta, dolayısıyla insanların yaşam kalitesinin yükselmesine katkı sağlamaktadır.

SONUÇ

Görüldüğü üzere çim alanlar sadece üzerinde rekreatif faaliyetler yapılan, park ve bahçelerde kullanılarak buldukları ortama görsel olarak zenginlik katan alanlar olmakla kalmayıp, aynı zamanda çevre ve insan sağlığı üzerinde de doğrudan ve dolaylı olarak birçok olumlu işleve sahiptir. Konunun öneminin

başta ABD olmak üzere birçok gelişmiş ülkede yıllar öncesinde fark edildiği ve yapılan çalışmaların oldukça açık sonuçlar verdiği grlmektedir.

Bu anlamda ülkemizde de farklı disiplinlerde çalışan araştırmacılar tarafından benzer çalışmaların bir an önce yapılarak, özellikle yetkili birimlerin elde edilecek araştırma sonuçları doğrutusunda uzun vadeli plan ve program yapması, daha yaşanabilir ortamlar oluşturma bakımından son derece büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Almeida, S.M., Farinha, M.M, Ventura, M.G., Pio, C.A. ve Freitas, M.C. (2006). Measuring Air Particulate Matter in Large Urban Areas for Health Effect Assessment, *Water, Air & Soil Pollution*, 179: 43-55.
- Beart, J.B. ve Green, R.L. (1994). The Role of Turfgrasses in Environmental Protection and Their Benefits to Humans, *Journal of Environmental Quality*, 23(3): 1-16.
- Bell, J.F., Wilson, J.S., and Liu, G.C. Neighborhood Greenness and 2-Year Changes in body Mass Index of Children and Youth, *Amer. J. Prevent. Med.*, 35: 547-553.
- Brooks, R.D. (2008). Cardiovascular Effects of Air Pollution, *Clinical Science*, 115: 175-87.
- Denhez, F. (2007). *Un Risque Majeur Pour La Planete (Küresel Isınma Atlası)*. eviri: zgr Aladağ, İstanbul: NTV Yayınları.
- Gill, S., Handley, J.F., Ennos, R. ve Pauleit, S. (2007) . Adapting Cities For Climate Change: The Role Of Green İnfrastructure, *Built Environment*, 33 (1): 97-115.
- Harper, J.C., Morehouse, C.A., Waddington, D.V. ve Buckley, W.E. (1984). Turf Management, Athletic-Field Conditions, and Injuries in High School Football. Pennsylvania, *Agric. Exp. Stn. Prog. Rep.*,384.
- Hartig, T. (2008). Green Space, Psychological Restoration, and Health İnequality, *Lancet*, 372: 1614-1615.
- Heinze, J. (2011). *Benefits of Green Space-Recent Research*. Chantilly: Environmental Health Research Foundation.
- Hoffman, H. ve Dozier, M. (2000). Use of Grass Buffer Strips in Reducing Nonpoint Source Herbicide Runoff on the Texas Blackland Prairie. Texas Agricultural Experiment Station and Texas Agricultural Extension Service. Texas A&M University System.
- Kuşvuran, A. (2011). im Bitkilerinin nemi, Uygulanan Farklı Ekim ve Dikim Yöntemleri: *ankırı Araştırmaları Dergisi*, 6 (7): 183-191.
- Karakkk, S.K. ve Gürbüz B. (2007). *Rekreasyon ve Kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Mitchell, R. ve Popham, F. (2008) Effect of Exposure to Natural Environment on Health İnequalities: An Observational Population Study, *Lancet*, 372: 1655-1660.
- Qian, Y. ve Follett, R.F. (2002). Assessing Soil Carbon Sequestration in Turfgrass Systems Using long-Term Soil Testing Data, *Agronomy Journal*, 94: 930-935.
- Qian, Y., Follett, R. F. Ve Kimble J.M. (2010). Soil Organic Carbon Input from Urban Turfgrasses, *Soil Sci. Soc. Am. J.*, 74: 366-371.
- Throssell, C., Lyman, G., Johnson, M. ve Stacey, G. (2009). Golf Course Environmental Profile Measures Water Use, Source, Cost, Quality, and Management and Conservation Strategies. *Applied Turfgrass Science*. doi: 10.1094/ATS-2009-0129-01-RS.

Townsend-Small, A. ve Czimczik, C.I. (2010). Carbon Sequestration and Greenhouse Gas Emissions in Urban Turf. *Geophys. Res.Lett.*, 37: L02707, doi:10.1029/2009GL041676.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- (1)Anonim (2005). United States Department of Energy. U.S. Energy Information Administration. 2005 Residential energy Consumption Survey—Detailed Tables Erişim: www.eia.doe.gov/emeu/recs/recs2005/c&e/detailed_tables2005c&e.html (05.11.2011)
- (2)Anonim (2012a). Department of Agriculture. State of Michigan. Grass Facts. Erişim: www.michigan.gov/mda/0,%201607,7-125-1570_2476_2481-9345--,00.html (23.12.2011)
- (3)Anonim (2012b). University of Minnesota. Sustainable Urban landscape Information Series. Environmental Benefits of a Health, Sustainable Lawn Erişim: www.sustland.umn.edu/maint/benefits.htm (07.11.2011)
- (4)Anonim (2012c). U.S. Environmental Protection Agency, Particulate Matter: Health and Environment Erişim: www.epa.gov/pm/health.html (21.01.2012)
- (5)Bremer, D. (2007). Turfnews. Carbon Sequestration in Turfgrass: an Eco-friendly Benefit of Your Lawn. Erişim: www.ksuturf.com/bremer/p7bpassets/Turf%20C%20seq%202007.pdf (28.12.2011)
- (6)Hochmuth, G., Neill, Sartain, Unruh, J.B., Martinez, Trenholm and Cisar, J. (2011). Urban Water Quality and Fertilizer Ordinances: Avoiding Unintended Consequences: A Review of the Scientific Literature. Erişim: www.edis.ifas.ufl.edu/ss496 (05.12.2011)
- (7)Solecki, W., Patrick, L., Grady, K., Cox, J., and Ervin, K. (2008). Urban Forests in Our Midst: Environmental Benefits of Open Spaces in City Backyards. Erişim: www.landmarkwest.org/ (05.01.2012)
- (8)Streich, A., Rodie, S. ve Gausson, R. (2003). Turf in the Landscape. University of Nebraska – Lincoln Extension, Institute of Agriculture and Natural Resources. Erişim: www.digitalcommons.unl.edu/extensionhist/1720/ (14.12.2011)
- (9)Ulrich, Quan, X. ve Zimring, C. (2010). The Role of the Physical Environment in the Hospital of the 21st Century: A Once-in-a-Lifetime Opportunity. Report prepared for TriPoint Hospital Center. Erişim: www.cleveland.com/healthfit/index.ssf/2010/09/blueprint_for_healing_--_hospi.html (05.01.2012)
- (10)Wolf, K.L. (2010). Active Living - A Literature Review. In: Green Cities: Good Health. College of the Environment, University of Washington. Erişim: www.depts.washington.edu/hhwb/Thm_ActiveLiving.html (11.12.2011)
- (11)Whiting, D., R. Tolan, B. Mecham, and Bauer, M. (2005). Water-wise gardening: Creating Practical Turf Areas. Colorado State University Cooperative Extension. Erişim: www.cmg.colostate.edu/gardennotes/411.pdf (10.01.2012)

Yaşam Kalitesi ve Rekreatif Faaliyetler: Narlidere Dinleme ve Bakım Evi Örneği

Deniz KÜÇÜKUSTA

The Hong Kong Polytechnic University,
School of Hotel and Tourism Management
E-posta: hmddeniz@polyu.edu.hk

Nilgün AVCI

Ege Üniversitesi,
Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta nilgun.avci@ege.edu.tr

Selen TÜRK

Ege Üniversitesi,
Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta selen.t@hotmail.com

ÖZ

Çalışmanın amacı, huzur evlerindeki rekreasyon faaliyetleri ile yaşlıların yaşam kaliteleri arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bu çalışma için Narlıdere Dinleme ve Bakım Evi sakinlerinden tesadüfî örnekleme ile seçilen kişilerden yapılandırılmış anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Yaşam kalitesi, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık ve çevre sağlığı olmak üzere üç boyut altında toplanmıştır. Rekreasyon faaliyetleri, plastik sanatları sahne sanatları, sosyal faaliyetler, spor faaliyetleri, sivil toplum faaliyetleri, hobi bahçesi faaliyetleri olarak sınıflanmıştır. Çalışmanın berileri analiz edildiğinde, yaşam kalitesi ile rekreasyon faaliyetleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, Yaşam Kalitesi, Huzurevi

GİRİŞ

Sağlık ve sosyal hizmetlerin bir amacı da yaşlı bireylerin yaşam kalitesini desteklemektir. Yaşam kalitesi kavramı son yıllarda ortaya çıkmış ve özellikle yabancı yazında yer bulmuş bir kavramdır. Yaşam kalitesi, dünyada yaşlı nüfusun artış göstermesi ve sağlık hizmetlerinin gelişmesi nedeniyle yaşlılarda yaşam beklentisini yükseltmiştir. Dünyada artan yaşlı nüfusun yaşam kalitesini korumak, beklentileri doğrultusunda çevre düzenlemeleri ve sosyalleşmelerini sağ-

lamak adına pek çok çalışma yapılmaktadır. Yaşamda aktif olarak yer alan yaşlı bireyler turizm alanında da bir pazar oluşturmakta, onların istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyet ve düzenlemelerin yer aldığı oteller inşa edilmektedir. Yaşlı bakım evleri de daha fazla aktiviteye yer veren işletme ve kurumlar olarak hizmet vermektedirler.

Yaşam kalitesi sağlık kavramına bakış açısını da değiştirmiştir. Dünya-da yaşam kalitesi kavramı 'wellness', 'wellbeing' gibi kişinin sadece fiziksel sağlığını değil, aynı zamanda ruhsal sağlığını da kapsayan ve korumaya yönelik sağlık aktiviteleri içeren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar yaşlandıkça, hayatlarında biyolojik, psikolojik ve sosyal değişiklikler olmaktadır. Bu değişikliklerin bireyin yaşam kalitesindeki etkileri depresif belirtiler, fiziksel fonksiyonlar, sağlık doyumu, başa çıkma yetisi, kişilik, sosyal destek gibi faktörlere bağlı olarak bireyden bireye değişiklik göstermektedir. Kültürler arasındaki fark da yaşlıların beklentiler açısından farklılıklara yol açacaktır. Bu nedenle, yaşam kalitesinin hangi unsur ve faaliyetler tarafından etkilendiğini ortaya çıkartmak, ülkemizde yer alan ve bu hizmeti sağlayan kurum kuruluşlar açısından da faydalı olacaktır.

Yaşam kalitesi olgusu araştırmalarda artarak yer almaktadır, buna rağmen, yaşlı bireylerdeki yaşam kalitesi boyutları üzerine tartışmalar hala devam etmektedir (Bowling et al. 2003; Haywood vd. 2004; Halvorsrud vd. 2010). Ülkemizde yaşlı yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalar yeni ilgi görmeye başlamıştır. Bu nedenle hangi faktörlerin bu kuşağın yaşam kalitesinde etkili olduğunun belirlenmesi hem ilgili yazında hem de uygulamaya yönelik olarak faydalar sağlayacaktır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı yaşlı bireylerin yaşam kalitelerini incelemek, uygulanan rekreatif faaliyetlerin yaşlılar tarafından ne şekilde algılandığını belirlemek ve rekreatif faaliyetlerin yaşam kalitesi ile ilişkisini analiz etmektir.

LİTERATÜR TARAMASI

Yaşlı Bakım Evleri ve Rekreatif Faaliyetler

Günümüzde, gerek gelişmiş ülkelerin, gerekse gelişmekte olan ülkelerin sağlık politikaları, yaşlıların bağımsız biçimde yaşamalarına ve topluma entegre olmalarına öncelik vermektedir (Eser 2010). Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre, Türkiye nüfusu günden güne yaşlanmaktadır. Günümüzde nüfusun %10 u 60 yaş ve üzeridir. Bu oran yıldan yıla artış göstermektedir (http://www.nvi.gov.tr/Hizmetler/Istatistikler,Nufus_Statistikleri_Spot.html). Yaşlı nüfu-

sun artması dinlenme ve bakım evlerinin önemini de artırmaktadır. Bu kurumlardaki yaşam kalitesinin artırılması kritik araştırma konusu haline gelmiştir.

Yaşlı bakım evleri (huzurevleri), Türkiye'de, 60 yaş ve üzerindeki muhtaç yaşlıları korumak, bakmak, sosyal, psikolojik ve fiziksel gereksinimlerini karşılamak, sürekli bakıma ve rehabilitasyona gereksinim duyanlara bakım ve rehabilitasyon hizmeti vermekle görevli ve yükümlüdürler ve Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlıdırlar (<http://www.huzurevi.org>). 101 adedi genel müdürlüğe, 186 adedi diğer olmak üzere Türkiye'de toplam 287 adet huzurevi bulunmaktadır (<http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/192/Diger+Huzurevleri>).

Boş zaman aktivitelerinin toplum sağlığı ve esenliğine katkıda bulunduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Rekreasyon, bireylerin boş zamanlarında, dinleme, eğlenme amacıyla gönüllü olarak yaptıkları faaliyetlerden oluşmaktadır (Rossman ve Schlatter 2003). Rekreasyon faaliyetleri bireylerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir. Yaşlılar için boş zaman aktiviteleri ve faydaları aşağıdaki gibi sınıflanmaktadır (Kraus 1997,115);

- Düzenli fiziksel aktiviteler: kardiyovasküler fitness; felç olasılığını azaltan; dayanıklılığı, esnekliği ve günlük rutin işleri yapabilecek fonksiyonel kapasiteyi artırıcı; biyolojik yaşın olumsuz etkilerini azaltıcı hareketler.
- Bazı yaşlı bireyler aktif spor yaparken, büyük çoğunluğu az fiziksel çaba gerektiren, golf, bowling, balık avı, bahçecilik ve yürüme gibi aktiviteleri yaparken, fiziksel iyilik için aerobik, havuz egzersizleri de yapabilmektedir.
- Organize edilmiş rekreasyon programları: sosyal uyum, arkadaşlık, grup katılımı organizasyonları, uzun zamandır çalışmayan, eşini kaybetmiş, sosyal izolasyon yaşayan yaşlılar için oldukça önemlidir
- Akıl sağlığı yönünden: rekreatif faaliyetler yaşlıların stres ve tansiyonunu hafifletmekte, sıkıntıyı gidermekte, başarı hissi yaratmaktadır. Boş zaman doyumunun yaşlı bireylerin yaşam doyumunda önemli bir faktördür.
- Kraus (1997,114) rekreasyonun yaşlı bireylere psikolojik faydalarını aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;
- Kendini ifade, yeteneklerin yaratıcı kullanımı
- Diğerleriyle arkadaşlık etmek

- Yaşamını organize edebilme gücü
- Bilinen hoşlanılan aktivitelerde güvenlik, güvenli çevre
- Yeni meraklar bularak bireyin kayıplarının tazmini
- Entelektüel ve kültürel teşvik
- Yalnızlık, bireyin zamanını faydalı yönde harcama yeteneğini de içermektedir

Yaşlılar için birçok faydası olan rekreatif faaliyetlerin sayı ve nitelik olarak artırılması, yaşlı bireylerin katılımı için ortam oluşturulması uygulayıcılar için önemli bir görev haline gelmiştir. Huzurevleri kurumsal yapılar olduğundan, bu kurumlarda rekreatif faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve niteliklerinin artırılması gerekmektedir.

Yaşam Kalitesi

Sağlıklı yaşam eğilimi yaşam kalitesi araştırma çalışmalarına yönlendirmektedir (Kane vd. 2003). Yaşam kalitesi, bireyin iyi hissetmesi, hayatından tatmin yada tatminsizliği, mutluluğu yada mutsuzluğu olarak tanımlanmaktadır (Dalkey ve Rouke 1973; Dolnicar vd., 2011). Bazı yazarlar da yaşam kalitesini, bireysel yaşamdan hoşnut olmakla ilişkilendirmektedir (örn, Dolnicar, vd., 2011). Yaşam kalitesi bireyin gereksinimleri, hedefleri ve isteklerinin karşılanmasının subjektif değerlendirilmesi olarak da tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Değerlendirme Grubu, yaşam kalitesini bireysel açıdan, hedefleri, beklentileri, standartları ve endişeleriyle ilişkili, bireyin yaşadığı kültür ve değerler sistemindeki yeri, olarak tanımlamışlardır (WHOQOL Group, 1993). Fiziksel sağlık, psikolojik durum, bağımsızlık derecesi, sosyal ilişkiler, kişisel inançlar, çevresel faktörler gibi karmaşık birçok faktörden etkilenmektedir. Bu geniş kapsamlı tanım, fiziksel, psikolojik, fizyolojik ve sosyal boyutları içermektedir.

İnsan hayatına kalite getiren unsurlar objektif ve subjektif olarak ikiye ayrılmaktadır. Objektif kriterler arasında kişinin sağlık durumu, ekonomik durumu, barınma koşulları, ikamet yeri ve aile durumu gibi kriterler yer almaktadır. Kişinin subjektif kriterlerine bakıldığında ise kişinin değişimi ve dışsal koşulların da varlığı görülebilir, aynı zamanda kişinin hisleri, duyguları ve hayata bakışı da subjektif sağlık kavramı içinde yer almaktadır (Işık ve Meriç 2010).

Boş zaman ve rekreasyon yaşam kalitesinde önemli alanlardır (Dolnicar, Yanamandram ve Cliff 2012). Boş zaman yaşam kalitesinin yalnızca bir yönü olmasına rağmen, çalışmalar göstermiştir ki, pasif ve aktif boş zaman formlarının

yaşam kalitesinde önemli katkıları olduğu görülmüştür. (örn, Beaumont ve Kenealy, 2004; Gabriel ve Bowling, 2004). Boş zaman aktiviteleri zihinsel, düşünsel, manevi yada fiziksel bakış açısını etkileyebilmekte böylece yaşam doyumunu yaklaşımını temsil etmektedir (Dolnicar, Yanamandram ve Cliff 2012).

ARAşTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma Deseni

Çalışma kantitatif yaklaşım benimsenmiştir. Alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Alan araştırmasında anket tekniği kullanılmıştır. Anketin yapılandırılması aşamasında ön araştırma yapılmıştır. Öncelikle yazından elde edilen bilgiler değerlendirilmiş ve liste oluşturulmuştur. Daha sonra, oluşturulan ifade ve faaliyetler listeleri, üç akademisyen ve iki profesyonel yönetici tarafından olmak üzere beş uzman tarafından değerlendirilmiş ve gerekli düzeltmeler ve ilaveler yapılmıştır. Böylelikle içerik geçerliliği sağlanmıştır. Verilerin toplanması için öncelikle kurumdan gerekli izinler alınmıştır. Çalışmada öncelikle geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmış, ardından hipotez testlerine yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 16.0 (Statistical Program for Social Sciencies) programı ile analiz edilmiştir. Ölçeğin faktör yapı geçerliliği faktör analizi yapılarak gerçekleştirilmiştir. Daha sonra verilerin güvenilirliği Cronbach's Alpha ile test edilmiştir. Fark analizleri için ANOVA ve T-testi kullanılmıştır. Ayrıca değişkenler arasındaki ilişki korelasyon ve regresyon analizleri kullanılarak sınanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, yaşlıların yaşam kalitesinin ölçümünde, Dünya Sağlık Örgütü'nün hazırladığı yaşlı yaşam kalitesi ölçeği kısa sürümünden adapte edilerek yararlanılmıştır (http://www.who.int/substance_abuse/research_tools/en/english_whoqol.pdf).

Veri toplama aracı olarak, WHOQOL ölçeğinin sečilme nedeni, dünyada ve Türkiye'de birçok araştırmada kullanılmış ve geçerli güvenilir sonuçlar elde edilmiş olmasıdır (Fidaner vd., 1999; Eser vd., 2005; Lülecı, Hey ve Subasi 2008). Ölçekte bulunan 24 ifade, beşli tutum ölçeği ile ("Hiç memnun değilim" ile "Tamamen memnunum") ölçülmüştür. Anketin ikinci bölümünde huzurevi sakinlerine sunulan rekreatif faaliyetlere katılma sıklıkları ölçülmeye çalışılmıştır ("Hiç" ile "Her zaman"). Anketin üçüncü bölümünde ise demografik sorulara yer verilmiştir.

Ülkelerarası dil farklılıklarından ve kültürel farklılıklardan dolayı algı farklılıkları oluşabileceğinden, ifadeleri güçlendirmek ve daha anlaşılır duruma getirmek gerekmektedir. Anketlerin İngilizceden Türkçeye tercümesi geri çeviri (back translation) tekniği (Brislin 1970) uygulanarak yapılmıştır. Geçerliliği ve güvenilirliği önceden kanıtlanmış olan ölçek, ülkemiz bireyleri açısından nasıl algılandığını görmek için Narlıdere Dinleme ve Bakım Evi sakinlerinden elde edilen 30 anketle pilot test uygulanmıştır. Pilot çalışmadan elde edilen iç tutarlılık değerleri kabul edilebilir sınırlar içinde olmuştur.

Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Narlıdere Dinleme ve Bakım Evi sakinleri oluşturmaktadır. Narlıdere Dinleme ve Bakım Evinin alan olarak seçilmesinin nedeni; Türkiye'deki en büyük tesis olmasıdır. Yaşlı bireylerin yaşam kalitesi ve rekreasyon ilişkisini belirlemek için, yaşlı bireylerin bir arada yaşadıkları yer olması nedeniyle örnek olarak seçilmiştir.

Veri toplamada, basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Sekaran ve Bougie 2010: 270). Veriler huzurevi sakinlerinden bir hafta içinde yüz-yüze toplanmıştır. Yaşlı bireylerden veri toplamak oldukça zaman alıcı ve güç bir çalışma olmuştur. Sağlıklı ve istekli yaşlı bireylerden toplanan veri sayısı 233'dür.

Narlıdere Dinleme ve Bakım Evi

Uygulamadan önce Narlıdere Dinleme ve Bakım Evi yönetimi ile görüşülmüş, çalışma için gerekli izinler alınmıştır. Tesis, Emekli Sandığı'na bağlı, 60 yaş üzeri yaşlılara hizmet vermektedir. Kurum Dinç Yaşlı ve Geriatrik Bakım bölümlerinden oluşmaktadır. Dinç yaşlı, kendi bakım ve ihtiyaçlarını yardımsız karşılayabilen kişi iken, Geriatrik bakım ise kendi bakım ve ihtiyaçları konusunda yardım alan kişilerdir.

Yönetimden alınan bilgilere göre, tesisin kapasitesi 1100 kişidir. Çalışma yapıldığı dönemde ortalama olarak 970 civarında kişi yaşamaktadır. Sakinlerin bir yıl içerisinde üç ayı geçmemek kaydıyla tesis dışında yatılı olarak kalabilmektedirler.

Tesise giriş şartları şunlardır:

- 60 yaşını doldurmak
- Emekli Sandığı'na bağlı olmak
- Günlük yaşam aktivitelerini bağımsız olarak sürdürebilir durumda olmak,

- Ruh sağlığı kendisini ve başkalarına zarar vermeyecek düzeyde yerinde olmak,
- Alkol ve uyuşturucu madde bağımlısı olmamak,
- Yüz kızartıcı suçlardan hükümlü olmamak,
- Bulaşıcı bir hastalığı bulunmamak,
- İleri düzeyde görme ve işitme kaybı bulunmamak.

Ancak geriatrik bakım merkezi için bakım ve ihtiyacını karşılama konusunda desteğe ihtiyacı olan kişiler başvurabilmektedir. Özellikle Alzheimer tipi demas hastaları, fiziksel kısıtlılıkları bulunanlar, özel bakımını karşılamasına engel teşkil edecek kronik rahatsızlıkları (bilişsel bozuklukları vb) olanlar başvurabilmektedir.

Kişinin ödediği aylık barınma ve bakım ücreti içerisinde, üç öğün beslenmesinin sağlanması, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlerden faydalanması, rutin temizlik hizmetleri, demirbaşların temizliği, 24 saat sıcak su, iklimlendirme ve güvenlik hizmetleri dâhildir.

Kafeterya, terzi, bay-bayan kuaför, çamaşırhane, telefon santrali, sakinlerin misafirleri için konaklama hizmeti, kuru temizleme, internet hizmetleri ise uygun ücretlerde sunulmaktadır .

Her gün çeşitli günlük aktiviteler bulunmaktadır. Halk Eğitim'den gelen hocalar tarafından kurslar verilmektedir. Resim, heykel, ahşap boyama, seramik, bilgisayar, tiyatro gibi kurslar tesiste verilmektedir. Sakinlerin oluşturduğu müzik korosu bulunmaktadır. Sergi salonları pastaneleri, kütüphaneleri, hobi bahçeleri, seraları, otoparkları bulunmaktadır. Tesiste hayvan beslemek yasaktır. Tesisin yüzme havuzu bulunmaktadır. Hem fizik tedavide fizyoterapist tarafından kullanılmakta, hem de sakinler isteklerine göre kullanabilmektedir.

Tesisteki odaların %80'i deniz manzaralıdır. İç kısma bakan yerde yeşil alan park tarzında bir manzara vardır. Geriatrik bölümde odalar daha geniştir.

Her bölümün kendine ait sosyal servis bölümü, sosyal hizmet uzmanı, psikologlar bulunmaktadır. Bu personel hastaların adaptasyonlarına, sakinlerin ve sakin ailelerine birbirlerinden uzaklaşmalarından sonra tesise alışma sürecine, oda arkadaşı yada bloklarıyla ilgili sorunlarda yardımcı olmaktadırlar.

Sağlık hizmetleri olarak, günlük mesai saatinde doktorlar bulunmaktadır. Ortopedi, dahiliye, fizik tedavi, diş hekimi uzmanı, fizyoterapist, röntgen birimi bulunmaktadır. Ayrıca kan ve idrar tahlillerde yapılmaktadır. Her katta hemşire ve hasta bakıcı bulunmaktadır.

Her saat hemşireler odaları kontrol etmekte, uzman doktorlar mesai saatlerinde tesiste bulunmaktadır. Mesai saatleri dışında icapçı doktor bulunmakta, kapıda ambulans hazır şekilde beklemektedir.

BULGULAR

Demografik Dağılım

Çalışmaya katılan yaşlı bireylerin profili Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, çalışmaya katılanların %2,6 gibi küçük bir oranı 60-64 yaş arasındadır. Diğer yaş grupları dengeli dağılmıştır. Tesise talebin 65 yaş üzerinde daha fazla olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılanların % 57’si kadın, %42,9’u ise erkeklerden oluşmaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde, %47 si lise, %15,5’i lisans ve %12 lisansüstü eğitim almışlardır. Genel olarak eğitim düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların, %22,7’si evli, %10 bekar iken %67 gibi yüksek oranda partnerini kaybeden kişilerdir. Huzurevi emekli sandığına ait olduğu için, devlet memurları ve eşleri yararlanmaktadır. Meslek dağılımı incelendiğinde ağırlıklı olarak devlet memuru, öğretmenlerden oluşmaktadır. Eşler de yararlanabildiği için kendilerini ev hanımı olarak nitelendirenler katılımcıların %21,5’idir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri tablosu

	Sayı (N)	Yüzde (%)		Sayı (N)	Yüzde (%)
Yaş			Cinsiyet		
60-64	6	2,6	Kadın	133	57,1
65-69	33	14,2	Erkek	100	42,9
70-74	48	20,6	Total	233	100,0
75-79	46	19,7	<i>Meslek</i>		
80-84	58	24,9	Avukat	4	1,7
85 ve üstü	42	18,0	Doktor	9	3,9
Total	233	100,0	Öğretim Üyesi	3	1,3
<i>Eğitim</i>			Mühendis	10	4,3
İlköğretim	52	22,3	Öğretmen	35	15,0
Lise	110	47,2	Hakim	3	1,3

Önlisans	4	1,7	Hemşire	8	3,4
Lisans	36	15,5	Malimüşavir	4	1,7
Lisansüstü	28	12,0	Memur	69	29,6
Total	230	98,7	Evhanımı	50	21,5
<i>Medeni Durum</i>			Subay	4	1,7
Evli	53	22,7	Astsubay	12	5,2
Bekar	24	10,3	Polis	6	2,6
Dul	156	67,0	Terzi	8	3,4
Total	233	100,0	Diğer	8	3,4
			Total	233	100,0

Güvenirlik ve Geçerlik

Araştırmada kullanılan Yaşam Kalitesi ölçeğinin (WHOQOL) güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) ,800 bulunmuştur. Bu değer, sosyal bilimler araştırmaları için kabul edilen alfa değerı olan ,80 düzeyinde gerçekteştiğinden, araştırmada kullanılan ölçeğin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir (Nunnally, 1967: 248).

Çalışmanın içerik geçerliği, yazından elde edilen bilgiler kullanılarak ve anket yapılandırma sırasında beş uzman tarafından incelenerek sağlanmuştur. Çalışmada ölçeklerin yapı geçerliliği açıklayıcı faktör analizleri (AFA) ile gerçekteştirilmiştir. Daha anlamlı ve yorumlanabilir bir çözüm elde etmek için, düşük yüklü ya da aynı anda birden fazla faktöre yük veren ifadelerin silinmesi gerekmiştir (Hair vd., 2006). Aşağıda faktör analizleri sonuçları yer almaktadır.

Veri setinin faktör analizi için uygunluğunun değerlendirilmesinde Barlett's Testi (Barlett's Test of Sphericity) ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterliliği Ölçütü kullanılmaktadır. Yaşam kalitesi ölçeğinde yapılan faktör analizi sonucunda Bartlett's Testi sonucu 763,137 ve p anlamlılık değerı 0,000 olarak gerçekteşmiştir ki bu değer değişkenler arasında yüksek korelasyon değerleri olduğunu ifade etmektedir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem değerı 0,829'dür. Bu değer ise faktör analizi uygulamak için yeterli düzeyde gerçekteşmiştir (Kalaycı 2008).

Faktör yapısını belirlemek ve anlamlı yorumlanabilir faktörler elde etmek amacı ile temel bileşenler analizi ve varimaks rotasyonu teknikleri kullanılmış, özdeğer istatistiği 1'den büyük olan ve faktör yükü 0,30'un üzerinde olan veriler dikkate alınmıştır. Verilere ilişkin faktör analizi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Faktör analizi tablosu incelendiğinde, verilerin üç boyutta toplandığı görülmektedir. Birinci faktör, "Psikolojik Sağlık" olarak adlandırılmıştır. Psikolojik Sağlıkın özdeğeri 32,826 ve toplam varyansın %21,733'ünü açıklamaktadır. Psikolojik Sağlığa katılımcılar ortalama değer olarak 4,386 vermişlerdir. Bir başka deyişle, Psikolojik Sağlık ile ilgili ifadelerde "oldukça-tamamen memnumun" seçenekleri arasında işaretleyerek Psikolojik Sağlıklarından çok memnun olduklarını ifade etmişlerdir. >

Tablo 2. Yaşlı yaşam kalitesine yönelik faktör analizi tablosu

	Faktör Yükü	Özdeğer	Ortalama	Açıklanan varyans %	F	α	p
<i>Psikolojik Sağlık</i>		32,826	4,386	21,733	22,048	,776	,000
Hayatınızdan ne kadar hoşnutsunuz?	,767						
Kendinizden ne kadar memnunsunuz?	,726						
Günlük yaşamınızda kendinizi ne kadar güvende hissediyorsunuz?	,703						
Hayatınızı ne kadar anlamlı buluyorsunuz?	,584						
Fiziksel görünümünüzden hoşnut musunuz?	,568						
<i>Fiziksel Sağlık</i>		10,884	3,843	19,030	40,417	,677	,000
Günlük yaşamınızı sürdürürken ilaç tedavisine ne kadar ihtiyaç duyuyorsunuz?	,670						
Günlük yaşamınız için yeterli enerjiniz var mı?	,658						
Ağrıların günlük yaşamınızı etkiliyor mu?	,638						
Uykunuzdan memnun musunuz?	,559						

Günlük yaşam aktivitelerinizi yapabilmek kapasitenizden hoşnut musunuz?	,512						
<i>Çevresel Koşullar</i>		10,035	4,368	12,981	27,546	,563	,000
Sağlık hizmetlerine erişiminizden ne kadar memnunsunuz?	,798						
Ulaşım hizmetlerinden memnunsunuz?	,709						
Yaşadığınız yerin koşullarından ne kadar memnunsunuz?	,634						

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Ölçümü =,829; Bartlett's Test of Sphericity =763,137; Toplam farkın (Varyans) açıklama oranı: 53,745

Faktör analizi sonucunda elde edilen ikinci faktör, "Fiziksel Sağlık" olarak adlandırılmıştır. İkinci faktörün özdeğeri, 10,884'tür ve toplam varyansın %19,030'unu açıklamaktadır. Katılımcılar bu faktöre ortalama olarak 3,843 vermişlerdir. Bir başka deyişle, "Oldukça memnun" seçeneğini işaretleyerek Fiziksel Sağlıklarından oldukça memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Üçüncü faktör ise "Çevre" olarak adlandırılmıştır. Üçüncü faktörün özdeğeri, 10,035'dir ve toplam varyansın %12,981'ini açıklamaktadır. Bu faktöre katılımcılar, ortalama değer olarak 4,368 vermişlerdir. Başka bir deyişle de, "Oldukça memnun" olarak tutum bildirmişlerdir.

Fark Analizleri

Katılımcıların yas, eğitim düzeyleri ve cinsiyetlerine göre yaşlı yaşam kalitesi boyutları algıları, tek yönlü varyans analizi ANOVA (One Way Analysis of Variance) testi kullanılarak sınanmıştır.

Tablo 3'te yer alan fark analizleri sonuçlarına göre, Sig (p) yani istatistiksel anlamlılık düzeyi 0,05 den küçük ya da eşit olan değişkenler, eğitim düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösteren değişkenler; Psikolojik sağlık (F =2,509 ve p =0 ,043) ve Fiziksel sağlık (F = 3,035ve p = 0,018) değişkenleridir. Tablo 3 incelendiğinde, hem psikolojik sağlığından hem de fiziksel sağlığından en çok memnun olan kişilerin lisansüstü eğitim sahibi olan bireyler olduğu görülmektedir.

Yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösteren değişken Fiziksel sağlık (F = 7,199 ve p =0 ,000) değişkenidir. Fiziksel sağlığından en yüksek düzeyde memnun olan yaş grubu 60-64 yaş arasıdır. Genel olarak değerlendirildi-

rildiğinde, yaş arttıkça memnuniyet düzeyi azalmaktadır. Buna rağmen genel olarak tüm yaşlar fiziksel sağlıklarından memnundur.

Tablo 3. Yaş, eğitim düzeyi ve cinsiyete göre yaşam kalitesi boyutları fark analizleri tablosu

	<i>Psikolojik Sağlık</i>	<i>Fiziksel Sağlık</i>	<i>Çevresel Koşullar</i>
Yaş			
60-64	*	4,70	*
65-69	*	4,28	*
70-74	*	4,24	*
75-79	*	4,20	*
80-84	*	3,74	*
85 ve üstü	*	3,68	*
F-test	*	7,199	*
Sig. level	*	0,000	*
Eğitim Düzeyi			
ilköğretim	4,16	3,76	*
lise	4,42	4,02	*
önlisans	4,25	4,12	*
lisans	4,34	3,97	*
lisanüstü	4,60	4,35	*
F-test	2,509	3,035	*
Sig. level	0,043	0,018	*
Cinsiyet			
Kadın	4,32	*	*
Erkek	4,43	*	*
F-test	4,447	*	*
Sig. level	0,036	*	*

(*) F-test anlamlı değildir. $p > 0.05$

T testinden elde edilen sonuçlara göre Sig (p) yani istatistiksel anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçük ya da eşit olan değişkenler, cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösteren değişken Psikolojik sağlık (F = 4,447 ve p = 0,036) değişkenidir. Psikolojik sağlığı-

ğından erkeklerin daha yüksek düzeyde memnun olduğu görölmektedir. Tablo 4'de çalışmaya katılan bireylerin rekreatif faaliyetlere katılım sıklıkları yer almaktadır. Tesiste gerçekleşen rekreatif faaliyetler; plastik sanatlar, sosyal faaliyetler, sahne sanatları, spor faaliyetleri, sivil toplum kuruluşları, el işi ve hobi bahçesi faaliyetleri olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 4. Rekreatif faaliyet grupları ve katılım sıklıkları

<i>Rekreatif Faaliyet Grupları</i>	<i>Katılım Sıklığı</i>
Plastik sanatlar	1,13
Heykel kursuna katılmak	
Seramik kursuna katılmak	
Kendi sergisini açmak	
Resim kursuna katılmak	
Ahşap boyama kursuna katılmak	
Sosyal faaliyetler	2,52
Sinemaya gitmek	
Tiyatroya gitmek	
Geziye katılmak	
aylara katılmak	
Sahne sanatları	1,31
Müzik kursuna katılmak	
Koroya katılmak	
Tiyatro kursuna katılmak	
Spor faaliyetleri	2,27
Spor yapmak	
Yürüyüş yapmak	
Yüzme havuzunu kullanmak	
Sivil toplum faaliyetleri	1,33
Sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine katılmak	
Sivil toplum örgütüne üye olmak	
Hobi bahçesi sahibi olmak	1,44
(1): Hiç, (5): Her zaman	

Tablo 4 incelendiğinde, tesis sakinlerinin rekreatif faaliyetlere katılımlarının düşük olduğu görölmektedir. Katılımcılar en çok sosyal faaliyetlere katılmakta, daha sonraki sırada sportif faaliyetlere katıldıkları görölmektedir.

Tablo 5’de katılımcıların yaş, medeni durum ve cinsiyete göre faaliyetlere katılım sıklıkları, tek yönlü varyans analizi ANOVA (One Way Analysis of Variance) ve T-testi kullanılarak sınanmıştır.

Tablo 5’de F değerleri ve anlamlılık düzeyleri yer almaktadır. Yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösteren değişkenler Sosyal faaliyetler ($F = 2,859$ ve $p = 0,016$) ve Spor faaliyetleri ($F = 3,476$ ve $p = 0,005$) değişkenleridir. Sosyal faaliyetlere en çok (zaman zaman) 70-74 yaş arası sakinlerin en az da 80-84 yaş arasındaki sakinlerin katıldığı görülmektedir. Medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösteren değişken Sahne sanatları ($F = 6,630$ ve $p = 0,002$) değişkenidir. Sahne sanatlarına en çok (hiç-bazen) evli sakinlerin en az da bekar sakinlerin katıldığı görülmektedir.

Tablo 5. Yaş, medeni durum ve cinsiyete göre faaliyetlere katılma sıklığı fark analizleri tablosu

	Plastik Sanatlar	Sosyal Faaliyetler	Spor Faaliyetleri	Sahne Sanatları	Spor Faaliyetleri	Sivil Toplum Faaliyetleri	Hobi Bahçesi
Yaş							
60-64	*	2,66	1,72	*	*	*	*
65-69	*	2,70	2,72	*	*	*	*
70-74	*	2,82	2,40	*	*	*	*
75-79	*	2,71	2,50	*	*	*	*
80-84	*	2,31	1,98	*	*	*	*
85 ve üstü	*	2,12	2,00	*	*	*	*
F-test	*	2,859	3,476	*	*	*	*
Sig. level	*	0,016	0,005	*	*	*	*
Medeni Durum							
Evli	*	*	*	1,62	*	*	*
Bekar	*	*	*	1,06	*	*	*
Dul	*	*	*	1,24	*	*	*
F-test	*	*	*	6,630	*	*	*
Sig. level	*	*	*	0,002	*	*	*
Cinsiyet							

Kadın	1,16	*	*	*	*	*	*
Erkek	1,09	*	*	*	*	*	*
F-test	5,781	*	*	*	*	*	*
Sig. level	0,017	*	*	*	*	*	*

T testinden elde edilen sonuçlara göre Sig (p) yani istatistiksel anlamlılık düzeyi 0,05'ten küçük yada eşit olan değişkenler, cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösteren değişken plastik sanatlar (F = 5,781ve p = 0,017) değişkenidir.

Yaşlı yaşam kalitesi boyutları ile rekreasyon faaliyetleri arasındaki ilişkiyi görmek için korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 6. Yaşam kalitesi boyutları ve rekreatif faaliyetler korelasyon tablosu

Rekreatif Faaliyet Grupları		Fiziksel Sağlık	Psikolojik Sağlık	Çevresel Koşullar
Plastik sanatlar	Pearson	,171**	,097	,027
	Sig. (2-tailed)	,009	,140	,687
	Sayı	233	233	233
Sosyal faaliyetler	Pearson	,240**	,351**	,078
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,235
	Sayı	233	233	233
Sahne sanatları	Pearson	,047	,038	,002
	Sig. (2-tailed)	,472	,559	,978
	Sayı	233	233	233
Spor	Pearson	,157*	,208**	,014
	Sig. (2-tailed)	,017	,001	,836
	Sayı	233	233	233
Sivil toplum çalışmaları	Pearson	,067	,035	-,043
	Sig. (2-tailed)	,307	,596	,514
	Sayı	233	233	233
Hobi bahçesi	Pearson	,183**	,250**	,096
	Sig. (2-tailed)	,005	,000	,145
	Sayı	233	233	233

(**). Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

(*). Korelasyonun 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 6'da korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, plastik sanatlar faaliyetlerine katılım sıklığı ile fiziksel sağlık boyutu arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu ($r = ,171$, $p = 0,009$) olduğu görülmektedir. Sosyal faaliyetlere katılım sıklığı ile fiziksel sağlık boyutu arasında pozitif yön-

de ve anlamlı ilişki olduğu ($r=,240$, $p=0,000$), Psikolojik sağlık boyutu ile pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu ($r=,351$, $p=0,000$) görülmektedir. Spor faaliyetlerine katılım sıklığı ile fiziksel sağlık boyutu arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu ($r=,157$, $p=0,017$) ve psikolojik sağlık boyutu arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu ($r=,208$, $p=0,001$) görülmektedir. Hobi bahçesi faaliyetlerine katılım sıklığı ile fiziksel sağlık boyutu arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu ($r=,183$, $p=0,005$) ve psikolojik sağlık boyutu arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu ($r=,250$, $p=0,000$) görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, yaşam kalitesi ile rekreasyon arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Nüfus içinde gittikçe artmakta olan yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi çalışmanın hedefleri arasındadır. Yaşlı bireylerin daha iyi bir yaşam sürmesi hem devletin hem de sivil toplum kuruluşlarının amaçları arasında yer almaktadır. Bu çalışma ile yaşlıların yaşam kalitesinde etkili olabileceğini düşündüğümüz rekreasyonun faaliyetleri ile ilişkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın amacını gerçekleştirebilmek için, yönetiminin ifadesiyle alanında Dünyada 2.en büyük tesis olan Narlıdere Dinlenme ve Bakımevinde yaşamını sürdüren bireylerden gerekli veriler toplanmıştır.

Toplanan veriler analiz edildiğinde, yaşlı yaşam kalitesinin üç boyut altında toplandığı görülmüştür. Boyutlardan birincisi, psikolojik sağlık, ikincisi fiziksel sağlık üçüncüsü de çevre sağlığı boyutlarıdır. Katılımcıların ifadelerine verdikleri cevaplar incelendiğinde psikolojik sağlıklarından ve çevre sağlığından oldukça tamamen memnunum arasında, fiziksel sağlıklarından ise, oldukça memnuna yakın bir düzeyde memnun olduğu görülmüştür. Genel olarak çalışmaya katılan katılımcıların yaşam kalitelerinin oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç yurtdışı çalışmalardan daha yüksektir (Kane 2003). Veriler yüz-yüze toplandığından huzurevi sakinleri yapılandırılmış anketteki ifadeler dışında da duygularını iletme şansı bulmuşlardır. Katılımcılardan pek çoğu, "biz ölmeden cennete geldik" diyerek tesisten memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Fiziksel sağlıkla ilgili ifadelerle görüş bildirirken yaşımıza göre çok iyiyiz demişlerdir.

Yaşam kalitesi boyutlarının demografik değişkenlere göre fark gösterip göstermediğini görmek için, Anova ve T testleri uygulanmıştır. Fiziksel sağlık boyutunda yaşa göre istatistiki olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür. Yaş arttıkça fiziksel sağlıktan memnuniyetin azaldığı görülmüştür. Bu durum, doğaya da uygun bir durumdur ve daha önceki çalışmaları (Halvorsrud vd. 2010) da desteklemektedir. Yaş arttıkça fiziksel sağlığın azaldığı bilinen bir gerçektir.

Huzurevindeki rekreasyon faaliyetleri, plastik sanatlar, sahne sanatları, sosyal faaliyetler, spor faaliyetleri, sivil toplum faaliyetleri, hobi bahçesi faaliyetleri olarak sınıflanmıştır. Huzurevi sakinlerinin rekreasyon faaliyetlerine katılım sıklıklarını oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Sinemaya, tiyatroya gitmek, geziye, çaylara katılmak gibi faaliyetlerden oluşan sosyal faaliyetlere katılım en çok katılan rekreasyon faaliyetleri olmuştur. İkinci sırada, spor yapmak, yürüyüş yapmak ve yüzme havuzunu kullanmak faaliyetlerini içeren rekreasyon faaliyetleri olduğu görülmüştür. En az katılan faaliyetler ise, heykel, seramik, resim, ahşap boyama kurslarından oluşan plastik sanatlar faaliyetleri olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan hareketle, bina dışında ve toplumla iç içe girebileceği faaliyetleri daha fazla tercih ettikleri söylenebilir.

Yaşam kalitesi ile rekreasyon ilişkisini belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, plastik sanatlar ile fiziksel sağlık boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Spor faaliyetleri ile hem fiziksel hem de psikolojik sağlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu sonuç daha önceki çalışmalar la aynı yönde (Guedes vd. 2011; Hanlon, Motris ve Nabbs 2010) çıkmıştır. Hobi bahçesi faaliyetleri ile de hem fiziksel hem de psikolojik sağlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Sosyal faaliyetler ile yaşam kalitesinin fiziksel sağlık ve psikolojik sağlık boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen bulgular yaşlı yaşam kalitesi ile rekreasyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin varlığını ortaya koyan çalışmaları (Vanner vd. 2008; Bedini vd. 2011) desteklemiştir. Bu iki değişken arasındaki ilişki düşük çıkmıştır. Rekreasyon faaliyetlerine katılımın düşük olması ilişkinin gücünü düşürdüğu düşünülebilir.

Daha önce yapılan çalışmalarda rekreatif faaliyetler olarak yalnızca fiziksel faaliyetler ele alınmış ve yaşam kalitesi ile ilişkisine bakılmıştır. Bu çalışma ile rekreatif faaliyetler sınıflandırılmış ve spor dışındaki rekreatif faaliyetlerin yaşam kalitesi ile ilişkisi incelenmiştir. Böylece yazına spor faaliyetleri dışındaki rekreatif faaliyetlerle de yaşam kalitesinin pozitif yönde ilişkisi olduğu katkısı sağlanmıştır.

Çalışmanın bulgularından hareketle, huzurevlerinde rekreasyon faaliyetlerinin artırılmasını, toplumla bütünleşebileceği rekreasyon türlerinin çoğaltılması ve faaliyetlere katılımın desteklenmesi önerilebilir.

Çalışmanın en önemli kısıtı, uygulamanın tek bir tesiste gerçekleşmiş olmasıdır. Daha sonraki çalışmalarda Türkiye genelindeki tüm tesislerde uygulanması

önerilmektedir. Daha sonraki çalışmalarda bazı rekreasyon çalışmaları ele alınarak katılımcıların yaşam kaliteleri ile faaliyetlere katılmayan bireylerin yaşam kalitelerinin karşılaştırması yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Beaumont, J. G., & Kenealy, P. M. (2004). Quality of Life Perceptions and Social Comparisons in Healthy Old Age, *Aging and Society*, 24, 755-769.
- Bedini, A.L.vd.. (2011).Mediation Anaiysis of Leisure, Perceived Stress, and Quality of Life in Informal Caregivers, *Journal of Leisure Research*, 43 (2): 153-175.
- Brislin, R. W. (1970). Back-Translation for Cross-Cultural Research, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1: 185-216.
- Dalkey N, Rouke D. (1973). The Delphi Procedure and Rating Quality of Life Factors. EPA, The Quality of Life Concept, II-209-II-221. Washington, DC: *Environmental Protection Agency*.
- Dolnicar, S., Lazarevski, K. & Yanamandram, V. (2011). Quality of Life and Tourism: A Conceptual Framework and Novel Segmentation Base. *Journal of Business Research*.
- Dolnicar, S., Yanamandram, V & Cliff, K. (2012). The Contribution of Vacations oo Quality of Life, *Annals of Tourism Research*, 39 (1): 59-83.
- Eser, E., Eser, S., Ozyurt, B.C., Fidaner, C. (2005). Perception of Quality of Life by a Sample of Turkish Older Adults: WHOQOL-OLD Project Turkish Focus Group Results, *Turk. J. Geriatr*, 8: 169-183.
- Eser ve diğ. (2010). Yaşlılar İçin Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Modülü WHOQOL-OLD: Türkiye Alan Çalışması Türkçe Sürüm Geçerlilik ve Güvenilirlik Sonuçları, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(1): 37-48.
- Fidaner, H., Elbi, H., Fidaner, C., Eser, S.Y., Eser, E., (1999). Yaşam Kalitesinin Ölçülmesi, WHOQOL-100 ve WHOQOL-BREF. 3P, *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 7, 23-40.
- Fraga et al. (2011). Aerobic Resistance, Functional Autonomy and Quality of Life (Qol) of Elderly Women Impacted by a Recreation and Walking Program, *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 52: 40-43.
- Gabriel, Z., & Bowling, A. (2004). Quality of Life From The Perspectives of Older People, *Aging and Society*, 24: 675-691.
- Guedes, D.P. vd. (2011). Quality of Life and Physical Activity in a Sample of Brazilian Older Adults, *Journal of Aging and Health*, XX(X) 1-15.
- Hair, J.F. vd.. (2006). *Multivariate Data Analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Halvorsrud,L. vd. (2010). Quality Of Life in Older Norwegian Adults Living at Home: A Cross-Sectional Survey, *Journal of Research in Nursing*, 17(1): 12-29.
- Hanlon, C., Morris, T. & Nabbs, S. (2010). Establishing a Successful Physical Activity Program to Recruit and Retain Women, *Sport Management Review*, 13 (2010): 269-282.
- Işık, A & Meriç, M. (2010).Hayatın Kalitesi (Quality Of Life) Kavramının Felsefik Temelleri; Aristo, Bentham ve Nordenfelt, *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review*, 10 (1): 421-434.
- Kalaycı, Ş. (Ed) (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. 3. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

- Kane et al. (2003). Quality of Live Measures for Nursing Home Residents. *The Journals of Gerontology*. Mar. 58A, 3.
- Kraus, R. (1997). *Recreation Programing*. ABD: Allyn&Bacon.
- Lashley, C. (2003). *Organization Behaviour for Leisure Services*, İngiltere: Butterworth Heinmenn.
- Luleci, E., Hey, W & Subasi, F. (2008). Assessing Selected Quality of Life Factors of Nursing Home Residents in Turkey. *Archives of Gerontology and Geriatrics* 46: 57–66.
- Nunnally, J. C. (1967), *Psychometric Theory*. 1.Baskı, New York: McGraw Hill.
- Rossmann, Robert.J. (2003). *Recreation Programming* (Dördüncü Baskı). ABD: Sagamore Publishing.
- Sekaran, U. ve Bougie, R. (2010). *Research Methods for Business*. 5. Baskı. John Wiley and Sons, Ltd.Uk.
- The World Health Organization Quality of Life (WHOQOL) –Bref
http://www.who.int/substance_abuse/research_tools/en/english_whoqol.pdf
- Vanner, E.A. vd. (2008). Pilot Study Exploring Quality of Life and Barriers to Leisure-Time Physical Activity in Persons with Moderate to Severe Multiple Sclerosis. *Disability and Health Journal* 1: 58-65.
- WHOQOL Group, (1993). Study Protocol for the World Health Organization Project to Develop a Quality of Life Assessment Instrument (WHOQOL), *Journal of Quality of Life Research*, 2: 153-159.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- http://www.nvi.gov.tr/Hizmetler/Istatistikler,Nufus_Statistikleri_Spot.html
- <http://www.huzurevi.org>
- <http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/192/Diger+Huzurevleri>

Türkiye’de Rekreasyon Kavramının Akademik Bir İnceleme Dalı Olarak Ortaya Çıkışı: Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın “Rekreasyon ve Turizm” Başlıklı Kitabı Üzerine Bir İnceleme

Taki Can METİN

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı

E-posta: takicanmetin@anadolu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışma, boş zaman ve rekreasyon kavramının evrensel boyutuyla incelenmesi ve bu alanın Türkiye’deki gelişimine katkı sağlayan bir eser olarak, Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın “Rekreasyon ve Turizm” başlıklı kitabının incelenmesini içermektedir. Çalışmanın genel amacı; geçte olsa son yıllarda Türkiye’de önemi anlaşılmaya başlanılan rekreasyon kavramını, “Rekreasyon ve Turizm” başlıklı kitabın oluşturduğu akademik katkı bakımından değerlendirmektir. Çalışmada ikincil verilerden toplanan bilgiler kullanılmıştır. Literatürde kitabın oluşturduğu katkıları ortaya çıkarmak için bibliyometrik araştırma yöntemi seçilmiştir.

Anahtar sözcükler: Boş Zaman, rekreasyon, turizm, Mustafa Sağcan

GİRİŞ

Rekreasyon kavramının önemi 20. yüzyılın ilk çeyreği itibariyle anlaşılmaya başlanmıştır. Bu önemin artmasıyla birlikte; rekreasyon ilk olarak Kuzey Amerika kıtasında akademik bir çalışma alanı haline gelmiştir. Ancak rekreasyonun akademik bir çalışma alanı haline gelmeden önceki dönemlerinin de bilinmesi gerekmektedir. Bu anlamda boş zaman kavramının gelişimine ilişkin paradigmalarının bilinmesi, kavramların netleştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de ise akademik çalışmaların ve araştırmaların azlığı dolayısıyla; rekreasyon kavramının incelenmesi ve belirli bir çerçeveye oturtulması ne yazık ki henüz mümkün olamamıştır. Bu nedenle öncü bir kaynak olan Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın eseri olan “Rekreasyon ve Turizm” kitabının rekreasyon kavramına getirdiği katkılar ve içeriği bakımından incelenmesi, bu çalışmanın başlıca amacını oluşturmaktadır.

BOŞ ZAMAN KAVRAMI

Endüstri Devrimi öncesinde insanlar daha çok tarım ile uğraştıklarından, tarım faaliyetleri dıŐında arta kalan zamanları boş zaman faaliyetleri olarak görölmekteydi (Roberts, 2006). Bu dönemi, insanların yerleŐik yaŐama geçtiği zamana kadar taşımak mümkündür. 19. yüzyıldan bu yana ise, bir yandan sürekli deĐiŐen turizm olgusu bir yandan da sanayileŐme ve kentleŐme sonucu, deĐiŐen insan davranıŐları ve 20. yüzyılda gerçekteŐen demografik, politik, ekonomik, sosyal, teknolojik ve bilimsel geliŐmeler modern boş zaman denilen yeni bir kavramın çıkmasına yol ačmıŐtır. Bu kavram dinlenme, eğence ve özgür kılma gibi iŐlevlerin gerçekteŐmesi için gerekli zamanın sağlanmasına olanak saĐlamıŐtır (SaĐcan, 1986; Godbey, vd., 2005). Literatür incelendiğinde Edginton (2006) deĐiŐen çalıŐma süreleri, toplumsal olgular, ailevi değerler ve tarihsel süreçler ile kiŐilerin algılarındaki boş zaman kavramının farklılaŐtıĐını belirtmiŐtir. Boş zaman kavramının deĐiŐimine iliŐkin görüŐ, Bryce (2001: 7-16) tarafından “Teknolojinin, bireylerin boş zaman deneyimlemeleri ve boş zamana eriŐimlerini deĐiŐime uğrattığı...” Őeklinde desteklenmiŐtir.

Boş zaman insanların, sınırlı yaşam süresinin zorunlu davranışlar (iş, işle ilgili etkinlikler, yaşamı sürdürmek için gerekli etkinlikler vb.) dışında kalan zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır (Hazar, 2003). Başka ifade ile boş zaman, insanların zorunluluklara bağlı olmadan, amaç Şart koŐmadan, kişinin eğilim ve arzusu yönünde, kendi örf, adet ve geleneklere uygun tarzda başkaları ile birlikte veya yalnız başına meŐgüliyeti ve dinlenmesi için hak ettiği zamandır (Karaküçük, 2005). Neulindger’e (1974) göre boş zamanın ne olduğunu anlamaya ilişkin tek bir doğru tanım yoktur. Kişiler boş zamanı çalışma alanlarına göre öznele olarak değerlendirmektedir.

Boş zaman ve buna bağlı olarak geliŐen boş zaman değerlendirmenin (rekreasyon) kuramsal ačıdan tartıŐılmaya baŐlanması 1800’lü yılların sonlarına rastlamaktadır. Klasik boş zaman kuramcıları içerisinde ilk kez sistematik bir biçimde boş zaman olgusunu değerlendiren yazar, “Veblen”dir. “Aylak Sınıfının Kuramı” adlı eserinde Veblen, kapitalist düzeni hedonist ve irrasyonel bir sistem olarak tanımlamaktadır. Veblen’e göre boş zaman, deĐiŐik toplumsal kesimlerin statü ve saygınlık kazanmak amacıyla israf boyutlarına varan gösteriŐçi ve kıskandırıcı tüketimler gerçekteŐtirdikleri alanlardır (Veblen, 1899).

Neulindger (1974:3), boş zaman ilişkin modern yaklaşımların öncü araŐtırmacısı olarak “Boş zaman nedir?” sorusunu ortaya atmakta ve “belki de en iyisi boş zamanı anlamaya yönelik tek bir doğru yanıtın olmadığının farkına varmaktır. Zaten tanımlar insanların yarattığı Şeyler değil midir?” Şeklinde bir ce-

vap vermektedir. Bu ifadenin taşıdığı belirsizlikten de anlaşılacağı üzere farklı akademik disiplinlerce yapılan boş zaman araştırmalarında öznellik ön plana çıkmaktadır (Neulinder, 1974).

REKREASYON KAVRAMI

Literatürde rekreasyon tanımı, her çalışmada farklı yönleriyle işlenerek yapılmıştır. Tanımın kapsamının tam anlaşılabilmesi için genel bir tanım yapmak gerekirse; rekreasyon, kişilerin boş zaman dilimi içerisinde; para kazanma amacı taşımayan, fiziksel ve ruhsal gereksinimlerinin doyumuna yönelik, aynı zamanda eğlence, dinlenme ve kişilik geliştirici faaliyetlere güdülendiren ve doğrudan veya amatörce katılım ile gerçekleştirilen, kişilerin özgür olarak tercih ettikleri tüm etkinlikleri ifade etmektedir (Hazar 2003; İnce 2000; Karaküçük, 2007, 2005; Sağcan, 1986; Mclean, vd. 2005).

Kavramsal olarak; rekreasyon üç farklı düzeyde boş zamanın tanımlanmasıyla anlaşılabilir. Bu tanımlardan birincisi, yaşamsal ihtiyaçların yerine getirildiği zamanın dışında kalan ve artık zaman gibi kalan süreçleri ifade etmektedir. İkincisi, bilinçli olarak; kişiliğin zenginleşmesi ve zevk için kullanılan süre veya zamandır. Üçüncüsü, fiziksel, psikolojik sağlığı ve refahı ya da soysal bütünleşme, ortaklık kurma ve ortak anlayış gibi amaçlara sosyal olarak ulaşan işlevsel aktiviteleri kapsamaktadır (Rojek, 2005).

BOŞ ZAMAN VE REKREASYON İLİŞKİSİ

Yukarda sözü edilen boş zaman tanımları ışığında değişen boş zaman değerlendirme ya da başka bir ifade ile rekreasyon faaliyetlerinin bugünkü gelişimi Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ekonomik krize dayandırılmaktadır (Currel, 2005). ABD hükümeti kriz sonrasında insanlar üzerinde oluşan olumsuz etkileri silmek, insanlara iş sağlamak ve moral kazandırmak amacıyla rekreasyon tesisleri ve boş zaman değerlendirme hizmetleri oluşturmuştur. Ülke genelindeki bu faaliyetlerin sonucunda planlı bir şekilde boş zaman hizmetleri sunan işletmeler ortaya çıkmıştır (Currel, 2005). Bu noktadan sonra modern anlamda boş zaman ve rekreasyon ilişkisi yoğunlaşmaya başlamıştır. Zaten tanımlarından da anlaşılacağı üzere rekreasyon boş zamanın değerlendirme biçimi, boş zaman ise zaman diliminin bir bölümüdür. Ancak kişilerin iş yaşamı dışında kalan bölümün tamamı boş zaman özelliği göstermez.

De Grazia'ya göre hobi olarak yapılan alışveriş, boş zaman aktivitesidir ve bireye haz verir. Ancak alışveriş bir gereklilikten ortaya çıkıyor ise serbest zamanda yapılan bir iştir ve boş zaman olarak değer kazanmaz. Kitabında boş

zamanla ilgili olarak De Grazia (1964) şunu söylemektedir: “Serbest zaman çalışma zamanının zıttı olarak tanımlanmaktadır. Ancak boş zaman bu şekilde tanımlanamaz. Serbest zaman ve boş zaman iki farklı dünyada yaşarlar. Herkes serbest zamana sahip olabilir ama herkes boş zamana sahip olamaz.” Grazia’ın tanımı teoride boş zamanı değer ile tanımlayan ilk yaklaşım olarak görülmektedir. Bu teoriye göre serbest zaman bireyin kendisi için pozitif amaçlara erişmekte kullanacağı rekreatif bir etkinliğe dönüşürse boş zaman niteliği kazanmaktadır.

REKREASYONUN AKADEMİK BİR ALIşMA DALI OLARAK ORTAYA IKIşI VE GELIşİMİ

Bir akademik alan oluşturacak şekilde rekreasyon ve boş zaman bölümlerinin açılması ilk olarak ABD’de 1920’lerin ortalarına dayanmaktadır. Amerikan Ulusal Rekreasyon Kurumu, profesyonel rekreasyon, park ve boş zaman yöneticisi yetiştirmek üzere bir eğitim programı geliştirmiştir. Büyük krizin başladığı 1930’lu yıllarda bu alanın önemi daha çok anlaşılmaya başlanmıştır. Bu anlamda yüksek öğretimde rekreasyon birçok disiplin iersinde müfredatta ders olarak verilmiştir. Ancak rekreasyonun içerdiği alanın genişliği sebebiyle her disiplin kendisine yarar sağlayabilecek boyutu ile rekreasyonu müfredatlarına geçirmişlerdir. Örneğin; Mclean, Hurd ve Rogers’a (2005) göre ticari bir olgu iersinde rekreasyon, sağlık alanında terapötik rekreasyon (therapeutic recreation), spor biliminde spor yönetimi (spor management), turizm alanında seyahat ve turizm programları iersinde işlenmiştir.

1960’lı yılların sonralarından itibaren rekreasyon ve park programı adı altında iki yıllık eğitim verilmeye başlanmıştır. Rekreasyonun dört yıllık lisans düzeyinde eğitim olarak verilmesi ise çeşitli alanlarda farklı programların kurulmasıyla mümkün hale gelebilmiştir. Rekreasyon planlaması, rekreasyon ve park yönetimi, kaynak yönetimi, açık hava rekreasyonu, terapötik rekreasyon, spor yönetimi ve ticari rekreasyon bu programların bazılarıdır.

Rekreasyonun 1960’lı yıllarda iş fırsatları yaratan bir sektör haline gelmesi, akademik dünyada birçok üniversite ve kolejin yeni programlar aması ve departman isimlerini değiştirmelerine neden olmuştur. Nitekim rekreasyon ve boş zaman ismini taşıyan bir çok departman programlarını daha zengin hale getirebilmek için “turizm” kelimesini departman isimlerine eklemişlerdir (Mclean, Hurd ve Rogers, 2005).

Rekreasyonun sınırlarının çok geniş alana yayılması sebebiyle birçok otorite tarafından lisans eğitimi olarak kabul edilmesine karşın; rekreasyonun özel bir

alandaki disiplin olarak tanımı halen açık değildir. Ancak birçok otorite açık olarak bir disiplin alanı olarak tanımlanmasa da, özel alanlar içerisinde rekreasyon ve park yönetimi ya da terapötik rekreasyon vb. özel alanları temsil eden lisansüstü çalışmaların gerekliliği üzerinde durmaktadır (Mclean, Hurd ve Rogers, 2005).

80'li yıllardaki boş zaman ve rekreasyon tanımı ve kapsamı günümüze göre farklılıklar göstermektedir. 1980'lerden sonra tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmenin, boş zamanın bireysel olarak değerlendirilmesi yerine kitlesel olarak değerlendirilmesine etkisi olduğu görülmektedir. Bryce (2001) çalışmasında teknolojinin boş zaman alışkanlıkları ve tercihlerini değiştirdiğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla teknolojinin gelişmesine paralel olarak gelişen küreselleşme, bireysel tercih ve alışkanlıkların daha kitlesel tercih ve alışkanlıklara yerini bırakmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Ayrıca Bryce (2001) boş zaman değerlendirme çeşitlerinin de teknoloji ile birlikte arttığını göstermektedir. İnternet kullanımı, teknolojik araçlar ile değerlendirilen boş zaman ya da rekreatif etkinlikler gün geçtikçe daha da kendisini hissettirmektedir.

Günümüzde, boş zamanın ticarete yatkın doğası ve turizm aktiviteleriyle ilişkisinin iyice belirginleşmesi ile tüketim merkezleri rekreasyon etkinlikleri alanları olarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Nitekim, Aytaç (2004) kapitalizm ile boş zaman ilişkisini değerlendiren eserinde kapitalizmin bir yandan üretim için kişileri yönlendirmesine, bir yandan da tüketimin artırılması için boş zaman değerlendirme alanlarının genişletilmesine imkan sağladığını ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere 80'li yılların başlarında hızla gelişmeye başlayan teknoloji ve globalleşme, rekreatif etkinliklerin çeşitliliği ve bu etkinliklere katılım şekli konusunda bazı farklılıklar getirmiştir. Dolayısıyla rekreasyonun da kavram bakımından 80'li yıllar ile günümüze kadar gelen süreçte birtakım değişiklikler geçirdiği görülmektedir.

PROF. DR. MUSTAFA SAĞCAN'IN "REKREASYON VE TURİZM" BAŞLIKLİ KİTABI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Prof. Dr. Mustafa Sağcan'ın turizm ve rekreasyon alanındaki eserlerinin yanı sıra ekonomi, pazarlama, finansman ve kentleşme konusunda vermiş olduğu eserleri bulunmaktadır. Sağcan'ın rekreasyon, turizm, pazarlama, kentleşme ve finansman ile ilgili literatüre yaptığı katkılar, örnek çalışmalar, doğrudan veya dolaylı olarak çalışmalarına katkısı olduğu araştırmacılar ve akademisyenler ile özellikle rekreasyon alanında öncü bir bilim adamı olduğu söylenebilir. Bu ne-

denle bu bölümde “Rekreasyon ve Turizm” başlıklı kitabın incelenmesinin yanı sıra Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın literatüre katkısı üzerinde durulacaktır.

İnceleme Yaklaşımı

Çalışmanın Amacı: Bu çalışmanın birincil amacı “Rekreasyon ve Turizm” başlıklı kitabın literatüre olan katkısının gün yüzüne çıkarılması ve akademik anlamda Türkiye’deki turizm-rekreasyon çalışmalarına özgün katkısının ortaya konulmasıdır. Bu anlamda çalışmanın ikincil amacı, Türkiye’de tam olarak yerleşmemiş rekreasyon kavramının bu kitapla ve diğer literatürle bağlantılı olarak anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Son yıllarda Türkiye’de de rekreasyonun öneminin geç de olsa anlaşılmasıyla birlikte bu konuda nitelikli ve uzman personel açığı gündeme gelmiştir. Bu bağlamda çalışmanın üçüncü amacı, bu açığı kapatmak için üniversitelerin beden eğitimi spor yüksekokulu ve turizm fakülteleri bünyesinde kurulan rekreasyon ve rekreasyon yönetimi bölümlerinde yapılan akademik çalışmalara öncül bir kaynak niteliğindeki “Rekreasyon ve Turizm” kitabının tanıtılmasını sağlamaktır. Bu çalışmanın son amacı ise, bibliyografik çalışmaların turizm alanında da yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Bu tür çalışmalar bazen yeni bir kavramın gelişimi ve özü konusunda veri sağlayabileceği gibi bazen de araştırmacılar tarafından bilinmeyen pek çok konudaki kaynağın gün yüzüne çıkmasını sağlamaktadır. Bu çalışma ile Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın “Rekreasyon ve Turizm” başlıklı kitabından yola çıkarak, Türkiye’de rekreasyon kavramının akademik bir inceleme dalı olarak ortaya çıkışını ve dünyadaki rekreasyon kavramının gelişimi değerlendirilecektir.

Çalışmanın Yaklaşımı: Çalışmanın kitap incelemesi kısmına kadar olan kuram kısmında makale ve kitap gibi ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Kitap incelemesi kısmında ise, konuya ilişkin katkılarını belirlemek amacıyla; ulaşılabilen kitaplar ve yıllıkların kendileri ve kaynakça kısımlarından elde edilen ikincil verilerden yararlanılmıştır. Prof. Dr. Mustafa Sağcan ve akademik çalışmalarına yönelik veriler; Ulakbim veritabanı, konuyla ilgili ulaşılabilen Türkçe kitaplar, Ebsco ve Google Akademik tarama motorları, Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi’nde yer alan turizm ve İktisat konulu bibliyografyalar, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Türkiye Makaleler Bibliyografyası gibi ikincil kaynaklardan elde edilmiştir.

Çalışmada bibliyometrik yöntem kullanılmıştır. Al’a (2008) göre bibliyometrik araştırmalar, herhangi bir konudaki en verimli araştırmacıları belirleyebilmesi ve bunlar arasındaki etkileşimin boyutlarını gözler önüne serilebilmesi bakımından üstünlükler taşımaktadır. Benzer bir yaklaşımla çeşitli konularda ülke-

ler arasında, kurumlar arasında ya da ekoller arasında karşılaştırmalar yapılmasına da olanak sağlayan bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Al 2008).

Araştırma; inceleme konusu olan kitabın 1986 yılında yazılmış olması, yazarın 1994 yılında hayatını kaybetmesi, Türkiye’de 90’lı yıllar ve öncesindeki kaynaklara gerek internet üzerinden gerekse yayın anlamında ulaşmanın zorluğu ve olanaksızlığı nedeniyle sınırlılıklar taşımaktadır. Ayrıca süre, ulaşım ve maddi kısıtlar diğer sınırlılıkları oluşturmaktadır.

Çalışmanın Kapsamı: Bu çalışma Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın kısa bir akademik biyografisi, akademik çalışmaları ve literatüre olan katkılarını, “Rekreasyon ve Turizm” başlıklı kitabın kuramsal çerçeveye bağlı kalmak suretiyle Türkiye’de rekreasyon kavramına ve turizm eğitimine olan katkısı, kitabın içeriği, dili, kaynakçası ve kapsamının değerlendirilmesi ve kitaptaki anket çalışmasının incelenmesini kapsamaktadır.

Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın Özgeçmişi ve Akademik Çalışmaları

Prof. Dr. Mustafa Sağcan, 1967’de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari Bölümü’nden mezun olmuştur. 1969’da Milli Eğitim Bakanlığı’nun açtığı yurtdışı doktora bursunu kazanarak Fransa’ya gitmiştir. 1973’de Fransa’da Montpellier Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakültesinde “Ekonomik Kalkınma ve Kentleşme İlişkileri” dalında yaptığı çalışmalarla Doktor olmuştur. 1974 yılında Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Turizm Bölümü’nde Dr. Asistan olarak göreve başlamıştır. 1977’de UNESCO’nun Kanada Hükümeti nezdinde tahsis ettiği Araştırma Bursunu kazanarak iki yıl süreyle Quebec’de Laval ve Trois-Rivieres Üniversiteleri’nde “Turizm ve Rekreasyon” konularında incelemeler yapmıştır. 1982’de “Rekreasyon Faaliyetlerinin Planlanması ve Kırsal Turizm” konulu tezi ile Doçent ve 1989’da “Türk Turizm Pazarlama Politikasında Darboğazlar ve Çözüm Önerileri” başlıklı çalışması ile Profesör olmuştur. Son olarak Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Aydın Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu’nda Öğretim Üyesi olarak bulunmuş ve bu okulda müdürlük görevini üstlenmiştir. 1994 yılındaki vefatına kadar geçen süreçte; kentleşme, rekreasyon ve turizm, turizm ve çevre ilişkileri, turizm yatırımları, turizm pazarlaması, arazi sınıflaması ve yerleşim, bankacılık ve menkul kıymetler gibi konularda akademik çalışmaları ortaya koymuştur. Sağcan, akademik yaşamı boyunca bu akademik çalışmaları kapsayan 16 makale, iki kitap, iki bildiri ve üç akademik unvan tezi hazırlamıştır (bkz. Ek-1). Ayrıca danışman olarak yönettiği iki lisansüstü tez çalışması bulunmaktadır (bkz. Ek-5).

Prof. Dr. Mustafa Sağcan'ın "Rekreasyon ve Turizm" Başlıklı Kitabı

Prof. Dr. Mustafa Sağcan, kitabın yazılış nedenini kitabında "turizmin ve özellikle dış turizmin son yıllarda, ekonomik politikaya yn verenler, yatırımcılar ve bilimsel araştırmacılar için rekreasyonun önemli hale geldiği vurgusuyla; bu üç çevrenin ilgisini turizmin rekreasyon faaliyetleri ile yakın ilişkisini açıklamak" şeklinde ifade etmektedir. Bu anlamda yazar, "Rekreasyon ve Turizm kitabının makro düzey planlama çalışmalarına katılanlara, yatırımcılara ve turizm işletmeciliği ve otelcilik yüksekokulu öğrencilerine katkı sağlayarak, bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacak bir özellik taşıması" zerinde durmuştur.

Genel olarak kitapta rekreasyon ve boş zaman kavramları, rekreasyon ve turizm planlama faaliyetleri, rekreasyonel turizm faaliyetleri, rekreasyonun kırsal turizm ile bütünleştirilmiş, Türkiye için bir kırsal turizm modeli, kongre turizmi ve rekreasyon ağırlıklı boş zaman faaliyetleri üzerine bir anket uygulaması ele alınmış, bu başlıklar altında turizm ve rekreasyon arasındaki ilişkiye değinilmiş ve rekreasyona bağlı kavramların boyutları açıklanmaya çalışılmıştır.

Kitapta, rekreasyon kavramına kuramsal açıdan Kanada, Fransa ve ABD menşeli eserler ele alınarak yaklaşılmıştır. Bunun nedeni hocanın Kanada ve Fransa'da eğitim alması, çalışmalarda bulunması ve literatürde de görüldüğü üzere, boş zaman ve rekreasyon kavramlarının başlangıcının ve gelişiminin bu ülkelerde ortaya çıkmasıdır.

Kitap, içeriğindeki boş zaman ve rekreasyonun temel kavramları, Przewalski'nin boş zaman modelleri, Dumazedier'in boş zaman ve boş zaman değerlendirme tanımları, Demers ve Renoux'un rekreasyon gelişimi ve tanımları, Kanada Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı ve Amerika İçişleri Açık Alan Rekreasyonu Bürosu'ndan alınan resmi verileri üzerine bina edilmiştir.

Eserde, dil açısından esrin akıcı olmasının yanı sıra; açık ve net ifadeler kullanılarak kavram karmaşasından mümkün olduğunca kaçınılmıştır. Ayrıca kitapta, paragraflar ve kavramlar arasındaki ilişkiler tutarlı bir biçimde birleştirilmiş ve sistematik bir şekilde konular ele alınmıştır. Ek olarak, bilgiler genellikle bilimsel bir bütünlük içerisinde araştırma verilerine dayalı olarak verilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda kavramlar ve kavramlara bağlı veriler soyut bir temelin dışında somut veriler ile desteklenmeye çalışılmıştır.

Eserin kaynakçası incelendiğinde, daha çok o döneme kadar olan sistematik bilgilerin derlenmesine imkan veren rekreasyon, boş zaman, turizm, peyzaj, kentleşme, resmi istatistik verileri ve ekonomik göstergeleri içeren eserlere yer

verdiği gözlenmektedir. Kullanılan kaynaklar, yazıldığı dil bakımından Fransızca başta olmak üzere İngilizce ve Türkçe kaynaklardan oluşmaktadır.

Kitabın literatüre, Türkiye’de turizm ve rekreasyonun akademik çalışmalarındaki gelişimine ve turizm eğitime yönelik birtakım katkıları bulunmaktadır. Bu bağlamda bu katkılar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Boş zaman ve rekreasyonun insanların yaşamındaki yerlerinin belirlenmesi,
- Rekreasyon faaliyetlerine duyulan gereksinimlerin sınıflandırılması,
- Rekreasyon faaliyetlerinin sınıflandırılması,
- Rekreasyonun ilgi alanlarının açıklanması,
- Turizm ve rekreasyon bağlantısının kurulması,
- Rekreasyon planlamasının gerekliliği ve içeriğinin anlaşılması,
- Rekreasyonun planlanmasında arazi kullanımı ve peyzajın öneminin ortaya konulması,
- Turizm ve rekreasyon bağlamında psikolojik ve sosyolojik faktörlerinin anlaşılması,
- Turizm ve seyahat öğeler, seyahat psikolojisi ve turistik Pazar analizine ilişkin değerlendirmeler ile
- Türkiye için rekreasyonu çevre ve doğa ile bütünleştiren kırsal turizm modelinin geliştirilmesidir.

Kitaptaki açıklamalar, dönemin turizm eğitime olan olası katkısı bakımından değerlendirilecek olursa; rekreasyon ve buna bağlı kavramları sadece tanımsal ya da betimsel bir biçimde değerlendirmeyip, aynı zamanda örnekler ve bilimsel çalışmalar ile desteklemiştir. Bununla birlikte kitapta, kavramların getirdiği sorunsallara ilişkin çözüm önerileri ya da modellerin geliştirilmesi bağlamında açık katkısı olduğu söylenebilir. Ayrıca Kozak’ın (1998) “Turizm Bakanlığı Kütüphanesi Okuyucularının ve Koleksiyon Kullanımının Analizi” isimli çalışmasında; bu kütüphaneyi kullanan okuyucuların, tüm koleksiyon içerisinde Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın Rekreasyon ve Turizm kitabının en çok incelenen 11. (%2,2) kitap olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu bakımdan da araştırma ve eğitime yönelik katkısının oldukça etkili olduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra, kitabın aldığı atıflar da Sağcan’ın literatüre özgün katkısının anlaşılmasını sağlayabilecektir. Kitap, animasyon, çevrenin korunması, kapasite kullanımı, turizm kavramları, Türkiye’de rekreasyonun gelişimi, rekreasyon planlaması ve çözüm önerileri, rekreasyon alanları, rekreasyonel turizm, kırsal turizm, fiziksel planlama, turizm pazarlaması ve planlaması gibi doğrudan turizm ve rekreasyon olgularını taşıyan ve turizm ile rekreasyon ilişkisini inceleyen makalelerden pek çok atıf almıştır (bkz. Ek-2). Ayrıca kitabın, kent yaşamı, sanayileşme, boş zamanın değerlendirilmesi, spor aktiviteleri ve fiziksel öğretim

gibi müstakil konuların ele alındığı eserlerden de atıf aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, Türkiye’de ders kitabı olarak okutulan ve rekreasyon, boş zaman yönetimi ve animasyon içerikli bazı kitaplardan da atıf aldığı görülmektedir (bkz. Ek-4). Son olarak Ankara Üniversitesi kaynaklı yüksek lisans ve doktora tezlerinin kaynakçaları incelendiğinde; peyzaj, planlama ve turizm-peyzaj konularını içeren eserlerden atıflar aldığı görülmektedir (bkz. Ek-3).

Yazarın Rekreasyon Kavramına Yaklaşımı

Sağcan, rekreasyon kavramını “insanların boş zamanlarında eğlence, tatmin dürtülerini gidermeyi içeren ve gönüllü katılımı gerektiren, bedensel ve ruhsal yorgunlukları giderip fiziksel, ruhsal ve yaratıcılık gücü kazanmak amacıyla yapılan etkinlikler” olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda Sağcan, rekreasyonu sıradan bir etkinlik olarak değil psiko-fizyolojik deneyler bağlamında değerlendirmektedir. Ayrıca yazar, rekreasyonu ilgi ve ilişkide bulunduğu alanlar bakımından başta turizm olmak üzere; kent yaşamı, sanayi, kamu hizmeti, özel mülkiyet, ulaşım ve animasyon kavramları ile birlikte değerlendirmiştir. Bununla birlikte Sağcan, genelde rekreasyon etkinlikleri konusunda, doğa ile iç içe yapılan etkinlikler ve spor üzerine odaklanmıştır. Dönemin teknolojik gelişimi ve globalleşme hareketinin kültür ve tüketim alışkanlıklarına günümüzde olduğu gibi yoğun etkisinin bulunmaması göz önünde bulundurulduğunda, rekreasyon etkinliklerinin nicelik bakımından daha sınırlı olarak ele alındığı görülmektedir. Diğer taraftan Sağcan, gerçekleştirdiği anket çalışmasında rekreasyon faaliyetlerinin kişiye özgü öznel özellikler gösterdiğine dikkat çekmektedir. Bu anlamda literatürde Neulindger’in (1974) boş zamanın kişiye göre öznel özellikler göstermesi şeklindeki tanımıyla örtüşen bir yaklaşım içerisindedir.

Kitapta Yer Alan Anket Çalışmasına Yönelik Değerlendirme

Sağcan, kitabında yer alan “Rekreasyon Ağırlıklı Boş Zaman Faaliyetleri Anket Çalışması”nda, rekreasyonla ilgili faaliyetlerin analizinin sağlanması için sadece gözlem ya da soyut kavramlara dayanan verilerin dışında daha somut veriler elde ederek; rekreasyon faaliyetlerine katılımda istek ve özlemleri ortaya koymayı amaçlamıştır.

Anketin yöntem bölümünde, çalışmanın dayandığı verilerin rekreasyon faaliyetine katılımın yüzde üçü geçen rekreasyon faaliyetlerini kapsadığı belirtilmiştir.

Anket çalışması, katılma oranının çok az ya da çok fazla olduğu faaliyet türleri dışında kalan faaliyetler ile yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim ve çalışma du-

rumlarını belirten bağımsız değişkenlerin arasında gerçekleşen etkileri saptamayı amaçlamaktadır. Yöntem bölümünde, yazar, “daha önceki deneyimleri ışığında gelir durumu ve mesleklere ilişkin soruların kişileri tedirginliğe iterek cevapları olumsuz yönde etkileyeceğine” ilişkin bir değerlendirmesi görülmektedir.

Anketin sonuç bölümünde; ankete katılanların spor faaliyetlerinin birkaç türü ile yakından ilgilendiklerine, katılımcıların yarısına yakın bir kısmının düzenli olarak bu etkinliklere katılmadıklarına ve sportif faaliyetlerin gerçekleştirildiği alanlarla ilgili olarak tesis yetersizliğine yer verilmiştir. Ankette, İzmir çevresinde seçilen bir örneklem kütlesi içerisinde rekreatif faaliyetlere katılım ve bu katılımın cinsiyete, yaşa, eğitim düzeyine, çalışma saati ve durumuna ve konut durumu ile coğrafi hareketliliğe göre ilişkileri ve etkileri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin ışığında rekreasyon faaliyetlerini geliştirici ve katılımı artırıcı birtakım önerilerde bulunmuştur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bilimsel çalışmalar, belirli bir sistematik ve o güne kadar gelen paradigmanın etkisiyle şekillenmektedir. Bu anlamda “Rekreasyon ve Turizm” kitabı ile bu eserin yazarı olan Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın çalışmalarındaki ilgi alanlarının bilinmesi ve dünyada rekreasyon kavramının akademik bir inceleme dalı olarak ortaya çıkışının incelenerek; Türkiye açısından rekreasyon kavramının akademik bir inceleme dalı haline gelmesine katkı sağlayan “Rekreasyon ve Turizm” kitabının aldığı atıflar bakımından literatüre olan katkılarının incelenmesi bu çalışmada ortaya konulmuştur.

“Rekreasyon ve Turizm” kitabı, rekreasyon kavramına yaklaşımı ve içerdiği akademik çalışmalar bakımından ele alındığında; tanımsal ya da betimsel nitelik taşımasının yanı sıra örnekler ve bilimsel çalışmalar ile desteklenen bir eser özelliği taşımaktadır. Bu anlamda kitabın dönemin ve günümüzün turizm ve rekreasyon eğitimine katkı sağlayacağı söylenebilir. Bununla birlikte eserinde Prof. Dr. Mustafa Sağcan’ın rekreasyon kavramına yaklaşımında önemli bir nokta göze çarpmaktadır. Bu önemli nokta, rekreasyon etkinlikleri ve planlamasının yapılabilmesi için insanların taşıdığı sosyolojik ve psikolojik özelliklerin bilinmesi gerekliliğini ifade etmektedir.

Sağcan, kitabında genellikle kaynak olarak rekreasyonun doğuş noktası özelliği taşıyan Kuzey Amerika kıtası menşeli eserleri tercih etmiştir. Buradan hareketle kitaptaki rekreasyon ve boş zaman kavramlarının yerleşmiş genel geçer bilgiler doğrultusunda oluşturulduğu görülmektedir. Nitekim, kitabın Türkiye’de farklı branştaki akademisyenlerin çalışmalarında kaynak olarak gösteril-

mesi, Türkiye’de bu alandaki öncü bir kaynak olması ve kavramların geçerliliğini destekleyen bir göstergedir.

Kitapta Türkiye’de rekreasyon alanında okutulan birçok kitaptan farklı olarak, bilimsel araştırmaları içeren; anket uygulaması ile çeşitli verilere yer verilmiştir. Bu durum soyut olarak aktarılan kavramların uygulamadaki etkilerinin görülmesine imkan tanınması bakımından önemli bir gösterge olarak algılanabilir.

Sonuç olarak yapılan incelemeden ortaya çıkarılan değerlendirmeler ışığında bu kitabın, gerek dil, kaynakça ve anlatım bakımından gerekse rekreasyon ve boş zaman kavramlarına yaklaşımı bakımından Türkiye’de rekreasyon alanında öncü bir kaynak olduğu söylenebilir.

Son olarak; literatür taraması esnasında; rekreasyon ve turizm kitabı içerisindeki bazı özgün ifadelerin, Türkiye’de rekreasyon konusunu işleyen bazı eserlerde yer almasına karşın söz konusu eserlerin atıf vermediği tespitine varılmıştır.

TEŞEKKÜR:

Çalışma boyunca yöntem ve yönlendirme anlamında katkılarını esirgmeden özveride bulunan Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu öğretim üyesi Prof. Dr. Nazmi Kozak’a teşekkürlerimi sunarım.)

KAYNAKÇA

- Al, U. (2008). Türkiye'nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytaç, Ö. (2002). Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1): 231-260.
- Bryce, J. (2001). The Technological Transformation of Leisure, *Social Science Computer Review*, 19 (1): 7-16.
- Currel, S. (2005). *The March of Spare Time: The Problem and Promise of Leisure in The Great Depression*. Philedelphia: University of Philedelphia Press.
- De Grazia, S. (1964). *Of Time, Work and Leisure*. New York: Doubleday Publishings.
- Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Yüksek lisans ve doktora tez özetleri (1989, 1991-1994)*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Edginton, C.R., DeGraaf, D.G, Dieser, R.B. ve Endginton, S.R. (2006). *Leisure and Life Satisfaction – Foundational Perspectives*. Newyork: McGraw-Hill.
- Godbey, G.C., Caldwell, L.L., Floyd, M. ve Payne, L.L. (2005). Contributions Leisure Studies and Recreation and Park Management Research To The Active Living Agenda, *American Journal of Preventive Medicine*, 28 (2): 150-158.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve Animasyon*. 2. Baskı, Ankara: Detay yayıncılık.

- İnce, C. (2000). *Turizm İşletmelerinde Rekreasyon ve Animasyon*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon ve Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Karaküçük, S. (2007). *Rekreasyon ve Kentleşme*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kozak, N. (1991). II. Ulusal Turizm Kongresi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (6): 9-11.
- Kozak, N. (1996). *Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası (1952-1995)*. Ankara: Anatolia.
- Kozak, N. (1998). Turizm Bakanlığı Kütüphanesi Okuyucularının Ve Koleksiyon Kullanımının Analizi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9 (1): 60-71.
- Kozak, N. ve İçöz, O. (1999). Turizm İşletmeciliği Dergisi'nin Turizm Literatürüne Katkısı Hakkında Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (2): 9-17.
- Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Başkanlığı (1977-1994). *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*. Ankara: Millî Kütüphane.
- McLean, D.D., Hurd, A.R. ve Rogers, N.B. (2005). *Recreation and Leisure in Modern Society*. Massachusetts: Johns and Bartlett Publishers.
- Neulinger, J. (1974). *Psychology of Leisure*. Oxford: Charles C. Thomas.
- Roberts, K. (2006). *Leisure in Contemporary Society*. London: Cabi Publishings.
- Sağcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*. İzmir: Cumhuriyet Kitabevi.
- T.C. Turizm Bankası (1986). *Turizm Yıllığı*. Ankara.
- Türkiye Kalkınma Bankası (1987-1993). *Turizm Yıllığı*. Ankara.
- Türsab (1986). TÜRSAB: *Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Dergisi*, Sayı: 47, İstanbul: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Veblen, T. (1899). The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions. (Erişim: 04.12.2011). <http://web.mit.edu/allanmc/OldFiles/www/veblenintro.pdf> adresinden alınmıştır.

EKLER

1- MUSTAFA SAĞCAN'IN AKADEMİK ÇALIŞMALARI

Tezleri

- "L'urbanisation, L'habitation Et Les Bidonvilles (Gecekondu) En Turquie", (Türkiye'de Kentleşme, Yerleşim ve Gecekondu), Doktora Tezi, Danışman: Robert Badouin, Université De Montpellier I. Faculté De Droit Et Des Sciences Économiques (Montpellier Üniversitesi, Ekonomi ve Hukuk Bilimleri Fakültesi), 1973, Yeniden Basım: Üniversiteler Arası Kütüphane, 1980, Montpellier.
- "Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Ekonomik Anlamı, Planlaması ve Akçay Örneğinde Değerlendirme", Doçentlik Tezi, Ege Üniversitesi, İşletme Fakültesi, 1981, İzmir
- "Türk Turizm Pazarlama Politikasında Darboğazlar ve Çözüm Önerileri", Profesörlük Takdim Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Aydın Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, 1989, Aydın.

Makaleler

- “Türk Turizminin Yatırımlarında Kaynak Yetersizliği ve Yabancı Sermaye”, Turizm İşletmeciliği Dergisi, Sayı: 5-6, 1980
- “Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm,” Turizm İşletmeciliği Dergisi, Sayı: 7-8, 1981
- “Türkiye’de Kongre Turizminin Gerçekleştirilmesi Açısından Kongre Yeri Seçimi Açısından Kuruluşların Satın Alma Davranışları Üzerine Bir Araştırma Modeli”, Turizm İşletmeciliği Dergisi, Sayı:15-16, 1983
- “Kent Yaşamı, Sanayi ve Rekreasyon”, İzmir Ticaret Odası Dergisi, 55(5), 1983
- “İç Turizmin Geliştirilmesi ve Yunanistan Örneği”, , İzmir Ticaret Odası Dergisi, 56(2), 1983
- “1983 Turizm Sezonu Açılırken”, , İzmir Ticaret Odası Dergisi, 56(3), 1983
- “Turizm Çevre İlişkileri ve Turizm Kaynaklarının Korunması”, T.C. Turizm Bankası A.ř. Turizm Yıllığı, 1985
- “Türk Turizminin Sorunları”, Dünya Gazetesi, 09.03.1985
- “Turizmde Rekreasyon ve Animasyonun Önemi”, Turizm İşletmeciliği, Sayı:1, 1988
- “Özel Çevre Koruma Bölgeleri ve Ülkemizde Arazi Sınıflaması”, Orman ve Av, Sayı:63, 1988
- “Karşılık Kararnamesi ve Bankacılık Sistemimiz”, Banka Ve Ekonomik Yorumlar, 25(7), 1988
- “Menkul Kıymetler ve Hisse Senetleri”, Banka ve Ekonomik Yorumlar, 25(7), 1988
- “Konut Açığı Sorunu, Çözüm Arayışlarında Tarihsel Gelişim ve Toplu Konut Fonunun Değerlendirilmesi”, Dünya Gazetesi İnşaat Eki, Yıl: 5, Sayı:54, 1988
- “Vergi Yasalarındaki Değişiklikler ve şirketler”, Banka ve Ekonomik Yorumlar, 26(1), 1989
- “Turizm Yatırımları ve Turizmde Tekelleşme Eğilimleri”, Banka Ve Ekonomik Yorumlar, 26(3), 1989
- “Konut Sertifikaları”, Banka ve Ekonomik Yorumlar, 27(1), 1990
- Bildiriler
- “Türk Turizm Pazarlamasında Darboğazlar”, II. Ulusal Turizm Kongresi, Kasım, 1991
- “Sanayileşme – Kentleşme ve Çevre Sorunları İlişkileri”, Marmara Bölgesinde Çevre Kirlenmesi Semineri, 27-30 Eylül, 1977

Kitaplar

- “Rekreasyon ve Turizm”, 1986, Cumhuriyet Basımevi, İzmir
- “Menkul Kıymetler ve Hisse Senetleri”, Dokuz Eylül Üniversite Yayınları, 1987, İzmir

2- REKREASYON VE TURİZM KİTABININ ATIF ALDIğI MAKALELER

- Faik Küçük Topuzlu (1986): “Animasyon İmkanlarının Konaklama İşletmeciliğindeki Etkinliği”, T.C. Turizm Bankası A.ř. Turizm Yıllığı
- Sümer Gülez, (1988): “Doğa Koruma ve Turizm Uzlaşması Gereken İki Zıt Olgu”, T.C. Turizm Bankası A.ř. Turizm Yıllığı
- Faik Küçük Topuzlu (1991): “Turizm Alanlarında Kontrolsüz Gelişme ve Alanların Taşıma Kapasiteleri”, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı
- Füsun İstanbullu Dinçer, (1993): “Turizm ve Turist Tanımlarındaki Gelişmeler”, Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı

- Erdal Zorba, (2008): "Türkiye'de Rekreyona Bakış Açısı ve Gelişimi", Gazi Haber Dergisi
- İsmail Şafak (2003): "Türkiye'Deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Sayı: 2
- Tuğba Kiper (2009): "Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi (Tekirdağ) Öğrencilerinin Rekreyonel Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi", Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 6:2
- Fatma Demirci Oral ve Mehmet Cihan Yavuz (2003): "Rekreyonel Turizmde Müşteri Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:11 Sayı:11
- Nilüfer Koçak (2001): "Konaklama İşletmelerinde Animasyonun Önemi ve Animasyon Personeline Yönelik Bir Araştırma", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Cilt16, Sayı:1
- Zeynep Aslan (1993): "Sanayileşme ve Kentleşmenin Doğada Rekreyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Arttırıcı Etkisi", Çevre Dergisi, Sayı:8
- Cengiz Demir ve Saime Oral (2007): "Releationship Among Demographic Variables And The Preferences Of Water Park Visitators: An İmplicationfrom Turkey", Journal Of Yasar University, 2(6)
- M.Selçuk Atan ve Yüksel Öztan (2000): "Antalya Kıyı Şeridindeki Turizm Tesislerinin Fiziksel Planlama Sürecinde Ortaya Çıkan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri", Tarım Bilimleri Dergisi, 6:4
- Nuran Kandaz Gelen, Gülten Hergüner (2007): "Leisure Time Spending Assessment Forms Of The Physical Education And Sport Teachers (Sakarya City Example)", International Journal Of Human Sciences, Vol 4, No 1
- Mustafa Yeniçeri, Bayram Coşkun, Hüseyin Özkan (2002): "Muğla İl Merkezindeki Memurların Boş Zaman Değerlendirme Eğilimlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma", Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, Bahar Sayı:7
- Cengiz Demir ve Nesrin Demir (2006): "Bireylerin Boş Zaman Etkinliklerine Katılmasını Etkileyen Faktörler İle Cinsiyet Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama", Ege Akademik Bakış Dergisi, 1:5
- Hüseyin Koç ve Necdet Kandemir (1996): "Yeşilirmak'ın Almus-Erbaa Kolu Üzerinde Bulunan Yerleşim Yeri ve Sanayiye Ait Atıkların Bazı Kültür Bitkilerinde Çimlenme, Bitki Boyu ve Bitki Ağırlığına Etkisi", Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı:20
- S. Önder (2003): "Selçuk Üniversitesi Öğrencilerinin Rekreyonel Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma", S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 17 (32)
- Özkan Tütüncü (2009): "Turizm, Rekreyon ve Serbest Zaman Yönetimi", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 2
- Güzin Demircioğlu (1993): "Kırsal Turizm Nedir?", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 5
- Özkan Tütüncü (2008): "Rekreyon Yönetimi'ne Yönelik Üniversite Düzeyinde Bir Müfredat Geliştirme Önerisi", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19, Sayı:1
- Güçin Tanur Buluç (1997): "Turistik Ürün Pazarlama Politikası ve Planlaması ve Bir Pazarlama Stratejisi Olarak Turistik Ürün Çeşitlendirmesi", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1
- Füsun Soykan (1999): "Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 10, Sayı 1
- Zorba, E. (2007), Türkiye'de Rekreyona bakış açısı ve gelişimi, Gazi Haber Dergisi, Eylül 2008, 52-55.

3- REKREASYON VE TURİZM KİTABININ ATIF ALDIĞI ULAŞILAN TEZLER

- Ali Özkır (2007): "Kent Parkları Yönetim Modelinin Geliştirilmesi", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
- Feride Burcu Çıdam (2007): "Diyarbakır Kent Dokusunun Turizm ve Rekreasyon Kaynaklarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
- Tuğba Kiper (2006): "Safranbolu Yörük Köyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Sultan Gündüz (2004): "Ankara İli Kalecik İlçesinde Tarımsal Turizmde Uygun Alanların Saptanması ve Tarımsal Turizm Modelinin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
- Mehmet Topay (2003): "Bartın-Uluyayla Peyzaj Özelliklerinin Rekreasyon-Turizm Kullanımları Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Ceyda Ercanik Çetince (2003): "Türkiye'de Yat Turizminin Coğrafya Açısından İrdelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi

4- REKREASYON VE TURİZM KİTABININ ATIF ALDIĞI KİTAPLAR

- Atila Hazar (2003): "Rekreasyon ve Animasyon", Ankara: Detay Yayıncılık
- Suat Karaküçük (2008): "Rekreasyon, Boş Zaman Değerlendirme", 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi
- Hasan Zafer Doğan (2004): "Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri", 2. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık
- Necdet Hacıoğlu, Yakup Dinç, Ayhan Gökdeniz (2003): "Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi – Örnek Animasyon Uygulamaları", Ankara: Detay Yayıncılık

5- PROF. DR. MUSTAFA SAĞCAN'IN YÖNETTİĞİ TEZLER

- H. Ziya Özdoğan (1986): "Türkiye'de Menkul Kıymetler Piyasasının Gelişimi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Nazmi Kozak, "Termal Turizm İşletmeciliği ve Önemi, Doktora Tezi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir (1992 Yılı Sonrası Danışman Değişikliği Yapılmıştır.)

Üniversite Öğrencilerinin Yerel Yönetimlerin Bir Rekreasyon Faaliyeti Olarak Spor Hizmetleri Konusunda Görüşleri: Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Örneği

Süleyman MUNUSTURLAR

T.C. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: suleyman.munusturlar@gmail.com

Veli Onur ÇELİK

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: onurcelik@anadolu.edu.tr

Öz

Bu araştırmanın amacı, Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda 2009-2010 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören ve Eskişehir Tepebaşı Belediyesi sınırları içinde ikamet eden öğrencilerin, belediyenin spor hizmetleri hakkındaki görüşlerinin ortaya konmasıdır. Bu doğrultuda 325 öğrenciye ölçek uygulanmış, çalışmaya katılmayı kabul eden ve ölçeği geçerli bir biçimde dolduran 300 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma verilerinin toplanması amacıyla Çoban (2002) tarafından geliştirilen ve Kurtoğlu (2006) tarafından da Mersin ilindeki halkın yerel yönetimlerden beklentilerinin belirlenmesi amacıyla kullanılan bir ölçekten yararlanılmıştır. Araştırmada uygulanan bu ölçek 5 kişisel bilgi ve 14 adet Likert tipi madden oluşmaktadır. Öğrencilerden elde edilen veriler SPSS 16 Paket programına yüklenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde öğrencilerin demografik özelliklerine ait frekans tablolarından, güvenilirlik testlerinden (Chronbach Alpha), t-testinden, varyans analizinden ve faktör analizinden yararlanılmıştır. Analiz aşamasında örneklem grubundan elde edilen verilerin basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir, verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerinin literatürde belirtildiği gibi ± 2 ve ± 7 aralıklarında olduğu saptanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeğe ilişkin KMO değerleri 0,846 olarak bulunmuştur. Verilerin faktör analizine uygunluğunu tespit eden Bartlett's Sphericity testi sonucunda kullanılan ölçeğe ilişkin $\chi^2 = 1,095$ ve $p < 0.001$ olarak tespit edilmiştir. Faktör analizi sonucunda öğrencilerin belediyeye ilişkin görüşleri Görev ve Farkındalık olarak isimlendirilen iki boyut altında incelenmiştir. Görev faktörü altında yer alan 9 maddenin faktör yük değerleri ,435 - ,792 arasında değişmektedir. Bu faktör ilişkin bulunan Chronbach's Alpha değerleri ise ,842 olarak tespit edilmiştir. Görev faktörü toplam varyansın % 35,069'unu açıklamaktadır. Farkındalık faktörü altında 3 madde faktör yük değerleri ise ,749 - ,793 arasında değişmektedir. Bu faktör ilişkin bulunan Chronbach's Alpha değerleri ise ,663 olarak tespit edilmiştir. Cinsiyet değerlerine göre kadın ve erkek öğrenciler arasında, Görev ve Farkındalık boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bölüm değerlerine göre bu iki boyutta istatistiki olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi bölümler arasında olduğunun tespit edilmesi için Post Hoc testi yapılmıştır. Görev boyutunda Yöneticilik ve Öğretmenlik bölümü öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yöneticilik bölümü öğrencilerinin puanları öğretmenlik bölümü öğrencilerine göre daha fazla bulunmuştur. Farkındalık boyutunda da bu iki

bölüm arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Öğrencilerin Farkındalık alt boyutunda aldığı puanların, Yöneticilik bölümü öğrencilerine göre daha fazla olduğu gözlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, spor, belediyeler.

GİRİŞ

Çağımız dünyasında yerel yönetimi öne çıkaran sosyal faktörler, önemini gün geçtikçe daha fazla artırmaktadır. 21. yüzyılın en büyük sosyal olgusu olarak kabul edilen kentleşme süreci, kentsel nüfusun hızlı artışının yanı sıra, bu nüfusun niteliği ve bileşimini de sürekli değişime uğratmakta, özellikle büyük kentsel alanların değişen demografik yapısı, yerel gereksinimleri ve bunlara hızlı ve etkin yanıt verecek örgütsel yapılanmaları da etkilemektedir.

Yerel yönetimlere halkın kültür, sanat, eğitim ve sportif faaliyetleri ile ilgili gereksinimlerini karşılayabilmeleri konusunda yeni görevler ve yetkilerin verilmesi son derece önemlidir. Özellikle Büyükşehir Belediyelerinin, kültür, sanat, eğitim alanlarında olduğu gibi bir rekreasyon hizmeti olarak kabul gören spor faaliyetlerine de ayıracakları paylar, yasal ölçüler doğrultusunda azami oranlarda tutulmaya çalışılmaktadır.

Rekreasyon hizmetleri ile ilgili alan yazın incelendiğinde, yerel yönetimlerin, geleneksel olarak en yaygın rekreasyon hizmeti sağlayıcılarından biri olarak görev yaptıkları ifade edilmektedir. Amerikan halkının pek çoğunun, kendilerine boş zaman hizmeti sağlayan belediyeler ve ilçe yönetimlerine bağlı oldukları ileri sürülmektedir. Binlerce kasaba ve şehir, yüzlerce ilçe tam zamanlı olarak rekreasyon hizmetlerinin sağlayıcısı ve destekçisi olarak faaliyet göstermektedirler. Genel anlamda rekreasyon hizmetleri içerisinde sportif etkinlikler ve faaliyetlerin de çok önemli bir yer tuttuğu ifade edilmektedir.

Bu çalışma ile Eskişehir Tepebaşı Belediyesi sınırları içerisinde ikamet eden Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin belediyenin spor hizmetlerine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Halkın rekreasyon ve spor hizmetleri ile ilgili düşüncelerinin, beklentilerinin ve gereksinimlerin ortaya konmasının, yerel yönetimler için son derece önemli olduğuna inanılmaktadır. Bu gibi araştırmalardan elde edilecek verilerin, yerel yönetimlerin bu alanlardaki faaliyet ve hizmetlerini halkın ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Rekreasyon ve Spor Hizmetlerine Duyulan Gereksinim

Rekreasyonun, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, bireylerin boş zamanlarının artması ile birlikte oldukça önemli bir kavram haline geldiği görülmektedir. Rekreasyon faaliyetlerinin, eğitimi desteklemek, kültürel ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmak ve çalışma verimini arttırmak, beden ve ruh sağlığını korumak gibi sonuçları olması, bu tür etkinliklerin önemini arttırmaktadır (Durukan ve ark. 2007).

Rekreasyon olarak sporun tanımı ele alındığında, sporun rekreasyonel bir araç olarak endüstrileşmeyle beraber uygarlaşma ve bireylerin hayat standartlarının yükselmesi karşısında zihinsel ve fiziksel eksikliklerin ortaya çıkardığı olumsuzlukları gidermek için önemli fonksiyonlar üstlendiği görülmektedir. Rekreasyon ve spor için yapılan tanımlardan yola çıkarak, toplumun tüm gruplarının rekreatif ihtiyaçlarını karşılarken sportif etkinliklere de ihtiyaç duyduğunu söylemek mümkündür (Durukan ve ark. 2007)

Düzenli egzersizlerin ruh ve beden sağlığı üzerine olumlu etkilerinin bilimsel araştırmalar ile belgelenmesinden sonra spor her yaştaki bireyler için önerilmeye başlanmıştır. ABD ve Kanada'da "PhysicalFitness", Almanya'da "TrimDich" ve pek çok ülkede de "Sports for all" ya da "Sports pour tout" gibi isimlerle tanımlanan spor uygulamaları geniş halk kitlelerine hızla yayıldığı ifade edilmektedir (Çoban 2000; Kurtoğlu 2006).

Rekreatif amaçlı sporun amacı, kişinin yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden etkilenen beden ve ruh sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmektir. Aynı zamanda rekreatif amaçlı spor, zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan, isteğe bağlı ve gönüllü olarak bireysel veya grup içinde hareket etmeyi de amaçlamaktadır ([http](#) - 1).

Dünyada Rekreasyon ve Spor Hizmetlerinin Sağlanmasında Yerel Yönetimlerin Rolü

Rekreasyon ile ilgili alan yazını incelendiğinde yerel yönetimlerin rekreasyon ve spor hizmetlerinin halka ulaştırılması konusunda çok önemli görevler üstlendikleri görülmektedir. Kuzey Amerika'da yerel yönetimler, geleneksel olarak en yaygın rekreasyon ve park hizmetleri sağlayıcılarından biri olarak görev yapmaktadırlar. Amerikalıların çoğu kendilerine önemli boş zaman hizmeti sağlayan belediyeler ve ilçe yönetimlerine bağlıdırlar. Binlerce kasaba ve şehir, yüzlerce ilçe tam zamanlı olarak rekreasyon hizmetlerinin sağlayıcısı ve destekçisi olarak faaliyet göstermektedirler. Bazı bölgelerde devlet okulları, vatandaşlar

için rekreasyon tesisleri ve programları sağlamada yerel yönetimler tarafından yapılandırılmışlardır (Örnek: Illinois). Bunlara ek olarak polis teşkilatı, halka açık müzeler ve kütüphaneler, gençlik komisyonları gibi yerel yönetim birimleri rekreasyon hizmetlerinin verilmesinde katkı sağlamaktadırlar (Russell 2001).

Belediyeler ve ilçe yönetimleri, yerel vatandaşların boş zaman aktivitelerine katılabilmeleri, tesislerin sürdürülebilmesi ve geliştirilmesi amacıyla hizmet vermektedirler. Belediyeler ve ilçe yönetimleri bu tesislerde kullanılmak üzere program da geliştirmektedirler. Bunun nedeni yerel yönetimlerin daha çok insana günlük yaşantılarında rekreasyon hizmeti ulaştırmayı amaçlamalarıdır. Pek çok kasaba ve şehirde vatandaşlar için softball, baseball, tenis, yüzme, basketbol gibi spor branşları ve piknik ve oyun alanları hizmetleri verilmektedir. Orta ve büyük ölçekli şehirlerde vatandaşlar için golf, basketbol ve bisiklet gibi diğer spor dallarında ve doğal hayat, kültürel sanat, kütüphane, müze ile ilgili hizmetler de verilmektedir (Russell 2001). A.B.D.'de eyalet, ilçe ve federal yönetimler içerisindeki çok sayıdaki örgüt rekreasyon hizmetlerinin verilmesinde görev almaktadır. A.B.D.'nde federal yönetimler çok geniş bir yelpazede rekreasyon hizmeti sağlamaktadırlar (Russell 2001).

Hollanda'da spor tesislerinin tamamına yakını, aynı zamanda işletme masraflarının büyük bir kısmını karşılayan yerel yönetimlerce inşa edildiği ileri sürülmektedir. Fransa, Yunanistan, İngiltere ve Danimarka gibi bazı Avrupa ülkelerinde spor tesislerinin yapımı ve spor hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerden azami ölçüde yararlanılırken, Türkiye'de belediyeler ve il özel idarelerinden GSMG Taşra Teşkilatına %1 gibi oldukça düşük bir oranda pay ayrıldığı ifade edilmektedir. Bu durum sporun finansmanında yerel yönetimlerin katılımının ne kadar yetersiz olduğunun bir başka göstergesidir (Bayansaldüz 2003).

Doğu ve arkadaşları (2002) Japonya'da gerçekleştirilen bir araştırmada, spor parklarının halkın en çok tercih ettiği spor hizmeti olduğunu ve bu parkların özellikle mahalle aralarındaki açık mekânlarda başarılı olduklarını belirtmektedirler. Gelişmiş ülkelerde yerel yönetimlerin halkın spor yapabileceği alanlar oluşturmak, bu alanları işletmek ve bu gibi yatırımlara finansal destek sağlamak gibi görevleri başatıyla yerine getirdikleri ifade edilmektedir.

Türkiye'de Rekreasyon ve Spor Hizmetlerinin Sağlanması Yerel Yönetimlerin Rolü

Türkiye'de birçok konuda görülen devletçilik ve buna bağlı olarak ortaya çıkan aşırı merkezîyetçilik sporda da kendini gösterdiği ifade edilmektedir. Gelişmiş

ülkelerin hemen hepsinde devletin spordaki yeri ve rolü genel planlama, eğitim ve yetiştirme, kaynak tahsisi, uygulamaları izleme, denetleme ve değerlendirme olarak tespit edilmiştir. Bu ülkelerde spor faaliyetleri ve ilişkileri ise, seçimle iş başına gelmiş federasyonlar ve kulüpler, yerel yönetimler ve özel organizasyonlar aracılığı ile yürütüldüğü ileri sürülmektedir (Rüzgar 1996).

Ülkemize spor ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesinde yerel yönetimlere düşen görevler yasalar ve kanunlar ile karara bağlanmıştır. 27.6.1984 tarih ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanununun 6. maddesinin (f) fıkrasında “spor, dinlenme ve eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlet-tirmek” şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Aynı kanunun 25. maddesinde “yeşil sahalarda, spor tesisleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlet-tirmek Büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin ayrı ayrı veya birlikte yürütecekleri ortak nitelikli görevleridir” şeklinde bir ifade bulunmaktadır (Arslan 1978).

43289 Sayılı G.S.G.M. teşkilatı kanunu açısından belediyelere spor konusunda düşen görevler ise şu şekilde sınıflandırılmıştır (Şahin 2002):

- Bakanlık hizmet alanına giren konularda mahalli idarelerle koordinasyonu sağlamakla sorumludur (Madde 55).
- Kamuya ait saha ve tesislerin kullanımında il özel idarelerine, belediyelere ve belediyelere bağlı kurumlara ait gençlik ve spor faaliyetlerinin yürütüldüğü saha ve tesislerden çok yönlü kullanım üzere ortaklaşa faydalanılması ve bunun bir protokolle düzenlenmesi sağlanacaktır (Madde 67/I-II).
- Genel ve mevzii şehir imar planlarında yeterli büyüklükte arazi gençlik ve spor tesisleri için ayrılacaktır (Madde 68/I).
- Toplu konut ve sanayi siteleri gibi kalabalık yerleşim bölgelerinde gençlik ve spor tesisleri için nüfusa göre belirlenecektir, hükümleri yer almıştır (Madde 68/II)
- Belediyeleri de ilgilendiren 3289 Sayılı Kanunla, personel sayısı 500’den fazla olan bütün kuruluşlara, öncelikle kendi personeline beden eğitimi ve spor yaptırmak için yönetmelikle belirtilen esaslar çerçevesinde spor tesisleri yapma mecburiyeti getirilmiştir (Madde 26/1).
- 26. madde uyarınca nazım imar planlarında spor teşkilatlarının izni olmaksızın, spor tesisleri ile ilgili kısımları üzerinde değişiklik yapılmaz (Madde 26/III) hüküm ile, toplu konutlar, organize

sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, eğitim kurumları ile fabrika projelerine spor alanı ve tesisi konulması zorunluluğu getirilmiştir (Madde 26/IV).

Türkiye genelinde özellikle Büyükşehir belediyelerinin spora büyük önem verdikleri, bu bağlamda spor kulüpleri oluşturdukları ileri sürülmektedir. Bu kulüplerin çoğu futbol, güreş, hentbol, basketbol gibi ligleri olan branşlarda yer aldıkları gibi karate, tekvando, boks gibi bireysel branşlarda faaliyet göstermektedirler (Yalkın 2001).

Yerel yönetimlerin son yıllarda gösterdikleri bu kulüpleşme faaliyetleri ile belli spor branşlarında ve sınırlı sayıda bireyin sportif etkinliklerde bulunması sağlanmaktadır. Ancak, Avrupa Kentsel Şartı ilkeleri yerel yönetimlere rekreasyon konusunda da sorumluluklar yüklemişlerdir. Her kent sakininin spor ve rekreasyon etkinliklerine katılma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Herkes için spor şartının hükümleri uyarınca, yerel yönetimler, toplumsal yerleşim, ekonomik durum ve gelir, yaş ya da etnik grup ayrımı gözetilmeksizin herkesin spordan ve spor tesislerinden yararlanmasını sağlamak ile görevlendirilmişlerdir (Orta 2004).

MATERYAL VE YÖNTEM

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve kullanılan analiz teknikler üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin yerel yönetimlerden spor hizmetleri konusundaki görüşlerinin ortaya koymak amacıyla, genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (Karasar 2005).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda 2009-2010 eğitim döneminde öğrenim gören 704 öğrencidir (Öğretmenlik 190 kişi, Antrenörlük 173 kişi, Yöneticilik 158 kişi ve Rekreasyon 183 kişi). Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin, Tepebaşı belediyesinin rekreasyon ve spor hizmetleri ile ilgili görüşlerinin alınması amacıyla tam sayım yapılması düşünölmüştür. Araştırma evreninin

tamamının, yani o evrendeki bütün birimlerin incelenmesi tam sayım olarak nitelendirilmektedir. Üzerinde tam sayım yoluyla ölçüm yapılabilecek evrenler, birimleri alan bakımından birbirine yakın ve sayıca çok sınırlı olan küçük boyutta evrenlerdir. Tam sayım yoluna gidilmesini gerektiren neden, daha fazla ayrıntılı bilgilerin elde edilmek istenmesidir (Gürtan1982). Anketler 2010 yılı 6 Nisan- 2 Haziran ayları boyunca araştırmaya katılmayı kabul eden ve Eskişehir Tepebaşı Belediyesi sınırları içerisinde ikamet eden 325 kişiye uygulanmıştır. 325 kişiye uygulanan ölçekler birer birer incelenmiş, cevaplanmamış ifade bulunan ve geçerli olmayan ölçekler araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu işlem sonucunda 300 öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuş ve bu öğrencilerden elde edilen veriler üzerinde istatistiksel analizler uygulanmıştır. Örneklem grubundaki öğrencilerin sayısı Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda okuyan 704 öğrencinin % 43' lük kısmını temsil etmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla Çoban (2002) tarafından geliştirilen ve Kurtoglu tarafından da (2006) Mersin ilindeki halkın yerel yönetimlerden beklentilerinin belirlenmesi amacıyla kullanılan bir ölçekten yararlanılmıştır. Çoban (2002) tez çalışmasında kullandığı bu ölçekte yer alan Likert tipi sorulara ilişkin Cronbach Alpha değerini 0,83 olarak tespit etmiştir. Çoban tarafından ortaya konan bu ölçekte yer alan 29 soru ifadesinden, 5'li Likert tipinde derecelendirilmiş olan 14 tanesi verilerin toplanması amacıyla bu araştırmada kullanılmıştır. Gerçekleştirilen bu araştırmanın amaçları doğrultusunda kullanılan ölçekte, 5'i demografik bilgi (cinsiyet, yaş, ailenin aylık net geliri, Eskişehir'de ikamet etme süresi ve bölüm) ve 14'ü Likert tipinde olmak üzere toplam 19 soru bulunmaktadır. Ölçekte yer alan 14 adet Likert tipi soruya verilen yanıtların içsel tutarlılığının ortaya konması amacıyla Cronbach'salpa testi uygulanmış ve bu değer 0,73 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin yerel yönetimlerden spor hizmetleri konusunda görüşlerini belirlemek için uygulanan anketlerden elde edilen veriler, araştırmada kullanılmak üzere SPSS 13 Paket Programına yüklenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde öğrencilerin demografik özelliklerine ait frekans tablolarından, güvenilirlik testlerinden (Cronbach Alpha), t- testinden, varyans analizinden ve faktör analizinden yararlanılmıştır.

Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin yerel yönetimlerden beklentileri ile ilgili elde ettikleri puanlar arasındaki farkın cinsiyet değişkenlerine göre test edilmesinde bağımsız iki grup t testinden yararlanılmıştır. Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin yerel yönetimlerden beklentileri bölüm değişkenine göre farklılaşım farklılaşmadığını incelemek amacıyla Anova testi uygulanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan 2007).

Özdamar (2011) güvenilirliğin hesaplanması için çok sayıda yöntem kullanıldığını ifade etmektedir. Bu yöntemlerden biri de Cronbach alpha katsayısıdır (Cronbach's Alpha Coefficient). Bu araştırmada da kullanılan ölçüğe ilişkin soruların güvenilirliğinin hesaplanması için Cronbach alpha katsayısı kullanılmıştır.

BULGULAR

Aşağıdaki bölümlerde gerçekleştirilen analizler sonucunda araştırma verilerinden elde edilen normal dağılıma ilişkin bulgular, tanımlayıcı bulgular, açıklayıcı faktör analizine ilişkin bulgular ve farklılık testlerine ilişkin bulgular incelenmiştir.

Normal Dağılıma İlişkin Bulgular

Araştırma grubundan elde edilen verilerin analizine geçmeden önce, verinin her türlü ön hazırlığının yapılmış olması ve analize uygun hale gelmiş olması gerektiği ifade edilmektedir. Özellikle basıklık ve çarpıklık katsayıları bu süreçte önemli olduğundan, söz konusu değerlere dikkat edilmesi gerekmektedir (Şimşek 2007). Bu amaçla araştırma örnekleminde elde edilen verilerin basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Tablo 1'de görüldüğü gibi verilerin basıklık ve çarpıklık değerlerinin literatürde belirtildiği gibi ± 2 ve ± 7 aralıklarında olduğu saptanmıştır. Bu bulgulara göre verilerin normal dağılım sergilediği söylenebilir (West ve ark. 1995; Şencan 2005; Şimşek 2007).

Tablo 1. Verilerin dağılımına ilişkin bulgular

	Çarpıklık (Skewness)		Basıklık (Kurtosis)	
	İstatistik	Std. Hata	İstatistik	Std. Hata
1-Günümüzde, kent insanının, doğal hareket ihtiyacının karşılanması bir problem haline gelmiştir.	-1,119	,141	,706	,281
2-Belediyeler, halkın boş zamanlarını spor aktiviteleri ile değerlendirmelerinden sorumludur.	-,908	,141	,273	,281
3-Belediyelerin hizmet verdikleri bölgeye spor hizmeti getirmesi o belediyenin saygınlığını artırır.	-1,281	,141	1,792	,281
4-Belediye-Halk arasındaki ilişkinin geliştirilmesinde, "spor hizmetlerinin ve aktivelerinin" önemli olduğunu düşünüyorum.	-1,231	,141	1,654	,281
5-Belediyelerin yaptırmış olduğu spor tesislerinin veya rekreasyon alanlarının işletmesi özelleştirilmelidir	-,060	,141	-,913	,281
6-Belediyeler spor hizmetleri götürürken, halkın ihtiyaç, beklenti ve taleplerini göz önünde bulundurmalıdır	-1,289	,141	1,406	,281
7-Spor konusundaki ihtiyaç ve beklentilerinizi belediye yetkililerine iletebiliyorum.	,567	,141	-,209	,281
8-Belediyenin yapmış olduğu hizmetlerden (örneğin bir spor organizasyonu), zamanında haber alabiliyorum.	,492	,141	-,439	,281
9-Belediyenin belli bir ücret karşılığı spor hizmeti sunarsa o hizmetlerden yararlanmak isterim.	-,838	,141	,319	,281
10-Belediyelerin spor hizmetlerindeki başarısı, (oyun alanı, rekreasyon alanları ve spor tesisleri yaptırmaları), siyasi tercihim belediye lehinde olumlu yönde etkiler.	-,460	,141	-,644	,281
11-Belediyelerin görevleri arasında oyun ve spor alanları yapmak yaptırmak olduğunu düşünüyorum.	-1,051	,141	,942	,281
12-Belediyelerin görevleri arasında yaptırdığı spor tesislerini işletmek veya işlettilerini işlettilerini düşünüyorum.	-,836	,141	,171	,281
13-Belediyenin semtlerde yaptırmış olduğu spor tesislerinden yeterince faydalanabiliyorum.	263	,141	-,752	,281
14-Belediyeler, spor hizmetlerini siyasi tercihler veya politik kaygılara göre semtlere götürüyor.	-,344	,141	-,514	,281

Tanımlayıcı İstatistiklere (Ölçülere) İlişkin Bulgular

Dağılımların tanımlanmasına yardımcı olan tabloların, grafiklerin ve dağılımları tanımlayıcı istatistiklerin temel amacı "karmaşayı düzene sokmak" şeklinde tanımlanmıştır. Anket, ölçek, deney vb. yardımıyla elde edilen veriler ile çıkarılma yapmada ilk aşama değişkenlerin tek tek incelenmesi ve özetlenmesidir. Tanımlayıcı istatistikler genel olarak; verilerin sınıflandırılarak özet tabloların oluşturulması, değişkenlere ilişkin grafiklerin çizilmesi ve/veya dağılımları tanımlayıcı ölçülerin elde edilmesi (yüzde ve yüzdelerinin bulunması, ortalama ve yaygınlık ölçülerinin elde edilmesi) konularını içermektedir (Alpar 2910).

Araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin % 62,0 (186 kişi) erkek öğrencilerden; % 38,0 (114 kişi) ise kadın öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın

örneklemini oluşturan öğrenciler, yaş değişkeni açısından 4 grupta ele alınmıştır. 16-18 yaş grubu % 7 (2), 19-21 yaş grubu %35,7 (107), 22-24 yaş grubu % 53,7 (161) ve 25-yaş üştü grubu da %10 (30) öğrenciden oluşmaktadır. Ailelerin aylık net gelir dağılımı incelendiğinde öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun 501 - 1000 TL arasında gelire sahip oldukları görülmektedir. 2001 TL ve üştü net gelire sahip olan bireylerin sayısı 33 (% 11) olarak tespit edilmiştir.

Öğrencilerin Eskişehir’de ikamet etme süreleri incelendiğinde, 1-4 yıldır Eskişehir’de ikamet edenlerin sayısı 228 (% 76,0) kişidir. 9-11 yıldır Eskişehir’de ikamet edenlerin sayısı 2 kişi (% 0,7) olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin cinsiyet, yaş, ailelerinin aylık gelir düzeyi, ikamet etme süreleri ve bölüm değişkenlerine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Ölçek formunu yanıtlayan öğrencilere ilişkin bulgular

		Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	186	62,0
	Erkek	114	38,0
Yaş	16-18	2	,7
	19-21	107	35,7
	22-24	161	53,7
	25-YAş ÜşTÜ	30	10,0
Ailenin Aylık Geliri	500TL VE ALTI	43	14,3
	501-1000 TL	100	33,3
	1001-1500TL	75	25,0
	1501-2000TL	49	16,3
	2001 TL VE ÜşTÜ	33	11,0
Bölüm	ÖGRETMENLIK	82	27,3
	ANTRÖNÖRLÜK	76	25,3
	YÖNETİCİLİK	85	28,3
	REKREASYON	57	19,0
Eskişehirde İkamet Etme Süresi	1 YIDAN AZ	30	10,0
	1-4 YIL	228	76,0
	5-8 YIL	10	3,3
	9-11 YIL	2	,7
	12 DEN FAZLA	30	10,0
Toplam		300	100

Ölçeğe İlişkin Faktör Analizi Bulguları

Faktör analizine başlanmadan önce; örneklem büyüklüğünün analize uygunluğunu belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek için ise Bartlett's Sphericity testi sonuçları incelenmiştir. KMO değeri olarak 0.5-1.0 arası değerler kabul edilebilir olarak değerlendirilirken 0.5'in altındaki değerler faktör analizinin söz konusu veri seti için uygun olmadığını gösteresidir. Ancak, genel olarak araştırmalarca tatminkâr olarak düşünülen asgari KMO değeri 0,7'dir (Altunışık ve ark. 2005; Çokluk 2010). Araştırmada kullanılan ölçeğe ilişkin KMO değeri 0,846 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değerler, örneklem büyüklüğünün yapılacak faktör analizi için yeterli olduğunu göstermektedir.

Verilerin faktör analizine uygunluğunu tespit eden Bartlett's Sphericity testi sonucunda kullanılan ölçeğe ilişkin $\chi^2 = 1,095$ ve $p < 0.001$ bulunmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren Bartlett testi değeri yüksek olup $p = 0.000$ önem düzeyinde değişkenler arasında anlamlı ilişkiye işaret etmektedir. Araştırmada kullanılan ölçeğe ilişkin boyutlarının belirlenmesi amacıyla yapılan faktör analizinde verilerin faktör yapısı Varimax rotasyonu kullanılarak temel bileşenler yöntemiyle analiz edilmiştir.

Çoban (2002) tarafından geliştirilen ve halkın spor hizmetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirildiği Likert tipi sorulardan oluşan araştırma ölçeği 14 maddeden oluşmaktadır. Gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizi sonucu düşük faktör yük değerlerine sahip olan ve binişik yapıdaki 5. ve 10. maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Bu araştırmada kullanılan ölçek üzerinde gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda, ölçek 2 boyut ve bu boyutları tanımladığı varsayılan 12 madde ile temsil edilmiştir. Faktör analizi sonucunda ortaya konan bu iki faktör "Görev" ve "Farkındalık" olarak isimlendirilmiştir.

Görev faktörü altında 9 madde yer aldığı görülmektedir. Bu faktörü oluşturan ifadelerin faktör yük değerleri ,435 - ,792 arasında değişmektedir. Bu faktör ilişkili bulunan Chronbach's Alpha değeri ise ,842 olarak tespit edilmiştir. Görev faktörü toplam varyansın % 35,069'unu açıklamaktadır.

Farkındalık faktörü altında 3 madde yer aldığı görülmektedir. Bu faktörü oluşturan ifadelerin faktör yük değerleri ise ,749 - ,793 arasında değişmektedir. Bu faktör ilişkili bulunan Chronbach's Alpha değeri ise ,663 olarak tespit edilmiştir. Görev faktörü toplam varyansın % 14,841'ini açıklamaktadır. Bu iki faktörün toplam açıklanan varyansı ise % 49,910 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğe ilişkin faktör yük değerleri, açıklanan varyansları ve Cronbach alpha değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Ölçeğe ilişkin faktör analizi sonuçları

FAKTÖRLER	Faktör Yük Değerleri	Cronbach Alpha	Açıklanan Varyans %
GÖREV ,842		35,069	
1-Günümüzde, kent insanının, doğal hareket ihtiyacının karşılanması bir problem haline gelmiştir.	,634		
2-Belediyeler, halkın bos zamanlarını spor aktiviteleri ile değerlendirme-lerinden sorumludur.	,725		
3-Belediyelerin hizmet verdikleri bölgeye spor hizmeti getirmesi o belediyenin saygınlığını artırır.	,767		
4-Belediye-Halk arasındaki ilişkinin geliştirilmesinde, "spor hizmetlerinin ve aktivelerinin" önemli olduğunu düşünüyorum.	,781		
6-Belediyeler spor hizmetleri götürürken, halkın ihtiyaç, beklenti ve taleplerini göz önünde bulundurmalıdır	,678		
9-Belediyenin belli bir ücret karşılığı, spor hizmeti sunarsa o hizmetler-den yararlanmak isterim.	,419		
11-Belediyelerin görevleri arasında oyun ve spor alanları yapmak yaptırmak olduğunu düşünüyorum.	,792		
12-Belediyelerin görevleri arasında yaptırdığı spor tesislerini işletmek veya işletirmek olduğunu düşünüyorum.	,728		
14-Belediyeler, spor hizmetlerini siyasi tercihlere veya politik kaygılara göre semtlere götürüyor.	,435		
FARKINDALIK	,663	14,841	
7-Spor konusundaki ihtiyaç ve beklentilerinizi belediye yetkililerine iletebiliyorum.	,760		
8-Belediyenin yapmış olduğu hizmetlerden (örneğin bir spor organizasyonu), zamanında haber alabiliyor um.	,793		
13-Belediyenin semtlerde yaptırmış olduğu spor tesislerinden yeterince faydalanabiliyorum.	,749		
<i>N=300 KMO= 0,846; Bartlett'sSph. $\chi^2= 1,095; p<0,001$</i>			

Görev boyutuna ilişkin Cronbach alpha değerinin ($,842 = 0.70 \leq \alpha < 0.90$) yüksek güvenilirlik düzeyine, Farkındalık boyutuna ilişkin Cronbach alpha değerinin ($,663 = 0.60 \leq \alpha < 0.70$) yeterli güvenilirlik düzeye sahip olduğu gözlenmiştir (Nunnally ve Bernstein 1994).

Cinsiyet Değişkenine Göre Ölçeğin Alt Boyutlarının Ortalama Puanları ve Karşılaştırılması

Bu bölümde çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları ortalama puanlar ve bu puanların karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 4'te incelenmiştir.

Görev ve Farkındalık boyutlarında cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek öğrencilerin aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir

Tablo 4. Cinsiyet değişkenine göre ölçeğin alt boyutlarının ortalama puanları ve karşılaştırılması

Boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t	P
Görev	Kadın	114	3,8530	5,96143	1,077	,282
	Erkek	186	3,7670	6,16724		
Farkındalık	Kadın	114	2,6720	2,40377	1,776	,76
	Erkek	186	2,5	2,50044		

Bölüm Değişkenine Ölçeğin Alt Boyutları Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin ANOVA ve Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Bu bölümde öğrencilere ilişkin bölüm değişkenine göre ölçeğin alt boyutları arasındaki puanların farklılığına ilişkin anova ve çoklu karşılaştırma bulguları aşağıda verilmiştir.

Tablo 5. Bölüm değişkenine göre ölçeğin alt boyutları puanları arasındaki farklılığın anlamlılığına ilişkin ANOVA bulguları

		sd	F	p
Görev	Gruplar Arası	3	4,306	,005**
	Grup içi	296		
	Toplam	299		
Farkındalık	Gruplar Arası	3	2,779	,041*
	Grup içi	296		
	Toplam	299		

* $p < .05$, ** $p < .01$

Görev ve Farkındalık boyutlarında öğrencilerin bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilmesi için Post-Hoc testi uygulanmıştır. Görev boyutunda Yöneticilik ve Öğretmenlik bölümü öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yöneticilik bölümü öğrencilerinin puanları öğretmenlik bölümü öğrencilerine göre daha fazla bulunmuştur. Farkındalık boyutunda da bu iki bölüm arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Öğrencilerin Farkındalık alt boyutunda aldığı puanların, Yöneticilik bölümü öğrencilerine göre daha fazla olduğu gözlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğrencilerden elde edilen veriler incelendiğinde, “günümüzde kent insanının doğal hareket ihtiyacının karşılanması bir problem haline geldiği” görüşü yaygın olarak görülmektedir. Kent yaşamı içerisinde doğal hareket ihtiyacının bir

problem olarak görülmesi Kurtoğlu'nun (2006)“Halkın yerel yönetimlerden spor hizmetleri konusunda beklentileri Mersin Örneği” adlı tez çalışma sonuçları ile paralellik taşımaktadır.

Kurtoğlu (2006) ve Çoban (2002) çalışmalarında, erkek katılımcıların kadın katılımcılardan daha istekli olması konusunda benzer bulgulara ulaşmışlardır. Gerçekleştirilen bu araştırmada ise, kadın ve erkek öğrencilerin arasında belediye'nin hizmetleri konusunda anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin halkın boş zamanının değerlendirme konusunda belediyeye sorumluluk verdiği görölmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre belediye ve halk arasındaki ilişkinin geliştirilmesinde öğrencilerin %81,7'si spor hizmetlerinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre belediyelerin semtlere spor hizmeti götürmesinin belediye'nin saygınlığını arttırdığı da (%49,3 Katılıyorum, %33,3 Tamamen Katılıyorum) görölmektedir. Öğrenciler belediyelerin, halkın boş zamanlarını spor aktiviteleri ile değerlendirmelerinden sorumlu olduklarını düşünmektedirler (% 49,0'u katılıyorum, % 21,7'si de kesinlikle katılıyorum). Öğrenciler büyük bir çoğunluğu belediye-halk arasındaki ilişkinin geliştirilmesinde, spor hizmetlerinin ve aktivelerinin önemli olduğunu düşünmektedirler (52,0'si katılıyorum, %29,7'si de kesinlikle katılıyorum). Araştırmadan elde edilen bulgulara göre belediyeler spor hizmetleri götürürken, halkın ihtiyaç, beklenti ve taleplerini göz önünde bulundurmaları son derece önemlidir (% 42,0'si katılıyorum, % 38,7'si de kesinlikle katılıyorum).Öğrencilerin %41,7'si belediye'nin yapmış olduğu hizmetlerden (örneğin bir spor organizasyonu),zamanında haber alamadıklarını ifade etmişlerdir. “Belediye'nin belli bir ücret karşılığı spor hizmeti sunarsa o hizmetlerden yararlanmak isterim” ifadesine araştırmaya katılan öğrencilerin % 47,72'si katılıyorum seçeneğini işaretleyerek belli bir ücret karşılığı belediye'nin sunmuş olduğu hizmetlerden yararlanmak isteyeceklerini belirtmişlerdir. Belediyelerin spor hizmetlerindeki başarısı, (oyun alanı, rekreasyon alanları ve spor tesisleri yaptırması), siyasi tercihi belediye lehinde olumlu yönde etkiler.” Sorusuna % 39,3'ü katılıyorum seçeneğini işaretleyerek belediyelerin spor hizmetlerindeki başarısının siyasi tercihi olumlu yönde etkileyeceğini ifade etmişlerdir.

Mersin ve Elazığ illerinde gerçekteştirilen çalışmalarda, yerel yönetimlerin halkın beklentilerine yanıt verecek adımları, bilimsel dayanaklar ile gerçekteştirmedeği ifade edilmektedir. Bu araştırma bulguları da diğer çalışmalar ile benzerlik taşımaktadır. Anayasada ve yasalarda belirtilen görevlerini yerine getirmeye çalışan Belediyelerin, bu görevlerini yerine getirirken hizmet götürdüğu bireylerin düşüncelerine saygılı olup, onların beklentilerini karşılayacak sağlıklı ortam ve çevre yaratma yoluna gidebilmelidirler.

KAYNAKÇA

- Alpar, R. (2010). *Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik- Güvenirlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Altunışık, R, Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayınevi.
- Arslan, S. (1978). Merkezi İdarenin Mahalli İdareler Üzerinde Denetimi. AİTİA Yayını, Ankara.
- Bayansalduz, M. (2003). Türk Spor Yönetiminde Finansal Kaynak Sağlama Çabalarının Değerlendirilmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı: 160, Güz, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/bayansalduz.htm>
- Çoban, B. (2002). Spor Hizmetlerine İlişkin Halkın Belediyelerden Beklentileri (Elazığ Belediyesi Örneği) (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*). Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çokluk, Ö, Şekercioğlu, Ç. ve Büyükoztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: Spss ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Pegem.
- Doğu, G., Kesim Ü. ve Sivrikaya, Ö. (2002). Belediyelerin Sporla İlgili İşlevleri: Düzce Belediyesi Örneği, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 11 (2).
- Durukan, E., Can, S. ve Gök. A. (2007). Bir Rekreasyon Faaliyeti Olarak Üniversitelerarası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının (Anlayış Gösterme Boyutunda) Karşılaştırılması, *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2 (2).
- Gürtan K. (1982). *İstatistik ve Araştırma Metodları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 2941.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kurtoğlu, T. (2006). Halkın Yerel Yönetimlerden Spor Hizmetleri Konusunda Beklentileri (Mersin Örneği) (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Mersin: Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Nunnally, J.C. ve Bernstein, I.H. (1994). *Psychometric Theory*. New York: McGrawHill..
- Orta, L. (2004). *Belediyeler ve Spor, Yerel Yönetimler Kongresi: Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma*. Çanakkale.
- Russell, R.V. (2001). *Leadership In Recreation*. Boston: McGraw Hill.
- Rüzgar, H. (1996). Sporda Devletin Önemi, *İller ve Belediyeler Dergisi*, 610.
- Şahin, M. Y. (2002). Sporun Toplumla Yaygınlaştırılmasında Belediyelerin Rolü ve Önemi (İç Anadolu Bölgesi Örneği) (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şencan, H. (2005). Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlik. Ankara: Seçkin.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.
- West, S. G., Finch, J. F. ve Curran, P.J. (1995). Structural Equation Models With Nonnormal Variables and Remedies.
- Yalkın, Y. (2001). Sporun Gelişmesinde Önemli Bir Unsur Olarak Yerel Yönetimler, *İller ve Belediyeler Dergisi*, Haziran, 667.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2007). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAĞI

[http -1 http://www.sporbilim.com/index/](http://www.sporbilim.com/index/), Erişim tarihi: 04.06.2010.

Dalyan Destinasyonundaki Rekreasyonel Olanakların Değerlendirilmesi ve Rekreasyonel Potansiyelin Araştırılması

Özgür ÖZER

T.C. Konya Üniversitesi,
Turizm Fakültesi

E-posta: ozgurozer64@gmail.com

Nihat KARAKUŞ

T.C. Muğla Üniversitesi,
Ortaca Meslek Yüksekokulu

E-posta: nkarakus@mu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmada Dalyan destinasyonunun mevcut rekreasyonel durumu ortaya konularak değerlendirilmiş ve rekreasyonel potansiyeli ampirik verilerden yararlanılarak araştırılmıştır. Araştırmanın ampirik verileri görüşme, gözlem ve doküman analizi ile elde edilmiştir. Çalışma bulgularına göre, Dalyan destinasyonundaki temel rekreasyonlar; doğaya, suya, spora ve izlemeye bağlı rekreasyonel faaliyetlerden oluşmaktadır. Yapılan araştırmada Dalyan destinasyonunda doğaya yönelik rekreasyonel faaliyetler ön plana çıkmakta ve özellikle bu faaliyetlerin nerede yapıldığını gösteren harita ve bilgi notlarının yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Dalyan destinasyonunda mevcut rekreasyonel faaliyetlere ilişkin alanları gösteren haritaların oluşturulması, özellikle doğa yürüyüşü güzergahların işaretlenmesi, bisiklet yollarının belirlenmesi ve bu güzergahların harita üzerinde gösterilmesi, izlemeye bağlı rekreasyonel faaliyetlere yönelik seyir teraslarının oluşturulması, yöresel kültüre yönelik rekreasyonel faaliyetlerin yapılması, suya ve spora dayalı rekreasyonel faaliyetlerin de bir plan dahilinde yapılması gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, Dalyan

GİRİş

Günümüzde kentlerdeki nüfusun artması ve bu artışa bağlı olarak da insanların barınma gereksinimlerinin artması sonucunda kentleşmenin hızlanması ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte insanların daha az hareket ederek yoğun bir iş temposunda çalışmaları fiziksel ve sosyal sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunların etkilerini daha az seviyeye düşürebilmek için özellikle kent merkezinde yaşayan insanların son zamanlarda boş vakitlerini rekreasyonel alanlarda değerlendirme arzusunun artması rekreasyonel alanları ve faaliyetleri artık bir gereklilik haline getirmiştir. Çalışmada rekreasyon kavramı ve özellikleri ulusal ve uluslararası literatürden yararlanarak belirlenmiştir. Sonra çalışma hakkında derinlemesine bilgi toplamaya ve analiz edebilmeye imkan veren yöntemler

araştırılmış ve bu çalışma için en uygun yöntem olan örnek olay (case study) yöntemi seçilmiştir. Seçilen yöntemi uygulayabilecek ve rekreasyona konu olabilecek araştırma alanı olarak da Dalyan destinasyonu seçilmiş ve alanın genel özellikleri verilmiştir.

Dalyan destinasyonunun mevcut rekreasyonel durumunu ve rekreasyonel potansiyellerini araştırmaya yönelik ampirik veriler, yöredeki turizm acentası ve otel işletmecileri, akademisyenler, mesleki birlik ve dernek başkanları, turizm danışma bürosu sorumluları, yerel yöneticiler ve yöre halkı ile görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Görüşmelere ek olarak, Dalyan destinasyonuna ilişkin istatistiki veriler ve yöre ile ilgili yazılı rapor ve broşürler de değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler analiz edildikten sonra Dalyan destinasyonundaki mevcut faaliyetlere ilişkin sorunların çözümlenmesi ve yeni rekreasyonel alanlar ve faaliyetler oluşturulmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsanoğlunun boş zamanlarında; yaşam kalitelerini artırmak ve yenilenmek için geliştirdikleri aktiviteler çok eski tarihlere dayanmaktadır. Romalılar; bu tip aktiviteler için oluşturdukları kolezyumda iki tekerlekli araba yarışı gibi çeşitli eğlenceler izlemişlerdir. Yunanlılar ise amfi tiyatrolar inşa etmiş ve buralarda drama ve komedi oyunları sergilemiş, aynı zamanda bugün hala dünyada yapılan en büyük spor organizasyonu olan olimpiyatları icat etmişlerdir (3). Sanayinin ilerlemesiyle birlikte insanların boş zamanları artmış ve bu sayede çalışma ve boş zamana olan bakışları da değişmiştir. Rekreasyonun, yeniden yaratma anlamındaki klasik yaklaşımına göre Krause (1985) rekreasyonu, kişinin zorunlu iş ve faaliyetlerden sonra gönüllü olarak yaptığı yenileyici ve dinlendirici etkinlikler olarak tanımlamıştır.

Rekreasyonun bir başka tanımı ise; işten bağımsız, kendi içinde değerli olan, kişinin pek çok önemli ihtiyacını karşılayan, dolu ve mutlu bir yaşam aracı olarak tanımlanmıştır (Özel 2004). Sağcan (1986) rekreasyonu, insanların boş zamanlarında eğlence ve tatmin dürtüleri ile gönüllü olarak etkinliklere katılımı olarak tanımlamıştır. Cushman ve Laidler (1990) rekreasyonu, boş zamanın değerlendirilebildiği ve zevk alındığı, aynı zamanda sosyal amaçlar için organize edilmiş bir sosyal kurum olarak görünen aktivite olarak tanımlamıştır.

Bucher (1975)'ye göre; rekreasyon kavramın daha geniş açıklanabilmesi için aşağıdaki tanımlayıcı temel ifadeler kullanılmaktadır (Karaküçük 1999):

1. Rekreasyon, boş zamanda yapılır. İş değildir ve kar gayesi taşımaz.

2. Rekreasyonda kişi; gönüllü olarak ve tamamen kendi arzusu ile katıldığı etkinliklerde bulunur.
3. Rekreasyon faaliyetleri, katılana zevk veren, mutlu eden ve neşelendiren bir tarzda olur.
4. Rekreasyon faaliyeti, kişisel ve toplumsal fayda sağlar.
5. Toplumsal değerlere aykırı değildir. Yemek yemek ve uyumak gibi hayati önem taşımaz.

Tanımlamaların ortak yönü, bu faaliyetlerin gönüllü olması esasına dayanmaktadır. Rekreasyon faaliyetlerinin tamamının en önemli unsuru, bu faaliyetlere katılanların bunları rekreasyon faaliyetleri olarak benimsemeleri ve faaliyet sonucunda mutlu olduklarını hissetmeleridir.

Kişinin etkinliklere katılım tarzları göz önüne alındığında rekreasyon; aktif ve pasif rekreasyon olarak iki sınıfa ayrılabilir. Aktif rekreasyon kapsamındaki faaliyetler; spor yapmak, araştırma yapmak, fotoğrafçılıkla uğraşmak, bir müzik aleti çalmak, şarkı söylemek, resim yapmak, el işi, nakış işlemek, seyahat etmek vb. etkinlikler olarak örneklenebilir. Pasif rekreasyon kapsamındaki faaliyetler ise; TV izlemek, radyo dinlemek, sinemaya- tiyatroya gitmek, amaçsız dolaşmak, kahveye gitmek, spor müsabakalarını seyretmek vb. etkinlikler olarak örneklenebilir (Karaküçük 1999). Tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi aktif rekreasyonda kişi, faaliyette aktif olarak yer almakta, pasif rekreasyonda ise sadece yapılan faaliyeti izlemektedir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma yöntemi olarak örnek olay (case study) yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem bir konu, bölge, işletme veya olay hakkında derinlemesine bilgi toplamaya ve analiz edebilmeye imkan vermesi ve bu sayede yeni teoriler geliştirebilme veya mevcut teorilerin yeniden yorumlanabilmesi açısından tercih edilmiştir (Yin 1994). Bu araştırma için de sahip olduğu doğal yapısı dikkate alınarak Dal-yan destinasyonu araştırma bölgesi olarak seçilmiştir. Ampirik veri toplamak için görüşme, gözlem ve doküman analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Birden fazla veri toplama tekniğinin kullanılmasının, araştırma bulgularının daha güvenilir ve kapsamlı olmasını sağlayacağı düşünülmüştür (Rabson 1993; Veal 1992). Yine yaptıkları benzer bir çalışma da Yüksel vd. (1999), Okumuş ve Topaloğlu (2004) da görüşme tekniğini kullanmışlar ve bu veri toplama tekniğinin buna benzer çalışmalarda kullanılmasını tavsiye etmişlerdir.

Araştırmanın ampirik verileri Kasım 2011 – Şubat 2012 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşmeler, yöredeki turizm acentası ve otel işletmecileri, akademisyenler, mesleki birlik ve dernek başkanları, turizm danışma bürosu sorumluları, yerel yöneticiler ve yöre halkı ile yapılmıştır. Bu görüşmeler için, rekreasyonel faaliyetlere ilişkin literatürlerinden yararlanılarak yarı yapılandırılmış görüşme soru formu hazırlanmıştır. Toplam 45 kişi ile görüşülmüştür ve Tablo 1’de bu kişilerin listesi verilmiştir. Yapılan bu görüşmeler yaklaşık yarım saat ile bir saat arasında sürmüştür. Araştırmacılar görüşmelerden aldıkları verileri detaylı olarak not almışlardır. Görüşme yoluyla elde edilen veriler aynen yazıya dökülmüş ve her soru için alınan yanıtlar karşılaştırılarak genel temalar elde edilmiştir (Miles ve Huberman, 1994). Konunun daha iyi analiz edilebilmesi ve daha güvenilir veri elde edebilmek için katılımcı-gözlem veri toplama tekniği de kullanılmıştır. Ek olarak, Dalyan destinasyonuna ilişkin istatistikî veriler ve yöre ile ilgili yazılı rapor ve broşürler de değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Görüşme yapılan kişiler

Ortaca Kaymakamı
Köyceğiz Kaymakamı
Dalyan Belediye Başkanı
Dalyan Belediyesi Fen İşleri Müdürü
Dalyan Belediyesi Çevre Mühendisi
2 Dalyan Turizm Danışma Bürosu Personeli
2 Köyceğiz Orman İşletme Müdürü ve Mühendisleri
2 Çevre Dernekleri
8 Öğretim Elemanı/Üyesi
4 Otel İşletme Sahibi/Müdürü
4 Seyahat Acentası Sahibi/Müdürü
4 Restoran Bar İşletme Sahibi/Müdürü
3 Tekne Kooperatifi Başkanı ve Tekneciler
4 Taksici ve Minibüs Kooperatifi Üyesi
2 Dalyan Bölgesini Tanıtan Rehberler
5 TURMEPA Üyeleri (Turkish Marine Environment Protection Association)

Son olarak, farklı veri toplama tekniği ile elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Öncelikle Yin (1993) ve Miles ve Huberman (1994) tavsiyeleri doğrultusunda görüşme ve gözlemlerle elde edilen bulgular yazıya dökülmüştür. Yine incelenen

her dokümanın içeriğini açıklayan bir özet formu hazırlanmıştır. Daha sonra bulgular, Dalyan destinasyonundaki mevcut ve potansiyel rekreasyon alanlarının ve faaliyetlerinin sınıflandırılması şeklinde yapılmıştır. Araştırma bulguları sunulurken benzer ve farklı görüşlere de yer verilmiştir. Miles ve Huberman (1994), görüşme, gözlem ve doküman analizi veri toplama teknikleri ile elde edilen ampirik bulguların sayısal ve istatistiki analizlerden çok açıklayıcı, tanımlayıcı ve betimleyici sözel ifadelerden oluştuğunu belirtmiştir. Bu nedenle bu çalışmada da araştırma bulguları betimleyici ve açıklayıcı ifadeler olarak sunulmuştur.

ARAŞTIRMA ALANI

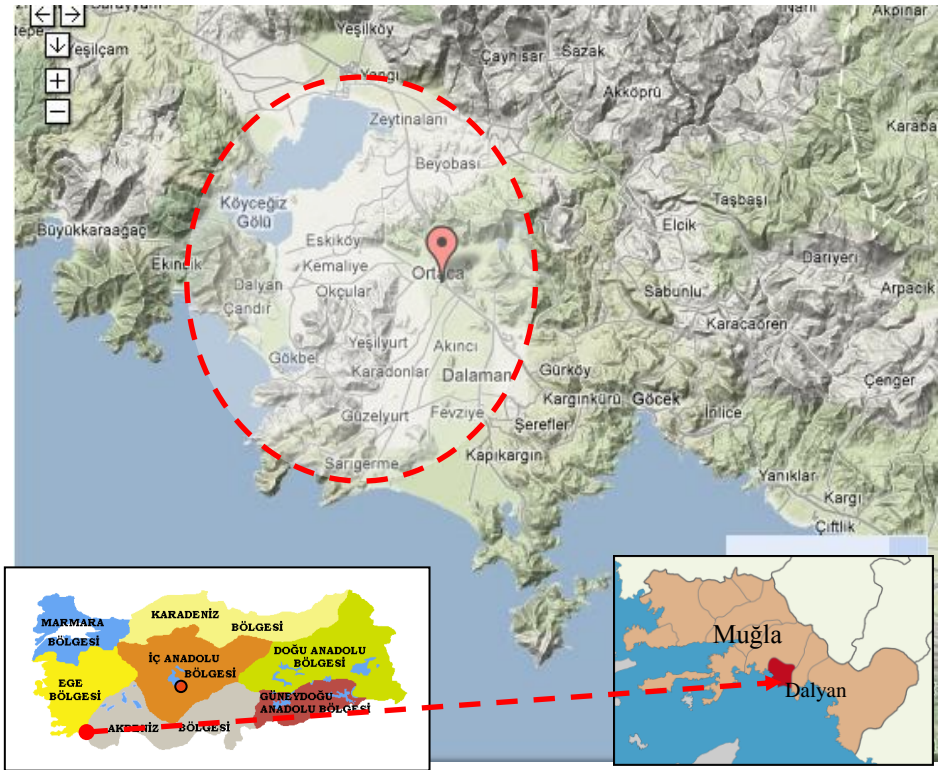
Bu çalışmada Muğla ili Ortaca ilçesine bağlı Dalyan beldesi; doğal güzellikleri ve sahip olduğu turistik arz potansiyeli yönünden uluslararası turizm pazarlarının talep ettiği turistik çekicilik özelliklerine sahip bir yerdir. Çalışmada Dalyan yöresinin seçilmesinin temel nedeni, bölgenin; destinasyon ürün yaşam döneminin başlangıç aşamasında olması ve Türkiye'deki diğer destinasyonlara göre farklı özelliklere sahip olmasıdır.

Dalyan beldesi; Muğla ili Ortaca ilçesine bağlı bir beldedir. Belde, batısında Ortaca ilçesi ve Dalaman çayı, kuzeyinde Köyceğiz ilçesi, güneyi Akdeniz ile çevrili bir alana sahip; Ege ve Akdeniz bölgelerinin birleştiği bir yerde kurulmuştur (Şekil 1). Dalyan beldesi; Ortaca ilçesine 12 km., Muğla iline 90 km. ve Dalaman Havaalanına 24 km. uzaklıktadır. Dalaman havaalanının 24 km. mesafede olması, Dalyan beldesine bir turizm destinasyonu olarak hedef turizm pazarlarında önemli bir üstünlük sağlamaktadır (Özer 2005; Karaağaç 2010; Türe 2011).

Bölge Bakanlar Kurulu'nun 12.06.1988 ve 88/13019 sayılı kararı ile "Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma bölgesi olarak" ilan edilmiş, ancak bölge sınırları 18.01.1990 tarihi ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile genişletilmiş ve koordinatları yeniden belirlenmiştir (Canbolat 2003, Özer 2005).

Bu bölgede yer alan Dalyan kumsalı, genel olarak, tektonik kökenli ve yaklaşık 55 km²'lik alana sahip Köyceğiz Gölü ile bu gölü denize bağlayan 10 km uzunluğundaki kanal, denize yaklaştığı yerde oluşmuş deltaik bölge ve bunun önünde yer alan kumsaldan oluşmuştur. Köyceğiz, Dalyan, Ekincik, Çandır ve Gökbel bölgedeki belli başlı yerleşim alanlarıdır. Yörede Köyceğiz ilçesi sınırları içerisinde Kaunos antik kenti ve kaplıcalar bulunmaktadır (Özer 2005; Türe 2011).

Dalyan beldesinde toprağa bağımlılık, özellikle pamukçuluğa dayalı geleneksel yaşam tarzı son yıllarda değişmiştir. 4848 kişilik bir nüfusa sahip olan Dal-yan beldesi, mevcut bölgesel kaynaklarını hem bireysel hem de bölgesel düzeyde turizm sektöründe bir yatırım faktörü olarak kullanmaya yönelmiştir. Dal-yan beldesinin nüfusu turizm sezonunda birkaç katına ulaşabilmektedir. Ayrıca bölgeye, Marmaris, Fethiye ve Bodrum'dan günübirlik turlarla önemli sayıda turist akını olmaktadır. Kırsal yerleşmelerdeki tarım sektörü yanında bölgede, balıkçılık ve arıcılık da gelişmiştir ((1); Özer 2005).

Şekil 1. Araştırma alanı

Dalyan beldesi tamamen Akdeniz iklimi etkisinde bulunması nedeniyle bu iklimin tipik florasına sahiptir. Bölgede zengin bir bitki örtüsü bulunmaktadır. Bitki örtüsü bakımından dört ana vejetasyon hakimdir. Bunlardan birincisi Köyceğiz Gölü-Dalyan Deltası ve yakın çevresindeki sulak ve bataklık alanları kapsayan kamışlık ve sazlıklardır; İkincisi Akdeniz'in tipik maki örtüsüdür, Üçüncüsü aralarında endemik Liquidamber orientalis (Günlük ağacı)'nın bu-

lunduğu ormanlardır, Dördüncüsü ise Dalyan kumsalında boğaz ile İztuzu Gölü arasındaki kum tepeleri vejetasyonudur ((2); Canbolat 2003).

Dalyan Kumsalı'nın batı ucu Köyceğiz Gölü'nün denize açıldığı Dalyanağzı, doğu ucu ise, İztuzu Gölünü doğu taraflarında çevreleyen dağlık alanla kuşatılmıştır. Uzunluğu 4.2 km. olan bu kumsalın denize bakan tarafında su derinliği azdır. Göle bakan tarafında ise, derinlik 4 m. civarındadır. Kum bandının genişliği 75 ile 200 m. arasında değişmekte olup, ortalama genişlik ise 125 metredir. Bu bölge İztuzu kesimi olarak adlandırılmıştır (Gönenç 2002).

ARAşTIRMA BULGULARI

Araştırma bulgularına göre Dalyan destinasyonu hem yakın çevresindeki bölge halkı hem de yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Ancak güvenilir istatistiki veri bulunmamakla beraber yerli ve yabancı turist oranlarının % 20 yerli ve % 80 civarında yabancı olduğu ve yabancı turistlerinde daha fazla İngiliz, Hollanda ve Almanlardan olduğu savunulmuştur (Özer, 2005; Okumuş ve Topaloğlu, 2004). Milliyetlerine bakılmaksızın yapılan kıyaslamada Dalyan destinasyonunu ziyaret eden turistleri; Marmaris, Fethiye ve Bodrum gibi çevre turistik merkezlerden günübirlik turlarla gelenler ve Dalyan'a tatil amacı ile gelip burada bir haftadan üç aya kadar kalan ziyaretçiler oluşturmaktadır. Seyahat Acentası Yöneticileri, Rehberler ve Teknecilerle yapılan görüşmelerde görüşülen kişiler günübirlik gelen turistlere yönelik aşağıda sıralanan ifadeleri kullanmışlardır:

"Kaunos Antik Kentini ve Kaya mezarlarını görmek için geliyorlar"

"Dalyan Kanalında Sazlıkların arasında tekne ile gezmek için geliyorlar"

"Sığla (Liquidambar orientalis) ağaçlarını görmek için geliyorlar"

"Çamur banyosu yapmak için geliyorlar"

"İztuzu plajını ve Caretta caretta yumurtlama alanını yakından görmek için geliyorlar"

Seyahat Acentası ve Otel İşletme Yöneticileri, Turizm Danuşma Bürosu Personeli, Rehberler, Tekneciler, Restoran Bar İşletme Personelleri ile yapılan görüşmelerde görüşülen kişiler Dalyan'a tatil amacı ile gelip burada bir haftadan üç aya kadar kalan turistlere yönelik aşağıda sıralanan ifadeleri kullanmışlardır:

"Kaunos Antik Kentini ve Kaya mezarlarını görmek için geliyorlar"

"Dalyan Kanalında Sazlıkların arasında tekne ile gezmek için geliyorlar"

"Çamur banyosu yapmak ve kaplıcaya girmek için geliyorlar"

“İztuzu plajında güneşlenmek, denize girmek ve Caretta caretta yumurtlama alanını yakından görmek için geliyorlar”

“Doğada huzur bulmak ve dinlenmek, sakin bir ortamda yaşamak için geliyorlar”

“Sığla (Liquidambar orientalis) ağaçlarını görmek ve orada piknik yapmak için geliyorlar”

Dalyan bölgesindeki doğal ve tarihi turistik çekicilikler Tablo 2’de verilmiştir. Bu çekiciliklere bakıldığında Dalyan’ın çok zengin bir turizm ve rekreasyon potansiyeline sahip olduğu görülecektir. Araştırma bulgularına göre Dalyan destinasyonunda günübirlik doğa yürüyüşü (hiking), kuş ve doğa gözlemciliği, yüzme, kano, balık avlama, tekne turu, Caretta caretta izleme, sualtı dalışı (scuba diving), sandal gezisi, mehtap turu gezisi, bisiklet turu, kaplıca, çamur banyosu, safari, doğal manzara izleme, futbol, basketbol, plaj voleybolu, resim yapmak gibi rekreasyonel faaliyetlerin mevcut olarak bulunduğu saptanmıştır.

Tablo 2. Dalyan Bölgesindeki Doğal, Kültürel ve Tarihi Çekicilikler

İztuzu Sahili
Kaplumbağalar
Kaunos Kaya Mezarları ve Harabeleri
Kaplıcalar
Çamur Banyoları
Bitki Örtüsü
Kanallar ve Sazlıklar
Dalaman Çayı
Ağla Yaylası
Köyceğiz Toparlar Şelalesi
Köyceğiz ve Gökbel Sülüngür Gölleri
Kuş ve Böcek Türleri

Dalyan destinasyonunda mevcut bulunan rekreasyonel alanlar ve faaliyetler ile ilgili olarak görüşme yapılan kişiler, rekreasyonel faaliyetlerin kış aylarından ziyade yaz aylarında, yani turizm sezonunda yapıldığını ancak doğal çevrenin korunması, tanıtımın daha iyi yapılması, bazı yerlere yeni iskele ve çevre düzenlenmesinin yapılması ve kanal ve şehir trafiğinin daha iyi organize edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu konu ile ilgili olarak özellikle *“Günübirlik yürüyüş yollarının işaretlenmesi ve bunu gösteren bir haritanın hazırlanması”* şeklinde yorumlar sıklıkla tekrarlanmıştır. Bu konuya ek olarak, Dalyan Belediyesi ile

yapılan görüşmede tekneler için yeni bir iskele inşası ve kuş gözlem evi yapmak için finansal desteği alınmış bir projeleri olduğu ve planladıkları tarihlerde de yapılacağı konusunda bilgi alınmıştır. Bu projenin gerçekleşmesi Dalyan kanalını rahatlatmakla birlikte görsel olarak da gzelleştirecektir.

Dalyan destinasyonunda mevcut bulunan rekreasyonel faaliyetler dışında hangi faaliyetlerin yapılabilceği ve bunlar için hangi alanların tesis edilebileceğine yönelik yapılan görüşmelerde trekking ve kültüre bağlı rekreasyonel faaliyetler ve spesifik olarak da açık hava sinema gösterileri ön plana çıkmıştır. Ancak görüşülen kişilerin yarısından fazlasının yeni yapılacak faaliyetler için yeni bir alan tesis edilmesi konusunda doğal ortamın bozulacağı gerekçesiyle ekimseler ve hatta karşı oldukları gözlemlenmiştir. Bu konu hakkındaki bazı ifadeler aşağıda sıralanmıştır:

"Dalyan'da yeni rekreasyonel faaliyetler olsun ama doğal güzelliğini bozmasın",

"Bölgeye herhangi bir Şey yapılmasa dahi, bölge doğal haliyle antidepresif bir yerdir",

"Buraya daha çok sessizliği seven ve tarihi mekanları görmek isteyen turistler geldiği için yeni bir Şey yapılacaksa bu dokuya uygun olsun",

"Dalyan destinasyonun doğal yapısı çok önemli. Bu yüzden koruma ve kullanma araşındaki denge iyi ayarlanmalıdır",

"Buradaki bitki ve hayvan topluluğu çeşitlilik ve endemiklik açısından çok önemlidir. Eğer yeni bir yer yapılacaksa bu özellik bozulmadan yapılsın",

"Dalyan'da yaz aylarında havaların sıcak olmasından dolayı açık hava sinema gösterileri olabilir".

Dalyan destinasyonunda mevcut bulunan rekreasyonel alanlar ve faaliyetler ile ilgili sorunlara yönelik yapılan görüşmelerde, doğaya yönelik yapılan rekreasyonel aktivitelerin nerelerde yapılabilceğini gösteren bir haritanın olmadığı ön plana çıkmıştır. Ayrıca kanal boyunca seyir teraslarının yetersizliği ve güvenli bir Şekilde bisiklet kullanabilecek bir yolun olmadığı da dile getirilmiştir. Özellikle turizm sezonunda da dalyan kanalında yapılabilir suya dayalı rekreasyonel faaliyetlerin tekne trafiğinin yoğunluğundan dolayı yapılamadığı n plan çıkmıştır. Bu konu hakkındaki bazı ifadeler aşağıda sıralanmıştır:

" Bölge kültürel zenginliğe sahip olmasına karşın, buna yönelik faaliyetler yok denecek kadar az",

"Dalyan'da gerek kent içinde gerekse yakın çevresinde güvenli bir Şekilde bisiklet kullanabilecek yol yok",

“Bölgeye turist olarak gelenler trekking yapmak istediklerinde, trekking yapılabilecek güzergahlara ilişkin harita var mı diye soruyorlar. Harita olmadığı için bölgeyi tanımayanlar bazı rekreasyonel aktiviteleri rehber eşliğinde yapmak zorunda kalıyorlar”,

“Dalyanda sivrisineklerin fazla olması birçok rekreasyonel aktiviteler için sorun oluyor”.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma Dalyan destinasyonundaki mevcut rekreasyonel durumu değerlendirmek ve rekreasyonel potansiyeli araştırmak amacı ile yapılmıştır. Elde edilen bulgulardan ve bu bulguların tartışılmasından bazı temel sonuçlar çıkarılabilir. Birincisi Dalyan destinasyonunda doğaya yönelik rekreasyonel faaliyetler yöre halkı ve görüşme yapılan kişiler tarafından öncelikli olarak istenmektedir. Ancak doğaya yönelik yapılacak aktiviteler konusunda yeterli organizasyonların ve yönlendirme işaretleri ile birlikte harita vb. araçların olmadığı, olanlarında yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır.

İkinci sonuç ise, rekreasyonel aktiviteler için yeni bir tesis oluşturulmasının ya da organizasyonların yapılmasının Dalyan'ın bugünkü durumuna zarar vereceğidir. Bu durum doğal yapıyı, yani doğal güzelliği bozarsa ve Dalyan'ın sessiz sakin oluşuna zarar verirse, turizm açısından burada bir haftadan üç aya kadar kalan turistlerin kaybedilmesine neden olabilir. Bu nedenle Dalyan destinasyonunda yapılacak her yenilik için kapsamlı bir şekilde ve uzun vadeli plan ve programların oluşturması gerekmektedir. Ayrıca Dalyan destinasyonunda mevcut faaliyetlere ilişkin sorunlar çözümlenmeli ve yeni rekreasyonel alanlar ve faaliyetler gereksinim duyulan plan ve programlar dahilinde oluşturulmalıdır. Dalyan destinasyonu için bu kapsamda bazı öneriler aşağıda maddeler halinde sunulmuştur:

- Günübirlik doğa yürüyüşü (Hiking) için güzergahlar oluşturulmalı, oluşturulan bu güzergahlar da haritalandırılmalıdır. Arazide ise güzergahın başlangıcından bitişine kadarki güzergah boyunca röper noktaları ve yönlendirme tabelaları oluşturulmalı ve oluşturulan bu yönlendirmeler de harita üzerine işlenmelidir. Dalyandan başlayıp, kanal boyunca devam edip Köyceğiz'deki Günlük Ağaclarının bulunduğu mevkiye kadar olan güzergah; Kaunos Antik Kenti ve Kaya Mezarlarının olduğu noktadan Dalyan Kanalı boyunca devam edip İztuzu sahiline kadar olan güzergah olabilir.
- Konaklamalı doğa yürüyüşü (Trekking) için güzergahlar ve kamp alanları oluşturulmalı, oluşturulan bu güzergahlar ve kamp alanları da

haritalandırılmalıdır. Arazide ise güzergahın başlangıcından bitişine kadarki güzergah boyunca ve güzergah üzerinde yer alan kamp alanlarına ilişkin röper noktaları ve yönlendirme tabelaları oluşturulmalı ve oluşturulan bu yönlendirmeler de harita üzerine işlenmelidir.

- Dalyandan başlayıp, İztuzu karayolu boyunca Gökbel Köyüne, oradan da orman içerisinden Kargıcak Koyu ve sonrasında Aşı Koyu'na kadar olan güzergah olabilir. Bu güzergah üzerinde Kargıcak ve Aşı Koyunda Kamp yapılabilir.
- Aynı zamanda Dalyandan başlayıp, kanal boyunca devam edip Köyceğiz'deki Günlük Aalarının bulunduğu mevkiye kadar olan güzergah da olabilir. Bu güzergah üzerinde Günlük ağaçlarının bulunduğu alanda kamp yapılabilir.
- Dalyan Kanalı boyunca uygun alanlarda kitap okuma, resim yapma, doğal manzara izleme vb. etkinliklerin icra edebileceği seyir terasları oluşturulmalı ve haritalandırılmalıdır.
- Dalyan Kanalı ve İztuzu plajına hakim noktalarda doğal dokuya zarar vermeden, yani doğayla uyumlu materyaller ve düzenlemeler yapılarak seyir terasları oluşturulabilir. Bu kapsamda İztuzu Plajının güneydoğusunda bulunan Radar Tepe'de böyle bir rekreasyonel alan yapılabilir.
- İztuzu sahilinde plaj voleybolu ve badminton gibi sportif faaliyetlere yönelik düzenlemeler geliştirilmeli ve düzenli olarak organize edilmelidir.
- Dalyan kent merkezi yakın çevresindeki uygun alanlardan birine basketbol ve voleybol sahası, tenis kortu vb. sportif etkinliklere yönelik bir spor tesisi oluşturulabilir.
- Dalyan kanalı üzerinde ve yasalarla izin verilen süreçlerde olta ile balık tutmaya uygun alanlar belirlenebilir.
- Dalyan kanalında Kano ve Sandal gezisine yönelik faaliyetler için organizasyonlar yapılabilir.
- Açık alan sinema gösterileri yapılabilir. Bu etkinlik Dalyan Belediyesi ay Bahçesinde yapılabilir.
- Kuş gözleme noktaları oluşturulmalı ve haritalandırılmalıdır.

- Bölgenin geleneksel kültürüne yönelik faaliyetler organize edilebilir ve bölgeyi ziyaret eden turistlerinde öğrenmelerine yardımcı olabilecek ortamlar hazırlanabilir.
- Dalyan ve yakın çevresinde bulunan doğal güzellikleri doğaya zarar vermeden gezip görebilmek için uygun güzergahlarda bisiklet yollarının oluşturulması ve haritalandırılması yapılabilir. Aynı keza Dalyan'a bağlı veya yakın çevredeki köy, belde ve ilçe gibi alanlara ulaşımı sağlayabilecek bisiklet yolu güzergahları oluşturulabilir.

Sonuç olarak bölgenin doğal yapısının devamlılığına engel olabilecek bir faaliyette bulunulmamalı, çünkü bölge doğal yapısı itibarıyla antidefresif bir yerdir. Bu nedenle yeni bir rekreasyonel alan oluşturulurken mekânsal planlama yapılmalıdır. Bu planlama yapılırken, bölgenin Özel Çevre Koruma Bölgesi olduğu unutulmamalı ve sürdürülebilir çevre kavramının uygulanabilir düzeyde olması da gözardı edilmemelidir. Son olarak bölgenin turizm potansiyeli de dikkate alındığında bölgedeki turizmin sürdürülebilirliği sağlanırken, bölgenin taşıma kapasitesi de göz önünde bulundurularak çevrenin de sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması da, Yücel (2005)'inde belirttiği gibi temiz, sakin ve zengin bir doğa parçası, insanları dinlenme ve eğlence bakımından tercih edeceği öncelikli yerlerden biri olacaktır. Dalyan destinasyonunda doğaya bağlı rekreasyonel faaliyetler açısından öncelikli tercih edilecek bir yer olmasını sağlamak sürdürülebilir çevre ile olabilecektir. Dalyan destinasyonunda mevcut ve yapılması planlanan rekreasyonel alan ve faaliyetlerin bölgenin karakteristik özelliklerine uygun olarak tasarlanması ve uygulanması, bölgenin turistik ürün yaşam döneminin sağlıklı bir şekilde gelişmesine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bucher, A.C. (1975). *Foundations of Physical Education*. St. Louis: Mosby Company.
- Canbolat, A.F. (2003). *Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesindeki Deniz Kaplumbağası Populasyonlarının İzlenmesi ve Korunması Projesi*. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Hacettepe Üniversitesi Ekolojik Araştırmalar Derneği. Ankara.
- Cushman, G., Laidler, A. (1990). *Recreation. Leisure and Social Policy Occasional Paper No: 4*, Canterbury. NZ.: Departman of Parks. Recreation & Tourism. Lincoln University.
- Gönenc, İ.E. (2002). *Köyceğiz-Dalyan Lagünü ve Havzası'nın Modellenmesi ve Arazi Planlaması*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Araştırma Fonu.
- Karaağaç, (2003). *Toroslar'dan Ortaca'ya*. İzmir: Creative Matbaası.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon-Boş Zamanları Değerlendirme*. Bağırğan Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.
- Krause, R.G. (1985). *Recreation Program Planning Today*. Londra: Scott, Foresman and Company.

- Miles, M. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Londra: Sage.
- Okumuş, F., ve Topaloğlu, C. (2004). Turistik Destinasyonlarda Ürün Geliştirme ve Farklılaştırma: Dalyan Örneği, *Seyahat ve Araştırma Dergisi*, 4 (1): 54-67.
- Özel, A.E. (2004). *Çanakkale İli Doğal ve Kültürel Potansiyelinin Turizm ve Rekreasyonel Kullanım Yönünden İncelenmesi*. Çanakkale: ÇOMÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Özer, Ö. (2005). Ziyaretçilerin Tatil Yeri Tercihinde Pazarlama Karması Bileşenlerinin Rolü: Dalyan Örneği (*Yüksek Lisans Tezi*), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Robson, C. (1993). *Real World Research*. Oxford: Blackwell.
- Sağcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*. İzmir: Cumhuriyet Basımevi.
- Türe, A. (2011). *Köyceğiz-Dalyan*. İstanbul: Mavi Ofset,
- Veal, A. (1992). *Research Methods for Leisure and Tourism*. Londra: Longman.
- Yin, R., (1994). *Case Study Research Design and Methods*. Londra: Sage.
- Yücel, M. (2005). *Doğa Koruma*. Adana: Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 265, Ç.Ü.Ziraat Fakültesi Ofset Atölyesi.
- Yüksel, F., Bramwell, B. ve Yüksel, A. (1999). Stakeholder Interviews and Tourism Planning at Pamukkale, Turkey, *Tourism Management*, 20(3):351-360.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Dalyan Belediyesi, (2012). <http://www.dalyan.bel.tr/> 26 Ocak 2012.
- Gürel, M., Ertürk, A., şeker, D., Ekdal, A., Yüceil,K., Tanık A. ve Gönenç, I.E. (2012). Köyceğiz-Dalyan Havzası Ekosistemini Oluşturan Çevresel Özellikler- 1. http://www.igemportal.org/Resim/KOYCEGIZ_Havzasi_Yonetimi_1.pdf 28 Ocak 2012.
- Pearson, G. (2008). The History of Leisure and Recreation], Ezine <http://ezinearticles.com/?The-History-of-Leisure-and-Recreation&id=1450996> 16 Ocak 2012.

Göller Bölgesi'ndeki Bazı Önemli Rekreasyon Alanları ve Onların Ekolojik Özellikleri

Kürşad ÖZKAN

T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Orman Mühendisliği Bölümü
E-posta: kursadozkan@sdu.edu.tr

Mehmet Güvenç NEGİZ

T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi,
Sütçüler Prof. Dr. Hasan GÜRBÜZ Meslek Yüksekokulu

Özdemir ŞENTÜRK

T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Orman Mühendisliği Bölümü

Hamza KANDEMİR

T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi,
Atabey Meslek Yüksekokulu

ÖZ

Ormanlar rekreasyonel faaliyetlerin yapıldığı en önemli alanlardır. Akdeniz bölgesinde yer alan Göller yöresi yüksek bir orman potansiyeline sahiptir. Bu sebepten yöre farklı rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için birçok fırsatı bünyesinde barındırmaktadır. Yörede Kızıldağ, Dedegöl dağı, Yukarıgökdere-Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı en dikkat çekici rekreasyon alanlarıdır. Bu alanlarda rekreasyonel faaliyetler açısından bazı önemli farklılıklar vardır. Bu durum muhtemelen alanlar arasındaki ekolojik özellikler bakımından farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu sebepten bir çalışmanın gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Çalışmada odunsu bitki türleri dikkate alınarak rekreasyon alanları arasında önemli ekolojik farklılıkların olup olmadığı sorgulanmıştır. Çalışmada 48 örnek alan verisi kullanılmıştır. Bray-Curtis Ordinasyon analizi ile yapılan değerlendirme sonucunda örnek alanların dağılımının rekreasyon alanlarına göre önemli bir derecelenme gösterdiği belirlenmiştir. Başka bir değişle ekolojik özellikler bakımından rekreasyon alanları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu sonuç çevresel değişkenliğin rekreasyonel faaliyetlerin çeşitliliği bakımından önemli bir bileşen olduğunu göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, vejetasyon, ordinasyon, iklim, topografya.

GİRİŞ

Rekreasyon yeniden yapılanma ve yenilenme anlamına gelen, insanların günlük hayatlarındaki koŐuŐturmasından arda kalan vakitlerini bireysel, psikolojik ve sosyal faydalar sağlamak amacıyla yaptıkları faaliyetler anlamına gelmektedir (Tütüncü 2008; Tütüncü ve ark., 2011). Rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirildiği en önemli alanlardan biri de hiç Şüphesiz ormanlardır. Akdeniz bölgesi ve özellikle onun geçiş zonuunda yer alan Göller yöresi büyük bir orman potansiyeline sahiptir. Göller yöresi genel olarak dağlıktır ve bu kısımlarda karstik yapılar önemli yer tutmaktadır. Bu durum yöre içerisinde orta ve kk ölçekte birçok farklı iklim alanlarının oluşmasına sebep olmaktadır. Bu farklılık sebebiyle de yöre bitki türleri bakımından büyük zenginlik göstermektedir (Avcı 1996; Atalay 2006; Fakir 2007; zkan 2003).

Farklı iklim, jeomorfolojik yapı ve bitki örtüsünü barındıran Göller yöresi haliyle yüksek bir potansiyel rekreasyonel faaliyet alanına sahiptir. Yörede bulunan rekreasyon alanları içinde dikkati çekenler Beyşehir gölü havzası'nda bulunan Dedegl dağı ve Kızıldağ, Eğirdir gölü havzası'nda yer alan Yukarıgökdere yöresi-Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı ve Sütçüler yöresi sınırları içerisinde kalan Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'dır. Bu alanları ziyaret eden insanların geliŐ sebepleri arasında benzerlikler olduğu gibi önemli farklılıklarda bulunmaktadır. Bu alanların ekolojik özellikleri hakkında bilgi vermek ve bu alanlarda farklı rekreasyonel faaliyetlerin sebepleri hakkında ekolojik açıdan değerlendirmeler yapmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada uzun dönemden beri yörenin orman ekosistemleri ile ilgili yapılan çalışmaların araştırma verilerinden faydalanılmıştır (zkan 2003; zkan ve Suel 2007; zkan ve Negiz 2011; zkan ve Mert 2011).

MATERYAL VE YÖNTEM

Göller yöresi'nde rekreasyonel faaliyetler bakımından daha önceden de bahsedildiği gibi en dikkati çeken alanlar Kızıldağ, Dedegl dağı, Yukarıgökdere Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkıdır. Bunların coğrafi konumları Şekil 1'de gösterilmiştir.

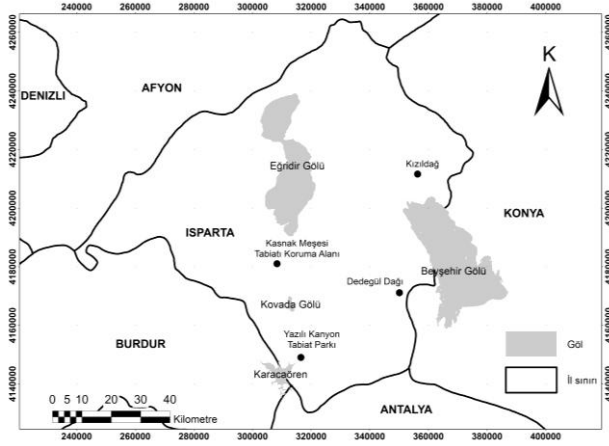
Kızıldağ, Isparta il merkezine 120 km, Konya iline 150 km ve Őarkikaraaęaç ilçesine 5 km uzaklıktadır. Dağın güneyinde Beyşehir Gölü kuzey doğusunda Sultan dağları bulunmaktadır. Yükseltisi 1342 m'dir. Kızıldağ'da genelde yaz aylarında günlük ve uzun dönemli rekreasyonel faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Burası sağlık problemi olanlar tarafında sıklıkla ziyaret edilmektedir. Dağın uzun dönemli ziyaretçileri genelde uyku ve eklem problemleri olan in-

sanlar olmaktadır. Bunun dışında Kızıldağ'da doğa yürüyüşü, fotoğrafçılık, kampçılık ve kuş gözlemine yönelik faaliyetlerde gerçekleştirilmektedir.

Dedegül Dağı, Batı Akdeniz bölgesinde Isparta – Antalya – Konya il sınırlarına komşudur. Isparta ilinin doğusundaki Yenişarbademli ilçesine bitişik olan Dedegöl Dağı, 2.998 m yüksekliği ile Orta Toroslar'ın en yüksek zirvelerindedir. Dedegül Dağı'nda rekreasyonel faaliyetler olarak dağ tırmanışı, tur kayağı ve kampçılık faaliyetleri dikkat çekmektedir. Bu dağda bazı zamanlar AKUT eğitim faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Ayrıca Dedegül Dağı sınırları içerisinde Pınargözü Mağarası günübirlik ziyaretlere ev sahipliği yapmaktadır. Burada piknik, yürüyüş ve fotoğraf çekimi gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Pınargözü mağarası yaklaşık 15 kilometre uzunluğundadır ve içerisinde bir yer altı gölü bulunmaktadır. Bu yüzden mağara amatör ve profesyonel mağaracılar tarafından da ziyaret edilmektedir.

Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı, Isparta ili Eğirdir İlçesi Yukarı Gökdere Köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Isparta iline 57 km, Eğirdir ilçesine 22 km. mesafede yer almaktadır. Güney kısmında Kovada Gölü, Kuzey kısmında Eğirdir Gölü bulunmaktadır. Yükseltisi 1848 m ye kadar ulaşmaktadır. Doğa eğitimleri için uygun olan bu alanda endemik bitki gözlemciliği, kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü, Oryantiring gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Yazılı Kanyon Tabiat Parkı, Isparta'ya 69 km, Eğirdir ilçesine 84 km mesafede, Isparta ilinin güneyinde yer alan Sütçüler ilçesine ise 10 km uzaklıkta yer almaktadır. Aksu çayının bir kolu olan Yazılı Dere'nin oluşturduğu bir kanyondur. Yazılı Kanyon Tabiat Parkı sınırı, güneyde Asarboynu Tepe'den Sazlık Tepe sırtlarına, kuzeyde Kuzusivri Tepe sırtlarından batıda Kayadibi pınarına ve Dedeli Tepe sırtlarına ulaşmaktadır. Kuzeydoğusunda Sarp dağı ve Tota dağı, güneybatısında Karacaören Baraj gölü bulunmaktadır. Yükseltisi 100 – 400 m. arasında değişmektedir. Yazılı Kanyon Tabiat Parkı bahar ve yaz aylarında günübirlik ziyaret edilen bir karstik kanyondur. Genelde ziyaretçiler tarafından yürüyüş, fotoğrafçılık ve kuş gözlemi için kullanılmaktadır. Tarihi kral yolunun geçtiği ve duvarlarında tarihi yazıtlarının bulunduğu kanyon ayrıca yabancı ziyaretçiler tarafından da Göller Bölgesi'nin diğer alanlarına kıyasla daha fazla ziyaret edilmektedir. Burada ayrıca kampçılık faaliyetleri yapılmakta ve geleksel kaya tırmanışları (kanyonun dip kısımları boyunca) gerçekleştirilmektedir.

Şekil 1. Goller Bölgesi'ndeki önemli rekreasyon alanlarının (●) coğrafi konumları

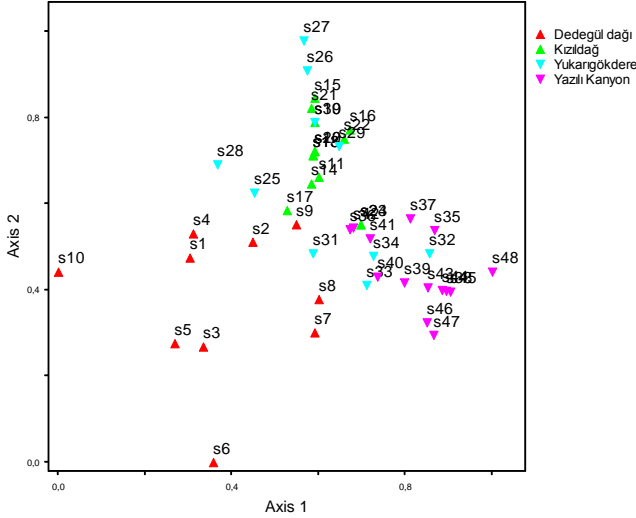
Kızıldağ, Dedegül dağı (Özkan 2003), Kasnak Meşesi Tabiat Koruma Alanı (Özkan ve Negiz 2011) ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkında (Özkan ve Süel 2007; Özkan ve Mert 2011) evvelden yapılan ekolojik araştırmaların bazı verileri bu araştırmanın materyal kısmını oluşturmaktadır.

Araştırmada Kızıldağ'dan 10, Dedegül dağı'ndan 14, Yukarıgökdere-Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı ve civarından 10 ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'ndan 14 olmak üzere toplam 48 örnek alan verisi değerlendirmeye alınmıştır. Bu rekreasyon alanlarının odunsu tür dağılımı bakımından farklılıkları veya benzerliklerini ortaya çıkarmak için istatistiksel analiz olarak Bray-Curtis ordinasyon metodu kullanılmıştır (Bray ve Curtis 1957).

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Odunsu türlerin dağılımı itibariyle uygulanan Bray-Curtis ordinasyon analizinin sonucunda örnek alanların eksenler boyunca dağılımını gösteren grafik Şekil 2'de verilmiştir. Burada Dedegül Dağı'na ait örnek alanlar genelde grafiğin sol alt köşesinde konumlanırken, Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'ndan alınan örnek alanlar grafiğin sol alt köşesinde yoğunlaşmaktadır. Kızıldağ'ın örnek alanları ise grafiğin orta kısmının yukarında yer almışlardır. Yukarıgökdere yöresinin örnek alanları ise genelde grafiğin yukarı kısmında eksen 1 boyunca dağılmakta ve özellikle Kızıldağ ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'nın örnek alanları arasına serpişmiş vaziyette bulunmaktadır. Burada rekreasyonel alanları arasında en bariz farklılıklar Kızıldağ, Dedegül dağı ve Yazılı kanyon arasında

görülmektedir. Diğer taraftan Dedegül dağı ve Yukarıgökdedere'ye ait örnek alanlar diğer rekreasyon alanları ile kıyaslandığında ordınasyon eksenleri arasında daha geniş bir alanda yayılış göstermiştir.

Şekil 2. Bray-Curtis ordınasyon analizi sonuçları

Tablo 1'de rekreasyon alanlarına göre türlerin dağılım frekansları verilmektedir. Dedegül dağı'nda Karaçam (*Pinus nigra*) ve Kuşburnu (*Rosa canina*); Kızıldağ'da Diken ardıç (*Juniperus oxycedrus*), Kadın tuzluğu (*Berberis crataegina*), Karagöz (*Amelanchier parviflora*), Toros sediri (*Cedrus libani*); Yukarıgökdedere yöresi ve civarında Boylu ardıç (*Juniperus exelsa*), Diken ardıç (*Juniperus oxycedrus*), Kermes meşesi (*Quercus coccifera*), Saçlı meşe (*Quercus cerris*), Toros sediri (*Cedrus libani*) ve endemik bir ağaç türümüz olan Kasnak meşesi (*Quercus vulcanica*); Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'nda Kermes meşesi (*Quercus coccifera*), Menengiç (*Pistacia terebinthus*), Kızılçam (*Pinus brutia*) ve Ballık (*Phlomis grandiflora*) en yüksek frekansa sahip türler olarak tespit edilmiştir.

Tablo 1. Rekreasyon alanlarına göre odunsu bitki türlerinin % frekans değerleri

Türler	Dedegöl	Kızıldağ	Yukarı gökdere	Yazılı Kanyon	Türler	Dedegöl	Kızıldağ	Yukarı gökdere	Yazılı Kanyon
Acer hyrcanum	10	0	30	0	Juniperus exelsa	40	71	80	36
Pyrus elaeagnifolia	20	0	20	0	Cedrus libani	0	64	40	0
Salix alba	10	0	0	0	Sorbus umbellata	40	0	30	0
Phlomis fraticosa	10	0	0	0	Jasminum fruticans	0	7	10	21
Alysum masmanium	0	57	0	0	Digitalis lanata	30	0	0	0
Sambucus ebulus	10	0	0	0	Alnus orientalis	0	0	0	7
Rubus canensis	40	0	0	0	Ampelopsis orientale	0	0	0	7
Tilia phyphillops	10	0	0	0	Amygdalus orientalis	0	0	0	14
Rhamnus rhodopeus	0	7	0	0	Cercis siliquastrum	0	0	0	29
Amelanchier parviflora	10	71	30	0	Cotinus coggyria	0	0	10	7
Prunus spinosa	10	0	40	0	Daphne serisian	0	0	60	29
Centaurea solstitialis	0	0	0	0	Ficus carica	0	0	0	7
Cistus laurifolius	50	0	0	14	Fontanesia philliraeoides	0	0	30	29
Daphne oleoides	50	21	0	0	Laurus nobilis	0	0	0	7
Onopordum illyricum	20	0	0	7	Nerium oleander	0	0	0	43
Juniperus oxycedrus	40	100	60	14	Olea europaea	0	0	0	36
Euonymus latifolius	10	0	0	0	Olea europaea	0	0	0	7
Crateagus orientalis	10	0	0	0	Palirus spina-cristi	0	0	20	43
Crateagus monogyna	0	7	40	21	Phlomis grandiflora	0	0	0	64
Astragalus	20	29	0	0	Phlomis leucophracta	0	0	0	36
Lonicera etrusca	10	7	0	29	Phyllirea latifolia	0	0	20	57
Tamarix parviflora	10	0	0	0	Pinus brutia	0	0	0	79
Berberis crataegina	40	71	30	0	Platanus orientalis	0	0	0	29
Pinus nigra	70	7	20	0	Ruscus aculeatus	0	0	0	14
Acantholimon	10	29	0	0	Spartium junceum	0	0	0	7
Quercus vulcanica	10	0	40	0	Styrax officinalis	0	0	60	43
Onosis spinos	10	0	0	0	Thymelaea tartonraira	0	0	0	43
Quercus coccifera	10	36	60	93	Celtis glabrata	0	0	20	0
Juniperus feoetidisissima	10	21	0	0	Cerasus mahaleb	0	0	10	0
Rosa canina	80	7	40	0	Colutea arboescens	0	0	20	0
Quercus frainetto	0	7	0	0	Fraxinus exelsior	0	0	20	0
Quercus infectoria	10	0	30	29	Fraxinus ornus	0	0	20	0
Pistacia terebinthus	10	0	20	79	Quercus trojana	0	0	20	0
Ulmus minör	0	7	0	0	Quercus libani	0	0	30	0
Colutea cilicica	0	7	0	21	Rhus coriaria	0	0	20	0
Quercus cerris	40	14	50	0	Sorbus torminalis	0	0	20	0
Populus tremula	30	0	0	0	Ulmus glabra	0	0	10	0

SONUÇ

Bu çalışmada Göller bölgesi'nin önemli rekreasyon alanlarından olan Kızıldağ, Dedegöl dağı, Yukarıgökdere yöresi ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'nın ekolojik

özellikleri, bu alanlarda doğal yayılışı olan odunsu türler üstünden karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bunun için Bray-Curtis ordinasyon analizi kullanılmış ve sonuçta rekreasyon alanları arasında odunsu türlerin dağılımı bakımından önemli farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda en belirgin farklılıklar Kızıldağ, Dedegül dağı ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı arasında olduğu tespit edilmiştir. Kasnak Meşesi Tabiat Koruma Alanı ve civarı ise odunsu türler bakımından içerdiği benzer türler sebebiyle Kızıldağ ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı arasında yer almış, fakat Dedegül dağı'ndan belirgin bir şekilde ayrılmıştır. Genel bir sonuç olarak rekreasyon alanların bünyelerinde barındırdıkları odunsu türler bakımından önemli farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Odunsu türlerin dağılımı bakımından rekreasyon alanlarının farklılıkları onların farklı yetiştirme ortamı özelliklerine sahip olmasından ileri gelmektedir.

Şöyle ki,

Dedegül Dağı 2993 m. dipoyraz zirvesi ile Göller yöresinin en yüksek dağıdır. Dedegül dağlarının alt yamaçlarında oligosen şistler ve yukarı kısımlarında kireçtaşı anakayası hakimdir. Kızıldağ milli parkı Dedegül dağı kadar yüksek değildir ve alt yükseltilerinde kireçtaşı ve üst kısımlarda ofiyolit karmaşık seri hakimdir. Diğer rekreasyon alanları olan Yukarıgökdere ve Yazılı Kanyon'da ise kireçtaşı hakim anakaya konumundadır. Ancak Yukarıgökdere'de kireçtaşları üstünde çapır arazi şekilleri halimdir ve bazı alanlarda (Kasnak meşesinin yayıldı yerlerde) kokurdanlıklar bulunmaktadır. Yazılı Kanyon Tabiat Parkı ise dik duvarları ve bu duvarların bazı yerlerinde negatif eğimleri olan genç bir U tipi karstik vadiden oluşmaktadır. Alanların iklim özellikleri de birbirinden önemli farklılıklar göstermektedir. Dedegül dağlarında karasal iklim hüküm sürmektedir. Kızıldağ milli parkında karasal iklim ile yayla tipi dağ iklimi arasında bir iklim tipi hâkimdir. Kasnak Meşesi Tabiat Koruma Alanı ve civarında ise Dedegül dağı ve Kızıldağ'a nazaran daha ılıman olan karasal iklim ile Akdeniz iklimi arasında bir geçiş iklimi hüküm sürmektedir. Yazılı Kanyon Tabiat Park'ında ise tipik Akdeniz iklimi yaşanmaktadır (Özkan 2003; Özkan ve Suel 2007; Özkan ve Negiz 2011; Özkan ve Mert 2011). Farklı topografik ve iklim etkileri altında olan bu alanda sonuç olarak odunsu tür bileşiminde de farklılıklar olmaktadır.

Bu bağlamda ağaç türleri olarak Dedegül dağı'nda Karaçam (*Pinus nigra*); Kızıldağ'da Toros sediri (*Cedrus libani*); Yukarıgökdere yöresi ve civarında Boylu ardıç (*Juniperus exelsa*), Toros sediri (*Cedrus libani*) ve endemik bir ağaç türümüz olan Kasnak meşesi (*Quercus vulcanica*); Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'nda Kızıldağ (*Pinus brutia*) en dikat çekici türler olarak kendilerini göstermektedir.

Rekreasyon alanları arasındaki yetişme ortamı özellikleri bakımından farklılıklar bu alanlar arasındaki rekreasyonel faaliyetler açısından da benzerlikler yanında farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

şöyle ki,

Kızıldağ'da sağlık temelli rekreasyon faaliyetleri, Dedegöl dağı'nda yüksek dağ tırmanışı ve tur kayağı faaliyetleri, Kasnak Meşesi Tabiat Koruma Alanı'nda doğa eğitim faaliyetleri ve Yazılı kanyon tabiat parkında duvar tırmanışları ve yürüyüş faaliyetleri daha yoğun olarak gerçekleştirilmektedir.

Bu durum Göller yöresinde rekreasyon faaliyetlerinin çeşitliliği ile yetişme ortamı özellikleri bakımından farklılıklar arasında önemli bir ilişki olduğuna işaret etmektedir.

DEğERLENDİRME

Göller yöresi doğal ekosistemler bakımından sahip olduğu değerler ile rekreasyon faaliyetleri açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Göller yöresi dağlık yapıdadır. Diğer yandan geniş alanlarda kireçtaşının karstlaşması sonucu değişik Şekil ve boyutlarda dolin, lapyra, uvela ve polye gibi karstik Őekiller gelişmiştir. Bu sebepten yöre yetişme ortamı özellikleri bakımından büyük bir çeşitliliğe sahiptir. Bu eşitlilik yöre içindeki rekreasyonel faaliyetlerin çeşitlenmesinde büyük önem arz etmektedir.

Göller yöresinin en önemli rekreasyon alanları Kızıldağ, Dedegöl dağı, Yukarıgökdere-Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı ve Yazılı Kanyon Tabiat Parkı'dır. Ancak yörede bu alanlar dışında da birçok alan rekreasyonel faaliyetler açısından önemli potansiyeller barındırmaktadır. Bu bağlamda Beyşehir gölü havzası'nda bulunan iekli dağı, ve İslibucak-Ütepelere, Sütçüler yöresinde yer alan Tota dağı bunlardan sadece bir kaçı olarak sayılabilir. Bu alanlarda bu makalede değerlendirmeye alınan alanlardakine benzer olabileceği gibi farklı rekreasyonel faaliyetleri de gerçekleştirilebilir. Bu sebepten Göller yöresi'nin yetişme ortamı özelliklerinin detayları ile araştırılması ve haritalanması rekreasyonel faaliyetler açısından coğrafi planlamaların yapılması için büyük önem arz etmektedir. Ancak yörenin yetişme ortamı sınıflandırma ve haritalama çalışmaları tek başına çok fazla bir anlam ifade edemez. Diğer bir değişle tek yönlü araştırmalardan ziyade geniş ve çok boyutlu katılımcı yaklaşımlar ile yapılacak çalışmalar yörede rekreasyonel faaliyetler açısından sürdürülebilir planlamaların yapılması ve uygulanması için bir zaruriyettir.

Bu bağlamda yapılacak en önemli ve öncelikli işlerden biri farklı konulardaki uzmanlardan oluşmuş bir ekibin oluşturularak Göller Yöresi'nde rekreasyonel faaliyetlerin yoğunluğu ve çeşitliliğini arttıracak stratejilerin geliştirilmesi, plan ve programların yapılmasına yönelik bir projenin tasarlanması ve gerçekleştirilmesi olmalıdır. Oluşturulacak ekibin en önemli paydaşları ise rekreasyon, işletme, pazarlama, turizm konusundaki uzmanlar, bitki ve hayvan ekologları, senaryo yazılım uzmanları, mimarlar, sivil toplum örgütlerinden ilgililer, Orman ve Su İşleri bakanlığından yetkililer, politikacılar, belediye başkanları ve yerel halktan ileri gelenler olmalıdır. Çoğulcu katılımcı yaklaşımla kesintisiz gerçekleştirilecek uzun dönemli bir proje ve paydaşların buluşturulması için oluşturulacak organizasyon ve faaliyetler ile Göller Yöresi'nin kısa-orta ve uzun vadede rekreasyonel faaliyet planlarının coğrafi alan bazında yapılması ve başarı ile uygulanması önünde hiçbir engel bulunmamaktadır.

TEŞEKKÜRLER

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Araştırma Fonu T-981/19022001 nolu Beyşehir Gölü Havzası'nın Yetiştirme Ortamı Özellikleri ve Sınıflandırılması konulu proje, 2007 GEF Yazılı Kanyon Tabiat Parkının ekolojik özellikleri konulu ve S.D.Ü. BAPYB, 1678 – YL – 08 nolu projelerin bir kısım verileri ile gerçekleştirilmiştir. Bu projelerin gerçekleşmesi esnasında yardımcı olan T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Isparta Orman Bölge Müdürlüğüne, Süleyman Demirel Üniversitesi Sütçüler Prof. Dr. Hasan Gürbüz Meslek Yüksekokulu'nda görev yapan Okt. Dr. Serkan Gülsoy, Öğr. Gör. Halil Süel ve Okt. Ahmet Mert'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Atalay, İ. (1987). *Sedir (Cedrus libani A. Rich) Ormanlarının Yayılış Gösterdiği Alanlar ve Yakın Çevresinin Genel Ekolojik Özellikleri ile Sedir Tohum Transfer Rejyonlaması*. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Genel No:663, Seri No:61, 167s.
- Avcı, M. (2005). Çeşitlilik ve endemizm açısından Türkiye'nin bitki örtüsü *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 13: 27-55.
- Bray, J. R. Curtis, J. T. (1957). An ordination of the upland forest communities of southern Wisconsin, *Ecol. Mon.*, 27: 325-349.
- Fakir, H. (2007). Kovada Gölü Milli Parkı (Isparta) Göl Çevresi Florası, *Göller Kongresi, Göller Yöresi, İç Anadolu Gölleri ve Sorunları*. 09-10 Haziran 2007, Isparta.
- Özkan, K. ve Mert A. (2011). Ecological Land Classification and Mapping of Yazili Canyon Nature Park in the Mediterranean Region, TURKEY, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 19(4): 296-303.
- Özkan, K. (2003). *Beyşehir Gölü Havzası'nın Yetiştirme Ortamı Özellikleri ve Sınıflandırılması*. (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 189 pp.

- Özkan, K. Negiz, G. M. (2011). Isparta Yukarıgökdede Yöresi'ndeki odunsu vejetasyonun hiyerarşik yöntemlerle sınıflandırılması ve haritalanması, *SDU Orman Fakültesi Dergisi*, 12: 27-33
- Özkan, K. Süel, H. (2008). Endemic plant species in a karstic canyon (Mediterranean Region, Turkey): relation to relief and vegetation diversity, *Pol. J. Ecol.*, 56(4): 709-715.
- Tütüncü, Ö. (2008). Rekreasyon Yönetimi'ne Yönelik Üniversite Düzeyinde Bir Müfredat Geliştirme Önerisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(1), Bahar: 93-103.
- Tütüncü, Ö. Aydın, İ. Küçükusta, D. Avcı, N. Taş, İ., (2011). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi, *Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 22(2): 69-83.

Birinci ve Dördüncü Sınıf Rekreasyon Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyleri

Çiğdem ÖZMEN

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu
E-posta: ozmen_cigdem@windowslive.com

Özgür MÜLAZIMOĞLU BALLI

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu
E-posta: omballi@pau.edu.tr / ozgurmb@gmail.com

Hüseyin GÖKÇE

T.C. Pamukkale Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu
E-posta: ogokce@pau.edu.tr / hsyngkc@gmail.com

ÖZ

Araştırmanın amacı üniversitelerin rekreasyon bölümlerinde öğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerin girişimcilik düzeyleri arasındaki farkları belirlemektir. Araştırmanın örneklemini 2010 – 2011 eğitim ve öğretim bahar yarı-yılında Erciyes, Hacettepe, Kocaeli, Sakarya, Muğla ve Pamukkale Üniversiteleri Rekreasyon Bölümlerinde öğrenim gören 197 1. sınıf (105 kadın ve 92 erkek) ve 179 4. sınıf (89 kadın v 90 erkek) olmak üzere toplam 376 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem grubunun girişimcilik düzeyleri arasındaki farkı belirlemek için Yılmaz ve Sünbül' ün (2009) geliştirdiği 36 sorudan oluşan "Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği" ve öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin değerlendirmesi için t-test kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre birinci ve dördüncü sınıflar arasında $[T(374)=2.03, p<.05]$ anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu araştırmanın sonuçları göstermektedir ki, bu örneklem grubu için üniversitelerin rekreasyon bölümlerinde öğrenim gören dördüncü sınıfların birinci sınıflara göre girişimcilik düzeyleri yüksektir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, girişimcilik düzeyi, üniversite öğrencileri

GİRİŞ

Klasik anlamda girişimci, kendi işini kuran, çeşitli üretim faktörlerini bir araya getirerek ve risk üstlenerek üretim sürecinde bulunan ve bunun sonucunda kâr elde etmeyi amaçlayan kişi olarak tanımlanmaktadır (Emsen, 2001). Günümüzde ise girişimcilik, yüksek düzeyde yaratıcılık kullanarak ortaya çıkarabilecek

daha üstün durumlara varmak için bir yöntem olarak algılanmaktadır (Gedik ve ark, 2009). Diğer bir tanıma göre girişimcilik: yenilik yaratarak, yaratıcı yetenekler kullanarak veya herhangi başka bir şekilde, yeni; ürün, hizmet, kaynak, teknoloji ve piyasalar bularak, değer yaratmak olarak da tanımlanmaktadır (Yılmaz ve Sünbül, 2009).

Tüm bu tanımlar çerçevesinde girişimci, çevresine bakmasını ve ihtiyaçları görmesini bilen, iş yapmak için gerekli kaynakları bir araya getirebilme becerisine sahip, risk alabilen, yenilikçi düşünen ve yeniliklere açık olan kişi olarak tanımlanabilir. Girişimci, mevcut ya da potansiyel iş gücü, sermaye ve diğer girdileri üretim sürecine sokarak, gerçekleştirdiği hizmet üretimiyle toplumsal refahı artıran kişi olarak karşımıza çıkmaktadır (Web_1).

Girişimcilik bütün ülkelerde en hızlı büyüme eğilimi gösteren kavramlardan birisidir. (Gartner ve ark, 1999). Desteklenmesi ve özendirilmesi gereken girişimci olma özelliğinin ortaya çıkarılabilmesi ve buna bağlı olarak girişimci bireylerin sayıca artırılabilmesi için pek çok farklı eğitim kurumu tarafından girişimcilik eğitimi verilmektedir. Girişimcilik eğitimi sadece özelleşmiş kurslarda ya da sertifika programlarında islenen bir başlık olmaktan öte kendine has müfredatı olan ve özellikle işletme bölümleri tarafından eğitimi verilen ana konu halini almıştır (Taşer ve ark, 2009).

Girişimci her şeyden önce normal bir insandır, fakat aldıkları eğitim onları diğer insanlardan ayırır ve bir takım birikimler ve tecrübeler kazandırır. Girişimcilikte; önceki ve sonraki aşamalarda alınacak eğitimle başarılı olunabileceği ifade edilmektedir (Cansız, 2007). Girişimcilikte başarı ile girişimcilerin kişisel özellikleri arasında yakın ilişki bulunduğu da bilinen bir gerçektir. Sünbül ve Ercan'a (2009) göre başarılı girişimcilerin bazı kişisel özellikleri; yaratıcı düşünme becerisi, yüksek düzeyde çalışma arzusu, cesaret, tutku ve kararlık, işini sevmesi ve iş motivasyonu, zengin bir bilinçaltı ve hayal kurma gücü, değişime, dönüşüme açık ve istekli olması, yönetim becerisi ve liderlik yeteneği olarak belirtilmektedir.

Gelişmiş toplumlarda yükseköğrenim görmüş gençlere; eğitime hazırlanmış hale gelmiş kişiler olarak bakılmaktadır. Diğer toplumlara göre daha girişimci olduğu kabul edilen Türk insanına da, özellikle üniversiteye adımını atan bir öğrenciye de girişimci adayı gözü ile bakmak gerekmektedir (Arslan, 2002).

Pek çok insanda var olan bu girişimcilik özellikleri zaman zaman yeteneklerin farklı yönlere çevrilmesi nedeniyle atıl kalmaktadır. Üniversitelerin amacı kişide var olan ama gizli kalmış girişimcilik özelliklerini verilen eğitim ile kullanılabi-

lir hale getirmektir. Aynı zamanda verilen eğitim ile girişimcilerin yanlış işler yapmalarını önleyerek, üretim kaynaklarının (sermaye, emek, doğal kaynaklar) boşa harcamasını engellemektir (Cansız, 2007). Gerçekten iş hayatında diğerlerine göre kısa sürede büyük başarılar elde eden girişimcilere rastlanılmaktadır. Ancak gerek çalışma alanı gerekse yapılan iş, girişimciliği etkileyen önemli konulardır (Yılmaz ve Sünbül, 2009).

Kayalar ve Ömürbek (2007) Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü son sınıfında okuyan toplam 191 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada, Türkiye de girişimci potansiyeli olarak görülen veya görülmesi gereken, daha doğrusu girişimciliğe kanalize edilmesi gereken üniversite öğrencilerinin risk almaya yatkınlık özelliğinin cinsiyet bağlamında bir değişiklik gösterip göstermediğini araştırmışlardır. Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre: cinsiyetin risk alma üzerinde anlamlı bir farkın olmadığı gözlemlenmiştir. Gedik ve ark. (2009) yaptıkları çalışmada ülkemizde yer alan orman fakülteleri son sınıf öğrencilerinin girişimciliğe bakışları ve yeteneklerinin incelenmesi amaçlanmış ve bu amaçla 9 farklı fakültede 536 adet anket yardımıyla değerlendirmeler yapılmışlardır. Çalışma sonucunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun kendi işini kurmak istedikleri ve girişimci olunmasında temel faktörün cesaret ve risk alabilme yeteneği olduğu belirlenmiştir.

Karabulut (2009) lisans eğitimi alan 164 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada İstanbul'da bir vakıf üniversitesinde işletme alanında lisans eğitimi alan üniversite öğrencilerinin, yaratıcılık, strese tahammül ve girişimcilik motivasyonu özelliklerinin bulunma düzeyini belirlemeyi ve bu özelliklerin ilgili öğrencilerin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerinin ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin çoğunun girişimcilik eğitimi almalarına rağmen yeni kurulmuş bir işte çalışmadığı, kendi işini kurmadığı, mezun olunca kendi işini kurup, girişimci olmak istemediği gözlenmektedir. Taşer ve İpci-oğlu (2009) girişimci birey yetiştirilmesi olduğu kabul edilen işletme bölümlerinde okuyan iki farklı devlet üniversitenin 1. ve 4. sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları bu çalışmada, işletme bölümlerinde verilen eğitimin girişimcilik hisleri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu çalışma sonucu girişimci olarak adlandırılan bireylerde varlığı tespit edilmiş olan girişimci hislerinin lisans eğitimi başında ve sonunda girişimci aday öğrenciler üzerindeki durumları karşılaştırılmış ve pozitif gelişme tespit edilmiştir.

Yapılan literatür taramasından görüldüğü üzere girişimciliğin kişilik özelliklerinden etkilendiği belirtilmekle birlikte eğitim sonucunda da değişen bir özellik olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Bu düşünceden hareketle bu araş-

tırmanın amacı üniversitelerin rekreasyon bölümlerinde eğitim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerin girişimcilik düzeyleri arasındaki farkları belirlemektir.

YÖNTEM

Örneklem Grubu

Bu araştırma nicel tekniklerin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır. 2010 – 2011 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminde İç Anadolu Bölgesinden Kayseri Erciyes Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu ve Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, Marmara Bölgesinden Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ve Sakarya Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Ege Bölgesinden Pamukkale Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu ve Muğla Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Rekreasyon Bölümlerinde öğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrenciler araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Örneklem grubu basit tesadüfî örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir. Örneklem grubu birinci sınıflardan 197 (105 kadın ve 92 erkek) ve dördüncü sınıflardan 179 (89 kadın ve 90 erkek) toplamda ise 376 kişiden oluşmaktadır. Örneklem grubunun cinsiyetler arasındaki dağılımı ise 194'ü kadın ve 182'si erkektir.

Veri Toplama Aracı

Üniversitelerin Rekreasyon bölümlerinde eğitim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerin girişimcilik düzeyleri arasındaki farkları belirlemek amacıyla Yılmaz ve Sünbül' ün (2009) geliştirdiği "Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği" (ÜÖYGÖ) kullanılacaktır. ÜÖYGÖ 36 sorudan oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Girişimcilik puanları 36 ile 180 arasında değişmektedir. 36 ile 64 çok düşük girişimcilik, 65 – 92 düşük girişimcilik, 93 – 123 orta düzeyde girişimcilik, 124 – 151 yüksek girişimcilik, 152 – 180 çok yüksek girişimcilik olarak ele alınmıştır.

Üniversite öğrencileri için girişimcilik ölçeğinin güvenilirlik katsayısı 0,90 olduğu tespit edilmiştir. Girişimcilik ölçeğindeki 36 maddenin her biri kendi aralarında ve ölçek toplam puanları ile tutarlı bir sonuç ortaya koyması nedeniyle tüm maddelere faktör analizi yapılmıştır. Temel Bileşenler analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri 0,79 Barlett testi sonucu 3482,21 ($p < 0,01$). Ortaya çıkan faktör yüklerinin hepsi 0,40'ın üzerinde ve tek faktörde-boyutta toplanmaktadır. Ölçeğin bu tek faktör tarafından açıklanan toplam varyans %47,3'tür. Her bir madde için madde-test korelasyon katsayıları 0,40 ile 0,66 arasında de-

ğışmektedir. Bu bulgular ölçeğin ve kapsamındaki her bir maddenin ölçeğin ölçmeyi amaçladığı özelliklerle aynı yönde ve tutarlı bir dağılıma sahip olduğunu tespit edilmiştir (Yılmaz ve Sünbül, 2009).

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın yapılabilmesi için 2010 – 2011 Eğitim Öğretim Bahar Dönemi yarıyılına başlaması ile birlikte Pamukkale Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Müdürlüğü'ne belirlenen üniversitelerde ÜÖYGÖ'ni uygulayabilmek için dilekçe gönderilmiş v ilgili üniversitelere izin yazılar yazılmıştır. Gerekli izinlerin alınması ile birlikte ÜÖYGÖ Pamukkale, Erciyes, Hacettepe, Muğla, Kocaeli ve Sakarya Üniversitelerinin Rekreasyon Bölümlerinde eğitim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencilere elden dağıtılarak uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin nasıl olduğunu ortaya koymak amacıyla uygulanan ölçek sonucunda elde edilen veriler istatistik programında çözümlenmiştir. Birinci ve dördüncü sınıflar arasındaki girişimcilik düzeyleri arasındaki farklara bakabilmek için Independent-Sample t Testi, bir Paired-Sample t testi veri analizi yapılmıştır.

SONUÇ

Farklı üniversitelerin Rekreasyon Bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre girişimcilik düzeyleri arasında farkın frekans, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Farklı üniversitelerin rekreasyon bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre girişimcilik düzeyleri arasında farkın frekans, ortalama ve standart sapma değerleri.

Sınıf	Üniversiteler	N	\bar{x}	SS
1	Pamukkale Üniversitesi	25	143.20	17.27
	Muğla Üniversitesi	26	146.92	12.71
	Hacettepe Üniversitesi	25	136.72	14.86
	Kocaeli Üniversitesi	63	140.75	17.85
	Erciyes Üniversitesi	29	141.27	10.04
	Sakarya Üniversitesi	29	141.10	8.22
	Toplam	197	141.49	14.71
4	Pamukkale Üniversitesi	31	145.10	15.59
	Muğla Üniversitesi	26	153.11	6.67
	Hacettepe Üniversitesi	17	147.94	17.69
	Kocaeli Üniversitesi	59	143.81	16.29
	Erciyes Üniversitesi	21	143.09	13.77
	Sakarya Üniversitesi	25	135.80	7.64
	Toplam	179	144.57	14.63

Rekreasyon bölümlerinde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerin girişimcilik puanlarının t-test sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Rekreasyon bölümlerinde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerin girişimcilik puanlarına göre t-test sonuçları

Sınıf	N	\bar{X}	S	sd	t	p
1. Sınıf	197	141.49	14.71	374	2.03	.043*
4. Sınıf	179	144.58	14.63			

* $p < .05$

Tablo 2’deki analiz sonuçlarına göre Rekreasyon Bölümlerinde ğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerin girişimcilik düzeyleri arasında fark olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi sonucunda; dördüncü sınıf öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin ($\bar{X} = 144.58$), birinci sınıf öğrencilere göre ($\bar{X} = 141.49$) daha yüksek olduğu grlmştir. Buna göre iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir [$t_{(374)} = 2.03, p < .05$].

DEĞERLENDİRME

Rekreasyon bölümünde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerin birinci sınıf öğrencilere göre girişimcilik düzeyi daha yüksektir. Cinsiyetlerin içerisindeki sınıf farkına bakıldığı zaman ise erkek öğrencilerde dördüncü sınıfların anlamlı düzeyde birinci sınıflardan daha yüksek girişimcilik puanına sahip oldukları, kadın öğrencilerin sınıfları arasındaki farkın ise anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Taşer ve İpcioğlu (2009) girişimci birey yetiştirilmesi olduğu kabul edilen işletme bölümlerinde okuyan iki farklı devlet niversitenin birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri üzerinde çalışma yapmış, işletme bölümlerinde verilen eğitimin girişimcilik hisleri üzerindeki etkileri araştırılmış ve çalışma sonucu girişimci olarak adlandırılan bireylerde varlığı tespit edilmiş olan girişimci hislerinin lisans eğitimi başında ve sonunda girişimci adayı öğrenciler üzerindeki durumları karsılaştırılmış ve pozitif gelişme tespit edilmiştir. Rekreasyon bölümünde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerin birinci sınıf öğrencilere göre girişimcilik düzeyi daha yüksektir. Taşer ve İpcioğlu’nun yaptığı çalışmada da olduğu gibi lisans döneminde verilen eğitimin öğrencilerin girişimcilikleri üzerinde pozitif gelişme gösterdiği grlmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda bundan sonraki araştırmacılar için örneklem grubu genişletilerek veya üniversitelerin müfredat programlarının etkisini daha detaylı dikkate alabilecek düzenlemeler ile girişimcilik çalışmaları yenilenebilir.

Öğrencilerin girişimcilik düzeylerini geliştirmek için bu çalışma ve benzer araştırmalardan yola çıkarak müfredat programları yeniden gözden geçirilebilir. Bunun yanında verilen teorik eğitimin yanında öğrencilere tecrübe kazanabilmeleri ve kendi yaratıcılıklarını ortaya koyabilmeleri için uygulama alanları geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Arslan, K. (2002), Üniversiteli Gençlerde Mesleki Tercihler ve Girişimcilik Eğilimleri, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6: 1-11
- Cansız, E. (2007), Üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği (*Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Emsen, Ö. (2001). .Genç Nesilde Mesleki Eğilimler ve Girişimcilik: Ampirik Bir Çalışma, *MPM Verimlilik Dergisi*, 1: 153-176
- Gartner, W., ve K. Vesper. (1999). University Entrepreneurship Programs. Los Angeles: Lloyd Grief Center for Entrepreneurial Studies, University of Southern California.
- Gedik, T. , Aydın, A. , Yıldırım, İ. , Akyüz, İ. , Akyüz, K. C. (2009) Orman Fakültelerinin Tercihleri ve Girişimcilik Yetenekleri, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 1 (3): 139-158
- Kayalar, M. ve Ömürbek, N. (2007) Girişimci Adaylarının Risk Almaya Yatkınlık Özelliğinin Cinsiyet bağlamında İncelenmesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21 (1): 185-200
- Karabulut, A.T, (2009), Üniversite Öğrencilerinin girişimcilik özelliklerini eğilimlerini belirlemeye yönelik bir çalışma, *Marmara Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 26 (1): 331-356
- Taşer, A. İpçioğlu, İ. (2009), İşletme Bölümlerinde Verilen Eğitimin Girişimci Adayı Öğrenciler Üzerindeki Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2).
- Yılmaz, E. , Sünbül, A.M. (2009), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21: 195-203

İNTERNET KAYNAKÇASI

- WEB_1. Bozkurt, Ö, Girişimcilik eğiliminde kişilik özelliklerinin önemi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü <http://girisim.comu.edu.tr/dergi/1in2/bozkurt.pdf> (13/12)

Sosyal Fizik Kaygı ve Rekreasyonel Egzersize Güdülenme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Pınar ÖZTÜRK

T.C. Hacettepe Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu
E-posta: pinarozturk@hacettepe.edu.tr

Canan KOCA

T.C. Hacettepe Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu
E-posta: canankoca@hacettepe.edu.tr

Bülent GÜRBÜZ

T.C. Ahi Evran Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: bulentgurbuz@gmail.com

Z

Bu çalışmanın amacı, bireylerin sosyal fizik kaygı (SFK) düzeyleri ile rekreasyonel egzersize güdülenme (REG) düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve SFK düzeyleri ile REG düzeylerini cinsiyete ve yaşa göre karşılaştırmaktır. Çalışmanın rneklem grubunu yaşları 20-50 arasında değişen 112 kadın (yaş = 33.77± 7.88) ve 84 erkek (yaş = 37.54± 7.59) oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan veriler Sosyal Fizik Kaygı Envanteri (Hagger, Aşçı, Lindwall, Hein ve Mlazımoğlu, 2007) ve Egzersize Güdülenme Anketi (Gürbüz, Aşçı ve elebi, 2006) kullanılarak elde edilmiştir. Katılımcıların SFK puanları ve Egzersize Güdülenme Anketi'nin (EGA) alt boyutlarında cinsiyete göre yapılan t-testi analizi sonuçlarına göre, katılımcıların sosyal fizik kaygı puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı buna karşın EGA'nin sağlık ve rekabet/ego alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklılar olduğu bulunmuştur. Katılımcıların yaş gruplarına göre yapılan analiz sonuçları gruplar arasında sağlık, rekabet/ego ve sosyal/eğlence alt boyutlarında anlamlı fark olduğunu göstermiştir. SFK ile REG düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson arpım Momentler Korelasyon Analizine göre ise, SFK ile EGA'nin tüm alt boyut puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların SFK puanları açısından cinsiyet farkının olmadığı ve tüm katılımcılar için egzersize katılıma güdülenmede sağlık faktörünün ilk sırada yer aldığı söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, güdülenme, sosyal fizik kaygı, egzersiz.

GİRİş

Sağlık ve zindelik çalışmaları için bireylerin fiziksel aktivitelere katılma ya da katılmama nedenlerini anlamak kritik bir öneme sahiptir. Son dönemde yapılan araştırmalar, olası nedenleri belirlemek amacıyla sosyal-psikolojik bir kaygı türü olan sosyal fizik kaygıya odaklanmakta ve rekreasyonel egzersize katılım

güdüğü ile ilişkisini incelemektedir. Bireylerin fiziksel görünümüyle ilgili diğer insanların negatif değerlendirmelerinden duyduğu endişe olarak tanımlanan “Sosyal Fizik Kaygısı” (SFK) (Hart, Leary, ve Rejeski 1989); sağlıkla ilişkili psikolojik ve davranışsal faktörleri anlamamızı kolaylaştıran bir özelliğe sahiptir.

Araştırmaların sonuçları, SFK'nın kadınlarda erkeklerden daha yüksek düzeyde ve yaşla olumsuz yönde bir ilişkisinin olduğunu bildirmektedir (Davison ve McCabe 2005; Mack, Strong, Kowalski, ve Crocker 2007; Ersöz 2011). Sosyal fizik kaygısı içeren beden imgesi algısının egzersize katılımı yordadığı düşünülmektedir (Maltby ve Day 2001). Buna göre beden görünümünden memnun olmayan ve görünümünün başkaları tarafından yargılandığı kaygısı taşıyan bireylerin ya fiziksel aktiviteye katılımlarının arttığı (Aşçı, Tüzün ve Koca 2006), ya da olumsuz değerlendirmelerden kaçınmak için fiziksel aktiviteye katılmadıkları gözlenmektedir (Atalay ve Gençöz 2008). Ayrıca rekreasyonel egzersize katılan bireylerin, katılmayanlara göre SFK düzeylerinin daha düşük olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Gökçe, İlker ve Orhan 2010).

Bireylerin rekreasyonel amaçlı egzersize katılıma güdüleyen faktörler sağlık, vücut ve dış görünüm, sosyalleşme, beceri gelişimi, rekabet, diğerlerinin beklentileri, eğlence vb. şeklinde gruplandırılabilir (Güngörmüş 2007). Rekreasyonel egzersize güdülenmenin yönleri üzerine yapılan çalışmalarda yaş, cinsiyet gibi değişkenlere ve farklı ölçme araçlarına bağlı olarak çeşitli bulgular elde edilmektedir. Buna göre örneğin, rekreasyonel aktivite merkezlerine devam eden 450 yetişkin ile yapılan bir çalışmada bireyleri egzersize güdüleyen faktörlerin “fiziksel olarak zinde olma”, “egzersiz yapmak” ve “vücut ve dış görünüm” olduğu belirlenmiştir (Trembath, Szabo ve Baxter 2002). Yapılan başka bir çalışmada vücut ve dış görünüşü güzelleştirme (daha iyi görünme), kuvvet geliştirme ve fiziksel çekicilik güdüsüyle egzersize katılma ve SFK arasında pozitif yönde ilişki olduğu bildirilmektedir (Crawford ve Eklund 1994). Bununla birlikte, sağlık ve eğlence için egzersize katılanlarda daha düşük düzeyde SFK olduğu bulunmuştur (Eklund ve Crawford 1994). Türkiye’de son dönemde Egzersize Güdülenme Ölçeği kullanılarak 18 ve üstü yaş gruplarıyla yapılan bir çalışmada, katılımcıları rekreasyonel egzersize güdüleyen birinci faktörün “sağlık” olduğu ve bunu sırasıyla; “beceri gelişimi”, “vücut ve dış görünüm”, “sosyal ve eğlence” ve “rekabet” faktörünün izlediği tespit edilmiştir. Ayrıca sağlık güdülenmesinde kadınların erkeklerden, rekabet güdülenmesinde ise erkeklerin kadınlardan anlamlı derecede daha yüksek puan aldıkları bildirilmektedir. Bununla beraber, 18-25 yaş grubunun rekabete ve “vücut ve dış görünüm” güdülenmelerinde diğer yaş gruplarından (“34-41 yaş”, “42-49 yaş” ve “50≥ yaş”) daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur (Güngörmüş 2007). Sonuç olarak,

egzersize güdülenme ve SFK arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların bulgularını şu şekilde özetleyebiliriz: SFK ile egzersizin yoğunluğu, egzersizi bırakma, fiziksel görünüm amaçlı egzersiz yapma ile *pozitif* yönde; sağlık amaçlı egzersiz yapma, egzersizde benlik sunumuna yönelik yarar sağlama ve egzersizden ke-yif alma ile *negatif* yönde ilişkisi vardır (Ersöz 2011).

Tüm bu bilgiler işığında bu çalışmada farklı yaş gruplarındaki yetişkin kadın ve erkeklerin, sosyal fizik kaygı düzeyi ve egzersize güdülenme yönelimlerinin hem birbirleriyle ilişkisi hem de yaşa ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma, Ankara ilindeki kamu ve özel sektöre ait spor merkezlerine rekreasyonel amaçlı egzersize katılan yaşları 20-50 arasında değişen 112 kadın (\bar{X} yaş = 33.77± 7.88) ve 84 erkek (\bar{X} yaş = 37.54± 7.59) olmak üzere toplam 196 kişi üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Egzersize Güdülenme Anketi. Katılımcıların rekreasyonel egzersizlere güdülenme düzeylerini belirlemek için Rogers ve Morris (2003) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Türkiye adaptasyonu Gürbüz, Aşçı ve elebi (2006) tarafından gerçekleştirilen anketin 66 madde ile Sağlık, Vücut ve dış görünüm, Sosyal ve eğlence, Rekabet ve Beceri olmak üzere toplam beş boyuttan kullanılmasına karar verilmiştir. Anketin toplam iç tutarlılık katsayısı .90'dır.

Sosyal Fizik Kaygı Envanteri. Çalışmamızda Sosyal Fizik Kaygı Düzeyini belirlemek için Hart, Leary ve Rejeski (1989) tarafından geliştirilen Sosyal Fizik Kaygı Envanteri kullanılmıştır. Ölçeğin Türkiye'ye adaptasyonu ilk olarak Mlazımoğlu Ballı ve Aşçı (2006) tarafından gerçekleştirilmiş, ardından Hagger ve diğ. (2007) yaptıkları çalışmada Türk popülasyonu için en uygun modelin yedi maddelik versiyon ile elde edildiği grlmştir. Maddeler 5'li derecelendirme üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, bireylerin fiziksel görünümlerine ilişkin sahip oldukları sosyal fizik kaygı düzeylerinin yüksek olmasına işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .83'tür.

BULGULAR

SFK puanları ve Egzersize Güdülenme Anketi'nin (EGA) alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre sosyal fiziksek kaygı puanının cinsiyete göre farklılaşmadığı

görülmüştür $t(191) = -.24, p > .05$. Egzersize güdülenme alt boyutlarının ise cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre kadınların erkeklere göre sağlık alt boyutu puanlarının daha yüksek olduğu $t(176) = 4.14, p < .001$; erkeklerin kadınlara göre rekabet alt boyutu puanlarının daha yüksek olduğu $t(182) = -2.42, p < .01$ bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Değişkenlerin cinsiyete göre ortalama ve standart sapma değerleri

	<i>Kadın_{ort}(S)</i>	<i>Erkek_{ort}(S)</i>
1. Sosyal fiziksel kaygı	2.71 (.86)	2.74 (.89)
2. Sağlık	4.30 (.40)	3.95 (.71)
3. Rekabet	3.16 (.95)	3.51 (1.02)
4. Dış görünüm	3.88 (.54)	3.75 (.91)
5. Sosyal eğlence	3.70 (.77)	3.73 (.90)
6. Beceri gelişimi	3.96 (.56)	3.84 (.80)

Egzersize Güdülenme Anketi'nin alt boyutlarının yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonucuna göre sağlık $F(2, 175) = 3.33, p < .05$, rekabet $F(2, 181) = 11.33, p < .001$ ve sosyal eğlence $F(2, 183) = 4.36, p < .01$ puanları üzerinde yaş temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Yapılan ileri düzey karşılaştırmalar sonucunda 21-30 yaşındaki kişilerin 31-40 yaşındaki kişilere göre sağlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. 41-50 yaşındaki kişilerin 21-30 yaşındaki ve 31-40 yaşındaki kişilere göre rekabet puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca 41-50 yaşındaki kişilerin 21-30 yaşındaki kişilere göre sosyal eğlence puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Değişkenlerin yaşa göre ortalama ve standart sapma değerleri

	21-30 yaş (S)	31-40 yaş (S)	41-50 yaş (S)
1 Sağlık	4.25 (.48)	4.00 (.76)	4.21 (.40)
2. Rekabet	2.90 (.88)	3.30 (1.02)	3.73 (.92)
3. Dış görünüm	3.77 (.57)	3.76 (.79)	3.95 (.78)
4. Sosyal eğlence	3.49 (.86)	3.72 (.85)	3.92 (.72)
5. Beceri gelişimi	3.84 (.63)	3.83 (.73)	4.08 (.63)

SFK ile REG düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Analizine göre ise, SFK ile EGA'nin tüm alt

boyut puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir ($p < .01$) (Tablo 3).

Tablo 3. Bütün değişkenlerin pearson korelasyon katsayıları

	1	2	3	4	5
1. Sosyal fiziksek kaygı	-				
2. Sağlık	.24***	-			
3. Rekabet	.51***	.27***	-		
4. Dış görünüm	.48***	.56***	.76***	-	
5. Sosyal eğlence	.44***	.44***	.77***	.72***	-
6. Beceri gelişimi	.34***	.63***	.70***	.77***	-

*** $p < .001$.

SONUÇ VE TARTIşMA

Bu alışma farklı yaş gruplarındaki yetişkin bireylerin sosyal fizik kaygı düzeyi ve egzersize güdülenme yönelimlerinin hem birbirleriyle ilişkisi hem de yaşa ve cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda literatürden farklı olarak SFK düzeyleri açısından cinsiyet farkı bulunamamıştır (Hart ve ark. 1989; Ntoumanis 2005; Chu, Bushman Woodard 2008). Bununla birlikte literatürle tutarlı olarak kadınların egzersize güdülenme yönelimlerinin *sağlık*, erkeklerin ise *rekabet* alt boyutları olduğu bulunmuştur (Güngörmüş 2007). Egzersize Güdülenme yönleri açısından yaş grupları arasında farkın ortaya konması yine literatürü destekler niteliktedir. Buna göre genç yetişkinlerin (21-30 yaşındaki) diğer yaş gruplarına (31-40 yaş; 41-50 yaş) göre daha fazla *sağlık* güdüsüyle egzersize katıldıkları; 41-50 yaşındaki kişilerin ise diğer yaş gruplarına göre daha fazla *rekabet* güdüsüyle egzersize katıldıkları bulunmuştur. Son olarak beklendiği gibi SFK ve egzersize güdülenmenin tüm alt boyutları arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Crawford ve Eklund (1994), özellikle fiziksel görünümü iyeleştirmek ve beceri gelişimi gibi (dışsal) güdülerin SFK'nın önemli belirleyicileri olduğunu vurgulamaktadırlar. Araştırmamızda ise sağlık, sosyal ve eğlence, rekabet gibi Egzersize Gdlenmenin diğer alt boyutlarıyla da SFK'nın olumlu yöndeki ilişkisi belirlenmiştir.

Bu çalışmanın en önemli sınırlılığı çalışmadan elde edilen verilerin sadece Ankara ilinde ve sınırlı örneklem grubu ile gerçekleştirilmesidir. İleriki alışma-

larda SFK'nun egzersiz seçimi, egzersiz türü tercihi, egzersize güdülenme faktörleriyle egzersiz ortamı tercihi gibi değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinin ve sedanter bireylerle ilgili düzeylerin karşılaştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aşçı, F. H., Tüzün, M., & Koca, C. (2006). An Examination Of Eating Attitudes And Physical Activity Levels Of Turkish University Students With Regard To Self-Presentational Concern, *Eating Behaviours*, 7: 362-367.
- Atalay, A. A., & Gençöz, T. (2008). Critical Factors Of Social Physique Anxiety: Exercising And Body Image Satisfaction, *Behaviour Change*, 25: 178-188.
- Chu, H., Bushman, B. A., & Woodard, R. J. (2008). Social Physique Anxiety, Obligation To Exercise, And Exercise Choices Among College Students, *Journal of American College Health*, 57, 1: 7-14.
- Crawford, S., & Eklund, R. C. (1994). Social Physique Anxiety, Reasons For Exercise, And Attitudes Toward Exercise Settings, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16: 70-82.
- Davison, T. E., & McCabe, M. P. (2005). Relationships Between Men's And Women's Body Image And Their Psychological, Social, And Sexual Functioning, *Sex Roles*, 52: 463-475.
- Eklund, R. C. ve Crawford, S. (1994). Active Women, Social Physique Anxiety, And Exercise, *Journal Of Sport Exercise Psychology*, 16: 431-448.
- Ersöz, G. (2011). Egzersize Katılım Güdüsü, Sürekli Optimal Performans Duygu Durumu Ve Sosyal Fizik Kaygı Düzeyinin Egzersiz Davranış Basamağına Ve Fiziksel Aktivite Düzeyine Göre İrdelenmesi, (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*), Sporda Psikososyal Alanlar Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Hagger, M. S., Aşçı, F.H., Lindwall, M., Hein, V., Mulazimoglu-Balli, O., Tarrant, M., Ruiz, Y. P. Ve Sell, Y. (2007). Cross-Cultural Validity And Measurement Invariance Of The Social Physique Anxiety Scale İn Five European Nations, *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 17: 703-719.
- Hart, E. A., Leary, M. R., & Rejeski, W. J. (1989). The Measurement Of Social Physique Anxiety, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11: 94-104.
- Gökçe, H. İlker, E. A., & Orhan, K. (2010). *Fiziksel Aktivitenin Yetişkin Bireylerde Sosyal Fizik Kaygı Ve Serbest Zaman Doyumu Üzerine Etkisi*, Sunulmuş Sözel Bildiri, 11th International Sports Sciences Congress, Antalya 10 - 12 October .
- Güngörmüş, H. A. (2007). Özel Sağlık-Spor Merkezlerinden Hizmet Alan Bireyleri Rekreasyonel Egzersize Güdüleyen Faktörler, (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gürbüz, B., Aşçı, F. H., & Çelebi, M. (2006). *The Reliability And Validity Of The Turkish Version Of The Recreational Exercise Motivation Measure*, The 9th International Sports Sciences Congress (3-5 November); Congress Proceedings. Muğla: 1044.
- Mack, D. E., Strong, H. A., Kowalski, K. C., & Crocker, P. R. E. (2007). Does Friendship Matter? An Examination Of Social Physique Anxiety in Adolescence, *Journal of Applied Social Psychology*, 37: 1248-1264.
- Maltby, J., & Day, L. (2001). The Relationship Between Exercise Motives And Psychological Well Being, *Journal of Psychology*, 135: 651-660.

- Mülazımoğlu-Ballı, Ö., & Aşçı, F. H. (2006). Sosyal Fizik Kaygı Envanteri'nin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, *Spor Bilimleri Dergisi*, 17, 1: 11-19.
- Ntoumanis, N. (2005). A Prospective Study Of Participation in Optional School Physical Education Based On Self-Determination Theory, *Journal of Educational Psychology*, 97: 444-453.
- Rogers H, Morris T. (2003). *An Overview of the Development And Validation of the Recreational Exercise Motivation Measure (REMM)*. İçinde Stelter R, editor. New Approaches to Exercise and Sport Psychology: Theories, Methods and Applications. XIth European Congress of Sport Psychology (22-27 July), Book of Abstracts. Copenhagen: 144.
- Trembath, E. M., Szabo, A., & Baxter, M. J. (2002). Participation Motives in Leisure Center Physical Activities. *Athletic Insight: The Online Journal of Sport Psychology* [serial online] ; 4(3): available from: <http://www.athleticinsight.com/Vol4Iss3/LeisureCenterParticipationMotives.htm>.

Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın Rekreasyonel Olanakları

Sevgi ÖZTÜRK

T. C. Kastamonu Üniversitesi,
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-Posta: sevgiozturk37@gmail.com

Aydoğan AYDOĞDU

T. C. Kastamonu Üniversitesi,
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-Posta:aydoğanaydogdu@gmail.com

ÖZ

Dünyamızın ulaşmış olduğu gelişmişlik düzeyi bireyleri sürekli yaşadıkları yerlerin dışına özellikle de doğa ile baş başa olabilecekleri yerlere seyahat etmeye zorlamaktadır. Milli parklar doğanın en güzel örneklerinin bulunduğu korunan alanlardır. Milli parklar, bilimsel ve estetik açıdan, ulusal ve uluslararası ender bulunan doğal ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip doğa parçalarıdır. Bu alanlara yapılan ziyaretler temel olarak rekreasyon amaçlı turistik etkinlikler olarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın amacı Ilgaz Dağı Milli Parkının Rekreasyonel olanaklarının saptanmasıdır. Bu amacın yanı sıra Milli Parkın turizm amaçlı kullanımı sonucu ortaya çıkabilecek sorunların öngörülenmesi ve alınması gerekli önlemlerin tüm paydaşlara duyurularak erken bir farkındalık yaratılması da hedeflenmektedir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için Ilgaz Dağı Milli Parkı ile ilgili alanyazın (literatür) taramasının yapılmıştır. Çalışma kapsamında ayrıca alanda yerleşik halk ve kar amacı güden işletme temsilcileri ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bulgulanan olanakların doğaya zarar vermeden Rekreasyonel amaçlı kullanımının nasıl sağlanabileceği konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler; Rekreasyon, Korunan alanlar, Milli Parklar, Ilgaz Dağı Milli Parkı, Turizm.

GİRİŞ

Günümüzde sanayinin gelişmesi ile birlikte oluşan aşırı kentleşme, yaşam koşullarının güçleşmesi ve diğer olumsuzluklar, özellikle büyük kentlerde yaşayan insanlar üzerinde büyük baskılar oluşturmaktadır. Bu baskılardan kaçış, turizm hareketlerine yansımakta ve klasik turizm anlayışının yerini doğal ortamlarda dinlence arayışları almaktadır. Turizm alanındaki bu değişme ve gelişmeler korunan alanlara yönelik talebi arttırır iken aşırı kullanılmaları tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, korunan doğal alanların koruma

amaçlı yönetim planlarına sahip olması gerektiğine inanılmaktadır. Bunun yanında, daha makro ölçekte ulusal ya da bölgesel düzeyde yapılacak olan yönetim planlarında arazi kullanımının, rekreasyon ve turizm hizmetlerinin, arazi yeteneklerine göre kullanım planlaması ve doğa korumayla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Kurdoğlu, 2002). Bu çalışmalarda temel yaklaşım doğal kaynakların tüketilmeden ve akılcı kullanımı olmalıdır.

Dünyada çok hızlı bir biçimde artan ve gelecekte de devam edeceği bilinen turizm etkinliklerinin kültürel, doğal ve fiziksel çevre üzerine olumsuz etkileri vardır. Ulusal ve uluslararası düzeyde doğal alanlara yönelik talebin artması doğal ve kültürel değerlerin tahribine neden olmuş ve olagelmektedir. Bu nedenle, bu alanların sahip olduğu doğal, kültürel ve Rekreasyon değerleri koruyarak, turizm amaçlı kullanımlarla sağladığı faydaları bütüncül olarak ele alacak bir turizm anlayışının benimsenmesi zorunlu hale gelmiştir (Kuvan, 1995). Çevreye duyarlı ve ekolojik yaklaşımlı turizm planlaması, turizm eylemlerinin örgütlenmesinde bir çevre koruma aracı olarak sürdürülebilir ve sistematik bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır (Demirel, 2002).

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada inceleme konusu olarak Batı Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Ilgaz Dağı Milli Parkı (IDMP) ele alınmıştır. IDMP sahip olduğu bitki örtüsü, yaban hayatı, coğrafi konumu ve mikro/makro ölçekte sunduğu farklı bakış açısındaki doğal peyzaj değerleri bakımından büyük bir öneme sahiptir (Kuter, 2008). Milli parkın sahip olduğu doğal ve kültürel kaynak değerlerinin ulusal olduğu kadar uluslararası düzeyde de büyük önem taşıması araştırmacıları bu konuda bir çalışma yapmaya yöneltmiştir. Çalışmada, öncelikle alanyazın taraması yapılarak milli parkla ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Milli park içerisinde yapılabilecek rekreasyon etkinlikleri, yörenin turizm durumu ve çevrede bulunan konaklama tesisleri ile ilgili yazılı, sözlü ve gözleme dayalı veriler elde edilmiştir. Ayrıca, turizm işletmeleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra yerel halk ile de görüşmelerde bulunulmuş milli park alanı ile ilgili farklı bakış açıları elde edilmiştir. Alanın doğal, kültürel ve insan yapısı değerleri irdelenerek Rekreasyonel turizm potansiyeli tespit edilmiştir. Bu potansiyelin kullanımı sonucu ortaya çıkan ve çıkabilecek sorunlar saptanmış ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Yörenin Rekreasyonel turizm potansiyeli hakkında alanyazın çalışmalarından elde edilen verilerle doğrudan arazide yapılan inceleme ve gözlem sonuçları birleştirilerek bir bütünlük sağlanmıştır.

TEMEL KAVRAMLAR

Rekreasyon Kavramı

Rekreasyonla ilgili Türkçe çalışmaların hemen hepsinde “*Rekereasyon*” kavramı için; “*kökeni Türkçe olmayan tekrar (re) ve yaratma (create) anlamına gelen iki Latince sözcükten türetilmiştir*” ifadesi yer almaktadır. Bunun yanı sıra Rekreasyon’un birçok tanımı yapılmıştır (Hazar, 2011). Bu tanımların çoğunda “*boş zamanda yapılan etkinlik, zevk ve eğlence için etkinlikte bulunma ve insan yaşamını zenginleştirici etkinlikler*” ifadeleri yer almaktadır (Gunn ve Var, 2002).

Rekreasyon kavramının tanımı ile ilgili bu karmaşıklık, Rekreasyon alanları, tesisleri ve Rekreasyon etkinliklerinin sınıflandırılması ile bir açıklık kazanmıştır (Tümer, 1975). Rekreasyon kavramının da daha kapsamlı bir açıklaması Karaküçük (1995) tarafından şu şekilde yapılmıştır; “*İnsanın, yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmek, aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu gereksinimler için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya grup içinde seçerek yaptığı etkinliklere Rekreasyon denilmektedir*” (Karaküçük, 1995).

Rekreasyon alanları, etkinlikleri ve tesislerinin sınıflandırılmasına yer sınırlaması nedeni ile burada değinilemeyecektir. Ancak Rekreasyon alanları içerisinde önemli bir yer tutan Milli Parklar ve Milli Parkların içinde yer aldığı korunan alanlar konularına kısaca yer vermenin yararlı olacağına inanılmaktadır.

Korunan Alanlar

Hızla artan nüfus ve buna bağlı talep çeşitliliğinin doğal kaynaklar üzerinde oluşturduğu baskılar, plansız ve sağlıksız büyüme ve ortaya çıkardığı çevre sorunları, insanoglunu, bu kaynakların tahrip edilmeden gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da karşılayabilmesini sağlayacak çeşitli arayışlara itmiştir. Bu arayışların içindeki toplumlar, sahip oldukları doğal ve kültürel kaynakları korumak üzere çeşitli koruma yöntem ve sistemleri geliştirme çabalarına girişmişlerdir. Bu çabaların en gelişmiş, ulusal ve uluslararası düzeyde kabul görmüş olan “*korunan alan*” sistemleridir. Bu alanlar ve bunlara özgü planlama şekilleri, bir taraftan doğal ve kültürel kaynakları korumayı gözetirken diğer taraftan topluma bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan yarar sağlamayı amaçlar (Karahalil, 2009).

Küresel iklim değişikliğinin türler ve ekosistemler üzerindeki etkilerinin giderek daha fazla hissedilmeye başlamasıyla birlikte özellikle, kısıtlı yaşam alanlarına sahip türler ile hassas ekosistemlerin bu değişiklikten oldukça etkileneceği düşünülmektedir. Bu düşünce tüm Dünya ülkelerini önlem alma konusunda inisiyatif üstlenmeye yöneltmiştir (Karahalil, 2009).

Doğa koruma düşüncesinin bilinçli bir şekilde ortaya çıkışı ise 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlamıştır. Bir taraftan doğa bilimlerinin ve beraberinde ormancılık biliminin gelişmesi, diğer taraftan 19. yüzyıla damgasını vuran romantik dünya görüşünün şiir, müzik ve güzel sanatlara hakim olması, bu uyanışı özellikle kamçulamıştır. 1948 yılında Birleşmiş Milletler'in bir organı olan UNESCO'nun girişimiyle, Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources –IUCN-) kurulmuştur. Bu kuruluşun ana amacı uluslararası düzeyde doğal çevrenin korunması, yaban hayatı ve biyolojik çeşitliliğin sürekliliğinin sağlanması ile doğa korumanın eşgüdüm ve sınıflandırılmasını sağlamaktır (Demirel, 2005). Bu çabaların sonucunda Dünyadaki zengin biyolojik çeşitliliğe sahip hassas ekosistemleri ve nadir türleri korumak amacıyla koruma alanları ilan edilmiştir. Böylelikle koruma alanlarının iklim değişikliği sürecinde türler için sığınak alanları olmak gibi önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir (Korunan Alanlar ve İklim Değişikliği Türkiye Ulusal Stratejisi, http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/Korunan_Alanlar_ve_Iklim_Değisikligi_Turkiye_Ulusal_Stratejisi.pdf).

Ülkemizde de ulusal ve uluslararası düzeyde olağanüstü özelliklere sahip doğa ve kültür varlıkları ve önemli savaşlarımızı simgeleyen alanlarımızın koruma ve kullanma dengesi sağlanarak, gelecek nesillere olduğu gibi miras bırakılmaları için değişik statülerde korunan alanlar tesis edilmektedir. 1983 yılında yürürlüğe giren yasa ile, Milli Parklar, Tabiatı Koruma Alanları, Tabiat Parkları ve Tabiat Anıtları olmak üzere 4 koruma alan tanımı ortaya konmuştur (Çevre Kanunu, Resmi Gazete sayı 18132). Türkiye'de gerek yasal düzenlemeler gerekse taraf olunan uluslararası sözleşmeler kapsamında birçok alana koruma statüsü verilmiştir. "1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu (1971)", "2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983-1987)", "6831 sayılı Orman Kanunu (1956)"ve "2873 sayılı Milli Parklar Kanunu (1983)" korunan alanların tesisine olanak sağlayan yasal düzenlemelerdir. Bununla birlikte, "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme", "Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi", "Ramsar Sözleşmesi" gibi uluslararası sözleşmeler uyarınca da ülkemizde bazı alanlara koruma statüsü verilebilmektedir (Alkan ve Korkmaz, 2009).

Milli Parklar

Hızla yok olan doğa ve doğal kaynakların korunması için insanoğlu çeşitli doğa koruma biçimleri geliştirmekte ve bunları hayata geçirmeye çalışmaktadır. Bu yöntemlerden en etkili olanı ise korunma altına alınması gereken alanların milli park haline getirilmesidir. Bu sayede hem doğa ve doğal kaynaklar korunmakta, hem de insanlar bu alanlardan daha etkili bir şekilde yararlanabilmektedir (Çetinkaya, 2008).

Ülkemizde 1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanunu ile milli parkların ve orman içerisindeki dinlenme alanlarının oluşturulmasına ilişkin ilk adımlar atılmıştır (Alptekin vd., 2009). Milli park; *“bilimsel ve estetik bakımından, ulusal ve uluslararası ender bulunan doğal ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip doğa parçalarını”* ifade etmektedir (Çevre Kanunu, Resmi Gazete sayı 18132).

Milli Parklar sahip oldukları doğal, kültürel, tarihi ve arkeolojik kaynak değerlerine göre değerlendirilmektedir. Genellikle doğal bitki örtüsü ya da yaban hayatını bünyelerinde barındırmaları nedeniyle ilan edilen Yedigöller, Dilek Yarımadası, Ilgaz Dağı, Kovada Gölü gibi Milli Parklarımız yanında, Gelibolu Yarımadası ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı, savaş tarihi açısından önemli ve kurtuluş mücadelemize sahne olmaları nedeniyle bu kapsama alınmışlardır (Karahalil, 2009).

BULGULAR

Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın Genel Özellikleri

Ilgaz Dağları Karadeniz Bölgesinin Batı bölümünün iç kesimlerinde, Kastamonu Havzası ile Devrez Vadisi arasında batı-doğu doğrultusunda uzanmakta olup, yaklaşık 160 km'lik uzunluğa sahiptir. Bu niteliğiyle Ilgaz bölgenin en yüksek dağlarından biridir. Milli park alanında, orman alanları, orman içi açıklıklar, konaklama ve dinlenme tesisleri, kayak pistleri ile sınırları oluşturan dereler bulunmaktadır. Zengin bitki örtüsü, yaban hayatı ve ender peyzaj değerlerine sahip olması nedeniyle Ilgaz Dağı 02/06/1976 yılında Milli Park ilan edilmiştir (Kuter, 2008). Alan, Kastamonu'ya 40 km, Çankırı'ya 80 km, Ankara'ya 200 km, İstanbul'a ise 553 km uzaklıktadır.

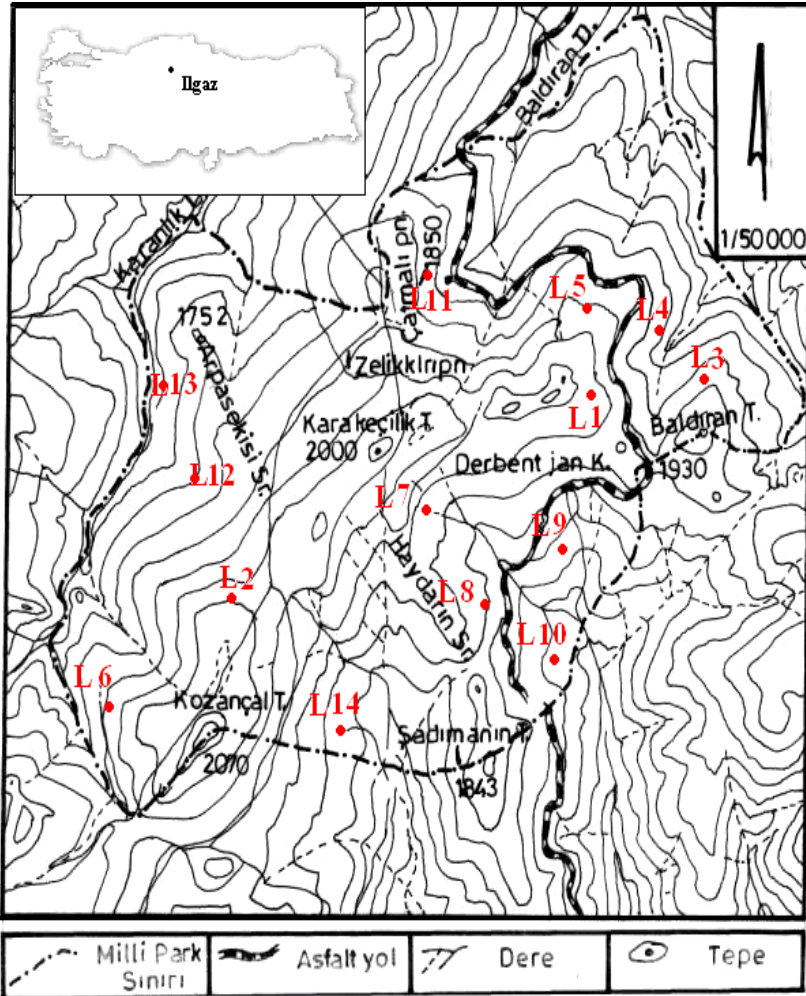
Coğrafi Durum

Ilgaz Dağı Milli Parkı 33°42'12" – 33°45'39" doğu boylamları ile 41°02'55" – 41°05'17" kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. IDMP Batı Karadeniz Bölgesi'nde Kastamonu (735.11 ha.) ve Çankırı (353.5 ha.) illeri sınırları içerisinde yer almaktadır. Alanın toplam yüzölçümü 1088.61 hektardır (Kuter, 2008). En yüksek noktası Büyükhacet (2587 m.) tepesidir. IDMP'nın Türkiye haritasındaki yeri ve topografik haritası Şekil 1'de gösterilmektedir. Milli park sınırları içerisinde Baldıran tepesi (1900 m.), güneyde Kazançal tepesi (2070 m.) ve Sadımının tepesi de (1843 m.) yer almaktadır. Araştırma alanı içerisinde yer alan Karakeçilik tepesi (2000 m.) Milli parkın en yüksek üçüncü tepesidir. Buradan Milli Parkı'nın her iki tarafını görmek olanaklıdır (Çakır, 2007).

Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapı

IDMP, Ilgaz Dağlarında yer almaktadır. Orta Anadolu'dan Kuzey Anadolu'ya geçiş kuşağında yükselen Ilgaz Dağları'nın arazi yapısı genellikle serpantinler, Şistler ve volkanik kayalardan meydana gelir. Alanda yapısal olduğu kadar dağ oluşum hareketleri yönünden de ilgi çekici örnekler bulunmaktadır. Ülkemizin en uzun ve en hareketli kırık hattı olan Kuzey Anadolu Fayı, Ilgaz Dağının güney eteklerinden gezer. Jeolojik yapısı kadar dağ oluşum hareketleri bakımından da ilginç özelliklere sahip olan alanın jeomorfolojisi değişik karakterde vadiler, sırtlar ve doruklarla karakterize edilir. Bu jeomorfolojik yapı, gür ormanlarla birleşerek olağanüstü doğal peyzajlar yaratır (Menteş, 2002).

Alp-Himalaya dağ kuşağı içerisinde yer alan Türkiye, engebeli ve yüksek bir ülkedir. Türkiye'nin yüksek ve engebeli bir ülke olmasının ana nedeni, 3. jeolojik zamanda (Tersiyer) meydana gelen dağ oluşumu (orojenez) hareketleri ve 3. jeolojik zaman ile 4. jeolojik zaman (kuvaterner) başları arasında oluşan epirojenez ve volkanizma faaliyetleridir. Dağların temeli, Paleozoyik Dönem'e (Birinci Dönem: 570-225 milyon yıl önce) ait başkalaşım kayaçlarından meydana gelmiştir. Büyükhacet ve Küçükacet tepelerinin bulunduğu yüksek kesim, bu temel üzerine oturmuş bir kalker yapıdan ibarettir. BüyükIlgaz doruğu, Kretase Dönem (Tebeşir: 136-65 milyon yıl önce) sonlarına ait masif beyaz kalkerlerden, Küçükhacet doruğu ise Paleosen bölüme (54-26 milyon yıl önce) ait kalkerlerden oluşmuştur. Eski buzul izlerine rastlanmayan yüksek kesimlerde taş halkaları, çelenk ve Őerit biçimli topraklardan oluşan buzul çevresi yer Şekilleri görülmektedir (Menteş, 2002; Pehlivan, 2007).

Çizim 1. Ilgaz Dağı Milli Parkı haritası

Milli Parkın batı sınırını oluşturan Karanlık Dere ile Arpa Sekisi sırtı arası, Zelik kırpın Pınarı ile Çatmak Pınarı civarında ise hakim olan jeolojik formasyon tipi Susuz Formasyonu'dur. Bu formasyonun kaya türü; Kumtaşı, Siltaşı, Kilitaşı, Kumlu Kireçtaşı, Killi Kireçtaşı ve Mikritik Kireçtaşından oluşur. Ayrıca birim içerisinde yer yer olistolit ve olistostromların geliştiği düzeyler izlenir. Bu birim flis özelliğindedir. Susuz Formasyonu tektonik etkinliğin artmasına, denizin derinleşmesine bağlı olarak gelişen vahşi flis karakterindeki çökeller ile kumtaşı seyl araldanması sunan ortaç türbidit karakterindeki çökellerin araldanmasından meydana gelmiştir (Pehlivan vd., 1987).

Ulaşım

IDMP Ankara'ya 200 km., İstanbul'a 470 km., İzmir'e 720 km., Çankırı'ya 80 km., Kastamonu'ya ise 40 km. uzaklıktadır. IDMP'na Ankara'dan Çankırı, Ilgaz yolu üzerinden ulaşılabilir. İstanbul'dan ise TEM otoyolundan Ankara istikametine devam edip Gerede çıkışından çıkıp, Samsun, Kastamonu yönüne devam edilerek ulaşmak olanaklıdır. IDMP'na ulaşabilmek için Kastamonu yolunun yaklaşık 25. kilometresinde Ilgaz Dağı Milli Parkı Tabelasını izlemek yeterlidir. Ilgaz'a havayolu ile ulaşmak isteyenler öncelikle Ankara'ya uçmak durumundadırlar. Kastamonu havaalanının 2012 yılı sonuna bitirilmesi beklenmektedir.

İklim Özellikleri

IDMP nemli Karadeniz iklimi ve karasal İç Anadolu iklimi arasındaki geçiş kuşağı üzerinde yer alır. İklim, toprağı, erozyonu ve bütün canlıları şekillendirir. Her bitki türü çeşitli iklim elemanlarının veya faktörlerinin uç değerleri arasında hayatını devam ettirebilir. Bu sınırların dışında bitkilerin ve diğer canlıların gelişmesi olanaksızdır. Her iklim, belirli bir bitki topluluğunu karakterize eder ve bunun sonucunda dünya üzerinde bitkilerin dağılışı gerçekleşir (Pehlivan, 2007). Ilgaz Dağlarının Karadeniz ve İç Anadolu Bölgeleri arasındaki geçiş kuşağında yer alması, zengin bir tür ve habitat çeşitliliğine sahip olmasını sağlamıştır (Menteş, 2002).

Tablo 1. Ilgaz Dağı Mili Parkı iklim (yağış ve sıcaklık) değerleri

İstasyon	Gözlem Süresi	Ortalama Aylık Yağış / Aylar												Yıllık Toplam
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Ilgaz 885 m.	22 Yıl	42,8	29,8	33,5	51,4	59,5	45,4	23,9	22,9	20,3	31,5	31,2	43,4	435,6
IDMP 1900 m.	Enterpole	88,5	75,5	79,2	97,1	105,2	91,1	69,6	68,6	66	77,2	76,9	89,1	983,7
İstasyon	Gözlem Süresi	Ortalama Aylık Sıcaklık/ Aylar												Yıllık Ortalama
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Ilgaz 885 m.	22 Yıl	-0,7	0,5	4,5	9,6	14	17,6	20,9	20,9	16,4	11	5	1,1	10,1
IDMP 1900 m.	Enterpole	-8,4	7,6	-2,2	2,9	7	13,2	14,7	14,7	10,4	4,8	-1,4	-5,7	4,5

Kaynak: Akata, I. (2010). Ilgaz Dağı Milli Parkı Ve Yakın Çevresinin Makrofungus Florası, (Basılmamış Doktora Tezi), ss. 25-29'dan geliştirilmiştir.

Akata (2010), yapmış olduğu çalışmada Ilgaz Meteoroloji İstasyonu'ndan (885 m.) aldığı 1997-2008 yıllarına ait verileri Ilgaz Dağları iklim koşullarını yansıta-

cak biçimde tabloştürmüştür (bkz. tablo 1.). İlgaz gözlem istasyonu (855 m.) verilerinin İlgaz Dağı Milli Parkı'na (1900 m.) enterpole edilmesiyle çalışma alanına ait meteorolojik veriler elde edilmiştir (Akata, 2010).

Toprak Özellikleri

IDMP alanı içerisindeki hakim toprak grupları; Kalkersiz Kahverengi Topraklar (U) bölgede oldukça yaygın olan topraklar A (B), C horizonuna sahip topraklardır. Kahverengi veya açık kahverengi olup dağılıbilir üst toprağa ve soluk kırmızımsı kahverengi B horizonuna sahiptirler. B horizonu da dahil sulandırılmış asitle muamelede köpürme göstermezler. Genellikle yıkanma mevcut olup, üst toprak, alt toprağa nazaran daha asidik bir karakter göstermektedir. Alt toprakta kalevilik hakimdir. Bazı durumlarda alt toprakta çok az olarak serbest karbonatlar görülebilmektedir. Doğal vejetasyon ot ve ot-çalı karışımı şeklindedir.

Kalkersiz Kahverengi Orman Toprakları (N) A (B) C profilli topraklardır. Bölgede geniş bir yayılıma sahiptirler. A horizonu iyi teşekkül etmiş, gözenekli bir yapı gösterir. A horizonundaki organik madde genellikle asitkarakterli olup, mineral kısımdan ayrı veya çok az bir karışma gösterir. B horizonu zayıf teşekkül etmiş, kahverengi veya koyu kahverenginde, granüler veya yuvarlak köşeli blok yapıdadır. Kil birikmesi yok veya çok azdır. Profilin aşağılarına doğru gidildikçe pH 6.0 dan daha düşüktür. Horizon sınırları belirgin olmayıp tedrici geçiş görülmektedir. Toprak derinliği normal olarak 40-70 cm. arasındadır (Gümüş vd., 2002; Pehlivan, 2007).

Akarsular

IDMP'nın en önemli akarsuları Milli parkı batıdan sınırlayan Karanlık Dere ve kuzey-kuzeydoğudan sınırlayan Baldıran Deresi'dir. Bu akarsular yıl boyu taşıdıkları sularla IDMP bitki ve hayvan varlığının yaşaması için gerekli ortamı sağlamaktadırlar.

Bitki ve Hayvan Varlığı (Flora ve Fauna)

IDMP çok zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Dağın eteklerinden doruklarına kadar çeşitlilik gösteren orman tipleri, zengin ormanaltı florası ile desteklenir (Anonim, 2008). Bu nedenle Türkiye Doğal Hayatı Koruma Derneği tarafından belirlenen "*Türkiye'nin Önemli Bitki Alanları*" arasında yer almaktadır. İlgaz Dağları sahip olduğu bitki türü zenginliği açısından Türkiye'nin en önemli endemizm merkezleri arasında gösterilmektedir (Gümüş vd., 2002). Öyleki İlgaz, birçok bitkiye isim vermiştir. Örneğin *Crocus Speciosus ssp. ilgazensis* Baytop'lar tarafından

1700 metre yükseklikte toplanan bir çiğdem türüdür. *Asyneuma ilgazensis* (endemik), *Dactylorhiza ilgazika* (endemik bir orkide türümüz), *Festuca ilgazensis* (endemik yumak otu türü) ve *Allium ilgazense* bunlardan bazılarıdır (Avcı, 2004).

Ilgaz Dağı'nın eteklerinden doruklarına kadar gelişen Karaçam, Sarıçam ve Uludağ Göknarı parkta görülen ağaç türlerinden bazılarıdır. Özellikle park alanında yer alan Uludağ Göknar ormanı, Türkiye'deki yayılış alanında optimal özellik göstermektedir. Ilgaz Dağı Küçükhacet yüksek dağ florası 43 familyaya ait 155 cins ve 283 takson içermektedir (Pehlivan, 2007).

Bol ve bütün yıl akışlı akarsuları ile zengin bitki örtüsünün oluşturduğu şartlar yaban hayvanlarına da yaşama ortamı sağlamaktadır (Erduran, 2002). Ilgaz Dağlarının değişken ve ilginç jeomorfolojik yapısı (doruklar, platolar, vadiler, kayalıklar, düzlükler), toprak ve su kaynakları (akarsular, göl ve göletler), çeşitli yükseltiler ve bakılara göre değişen iklim özellikleri (yağmur, kar, güneş, sis, vs.), bu farklı bakıların ürünü olan zengin bitki formasyonları (igne yapraklı ve yapraklı ormanlar, meşelikler, çalılıklar, çayırliklar, vs) ve insan faaliyetleri ile ortaya çıkan tarımsal peyzaj (tarlalar, bağlar, bahçeler), memeli hayvanlar, kuşlar, balıklar ve diğer hayvan varlığı için uygun yaşam ortamını güçlendirmektedir (Çakır, 2007). IDMP yaban hayatı açısından da önemli olarak kabul edilen Bozayı, Kurt, Tilki, Yaban Domuzu ve Su Samuru, Kaya Sansarı, Ağaç Sansarı, Porsuk, Vaşak vb. türleri bünyesinde barındırmaktadır (Türker ve Çetinkaya, 2009). Yapraklı ve karışık ormanlar ile geniş açıklıklara ve çayırliklara sahip iğne yapraklı ormanlar, Karaca, Ulu Geyik, Tavşan gibi otçul hayvanlar için uygun bir yaşam alanı sağlamakta ve ev sahipliği yapmaktadır (Çakır, 2007).

IDMP aynı zamanda Türkiye'deki 97 "**Önemli Kuş Alanı**"ndan birisi olarak kabul edilmektedir (Gümüş vd., 2002). Denizden 700-800 m yükseklikteki vadi tabanlarından, 2500 metreye ulaşan dağ doruklarına kadar farklı kuşaklara, bakılara, yerel iklim koşullarına ve bitki formasyonlarına sahip olan Ilgaz Dağı ve çevresi çeşitli kuş türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Ilgaz Dağlarının kayalık yüksek kesimleri çok sayıda yırtıcı türü barındırır. Bunlar arasında, Kızıl Akbaba, Sakallı Akbaba, Küçük Kartal, Kızıl Şahin, Kara Çaylak, Çakırkusu sayılabilir. Aralarında Kaya Kartalı ve Arı Şahini'nin de bulunduğu birkaç yırtıcı türün de bölgede ürediği tahmin edilmektedir. Angıt, Kara Ağaçkakan, Taş Bülbülü, Küçük Sıvacıkuşu ve Kara Çeskete gibi çok sayıda kuş türünün de bölgede yaşadığı bilinmektedir (Çakır, 2007).

Kış Turizmi ve Diğer Turistik Olanaklar

Milli parkın, topografik yapısı, zengin orman ve bitki örtüsü, yüksek yaban hayatı potansiyeli, eşsiz manzara güzellikleri, zengin rekreasyon kaynakları, kış turizmi olanakları ve insan sağlığına faydalı atmosferi ile Rekreasyonel turizm için potansiyel bir bölgedir. Bölgenin turizm etkinlikleri aşağıdaki gibidir:

Kayak; Milli park alanının turizm potansiyelini oluşturan en önemli seçeneklerden biri "*Kayak*"tır. Alanda 2 adet kayak pisti bulunmaktadır. 1 nolu kayak pisti 800 m., 2 no'lu pist ise 1500 m. uzunluğundadır. Yapılmakta olan master planda 2 adet pistin ilave edileceği belirtilmektedir. Yeni yapılacak pistlerin uzunluğunun 8.000 m. olması beklenmektedir (UTTA, 1998).

Trekking; Milli park alanı içerisinde henüz hazırlanmış bir parkur haritası bulunmamakla birlik Trekking de yapılmaktadır. Turizm işletmecilerinin gelen ziyaretçiler için hazırlanmış oldukları amatör haritalardan yararlanılan bu etkinliğin parkurları şunlardır:

- 1 no'lu telesiyenin orta kısmından Arpa Seki yaylasına, Arpa Seki'den de Karanlık Dereyi geçerek oteller bölgesine dönüş

- Zirve kafeteyanın arkasından TV vericisine doğru giden yoldan Karanlık Dereye inen muhteşem biyolojik zenginliklerin (Endemik türler) izlenebileceği parkur.

- 1 no'lu telesiyenin alt istasyonundan ormana giden patika yolla teleski alt istasyonu ve oradan da orman içi patikayla Arpa Seki yaylasına giden parkur.

Bu parkurlardan başka milli park alanı dışında kalan ama konaklama alanına yakın pek çok parkur da bulunmaktadır.

Piknik; Oteller bölgesinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Toprak Gübre ve Su Kaynakları Merkez Araştırma Enstitüsü, Ilgaz Dağı Kar Hidrolojisi Araştırma ve Eğitim Merkezi'ne (TARGED) ait tesisin arka kısmında, piknik masaları, WC, mangal ve çöp kutuları mevcuttur.

Foto-Safari; Bölgede pek çok yaban hayvanı, kuş ve bitki türü bulunmaktadır. Farklı mevsimlerde ortaya çıkan görüntüler de (özellikle sonbahardaki renk değişimi gibi) fotoğrafçıları bölgeye çekmektedir.

Dağcılık; Bu bölgede hat kurma, tırmanma, kaya tırmanışı, güvenli iniş gibi çalışmalarını uygulamak olanaklıdır. En yüksek zirvesi 2.587 rakımlı Büyükhacet tepesidir. Yine 2.500 metrenin üzerindeki rakımı ile Büyükhacet tepesinin yalnızca 4 km batısında yükselen Küçükfacet tepesi Ilgaz'ın ikinci yüksek zirvesini

oluşturmaktadır. Kozançal Tepe (2070 m.), Karakeçilik Tepe (1999 m), Baldıran Tepe (1931 m.) ve şadımının Tepe'leri (1843 m.) dağcılık için farklı olanaklar sunmaktadır (Anonim, 2007a).

Kampçılık; Milli park içinde bulunan Arpa Seki yaylasının ankırı kısmındaki alanı kamp için uygundur. Ancak, alanda planlanmış ve alt yapısı tamamlanmış bir kamp yeri bulunmamaktadır. Özellikle yaz aylarında gelen ziyaretçilerin alanda gelişigüzel kamp yapmaları evre kirliliği açısından sorun teşkil etmektedir.

Olta Balıkçılığı; Milli park alanı oteller bölgesine 25 km. uzaklıkta bulunan Kırk Pınar Yaylası'nda olta balıkçılığı yapılabilir. Kırkpınar Yaylası Ilgaz merkezden 22 Km uzaklıkta denizden 1800 metre Yükseklikte bir yayla gölü olup adını gölü besleyen 40 pınardan almıştır. Ilgaz Sıradağlarının uzantısı olan 2400 metrelik Emir gazi tepesinin yamaçlarında bulunan yayla, Ilgaz Dağlarının kendine özgü bitki varlığının eşsiz örnekleri ile doludur. Yayla; iğdem, Düğün ieği, Yabani Lale, Unutma Beni, Sarı Orkide, uha, Salep, Orman Gülü gibi yüzlerce çiçeği bünyesinde barındırmaktadır (<http://www.yesililgaz.net/turizm/kirkpinar-yaylasi.html>).

Yaban Hayatı İzleme; Milli park alanı yakınında Yaban Hayatı Koruma Sahası (17.036 ha.) bulunmaktadır. Bölgede, Ayı, Kurt, Vaşak, Yaban Domuzu, Bozayı, Porsuk, Su Samuru, Tavşan, Sincap, Karaca, Tilki gibi yaban hayvanları bulunmaktadır.

ZİYARETÇİ YÖNETİMİ

Milli parkın eğitim, bilimsel araştırma, Rekreasyon gibi çok yönlü olması gereken kullanım biçimi sadece belli bir etkinliğe (kış turizmi) indirgenmiş durumdadır. Bölge genellikle kış aylarında kayak turizmine hitap etmektedir. Ancak, son yıllarda ekoturizme olan ilgi ve küresel iklim değişikliği sonucu Kuzey yarımküre'nin ısınması yaz aylarında da ziyaretçilerin buraya gelmesine neden olmuştur.

Alanın uzun devreli gelişme planı tamamlanmadığı için IDMP yönetiminde ziyaretçi yönetimine ilişkin bir politika yürütülememektedir (Anonim, 2007b). Ziyaretçilerin doğa koruma ve ekoturizm ile ilgili beklentilerinin karşılanamadığı gibi yerel halk içinde sürdürülebilir alternatif geçim kaynakları geliştirilememiştir. Bölgeye gelen ziyaretçilerin 2002-2011 yıllarına ait aylara göre sayıları tablo 2.'de verilmiştir.

Tablo 2. Milli Park Alanına gelen araç ve kişi sayıları

Yıllar	Otomobil	Minibüs	Midibüs	Otobüs	Şahıs	Toplam Ziyaretçi
2002	6172	373	-	140	594	-
2003	5665	228	224	194	1786	-
2004	6170	178	252	258	1420	46000
2005	6618	511	-	192	887	-
2006	5939	173	210	107	3250	40000
2007	7080	152	165	137	221	40000
2008	5500	105	92	100	3202	35000
2009	7400	187	174	104	2700	45000
2010	7530	229	188	153	5000	48000
2011	8870	423	234	255	-	60000

Kaynak: Milli Parklar Genel Müdürlüğü Kastamonu Şube Müdürlüğü

IDMP alanında 4'ü özel 5'i ise adet kamuya ait 9 adet konaklama tesisi bulunmaktadır (bkz. tablo 3). Bu tesisler özellikle kış aylarında kayak tutkunu tatilciler tarafından büyük talep görmektedir (Hasanoğlu, 2012; Karabacakoğlu, 2012; Öztürk, 2012) .

Tablo 3. Ilgaz Dağı Milli parkı'nda bulunan konaklama tesisleri

Tesisler	Yatak kapasitesi	İşletme durumu
Ilgaz Mountain Resort	320	Özel
Dağbaşı Otel	100	Özel
Doruk Otel	107	Özel
Derbent Motel	45	Özel
TARGED	80	TARGED
ÖRSEM	150	Ankara Üniversitesi
Kast. Jandarma kom.	200	Sivil Savunma
TEDAŞ	25	TEDAŞ
Toplam	1.027	

Kaynak: Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Giderek genişleyen konaklama tesisleri ve buna bağlı olarak artan insan sayısı hassas bir konuma sahip alan üzerinde tehdit oluşturmaktadır. Alana gelen ziyaretçiler çoğunlukla özel araçları ile gelmektedir. Bu durum, alan için hem çevre kirliliği, hem de otopark sorununu arttırmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada alanyazın taraması, yüz-yüze görüşmeler ve gözlem aracılığıyla Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın Rekreatyoneel olanakları ortaya konmuştur. Bulgular IDMP'nun dağlık bölgelerinin arazi yapısının genellikle serpantinler, şistler ve volkanik kayalardan meydana geldiğini ortaya koymuştur. Ayrıca IDMP'nun

değişik karakterde vadiler, sırtlar ve doruklardan meydana geldiği ve üstün değerde peyzaj güzellikleri sunan jeomorfolojik bir yapıya sahip olduğu bulgulanmıştır. Milli parkın ayrıca zengin bir bitki ve hayvan varlığına sahip olduğu ortaya konulmuştur. Ilgaz Dağı'nın eteklerinden doruklarına doğru gelişen Karaçam, Sarıçam, Gök nar ağaç türlerinden meydana gelen bitki örtüsü, zengin orman altı topluluğu ile desteklendiği bulgularan bir diğer özelliktir. Nitekim Milli park alanında 43 familyaya ait 155 cins ve 283 taksonun var olduğu bulgulanmıştır. Bol ve bütün yıl akışlı akarsuları ile zengin bitki örtüsünün oluşturduğu şartlar, Karaca, Geyik, Yaban Domuzu, Kurt, Ayı, Tilki gibi yaban hayatı türlerine uygun yaşama ortamı sağladığı ortaya konmuştur. Milli parkın diğer önemli bir kaynağını kış sporları olanaklarının oluşturduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra foto safari, trekking, olta balıkçılığı, yaban hayatı gözleme olanaklarının IDMP'nın ana Rekreatyonel kaynak değerlerini oluşturduğu ortaya konmuştur.

Önceki paragrafta sayılan çekicilikleri ile IDMP'nın kış aylarında daha yoğun olmak üzere yılın 12 ay'ı ziyaretçi çektiği ifade edilebilir. Milli park alanına gelen konukların daha çok özel araçlarıyla alana ulaşmaları taşıma kapasitesi sorununu çağnıştırmaktadır. Bu nedenle Milli parkın sürdürülebilir turizme olanak tanınması için çevresel, sosyal ve kültürel anlamda ortaya çıkabilecek etkileri önceden tahmin etmek ve buna göre politika ve strateji belirlemek gerekmektedir (Şenyaz, 2002). Makro ölçekte sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi; her şeyden önce kaynak değerlerinin rasyonel olarak ve özgün değerlerini kaybettirmeden kullanımına bağlıdır. Bu bakımdan çeşitli önlemlerin ele alınarak organizasyonu ve bunların eksiksiz olarak uygulanması ile çevre, turizm ve ekonomi açısından sürdürülebilirliğin sağlanması olanaklıdır (Gündüz, 2004).

1976 yılında kurulmuş bulunan milli park alanının şimdiye kadar yönetim planının hazırlanmamış olması ve alanın doğa koruma kriterleri açısından çok küçük olması sorun teşkil etmektedir. Giderek genişleyen konaklama tesisleri ve buna bağlı olarak artan insan sayısı hassas bir konuma sahip alan üzerinde tehdit oluştırmaktadır. Alanın sürdürülebilir turizm stratejisi, ziyaretçi yönetimi daha doğrusu etkin yönetim araçları bulunmamaktadır. Tablo 2.'den de anlaşıldığı gibi milli parka gelen ziyaretçiler genelde özel araçları ile gelmektedirler. Alanda 1 adet kapalı otopark bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, tesislerin arka taraflarında kendilerine ait açık otopark alanları da mevcuttur. Ancak, yetkililerle yapılan görüşmelerde, milli park içerisinde özellikle kapalı otopark alanının yetersiz olması, kış aylarında tur otobüsleri ve otomobillerin, tesislerin önlerinden giriş kontrol noktasına kadar olan tüm boşlukları (yol dışında) doldurmalarına yol açmakta ve bu da görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Milli

park içerisinde yer alan radyo istasyonu, bu istasyon yanındaki yapımı yarım kalmış bina ile Kozançal Tepe'deki televizyon vericisi ve binaları, orman manzarası içerisinde görüntü kirliliği oluşturmaktadırlar. Milli Park sınırları içerisinde, alanın kuzeybatı bölümünde yer alan Arpa Seki Yaylası'nda, çevre yerleşmelerde yaşayanlar havyacılık faaliyetleri yürütmektedirler. Bahar ve yaz aylarında bu mevkide büyükbaş hayvanlar yoğun biçimde otlatılmaktadır. Bu bölgede flora tahribatı gözlenmiştir (Anonim, 2007a).

Bunun dışında, alanın kaynak değerlerini tanıtıcı tanıtım bürolarının olmaması, kamping alanının, yürüyüş rotalarının belirlenmemiş olması, gelen ziyaretçilerin bilinçsizce alanda dolaşabilmelerine yol açmakta, hem endemik türler hem de çevre kirliliği yönünden sorun teşkil etmektedir. Alanın taşıma kapasitesinin hesaplanmamış olması gözle görülür bir şekilde kış aylarındaki ziyaretçi yoğunluğu, alanı koruma ilkeleri açısından tehdit etmektedir. Kış aylarında yerel halk, (araba çekiciliği, zincir takma gibi) çeşitli işlerle ek kazanç sağlamaktadır (Karamustafa 2012; Sağlam Fide 2012; Ayvaoğlu; 2012). Günümüzde artık doğa korumanın yerel halk için yalnızca kısıtlamalar anlamına gelmediği, korumacılığın yerel halkın yararına yeni olanaklar da yaratabileceği düşüncesinin hakim olduğu anlayış hüküm sürmektedir. Biyoçeşitliliğin korunması, etkin korumanın güvence altına alınması için yerel halka yönelik alternatif geçim olanaklarının yaratılması (ziyaretçilere yönelik rekreasyonel hizmetlerin geliştirilmesi, yöresel yiyeceklerin pazara sunulması vb.) sürdürülebilir doğal kaynak yönetimi için en önemli etken olmaktadır. Yerel halk için imkanlar daha çeşitlendirilmeli, mutlaka yönetimin içerisinde katılımcı olarak yer almalıdırlar.

Doğaya, ekoturizme yönelik artan talebin diğer turizm etkinliklerinde olduğu gibi olumsuz sonuçlar vermemesi için, özellikle milli park alanlarında sürdürülebilir planlamaya yönelik hedefler izlenmeli mutlaka yönetim planı oluşturulmalıdır. Ancak bu yönetim planı;

- Ekolojik dengenin korunarak devamlılığının sağlanması,
- Alanın sahip olduğu ve ana kaynak değerini oluşturan Ilgaz Dağı'nın; ekolojik, biyolojik (flora-fauna), jeolojik, jeomorfolojik, peyzaj ve kültürel kaynak değerleri ile bu değerlerin devamlılığının sağlanması,
- Ekoturizm faaliyetleri ile kaynak değerleri arasında koruma-kullanma dengesinin sağlanması için uygun araçların geliştirilmesi,
- Gerekli önlemler alınarak çevre kirliliğinin (hava, toprak, su ve gürültü) önüne geçilmesi,

- Doğal yaşam ortamlarının, türlerin ve habitatların korunması ve devamlılığını sağlayacak teknik ve idari tedbirlerin alınması
- Korunan alan hakkında yöre insanı ve ziyaretçilerin bilgilenmesinin ve bilinçlenmesinin sağlanması, yerel halkın da içinde olduğu yöresel ve bölgesel ekonominin desteklenmesi,
- Katılımcı bir yönetimin sağlanması (ilgili kamu kurum ve kuruluşları, yerel halk temsilcileri, özel sektör, turizm işletmecileri, üniversitelerin ilgili bölümleri vb.),
- Yörenin önemli bir kış sporları merkezi olması nedeni ile kar rasatlarının yapılması ve mevcut kayak alanlarının (pistlerin) değerlendirilmesi ve potansiyel kayak alanlarının belirlenmesi gibi nitelikleri içeren bir yönetim planı yaklaşımı ile hazırlanması gerekmektedir (Anonim, 2007a).

KAYNAKLAR

Sürelili Yayınlar ve Dergiler

- Avcı, M. (2004), Türkiye Bitkilerinin İsimlendirilmesinde Coğrafi Özelliklerin Etkisi, *İ.Ü. Doğrafya Dergisi*, Eylül: 31-45.
- Kuter, N. (2008). Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın Orman Peyzajı ve Estetiği Açısından Değerlendirilmesi. Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi *Orman Fakültesi Dergisi*, Seri:A, 1: 36-47.
- Kuvan, Y. (1995). Korunan Alanlarla Uyumlu Turizm Etkinliklerinin Temel Nitelikleri, *İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi*, 42 (1-2-): 133-137 .
- Tümer, S. (1975). Rekreasyon: İlgili Kavramlar, Sınıflamalar, Ankara, *Peyzaj Mimarlığı Dergisi*, 6 (2): 16-21.

Kitaplar

- Bruce, C. D. (1995). *Puritans at Play. Leisure and Recreation in Colonial New England*. New York: St. Martin's Press.
- Demirel, Ö. (2005). *Doğa Koruma ve Milli Parklar*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Matbaası.
- Gunn, A. C. ve Var, T. (2002). *Tourism Planning*. New York: Taylor&Francis,
- Gündüz, F., (2004). Çevre ve Turizmin Sürdürülebilirliği, *Planlama*, 27.
- Hazar, A. (2009). *Rekreasyon ve Animasyon*. Ankara, DetayYayıncılık.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon-Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara, Bağırgan Yayınevi.
- Türker, N. Ve Çetinkaya, A.(2009). *Batı Karadeniz Bölümü Ekoturizm Potansiyeli*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Tezler

- Akata, I. (2010). Ilgaz Dağı Milli Parkı Ve Yakın Çevresinin Makrofungus Florası (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı.
- Çakır, M. (2007). Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Farklı Orman Kuruluşlarına Ait Toprakların Bazı Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı.

- Çetinkaya, G. (2008). Milli Parkların Bir Rekreasyon Alanı Olarak Düzenlenmesi ve Yönetilmesi: Bir Model Önerisi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı.
- Karahalil, U. (2009). Korunan Orman Alanlarında Amenajman Planlarının Düzenlenmesi-KöprülÜ Kanyon Milli Parkı Örneği (*Basılmamış Doktora Tezi*). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı.
- Kurdoğlu, O. (2002). Kaçkar Dağları Milli Parkı ve Yakın Çevresinin Doğal Kaynak Yönetimi Açısından İncelenmesi (*Basılmamış Doktora Tezi*). Trabzon: K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Menteş, İ. (2001). Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın Korunan Alan Olarak İrdelenmesi ve Yönetimi (*Basılmamış Doktora Tezi*). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Pehlivan, G. (2007). Ilgaz Dağı Milli Parkı Florası (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bildiriler

- Alkan, H. ve Korkmaz, M. (2009). *II. Ormanlılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi*, Isparta, 19-21 Şubat 2009.
- Alptekin, C. Ü. vd. (2009). Ülkemizde Doğal Korunan Alanlar ve Milli Parklarda Alınabilecek Silvikültürel Önlemler, *III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi Cilt: III*: 915-926.
- Demirel, Ö. (2002). Çoruh Havzası (Yusufeli Kesimi-Kaçkar Dağları) Doğal ve Kültürel Kaynak Değerlerinin Doğa Turizmi Ve Kırsal Rekreasyon Planlaması Açısından Değerlendirilmesi, *Kastamonu, Türkiye Dağları 1. Ulusal Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, ss., 281-285.
- Erduran, F. (2002). Ilgaz Dağı Milli Parkının Turizm ve Rekreasyonel Gelişim Sorunları Kastamonu, *Türkiye Dağları 1. Ulusal Sempozyumu*, ss. 393-395.
- Gümüş, C. vd. (2002). Ilgaz Dağlarının Biyolojik Çeşitliliği ve Doğa Koruma Açısından Önemi, *Kastamonu, Türkiye Dağları 1. Ulusal Sempozyumu*, ss. 442-446.
- Şenyaz, A. (2002). Turizm, Eko-Turizm ve Sürdürülebilir Kalkınma, *Türkiye Dağları 1. Ulusal Sempozyumu*, Ilgaz Dağı, Kastamonu.

Mülakatlar

- Ayvaoğlu, C. (2012). Aşaağı Tüfekçi Köyü Yerleşiği, Ilgaz Dağı, *Mülakat*, 16/01/2012
- Hasanoğlu, İ. (2012), TARGED Eğitim ve Dinlenme Tesisi İşletme Müdürü, Ilgaz, *Mülakat*, 09/01/2012
- Karabacakoğlu, H. (2012), Doruk Otel Genel Müdür Yardımcısı, Ilgaz Dağı, *Mülakat*, 09/01/2012
- Karamustafa, M. (2012). Bostan Köyü Yerleşiği, Ilgaz Dağı, *Mülakat*, 23/01/2012
- Sağlam F. İ. (2012). İlli Parklar Genel Müdürlüğü, IDMP Şube Müdürü, Kastamonu, *Mülakat*, 13/02/2012
- Öztürk, E. (2012). Dağbaşı Otel Genel Müdürü, Ilgaz Dağı, *Mülakat*, 09/01/2012

INTERNET KAYNAKLARI

- Korunan Alanlar ve İklim Değişikliği Türkiye Ulusal Stratejisi, http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/Korunan_Alanlar_ve_Iklim_Degisikligi_Turkiye_Ulusal_Stratejisi.pdf, Erişim 01.02.2012.
- Yeşil Ilgaz Net, <http://www.yesililgaz.net/turizm/kirkpinar-yaylasi.html>, Erişim 27.02.2012.

DİĞER KAYNAKLAR

Anonim, 2007a, Kastamonu, *Uzun Devreli Gelişme Planı 1*. Taslağı.

Anonim, 2007b, Ankara, *Milli Parklar ve Uzun Devreli Gelişme Planları*, Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Arşıvleri.

Anonim, 2008, Kastamonu, *Ilgaz Dağı Milli Parklar Verileri* İl Çevre ve Orman Müd. Doğa Koruma Ve Milli Parklar Gen. Müd..

Çevre Kanunu, *Resmi Gazete sayı 18132*, tarih 09/08/1983.

Milli Parklar Kanunu, *Resmi Gazete sayı 18132*, Tarih 11/08/1983

Pehlivan, S. Vd. (1987). *Ilgaz Kuzeydogusu-Boyalı-Kursunlu Dolayının Jeolojisi*. Ankara, MTA Genel Müdürlüğü Maden, Etüt ve Arama Daire Başkanlığı.

UTTA. (1998). *Planlama Projelendirme ve Danışmanlık Ltd. şti. Ankara, Kastamonu-Çankırı-Ilgaz Kış Sporları Turizm Merkezi Planlaması Araştırma Raporu.*

Karabük Yenice Ormanları'nın Rekreasyon Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Serkan POLAT

T.C. Sakarya Üniversitesi,
İşletme Fakültesi,
Turizm İşletmeciliği Bölümü
E-posta: serkanp@sakarya.edu.tr

Semra AKTAŞ POLAT

T.C. Sakarya Üniversitesi,
İşletme Fakültesi,
Turizm İşletmeciliği Bölümü
E-posta: saktas@sakarya.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın konusu orman alanları kapsamında değerlendirilen rekreasyon alanlarıdır. Çalışmada Karabük Yenice Ormanlarının rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Rekreasyon alanı mevcut potansiyelinin belirlenmesi için "Orman İçi Rekreasyon Potansiyelini Değerlendirme Yöntemi (Gülezer Yöntemi)" kullanılmıştır. Çalışmada, Yenice Kaymakamlığı, Yenice Belediyesi, Yenice Orman İşletme Şefliği ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler ile ikincil kaynaklar yardımıyla elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Elde edilen bulguların analizi sonucunda "Yenice Orman İçi Dinlenme Yerinin" rekreasyon potansiyeli % 68 olarak bulunmuştur. Gülezer yöntemi değerlendirme kriterlerine göre söz konusu alanın rekreasyon potansiyelinin yüksek olduğu söylenebilir. Bu yüksek potansiyeli etkileyen en önemli etmenlerin alanın peyzaj özellikleri ve sağladığı rekreatif kolaylıklar olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, Rekreasyon Potansiyeli, Orman İçi Dinlenme Yeri, Yenice

GİRİŞ

Günlük yaşamın stresinden bir süreliğine uzaklaşmak, rahatlamak, hem fiziksel hem de ruhen dinlenmek günümüz insanının giderek artan ihtiyaçlarından biri haline gelmiştir. Bazı insanlar, kendine en yakın bir noktayı seçerek, bazısı ise bulunduğu ortamdaki tamamen uzaklaşıp turizm faaliyetlerine katılarak bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. İnsanların bu amaçları doğrultusunda boş zamanlarını değerlendirmeleri için tasarlanan rekreatif alanlar bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Günlük yaşamının yoğun trafiği, stresi, hava kirliliği vb. olumsuzluklar insanları rekreasyon alanlarına yönlendirmektedir.

“Orman İçi Dinlenme Yeri” olarak adlandırılan rekreyasyon alanları insanların bu ihtiyaçlarına cevap verebilecek önemli rekreyasyon alanları arasındadır.

Bu alışmada Karabük’e 35 km. uzaklıkta bulunan Safranbolu-Amasra gúzer-gahında yer alan Yenice İlçesi Orman İçi Dinlenme Yeri rekreyasyon potansiyeli inceleme alanı olarak seçilmiştir. Bu çalışmanın amacı Yenice İlçesi “Orman İçi Dinlenme Yerinin” rekreyasyon potansiyelinin belirlenmesidir. Çalışma iki ařa-malı olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci olarak rekreyasyon kavramının kısaca tanımına değinilerek, çalışmada kullanılacak olan Gúlez Yöntemi açıklanmıştır. İkinci aşamada ise Yenice Belediyesi, Yenice Kaymakamlığı ve Yenice Orman İşletme Şefliği ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere yer verilmiştir. Sonuç olarak Gúlez Yöntemi ile Yenice Orman İçi Dinlenme Yerinin Rekreyasyon Potansiyeli belirlenmeye çalışılmış ve alanla ilgili çeşitli öneriler geliştirilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Rekreyasyon Tanımı ve Özellikleri

“Rekreyasyon” kelimesinin kökeni Latince sağlık açısından yenilenme anlamına gelen “recreatio” sözcüğünden gelmektedir. Bu nedenle rekreyasyon, Torkildsen’e (2005) göre bireyi yenileyen ve canlandıran bir süreç olarak düşünülebilir. Rekreyasyon kelimesinin Türk Dil Kurumunda karşılığı olarak iki tanım yer almaktadır. Bunlardan birincisi rekreyasyon boş zamanı değerlendirmek için gönüllü katılınan etkinliklerdir. İkincisi tanımda ise rekreyasyon, bir bölgenin insanların eğlenme ve dinlenme amacıyla kullanılabilir duruma getirilmesi olarak tanımlanmıştır (TDK 2012). Rekreyasyon (recreation) kelimesinin boş zaman (leisure) kavramı ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Bu iki kavram bir-biri ile yakından ilişkili olsa da farklı anlamlar taşımaktadır. Boş zaman kavramını, çalışma yaşamının dışında bir zaman dilimi olarak tanımlamak mümkündür (Köktaş, 2004).

Rekreyasyon faaliyetleri, zor yaşam koşullarının sebep olduğu stresi azaltabilmekte hatta tamamen yok edebilmektedir. Bu nedenle insanın beden ve ruh sağlığına olumlu yönde katkı sağlayabilmektedirler. Bu tür faaliyetler, insanlara, özel problemlerini ve mutluluklarını başkalarıyla paylaşacak ortamlar sağladığı için sosyal hayatın gelişmesi konusunda da katkı sağlayabilmektedir. Bahsedilen bu özelliklerine ilave olarak, rekreyasyon faaliyetleri, insanların işlerinde daha verimli olmalarına ve başka insanlara da iş sahası oluşturulmasına katkı sağladığı için ekonomik yönden de önemlidirler (Toy ve Yılmaz 2010). Dinlenme, eğlenme ve zevk alma gibi insan yaşamında önemli olan rekreyasyonun içeriğini genellikle bilgilenme, sanat etkinlikleri ve hobisel davranışlar oluşturmaktadır (Köktaş 2004). Rekreyasyonun bazı temel özellikleri şu şekilde özetlenebilir;

rekreasyon faaliyetlerinin seçimi gönüllülük esasına dayanır. Özgürlük hissi verir, tembellik karşıtı bir aktivitedir, rekreasyon boş zamanda yapılır, rekreasyon anlık tatmin sağlar ve hemen aktivitenin içindedir, rekreasyon rutinin değişmesini sağlar. Rekreasyon genellikle hayat içindeki rutinin değişmesidir çünkü rekreatif etkinliklere katılmak fiziksel, zihinsel ve duygusal dengenin sağlanmasına yardımcı olur. Rekreasyon, bireylerin ilgi ve ihtiyaçları kadar çeşitlilik gösterir. Rekreatif etkinlikler bireysel ve toplumsal yararlar sağlamalıdır. Rekreasyon bireyseldir ve başkaları için yapılmaz (Karaküçük ve Gürbüz 2007).

Rekreasyonun ikinci kullanımı ise orman rekreasyon alanlarıdır. Türk Dil Kurumu ikinci tanımından da anlaşılacağı üzere orman rekreasyon alanları, bireylerin boş zamanlarını değerlendirmeleri için bu anlamda kullanılacak alanların hazırlanması ile ilgilidir.

Orman rekreasyon alanları; “bir orman bütünlüğü ya da bir orman parçası üzerinde, açık havada dinlenmeye ilişkin çeşitli insan etkinlikleridir”. Bu etkinlikler genelde piknik, atlı-yaya yürüyüşleri, kılavuzlu turlar, çeşitli spor etkinlikleri, manzara seyri vb. olabileceği gibi hiçbir bedensel etkinlikte bulunmaksızın bir süre orman havasını teneffüs etme, orman ekosistemine özgü ortam içinde zihinsel ve bedensel dinlenme şeklinde de olabilmektedir (Aslanboğa ve Gül 1999, Akten 2003). Kent insanı değişik yerler görme istekleri, mevcut yeşil alanların yetersizliği nedenlerinden dolayı kırsal rekreasyona katılmaktadır. Özellikle sahip olduğu doğal, kültürel ve görsel değerler nedeniyle ormanlık alanlar en çok tercih edilen açık hava rekreasyonel kaynakların başında gelmektedir (Atken 2003).

Karabük İli Yenice İlçesi ve Yenice Ormanları

Karabük il merkezine 35 km. uzaklıkta (30 dakika) bulunan Yenice İlçesi toplam 1150 km²'lik bir alana sahiptir. Yenice yüzölçümünün %85'i verimli ormanlarla kaplıdır. Düz ve ova niteliğinde arazi yok denecek kadar azdır. Deniz seviyesinden 130 metre yüksekliğe konumlanan ilçenin doğal yapısı, özgün bitki örtüsü ve yaban hayat açısından önemli bir çeşitlilik içeriyor. Yenice Irmağı, yerleşim merkezinin içinden geçerek, ilçe topraklarını iki parçaya böler. Araç ve Soğanlı Çaylarının birleşmesiyle oluşan Yenice Irmağı, Zonguldak İli sınırları içinde Filyos Irmağı adıyla Karadeniz'e dökülür (Yenice Kaymakamlığı 2012). Yenice'de tipik Karadeniz iklimi hüküm sürer. Yaz mevsimi ılık ve zaman zaman sağanak yağışlı geçer. Yenice denize göre iç kesimlerde kaldığı için kışlar biraz sert, kar yağışlı geçer. Yağışlı günlerde yüksek kesimlere sis çöker ve or-

manlar değişik bir görüntü alır. Bundan dolayı Yenice ormanları “Sis Ormanları” olarak adlandırılmaktadır (Yenice Belediyesi 2012).

Kaynak: Yenice Belediyesi, 2012

Kaynak: Yenice Kaymakamlığı, 2012

Yenice Ormanlarını, 1999 Yılında Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF), Avrupa'nın biyolojik çeşitlilik açısından en değerli ve acil olarak korunması gereken 100 orman alanı içinde tanımlamıştır (Yenice Kaymakamlığı 2012). Bu ormanlar “Avrupa Ormanları'nın Sıcak Noktaları” olarak tanımlanmıştır. Karabük ili sınırlarındaki Yenice Ormanları, Türkiye’de bulunan dokuz sıcak noktadan birini oluşturmaktadır. Bunun nedeni; bu ormanlarda tropik bölgeler dışında, dünyada pek az ormanda görülecek kadar çok sayıda ağaç, ağaççık, bitki ve yaban hayvanının bir arada yaşamakta olduğudur. Yenice ormanlarında; 33 ağaç çeşidi, 8 ağaççık, çeşidi ve birçok otsu bitkinin yanında 16 çeşit şifalı bitki bulunmaktadır. Yenice Ormanları, aynı zamanda ülkedeki önemli 122 Bitki Alanı'ndan birisidir. Büyük ölçüde nemli orman topluluklarından oluşan bu bölge en önemli doğal kaynak değerlerinden biridir (www.agaclar.net).

Kaynak: Yenice Kaymakamlığı, 2012.

Yenice Ormanlarında, günübürlük veya kamplı yürüyüş güzergâhları ile bisiklet rotaları dışında; kanyonung, kaya tırmanışı, kuş gözlemi, foto safari, botanik yürüyüşleri, rafting ve yamaç paraşütü gibi outdoor (açık hava) aktiviteleri yapılabilmektedir. Karabük Valiliği ve Yenice Kaymakamlığı tarafından oluşturulan bir proje ile 210 kilometre boyunca işaretlenen yol üzerinde 21 yürüyüş parkuru işaretlenmiştir. Yürüyüş parkurları günübürlük, kısa ve uzun olmak üzere 3 kategoride toplanmıştır (Yenice Kaymakamlığı 2012).

Orman İşletme Müdürlüğü tarafından kendi içinde on üç bölgeye ayrılan bu alan, geniş orman yollarıyla birbirine bağlanmış durumdadır. Yenice Ormanları'nın en önemli bölümü, anıt ağaçların bulunduğu Arboretum Alanıdır. Bu ağaçlar, "Tabiat Anıtı" olarak tescil edilmiş ve koruma altına alınmıştır. Yenice Ormanları Önemli Bitki Alanı (ÖBA), Filyos Çayı'nın (Yenice Irmağı) Karabük-Gökçebeş arasında, güneyden katılan kollarının su toplama havzalarını içerir. ÖBA, Türkiye'nin Batı Karadeniz bölümündeki en iyi ve en az müdahale görmüş orman habitatlarından biridir (www.agaclar.net).

İlçe ekonomisi ormana dayalı olup, ilçede irili ufaklı orman ürünleri üretim ve satışı yapan tesisler bulunmaktadır. Son yıllarda mobilya ve sandalye üretim tesisleri büyük gelişme göstermeye başlamışlardır. Hediyeelik eşya sektörüne yönelik ağaç ürünlerinden baston, ağaç kaşık, maket yenice evi yapılmaktadır (Yenice Kaymakamlığı 2012).

Yenice Belediyesi internet sitesinden alınan bilgilere göre, Yenice Orman İçi Dinlenme Tesisleri ve Mesire Yerleri olarak, "Fındıkaltı Dinlenme Tesisi", "Gökpınar Dinlenme Tesisi", "Göktepe Tabiat Parkı", "Yaylalık Dinlenme Tesisi", "Acısu", "Şeker Kanyonu" olarak belirtilmiştir (Yenice Belediyesi 2012).

YÖNTEM

Araştırma alanı Karabük il merkezine 35 km. uzaklıkta bulunan ormanları bakımından oldukça zengin olan Yenice ilçesini kapsamaktadır. Yenice ormanları dinlenme, kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşleri, foto-safari gibi pek çok etkinliğin yapılabildiği bir alan olması nedeniyle çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada yöntem olarak, Altan (1976) ve Gülez (1980) tarafından Kiemsted ve Buchwald'ın rekreasyon değerlendirme yöntemleri ülkemiz koşullarına uygun olarak geliştirilen değerlendirme yöntemi temel alınmıştır.

Gülez Yöntemi-1990

Gülez'e göre toplam alanı 10.000 hektarı bulan ve dış turizme de açılan ormanıçi rekreasyon alanlarının halkın ve yabancı turistlerin rekreasyon ihtiyaçlarını ne

ölçüde karşılayabilecekleri, bu alanların rekreasyon potansiyellerinin ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Gülez, bu amaçla, ülkemiz koşullarına uygun olarak, bir orman içi rekreasyon alanının açık hava rekreasyon potansiyelinin kolaylıkla saptanmasına olanak verebilecek bir yöntemin gereğini belirtmiş ve bir yöntem geliştirmiştir. Geliştirilen yöntem, orman içi rekreasyon alanlarında rekreasyon potansiyellerinin kolayca bulunması için pratik bir hesaplama şekli getirmektedir. Matematiksel formülü şu şekildedir;

$$P+İ+U+RK+OSE=\%RP$$

Formüle belirli ağırlıklarla giren sembollerin anlamı ve alabilecekleri en çok (maksimum) puanların dağılımı şu şekildedir;

Sembol	Anlamı	Maksimum Puan (Ögenin ağırlık puanı)
P	Peyzaj Değeri	35
İ	İklim Değeri	25
U	Ulaşılabilirlik	20
RK	Rekreatif Kolaylık	20
OSE	Olumsuz Etkenler	0 (Minimum-10)
%RP	Rekreasyon Potansiyeli	100

Kaynak: Gülez, 1990

“P” *Peyzaj Değeri*: Bir alanın rekreasyon potansiyelinin değerlendirilmesinde en önemli özellik, o yerin peyzaj potansiyeli olmaktadır. Bu nedenle, peyzaj değeri %35’lik bir ağırlıkla değerlendirmenin ilk sırasında yer almıştır.

“İ” *İklim Değeri*: İklimin rekreasyon etkinlikleri üzerine çok büyük bir etkisi olduğu göz önüne alınarak, değerlendirmeye iklim etkisinin %25 bir ağırlıkla katılması uygun görülmüştür. İklimin ana öğelerinden olan “Sıcaklık”, “Yağış”, “Güneşlenme” ve “Rüzgarlılık” durumları, rekreasyon üzerine olan etkilerine göre belirli ağırlıklarla iklim değeri içinde yerlerini almışlardır. Bu durumda, iklim değerindeki en çok puanlama aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

$$\text{İklim Değeri} = \text{Sıcaklık} + \text{Yağış} + \text{Güneşlenme} + \text{Rüzgârlılık}$$

$$25 = 10 + 8 + 5 + 2$$

Sıcaklık değeri olarak, rekreasyon etkinliklerinin daha çok yapıldığı yaz ayları (haziran, temmuz ve ağustos) sıcaklıklarının ortalaması alınmıştır. Örneğin, bir yerin Haziran ayı sıcaklık ortalaması 20 °C, Temmuz ayı ortalaması 21°C ve Ağustos ayı sıcaklık ortalaması 25 °C ise; bu durumda yaz ayları sıcaklık ortalaması olarak 22 °C’ nin alınması gerekmektedir.

Sıcaklık için verilen 10 puanın dağılımı değerlendirme çizelgesinde görülmektedir. değerlendirme çizelgesine göre, yaz ayları sıcaklık ortalaması 25 °C' ye rekreasyon etkinlikleri için en uygun sıcaklık olabileceği düşünülerek 10 puan, 16 °C ile 34 °C için ise 1 puan ve ara değerler için de ara puanlar verilmiştir. Tablo 1'de orman içi rekreasyon alanı değerlendirme formu verilmiştir (bkz. Tablo1).

İklimin rekreasyon etkinlikleri üzerine olan etkisinde ikinci önemli öge olan yağışın, en çok 8 puan ile değerlendirmeye alınması uygun görülmüştür. Yağışın rekreasyon üzerindeki olumsuz etkisi göz önünde tutularak, yaz ayları (Haziran, Temmuz, Ağustos) toplam yağış miktarı 50 mm ve daha düşük olan yörelere en fazla puan (8) verilmekte, daha sonra da yağış miktarı arttıkça puanlar da düşürülmektedir.

İklim içinde güneşlenme ögesinin rekreasyon üzerine olan etkisi, 5 ağırlık puanı ile değerlendirmeye alınmıştır. Bilindiği gibi, havanın açık veya kapalı olması, diğer bir deyişle bulutluluk, 0-10 arasında bir değerle gösterilmektedir. Burada 0 açık bir havayı, 10 kapalı bir havayı, ara değerler ise çeşitli oranlarda bulutlu bir havayı simgelemektedirler. Bu durumda, açık bir hava 5 puanla gösterilmekte, bulutluluğun arttığı yani güneşlenmenin azaldığı oranda puanlarda düşmektedir.

İklimin bir diğer ögesi olan bir yerin rüzgarlı olup olmaması durumu, az da olsa rekreasyon etkinlikleri üzerine etken olabilmektedir. Bunun için, yaz ayları ortalama rüzgar hızı 2-3 m/sn arası yörelere için 1 puan, ortalama rüzgar hızı 1 m/sn' den az olan yerler için ise 2 puan verilmiştir.

"U" Ulaşılabilirlik: Bir yerin rekreasyon potansiyeli o yere ulaşabildiği ölçüde bir anlam kazanır. Bir başka deyişle, bir yerden ne kadar çok kişi yararlanır ve o kişiler oraya ulaşabilmek için önemli bir ulaşım sorunu ile karşılaşmazlarsa, o yerin rekreasyona uygunluğu önemli oranda artmaktadır. Bu nedenle, ulaşılabilirlik ögesi rekreasyon değerlendirme yöntemine %20 bir ağırlıkla katılmıştır. Bu ağırlık puanlarının dağılımı ise değerlendirme çizelgesinde görülmektedir (bkz. Tablo1).

Tablo 1. Orman içi rekreasyon alanı değerlendirme formu

Formüldeki Öğeler	Öğenin Özellikleri	Mak Puan	Açıklamalar	Puan				
Peyzaj Değeri (P)	Alanın Büyüklüğü	4	10 ha.dan büyük	4 Puan				
			5-10 ha	3 Puan				
			1-5 ha	2 Puan				
			0.5-1ha	1 Puan				
	Bitki Örtüsü	8	Ağaçlık, alılık, ayırlık		7-8 Puan			
				Yalnız ağaçlık ve ayırlık	6-7 Puan			
				alılık, çayırlık, seyrek ağaçlık	5-6 Puan			
				ayırlık, seyrek ağaçlık	4-5 Puan			
				Yalnız ayırlık ve alılık	3-4 Puan			
				alılık, seyrek ağaçlık	3-4 Puan			
				ayırlık, seyrek alılık	2-3 Puan			
				Yalnız ayırlık	1-3 Puan			
				Deniz, Göl, Akarsular	8	Deniz kıyısı		7-8 Puan
							Göl kıyısı	6-7 Puan
	Akarsu kıyısı	4-5 Puan						
	Dereler	1-4 Puan						
	Yüzeysel Durum	5	Düz alan		5 Puan			
				Hafif dalgalı	4 Puan			
				Az eğimli, yer düzlük	3 Puan			
				Az engebeli	2 Puan			
Görsel Kalite	4	Panoramik görünümler		3-4 Puan				
			Güzel görüş ve vistalar	2-3 Puan				
			Alanın genel görsel estetik değeri	1-3 Puan				
Diğer Özellikler	6	Örneğin doğal anıt, ağlayan, mağara, tarihsel ve kültürel değerler; yaban hayvanları, kuşlar vb.	1-6 Puan					
İklim Değeri (İ)	Sıcaklık	10	16-17-18-19- 20-21- 22-23- 24-25 34-33-32-31- 30-29- 28-27- 26-25					
			P: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10					
	Yağış	8	Yaz ayları (Hz, Tm, Ağ) toplamaları mm – 50- 100- 150- 200-250- 300- 350- 400					
			P: 8 - 7- 6 - 5- 4 - 3 - 2 - 1					
	Güneşlenme	5	Yaz ayları bulutluluk ortalaması bulutluluk: 0-2, 2-4, 4-6, 6-8, 8-9					
Puan: 5, 4, 3, 2, 1								
Rüzgârlılık	2	1 m/sec'den az	2 puan					
		1-3 m/sec	1 puan					
Ulaşabilirlik (U)	Bulunduğu Bölgenin Turistik Önemi	4	Akdeniz, Ege, Marmara kıyı bandı	3-4 Puan				
			Karadeniz kıyı bandı	2-3 Puan				
			Önemli karayolu güzergâhları, turizmde öncelikli yöreler	1-3 Puan				
	Bulunduğu	5	20 km'ye kadar uzaklık	4-5 Puan				

	bölgede en az 100.000 nüfuslu kent olması		50 km'ye kadar uzaklık	3-4 Puan
			100 km'ye kadar uzaklık	2-3 Puan
			200 km'ye kadar uzaklık	1-2 Puan
Ulaşılan zaman süresi (yakındaki en az 5.000 nüfuslu kentten)	4	Yürüyerek 1 saate kadar ya da Taşıtla 0-30 dak		4 Puan
			Taşıtla 0.30-1 saat	3 Puan
			Taşıtla 1 -2 saat	2 Puan
			Taşıtla 2-3 saat	1 Puan
Ulaşım (taksi ve özel oto dışında)	4	Yürüyerek gidebilme ya da her an taşıt bulabilme		3-4 Puan
			Belirli saatlerde taşıt bulabilme	1-3 Puan
Ulaşımında diğer kolaylıklar	3	Örneğin teleferik olması, denizden ulaşılabilme		1-3 Puan
Rekreatif Kolaylıklar (RK)	Piknik tesisleri	4	Sabit piknik masa, ocak vb. (niteliklere göre)	1-4 Puan
	Su durumu	3	İçme ve kullanma su olanakları (niteliklere göre)	1-3 Puan
	Geceleme tesisleri	2	Sabit geceleme tesisleri	2 Puan
			Çadırılı ya da çadırsız kamp kurabilme olanakları	1-2 Puan
	WC'ler	2	Niteliklere göre	1-2 Puan
	Otopark	2	Niteliklere göre	1-2 Puan
	Kır gazinosu, satış büfesi	2	Niteliklere göre	1-2 Puan
	Bekçi ve görevliler	2	Sürekli bekçi / görevli	2 Puan
			Hafta sonlarında görevli	1 Puan
Diğer kolaylıklar	3	Örneğin plaj, kabin ve duş tesisleri, kiralık sandal olanakları, top vb. oyun ve spor alanları, tesisleri vb. (niteliklere göre)	1-3 Puan	
Olumsuz Etkenler (OSE)	Hava Kirliliği	-3	Kirlilik derecesine göre	-1 -3 Puan
	Güvenceli Olmaması	-2	Güvence durumuna göre	-1 -2 Puan
	Su Kirliliği	-1	Deniz, göl ve akarsular için	-1 Puan
	Bakımsızlık	-1	Alanda yeterli bakırın yapılmaması	-1 Puan
	Gürültü	-1	Trafik, kalabalık vb. gürültüler	-1 Puan
	Diğer Olumsuz Etkenler	-2	Örneğin taş ve çakıl ocakları, inşaat ve fabrika kalıntıları vb.	-1 -2 Puan
Genel Toplam Puan ya da Orman içi rekreasyon Potansiyeli (%):				

Kaynak: Gülez, 1990.

“RK” *Rekreatif Kolaylık*: Rekreasyon potansiyelinin saptanmasında, o yerde mevcut tüm rekreatif kolaylıklar da rekreasyon potansiyelinin artmasına olumlu bir etki yapmaktadırlar. Zira ağaçlıklı ve güzel manzaralı bir yerin, piknik masaları, çeşmeler, WC tesisleri gibi kolaylıklara ve rekreasyon donanımına sahip olduğu daha çok ve daha sürekli ziyaretçi çekeceği, dolayısıyla rekreasyon potansiyelinin artacağı açıktır. Bu durumda, rekreatif kolaylıkların en çok %20'lik bir ağırlıkla değerlendirmeye alınması uygun görülmüştür (bkz. Tablo1).

“OSE” *Olumsuz Etkenler*: Bir yerin rekreasyon potansiyelinin saptanmasında, o yerde mevcut olumsuz etkenleri de göz önünde tutma zorunluluğu ortadadır.

En iyi durum, kuşkusuz hiç olumsuz etkenin olmaması yani bir yerin sıfır olumsuz puanı almasıdır. Bunun yanında, en çok (-10)' a kadar puan alabilecek olumsuz etkenlerin olabileceği de var sayılmıştır. Olumsuz etkenlerin puanları değerlendirmede eksi (-) olarak alınmakta dolayısıyla toplam puandan çıkarılmaktadır. Bu yöntemden alınan sonuçlara göre, şöyle bir değerlendirme şekli getirilmiştir:

- Orman içi rekreasyon potansiyeli çok düşük (% 30 >)
- Orman içi rekreasyon potansiyeli düşük (% 30 - % 45 arası)
- Orman içi rekreasyon potansiyeli orta (% 46 - % 60 arası)
- Orman içi rekreasyon potansiyeli yüksek (% 61 - % 75 arası)
- Orman içi rekreasyon potansiyeli çok yüksek (% 75 <)

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Çalışmanın bu bölümünde Yenice İlçesi ile ilgili olarak Belediye, Kaymakamlık, Orman İşletme Şefliği ve Karabük Meteoroloji Genel Müdürlüğünden alınan bilgiler ışığında Yenice Orman İçi Dinlenme Yeri Rekreasyon Potansiyelinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

GüleZ Yöntemine göre, Yenice İlçesi ile ilgili elde edilen verilere dayanarak şu sonuçlara ulaşılmıştır. Değerlendirme kriterlerine göre birinci sırada peyzaj değeri yer almaktadır. Peyzaj değeri kriterlerine göre; alan 10 hektardan büyük olduğundan değerlendirme puanı 4, bitki örtüsü ağaçlık, çalılık ve çayırılık olduğundan 8 puan, orman içi dinlenme yerinde dere ve akarsu ekosistemi bulunduğundan 4 puan verilmiştir. Alan orta engebeli olduğuna için 1puan, alanın görsel kalitesi kapsamında panoramik görüntülere, estetik bir değere sahip olmasından dolayı 4 puan, alan içinde doğal anıt ve mağara (İnönü Mağarası ve Kırac Mağarası) gibi tarihi ve kültürel (Fındıktepesi Geç Bizans Dönemine ait kilise vb.) kaynakların var olması nedeniyle 3 puan verilmiştir. Buna göre alanın peyzaj değeri, 23 puan olarak belirlenmiştir (bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Yenice orman içi rekreasyon alanı değerlendirme formu

Formüldeki Öğeler	Öğenin Özellikleri	Mak Puan	Açıklamalar	Puan	Verilen Puan
Peyzaj Değeri (P)	Alanın Büyüklüğü	4	10 ha.dan büyük	4 Puan	4
			5-10 ha	3 Puan	
			1-5 ha	2 Puan	
			0.5-1ha	1 Puan	
Bitki Örtüsü	8	Ağaçlık, çalılık, çayırılık	7-8 Puan	8	
		Yalnız ağaçlık ve çayırılık	6-7 Puan		
		Çalılık, çayırılık, seyrek ağaçlık	5-6 Puan		
		Çayırılık, seyrek ağaçlık	4-5 Puan		
		Yalnız çayırılık ve çalılık	3-4 Puan		
		Çalılık, seyrek ağaçlık	3-4 Puan		
		Çayırılık, seyrek çalılık	2-3 Puan		
		Yalnız çayırılık	1-3 Puan		
Deniz, Göl, Akarsular	8	Deniz kıyısı	7-8 Puan		
		Göl kıyısı	6-7 Puan		
		Akarsu kıyısı	4-5 Puan	4	
		Dereler	1-4 Puan		
Yüzeysel Durum	5	Düz alan	5 Puan		
		Hafif dalgalı	4 Puan		
		Az eğimli, yer yer düzlük	3 Puan		
		Az engebeli	2 Puan		
		Orta engebeli	1 Puan	1	
Görsel Kalite	4	Panoramik görünüm	3-4 Puan	4	
		Güzel görüş ve vistalar	2-3 Puan		
		Alanın genel görsel estetik değeri	1-3 Puan		
Diğer Özellikler	6	Örneğin doğal anıt, çağlayan, mağara, tarihsel ve kültürel değerler; yaban hayvanları, kuşlar vb.	1-6 Puan	3	
İklim Değeri (I)	Sıcaklık	10	16-17-18-19- 20-21- 22-23- 24-25 34-33-32-31- 30-29- 28-27- 26-25 P: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10		6
	Yağış	8	Yaz ayları (Hz, Tm, Ağ) toplamaları mm – 50- 100- 150- 200-250- 300- 350- 400 P: 8 - 7- 6 - 5- 4 - 3 - 2 - 1		5
Güneşlenme	5	Yaz ayları bulutluluk ortalaması bulutluluk: 0-2, 2-4, 4-6, 6-8, 8-9 Puan: 5, 4, 3, 2, 1			5
		Rüzgârlılık	2	1 m/sec'den az 2 puan 1-3 m/sec 1 puan	

Tablo 2'in devamı

Formüldeki Ögeler	Öğenin Özellikleri	Mak Puan	Açıklamalar	Puan	Verilen Puan	
Ulaşılabilirlik (U)	Bulunduğu Bölgenin Turistik Önemi	4	Akdeniz, Ege, Marmara kıyı bandı	3-4 Puan	-	
			Karadeniz kıyı bandı	2-3 Puan		
			Önemli karayolu güzergâhları, turizmde öncelikli yöreler	1-3 Puan		
	Bulunduğu bölgede en az 100.000 nüfuslu kent olması	5	20 km'ye kadar uzaklık	4-5 Puan	4	
			50 km'ye kadar uzaklık	3-4 Puan		
			100 km'ye kadar uzaklık	2-3 Puan		
			200 km'ye kadar uzaklık	1-2 Puan		
	Ulaşılan zaman süresi (yakındaki en az 5.000 nüfuslu kentten)	4	Yürüyerek 1 saate kadar ya da Taşıtla 0-30 dak	4 Puan	3	
			Taşıtla 0.30-1 saat	3 Puan		
			Taşıtla 1 -2 saat	2 Puan		
Taşıtla 2-3 saat			1 Puan			
Ulaşım (taksi ve özel oto dışın-da)	4	Yürüyerek gidebilme ya da her an taşıt bulabilme	3-4 Puan	3		
		Belirli saatlerde taşıt bulabilme	1-3 Puan			
Rekreatif Kolaylıklar (RK)	Ulaşımında diğer kolaylıklar	3	Örneğin teleferik olması, denizden ulaşılabilme	1-3 Puan	1	
			Piknik tesisleri	4		Sabit piknik masa, ocak vb. (niteliklere göre)
	Su durumu	3	İçme ve kullanma su olanakları (niteliklere göre)	1-3 Puan	3	
				Geceleme tesisleri		2
	WC'ler	2	Niteliklere göre	Çadırılı ya da çadırsız kamp kurabilme olanakları	1-2 Puan	2
				Otopark	2	
	Kır gazinosu, satış büfesi	2	Niteliklere göre	1-2 Puan	1	
				Bekçi ve görevliler		2
	Diğer kolaylıklar	3	Örneğin plaj, kabin ve duş tesisleri, kiralık sandal olanakları, top vb. oyun ve spor alanları, tesisleri vb. (niteliklere göre)	1 Puan	2	
				Hafta sonlarında görevli		1 Puan
Olumsuz Etkenler (OSE)	Hava Kirliliği	-3	Kirlilik derecesine göre	-1 -3 Puan		
			Güvenceli Olmaması	-2	Güvence durumuna göre	-1 -2 Puan
	Su Kirliliği	-1	Deniz, göl ve akarsular için	-1 Puan		
				Bakımsızlık	-1	Alanda yeterli bakımın yapılmaması
	Gürültü	-1	Trafik, kalabalık vb. gürültüler	-1 Puan	-1	
				Diğer Olumsuz Etkenler		-2

Genel Toplam Puan ya da

Orman içi rekreasyon Potansiyeli (%):

Değerlendirme formunun ikinci kısmında iklim ile ilgili veriler değerlendirilmektedir. İklim değerlerinden ortalama sıcaklık, güneşlenme, ortalama yağış ve rüzgarlık değerleri ele alınmıştır. Gülez Yöntemine göre bu değerlerin orman içi rekreasyon aktivitelerinin en yoğun olduğu dönemler değerlendirmeye alınmalıdır. Haziran-temmuz ve ağustos ayları ortalama sıcaklık 21 derece olduğundan 6 puan, haziran temmuz ve ağustos ayları ortalama yağış 200 mm. olduğundan 5 puan verilmiştir. Yaz ayları bulutluluk ortalaması 0-2 olduğundan 5 puan rüzgârlık değerleri 3m/sec olduğundan 1 puan ilişkin elde veri olmadığından bu değerler boş bırakılmıştır. Buna göre iklim değeri 17 puan olarak belirlenmiştir.

Üçüncü sırada yer alan rekreasyon potansiyeli değerlendirme kriteri ise ulaşılabilirliktir. Bulduğu bölgenin turistik önemi konusunda kıyı bandında olmadığından ve turizmde öncelikli bir yer olmadığından bölgenin turistik önemine puan verilememiştir. Karabük ili ile olan uzaklığı 35 km. olduğundan 4 puan verilmiştir. Karabük'e taşıtla yarım saat uzaklıkta olduğundan 3 puan verilmiştir. Karabük'ten Yenice'ye düzenli otobüs servisleri mevcuttur. Dolayısıyla 3 puan verilmiştir. Ulaşımında diğer kolaylıklar olarak demiryolu ulaşımı mevcut ve Yenice'ye 45 km uzaklıktaki Çaycuma ilçesinde özel ve küçük uçakların inebileceği bir havaalanı vardır bu nedenle sadece 1 puan verilmiştir. Ulaşılabilirlik puanı, 11 olarak belirlenmiştir (bkz. Tablo 2).

Dördüncü sırada rekreatif kolaylıklar vardır. Alan içindeki rekreatif kolaylıklara ilişkin Yenice Belediyesi ile iletişime geçilmiştir. Yenice Belediyesinden elde edilen bilgiler doğrultusunda şu sonuçlara varılmıştır; alanda sabit piknik masaları ve piknik aktivitesine yönelik donatı elemanları vardır (4 puan). Hem içme hem de kullanma suyu olarak değerlendirilebilecek su olanakları mevcuttur (3 puan). Sabit geceleme tesisi olarak Orman İşletme Müdürlüğü tesisi mevcuttur, aynı zamanda çadırılı ve çadırsız da kamp yapabilmeye olanakları vardır (2 puan). Toplamda 8 adet (4 erkek+4 kadın) WC bulunmaktadır (2 puan). Alanda otopark vardır (1 puan). Eğlence ve yeme-içme ihtiyacını karşılayacak bir restorani mevcuttur (1 puan). Orman alanında sürekli bekçi ve görevliler vardır (2 puan). Oyun ve spor alanları tesisleri vardır (2 puan). Rekreatif kolaylıklar puanı 17 olarak belirlenmiştir (bkz. Tablo 2).

Beşinci unsur olarak olumsuz etkenler dikkate alınmaktadır. Çok az gürültü kirliliği olabileceğinden -1 puan verilebilmektedir. Yenice Ormanlarında hava kirliliğinin olmaması, güvencenin orman işletme tarafından sağlanması, su kirliliğinin olmaması, kaymakamlık ve belediye işbirliğinde sürekli bakımının yapılması ve benzeri gibi olumsuz etkenler olmadığından bu unsur kapsamında

değerlendirilebilecek olumsuzluklar olmamaktadır. Sonuç olarak peyzaj, iklim, ulaşılabilirlik, rekreatif kolaylıklar ve olumsuz etkenler unsurlarına verilen puanlar toplanmış ve genel toplam 68 olarak bulunmuştur. Yapılan değerlendirme sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir

SONUÇ VE DEğERLENDİRME

Yapılan değerlendirmeler ışığında ‘‘Yenice Orman İçi Dinlenme Yeri’’ peyzaj değeri 23, iklim değeri 17, ulaşılabilirlik değeri 11 ve rekreatif kolaylık değeri 17, olumsuz etkenler değeri -1 olarak tespit edilmiştir. Bu değerler toplamında Yenice Ormanları Orman İçi Rekreasyon potansiyeli % 68 olarak hesaplanmıştır. Gülez yöntemi değerlendirme kriterlerine göre bu değer % 61 - % 75 arası bir değer olduğundan ‘‘Yenice Orman İçi Rekreasyon Potansiyelinin’’ **YÜKSEK** olduğu ifade edilebilir.

Gülez Yöntemi ile yapılan değerlendirmeye göre Yenice İlçesi Orman İçi Rekreasyon Alanının son dönemlerde artan rekreasyonel talepleri karşılamada elverişli olabileceği söylenebilir. Var olan talepleri arttırabilmek için söz konusu alanın belirlenen yürüyüş parkurları çerçevesinde ‘‘Yenice Orman İçi Rekreasyon Alanı’’ olarak da tanıtımının yapılması, Amasra-Bartın-Safranbolu üçgeninde yer almasının avantajından da yararlandırılarak tur programlarında daha fazla yer alabilmesi sağlanmalıdır. Artacak talepleri karşılamak için orman içi konaklama olanaklarının arttırılması ve alanın dokusunun korunarak Bungolov tipi evlere yer verilmesi mümkün olabilir. Aynı zamanda orman içinde, gelecek konukların ihtiyaçlarını giderebilmeleri için orman içi alanda bulunan restoranın alternatif yiyecek-içecek türlerine menüsünde yer vermesi ve konukların eğlenmelerini sağlayacak eğlence tesisi(leri)nin de alanda olması, alanda ki spor olanaklarının genişletilmesi sağlanabilir. Böylelikle Yenice Orman alanı insanların boş zamanlarını geçirebilecekleri hem günübirlikçi turistler hem de diğer turistler için daha elverişli konuma getirilebilir. Yenice de rekreasyon ve turizm doğaya ve doğal kaynaklara bağlıdır. Bu nedenle evre ve insan etkileşimi sonucu olası tehlikeler için önceden hazırlıklı olmak gerekmektedir. Bu nedenle yapılacak alan planlaması ile alanı koruma ve kullanma dengesi sağlanmış olabilecektir.

TEŞEKKÜR:

Çalışmanın hazırlanması aşamasında Yenice Orman İşletme Şefliği Orman Endüstri Mühendisi Ahmet Őükrü Elbir ve Yenice Belediyesi başkan sekreteri Mücahit Toprak'a teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Aslanboğa, İ. ve Gül, A. (1999). Kemalpaşa Ormanlarının Rekreatif Değeri, *Kemalpaşa Sempozyumu 3-5 Haziran*. İzmir.
- Atken, M. (2003). Isparta İlindeki Bazı Rekreatif Alanlarının Mevcut Potansiyellerinin Belirlenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2): 115-132.
- <http://www.agaclar.net/forum/geziler-turkiyede-onemli-doga-alanlari/20667.htm>, Erişim Tarihi: 03.02.2012.
- Güleç, S. (1990). Ormaniçi Rekreatif Alanının Saptanması İçin Geliştirilen Bir Değerlendirme Yöntemi, *İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi*, A, 40/2: 132-147
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreatif ve Kent(leş)me*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Köktaş, Ş. K.(2004). *Rekreatif, Boş Zamanı Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Managemet*. 5. Baskı, ABD: Routledge.
- Toy, S. ve Yılmaz, S. (2010). Artvin İlindeki İklim Şartlarının Turizm ve Rekreatif Aktiviteleri Açısından Uygunluğunun Değerlendirilmesi, *III. Ulusal Karadeniz ve Ormanlık Kongresi, 20-22 Mayıs 2010*, Cilt IV: 1513-1522.
- Türk Dil Kurumu (2012). *Rekreatif Tanımı*. <http://www.tdk.gov.tr/index.php?> Erişim Tarihi: 31.01.2012.
- Yenice Belediyesi (2012). *Yenice Hakkında*.
<http://www.karabukyenice.bel.tr/karabukyenice/?> Erişim Tarihi: 02.02.2012.
- Yenice Kaymakamlığı (2012). *Yenice Hakkında*. <http://www.yenice.gov.tr/index.php?>, Erişim Tarihi: 02.02.2012.

Öğretim Elemanlarının Demografik Özelliklerine Göre Rekreatif Faaliyetlere Katılım Nedenlerinin Belirlenmesi: Akdeniz Üniversitesi Örneği

Müjde SAMSA

T.C. Akdeniz Üniversitesi,
Turizm Fakültesi

E-posta: mujdesamsa@akdeniz.edu.tr

Nilgün GÜNEŞ

T.C. Akdeniz Üniversitesi,
Turizm Fakültesi

E-posta: nilgunes@akdeniz.edu.tr

ÖZ

Yoğun çalışma temposu içinde bulunan akademik personelin serbest zaman etkinliklerinde yer alması, motivasyonlarını artırma ve başarılı bir kariyer süreci elde etmeleri açısından etkilidir. Bu çalışmada hedeflenen, Akdeniz Üniversitesi'nde çalışan akademik personelin boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerinin ortaya çıkarılması ve boş zaman faaliyetlerine katılımlarını etkileyen demografik değişkenlerin belirlenmesidir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, boş zaman, boş zaman faaliyetleri, akademik personel, motivasyon, Akdeniz Üniversitesi

GİRİŞ

Motivasyon kavramı rekreasyon ile ilgili literatüründe sıklıkla kullanılmaktadır. Ragheb ve Beard'a (1983) göre boş zaman aktivitelerine katılmayı motive eden dört faktör bulunmaktadır ve bunlar bu aktivitelerden memnun olmayı sağlamaktadır. Bunlardan ilki "entelektüel" faktördür; kişi boş zaman aktivitesi olarak okuma, öğrenme, keşfetme gibi mental faaliyetlerde bulunur. İkinci faktör "sosyal" faktördür; kişisel gelişim ve sosyal nedenler burada etkilidir, bu faktörleri güdüleyen iki temel sebep ise arkadaşlık kurma isteği ve diğerlerinden kaçma isteğidir. Üçüncü faktör; "yeterlilik-ustalık" faktörüdür; bu faktörde kişi bir şeyleri başarma, zorlukları aşma ve yarışma güdüsündedir. Son faktör ise "itici ve çekici" faktördür. Bu faktörde kişiyi yaşam koşullarında itici ve çekici

sebepler bulunmaktadır, bunlar arasında çevreden soyutlanma ve dinlenme gibi sebepler bulunmaktadır (Beard ve Ragheb, 1983). Boş zaman faaliyetlerine katılmayı sağlayan motivasyon faktörlerinden yola çıkarak literatürde boş zaman tanımı birçok yazar tarafından yapılmıştır. Boş olma zamanını ifade eden boş zaman, göreceli ve analogik bir kavram olup, insandan insana, toplumdans topluma, kültürden kültüre farklı anlamlar kazanmış olan bir kavramdır (Tezcan, 1982). Abadan boş zamanı, serbest zaman olarak ifade ederek, onu, uyumak, yemek yemek, vücut temizliği yapmak, okula gitmek, ders çalışmak, bir işte çalışmak dışında kalan zaman veya kişinin üretime yönelmiş faaliyetleri sırasında ya da onu takiben girişmekte olduğu üretim dışında harcayabileceği süre olarak tanımlamaktadır (Abadan, 1961). Arslantürk ve Amman da, boş zamanı, serbest zaman olarak tanımlamışlardır. Onlara göre serbest zaman, yemek, uyku ve cinsel ihtiyaçların karşılanması gibi fizyolojik, ev içinde yapılması zorunlu bazı işler gibi ailevi, iş hayatı gibi faaliyetlerin dışında kalan, tamamen bireyin tercihine bağlı olarak tek başına ya da grup halinde özgürce yapılan faaliyetlere ayrılan zamandır (Arslantürk ve Amman, 2000). Boş zamanı özgür zaman olarak nitelendirilmiş ve onu bireyin tam bağımlılık ve zorunluluklarından kurtulduğu bir zaman dilimi olarak tanımlanmıştır. Kentsel veya kırsal bölgelerde yaşayan kişinin, çalışma, uyuma ve temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra arta kalan zamanına boş zaman denmiştir (Demiray, 1987).

Antropologlar, ev ve ev dışı boş zaman (Ardalan, 1978; Ray ve Ray, 1995) aktiviteleri çeşitleri olarak; spor ve egzersizler (Blanchard, 1991; Edwards, 2003; Johnson, 2001; Sorek, 2003); dans etmek (Farrer, 2004; Potuoglu-Cook, 2006); kahve içmek (Yodanis, 2006); tv seyretme (Selberg, 1998); sosyal etkinlikler, tarih ve kültürel paylaşımlar vb. üzerine çalışmışlardır. Bu yüzden boş zamanın, kişisel gelişim, aile hayatı, sosyal ilişkiler ve kültür açısından önemli olduğu anlaşılmıştır (Just, 1980; Mead, 1960; Rubin, Flowers ve Gross, 1986). Dolayısı ile boş zamanı geçirmek için seçim yapmada birçok faktör etkilidir (Torkildsen, 2005). En önemli faktörler ise demografik (cinsiyet, milliyet, sosyoekonomik vb.) özelliklerdir (Kraus, 2008). Bugün bir bireyin istediği öncelikli şey, boş vakt ve tatiller aracılığıyla "kendini gerçekleştirme özgürlüğüne" kavuşmaktır. Bauman'a (1999) göre insanlar, daha fazla tüketmek, boş zamanı artırmak için çalışmaktadırlar. Çalışma saatlerinin azalması bu bağlamda önemlidir. Çünkü bazı araştırmacılar, insanların daha fazla tüketmek için daha çok çalıştıklarını belirtmektedirler. Aynı zamanda bilimsel ve teknolojik gelişmeler bir taraftan insan hayatını kolaylaştırırken diğer taraftan kendisine daha fazla zaman ayırma imkânı vermektedir. Böylece, çalışma dışı zamana "boş zaman kullanımı" tanımı getirilmiştir ve buna bağlı olarak "rekreasyon" kavramı ortaya çıkmıştır.

Rekreasyon; serbest zamanlar içinde yapılan, bireyin kendi isteği ile oluşan, fiziksel ve dūřünsel yōnden yenilenmeyi amaçlayan; toplumsal, ekonomik, kōltürel olanakları ve yaşadığı toplumun yapısı ile bağımlı olarak yapılan etkinlikler bütünüdür. Güç harcayarak canlanmak, yenilenmek bu sayede fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak yeniden hazır hale gelmektir (Koç,1995, Corbin, 1970).

YÖNTEM

Çalışmanın amacı; öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerini demografik özelliklerine göre ortaya koymaktır. Veri toplama aracı olarak Beard, ve Ragheb'in (1980) "boş zaman motivasyonu ölçeği" kullanılmıştır. Ankette toplam 44 ifade yer almaktadır. İfadelerin 12'si demografik sorulardan, 32'si boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerini tespit etmeye yarayan ifadelerden oluşmaktadır. Yerli ve yabancı bilimsel yazında yapılan incelemelerde söz konusu anketin araştırmacılar tarafından kabul gördüğü ve kullanıldığı (Ryan ve Glendon, 1998; Karlı vd., 2008; Yıng, ve Lily, 2007) anlaşılmaktadır. Çalışmanın evreni, Akdeniz Üniversitesi merkez yerleşke alanında bulunan birimlerinde görev yapan öğretim elemanları (n=1086) olarak belirlenmiştir. Anket çalışması sonucu kullanılabilir toplam 153 anket analize dahil edilmiştir. Çalışmadan elde edilecek olan verilerden akademik personelin boş zaman faaliyetlerine katılımlarında hangi faktörlerin rol oynadığını (sosyal, entelektüel, yetenek, itici-çekici özellikler vb.) ve cinsiyet, medeni durum, unvan gibi belirli demografik özelliklerin, faaliyetlere katılım üzerinde etkili olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ankette elde edilen verilerin yüzde ve frekans değerleri alınmış, bağımsız t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

BULGULAR

Ankette yer alan 32 ifadenin iç tutarlılığını ölçmek için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenilirlik analizi yapılırken Alpha modeli kullanılmıştır. Cronbach's Alpha sorular arası korelasyona bağlı uyum değeridir ve bu değer 0,70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilir (Sipahi, Yurtkoru, Çinko, 2010). Tablo 1'de görüldüğü üzere boş zaman motivasyonu ölçeğine ait tüm ifadelerin Cronbach Alpha katsayısı ,893 olarak belirlenmiştir. Bu değer kabul edilebilir düzeydedir.

Tablo 1. Güvenilirlik analiz sonuçları

	Cronbach's Alpha	n
Entelektüel Faktörler	,816	8
Sosyal Faktörler	,895	8
Yeterlilik/Uсталık Faktörleri	,861	8
İtici/Çekici Faktörler	,811	8
Boş Zaman Motivasyonu Ölçeği	,893	32

Boş zaman motivasyonu ölçeği boyutları arasında sosyal faktörlerin ,895 Crombach Alpha değeri ile boş zaman faaliyetlerine katılımlarda daha etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Boş zaman motivasyonu ölçeği ifadelerinin ortalamaları

İfadeler	Ortalama	Std. Sapma
Etrafımdaki Olaylardan Haberdar Olmak İçin	3,43	1,196
Merakımı Gidermek İçin	3,15	1,145
Yeni Fikirler Edinmek İçin	3,75	1,032
Kendim Hakkında Daha Fazla Bilgi Edinmek İçin	2,99	1,126
Bilgimi Artırmak İçin	3,81	1,157
Yeni Şeyler Keşfetmek İçin	3,71	1,047
Yaratıcı Olmak İçin	3,35	1,114
Hayal Gücümü Kullanmak İçin	3,11	1,105
Başkaları İle Arkadaşlık Kurmak İçin	2,96	1,202
Diğerleri İle Etkileşim Halinde Olmak İçin	3,18	1,237
Yakın Dostluklar Kurmak İçin	2,90	1,291
Yeni ve Farklı İnsanlarla Tanışmak İçin	2,92	1,308
Düşüncelerimi, Hislerimi ve Fiziksel Yeteneklerimi Ortaya Çıkarmak İçin	3,24	1,095
Sosyal Olarak Yetenekli ve Becerikli Olmak İçin	3,16	1,102
Ait Olma Hissi Elde Etmek İçin	2,35	1,195
Diğerlerinin Saygısını Kazanmak İçin	1,91	,966
Yeteneklerimi İspatlamak İçin	2,27	1,131
Yeteneklerimi Göstermede İyi Olmak İçin	2,31	1,189
Yeteneklerimi ve Becerilerimi Yapmayı Geliştirmek İçin	3,06	1,260
Aktif Olmak İçin	3,47	1,130
Fiziksel Beceri ve Yeteneklerimi Geliştirmek İçin	3,53	1,100
Fiziksel Şekli Korumak İçin	3,19	1,208
Fiziksel Yeteneklerimi Kullanmak İçin	3,24	1,165
Fiziksel Formumu Geliştirmek İçin	3,24	1,318
Hafflemek İçin	3,37	1,277
Bazen Yalnız Kalmayı Sevdiğim İçin	3,12	1,137
Fiziksel Olarak Rahatlamak İçin	3,74	1,035
Zihinsel Olarak Rahatlamak İçin	4,11	,834
Günlük Koşuşturmalardan Kaçınmak İçin	3,83	1,080
Dinlenmek İçin	4,07	,974
Stres ve Gerilimden Kaçınmak İçin	4,13	,950
Zamanımı Rutinlikten Çıkarmak İçin	3,99	1,041

Tablo 2 incelendiğinde “stres ve gerilimden kaçınmak için” ifadesi 4,13 ortalama ile en yüksek ortalama sahiptir. Öğretim elemanlarının yoğun iş hayatı

nın ortaya çıkardığı stres ve gerilimden kurtulmak için boş zaman faaliyetlerinde yer aldıkları söylenebilir. En düşük ortalamaya sahip olan ifade ise 1,91 ortalama ile **“diğerlerinin saygısını kazanmak için”** ifadesidir.

Tablo 3. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri

	Cinsiyet	n	%
	Erkek	92	68,6
	Kadın	61	31,4
	Yaş	n	%
	21-30 yaş	28	18,3
	31-40 yaş	65	42,5
	41 yaş ve üzeri	60	39,2
	Medeni Durum	n	%
	Evli	105	68,6
	Bekar	48	31,4
	Çocuk Sayısı	n	%
	Yok	48	31,4
	1	58	37,9
	2 ve üzeri	47	30,7
	Unvan	n	%
	Profesör Doktor	25	16,3
	Doçent Doktor	36	23,5
	Yardımcı Doçent Doktor	38	24,8
	Araştırma Görevlisi	33	21,6
	Öğretim Görevlisi	11	7,2
	Okutman	10	6,5
	Aylık Gelir	n	%
	1500-2000	32	20,9
	2001-2500	38	24,8
	2501-3000	44	28,8
	3001 ve üzeri	39	25,5
	Hizmet Yılı	n	%
	11 yıldan az	56	36,6
	11-15 yıl	47	30,7
	16 yıl ve üzeri	50	32,7
	Günlük Çalışma Süresi	n	%
	7 saatten az	31	20,3
	7-8 saat	83	54,2
	9 saat ve üzeri	39	25,5
	Toplam	153	100,0

Tablo 3'te katılımcıların sosyo-demografik özellikleri yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının % 68,6'sı erkek, % 31,4'ü kadınlardan oluşmaktadır. Ayrıca % 42,5'i 31-40 yaş grubunda, % 68,6'sı evli ve % 37,9'nun 1 çocuğı olduğu görülmektedir. %24,8'i Yardımcı Doçent Doktor, %28,8'i aylık 2501-3000TL arasında bir gelire sahiptir. Öğretim elemanlarının günlük çalışma süresi incelendiğinde %54,2'sinin 7-8 saat çalıştıkları tespit edilmiştir ve %36,6'sı 11 yıldan az hizmet yılı grubu içinde yer almaktadır.

Tablo 4. Unvan ve günlük ortalama boş zamana göre dağılım

	Boş Zamanım Yok	1 Saatten Az	1-5 Saat	6 Saat ve üzeri	Toplam
Profesör Doktor	1	6	18		25
	%4	%24	%72		%100
Doçent Doktor	3	9	18	6	36
	%8,3	%25	%50	%16,7	%100
Yrd. Doçent Dr.		7	31		38
		%18,4	%81,6		%100
Arş. Görevlisi	4	5	22	2	33
	%12,1	%15,2	%66,7	%6,1	%100
Öğr. Görevlisi		1	10		11
		%9,1	%90,9		%100
Okutman	1	1	8		10
	%10	%10	%80		%100
Toplam	9	29	107	8	153
	%5,9	%10,9	%69,9	%5,2	%100

Tablo 4'te görüldüğü üzere öğretim elemanlarının %69,9'nun sahip olduğu günlük ortalama boş zaman süresi 1-5 saat arasında olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Cinsiyet ve medeni duruma göre anlamlılık testi (T-Testi)

İfadeler	Ortalama		p	η^2
	Erkek	Kadın		
Bazen Yalnız Kalmayı Sevdiğim İçin	2,92	3,42	,008*	,047
	Evli	Bekâr		
Kendim Hakkında Daha Fazla Bilgi Edinmek İçin	2,85	3,29	,026*	,032
Yeni Şeyler Keşfetmek İçin	3,52	4,14	,000**	,076
Yaratıcı Olmak İçin	3,22	3,62	,032*	,027
Sosyal Olarak Yetenekli ve Becerikli Olmak İçin	2,98	3,56	,002**	,060
Fiziksel Beceri ve Yeteneklerimi Geliştirmek İçin	3,42	3,77	,048*	,021
Bazen Yalnız Kalmayı Sevdiğim İçin	3,00	3,39	,044*	,026
Günlük Koşuşturmalarından Kaçınmak İçin	3,72	4,06	,049*	,021

*p<0.05 **p<0.01

Cinsiyete ve medeni duruma göre öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerinde farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır ve yapılan bağımsız t-testi analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde "bazen yalnız kalmayı sevdiğim için" ifadesinde cinsiyete göre manidar bir farklılık olduğu söylenebilir. Kadınların erkeklere göre daha fazla yalnız kalmayı istediği söylenebilir (3,42). Öğretim elemanlarının cinsiyetlerinin boş zaman faaliyetlerine katılım nedenleri üzerindeki etkisini daha ayrıntılı belirleyebilmek için eta-kare (η^2) değerine bakılmıştır. Elde edilen eta-kare değeri etki büyüklük indekslerinden biri olan Cohen'nin (1988) "d" indeksi doğrultusunda

yorumlanmıştır. Cohen (1998) d'nin yorumu için belli kesme noktaları belirlemiştir: etki büyüklükleri $d = .02$ 'de "küçük", $d = .05$ 'te "orta" ve $d = .08$ olduğunda ise "büyük" olarak gruplanmıştır. Bu durumda, cinsiyet değişkeni açısından elde edilen eta-kare değeri ($\eta^2 = ,047$) göz önünde bulunduğunda, cinsiyet değişkeninin ğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenleri üzerinde "küçük" büyüklükte etkiye sahip olduğu grlmektedir.

"Kendim hakkında daha fazla bilgi edinmek için", "yeni şeyler keşfetmek için", "yaratıcı olmak için", "sosyal olarak yetenekli ve becerikli olmak için", "fiziksel beceri ve yeteneklerimi geliştirmek için", "bazen yalnız kalmayı sevdiğim için" ve "günlük koşuşturmalardan kaçınmak için" ifadelerinde medeni duruma göre manidar farklılık bulunmuştur. Bekr ğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılımlarında yeni şeyler keşfetme ve günlük koşuşturmalardan kaçınma nedenlerinin etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Yaşa göre anlamlılık testi

İfadeler	Ortalama					
	21-30	31-40	41+	F	p	η^2
Diğerleri ile Etkileşim Halinde Olmak İçin	3,10	3,47	2,82	3,82	,024*	,054
Yeni ve Farklı İnsanlarla Tanışmak İçin	3,28	3,12	2,51	4,04	,020*	,056
Sosyal Olarak Yetenekli ve Becerikli Olmak	3,60	3,24	2,86	4,07	,019*	,057
Zamanımı Rutinlikten ıkarmak İçin	4,03	4,21	3,71	3,24	,042*	,046
Yeni şeyler Keşfetmek İçin	4,07	3,83	3,33	5,25	,006*	,072

* $p < 0.05$

Tablo 7. Hizmet yılına göre anlamlılık testi

İfadeler	Ortalama					
	-11	11-15	16+	F	p	η^2
Stres ve Gerilimden Kaçınmak İçin	4,28	3,85	4,22	3,08	,049*	,039

* $p < 0.05$

Tablo 8. ocuk sayısına göre anlamlılık testi

İfadeler	Ortalama					
	Yok	1	2+	F	p	η^2
Kendim Hakkında Daha Fazla Bilgi Edinmek	3,33	3,00	2,65	3,89	,023*	,052
Hayal Gücümü Kullanmak İçin	3,45	3,06	2,86	3,25	,042*	,044
Sosyal Olarak Yetenekli ve Becerikli Olmak	3,41	3,18	2,78	3,53	,032*	,047
Fiziksel şeklimi Korumak İçin	3,47	3,20	2,78	3,55	,031*	,048
Bilgimi Artırmak İçin	3,87	4,05	3,39	3,89	,023*	,052
Yeni şeyler Keşfetmek İçin	4,10	3,71	3,26	7,20	,001**	,092
Fiziksel Beceri ve Yeteneklerimi Geliştirme	3,91	3,54	3,05	7,10	,001**	,091
Fiziksel Formumu Geliştirmek İçin	3,54	3,28	2,78	7,10	,027*	,050

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Tablo 9. Aylık gelire göre anlamlılık testi

İfadeler	Ortalama				F	p	η^2
	1500-2000	2001-2500	2501-3000	3001+			
Başkaları İle Arkadaşlık Kurmak İçin	3,00	3,21	3,18	2,43	3,72	,013*	,070
Diğerleri İle Etkileşim Halinde Olmak	3,43	3,42	3,45	2,43	7,13	,000**	,126
Yakın Dostluklar Kurmak İçin	2,84	3,26	3,20	2,25	5,51	,001**	,100
Yeni ve Farklı İnsanlarla Tanışmak İçin	3,15	3,07	3,22	2,25	5,01	,002**	,092
Kendini Ortaya Çıkarmak İçin	3,62	3,44	3,18	2,82	3,92	,010*	,073
Bazen Yalnız Kalmak İçin	3,25	2,76	3,47	2,97	3,17	,026*	,060
Diğerlerinin Saygısını Kazanmak İçin	1,81	1,84	2,72	1,66	3,19	,025*	,060

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Tablo 10. Günlük çalışma süresine göre anlamlılık testi

İfadeler	Ortalama			F	p	η^2
	-7	7-8	9+			
Yeni Şeyler Keşfetmek İçin	3,74	3,55	4,05	3,07	,049*	,039
Başkaları İle Arkadaşlık Kurmak İçin	2,93	2,77	3,38	3,58	,030*	,046
Yeni ve Farklı İnsanlarla Tanışmak İçin	3,00	2,69	3,35	3,55	,031*	,045
Fiziksel Beceri ve Yetenekleri Geliştirmek	3,12	3,53	3,87	4,09	,019*	,052

* $p < 0.05$

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerinin yaş, çocuk sayısı, aylık gelir, hizmet yılı ve günlük çalışma süresi, bağımsız değişkenlerine göre manidar bir farklılık gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda yaşa göre “diğerleri ile etkileşim halinde olmak için”, “yeni şeyler keşfetmek için”, “yeni ve farklı insanlarla tanışmak için”, “sosyal olarak yetenekli ve becerikli olmak için” ve zamanımı rutinlikten çıkarmak için” ifadelerinde manidar bir farklılık olduğu söylenebilir. Yaş grubu değişkenine ilişkin ortalamalar incelendiğinde 21-30 yaş grubunun ifadelere olan algılarının diğer yaş gruplarına göre daha olumlu olduğu söylenebilir. Zamanı rutinlikten çıkarma ve yeni şeyler keşfetme nedenleri 21-30 yaş grubu öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılımında etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca boş zaman faaliyetlerine katılım nedenleri ve hizmet yılı değişkeni arasında manidar bir farklılık saptandığı söylenebilir. 11 yıldan az hizmette bulunmuş öğretim elemanlarının “stres ve gerilimden kaçınma” nedenindeki algıları diğer hizmet yılı grupları içerisinde yer alan öğretim elemanlarına göre daha olumludur.

Sahip olunan çocuk sayısına göre “kendim hakkında daha fazla bilgi edinmek için”, “bilgimi artırmak için”, “yeni şeyler keşfetmek için”, “hayal gücümü kullanmak için”, “sosyal olarak yetenekli ve becerikli olmak için”, “fiziksel beceri

ve yeteneklerimi geliştirmek için", "fiziksel şeklimi korumak için", "fiziksel formumu geliştirmek için" nedenlerinin manidar bir farklılık gösterdiği belirtilebilir. Çocuğu olmayan öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenleri çeşitlenmektedir.

Boş zaman faaliyetlerine katılım nedenleri aylık gelir değişkenine göre farklılık göstermektedir. Tablo 9'da görüldüğu üzere "başkaları ile arkadaşlık kurmak için", "diğerleri ile etkileşim halinde olmak için", "yakın dostluklar kurmak için", "yeni ve farklı insanlarla tanışmak için", "kendini ortaya çıkarmak için", "bazen yalnız kalmayı sevdiğim için" ve "diğerlerinin saygısını kazanmak için" nedenleri ve aylık gelir değişkeni arasında manidar bir farklılık tespit edildiği söylenebilir. 3001 ve üzeri aylık gelire sahip olan öğretim elemanlarının nedenler üzerindeki algılarının diğer aylık gelir grubunda olan öğretim elemanlarına göre daha olumsuz olduğu söylenebilir.

Öğretim elemanlarının günlük çalışma sürelerinin boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerini belirlemede etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekteştirilen Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 10'da yer almaktadır. Tablo 10 incelendiğinde 9 saat ve üzeri çalışma süresine sahip olan öğretim elemanlarının "yeni şeyler keşfetmek için", "başkaları ile arkadaşlık kurmak için", "yeni ve farklı insanlarla tanışmak için" ve "fiziksel beceri ve yetenekleri geliştirmek için" nedenleri üzerindeki algılarının daha olumlu olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüz toplumlarında meydana gelen hızlı ve belirgin değişimler boş zamanların önemini artırarak insanların boş zamanlarını değerlendirme nedenlerini biçimlendirmiştir. Bu değişiklikler arasında demografik, sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerden bahsedebiliriz. Bu araştırmada da Akdeniz Üniversitesi merkez yerleşe birimlerinde yer alan öğretim elemanlarının demografik özellikleri göz önünde bulundurularak boş zaman faaliyetlerine katılım nedenleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmaya göre öğretim elemanlarını boş zaman faaliyetlerine yönlendiren nedenler arasında zihinsel olarak rahatlama (4,11), dinlenme (4,07), stres ve gerilimden kaçınma (4,13) gibi itici ve çekici faktörlerin önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca, öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerini gerçekteştirirken diğerlerinin saygısını kazanma (1,91) ve yeteneklerini ispatlama (2,27) kaygısı içinde olmadıkları söylenebilir. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının çoğunluğunun erkek (% 68,6), 31-40 yaş arasında (% 42,5), evli (% 68,6), yardımcı doçent doktor unvanına sahip (%24,8), 2501-3000 TL aylık gelir (%28,8), 1 çocuk sahibi (%37,9) oldukları ve günde yaklaşık 7-8

saat çalıştıkları (% 54,2) ve 11 yıldan az akademik personel olarak görev yaptıkları belirlenmiştir. Cinsiyete göre öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerinde farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız t-testi sonucuna göre kadınlar erkeklere göre bir boş zaman faaliyeti olarak yalnız kalmayı tercih etmektedirler. Bekâr öğretim elemanlarının evli olanlara göre boş zaman faaliyetlerinde, kendileri hakkında daha fazla bilgi edinme, yeni şeyler keşfetme, yaratıcı olma, sosyal olarak yetenekli ve becerikli olma, günlük koşuşturmalardan kaçınma gibi nedenlerden dolayı katıldıkları tespit edilmiştir. Diğerleri ile etkileşim halinde olma, yeni ve farklı insanlarla tanışma, sosyal olarak yetenekli ve becerikli olma, zamanı rutinlikten çıkarma, yeni şeyler keşfetme nedenleri, 21-30 yaş grubuna dahil olan öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenleri arasında yer almaktadır. Stres ve gerilimden kaçınma nedeninin 11 yıldan az hizmet yılı süresine sahip olan öğretim elemanları için daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Bulgulara göre çocuğu olmayan öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım sebepleri arasında kendilerini tanıma, keşfetme ve bilgi edinme nedenleri bulunmuştur. 3000 TL üzeri gelire sahip öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılımlarında sosyal nedenlerin etkisinin az olduğu görülmüştür. 9 saat ve üzeri çalışan öğretim elemanlarını boş zaman faaliyetlerine yönlendiren nedenler arasında yeni şeyler keşfetme, başkaları ile arkadaşlık kurma, yeni ve farklı insanlarla tanışma ve fiziksel beceri ve yeteneklerini geliştirmenin yer aldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerinin demografik özelliklere göre çeşitlendiği söylenebilir. Boş zaman faaliyetlerine katılım amaçlarının zihinsel olarak rahatlama, dinlenme, stres ve gerilimden kaçınma olduğu göz önünde bulundurulacak olursa öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılımlarının teşvik edilmesi ve bununla birlikte boş zaman faaliyetlerinin ilgi alanlarına yönelik olarak çeşitlendirilmesi, motivasyonlarını ve çalışma verimliliklerini artırabileceği söylenebilir.

Demografik değişkenler göz önünde bulundurularak öğretim elemanlarının boş zaman faaliyetlerine katılım nedenlerini tespit etmeyi amaçlayan bu araştırmanın bulguları Akdeniz Üniversitesi merkez kampus birimlerinde görev yapan öğretim elemanlarıyla sınırlıdır. Daha kapsamlı bir genelleme yapabilmek için araştırmanın varsayımlarının daha geniş kitleler üzerinde test edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan, N., (1961). *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri*. Ankara. A.Ü. Yayınları.
- Ardalan, F. (1978). Leisure activities in Iran: A summary report, *Cultures*, 5(1): 133-149.
- Arslantürk, Z. ve Amman, M.T. (2000). *Sosyoloji, Kavramlar-Kurumlar-Süreçler-Teoriler*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aytaç, Ö., (1994). Modern Toplumda Boş Zaman Olgusu”, *Dünyada ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Değişmeler, I. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Sosyoloji Derneği Yayınları*, Ankara, Cilt I (Kasım).
- Bauman, Z., (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*. Çev. Ü. Öktem, İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Beard, J. G. ve Ragheb, M. G. (1980). Measurement leisure satisfaction, *Journal of Leisure Research*, 12(1): 20-33.
- Blanchard, K. (1991). Sport, leisure, and identity: Reinventing Lao culture in middle Tennessee. *Play and Culture*, 4(2), 169-184.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. Hillsdale, NJ: Lawrence Elbaum Associates.
- Coleman, D. (1993). Leisure based social support, leisure dispositions and health, *Journal of Leisure Research*, 25(4): 350-361.
- Coleman, D. ve Iso-Ahola, S.E. (1993). Leisure and health: The role of social support and self-determination, *Journal of Leisure Research*, 25: 111-128.
- Corbin, H., (1970). *Recreation Leadership*. New York: Prentice-Hall Inc.
- Demiray, U., (1987). *Açıköğretim Fakültesi Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dumazedier, J., (1999) “Leisure”, *International Encyclopedia of Social Science*, V:9, New York, 1968’den aktaran Suat Karaküçük, *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*, Üçüncü Baskı, Ankara, Bağırhan Yayımevi.
- Edwards, E. (2003). Bodies in motion: Contemplating work, leisure, and late capitalism in Japanese fitness clubs, *Anthropological Quarterly*, 76(1): 165-176.
- Farrer, G.L. (2004). The Chinese social dance party in Tokyo: Identity and status in an immigrant leisure subculture, *Journal of Contemporary Ethnography*, 33(6): 651-674.
- Johnson, J. (2001). Taking it like a man: Re-examining the power structure in sport initiations, *Culture and Tradition*, 23: 10-31.
- Just, P. (1980). Time and leisure in the elaboration of culture, *Journal of Anthropological Research*, 36(1): 105-115.
- Karlı, Ü., Polat, E. vd. (2008). Serbest Zaman Tatmin Ölçeği’nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması, *Spor Bilimleri Dergisi*, 19(2): 80-91.
- Kılbaş, Ş., (1994). *Rekreasyon, Boş Zamanı Değerlendirme*. Ankara: NOBEL Yayın Dağıtım.
- Koç, H. (1995). Herkes İçin Turizm. *Türkiye’de 19. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu*, Alanya.
- Kraus R. (2008). *Recreation and Leisure in Modern Society*, 8nd edt, Sudbury, MA., Jones ve Bartlett, 23.
- Mead, M. (1960). Work, leisure, and creativity, *Daedalus*, 89(1): 13-23.
- Mahoney, J.L. ve Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behaviour: The role of structure and social context, *Journal of Adolescence*, 23: 113-127.

- O'Sullivan, E. (1991). *Marketing For Parks, Recreation and Leisure*. Chelsea: Venture Publishing, State College.
- Potuoglu-Cook, O. (2006). Beyond the glitter: Belly dance and neoliberal gentrification in Istanbul, *Cultural Anthropology*, 21(4): 633-660.
- Ray, J., ve Ray, R.G. (1995). *Social relations and leisure activities in underground coal mines of northern Appalachia*, *Tennessee Anthropologist*, 20(1): 18-34.
- Ryan, C., ve Glendon, I. (1998). Application of Leisure Motivations Scale to Tourism, *Annals of Tourism Research*, 25(1): 169-184.
- Selberg, T. (1998). Use of television in everyday life: Ritualisation and everyday culture, *Lore and Language*, 16(1/2): 104-114.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E.S., Çinko, M. (2010). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. İstanbul.
- Sorek, T. (2003). Arab football in Israel as an 'integrative enclave'. *Ethnic and Racial Studies*, 26(3): 422-450.
- Tezcan M. (1982). *Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi*. Ankara: A.Ü Yayını.
- Tezcan, M., (1993). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Yayınları.
- Tinsley, H.E.A. ve Eldredge, B.D. (1995). Psychological benefits of leisure participation: A taxonomy of leisure activities based on their need-gratifying properties, *Journal of Counselling Psychology*, 42(2): 123-132.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management*. Londra: Routledge.
- Ying, J., Shui, L. Vd. (2007). The Relationship Between Extraversion and Leisure Motivation: Evidence from fitness Center Participation, *Social Behavior and Personality*, 35(10): 1317-1322.
- Yodanis, C. (2006). A place in town: Doing class in a coffee shop, *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(3): 341-366.

Tıp Eğitiminin Son Dönemindeki Öğrencilerin Mesleki Beklentileri ve Kaygı Durumları

Gölnur SARUHAN

T.C. Adnan Menderes Üniversitesi,
Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
E-posta: gultnurderin@yahoo.com

Pınar OKYAY

T.C. Adnan Menderes Üniversitesi,
Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
E-posta: pinarokyay@adu.edu.tr

Çığdem DEREBOY

T.C. Adnan Menderes Üniversitesi,
Tıp Fakóltesi Psikiyatri Anabilim Dalı
E-posta: gultnurderin@yahoo.com

Erdal BEŞER

T.C. Adnan Menderes Üniversitesi,
Tıp Fakóltesi Psikiyatri Anabilim Dalı
E-posta: gultnurderin@yahoo.com

ÖZ

Çok uzun ve zorlu bir yol olan tıp eğitimin son dönemlerinde, çalışmaya hayatına atılmak üzere olan öğrenciler birçok sorun ve sıkıntıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu çalışma tıp fakóltesi son sınıf öğrencilerinin mesleki beklentilerini, kaygı düzeylerini ve ilişkili etmenleri ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. 61 son sınıf öğrencisinden ulaşılabilen 49 (%80,3) öğrenciyeye 10 soruluk mesleki yeterlilik ve beklenti anketi ile 20 soruluk Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği 2 (State-Trait Anxiety Inventory – STAI TX-2) uygulanmıştır. İstatistiki analizler SPSS 17.0 programında yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizi yapılıp, istatistik test olarak ort±ss, ki-kare testleri kullanılmıştır. Öğrencilerin %75,5'inde orta düzeyde sürekli kaygı (anksiyete) saptanmıştır. Öğrencilerin bu kaygıların altında başlıca sebep olarak uzmanlık sınavı ve mecburi hizmet gelmektedir. Öğrencilerin anksiyete skorları erkeklerde ve mecburi hizmet kaygısı olanlarda daha yüksek saptanmıştır (sırasıyla $p=0.042$, $p=0.009$). Tıp fakóltesi son sınıf öğrencileri mezun olduktan sonraki dönemde yaşanacak belirsizlikler nedeniyle kaygı taşımaktadırlar. Türkiye'de uzman olma gerekliliğinin düşünölmesi ve öğrencilerin mecburi hizmet korkusu nedeniyle uzmanlık sınavına daha fazla ağırlık vermesi mevcut anksiyetenin daha da artmasına neden olmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kaygı, öğrenciler, tıp, üniversiteler.

GİRİŞ

Kaygı (anksiyete), bireyin kendisini güvensiz hissettiği durumlar karşısında hissettiği endişe, kararsızlık, karmaşa, korku, kötümserlik ve umutsuzluk olarak tanımlanırken, bireyi fiziksel, duygusal ve sosyal yönlerden olumsuz yönde etkilemektedir (Sarason, 1988).

Ülkemizde öğrencilerin kaygıları üniversiteye girmeden başlamakta, üniversite hayatı boyunca derslerin yoğunluğu, öğrenimin gördüğü şehir, sosyoekonomik düzey, üniversite ortamındaki ilişkiler, barınma sorunu gibi birçok faktör öğrencilerin kaygılarını arttırmaktadır. Okul hayatının son dönemlerinde ise üniversite öğrencilerinde, kaygı daha da artmakta ve gelecek kaygısı baş göstermeye başlamaktadır (Dursun ve Aytaç, 2009). Erdur-Baker ve Bıçak (2004) tarafından üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada üniversite öğrencilerinin en önemli problemlerinin “gelecek kaygısı” olduğu saptanmıştır.

Hafif/orta düzey kaygı öğrencilerin yaratıcılığını ve gelişmesini artırırken, yüksek düzey kaygı öğrencinin dikkat, yoğunlaşma ve öğrenmesini azaltmakta, hata yapma oranını artırıp, insan ilişkilerinde bozulma ve iş veriminde azalmaya yol açmaktadır (Lee ve Graham, 2001). Musch ve Broder'e (1999) göre ılımlı düzeydeki sınav kaygısı akademik başarıyı artırırken yüksek düzeydeki kaygı başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir. İlköğretimden itibaren öğrencilerden sürekli yüksek akademik beklentilerin olması öğrenciler üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Yapılan bir çalışmada temel eğitim ve orta öğretimde bulunan öğrencilerin yaklaşık % 18'inin akademik başarılarının, bu yüksek kaygı düzeylerinden olumsuz yönde etkilendiği saptanmıştır (Baltaş, 2002).

Eğitim süresinin yoğunluğu, zorluğu ve öğrenciye yüklediği insan hayatı sorumluluğu nedeniyle tıp fakültesi öğrencilerinin kaygılarının yüksek olduğunu ve tıp fakültesi öğrencilerinin diğer fakültelerin öğrencilerine göre daha yüksek psikiyatrik hastalıklara sahip olduklarını tahmin etmek zor olmamaktadır (Kırkpınar vd., 1997). Kavakçı ve arkadaşlarının (2011) yaptığı çalışma da tıp fakültesi öğrencilerinde sınav kaygısının yüksek olduğunu destekler niteliktedir.

Bu çalışma Adnan Menderes Üniversitesi tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin mezuniyetlerine sadece birkaç ay kalmışken meslek hayatına yönelik beklentilerini saptamak, kaygı durumlarını ve bunlarla ilişkili etmenleri ortaya koymak için yapılmıştır.

YÖNTEM

Çalışma 2011 Haziran ayında Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi son sınıf öğrencilerinde gerçekleştirilen tanımlayıcı bir çalışmadır. Veri toplama aracı olarak öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ile mesleki beklentileri, kaygı durumları ve kaygılarının nedenlerinin sorulduğu kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan 10 soruluk bir anket ile 20 soruluk Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği 2 (State-Trait Anxiety Inventory – STAI TX-2) uygulanmıştır. Çalışma gönüllük esasına dayalı olarak, sözlü onam verenlere uygulanmıştır. 61 kişilik sınıftan 49 kişi çalışmaya katılmayı kabul etmiştir, çalışmaya katılım oranı %80,3'dür. Anketler öğrencilere toplu halde uygulanmış üzerine isim yazmamaları istenmiştir.

STAI TX-2; Spielberger ve arkadaşları tarafından sürekli kaygı düzeyini ölçmek için geliştirilmiştir (Spielberger vd 1970). Bireyin içinde bulunduğu mevcut durumdan bağımsız olarak genelde kendini nasıl hissettiğini belirlemeyi hedeflemektedir. 1974-77 yıllarında Türkçeye uyarlanarak, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Öner ve Le Compte tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda ölçeğin güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0.83-0.87 arasında bulunmuştur. Bu çalışmada ise Cronbach's Alpha 0.87 olarak hesaplanmıştır. Ölçek Likert tipinde olup 1="hemen hiçbir zaman", 2="bazen", 3="çok zaman", 4="hemen her zaman" şeklinde tanımlanmıştır. Ölçekte doğrudan ifadeler olumsuz duyguları, tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları ifade etmektedir. 1, 6, 7, 10, 13, 16, 19. sorular tersine dönmüş ifadeler içermektedir. Kaygı puanı (anksiyete skoru) hesaplanırken doğrudan ve tersine dönmüş ifadelerin ayrı ayrı toplam ağırlıkları bulunduktan sonra doğrudan ifadeler için elde edilen toplam ağırlık puanından ters ifadelerin toplam ağırlık puanı çıkarılır ve bu sayıya önceden saptanmış ve değişmeyen bir değer olan "35" sayısı eklenir. En son elde edilen değer bireyin kaygı puanıdır (Öner, Le Compte 1983). Ölçekte hesaplanan puana göre 20-39 düşük, 40-59 orta, 60-80 yüksek anksiyete skoru olarak belirlenmiştir (Sesti 2000).

Sonuçlar, SPSS 17.0 programında değerlendirilmiş, çalışmanın istatistiksel analizlerinde; tanımlayıcı analizlerin sonuçları ortalama±standart sapma ve yüzde olarak belirtilmiş, analitik değerlendirmelerde ki-kare testi kullanılmıştır.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI:

Çalışmaya katılanların %34,7'si kadın, %65,3'ü erkek olup, yaş ortalamaları 24,22±0,82 saptanmıştır. Öğrencilerin %77,6'sı TUS'ta (Tıpta Uzmanlık Sınavı)

başarılı olmayı hedeflerken bunların %42,1'i ilk TUS, %44,7'si ikinci TUS'ta başarılı olmayı planladıklarını belirtmişlerdir (tablo 1).

Öğrencilere mezun olduktan sonraki dönemde planları sorulduğunda %32,7'si pratisyenlik/aile hekimliği yapmayı düşündüklerini, %65,3'ü uzmanlık eğitimi yapmayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %10,2'si okulda aldıkları eğitimin mesleki açıdan yetersiz olduğunu düşünmektedirler.

Öğrencilere mecburi hizmetle ilgili düşünceleri sorulduğunda %38,8'i doğru bir uygulama olmadığını, %53,1'i gerekli bazı düzenlemeler yapılarak uygulanmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin %93,9'unun mecburi hizmetle ilgili kaygıları olduğu saptanmıştır. Bu kaygıların başında %86,9 işyeri şartlarının kötü olması, %32,6 kalacak yer sorunu, %30,4 kültür farklılıkları gelmektedir.

Öğrencilere uygulanan Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği STAI TX-2 skor ortalaması 51,22±9,14 saptanmıştır. Yine STAI TX-2'ye göre öğrencilerin %2,0'sinin kaygı düzeyi hafif, %75,5'inin orta, %22,4'ünün yüksek saptanmıştır.=

Tablo 1. Tıp fakültesi son sınıf öğrencilerin mesleki beklentileri ve düşünceleri

	Özellikler	Kadın		Erkek		Toplam	
		Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
TUS hedefiniz var mı?	Evet	15	88,2	23	71,9	38	77,6
	Hayır	2	11,8	9	28,1	11	22,4
Mezun olduktan sonraki dönemde planlarınız nelerdir?	Pratisyen/Aile Hekimi olarak çalışmak	5	29,4	11	34,4		
	Uzmanlık eğitimi yapmak	12	70,6	20			
	Diğer	-	-	1	3,1		
Çalışma hayatına başlarken mesleki yeterliliğinizi nasıl buluyorsunuz?	Yetersiz	1	5,9	4	12,5	5	10,2
	Yeterli	16	94,1	28	87,5	44	89,8
Mecburi hizmet hakkındaki düşüncelerinizin nelerdir?	Doğru buluyorum	-		4	12,5	4	8,1
	Düzenlemeler yapılarak uygulanmalı	8	47,1	18	56,3	26	53,1
	Doğru bulmuyorum	9	52,9	10	31,2	19	38,8
Mecburi hizmetle ilgili kaygılarınız var mı?	Evet	17	100	29	90,6	46	93,9
	Hayır	-	-	3	9,4	3	6,1

Öğrencilerin kaygı durumları cinsiyetlerine göre değerlendirildiğinde erkeklerin kaygı skorlarının daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu

saptanmıştır ($p=0,042$) (tablo 2). Öğrencilerin anksiyete skorları, mecburi hizmetle ilgili kaygı durumları ile karşılaştırıldığında aralarında anlamlı ilişki saptanmıştır ($p=0,009$).

Tablo 2. Tıp fakültesi öğrencilerinin cinsiyete göre kaygı durumları

Öğrencilerin kaygı durumları	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)	Sayı (n)	Yüzde (%)
Düşük düzey kaygı	-	-	1	3,1	1	2,0
Orta düzey kaygı	16	94,1	21	65,6	37	75,5
Yüksek düzey kaygı	1	5,9	10	31,3	11	22,4

SONUÇ

Çalışmada STAI TX-2'ye göre elde edilen sonuçlar göstermiştir ki tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin %75,5'inde orta düzeyde, %22,4'ünde yüksek düzeyde sürekli anksiyete mevcuttur. STAI TX-2 kullanılarak yapılan diğer çalışmalarda da tıp fakültesi öğrencilerinde anksiyete skorları yüksek saptanmıştır (Aktekin vd 2001; Yeniçeri vd 2007). Ancak yapılan bazı çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada anksiyete skoru erkeklerde daha yüksek saptanmış ve istatistiksel olarak bu fark anlamlı bulunmuştur. (Ocaktan vd 2002; Kaya ve Varol 2004; Yeniçeri vd 2007; Akmaz ve Ceyhan 2009; Kavakçı vd 2011)

Bu çalışma tıp fakültesi öğrencilerindeki yüksek kaygı skorlarının mecburi hizmetle ilgili boyutunu göstermek açısından değerlidir. Tıp fakültesinden pratisyen hekim olarak mezun olduktan sonra mecburi hizmet yükümlülüğünün olması ve genel olarak uzman olmak gerekliliğine inanılması öğrencileri TUS'u kazanmaya zorlamaktadır. Fakat bu durum oldukça yoğun ve zor bir eğitim olan tıp fakültesi eğitimini öğrencilerde kaygı düzeyini arttırarak daha da stresli bir hale getirmektedir. Öğrencilerin %93,9'unun mecburi hizmetle ilgili kaygılarının olması bu konunun değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Mecburi hizmetle ilgili kaygılara bakıldığında ise ilk sırada çalışma şartlarının kötü olması (%86,9) gelmektedir. Mesleki açıdan fakültede aldıkları eğitimi değerlendirmeleri istendiğinde ise sadece %10,2'si yetersiz bulduklarını belirtmiştir. Bu da kaygılarının mesleki yetersizlikle açıklanamayacağını göstermektedir.

DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada tıp fakültesi öğrencilerinde aksiyete skorlarının yüksek çıkmasının mecburi hizmetle olan ilişkisi göz önüne alındığında, tıp fakültesi mezuniyetinden sonra uzmanlık ve yan dal uzmanlığından sonra da mecburi hizmet yükümlülüğü olduğu için kaygının ileri dönemlerde daha artacağı düşünülmekte, bu konular üzerinde çalışmalar yapmanın insan hayatının emanet edildiği doktorların kaygı durumlarını ve bunun performansları üzerine etkisini saptamak açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktekin M, Karaman T, Şenol YY, Erdem Ş, Erengin H, Akaydın M. (2001). Anxiety Depression And Stressful Life Events Among Medical Students; A Prospective Study İn Antalya, Turkey. *Medical Education*, 35: 12-17.
- Baltaş A. (2002). *Öğrenmede ve Snavlarda Üstün Başarı*. Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Dursun S, Aytaç S. (2009). Üniversite Öğrencileri Arasında İşsizlik Kaygısı, *U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1): 71-84.
- Erdur-Baker Ö, Bıçak B. (2004). Üniversite öğrencilerinin psikolojik sorunları. XIII.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Malatya.
- Gül Akmaz M, Ceyhan N.(2009). Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Kaygı Nedenleri, Tokat Örneği, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 1: 131-147.
- Kavakçı Ö, Güler A, Çetinkaya S. (2011). Sınav Kaygısı ve İlişkili Psikiyatrik Belirtiler, *Klinik Psikiyatri*, 14:7-16.
- Kaya M, Varol K.(2004). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Kaygı Nedenleri, Samsun Örneği, *Ondokuz Mayıs İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17:31-63.
- Kırkpınar İ, Özer H, Coşkun İ ve ark.(1997). Erzurum'daki üniversite öğrencilerinde CIDI/DSM-III-R ruhsal bozukluklarının yaşam boyu ve 12 aylık yaygınlığı, *3P Dergisi*, 5:253-266.
- Lee J, Graham A. (2001). V Student's perception of medical school stress and their evaluation of a wellness elective, *Medical Education*, 35:652-659.
- Musch J, Broder A. (1999). Test Anxiety versus Academic Skills: A comparison of two alternative models for predicting performance in a statistics exam, *Br J Educ Psychol*, 69:105-116.
- Ocaktan ME, Keklik A, Çöl M.(2002). Abidinpaşa Sağlık Grup Başkanlığı'na Bağlı Sağlık Ocaklarında Çalışan Sağlık Personelinde Spielberger Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyi, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 55:21-28.
- Öner N, Le Compte A. (1983). *Sürekli Durumluk / Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Sarason, I.G. (1988). Anxiety, Self-Preoccupation And Attention, *Anxiety Research*, 1:3-7.
- Sesti AM (2000). State-Trait Anxiety Inventory in Medication, *Clinical Trials. QoL Newsletter*, 25:15-16.
- Spielberger C.D, Gorsuch R.L, Lushene R.E (1970). *Manual for State and Anxiety Inventory*. Palo Alto, California: Consulting Psychologist Pres.
- Yeniçeri N, Mevsim V, Özçakar N, Özcan S, Güldal D, Başak O.(2007). Tıp eğitimi son sınıf öğrencilerinin gelecek meslek yaşamları ile ilgili yaşadıkları anksiyete ile sürekli anksiyetenin karşılaştırılması, *DEU Tıp Fakültesi Dergisi* 21(1):19-24.

Rekreasyon Faaliyetleri Kapsamında Liderlik Davranışları İle Rekreasyon Faaliyetlerine Katılım İlişkisi: İstanbul İlinde Bir Uygulama

Umut Davut BAŞOĞLU,
E-posta:umutbasoglu@gmail.com

Turgay BİÇER,
T. C. Marmara Üniversitesi,
BESYO Spor Yönetimi Bölümü
E-posta: turgay@turgaybicer.com

ÖZ

Bu çalışmada rekreasyon kavramı ve rekreasyon liderliği kavramları üzerinde durularak antrenörlerin sergilemekte olduğu dönüşümsel rekreasyon liderliği ile yönetsel rekreasyon liderliğinin davranışlarının yerel halkın rekreasyon faaliyetlerine katılım düzeyleri üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu amaçla Bahçelievler Belediyesine ait spor salonlarından istifade eden 237 adet katılımcıdan toplanan veriler değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Sonuçlar, antrenörlerin sergilemekte olduğu yönetsel liderlik davranışının yerel halkın rekreasyon faaliyetlerine katılım seviyesi üzerindeki etkilerini ortaya koyarak ilgili literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyon, Liderlik, Rekreasyon liderliği.

GİRİŞ

Sanayi devriminden günümüze, insanoğlunun yaşam tarzı büyük bir değişim göstermektedir. Bu değişimin beraberinde getirdiği yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı ve çevresel etkilerden olumsuz etkilenen bireylerin, bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmeleri veya devam ettirmeleri önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza ık-makta; bu ihtiyaç da modern toplumlarda rekreasyon başlığı altındaki faaliyetler ile karşılanmaktadır. Rekreasyon; bireylerin sanayi toplumunun bu olumsuz etkilerini bertaraf ederek, zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan –serbest– zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak, bireysel veya takım şeklinde yaptđı ve aynı zamanda bir tatminde sağladığı etkinlikler olarak tanımlanmakta olup bu haliyle ağdaş toplumların gittike yaygınlaşan, etkin bir yaşam biçimi ve kültür öğesi durumuna gelmektedir (Erkan, 1975). Rekreasyon faaliyetlerinin toplum yaşantısıyla bütünleşmesi, rekreasyon faaliyetlerine dahil olacak bireylerin serbest zamanlarını etkin bir şekilde değerlendirebilmelerinde onlara yol gösterecek liderler şeklinde yeni bir ihtiyaın ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu ihtiyaa da rekreasyon liderleri olarak koç ve antrenörler rekreasyon liderleri olarak cevap vermektedir.

Mevcut yazın incelendiğinde rekreasyon liderliğinin nispeten yeni bir kavram olduğu görülmektedir. Rekreasyon liderliği, rekreatif faaliyetler ile ilgili alanlardaki

liderlik faaliyetlerini içeren özgün bir liderlik yaklaşımını ifade etmektedir (Huang, 2004). Rekreasyon liderlerinin temel rolü, rekreasyon faaliyetlerine katılımı ve bu katılımın devamlılığını sağlamak ve katılımcıların günlük hayatın olumsuz etkilerinden kurtulmaları ve kendilerini geliştirmeleri yönünde kılavuzluk etmektir. dolayısıyla rekreasyon kavramı ve rekreasyon liderliğinin incelenmekte olduğu bu çalışmada; sanayi toplumunun değişen dinamikleri de dikkate alınarak rekreasyon liderliği ile rekreasyon faaliyetlerine katılım seviyeleri arasındaki ilişkinin ortaya konarak ilgili literatüre katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Bu amaçla İstanbul İli Bahçelievler Belediyesi'ne bağlı spor komplekslerinde rekreasyon faaliyetine katılan bireyler üzerinde saha çalışması gerçekleştirilmiş, katılımcılardan sağlanan 237 anket istatistiksel değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

KURAMSAL ALTYAPI

Rekreasyon Kavramı

Rekreasyon; yenilenme, yeniden yaratılma veya yeniden yapılanma anlamına gelen Latince "recreatio" kelimesinden gelmektedir. Türkçe karşılığı yaygın bir şekilde serbest zamanları değerlendirme olarak kullanılmaktadır. Bu ise, bireylerin ya da toplumsal kümelerin serbest zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici etkinlikler anlamı taşımaktadır (Kılbaş, 2004).

Rekreasyon Türkçe karşılığı yaygın bir şekilde "serbest zamanı değerlendirmek" olarak kullanılmaktadır. Rekreasyonun, yeniden yaratma anlamındaki klâsik yaklaşımına göre; rekreasyon kişiyi zorunlu iş etkinliklerinden sonra yenileyen, dinlendiren ve gönüllü olarak yapılan faaliyetler olarak tanımlamaktadır. Serbest zamanı değerlendirme, insanın yaşam felsefesiyle yakından ilgilidir.

Beyer'e göre rekreasyon, kişiyi hayata bağlayan dinlendirici, eğlendirici, meşgul edici veya zevk verici olay ve eylemleri yapmak veya bu etkinliklere katılmak suretiyle ruhen ve bedenen bir canlılığı elde etmektir, Beyer (1987). Bir başka tanımlamada ise, rekreasyon, bireyin mesleki, ailevi, toplumsal ödevlerini yerine getirdikten sonra, bağımsız iradesiyle seçebileceği bir seri dinlenme, eğlenme, bilgi ve becerilerini artırma ve kendini yenileme uğraşlarına katılması olarak açıklanmaktadır (Gökmen, 1985).

Corbin (1970) rekreasyon'u; yeniden tazeleme, yeniden biçimlendirme, yeniden atma, yeniden güçlendirme, yeniden gençlik ve dinçlik kazandırma ile yeni bir ruh ve beden geliştirme, değerlendirme, eğitim alanında yeni görülmekle birlikte, kökleri insanın akıl, duygu ve toplumsal durumlarında daha derin olarak görülmektedir.

Çoğu modern rekreasyon tariflerinin ise şu üç kategoriden birisine uyduğunu görmekteyiz:

1. Rekreasyon, belirli şartlar altında veya belirli motivasyonlarla yapılan bir aktivite olarak görülmektedir.

2. Rekreasyon, verilen bir beklenti demetiyle belirli tip aktivitelere katılırken, kişinin içinde olan şeylerin gelişimi veya ifadesi olarak gürülmektedir.
3. Rekreasyon, sosyal bir kurum, bir bilgi gürdesi veya profesyonel bir alan olarak anlaşılmaktadır (Kraus, 1971).

Modern anlamda bir sosyal kurum, bilgiler topluluğu ve profesyonel bir çalışma alanı olarak rekreasyon; işten bağımsız, bireyin çeşitli sosyal ve kişisel ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir yaşam aracıdır. Bu yaklaşımla rekreasyon, en yaygın olarak, insanların gürüllü olarak serbest zamanlarında katıldıkları ve kişisel olarak doyum sağladıkları aktiviteler olarak tanımlanabilir (Nahavandi, 1997).

Rekreasyona duyulan ihtiyaç, rekreasyon faaliyetlerin kişisel ve toplumsal olarak sağladığı faydalardan ileri gelmektedir. Kişisel yünden; fiziki sağlık gelişiminin yaratılması, ruh sağlığı kazandırılması, insanı sosyalleştirmesi, yaratıcılık, kişisel beceri ve yeteneğini geliştirmesi, çalışma başarısı ve iş verimine etkisi, ekonomik hareketlilik, insanı mutlu etmesi, toplumsal yünden ise; toplumsal dayanışma ve bütünüleşmeyi sağlaması ve demokratik toplum yaratılması, rekreasyona duyulan ihtiyacın nedenlerinden bazılarını oluşturmaktadır (Erkan, 1975).

Rekreasyonun, yeniden yaratma anlamındaki klâsik yaklaşımına göre; rekreasyon, kişiyi zorunlu iş ve etkinliklerinden sonra yenileyen, dinlendiren ve gürüllü olarak yapılan faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Kraus, 1998; Mechikoff, 1998). Bu tanıma göre insan, normal işi dışında ve farklı bir ortam içerisinde serbest zamanını isteyerek katıldığı etkinliklerle değerlendirmek suretiyle, bu etkinliklerden kazandığı davranışlarla yenilenmektedir. İnsan hayatında süregelen tek düzelik ve rutin bir çalışma ortamının oluşturacağı sıkıntı, genellikle rekreatif faaliyetlerle bir değişim ve farklılık yaratılarak giderilebilmektedir.. İnsanların günümüzde giderek karmaşıklaşan hayatları için bu bir anlamda zorunluluk olarak gürülmektedir (Karaküçük, 2005).

Bireylerin, kendilerince özgür olarak kullanabilecekleri serbest zamanın önemli bir ihtiyaç olduğu gürüşünün yaygınlaşması ve uygulamaya konulmuş olması, günümüz gelişmekte olan ve özellikle gelişmiş ülkelerde rekreasyon etkinlikleri olarak yeni yaşam biçimleri yaratmaktadır. Bu yaşam biçimlerini etkileyen rekreasyon uygulamaları, hem çeşit hem de katılan insanlar bakımından sürekli zenginleşmiştir (Kando, 1980).

Bu noktada rekreasyon, insanların temel ve çağdaş bir ihtiyaçları olarak nitelendirilirken, insanın serbest zamanı için değerli olan faaliyetleri eğitimleri, imkânları ve danışmanlık ve önderlik hizmetlerinin tamamını kapsamaktadır (John, 1956). Bu gelişmeler rekreasyon faaliyetlerine kılavuzluk edecek liderlere yönelik bir ihtiyacı ortaya çıkartmaktadır.

Rekreasyon Liderliği

Rekreasyon kavramı üzerine olan popüleritenin artması ve rekreasyon faaliyetlerinin modern toplumlarda gitgide yaygınlaşmasıyla birlikte karşımıza çıkan rekreasyon

yon liderliği kavramı rekreasyon faaliyetleri ile ilgili liderlik yaklaşımlarını içeren güncel bir kavramdır. Nitekim bireylerin serbest zamanlarını değerlendirme ihtiyaçlarına cevap verecek, onları rekreatif faaliyetlere katılma yönünde motive edecek, bir rol modeli teşkil ederek kişisel gelişimlerine katkıda bulunacak ve günlük yaşamın olumsuz etkilerini geride bırakmalarına yardımcı olacak bu liderler, rekreasyon faaliyetleri açısından hayati bir önem taşımaktadır.

Yönetim literatüründeki **genel liderlik** ve serbest zamanları değerlendirme açısından önem taşıyan **rekreasyon liderliği**, liderlerden beklenen fonksiyonlar açısından fazla bir fark taşımamaktadır (Ergun, 1981). Liderlik “bulunduğu yerde koşullara rağmen fark yaratan insandır” (Ulusoy, 2001). Rekreasyon lideri, kendisini sürekli yenileyen ve gelişme için çaba gösteren kişidir. Katılımcılara ve topluma daha iyi hizmet edebilmek için, mevcut bütün imkânların kullanımı, imkânların artırımı, yeni fikirler, planlar ve organizasyonlar düşünüp devamlı geliştirme uğraşı verir.

Rekreasyon liderlerinin sorumluluklarını Akgün çeşitli kategorilere ayırarak ve geliştirerek şu şekilde açıklamıştır (Ulusoy 2001);

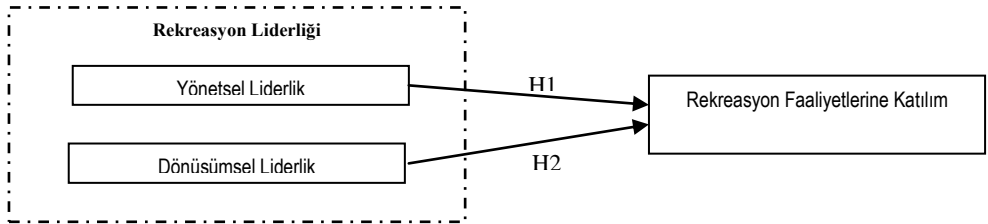
1. Rekreasyon liderinin nezaret ettiği grup üyelerine karşı sorumlulukları:
 - İnsanlara saygı duyar ve tarafsızlıkla hizmet eder.
 - Güvenilir bir insandır ve sır saklamayı bilir.
 - Grubun üyelerine her konuda yardım eder. Bunu yaparken ayrıcalık gütmmez.
2. Rekreasyon liderinin topluma karşı sorumlulukları:
 - Görev aldığı kuruma, topluma ve ülkesine bağlıdır.
 - Rekreatif etkinliklerin toplumsal fonksiyonlarının tam olarak gerçekleştirilmesi için çaba harcar.
 - Rekreatif etkinlikler aracılığı ile toplumsal birlik bütünlüğün sağlanması, vatanadaşlık ruhu ve aile mefhumuna saygılı davranılması gerekliliği ve bu değerlerin yaşatılması, geliştirilmesi için bilinçli uğraş verir.
3. Rekreasyon liderinin mesleğine ve görevine karşı olan sorumlulukları:
 - Mesleğini yüceltmek, toplumda kabul ettirmek ve haysiyetini korumak için çaba harcar.
 - Yeni insanların, rekreasyon liderliğine yönelmelerini ve meslek olarak seçmelerini teşvik eder.
 - Rekreasyon liderinin kendisine karşı olan sorumlulukları:
 - Meslektaşları ile müspet ilişkiler kurar.
 - Objektif olmaya çalışır.
 - Rekreasyon lideri, sürekli bir yenilik ve değişim içinde olur. Eskimemek için çaba harcar.
4. Rekreasyon liderinin, çalıştığı veya bağlı bulunduğu kuruma karşı sorumlulukları:
 - Etkinlikler için gerekiyorsa ilgili birimlerle temastan kaçınmaz.
 - Kuruma karşı güven duyar.
 - Görevden ayrılacağı zaman, bunu önceden bildirerek önlem alınmasını sağlar.

Rekreasyon Liderliği Yaklaşımları

Rekreasyon liderliği mevcut yazın açısından yeni bir konu teşkil etmekte olduğundan henüz türleri ya da boyutları üzerinde bir fikir birliği sağlanabilmiş değildir. Konu ile ilgili araştırmalarımızda karşımıza çıkan kayda değer çalışmalardan biri de Huang'a ait olan doktora tezidir. Huang (2004), Taiwan'daki spor kulüpleri dhiline rekreasyonel liderlik tarzları üzerine gerçekleştirdiği bu çalışmada rekreasyonel liderliği yönetsel ve duyuşsal olmak üzere iki kategoride ele almaktadır:

- Yönetsel Liderlik Boyutu: Rekreasyonel liderlik kapsamında yönetsel liderlik boyutu, sporcuların nasıl ödüller beklediğini saptayan ve bu doğrultuda ödüllere ulaşmak için istenen performans standartlarını belirleyen böylece onlara yol gösteren ko yada antrenör ile ilişkilidir. Burada bir değiş tokuş süreci söz konusudur. Eğer sporcular, belirlenen standartlara ulaşırlarsa dl kazanmaktadırlar. Bu noktada rekreasyonel faaliyetler amaçlara göre gerçekleşmekte böylece yönetsel liderlik anlayışı işlemekte; rekreasyon faaliyeti katılımcıları olarak sporcuların rekreasyonel faaliyetlere katılım seviyeleri ve liderden duydukları memnuniyeti artmaktadır (Huang, 2004). Dolayısıyla;
- H1: Rekreasyon liderliği kapsamında yönetsel liderlik boyutu rekreasyon faaliyetlerine olan katılım üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir.
- Dönüşümsel (Transformasyonel) Liderlik Boyutu: Rekreasyonel liderlik kapsamında dönüşümsel liderlik boyutu; rekreasyon lideri olarak antrenör ve koçların çalıştırdıkları kişilere bir rol modeli, bir ilham kaynağı olarak öncelikli olarak onların duygularına hitap etmeleri ile tanımlanmaktadır. Liderin birlikte çalıştırdığı sporcularla kurduğu **duygusal bağ**, bu sporcuların rekreasyonel faaliyetlere katılım seviyeleri ve liderden duydukları memnuniyeti arttırmaktadır (Huang 2004).

H2: Rekreasyon liderliği kapsamında dönüşümsel liderlik boyutu rekreasyon faaliyetlerine olan katılım üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

şekil 1. Araştırma Modeli

YÖNTEM

Örnekleme

Bu çalışmada, rekreasyon liderliğinin, rekreasyon faaliyetlerine katılım üzerindeki etkilerinin ortaya konması hedeflenmektedir. İlgili hipotezlerin test edil-

mesi amacıyla İstanbul İli Bahçelievler Belediyesi Halka Açık Spor Merkezlerinde gelerek serbest zamanlarını değerlendirmek üzere spor faaliyetlerine katılan kayıtlı yerel halktan oluşan 450 kişilik bir kitle erişilebilirlikleri nedeniyle seçilmiştir; bunların 200'üne ulaşılmış, 237'si ise çalışmaya katılmayı kabul ederek anketimizi doldurmuştur. Veriler yüzyüze görüşerek toplanmıştır. Tablo 1, örneklemin karakteristiklerini vermektedir. Sonuç olarak elde edilen x adet veri SPSS 13.0 programından yararlanılarak regresyon, güvenilirlik ve geçerlik analizlerine tabi tutulmuştur.

Tablo 1. Örneklem karakteristikleri

Özellikler	Frekans	%
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	140	59.1
Erkek	97	40.9
	237	100.0
<i>Yaş</i>		
15-20	76	32.1
21-30	83	35.0
31-40	53	22.4
>41	16	6.8
Toplam	228	96.2
<i>Medeni Durum</i>		
Bekâr	133	56.1
Evli	91	38.4
Dul	8	3.3
Toplam	232	97.9
<i>Öğrenim</i>		
İlk	57	24.1
Lise	86	36.3
Lisans	70	29.5
Lisansüstü	10	4.2
Toplam	223	94.1
<i>Gelir Seviyesi (TL)</i>		
<750	34	14.3
751-1000	49	20.7
1001-1500	60	25.3
1501-2500	35	14.8
>2500	11	4.6
Toplam	189	79.7

Ölçekler

Rekreasyon liderliğinin rekreasyon faaliyetlerine katılımı üzerindeki etkilerinin ölçülmesi amacı ile bu çalışmada literatürde geçmiş çalışmalarda kullanılarak geçerlik ve güvenilirlikleri ispatlanmış Likert tipi (1:kesinlikle katılmıyorum`dan 5: kesinlikle katılıyorum`a) ölçekler kullanılmaktadır.

Rekreasyon Liderliği: Bu çalışmada rekreasyon liderliği iki kategoriden oluşan bir değişken olarak ölçülmektedir. Rekreasyon liderliğinin bu iki türünü ölçmek üzere Huang'ın (2004) geliştirdiği rekreasyon liderliği lği kullanılmaktadır. Rekreasyon liderliği kapsamında yönetsel liderliği ölçmek için on soru, dönüşümsel liderliği ölçmek üzere ise sekiz soru; toplamda onsekiz soru mevcuttur.

Rekreasyon faaliyetlerine katılım: Rekreasyon faaliyetlerine katılım'ı ölçek amacı ile "Düzenli olarak serbest zamanımı değerlendirmek üzere antrenör önderliğinde spor faaliyetlerine katılıyorum" sorusu sorularak katılımcılardan 1:kesinlikle katılmıyorum'dan 5: kesinlikle katılıyorum'a şeklinde cevaplandırılmaları talep edilmiştir.

ANALİZ VE BULGULAR

Geçerlik ve Güvenilirlik

Tablo 2'de rekreasyon liderliğine ait faktör dağılımları verilmektedir. Bağımsız değerren rekreasyonel liderliğe ait lmler SPSS 13.0 kullanılarak keşifsel faktör analizine (EFA) tabi tutulmuştur. Bağımlı değerren rekreasyon faaliyetlerine katılım ise tek bir soru ile ölçüldüğünden bu değerşkene ait geçerlik ve güvenilirlik hesaplaması yapılmamaktadır. Faktör analizi sonuçları, rekreasyonel liderliğin beklendiği üzere dönüşümsel liderlik ve yönetsel liderlik olmak üzere iki faktör altında toplandığını göstermektedir. Bu nedenle bu sorular, araştırma modelinde belirtilen bağımsız değerşkenleri ölçmek için uygundur.

Tablo 2. Rekreasyon liderliği boyutlarına ait faktör analizi

	Faktör 1	Faktör 2
Yönetsel liderlik		
Ne yapmamız gerektiğini söyler	.823	
Arkadaşça davranır	.776	
Bizim için performans standartlarını ortaya koyar	.740	
Çalışma esnasında bizlerin kendimizi rahat hissetmemizi sağlar	.567	
Sorunları zmemize yönelik önerilerde bulunur	.566	
Kendi bakış açısını bize net bir şekilde anlatır	.576	
Bizlere adil davranır	.574	
Rekreasyon çalışmalarının nasıl yapılacağına dair plan sağlar	.605	
Dönüşümsel liderlik		
Bizlerin yaptığı önerilere olumlu bakar		.685
Bizlere ngrebileceğimiz şekilde davranır		.721
Bizlere rekreasyon faaliyetlerinde aldığımız rollere dair sorumluluklar verir		.778
Bizlerle etkin bir iletişim halindedir		.747
Rekreasyon çalışmalarında kendi rolünü net bir şekilde ortaya koyar		.707
Rekreasyon faaliyetleri ile ilgili kararlarda esneklik gösterir		.644
Bizlerin beklentilerine yönelik memnuniyet kriterleri sunar		.659

Tablo 3'de araştırma modelimizdeki değerşkenlere ait Alfa, Pearson korelasyon katsayıları, ortalama, standart sapma ve korelasyon analizi sonuçları verilmiştir. Değerşkenlere ait standart sapma değerleri, 0,68755 ile 0,79854 arasında hesaplanmış olup, bu değerler arasındaki varyans (değerşkenlik) miktarının,

geçerli analiz yapılması için yeterli seviyede olduğunu göstermektedir. Modeldeki değişkenler arası ortalamalara baktığımızda ise ortalamaların 3,1733 ile 4,2361 arasında bir değişim sergilemekte olduğu; en yüksek ortalamaya sahip değişkenin 4,2361 ile Yönetmel liderlik bulunmakta, en düşük ortalamaya sahip değişkenin de en düşük ortalamaya sahip değişkenin ise 3,1733 ile rekreasyon faaliyetlerine katılım olduğu görülmektedir. Rekreasyonel liderlik boyutlarına ait ortalamaların oldukça yüksek olması, rekreasyon liderleri olarak antrenörlerin bu liderlik özelliklerinin baskın olduğunu göstermektedir. Değişkenler arası birebir korelasyon katsayılarına bakıldığında rekreasyon liderliği boyutlarının kendi aralarında ve dönüşümsel liderlik boyutunun da rekreasyon faaliyetlerine katılım arasında birebir ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte değişkenlerin güvenilirliklerini ölçmek amacıyla Cronbach alfası katsayısı hesaplanmıştır. Alfa değerleri tabloda çaprazlama parantez içinde verilmektedir. Değişkenler için hesaplanan alfa değerlerinin 0,88 ile 0,90 arasında değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla tüm değerler Nunally'nin 0,70 olarak verdiği eşik değerinin üstündedir. Bu sonuçlar anketlerin geçerlik ve güvenilirlik koşullarını sağladığını göstermektedir.

Tablo 3. Ortalama, standart sapma, korelasyon ve güvenilirlik değerleri

Faktör	Ort.	Std sapma	1	2	3
1. Dönüşümsel liderlik	4,2361	,68755	(0,88)		
2. Yönetmel liderlik	4,2000	,73337	,815**	(0, 90)	
3.Rekreasyon faaliyetlerine katılım	3,1733	,79854	,123	,175*	(--)

Hipotez Testleri

Tablo 4'de gösterildiği üzere araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla regresyon analizinden faydalanılmaktadır. Regreasyon analizi kapsamında rekreasyon liderliğinin Yönetmel ve dönüşümsel boyutları, bağımsız değişkenler; rekreasyon faaliyetlerine katılım ise bağımlı değişken olarak yer almaktadır. Regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında regresyon modelinin de bir bütün olarak anlamlı olduğu ($F=198,167$, sig < 0,01); rekreasyon faaliyetlerine katılım üzerindeki değişimin %35'ini açıkladığı görülmektedir. Bulgular, bağımsız değişkenler açısından teker teker incelendiğinde H1'de belirtildiği üzere yönetmel liderlik ile rekreasyon faaliyetlerine katılım arasında ($\beta=0,272$; $p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Ancak bulgular beklenenin aksine dönüşümsel liderlik ile rekreasyon faaliyetlerine katılım arasında istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir ilişkinin varlığına delil sağlayamamaktadır. Dolayısıyla sonuçlar, H1'i desteklemekte iken H2 reddedilmektedir

Tablo 4. Rekreasyon liderliği boyutlarının rekreasyon faaliyetlerine katılım üzerindeki etkilerini gösteren regresyon analizi

Bağımsız Değişkenler	β	Sig (Anlamlılık)
Dönüşümsel liderlik	-,096	,375
Yönetmel liderlik	,272*	,013

Bağımlı Değişken: Rekrasyon faaliyetlerine katılım, $R^2=0.351$, $F=198,167$

SONUÇ

Bu çalışma, modern yaşamın beraberinde getirdiği yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı ve çevresel etkilerden olumsuz etkilenen bireylerin bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmeleri veya devam ettirmeleri ihtiyaına karşılık gelen bir kavram olarak rekreasyon ve rekreasyon liderliği üzerine odaklanmaktadır. Hem spor yönetimi hem de örgütsel davranış yazını açısından yeni ve güncel bir kavram olarak rekreasyon liderliği, rekreatif faaliyetler ile ilgili alanlardaki liderlik faaliyetlerini altında toplayan özgün bir liderlik yaklaşımıdır. Hitap ettiği alan bakımından spesifik bir nitelik taşımakta olsa da; rekreasyon liderliği, liderlerden beklenen fonksiyonlar açısından fazla bir fark ifade etmemektedir (Corbin, 1970). Bu açıdan mevcut çalışmada rekreasyon liderliği; yönetsel rekreasyon liderliği ve dönüşümsel rekreasyon liderliği olmak üzere iki boyutta incelenmektedir. Yönetsel rekreasyon liderliği, sporcuların nasıl ödüller beklediğini saptayan ve bu doğrultuda ödüllere ulaşmak için istenen performans standartlarını belirleyen böylece onlara yol gösteren ko yada antrenör ile ilişkili olup; burada bir değiş tokuş süreci söz konusudur. Dönüşümsel rekreasyon liderliği ise; bir lider olarak antrenör ve koçların çalıştırdıkları kişilere bir rol modeli, bir ilham kaynağı olarak öncelikli olarak onların duygularına hitap etmeleri ile tanımlanmaktadır. Bu rekreasyon liderliği tipinde liderin birlikte çalıştırdığı sporcularla arasında kurulan duygusal bağ öne çıkmaktadır. Bu rekreasyon liderliği tanımlamalarını temel alınarak bu çalışma kapsamında rekreasyon liderliği ile rekreasyon faaliyetlerine katılım arasındaki ilişkiler Türkiye'nin nüfus poplasyonu olarak en kalabalık ve kozmopolit Şehri İstanbul ili kapsamında ampirik olarak araştırmaktadır.

Analiz bulguları, öncelikle gelişmiş batı ülkelerinde geliştirilmiş olan liderlik boyutları ve örgütsel bağlılık leklerinin Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için de uygulanabilir olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte bulgular, yönetsel liderlik boyutu ile katılım seviyesi arasında güçlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu sonuç, aynen öngörüldüğü üzere rekreasyon liderinin katılımcılara yönelik standartlar sağlayıp, onlara hedefler koyarak bir yönetici tavrı sergilemelerinin, katılım seviyesini yükselttiği gerçeğini vurgulamaktadır. Ancak beklenenin aksine bulgular, rekreasyon lideri olarak antrenörlerin katılımcılara bir rol modeli oluşturup, onların duygularına hitap etmelerinin böylece de bir nevi ilham kaynağı oluşturmalarının rekreasyon faaliyetlerine katılım seviyesi üzerinde herhangi bir etkisi olduğu yönünde kanıt sağlamaktadır. Bu sonuç, örneklemimizin karakteristiklerinden kaynaklanıyor olabilmektedir. Nitelik buradaki katılımcılar, profesyonel sporcular değil, sporu kendilerini rahatlatmak, stresten kurtulmak ve güzel zaman geçirmek amacıyla gerçekleştiren yerel halktır. Böylesi bir halkın antrenrlerinden beklediği ise antrenörlerin onlara bir rol modeli oluşturup, onların duygularına hitap ederek bir nevi ilham kaynağı olmalarından öte, onların kafasını meşgul etmeden belirli standartlarla yönetmeleri olacaktır.

DEĞERLENDİRME

Özetlemek gerekirse bu çalışmada bir rekreasyon liderli olarak antrenörlerin liderlik davranışları ile yerel halkın rekreatif faaliyetlere katılımı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Sonuçlar rekreasyon liderliğinin yönetsel boyutunun, yerel halkın rekreatif faaliyetlere katılımını belirleyen hayati bir unsur olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir. Ancak bu çalışmanın sonuçlarının genellenebilirliğini engellemekte olan bir takım metodolojik sınırlandırmalar mevcuttur: Öncelikle veri toplama süreci, sadece İstanbul İli Bahçelievler Belediyesi Halka Açık Spor Merkezlerinde gerçekleştirilmiştir; daha homojen bir örneklem kitlesinin daha genellenebilir sonuçlara götürebilmesi muhtemeldir. İkinci olarak analiz süresince spor faaliyetlerine yönelik bir ayrıma gidilmemiştir; oysa sonuçlar farklı spor dalları katılımcıları için farklılık gösterebilir. Son olarak da burada gerçekleştirilen analizler 237 adet katılımcıdan alınan verilere dayanmaktadır; daha geniş bir örneklem kitlesinin daha doğru sonuçlar verebileceği de göz önüne alınması gereken bir husustur. Rekreasyon kavramı ve rekreasyon liderliği üzerine gelecekte çalışmalarda bulunacak olan araştırmacılara:

- i. Öncelikle örneklem kitlesini İstanbul İli Bahçelievler Belediyesi ile sınırlı kalmayıp daha geniş ve daha homojen bir örneklem kitlesi kullanmaları
- ii. Rekreasyon faaliyetleri kapsamında halka sunulan spor dallarına dair bir ayrıma gitmeleri
- iii. Rekreasyon faaliyetlerine katılım, kültür ve ekonomik koşullar gibi pek çok unsurdan etkilendiğinden kültür ve sosyal yapı gibi yeni değişkenler de katarak teoriyi genişletmeleri
- iv. Rekreasyon faaliyetlerine katılım ile toplumsal huzur veya madde bağımlılığı arasındaki ilişkileri de inceleyerek olayı daha geniş perspektiften ele almaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Bateman Thomas S. ve Cari P. Zeithalm; Management, Second Edition, Invin Publishing, Boston, s.429, 1993.
- Beyer, E. (1987). Dictionary of Sport Science, Hoffman, Schorndorf.
- Can Halil, Organizasyon ve Yönetim, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, s.195, 1999.
- Corbin, D. H. (1970). Recreation Leadership, Third Edition, Virginia USA. Erkal, M. (1981). Sosyolojik Açıdan Spor, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Ensari, H. 21. Yüzyıl İçin Toplam Kalite Yönetimi. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Ergun, T. (1981). Türk Kamu Yönetiminde Önderlik Davranışı, TODAİE Yayını, Ankara, s 1.
- Erkan, N. (1975). Boş Zamanları Değerlendirme, Ders Notları, Ankara.
- Gökdeniz, A. (1994). Turistik Ürün Geliştirme Stratejisi ve Türkiye'de Üçüncü Yaş Turizminin Yapısal Analizi ve Geliştirilmesi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Balıkesir.
- Gökmen, H. (1985). Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri, MEGSB Yayını, Ankara.

- Güler, Ő.; Turizm Sosyolojisi, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayını, Ankara, s 82, 1978.
- Huang M.J.(2004). A Study of the Leadership Style of Recreational Sports Club Leaders in Kaohsiung, Taiwan, A dissertation submitted to the Division of Administrative Studies, The University of West Florida
- John, H. J. (1956). Introduction to Recreation Education, W. B. Saunders Company Philadelphia and Londer, Virginia, USA.
- Kando, T. M. (1980). Leisure and Popular Culture İn Transition, The C.V. Mostby Company, USA.
- Karaküçük, S. (2003). Rekreasyon, Bağırgan Yayınevi, Ankara.
- Karaküçük, S. (2005). Rekreasyon, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Katırcıoğlu, A. (1999). Yerel Yönetimlerin Rekreaktif Faaliyetlere Yaklaşım ve Uygulamaları Bakımından Değerlendirilmesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Kılbaş, Ő. (2004). Rekreasyon, Boş Zamanı Değerlendirme, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Koçel, T.: İşletme Yöneticiliği, Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranış, Beta Basım, Yayım, Dağıtım, İstanbul, s.128,1995.
- Koray, M.,Liderlerin21. Yüzyıl: Yeni Beklentiler, Yeni Liderlik Alanları ve Kadınlar. Deniz Harp Okulu 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu'nda sunuldu, İstanbul,5-6 Haziran 1997.
- Kraus, R. (1971). Recreation and Leisure in Modern Society, USA.
- Kraus, R. (1998). Recreation and Leisure In Modern Society, Jones and Barlett Publishers, Sudbury, Mass, Boston.
- Lumpkin, A. (1998). Physical Education and Sport: A Contemporary İntroduction, Mc Graw Hill, Boston.
- McDonald, T.F. "Technostress Lurks inside Every Manager", Data Management, Vol:21, 1983.
- Mechikoff, RA. (1998). A History and Philosophy of Sport and Physical Education, Mc Graw Hill, Boston.
- Nadaroğlu, H.(1986). Mahalli İdareler, İstanbul.
- Nahavandi, Afsaneh. The Art & Science Of Lcadcrsiip. Arizona State University -\Ycst, Prenticc Hail, Uppcr Saddle River,1997.
- Okuyucu, C., Ramazanoğlu, F. (2004). Dünyadaki Değişimin Boş Zaman Faaliyetlerine Etkileri, 7. Uluslar arası Akdeniz Spor Bilimleri Kongresi, Antalya.
- Sezgin, S. (1987). Türk Toplumunun Rekreasyon Alışkanlıkları : İşta nbul Örneği, Mimar Sinan Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Sivrikaya, Ö. (2000). Belediyelerin Sporla İlgili İşlevleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Sorge Amd, Malcolm WAKNER; Organizational Bahavknr, International Thompsom Press,s.322. , London, 1997.
- Şentürk, H. (2006). Yerel Yönetimler Reformu ve Belediyelerde Yeniden Yapılandırma, İstanbul.
- T.D.K. Sözlüğü, (1984).
- Ulusoy, A. (2001). Mahalli İdareler, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yiğit, A. (2004). Gürbüz ve Yavuz Evlatlar Erken Cumhuriyette Beden Terbiyesi ve Spor, İletişim Yayınları, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKÇASI

Ankara.<http://wvwww.city.osaka.jp/yutoritomidori/english/index.html>.

İzmir'in Sürdürülebilir Turizmine Destekleyici Turistik Ürün Olarak Hız Treni "Roller Coaster"

Nil SONUÇ

T. C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Reha Midilli Foça Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta: nilsonuc@yahoo.com

Öz

Sürdürülebilir turizm için yaratılan destekleyici turistik ürün, yüksek sezon haricinde de müşterisinin taleplerini karşılayabilmelidir. Bu çalışmada, İzmir'in sürdürülebilir turizmine katkıda bulunacak destekleyici bir turistik ürün olarak hız treni ele alınmıştır. Hafta sonu sinema salonlarına gidildiğinde üç, dört, beş hatta yedi boyutlu canlandırma veya animasyon şeklindeki filmlere olan büyük talep, insanların gerilim ve macera meraklarının varlığını ortaya koymaktadır. Aslında bu deneyim, bir nevi roller coasterın sanal bir animasyonu gibidir. Yatırım maliyetleri yüksek olsa da böyle bir turistik ürünün 21. Yüzyılda Türkiye'de bulunmayışı turizmde rekreasyon ve animasyonun kullanımı açısından bir eksiklikdir. Bu çalışmanın amaçları, roller coaster diye adlandırılan bu hız treninin hangi turizm türleri arasında yer aldığını dünyadaki örneklerini analiz ederek tanımlamak, böylelikle bir rekabet analizini ortaya koymak; talep yönünde, İzmir'in "roller coaster"a ilgi gösterebilecek potansiyel turist profilini de dünyadaki örneklerine yönelik yapılmış araştırmalardan literatür taramasından yola çıkarak belirlemek; arz ve konu ile ilgili yatırım olanakları için birden fazla yer önerisini yatırımcılara avantaj ve dezavantajları ile sunmak ve bu konuda bir beyin fırtınasına ortam yaratmak; gelecekte İzmir'de en uygun roller coaster çeşitlerinden altyapının ve çevresel koşulların bulunduğu en yeterli yere inşa edilerek turizme kazandırılmasını sağlamak için öneride bulunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Sürdürülebilir turizm, destekleyici turistik ürün, roller coaster (hız treni), rekreasyon, animasyon.

GİRİŞ

Bu çalışmada, İzmir'in sürdürülebilir turizmine katkıda bulunacak destekleyici bir turistik ürün olarak hız treni ele alınmıştır. Çalışmanın amaçları arasında roller coaster diye adlandırılan bu hız treninin hangi turizm türleri arasında yer aldığını dünyadaki örneklerini de göstererek tanımlamak, böylelikle bir rekabet analizini ortaya koymak; İzmir'in roller coastera ilgi gösterebilecek potansiyel turist profilini de dünyadaki örneklerine yönelik yapılmış araştırmalardan lite-

ratür taramasından yola çıkararak talebi belirlemek; İzmir’de en uygun roller coaster çeşitlerinden altyapının ve çevresel koşulların bulunduğu en yeterli ve uygun yere inřa edilerek turizme kazandırılmasını sağlamak için öneri getirmek bulunmaktadır. Arz için de birden fazla yer yatırımcılara avantaj ve dezavantajları ile sunulacaktır. Roller coaster gibi ağır maliyetli yatırımlar gerektiren bir proje, çok dikkatli dūřunulup planlanmalıdır. Yanlış yapılan bir yatırım gelecekte maddi olarak kayıp olacaktır. Bu nedenle roller coasterın inřa edileceği yer her yonūyle incelenmeli, gelişime en elverişli olan, ulaşım ve alt yapı sıkıntısı olmayan, en uygun yer seçilmelidir. Ayrıca yatırımcı ve işletmeci firmaların seçimi de çok önemlidir.

Roller Coaster Tanımı

Roller coaster, eęlence parkları ve modern temalı parklar için geliřtirilmiř popūler bir eęlence biniřidir. Tūrke’ye ‐hız treni” veya ‐radar” olarak tercūme edilmiř olsa da orijinal İngilizce adı da doęrudan doęruya kullanılmaktadır.

20 Ocak 1985’te La Marcus Adna Thompson tarafından ilk coasterlar patent almıştır. Coasterlar özel bir raylı sistemden oluşmaktadır. Bu raylar çeşitli açılarda inişli ve çıkışlı, bir veya daha fazla dairesel bař aşağı dōnūřu olan vb. gibi çeşitli dizaynlarda olabilmektedir. Raylar bütūn bir tam tur tamamlamak zorunda değildir. Çoęu roller coasterın birden fazla arabası veya vagonu bulunmaktadır. Bunların bazılarında taban ya da zemin yoktur, ayakta durarak veya havada bař aşağı asılı olarak binilene de vardır.

Roller coaster kelimesinin etimolojik anlamına bakılacak olursa; kaydırakların veya rampaların birleşerek üzerinden bir kızıkla kayılan bir eski Amerikan tasarımıından ortaya çıktığı söylenmektedir (Urbanowicz 2002). Başka bir tanıda ise Havernhill Massachusetts’te 1887’de bir tekerlekli paten kayma alanında yer alan bir biniş turundan kaynaklandığı belirtilmektedir. *Toboggana* benzer, yüzlerce tekerleği olan bir kızıkla, bir demiryolu hattının tepesine çıkan bu *roller toboggan*, daha sonra yavaşça tepelerden düzyola inmektedir. Bu binişi icat eden Stephen E. Jackman ve Byron B. Floyd ‐roller coaster” terimini ilk defa kullandıklarını iddia etmektedirler (Rutherford 2000).

Jet coaster terimi ise bu tarz eęlence parkları biniřlerinin çok popūler olduęu Japonya’daki roller coasterlar için kullanılmaktadır (Alvey 2004).

Roller Coaster Tarihçesi

En eski roller coasterlar Saint Petersburg çevresinde özel olarak inşa edilmiş olan buz dağları olan ‐Rus Dağları”ndan(Russian Mountains) inmiştir. 17. yüz-

yılda inşa edilmiş olan ve 24m (70-80 feet) yükseklikte ve 50 derece eğimli inişe sahip olan “Russian Mountains” birçok dilde roller coaster terimi olarak kalmıştır (Harris, 2007).

Bazı tarihçiler ilk roller coasterın Ruslar tarafından Rusya'nın Büyük Catherine'inin emirleriyle 1784'te Saint Petersburg'da Gardens of Oreinbaum'da inşa edildiğini belirtmektedir. Başka tarihçilere göre ise ilk roller coasterı Fransızlar inşa ettirmiştir. Paris'te 1812'de inşa edilen *Les Montagnes Russes à Belleville* (*The Russian Mountains of Belleville*) ve “*Promenades Aeriennes*” (Hava Gezintileri); her ikisi de daha hızlı bir şekilde devamlı gitmesini sağlayacak şekilde raya güvenli bir şekilde kilitlenmiştir (Urbanowicz 2002).

Yeni ve farklı buluşlarla farklı şekillerde tasarlanan roller coaster çeşitleri dünya büyük ekonomik krize girene kadar dünyada gelişim göstermeye devam etmiştir. Dünya Ekonomik Bunalımı ile roller coasterların gelişimi sekteye uğramış, sektörde bir gerileme dönemi başlamıştır.

1959'da Disneyland temalı parkı Matterhorn Bobsleds ile yeni bir tasarımı piyasaya sokmuştur. Bu, boru şeklinde çelik ray hattı olan ilk roller coaster dizaynıdır. Ahşap raylı bağlantı sistemleri yerine çelik çok daha kullanışlıdır, çünkü istenilen yöne doğru eğilip bükülmendrilerek değişik manevralarla şekil verilmesi çok daha rahat hale gelmiştir. Halen ahşap roller coasterlar da mevcuttur ama modern roller coasterların birçoğunda çelik daha fazla kullanılmaktadır.

Yeni tasarımlar ve teknolojiler sayesinde en yeni coasterlarla tecrübe edilebilecek limitler zorlanmaktadır. Elektromanyetik güçle fırlatılan coasterlar buna bir örnektir.

Roller Coaster Çeşitleri

Halen çalışmakta olan en eski roller coaster; “Leap-The-Dips”tir. Yanal sürtünmeli bir ahşap coasterdır, 1902'de inşa edilmiştir. Lakemont Park'ta Altoona, Pennsylvania'da çalışmaya devam etmektedir.

Günümüzde çelik ve ahşap olmak üzere iki çeşit roller coaster bulunmaktadır. Bir de ikisinin kombinasyonu olan materyalle yapılmış hibrid olanlar mevcuttur. Birçok farklı dizayn ve şekilleri olan roller coasterlar, oturuş pozisyonları, rayların şekilleri ve fırlatmada kullanılan metodlarına göre farklılaşmaktadır. Misafirlerin ayakta durduğu, asılı uçuş pozisyonunda durduğu değişik roller coasterlar, farklı deneyimler yaratmak için adeta yarış halindedirler. Dragster, stratacoaster, megacoaster, gigacoaster, diving coaster, flying coaster, ... gibi birçok farklı adlarla anılan roller coasterların temelde amacı, insanların heyecan

ve korkuları ile yüzleşmelerini sağlamak adrenalin ve macera tutkularını tatmin etmek ve böylece farklı bir deneyim yaşatmaktır.

Roller coasterlar öncelikle en yüksek tepe noktasına ulaşmak ve en hızlı gitmek anlamında yarışmışlardır. Bu konuda dünya birincisi Amerika'nın New Jersey eyaletinde Jackson şehrinde konuşlanmış Six Flags Great Adventure Park'ın içinde yapılmış ve çalışmakta olan dünyanın en yüksek ve hızlı roller coasterı "Kingda Ka" dır. 21 Mayıs 2005'te hizmete girmiş olan Kingda Ka, su gücü ile fırlatılmaktadır (hydraulic launch). Maksimum yüksekliği 138m (456 feet)'dir. Maksimum hızı 206km/sa (128mph)'tir. 0'dan 128 mil'e (mph) 3,5 saniyede geçmektedir. Demiryolu Hattı Uzunluğu: 950m (3.118 feet)'dir. Tren sayısı: 4'tür. Yolcu kapasitesi: Saatte 1400 kişidir. Biniş süresi: 50,6 saniyedir. Bunun deneyimini yaşamış olan bir kişinin internet üzerinde paylaştığı anlatımına göre:

"Vagonlara bindikten sonra vagonlar fırlatma alanı (launch area) denilen yere geliyor. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra vagonlar 0-206km/sa.'e 3,5 saniyede çıkacak şekilde 138 metre rayların en yüksek noktasına fırlatılıyor. (Bu yükseklik 45 kata tekabül ediyor.) En yüksek noktada 1-2 saniye durduktan sonra vagonlar 127 metrelik dik bir inişe geçiyorlar. İnerken raylar bir yandan da 270 derecelik bir açıyla spiral yapıyorlar. Eğer bu inişi de atlarsanız, 39m'lik bir tepe daha çıkıyorsunuz ve gezimiz burada sona eriyor".

Günümüzde ise farklı temalarla ortaya çıkan roller coasterlar ön plandadır. Tüketici taleplerine göre yepyeni binişler bulunmakta ve uygulanmaktadır. Korku filmi temalı Testere (Saw The Ride) roller coaster, suya dalış yapan coaster (Vanish), Manta Flying coaster gibi farklı temalı birçok roller coaster 2009 yılında turizm piyasasına sunulmuştur.

Roller Coaster Güvenliği

İstatistiksel olarak roller coasterlar çok güvenlidir. Amerikan Tüketici Ürün Güvenliği Komisyonu'na (The U.S. Consumer Product Safety Commission) göre 2001 yılında 134 park misafiri tedavi olmuştur ve eğlence parklarında ölümlerle sonuçlanan durumlar yılda iki kişidir. Six Flags tarafından yapılmış olan bir araştırmaya göre, 2001 yılında eğlence parklarını 319 milyon kişi ziyaret etmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre ise bir ziyaretçinin yaralanması ihtimali yarım milyarda birdir. Ayrıca çocuk vagonlarında, golfte, katlanan piknik sandalyeleri ile yaralanma yüzdesi eğlence parklarındaki binişlerden çok daha yüksektir (Levine, White Knuckles are Worst of it). 2009'da Amerikan eğlence parklarını 280 milyon kişi ziyaret etmiştir ve 1.7 milyar binişi gerçekleştirmişlerdir. En

güncel "Sabit Parklardaki Eğlence Binişleri Araştırması"na göre 2009'da 1086 binişle alakalı yaralanma gerçekleşmiştir. Bunların sadece 65'i "ciddi" olarak (hastanede 1 gece yatması gerekli vaka anlamında) rapor edilmiştir bu da tüm biniş yaralanmalarının %6'sını teşkil etmektedir(www.nsc.org).

- Top Thrill Dragster ile ilgili: İngiltere'de olan bu 125 mil hızla gidip ve 420 ft yukarı çıkıp oradan aşağıya hızla inen bu Top Thrill Dragster ile ilgili tüketici yorumları: "Deniz seviyesinden 420 feet (yaklaşık 130 m) yüksekliğe 3-4 saniye gibi kısa bir sürede çıkan, dünyanın en hızlı, en yükseğe çıkan roller coasterın yapım maliyeti ise 25 milyon dolar."
- Güvenliğe verilen önemin vurgulandığı bir yorum: "Tren asla yağmurda çalıştırılmamış, bunun sebebi saatte 120 mille ilerleyen trende yağmur damlalarının feci can yakmasıymış. 35 milin üstünde esen rüzgarlarda da aynı şekilde çalıştırılmamış, kontrol odasında 35 millik rüzgar 5 saniyeden fazla estiği anda güvenlik kontağı devreye girerek treni durdurmuş."
- "4 Mayıs 2003 tarihinde açılmış. 420 feet yüksekliğindeymiş, zaten bu yükseklikten aşağı inerken mideniz sizden bir metre önde olur, hayal bile etmek istemiyorum."
- "İstisnai bir şekilde yapılmış misafirler"e izin yokmuş, iri göğüslü bayanlar, erkekler, 220 pound(113kg)'un üzerindeki misafirler bu kategoride. 2005 yılında 953.000 kişi binmiş."
- "24 Haziran 2005 Cuma günü, tren tepe noktasında tam dengede kalmış. Bir teknisyen gelip hafif itip devam ettirene kadar 15 dakika geçmiş. 16 yolcu bu süre zarfında tepede asılı kalmış."
- "Zaten binerken bir sözleşme imzalatılarak mesuliyet almıyorlar ama güvenlik bakımından tam teşekküllü inanılmaz bir deneyim."

YÖNTEM

İzmir'in sürdürülebilir turizmine destekleyici bir turistik ürün oluşturma önerisi için; rekabet analizi, potansiyel talep ve arz analizi ve olası kuruluş yeri önerileri ile devam eden yöntem; ürün yaşam süreci ile son bulmaktadır. Literatür taraması, internet haberleri, kültür ve turizm bakanlığının verileri, yerel konaklama işletmeleri yöneticileri ile yapılan görüşmeler bu analizlerin yapılmasında yararlanılan bilgi kaynaklarıdır.

İzmir'in şehir içi turistik yoğunluğu için şehir merkezinde bulunan 3, 4 ve 5 yıldıztlı 20 otelin ön büro müdürleri ile 2009 yılında yapılmış olan yüz yüze görüşmeler, konaklama işletmelerinin mevsimsel yoğunluğu hakkında, rakamsal olmasa da, birinci elden fikir sahibi olunmasını sağlamıştır. Bu veriler ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerinden yola çıkılarak arz, talep ve rekabet analizlerine ışık tutulmuştur.

Roller coasterın tanımlanması ve bir destekleyici turistik ürün olarak önerilmesi için literatürden dünyadaki örnekleri araştırılmıştır. Ayrıca güncel uygulamalar ile ilgili internet haberleri ile de bu uygulamaların varlığının ispatlanması sağlanmıştır.

İNCELEME VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Rekabet Analizi

Dünya'da coaster içeren eğlence ve temalı parklar endüstrisinin gelişimi, operasyonu ve yönetimi konusunda Kuzey Amerika global bir lider durumuna gelmiştir. Walt Disney World Company, Six Flags Theme Parks, Anheuser Busch Theme Parks, Universal Studios Inc., Cedar Fair Ltd., Paramount Parks, or Premier Parks, sadece Kuzey Amerika'da değil, okyanus ötesinde de çok önemli etkiye sahiptir. Geçtiğimiz son on yılda, endüstrinin popülaritesi bütün dünyada artmış ve büyük şirketler bu sektöre işletme portföylerini farklılaştırmak adına ağır yatırımlar yapmışlardır (Milman 2001).

Coğrafik açıdan Türkiye'ye yakın olması bakımından Abu Dabi'de 2010 yılında hizmete açılmış olan ve bu tarihe kadar dünyanın en hızlı roller coasterı olan Ferrari World yakın bir rekabet unsurunu oluştırmaktadır.

Mali açıdan getirisinin yüksek olması için arz ve talep açısından dünya üzerindeki en yeni trendler takip edilerek yeni heyecan makinesinin farklılık yaratan bir çekim gücü yaratılarak inşa edilmesi gerekmektedir.

Artık en yüksek en hızlı yarışının yerini görüldüğü üzere daha farklı deneyimler ve hisler uyandıran roller coasterlar almaya başlamıştır.

Talep Analizi

Roller coaster, gündelik hayatın sıradanlığından kurtulmak için, hayatında bir kere dahi olsun denenecek en güvenli ılgınlıklardan biridir. Böylesine heyecan yaşamak isteyen kişiler gün geçtikçe artmaktadır. Sıradan dinlenme tatilleri insanların adrenalin talebini karşılamadığı için böyle destekleyici turistik ürünlere her zaman ihtiyaç vardır. Yaş sınırlaması olmadan, sağlıklı (kalp rahatsızlığı

olmayan) ve heyecan arayan insanların hayatında mutlaka en az bir kez dene-diği ve daha hızlı, daha yüksek, daha heyecanlısını da yeniden denemek isteye-ceği, tam bir adrenalın deposudur.

Amerika'da temalı parkların yöneticileri ile görüşülerek yapılmış bir araştı-rma göstermektedir ki, tahminler daha ileri bir ortalama yaş üzerinde durmasına rağmen, roller coasterların da içinde bulunduğu eğlence parkları ve temalı park-ların gelecekteki müşterilerinin çoğunluğunu bu pazar dilimi oluşturmayacak-tır. Endüstrinin sağlıklı gelişimine katkıda bulunacak diğer pazar dilimleri, kongre turizmi pazarı, uluslararası ziyaretçiler, gençler (teenage market), ekotu-ristler, risk ve heyecan arayan macera seyahatçileri, hobi ve sanat, el sanatları, sanat gösterileri, antikalar, çiçek aranjmanı gibi sezonluk ya da özel olaylarla ilgilenen kişiler olacaktır (Milman 2001).

Ayrıca turistik tüketicilerle ilgili yapılan Visa ve PATA (Pacific Asia Travel Association) araştırması turistlerin kriz zamanında bile, gerçekten istedikleri şeyler için ekstra ödemeye istekli olduklarını ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla roller coaster, İzmir'in yerel halkının ve gününbirlik gelen gemi tu-ristlerinin olduğu kadar, Seferihisar, Gümüldür, Çeşme gibi çevre turistik mer-kezlere gelen turistlerin ve yerli turistlerin de ilgisini çekecek bir destekleyici turistik üründür.

Süre kısıtı olan turistler için, çevre destinasyonlarından ulaşım ve alanda geçi-rilecek süre ile hareket edilen yere dönüş için harcanacak süre yarım günü geç-meyecektir.

İzmir'de roller coaster için potansiyel talebi gençler, otellerde kalanlar (daha çok iş turizmi için gelenler), öğrenciler (üniversiteler şehri, birçok yeni üniversi-te açılıyor ve birçok şehir ile ülkeden gelen öğrenciler ile bunların ziyaret için gelen aileleri), sağlıklı (kalp hastalığı sorunu olmayan) genç ve orta yaş grubu oluşturabilir.

Arz Analizi

İzmir'deki şehir otelleri ile yapılan görüşmelerimiz sonucunda hafta içinde ge-len turistlerin çoğunluğunu iş turizmi kapsamında gelenlerin oluşturduğunu görmekteyiz. Cuma ve hafta sonlarında ise oteller daha çok şehir içi konuklarını ağırlamaktadır. Yaz döneminde okul tatilinin başlaması ile müşteri sayısı ol-dukça azalmaktadır. Bu dönemde daha çok tatile yönelik kıyı otellerinin tercih edilmesi de bunun bir başka sebebini oluşturmaktadır.

Turizmin sürdürülebilir gelişimi için potansiyel olarak var olan ya da önceden olmayıp yeni yaratılan turistik çekiciliklerin turizm arzına sunulması turizmde çeşitlilik sağlanması büyük önem taşımaktadır. İzmir, tarihi ve kültürel anlamda Doğu Akdeniz'in turizmde rekabeti yüksek bir noktasında bulunmaktadır. Rakiplerine üstünlük sağlaması için var olan tarihi, kültürel ve doğal çekiciliklerini tüm gücüyle kullanarak turizm arzına sunmamış, değerlendirmemiş olması, rekabette geride kalmasının bir sebebidir. Oysa İzmir, tarih boyunca çok önemli bir ticari bir liman özelliği taşımıştır. Asya'dan ve Ortadoğu'dan gelen birçok ticaret yolunun karadan bitip denize ulaştığı, oradan da deniz yoluyla Avrupa'ya ulaşmak için çıkış noktasında bulunduğu çok önemli bir yerdedir. Günümüzde ise hükümet politikalarının yeterli anlamda desteklemediği İzmir, birçok açıdan çoktan ulaşması gereken gelişmişlik düzeyini yakalayamamıştır. Bir bölgenin ya da şehrin turizm arzına sunulması için yeterli kaynaklara sahip olması gerekmektedir. Atatürk, İzmir'in bir kongreler şehri olması için burada ilk İktisat Kongreleri'ni düzenlemiştir. Ancak birçok alanda olduğu gibi, gerçekleştirmek istediği bu gelişme de yarıda kalmıştır. Son zamanlarda İzmir'in yeniden silkinip toparlanması için yerel toplantılar yapılsa da bunlardan ne yazık ki somut bir hareket çıkmamaktadır. Çünkü sürdürülebilir kalkınma ancak tüm yerel güçlerin birlik olmasıyla gerçekleşebilecektir. Bölünmüş güçler tek başına başarıya ulaşamaz. İzmir'i gelişme anlamında sürükleyecek, birlik olmak için heyecanlandırıp ateşleyecek bir kıvılcıma ihtiyaç vardır. Artık harekete geçme zamanıdır. İzmir önce emeklemeyi, sonra ayaklanıp yürümeyi sonra da amacına koşmayı öğrenmelidir.

İzmir'in tarihi zenginlikleri arkeologlar tarafından birer birer ortaya çıkarılmaktadır ve koruma altına alınarak turistik alanlar olarak ziyarete sunulabilecek hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bayraklı Eski Smyrna, İzmir şehrinin ilk kurulduğu yerde kazılar Prof. Dr. Meral Akurgal başkanlığında devam etmekte, çarpık kentleşmenin içinde neredeyse kaybolup gidecekken etrafı çevrilip koruma altına alınarak turistik anlamda arza sunulmuş hale getirilmektedir. Aynı şekilde Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından Agora kazıları devam etmektedir. Agora ile şehrin ikinci tarihi kuruluş merkezi olan Kadifekale'nin birbirine bağlanıp bir turistik yol oluşturulması gibi projeler bulunmakta ve bunun için çalışmalar devam etmektedir. Sosyo-kültürel ve ekonomik etkenler bu tarz projelerin devam ettirilmesi ve sonuca ulaşmasını geciktirmektedirler.

İzmir'de her geçen gün yeni vakıf üniversiteleri açılmakta, bu da bu şehirde eğitime ne denli önem verildiğini kanıtlamaktadır. Ayrıca Atatürk Müzesi, Latife Hanım Köşkü, Fuar Ekrem Akurgal Taş Eserler Müzesi ve Kıymetli Eserler Salonu, Kültür ve Sanat Merkezleri, Devlet Opera ve Balesi, Kongre Merkezleri,

yeni açılan oteller, eğlence mekanları, barlar, restoranlar, mesire yerleri (fuvar, teleferik), uluslararası ve ulusal ihtisas fuarcılığının bulunması, termal merkezleri olanakları, ticari liman, su sporları (mevcut+potansiyel), sürekli gelişen ulaşım ağı... gibi birçok imkanlarıyla İzmir İş(Kongre) Turizmi'nin gelişimine çok uygun bir merkezdir. İzmir, mevcut gelişmişlik düzeyinin çok daha üzerinde olmayı hak etmektedir. Bunun gerçekleşmesini sağlayacak en büyük sektör İş Turizmidir. Sahip olduğu olanakları geliştirerek, iş turizmini yıla yaymak ve rekabet gücünü arttırmak İzmir'in potansiyel olarak sahip olduğu bir güçtür. Bu potansiyel enerjiyi açığa çıkarmayı sağlayacak olan ise, İzmir'de turizme sunulan aktivitelerin çeşitlendirilmesidir. Bu da destekleyici turistik ürünlerle sağlanabilir.

İzmir'in Sürdürülebilir Turizm Gelişimini Destekleyici Turistik Ürün Roller Coaster için Yer Önerileri

Destekleyici turistik ürünler, turistlerin destinasyondaki zamanlarının iyi değerlendirilmesini, evlerine geri dönüklerinde hafızalarında unutamayacakları hoş hatıralarla dönüp bunları sevdikleriyle paylaşmalarını sağlaması açısından pazarlamaya büyük ölçüde hizmet edecektir. Hizmet kalitesinin yüksek olmasıyla müşteri memnuniyeti yüksek olacak, bu da olumlu eleştiriler ile kulaktan kulağa yayılarak turizmin en güçlü pazarlama aracını etkin hale getirecektir. Destekleyici turistik ürünün şehrin turizmine katkısı küçümsenmemelidir. Birçok destekleyici unsur birleştiği takdirde bu, turistlerin kafasında bir imaj bütünü tamamlamaya hizmet edecektir.

Bu çalışmada, İzmir'e destekleyici bir turistik ürün olarak roller coaster önerisi sunulacaktır. İzmir'de destekleyici bir turistik ürün olarak roller coasterın inşa edilmesi için üç yer önerilebilir. Bunları avantaj ve dezavantajları ile analiz ederek hangisinin ne tür bir roller coaster yatırımına elverişli olduğuna karar verilmelidir.

Öneri 1: İnciraltı Bölgesinde Crowne Plaza Oteli ve Çevresi:

- Şehir planlamacılarına (Kültür ve Turizm Bakanlığı) göre zaten farklı olasılıklardaki projelere açık bir bölgedir (Örneğin EXPO Fuarı). Planlanan projeler arasında yatırımcıların iştahını kabartacak projelerden biri bu roller coaster projesi olacaktır.
- Şehir merkezine ve oradaki diğer olanaklara hiç de uzak bir yerde değildir. Ulaşım kolaydır.

- Crowne Plaza Oteli, Balçova Termal Oteli ve Şehir içindeki diğer oteller ile dışardan gelecek konuklara konaklama olasılığı mevcuttur.
- Crowne Plazaya gelen kongre turizmi, düğün, banket gruplarının turizmini destekleyici tarzda önemli bir turistik ürün olarak büyük ilgi toplayacağı kesindir.
- Dünyada birçok roller coasterın olduğu gibi ilk inşa edildiğinde tek başına olabilir ama zamanla eğlence ve macera dünyasının güncel ve teknolojik gelişmelerine ayak uydurmak amacıyla yanına eklenecek diğer makinelerle bir temalı park haline gelebilecek bir hinterlanda sahip olan daha elverişli bir bölgededir. Bir turistik çekim alanı olarak değerlendirilmesi açısından Crowne Plaza çevresinde bulunan diğer çekim noktaları:
 - Termal Oteller: Crowne Plaza, Balçova Termal, Kaya (Eski Princess Oteli)
 - Balık Restoranları
 - İnciraltı Deniz Müzesi (Ege Fırkateyni ve Piri Reis Denizaltısı)
 - İnciraltı Rekreasyon alanı
 - Alışveriş merkezleri: zdilek, Agora, vs.

Öneri 2: Şehir Merkezinde Hilton Oteli ve evresi

- Hilton Oteli ve çevresi fazla aglomere olmuş vaziyettedir.
- Şehir merkezinde arpık ve planlı olmayan bir yapılaşma mevcuttur.
- Çok yoğun ve sık kullanılan Şehrin en merkezi yerinde çok büyük bir konstrüksiyona elverişli yer/alan bulmak ya da yaratmak çok zordur ve birçok güne ve geleceğe yönelik dezavantajlara sebep olabilir. (Trafik yoğunluğu, gürültü, otopark sıkıntısı vs.)
- Güncelliğini yitirdiği takdirde Şehrin ortasında büyük bir görüntü kirli liği yaratacaktır.
- Hilton evresine Japonya'daki in-house coaster benzeri bir coaster ne-rilebilir. Özellikle ses yalıtımını sağlaması açısından dikkate değer bir olasılık olarak karşımıza çıkar, ancak, çığlık atan insanların seslerini n-lemek tabii ki mümkün değildir.

Öneri 3: Sasalı Doğal Yaşam Parkı çevresi

- Arazinin zemin şartlarının böyle ağır bir konstrüksiyona izin verip veremeyeceği teknik bir konudur. Gelişmiş teknoloji sayesinde buna zemin sağlanabilirse gelecekte temalı parka da dönüşebilecek geniş bir arazi olması açıısından avantajlı olabilir.
- Şehir merkezine olan uzaklığı bir dezavantaj teşkil edebilirdi. Ancak ulaşım şartları iyileştirdiğinden, kat edilen mesafe ve zaman kaybı önlenmiş durumdadır ve bu açıdan avantajlı konuma geçebilir.

Ürünün Yaşam Süreci

- İlk etapta tanıtıma ağırlık verilmelidir. Böyle bir çekicilik unsurunun varlığından haberdar olmayanların gelmesi olanaksızdır. Oteller, seyahat acentaları, yerel medya, internet ve teknolojik iletişim araçları (örneğin havaalanlarında barkovizyon gibi), ulusal ve uluslararası fuarlar ve ihtisas fuarları gibi pazarlama unsurları kullanılarak tanıtım faaliyetleri hız kazanmalıdır.
- Gelecekte Temalı Parka dönüşmesi olasılığı ile destekleyici turistik ürünün yaşam süresi sağlanabilir.
- Anadolu'nun zengin kültür tarihi kullanılarak birçok temalı park oluşturulabilir. Mitolojik karakterler(tanrılar, tanrıçalar), farklı medeniyetler (İonyalılar, Kariahlılar, Hititler, Lidyalılar, Frigler, Selçuklular...) bu temalı parka konu teşkil edebilir.
- Her yeni eklenen roller coaster yeni bir çekicilik unsuru oluşturacak ve iniş sürecini frenleyecek hatta yeniden yükselişe geçirebilecektir. Buna dünya temalı park işletmelerinden birçok örnek verilebilir. Bunlardan biri: "Knott's Berry Farm Yeni Coaster ile eski canlılığına kavuştu" Yayın: Business Wire , Tarihi: 30 Eylül 2004 :

"BUENA PARK, Calif. -- Knott's Berry Farm bugün en yeni coasterını hizmete sunarak deklanşöre basmıştır. 16 milyon dolarlık ve yaklaşık 1km(3125 ft) uzunluğa ulaşan yeni coaster 7 Aralık'ta hizmete başlaması planlanmaktadır. Binenleri 146 feet yükseğe çıkarıp 109 feet bir inişle yeniden indirmektedir.

- 2,5 dakikalık binişte binenler spiral dönüşler yapıp, bir kobranın içine yuvarlanıp, ve birçok müthiş kıvrımlardan geçeceklerdir.

- Bolliger&Mabillard(B&M - İsviçre) tarafından tasarlanmış olan Silver Bullet, Knott's Berry Farm'ı Kaliforniya'nın önde gelen heyecan ve macera parkı haline getirecektir.
- New York Borsasında "Eğence" sembolü olan Cedar Fair tarafından işletilen Knott's Berry Farm, heyecanlı maceralı binişleriyle dünya çapında tanınmaktadır. Cedar Fair ayrıca 6 başka eğence parkı, 5 su parkı sahibidir ve bir yönetim sözleşmesi le de diğer 8 eğence parkının işletmesini sürdürmektedir" (allbusiness.com, "Knott's Berry Farm on Track with New Coaster").

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Roller coasterın İzmir'in sürdürülebilir turizmi için destekleyici bir turistik ürün olarak kullanılması fikrini ortaya atan bu çalışmanın literatüre bir katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu konuda daha detaylı anket ve analizler yapılması, Türkiye'de turizm sektöründe bu konunun uygulama anlamında gündeme getirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Potansiyel arz analizi, potansiyel talep analizi, yer seçimi için fizibilite analizi yapıldıktan ve yatırım türü için en uygun roller coaster dizayn ve ebatları ile işlev eşitleri belirlenip seçildikten sonra, İzmir'in heyecan ihtiyacının karşılanmaması için hiçbir sebep kalmamaktadır. Anadolu'nun yerel kültür motiflerinin de kullanılacağı özgün roller coasterlar ulusal olduğu kadar uluslar arası turizmi de rekreasyon ve animasyon uygulamaları açısından destekleyici bir turistik ürün olmaya adaydır. İzmir'in iş turizmi, sağlık turizmi, kültür turizmi gibi farklı turizm türlerini destekleyici turistik ürün olarak roller coaster, turizmin sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunacaktır.

Yatırım mali açıdan ağır ve inşası açısından uzmanlık(mühendislik, vs.) gerektiren, güvenilir kurumlar tarafından yapılması gereken bir yatırımdır. Ayrıca işletme evresinde yine devamlı olarak güvenlik denetiminin sağlanması önem arz eden konulardır. En uygun yatırımcının ve işletmecinin seçilmesi için gerekli ulusal ve uluslararası bağlantılar sağlanmalıdır.

İşletmenin tamamen yurtdışı firmalarına bırakılması, gelirin yurtdışına sızması anlamına gelmektedir. Bu nedenle yatırımın ne şekilde yapılacağına doğru karar verilmesi gerekmektedir. Yabancı ve Türk firmaların ortak yatırım yapması bir başka seçenektir. Ancak doğru karar verilmeli, yanlış adımlar atılması için gereken araştırmalar titizlikle yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bigne, J.E., Andreu, L., Gnoth, J., (2005). "The Theme Park Experience: An Analysis of Pleasure, Arousal and Satisfaction", *Tourism Management* 26, 833–844
- Callander, M., Page, S.J., (2003) "Managing Risk in Adventure Tourism Operations in New Zealand: a Review of the Legal Case History and Potential for Litigation", *Tourism Management*, 24, 1, February, 13-23
- Dybedal, P., (1998), "*Theme Parks as Flagship Attractions in Peripheral Areas*", Unit of Tourism Research at Research Centre of Bornholm, October
- Hassan, S.S., (2000) "Determinants of Market Competitiveness in an Environmentally Sustainable Tourism Industry", *Journal of Travel Research*; 38; 239
- Johns, N., Gyimóthy, S., (2002)"Mythologies of a theme park: An Icon of Modern Family Life", *Journal of Vacation Marketing*; 8; 320
- Milman, A., (2001)"The Future of the Theme Park and Attraction Industry: A Management Perspective", *Journal of Travel Research*; 40; 139

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Alvey. Robb and Elissa, "Theme Park Review: Japan 2004", *themeparkreview.com*. Retrieved on 18/03/2008 Amusement Today retrieved from, <http://www.goldenticketwards.com> , 06/02/2012
- Burton, G.B., "Coasting the Strip"(About Las Vegas Roller Coasters): <http://casinogambling.about.com>, retrieved 06/02/2012
- Dreamworld coaster profile: <http://www.roller-coaster.com.au/park.php?pid=1>, 06/02/2012
- Erdoğan, N., Kitle Turizmi, Alternatif Turizm ve Ekoturizmde Sürdürülebilirlik Üzerine bir Değerlendirme, <http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/Erdogan.doc> , 04/05/09
- Eopinions.com : "America's Top Ten Roller Coasters", <http://www.epinions.com/kifm-review-5C89-1DDB424-39CBAE4B-prod1>, 06/02/2012
- Facebook page link of the Six Flags Great Adventure: <http://www.facebook.com/pages/Jackson-NJ/Six-Flags-Great-Adventure/69421318512?ref=ts>, 06/02/2012
- Harris, T. "How Roller Coasters Work", 09.08.2007, *HowStuffWorks.com*. <http://science.howstuffworks.com/engineering/structural/roller-coaster.htm> , 06/02/2012.
- Index of İzmir's Skyscrapers: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=27913> , 06/02/2012
- Jones, C.B., , Robinett, J. , "The Future of Theme Parks in International Tourism", <http://www.hotel-online.com/Trends/ERA/ERARoleThemeParks.html>, 06/02/2012
- Levine, A. "A Glossary of Roller Coaster Definitions", *themeparks.about.com*, Retrieved 06/02/2012, <http://www.amusementtoday.com> , 06/02/2012
- Levine, A. "Demystifying the Hydraulic Launch System that Rockets Kingda Ka" <http://themeparks.about.com/od/rollercoasterarticles/a/KingdaHydraulic.htm>, 06/02/2012
- Levine, A., "White Knuckles Are the Worst of It" *themeparks.about.com*, Retrieved 06/02/2012
- Levine, A., "The 10 Biggest Roller Coasters in the World": <http://themeparks.about.com/od/rollercoasterarticles/tp/TallestCoasters.htm>, 06/02/2012
- Levine, A., "The 10 Largest Roller Coasters in the World": <http://themeparks.about.com/od/rollercoasterarticles/tp/LongestCoasters.htm>, 06/02/2012

- "More Roller Coaster Records": <http://www.ultimaterollercoaster.com> , 06/02/2012
- Press Release: "Dreamworld Crowned Queensland's Top Tourist Attraction", <http://www.rollercoaster.com.au/release.php?prid=33>, 06/02/2012
- Press Release: "Knott's Berry Farm on Track with New Coaster", <http://www.allbusiness.com/travel-hospitality-tourism/travel-tourism-overview/5226861-1.html>, 06/02/2012
- Press Release : "Six Flags Announces Full-Year and Fourth Quarter 2008 Results": <http://investors.sixflags.com> Retrieved, 06/02/2012
- Report by National Safety Council Research and Statistical Services Group Itasca, Illinois prepared for International Association of Amusement Parks and Attractions Alexandria, Virginia, 2009, http://www.nsc.org/news_resources/injury_and_death_statistics/Documents/Report%2009-Aug_2010.pdf , Retrieved on 06.02.2012.
- Robert Coker (2002). *Roller Coasters: A Thrill Seeker's Guide to the Ultimate Scream Machines*. New York: Metrobooks. 14. ISBN 1586631721
- Rutherford, Scott (2000). *The American Roller Coaster*. Wisconsin: MBI Publishing Company). ISBN 0760306893
- Six Flags New England, <http://www.coastergallery.com/SF/SFNE.html> , 06/02/2012
- Tosun, C., Bilim, Y., Temizkan, R., "Alternatif Turizm ve Turistik Ürün Çeşitlendirme Stratejileri: Hatay Örneği", <http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/Cevat-Bilim/Cevat-Bilim.doc>, 04/05/09
- Tokmak,C., Turizm Çeşitlendirmelerinden Mağara Turizmi ve Balıca Mağarası Örneğinin Değerlendirilmesi, <http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/program.htm>, 04/05/09
- Top Ten European Amusement/Themeparks, Published on AllBusiness.com <http://www.allbusiness.com> , 06/02/2012
- Urbanowicz, Steven J. (2002). *The Roller Coaster Lover's Companion*. Kensington, New York: Citadel Press. 4. ISBN 0806523093
- Wikipedia , Free Encyclopedia, Amusement parks and Theme parks: http://en.wikipedia.org/wiki/Theme_park, 06/02/2012
- Wikipedia , Free Encyclopedia, Kingda Ka, http://en.wikipedia.org/wiki/Kingda_Ka , 06/02/2012
- Wikipedia , Free Encyclopedia, List of Roller Coaster Rankings, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_roller_coaster_rankings , 06/02/2012
- Wikipedia , Free Encyclopedia, Top Thrill Dragster, http://en.wikipedia.org/wiki/Top_Thrill_Dragster , 26/09/2011
- World Record Roller Coaster, <http://www.business-opportunities.biz/2007/08/07/world-record-roller-coaster/> 06/02/2012
- Wise, J. , "A Roller Coaster Business - literally- How a Thrill Ride Manufacturer Stays on the Rails" http://groups.google.com/group/rec.roller-coaster/browse_thread/thread/f2e4b1d79b886037 , 06/02/2012

Türkiye’de İ Turizmi Geliştirmede Rekreasyonun Önemi ve Konaklama Modeli Önerisi

Hanım Kader ŐANLIOZ

E-posta: hksanlioz@gmail.com

ÖZ

Dünyada değişen sosyo-ekonomik koşullar sonucu hızla gelişen kavramlardan biri de rekreasyon olmuştur. Çalışma saatleri dışında kalan boş zamanı, ilgi, zevk ve gereksinimlere göre değerlendirme fikrinin gelişmesi, rekreasyon faaliyetlerinin bir uzantısı olarak seyahat ve turizm faaliyetlerinin de çeşitlenmesine ve gelişmesine yol açmıştır. Bununla beraber, rekreasyon kavramının hayatın önemli bir unsuru haline geldiği gelişmiş ölkelerin, turizm faaliyetleri ve gelirleri açısından da dünyanın sayılı ölkeleri haline geldikleri de bilinen bir gerçektir. Bu gelişmeyi destekleyen en önemli faktörlerden bir tanesi, söz konusu ölkelerin dış turizm kadar iç turizmin de gelişmesini sağlamaya yönelik politikaları uygulamış olmalarıdır. Dünyada en fazla turist çeken Fransa bu duruma örnek teşkil eden bir ölkedir. Bunun aksine, Türkiye, özellikle ekonomik krizlerin gündemde olduğu son yıllarda, dünya turizmi içerisindeki payını birçok ölkenin aksine yükseltiyor olsa da, henüz iç turizm potansiyelini kullanamamaktadır. Bu alışma, çeşitli istatistik ve raporlardan yola çıkarak, Fransa’daki iç turizm dinamikleri ışığında Türkiye’nin iç turizm değerlendirmesini yapmak ve iç turizmi geliştirmek suretiyle ekonomik katkı sağlamak adına, rekreatif faaliyetlerle zenginleştirilmiş tatil olanaklarının daha geniş sosyo-ekonomik düzeylerde yayılmasını sağlamaya yönelik bir konaklama modeli önermektedir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, iç turizm, konaklama, Club Med, Fransa, Türkiye

GİRİŞ

2000 yılında Gartner ve Lime, rekreasyon faaliyetlerinin gelişmesini açıklayan altı neden belirlemişlerdir: esnekleşen çalışma saatleri, seyahat, fiziksel zindelik ve diğer faaliyetlerden oluşan daha sağlıklı bir yaşam sürme arzusu, rekreasyon faaliyetlerinin daha kolay erişilebilir hale gelmesi, dinlenme ve turizm sektöründe yaşanan gelişmeler, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinde görölen artış ve düşük teknoloji/düşük fiyattan ileri teknoloji/yüksek fiyata kadar uzanan bir yelpazede sunulan rekreasyon ekipmanı arzı (Kruger, 2006). Kruger aynı çalışmasında rekreasyon faaliyetleri gerçekleştirilen yerin ve beraber faaliyet yapılan topluluğun insanın sosyalleşme değer ve anlamlarını etkilediğini vurgulamıştır. İnsanların alışma saatleri dışında kalan zamanları, hayat kalitelerini yükseltmeye yönelik memnuniyet ve deneyimleri yaşayabilecekleri faaliyetlere katılma

olanağı sunmaktadır. İnsanların kendilerini gerçekleştirme (self-actualization) ve tamamlama (self-fulfillment) duygularını tatmin etme amacı bu zaman dilimlerinin kullanım şeklini de belirlemektedir. Duygusal stres, finansal ve ailevi kaygılar, iş yukmllkleri ve krizler, insanların boş zamanlarını değerlendirme anlayışına olumsuz etkilerde bulunabilir.

Farklı gereksinimlere ve farklı koşullara sahip insanlara, erişebilecekleri düzeyde rekreatif faaliyetler sunmak, rekreatif faaliyetleri düzenleyebilecek olan kamu, kurumsal, gönüllü ve ticari işletmelerin dikkate alması gereken bir gerçektir (Torkildsen, 1999). Veal (2002) rekreatif faaliyetleri fiziksel (spor, sağlık), kültürel (müzeler, sanat, eğence), doğal alanlar, kentsel ve turizm faaliyetleri olarak sınıflandırmıştır. Her ne kadar evde boş zaman geçirme (home-based leisure) araştırmalarda herkes için en önemli tarz olsa da, eğlenmek ve sosyal ortamlara girmek amacıyla ev dışı faaliyetlere yönelim de insanların tercihidir. Bunlar içerisinde insanların en fazla önem verdikleri faaliyet tatillerdir (Veal, 2002). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm rgt (DT) verilerine göre, 2010 yılında dünyada 940 milyon turist girişi gerçekleşmiş ve toplam 693 milyar  turizm geliri elde edilmiştir. 2000 yılında kaydedilen 675 milyon turist girişi, 2009 yılında 882 milyon olarak gerçekleşmiş ve bu süreçte 2000/2009 yıllarında %30,7 ve 2000/2010 yıllarında ise %39,3 oranında artmıştır. 2009 ve 2010 yıllarında yapılan seyahatlerin %51'i dinlenme/eğence/rekreasyon tatilleri, %27'si ise arkadaş-akraba ziyaretleri olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, rekreasyon ve turizm arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koyan bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Durum böyle olmasına rağmen, birçok resmi ve yerel kuruluşun, halkının tatil gereksinimleri hakkında bilgi sahibi olmaması ve sosyal turizm kapsamına giren tesislerin yerel turizm planlamaları içine dahil edilmemesi gibi sorunlar grlmektedir. Rekreatif bir faaliyet olarak tercih edilen tatiller, kamu ve özel sektörün bir arada çalışması ile yürütülecek planlamalar gerektirmektedir. Bir tatil yöresinde insanların rekreatif hizmetleri aldıkları işletmeler özel sektör tarafından sunulmaktadır; kamu ise bu hizmetlerin doğal, fiziksel alt yapısını hizmete sunmakla yükümlüdür (Veal, 2002).

Bir rekreasyon faaliyetinde bulunmak isteyen kişinin maliyetleri iki ana gruptan oluşmaktadır: parasal giderler ve harcanacak zaman (yolculuk ve faaliyet esnasında harcanan zaman) (Knetsch ve Cesario, 1976). Bu durumda, rekreasyon alanının uzaklığı, insanların kararlarını ve taleplerini etkileyen önemli bir unsur olarak ortaya kmaktadır. Bununla beraber, zaman ve para, rekreasyonun birbirinden ayrı ele alınması zor bileşenleri olduğu için, insanların bt karar süreci iki ana aşamada gerçekleşmektedir: Çalışma süresi ve boş zaman faaliyetlerinden sağlayacakları faydanın ne olacağını belirlemek ve ayırdıkları

para ve zaman karşılığı faydayı azami düzeye getirecek faaliyetleri seçmek (Larson ve Shaikh, 2001). İnsanlar rekreasyon için ayırdıkları zamanı, nasıl kullanacaklarına rekreasyon alternatifleri arasında kıyaslama yaparak karar verebilmektedirler. Seyahat maliyeti üzerinden rekreasyon talebini etkileyen faktörler, rekreasyon alanının türü, bu alanın kullanımı ve niteliği, bu alan için ayrılan zamanın fırsat maliyeti, rekreasyon hizmetinin oluşmasına katkıda bulunan diğer (ikame) rekreasyon alanlarının rolü ve tüketicilerin davranışlarına bağlı kararlardan etkilenmektedir (Smith ve Kaoru 1990). McConnell (1999), rekreasyon faaliyetleri kararlarının, son 50 yılda değişen aile düzeninden de etkilendiğini, kadınların çalışma hayatına katılımı ile yükselen gelir düzeyinin rekreasyona ayrılan finansal kaynağa pozitif, zamana ise negatif etkide bulunduğunu belirtmiştir. McConnell çalışmasında sadece evli çiftleri temel almış olup, çocukların da dahil edilmesi durumunda boyutların farklılaşacağını ileri sürmüştür.

Rekreatif faaliyetlerin önemli bir kısmını tatiller oluşturduğuna göre, araştırma konusu Fransa (dünyada en fazla turist çeken ülke) ve Türkiye’de (son yıllarda en hızlı turizm gelişim ivmesi kaydeden ülke) son dönemde turizmle ilgili durumu değerlendirmekte yarar vardır. Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2011 yılında yayınlanan ve 70’den fazla göstergeye göre belirlenen 2010 yılı verilerinin değerlendirildiği Seyahat ve Turizm Rekabet İndeksi raporuna göre (Blanke ve Chisea, 2011), Fransa araştırma kapsamındaki 139 ülke ve 42 Avrupa ülkesi arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Fransa’nın turistik açıdan avantajları arasında zengin kültürel mirasa sahip olması, uluslararası sergi ve fuarlarla ev sahipliği yapması, kaliteli ulaşım (demiryolu ve otoyol) alt yapısı sunması ve devlet politikalarının sürdürülebilirlik yönlü yaklaşımı bulunmaktadır. Aynı raporda Türkiye ise, dünyada 50. ve Avrupa’da 29. sırada yer almaktadır. Türkiye, kültürel ve doğal zenginlikleri, uluslararası fuar ve sergilerde ev sahipliği, güçlü yaratıcı sanayi kolları ile avantajlı durumda görülse de, güvenlik, gıda ve hijyen, ulaşım alt yapısı ölçütlerinde zayıf kalmaktadır. Bununla beraber, doğal kaynakların korunması konusunda da Türkiye’nin politika ve faaliyetleri yetersiz bulunmaktadır. Aynı araştırmanın ortaya koyduğu bir başka ilgi çekici bulgu da, 2009 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden sonra yabancı turist girişleri ve turizm gelirleri açısından Fransa’nın kriz üssü konumuna karşın, Türkiye’nin krizi fırsata çeviren en önemli ülke konumunda yer almış olmasıdır.

Her iki ülkenin de ana pazarı olan Almanya’da Pawlowski ve Breuer (2011) tarafından yapılan araştırma, bu ülke vatandaşlarının diğerleri ile karşılaştırıldığında en yüksek maliyetli olanlar arasında yer almalarına rağmen, yaklaşık %96 oranında kültürel ve %69 oranında sportif faaliyetleri tercih ettiğini, bunları klüp üyelikleri, müze, sinema ve havuzun izlediğini tespit etmişlerdir.

YÖNTEM

Bu araştırma, rekreasyonun genel unsurları üzerine yapılmış çalışmalardan oluşan bir bilgi derlemesinden sonra, rekreasyonun Türkiye'deki i turizmi geliştirmek için önemli bir çıkış noktası olduğunu önermektedir. İç turizm konusunda, dünyada aynı zamanda en fazla turisti çeken ülke de olan Fransa kıyaslama (benchmarking) yapmak için seçilmiştir. Çalışmada her iki ülkenin iç turizme dair genel verileri karşılaştırılmaktadır. Araştırmanın odağı ise, Fransa'da gerçekleştirilen uygulamaları tartışarak, Türkiye'de bunların nasıl uygulanabileceği üzerine yorum yapmakta ve dünya turizm hareketleri içinde önemli bir yere sahip olan ve başlangıç noktasında rekreasyon gereksiniminin ana unsur olarak kabul edildiği Club Med tatil köyleri anlayışı ve yapılanmasını, bu konuda yazılmış özel bir makaleyi inceleyerek, Türkiye'de i turizmi canlandıracak bir konaklama modeli geliştirilmesine esin kaynağı olup olamayacağı üzerine açıklamalar yapmaktır.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Türkiye ve Fransa'nın genel turizm durumu ve i turizmin yeri konusunda karşılaştırma yapmak için Tablo 1. deki veriler derlenmiştir. Tabloya ilk bakışta da görüleceği gibi, Türkiye'de i turizmin durumunu ortaya koyan detaylı veriler bulunmamaktadır. Fransa'da iç turizm verileri, yıllık ve dönemselsel turizm istatistikleri ve raporları içinde düzenli ve sistematik olarak yer almaktadır. Türkiye'de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2007 yılından itibaren başlayıp, 2009 yılından itibaren her üç ayda bir yapılan Hane Halkı Turizm Araştırması İstatistiği bu anlamda önemli bir açığı kapatmaktadır.

Fransa'da İç Turizm

Dünyada en fazla turisti ağırlayan ülke olan Fransa, aynı zamanda Avrupa'da en yüksek iç turizm hacmine sahip lkedir. Sosyal turizm anlayışının etkisiyle rekreasyonun insan yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmesi, her sosyo-ekonomik düzeyde kişinin tatil olanaklarından yararlanmasına yönelik uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Bu uygulamalardan en dikkat çekici olanlar, tatil çeki (devlet tarafından ederinin altında satın alınarak, turizm faaliyetlerinde kullanılabilecek ek) , tatil dayanışma borsası (ekonomik gücü olmayanların yararlandığı fon), mal varlığı planı (kar amacı gütmeyen kurumlar) olarak adlandırılan programlardır. Bununla beraber yaşlılar, engelliler için özel turizm fırsatları desteklendiği gibi, kısa tatileler gibi farklı tatil seçenekleri de sunularak insanların seyahat eğilimleri yükseltilmektedir.

Tablo 1. Fransa – Türkiye genel ve iç turizm karşılaştırma tablosu

		FRANSA		TÜRKİYE	
2001	Genel	Yabancı turist sayısı (milyon kişi)	76,5	Yabancı turist sayısı (milyon kişi)	10,4
		Geceleme sayısı (milyon gece)	581,0	Geceleme sayısı (milyon gece)	28,5
		Günübirlik ziyaretçi sayısı (milyon kişi)	83,0	Günübirlik ziyaretçi sayısı (milyon kişi)	0,8
		Turizm geliri (milyar €)	34,7	Turizm geliri (milyar €)	8,3
		En çok tercih eden ülkelerin oranı % (Birleşik Krallık, Almanya, Hollanda)	52,2	En çok tercih eden ülkelerin oranı % (Almanya, Birleşik Krallık, Rusya)	36,5
		Yatak kapasitesi (milyon yatak)		Yatak kapasitesi (milyon yatak)	
		<i>toplam</i>	17,3	<i>toplam</i>	0,56
	<i>ticari</i>	5,2	<i>ticari</i>	0,56	
	<i>ticari olmayan</i>	12,1	<i>ticari olmayan</i>	0	
	İç turizm	Nüfus (kişi)	60,9	Nüfus (kişi)	67,8
		İç turizm seyahat sayısı (milyon adet)	160,1	İç turizm seyahat sayısı (milyon adet)	
		İç turizm geceleme sayısı (milyon gece)	902,0	İç turizm geceleme sayısı (milyon gece)	
		Kalış süresi (kişibaşı ortalama gece)	5,6	Kalış süresi (kişibaşı ortalama gece)	
		Tercih edilen turizm türü oranı %		Tercih edilen turizm türü oranı %	
<i>kırsal</i>		38,1	<i>kırsal</i>		
<i>şehir</i>		31,6	<i>şehir</i>		
<i>deniz</i>	25,2	<i>deniz</i>			
<i>dağ</i>	14,2	<i>dağ</i>			
Kalış süresi oranı %		Kalış süresi oranı %			
<i>en az 1 gece</i>	72,0	<i>en az 1 gece</i>			
<i>4 gecedan az</i>	52,0	<i>4 gecedan az</i>			
<i>4 ve daha fazla gece</i>	64,1	<i>4 ve daha fazla gece</i>			
<i>8 gece ve üzeri</i>	30,6	<i>8 gece ve üzeri</i>			
Ticari olmayan işletmede konaklama oranı %		Ticari olmayan işletmede konaklama oranı %			
<i>toplam seyahatte</i>	63,0	<i>toplam seyahatte</i>			
<i>toplam gecelemede</i>	56,6	<i>toplam gecelemede</i>			
Ticari işletmede konaklama %		Ticari işletmede konaklama %			
<i>toplam seyahatte</i>	20,5	<i>toplam seyahatte</i>			
<i>toplam gecelemede</i>	20,3	<i>toplam gecelemede</i>			
2009	Genel	Yabancı turist sayısı	76,8	Yabancı turist sayısı	28,6
		Geceleme sayısı	517,6	Geceleme sayısı	
		Günübirlik ziyaretçi sayısı	115,7	Günübirlik ziyaretçi sayısı	1,6
		Turizm geliri	35,4	Turizm geliri	29,0
		En çok tercih eden ülkelerin oranı % (Birleşik Krallık, Belçika, Almanya)	44,0	En çok tercih eden ülkelerin oranı % (Almanya, Rusya, Birleşik Krallık)	35,4
		Yatak kapasitesi (milyon yatak)		Yatak kapasitesi (milyon yatak)	
		<i>toplam</i>	20,8	<i>toplam</i>	0,84
	<i>ticari</i>	5,8	<i>ticari</i>	0,84	
	<i>ticari olmayan</i>	15,0	<i>ticari olmayan</i>	0	
	İç turizm	Nüfus (kişi)	62,1	Nüfus (kişi)	73,7
		İç turizm seyahat sayısı (milyon adet)	181,0	İç turizm seyahat sayısı (milyon adet)	60,9
		İç turizm geceleme sayısı (milyon gece)	961,9	İç turizm geceleme sayısı (milyon gece)	511,0
		Kalış süresi (kişibaşı ortalama gece)	5,3	Kalış süresi (kişibaşı ortalama gece)	8,4
		Tercih edilen turizm türü oranı %		Tercih edilen turizm türü oranı %	
<i>kırsal</i>		31,4	<i>Yakınları ziyareti</i>	65,7	
<i>şehir</i>		21,3	<i>Gezi/eglenç/tatil</i>	18,6	
<i>deniz</i>	33,3	<i>Sağlık</i>	8,0		
<i>dağ</i>	14,0				
Kalış süresi oranı %		Kalış süresi oranı %			
<i>en az 1 gece</i>	77,9	<i>en az 1 gece</i>			
<i>4 gecedan az</i>	46,0	<i>4 gecedan az</i>			
<i>4 ve daha fazla gece</i>	67,5	<i>4 ve daha fazla gece</i>			
<i>8 gece ve üzeri</i>	24,5	<i>8 gece ve üzeri</i>			
Ticari olmayan işletmede konaklama oranı %		Ticari olmayan işletmede konaklama oranı %			
<i>toplam seyahatte</i>	71,4	<i>toplam seyahatte</i>			
<i>toplam gecelemede</i>	67,3	<i>toplam gecelemede</i>			
Ticari işletmede konaklama %		Ticari işletmede konaklama %			
<i>toplam seyahatte</i>	28,6	<i>toplam seyahatte</i>			
<i>toplam gecelemede</i>	32,7	<i>toplam gecelemede</i>			

Fransa'da iç turizm faaliyetlerinin gelişmesine ışık tutan en önemli öncül, boş zaman değerlendirilmesi ve rekreatif faaliyetlerle ilgili uzun yıllardır detaylı araştırmalar yapılmasıdır. Samuel (2005) bu durumu ortaya koyan detaylı bir

çalışma yapmıştır. Fransa'da 19. yüzyılda Le Play ilk zaman planlaması araştırmalarını başlatmış olmakla beraber, boş zaman ile ilgili ilk kamuoyu araştırması Fransız Kamuoyu Enstitüsü (IFOP – Institut Français d'Opinion Publique) tarafından 1947 yılında yapılmıştır. INSEE (Institut International de Statistique et d'Etudes Economiques – Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü) ise 1960, 1980 ve 1990'lı yıllarda boş zamanın değerlendirmesi ile ilgili araştırmalar yaparken, 1964 yılından itibaren kesintisiz her yıl sadece tatil tutumları üzerine araştırma yapmaktadır (Samuel 2005). Bu araştırmaların yanında, Kùltür Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Turizm Bakanlığı'nun çeşitli kurumlarla yürüttüğü araştırmalar da mevcuttur. Bu araştırmalar her ne kadar yerel ve ulusal temelli planlamalara ışık tutsalar da, sayılarının çokluğu, her kurumun kendi ilgi alanına giren konuda araştırma yapması ve ölçütlerin birbiriyle karşılaştırılmayı zorlaştıracak şekilde farklı yapılandırılmış olması konularında eleştiriler de almaktadır.

Türkiye'de İç Turizm

Türkiye'de iç turizm 1950'li yıllarda başlamıştır ve takip eden yıllarda özellikle kıyı tatili şeklinde gelişimini sürdürmüştür. Her ne kadar 1960 – 1970'li yıllarda Türkiye iç turizmini geliştirmek için bazı yatırım ve tüketici ödeme teşvik ve kolaylıkları getirilmiş olsa da, bu uygulamaların sürekliliği sağlanamamıştır. İ turizmdeki en büyük gelişme 2000'li yıllardan itibaren Türk tur operatörleri tarafından uygulanmaya başlanan erken rezervasyon kampanyaları ile yaşanmıştır. Uygun fiyatlar, rezervasyon ve ödeme koşulları ile her yıl artan sayılarda Türk vatandaşı yurtiçi tatile yönelmektedirler.

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü tarafından 2007 yılında hazırlanan iç turizm çalışmasında, bu turizm dalının gelişmesinin önündeki engeller özetlenmiştir: seyahat kùltürü, gelir düzeyi, aile bireyleri yıllık izin dönemleri, ikinci konutların yaygınlığı, iç turizme sürekli bir yatırım yerine kriz dönemi kurtarıcısı bakış açısı.

Seckelmann (2000), Türkiye'de yabancı turist girişine dayalı kitle turizminin son yıllarda elde ettiği ivmenin sürdürülebilir yaklaşımdan uzak olduğu, iç turizmi geliştirmenin, dış turizmin daha da genişlemesi karşısında daha ekonomik ve sosyal yönden daha sağlıklı bir strateji olup olmayacağı konusunu tartışmıştır. Türk insanına hitap eden yeni fırsatlar yaratılıp ürün çeşitlendirilmesi yapılmadıkça, iç turizm potansiyelinin yeterince canlandırılmayacağını belirtmiştir.

Fransa ve Türkiye İç Turizm Karşılaştırması

Tablo 1.'de görülen veriler incelendiğinde, araştırma kapsamında değerlendirilen 2001 ve 2009 yılları arasında, Türkiye'ye ait verilerde yükseliş eğilimi dikkat çekmektedir. Bu, şüphesiz olumlu bir gelişmedir. Bununla beraber, iç turizm rakamlarına bakıldığında, Türkiye'ye dair tutarlı bir açıklama yapılamamaktadır. Bunun nedeni, 2001 yılına ait Türkiye iç turizmi durumunu yansıtan veriler olmamasıdır. Değerlendirmeye alınabilecek tek veri, T.C. Kültür Turizm Bakanlığı konaklama istatistikleri olup, bu veriler sadece tesislerdeki konaklamayı verdiğinden tüm seyahatleri kapsayan bir bilgi sunamamaktadır. Tabloda Türkiye ile ilgili 2009 iç turizm verileri TÜİK anketleri sonuçlarından alınan rakamlardır. Bununla beraber, Bakanlık konaklama istatistiklerine bakıldığında, dar kapsamlı da olsa, iç turizmin gelişimi ile ilgili bir yorum yapılabilmektedir. Buna göre, Türk misafirler işletme ve belediye belgeli tesislerde, 2001 yılında 17,2 milyon kişi kalış ve 29.6 milyon geceleme (ortalama 1,7 gece konaklama) gerçekleştirmiş olup, 2009 yılında yaklaşık %50 artışla 25,7 milyon kişi kalış ve 44,7 geceleme (ortalama 1,8 gece konaklama) gerçekleştirmişlerdir.

Diğer yandan, Türkiye'nin nüfusu, Fransa'nın nüfusundan 2001 yılında %11 ve 2009 yılında %19 daha fazla olmasına rağmen, iç turizm seyahat sayısı Fransa'nın üçte biri, geceleme sayısı ise yaklaşık yarısı kadardır. Türkiye ve Fransa, sahip oldukları turistik potansiyel bakımından benzer ülkeler olmasına rağmen, iç turizm hacimleri arasındaki fark büyüktür. Her ne kadar bu durum, Türkiye'nin iç turizm potansiyelini ne kadar az kullandığını ortaya koyan bir gerçek olsa da, turizmin fırsat olarak değerlendirilebilecek, gelişmeye açık bir dalını işaret etmektedir.

Club Med (Mediterranee)

Club Med, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, duygusal ve fiziksel olarak yıpranmış Fransız vatandaşlarının içine düştükleri karamsar ve güvensiz ortamda, insan olarak herkesin sahip olduğu sağlıklı yaşam, eğlence / dinlenme faaliyetlerine katılarak duygusal sağlıklarını koruma haklarını yaşamalarını sağlamak için düşünülmüş bir tatil şekli fikridir. De Raedt 2010 yılında yaptığı çalışmasında, bu tatil tesisleri üzerine detaylı bir araştırma yapmıştır. Kurucuları başta Gerard BLITZ (dalış ve yüzme) olmak üzere, Claudine COINDEAU (yoga ve Uzak Doğu rahatlatma çalışmaları) ve Dimitri PHILIPOFF (su topu ve su oyunları) rekreasyon ile içiçe olan insanlar olduklarından, spor ve fiziksel faaliyetlerin ruh ve beden sağlığı üzerindeki olumlu etkilerini deneyimlemekteydiler. Bu

nedenle ilki 1950 yılında hizmete başlayan Club Med köylerinde ,en başından itibaren insanların rahatlayacakları ve sosyalleşecekleri rekreatif faaliyetlerin sunulmasını tesis yapılanmalarının en önemli parçası olarak benimsediler. Spor bu faaliyetler içerisinde en çok öne çıkan tercih olmakla beraber, Club Med köyünde insanların rekabet etmeleri için değil, beraber oynayarak eğlenecekleri, oynadıkça yorulmak yerine rahatlayacakları esasına dayanan bir anlayışla verilmeye çalışılmıştır; etkinlikler buna göre seçilmiştir. 1950 yılında 2.700 klüp üyesi ile başlayan Club Med, 10 yıl içinde 18 köy ve 60.000 üye, 1970 yılında ise 400.000 üye sayısına ulaşmıştır. 2010 yılı verileri itibariyle 80 tatil köyü ve 1 kruvaziyer gemisine sahip olan ve farklı katerogilerde tatil köyü seçenekleri sunan Club Med, 1.245.000 GM (gentil membre) ağırlamış ve yaklaşık 1,5 milyar € tutarında ciro gerçekleştirmiştir.

Club Med'in doğuş fikrini tamamlayan düşünce ise, insanın doğal ortamlarda özgürlüğünü yaşamasını sağlayan faaliyetlerde bulunma şeklinde rekreatif yönelimini ortaya koymaktadır. Herkesin eşit olanaklar çerçevesinde tatil yaptığı, odaların sade ve basit olduğu, yemeklerin büfe ortamında ve büyük masalarda servis edildiği, köy bünyesinde verilen tüm spor ve eğlence hizmetlerinin fiyata dahil olduğu ve herkesin kullanımına sunulduğu bir hizmet içeriği ile kurulmuştur. Bu etkinlikler içinde Club Med'in kuruluş aşamasından itibaren benimsediği ve bugüne kadar aynı düzeyde devam ettirdiği anlayışın özelliklerini vurgulamakta yarar vardır: tatilciler, "turist" olarak değil "klüp üyesi" olarak ifade edilmektedir; insanların tüm yıl boyunca tatil ödemelerini yapabilecekleri bir tatil üyeliği sistemi şeklinde hizmet vermektedir; hizmet veren kişiler GO (gentil organizeur – centilmen organizeur) ve klüp üyeleri ise GM (gentil membre – centilmen üye) şeklinde adlandırılmaktadırlar; GO'lar tatil köylerinde GM'lerin tatil asistanı olarak hizmet vermektedir, üniforma yerine günlük giysileri ile çalışmaktadırlar ve GM'ler ile beraber tesisin tüm olanaklarından yararlanmaktadırlar. Tatil köyünde çalışacak GO'lar dinamizm, sportif olma, yaratıcılık, sıcak kanlılık gibi kişilik özelliklerine göre işe alınırlar. Köy şefleri en az 6 – 7 yıl GO olarak çalışmış kişiler arasından seçilmektedir. Hem Fransa içindeki Club Med tesisleri, hem de daha sonra yurtdışında da açılan tesisler, yerel halkı ve kültürü klüp üyeleri ile birleştiren bir ortam sunmaktadır.

Türk Turist Profili – Tatil Alışkanlıkları

Türkiye Otelciler Federasyonu tarafından 2010 yılında yayınlanan raporda, başlangıcı 2011 yılında Ocak ayına kadar çekilen erken rezervasyon kampanyalarının, yurtiçi seyahat pazarını büyüttüğü ve 2010 yılında iki milyon kişinin bu kampanyalar yoluyla tatillerini planladıkları ortaya koyulmaktadır. Türki-

ye'nin en büyük tur operatörü ETS Turizm tarafından 2011 yılında, iki yıllık bir çalışma sonucu 198.000 kişi üzerinde yapıldığı açıklanan Türk tatil tüketicisi profili araştırması da yurtiçi seyahat eden Türk turistler hakkında ilgi çekici bilgiler vermektedir (Erdem 2011). Bu araştırma çerçevesinde, tur operatörleri üzerinden seyahat eden kişilerin, tatil bilincinin ve beklentilerinin yükseldiği, çocukları ve bebekleri ile ilgili özel hizmetler ve özel yemek tercihleri (vejeteryan büfe, sağlık hassasiyetleri) konusunda talepkar oldukları saptanmıştır. Araştırma kapsamındaki kişiler %66 oranında İstanbul çıkışlı olup, %64 oranında evli kişilerden oluşmaktadır. İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya dışındaki illerden %19 oranında tatil satın alındığı belirlenmiştir. Deniz-kum-güneş amaçlı seyahat edenlerin oranı %70 olarak açıklanmış olup, kış ve kültür turlarını tercih edenlerin oranı ise sırasıyla %10 ve %8 olarak tespit edilmiştir. Seyahat edenlerin %70'i yükseköğretim mezunundan oluşan kitlenin, yurtiçi tatillerine yönelik öncelikleri arasında kırmızı et ağırlıklı menü, bebekli aileler için konforlu ve temiz oda, çocuklu aileler için büfe yemek çeşitliliği, bekar kişiler için yaşlı ve çocuklu ailelerden oluşmayan otel profili yer alırken, en önemli memnuniyet kaynağı ise havuz olanakları olarak ifade edilmiştir; yiyecek-içecek hizmetleri ise ikinci sırada yer almaktadır. Seyahat edenlerin %49'u bir haftadan kısa konaklamakta olup, bir hafta üzeri konaklayanlar sadece %5 oranındadır.

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) tarafından 2007 yılında yapılan iç turizm araştırması, Türk misafirlerinin 2004 yılındaki tatil seçimleri ile ilgili bilgiler vermektedir. Buna göre, 2004 yılında satışlarının %50'sini paket turlar oluşturan acenteler desteği ile görüşleri alınan 148.000 kişinin %39,8 oranında Akdeniz ve %25,7 oranında Ege Bölgesi'ni tercih ettikleri belirlenmiştir. İstanbul'un bulunduğu Marmara Bölgesi ise %12,1 oranında ilgi çekmiştir. Seyahatlerin %39'u deniz - kum güneş ve %23'ü ise kültürel amaçlar için gerçekleştirilmiş olup, bu oran 2002'ye göre deniz - kum - güneşte % 37 düşüş, kültürel amaçlarda ise %100 artış olarak yansımıştır. Erken rezervasyon kampanyalarının yaygınlaşması rezervasyon yapma zamanını da etkilemiş, 2002 yılında rezervasyonların hemen hepsi (%94,5) tatilden bir ya da iki hafta önce yapılırken, 2004 yılında ise tatilden bir aydan daha önce yapılan rezervasyon oranı %67,6 olarak tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de iç turizm faaliyetleri geliştirilmeye çalışılırken, Avrupa'da yaygın inanış "Herkes için turizm"dir ve iç turizm, dış turizmin bir alternatifi olarak değil, bütünleyeni olarak görülmektedir. Bu anlayış, en fazla turist çeken ülkelere iç turizme, en az dış turizm kadar eğildiklerini ve çalışmalar yürüttüklerini

en iyi şekilde özetlemektedir. 2007 yılı verilerine göre Fransa'da seyahat pazarının %65'i iç turizmden oluşmakla beraber, bu oran Türkiye'de henüz %35 düzeyindedir. 2008 yılında OECD'nin Paris'teki merkezinde yapılan Turizm İstatistikleri Forumu'nda, Avrupa Birliği ülkelerinde ekonomik krizlerde önlem olarak iç turizm hacminin yükseltilmesi ve bu amaçla hem iç turizm talebine yönelik ürün – hizmet sunulması, hem de düşük ücretli şirketlerin teşvik edilmesi (daha ucuz havayolu, konaklama hizmetleri sağlamaya yönelik) konularında görüş birliğine varılmıştır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü 2007 çalışması iç turizmin gelişimi için bazı önerilerde bulunmuştur. Tanıtım faaliyetleri yanında, iç turizm analizi, profillere göre ürün geliştirilmesi, ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi, uygun kredi ve ödeme seçeneklerinin yaratılması bu önerilerden bazılarıdır.

Türkiye iç turizm hareketleri, 2001 yılından itibaren tek yönlü olarak erken rezervasyon kampanyaları ile büyük oranda yaz aylarını kapsayacak şekilde, tatil köyü ve otellerde konaklama olarak dikkate değer bir artış göstermiştir. Bu durum, Türk misafirlerinin tatil ve seyahat kültürünün ve bir gereksinim olarak rekreatif faaliyetlerde bulunma yönelimiyle aylar öncesinden plan yapma davranışının gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Ancak bu gelişim, halen nüfusun belli gelir ve eğitim düzeyindeki insanlarına hitap etmektedir. ETS Tur'un araştırmasında da görüldüğü gibi, büyük oranda İstanbul'da yaşayan insanlar iç turizm faaliyetlerinde bulunmaktadır; aynı zamanda Türkiye'nin diğer illerinde de özellikle tatil amaçlı seyahat eden kişi sayısı her yıl artmaktadır (Erdem 2011). ETS Tur araştırmasında dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise, insanların memnuniyetini etkileyen en önemli ürünün, bir rekreasyon aktivitesi olan havuz olmasıdır. Bu durumda, Türk vatandaşlarının tatil ortamında yapmaktan hoşlandığı rekreasyon faaliyetlerinin araştırılarak, bunları en uygun mali olanaklarla sunan bir konaklama ürününün oluşturulması, iç turizmi geliştirecek önemli bir adım olacaktır.

Türkiye'de ekonomik konaklama seçenekleri pansiyon – motel tipi işletmeler yanında, kamu ya da az da olsa özel sektör işletmelerinin dinlenme kamplarından oluşmaktadır. Bu kamplar, çok kısıtlı oranda Türk vatandaşına tatil zamanlarını dinlenme ve rekreatif faaliyetlerde bulunma olanağı sunmaktadır. Bu noktada, Club Med tatil köylerinin kuruluş amacı ve işleyiş unsurlarından esinlenerek oluşturulabilecek ekonomik tatil köyü şeklinde bir konaklama modeli, nispeten düşük gelir düzeyindeki insanların da tatil yapabilir hale gelmelerini sağlayacaktır. Club Med'in esin modeli olarak seçilmesinin nedenlerini belirtmekte fayda vardır: 1) Türkiye, bölgelere göre birbirinden farklı rekreatif faaliyetlerin sunulabileceği bir zenginliğe sahiptir. Tatil köyleri rekreasyon faaliyet-

leri, bölgelerin coğrafi ve turistik özelliklerine göre çeşitlendirilebilir. Bazı bölgelerde günlük geziler, bazılarında deniz tatili, bazılarında yayla tatili gibi. 2) Klüp üyeliği, bir sosyal gruba ait olma duygusu vereceğinden, sadakati ve devamlılığı arttırarak sağlayacak bir faktör olarak kullanılabilir. Meslek grubu, sektörü, konumu ne olursa olsun, her düzeyde ve nitelikte kişinin bu tatil olanağını değerlendirme fırsatı olacaktır. 3) Türkiye'nin giderek birçok ilinde açılmaya başlayan turizm okulları (lise ve üniversite düzeyi) öğrencilerinin eğlenecek, mesleklerini gerçekleştirmeleri olanağı bulmaları sağlanacaktır. Yabancı dil sorunu olmadığından, bu öğrenciler rahatlıkla istihdam edilebileceklerdir. 4) Yıllık tatil planı yapma ve ödemelerin aile bütçesini sarsmayacak şekilde gerçekleştirilmesi, tatile çıkmayı teşvik edecek en önemli etkenlerden biridir. Club Med tarzı, oda – yatak donanımında sade, yiyecek – içecek hizmetlerinde bütünleyici ve rekreasyon hizmetlerinde rekabetten çok eğlendirici ve kaynaştırıcı bir ürün – hizmet içeriği oluşturularak, tatilcilerin tek ödemede bütün tatili satın aldıkları bir sistem, insanların tatil maliyetlerini daha rahat ve kolay planlamalarını sağlayacaktır. 5) Tatil köylerinde, yerel halkın çalışması ve özellikle yiyeceklerde yerel motiflerin kullanılması önceliği tanınabileceğinden, Türkiye içerisindeki farklı bölge insan ve kültürlerinin de tanışması ve kaynaşması sağlanmış olacaktır. 6) Türk insanı, sıcak kanlı, ilgi isteyen ve iletişime açık bir kişiliğe sahip olduğundan, Club Med tatil köylerindeki GO tarzı, tatilcilerle beraber vakit geçirecek işlerini yürüten çalışanların olduğu bir tesiste tatil yapma fikrini yadırgamayacaktır.

Bu konaklama modeli, mevcut konaklama arzının öncelikle değerlendirilmesi ve belirlenen ürün ve hizmet kapsamı çerçevesinde uygun donanım kavuşturulması ile gerçekleştirilebilir. Rekreatif faaliyetlerin sunulduğu bir konaklama modeli önerildiğinden, bazı bölgelerde yeni tesisler yapılması ya da konaklama dışındaki tesislerin kullanıma sunulması gerekebilir. Bu tarz bir konaklama modeli, özel sektör tarafından planlanıp hayata geçirilirken, kredi koşulları, mali yükümlülükler ve vergiler açısından devlet teşvikini gerektirecektir.

Bu bildirinin konusu olan konaklama modeli önerisi, birebir Club Med tarzı bir yapılanma içermemektedir. Burada vurgulanması gereken nokta, Fransa'nın öncelikle iç turizminin gelişmesine önemli katkıları bulunan bir konaklama ve tatil anlayışının ana unsurlarını incelemek ve bu unsurları Türk profili bazında değerlendirerek tüm Türkiye çapında çeşitli sosyo-ekonomik düzeye sahip kişilerin yararlanabileceği bir model geliştirmektir.

Rekreasyon faaliyetlerine katılım, sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel etkilere göre değişim gösterir; gelir düzeyi değişimi, teknoloji, sosyal değerler bu

etkilere örneklerdir. Türkiye’de insanların boş zamanlarında tercih ettikleri ya da yapmayı arzu ettikleri faaliyetler ve nedenleri başta olmak üzere, bu faaliyetlere erişim olanak ve tercihleri, karar verme süreçleri, ekonomik kaynaklarının dağılımı konularında yapılacak araştırmalar iç turizmin arz ve talep açısından gelişimine katkı sağlayacaktır. Cushman vd. bu tip araştırmaların faaliyet ve zaman temelli olarak iki ayrı formda yapılması gerektiğini önermişlerdir (2005).

İç turizmde karar verme süreçleri ve tercihler başta olmak üzere, eğilimler, turistik ve rekreatif faaliyetlere katılım üzerine yapılan istatistiksel çalışmalar ve analizler gün geçtikçe gelişmekle birlikte halen çok yetersiz kalmaktadır. İç turizmle ilgili yapılan çalışmalarda görülen bilgiler ve rakamlar farklı kaynaklardan elde edilmiş ve birbiriyle uyuşmayan, bu nedenle karşılaştırma yapılamayan veriler içermektedir. Bu çalışmaların iç turizm bazında, talebe yönelik tüm unsurları kapsayan bütüncü ve tutarlı bir içerikle yapılması, düzenli ve sürekli olarak yayınlanması Türkiye’de bu turizm dalının gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Cushman G., Veal A.J., Zuzanek J. (2005). *Free Time and Leisure Participation: International Perspectives*. Wallingford, Oxfordshire: CABI Publishing
- De Raedt T. (2010). Le Club Med: L’idealisme d’un epoque. *French Cultural Studies*. 21: 216-235
- Knetsch J.L. ve Cesario F.J. (1976). Some Problems in Estimating the Demand for Outdoor Recreation: Comments. *American Journal of Agricultural Economics*, 58(3): 596-597
- Kruger L.L. (2006). Recreation as a Path for Place Making and Community Building. *Leisure/Loisir*. 30(2):383-392
- Larson D.M. ve Shaikh S.L. (2001). Empirical Specification Requirements for Two-Constraint Models of Recreation Choice. *American Journal of Agricultural Economics*, 83(2): 428-440
- McConnel K.K. (1999). Household Labor Market Choices and the Demand for Recreation. *Land Economics*, 75(3): 466-477
- Pawlowski T. ve Breuer C. (2011). Expenditure Elasticities of Demand for Leisure Services. *Applied Economics*, 44(26): 3461-3477
- Samuel N. (2005). *France*. İçinde Cushman G., Veal A.J., Zuzanek J. *Free Time and Leisure Participation: International Perspectives* (s. 75-100). Wallingford, Oxfordshire: CABI Publishing
- Seckelmann A. (2001). Domestic Tourism - a Chance for Regional Development in Turkey?. *Tourism Management*, 23(2002): 85-92
- Smith V.K. ve Kaoru Y. (1990). Signals or Noise? Explaining the Variation in Recreation Benefit Estimates. *American Journal of Agricultural Economics*, 72(2): 419-433
- Torkildsen G. (1999). *Leisure and Recreation Management*. London: Spon Press.
- TÜROFED. *Turizm Raporu (2011). Yurtiçi Seyahat Pazarı Kampanyalarla Büyüyor*. 4: 33
- Veal A.J. (2002). *Leisure and Tourism Policy and Planning*. Cambridge: KABI Publishing

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Birleşmiş Milletler Turizm Raporu (2011). UNWTO Tourism Highlights 2011 Edition – Facts & Figures. Erişim: <http://www.unwto.org/facts> (15.02.2012)
- Blanke J. ve Chisea T. (2011). Seyahat ve Turizm Rekabet Raporu (The Travel and Tourism Competitiveness Report), Dünya Ekonomik Forumu. Erişim: <http://weforum.org/ttcr> (15.02.2012)
- Club Med Yıllık Değerlendirme Raporu (2011). Resultats Annuels 2011. Erişim: <http://www.clubmed-corporate.com/> (22.02.2012)
- Erdem, Ö. (2011). Türkiye’de En Çok İstanbullular Tatile Çıkıyor. Erişim: http://www.dha.com.tr/turkiyede-en-cok-istanbullular-tatile-cikiyor-flashaber_161431.html (12.02.2012)
- Euractiv AB Haber ve Yorum Portalı (2011). Türkiye’de İç Turizmin Canlanmasına Yönelik Öneriler ve AB Uygulamalarından Örnekler. Erişim: <http://www.euractiv.com.tr/turizm/link-dossier/turkiyede-ic-turizmin-canlanmasına-yonelik-oneriler-ve-ab-uygulamalarindan-ornekler-000073> (15.02.2012)
- Fransa Turizm Bakanlığı 2009 Turizm Raporu (2010). Key Facts on Tourism 2010 Edition. Erişim: http://www.tourisme.gouv.fr/stat_etudes/c_cles/chiffres_cles.php (23.02.2012)
- Fransa Turizm Bakanlığı 2001 Turizm Raporu (2002). Key Facts on Tourism 2002 Edition. Erişim: http://www.tourisme.gouv.fr/stat_etudes/comptes/comptes.php (23.02.2012)
- INSEE Nüfus İstatistikleri. Evolution de la Population jusqu’en 2012. Erişim: http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATnon02145 (23.02.2012)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri (2000 ve 2009). Konaklama İstatistikleri. Erişim: <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-63775/isletme-belgeli-tesisler.html>
<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-63776/belediye-belgeli-tesisler.html> (18.02.2012)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri (2000 ve 2009). Sınır Giriş ve Çıkış İstatistikleri. Erişim: <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-63767/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html> (18.02.2012)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri (2000 ve 2009). Tesis İstatistikleri. Erişim: <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/belge/1-63769/tesis-istatistikleri.html> (18.02.2012)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü Raporları (2007). İç Turizm Araştırması Sunumu. Erişim: www.turizmdebusabah.com/images/03_ic_turizm.ppt (18.02.2012)
- Türkiye İstatistik Kurumu Verileri (2000). Nüfus İstatistikleri. Erişim: http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?nufus2000db2=&ENVID=nufus2000db2Env&repor=t=nfs2000_cinsiyet_tur_x.RDF&p_kod2=1&desformat=html (18.02.2012)
- Türkiye İstatistik Kurumu Verileri (2010). Nüfus Büyüklüğü. Erişim: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11 (18.02.2012)
- Türkiye İstatistik Kurumu Verileri (2009). Hane Halkı Yurtiçi Turizm Araştırması. Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=51&ust_id=14&tk_id=8511 (18.02.2012)
- Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği Araştırma Raporları (2007). Türkiye İç Seyahat ve Turizm Pazarı. Erişim: <http://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/arastirma-dosyaları/ic-turizm-uzerine-dosyalar> (18.02.2012)

Uluslararası Politika Aracı Olarak Spor: Avrupa Birliği Örneği

İlkay TAŞ

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Reha Midilli Foça Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta: ilkay.tas@deu.edu.tr

Sühal ŞEMŞİT

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Seferihisar Fevziye Hepkon Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
E-posta: suhal.semsit@deu.edu.tr

Sedef EYLEMER

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Seferihisar Fevziye Hepkon Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
E-posta: sedef.eylemer@deu.edu.tr

ÖZ

Spor, 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile AB'nin yetki alanlarından biri haline gelmiştir. İster rekreasyon ister rekabet temelli olsun, AB sporu siyasi ve sosyo-ekonomik bir araç olarak görmeye ve bu şekilde uluslararası politika anlayışına dahil etmeye başlamıştır. Sporun ekonomi, sosyal politika, dış ilişkiler gibi farklı politika alanları ile güçlü bağları bulunmaktadır. Bu açıdan AB, sporu diğer politika alanlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunabilecek bir uluslararası politika aracı olarak değerlendirmektedir. Özellikle AB kurumlarından Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği Adalet Divanı bu alanda Avrupa boyutunun geliştirilmesi için yayınladığı belgeler ve aldığı kararlar vasıtasıyla itici bir güç oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Avrupa düzeyinde bir spor politikası oluşturma sürecinin henüz başlangıç aşamasında olduğu görülmektedir. Konulan sözkonusu hedeflerin önümüzdeki dönemlerde çeşitli programlar ve fonlar kullanılarak uygulamaya geçirilmesi beklenmektedir. Birliğin resmi belgelerinde ve Lizbon Antlaşması'nda ortaya konulan hedeflerin etkinliğini yapılacak bu uygulamalar belirleyecektir.

Anahtar sözcükler: Uluslararası politika, spor, Avrupa Birliği

GİRİŞ

“Spor, her birimizin konuşabileceği bir lisandır.”

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-moon

“Spor, Avrupa'nın bir lisandır.”

Avrupa Komisyonu Spor Birimi Görevlisi, Bart Ooijen

Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi'nin 1992 yılında kabul ettiği ve 2001 yılında güncellediği "Avrupa Spor Şartı"nda ortaya koyduğu spor tanımını kullanmaktadır. Avrupa Konseyi sporu, fiziksel olarak formda olmayı ve ruhsal sağlığı ifade etmek veya iyileştirmek, sosyal ilişkiler oluşturmak veya her düzeydeki rekabette sonuç elde etmek amaçlarıyla, rastlantısal veya organize katılım yoluyla gerçekleşen her türlü fiziksel faaliyet olarak tanımlamaktadır (1). Bir başka tanıma göre ise spor, çeşitli içsel ve dışsal faktörlere dayalı olarak motive olan bireylerin, fiziksel güçlerini ya da karmaşık becerilerini kullanmasını içeren, kurumsallaşmış bir rekabet faaliyetidir (Coakley 2001:8). Bu tanım şu unsurları içermektedir: fiziksel koşullar (cesaret, beceri ve çaba); karmaşık fiziksel beceriler (denge, çabukluk, güç, dayanıklılık, koordinasyon, ekipman kullanımı vb.); içsel ve dışsal motivasyon faktörleri (oyun, eğlence gibi içsel ödüller ve para ödülü, ün, ücret gibi dışsal ödüller); kurumsallaşma ve rekabete dayalı olma (kuralların standart olması ve kurallara uyumun resmi kurumlarca denetlenmesi, faaliyetin organizasyonunun ve teknik boyutlarının önemli olması vb.). Bu son unsur, sporun rasyonalizasyonu ve bürokratizasyonunu ifade etmektedir. Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Avrupa Olimpiyat Komitesi ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi gibi kuruluşlar spor faaliyetlerinin düzenlenmesinde güç ve so-rumluluk sahibi hiyerarşik kuruluşlardır. Sporun bir diğer özelliği eşitliktir. Herkes spor yapabilir ve bir müsabaka söz konusu olduğunda, rakipler eşit koşullar altında birbirleriyle yarışrlar (Ritchie ve Adair 2004:5).

Spor faaliyetleri resmi nitelik taşıyabildiği gibi rekreasyon amaçlı da olabilir (Ritchie ve Adair 2004:4). Spor faaliyetleri, ister resmi isterse rekreasyon amaçlı olsun, doğası gereği katılımçılığı teşvik eder. Bu özelliği ile spor, bireyleri ve toplumları bir araya getiren bir platformdur. Spor, sadece iyi düzeyde hayat standardına sahip kişilerin değil, mülteci kamplarında ya da yoksul semtlerde yaşayan muhtaç ve savunmasız kişilerin de günlük hayatını olumlu yönde etkileyebilir. Spor ayrıca disiplin, güven, liderlik gibi becerilerin kazanılması ve hoşgörü, işbirliği, saygı ve emeğe değer verilmesi gibi temel ilkelerin öğrenilmesi için fırsat yaratır (2; 3).

Sporla ilgili yaygın görüşlerden birisi "spor ve siyasetin karıştırılmaması gerektiği"dir. Ancak uygulamada, spor ve siyaseti birbirinden ayırmak zordur. Ülkelerin spor politikaları olması, spor ve siyaset ilişkisine bir örnektir. Spor, ulusal kanun ve kurallara tabiidir. Bu nedenle hükümetler belirli ölçüde ve kaçınılmaz olarak sporla ilgilidirler. Ayrıca, hükümet-dışı kuruluşlar olan uluslararası ve ulusal spor kuruluşları da spor konusunda yargıda bulunma ve karar verme yetkisine sahiptir. Bu durum, özünde teknik amaçlar taşıyan spor kuruluşları için, politik bir güç yaratmaktadır. Spor, kitleleri bir araya getirebilmek-

tedir ve bu özelliği ile uluslararası ilişkilerde önemli bir role sahip sosyo-kültürel kurumlardan biri haline gelmiştir. Ayrıca, uluslararası müsabakalarda ve özellikle olimpiyatlarda başarılı olan ülke takımları söz konusu ülkenin uluslararası prestijine ve gücüne katkı sağlamaktadır. Bu nedenledir ki, SSCB döneminde komünizmle idare edilen ülkeler Batı ülkelerine karşı uluslararası arenada üstünlük sağlamak için olimpiyatlarda kendi takımlarının performanslarının artırılmasına özellikle önem vermişlerdir. Dolayısıyla, olimpiyatlarda sporun devletler tarafından algılanışı dostluk ve barışın tesisinden ziyade o ülke çıkarlarının ve uluslararası prestijinin bu araç kullanılarak güçlendirilmesi yönündedir (Kissoudi, 2008). Bunun yanında, Birleşmiş Milletler (BM), sporun kalkınma sonucu ortaya çıkan bir ürün değil, aksine kalkınmanın itici bir gücü olduğunu savunmaktadır ve spor, Milenyum Kalkınma Hedeflerine hizmet eden bir araç olarak görülmektedir (2; 3).

Avrupa Birliği (AB) ise üye ülkeler arasında ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda ileri düzeyde işbirliğini ve bazı alanlarda uluslarüstü organlara yetki devredilerek ileri düzeyde bütünleşmeyi amaçlayan uluslarüstü bir yapıdır. Bu yapının işleyişinde sporun yeri ve öneminin incelenmesi, bildirinin temel amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda öncelikle, AB’de spor politikasının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ele alınacak, sonrasında sporun Avrupa bütünleşmesindeki rolü ekonomik, sosyal ve siyasal açılardan incelenecektir.

AB’de Spor Politikasının Gelişimi

AB’nin spor politikasının gelişiminde, Avrupa Konseyi ana hatları belirleyen bir rehber olmuştur. Avrupa Birliği sporu tanımlarken, Avrupa Konseyi’nin 1992 yılında kabul ettiği ve 2001 yılında güncellediği “Avrupa Spor Şartı”nda ortaya koyduğu spor tanımını kullanmaktadır. Söz konusu Şart, Konseyin henüz 1976 yılında benimsediği “Avrupa Herkes İçin Spor Şartı”nı temel almakta ve spora ilişkin değerlerin Avrupa Konseyi’nin ideallerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı inancıyla, spor alanında tüm Avrupa için birtakım ortak ilkelerin benimsenmesini hedeflemektedir. Yine Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen “Spor Etiği Kodu” ise Şartı tamamlayıcı niteliktedir. Kod, “adil oyun amacını içeren etik kuralların tüm spor faaliyetlerinin, ayrılmaz unsurları olduğu ve ister rekreasyon amaçlı isterse rekabet amaçlı spor olsun tüm düzeylerde uygulanması gerektiği” ilkesine dayanmaktadır. Avrupa Konseyi tarafından benimsenen Şart ve Kod çerçevesinde, hükümetler vatandaşlarına iyi tanım-lanmış koşullar altında spor yapma olanaklarını sağlama taahhüdünde bulunmuşlardır. Buna göre spor; herkes için özellikle de çocuklar ve gençler için ulaşılabilir, yüksek etik değerler üzerine kurulu, sağlıklı, güvenli, adil ve hoşgörü-

lü, her düzeyde kişisel tatmini artırabilen, çevreye saygılı, insan onurunu koruyucu, spor yapanların ne şekilde olursa olsun kötüye kullanılmasına karşı çıkan bir faaliyet olmalıdır (4).

Spor, Avrupa bütünlüğünün ilk yıllarında bir politika alanı olarak ele alınmamıştır. Sporun Avrupa gündeminde bir konu haline gelmesi, 1973 yılındaki Walrave/Koch vs UCI davası ile olmuştur. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, spor faaliyetlerinin ekonomik niteliği itibarıyla, AB hukukuna tabi olduğunu belirtmiştir. 1990'lı yıllarda spor politikasında en etkili aktör, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı olmuştur. Divan, davalar temelinde oluşturduğu içtihat hukuku ile AB spor politikasının hukuki alt yapısını inşa etmiştir. 1995 yılındaki Bosman davasında, profesyonel sporcuların serbest dolaşımına yönelik kuralları düzenlemiştir. AB içerisinde uluslararası transfer sistemi yeniden tanımlanmış ve futbolcuların hakları güçlendirilmiştir.

1997 yılında Amsterdam Antlaşmasına eklenen bildirge ile sporun ekonomik boyutu dışındaki boyutları da vurgulanmıştır. Bildirge hukuki yönden bağlayıcı değildir ancak Antlaşmaya ekli bir bildirmede spora vurgu yapılması önemli bir adımdır. 1997 yılında, Avrupa Komisyonu bünyesinde bir spor birimi kurulmuştur. 2000 yılındaki Nice Antlaşması'na ekli bildirmede de spora yer verilmiştir. AB, politikalarının ve kararlarının spora karşı duyarlı olmasını sağlayacaktır. 2004 yılı, "Avrupa Spor Aracılığıyla Eğitim Yılı" ilan edilmiştir. 2007 yılında Avrupa Komisyonu spor konusunda Beyaz Kitap hazırlamıştır.

Avrupa Komisyonu, 2007 tarihinde yayımladığı "Spor Üzerine Beyaz Kitap"ta (European Commission 2007a) spora ilişkin konuları ilk kez bütüncül bir bakış açısıyla ele almıştır. Burada Komisyon'un amacı, Avrupa'da sporun rolü konusuna stratejik bir yönelim kazandırmak, belli başlı sorunlara ilişkin tartışmaları cesaretlendirmek, AB düzeyinde oluşturulan politikalarda sporun görünürlüğünü artırmak ve sektörün ihtiyaçları ve kendine özgü özellikleri konusunda kamu bilincini artırmak olmuştur. Komisyon, söz konusu belgede Avrupa toplumunda sporun karşılaştığı ticari baskı, genç oyuncuların istismarı, doping, ırkçılık, şiddet, yolsuzluk ve para aklama gibi tehdit ve tehlikelere dikkat çekmektedir.

Beyaz Kitap, sporun AB'de politika oluşturma düzeyinde görünürlüğünü arttırmaya yönelik bir adımdır. Beyaz Kitap, Avrupa'da spor konusunu sosyal, ekonomik ve örgütsel boyut olmak üzere üç alanda ele almıştır. Sosyal boyut; sağlık, dopingle mücadele politikası, eğitim politikası, sosyal bütünlük, ırkçılık ve şiddetle mücadele gibi unsurları içermektedir. Ekonomik boyut esasen sporun finansmanı ve istatistikleri kapsarken, örgütsel boyut ise yönetim,

serbest dolaşım ve milliyet, transferler, oyuncuların ajansları, mali suçlar, medya gibi konularla ilgilenmektedir. Bunların dışında Beyaz Kitap, Avrupa Komisyonu'nu, spor alanındaki diğer paydaşlarla bir araya getiren bir tartışma platformu oluşturularak "yapısal diyalog" projesini gündeme getirmiştir. Beyaz Kitap'a eşlik eden "Pierre de Coubertin" eylem planında ise Komisyon spor politikasına yön verecek bazı somut proje önerileri getirmiştir.

Komisyon, yapısal diyalog çerçevesinde spor otoriteleri ve diğer paydaşlarla danışma süreçleri başlatmış ve yapısal diyalogun güçlendirilmesi için toplantı ve konferanslar düzenlenmiştir. Yapısal diyalog kapsamında önemli bir etkinlik yılda bir kez gerçekleştirilen "AB Spor Forumu"dur. Komisyon tarafından düzenlenen ve finanse edilen bu etkinlik, spor konusunda AB düzeyinde bir tartışma platformu oluşturabilmeyi amaçlamaktadır (5).

2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın 165. maddesiyle spor, AB'nin yetki alanlarından biri olarak tanınmıştır. Sözkonusu maddeye göre, Birlik sporun gönüllülük esasına dayalı kendine has doğasını ve yapısını ve ekonomik ve sosyal işlevlerini dikkate alarak Avrupa'da spora ilişkin konuların teşvik edilmesine katkıda bulunacaktır. Birliğin bu doğrultudaki eylemleri, spor müsabakalarında adillik ve açıklığı teşvik ederek ve sporla ilişkili kuruluşlar arasında işbirliğini destekleyerek, özellikle genç sporcular olmak üzere tüm sporcuların fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyarak sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesini hedefleyecektir. Ayrıca Birliğin ve üye ülkelerin spor alanında üçüncü ülkelerle ve yetkili uluslar arası örgütlerle işbirliğini geliştireceği de ilgili maddede belirtilmektedir. Son olarak, üye ülkelerin bu alandaki yetkilerine müdahale etmeksizin ve spor politikalarında herhangi bir uyumlaştırma öngörmeksizin Birlik kurumlarının teşvik edici önlemler ve tavsiyeler sunmasına izin verilmiştir. Lizbon Antlaşması'nın açtığı bu yolda, 2010 yılındaki AB Konseyi, sporun "eğitim, gençlik ve kültür" alanına eklenmesi yönünde karar almıştır. Artık bu politikanın kapsamı "eğitim, gençlik, kültür ve spor" olarak genişletilmiştir.

AB'de Spor Politikasının İşleyişi

Avrupa Birliği çok düzeyli (multi-level) bir yönetim sisteminde sahiptir. Ulusal düzeydeki faaliyetler, üye ülkelerin spordan sorumlu bakanlarının ve spor yöneticilerinin resmi ve resmi olmayan toplantılar çerçevesinde bir araya gelmesi, Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı Beyaz Kitap'taki önlemlerin uygulanması için çalışma grupları oluşturulması gibi önlemleri içermektedir. Avrupa Spor Forumu, spor için AB düzeyinde yapılandırılmış diyalog ve spor odaklı sosyal diyalog girişimleri ulus-ötesi düzeydeki faaliyetlere örnek gösterilebilir (6). Uluslarüstü düzeyde ise spor, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parla-

mentosus, AB Konseyi gibi farklı otoriteler tarafından ele alınmaktadır. Komisyon içerisinde sorumluluk, "Eğitim, Öğretim, Kültür ve Gençlik" Genel Müdürlüğünün bir parçası olan "Spor Birimine" aittir. 1997'de kurulan Spor Birimi, Avrupa'nın kurumsal yapısı içerisinde ulusal ve uluslararası spor örgütleri ve spor alanındaki ana paydaşlarla işbirliği yapmaktadır.

Spor birimi, spor alanındaki AB faaliyetlerinin uygulanmasını koordine etmektedir. Birimin misyonu AB Antlaşmalarının verdiği yetkilerin sınırı içerisinde sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesini sağlamaktır. Birim, ilgili Komisyon Genel Müdürlükleri ile birlikte Beyaz Kitaba eşlik eden 'Pierre de Coubertin' Eylem Planı'nın uygulanması ve genel koordinasyonundan sorumludur. Bu çerçevede AB üye devletleri arasında spor alanındaki siyasi işbirliğine katkı sağlamak ve farklı aktörler arasında iyi uygulamaların paylaşılmasını desteklemektedir. Ayrıca rekabet, iç pazar, istihdam ve sosyal meseleler, adalet, özgürlük ve güvenlik, bölgesel politika, sağlık, eğitim ve gençlik, çevre, dış ilişkiler gibi bazı ilgili politikaların gelişiminde ve uygulanmasında spor boyutunun da dikkate alınmasını sağlamaya çalışmaktadır (7).

AB'de spor konusuyla ilgilenen bir başka birim ise Avrupa Parlamentosu bünyesinde yer alan "Kültür, Gençlik ve Eğitim Komitesi"dir. Komite, 21 Kasım 2011 tarihinde yayınladığı "Sporda Avrupa Boyutu" isimli raporda, temel eğitim ve kültür değerleriyle bağlantısı nedeniyle sporun AB'nin stratejik hedeflerine olası katkısından bahsederken, cinsiyet, din, milliyet, sosyal durum veya etnik kökene bakılmaksızın halkın tüm kesimlerini kapsaması dolayısıyla AB bütünlüşmesi açısından taşıdığı önemi de vurgulamıştır (Committee on Culture and Education 2011).

Ekonomik Bir Araç Olarak Spor

Spor, ekonominin büyük ölçekli ve hızlı büyüyen bir sektörü olup, ekonomik büyüme ve iş yaratılmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Küresel ekonomik gelirin yaklaşık % 2'si spora dayanmaktadır (European Commission, 2011). Avrupa Birliği'ne bakıldığında ise, 2006 yılında yapılan bir araştırmada, sporun 2004 yılında 407 milyar Euro'luk bir katma değer sağladığı ve bunun AB GSYİH'sinin % 3,7'sine karşılık geldiği belirtilmektedir. Buna göre, sözkonusu katma değer oluşturulması sürecinde 15 milyon kişi istihdam edilmekte ve bu da işgücünün % 5,4'ünü oluşturmaktadır (European Commission, 2007a).

Geniş ölçekli spor etkinlikleri ve müsabakaları Avrupa'da turizmin gelişmesi için güçlü bir potansiyel sağlamaktadır. Bu kapsamda spor, Avrupa 2020 Strateji'sine de katkı sağlayacak bir alan olarak düşünülebilir. Avrupa 2020 stratejisi,

Avrupa Birliği'nin 2020 yılına kadarki donemi kapsayan buyme stratejisidir. Bu Strateji, değişen küresel koşullarda AB'nin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı buyme gerçekleştirmesini amaçlamaktadır (European Commission, 2010). Bu kapsamda, sporun ekonomik açıdan onemi olsa da, spor faaliyetlerinin onemli bir bölümü kar amacı gütmeyen yapılar içerisinde gerçekleşmektedir. Bu tip faaliyetlerin finansal açıdan sürdürülebilmesi kolay olmamakla birlikte spor profesyonelleri arasındaki finansal dayanışmanın güçlendirilmesi onem taşı-maktadır (European Commission, 2011).

Sporun ekonomik boyutu konusunda, Avrupa Komisyonu'nun vurguladığı dort temel konu bulunmaktadır. Bunlar; verilere dayalı politika yapımı, sporun sürdürülebilir finansmanı, spora AB devlet yardımı kurallarının uygulanması, bölgesel kalkınma ve istihdam edilebilirliktir. Spor politikalarının Lizbon Ant-laşması h-kmlerine gore düzenlenmesi konusunda, AB çapında sporun sos-yal ve eko-nomik yon üzerine karşılaştırılabilir verilerin elde edilmesi onem taşımaktadır. Avrupa Komisyonu, spor sektornn AB ekonomisine katkısının llmesine yonelik bir istatistiksel ereve oluşturulması konusunda AB düze-yinde işbirli-đinin geliştirilmesini desteklemektedir. Ancak, AB'de spora ilişkin daha somut verilerin toplanması, bu konudaki yeni trendlerin analiz edilmesi, istatistiklerin yorumlanması, araştırmaların kolaylaştırılması, anket çalışmaları-nın yapılması ve bilgi alışverişinin gerçekleştirilmesi için bu sürece akademis-yenlerin, spor sektornn, spor hareketlerinin ve ulusal ve Avrupa düzeyinde kamu otoritesi-nin dahil edilmesi ozellikle vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, Avrupa Komis-yonu, yenilikçi ve veriye dayalı AB spor politikalarının oluştu-rulması için ni-versite işbirliği ağlarının geliştirilmesini desteklemektedir (Eu-ropean Commis-sion, 2011).

AB'de sporun sürdürülebilir finansmanının sağlanmasına ilişkin olarak, spor alanında fikri mülkiyet haklarının kullanımı dikkat çeken bir husustur. Fikri mülkiyet haklarının kullanımı, ozellikle spor etkinliklerinin lisanslanması pro-fesyonel spor için kaydadeğer bir gelir getirmektedir. Buradan elde edilen gelir-ler, spor sektornn alt düzeylerine de aktarılıp fayda sağlamaktadır. Bu tür gelirler, Avrupa düzeyinde spor faaliyetlerinin bağımsız bir şekilde finansma-nının sürdürülebilmesi açısından onemli bir yere sahiptir. Ayrıca, spor medya haklarının lisanslanmasının da spor pazarının farklı taleplerine cevap vermesi konusu vurgulanmaktadır. Bunun yanında Komisyon, spor organizatorlerinin haklarının AB hukuku çerçevesinde analiz edilmesine ilişkin bir çalışmayı des-teklemektedir. Avrupa Komisyonu, bütün bunlar yapılırken AB İ Pazarı ve rekabet hukukuna uyulmasına ozellikle dikkat çekmektedir (European Com-mission, 2011).

Medya haklarının toplu satışı, spor sektöründe finansal dayanışma ve gelirlerin yeniden dağıtım mekanizması için önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bunun yanında, kamu veya özel sektör tarafından yürütülen spor loto gibi şans oyunları bütün AB ülkelerinde sporun finansmanına katkı sağlamaktadır. Ancak bunun sürdürülebilirliği tartışma konusudur. Avrupa Komisyonu, sporun finansmanının daha iyi incelenmesini sağlamak üzere bir çalışma başlatmıştır. Bu kapsamda, spor sektöründe farklı finansman kaynaklarının (kamu, bölgesel ve yerel otoritelerin sübvansiyonları, vatandaşların katkısı, gönüllü faaliyetlerin katkısı, sponsorluk, medya gelirleri ve şans oyunlarından elde edilen gelirler) gerçek paylarının ve önemlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (European Commission, 2011).

AB devlet yardımı kurallarının spora uygulanması konusuna bakılacak olursa, sporun AB üye devletlerinde kamu otoriteleri tarafından farklı şekillerde finanse edildiği görülmektedir. Spora devlet yardımının uygulanması konusunda AB düzeyinde sadece birkaç karar bulunmakta ve spor paydaşları spor altyapısı ve organizasyonunun finansmanının AB hukukuna uygunluğu konusuna daha fazla açıklık getirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler (European Commission, 2011).

Bölgesel kalkınmaya ilişkin olarak, sürdürülebilir spor yapılarını destekleyen AB projelerinin fonlanması gündemdedir. Yerel ve bölgesel kalkınma, kırsal kalkınma, istihdam edilebilirlik, iş yaratılması ve AB işgücü piyasalarının entegrasyonu konularında sporun etkin bir araç olarak kullanılması için AB yapısal fonları aracılığıyla spora ilişkin altyapı yatırımlarının ve etkinliklerin sürdürülebilirliğinin desteklenmesi önerilmektedir. Bu çerçevede, Avrupa Sosyal Fonu'nun spor sektöründe işgücünün niteliklerinin ve istihdam edilebilirliğinin artırılması konusunda destek sağlayabileceği belirtilmektedir. Belediyeler gibi bölgesel paydaşlar, sporun finansmanında ve spora erişimde önemli bir rol oynamaktadır. Bu açıdan, bölgesel paydaşların bu konuda AB düzeyinde politika yapımına dahil edilmesi faydalı görülmektedir (European Commission, 2011).

Sosyal Bütünleşme Aracı Olarak Spor

27 AB üyesi ülkede yapılan Eurobarometer araştırmasına göre, AB vatandaşları arasında spor ve fiziksel faaliyete katılma oranı oldukça yüksektir. Araştırmaya katılanların %65'i, haftada en az bir kez fiziksel faaliyette bulduklarını belirtirken, %40'ı düzenli olarak spor yaptığını belirtmektedir. Araştırmaya katılanların üçte ikisi bir spor kulübü veya merkezinin üyesi olmadığını belirtmiştir. Erkekler, kadınlara nazaran daha fazla spor faaliyetine katılmaktadır.

Spor yapma oranı yaşla birlikte azalma gösterse de, 70 yaşın ¼st¼ndeki AB vandaşlarının %22'si spor yaptıklarını belirtmişlerdir. Mali sorunlar da spor yapma eğilimini olumsuz yönde etkilemektedir. Spor yapma oranı AB ¼lkeleri arasında farklılık göstermektedir: Kuzey ¼lkelerinde bu oran y¼ksek iken (İsveç'te %72) G¼ney ¼lkelerinde (İtalya ve Yunanistan'da %3) d¼řmektedir (Eurobarometer 2010). Demografik gerekse coğrafik farklılıkların spora yaklaşımı etkilediği gr¼lmektedir.

Spor, katılımıcılığı teşvik ederek, ayrımcılığa uğrama olasılığı y¼ksek sosyal grupların (kadınlar, yaşlılar, göçmenler, engelliler vb.) toplumun diğer ¼yeleriyle etkileşime geçmesini, sosyal bağların kurulmasını kolaylaştırır. AB, sporu sosyal b¼t¼nleřme aracı olarak kullanırken diğer sosyal politikalarıyla spor arasında bağ kurmaktadır. AB'nin engellilere yönelik stratejisi, bu grubun toplumla b¼t¼nleřmesini ve eşit muamele görmesini amaçlamaktadır. Spor bu stratejinin bir parçası olarak, engellileri toplumla b¼t¼nleřtirmeye katkı vermektedir. Ayrıca, AB'nin cinsiyet eşitliği stratejisine dayanarak, kadınları spor faaliyetlerinde liderlik rollerini g¼çlendiren, ırkçılık ve şiddetle m¼cadeleyi konu alan, taraflar arasında anlayışı g¼çlendiren uluslararası projeler desteklenmektedir. Bu kapsamda 2014-2020 dönemine yönelik bir Eğitim, gençlik ve spor programı uygulanacaktır (European Commission 2011).

Dış İlişkiler Bağlamında Siyasal Bir Araç Olarak Spor

Spor, uluslararası politika açasından aslında çoğunlukla göz ardı edilen bir öneme sahiptir. Spor etkinlikleri farklı ¼lkelerden, k¼lt¼rlerden, etnik yapılardan, dinlerden insanları dostluk ve iyiniyet çerçevesinde bir araya getirmektedir. Sporun insanlar ve toplumlar arasında oluşturduğu ortak dil, k¼lt¼rel ve geleneksel farklılıkların yarattığı engellerin aşılabilmesi için ortam yaratırken insanlar ve ¼lkeler arasında diyalog kurulmasını kolaylaştırmaktadır. Uluslararası kurumlar aracılığıyla veya Olimpiyatlar ya da FIFA D¼nya Kupası gibi önemli etkinliklerde gerçekleşen k¼lt¼rel ve fikirsel paylaşımlar karşılıklı anlayış geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon sporun bu işlevini şu sözlerle özetlemiştir: "Spor, hepimizin konuşabileceği bir lisandır." Esasen, spor ile barış arasındaki bağlantı savaşan devletlerin geçici olarak ateşkes ilan ettikleri eski Olimpiyat oyunlarına kadar uzanmaktadır. Başka bir örnek olarak, 1930'larda gerçekleştirilen Balkan Oyunları, sporun bölgesel barış, istikrar ve karşılıklı anlayışa katkı girişimlerinden birisidir (Kissoudi 2008). Bu anlamda, spor k¼lt¼rel paylaşım ve karşılıklı anlayış geliştirilmesine odaklanan k¼lt¼rel diplomasinin ve daha geniş anlamda kamusal diplomasinin araçlarından birisi olarak değerlendirilebilir (Institute for Cultural

Diplomacy 2011). Kamusal diplomasi, geleneksel diplomasının ötesinde hem hükümet hem de hükümet dışı aktörleri içeren geniş kapsamlı bir etkileme ve inandırma etkinli-ğidir. Spor açısından düşünüldüğünde sporcuların ve spor etkinliklerinin yabancı toplumlar ve örgütlerde olumlu bir imaj oluşturmak ve onların algılarını bu doğrultuda etkileyebilmek amacıyla değerlendirilmesidir (Murray 2011). Bu bağlamda sporun ekonomik, sosyal boyutlarının yanı sıra siyasi boyutundan da söz edilebilmektedir. Özellikle son yıllarda sporu bir uluslararası politika aracı olarak ele alan AB'nin sporun siyasi boyutunu dış ilişkilerine de entegre etmekte olduğu görülmektedir.

Avrupa'da spor sektörü, kamuoyunun giderek daha fazla ilgisini çekerken bu alandaki sponsorluklar ve medya yatırımları artmaktadır. AB ülkelerinde spor iyi yapılandırılmış ve örgütlenmiş bir bağlamda yürütülmekte ve kıtaya özgü değer ve geleneklerin yayılmasına katkı sağlamaktadır. Her ne kadar doping gibi bazı ciddi problemler sürse de, Avrupa sporu dünyada olumlu bir imaja sahiptir ve diğer bölgeler için bir referans oluşturmaktadır. Buna rağmen AB'de sporun dış ilişkiler alanındaki politikaların ve eylemlerin bir unsuru olarak ele alınması oldukça yenidir. Bu durum, kısmen Lizbon Antlaşması öncesinde AB Antlaşmalarında spor ile ilgili açık bir maddenin bulunmamasından kaynaklanmıştır. Yine de süreç içerisinde Avrupa Komisyonu, değişik programlar aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerde sporla ilgili projeleri destekleme konusunda deneyim kazanmış ve böylece Avrupa sporunun imajının ve sosyal ve kültürel katkılarının geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Sporun eğitim, sağlık, kültürlerarası diyalog, kalkınma ve barışın gelişimini destekleyici bir araç niteliği taşımasının, bu aracın Birliğin dış ilişkilerinin bir unsuru olarak oynayacağı rolün zaman içerisinde giderek güçlenmesini sağlayacağı düşünülmektedir (8).

Spor, AB'nin dış ilişkilerine temelde iki açıdan katkıda bulunabilecek bir potansiyele sahiptir. İlk olarak, Birliğin ortak ülkelerle ilişkilerinin daha sıcak bir zemine taşınması ve kamu diplomasisinin bir parçası olarak üçüncü ülkelerle diyalogun geliştirilmesi bakımından önemli bir araçtır. Spor alanında gerçekleştirilen işbirliği uluslararası ilişkilerin farklı alanlarındaki gelişmelere katkı sağlayacaktır. Günümüzde spor küresel bir boyut kazanmış olup politika diyaloglarında yer tutabilecek niteliktedir. AB uygun görüldüğü hallerde uluslararası oyuncuların transferleri, çocuk ve genç sporcuların kötüye kullanılması, doping, uluslararası spor etkinlikleri sırasında güvenliğin sağlanması gibi konulara ortak ülkelerle politika diyalogları ve işbirlikleri kapsamında yer vermektedir. Ayrıca dopingle mücadele gibi spor ile ilgili çalışma ve araştırmalarda işbirliğine gidilmektedir. Bu kapsamda AB'nin doğusundaki ve güneyindeki komşularına yönelik olarak geliştirdiği Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesinde komşu

ülkelere yönelik hazırladığı bazı eylem planlarında (örneğin Mısır için eylem planı) “gençlik, spor, kültür, görsel-işitsel alanlar ve sivil topluma ilişkin alanlarda bağlantıların ve işbirliğinin güçlendirilmesi” eylem önceliklerinden birisi olarak ele alınmaktadır (9).

Sporun AB dış ilişkileri açısından ikinci bir temel katkısı ise, yararlanıcı ülkelerle anlaşmaya varılması halinde, sporun AB'nin dış yardım programlarının bir unsuru haline getirilmesiyle ortaya çıkacaktır. Spor dış yardım programlarında eğitim, sağlık, sosyo-ekonomik kalkınma, barış ve etnik uzlaşmanın bir aracı olarak kullanılabilir. Bu doğrultuda AB'nin genişleme ve komşuluk politikaları kapsamında sporla ilgili projeler desteklenmektedir (European Commission 2007b). 2004 yılında ilan edilen “Avrupa'da Spor Aracılığıyla Eğitim Yılı” çerçevesinde Avrupa Komisyonu sporla ilgili 200 kadar projeye ortak finansman sağlamıştır. 2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından ise 2009-2011 yılları için spor alanındaki Hazırlık Eylemleri için 25,5 milyon Avro tutarında bir bütçe ayrılmıştır. Bu kapsamda toplam 63 adet proje desteklenmiştir. Bu projelerden 40 tanesi spor federasyonları ve örgütleri, yerel otoriteler, bakanlıklar, üniversiteler ve araştırma kurumları gibi aktörlerin sürdürülebilir ağlar oluşturmalarını, bilgi üretmelerini ve paylaşımlarını, iyi uygulamalarını paylaşmalarını ve yaygınlaştırmalarını, sorunlar konusunda farkındalıklarının artırılmasını ve bu sorunlara ortak çözümler aranmasını amaçlayan, toplamda 8,5 milyon Avro ayrılan ulusötesi işbirlikçi projelerdir.

Bunun dışında, Avrupa Gençlik Olimpiyatı Festivalleri (Tampere 2009 ve Liberec 2010), Özel Olimpik Yaz Oyunları (Varşova 2010 ve Atina 2011) ve Akdeniz Oyunları (Pescara 2009) olmak üzere beş adet ticari olmayan spor etkinliğine 8,5 milyon Avro tutarında bir finansal katkıda bulunulmuştur. Ayrıca 18 proje kapsamında spor sektöründe AB düzeyinde ortak bilgi üretilmesi ve sektörün karşı karşıya olduğu fırsat ve sorunların değerlendirilmesine yönelik çalışma, araştırma ve konferanslara 2,1 milyon Avro tutarında destek sağlanmıştır (10). Spor başlığının AB'nin mevcut programlarının ve fonlarının içine dahil edilmesi çağrıları özellikle Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesinin ardından yoğun bir şekilde dile getirilmiştir (11). Avrupa Komisyonu tarafından 2014 yılında başlamak üzere eğitim, öğretim, gençlik ve spor başlıklarına odaklanan “Herkes için Erasmus” (Erasmus for All) isimli yeni program önerisi bu yönde atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilir (12). Spor için bir alt program oluşturulması 2013 sonrası bütçe dönemi için planlar arasında bulunmaktadır. Bu gelişmelerin AB'nin dış ilişkileri bağlamında da yansımalarının olacağı düşünülmektedir.

Bir uluslararası politika aracı olarak sporun kalkınma konusunda da araçsal bir işlevi bulunmaktadır. Bu doğrultuda Avrupa Komisyonu sporu kalkınma politikasının bir aracı olarak kullanacağını açıkça belirtmektedir. Spor faaliyetlerini ve beden eğitimi kaliteli eğitimin ve okulları daha çekici hale getirmenin bir yolu olarak destekleyeceğini, özellikle kız çocuklarının ve kadınların spor faaliyetlerine ve beden eğitimine katılımlarını artırıcı eylemleri hedefleyeceğini, spor yoluyla sağlık ve bilinçlendirme kampanyalarına destek vereceğini dile getirmektedir. AB kalkınma politikalarında spor konusunu ele alırken, BM'nin, üye ülkelerin, yerel otoritelerin ve özel kurumların mevcut programları ile sinerji yaratmaya önem vermektedir (European Commission 2007a). Avrupa Parlamentosu, 2005 yılında spor ve kalkınma konusunda bir karar yayınlamıştır. Bu kararda 2005 yılının BM tarafından "Spor ve Beden Eğitimi Uluslararası Yılı" ilan edilmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Parlamento, sporun sosyal ve eğitime ilişkin işlevlerinin yanı sıra işbirliği, hoşgörü, dayanışma gibi değerlerin geliştirilmesine yapabileceği katkının altını çizmiştir. Ayrıca spor ve BM Milenyum Kalkınma Hedefleri arasındaki bağlantıya dikkat çekerek spor ve beden eğitimine ilişkin projelerin özellikle sağlık, eğitim, cinsiyet eşitliği, insanlar arasında barışın tesis edilmesi gibi konular bağlamında Milenyum hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olabileceğini vurgulamıştır (European Parliament 2005).

2006 yılının Temmuz ayında Komisyon ve FIFA arasında futbolun Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerinde kalkınma ve gelişim için bir güç olarak kullanılması konusunda imzalanan Mutabakat Anlaşması Birliğin spora kalkınma politikasıyla ilişkilendiren yaklaşımının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Sözkonusu anlaşma, çocuk hakları, ayrımcılık yasağı, sosyal bütünleşme, sağlık, çatışma sonrası yeniden yapılanma gibi farklı konular içeren çok geniş bir alanı kapsamaktadır (European Commission 2007a). Komisyon ayrıca BM bünyesinde yer alan "Kalkınma ve Barış için Spor" konulu Uluslararası Çalışma Grubunun çalışmalarına da katılmaktadır (13).

Yine Birlik açısından sporun siyasi boyutunda ele alınması gereken bir konu, AB üye ülkelerinden olmayan sporcuların vize ve göç prosedürlerinin hızlandırılmasıdır. AB'nin üçüncü ülkelerle gerçekleştirdiği vize kolaylaştırma anlaşmalarının kapsamında uluslararası spor etkinlikleri katılımcıları ve onlara eşlik eden kişiler de yer almaktadır. Bu doğrultuda AB'nin Ukrayna, Moldovya, Gürcistan ve Batı Balkan ülkeleri ile yaptığı vize kolaylaştırma anlaşmalarında bu kişilerden vize ücreti alınmaması yönünde düzenleme bulunmaktadır. Birlik ile Rusya arasındaki anlaşma gereğince ise gençlere yönelik uluslararası spor etkinliklerinin katılımcılarından vize ücreti talep edilmemektedir (Trauner ve Krusse

2008). Komisyon Beyaz Kitap'ta, bu kapsamda atılacak daha ileri adımların AB'nin spor alanında uluslararası çekiciliğini artıracığına dikkat çekmektedir. (European Commission 2007a)

SONUÇ

AB bütünleşmesi, ekonomik alandan başlayıp süreç içerisinde siyasi ve teknik alanlara da yayılmıştır. Son yıllarda ise AB bütünleşmesinin spor alanına da yayılma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bunun en önemli göstergesi, sporun Lizbon Antlaşması'nın 165. Maddesi ile Birliğin yetki alanına dahil edilmesidir. AB bütünleşmesi açısından önemine bakıldığında, sporun amaçlarının AB'nin "çeşitlilik içerisinde birlik" olarak ifade edilen sloganı ve dayanışma ve zenginlik gibi temel bütünleşme amaçları ile örtüştüğü dikkati çekmektedir. Nitekim sporun insanları bir araya getiren ve dil, din, milliyet ve etnik ayrımlar olmaksızın insanları birleştiren bir araç olması AB'nin temel bütünleşme ilkelerine potansiyel katkısını göstermektedir.

Spor, ekonominin büyük ölçekli ve hızlı büyüyen bir sektörü olarak, ekonomik büyüme ve iş yaratılmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Spor, AB ekonomisinde yaklaşık % 4 oranında bir katma değer yaratmaktadır. Ayrıca, geniş ölçekli spor etkinlikleri Avrupa'da turizmin gelişiminde önemli faktörlerden birisidir. Bu doğrultuda, değişen küresel koşullarda AB'nin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme gerçekleştirmesini amaçlayan Avrupa 2020 stratejisi için de sporun önemi göz ardı edilemez. Sporun ekonomik boyutuna ilişkin olarak dikkat çeken hususlardan bir tanesi spora ilişkin istatistiki verilerin yeterince elde edilememesidir. Ayrıca, Avrupa Komisyonu sporun sürdürülebilir finansmanın sağlanması ve bölgesel kalkınmada ve istihdam edilebilirlikte sporun etkin bir araç olarak kullanılmasını hedeflemektedir. Bu kapsamda, üniversitelerin ve bölgesel aktörlerin de bu sürece etkin bir şekilde dahil edilmesi ve bu alandaki projelerin de Birlik tarafından Yapısal Fonlar aracılığıyla daha fazla desteklenmesi öngörülmektedir.

AB, Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesinin ardından sporu bir uluslararası politika aracı olarak dış ilişkilerine entegre etme yolunda adımlar atmaktadır. Spor, AB'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde yeni bir işbirliği alanı ve diyalog konusu olarak yerini almaya başlamıştır. Ayrıca Birlik, spora ilişkin projelere olan desteğini artırmaktadır. 2014 yılından itibaren AB'nin Erasmus programı kapsamına spor başlığının dahil edilmesi planlanmaktadır. Bu gelişme, AB'nin dış yardım programlarının içinde de spor başlığının görünürlüğünün artmasına katkıda bulunacaktır. Birlik, sporun siyasi boyutunda uluslararası, ulusal ve yerel otoritelerle işbirliği yapılmasına da önem vermektedir. Bu kapsamda özel-

likle BM gibi örgütlerle eşgüdümlü politikalar izlemektedir. Sporun kalkınma, barış, kamu diplomasisinin bir aracı haline gelme potansiyeli Birliğin çeşitli politika belgelerinde ve çalışmalarında ısrarla vurgulanmaktadır. Bununla birlikte sporun bir siyasi araç olarak etkinliğini belirleyecek olan AB'nin dış ilişkileri kapsamında gerçekleştirilen somut eylemler olacaktır.

Bir bütün olarak düşünüldüğünde, AB kurumları tarafından yayınlanan resmi belgelerde sporun AB bütünleşmesi içerisinde daha fazla yer alması ve bir uluslar arası politika aracı olarak kullanılması gerektiği yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır. Spor, ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda AB için etkin bir politika aracı olma potansiyeli taşımakla birlikte, asıl olan bu soyut hedeflerin uygulamaya taşınmasıdır.

KAYNAKÇA

- Coakley, J. (2001). *Sport in Society: Issues and Controversies*. Boston: McGraw-Hill, (7th edn).
- Committee on Culture an Education (2011). *Report on the European Dimension in Sport*. Rapporteur Santiago Fisas Aixela. Brussels.
- Eurobarometer (2010). *Sport and Physical Activity*. Special Eurobarometer 334. Brussels.
- European Commission. (2007a). *White Paper on Sport*, Brussels.
- European Commission. (2007b). *Staff Working Document Impact Assessment Acompanying the White Paper on Sport*, Brussels.
- European Commission (2004). *The citizens of the European Union and Sport*. Special Eurobarometer (213). Brussels.
- European Commission (2010). *Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Brussels.
- Institute for Cultural Diplomacy (2011). *Sport as Cultural Diplomacy, Cultural Diplomacy Outlook Report, Berlin: Institute for Cultural Diplomacy*.
- Kissoudi P. (2008) Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century. *The International Journal of the History of Sport*. 25 (13) 1689-1706.
- Murray, S. (2011). *Sports-Diplomacy: a Hybrid of Two Halves, The International Symposium on Cultural Diplomacy Participant's Papers*, Berlin: Institute for Cultural Diplomacy.
- Ritchie B. ve Adair D. (2004). *Sport Tourism: An Introduction and Overview*. *Sport Tourism: Interrelationships, Impacts and Issues*. Ed. by Brent W. Ritchie and Daryl Adair, Clevedon: Channel View Publications.
- Trauner, F. ve Kruse, I. (2008). *EU Visa Facilitation and Readmission Agreements: Implementing a New EU Security Approach in the Neighbourhood*, CEPS Working Document, 290.

İNTERNET KAYNAKÇASI

Avrupa Konseyi. Güncellenmiş Avrupa Spor Şartı. Erişim: [www.wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(92\)13&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=rev&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75](http://www.wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(92)13&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=rev&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75) (02.01.2012)

- United Nations, Achieving the Objectives of United Nations Through Sport. Erişim: www.un.org/wcm/webdav/site/sport/shared/sport/pdfs/Backgrounders/NEW%20UNOSDP%20Backgrounder.pdf (02.01.2012)
- United Nations, Sport as a Tool for Development and Peace-Towards Achieving United Nations Millenium Development Goals. Erişim: www.un.org/sport2005/resources/task_force.pdf (02.01.2012)
- Webpage of Council of Europe on Sport. The European Sport Charter. Erişim: http://www.coe.int/t/dg4/sport/sportineurope/charter_en.asp (15.02.2012).
- European Commi Structured dialogue with sports organisations, http://ec.europa.eu/sport/consultation-cooperation/structured-dialogue-with-sports-organisations_en.htm. Erişim: http://www.coe.int/t/dg4/sport/sportineurope/charter_en.asp (15.02.2012).
- Bart Ooijen (2009). Perspective of European Commission-Sport: a 'language' of Europe, Erişim: www.languagesmeetsport.eu/pdf/PlenarySession/8_sport_a_language_of_europe.pdf (23.01.2012).
- The Sport Unit and Its Mission. Erişim: http://ec.europa.eu/sport/who-we-are/the-sport-unit-and-its-mission_en.htm. (23.01.2012).
- European Commission. Sport and External Relations. Erişim: http://ec.europa.eu/sport/what-we-do/external-relations_en.htm (06.01.2012).
- EU/Egypt Action Plan. (2004). http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/egypt_enp_ap_final_en.pdf (05.01.2012)
- Economisti Associati srl vd. (2011). Evaluation of Preparatory Actions and Special Events in the Field of Sport, Erişim: http://ec.europa.eu/sport/news/doc/evaluation_final_report_prepack_special_events_20110727.pdf (06.01.2012).
- The European Olympic Committees EU Office. Mainstreaming Sport into EU Funding Programmes, Erişim: <http://www.euoffice.eurolympic.org/cms/getfile.php?186> (06.01.2012).
- European Commission. Erasmus for All Investing in Europe's Education, Training and Youth, Erişim: <http://ec.europa.eu/education/erasmus-for-all/> (05.01.2012).
- The Sport for Development and Peace International Working Group, Erişim: <http://www.un.org/wcm/content/site/sport/home/unplayers/memberstates/pid/6229> (05.01.2012).

Suya Dayalı Rekreasyon İşletmelerinin Profilleri: Antalya Örneği*

Tevfik TURGUT

T.C. Akdeniz Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı
E-posta: tevfikturgut@akdeniz.edu.tr

Faik ARDAHAN

T.C. Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: faikardahan@akdeniz.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; Antalya ilinde Suya Dayalı Rekreasyon (SDR) alanında faaliyet gösteren işletmelerin profillerinin belirlenmesidir. Araştırmanın evreni, Antalya il sınırları içerisinde 286'sı su üstü, 130'u sualtı, 36'sı rafting ve 2'si kano alanlarında faaliyet gösteren toplam 340 SDR işletmesinden oluşmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini, tesadüfi örnekleme yapılarak SDR alanında faaliyet gösteren işletmeler arasından rasgele seçilip çalışmaya dâhil olmak isteyen 122 SDR işletmesi oluşturmaktadır. Durum tespitine yönelik bu çalışmada veri toplamak amacıyla 22 sorunun yer aldığı bu amaç için araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket formu kullanılmıştır. Anket formu ile işletme sahipleri ve/veya yöneticilerine, işletmenin faaliyet gösterdiği yer ve süre, yaşanan zorlukları ve insan kaynaklarına yönelik verileri almak için sorular yöneltilmiş ve araştırmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans (f), yüzde (%), ağırlıklı ortalama () ve standart sapma (SS) gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Sonuç olarak; SDR işletmelerinin çoğunluğu sahillerde olmak üzere büyük çoğunluğu 11 yıl ve daha fazla bir süredir, otellerde veya kamuda kiracı olarak faaliyetlerini yürütmekte, kuruluş aşamasından itibaren başta bürokratik zorluklar olmak üzere, finansal, niteliksiz (ödeme gücü az olan) müşterilerin çoğunlukta olması ve kötü rekabetin varlığı gibi sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Daha çok sektörün daralacağına dair öngörülere sahip olan SDR işletmelerinde müşteri memnuniyeti daha çok işletme sahipleri, müdürler veya şeflerin gözlemlerine ve müşterilerle bire bir görüşmeleri ile ölçülmeye çalışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, suya dayalı rekreasyon, suya dayalı rekreasyon işletmeciliği, Antalya.

* Bu Çalışma Danışmanlığını Yrd. Doç. Dr. Faik Ardahan'ın yaptığı; "Suya Dayalı Rekreasyon ve Antalya İlinde Suya Dayalı Rekreasyon Alanında Faaliyet Gösteren İşletmelerin Profillerini Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

Yeryüzündeki bütün ekonomik faaliyetlerin temelinde ihtiyaçların ve arzuların karşılanması yatmaktadır. İnsan ihtiyaçları, insanların içinde buldukları toplumların gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak artıp farklılık gösterse de insanoğunun varlığını sürdürebilmek için çeşitli türdeki ihtiyaçlarını tatmin etme çabası var olduğundan itibaren hiç değişmemiştir (Şimşek 2002). Günümüzde insanlar zorunlu etkinliklerin yanında serbest zamanlarını kendilerine haz vereceğini düşündükleri etkinliklere ayırmakta, o etkinliği gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyulan mal ve hizmet ürünlerini satın almakta ve/veya kiralamaktadır. İnsanların serbest zamanlarını hoşça geçirmek amacıyla rekreatif amaçlı kullanmak üzere ürünleri satın almaları ve/veya kiralamaları rekreatif ürün kavramını ortaya çıkarmaktadır. Rekreatif etkinliklerin planlanması, pazarlanması ve uygulanması ile oluşan ekonomik değere ise rekreatif ürün denilebilir.

Batılı ölkelerde suyla olan ilişkiyi çoğaltmak için suyun sportif fırsatları yanında şifa özellikleri ve tıbbi faydaları sürekli desteklenmekte ve vurgulanmaktadır. Bu ilişki insanların ırmak, nehir veya göl kenarlarında piknik yapması; göl, termal veya deniz bölgelerine kısa seyahatler gerçekleştirmesi; sahillerde tatil yapması; tatlı veya tuzlu sularda suya girmesi ile de açıkça anlaşılmaktadır (Jennings, 2007).

İnsanlar gün geçtikçe suyun sağlığa kavuşmak veya sağlıklı kalmak için uygun bir hareket alanı olduğunu keşfetmektedir. Suyun statik kaldırma kuvveti omurgayı ve eklemleri vücut ağırlığından serbest bırakması ve böylece kolların, bacakların, gövdenin hatta başın her yönde hareket edebilmesi için hareket serbestliği yaratması insanların suda gerçekleşen etkinliklere katılımını arttırmaktadır (Schwark, 2010).

Su içinde, üzerinde, altında veya etrafında, suya temas edilerek veya edilmeden yapılan rekreatif etkinliklere suya dayalı rekreatif etkinlikler denilir (Pigram ve Jenkins 1999). Benzer şekilde; su içinde, üzerinde, altında veya etrafında, suya temas edilerek veya edilmeden doğal veya düzenlenmiş su ortamlarında gerçekleşen rekreasyona Suyu Dayalı Rekreasyon (SDR) adı verilir.

Su içinde ve etrafında yapılan rekreatif etkinlikler birçok ölkede en çok tercih edilen etkinliklerdendir (Pigram ve Jenkins, 2006) ve son otuz yılda bütün suya dayalı rekreatif etkinliklere katılım fark edilir bir şekilde artış göstermiştir (Bell, 1997). Bütün dünyada devamlı büyüme halinde olan bir faaliyet alanı olan SDR, zaman, seyahat ve harcama ile birlikte yüksek bir sosyal değer göstermektedir. Bu durumu en çok destekleyen unsurlar ise bot endüstrisinin gelişmesi ve suya dayalı yeni rekreatif etkinliklerin ortaya çıkmasıdır (Tanrıvermiş, 2000).

İnsanlar SDR'ye olan ihtiyaçlarını kendileri üreterek veya üretilmiş bir ürünü bedel ödeyerek giderebilirler. İnsanlar SDR ihtiyacını; balık avlayarak, yüzerek, kendi rüzgâr sörfü donanımlarıyla denizde rüzgâr sörfü yaparak giderebilecekleri gibi, bir yüzme havuzuna, dalış merkezine veya yelken okuluna üye olarak da tatmin edebilirler. Birinci seçenekte etkinliği tüketici sadece yapacağı etkinliğe göre değişen donanımı satın alarak gerçekleştirirken, ikinci seçenekte tüketici aynı zamanda bir hizmeti de satın almaktadır.

Günümüzde özellikle gelişmiş toplumlarda yüzmeden rekreatif balıkçılığa, yelkenden bot turlarına kadar birçok türü olan suya dayalı rekreatif etkinliklere katılım oldukça yoğundur. Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının %15,9'unun kano/kayak/rafting, %8,9'unun su kayağı, %4,8'inin yelken yaptıkları bulunmuştur (Pigram ve Jenkins, 2006).

Rekreatif etkinliklere olan talep oldukça büyük bir ekonomik değer oluşturmaktadır. Tuzlu sularda rekreatif balıkçılık yapan 12 milyon katılımcının yıllık 31 milyar dolar harcadığını rapor edilmektedir. Bu miktarın turizm, konaklama, taşımacılık gibi diğer sektörler ile birlikte 82 milyar dolarlık tutara ulaştığını ve ABD'de yaklaşık olarak yarım milyon Amerikalı için istihdam yarattığı belirtilmektedir

(http://www.nmfs.noaa.gov/sfa/PartnershipsCommunications/rec_fishing_facts.pdf). Ülkemize göre hem yüz ölçümü hem de nüfus açısından oldukça küçük sayılabilecek ülkeler olan Finlandiya, Danimarka, Norveç ve İsveç'te de rekreatif balıkçılar yılda sırasıyla 201, 60, 193 ve 281 milyon dolar harcama yapmaktadırlar (Toivonen ve diğ., 2004). Bu yönüyle rekreatif balıkçılık gibi suya dayalı rekreatif etkinlikler ister ücretsiz olsun isterse de bir ücret karşılığında yapılsın ciddi anlamda ekonomik bir değer yaratmaktadır.

Tarihsel olarak suya dayalı rekreatif etkinlikler ilk Roma yerleşimlerine kadar gitmektedir. Üst sınıfa mensup Romalıların yazları sıcağın ve şehirden uzaklaşmak amacıyla deniz kenarlarında ikinci konutlarına taşınmaları suyun rekreatif açıdan kullanımına ilk örnekler arasında gösterilebilir (Jennings, 2007). Diğer taraftan, suya dayalı rekreatif etkinlikler içerisinde büyük olasılıkla yüzme (Wilkie ve Juba, 1996), yelken, balık yakalama ve sörf belki de en eskidir (Jennings 2007).

Lale Devri döneminde (1718-1789) batılı tarzı bir yaklaşımla serbest zaman etkinlikleri ve sportif faaliyetler benimsenmiş, bu dönemde yüzme yarışmaları düzenlenmiştir (Özdemir, 2007). Sultan Abdülaziz döneminde İngiliz Emekli Amiral Hobart Paşa tarafından 1867 yılında kurulan ilk Avrupalı kulübün faaliyet alanı da su sporları olmuştur (Atalay, 2007).

Cumhuriyet döneminde ise yüzme, kürek ve yelken sporlarının tamamını kapsayan Su Sporları Federasyonu 1923 yılında kurulmuştur (<http://tyf.org.tr/Content/2/tarihce>). Yüzmenin önemini halka anlatmak ve su sporlarına özendirmek amacıyla Vakit ve Cumhuriyet gazeteleri 1930'lu yıllarda Moda-Suadiye arasında yüzme yarışmaları düzenlemiştir (Özmaden, 2006). Cumhuriyetin ilk yıllarında birçok spor dalını bir arada yönetme görevini üstlenen Su Sporları Federasyonundan 1957 yılında yelken ve kürek spor dalları ayrılarak kendi spor federasyonlarını kurmuşlardır (http://tkf.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=53).

Ülkemiz sahip olduğu yaklaşık 8300 km'lik sahil bandı, bir yarımada şeklinde birisi iç deniz olmak üzere dört denize bağlantısının olması ve zengin iç su kaynakları ve havzaları ile suya dayalı rekreatif etkinlikler için birçok fırsatlar vermektedir. Ancak, elimizde sadece su ile ilgili federasyonlarda sporcu lisansına sahip olanlara ait rakamlar bulunmakta, bu spor dalları ile rekreatif anlamda uğraşanların sayısı ve bu bireylerin bu etkinlikler için yaptıkları harcamalara ait bilgiler bulunmamaktadır.

Günümüzde insanlar sevdikleri etkinlikleri yapabilmek için seyahat etmektedir. İnsanların tatil yeri seçimi ve tatil süresi üzerinde rekreatif etkinliklere yönelik talepleri etkili olabilmektedir. Bunlar arasında suya dayalı rekreatif etkinlikler önemli bir yer tutmaktadır. Sahilde su sporları yapmak isteyen büyük ölçüde her şey dâhil sistemin uygulandığı başta Antalya olmak üzere sahil kesimini tercih ederken, rüzgâr sörfü ve uçurtma sörfü gibi düzenli rüzgâr rejimlerine gereksinim duyan suya dayalı etkinlikleri yapabilmek için bu etkinliklerin meraklıları uygun rüzgâr rejimine sahip yerlere seyahat etmektedirler.

Antalya denize olan kıyı bandı ile sahilde su sporları etkinlikleri için uygun bir ortam sunmaktadır. Özellikle kum ve küçük çakıllı sahillerde su sporları etkinlikleri çoğunlukla otel önlerinde bulunan sahillerde olmak üzere yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Antalya, sahilde yapılan su sporlarının yanı sıra Kaş, Kemer, Kalkan'da dalış, Köprüçay, Manavgat Çayı ve Dim Çayı'nda rafting, kano/kayak, kanyoning, günübirlik turlar bu tür etkinliklere merak duyan birçok insanın ilgisini cezp etmektedir.

İnsanoğlu çok eski çağlardan itibaren su ile olan doğal ilişkisi nedeniyle suya bağımlı veya su ile ilişkili bir takım SDR mal veya hizmetlerine ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik mal veya hizmetlerin üretilmesi ve sunulması gerekliliği ise bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. SDR işletmeciliği bu anlamda, daha çok SDR talebini karşıla-

mak ve/veya talep yaratmak; tanımlanmış bir amacı gerçekleştirmek ve fayda yaratmak için yapılandırılmış örgütlenmelerdir.

Antalya'nın turistik bir destinasyon olması ve Antalya'da faaliyet gösteren SDR işletmelerinin müşteri portföyünün çoğunluğunun yerli ve yabancı turistlerden oluşması nedeniyle Antalya ilinde SDR ürünleri genel olarak turistik ürün olarak kabul edilmektedir. Suya dayalı rekreatif ürünler bazen ürünün çeşidine bağlı olarak başlı başına bir turizm ürünü olarak değerlendirilebilirken, bazen rekreatif ürün, turizm ürününün içerisinde yer alan ve bu turizm ürününe değer kazandıran bir şekilde de karşımıza çıkabilir. Bu sebeple SDR işletmeleri aynı zamanda turizm işletmeleri statüsünde değerlendirilmesi gereklidir. SDR hizmetleri otel işletmeleri SDR ürünlerini kendi bünyelerinde bir bölüm oluşturarak üretebilecekleri gibi bu ürünleri dış kaynaklardan yararlanma (outsourcing) yöntemiyle de müşterilerine sunmayı tercih edebilirler.

Otel yönetimleri dış kaynaklardan yararlanma yoluyla işletmenin temel becerilerinden olmayan faaliyetleri uzman ve etkili bir hizmet sağlayıcıya resmi anlaşmalar ile devreder. Dış kaynaklardan yararlanma ürünlerin hem daha ucuz hem de daha kaliteli olarak müşterilere sunulmasını ve müşteri memnuniyetinin artırılmasını; böylece otel yönetimin işletmenin esas faaliyeti olan konaklama fonksiyonuna yoğunlaşabilmesini sağlar. Dış kaynaklardan yararlanma yöntemi günümüz otel işletmelerinde yiyecek-içecek, çamaşırhane, ilaçlama, eğlence ve aktiviteler, oda hizmetleri, güvenlik, bilişim, muhasebe, insan kaynakları, teknik hizmetler alanlarında yoğun olarak tercih edilmektedir (Türksoy, 2005).

SDR işletmeciliği geleneksel işletmecilik anlayışıyla bakıldığında hizmet işletmelerinin ve SDR ürünü de hizmetlerde bulunan temel özelliklere sahiptir. Bunun yanı sıra SDR işletmelerinin neredeyse tamamı Küçük ve Orta Boy İşletmeleridir (KOBİ).

SDR işletmelerinde yaşanan sorunlar ile KOBİ'lerde yaşanan sorunlar büyük ölçüde benzeşmektedir. Bu sorunların en başında; girişimcilik, yöneticilik ve mülkiyetin aynı kişide bir araya gelmesi nedeniyle bir iş kurmak için gerekli sermayeye sahip olan herkesin kendisini bir girişimci ve yönetici gibi görmesi gelmektedir. Böylece KOBİ'lerde yönetsel görevler profesyonel yöneticilere devredilmektense kurucu yönetici denetim, karar verme gibi bütün işlevleri kendi üzerinde toplayarak bütün kontrole kendisi sahip olmak istemektedir. Ancak işletmesini profesyonel bir yöneticiye devrederek kurumsallaşmaya yönelik adımları zamanında atmayan işletmeler bu durumun faturasını ağır bir şekilde ödemek zorunda kalmaktadır. Finansman ve bürokratik zorluklar SDR

işletmeleri açısından da diğer bütün KOBİ'lerde olduğu gibi karşılaşılan en önemli sorunlardandır. Finansman açısından bakıldığında sorunun en önemli nedeni işletme kurucularının sektörün içerisinden gelmelerine rağmen finans ve muhasebe alanlarında yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Bürokratik açıdan ise KOBİ işletmeleri genellikle hem kuruluş hem de faaliyetleri esnasında kamu kurumları ile olan ilişkilerinde bazı sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların temelinde işletmelerin resmi işlemlerini gerçekleştirmeleri gereken kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksikliği, gereksiz işlemlerin çokluğu, sistemin yavaş çalışması gibi nedenler yatmakta ve sonuç olarak işletmeler zaman dolayısıyla da maddi kayba uğramaktadır (http://www.madenim.com/kob%C4%B0ler_ve_sorunlari.htm).

SDR işletmeleri turizmde faaliyet gösteren KOBİ'ler olmaları nedeniyle hem hizmetlerin kalitesi hem de işletme faaliyetlerinin denetimi açısından otel işletmelerinde ortaya çıkabilecek benzer denetleme sorunlarına sahip olabilirler. Bu sorunlar; a) Standartların önceden belirlenmemesi, b) Denetlemede öznel tutum takınılması, c) İletişim konusundaki etkinliğin denetlenememesi, d) Denetim mekanizmasında kullanılacak araçların yetersizliği olarak sıralanabilir (Kıngır, 2005).

Müşteri öneri ve şikâyetlerinin alınması ve bunların değerlendirilerek işletmelerin ürün ve ürün sunum tasarımında gerekli değişiklikleri yapmaları müşteri memnuniyetinin sağlanabilmesi için önem taşımaktadır. Üründen memnun olmayan müşterilerin bu durumu en az on kişiye aktardığı, memnun kalanların ise sadece dört - beş kişiye memnuniyetlerini ilettikleri (Odabaşı 2006) göz önünde tutulursa müşteri memnuniyetinin işletmenin devamlılığı için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

SDR işletmeleri için gerekli en temel hammadde sudur. SDR işletmelerinin sınıflandırılması için su temel alındığında deniz, akarsu ve göl gibi doğal su kaynakları üzerinde SDR hizmetleri sunmak üzere kurulan işletmeler Doğal Kaynaklar Üzerinde Kurulu olanlar; açık/kapalı yüzme havuzu, su parkları, yapay göletlerde kablolu kayak gibi hizmetleri üreten işletmeler ise Yapay Kaynaklar Üzerinde Kurulu olanlar olarak sınıflandırılabilir.

Bu çalışmanın amacı; Antalya ilinde SDR alanında faaliyet gösteren işletmelerin profillerinin belirlenmesidir.

YÖNTEM

Antalya ili su kaynakları üzerinde SDR işletmelerinin profillerini belirlemeye yönelik bu araştırma betimleyici bir çalışmadır.

Araştırmanın evreni; 2010 yılı Antalya Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü verilerine göre, Antalya il sınırları içerisinde 286'sı su üstü, 130'u sualtı, 36'sı rafting ve 2'si kano alanlarında faaliyet gösteren toplam 340 SDR işletmesinden oluşmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini, tesadüfi örnekleme yapılarak Antalya Merkez, Lara-Kundu, Kadriye, Kiriş-Çamyuva, Kaş, Beşkonak ve Beldibi'nde SDR alanında faaliyet gösteren işletmeler arasından 2010 yılı yaz aylarında rasgele çalışmaya dâhil olmak isteyen 122 SDR işletmesi oluşturulmuştur.

Araştırmada veri toplamak amacıyla 22 sorunun yer aldığı bu amaç için araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket formu kullanılmıştır. Anket formu ile işletme sahipleri ve/veya yöneticilerine, işletmenin faaliyet gösterdiği yer ve süre, yaşanan zorlukları ve insan kaynaklarına yönelik verileri almak için sorular yöneltilmiş ve araştırmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan anket formunun başarısını ve anlaşılabilirliğini denetlemek amacıyla "anket pilot uygulaması" yapılmıştır. Anketin uygulandığı işletmeler rastgele örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Anket uygulaması ile elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 18.0) istatistik programına girilerek frekans (f), yüzde (%), ağırlıklı ortalama () ve standart sapma (SS) gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

BULGULAR

Antalya ilinde çeşitli su ortamları üzerinde SDR alanında faaliyet gösteren işletmelerin profillerini belirlemeye yönelik yapılan bu betimleyici çalışma kapsamında çoğunluğunun temel hizmet alanı sahilde su sporları olan 122 işletme yer almıştır.

SDR işletmelerinin genel özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir. Çalışmaya katılan işletmelerin %64,8'i sahilde su sporları, %15,6'sı dalış, %9,8'eri ise günübirlik tur ve rafting hizmeti üreten işletmelerden oluşmuştur. En yüksek ortalama yatırım maliyeti 420,577 TL ile sahilde su sporları hizmeti üreten işletmelerde iken, en düşük ortalama yatırım maliyetine 175,000 TL ile günübirlik turlar düzenleyen işletmeler sahiptir. İşletmelerin %63,2'si 11 yıl ve üzeri bir süredir SDR alanında faaliyet göstermekte olup %60,6'sı otel sahillerinde, %25,4'ü ise kamu alanlarında kiracıdır. Otel işletmelerinde bir bölüm olarak faaliyet gösteren SDR işletmesi oranı ise %4,2'dir. Müşteri memnuniyetinin işletmelerin %42,6'sında işletme sahibi tarafından denetlenirken, işletme sahibi, müdür/şef, otel yönetimi, anketler ve dilek/şikâyet kutularına gelen geri bildirimlerin bir karması ile denetlemenin yapıldığı işletmelerin oranı %38,5'tir. İşletmelerin %87,7'si kuruluş ve işletme faaliyetleri esnasında çeşitli zorluklar ile karşılaştıklarını belirtirken işletmelerin %80,4'ü bürokratik, %66,4'si finansal, %31,1'i müş-

teri kalitesizliği, %13,9'u ise kötü rekabetin varlığı gibi zorluklar ve olumsuzluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %52,5'i SDR sektörünün daralacağını tahmin ederlerken, sektörün büyüyeceğini %25,4'ü, sektörün aynı büyüklükte kalacağını ise %22,1'i beklemektedir.

Tablo 1. SDR işletmelerinin genel özellikleri

Faaliyet alanı	Yatırım maliyeti (TL)				
	f	%	En az	En fazla	Ortalama
Sahilde Su Sporları	79	64,8	232,660	1,046,970	420,577
Dalış okulu	19	15,6	197,761	651,448	370,315
Günübirlik turlar	12	9,8	175,000	1,000,000	259,067
Rafting	12	9,8	372,690	441,100	395,395
<i>Toplam</i>	<i>122</i>	<i>100,0</i>	<i>Yıl</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Faaliyet yeri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	1-5	20	16,4
Otel bölümü	5	4,2	6-10	36	20,5
Otelde kiracı	74	60,6	11-15	34	27,9
Kamu alanlarında kiracı	31	25,4	16-20	35	28,7
Özel mülk üzerinde kiracı	12	9,8	21 ve üzeri	8	6,6
<i>Toplam</i>	<i>122</i>	<i>100,0</i>	<i>Toplam</i>	<i>122</i>	<i>100</i>
<i>Kuruluş ve işletme aşamasında zorluk yaşama</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>Müşteri memnuniyeti denetimi</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	107	87,7	İşletme sahibi	52	42,6
Hayır	15	12,3	Müdür veya şef	8	6,6
<i>Toplam</i>	<i>122</i>	<i>100,0</i>	Otel yönetimi	8	6,6
<i>Zorluklar</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	Anket	6	4,9
Bürokratik zorluklar	86	80,4	Dilek/Şikâyet kutusu	1	0,8
Finansal zorluklar	71	66,4	Hepsi	47	38,5
Müşteri kalitesizliği	38	31,1	<i>Toplam</i>	<i>122</i>	<i>100,0</i>
Kötü rekabetin varlığı	17	13,9	<i>Öngörü</i>		
Kiraların yüksekliği	11	9,0	Sektör daralır	64	52,5
Kayıt dışılık	4	3,3	Sektör büyür	31	25,4
Sektöre önem verilmiyor	4	3,3	Sektör aynı kalır	27	22,1
Sürekli yeni masraflar	2	1,6	<i>Toplam</i>	<i>122</i>	<i>100,0</i>

SDR işletmelerinin insan kaynaklarına yönelik yaklaşımlarının anlaşılabilirliği bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir. Katılımcıların %59,0 yetişmiş personel bulmakta zorlandıklarını, %41,0'ı ise zorlanmadıklarını belirtmişlerdir. Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu (BESYO) mezunu olunması haricinde Tablo 2'de sıralanan bütün ölçütler önemli ve çok önemli değere sahiptir. İşletmelerin göz önünde bulundurdıkları en önemli üç ölçüt "Çalışkan ve sorumluluk sahibi olma", "Fiziksel görünüm ve kişisel temizlik" ve "Mesleki belgelere sahip olma"dır. İşletmelerin en az göz önünde bulundurdıkları ölçüt ise "BESYO mezunu veya öğrencisi olma"dır. İşe alma ölçütleri işletmelerin faaliyet alanlarına göre kendi aralarında ve genel değerler ile karşılaştırıldığı zaman bazı farklılık-

lar olsa da tüm ölçütlerin birbirlerine yakın değerlere sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 2. SDR işletmelerinin işe alma ölçütlerine ait bilgiler

Yetişmiş personel bulmakta zorluk çeker misiniz?	Evet		Hayır		Toplam					
	f	%	f	%	f	%				
	72	59,0	50	41,0	122	100,0				
Eleman Ararken İşe Alma Ölçütleri	Sahilde Su Sporları				Günübirlik Turlar				Toplam	
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS
Çalışkan ve sorumluluk sahibi olma	4,8	0,383	5,0	0,000	4,4	0,515	5,0	0,000	4,8	0,379
Fiziksel görünüm ve kişisel temizlik	4,7	0,484	4,4	0,772	4,7	0,452	4,5	0,515	4,6	0,540
Mesleki belgelere sahip olma	4,8	0,426	4,9	0,229	2,8	0,937	4,8	0,389	4,6	0,761
İletişim kurma becerisi	4,6	0,528	4,8	0,501	4,4	0,515	4,4	0,515	4,6	0,531
Yabancı dil bilgisi	4,4	0,569	4,8	0,375	4,3	0,888	4,3	0,651	4,4	0,606
Mesleki deneyim	4,3	0,584	4,6	0,582	4,3	0,651	4,7	0,622	4,4	0,605
Takım çalışmasına uyum	4,4	0,569	4,3	0,597	4,2	0,965	4,0	0,426	4,3	0,616
Problem çözme becerisi	4,0	0,683	4,7	0,419	4,0	0,603	4,5	0,522	4,2	0,678
Yaş	3,7	0,898	4,1	0,688	3,7	0,866	3,5	0,674	3,7	0,855
Talep edilen ücret	3,7	0,933	3,5	0,838	3,0	0,793	3,0	0,996	3,5	0,935
İyi referanslar	3,6	0,837	3,5	0,692	3,0	0,853	3,6	0,778	3,5	0,824
Öğrenim durumu	3,4	0,957	4,1	0,602	3,2	0,866	3,5	0,654	3,5	0,911
BESYO* mezunu olma	2,0	0,847	2,5	0,964	2,6	0,985	1,9	0,669	2,1	0,894

1=Kesinlikle Önemsiz, 2=Önemsiz, 3=Kısmen Önemli, 4=Önemli, 5=Kesinlikle Önemli

TARTIŞMA

Bu çalışma, Antalya ilinde SDR alanında faaliyet gösteren işletmelerin profillerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada yer alan işletmelerin çoğunluğunun otel sahillerinde kiracı olmaları ve sahilde su sporları hizmeti üretmeleri ve Antalya'da SDR'ye olan talebin daha çok yerli ve yabancı turistler tarafından yaratılmasının bir sonucudur. Ayrıca, işletmelerin önemli bir kısmının SDR işletmeciliğinde 11 yıl ve üzeri bir geçmişe sahip olmaları işletmelerin bu konuda uzmanlaştıklarını göstermektedir. İşletme yönetiminin konusunda uzun süreli tecrübeye sahip olması bu işletmelerin daha kaliteli ürünler sunabilmelerini ve etkinlikler esnasında ortaya çıkabilecek riskleri önleyici tedbirler almalarını sağlamaktadır.

SDR işletmelerinin çok az bir bölümü otellerde bir bölüm olarak, önemli bir çoğunluğu ise otel önlerindeki sahilleri sözleşmeye dayalı olarak kiralayarak dış kaynaklardan yararlanma yoluna gitmektedirler. Otel işletmelerinin dış kaynak-

lardan yararlanmayı tercih etmelerinin en önemli sebepleri arasında otel bünyesinde çok çeşitli ve farklı uzmanlıklar gerektiren faaliyetlerin bulunması ve esas görevlerine odaklanmak için ikincil veya daha alt önceliklerdeki bu mal ve hizmetleri istenilen kalite düzeyinde sürekli alabilmektir. Bu nedenle otel işletmeleri çoğunlukla dış kaynaklardan yararlanma yoluyla işletmenin birincil faaliyetleri arasında yer almayan faaliyetleri uzman ve etkili bir hizmet sağlayıcıya devrederek dış kaynaklardan yararlanmaktadırlar. Bu durum otel işletmelerinin %68,3'ünün eğlence ve aktiviteler bölümü kurmaktansa eğlence ve aktivite hizmetlerini dış kaynaklardan yararlanma yöntemiyle satın alması durumuyla da örtüşmektedir (Yılmaz 2007).

Otel işletmelerinin SDR hizmetlerini büyük çoğunlukla bünyelerinde bir bölüm oluşturmadan dış kaynaklardan yararlanma yoluyla müşterilerine sunuyor olması, otel işletmelerinin özel olarak müşteri bulmaya yatırım yapmaması gibi bir avantajı beraberinde getirmektedir. Ancak bu durum SDR ürünlerinin halka ulaşmasını engelleyen bir durum olarak da görülebilir. Otel önlerinde bulunan sahillerde daha yüksek olmak üzere sahillerde su sporları işletmeciliği yapabilmek için otellere veya kamuya kira ödeyen işletmeler için kira önemli maliyet yaratmakta, bu da sunulan ürünlerin daha pahalı olmasına sebep olmaktadır.

SDR işletmeleri arasında faaliyet alanına göre en düşük ortalama yatırım maliyeti 2010 yılı rakamlarıyla 175,000 TL, en yüksek ortalama yatırım maliyeti ise 1,046,970 TL'dir. Bu durum bu sektöre giriş için gerekli yatırım maliyetinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedeni, bu sektörde verilecek hizmetler için ihtiyaç duyulan donanımın neredeyse tamamının yurtdışından, yüksek fiyatlar ve vergiler ödenerek ithal ediliyor olmasıdır.

SDR işletmelerinde müşteri memnuniyetini değerlendirmek için anketler ile dilek ve şikayet kutularına gelen geri bildirimler kullanılsa da çoğunlukla işletme sahibi, müdür veya şefler tarafından müşteri memnuniyeti denetlenmektedir. Bunun yanında her işletme müşterilerine her etkinlik sonunda etkinlikle ilgili olarak dilek ve şikâyetleri yazmaları için anket fırsatı sunmakta, fakat bu anketlerin doldurulmaları ve geri dönüş oranları oldukça düşük oranda olmaktadır. Bunların yanında işletmelerin önemli bir bölümü söz konusu ölçüm araçlarının hepsinin bir karmasını kullanmaktadırlar. Bu sonuç Ardahan'ın (2003) çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. Ardahan çalışmasında pansiyon işletmeciliğinde de müşteriye sunulan hizmetin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla en çok işletme sahiplerinin izlenimlerinin göz önünde tutulduğu bulunmuştur. Bunun yanında müşteri uyarıları da işletmelerin hizmetlerini iyileştirmek ve geliştirmek amacıyla göz önünde tuttukları bir diğer önemli değerdir.

Kurumsallaşmamış küçük ölçekli işletmelerde girişimci yönetici bir anlayışın bulunması ve işletme sahibinin her konuda söz sahibi olmak istemesi bu sonucu etkiliyor olabilir. Ancak bu durum girişimci yönetici tipi işletmelerin işletme riskini de arttırmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu kuruluş ve işletme faaliyetleri aşamasında çeşitli zorluklar ile karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar arasında en sık vurgulananlar; bürokratik ve finansal zorluklar, müşteri kalitesizliği ve kötü rekabetin varlığı yer almaktadır. Özellikle bürokratik ve finansal zorluklar ile karşılaşan işletmeleri çokluğu bu sektöre girmenin zorlukları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Anket uygulaması esnasında yapılan görüşmelerde katılımcılar, yayınlanan yönerge ve yönetmelikler ile yeni belgeler edinmek ve bazı yasal zorunlulukları yerine getirmek mecburiyetinde kaldıklarını, bu belge ve zorunlulukların yerine getirilmesinin beklenmedik yeni maliyetler yaratarak finansal açıdan işletmeleri zor durumda bıraktığını belirtmişlerdir. Bulgular Ardahan'ın (2006) turizmde önemli bir yer tutan pansiyon işletmeciliği konusunda yaptığı çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Aynı şekilde araştırma sonucunda elde edilen sorunlar KOBİ'lerin sorunlarıyla ve turizm işletmelerinin sorunlarıyla bire bir örtüşmektedir (http://www.madenim.com/kob%C4%B0ler_ve_sorunlari.htm; Kingır 2005).

İşletmelerin önemli bir kısmı yaşadıkları zorluklar arasında müşteri kalitesizliğini de ön plana çıkarmışlardır. Müşteri kalitesizliği ile özellikle her şey dâhil gibi paketler ile tatillerini oldukça düşük fiyatlara satın alan müşterilerin, SDR gibi beğenmeli mallar gurubunda yer alan ürünlerin fiyatlarını yüksek bularak satın almamaları kast edilmektedir. Bu durum SDR'ye olan talebi olumsuz etkilemektedir.

Müşteri kalitesizliğinin yanı sıra kötü rekabetin varlığı da işletmeleri zor durumda bırakan bir diğer olumsuz etkidir. Bazı SDR işletmeleri ürünlerine üretim maliyetine çok yakın olmasına rağmen düşük ücretler uygulayarak diğer SDR işletmelerinin kazançlarından pay elde etme yoluna gitmeleri kötü rekabete neden olmaktadır.

Katılımcıların yarıdan fazlasının SDR sektörünün gelecekte daralacağı beklentisine sahip oldukları görülmektedir. Bu durum doğal olarak işletmelerde geleceğe yönelik kaygıların bulunduğunu göstermektedir. Yatırımcıların kuruluş aşamasında ve işletme faaliyetleri esnasında bürokratik ve finansal zorluklarla karşılaşmaları, müşteri kalitesizliği ve kötü rekabetin varlığı işletmecileri bu kötümser beklentiye sebep olduğu düşünülebilir. İşletmelerin çoğunluğunun 11 yıl ve daha fazla bir süredir SDR sektöründe faaliyet gösteriyor olması sahip

olunan genel olumsuz beklentiye rağmen işletmelerin sektörden çıkış maliyetini karşılamaktan kaçındıkları veya başka fırsatlar yaratamadıkları şeklinde de yorumlanabilir.

SDR işletmelerinin personel seçiminde alışkan ve sorumluluk sahibi olma, fiziksel görünüme ve kişisel temizliğe önem verme, mesleki belgelere sahip olma, iletişim kurma becerisine ve yabancı dil bilgisine sahip olma, mesleki deneyim, takım çalışmasına uyum ve problem çözme becerisi çok kuvvetli şekilde ön planda tutulan ltlerdir. Dolayısıyla SDR işletmelerinde istihdam edilebilecek personel “alışkan ve sorumluluk sahibi, fiziksel görünümüne ve kişisel temizliğine önem veren, mesleki belgelere sahip, iletişim kurma becerisine sahip olup yabancı dil konuşabilen, mesleki deneyimine sahip, takım çalışmasına uyumlu ve problem çözme becerisine sahip” olarak tarif edilebilir. Yukarıda belirtilen ltler Ardahan’ın (2010) alışmasında ortaya koyduğu işe alma ltleri ile büyük lde rtmektedir. rten ltler öncelik sırasına göre alışkan ve sorumluluk sahibi olma, takım çalışmasına uyumlu olma, iletişim bozukluğu olmama, fiziksel görünüme ve kişisel temizliğe önem verme, problem çözme becerisine sahip olma, mesleki deneyim olarak sıralanmaktadır. Mesleki belgelere sahip olma SDR sektörünün olmazsa olmazı durumundadır ve işletmeler işe alma sürecinde bu lt yasal zorunluluklar gereği göz önünde bulundurma ihtiyacı duymaktadır. Bulgularda yer alan diğer ltler Ardahan’ın çalışmasında yer alan diğer ltler ile rtmektedir.

İşletmelerin faaliyet alanlarına göre insan kaynaklarına dair tutumları incelendiğinde; rafting ve günübirlik tur hizmeti üreten işletmeler bazı ltlerde diğer işletmeler ile yaklaşık aynı veya daha yüksek değerlere sahip olsalar da iletişim kurma becerisi, yabancı dil bilgisi, takım çalışmasına uyum, talep edilen ücret ltlerinde diğer işletmelerden daha düşük ortalamalara sahiptirler. Özellikle rafting işletmelerinde alışkan ve sorumluluk sahibi olma, mesleki belgelere sahip olma, yabancı dil bilgisi ve mesleki deneyim ltlerinin ortalamalarının diğerlerinden daha düşük olması bu alanda yasal mesleki standartlarının olmaması ve/veya sektörün yeterince denetlenmemesinden kaynaklanmaktadır.

SONUÇ

Antalya ilinde SDR işletmelerinin işe potansiyeli büyük lde turizm sektörüne bağımlı olduğundan yerli ve yabancı turist hareketlerinden etkilenmekte, SDR işletmeleri hem işleyişleri hem de sorunları açısından turizm ve diğer sektörlerdeki KOBİ’ler ile benzeşmekte ve KOBİ’lerin en önemli sorunlarından olan kuruu yöneticilerin her şeyi işletmeci yönetici anlayışıyla ellerinde bulundurmak

istemeleri sorunu SDR işletmelerinde de görülmektedir. Bunlarla beraber; SDR işletmelerinin çoğunluğu sahillerde olmak üzere büyük çoğunluğu 11 yıl ve daha fazla bir süredir, otellerde veya kamuda kiracı olarak faaliyetlerini yürütmekte, kuruluş aşamasından itibaren başta bürokratik zorluklar olmak üzere, finansal, niteliksiz (ödeme gücü az olan) müşterilerin çoğunlukta olması ve kötü rekabetin varlığı gibi sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Daha çok sektörün daralacağına dair öngörülere sahip olan SDR işletmelerinde müşteri memnuniyeti daha çok işletme sahipleri, müdürler veya şeflerin gözlemlerine ve müşterilerle bire bir görüşmeleri ile ölçülmeye çalışılmaktadır.

SDR'nin yaygınlaşması ve SDR işletmeciliğinin daha verimli, karlı ve üretken olması için öneriler ise şu şekilde sıralanabilir;

- Yatırım maliyetlerinin oldukça yüksek olduğu göz önünde bulundurularak bir bölgede açılacak SDR işletmelerinin sayısını ve sıklığını sınırlandırılmalı ve resmi veya özel kurumlar, kurullar oluşturularak denetimler yapılmalıdır. Kurulacak resmi veya özel kurul, kötü rekabete sebep olan işletmeleri de denetleyerek bu tür işletmeleri cezalandırmalıdır.
- Müşteri memnuniyeti işletmelerin devamlılığı için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle SDR işletmeleri müşterilerin memnuniyetini ölçmek için daha interaktif ölçüm yöntemlerini kullanmayı tercih etmelidirler. Müşteri memnuniyeti daha çok sağlanarak yatırım karlılığı arttırılmalıdır.
- Kuruluş ve işletme aşamasında yaşanan bürokratik zorlukların çoğu işletmelerden kaynaklanmamaktadır. Bu zorlukları ortadan kaldıracak veya en aza indirecek önlemler yerel veya merkezi otorite tarafından alınmalıdır.
- Turizm sektöründe faaliyet gösteren bütün işletmelerin karşılaştıkları ortak sorunların en başında finansal zorluklar gelmektedir. SDR alanında devletin işletmelere yardımcı olacak kolaylaştırıcı finansal fırsatlar ve teşvikler sunması bu sorunların aşılması için önemlidir.
- SDR işletmelerinin müşteri potansiyelinin sadece yerli ve yabancı turistlerden oluşmasının önüne geçilmesi işletmelerin devamlılığı ve karlılığı açısından önemlidir. Bu amaçla o yörede, bölgede yaşayan halkın da SDR için potansiyel müşteri olmasını sağlayacak, SDR'nin halkın yaşam biçimi içerisindeki yerini arttırmak amacıyla SDR eğitim müfredatlarının her aşamasında hem teorik hem de uygulamalı olarak yer almalıdır.

KAYNAKÇA

- Ardahan, F. (2010). Sektör odaklı mesleki eğitim, sektörün işletmecilik eğitiminden beklentileri: Antalya örneği, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (20): 55-76.
- Ardahan, F. (2006). Pansiyon işletmeciliği, sorunları ve çözüm önerileri, Isparta: 2. *Ulusal Eğirdir Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*: 139-148.
- Ardahan, F. (2003). *Turizmde franchising ve Türk evi pansiyonları franchising model önerisi ve uygulaması*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atalay, A., (2007). Osmanlı ve genç Türkiye Cumhuriyeti döneminde sporda batılılaşma hareketleri, *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2 (2): 30-35.
- Bell, S. (2001). *Design for Outdoor Recreation*, China: Midas Printing.
- Jennings, G. (2007). *Water-Based Tourism, Sport Leisure, and Recreation Experiences*, New York: Elsevier.
- Kıngır, S. (2005). Bir hizmet işletmesi olarak beş yıldızlı otel işletmelerindeki yönetsel sorunlar, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15: 457-481.
- Odabaşı, Y. (2006). *Müşteri İlişkileri Yönetimi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Pigram, J.J. Jenkins, J.M. (2006). *Outdoor Recreation Management*. Oxon: Routledge.
- Özdemir, N. (2007). Osmanlı Tüketim Kültürü, Eğlence ve Yazılı Medya İlişkisi, *Milli Folklor Dergisi*, 19 (73): 12-22.
- Özmaden, M. (2006). TİCİ Dönemi Sporla İlgili Gelişmeler Ve Dönemin Spor Anlayışı, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8 (2): 11-25.
- Pigram, J.J. Jenkins, J.M. (1999). *Outdoor Recreation Management*. New York: Routledge.
- Schwark, C. (2006). *Fit mit der Aquanudel*. Aachen: Meyer & Meyer Verlag.
- Şimşek, M. Ş. (2002). *İşletme Bilimlerine Giriş*, Konya: Günay Ofset.
- Tanrıvermiş, E. (2000). Ankara Koşullarında Suya Dayalı Rekreasyon-Spor Faaliyetlerinin Planlanması Üzerine Bir Araştırma (*Basilmamış Doktora Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Toivonen, A.L. Roth, E. Navrud, S. Gudbergson, G. Appelblad, H. Bengtsson, B. Tuunainen, P. (2004). The Economic value of recreational fisheries in Nordic Countries, *Fisheries Management and Ecology*, 11 (1): 1-14.
- Türksoy, A. (2005). Otel işletmelerinden dış kaynaklardan yararlanma (Outsourcing). *Ege Akademik Bakış*, 5 (1): 11-18.
- Yılmaz, Ş. (2007). Rekreasyon Faaliyetlerinin Yönetim ve Organizasyonu "Antalya Bölgesindeki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama" (*Basilmamış Yüksek Lisans Tezi*) Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wilkie, D. ve Juba, K. (1996). *The Handbook of Swimming*, Singapore: Kyodo Typeset.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- http://www.nmfs.noaa.gov/sfa/PartnershipsCommunications/rec_fishing_facts.pdf
- <http://tyf.org.tr/Content/2/tarihce>
- http://tkf.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=53
- http://www.madenim.com/kob%C4%B0ler_ve_sorunlari.htm

Turizm ve Rekreasyon Öğrencilerinin Rekreatif Tercihleri ve Çalışma Eğilimleri

Oğuz TÜRKAY

T.C. Sakarya Üniversitesi,
İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği
E-posta: turkay@sakarya.edu.tr

Seyit Ahmet SOLMAZ

T.C. Sakarya Üniversitesi,
İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği
E-posta: ssolmaz@sakarya.edu.tr

Abdulmenaf KORKUTATA

T.C. Sakarya Üniversitesi,
İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği
E-posta: akorkutata@sakarya.edu.tr

Çağrı ERDOĞAN

T.C. Sakarya Üniversitesi,
İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği
E-posta: cagrie@sakarya.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı turizm ve rekreasyon bölümü öğrencilerinin rekreasyon etkinliklerine katılım sıklıklarını belirleyerek, bu doğrultuda turizm ve rekreasyon alanında çalışma eğilimlerini incelemektir. Araştırma Sakarya Üniversitesi'nde lisans öğrenimi gören turizm işletmeciliği ve rekreasyon bölümü öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, aktif ve pasif rekreatif faaliyetlere katılım sıklıklarında bölümler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışma eğilimleri itibarıyla rekreasyon ve turizm bölümü öğrencilerinin tercihleri farklılık göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Turizm, rekreasyon, rekreatif tercihler, çalışma eğilimleri, Sakarya

GİRİŞ

Toplumsal yaşamda oldukça önemli bir yer tutan boş zaman kavramı, günümüz toplumunda varlığına en çok ihtiyaç duyulan alanlardan birini oluşturmaktadır (Mutlu vd. 2011). Gerek çalışan kesim gerekse öğrenciler açısından

rekreatif faaliyetler önemli bir gereklilik halini almıştır. Bu bağlamda rekreatif faaliyetlerin bireylere sağladığı üç temel faydadan söz edilmektedir. Bunlar, dinlenme, eğlenme ve kendini geliştirmedir (Zorba 2008). Esasında, bireylerin rekreasyon faaliyetlerine duyduğu ihtiyacın altında, sağlıklı bir bedene kavuşma, psikolojik anlamda rahatlama, sosyal yaşamda aktif olma, üretkenliklerini ve kişisel becerilerini geliştirme isteği yatmaktadır. Bununla beraber, bireylerin kişisel anlamda rekreatif faaliyetlere katılması, kendini ifade etme, yeni deneyimler kazanma, çalışma başarısı ve iş hayatındaki verimlilikte artış gibi önemli kazanımları sağlamalarında da mühim bir rol oynamaktadır. Rekreasyonel faaliyetlere katılımın aynı zamanda bireylere kazandıracığı en önemli unsurun mutluluk olduğu da göz ardı edilmemelidir (Ağılönü ve Mengütay 2006: 163; Önder 2003: 3). Bu anlamda, yoğun bir ders temposu içinde olan üniversite öğrencilerinin de fiziksel ve zihinsel olarak rahatlama ile kendilerini yenilemeleri bakımından rekreatif faaliyetlerde yer almaları hem kişisel gelişimleri hem de sağlıklı bir bedene sahip olmaları bakımından önem arz etmektedir.

Rekreatif faaliyetler, gerek bireylerin fiziksel ve ruhsal gelişimi gerekse toplumsal yaşamın sağlığı açısından oldukça önemlidir. Ancak, Zorba (2008)'nın da belirttiği üzere, Türkiye'de mevcut rekreatif etkinliklerin büyük bir kısmı kamu kuruluşları tarafından yürütölmektedir. Bu durum, gerek öğrencilerin, gerekse toplumun diğer kesimlerinde yer alan bireylerin rekreatif faaliyetlere katılmasını bir bakıma kısıtlamaktadır. Bu nedenle, rekreasyon alanında hizmet veren kurum ve kuruluşların, aynı zamanda bu alanlarda çalışacak uzman personelin varlığı, bireylerin rekreatif faaliyetlere katılımını teşvik etmek ve artırmak için oldukça önemli bir hal almaktadır.

En yalın anlamıyla boş zamanın değerlendirilmesi olarak ifade edilen rekreasyon, turizm ile yakından ilişkili bir kavramdır. İnsanların boş zamanlarını değerlendirmek için çeşitli amaçlarla, sürekli olarak yaşadıkları yerlerin dışına yaptıkları seyahatler olarak adlandırılan (Batman 2008) turizm olgusunda da rekreatif faaliyetlerin önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, otellerde konaklayan misafirlerin memnuniyet düzeyleri üzerinde otel işletmelerinde sunulan rekreatif etkinliklerin ve bu alanda çalışan personel davranışlarının önemli düzeyde etkisinin olduğunu ortaya koymuştur (Ko ve Pastore 2005; Özişık 1998). Aynı zamanda bu alanda yapılan bir diğer çalışmada, Van Doorn (1982), rekreasyonel aktivitelerin, turistlerin konaklama tesislerinde kalış sürelerini uzatma hususunda en önemli faktörler arasında yer aldığını belirtmiştir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, turizm sektöründe yer alan işletmelerin rekreasyon ile ilgili bölümlerinde hizmet verecek personelin niteliği ve rekreatif faaliyetlere bakışının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, turizm sektörüne nitelikli ve bilgili iş gücünü yetiştirmeyi hedefleyen turizm okulları (Hacıoğlu vd. 2008) ile beden eğitimi ve spor yüksekokulları bünyelerinde yer alan rekreasyon bölümlerinin sektörün gelecekte bu alanda ihtiyaç duyacağı iş gücünü yetiştirmede önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Nitekim, rekreasyon bölümlerinden mezun olacak öğrencilere çalışma alanı olarak öncelikle turizm işletmelerinin ve turistik tesislerin düşünüldüğü ifade edilmektedir (Zorba 2008).

Turizm ve rekreasyon arasındaki sıkı ilişki, her iki alanda eğitim veren okulların da rekreasyon alanına eğilmesine sebep olmaktadır. Ancak, söz konusu alanda nitelikli iş gücünü yetiştirmeyi hedefleyen eğitim kurumlarının rekreasyon alanına bakış açılarının birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır (Türkay ve Korkutata 2011). Türkiye’de rekreasyon alanında verilen eğitimlerin özellikle beden eğitimi ve spor yüksekokulları bünyesinde gerçekleştirildiği buna karşın, turizm eğitimi veren okulların ve bölümlerin bu alana kısmen uzak oldukları görülmektedir. Buna ilaveten, Türkiye’de rekreasyon eğitiminin yapılanmasına yönelik olarak da bir çift başlılıktan söz etmek mümkündür. Öyle ki, söz konusu bölümlerde öğrenim görmekte olan öğrencilere ne tür bir müfredatın uygulanması gerektiği hususunda üniversite öğretim elemanları arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır (Türkay ve Korkutata 2011). Ancak, her iki bölümden mezun olan öğrencilerin çalışma alanı olarak turizm paydasında bir araya geldikleri görülmektedir. Bu nedenle, söz konusu bölümlerde öğrenim görmekte olan öğrencilerin hangi çalışma alanında görev yapmaya eğilimli olduklarının tespiti, bu alanda hizmet veren işletmeler için ayrıca önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Sakarya Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Rekreasyon Bölümleri’nde lisans öğrenimi gören öğrencilerin rekreatif tercihleri ve rekreasyon bölümünde çalışma eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, söz konusu bölümlerde öğrenim gören öğrencilere anket uygulanması suretiyle veri elde edilmiştir. Çalışmanın temel amacı, her iki bölümde öğrenim gören öğrencilerin rekreatif tercihlerini belirlemek bunun yanında rekreasyon ve turizm alanlarında çalışma eğilimleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını araştırmaktır. Bu bağlamda, öncelikle rekreasyon faaliyetleri hakkında genel bir çerçeve çizilmiş, sonrasında yapılan alan çalışmasıyla literatüre dayalı olarak ortaya konulan bilgiler, Sakarya Üniversitesi’nde lisans öğrenimi gören turizm ve rekreasyon öğrencileri üzerinde yapılan araştırma ile sınanmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Sanayi devriminin gerçekleşmesi ve ardından yaşanan teknolojik gelişmeler, köylerden kentlere olan göçü hızlandırmış; bu durum nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Kent nüfuslarının her geçen gün artması neticesinde, kentler yaşanması yorucu yerler haline gelmiştir (Müderrişoğlu ve Uzun, 2004: 109). Yoğun stres altında çalışma yaşamına devam eden bireyler için boş zaman etkinlikleri zaman içinde önemli bir gereklilik halini almıştır. Özellikle modern kentleşme ve endüstri gelişiminin son derece hızlı yaşandığı geçtiğimiz 30 yıl içerisinde rekreatif faaliyetlere duyulan ihtiyacın da hızla arttığı gözlenmektedir (Müderrişoğlu vd. 2005: 40).

İnsanın kendini zihinde tutması, bedenen ve ruhen rahatlatması, fiziksel olarak geliştirmesi veya yenilemesi olarak tanımlanan rekreasyon kavramı köken itibariyle (recreate) Latince’de “re, tekrar, yeniden” ve “create, yaratma, yenilenme” anlamına gelen sözcüklerin birleşmesi ile oluşmuştur. Türkçede ise, rekreasyon kavramının genellikle “boş zamanların değerlendirilmesi” olarak kullanıldığı görölmektedir (Şahin vd. 2009). Akesen (1978)’e göre rekreasyon, bireylerin beğenisi bakımından doyurucu, ruhsal ve bedensel yenilenme amacını taşıyan, aynı zamanda bireyin sosyal, kültürel, ekonomik ve fizyolojik olanakları ile bağımlı boş zaman kullanımını içeren eylem ya da eylemler olarak tanımlanmaktadır (Akesen 1978’den akt. Müderrişoğlu ve Uzun 2004: 109). Balcı ve İlhan (2006) ise rekreasyon kavramını, yaratıcı ve kültürel faaliyetlere katılarak bireyin kendini yenilemesi ve biriken arzularını açığa çıkarması şeklinde ifade etmiştir.

Rekreasyon faaliyetleri, katılanların gönüllü olarak seçtiği ve boş zamanını değerlendirdiği etkinlikleri kapsamaktadır. Bu etkinlikler, müzikal uğraşlar, sportif etkinlikler, oyunlar, sanatsal etkinlikler, hüner gerektiren etkinlikler, doğa etkinlikleri, sosyal ve kültürel etkinlikler olarak genel başlıklar altında toplanabilir (Orel ve Yavuz 2003: 61).

Boş zaman kavramı zorunlu çalışma dilimin dışında kalan zamanı içerdiğinden, boş zaman değerlendirme ve rekreasyon kavramlarının çoğu zaman aynı anlamda kullanıldığı görölmektedir. Buna dayanarak rekreasyonu, iş dışındaki aktivitelerin boş zaman değerlendirmesine uyarlanması şeklinde de tanımlamak mümkündür (Balcı ve İlhan 2006: 11). Boş zaman periyotlarındaki rekreatif faaliyetlerin içeriği, kişilerin yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı gibi faktörlere göre değişmektedir (Müderrişoğlu ve Uzun 2004: 109). Dolayısı ile rekreasyon programı yapılırken bireylerin bedensel, ruhsal, fiziksel ve aynı zamanda psikolojik değerleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun nedeni,

rekreasyon faaliyetlerinin öğretilabilir olması, şiddetin engellenmesindeki rolü, gençlerin gelecekteki alışkanlıklarının yönlendirilmesi açısından önem taşımaktadır (Mansuroğlu 2002: 54). Nitekim ABD’de yapılan bir araştırmanın sonuçları bu görüşü destekler niteliktedir. Yapılan araştırma, okullardan beden eğitimi ve müzik derslerinin kaldırılmasıyla birlikte öğrencilerin suç işleme oranının arttığını, derslerin tekrar müfredata konulmasıyla bu oranın gerilediğini ortaya koymuştur (Zorba 2008).

Rekreasyon faaliyetleri gün geçtikçe yayılmakta ve gelişmektedir. Bu süreç, üniversitelerde yapılan sosyal faaliyetlerle de kendini göstermektedir. İngiltere, Amerika ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerin çoğunda benimsenmiş, gelişmiş yeni bir kavram olan “kampüs rekreasyonu” çoğunlukla eğitimin bir unsuru olarak görülmektedir. Bu bakımdan incelendiğinde kampüslerin, sadece eğitim-öğretim ve öğrenci barınma işlevlerinin yürütüldüğü bir mekan olarak değil, aynı zamanda öğrenci-öğretim elemanı grubundan oluşan toplumun rekreasyon işlevlerini de karşılayacak şekilde planlanması gerektiği belirtilmektedir (Şahin vd. 2009: 63).

Rekreatif tercihler ve boş zaman değerlendirme ile ilgili Türkiye’de yapılmış çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların bir kısmı devlet memurlarının rekreatif eğilimlerini belirlemeye yönelik (Yeniçeri vd. 2002; Özdağ vd. 2009) iken, bir kısmı ise üniversite öğretim elemanlarının boş zamanlarını değerlendirme alışkanlıkları ve rekreatif tercihlerini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir (Çolakoğlu 2005; Güngörmüş 2006). Bunların dışındaki çalışmaların büyük bir bölümünün ise, yükseköğrenim görmekte olan öğrencilerin rekreatif tercihleri ve boş zamanlarını değerlendirme alışkanlıklarını belirlemeye yönelik olarak yapılmış olduğu görülmektedir (Mansuroğlu, 2002; Önder, 2003; Müderrisoğlu ve Uzun, 2004; Balcı ve İlhan 2006; Kır 2007; Şahin vd. 2009; Sabbağ ve Aksoy 2011). Ancak, Türkiye’de rekreasyon bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin çalışma eğilimlerini belirlemeye yönelik literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda, turizm öğrencilerinin yanında, rekreasyon bölümü öğrencilerinin de turizm ve rekreasyon alanlarında çalışma eğilimlerinin tespit edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, Tütüncü (2009), Türkiye’de boş zaman ve rekreasyon alanlarında yapılan çalışmaların sayısının az olduğunu, özellikle turizm alanında çalışan akademisyenlerin de bu alana eğilmeleri gerektiğini belirtmektedir. Tütüncü (2009), turizm alanındaki araştırmacıların, rekreasyon alanına yönelik yapacakları çalışmaların da bu alanların sağlıklı gelişimine önemli katkılar yapacağını ifade etmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, turizm işletmeciliği ve rekreasyon bölümlerinde lisans öğrenimi görmekte olan öğrencilerin rekreatif faaliyetlere katılım düzeyleri ile turizm ve rekreasyon alanlarında çalışmaya yönelik bakış açılarını tespit etmektir. Bu amaçla araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği ile veri elde edilmeye çalışılmıştır. Anket tekniğinin tercih edilmesinin en temel sebebi, çok sayıda katılımcıdan veri toplamanın görece kolay olması ve elde edilen verilerin kolay analiz edilebilir olmasıdır (Altunışık vd. 2007).

Araştırmanın evrenini Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü öğrencileri ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Rekreasyon Bölümü'nde öğrenim görmekte olan lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, söz konusu bölümlerde öğrenim gören 323 öğrenciden meydana gelmektedir. Araştırma örnekleme, kolayda örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında söz konusu örnekleme ilişkin veriler, 2011-2012 eğitim öğretim yılının bahar yarıyılında toplanmıştır.

Araştırmada kullanılan anket formu 3 bölümden meydana gelmektedir. Anket formunun birinci ve ikinci bölümünde öğrencilerin rekreasyon faaliyetlerine katılım sıklıklarını ölçmek amacıyla aktif (10 ifade) ve pasif rekreatif faaliyetlere (14 ifade) ilişkin 24 ifade yer almaktadır. Anket formunun üçüncü bölümünde yer alan çalışma eğilimleri ölçeği (6 ifade) ise, yazarlar tarafından literatür taraması sonucunda geliştirilmiştir. İfadelerin ölçeklendirilmesi, (1) kesinlikle katılıyorum (5) kesinlikle katılmıyorum şeklindedir.

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, ölçeğin tamamında yer alan 30 ifade için Cronbach Alfa katsayısı, **0,854** olarak hesaplanmıştır. Bu değer ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir (Kayış, 2005: 405) Öğrencilerin çalışma eğilimlerini belirlemek amacıyla oluşturulan ifadeler için ise Cronbach Alfa katsayısı **0,750'** dir.

Anket yolu ile elde edilen verilerin analizinde SPSS 15.0 programından faydalanılmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler, istatistiki metotlarla analiz edilmiştir. Turizm ve rekreasyon bölümü öğrencilerinin demografik özelliklerinin ortaya konulmasında frekans analizinden yararlanılmıştır. Bunun yanında rekreatif tercihleri ve çalışma eğilimlerinde bir farklılaşma olup olmadığını incelemek amacıyla da bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda aktarılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, erkek ve bayan oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ancak az da olsa katılımcılar içerisinde erkek öğrencilerin fazla olduğu (% 50,8) Tablo 1'den anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

<i>Değişken</i>	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde (%)</i>
		<i>Cinsiyet</i>
Bay	164	50,8
Bayan	159	49,2
Toplam	323	100
<i>Yaş</i>		
16-18 Yaş	9	2,8
19-21 Yaş	183	56,7
22-24 Yaş	112	34,7
25 Yaş ve üzeri	19	5,9
Toplam	323	100
<i>Sınıf</i>		
1. Sınıf	102	31,6
2. Sınıf	124	38,4
3. Sınıf	23	7,1
4. Sınıf	74	22,9
Toplam	323	100
<i>Bölüm</i>		
Turizm İşletmeciliği	147	45,5
Rekreasyon	176	54,5
Toplam	323	100

Araştırmaya katılan öğrencilerinin yaş dağılımlarına bakıldığında, bu oranların da birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır. Öğrenciler %56,7'lik bir yüzde ile (183 kişi) 19-21 yaş aralığındadır. Bu oranı, %34,7'lik bir yüzde ile (112 kişi) 22-24 yaş arasında yer alan öğrenciler takip etmektedir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre dağılımlarına bakıldığında, büyük bir bölümünün birinci (%31,6) ve ikinci (%38,4) sınıfta öğrenim görmekte olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan üçüncü (%7,1) ve dördüncü (%22,9) sınıf öğrencilerin oran olarak nispeten az olduğu görülmektedir. Bu duruma özellikle dördüncü sınıf turizm öğrencilerinin bahar dönemindeki iş başı eğitim-

leri sebebiyle okulda olmamalarının sebep olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlere göre dağılımı da birbirine yakındır. Buna göre, araştırma örnekleminin her iki bölümde öğrenim gören öğrencilerin de rekreatif tercihlerini ve çalışma eğilimlerini eşit olarak yansıttığı ifade edilebilir.

Turizm ve rekreasyon bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerin aktif rekreasyon faaliyetlerine katılım sıklığında bir farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla t-testi yapılmıştır. Bu bağlamda, her iki bölüm öğrencilerinin aktif rekreatif etkinliklere katılım sıklığına ilişkin aritmetik ortalamalar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Aktif rekreasyon etkinliklerine katılım sıklığındaki farklılaşma

<i>İfadeler</i>	<i>Bölümler</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.S.</i>	<i>Ort. Farkı</i>	<i>t Değeri</i>	<i>Anlamlılık</i>																																																																																																										
<i>Açık veya kapalı alanda yürüyüş/koşu</i>	Turizm	2,972	1,220	,745	5,712	,000*																																																																																																										
	Rekreasyon	2,227	1,118				<i>Futbol</i>	Turizm	3,698	1,590	,931	5,296	,000*	Rekreasyon	2,767	1,555	<i>Basketbol</i>	Turizm	4,260	1,044	1,186	8,660	,000*	Rekreasyon	3,073	1,410	<i>Voleybol</i>	Turizm	3,876	1,179	1,115	7,848	,000*	Rekreasyon	2,761	1,339	<i>Yüzme</i>	Turizm	3,500	1,303	,363	2,512	,013*	Rekreasyon	3,136	1,284	<i>Jimnastik/Aerobik (step)</i>	Turizm	4,260	1,083	,800	5,937	,000*	Rekreasyon	3,460	1,334	<i>Bisiklet</i>	Turizm	3,767	1,120	,392	2,945	,003*	Rekreasyon	3,375	1,267	<i>Uzakdoğu sporları</i>	Turizm	4,741	,776	,661	5,312	,000*	Rekreasyon	4,079	1,416	<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*	Rekreasyon	3,698	1,379	<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331
<i>Futbol</i>	Turizm	3,698	1,590	,931	5,296	,000*																																																																																																										
	Rekreasyon	2,767	1,555				<i>Basketbol</i>	Turizm	4,260	1,044	1,186	8,660	,000*	Rekreasyon	3,073	1,410	<i>Voleybol</i>	Turizm	3,876	1,179	1,115	7,848	,000*	Rekreasyon	2,761	1,339	<i>Yüzme</i>	Turizm	3,500	1,303	,363	2,512	,013*	Rekreasyon	3,136	1,284	<i>Jimnastik/Aerobik (step)</i>	Turizm	4,260	1,083	,800	5,937	,000*	Rekreasyon	3,460	1,334	<i>Bisiklet</i>	Turizm	3,767	1,120	,392	2,945	,003*	Rekreasyon	3,375	1,267	<i>Uzakdoğu sporları</i>	Turizm	4,741	,776	,661	5,312	,000*	Rekreasyon	4,079	1,416	<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*	Rekreasyon	3,698	1,379	<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358						
<i>Basketbol</i>	Turizm	4,260	1,044	1,186	8,660	,000*																																																																																																										
	Rekreasyon	3,073	1,410				<i>Voleybol</i>	Turizm	3,876	1,179	1,115	7,848	,000*	Rekreasyon	2,761	1,339	<i>Yüzme</i>	Turizm	3,500	1,303	,363	2,512	,013*	Rekreasyon	3,136	1,284	<i>Jimnastik/Aerobik (step)</i>	Turizm	4,260	1,083	,800	5,937	,000*	Rekreasyon	3,460	1,334	<i>Bisiklet</i>	Turizm	3,767	1,120	,392	2,945	,003*	Rekreasyon	3,375	1,267	<i>Uzakdoğu sporları</i>	Turizm	4,741	,776	,661	5,312	,000*	Rekreasyon	4,079	1,416	<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*	Rekreasyon	3,698	1,379	<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																
<i>Voleybol</i>	Turizm	3,876	1,179	1,115	7,848	,000*																																																																																																										
	Rekreasyon	2,761	1,339				<i>Yüzme</i>	Turizm	3,500	1,303	,363	2,512	,013*	Rekreasyon	3,136	1,284	<i>Jimnastik/Aerobik (step)</i>	Turizm	4,260	1,083	,800	5,937	,000*	Rekreasyon	3,460	1,334	<i>Bisiklet</i>	Turizm	3,767	1,120	,392	2,945	,003*	Rekreasyon	3,375	1,267	<i>Uzakdoğu sporları</i>	Turizm	4,741	,776	,661	5,312	,000*	Rekreasyon	4,079	1,416	<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*	Rekreasyon	3,698	1,379	<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																										
<i>Yüzme</i>	Turizm	3,500	1,303	,363	2,512	,013*																																																																																																										
	Rekreasyon	3,136	1,284				<i>Jimnastik/Aerobik (step)</i>	Turizm	4,260	1,083	,800	5,937	,000*	Rekreasyon	3,460	1,334	<i>Bisiklet</i>	Turizm	3,767	1,120	,392	2,945	,003*	Rekreasyon	3,375	1,267	<i>Uzakdoğu sporları</i>	Turizm	4,741	,776	,661	5,312	,000*	Rekreasyon	4,079	1,416	<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*	Rekreasyon	3,698	1,379	<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																																				
<i>Jimnastik/Aerobik (step)</i>	Turizm	4,260	1,083	,800	5,937	,000*																																																																																																										
	Rekreasyon	3,460	1,334				<i>Bisiklet</i>	Turizm	3,767	1,120	,392	2,945	,003*	Rekreasyon	3,375	1,267	<i>Uzakdoğu sporları</i>	Turizm	4,741	,776	,661	5,312	,000*	Rekreasyon	4,079	1,416	<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*	Rekreasyon	3,698	1,379	<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																																														
<i>Bisiklet</i>	Turizm	3,767	1,120	,392	2,945	,003*																																																																																																										
	Rekreasyon	3,375	1,267				<i>Uzakdoğu sporları</i>	Turizm	4,741	,776	,661	5,312	,000*	Rekreasyon	4,079	1,416	<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*	Rekreasyon	3,698	1,379	<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																																																								
<i>Uzakdoğu sporları</i>	Turizm	4,741	,776	,661	5,312	,000*																																																																																																										
	Rekreasyon	4,079	1,416				<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*	Rekreasyon	3,698	1,379	<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																																																																		
<i>Doğa sporları (dağcılık, rafting, yamaç paraşütü) vb.)</i>	Turizm	4,633	,777	,934	7,642	,000*																																																																																																										
	Rekreasyon	3,698	1,379				<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*	Rekreasyon	4,070	1,333	<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																																																																												
<i>Su sporları</i>	Turizm	4,503	,983	,432	3,342	,001*																																																																																																										
	Rekreasyon	4,070	1,333				<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*	Rekreasyon	3,528	1,449	<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																																																																																						
<i>Vücut geliştirme</i>	Turizm	4,266	1,210	,738	4,981	,000*																																																																																																										
	Rekreasyon	3,528	1,449				<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*	Rekreasyon	3,420	1,358																																																																																																
<i>Bowling</i>	Turizm	3,751	1,189	,331	2,331	,020*																																																																																																										
	Rekreasyon	3,420	1,358																																																																																																													

Kayak	Turizm	4,541	,856	,296	2,647	,009*
	Rekreasyon	4,244	1,152			
Halk oyunları/danslar	Turizm	4,315	1,131	,519	3,637	,000*
	Rekreasyon	3,795	1,431			

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlı

Değerlendirme aralığı: 1-Her Zaman; 2-Sıklıkla; 3-Ara Sıra; 4-Nadiren; 5- Hiçbir Zaman

Aktif rekreasyon faaliyetlerine turizm ve rekreasyon bölümü öğrencilerinin katılım sıklığının incelendiği Tablo 2'ye bakıldığında, her iki bölüm öğrencilerinin bütün aktif rekreasyon etkinliklerine katılım sıklıklarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu göze çarpmaktadır ($p<0,05$). Bunun yanında, öğrencilerin ifadelerine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, aktif rekreatif faaliyetlere katılma konusunda isteksiz oldukları anlaşılmaktadır. Tablo 2'ye bakıldığında dikkat çekici bir diğer önemli bulgu ise, turizm öğrencilerinin aktif rekreasyon etkinliklerine katılma hususunda rekreasyon bölümü öğrencilerine nazaran çok daha isteksiz olmalarıdır.

Futbol, voleybol, doğa sporları, halk oyunları, jimnastik/aerobik (step) gibi faaliyetlere rekreasyon bölümü öğrencilerinin daha aktif olarak katıldıkları görülmektedir. Bu sonucun, rekreasyon bölümü öğrencilerinin özel yetenek sınavı ile öğrenci alan bir bölümde okumalarından ve spor branşlarına ilişkin uygulamalı derslerin bölümlerinde ağırlıklı olarak işlenmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin en sık gerçekleştirdikleri aktif rekreasyon etkinliği "Açık ve kapalı alanlarda yapılan yürüyüş ve koşu"dur. Bu aktivitenin kişisel bir yetenek gerektirmemesi ve pek çok alanda rahatlıkla yapılabilmesi dolayısıyla öğrenciler tarafından sıklıkla gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Bunun yanında, her iki bölüm öğrencilerinin de en az gerçekleştirdikleri rekreatif etkinliklerin ise, uzak doğu sporları, jimnastik, su sporları, kayak ve dağcılık ile rafting gibi doğa sporlarının olduğu görülmektedir.

Turizm ve rekreasyon öğrencilerinin aktif rekreatif etkinlikleri dışında araştırma kapsamında pasif rekreatif etkinliklere katılım sıklığı da incelenmeye çalışılmıştır. T-testi sonucunda, yalnızca iki tür pasif rekreasyon aktivitesinde bölümler bazında bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bunlar, "Pikniğe giderim." ifadesi ile "Kıraathaneye giderim." ifadeleridir. Bu iki ifadeye öğrencilerin verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ol-

duğu Tablo 3'ten anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Her iki ifadenin aritmetik ortalamaları incelendiğinde, öğrencilerin söz konusu pasif rekreasyon aktivitelerini yapma konusunda istekli olmadıklarını söylemek mümkündür.

Yapıları gereği bireysel aktivite niteliği taşımayan bu rekreatif etkinlikleri sosyal birer faaliyet olarak değerlendirmek mümkündür. Tablo 3'te yer alan pasif rekreasyon faaliyetlerine ilişkin ifadelerin aritmetik ortalamalarına bakıldığında, her iki bölüm öğrencilerinin de sıklıkla gerçekleştirdikleri rekreatif etkinliklerin kitap okuma, TV izleme, müzik dinleme, alış-veriş yapma gibi bireyselliğin ön plana çıktığı pasif rekreatif faaliyetler olduğu görölmektedir.. Bu ifadelerin her birinin aritmetik ortalaması orta değer olan 3'ün altındadır. Bu oran, öğrencilerin bu aktiviteleri sıklıkta gerçekleştirdiklerini göstermektedir. Gerek turizm öğrencilerinin gerekse rekreasyon öğrencilerinin pikniğe ve kıraathaneye gitme ile bir müzik aleti çalma konusunda isteksizlikleri dikkat çekicidir.

Tablo 3. Pasif rekreasyon etkinliklerine katılım sıklığındaki farklılaşma

<i>İfadeler</i>	<i>Bölmeler</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.S.</i>	<i>Ort. Farkı</i>	<i>t Değeri</i>	<i>Anlamlılık</i>
Kitap, gazete ve dergi okurum.	Turizm	2,146	,961	-,126	-1,137	,256
	Rekreasyon	2,272	1,022			
TV, Video izlerim veya müzik dinlerim.	Turizm	1,650	,729	-,150	-1,676	,095
	Rekreasyon	1,801	,881			
Sinema, tiyatro vb. sosyal-kültürel faaliyetlere katılırım.	Turizm	2,630	,982	,027	,247	,805
	Rekreasyon	2,602	1,025			
Pikniğe giderim.	Turizm	3,650	,951	,389	3,493	,001*
	Rekreasyon	3,261	1,030			
Alış-veriş yaparım.	Turizm	2,274	,972	-,169	-1,437	,152
	Rekreasyon	2,443	1,140			
Çarşıda boş boş gezerim.	Turizm	3,684	1,112	,008	,067	,947
	Rekreasyon	3,676	1,247			
Kıraathaneye giderim.	Turizm	4,411	1,087	,450	3,355	,001*

	Rekreasyon	3,960	1,323			
Kafeteryaya giderim.	Turizm	2,904	1,065	,034	,285	,776
	Rekreasyon	2,869	1,110			
Müzik aleti çalarım.	Turizm	4,342	1,147	,262	1,905	,058
	Rekreasyon	4,079	1,328			
Arkadaşlarımla sohbet ederim.	Turizm	1,541	,847	-,066	-,695	,487
	Rekreasyon	1,608	,868			

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Değerlendirme aralığı: 1-Her Zaman; 2-Sıklıkla; 3-Ara Sıra; 4-Nadiren; 5- Hiçbir Zaman

Pasif rekreasyon aktivitelerine katılım sıklığının incelendiği Tablo 3'e bakıldığında her iki bölüm öğrencilerinin de en sık gerçekleştirdiği etkinliğin arkadaşlarla sohbet etme etkinliği olduğu görülmektedir. Her iki bölüm öğrencilerinin "Arkadaşlarımla sohbet ederim." ifadesine vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalamaları, bu aktiviteyi sıklıkla yaptıklarını ortaya koymaktadır (Turizm, 1,541; Rekreasyon, 1,608). Özellikle okulda, evde veya yurtlarda öğrencilerin uzun saatler bir arada olması ve söz konusu etkinliğin fiziksel bir hareketlilik gerektirmemesi, bunun yanında parasal bir maliyetinin de olmaması sebebiyle, bu sonucun mantıklı olduğunu söylemek mümkündür.

Turizm ve rekreasyon bölümü öğrencilerinin, hem turizm hem de rekreasyon alanlarında çalışma eğilimlerine ilişkin ifadelerle vermiş oldukları yanıtların aritmetik ortalamaları Tablo 4'te verilmiştir. Tablo 4 genel bir bakış ile irdelendiğinde, turizm ve rekreasyon öğrencilerinin eğlence mekânlarında görev alma ve turizm alanında çalışma istekleri dışındaki tüm çalışma alanı seçimi ifadelerinde ($p < 0,05$), turizm bölümü öğrencilerinin rekreasyon bölümü öğrencilerine kıyasla daha isteksiz olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Tablo 4. Çalışma alanı seçimi

<i>İfadeler</i>	<i>Bölmeler</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.S.</i>	<i>Ort. Farkı</i>	<i>t Değeri</i>	<i>Anlamlılık</i>
<i>Otellerin animasyon ekiplerinde görev yapmak isterim.</i>	Turizm	3,075	1,434	,683	4,329	,000*
	Rekreasyon	2,392	1,389			
<i>Doğa sporlarının organizasyonu alanında çalışmak</i>	Turizm	2,774	1,290	,751	5,359	,000*

<i>isterim.</i>	Rekreasyon	2,022	1,204			
	Turizm	2,534	1,339			
<i>Eğlence mekânlarında görev almak isterim.</i>				-,204	-1,280	,201
	Rekreasyon	2,738	1,523			
<i>Su sporları, plajlar vb. eğlence-dinlence alanlarında çalışmak isterim.</i>	Turizm	2,431	1,191			
	Rekreasyon	1,943	1,134	,488	3,758	,000*
<i>Turizm alanında çalışmak isterim.</i>	Turizm	1,697	,889			
	Rekreasyon	1,903	1,104	-,206	-1,858	,064
<i>Rekreasyon ve animasyon alanında çalışmak isterim.</i>	Turizm	2,938	1,390			
	Rekreasyon	2,295	1,399	,642	4,116	,000*

* $p<0,05$ düzeyinde anlamlı

Değerlendirme aralığı: 1-Her Zaman; 2-Sıklıkla; 3-Ara Sıra; 4-Nadiren; 5- Hiçbir Zaman

“Otellerin animasyon ekiplerinde görev yapmak isterim.” ifadesinde öğrencilerin yanıtları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Yanıtların aritmetik ortalamalarına bakıldığında rekreasyon bölümü öğrencilerinin otellerin animasyon bölümlerinde çalışma konusunda daha istekli olduğu (2,392), buna karşın turizm bölümü öğrencilerinin bu alanda çalışma konusunda isteksiz oldukları görülmektedir (3,075). Yine Tablo 4’te yer alan ifadeler turizm öğrencilerinin vermiş oldukları yanıtlar içerisinde en düşük ortalamanın (3,075), animasyon bölümüne yönelik çalışma eğilimini ölçen ifade olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, turizm eğitimi alan öğrencilerin animasyon bölümlerine karşı bakış açılarının diğerlerine nazaran daha olumsuz olduğunu söylemek mümkündür.

“Doğa sporları organizasyonu alanında çalışmak isterim.” ifadesi, yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilen bir diğer ifadeyi oluşturmaktadır. Bu ifadeye verilen yanıtların aritmetik ortalamalarına bakıldığında, bu alanda da rekreasyon bölümü öğrencilerinin daha fazla çalışma eğiliminde oldukları görülmektedir. Benzer şekilde su sporları ve eğlence dinlence alanları ile genel olarak rekreasyon ve animasyon bölümlerinde çalışmaya yönelik ifadeler verilen yanıtlar da turizm ve rekreasyon bölümüne göre farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Söz konusu bu ifadelerin tümünde rekreasyon bölümü öğrencilerinin daha fazla çalışma eğilimli oldukları görülmektedir.

Tablo 4’te dikkat çeken bir diğer husus ise, “Turizmde çalışmak isterim.” ifadesine vermiş oldukları yanıtlar itibarıyla her iki bölüm öğrencileri arasında

anlamli bir fark olmamasidir. "Eğence alanlarında çalışmak isterim." ifadesine verilen yanitların ortalamaları arasında da anlamli bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$). Buna dayanarak, rekreasyon ğrencilerinin de en az turizm öğrencileri kadar bu alanlarda çalışma konusunda istekli olduklarını söylemek mümkündür. Bu durum neticesinde turizm ğrencilerinin rekreasyon alanında çalışma konusunda rekreasyon öğrencileri kadar istekli olmadıkları; ancak rekreasyon ğrencilerinin turizm alanında çalışmaya turizm öğrencileri kadar istekli oldukları anlaşılmaktadır. Çalışma bulguları göstermektedir ki, turizm öğrencileri günlük hayatlarında rekreasyon öğrencileri kadar rekreatif faaliyetleri gerçekleştirmemektedir. Dolayısıyla turizm ğrencilerinin rekreasyon alanında çalışmaya isteksiz olmalarının, kişisel olarak rekreatif faaliyetlere uzak kalmalarından ileri geldiği söylenebilir.

SONUÇ VE TARTIşMA

Turizm eğitimi alan öğrencilerin sektöre yönelik bakış aıllarını lme hususunda çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen (Airey ve Frontistis, 1997; Kuşluyan ve Kuşluyan, 2002; Aksu ve Köksal, 2005; Roney ve Öztin, 2007) rekreasyon ve animasyon bölümlerine yönelik çalışmaların nispeten az olduğu söylenbilir (Erdem, 2010). Yine, Türkiye'de niversite ğrencilerinin rekreatif tercihlerinin belirlenmesine yönelik birçok çalışma yapıldığı görülmüş, turizm ve rekreasyon alanında öğrenim görmekte olan öğrencilerin rekreatif tercihlerini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırma, alışma alanı olarak turizm paydasında bir araya gelen turizm ve rekreasyon bölümü ğrencilerinin, turizm alanında çalışma eğilimlerine ilişkin bakış aıllarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın literatüre anlamli bir katkıda bulunduğu dşnlmektedir.

Daha önce yapılmış olan çalışmalarda turizm ğrencilerinin, rekreasyon alanında çalışmak istemediği belirtilmiş (Batman ve Oktay, 2008; Benli ve Karasmanoğlu, 2005); turizm bölümünden mezun olan öğrencilerin yalnızca %2'sinin animasyon bölümünde istihdam edildiği tespit edilmiştir (Aktaş ve Tarcan, 2002). Turizm ğrencilerinin rekreasyon ve animasyon bölümüne yönelik bu olumsuz tutumlarının gerekçeleri arasında ağır çalışma koşulları ve turizm ğrencilerinin kişilik özelliklerine vurgu yapılmıştır (Erdem 2010).

Yapılan analizler, turizm bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerin rekreasyon ve animasyon alanları ile otellerin animasyon ekiplerinde görev alma konusunda istekli olmadıklarını ortaya koymuştur. Bu sonuç, önceki çalışmaların konuyla ilgili tespitlerine paralellik göstermektedir. Yalnızca Erdem

(2010)'in Kırgız öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmasında, öğrencilerin animasyon bölümüne yönelik olumlu bir tutum içinde oldukları belirtilmiştir. Ancak bu durumun Kırgız öğrencilerinin animasyon bölümünde çalışmaları konusunda ailelerince teşvik edilmesinden kaynaklandığı belirtilmiştir.

Turizm alanı ile eğlence mekânlarında görev alma isteği hususunda turizm ve rekreasyon bölümü öğrencileri arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Buna karşın, animasyon, su sporları, doğa sporları ve rekreasyon alanında çalışma konusunda turizm öğrencilerinin isteksiz olduğu, bu alanların tümünde rekreasyon bölümü öğrencilerinin çalışmaya daha fazla istekli oldukları anlaşılmıştır. Bunun temel gerekçesi olarak, turizm öğrencilerinin rekreatif faaliyetlere uzak kalmaları ve teorik ağırlıklı bir eğitim almaları gösterilebilir.

Turizm ile rekreasyon gibi aktivite ve sosyallik yönü yüksek olan bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin, içerik yönünden aktif ve sosyal olan rekreatif tercihlerde bulunmaları, bu tür rekreasyon etkinliklerini sıklıkla gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Buna karşın elde edilen veriler, turizm ve rekreasyon öğrencilerinin ifadelerde yer alan aktif rekreasyon etkinliklerden neredeyse hiçbirine sıklıkla katılım eğilimi göstermediklerini ortaya koymuştur. Bununla beraber, her iki bölümde öğrenim görmekte olan öğrencilerin yüksek düzeyde katılım eğilimi göstermekte olduğu pasif rekreasyon etkinliklerinin tamamı, bireysel olarak nitelendirilmesi mümkün olan faaliyetlerden oluşmaktadır.

Turizm ve rekreasyon bölümünde öğrenim görmekte olan öğrencilerin aktif rekreasyon etkinliklerine katılım sıklıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ($p < 0,05$); rekreasyon öğrencilerinin turizm öğrencilerine kıyasla aktif rekreasyon etkinliklerine daha fazla katılma eğilimi gösterdikleri belirlenmiştir. Bu durumu turizm öğrencilerinin üniversite eğitimleri süresince daha fazla teorik dersler üzerine yoğunlaşmaları, buna karşın rekreasyon bölümü öğrencilerinin spor ve uygulama ağırlıklı dersleri almalarının doğal bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür.

Şüphesiz her bilimsel araştırmada olduğu gibi bu araştırmada da bir takım kısıtlar söz konusu olmuştur. Bunların en başında araştırmanın yalnızca Sakarya Üniversitesi ile sınırlı tutulması gösterilebilir. Bu kısıtlar belirli ölçüde aşılarak, geniş bir örneklem üzerinde çalışmanın gerçekleştirilmesi, araştırmanın neticesinde daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi noktasında önem arz etmektedir. Öğrencilerin rekreatif faaliyetlere katılım sıklığının çalışma eğilimleri üzerindeki muhtemel etkileri de araştırılmaya değer olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte turizm ve rekreasyon bölümü öğrencilerinin bireysel rekreatif faaliyetlere katılım oranlarının yüksekliği, öğrencilerin kişilik özelliklerinin bir yansıması

olarak değerlendirilmekte, yine de bunun somut bir şekilde ortaya konulabilmesi adına yeni araştırmalar yapılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağılönü, A. ve Mengütay, S. (2009). Yerel Yönetimlerde Rekreasyon Hizmetleri ve Model Belirleme, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (2): 160-176.
- Airey, D. ve Frontistis, A. (1997). Attitudes to Careers in Tourism: An Anglo Greek Comparison, *Tourism Management*, 18 (3): 149-158.
- Aksu, A.A. ve Köksal, C.D. (2005). Perceptions and Attitudes of Tourism Students in Turkey, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17 (5): 436-477.
- Aktaş, A. ve Tarcan, E. (2002). Konaklama İşletmelerinin İşgören Temininde Kullandıkları Üniversite Kaynağının Yeri ve Önemi: Antalya Yöresinde Bir Araştırma, *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara, ss.523-532.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*, İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Balçı, V. ve Aydın, İ. (2006). Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Rekreatif Etkinliklere Katılım Eğilimlerinin Belirlenmesi, *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4 (1): 11-18.
- Batman, O. (2008), *Otel İşletmelerinin Yönetimi*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Batman, O. ve Kutay, O. (2008). Kırgızistan'da Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Meslek ile İlgili Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma, Kırgızistan'da Turizm Eğitiminin Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri, *Ulusal Turizm Kongresi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 20 Mayıs 2008, Bişkek, Kırgızistan*, ss. 105-112.
- Benli, T. ve Karaosmanoğlu, K. (2005). Turizm Sektöründeki İşletmelerde Meslek Stajını Yapan Ön Lisans Ve Lisans Öğrencilerinin Sorunlarına İlişkin Bir Alan Çalışması, *Mevzuat Dergisi, Yıl 8, Sayı 88*.
- Çolakoğlu, T. (2005). Üniversite Öğretim Elemanlarının Boş Zaman Alışkanlıklarını Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1): 247-258.
- Erdem, B. (2010). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Otel İşletmelerinin Animasyon Bölümüne Yönelik Tutumları: Ampirik Bir Araştırma, *Ege Akademik Bakış*, 10 (3): 1085-1113.
- Hacıoğlu, N., Kaşlı, M., Şahin, S. ve Tetik, N. (2008). *Türkiye'de Turizm Eğitimi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kayış, A. (2005). "Güvenilirlik Analizi", *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Edt. Şeref Kalaycı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kır, İ. (2007). Yüksek Öğretim Gençliğinin Boş Zaman Etkinlikleri: KSÜ Örneği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2): 307-328.
- Ko, Y.J., Pastore D.L. (2005). A Hiererchial Model of Service Quality for the Recreational Sport Indusrty, *Sport Marketing Quarterly*, 14 (2): 84-97.
- Türkay, O. ve Korkutata A. (2011). Türkiye'deki Rekreasyon Eğitiminin Yapılanması: BESYO ve Turizm İşletmeciliği Bakış Açılarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Alan Çalışması, *10. Geleceksel Turizm Paneli, Sakarya Üniversitesi 15 Nisan 2010, Sakarya*, ss. 105-115.
- Kuşlvan, S. ve Kuşlvan, Z. (2000). Perception and Attitudes of Undergraduate Tourism Students Toward Working in the Tourism Industry in Turkey, *Tourism Management*, 21: 251-269.

- Mansuroğlu, S. (2002). Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Serbest Zaman Özellikleri ve Dış Mekân Rekreasyon Eğilimlerinin Belirlenmesi, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15 (2): 53-62.
- Mutlu, İ., Yılmaz B., Güngörmüş H.A., Sevindi T., Gürbüz B. (2011). Bireyleri Rekreasyonel Amaçlı Egzersize Motive Eden Faktörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması, *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13 (1): 54-61.
- Müderrişoğlu, H. ve Uzun S. (2004). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Orman Fakültesi Öğrencilerinin Rekreasyonel Eğilimleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Sayı 2, s.108-121*.
- Müderrişoğlu, H., Kutay, E.L. ve Eşen, Sevil Ö. (2005). Kırsal Rekreasyonel Faaliyetlerde Kısıtlayıcılar, *Tarım Bilimleri Dergisi*, 11 (1): 40-44.
- Orel, F. ve Yavuz, M.C. (2003). Rekreasyonel Turizmde Müşteri Profiline Belirlenmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (11): 61-76.
- Önder, S. (2003). Selçuk Üniversitesi Öğrencilerinin Rekreasyon Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 17 (32): 31-38.
- Özdağ, S., Yeniçeri M., Fişekçioğlu İ.B., Akçakoyun F., Kürkcü R. (2009). Devlet Memurlarının Boş Zaman Değerlendirme Eğilimleri, Antropometrik ve Fiziksel Uygunluk Seviyeleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 22, s.307-323*.
- Özışık, Y. (1998). Kara Harp Okulu Öğretim Elemanlarının Rekreasyon Sorunları Üzerine Bir Araştırma, *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara*.
- Roney, S.A. ve Öztin, P. (2007). Career Perceptions of Undergraduate Tourism Students: A Case Study in Turkey, *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 6 (1): 4-17.
- Sabbağ, Ç., Aksoy E. (2011). Üniversite Öğrencileri ve Çalışanların Boş Zaman Etkinlikleri: Adıyaman Örneği, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 3, Sayı 4, s.10-23*.
- Şahin, C., Akten S., Erol U.E. (2009). Eğridir Meslek Yüksekokul Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 10 (1): 62-71.
- Tütüncü, Ö. (2009). Turizm, Rekreasyon ve Serbest Zaman Yönetimi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 20 (2): 240-241.
- Van Doorn, J. (1982). Can Futures Research Contribute to Tourism Policy?, *Tourism Management*, 2 (3): 116-119.
- Yeniçeri, M., Coşkun, B., Özkan H. (2002). Muğla İl Merkezindeki Memurların Boş Zaman Değerlendirme Eğilimlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 7*.
- Zorba, E. (2008). Türkiye'de Rekreasyona Bakış Açısı ve Gelişimi, *Gazi Haber Dergisi, Eylül 2008, ss. 52-55*.

Rekreasyona Yönelik Disiplinlerarası Bir Doktora Programı Önerisi

Özkan TÛTÛNCÛ

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu,
Rekreasyon Bölümü
E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr

ÖZ

Disiplinlerarası bir çalışma alanı olan rekreasyona yönelik yurtdışında birçok lisansüstü program bulunmaktadır. Ülkemizde ise henüz bu alanda bir doktora programı bulunmamaktadır. Bu çalışmanın temel amacı ülkemizin gerçeklerini ve dünyadaki gelişmeleri göz önüne alarak, rekreasyona yönelik disiplinlerarası bir doktora programı-müfredatı önerisi geliştirmektir. Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Burada çalışmanın birinci aşaması ele alınmaktadır. Bu kapsamda literatür taraması kapsamında yurtdışındaki programlar incelenmiş, bir ön program önerisi hazırlanarak konunun uzmanlarının görüşleri mülakat ile alınmıştır. İlgili tarafların görüşleri doğrultusunda program tekrar oluşturulmuş ve sunulan halini almıştır. İkinci aşamada ise konuyla ilgili bir rekreasyon kongresinde program önerisi sunulacak ve geri bildirimlere bağlı olarak son halini alacaktır.

Anahtar sözcükler: Müfredat programı geliştirme, rekreasyon, doktora.

GİRİŞ

Rekreasyon, insanların yaşamında yapması zorunlu olan (örneğin yemek, uyumak, çalışmak vb.) faaliyetler dışında kalan serbest zamanlarında, gönüllü olarak yaptıkları ve tamamen kendi arzuları ile katıldıkları etkinlikleri kapsamaktadır. Türkçe karşılığı yaygın bir şekilde serbest zamanı değerlendirme olarak kullanılmaktadır (Karaküçük 1997). Hastalıktan sonra eski haline gelmek, tazelenmek, yorgunluğu giderek eski iş ve başarısını kazanmak anlamlarına gelen rekreasyon, bireylerin ya da toplumsal kümelerin serbest zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici etkinlikler anlamını taşımaktadır (Tütüncü, 2008). Rekreasyonun toplumların kültürel ve ahlaki gelişimine büyük oranda etkisi bulunmaktadır.

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak çalışma saatleri giderek azalmakta ve insanların kendilerini gerçekleştirmek için sahip oldukları zaman artmaktadır (Tütüncü ve Kuşluvan 1997). Günümüz dünyasında bireyler hayatlarının üçte birini rekreasyon faaliyetlerinde geçirmektedirler. Rekreasyon alanlarının ve buna

yönelik arzın hızlı bir şekilde artışı, artan rekreasyon talebi, çalışan bireylerin daha fazla serbest zaman aktivitesi ile sağlıklı kalma arzuları, bu alandaki olanakların ve araç-gereçlerin gelişmesi ve geliştirilmesi rekreatif faaliyetleri gündeme getirirken hem spor hem sağlık hem işletme bilim dallarının doğrudan odağında olan rekreasyon ve serbest zaman faaliyetlerinde akademik çalışmalar ve araştırmalar yapılmasını da beraberinde getirmektedir.

Ülkemizde Beden Eğitimi ve Spor, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulları ile Turizm Fakültelerinde Rekreasyon Bölümleri bulunmakta ve sayıları hızla artmaktadır. Bununla birlikte bu bölümlerin ihtiyacı olan akademik kadrolar henüz ülkemizde yetiştirememektedir. Çünkü rekreasyona yönelik henüz ülkemizde açılmış olan bir doktora programı bulunmamaktadır. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde rekreasyon ile ilgili birçok doktora programı mevcuttur. Ülkemizde rekreasyona verilen değer konusunda ciddi sıkıntılar vardır. Bu sıkıntıların kaynağında da üniversiteler yatmaktadır. Bu alana ayrılan sınırlı kaynağın yetkin/uzman olmayan kişilerce yönetilmesi, her üniversitenin kendi başının çaresine bakarak sorunları ötelemesi, gelişimde ciddi engeller oluşturmaktadır. Bu alanın öngörülecek düzeyde ilerlemesi planlı programlı bir sistemle mümkün olacaktır. Bu bilgiler ışığında bu alanın planlamasında ve gelişiminde görev yapacak, yetişmiş akademik, idari ve teknik personele ihtiyaç duyulmaktadır.

Rekreasyon ve serbest zaman çalışmalarının bir çok bilim dalından girdi alması ve multidisipliner yapısı, rekreasyon başlığı altında bir çok farklı alanda detaylı çalışma yapılmasını beraberinde getirmektedir. Yüksek lisans bazında temel bilimsel alt yapısını oluşturmuş adayların, spor rekreasyonu, rekreasyon terapisi, ticari ve ticari olmayan rekreasyon, iç mekan ve dış mekan rekreasyonu, rekreasyon sosyolojisi, rekreasyon psikolojisi gibi uzmanlık gerektiren alanlarda detaylı akademik çalışmalar yapabilmesi, açılacak olan rekreasyon doktora programı ile mümkün olabilecektir.

AMACI VE HEDEFLERİ

Adayların, rekreasyon ve serbest zaman çalışmaları konusunda derin ve kapsamlı akademik çalışmalar yapabilmesi, bilimsel yayınları ortaya koyabilmesi ve akademik kariyerlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ülkemizde henüz açılmamış olan, alanında öncü bir programın oluşturulabilmesi amacıyla bu program önerisi sunulmaktadır.

Bu alanda yetiştirilecek olan rekreasyon programı mezunları, önümüzdeki yıllarda ülkemizde bu bilim dalının gelişmesini sağlayabilecek ve bu bilim dalı-

nı şekillendirebileceklerdir. Amaçlanan Rekreasyon doktora programıyla, bu bilim alanında önemli bilgi ve beceri ile donanmış ülkemizin ihtiyacı olan, araştırmalarda yer alabilecek yetişmiş insan gücünün oluşturulmasına katkı sağlanabilecektir.

Ayrıca programa katılan öğrenciler alacakları eğitimlerle, yaşlılara yönelik aktivitelerin planlanmasında aktif bir rol oynayabileceklerdir. Bunlara ek olarak özürlere yönelik programların geliştirilmesinde, özellikle terapötik rekreasyon alanında, engellilere hizmet verebileceklerdir. Gerontoloji alanına yönelik bilimsel araştırmaların geliştirilmesi ve ülkemiz yaşayan 10 milyon engelli vatandaşımızın toplumla bütünleşmesine yardımcı olacak ve onlara yönelik faaliyetlere rehberlik edecek bireylerin yetiştirilmesi, programın temel hedefleri içinde yer almaktadır. Bunlar çerçevesinde programın somut amaçları kısaca şu şekilde belirlenebilir:

- ✓ Rekreasyon alanında istihdam edilebilecek kaliteli bireyler yetiştirmek,
- ✓ Rekreasyon ve doğa turizmi alanında profesyonel alan rehberleri yetiştirmek,
- ✓ Engelli bireylerin topluma kazandırılmasında terapötik rekreasyon faaliyetlerini planlayabilecek ve yönetebilecek donanıma sahip liderler yetiştirmek,
- ✓ Yaşlılara yönelik (gerontoloji) faaliyetleri planlayacak, yürütecek ve rehberlik edecek lider elemanlar yetiştirmek,
- ✓ Terapötik rekreasyon konusunda yeterli bilgi birikimine ve beceriye sahip elemanlar yetiştirmek,
- ✓ Yenilikçi yaklaşımlarla rekreasyon ve serbest zaman planlama becerisini, geleceğin rekreasyon liderlerine kazandırılmasını sağlamak,
- ✓ Sağlıklı bir toplum için bireysel sağlık ve fitness yönetimi konusunda uzman bireyler yetiştirmek,
- ✓ Rekreasyon- turizm hizmetleri ve terapötik rekreasyon alanındaki kavram ve kuramların öğrenilmesine yardımcı olmak ve bunların mesleki becerilere dönüşmesini sağlamak,
- ✓ Rekreasyon yönetimi, hareket bilimi, fiziksel eğitim konusunda bütünsel yaklaşımlarla akademik düzeyde eğitim sağlamak,
- ✓ Rekreasyonda güvenlik, risk ve kalite yönetimi konusunda bilgi birikimi ve beceri sağlamak,

- ✓ Rekreasyonda serbest zaman yönetimi, çağdaş yaklaşımlar ve kavramlar konularında yeterli bilgi ve beceri donanımına sahip liderler yetiştirmek,
- ✓ Fiziksel, sosyal, psikolojik ve egzersize dayalı doğaçlama teknikleri (psikodrama) uygulamaları hazırlama ve yürütme bilgi ve becerisini kazanmış rekreasyonel rehberler yetiştirmek,
- ✓ Toplum açısında rekreatif faaliyetlerin tanınmasını sağlamak ve serbest zaman kültürü oluşturmak,
- ✓ Rekreatif faaliyetler kapsamında dünyadaki yenilik ve gelişmelerin izlenmesini sağlamak ve bu alanda bilimsel çalışmalar yapmak,
- ✓ Yaratıcı, yardımsever, teknik bilgi ve beceriler açısından donanımlı işgücü sağlamak üzere kaliteli bir eğitim plan ve programı yürütmek,
- ✓ Rekreasyon hizmeti sağlayan kurum, kuruluş ya da işletmelerin tanınmasını sağlamak,
- ✓ Öğrencilerin rekreasyon operasyonları ile ilgili bilgi ve beceriye sahip olmalarını sağlamak,
- ✓ Rekreasyonel bir program ya da faaliyetin yürütülmesinde gerekli olacak liderlik vasıflarının öne çıkarılmasını ve geliştirilmesini sağlamak,
- ✓ Toplumun yaşam kalitesinin artırılmasına katkıda bulunmaktadır.

YÖNTEM

Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci kısmında önerilmesi planlanan doktora programının hazırlanması ve önerilmesinden önceki son değerlendirme aşamasına getirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda literatür taraması kapsamında yurtdışındaki programlar incelenmiş, bir ön program önerisi hazırlanmıştır. Daha sonra yüz yüze ve diğer görüşme teknikleri ile mülakatlar gerçekleştirilmiş, konunun uzmanlarının görüşleri alınmıştır. İlgili tarafların görüşleri doğrultusunda program tekrar oluşturulmuştur. Oluşturulan program önerisi tekrar kendilerine yazılı olarak gönderilerek, son değerlendirmeleri ve önerileri alınmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki program önerisi, şu anki halini almıştır. Her ne kadar çalışma uzman görüşlerine dayansa da, tüm paydaşların bu konudaki düşüncelerini tam alabilmek ve sağlıklı bir program oluşturabilmek için geniş katılımlı bir "Rekreasyon Kongresinde" bildiri olarak sunulduktan sonra, elde edilen geri dönütler çerçevesinde program son halini alacaktır.

EĞİTİM İLE İLGİLİ BİLGİLER

Rekreasyon bilim dalı özellikle boş ve serbest zaman faaliyetleri olarak bireylerin sağlıklı yaşamak adına yaptıkları gönüllü faaliyetlere odaklanmaktadır. Bu alanda uzmanlaşacak araştırmacıların, rekreasyon faaliyetlerini sağlık, kültür ve spor bazlı olarak planlayabilmeleri, yürütebilmeleri ve uygulamada karşılaşılacak sorunları çözebilme becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. Rekreasyona yönelik genel yaklaşımların kavranmasının yanı sıra, bu alanın alt-dallarında derinleşerek belirli bir alanda bağımsız araştırma yapma becerisini ve bu alana yeni bilgi üretme kapasitesini destekleyecek bir eğitim planlanmıştır. Bu çerçevede program; rekreasyon ve serbest zaman kuramlarını, yaklaşımlarını ve uygulamalarını kapsamaktadır. Dünyada bir çok rekreasyon (recreation-leisure) doktora programı mevcuttur. Bu programlar aşağıda listelenmiştir.

- ✓ University of Waterloo, Recreation and Leisure Studies, Kanada
- ✓ University of Georgia, Recreation and Leisure Studies, ABD
- ✓ University of Illinois at Urbana, Leisure Studies, ABD
- ✓ Middle Tennessee State University, Leisure Studies, ABD
- ✓ Oklahoma State University, Leisure Studies, ABD
- ✓ Indiana University, Leisure Behavior, ABD
- ✓ University of Northern Iowa, Parks, Leisure Studies, ABD
- ✓ Victoria University of Technology, Outdoor Recreation, Avusturalya
- ✓ University of Arkansas, Recreation and Sport Management, ABD
- ✓ Baylor University, Health, Human Performance and Recreation, ABD
- ✓ Michigan State University, Community Recreation and Resource Studies, ABD
- ✓ Texas A&M University, Recreation, Park and Tourism Sciences, ABD
- ✓ University of Alberta, Physical Education and Recreation, Kanada

Rekreasyonun spor ile doğrudan ilişkisinin bulunması nedeniyle, özellikle hareket antrenman, spor ve egzersiz fizyolojisi, spor psikolojisi, spor yönetimi ve beden eğitimi ve spor alanları ile ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca kaynakların etkin kullanımı ve oluşturulacak olan tesislerin yönetimi nedeniyle, iktisat ve işletme bilimleri (yönetim, organizasyon, pazarlama, finans) ile ilişkilidir. İnsanın sosyal bir canlı olmasından ötürü, boş zamanlarını değerlendirmesinde sosyoloji, psikoloji ve sosyal-psikoloji ile doğrudan ilişkilidir. Rekreasyon faaliyetine katılan, bir takım kısıtları olan engelli ve yaşlılar gibi gruplara ne tür

faaliyetlerin, ne çerçevede verilmesi gerektiği ile ilgili olarak fizik tedavi ve rehabilitasyon ve ergoterapi alanıyla ilişkilidir. İnsanın serbest zamanlarında dış mekanlarda yapacağı faaliyetlerden ötürü, ekoloji, beşeri coğrafya, şehir-bölge planlama, peyzaj mimarisi, çevre mühendisliği ve orman bilimleri ile ilişkilidir. Sağlıklı kesimlerin dinlenme ve eğlence faaliyetleri ile ilgili olarak ta turizm ile ilişkisi olduğu vurgulanabilir.

ÖĞRENCİ KOŞULUYLA İLGİLİ BİLGİLER

Yüksek lisans tezini rekreasyon konusunda yazmış ve YÖK tarafından kabul edilen bir yüksek lisans programını tamamlamış mezunlar, bu programa başvurabilirler. Başvuran öğrencilerin, nitel (kalitatif) araştırma yöntemleri, nicel (kantitatif) araştırma yöntemleri ve sağlık bilimlerinde etik veya uzun yaşam ve uzlaşma kültürü üzerine en az 7 kredilik dersi yüksek lisans düzeyinde almış olmaları gerekmektedir. Bunu tamamlamamış öğrenciler, ilgili derslerin kredilerini tamamlamak için bilimsel hazırlık sınıfına tabii olurlar. Bilimsel hazırlık sınıfını başarıyla tamamlayanlar, doktora ders aşamasına geçebilirler.

Tablo 1. Rekreasyon doktora programı dersleri

	TKS	TUS	HKS	HUS	TK	HAFTA
1.GRUP DERSLERİ¹						
SBE 6012 Bilimde Yaratıcılık, Buluşçuluk ve Girişimcilik	15	0	1	0	1	1
SBE 6014 Sağlık Araştırma Tek. ve İleri Analiz Yöntemleri	45	0	3	0	3	3
SBE 6015 Deneysel Araştırma Verilerinin Kaydı ve Sunumu	15	0	1	0	1	1
SBE 6016 Bir Araştırmayı Yayına Dönüştürme Süreci	15	0	1	0	1	1
SBE 6025 Kalitatif Araştırma Yöntemleri	15	0	1	0	1	1
SBE 6027 Bilim Tarihi ve Felsefe	15	0	1	0	1	1
SBE 6033 Sağlık Bilimlerinde Etik II	15	0	1	0	1	1
SBE 6035 Deneysel Araşt. Projelerinin Hazırlan. Değer.	30	0	2	0	2	2
SBE 6038 Bilgisayar Uygulamalı Biyoistatistik	15	30	1	2	2	2
SBE 6041 Biyomedikal İşletmeciliği	30	0	2	0	2	2
2. ve 3. GRUP DERSLERİ²						
REK 6001 Rekreasyon İşletmelerinde Örgütsel Davranış	30	0	2	0	2	2
REK 6003 Rekreasyon Hizmetleri İşletmeciliği ve Rekabet	30	0	2	0	2	2
REK 6005 Kent Doğa ve Dinlenim	30	0	2	0	2	2
REK 6007 Rekreasyonda Kalite, Güvenlik ve Risk Yönetimi	30	0	2	0	2	2
REK 6009 Rekreasyon ve Sosyal Politika	30	0	2	0	2	2
REK 6002 Uluslararası Hareketlilik ve Rekreasyon	15	0	1	0	1	1
REK 6004 Rekreasyon ve Serbest Zaman Ekonomisi	30	0	2	0	2	2
REK 6006 Kırsal ve Kentsel Rekreasyon	30	0	2	0	2	2
REK 6008 Terapötik Rekreasyon	30	0	2	0	2	2
REK 6010 Rekreasyon ve Serbest Zaman Programlama	15	0	1	0	1	1

4. GRUP DERSLERİ³

REK 6011 Serbest Zaman Kuramları ve Uygulamaları	30	0	2	0	2	2
REK 6013 Rekreasyon ve Serbest Zaman Psikolojisi	30	0	2	0	2	2
REK 6015 Rekreasyonda Grup Dinamikleri ve Liderlik	30	0	2	0	2	2
REK 6014 Yaşlanma ve Rekreasyon	15	0	1	0	1	1
REK 6016 Rekreasyon ve Serbest Zaman Sosyolojisi	30	0	2	0	2	2
REK 6018 Rekreasyonda Güncel Yaklaşımlar	30	0	2	0	2	2
EFZ 6001 Egzersiz Testleri ve Yorumlanması	30	30	2	2	3	3
EFZ 6004 Sporda Beslenme	30	0	2	0	2	2
EFZ 6011 Fiziksel Aktivite ve Sağlık Araştırmaları	45	0	3	0	3	3
FİZ 6035 Egzersiz Fizyolojisi	45	0	3	0	3	3

1 Ders alma süresi içinde 1.grup derslerden en az 7 kredi alınması gerekmektedir.

2 Ders alma süresi içinde 2.ve 3.grup derslerden en az 7 kredi alınması gerekmektedir.

3 Ders alma süresi içinde 4.grup derslerden en az 7 kredi alınması gerekmektedir.

REKREASYON DOKTORA PROGRAMI ZORUNLU VE SEÇMELİ DERSLER**1.Grup Dersler*****SBE 6012 Bilimde Yaratıcılık, Buluşçuluk Ve Girişimcilik (1-0-1)***

Yaratıcılığın tanımı, yaratıcı kişilik, yaratıcı düşünme, yaratıcılığın geliştirilmesi, yaratıcılığı tetikleyen ortamlar, yaratıcılık eğitimi bu derste ele alınacaktır. Yaratıcılığı besleyen çalışma yöntemleri ve teknikler, eleştirel düşünme ve sorgulama, nedenselleme, beyin fırtınaları. problem çözme becerisi, algı ve kavrama, kompleksite ve kaos teorisi, buluşçuluk kavramı. buluşlar tarihi, buluş öyküleri, nobel ödülü, nobel kazananların öyküleri, silikon vadisi, patent ve veri hakları, patent alımı, dünya bilgi pazarı, girişimcilik ve yenilikçilik bu kapsamda değerlendirilecektir.

SBE 6014 Sağlıkta Araştırma Teknikleri Ve İleri Analiz Yöntemleri (3-0-3)

Araştırma yöntemleri, ileriye yönelik araştırmalar, geriye yönelik araştırmalar, kesitsel araştırmalar, morbidite, mortalite, insidans. prevalans, insidans hızı, görel risk, bağıl risk, olasılıklar oranı, geçerlik, güvenilirlik, duyarlılık, seçicilik, tahmin değerleri, bağımsız ve bağımlı değişkenler, yan tutma (bias), tutarlılık, kapp analizi, karşıtıcı etmenler, Mantel-Hantzel teknikleri, ANOVA, Kruskal Wallis, Friedman analizleri, çoklu regresyon, lojistik regresyon, diskriminant analiz, Kaplan Meier, Cox analizleri, hayvan deneyleri, anket tekniği, rapor ve tez yazımı konuları ele alınacaktır.

SBE 6015 Deneysel Araştırma Verilerinin Kaydı Ve Sunumu (1-0-1)

Deneysel metodolojileri anlama ve deney sonuçlarını kaydetme. Poster hazırlama teknikleri. Hazırlanan posterlerin sunumu ve değerlendirilmesi -küçük grup çalışması. Sözlü bildiri hazırlama teknikleri. Küçük grup çalışması. Sözlü sunum yapma teknikleri. Küçük grup çalışması ele alınacaktır.

SBE 6016 Bir Araştırmayı Yayına Dönüştürme Süreci (1-0-1)

Bilimsel yayın türlerinin değerlendirilmesi, dergi seçerken dikkat edilmesi gereken noktalar, makale inceleme: bilimsel makalenin bölümleri, giriş bölümünün yazılması, materyal-Mmetod bölümünün yazılması, bulgular bölümünün yazılması, makalede kullanılacak şekil, grafik, fotoğraf vb. dokümanların hazırlanması, tartışma bölümünü yazılması, kaynaklar bölümünün yazılması, makale özetinin yazılması, küçük grup çalışmaları ele alınacaktır.

SBE 6025 Kalitatif Araştırma Yöntemleri (1-0-1)

Kalitatif araştırma ile ilgili kavramlar, hemşirelikte kullanılan kalitatif araştırma yöntemleri, kalitatif araştırma tasarımı ve analizi, kalitatif araştırmalarda etik sorunlar ele alınacaktır.

SBE 6027 Bilim Tarihi Ve Felsefe (1-0-1)

Bilim tarihi, şimdisi ve geleceği içinde bilim-kültür ilişkisi bilim felsefesinin öncülleri ve kavramsal dönüşümler, bilim ve etik, bilimsel yöntem bu derste ele alınacaktır. Bilimsel yöntem nedir, nasıl tanınır, nasıl uygulanır soruları kapsamlı olarak değerlendirilecektir. Tıpta ve sağlıkta paradigma değişimi ve yansımaları incelenerek, proje sunumları ile ders bütünleştirilecektir.

SBE 6033 Sağlık Bilimlerinde Etik II (1-0-1)

Sağlık alanında etik sorunlar ve nedenleri, etik değerlendirme ve gerekçeleştirme, aydınlatılmış onam, güncel etik sorunlar, genetik ve etik, araştırma ve etik, bilimsel araştırmalarda ortaya çıkan etik sorunlar, çıkar çatışmaları ve yayın etiği bu derste ele alınacaktır.

SBE 6035 Deneysel Araştırma Projelerinin Hazırlanması Değerlendirilmesi (2-0-2)

Proje Kaynakları; AB 7. Çerçeve, TÜBİTAK, DPT Araştırma Programlarının Temel İlkeleri; Araştırma proje önerisi hazırlama; hipotez üretme; hipotezleri test etme; Proje yazımında kullanılacak tablo, grafik ve diyagramlar (Gannt diyagramları, vb). Araştırma projesi hazırlama: gerekçe, gereç ve yöntemler; proje yönetim düzeni; iş paketleri; proje bütçeleştirme; bütçe tipleri; zaman çizelgesi; projenin özgün değeri, yaygın etkisi; Proje değerlendirme kriterleri;

proje önerisi uygulaması; proje yönetiminde temel ilkeler; proje telif hakları bu derste ele alınacaktır.

SBE 6038 Bilgisayar Uygulamalı Biyoistatistik (1-2-2)

Giriş. SPSS programının tanıtımı, veri tabanı oluşturulması, SPSS_Veri tabı oluşturma uygulamaları, veri tipleri ve tanımlayıcı istatistikler ve uygulamaları, SPSS'te veri temizliği, istatistiksel testler, SPSS'te parametrik testler ve sonuçların yorumlanması, SPSS'te t testleri uygulaması, nonparametrik istatistiksel testler ve SPSS'te uygulaması, SPSS'te Ki-kare testi uygulaması, korelasyon ve regresyon, çok değişkenli analizler ve model oluşturma yöntemleri, SPSS'te çoklu regresyon, SPSS'te lojistik regresyon ve uygulaması, Excel programının tanıtımı, Excel programında uygulamalar, bilimsel yazılarda bulguların sunumu: tablo ve grafik yapımı, Excel programında uygulamalar, SPSS'te grafik uygulamaları, tutarlılık istatistikleri, tutarlık uygulaması, güç analizi ve uygulaması, örnek büyüklüğü ve örnek seçim yöntemleri, Epi-İnfo'da örnek büyüklüğü hesaplama uygulaması bu ders kapsamında incelenecek konuları oluşturmaktadır.

SBE 6041 Biyomedikal İşletmeciliği (2-0-2)

İşletme üzerine üretim ve üretim faktörleri, işletme, teşebbüs, girişimci ve yönetici gibi temel kavramlar ve bilgiler ele alınacak daha sonra biyomedikal işletmelerin kuruluş amaçları, biyomedikal işletmelerin ekonomik açıdan yeri ve önemi, sosyal açıdan yeri ve önemi değerlendirilecektir. Büyük ve küçük işletme kavramı, işletmelerin kuruluşları ile ilgili kavramlar, kuruluş aşamaları ve planlama çalışmaları, talep tahmini ve piyasa araştırması, kuruluş yeri seçimi, kapasite planlaması, üretim faktörleri, sermaye faktörü, işgücü faktörü, teknoloji faktörü, işletme fonksiyonları, yönetim fonksiyonu, üretim fonksiyonu, pazarlama fonksiyonu, finansman fonksiyonu, maliyet unsuru, maliyet giderleri – maliyet analizi, maliyet giderleri'nin sınıflandırılması, maliyet giderlerine etki eden faktörler, değer analizi, risk yönetimi, lisanslama ve patent bu kapsamda ele alınacak ve değerlendirilecektir.

2. ve 3. Grup Dersler

REK 6001 Rekreasyon İşletmelerinde Örgütsel Davranış (2-0-2)

Rekreasyon hizmetlerinde örgütsel yapı, örgüt kültürü ve iklimi. Örgüt kuramları ve birey, değerler, kişilik, kişisel farklılıklar, tutumlar, davranışlar, motivasyon, duygu ve algı, ödül ve performans yönetimi, rekreasyon işletmelerinde

grup dinamiklerinin ve takım çalışmasının önemi, karar alma, iletişim, stres ve çatışmaların yönetimi bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6002 Uluslararası Hareketlilik ve Rekreasyon (1-0-1)

Hareketlilik ve sınır ötesi serbest dolaşım kavramları, uluslararası sözleşmelerde sınır ötesi serbest dolaşım ve seyahat hakkı, modernite ve uluslararası hareketlilik, uluslararası hareketliliği yaratan itici ve çekici gler, geleneksel ve niş rekreasyon olayları ve uluslararası hareketlilik. Küreselleşme ve spor-rekreasyon faaliyetleri. Uluslararası spor ve sosyo-kültürel organizasyonların olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6003 Rekreasyon Hizmetleri İşletmeciliği ve Rekabet (2-0-2)

İşletme ve işletme yönetimi kavramları, rekreasyon işletmeleri, rekreasyon işletmelerinin yönetiminde sosyal sorumluluk ve etik değerler, küresel ve yerel rekreasyon işletmeleri çevresi, rekreasyon işletmelerinde işletme fonksiyonları. Rekreasyon işletmelerinde müşteri yönlülük, ilişki yönetimi, hizmet pazarlaması, hizmet kalitesi, pazarlama stratejileri, pazarlama yönetimi. Rekreasyon işletmeleri için rekabet çevresi ve rekabet gücü analizleri. Rekreasyon işletmeleri için pazar bölümlerine göre rekabet stratejileri ve stratejik analizler bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6004 Rekreasyon ve Serbest Zaman Ekonomisi (2-0-2)

Ekonomik kalkınma ve serbest zamana etkileri, rekreasyon ve serbest zaman organizasyonları, rekreasyon ve serbest zaman pazarları, talep ve arz konuları, pazar yapısı ve cretlendirme, pazara müdahale, diş ekonomik evre, yatırım, gelir, istihdam, ücretler, ekonomik kalkınma, demeler dengesi, spor ve sponsorluk, spor ve profesyonel takımlar, küreselleşmenin rekreasyon,spor ve serbest zaman faaliyetlerine ekonomik etkileri bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6005 Kent, Doğa ve Dinlenim (2-0-2)

Ekonomik değer üretiminin mekanı olarak kent, kentsel mekansal gelişimde doğadan kopuş süreci, modern kent yapısı, ekolojik dengenin bozulması sürecine kentsel gelişimin etkisi, kentsel ekosistem ve doğanın ontolojik yapı elemanları ile ilişkisi, endüstriyel toplum yapısının doğaya bakışı, kentli birey ve doğa ilişkisi, bireysel yeniden üretim mekanı olarak kent ve kentsel açık yeşil mekanlar, kentli insanın doğa ile bütünleştirilmesinin bir aracı olarak ekolojik kent yaklaşımı, modern kent yapısı ve kentsel planlama anlayışı içinde açık yeşil alanların niteliksel ve niceliksel durumu, kentli bireyin dinlenimi açısından

kentsel mekanın değerinin artırılmasına yönelik öneriler bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6006 Kırsal ve Kentsel Rekreasyon (2-0-2)

Rekreasyon ekolojisi, doğal kaynaklar ve rekreasyon, büyük şehirler ve rekreasyon, kent çevresel planlanması ve rekreasyon ilişkisi, çevre ve rekreasyonel faaliyet etkileşimlerinin bireyler ve işletmeler/örgütler üzerine etkileri, kırsal rekreasyon, rekreasyon faaliyetlerinin toprak örtüsünde yarattığı etkiler, su kaynaklarında yarattığı etkiler, bölgenin flora ve faunasında ortaya çıkan etkiler, rekreasyonel faaliyetlerin çevresel etki değerlendirmeleri (ÇED), koruma kavramı ve canlandırma faaliyetleri bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6007 Rekreasyonda Kalite, Güvenlik ve Risk Yönetimi (2-0-2)

Kalite yönetimi kavramı, rekreasyon ve serbest zaman faaliyetlerinin kendi özgü özellikler, rekreasyonda kalite yönetiminin farklı boyutları, kaliteli serbest zaman ve yaşam kalitesi ilişkisi, serbest zaman ve rekreasyonda kalite yönetiminin özel gruplar için anlamı, hizmet kalitesini ölçülmesi ve gelecek için yenden programlama yapılması, güvenlik ve risk kavramları, rekreasyonel etkinliğe katılanların güvenliğini sağlama, liderliğin risk yönetiminde önemi, risk süreci, riskin farkına varma, riskin ölçülmesi, risk kontrolü, rekreasyon ve serbest zaman faaliyetlerine özgü risk yönetim ilkeleri, ışıklandırma, ısıtma, oyun alanı ekipmanı, aşırı ilaç kullanımı, tıbbi acil durum planları, en iyi uygulamalar, paydaşların katılımı, risk transferi, piyasaya dayalı riskler, mali riskler, operasyonel riskler, teknoloji ve risk yönetimi, gelecek öngörülerini bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6008 Terapötik Rekreasyon (2-0-2)

Terapötik rekreasyonun tarihsel süreçteki gelişimi ve gelecekteki görünümü, özel ilgiye ihtiyaç duyan gruplar için kullanılan görüşme tekniklerinin belirlenmesi, terapötik rekreasyon hizmetlerinde kullanılan terminoloji ve destek sistemleri, farklı rekreasyonel faaliyetlerin farklı hastalıkların iyileştirilmesindeki önemi, rekreasyonel faaliyetlerin hastalıkların engellemesindeki rolü, başta program tasarımı ve değerlendirme olmak üzere diğer terapötik rekreasyon metotlarının uygulanması, farklı terapötik rekreasyon ortamlarına göre araç ve teknik seçimi bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6009 Rekreasyon ve Sosyal Politika (2-0-2)

Sosyal politikalar çerçevesinde rekreasyon faaliyetlerine ulusal ve uluslararası yaklaşımlar. Toplumun tüm bireylerini kapsayan serbest zaman hizmetleri geliştirme, rekreasyon, sosyal politika ve (sosyal) dışlanmışlık ilişkileri, Toplum-

daki marjinal kesimlerin, gelir durumu düşük olanlar, engelliler, mahkumlar, rekreasyonel faaliyetlere katılmalarının sağlanması; katılım önündeki engellerin tespit edilmesi, engellerin etkileri, değişim sürecinin planlaması. Bunlara yönelik rekreasyon politikalarının değerlendirilmesi ve oluşum süreçleri bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6010 Rekreasyon ve Serbest Zaman Programlama (1-0-1)

Programlama kavramı, neden gerekli olduğu, programlama, planlama, araştırma ve değerlendirme arasındaki farklar, serbest zaman programlama sürecinin sadeleştirilmesi, hangi gruplara; yaşlı, genç ve engellilere yönelik, hangi tür rekreasyonel faaliyetlerinin programlanacağına karar verilmesi, programlanan faaliyetin yaşam döngüsündeki yerini belirleme, bu faaliyetlerin ölçümlenmesi ve ölçülmesi, bu faaliyet ve programların sonuçlarının analiz edilmesi ve değerlendirilmesi bu modül kapsamında ele alınacaktır.

4. Grup Dersler

REK 6011 Serbest Zaman Kuramları ve Uygulamaları (2-0-2)

Serbest zaman kuramı ve rekreasyon kuramları ile uygulamalarının ileri düzeyde ele alınmasını amaçlamaktadır. Tarih, psikoloji, felsefe, antropoloji, sosyoloji ile serbest zaman ve rekreasyonel arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Sağlık, spor ve kültürel faaliyetlerin serbest zaman ve rekreasyon ile olan ilişki ve etkileşimleri üzerine yapılan araştırmaların incelenmesi bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6013 Rekreasyon ve Serbest Zaman Psikolojisi (2-0-2)

Kişisel serbest zaman perspektifleri, motivasyon kavramı, rekreasyona katılma motivasyonu, bireylerin rekreasyonel seçimleri ve ilgili faaliyetlerin bireyin kendisiyle ve diğerleriyle olan ilişkileri üzerine etkileri. yaş grupları ve rekreasyon, çocukların yaşamında rekreasyon, gençlerin yaşamında rekreasyon, yetişkinlerin yaşamında rekreasyon, yaşlıların yaşamında rekreasyon, rekreasyonu etkileyene sosyo-ekonomik etkenler, cinsiyet ve serbest zaman, etnik köken ve serbest zaman, gelir düzeyi ve serbest zaman, eğitim düzeyi ve serbest zaman ilişkileri serbest zaman etkinliklerinin yaşam doyumuna etkisi, kişilik kavramı ile rekreasyonel seçimler arasındaki ilişki, benlik kavramı ve rekreasyon bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6014 Yaşlanma ve Rekreasyon (1-0-1)

Dünyada ve ülkemizde yaşlı nüfus, yaşlanmanın biyolojisi, yaşlanma teorileri, yaş ile ilişkili fizyolojik değişiklikler. Yaşlanma ve rekreasyon faaliyetleri, yaşlanmanın psikososyal boyutu (yaşlılarda din, sağlıklı yaşam, stress, emeklilik ve rol değişimleri) yaşlılarla iletişim, geriatrik değerlendirme, yaşlı ihmal ve istismarı psiko-sosyal sorunu olan yaşlıların bakımı, yaşlı bakımının sosyal boyutu, yaşlı bakımının etik boyutu, yaşlı sağlığına ilişkin ulusal ve uluslararası politikalar bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6015 Rekreasyonda Grup Dinamikleri ve Liderlik (2-0-2)

Liderlik kavramı, rekreasyonel olayların yürütülmesinde liderliğin önemi, liderin özellikleri, grup kurma, grup dinamiklerini etkileyen faktörler, liderin grup içindeki işlevleri, liderin rekreasyon ve oyun olanakları yaratma becerisi, liderin oyun esnasında grubun güvenliğini sağlama ve risk yönetimi görevi, liderlik ve teknik bilgi, çevreyle ilgili bilgi, liderin serbest zaman içinde fiziksel oyunlar, sosyal oyunlar, maceraya dayalı oyunlar, oyun araçları geliştirme becerileri bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6016 Rekreasyon ve Serbest Zaman Sosyolojisi (2-0-2)

Rekreasyonun ve serbest zamanın modern toplumdaki yeri, serbest zamanda kişisel gelişime katkı sağlanması, rekreasyonel aktivitelerle toplumsal hayatın çekici kılınması, serbest zamanın anti-sosyal kullanımının önlenmesi, gruplar arası ve nesiller arası ilişkilerin geliştirilmesi, komşuluk bağlarının geliştirilmesi ve toplumla ilişkilerin güçlendirilmesi, özel grupların ihtiyaçlarının karşılanması. serbest zaman ve rekreasyonel faaliyetlerin çalışma hayatıyla olan ilişkisi, ilgili faaliyetlerin örgütler açısından etkileri ve önemi, türdeş ve farklı rekreasyonel faaliyetlerin toplumdaki farklı sosyal ilişkiler üzerindeki etkisi, farklı toplumlardaki rekreasyonel faaliyetlerin yapılanmaları bu modül kapsamında ele alınacaktır.

REK 6018 Rekreasyonda Güncel Yaklaşımlar (2-0-2)

Rekreasyon ve serbest zaman çalışmalarına yönelik güncel bilimsel çalışmalar bu derste ele alınacak ve irdelenecektir. Ülkemizdeki rekreasyon faaliyetlerinin gelişimi, diğer ülkelerle sosyo-ekonomik yapılar göz önüne alınarak karşılaştırmalı olarak dersi alan öğrencilerin ilgi alanları çerçevesinde incelenecektir. Özellikle sağlıklı yaşamda rekreasyon faaliyetlerinin rolü, sağlıklı kişiler, yaşlılar, engelliler, dışlanmış kesimler ve diğer gruplar kapsamında değerlendirilecektir.

FİZ 6035 Egzersiz Fizyolojisi (3-0-3)

Egzersizde enerji metabolizması, egzersiz ve dolaşım sistemi, egzersiz ve solunum sistemi, egzersiz ve endokrin sistem, fiziksel aktivite ve sağlık, antrenman ve egzersiz reğetesi, fiziksel performansın değerlendirilmesi, değişik ortamlarda egzersiz, ergojenik yardımcıları ve doping, çocuk, kadın ve yaşlılarda egzersiz konuları bu ders kapsamında ele alınacaktır.

EFZ 6001 Egzersiz Testleri Ve Yorumlanması (2-2-3)

Ölçüm birimleri ve veri toplanması, dinamik ve statik kuvvet testleri, izokinetik kuvvet testleri ve değerlendirilmesi, horizontal ve vertikal güç testleri. wingate testi, anaerobik koşubandı testi, anaerobik eşit saptanması, laktik asit ölçümü, aerobik koşma-yürüme testleri, basamak testi, astrand testi, pwc 170 testi, fox testi, maksimal oksijen tüketiminin doğrudan yollarla saptanması, dinlenimde ve egzersiz sırasında kan basıncı ölçümü, dinlenimde ve egzersiz sırasında ekg., solunum fonksiyon testleri, esneklik ölçümü, beden kütle indeksinin saptanması, çevre ölçümleri, deri kıvrımları ölçümleriyle vücut yağ oranının saptanması, vücut yağ oranının diğer yöntemlerle saptanması bu ders kapsamında işlenecek konuları oluşturmaktadır.

EFZ 6013 Sporda Beslenme (2-0-2)

Egzersiz ve sporda enerji kullanımı, egzersizde karbonhidrat metabolizması, glikojen depolarının doldurulması, egzersiz sırasında karbonhidrat desteği, egzersizde protein metabolizması, egzersizde yağ metabolizması, dehidrasyon ve rehidrasyonun performans etkileri, egzersizde sıvı elektrolit kaybının yerine konulması, egzersiz ve gastrointestinal işlevler, vitaminlerin metabolik işlevleri ve günlük gereksinim değerleri, mineraller ve egzersizdeki önemleri, besinsel ergojenik yardımcıları, kadın, genç ve vejeteryan sporcularda beslenme, sporcu beslenmesi ürünleri, spora özgü beslenme konuları ele alınacaktır.

EFZ 6011 Fiziksel Aktivite Ve Sağlık Araştırmaları (3-0-3)

Fiziksel aktivite ve sağlıkta temel kavramlar. Fiziksel aktivite epidemiyolojisinde kavramlar ve yöntemler, fiziksel aktivite ve sağlıkla ilişkili bedensel uygunluğun ölçülmesi, fiziksel aktivite anketi, adımsayar, akselerometre kullanımı, sağlığın korunması ve hastalıkların tedavisinde fiziksel aktivite, sağlıkla ilişkili risk faktörlerinin azaltılmasında fiziksel aktivitenin rolü, gençler, kadınlar ve yaşlılarda fiziksel aktivite ve sağlık araştırmaları bu derste ele alınacaktır.

SONUÇ

İnsanlar ömürlerinin ortalama olarak üçte birini rekreasyon faaliyetlerinde geçirmektedirler. Buna bağlı olarak yurtdışında rekreasyona yönelik çok ciddi araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmaların sağlıklı gitmesinin temelinde rekreasyonun bir disiplin ve/veya çalışma alanı olarak belirlenmiş ve lisansüstü programlarının oluşturulmuş olmasının önemi bulunmaktadır. Ülkemizde henüz rekreasyon alanında bir doktora programının olmaması, bu çalışmaların sağlıklı bir şekilde ilerlemesini engelleyebilmektedir. Varolan durağan yapının, dinamik bir yapıya çevrilmesinde multi-disipliner yaklaşıma sahip bir programın oluşturulmasının rolü olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla sadece turizm işletmeciliği veya spor odağında olan bir program önerisi yerine, yine içinde spor ve turizm çalışmalarının önemli bir yeri bulunduğu ama sosyal ve spor bilimlerinin hatta sağlık ve mühendislik bilimlerinin de içinde bulunduğu diğer disiplinleri bütüncül bir yaklaşımla bünyesinde bulunduran bir program önerisi geliştirilmiştir.

Önerilen program yurtdışındaki diğer programlardan esinlenmiş olmakla birlikte, ülkemiz gerçeklerini ve sosyo-kültürel özellikleri göz önüne almıştır. Bununla birlikte önerilen programın içinde bazı eksikliklerin bulunması muhtemeldir. Önerilen bu program kongrede elde edilecek geri bildirimlere bağlı olarak tekrar güncellenerek, önce ilgili üniversite kurullarına daha sonra YÖK' e sunulacaktır.

KAYNAKÇA

- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme) Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma* (İkinci Baskı), Ankara: Seren Ofset.
- Tütüncü, Ö. ve Kuşluyan, Z. (1997). Çevre Sorunlarının Doğada Rekreasyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Artırıcı Etkisi, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8 (1-2), 9-11.
- Tütüncü, Ö. (2008). Rekreasyon Yönetimi'ne Yönelik Üniversite Düzeyinde Bir Müfredat Geliştirme Önerisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(1), 93-103.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Middle Tennessee State University, Leisure Studies, ABD.
<http://www.mtsu.edu/rls/grad/index.shtml>
- Oklahoma State University, Leisure Studies, ABD. <http://education.okstate.edu/academic-units/school-of-applied-health-a-educational-psychology/leisure-studies>
- Texas A&M University, Recreation, Park and Tourism Sciences, ABD. <http://rpts.tamu.edu/>
- Baylor University, Health, Human Performance and Recreation, ABD.
<http://www.baylor.edu/soe/hhpr/index.php?id=56029>
- Indiana University, Leisure Behavior, ABD.
<http://www.indiana.edu/~recpark/graduate/leisurephd.shtml>
- Michigan State University, Community Recreation and Resource Studies, ABD.
<http://reg.msu.edu/academicprograms/ProgramDetail.asp?Program=5208>

- University of Waterloo, Recreation and Leisure Studies, Kanada. <http://www.ahs.uwaterloo.ca/rec/>
- University of Georgia, Recreation and Leisure Studies, ABD.
<http://www.coe.uga.edu/chds/academic-programs/recreation-and-leisure-studies/>
- University of Illinois at Urbana, Leisure Studies, ABD.
<http://rst.illinois.edu/>
- University of Northern Iowa, Parks, Leisure Studies, ABD.
http://www.universities.com/edu/Bachelor_degree_in_Parks_Recreation_and_Leisure_Studies_at_University_of_Northern_Iowa.html
- University of Arkansas, Recreation and Sport Management, ABD. <http://resm.uark.edu/>
- University of Alberta, Physical Education and Recreation, Kanada.
<http://www.physedandrec.ualberta.ca/>
- Victoria University of Technology, Outdoor Recreation, Avusturalya. <http://www.vu.edu.au/highered-and-tafe/arts-education-and-human-development/sport-and-exercise-science>

Alışveriş Merkezlerinde Ticari Rekreasyon ve Hizmet Kalitesi

Kerem Yıldırım ŞİMŞEK

T.C. Anadolu Üniversitesi,
Beden Eđitimi ve Spor Yůksekokulu
E-posta: keremys@anadolu.edu.tr

Öz

Bu araştırmanın amacı, AVM'ler içerisindeki rekreatif etkinliklerin tůketicilerin algıladıkları hizmet kalitesine (personel ۆzellikleri, program ۆzellikleri ve evre ve ekipman) etkisini belirlemektir. Verilerin toplanması amacıyla Ceylan ve ark., (2010) tarafından geliştirilen "Rekreatif Organizasyonların Hizmet Kalitesi" adlı ۆlekten yararlanılmıştır. Araştırmanın evrenini AVM tůketicileri oluşturmaktadır. Belirlenen evrenin içerisinden kolay ۆrnekleme yۆntemi ile seçilen (%58) 268 erkek, (%42) 192kadın olmak ۆzere toplam 460 AVM tůketicisi seçilmiştir. AVM içerisindeki rekreatif etkinliklerin tůketicilerin algıladıkları hizmet kalitesine etkisini belirlemek için ۆrnekleme grubunun cinsiyet, eğitim dۆzeyi, yař, meslek ve gelir durumu bakımından farklılıkları t-testi ve ANOVA analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucu, cinsiyet, eğitim dۆzeyi, yař, meslek ve hane gelir dۆzeyine gۆre AVM tůketicilerinin rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesini farklı değerlendirdikleri saptanmıştır.

Anahtar sۆzcůkler: Ticari rekreasyon, hizmet kalitesi, AVM

Giriş

Teknolojik geliřmeler, bireylerin yařam standardında deđiřikliklere sebep olarak boř zamanının artıřına yol açmaktadır. Boř zamandaki artıř, bireylerin daha etkili ve planlı ۆzellikler sergileyen boř zaman kullanımını ihtiyaını dođurmaktadır. Bu ihtiyaç birçok sektۆrۆn ilgisini çekmektedir. Sektۆrler içerisinde bireylerin ihtiyaına gۆre boř zaman organizasyonları ve malzemeleri oluřturularak bireylerin hizmetine sokulmaktadır. Hizmet olarak sunulan boř zaman organizasyonları ve malzemeleri bireyler tarafından tůketicilerle olduėa bۆyűk bir ekonomik gűcű ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan bu ekonomik gű, sektۆrlerin daha da gűlenmesine ve çeřitlenmesine sebep olmaktadır. Dahası, boř zaman ve rekreasyon endűstrisi içerisinde var olan sektۆrler tarafından oluřturulan pasta gűn geçtikçe artmakla kalmayıp içerisine yeni sektۆrleri de dahil etmektedir. Boř zaman endűstrisi içerisindeki çeřitliliđe ařađıdaki rekreatif hizmet organizasyonları ۆrnek olarak verilebilir.

- Rekreasyonel turizm seyahati organizasyonları (tarihi alanlar, müzeler, temalı parklar geziler vb.)
- Macera rekreasyonu organizasyonları (doğa sporları, ekstrem sporlar)
- Spor, konser ve festival seyahati organizasyonları (yurtiçi/yurt dışı)
- Sosyal ve eğitim içerikli organizasyonlar (belediyeler ve okullarda yapılan uygulamalar)
- Özel spor merkezi organizasyonları (pilates, yoga, dans vb. kurs programları)
- Terapatik rekreasyon organizasyonları (hasta çocuklarla hayvan bakımı, atla tedavi, liderlik)
- Rekreatif alışveriş organizasyonları (alışveriş merkezlerinde reklam ve tüketicilerle odaklı yapılan rekreatif organizasyonlar)
- Eğlence ve animasyon organizasyonları (gösteriye yönelik paket programlar, rekreasyon uzmanı ihtiyacının karşılanması)
- Sanayi rekreasyonu organizasyonları (rekreasyon içerikli piknik organizasyonu, grup dinamiği çalışmaları, sportif grup etkinlikleri, iş verimini artırma vb.).

Boş zaman endüstrisi içerisinde güçlenen ve çeşitlenen rekreatif hizmet organizasyonları insan yaşamı içerisindeki önemini gün geçtikçe artırmaktadır. Dolayısıyla çeşitlenen ve güçlenen yeni rekreatif hizmet organizasyonlarının incelenmesi ve bu gelişime bilimsel katkının verilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda, yapılan bu çalışmada Alış Veriş Merkezleri'nde ticari anlamda yapılan rekreatif alış veriş organizasyonlarının hizmet kalitesi incelenmiştir.

TİCARİ REKREASYON

Ticari rekreasyon aktiviteleri ve bu aktivitelerin gerçekleştirildiği rekreasyon alanları ülke ekonomisine oldukça önemli katkılar sağlayabilmektedir (Deler ve ark. 1997). Örneğin Amerika Seyahat Endüstrisi Birliği yıl içerisinde Amerika'da yaşayan 50 milyondan fazla insanın organize spor karşılaşmalarına, yarışmalara veya turnuvalara izleyici ya da katılımcı olarak katıldığını tahmin etmektedir (Daniels, Norman, Henry, 2004). 1997'de Amerika genelinde yapılan bir araştırmada rekreasyonel bot gezileri sekizinci en popüler aktivite olarak belirlenmiştir. Ulusal Marina Malzeme Üreticileri Birliği Amerika'daki Rekreasyonel bot kullananların 1999 yılında bot ve ilgili malzemeler için 23 Milyar Dolar harcadığını tahmin etmektedir. Yine Michigan'da zevk için bot gezisi yapan kişilerin 1998 yılında 635 milyon dolar harcadıkları tahmin edilmektedir (Lee, 2001). Amerika'da bir çok kişiye iş imkanı sağlayan ve yılda 370 milyondan fazla kişinin ziyaret ettiği Ulusal Parklar, Philadelphia'daki iki stadyumda gerekleştiri-

len konser ve spor karşılaşmalarından yılda yaklaşık 525 Milyon Dolar gelir elde edilmektedir (Kraus ve Curtis, 1990). Günümüzde rekreasyonel spor faaliyetlerinin bulunduğu otellere sadece bir spor aktivitesi ile uğraşmak için gelen kişiler dahi bulunmaktadır. Örneğin, merkezi Fransa da bulunan bir şirket, katamaran, rüzgar sörfü, kano, kanyon geçişi v.b. aktiviteleri uygulamak isteyen kişilere, dünyanın değişik bölgelerinde bu aktiviteleri uygulayabilmeleri için ücret karşılığında bir fırsat sunmaktadır. Benzer çalışmalar Türkiye’de de bulunmaktadır. Özellikle Antalya bölgesinde ticari işletmeler ve oteller tarafından rafting, trekking, kaya tırmanışı, yamaç paraşütü, ATV turları, dalış, su sörfü, rüzgar sörfü ve katamaran gibi alternatif organizasyonlar gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de yapılan çeşitli rekreatif organizasyonlar sayesinde rekreasyon olgusunun gün geçtikçe daha anlaşılabilir hale geldiği görülmektedir. Kar amacı güden ya da gütmeyen amaçların rekreatif bir şekilde organizasyon kapsamında gerçekleştirilebileceği düşüncesi hem kamuda hem de Türk iş dünyası içerisinde kabul görmeye başlamıştır. Bu sayede özel sektör tarafından büyük organizasyonlara verilen destek artmış ve ticari amaçlara ulaşabilmek için rekreasyon bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu noktada kamu, finansal destek, ekipman ve uzman personel sağlayabilmek için özel sektörle ortak çalışmalar içerisine girebilmektedir. Bu sayede ortak çalışma komisyonları ve alanları oluşturularak topluma daha kapsamlı organizasyonlar sunulabilmektedir. Türkiye’de kamu ve özel sektör tarafından organizasyonlara verilen destek sayesinde toplum içerisinde rekreasyonel etkinliklerin yararlarından faydalanma isteği gün geçtikçe artmaktadır. Buna, birçok şehirde belediyeler veya özel sektör tarafından düzenlenen ulusal ve uluslararası festivaller (Büyük Ankara Festivali, Kemaliye Uluslar Arası Doğa ve Spor Şenlikleri, Samsun Uluslar Arası Halk Dansları Festivali, Uluslar Arası Ölüdeniz Hava Oyunları Festivali vb.) örnek olarak verilebilir.

Kamu ve özel sektör tarafından rekreatif organizasyonlara verilen desteklere paralel olarak üniversitelerdeki rekreasyon bölümü mezunlarının sayısı giderek artmaktadır. Böylece, bu mezunların uzmanlıklarıyla ilgili ticari ortamlarını oluşturmaları rekreasyon organizasyonlarının gelişmesine ve çeşitlenmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Ticari amaçlı rekreasyonel organizasyonların çeşitlenmesi ve yaygınlaşması, ortaya koyulan rekreatif hizmetin kalitesini de beraberinde getirmektedir. Özellikle piyasada kalıcı olabilme, tüketici edinme, tüketici tatmininde ve memnuniyetinde hizmet kalitesi ticari amaçlı rekreatif organizasyon yapan işletmeler tarafından dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biridir. Bu bağlamda, ticari rekreasyon faaliyetlerinde hizmet kalitesinin artırılması sektörün gelişmesine, tüketici beklentilerinin karşılanmasına,

uzman personelin yetişmesine, uzman personelin istihdamına ve sektör içerisinde yeni iş alanlarının aılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Son yıllarda ticari amaçlı organizasyonların çeşitlenmesine en önemli katkıyı Alışveriş Merkezleri'ndeki (AVM) reklam ve tüketiciler odaklı gerçekleştirilen rekreatif organizasyonlar oluşturmaktadır. Bu tür organizasyonlar;

- AVM içerisindeki tüketicilere yeni ürünlerin tanıtılması
- Tüketicilerin daha rahat alışveriş yapabilmelerini sağlamak için çocuklarıyla sosyal etkinlik adı altında ilgilenilmesi
- Özel günlerin (anneler günü, tiyatro haftası, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve ocuk Bayramı, sevgililer günü) değerlendirilmesi (dans gösterileri, ocuk tiyatroları, yarışmalar, söyleşi, sergi vb.)
- Çocuklar için yaz ve kış okullarının (AVM içerisinde el sanatları, resim, müzik, spor, tiyatro, matematik, ingilizce vb. eğitimler) düzenlenmesi olarak sıralanabilir.

Yapılan bu etkinlikler sayesinde, tüketiciler (aile/birey) AVM içerisine çekilerek alışveriş ortamının oluşması sağlanmaktadır. AVM içerisinde sosyal amaçlı yapılan etkinliklerin birçoğu çocuklar ile ilgilidir. AVM'lerde çocuklar üzerinde bu kadar yoğun durulmasının başlıca sebebi AVM ile ilgili aidiyet duygusunun çocuklara yerleştirilmesidir. Bu sayede AVM'ye yönelik aidiyet duygusu gelişmiş bir çocuğun yetişkin olduktan sonra alışveriş için aynı AVM'yi tercih etmesi olasıdır.

AVM içerisinde düzenlenen etkinliklerin çoğunda tüketicilerin ücrete tabi olmamasına karşın bu tür etkinlikler ticari rekreasyon işletmelerinin AVM'lere yönelik ana ürününü teşkil etmektedir. Bu tür etkinliklerde ticari rekreasyon işletmelerinin görevi organizasyonların alt yapısını oluşturmaktır (eğitmen, alan tahsisi, ulaşım, araç-gereç sağlama, amaca yönelik etkinliğin oluşturulması vb.), organizasyon şemasını oluşturmaktır, etkinliğin reklamını yapmak ve AVM yönetimi ile işbirliği içinde çalışmaktır. Dolayısıyla, organizasyonun kurgulanması ile ilgili karmaşık süreç, ticari rekreasyon işletmeleri tarafından üstesinden gelinmesi gereken en önemli unsurdur. Bu görevlerin yerine getirilmesinde en önemli ihtiyaçlardan biri uzman personelin sağlanmasıdır. Bu konuda, rekreasyon alanında uzmanlaşmış kişilerden yararlanılması ticari rekreasyon sektörünün gelişmesine ve sektör içerisindeki yeni iş istihdamlarının oluşmasına katkı sağlayacaktır. Ticari rekreasyon işletmeleri tarafından oluşturulan organizasyonlarda hizmet kalitesini dikkate alan organizasyonlara ağırlık verilmesi hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, hizmet kalitesi AVM'lerdeki etkinliklerin geliş-

mesi, çeşitlenmesi, tüketici memnuniyetinin sağlanması ve tüketici sadakatinin gelişmesi ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla, AVM'ler içerisindeki rekreatif hizmet kalitesinin gelişimi hem ticari rekreasyon işletmeleri açısından hem de AVM'ler açısından avantajlı bir kazan kazan durumu olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, AVM'lerin ve ticari rekreasyon işletmelerinin hizmet ve hizmet kalitesini iyi anlaması, hizmet kalitesini geliştirici önlemleri alması ve teknikleri uygulaması gerekmektedir.

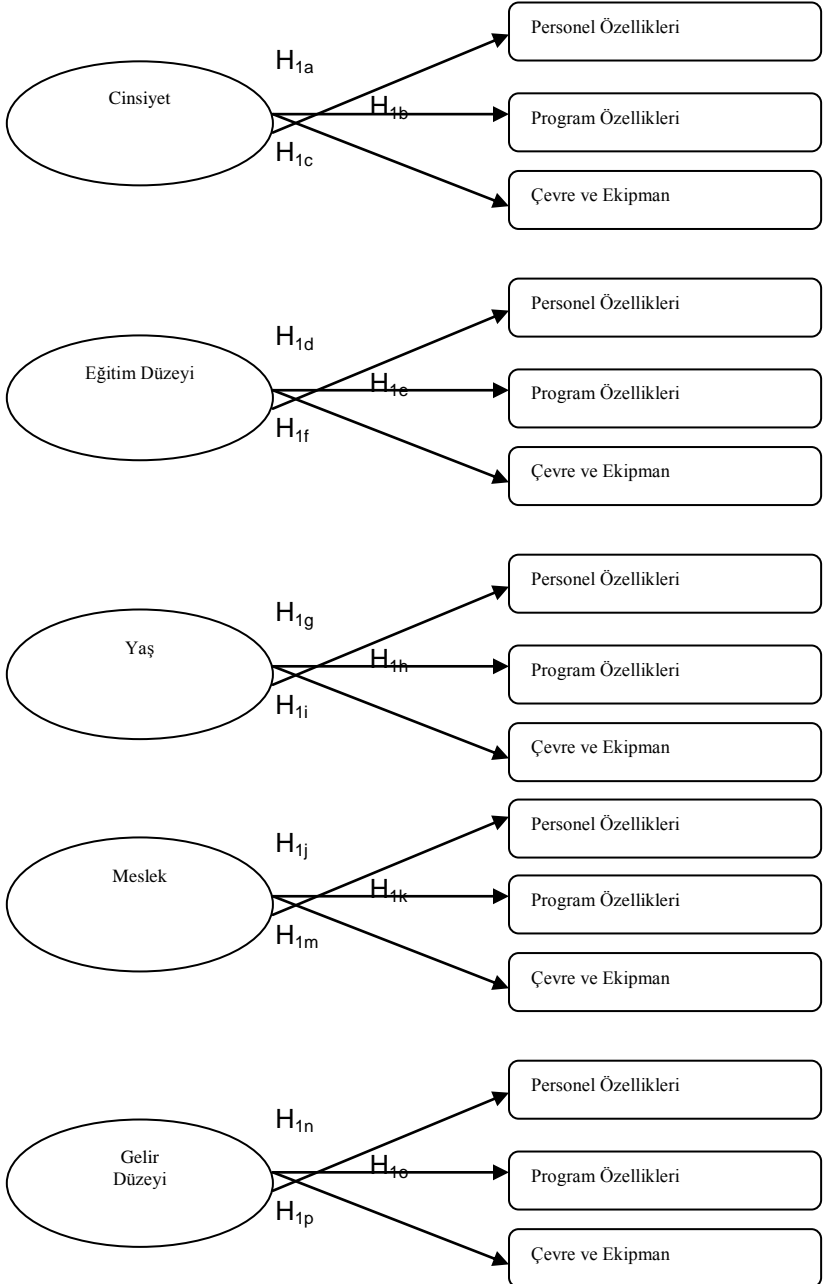
Hizmet kavramının en bilinen tanımı bir gruptan diğerine sunulan herhangi bir şeyin sahipliği ile sonuçlanmayan, bir faaliyet ya da faydadır. Hizmet üretimi fiziksel bir ürüne bağlı olabilir ya da olmayabilir (Aslan ve ark., 2006). Verilen hizmet seviyesinin tüketici beklentileri ile ne kadar iyi eşleştiğinin ölçüsü ise hizmet kalitesidir. Günümüzde ürün çeşitliliği artışının yanı sıra hizmetlerde de büyük bir çeşitlenme görülmektedir. Hem hizmetlerin çeşitlenmesi hem de hizmet işletmelerinin sayısındaki artış, rekabeti arttırmakta ve hizmet işletmelerini hizmetlerin sunumunda diğerlerinden farklı olmaya itmektedir. Bir işletmenin rekabet avantajı kazanacağı en belirgin yol, rakiplerden daha nitelikli hizmet üretmek ya da başka bir ifadeyle, tüketici beklentilerine cevap verebilmektir (Altan ve ark. 2003). Hizmetlerin ürünlerden farklı olarak, soyut, değişken, stoklanamaz ve ayrılmaz oluşu, hizmet kalitesi ölçümlerini güçleştirmektedir. Fakat bir hizmet işletmesi, tüketici tarafından nasıl değerlendirildiğini bilmezse, bu değerlendirmeleri istediği yerde nasıl kullanabileceğini de bilemez. Dolayısıyla, bu durum hizmet kalitesinin ölçülmesini gerektirmektedir.

Türkiye'de ticari rekreasyon yeni gelişen bir sektördür. Bu nedenle, sektörle ilgili bilimsel bilginin yetersizliği, ticari rekreasyonun gelişmesine engel olan faktörlerden biri olarak görülebilir. Bu bağlamda, ticari rekreasyonda hizmet kalitesinin belirlenmesi sektörün gelişmesine, çeşitlenmesine, tüketici beklentilerinin karşılanmasına ve kaliteli rekreatif hizmet ürünlerinin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

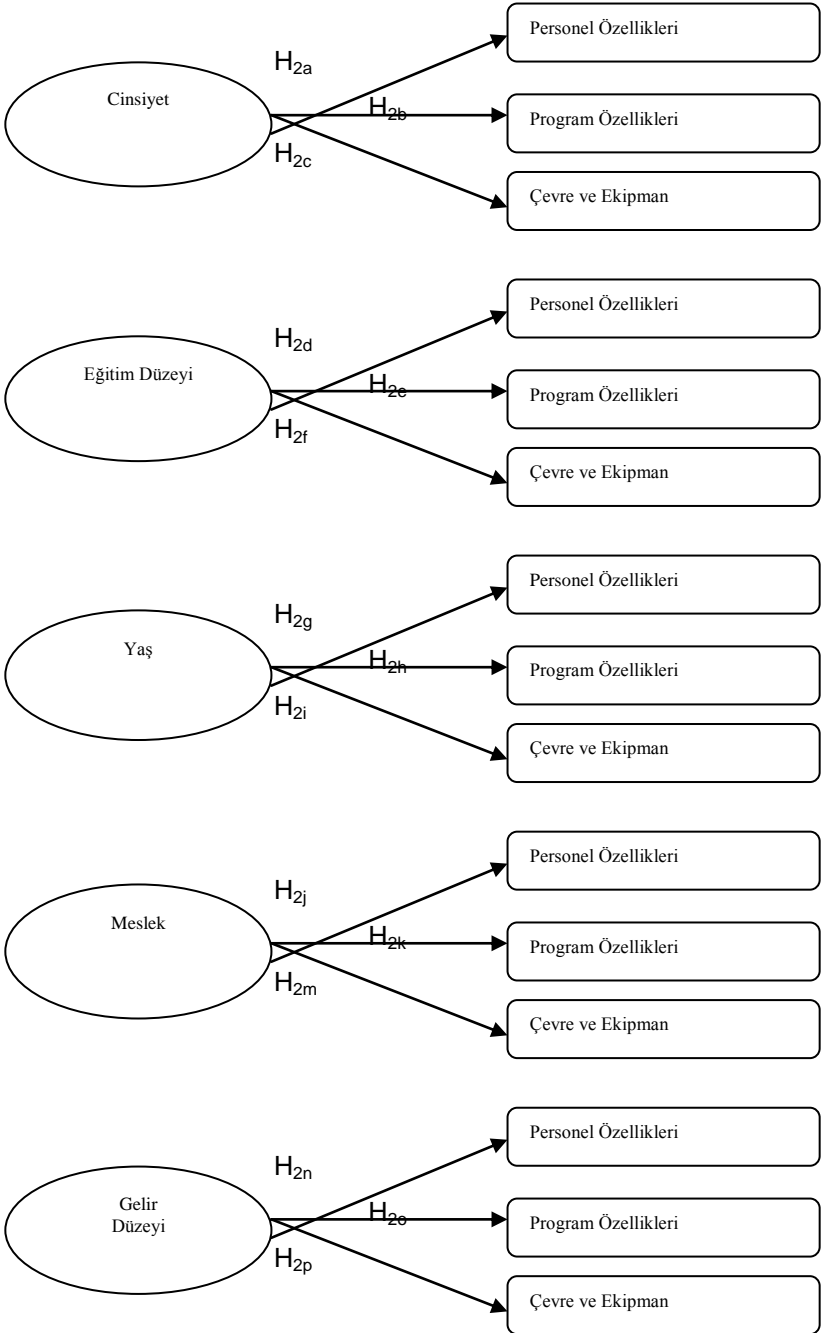
Araştırmanın amacı ve hipotezleri: Bu çalışma, AVM'ler içerisindeki rekreatif etkinliklerin, tüketicilerin algıladıkları hizmet kalitesine (personel özellikleri, program özellikleri ve çevre ve ekipman) etkisini belirlemektir. Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H1: AVM'lerde düzenlenen rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi algısını oluşturan boyutlar, örneklem grubunun demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?

Şekil 1. H1'nin alt hipotezleri

H2: Örneklem grubunun demografik özellikleri, rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi algısını oluşturan boyutlar üzerinde bir etkiye sahip midir?

Şekil 2. Hz'nin alt hipotezleri

Araştırma Dizaynı

Bu araştırmada, betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan genel tarama modeli ve betimsel istatistik modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, var olan bir durumu var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2005; Özmen, 2000).

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Eskişehir ilinde bulunan AVM'lerde alışveriş yapan bireyler oluşturmaktadır. Çalışma evreninin çok geniş olması ve evren içerisinde maliyet, zaman ve kontrol güçlükleri olmasından dolayı evren içerisinde örneklemenin belirlenmesine gereksinim duyulmuştur. Belirlenen evrenin içerisinde kolay örnekleme yöntemi ile seçilen (%58) 268 erkek, (%42) 192 kadın olmak üzere toplam 460 AVM tüketicisi seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak ve çalışma modelini saptamak amacıyla ilgili literatür taranmıştır. Teorik temelin oluşmasından sonra verilerin toplanmasına geçilmiş ve temel teknik olarak da anket uygulaması yapılmıştır. Görüşme, inceleme, belge tarama gibi teknikler yardımcı teknikler olarak kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, tüketicilerin AVM içerisindeki rekreatif organizasyonların hizmet kalitesine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla Ceylan ve ark., (2010)'nın geliştirdikleri "Rekreatif Organizasyonların Hizmet Kalitesi Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek, Ceylan ve ark., (2010) tarafından Parasuman, Zeithaml ve Berry (1988;1991)'nin Servqual ölçeğine dayandırılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Ceylan ve ark., (2010) tarafından yapılmıştır. Rekreatif Organizasyonların Hizmet Kalitesi ölçeği toplam 29 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki maddelerin derecelendirilmesi beşli Likert formunda; (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum (3) Biraz Katılıyorum (4) Katılıyorum (5) Kesinlikle Katılıyorum biçiminde düzenlenmiştir. Ayrıca ölçek, personal özellikleri (0.94), program özellikleri (0.91) ve çevre ve ekipmanlar (0.88) adında üç boyuta ve yüksek düzeyde Cronbach's alpha değerlerine sahiptir. Ayrıca, Ceylan ve ark. (2010) tarafından geliştirilen Rekreatif Organizasyonların Hizmet Kalitesi adlı ölçeğin dayandırıldığı Servqual ölçeği ile ilgili literatürde hem kuramsal hem de ölçeğin uygulama alanları bakımından eleştiriler bulunmaktadır. Kuramsal açıdan yapılan eleştirilerin ortak noktası hizmet kalitesi teoreminin beklentilerin onaylanmaması kuramına dayandırılmasıdır. Uygula-

ma alanı için yapılan eleştirilerin ortak noktası ise, farklı sektörler için algılanan hizmet kalitesi faktörlerinin değişebileceğini, bir hizmet sektörü için anlamlı görünen bir faktörün diğer bir sektör için anlam taşıyamayacağını belirtilmiş olmasıdır (Sütütemiz, 2005). Bu bağlamda yapılan çalışmada, hizmet kalitesi algısına yönelik değerlendirme dikkate alınarak orijinal ölçekteki gibi beklenti ve algılar boşluk analizine tabi tutulmamıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin frekans dağılımları, aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları tanımlayıcı istatistik olarak sunulmuştur. Ayrıca, rekreatif organizasyonların hizmet kalitesine yönelik tüketici görüşlerini belirlemede örneklem grubunun cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, meslek ve hane gelir durumu bakımından farklılıklarını belirlemek için t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. T-testi ve Anova'da farklılık gösteren ortalamalar için varyans homojenliği değerlendirmesi Levene's testi ile yapılmıştır. Cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, meslek ve hane gelir düzeyinde farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak için varyans homojenliğini sağlayan ölçüm değerleri Tukey istatistiği ile değerlendirilmiştir ($p<0,05$). Ayrıca, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etki büyüklüğünü belirlemek için eta kare (η^2) değerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

AVM içerisinde düzenlenen rekreatif organizasyonların tüketicilerin algıladıkları hizmet kalitesine etkisini belirlemek için T-Testi ve Anova analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu, cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, meslek ve hane gelir düzeyine göre rekreatif organizasyonların hizmet kalitesini farklı değerlendirdikleri saptanmıştır. Tablo 1'de Rekreatif Organizasyonların Hizmet Kalitesi Ölçeği'nin boyutlarına ait soruların tanımlayıcı istatistikleri verilmiştir.

Tablo 1. Örneklem grubunun rekreatif hizmet kalitesine yönelik görüşlerinin tanımlayıcı istatistikleri

Boyutlar	Sorular	n	X	sd
Personel Özellikleri	Aktiviteler iyi organize edilmektedir	460	3,7652	1,02024
	Görevliler güler yüzlüdür	460	3,9478	,98090
	Görevliler düzgün ve temiz görünüşlüdür	460	3,4087	,99908
	Görevliler işini severek yapmaktadır	460	3,7652	,91124
	Görevliler meslek ahlakına sahiptir	460	3,4435	1,01904
	Görevliler aktivite zamanı verimli kullanılmaktadır	460	3,6000	,90612
	Görevliler katılımcılar ile iyi iletişim kurmaktadır	460	3,9652	,88784
	Görevliler katılımcılara bireysel ilgi göstermektedir	460	4,2261	,79539
	Görevliler aktivitelerle ilgili açıklayıcı bilgi vermektedir	460	4,4087	,67402
	Görevliler sabırlıdır	460	4,3217	,80074

Program Özellikleri	Görevliler bilgili ve beceriklidir	460	4,2783	,85376
	Görevliler kibardır	460	4,4174	,79453
	Aktiviteler için seçilen alanlar temizdir	460	4,3130	,85188
	Aktiviteler için seçilen alanlar doğaldır	460	3,8783	1,10935
	Aktivitelerde kullanılan ekipmanlar yeterli sayıdadır	460	4,2522	,87703
	Aktiviteler için uygun alanlar seçilmektedir	460	4,2696	,88180
	Alanlar aktivitelerin rahatlıkla yapılabileceği yeterliliktedir	460	4,2087	,86345
	Aktiviteler için tüketici güvenliğine uygun ekipmanlar seçilmektedir	460	4,2522	,71135
	Aktivite alanlarında hijyene önem verilmektedir	460	4,1043	1,07910
	Aktivitelerde modern ekipmanlar kullanılmaktadır	460	4,5652	,59428
Çevre ve Ekipmanlar	Aktiviteler için güvenli alanlar seçilmektedir	460	4,2087	,85323
	Aktivitelerinde yer alan grupların sayıları, aktivitelerin rahatça yapılabilmesini olanaklı kılmaktadır	460	4,3304	,74600
	Aktiviteler eğitici	460	3,7913	1,11210
	Aktivitelerin kuralları katılımcıların uygulayabileceği düzeydedir	460	3,5565	1,16372
	Aktiviteler içerik olarak zengindir	460	3,9826	1,08404
	Aktiviteler eğlendiricidir	460	4,1913	,88749
	Aktivitelerde yeterli güvenlik tedbirleri alınmaktadır	460	4,3913	,82394
	Aktiviteler ile ilgili açıklayıcı bilgiler uygun iletişim araçları ile tüketicilere ulaştırılmaktadır	460	4,4261	,68902
	Aktiviteler katılımcılar için uygun vakitlerde	460	4,2696	,85144

Araştırmaya katılan bireylerin AVM içerisindeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesine yönelik görüşlerinin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 1’de gösterilmiştir. Örneklem grubunun görüşleri incelendiğinde, aktivitelerde modern ekipmanlar kullanılmaktadır ($X= 4.5652$, $Sd= .59428$) ifadesi ilk sırada yer alırken, ikinci sırayı görevliler kibardır ($X= 4.4174$, $Sd= .794453$) ifadesi yer almaktadır. Son sıra da ise görevliler düzgün ve temiz görünüşlüdür ($X= 3.4087$, $Sd= .99908$) ifadesi yer almıştır.

Tablo 2. Rekreatif hizmet kalitesi boyutlarının örneklem grubunun cinsiyetine göre farklılaşma durumu

Boyutlar	Cinsiyet	N	X	Sd.	t	p	η^2
Personel Özellikleri	Erkek	268	3,3347	,48632	2,345	022*	,046
	Kadın	192	3,9253	,50096			
Program Özellikleri	Erkek	268	3,7595	,44930	1,234	041*	,013
	Kadın	192	3,3410	,48459			
Çevre ve Ekipmanlar	Erkek	268	4,1082	,61156	,767	,701	
	Kadın	192	4,1302	,57367			

** p<.01, * p<.05 (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum)

Rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi boyutlarının örneklem grubunun cinsiyetine göre farklılaşma durumu Tablo 2’de gösterilmiştir. Rekreatif hizmet kalitesi boyutlarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymak amacı ile t-testi analizi uygulanmıştır. Yapılan t-testi sonuçlarına göre AVM’lerde rekreatif etkinlikleri gerçekleştiren personelin özellikleri ($t=2,345$; $p=02$) ve programın özellikleri ($t=1,234$; $p=0,41$) cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kadınların AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesinin personel özelliklerine yönelik görüşleri ($X=3,9253$), erkeklere ($X=3,3347$) göre daha olumludur. Erkeklerin AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesinin program özelliklerine yönelik görüşleri ($X=3,7595$), kadınlara ($X=3,3410$) göre daha olumludur. Çevre ve ekipmanlar boyutunda ise cinsiyet açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Cinsiyet bağımsız değişkeninin bağımlı değişken üzerindeki etki büyüklüğünü belirlemek için eta kare (η^2) değerine bakılmıştır. Etki büyüklüğü olarak isimlendirilen eta kare (η^2), bağımsız değişkenin ya da faktörün bağımlı değişkendeki toplam varyansın ne kadarını açıkladığını gösterir ve 0.00 ile 1.00 arasında değişmektedir. Eta kare değeri (η^2) .01, .06 ve 14 düzeyindeki η^2 değerleri, aynı sırayla “küçük”, “orta” ve “geniş” etki büyüklüğü olarak yorumlanmaktadır (Büyüköztürk, 2010; Steiger, 2004; Fan, 2001; Green, ve ark., 2000). Cinsiyet değişkeni açısından elde edilen eta kare değerleri incelendiğinde örneklem grubunun AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi boyutları olan personel özellikleri ($\eta^2= ,046$) ve program özellikleri ($\eta^2= ,013$) ile ilgili görüşleri üzerinde cinsiyet değişkeninin orta derecede etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Rekreatif hizmet kalitesi boyutlarının örneklem grubunun eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu

Boyutlar	Eğitim düzeyi	n	X	Sd.	F	p	η^2
Personel Özellikleri	İlk Öğretim	48	3,7500	,14434	4,124	,001**	,043
	Lise ve Dengi	120	4,3455	,40395			
	Ön Lisans/Lisans	264	4,2116	,49800			
	Lisans Üstü	28	3,9583	,49801			
Program Özellikleri	İlk Öğretim	48	3,4152	,23130	5,528	,009**	,041
	Lise ve Dengi	120	3,7222	,43610			
	Ön Lisans/Lisans	264	4,3602	,46701			
	Lisans Üstü	28	4,5083	,53432			
Çevre ve Ekipmanlar	İlk Öğretim	48	4,7500	,25000	,829	,821	
	Lise ve Dengi	120	4,1307	,58309			
	Ön Lisans/Lisans	264	4,1006	,60363			
	Lisans Üstü	28	4,0156	,54461			

** $p<.01$, * $p<.05$ (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum)

Rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi boyutlarının eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu Tablo 3’de gösterilmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesinin örneklem grubunun eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymak amacı ile Anova analizi uygulanmıştır. Yapılan Anova analizi sonucuna göre AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özellikleri ($F=4,124$; $p=001$) ve program özellikleri ($F=5,528$; $p=009$) ile ilgili hizmet kalitesi boyutlarında örneklem grubu eğitim düzeylerine göre anlamlı istatistiksel bir fark göstermektedir. Eğitim düzeyleri arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre lise ve dengi ($X=4,3455$, ön lisans/lisans ($X=4,2116$) ve lisansüstü ($X=3,9583$) eğitim düzeyine sahip olanların AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özellikleri konusunda ki görüşleri ilköğretim ($X=3,7500$) eğitim düzeyine sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin program özellikleri konusunda lise ve dengi ($X=3,7222$), ön lisans/lisans ($X=4,3602$) ve lisansüstü ($X=4,5083$) eğitim düzeyine sahip olanların görüşleri ilköğretim ($X=3,4152$) eğitim düzeyine sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin çevresi ve ekipmanları konusunda ilköğretim ($X=4,7500$), lise ve dengi ($X=4,1307$), ön lisans/lisans ($X=4,1006$) ve lisansüstü ($X=4,0156$) eğitim düzeyine sahip gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Eğitim düzeyi değişkeni açısından elde edilen eta kare (η^2) değerleri incelendiğinde örneklem grubunun AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi boyutları olan personel özellikleri ($\eta^2= .043$) ve program özellikleri ($\eta^2= .041$) ile ilgili görüşleri üzerinde eğitim düzeyi değişkeninin orta büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Rekreatif hizmet kalitesi boyutlarının örneklem grubunun yaşlarına göre farklılaşma durumu

Boyutlar	Yaş	n	X	Sd.	F	p	η^2
Personel Özellikleri	16-25 arası	60	4,5722	,52314	4,441	,001**	,076
	26-35 arası	180	3,9889	,52211			
	36-45 arası	136	3,2407	,48866			
	46-55 arası	84	4,0238	,38832			
Program Özellikleri	16-25 arası	60	4,6037	,48590	5,574	,001**	,071
	26-35 arası	180	4,1926	,43397			
	36-45 arası	136	3,9078	,51191			
	46-55 arası	84	3,5360	,37781			
Çevre ve Ekipmanlar	16-25 arası	60	4,2917	,56629	4,654	,019*	,063
	26-35 arası	180	4,1556	,62702			
	36-45 arası	136	4,0257	,57223			
	46-55 arası	84	3,4738	,55427			

** $p<.01$, * $p<.05$ (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum)

Rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi boyutlarının örneklem grubunun yaşına göre farklılaşma durumu Tablo 4’de gösterilmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesinin örneklem grubunun yaş aralıklarına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymak amacı ile Anova analizi uygulanmıştır. Yapılan Anova analizi sonucuna göre AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özellikleri ($F=4,441; p=001$), program özellikleri ($F=5,574; p=001$) ve çevre ve ekipmanlar ($F= 4,654; p=,019$) ile ilgili tüm hizmet kalitesi boyutlarında örneklem grubu, yaş aralıklarına göre anlamlı istatistiksel bir fark göstermektedir. Yaş grupları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre, 16-25 ($X=4,5722$), 26-35 ($X=3,9889$) ve 45-55 ($X=4,0238$) yaş aralığında olanların AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özellikleri konusunda ki görüşleri 36-45 ($X=3,2407$) yaş aralığında olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin program özellikleri konusunda 16-25 ($X=4,6037$), 26-35 ($X=4,1926$) ve 36-45 ($X=3,9078$) yaş aralığına sahip olanların görüşleri 46-55 ($X=3,5360$) yaş aralığına sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin çevresi ve ekipmanları konusunda 16-25 ($X=4,2917$), 26-35 ($X=4,1516$) ve 36-45 ($X=4,0257$) yaş aralığına sahip olanların görüşleri 46-55 ($X=3,4738$) yaş aralığına sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Yaş değişkeni açısından elde edilen eta kare (η^2) değerleri incelendiğinde örneklem grubunun AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi boyutları olan personel özellikleri ($\eta^2= ,076$), program özellikleri ($\eta^2= ,071$) ve çevre ve ekipmanları ($\eta^2= ,063$) ile ilgili görüşleri üzerinde yaş değişkeninin geniş büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Rekreatif hizmet kalitesi boyutlarının örneklem grubunun mesleklerine göre farklılaşma durumu

Boyutlar	Meslek	n	X	Sd.	F	p	η^2
Personel Özellikleri	Ev Hanımı	12	4,1667	,79495	3,132	,029 *	,058
	İşçi	44	3,6182	,41636			
	Memur	136	3,9608	,51421			
	Öğrenci	64	3,9063	,41037			
	Esnaf	104	3,8878	,56122			
	Serbest Meslek	64	3,9844	,41524			
Yönetici	36	4,3519	,33275				
Program Özellikleri	Ev Hanımı	12	4,0370	,44905	4,398	,001**	,073
	İşçi	44	3,8364	,48709			
	Memur	136	4,2059	,48616			
	Öğrenci	64	4,3778	,41968			
	Esnaf	104	4,5949	,49361			

	Serbest Meslek	64	3,7153	,41765			
	Yönetici	36	3,9753	,42593			
Çevre ve Ekipmanlar	Ev Hanımı	12	4,5000	,76035	5,243	,001**	,064
	İşçi	44	4,2045	,59233			
	Memur	136	4,0846	,60123			
	Öğrenci	64	4,1328	,47537			
	Esnaf	104	3,2337	,65913			
	Serbest Meslek	64	4,1547	,56820			
	Yönetici	36	4,3333	,63738			

** p<.01, * p<.05 (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum)

Rekreatif etkililerin hizmet kalitesi boyutlarının örneklem grubunun mesleğine göre farklılaşma durumu Tablo 5’de gösterilmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesinin örneklem grubunun mesleklerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymak amacı ile Anova analizi uygulanmıştır. Yapılan Anova analizi sonucuna göre AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özellikleri (F=3,132; p=029), program özellikleri (F=4,398; p=001) ve çevre ve ekipmanlar (F= 5,243; p=,001) ile ilgili tüm hizmet kalitesi boyutlarında örneklem grubu, mesleklerine göre anlamlı istatistiksel bir fark göstermektedir. Meslek grupları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre ev hanımı (X=4,1667), memur (X=3,9608), öğrenci (X=3,9063), esnaf (X=3,8878), serbest meslek (X=3,9844), yönetici (X=4,3519) mesleğine sahip olanların AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özelliklerine yönelik görüşleri işçi (X=3,6182) mesleğine sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin program özellikleri konusunda ev hanımı (X=4,0370), işçi (X=3,8364), memur (X=4,2059), öğrenci (X=4,3778), esnaf (X=4,5949), yönetici (X=3,9753) mesleğine sahip olanların görüşleri serbest meslek (X=3,7153) mesleğine sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir. AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin çevresi ve ekipmanları konusunda ev hanımı (X=4,5000), işçi (X=4,2045), memur (X=4,0846), öğrenci (X=4,1328), serbest meslek (X=4,1547), yönetici (X=4,3333) mesleğine sahip olanların görüşleri esnaf (X=3,2337) mesleğine sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Meslek değişkeni açısından elde edilen eta kare (η^2) değerleri incelendiğinde örneklem grubunun AVM’lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi boyutları olan personel özellikleri ($\eta^2= ,058$), program özellikleri ($\eta^2= ,073$) ve çevre ve ekipmanları ($\eta^2= ,064$) ile ilgili görüşleri üzerinde meslek değişkeninin orta ve geniş büyüklükte etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Rekreatif Hizmet Kalitesi Boyutlarının Örneklem Grubunun Hane Gelir Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

Boyutlar	Hane gelir durumu	N	X	Sd.	F	p	η^2
Personel Özellikleri	1.000 TL ve daha az	44	4,1591	,54193	3,254	,002**	,065
	1.001-2.000 TL	156	3,9829	,43351			
	2.001-3.000 TL	116	4,4138	,41036			
	3.001-4.000 TL	64	3,8594	,54409			
	4.001 TL ve daha fazla	80	3,6667	,63257			
Program Özellikleri	1.000 TL ve daha fazla	44	3,9596	,39526	2,214	,045*	,039
	1.001-2.000 TL	156	3,7009	,48910			
	2.001-3.000 TL	116	3,7701	,36843			
	3.001-4.000 TL	64	3,5833	,55109			
	4.001 TL ve daha fazla	80	3,8944	,45381			
Çevre ve Ekipmanlar	1.000 TL ve daha az	44	4,3182	,64557	1,345	,225	
	1.001-2.000 TL	156	4,1282	,58944			
	2.001-3.000 TL	116	4,1207	,55146			
	3.001-4.000 TL	64	3,9844	,69052			
	4.001 TL ve daha fazla	80	4,0875	,57939			

** p<.01, * p<.05 (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum)

AVM'lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesinin örneklem grubunun hane gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymak amacı ile Anova analizi uygulanmıştır. Yapılan Anova analizi sonucuna göre örneklem grubu AVM'lerdeki etkinliklerin personel özellikleri (F=3,254; p=002) ve program özellikleri (F=2,214; p=045) ile ilgili hizmet kalitesi boyutlarında hane gelir düzeylerine göre anlamlı istatistiksel bir fark göstermektedir. Örneklem grubunun hane gelir düzeyleri arasındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre 1000 TL ve daha az (X=4,1591), 1001-2000 TL (X=3,9829), 2001-3000 TL (X=4,4138) ve 3001-4000 TL (X=3,8594) hane gelir düzeyine sahip olanların AVM'lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özellikleri konusunda ki görüşleri 4000 TL ve daha fazla (X=3,6667) hane gelir düzeyine sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir. AVM'lerdeki rekreatif etkinliklerin program özellikleri konusunda 1000 TL ve daha az (X=3,9596), 1001 -2000 TL (X=3,7009), 2001-3000 TL (X=3,7701) ve 4000 TL ve daha fazla (X=3,8944) hane gelir düzeyine sahip olanların görüşleri 3001-4000 TL (X=3,5833) hane gelir düzeyine sahip olanlardan daha olumlu olduğu belirlenmiştir. AVM'lerdeki rekreatif etkinliklerin çevresi ve ekipmanları konusunda 1000 TL ve daha az (X=4,3182), 1001-2000 TL (X=4,1282), 2001-3000 TL (X=4,1207), 3001-4000 TL (X=3,9844) ve 4000 TL ve daha fazla (X=4,0875) hane gelir düzeyine sahip gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Hane gelir düzeyi değişkeni açısından elde edilen eta kare (η^2) değerleri incelendiğinde örneklem grubunun AVM'lerdeki rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi boyutları olan personel özellikleri ($\eta^2= ,065$) ve program özellikleri ($\eta^2= ,039$) ile ilgili görüşleri üzerinde hane gelir düzeyi değişkeninin geniş ve orta büyüklükte etkiye sahip olduğu grlmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan analizler sonucunda;

H₁: AVM'lerde düzenlenen rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi algısını oluşturan boyutların, örneklem grubunun demografik özelliklerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, H₁ hipotezinin H_{1a}, H_{1b}, H_{1d}, H_{1e}, H_{1g}, H_{1h}, H_{1i}, H_{1j}, H_{1k}, H_{1m}, H_{1n} ve H_{1o} isimli alt hipotezleri araştırma kapsamında yapılan analizler sonucu kabul edilmiştir.

H₂: Örneklem grubunun demografik özellikleri, rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesi algısını oluşturan boyutlar üzerinde bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, H₂ hipotezinin H_{2a}, H_{2b}, H_{2d}, H_{2e}, H_{2g}, H_{2h}, H_{2i}, H_{2j}, H_{2k}, H_{2m}, H_{2n} ve H_{2o} isimli alt hipotezleri araştırma kapsamında yapılan analizler sonucu kabul edilmiştir.

TARTIşMA VE SONUÇ

Günümüzde alışverişin yapıldığı alanlar tüketicilerin ve markaların bir arada yer aldığı AVM'lere taşınmiş durumdadır. Toplum tarafından oldukça benimsemiş olan AVM'ler, hem pek çok markayı bünyesinde barındırarak hem de tüketiciyi markaya kolay ulaştırarak avantaj sağlamaktadır. Dahası, AVM'ler sosyal anlamda o kadar gelişmiştir ki yaşam alanları olarak tanımlanmiş ve toplum tarafından hoş ve eğlenceli vakit geçirilebilecek kapalı mekanlar olarak algılanmaya başlamıştır. Tüketicilerin ailece yaşam alanı olarak AVM'leri tercih etmesi ve boş vakitlerini AVM'ler içerisinde geçirerek tüketim sağlaması hem AVM yönetimi hem de içerisindeki işletmeler açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, tüketicilerin AVM içerisinde yapmış oldukları alışverişten elde ettikleri memnuniyetin sağlanabilmesi konusunda hoş ve eğlenceli vakit geçirmenin rolü dikkate alınmalıdır. AVM'ler tüketicilerine hoş ve eğlenceli vakit geçirebileceği ortamları sağlayarak rekabet gücünü artırabilir.

Tüketicilerin alışveriş yapmaktan elde ettikleri memnuniyet ya da hoşlanma literatürde birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Dahası, memnuniyet ya da hoşlanmanın hizmet kalitesi ile olan yakından ilişkisi literatürde birçok araştırmaya konu olmuştur. (Bolton ve Drew, 1991; Cronin ve Taylor, 1992; Parasurman ve ark., 1994; Kelley ve Turley, 2001; Tsujiet. ve ark., 2007). Alışverişten algılanan memnuniyetin ya da hoşlanmanın varlığı uzun zamandır hem aka-

demik hem de ticari alanda kabul gören bir fenomendir (Stone, 1954; Bellenger ve ark., 1977; Williams ve ark., 1985). Bu fenomen akademik disiplinlerin oldukça geniş bir alanında çalışılmış ve eğlenceli alışveriş (Martin ve Mason, 1987; Howard, 2007), hedonik alışveriş (Babin ve ark., 1994; Arnold ve Reynolds, 2003) ve zevkli (pleasurable) alışveriş (Lehtonen ve Maenpaa, 1997; Cox ve ark., 2005) olarak adlandırılmıştır. Araştırmacılar böylesi davranışları anlayabilmek için ekonomik ve psikolojik yaklaşımlardan yararlanmaktadır (Bellenger ve ark., 1977; Bellenger ve Korgaonkar, 1980; Williams ve ark., 1985; Ohanian ve Tashchian, 1992). Araştırmacılar tarafından ifade edilen eğlenceli, zevkli ya da hedonik alışverişin oluşabilmesini sağlayan etkenlerin başında AVM içerisindeki rekreatif etkinlikler gelmektedir. Tüketicilerin AVM içerisinde yaptığı alışverişten daha memnun kalabilmesini ya da daha eğlenceli alışveriş yapabilmesini sağlayabilmek amacıyla AVM'lerin çeşitli rekreatif etkinlikleri düzenleyen ticari rekreasyon işletmelerinden daha fazla yararlanması gerekmektedir.

AVM'lerin gelişimi pek çok ülkede yüksek standartlarda oluşmaya başlamıştır, özellikle USA ve İngiltere'de bu durum daha da belirgindir. Küresel bir köy "Global Village" dünyası oluşturan etkisi sayesinde AVM'ler Türkiye'yi de içine alan pek çok ülkede kentsel manzaranın bir parçası konumunu almaktadır. Son zamanlarda Türk kent yaşam biçiminin dönüşümünde rol sahibi olan AVM'ler gün geçtikçe popülerleşmekte ve daha fazla ziyaretçi akınına uğramaktadır. (Erkip 2005). Özellikle toplumun AVM içerisinde geçirmiş olduğu sürenin artması ve ailece AVM içerisinde vakit geçirmesi ticari anlamda gelir sağlayan odakların dikkatinden kaçmaması gereken önemli bir konudur. Bu büyük potansiyelin gittikçe artması AVM içerisinde birçok ticari aktivitenin oluşmasına sebep olmaktadır. Bu noktada, yapılan ticari aktivitelerin tüketicinin herhangi bir negatif tepkisini almaması ve tüketicinin tekrar AVM içerisine gelmesinin sağlanması çok önemlidir.

Ashley (1997) ve Templin (1997) AVM'lerin tüketici edinme oranlarının azalmasında üç sebebin olduğunu ortaya koymuştur: Birincisi, pek çok AVM'nin içerisindeki aynı mağazaların ve aynı fırsatların sunulmasından dolayı birbirine benzerliğidir. İkincisi, günümüzün meşgul tüketicilerinin AVM'lere daha az gelmesi (Ashley, 1997), çünkü bu tür tüketiciler zaman bakımından kısıtlı olduğu için alışveriş zamanlarını maksimize etmenin yollarını aramaktadır. Üçüncüsü, tüketicilerin daha az AVM'lere gittiklerini söylemeleridir. Çünkü bu tür tüketiciler daha çok deneyimden hoşlanmaktadır. (Berry, 1996; Chandler, 1995). Araştırmacılar, bireylerin alışveriş yaparken etkileşim halinde olma konusunda istekli olduklarını ifade etmektedir. Bireylerin alışveriş yaparken sosyal bir şekilde zamanlarını geçirmekten hoşlandıklarını belirtmektedirler (Tauber, 1972;

Westbrook ve Black, 1985; Knack, 2000). Bu noktada, rekreatif organizasyon işletmeleri deneyimden hoşlanan tüketicilerin AVM'lere çekilmesi konusunda AVM yönetimlerine destek olabilecek sistemin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra, rekreatif organizasyon işletmeleri, AVM'lerdeki tüketicilere alışveriş esnasında hoş ve eğlenceli deneyimler yaşatarak tüketici tatminine ve memnuniyetine katkı sağlamaktadır. Dahası, ortaya çıkan tatmin ve memnuniyet sayesinde AVM'ye yönelik tüketici sadakatinin oluşmasına destek vererek AVM'lerin rekabet gücünü artırmaktadırlar. Rekreatif organizasyon işletmeleri bu görevleri icra ederken dikkat etmesi gereken en önemli özellik ise gerçekleştirmiş oldukları rekreatif organizasyonun hizmet kalitesidir. Hizmet kalitesinden ödün vermeden etkinliklerin planlanması, organize edilmesi ve uygulanması rekreatif organizasyon işletmelerinin öncelikli yapması gereken faaliyetlerdir. Bunların yanı sıra, nitelikli iş gücünü barındırma, uygun çevre ve ekipmanın kullanımı ve nitelikli rekreatif programların varlığı hizmet kalitesinin oluşturulmasında en önemli unsurlardır.

AVM'lerde gerçekleştirilen rekreatif etkinliklerin hizmet kalitesini tüketici görüşlerine göre değerlendirmeye çalışan bu araştırmanın sonuçları incelendiğinde, araştırmaya katılan örneklem grubunun AVM'lerdeki rekreatif etkinlikleri cinsiyete, eğitim düzeyine, yaşa, mesleğe ve hane gelir durumuna göre farklı değerlendirdikleri saptanmıştır. AVM'lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özellikleri kadınlar tarafından önemsenirken, rekreatif etkinliklerin program özellikleri erkekler tarafından daha dikkate alınmaktadır. AVM'lerde gerçekleştirilen ticari rekreatif etkinliklerin personel özelliklerine lise ve dengi eğitim düzeyine sahip olanlar ve program özelliklerine ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanlar en yüksek ortalamayla katılım sağlamıştır. Ko ve Pastore (2005) yapmış oldukları araştırmalarında rekreasyonel etkinliklerde çalışanların tutum, davranış ve deneyimlerinin, tüketicilerin hizmet kalitesi değerlendirmeleri üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Hizmet kalitesinin artırılmasında öncelikle nitelikli personel kullanımı gerekmektedir. Çünkü nitelikli personel hem program hem de çevre ve ekipman kullanımında yeterli bilgi ve donanıma sahiptir. Rekreatif organizasyon işletmelerinin ve AVM'lerin nitelikli personele sahip olması, rekreasyon aktivite programları ile çevre ve ekipman seçimine yansımaktır. Dolayısıyla bu durum, personelin öncelikle nitelikli olmasını gerektirmektedir.

AVM'lerdeki rekreatif etkinliklerin personel özellikleri, program özellikleri ve çevre ve ekipmanları yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde tüm boyutlarda 16-25 yaş aralığında olan örneklem grubu en yüksek ortalamaya sahiptir. Buna benzer bir diğer sonuç ise, gelir durumu 1000 TL ve daha az olan örneklem gru-

bunun personel ve program özellikleri boyutlarında da en yüksek ortalamaya sahip olmasıdır. Öncelikle tüketici güvenliğini ön planda tutan tesis, alan ve ekipmanların seçimi etkinliğin güvenli ve eğlenceli bir şekilde uygulanmasına fırsat sağlayacak altyapıyı oluşturması açısından çok önemlidir. (Ceylan ve ark., 2010). Ko ve Pastore (2005) tüketicilerin hizmeti değerlendirme sürecinde gözle görülebilir fiziksel varlıkların önemli yer tuttuğunu belirtmektedir. AVM içerisinde yapılan etkinlikler esnasında görsel araç gereçlerle etkinliğin desteklenmesi, reklamı yapılacak ürünün yapılan etkinlikle bütünleştirilip bir gösteriye dönüştürülmesi, promosyon ürünlerinin dağıtılması, etkinlik alanının güvenli hale getirilmesi, çocuklara yönelik yapılan etkinliklerde çocukların sağlığını tehdit etmeyen ürünlerin kullanılması vb. uygulamalar yapılan etkinliğin tüketiciler tarafından hizmet kalitesine yönelik değerlendirilmesinde çevre ve ekipman açısından olumlu sonuçlar verebilir.

Hizmet kalitesi sadece tüketici tatmini için en önemli kriter değildir (Anderson, ve ark., 1994; Zeithaml, ve ark., 1996; Gronroos, 1990) aynı zamanda hizmet veren işletmelerin rekabet edebilme yeteneğinin ölçülmesinde temel kriterdir. (Lengnick-Hall, 1996). AVM'ler içerisinde gerçekleştirilen ticari rekreasyon uygulamalarının gelişmesi ve sağlam bir temele oturtulmasında hizmet kalitesinden yararlanılması gerekmektedir. Brady (1997), yükselmiş bir hizmet kalitesinin çıktılarını şu şekilde özetlemektedir. Pazar dağılımının normalden daha fazla olması, rekabetle ilişkili gelişen karlılık, tüketici sadakati, rekabetçi bir kar payının gerçekleştirilmesi ve satın almada artan bir karlılık olarak özetlemektedir. (Ko ve Pastore 2005). Bu kriterler dikkate alındığında oldukça yeni bir iş alanı olarak ortaya çıkan AVM'lerdeki ticari rekreasyon etkinliklerinin sahip olduğu hizmet kalitesinin çok yüksek olduğu söylenemez. Ancak, ticari rekreasyon işletmelerinin gelişimleri bu kriterler doğrultusunda yapılandırılabilir. Bu noktada, ticari rekreasyon işletmeleri hizmet kalitesini ispatlamış diğer sektörlerdeki işletmelerin uygulamalarını örnek olarak alan içerisindeki kendi uygulamalarına adapte edebilir.

SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Gerçekleştirilen çalışmada kullanılan ölçek yeni geliştirilmiştir. Ölçek içerisinde çalışmada ifade edilen tatmin ve tüketici sadakati boyutları bulunmamaktadır. Dolayısıyla, ölçeğin içerisine tatmin ve tüketici sadakati boyutları eklenerek geliştirilmelidir. Böylece, ticari rekreatif organizasyonların hizmet kalitesine yönelik daha fazla boyut bir araya getirilerek daha kapsamlı analiz sonuçları elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Altan, S. Ediz, A. ve Atan, M. (2003). Servqual Analizi ile Toplam Hizmet Kalitesinin Ölçümü ve Yüksek Eğitimde Bir Uygulama. *12. Ulusal Kalite Kongresi KalDer-Türkiye Kalite Derneği*, 13-15 Ekim, 2003.
- Anderson, E. W. Fortiell, C, & Lehtmann, D, R, Custotner satisfaction, market share, and profitability: Findings from Sweden, *Journal of Marketing*, 58 (3), 53-66.
- Arnold, M.J. & Reynolds, K.E., (2003). Hedonic shopping motivations. *Journal of Retailing* 79, 77-95.
- Ashley, B. (1997). *Are Malls in America's Future? Arthur Andersen Retailing Issues Letter*, 9 (6), Texas A&M University Center for Retailing Studies. 1997.
- Aslan, A. Kozak, M. ve Tütüncü, Ö. (2006). Seyahat Acenteleri Yöneticilerinin Kalite Algılamaları: Ege Bölgesinde Bir Arastırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*; (8): 350- 373.
- Babin, B.J. Darden,W.R. & Griffin, M. (1994). Workand/orfun:measuring hedonic and utilitarians-hoppingvalue, *.JournalofConsumerResearch*, 20: 644-656.
- Bellenger, D.N. Robertson, D.H. & Greenberg, B.A. (1977). Shopping center patronage motives. *Journal of Retailing*, 53 (2), 29-38.
- Bellenger, D.N. & Korgaonkar, P.K. (1980). Profiling the recreational shopper, *Journal of Retailing*, 56: 77-91.
- Berry, J. (2010). *American Affection for the Mall Hits a Wall*, Brandweek, (January 8): 15. 1996.
- Bolton, R. N. & Drew J. H. (1991). A Multistage Model of Customers' Assessments of Service Quality and Value, *Journal of Consumer Research*, 17,(4), 375-384.
- Buyukozturk, S. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Kitabı*. Pegem Akademi, 12. Baskı, Ankara.
- Ceylan, O. Yıldız, S. M. ve Tekin, A.ve Özdağ, S. (2010). Animasyonda İç Veya Dış Kaynak Kullanan Turistik İşletmelerin Hizmet Kalitesi Açısından Karşılaştırılması, *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi*, (2) 2, 16-32.
- Chandler, S. (1995). Where Sears Wants America to Shop Now, *Business Week*,(June 12): 39.
- Cronin, J. J. & Taylor. S. A. (1992). Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension, *The Journal of Marketing*, 57: 55-68.
- Cox, A.D. Cox, D. & Anderson, R.D. (2005). Reassessing the pleasures of store shopping, *Journal of Business Research*,58, 250-259.
- Daniels, J. M. Norman, C.W. & Henry S. M. (2004) Estimating Income Effects Of a Sport Tourism Event, *Annals of Tourism*, (31): 1,180-199.
- Deller, C. S. & Marcouiller, W. D. Green P. G. (1997) Recreational Housing and Local Government Finance, *Annals of Tourism Research*, 24: 387-705.
- Erkip, F. (2005). The rise of the shopping mall in Turkey: the use and appeal of a mall in Ankara, *Cities*, 22: 89-108.
- Green, S. Salkind, N. & Akey, T. (2000). Using SPSS For Windows, Analyzing and Understanding Data, *Prentice Hall, Upper saadle River*, New Jersey 07458.
- Gronroos, C, A (1984). Service quality model and its marketing implications, *European Journal of Marketing*, 18, 36-44.
- Fan, X. (2001). Statistical Significance And Effect Size in Education Research: Two Sides of a Coin, *The Journal of Educational Research*, 94 (5): 275-282.
- Howard, E., (2007). New shopping centres: is leisure the answer? *International Journal of Retail and Distribution Management*, 35 (8): 661-672.
- Karasar, N. (2005). *Scientific Research Methods*. Ankara: Nobel Issues.
- Knack R.(2000). Retail vs. e-tail. *Planning* 2000;66(July):24.

- Kelley, S. W. & Turley, L. W. (2001) Consumer perceptions of service quality attributes at sporting events, *Journal of Business Research*, 54: 161–166.
- Ko. Y. J. & Pastore D.L. (2005). A Hierarchical Model of Service Quality for the Recreational Sport Industry, *Sport Marketing Quarterly*, 14, (2): 84-97.
- Kraus G. R. & Curt, S E. J. (1990). *Creative Management in Recreation, Parks, and Leisure Services*, Times Mirror/Mosby College Publishing.
- Lee H. ee-Chan. (2001). Determinants of Recreational Boater Expenditures on Trips, *Tourism Management*, 22, 659-667.
- Lehtonen, T. & Maenpaa P., (1997). Shopping in the east centre mall. In:Falk,P., Campbell, C.(Eds.), *The Shopping Experience*. Sage, 136–165.
- Lengnick-Hall, C. A, (1996). Customer contributions to quality: A different view of the customer-oriented firm, *Academy of Management Review*, 21 (3): 791-824.
- Martin, B. & Mason, S. (1987). Current trends in leisure, *Leisure Studies* 6: 93–97.
- Ohanian, R. & Tashchian, A. (1992). Consumers Shopping Effort And Evaluation Of Store Image Attributes: The Roles of Purchasing Involvement And Recreational Shopping Interest, *Journal of Applied Business Research*, 8: 40–49.
- Ozmen, A. (2000). Applied research-sampling methods. Eskişehir.
- Parasuman, A. Zeithaml, V. A. Berry, L. L. (1994). Reassessment of Expectations as a Comparison Standard in Measuring Service Quality: Implications for Further. Research, *The Journal of Marketing*, 58 (1): 111-124.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V., & Berry, L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality, *Journal of Retailing*, 64(1): 12–40.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V., & Berry, L. (1991). Refinement and reassessment of the SERVQUAL Scale, *Journal of Retailing*, 67(4): 420–450.
- Paylan, M. A. (2007). Algılanan Hizmet Kalitesi, Müşteri Değeri ve Müşteri Tatmininin Davranışsal Niyetler Üzerine Etkisi (Karayolu Ulaşım Sektöründe Bir Araştırma) (*Yüksek Lisans Tezi*). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Steiger, S. J. (2004). Beyond the F Test: Effect Size Confidence Intervals and Tests of Close Fit in the Analysis of Variance and Contrast Analysis. *Psychological Methods*, 9 (2): 164–182
- Stone, G.P. (1954). City shoppers and urban identification: observations on the social psychology of city life, *American Journal of Sociology*, 60: 36–45.
- Tauber E. Why do people shop. *J Mark* S:46 –59.
- Templin, N. (1997). Mall Designer is Master of (Ersatz) Regional Flavor, *The Wall Street Journal*, (Aralık 31): B1.
- Tsuji, Y. Bennett, G. & Zhang, J. (2007). Consumer Satisfaction with an Action Sports Event, *Sport Marketing Quarterly*, 16: 199-208.
- Westbrook R, Black W. A motivation-based shopper typology, *J Retail*, 78–103.
- Williams, T. Slama, M. & Rogers, J. (1985). Behavioral characteristics of the recreational shopper and implications for retail management, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 13 (3): 307–316.
- Zeithaml, V. A. Berry, L. L. & Parasuraman (1996). A, The behavioral consequences of service quality, *Journal of Marketing*, 60(2): 31-46.

Dokuz Eylöl Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Gamze ÜNGÜR

T.C. Dokuz Eylöl Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknoloji Yüksekokulu
E-posta: gamze.ungur@deu.edu.tr

Mert TUNAR

T.C. Dokuz Eylöl Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknoloji Yüksekokulu
E-posta: mert.tunar@deu.edu.tr

Erkan GÜNAY

T.C. Dokuz Eylöl Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknoloji Yüksekokulu
E-posta: erkan.gunay@deu.edu.tr

Suphi TÜRKMEN

T.C. Dokuz Eylöl Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknoloji Yüksekokulu
E-posta: suphi.turkmen@deu.edu.tr

Öz

Yükseköğretim kurumlarının eğitim kalitesini gözden geçirmesi ve gerekli düzenlemeleri yapması için dikkate alınması gereken öğrenci memnuniyet derecesi, kurumlara değerli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacını, Dokuz Eylöl Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknoloji Yüksekokulu Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümünde lisans öğrenimi gören öğrencilerin memnuniyet derecelerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Dönem içerisinde görülen her bir dersin değerlendirilmesi amacıyla 749 adet “Ders Geribildirim Anketi” uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden elde edilen verilerin geçerlilik ve güvenilirlikleri kanıtlanmıştır. Daha sonra korelasyon ve regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Geçerlilik analizi sonucunda “kuramsal” ve “uygulama” olmak üzere iki boyut tespit edilmiştir. Bu boyutlar arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki vardır. Bunun yanında, dersin kalitesini etkileyen boyutun “kuramsal” olduğu ortaya konmuştur. Bu doğrultuda, ders kalitesinde her ne kadar kuramsal ve uygulama boyutları bir bütün olarak düşünölse de öğrencilerin kuramsal boyuta daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Eğitim, kalite, memnuniyet.

GİRİŞ

Öğrenme süreci doğumla başlar ve insanın yaşamı boyunca devam eder. Bu süreç içerisinde önemli bir yeri olan formal eğitimin amacı kişinin bilgi, beceri, anlayış ve kavrama gücünde değişiklik yaratarak çağdaş, sorumlu ve üretken insanı oluşturmaktır. Üniversiteler, insan kaynakları yetiştirdiğinden ülkeler için önemlidir (Ansari, 2002). Bu nedenle üniversiteler toplumların ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel, teknolojik, etik ve entelektüel gelişiminde önemli bir görev üstlenmektedir (Uzgören ve Uzgören, 2007). Hızla değişen ve sürekli gelişen bilgi çağı dünyasında üniversitelerin önemli sorumluluklarından biri olan nitelikli birey yetiştirme, gerek toplumsal gerekse bireysel açıdan refah seviyesinin yükselmesi için eğitimcilerin üzerinde önemle durması gereken bir konudur.

Sürekli gelişim ilkesinin eğitim kurumları tarafından benimsenmesi ve bu ilke doğrultusunda eğitim kalitesinin artırılması, çağın gereklerine cevap verebilecek nitelikli bireylerin yetişmesine katkı sağlayacaktır. Özellikle bilgi toplumunda, üniversitelerde nitelikli eğitim-öğretim ortamının yaratılması koşuluyla çağdaş bir gelişme düzeyinin gerçekleştirilebilmesi kaliteli bir üretim süreci ile mümkündür (Gençyılmaz ve Zaim, 1999).

Küreselleşmenin etkisiyle insanların bilinçlenmesi ve tüketici beklentilerinin artması rekabet ortamlarının kızışmasına neden olmuştur. Bu koşullar altında başarılı olabilmek için firmalar daha kaliteli mal ve hizmet üretme çabası içine girmişlerdir. Bu nedenle yeni bir yönetim modeline ihtiyaç duyulmuştur. Günümüzde en yaygın kullanım alanına sahip model "Toplam Kalite Yönetimi (TKY)" modelidir. Mal, hizmet, süreç ve ilişkilerin kalitesinin sürekli olarak geliştirilmesi amacıyla yapılanmış modelin, özel sektör ve kamu kuruluşları tarafından uygulandığını ve olumlu sonuçlar elde edildiğini bilinmektedir (Sözer ve ark., 2002).

Kalite çalışmalarının başarısı karşısında pek çok sektörde olduğu gibi eğitim sektöründe de kalite yönetimi kavramı benimsenmeye başlamıştır. Eğitim sektöründe yapılan çalışmalar genellikle imalat sektöründe yapılan çalışmaların eğitime uyarlanması şeklinde olmaktadır (Gençyılmaz ve Zaim, 1999). Toplam kalite yönetimi faaliyetleri müşteri tatminine odaklanmıştır. Bu bağlamda eğitim kurumlarından hizmet alan öğrenciler iç müşteri olarak adlandırılmaktadır. Yükseköğretim kurumlarında istenilen gelişimi yakalayabilmek için yalnızca sistematik değişimler yeterli olmamakta, iç ve dış paydaşların tatminine yönelik çalışmalar da yapılmalıdır. Bu bağlamda, yetiştirmek istediğimiz bireyler ve iç

paydaşımız olarak öğrencilerin, memnuniyet algılarının dikkate alınması eğitim sisteminin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KALİTE VE EĞİTİM

En önemli işlevi topluma uyumlu bireyler yetiştirmek olan eğitimin, sürekli değişen şartlara karşı kaliteye, dolayısıyla sürekli gelişime odaklanması gerekmektedir. Kaliteye odaklanan bir eğitim sisteminin ürünü olan öğrenciler sorumlu, üretken, topluma faydalı ve değişime kolaylıkla ayak uyduran bireyler olarak yetişecektir ve bu sayede bireysel ve toplumsal refah seviyesi yükselecektir. Nitelikli insan yetiştirme amacı bütün eğitim kurumları tarafından güdülmektedir. Globalleşen dünyada ülkelerin kapıları birbirlerine açılmaya başlamışken, eğitimde bazı standartlara sahip olma ve bu nedenle eğitim sistemi içerisinde işlevsel bir sistem oluşturma bazı ayrıcalıklar sağlamaktadır.

Günümüzde eğitim sistemine ilişkin sorunlarımızın olduğu konusunda herkes hemfikirdir. Çocuklarımız okullarından, toplumun isteklerini karşılamaya yeterli olmadan mezun olmaktadır. Eğitim sistemimiz içerisinde karşılaşılan sorunlar genelde yüzeysel olarak ele alınmış, birçok sorunun üstesinden gelinememiştir. Çağımıza uyum sağlayabilmemiz, eğitim sistemimizin de kendisini bir an önce yenilemesine bağlıdır (Yanık ve Sunay, 2010).

Eğitim kurumlarının değişmesi, bilgiyi üreten, yönlendiren ve topluma sunan kurumlara dönülmesi için eğitim sisteminin ve dolayısıyla kurumlarının bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına dönük, hayat boyu öğrenmeyi sağlayan yapıda, üründen çok süreçler üzerinde kaliteyi gözetten bir yapıda yeniden düzenlenmesi gerekmektedir (Apay, 1997).

Son yıllarda, üretim ve hizmet sektöründe uygulanan TKY modelinin, eğitimdeki uygulamalarının irdelendiğini görmekteyiz (Bulut, 1997; Taşcı, 1995). Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, çevre ile etkileşim içerisinde, çevrenin ihtiyaçlarını takip eden, okulu etkileyen unsurları dengede tutan, değişime açık, okul içinde öğretmen, öğrenci ve personel arasında ahengi sağlayan, iyi ilişkiler kuran, demokratik, anlayışlı, mevcut durumu olmayan geniş görüş açısına sahip, eldeki kaynakları rasyonel kullanan bir yönetim felsefesidir.

Eğitimde kaliteyi en basit şekilde öğrencinin, öğretmenin, yöneticinin, çalışanların ve dış paydaşların tatmini olarak tanımlayabiliriz. Bu çok yönlü memnuniyetin sağlanması verimliliğin ve dolayısıyla kazanımların artmasına neden olacaktır. Kaliteli bir sistem oluşturabilmek için öncelikle var olan durum hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin dersler, fiziki şartlar, öğretim elemanları, sosyal imkânlar veya bölümle ilgili görüşlerinin

belirlenmesi, gelişimin sağlanması için uygun bir süreç izlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Bir meslek olarak beden eğitimi öğretmenliği, okul öncesi, ilk ve orta öğretim kurumlarının beden eğitimi ve spor dersleriyle, okul içi ve okul dışı etkinliklerine ait eğitim, öğretim, yönetim ve yönlendirme görevlerini yerine getirmekle yükümlü, özel bir ihtisas mesleğidir (Çoban ve ark., 2003). Lisans eğitimi sonrasında önemli görev ve sorumlulukları olacak olan Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin, eğitim sürecinden memnun olma dereceleri, nitelikli birey yetiştirmek açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada; Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü lisans öğrencilerinin dersler, öğretim elemanların ve fiziki şartlar bakımından memnuniyet derecelerinin ölçülmesi, kurumun kalite ve yetersizliklerinin tespiti ile iyileştirmeye açık olan alanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Dönem boyunca okutulan 34 ders için uygulanan anketler ile öğrencilerin öğretim elemanından, dersten ve ders için kullanılan fiziki şartlardan memnuniyet derecelerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, araştırma evrenini 2011 – 2012 eğitim öğretim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümünde lisans öğrenimi gören 131 öğrenci oluşturmaktadır. Evrenin tamamına ulaşılması planlanmıştır. Öğretim yılının güz döneminde görülen ve her bir dersin ayrı ayrı değerlendirilmesi için öğrencilere uygulanan “Ders Geribildirim Anketlerinin” 749 tanesi değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırma anketi; eşit aralıklı ölçek (Katılma derecesi; 1: En Düşük, 5:En Yüksek) ile sorulmuş 21 ifadeden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü “kuramsal” boyutu açıklayan 16 sorudan oluşmaktadır. Uygulaması olan dersler için öğrencilerden ankette yer alan ve “uygulama” boyutunu açıklayan 4 ifadeyi de yanıtlamaları istenmiştir. Buna ek olarak, anket içinde öğrencilerin genel olarak dersin kalitesini değerlendirdikleri 1 adet soru bulunmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, SPSS 20.0 (Statistical Programme for Social Sciencies) programı ile analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin yapısal geçerliliğini ölçmek amacıyla faktör analizi (Principal Component Analysis) uygulanmıştır. Daha sonra verilerin güvenilirliği (Cronbach’s alpha) test edilmiştir. Bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve kuvvetini belirlemek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Son olarak, bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişken üzerindeki etkilerini belirlemek amacı ile regresyon analizi yapılmıştır.

ANALİZ VE BULGULAR

Öğrencilerin dersler hakkında düşünce ve fikirlerini almak amacıyla gerçekleştirilen çalışmada kullanılan ölçeğin yapısal geçerliliğini test etmek için faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda Tablo 1’de elde edilen boyutlar, ifadeler ve faktör yükleri, boyutlara ilişkin özdeğerler, tanımlanan fark yüzdeleri, boyut güvenilirlikleri ve F değerlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bunun yanında ifadelere verilen yanıtların normal dağılım gösterip göstermediği kontrol edilmiş, basıklık ve yatıklık değerlerinin istenen düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Faktör analizi sürecinde Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Ölçümü 0,95 olarak gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak, Barlett Test’s of Sphericity değeri anlamlıdır ve 5741,08 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 1 incelendiğinde ifadelerin “kuramsal” ve “uygulama” olarak iki boyutta toplandığı görülmektedir. Bu veriler ışığında 20 ifadenin (iki boyut) konuyu toplam açıklama oranı %75,25’tir.

Tablo 1: Faktör analizi

	Faktör Yüğü	Özdeğer	Tanımlanan Fark Yüzdesi	Ortalama	F Değeri	Alpha	p
<i>Birinci faktör - kuramsal</i>		11,92	59,61	4,18	25,35	0,96	≤0,05
Eğitmen, ders boyunca öğrenme sürecini kontrollü bir şekilde yönetiyor.	,915						
Eğitmen, gerektiğinde geçmiş konuların tekrarını sağlayarak öğrenmeyi pekiştiriyor.	,901						
Eğitmen, anlamama yardımcı olan örnekler veriyor.	,886						
Eğitmenin iletişime açık olduğunu düşünüyorum.	,885						
Ders kapsamında yer alan konuların dizilimini uygun buluyorum.	,883						
Sınav soruları dersin kapsamını temsil eder niteliktedir.	,881						
Dersin kapsamının mesleki gelişim için yararlı olduğunu düşünüyorum.	,880						
Eğitmenin anlatımının açık ve rahat anlaşılır olduğunu düşünüyorum.	,865						
Eğitmen, sınıfta ilgi uyandırarak öğrencinin derse katılımını sağlıyor.	,863						
Ders kapsamında yer alan konuları yeterince kavrayabildiğimi düşünüyorum.	,849						
Ders içinde aktarılan konuyu net bir şekilde anladığımı hissediyorum.	,813						
Eğitmenin kullandığı eğitim materyalleri öğrenmeye katkı sağlamaktadır.	,782						

Dersin içeriği ve kullanılan öğretim yöntemleri eleştirel düşünmemi sağlıyor.	,772						
Eğitmen, anlatımını görsel eğitim materyalleri ile destekliyor.	,738						
Eğitim programında bu dersin yer almasının gerekli olduğunu düşünüyorum.	,704						
Dersin süresi konunun öğrenilmesi için yeterlidir.	,631						
<i>İkinci faktör - uygulama</i>		3,13	15,64	4,09	10,83	,95	≤0,05
Ders için kullanılan malzemelerin çeşitliliği yeterlidir.	,952						
Ders için yeterli sayıda malzeme bulunmaktadır.	,951						
Ders içinde kullanılan malzemelerin uygunluğu yeterlidir.	,936						
Dersin gerçekleştiği mekânın koşulları, olumlu bir öğrenme ortamı sağlamaktadır.	,832						
KMO: 0,95; p<0,05; Toplam varyansın açıklanma oranı 75,25; Cronbach's alpha:0,96; p<0,05							

“

Kuramsal” boyutunun tanımladığı fark yüzdesi 59,61 ve 16 ifade ile açıklanmaktadır. Bu boyutun güvenilirliği 0,96’dır ve katılımcılar bu boyuta ortalama olarak 4,17 vermişlerdir. İkinci boyut olan “uygulama”nın ise tanımladığı fark yüzdesi 15,64’tür ve 4 ifade ile açıklanmaktadır. Bu boyutun güvenilirliği 0,95’tir ve katılımcılar bu boyuta ortalama olarak 4,10 vermişlerdir. Geçerlik analizinin ardından verilere güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Test sonucunda ölçeğinin genel güvenilirlik katsayısı 0,96 olarak saptanmıştır.

Tablo 2. Korelasyon tablosu

	Ortalama	Standart Sapma	1	2
1. Kuramsal	4,17	0,91	1	
2. Uygulama	4,10	1,10	,301*	1

*p≤0,05

Boyutlar arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü belirlemek için korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Korelasyon tablosu (Tablo 2) incelendiğinde, “kuramsal” ile “uygulama” boyutları arasında orta düzeyde bir korelasyon olduğu görülmektedir (r=0,301 ve p≤0,05). Oluşan korelasyon pozitif yönlü ve anlamlıdır.

Tablo 3: Ders kalitesine etki eden boyutların regresyon analizi

Değişkenler	β	t	Sig T
Kuramsal	,911	35,528	,000
SABİT	-,736	-4,749	,000

Not: Multiple R: ,921; R Square: ,847; Adjusted R Square: ,846; F: 708,196; Signif F: \leq ,05

Not: Multiple R: ,921; R Square: ,847; Adjusted R Square: ,846; F: 708,196; Signif F: \leq ,05

Genel olarak dersin kalitesini hangi boyutların ne ölçüde etkilediğini belirleyebilmek amacıyla regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Tablo 3'te regresyon analizi tablosu verilmektedir. Regresyon analizinde VIF ve Durbin Watson değerlerinin istenen aralıkta olduğu belirlenmiştir. Çoklu ortak doğrusal ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Regresyon analizinde elde edilen sonuçlara göre, dersin kalitesini etkileyen değişken "kuramsal" olarak belirlenmiştir ($p \leq 0,05$ ve $\beta = 0,911$). Bu değişken dersin kalitesi ile ilgili öğrencilerin görüşlerini %85 oranında açıklamaktadır ($R^2 = 0,847$).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümünde lisans öğrenimi gören öğrencilerin memnuniyet derecelerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde önemli sonuçlar tespit edilmiştir. Öncelikle anket kurgulandığı üzere, öğrencinin memnuniyet düzeyinin hem kuramsal hem de dersin varsa uygulama yönü ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda yapısal geçerliliği sağlamak amacıyla gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda "kuramsal" ve "uygulama" olmak üzere iki boyut tespit edilmiştir. Bunun yanında, öğrencilere sorulan ifadelerin de %75 oranında öğrencilerin memnuniyet düzeyini açıkladığı faktör analizi sonucunda ortaya konmuştur.

Çalışmada gerçekleştirilen korelasyon analizi sonucunda "kuramsal" ve "uygulama" boyutlarının aralarında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin dersin kuramsal boyutu iyileştikçe, dersin uygulama boyutunun da iyileşeceğini düşündükleri söylenebilir.

Dersin kalitesini hangi boyutların ne ölçüde etkilediğini belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilen regresyon analizi sonucuna göre sadece "kuramsal" boyutun ders kalitesinde etkili olduğu ortaya konmuştur. Burada önemli olan nokta normalde uygulamayla dersin daha iyi anlaşılacağı kanısı olmasına rağmen, öğrencilerin kuramsal yönünün dersin kalitesinde etkili olduğunu düşünmele-

ridir. Regresyon analizinden elde edilen diğer bir sonuç ise sabit katsayısının negatif yönlü olmasıdır. Diğer bir ifade ile öğrencilerin başta dersin kalitesini ile ilgili olan algılarının olumsuz olmasıdır. Buradan “Kuramsal” boyutta gerçekleştirilecek iyileştirmeler ile öğrencilerin ders kalitesi algılarının iyileşebileceği sonucuna varılabilir.

Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümünde lisans düzeyinde eğitim veren öğretim elemanlarına çok önemli bilgiler sağlamaktadır. Özellikle öğrencilerin kuramsal bilgiye daha fazla ihtiyaç duydukları ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, ders içeriklerinin ve kullanılan kaynakların zenginleştirilmesi, ders zamanının daha etkili geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kuramsal olarak tatmin olan öğrencinin öğrendiklerini uygulamaya aktarması sağlanmalıdır. Yalnızca uygulamaya dayalı bir ders sistemi öğrencileri yeterince tatmin etmemektedir. Sonuç olarak, gerçekleştirilen bu çalışma, hem ders içeriklerinin oluşturulması hem de ders sürecinin etkililiğinin geliştirilmesi açısından oldukça değerli bilgiler sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ansari,W. (2002). Student Nurse Satisfaction on Levels With Their Courses: Part 1, Effects of Demographic Variables. *Nurse Education Today*, 22, 159-170.
- Apay, A. (1997). Eğitim Programlarında Toplam Kalite Uygulamaları. Başkent Üniversitesi, *Yükseköğretimde Sürekli Kalite İyileştirme Sempozyumu Bildirileri*, 1: 12-16
- Bulut, Ö. (1997). Eğitim Yönetiminin Çağdaştırılması: Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi Uygulaması ve Yararları. 2. *Toplam Kalite Yönetimi Makale Yarışması*, TÜSİAD Yayınları: İstanbul.
- Çoban, B., Devcioğlu, S., Zirek, O. Sarıkaya, M., Güler, G. ve Turan, M. (2003). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü İle İlişkilerinin Belirlenmesi. *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi*, 10-11 Ekim, Ankara.
- Gençyılmaz, G. ve Zaim, S. (1999). Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, 28(2): 9-35.
- Sözer, N., Tütcü, Ö., Doğan, Ö.İ., Gencil, U., Gül, H., Tenikler, G., Tarlan, D., Aksaraylı, M., Eser, D., Şeçer, B., Yağcı, K., Topoyan, M., Devebakan, N. (2002). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Lisansüstü Eğitim Kalitesinin Arttırılmasına Yönelik Bir Alan Araştırması, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2): 41-65.
- Şimşek, M. (2000). *Sorularla Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemleri*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Taşçı, D. (1995). Toplam Kalite Yönetimi ve Eğitimde Uygulanabilirliği. 4. *Ulusal Kalite Kongresi Tebliğler Kitabı*.

- Uzgören, N. ve Uzgören E. (2007). Dumlupınar Üniversitesi Lisans Öğrencilerinin Memnuniyetini Etkileyen Bireysel Özelliklerin İstatistiksel Analizi - Hipotez Testi, Ki-Kare Testi ve Doğrusal Olasılık Modeli, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/9.
- Yanık, M. ve Sunay, H. (2010). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarının Kalite Bakımından Öğrenciler Tarafından Değerlendirilmesi. *G.Ü., Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 55-69.

Doğal Alanlardaki Rekreasyonel Faaliyetlerin Ekolojik Etkileri

Serir UZUN

TC. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
E-posta: seriruzun@duzce.edu.tr

Haldun MÜDERRİSOğLU

TC. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Latif G. KAYA

TC. İstanbul Üniversitesi,
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Zeki DEMİR

TC. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Öz

Teknolojinin gelişmesi, nüfus ve kentleşmenin artışı ile insanların açık hava rekreasyonu faaliyetlerine olan talebi artmaktadır. Günümüzde doğal alanlar, turizm ve rekreasyon faaliyetlerinde bulunmak amacıyla gelen birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Ancak bu ziyaretler olumsuz çevresel etkiye sahiptir ve doğal alanların kaynak değerlerinde bozulmalara neden olabilmektedir. Bilim adamları doğal alanlardaki ziyaretçi etkilerini inceleyen, değerlendiren ve gözleyen çalışmalara rekreasyon ekolojisi çalışmaları demişlerdir. Bu gibi bilgiler etkilerin belirlenmesi ve tanımlanmasına, etkilerin sonuçlarının kolaylıkla anlaşılmasına ve etkinin hafifletilmesi, onarılması ve yönetilmesinde çok önemlidir. Rekreasyonel etkileri belirleyen unsurlar ise kullanımın tipi, miktarı, zamanı, alanın özellikleri olarak sıralanmaktadır. Bu çalışmada rekreasyonel faaliyetlerin doğal alanlardaki su, toprak, bitki ve yaban hayatı üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durulmuş ve konuya ilişkin yerli ve yabancı literatürler incelenmiştir. Ayrıca rekreasyonel faaliyetlerin olumsuz etkilerini önlemeye-azaltmaya yönelik öneriler getirilmiştir. Sonuç olarak rekreasyonel faaliyetlerin etkilerinin belirlenmesi ve olumsuz etkileri en aza indireyecek önlemlerin alınması, öncelikle doğa koruma çalışmalarını destekleyeceği gibi, rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına da imkan verecektir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, ekoloji, rekreasyon etkisi, doğal alanlar

GİRİŞ

Dünyada doğal alanlar için, artan ekoturizm ve rekreasyon taleplerinin önemli bir tehdit olduğu belirtilmektedir (Newsome et al. 2002). Doğal alanlar, özellikle rekreasyonel açıdan yüksek potansiyele sahip olması, mevcut bitki örtüsünün ve yaban hayatının zenginliği, doğal peyzaj çeşitliliği gibi özellikleri nedeniyle kent insanı için cazip rekreasyon alanları haline gelmiş; değişen ziyaretçi profili ile birlikte gelir seviyesinin yükselmesi ve ulaşım olanaklarının artması kent insanının rekreasyonel taleplerinin büyük oranda kente yakın doğal alanlara yönelmesine sebep olmuştur.

Peterson vd. (1990)'na göre "rekreasyon" insanların boş zamanlarında arzu ederek gerçekleştirdikleri dinlenme faaliyetleri, "etki" ise ziyaretçi kaynaklı istenmeyen fiziksel tahribatlardır. Yürüyüş, piknik, kampçılık, dağcılık, yüzme, bisikletle gezinti, atla gezinti, rekreasyonel balıkçılık, rekreasyonel avcılık, yaygın rekreasyon türleri olup, bunların insan ve toplum sağlığını ruhsal ve fiziksel yönden düzeltmesi, ruhsal ve bedensel dinlenme sonucu bireylerin çalışma kapasitesinin artması, yaşam kalitesini iyileştirmesi, doğanın daha yakından tanınması ve çevre bilincinin artması gibi faydaları bulunmaktadır (Altan 1986; Daly 2000; Kaya ve Aytekin 2009). Doğal çevrenin korunmuşluğuna ve bitki örtüsü, yüzey şekilleri gibi peyzaj faktörlerine bağlı rekreasyonel faaliyetlerde ziyaretçi etkisi en az düzeyde tutulmalıdır (Atik vd. 2010).

Açık hava rekreasyon aktiviteleri her ne kadar doğayla barışık aktiviteler gibi görülseler de, bu aktivitelere kaynak olan alana baskıları söz konudur. Bu baskılar yaban hayatında, bitki örtüsünde, su yüzeylerinde ve toprakta gözlemlenebilir.

Rekreasyon Ekolojisi

Bilim adamları korunan alanlardaki ziyaretçi etkilerini inceleyen, değerlendiren ve gözleyen çalışmalara rekreasyon ekolojisi çalışmaları demişlerdir (Hammitt and Liddle 1997; Marion 1998; Cole 1998; Leung and Marion 2000). Bu etkilerin belirlenmesi ve tanımlanması, etkilerin sonuçlarının kolaylıkla anlaşılması ve etkinin hafifletilmesi, onarılması ve yönetilmesi çok önemlidir (Güven 2007).

Cole (1987) yaptığı çalışmada rekreasyon ekolojisi araştırmalarının zaman içerisindeki gelişimi hakkında bilgi vermiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Rekreasyon ekolojisi araştırmalarının zaman içerisindeki gelişimi

<i>Yaklaşık Zaman</i>	<i>Gelişim /Aşamaları</i>
2000'ler	çeşitli bilim dallarının bu konun farklı yönlerini araştırması ve yeni yöntemler geliştirilmesi
1990'lar	Ayrıntılandırma yöntemleri, yeni konular ve perspektifler
1980'ler	Yönetim kararları ile ilişkilenmesi
1970'ler	Aktif araştırma periyodu
1960'lar	Kullanım ve etkilerin hızla artma periyodu
1940/1950'ler	Amerika'da ilk çalışmaların yapılması
1930'lar	İngiltere'de ilk deneysel çalışmalar
1920'ler	İlk gözlemler ve problemlerin tanımlanması

Kaynak: Cole, 1987.

Rekreasyonun evreye olan etkileri bilimsel çalışmalara 1920'lerde konu olmuş ve rekreasyon ekolojisi, Mienecke (1928), Klecka (1937) ve Bates (1935; 1938) tarafından nitel gözlemlerle başlamıştır. Ancak 1960'ların ilk yarısında Wagar (1964) ve Frissell ile Duncan (1965)'ın yaptıkları çalışmalarla önemi anlaşılmaya başlamıştır. 1970'lerde rekreasyonun çevreye etkilerini inceleyen uzun dönemli araştırmalar yapılmaya başlanmış ve Bayfield (1971), Blom (1977), Cole (1978) ve diğer araştırmacıların çabalarıyla, gözlemsel ve deneysel çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda yürüyüş yollarındaki ve kamp alanlarındaki kullanımın etkileri incelenmiştir (Liddle 1975; Cole 1978). Bu gelişmelerle 1980 ve 1990'larda özellikle doğal ve korunan alanlarda, rekreasyonel aktivitelerden kaynaklanan etkilerin gözlem metotlarını, yönetim modellerini ve rekreasyonel faaliyetlerden kaynaklı bozulmaları azaltacak eğitim faaliyetlerini araştıran çalışmalar çok artmıştır (Cole 1989; Marion 1998). Bu alışmaları Hammitt ve Cole (1998)'un yaptıkları çalışma takip etmiştir. Bu çalışmada rekreasyonel kullanımların faunaya, bitki örtüsüne, toprağa ve suyu nasıl etkilediği ve bu etkilerin nasıl yönetilebileceği ele anılarak genel prensipler ortaya konulmuştur. Bu çalışmadan sonra çok çeşitli bilim dallarının bu konun farklı yönlerini araştırması gerekliliği ortaya kmıştır.

evrebilimciler rekreasyonun araştırma alanlarını; bitkisel yaşam, yaban hayatı, toprak ve su ortamlarına ait durumlar olarak 4 parçaya bölmüştür.

Türkiye'de rekreasyon ekolojisi alışmaları Aslanboğa ve zkan'ın 1986 yılında rekreasyonel faaliyetlerden kaynaklanan çevresel etkileri belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmayla başlamıştır. Ancak bu konuda uzun yıllar araştırma yapılmamış, son yıllarda ise farklı bilim dallarında konu farklı yönleriyle incelenmeye başlanmıştır.

Rekreasyonel kullanımların ekolojik etkilerini inceleyen çalışmalarda öncelikle bitki örtüsüne ve toprağa olan baskılar incelenmiştir. Bu çalışmalarda rekreasyonun toprak ve bitki örtüsüne etkilerinin şiddetli ve uzun süreli olduğu vurgulanmaktadır (Cole 1993). Rekreasyonun vejetasyona etkileri toprağa olan etkilerinden daha hızlı gözlenebilmektedir.

YÖNTEM

Çalışma kapsamında öncelikle literatür taraması yapılarak elde edilen veriler doğrultusunda doğal alanlarda yapılan rekreasyonel faaliyetlerin etkileri; vejetasyon, toprak, fauna ve su üzerine olan etkiler olmak üzere dört başlık altında toplanmış ve bu etkiler açıklanmaya çalışılmıştır.

Rekreasyonun Vejetasyon Üzerine Etkileri

Bitki örtüsü toprağı sağlam tutarak, ekosistem için besin, birçok organizma için yaşam alanı ve gıda sağlamaktadır. Ayrıca görsel estetiği sayesinde doğanın içine huzur bulup eğlenebilmemiz için bizi teşvik etmektedir (Hammitt and Cole 1998).

Rekreasyonel faaliyetlerin çevresel etkileri çoğunlukla tek başına bitki örtüsü (Bright 1986; Cole and Bayfield 1993; Whinam and Chilcott 2003; Cole and Monz 2004) ve bitki örtüsü ve topraktaki değişimlerle (Jim 1987; Sun and Liddle 1993; Kutiel et al. 1999; Monz et al. 2002) ele alınmıştır. Ağırlıklı olarak yürüyüş ve kampçılık faaliyetleri sonucunda vejetasyon örtülülüğü, tür çeşitliliği ve bitki boyunda azalma yaşandığı belirtilmiştir.

Vejetasyona ziyaretçilerin baskıları, yakacak olarak kullanmaları, basarak ezmeleri, oturma ya da kamp için alan açmaları, diğer ihtiyaçlarda da kullanmaları (kazık olarak, çatı olarak vb.) şeklinde gözlemlenmektedir (Cole 1993; Leung and Marion 2000). Bu tür baskılara maruz kalan vejetasyonlarda boy kısalması, yaprak küçülmesi, iek ve tohum azalması görülmektedir (Weaver and Dale 1978; Liddle 1997). Bu da bitkilerin direncini azaltarak başarılı bir şekilde yenilenmelerini engelleyebilir. Bu da doğal yaşamın ve ekolojik dengenin değişmesi demektir.

Rekreasyonel faaliyetler tür kompozisyonları üzerinde doğrudan olumsuz etkide bulunmakta (Ceballos Luscarain 1996), basma-çiğneme sonucunda vejetasyon ve türlere zarar vererek, çıplak toprak yüzeyler oluşmasına neden olmaktadır (Edington and Edington 1986).

Rekreasyon amaçlı kullanımlar maalesef bitki örtüsünün sağlığını önemli ölçüde etkilemektedir. Bitki örtüsünün kaybı sıklıkla ezilme ya da toprak sıkışması sonucu meydana gelmektedir (Hammitt and Cole 1998). Doğa yürüyüşleri ve gezintiler bitki örtüsünün kaybını arttıran en önemli etkinliklerdir.

Dale ve Weaver (1974), 100 ziyaretten 1000 ziyarete çıkan 1 yıl içerisinde patika genişliğinin 40 cm'den 100 cm genişliğe ulaştığını kaydetmiştir. Ayrıca Weaver ve Dale (1978) başka bir çalışmada, orman yüzeyindeki bitki örtüsünün %50 aşınması için yürüyerek 300 tur gerektiğini tespit etmişlerdir. Bunlar bitki örtüsü üzerinde insan kullanımından kaynaklanan en yaygın etkiler olmaktadır. Toprak ezildiğinde ya da sıkıştığında bitkinin büyümesi yüksek oranda zorlaşmaktadır (Hammitt and Cole 1998). Bisiklet kullanımı da bitkisel yüzeyi önemli ölçüde aşındırmaktadır.

Benzer şekilde Weaver ve Dale (1978)'in bir incelemesinde, 15 derecelik bir eğimde dağ bisikletiyle atılan 400 tur sonucunda tüm bitkisel yüzeyin aşındığı görülmüştür. Bitki örtüsü olmadan toprak hiçbir bitkiye tutunamamakta ve kısır bir döngüye girmektedir. Ayrıca bitki örtüsü olmazsa, toprak tam anlamıyla sağlam bir şekilde tutunamadığı için erozyona karşı daha savunmasız kalmaktadır (Hammitt and Cole 1998). Ezilme ve sıkışma, doğa yürüyüşlerinden, gezintilerden, bisiklet sürüşleri ve kampçılıktan kaynaklanmaktadır (Liddle 1997).

Duffey (1975)'in yaprak süprüntülerinin üzerinde ezilmenin etkileri konulu bir araştırmasında, 1 ayda üzerinde 10 tur atılan pilot bölgelerin %94 oranında zayıfladığı tespit edilmiştir. Yaprak süprüntüleri genellikle kamp alanlarında bulunur ve bu yüzden yoğun bir şekilde etkilenmektedir.

Doğadaki etkinliklerde kullanılan kimyasallar, arazi araçlarından ya da motorlu tekne kullanımından kaynaklanan kirleticiler, çevreyi saran bitki örtüsünü öldürmekte veya hatırı sayılır oranda azaltmaktadır (Liddle, 1997; Hammitt and Cole 1998). Ayrıca, kirleticiler akış sırasında toprağın içine nüfuz etmektedirler. Yoğun bir şekilde kirletilmiş toprak, eğer mümkün olursa, çok daha az sağlamlıkta bitki örtüsü yetiştirebilmektedir.

Gallet ve Rozé (2002) fundalıklarda yaptıkları çalışmalarda, bitki örtüsünün basılmaya kış aylarında yaz aylarından daha dayanıklı olduğunu belirtmektedir. Bitkilerin çiğnemeye karşı dayanıklılığı türe ve türün yaşam formuna da bağlı olabilir. Cole ve Spildie (1998) çayır baskın vejetasyonların basılarak yapılan etkiye çalı baskın vejetasyonlarına göre daha hassas olduğunu, ancak kolayca kendilerini yenileyebildiklerini, çalı vejetasyonunun ise esnek olmalarının-

dan dolayı zarar gördüklerini belirtmektedir. Güven (2007) ise dağ ekosistemlerinin en hassas öğesi olan çayırın çok kısa bir büyüme dönemleri olduğunu, bu alanda bir hafta bırakılmış bir çadır tüm sezon boyunca o noktada bitki oluşumunu durdurabildiğini belirtmiştir. Kısa süreli bir kamp aktivitesi bile dağ bitkilerinin gelişimini senelerce etkileyecek bir zarar verebilmektedir.

Dünya genelinde birçok milli parkın florası tehdit altındadır. Örneğin Manyara (Tanzanya) Milli Parkı'nda ziyaretçilerin araçlarından inmeleri yasaklanmıştır. Yasağın sebebi, sanılanın aksine hayvanların insanlara verebileceği zararı önlemek değil, insanların doğal yaşama zarar vermesini engellemektir. Bu zararlar bitkilerin basma-çiğneme sonucu ezilmesi, kırılması, koparılması vb. şekilde olmaktadır (Ertekin 1999).

Ayrıca ABD'de Milli Parkları Koruma Birliği, Yellowstone Milli Parkı'nda yeni kamp alanları oluşturmaya karar vermeden önce, kalabalığın ve duyarlı alanlardaki kaynak etkilerinin ne tür sonuçlar verebileceğini araştırmak amacı ile taşıma kapasitesinin belirlenmesini istemiştir (National Parks 1995).

Doğal alanlarda yapılan her tesis, düzenlenen her kamp alanı, belirlenen yollar dışında sürülen otomobiller, bitkilerin ve ağaç dallarının kopmasına neden olarak koruma alanlarının florasını olumsuz etkilemektedir. Bir yerin milli park olarak ilan edilmesinin en önemli unsurları arasında, o alanın sahip olduğu endemik bitki topluluğu dikkate alınmaktadır. Kontrolsüz gerçekleştirilecek her türlü turizm ve rekreasyon faaliyetinin bu alanlarda bulunan endemik bitki türlerini tahrip ya da yok etmesi neticesinde bu alanların özelliklerini yitirmesine neden olabilmektedir (Demir 2002).

Rekreasyonun Toprak Üzerine Etkileri

Ziyaretçilerin rekreasyonel aktiviteleri ile etkileri bitkilerde olduğu gibi toprakta da görülmektedir. Bu etkiler sonucu topraktaki mineral ve organik maddelerde, içinde yaşayan organizmalarda, hava ve su tutma kapasitesinde bozulmalar görülmektedir (Liddle 1997; Buckley 2004). Bilindiği üzere toprağın üst yüzeyi organik maddece ve mikroorganizmalarca en zengin bölümdür. Ayrıca su tutma kapasitesinin yüksek olması bitkiler için önemli bir özelliktir. Yine bu bölüm mineral maddelerce zengin olan altındaki toprağın erozyonla aşınmasını önler. Rekreasyonel aktiviteler toprağın organik maddece zengin üst kısmının aşınmasına ve toprağın sıkışmasına neden olur (Cole 1993). Bu aşınmanın ve sıkışmanın etkileri birçok çalışmada incelenmiştir. Monti ve Mackintosh (1979) rekreasyonel kullanımlarla toprağın ezilmesinin toprağın gözenekliliğini azalttığını ve bu nedenle su tutma kapasitesinin düştüğünü belirtmiştir. Alessa ve Earn-

hard (2000) bu sıkışma sonucunda bitkilerin kök yapılarının bozulduğunu ve topraktan besin alma yeteneklerinin azaldığını belirtmişlerdir.

Bazı durumlarda ziyaretçilerin park içinde yürümeleri bile toprak erozyonuna neden olabilmektedir. Örneğin İngiltere’de milli parkları ziyaret eden kişi sayısı yılda 100 milyonu geçmektedir. Bu ülkedeki milli parkların birkaçındaki yürüyüş patikaları erozyona maruz kalmıştır (Ryan 1991).

Doğa yürüyüşleri, bisiklet gezintileri ve kampçılık gibi faaliyetlerin hepsi toprağın ezilmesiyle ve sıkışmasıyla son bulmaktadır (Liddle 1997). Bu da, toprağın kalitesini düşürerek, doğal süreçlerin oluşma yeteneğini etkilemektedir. Liddle ve Greigh Smith (1973)’in bir araştırmasına göre, hiç tur atılmamış bir alanda toprak yoğunluğu yaklaşık $0,92 \text{ g/cm}^3$ tür. 1024 tur sonra, toprak hacim yoğunluğu yaklaşık $1,15 \text{ g/cm}^3$ e kadar yükseldiği belirtilmiştir. Sıkışmış toprak büyük ölçüde azalmış süzülme oranına sebep olur (Hammitt and Cole 1998).

Ayrıca, sıkışmış toprak bitki örtüsünü kavrama yeteneğini kaybederek, canlı katmanın hasarına yol açmaktadır. Bu katman olmadan, toprak çok daha kolay kayar (Hammitt and Cole 1998).

DeLuca vd. (1998) toprağın ıslakken basılarak yapılan etkinin kuruykene göre daha fazla erozyona neden olduğunu belirtmişlerdir.

Rekreasyonun Fauna Üzerine Etkileri

Rekreasyonel faaliyetlerin doğal yaşamdaki faunaya da etkileri inceleme konusu olmuştur. Bu etkilerin canlı sayısında azalma, alandaki dağılımının değişmesi şeklinde olduğu belirtilmektedir (Knight and Cole 1991). Örneğin rekreasyonel kullanımların yakınında her yerde gözlenebilen kuş türlerinin sayısı artarken alana özgü olanların sayısının azalmaktadır (Miller et al. 1998).

Ingle vd. (2009)’na göre; kullanıcı davranışları yüksek etki potansiyeline sahiptir, kullanıcılar veya onların aktiviteleri sonucunda hayvanların davranışsal tepkileri vardır, davranışın gözlenmesi aşırı kullanılan alanlar ve az kullanılan alanlarda hayvan davranışlarının karşılaştırılması ile olmaktadır.

Rekreasyonun çevreye etkisi ile ilgili olarak Burger (1986); Riffell vd. (1996) ve Miller vd. (2001) yaptıkları çalışmalarda rekreasyonun doğal alanlardaki kuş çeşitliliğini ve yoğunluğunu etkilediğini belirtmişlerdir. Benzer bir çalışmada ise Cassierer vd. (1992) 400 m bir kayak alanının yalnızca yakın çevresine zarar verdiğini tahmin ederken, çalışmalarının sonucunda kayak aktivitesinin hayvan popülasyonuna çok büyük bir etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Liddle (1997), Newsome vd. (2002) yaptıkları çalışmalarda doğa yürüyüşü, yakacak odun

toplama, kamp ateşi yakmanın ve motorlu taşıtların kullanımının yaban hayatını etkilediğini belirtmişlerdir.

İnsanların yaban hayatı üzerinde yarattığı etkilerin en ilgi çekici olanı, hayvanların beslenmesidir. Hayvanlara iyi niyetle yaklaşan ve onları doğal olmayan yollarla beslemeye çalışan insanlar çoğu zaman bu hayvanları rahatsız etkilerinin ve onların doğal yaşantılarına zarar verdiklerinin farkında değildir. Bu nedenle yaban hayatına yapılacak en büyük fayda, onları doğal ortamlarıyla baş başa bırakmaktır (Demir 2002).

Leung ve Marion (2000) yaptıkları çalışmada, rekreasyonel aktivitelere katılan en bilinçli kullanıcıların istemeyerekte olsa, alanda bıraktıkları ayak izleriyle bile yaban hayatını rahatsız ettiklerini belirtmişlerdir.

Evert (1999), rekreasyon faaliyetlerinin yaban hayatı üzerine yarattığı olumsuz etkileri Tablo 2'deki gibi gruplandırmıştır.

Tablo 2. Rekreasyon faaliyetlerinin yaban hayatı üzerindeki olumsuz etkileri

<i>Değişikliğin Şekli</i>	<i>Örnek</i>
Habitatın Değişmesi	Oyun patikalarının kalabalığı
	Doğal ortamda meydana gelen değişmelerin yaban hayatı davranışlarında meydana getirdiği değişiklikler
	Hayvan yuvaların yok edilmesi
	Su/toprak kimyasının değişmesi
	Korunakların yok edilmesi
Habitat'ın Rahatsız Edilmesi	Besleme
	Fotoğraf çekme
	Koruma/barındırma
	Yuvaların incelenmesi
	Otomobillerin yaratmış olduğu etkiler
	Kar araçları/bisiklet kullanımının etkileri
	İnsanların ve hayvanların varlığı
Kirlilik	Plastik
	Yağ/petrol ürünleri
	Çeşitli yabancı materyaller
Hasat	Toplama
	Avlanma
	Tuzağa düşürme
	Balık pazarının varlığı

Reynold ve Elson (1996) yapmış oldukları çalışmada; spor ve aktif rekreasyon faaliyetlerinin doğal çevre üzerinde yaratmış olduğu etkiler arasında, Evert (1999)'in tespit etmiş olduğu benzer faktörler de (gürültü, motorlu araçlarla yapılan sporlar, faunanın rahatsız edilmesi-konaklayan ya da göç eden kuşların ve diğer yaban hayvanlarının rahatsız edilmesi, bitkilerin çiğnenmesi, erozyon vb.) yer almaktadır.

Ziyaretçilerin hayvanların fotoğraflarını çekmek için onların yakınlarına gitmesi hayvanlar için olduğu kadar ziyaretçiler için de sakıncalıdır. İnsanların hayvanlara çok yaklaşması, onların ürkmelerine ve dolayısıyla doğal hareket etmemelerine neden olurken insan hayatı da tehlikeye girebilmektedir (Demir 2002).

Ateş için odun toplanması, hayvanların turistler tarafından yakalanması, doğal ortamlara yol ve patika yapılması, kamp alanlarındaki gürültü, vb. hayvanları rahatsız edebilmekte, davranışlarında değişikliğe neden olabilmekte ve hatta ürken hayvanların doğal ortamlarından başka yerlere gitmelerine neden olabilmektedir (Demir 2002).

Yaban hayatı biyologları, orman yollarının; yaban hayvanlarının hareketlerini kısıtlayan bir engel oluşturduğunu (Mader et al. 1990; Develly and Stouffer 2001), hayvanlar için bir ölüm kaynağı olduğunu (Dodd Jr. et al. 2004) ve hayvanlarda davranış bozukluklarına neden olduğunu tespit etmişlerdir (Kerley et al. 2002). Yol yoğunluğu arttıkça bazı hayvan popülasyonlarının sayısı düşmektedir (Miller et al. 1996; Reed et al. 1996).

Vahşi yaşam bitki örtüsü kaybindan da etkilenmektedir (Freedman 2001). Bitki örtüsü, nehir kıyısı ekosistemlerindeki vahşi hayvan ve kuşlar için beslenme ve yaşam alanı sağlamaktadır (Liddle 1997; Hammitt and Cole 1998). Bitki örtüsündeki azalma, yiyecek kaynaklarının azalmasına ve bu da kalan gıda için rekabetin artmasına ve nüfus seviyesinin düşmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, bitki örtüsündeki azalma vahşi yaşam için gerekli olan büyüme alanını ortadan kaldırarak, yeni alanlara göç ve doğrudan insan etkisine karşı savunmasızlık gibi sorunları doğurmaktadır (Liddle 1997). Her iki durumda, yaban hayatının yok olmasına sebep olmaktadır.

Ayrıca vahşi yaşam doğadaki etkinliklerden doğrudan etkilenmektedir. Roberts ve White (1993), sığ suların içinde yürüyen balıkçıların iki turda balık yumurtalarının %96'sını öldürdüğünü tespit etmiştir.

Turistler ve hizmet sektörü, daha çok bilmeyerek (böcekler, farklı bitkiler, hastalık yapıcılar vb.) yerel çevreye yabancı türleri getirmekte ve ekosistemde

çok büyük bir kesintiye veya duraklamaya hatta ekosistemin çöküşüne neden olmaktadır. Örneğin, Çek Cumhuriyeti'ndeki Sumava Ulusal Parkı'nda yapılan bir araştırmada, rekreasyonel faaliyetlerin başlamasından sonra ortaya çıkan zararlı bir böcek türünün ortaya çıkmasından söz edilmiştir. Yerel halk bu böceğin daha önce bu bölgede olmadığını, rekreasyonel faaliyetlerin başlamasından sonra görülmeye başladığını ifade etmişlerdir (Cihar and Stankova 2006).

Rekreasyonel aktivitelerin çevresel etkilerinden en çok bilineni, aktivite sonrası rekreasyon alanında bırakılan çöpler yani katı atıklardır. Şişeler, teneke kutular, kağıt, piller, plastik ve metal malzemeler insanlar tarafından "doğası nasıl olsa temizler ya da su alır götürür" mantığıyla rekreasyon alanına bırakılmaktadır. Fakat özellikle plastik malzemeler, pil ve aküler su ortamında zehirli etkiye sahiptir. Ortamdaki canlı türlerin zarar görmesine sebep olmakta ve yamsal ve üreme faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Yenebilen türler vasıtasıyla da insan sağlığını tehdit etmektedir (Gregory 1999).

Rekreasyonun Su Üzerine Etkileri

Rekreasyon ekolojisinin diğeri bir konusu da aktivitelerin suya etkisidir. Madej vd. (1994) su kenarındaki kamp alanlarının kıyı erozyonuna doğrudan etki ettiğini söylemektedir. Smith ve Newsome (2002) de çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır ve bu erozyonun su ekosisteminin çok önemli bir parçası olan su kenarı bitkilerini etkilediğini belirtmektedir. Bu bitkilerin azalması su sıcaklığının ve sudaki organik madde azalmasına, suyun bulanıklaşmasına, su yüzeyinin daralmasına ve balık popülasyonunun değişmesine neden olmaktadır (Cole and Landres 1995; Hammitt and Cole 1998).

Erozyon su kalitesini de yüksek oranda etkiler. Erozyon, nehir ağı etrafındaki ya da içindeki faktörler ya da etkinliklerden herhangi birinden kaynaklanabilmektedir. Erozyon, nehir dibindeki çökelti ve tortu artışına yol açarak sulak alan ekosisteminin dengesini bozmakta (Liddle 1997; Hammitt and Cole 1998) su altı türlerinin nüfusunu önemli ölçüde etkileyen pH seviyesinde değişikliklere neden olmaktadır (Liddle 1997).

Ayrıca bitki örtüsü genellikle eğimli arazideki akıntıyı yavaşlatmakta ya da tamamıyla suya ulaşmasını engellemektedir. Bu hareket öte yandan kirliliğin ve sudaki çökeltinin seviyesini azaltmaktadır. Bitki örtüsünün rekreasyon kaynaklı tahrip olması neticesinde bu doğal bariyer olmadan, kirlilik ve çökelti akışları yavaşlatmamakta ve sulak alan ekosistemine ciddi zararlar vermektedir (Liddle 1997; Hammitt and Cole 1998).

Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar

Türkiye’de rekreasyonel faaliyetlerin doğal çevre, bitki örtüsü ve toprak gibi peyzaj faktörleri üzerindeki etkileri yeterince araştırılmamıştır. Doğal alanlarda rekreasyonel kullanımdan kaynaklanan vejetasyon tahribatı ziyaretçi yoğunluğunun artışıyla doğru orantılı olarak artmaktadır (Sayan vd. 2005). Yoğun ziyaretçi baskısının olduğu orman içi dinlenme alanlarında Kızılçamalarda (*Pinus brutia*) zararlar olmakta ve yüksek ziyaretçi sayısı nedeniyle toprağın sıkışması sonucunda ağaç kökleri açığa çıkmaktadır (Aslanboğa ve Özkan 1986).

Doğal alanlarda aşırı rekreasyonel kullanımdan kaynaklanan insan çiğneme etkisinin toprak özellikleri (hacim ağırlığı, organik madde, doygunluk kapasitesi, elektrik iletkenliği, ph vb.) ve vejetasyon üzerine olumsuz etkileri bulunmakta ve kapatılan alanlarda üst toprak özelliklerinde iyileşme zamanının 6 yıl olduğu gözlemlenmektedir (Özcan et al. 2011). Çiğneme faaliyetlerinin vejetasyon tür çeşitliliği üzerinde azaltıcı bir etkisi bulunmazken; vejetasyon örtü derecesi ve vejetasyon yüksekliği üzerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır (Atik vd. 2009).

Farklı kullanım tipi ve yoğunluğuna sahip rekreasyonel etkinlikliler bu faaliyetlerin gerçekleştirdikleri alanların bitki örtüsü özelliklerini (tür sayısı, bitki boyu, canlı örtü, ölü örtü, toprak örtü ve kaya örtü ile üst örtü tür sayısı ve üst örtü boyu ortalama değerleri) ve toprak özelliklerini (toprak nemi, sıkışma derecesi ve organik madde ortalama değerleri) önemli oranlarda ve düzeylerde etkilemektedir (Atik vd. 2010; Müderrisoğlu et al. 2010; Çakır et al. 2010).

Doğal alanların yapısında tahribata neden olan en önemli faktörler arasında, parkın ekolojik yapısına uygun olmayan turizm ve rekreasyon faaliyetleri bulunmaktadır (Demir 2002). Doğal alanlarda kontrolsüz ve bilinçsiz gerçekleştirilecek her türlü turizm ve rekreasyon faaliyetinin bu alanlarda bulunan endemik bitki türlerini tahrip ya da yok etmekte; alanın toprak özelliklerini olumsuz etkilemekte bunun neticesinde bu alanların özelliklerini yitirmesine neden olabilmektedir. Dağ turizmi dağlık alanların gelişmesine önemli katkı yapmaktadır. Fakat kontrolsüz ve bilinçsizce yapılan dağ turizmi, hassas ekosistemlere sahip olan pek çok dağlık alanın doğal ve kültürel değerlerinin bozulmasına neden olmaktadır (Somuncu 2004). Güleryüz vd. (2010) kayak pistleri dağ çevresindeki hassas biyo-çeşitliliği rahatsız etmektedir. Böyle dağlık alanlarda vejetasyon onarımına; toprak özelliklerinin bozulması engel olabilmektedir.

Müderrisoğlu vd. (2009) rekreasyon ekolojisinde kullanılan etki gözlem yöntemlerinin (uzaktan algılama, alanda değerlendirme, davranışın gözlenmesi ve algı sörveyi) birbirlerine göre yapılabirlik, gerekli zaman, işgücü ve maliyetle-

ri, güçlü ve zayıf yönleri bakımından karşılaştırılması doğrultusunda yaptıkları çalışmada, ülkemizdeki doğal alanlarda rekreasyonun etkisini saptamada kullanılabilir bir alan değerlendirme formu oluşturmuşlardır.

Yapılaşma ve rekreasyonel kullanımlar kıyı kumulları üzerinde olumsuz etki yapmaktadır (Korkut ve Yılmaz 2000; Doygun vd. 2003; Demir et al. 2010). Bunun yanı sıra kumul alanlarında özellikle kaçak yapılaşma, alt yapı problemleri, kum çıkarımı, yangın, ağaçlandırma ve otlatmanın bitkiler üzerindeki olumsuz etkisi dolaylı olarak kumul ekosistemine zarar vermektedir (Yılmaz ve Serbest 2005; Kavak 2006).

Orman yollarının çevre üzerine olumsuz etkileri çeşitli çalışmalarla ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, yolların arazi bütünlüğüne, habitat ve arazi fragmentasyonu üzerindeki etkileri ve arazi bütünlüğü süreçleri üzerindeki geniş ölçekli etkilerine dikkat çekilmiştir (Acar ve Şentürk 1996; Görcelioğlu 2004; Eker ve Acar 2005). Orman kaynaklarından yararlanmanın sürdürülebilirliği açısından yolların ekolojik etkileri, çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) kriterleri içinde değerlendirilmeli ve bir kalite göstergesi olarak göz önünde bulundurulmalıdır (Eker vd. 2010). Gümüş ve Acar (2005) tarafından orman yollarının çevre etki değerlendirmesi kriterleri için hazırlanan sette, orman yollarının; toprak, su, vejetasyon, atmosfer, sosyo-ekonomik koşullar ve kültürel mirastan oluşan çevre bileşenleri üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir.

Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parklar üzerine olumsuz çevresel etkilerinin en düşükten en büyüğe doğru sıralanışı; hava, su, flora, fauna ve kıyı/sahilleri şeklinde olmakta; turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin su kalitesi üzerindeki en önemli olumsuz çevresel etkisi, konaklama tesislerinin kanalizasyon atıklarından kaynaklanırken, sörf ve su kayağı gibi rekreasyon faaliyetleri su kalitesini fazlaca etkilememekte, balık tutma, turistlerin atıkları, dalgıçlık, bota binme gibi faaliyetler ise su kalitesini orta düzeyde etkilemektedir (Demir 2002). İstanbul Belgrad Ormanı dahilindeki Neşet Suyu'nda yapılan bir çalışmada, çiğnenen ve çiğnenmemiş olan alan arasındaki organik maddede 0.5 g/cm^3 kütle farkı görüldüğü ve suda pH'nın arttığı gözlemlenmiştir (Serengil ve Özhan 2006).

Serengil ve Özhan (2007)'a göre rekreasyonun derelerdeki su kalitesi üzerinde önemli bir etkisi bulunmamakla birlikte çiğnemenin bazı toprak özellikleri (üst toprak sıkışması, ölü örtü tabakası) üzerinde olumsuz etkileri vardır. Alanda rekreasyonel aktiviteler ile havzaların su üretim fonksiyonu arasında bir çatışma bulunmamaktadır. Yoğun rekreasyonel kullanımın nehir ekosistemleri üzerinde geri dönüşümü olmayan tahribatlara yol açmaktadır (Güven 2007).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Rekreasyonel etkinin miktarını belirleyen unsurlar; kullanımın tipi, miktarı ve şekli, kullanımın zamanı, alanın direnci ve esnekliği ile kullanımların alandaki dağılımıdır (Hammit and Cole 1998). Pek çok araştırmacının ortak görüşü rekreasyonel faaliyetlerin fiziksel ve biyolojik etkisinin, türlerin ve tür çeşitliliğinin azalması ve yok olmasına sonucunda alanın doğallığının kaybolduğu yönündedir. Diğer yandan etkinin şekli, yoğunluğu ve çevre faktörlerinin çeşitliliği, farklı sonuçları mümkün kılmaktadır. Rekreasyonel etkileri gözlerken, mevcut durumdaki etkinin miktarını, etkinin zamansal değişimini, mevcut durumla alanın yönetim amaçlarının ilişkisini ve yönetim modelinin güçlü ve zayıf taraflarını ortaya koymak şarttır (Cole 1990; Hendee et al. 1990).

Yapılan birçok çalışmada koruma alanlarını tehdit eden unsurları ortadan kaldırmak ya da kabul edilebilir seviyeye çekebilmek için çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiş ve öneriler getirilmiştir. Bu çalışmalarda; doğal alanlarda yapılan ya da yapılacak olan faaliyetlerin doğal alanların ekosistemlerine verebileceği tahribatın boyutunun önceden belirlenerek tedbirler alınması gerekliliği ortaya konulmuştur.

Doğal alanlarda rekreasyonel faaliyetler sonucu, üst toprağın sıkışması, bitki örtüsünün azalması ve yaban hayatı davranışlarındaki değişimler, alan kaybı, çevre kirliliği, gürültü, orman yangını gibi pek çok olumsuz etkiler ortaya çıkmaktadır. Doğal alanlarda gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetler bir yandan doğal ekosisteme zarar verirken bir yandan da bu öğeleri korumak zorundadır. Bu durum özellikle doğal alanları ziyaret edenlerin sayısında artış sonucu rekreasyonel taleplerin artmasıyla gün geçtikçe daha zor olmaktadır. Bu nedenlerle doğal alanlar birçok ülkede ve Türkiye’de çeşitli yöntemlerle koruma altına alınmış ve alınmaya devam edilmektedir.

Günümüzde doğal alanlarda yapılan rekreasyonel faaliyetler, alanın kaynak değerlerine ve amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilmemektedir. Bilinçsizce ve kontrolsüz yapılan rekreasyonel amaçlı kullanımlar, alandaki mevcut kaynak değerlerinin olumsuz etkilenmesine, alanın çekiciliğinin azalmasına ve rekreasyon deneyiminin kalitesinin azalmasına yol açmaktadır. Koruma-kullanma dengesi dikkate alınmadan yapılan rekreasyonel faaliyetler, bu alanlarda giderilmesi mümkün olmayan bozulmalara neden olabilmekte, bu nedenle korunan doğal alanlarda özellikle ekolojik tabanlı planlama ve yönetim anlayışı gerektirmektedir.

Doğal alanların tahribatına neden olan en önemli faktörler arasında, alanın ekolojik yapısına uygun olmayan turizm ve rekreasyon faaliyetleri bulunmak-

tadır. Bu faaliyetler olumsuz çevresel etkiye sahiptir ve bu nedenle bağlı oldukları doğal değerleri bozmayacak şekilde planlanmalıdır. Ayrıca söz konusu alanlarda rekreasyonel kullanımının kontrol edilmesi, izlenmesi veya duyarsız kalınmaması gibi yönetsel yaklaşımlarda kaynak değerlerinin korunmasına olanak sağlamakta ve sonradan ortaya çıkabilecek ıslah ve iyileştirme çalışmalarını ve maliyetlerini de azaltmaktadır.

Doğal alanlarda rekreasyonel arz ile talebin dengelenmesi ve olumsuz etkilerin en aza indirilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması için yönetim planları'nın yapılması, ziyaretçi kapasitesinin belirlenmesi ve düzenli bir şekilde izlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak; rekreasyonel kullanımlardan oluşacak etkiler çok hızlı gözlenmekte ve iyileşmesi çok uzun sürmektedir. Doğal alanların ekolojik yapısına uygun olmayan etkenlerin başında rekreasyon faaliyetleri gelmektedir. Bu yüzden doğal alan yöneticileri, doğal alanların kaynak değerlerinin bozulmadan gelecek nesillere sürdürülebilir bir şekilde aktarılması için bu alanlarda gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesi muhtemel faaliyetlerin olası çevresel etkilerini belirlemeli, alanın yapısına uygun olmayan rekreasyon faaliyetlerinin alan sınırları içerisinde gerçekleşmesine izin vermemelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, H.H., şentürk, N. (1996). Dağlık Arazide Orman Yollarının Planlanması Ve Üretim Çalışmalarının Orman Ekosistemi Üzerine Olan Etkileri, *İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi*, Seri:B, Cilt 43, Sayı 1-2, s. 103-111.
- Alessa, L., Earnhart, C.G. (2000). *Effects of soil Compaction On Root And Root Hair Morphology: Implications For Campsite Rehabilitation*. In: Cole, D.N., McCool, S.F., Borrie, W.T. and O'Loughlin, J. (comps) *Wilderness Science in a Time of Change Conference*. Vol. 5. *Wilderness Ecosystems, Threats and Management*. Proceedings RMRS-P-15-VOL-5. U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Rocky Mountain Research Station, Ogden, Utah, pp. 99- 104.
- Altan, T. (1986). *Kırsal Rekreasyonel Alan Planlaması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notları No 12.
- Aslanboğa, İ., Özkan, B. (1986). *Orman İçi Dinlenme Alanlarının Yoğun Ziyaretçi Baskısının Çevrede Doğurduğu Olumsuz Etkilerinin Zarar Görmüş Ağaçlardaki Yıllık Analizler Yardımıyla Saptanması*. İzmir: TÜBİTAK Deniz Bilimleri ve Çevre Araştırmaları Grubu Proje No 107.
- Atik, M., Sayan S., Karagüszel, O. (2009). Impact of Recreational Trampling on the Natural Vegetation in Termessos National Park, Antalya-Turkey, *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 15 (3) 249-258.
- Atik, M., Ortaçeşme, V., Sayan, S., Kaşan, R., Sönmez, S., Göktürk, S. Yıldırım, E. (2010). *Olimpos-Beydağları Milli Parkındaki Rekreasyonel Faaliyetlerin Bitki Örtüsü ve Toprak Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi*. Tübitak Proje No: 107Y100.

- Bates, G.H. (1935). The Vegetation Of Footpaths, Sidewalks, Cart-Tracks And Gateways, *Journal of Ecology*, 23: 470–487.
- Bates, G.H. (1938). Track Making By Man And Domestic Animals, *J. Anim. Ecol*, 20: 21-28.
- Bayfield, N.G. (1971). *Some Effects of Walking and Skiing on Vegetation at Cairngorm*. In the Scientific Management of Animal and Plant Communities for Conservation (E. Duffey and A.S. Watt) Pages 469-485, Oxford: Blackwell Scientific Publications.
- Blom, C.W.P.M. (1977). *Effects of Trampling and Soil Compaction on The Occurrence of Some Plantago Species in Coastal Sand Dunes*. II. Trampling and Seedling Establishment, *Oecol.Plant*, 12, 363-381.
- Bright, J.A. (1986). Hiker Impact on Herbaceous Vegetation Along Trails in an Evergreen Woodland of Central Texas, *Biological Conservation*, 36 (1): 53-69.
- Buckley, F. (2004). *Environmental Impacts of Ecotourism*. CABI Publishing. 389p.
- Burger, J. (1986). *The Effect of Human Activity on Shorebirds in Two Coastal Bays in Northeastern United States*, *Environmental Conservation*, 13, 123–130.
- Cassierer, E.F., Freddy, D. J., Ables, E. D. (1992). *Elk Responses to Disturbance by Cross-Country Skiers in Yellowstone National Park*, *Wildlife Society Bulletin*, 20, 375-381.
- Ceballos-Lascurain, H. (1996). *Tourism, Ecotourism and Protected Areas*. IUCN Protected Areas Programme, IV World Congress on National Parks and Protected Areas.
- Cihar, M., Stankova, J. (2006). *Attitudes of Stakeholders Towards the Podyji/Thaya River*. Basin National Park in the Czech Republic.
- Cole, D.N. (1978). Estimating the Susceptibility Of Wildland Vegetation To Trailside Alteration, *Journal of Applied Ecology*, 15, 281-286.
- Cole, D. N. (1987). *Research on Soil and Vegetation in Wilderness: A State-of-Knowledge Review*, In: Lucas, Robert C., comp. *Proceedings- National Wilderness Research Conference: Issues, State-of- Knowledge, Future Directions*; Fort Collins, CO. General Technical Report INT-220. Ogden, UT: USDA Forest Service, Intermountain Research Station: 135-177.
- Cole, D.N. (1989). *Wilderness Campsite Monitoring Methods: A Sourcebook*. General Technical Report INT-259. Ogden, UT: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, *Intermountain Research Station*.
- Cole, D.N. (1990). *Wilderness Management: Has It Come Of Age?* *Journal of Soil and Water Conservation*, 45: 360-364.
- Cole, D.N. (1993). *Minimizing Conflict between Recreation and Nature Conservatio*. D.S. Smith and P.C. Hellmund, eds., *Ecology of Greenways: Design and Function of Linear Conservation Areas*. Univ. of Minnesota Press, Minneapolis, MN. 105 - 122.
- Cole, D.N., Bayfield, N.G. (1993). *Recreational Trampling of Vegetation: Standart Experimental Procedures*, *Biological Conservation*, 63 (3): 209-215.
- Cole, D.N., Landres, P.B. (1995). *Indirect effects of Recreation on Wildlife*. Knight, R.L., Gutzwiller, K.J.eds. *Wildlife and Recreationists: Coexistence Through Management and Research*. Island Press.
- Cole, D.N., Spildie, D.R. (1998). *Hiker, Horse And Llama Trampling Effects On Native Vegetation in Montana, USA*, *Journal of Environmental Management*, 53: 61-71.
- Cole, D.N., Monz, C.A. (2004). Spatial Patterns of Recreation Impact on Experimental Campsites, *Journal of Environmental Management*, 70: 73-84.

- Çakır, M., Makinacı, E., Kumbaslı, M. (2010). Comparative Study on Soil Properties in a Picnic and Undisturbed Area of Belgrad Forest, İstanbul, *Journal of Environmental Biology*, 31: 125-128.
- Dale, D., Weaver, T. (1974). Trampling Effects on Vegetation of the Trail Corridors of the Noethen Rocky Mountain Forests, *Journal of Applied Ecology*, 11: 767-72.
- Daly, J. (2000). *Recreation and Sport Planning and Design*.
- DeLuca, T.H., Patterson, W.A., Freimund, W.A., Cole, D.N. (1998). Influence of Llamas, Horses, And Hikers On Soil Erosion From Established Recreation Trails in Western Montana, USA, *Environmental Management*, 22, 255-262.
- Demir, C. (2002). *Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkileri: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama*, D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi, 17 (2): 93-117.
- Demir, Z., Müderrisoğlu, H., Aksoy, N., Aydın, Ş. Ö., Uzun, S. and Özkara H. (2010) Effects of Second Housing And Recreational Use on *Pancreaticum maritimum* L. population in Western Black Sea Region of Turkey, *International Journal of Food, Agriculture & Environment*, 8 (2): 890-894.
- Develey, P.F., Stouffer, P.C. (2001). Effects of Roads On Movements By Understory Birds in Mixed-Species Flocks in central Amazonian Brazil, *Conservation Biology*, 15: 1416-1422.
- Dodd Jr., C.K., Barichivich, W.J., Smith, L.L. (2004). Effectiveness of a Barrier Wall And Culverts in Reducing Wildlife Mortality On A Heavily Traveled Highway in Florida, *Biological Conservation*, 118: 619-631.
- Doygun, H., Berberoğlu, S., Alphan, H. (2003). Burnaz Kıyı Kumulları Alan Kullanım Değişimlerinin Uzaktan Algılama Yöntemi İle Belirlenmesi, *Ekoloji*, 12, S. 4-8.
- Duffey, E. (1975). *The Effects Of Human Trampling On The Fauna of Grassland Litter*, *Biological Conservation*, 7: 255-74.
- Edington, J.M., Edington, M.A. (1986). *Ecology, Recreation and Tourism*. Published by the Pres Syndicate of the University of Cambridge.
- Eker, M., Acar, H.H. (2005). *Orman Yolları Ve Üretim Faaliyetlerinde Çevresel Etkilerin Azaltılmasına Yönelik Bazı Uygulama Önlemleri. I. Çevre ve Ormanlık Şurası*, 21-24 Mart 2005, Antalya, Tebliğler Kitabı, Cilt-II, s.381-389.
- Eker, M., Acar, H.H., Çoban, H.O., (2010). Orman Yollarının Potansiyel Ekolojik Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, 1: 109-125
- Ertekin, C. (1999), "Güneşin Çağrısı Afrika", *Gezi Dergisi*.
- Evert, A. W. (1999). *Outdoor Recreation and Natural Resource Management: An Uneasy Alliance*, *Parks & Recreation*, 34(7): 58-67.
- Freedman, B. (2001). *Environmental science: A Canadian perspective*. Toronto: Pearson Education Canada Inc.
- Frissell, S.S., Duncan, D.P. (1965). Campsite Preference And Deterioration İn The Quetico-Superior Canoe Country, *Journal of Forestry*, 65: 256-260.
- Gallet, S., Rozé, F. (2002). Long-Term Effects Of Trampling On Atlantic Heathland in Brittany (France): Resilience And Tolerance in Relation To Season And Meteorological Conditions, *Biological Conservation*, 103: 267-275.
- Görcelioğlu, E. (2004). *Orman Yolları-Erozyon İlişkisi*. İstanbul: İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları.
- Gregory, M.R. (1999). *Plastics and South Pacific Island Shores: Environmental Implications*.

- Güteryüz, G., Kırmızı, S., Arslan, H. (2010). Nutrient status in Soil Of Ski Runs in The Sub-Alpine Belt of Uludag Mountain, Bursa, Turkey. *Journal of Environmental Biology*, 31: 219-223 (2010).
- Gümüş, S., Acar, H.H. (2005). *Orman Yollarının Planlanmasında Çevre Etki Değerlendirmesi İmkanları*. 1. Çevre ve Ormançılık Şurası, Mart 2005-Antalya, Çevre ve Orman Bakanlığı, Tebliğler Kitabı, Cilt-1, 259-266.
- Güven, A.E. (2007). Nehirlerde Rekreatyonel Aktivitelerin Çevresel Etkileri. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 98.
- Hammit, W.E., Cole, D.N. (1998). *Wildland Recreation: Ecology and Management*. New York, NY: John Wiley and Sons.
- Hendee, J.C., Stankey, G.H., Lucas, R.C. (1990). *Wilderness Management*. 2nd ed. Golden, CO: Fulcrum Publishing. 546 p.
- Ingle, C., Leung, Y. F., Monz, C., Bauman, H. (2009). *Monitoring Visitor Impacts in Coastal National Parks: a Review of Techniques, Protecting Oceans and Their Coasts*. Erişim Tarihi: 05/06/2009.
- Jim, C.Y. (1987). *Camping Impacts on Vegetation and Soil in a Hong Kong Country Park*, *Applied Geography*, 7 (4): 317-332.
- Kavak, S. (2006). Burnaz Kumullarının (Adana) Flora ve Vejetasyonu. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Adana: Ç. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı..
- Kaya, L.G., Aytakin, A. (2009). Determination of Outdoor Recreation Potential: Case of the City of Bartın and Its Environs, Turkey, *Fresenius Environmental Bulletin*, 18 (8): 1513-1524.
- Kerley, L.L., Goodrich, J.M., Miquelle, D.G., Smirnov, E.N., Quigley, H.B., Hornocker, M.G. (2002). *Effects of Roads And Human Disturbance On Amur Tigers*, *Conservation Biology*, 16: 97-108.
- Klecka, A. (1937). *Influence of Treading On Associations Of Grass Growth*. *Akad. Zenledelska Sbornik Prague*. 12: 715-724.
- Knight, R. L., Cole, D. N. (1991). Effects of Recreational Activity On Wildlife in Wildlands. *Transactions of the North American, Wildlife and Natural Resource Conference*, 56: 238-247.
- Korkut A.B, Yılmaz, R. (2000). Tekirdağ Kıyı Şeridi Turizm Potansiyelinin Ve İkinci Konutların Alan Kullanım Kararlarının Çevre İlişkileri Üzerine Bir İrdeleme, *Peyzaj Mimarlığı Kongresi*, 288-298, Ankara.
- Kutiel, P., Zhevelev, H., Harrison, R. (1999). The Effect of Recreational Impacts on Soil and Vegetation of Stabilised Coastal Dunes in the Sharon Park, Israel, *Journal of Ocean & Coastal Management*, 42: 1041-1060.
- Leung, Y.F., Marion, J.L. (2000). *Recreation Impacts and Management in Wilderness: A State-of-Knowledge Review*. *USDA Forest Service Proceedings*, 15 (5): 23-48.
- Liddle, M.J., Greigh-Smith, P.J. (1973). A Survey of Tracks and Paths in a Sand Dune Ecosystem, *I Soil.J. Appl. Ecol*, 12: 899-908.
- Liddle, M.J. (1975). *A Selective Review Of The Ecological Effects Of Human Trampling On Natural Ecosystems*, *Biological Conservation*, 7: 17-36.
- Liddle, M.J. (1997). *Recreation Ecology: The Ecological Impact of Outdoor Recreation and Ecotourism*. Springer.
- Mader, H.J., Schell, C., Kornacker, P. (1990). Linear Barriers To Arthropod Movements in The Landscape, *Biological Conservation*, 54: 209-222.

- Madej, M. A., Weaver, W. E., Hagans, D. K. (1994). Analysis of Bank Erosion on the Merced River, Yosemite Valley, Yosemite National Park, California, USA, *Environmental Management*, 18 (2): 235-50.
- Marion, J.L. (1998). *Recreation Ecology Research Findings: Implications For Wilderness And Park Managers*. In: Kirchner, H., ed. Proceedings of the National Outdoor Ethics Conference; St. Louis, MO. Gaithersburg, MD: Izaak Walton League of America: 188-196.
- Meinecke, E.P. (1928). *The Effect of Excessive Tourist Travel on The California Redwood Parks*. California Department of Natural Resources, Division of Parks. Sacramento, California.
- Miller, J.R., Joyce, L.A., Knight, R.L., King, R.M. (1996). *Forest Roads And Landscape Structure in The Southern Rocky Mountains*, *Landscape Ecology*, 11(2): 115-127.
- Miller, S. G., Knight, R. L., Miller, C. K. (1998). *Influence of Recreational Trails On Breeding Bird Communities*, *Ecological Applications*, 8(1): 162-169.
- Miller, S.G., Knight, R.L., Miller, C.K. (2001), *Wildlife Responses to Pedestrians and Dogs*, *Wildlife Society Bulletin*, 29: 124-132.
- Monti, P., Mackintosh, E.E. (1979) Effect of Camping On Surface Soil Properties in The Boreal Forest Region Of Northwestern Ontario, Canada, *Soil Science Society of America Journal*, 43: 1024-1029.
- Monz, C.A., Pokorny, T., Freilich, J., Kehoe, S., Ayers-Baumeister, D. (2002). *The Consequences of Trampling Disturbance in two Vegetation Types at the Wyoming Nature Conservancy's Sweetwater River Project Area*. USDA Forest Service Proceedings RMRS-P-15- VOL-5.
- Müdürrisoğlu, H., Uzun, S., Aşikkutlu, H.S. (2009). Rekreasyon Ekolojisinde Kullanılan Etki Gözlem Yöntemleri, I. *Ulusal Batı Karadeniz Ormanlık Kongresi Bildiriler Kitabı*, 1: 193-203.
- Müdürrisoğlu, H., Sargıncı, M., Toprak, B., Uzun, S., (2010). Effects of Recreational Usage-Type and Density on Forest Floor Organic Matter in Abant Nature Park. *1st International Turkey&Japan Environment and Forestry Symposium*, Karadeniz Technical University, Trabzon. 3, 1563-1574.
- National Parks (1995). *Yellowstone Values, Wildlife Defended*, 69(¾): 10-11.
- Newsome, D., Moore, S.A., Dowling, R.K. (2002), *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management*, Cleveland. UK: Channel View Publications.
- Özcan, M., Gökbulak, F., Hizal, A. (2011). *Exclosure Effects on Recovery of Selected Soil Properties in a Mixed Broadleaf Forest Recreation Site*. *Land Degradation & Development*. DOI:10.1002/Id.1123.
- Peterson, G., Driver, B., Brown, P. (1990). *The Benefits and Costs of Recreation: Dollars and Sense*. In *Economic Valuation of Natural Resources: Issues, Theories and Applications*. Pages 7-24 Westview Pres.
- Reed, R.A., Johnson-Barnard, J., Baker, W.L. (1996). *Contribution of Roads To Forest Fragmentation in the Rocky Mountains*, *Conservation Biology*, 10 (4): 1098-1106.
- Reynolds, G., Martin, J.E. (1996). The Sustainable Use of Sensitive Countryside Sites for Sport and Active Recreation, *Journal of Environmental Planning & Management*, 39(4): 563-576.
- Riffell, S.K., Gutzwiller, K.J., Anderson, S.H. (1996). *Does Repeated Human Intrusion Cause Cumulative Declines in Avian Richness and Abundance?*, *Ecological Applications*, 6: 492-505.
- Roberts, B.C., White, R.G. (1992). *Effects of Angler Wading on Survival of Trout Eggs and Pre-emption fry*.
- Ryan, C. (1991). *Recreational Tourism. A Social Science Perspective*. Londra: Routledge.

- Sayan, M.S., Ortaçesme, V., Karagüzel, O., Atik, M., Şahin, T., Yıldırım, E., Avcı, Ü. (2005). Termesos (Güllükdağı) Milli Parkı'nda Rekreatyoneel Taşıma Kapasitesinin Belirlenmesi. *TÜBİTAK. Tarım, Ormancılık ve Veterinerlik Araştırma Grubu*. Proje No: TOGTAG-3197.
- Serengil, Y., Özhan, S. (2006). Effects of Recreational Activities on the Soil and Water Components of a Deciduous Forest Ecosystem in Turkey, *International Journal of Environmental Studies*, 63: 3.
- Serengil, Y., Özhan, S. (2007). Recreational Use Impacts on Hydrological Properties of a Deciduous Forest Ecosystem in Turkey, *Ekològia (Bratislava)*, 26(1): 90-98.
- Somuncu, M. (2004). *Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel*. Coğrafi Bilimler Dergisi, 2 (1): 1-21.
- Sun, D., Liddle, M.J.A. (1993). Survey of Trampling Effects on Vegetation and Soil in 8 Tropical And Subtropical Site, *Environmental Management*, 17 (4): 497-510.
- Wagar, J.A. (1964). *The Carrying Capacity Of Wild Lands For Recreation*. Forest Science Monograph, 7. Washington, D.C.: Society of American Foresters.
- Weaver, T., Dale, D. (1978). Trampling Effects Hikers, Motorcycles And Horses in Meadows And Forests, *Journal of Applied Ecology*, 15: 451-457.
- Whinam, J., Chilcott, N.M. (2003). Impact After Four Years of Experimental Trampling on Alpine/Sub-Alpine Environments in Western Tasmania, *Journal of Environmental Management*, 67: 339-351.
- Yılmaz R., Serbest, D. (2005). *Saros Körfezi Kıyı Kumulları Üzerindeki Çevresel Etkilerin Araştırılması*, *Trakya Univ. J. Sci*, 6 (2): 72-79.

Alışveriş Merkezlerinde alışan Personelinin Boş Zaman Tercihlerinin İncelenmesi

Özlem YENİGÜN

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ozlemnht@hotmail.com

Çağla KARACAN

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: cagla.karacan@hotmail.com

Yasemin ALACA

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: cesika41@hotmail.com

ÖZ

Alışveriş merkezlerinde çalışan personelin boş zaman tercihlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmaya Kocaeli ilinde bulunan Dolphin ve Ncity alışveriş merkezlerinde çalışan 51 kadın ve 70 erkek olmak üzere toplam 121 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmaya katılan grubun yaşları 18-55 yaş arasında değişmektedir. Veri toplama aracı olarak Ümit Kesim tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Anket iki bölüm olmak üzere toplam 46 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışan personelin kişisel özellikleri, ikinci bölümde ise personelin boş zaman alışkanlıklarını tespite yönelik sorular yer almaktadır. Elde edilen veriler SPSS 16, o paket programında değerlendirilerek frekans (F) ve yüzde (%) değerlerine ilişkin dağılımları tablolar haline getirilmiştir. Sonuç olarak her ne şekilde ve ne sebeple olursa olsun bireylerin çalıştıkları ortamdaki kısa süreliğine bile uzaklaşmaları zihinsel olarak bir rahatlama sağlamaktadır ve bu rahatlama iş ortamında sergilenen verimin artmasında etkili olabilir. Bu nedenle çalışan kurumlardaki rekreasyon aktivitelerinin uygulanması için gerekli koşullar (tesis, zaman, vb.) sağlanabilir. Bu anlamda çalışılan kurum yöneticilerinin bu tür etkinliklerin uygulanması için verdikleri destek önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bireyler koşullar sağlandığında bu tür etkinliklere aktif olarak katılmanın kendilerine hem fiziksel hem de zihinsel olarak olumlu katkılar sağlayacağını belirtmişlerdir.

Anahtar sözcükler: Boş zama tercihleri, alışveriş merkezleri,

GİRİŞ

Boş zamanı olan insanların, bu zamanlarında gerçekleştirebilecekleri etkinlikle ilgili olan rekreasyon gelişmiş ülkelerde insanların sosyal refahlarına katkıda bulunmak, yaşam kalitesini arttırmak, kentlinin yorgunluğunu atması için yıl

içerisinde aylık, haftalık, günlük süreler içerisinde gönüllü zevk verici ve tatmin edici aktivitelere katılıp dinlenmesi için yaratılan fiziki olanakların bütünü olan rekreasyon, iş (çalışma) değildir. Boş zamanda yapılan bu etkinlikler her yaş ve cinsteki insanların katılımlarına imkân verir, bir sınırlama söz konusu değildir. İnisiyatif kişinin kendisindedir (Yetiş 2010).

Rekreasyon; insanın yoğun çalışma yükü; alışılmış hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek, koruyarak devam ettirmek, aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan, bağımsız ve bağlantısız serbest zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak yaptığı etkinlikler şeklinde tanımlanabilir (Karaküçük 2005).

Serbest zamanların, insanın kendi istediği ve seçtiği çeşitli rekreatif faaliyetlerle dolu olması onun iş verimliliği ve performansının yükselmesi kadar dengeli bir ruh sağlığına sahip olup mutlu bir insan olması bakımından büyük önem taşımaktadır (Mete 2002).

Toplumumuzda bireyler bilinçli olarak yâda bilinçsizce çeşitli rekreatif faaliyetlere katılmaktadır. Sağlığı korumak, verimliliği artırmak ve boş zamanların daha aktif bir biçimde değerlendirilmesini sağlamak amacı ile bu tür faaliyetler uzmanlar tarafından planlanmalı ve katılımın artması sağlanmalıdır (Mete 2002).

Ülkemizde rekreatif çalışmalar özel sektörde ve kamu kuruluşlarında yöneticiler tarafından destekleniyor görünse de, rekreasyon alanlarının yetersizliği ve bireylerin bu konuya olan ilgisizliğinden dolayı verim elde edilememektedir. Bundan dolayı rekreatif faaliyetleri daha etkin hayata geçirecek bireylere ve birimlere ihtiyaç vardır (Mete 2002).

İş yerleri ve çalışma alanları içerisinde spor, dinlenme ve eğlenme amaçlı yerlerin bulunması yani sosyal ve kültürel hizmetlerin yerine getirilebileceği mekânların bulunması iş yeri personelinin daha verimli çalışması ve iş performansının artması yönünde etkili olabilir (Mete 2002).

Rekreasyonun çalışmayla olan paralelliği yada ilişkisi, rekreasyon faaliyetlerinin fiziksel ve zihinsel alanlarda çalışanlar üzerine olumlu etki yaratarak, kişinin çalışma verimini arttırması noktasında yoğunlaşmaktadır (Karaküçük 2005).

Çalışmamızda uygulanan anketlerle elde edilen veriler ışığında, İzmit Ncity ve Dolphin Alışveriş Merkezlerinde bulunan idari ve çalışan personelin rekreatif faaliyetlere katılım ve bakış açılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. İdari

ve çalışan personelin rekreatif faaliyetlere katılımıyla çalışma veriminin daha çok arttırılabileceği düşünülerek bu çalışma sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda alışveriş merkezlerinde çalışan personel ve yöneticilere önerilerde bulunulacaktır.

YÖNTEM

Araştırmaya İzmit Ncity ve Dolphin Alışveriş Merkezlerinde çalışan personelden 51 kadın ve 70 erkek olmak üzere toplam 121 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmaya katılan grubun yaşları 18-55 yaş arasında değişmektedir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Ümit Kesim tarafından geliştirilen serbest zamanları değerlendirme anketi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan anket iki bölüm olmak üzere toplam 46 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışan personelin kişisel özellikleri, ikinci bölümde ise personelin boş zaman alışkanlıklarını tespiti yönelik sorular yer almaktadır (Kesim 2003).

Bu araştırmaya başlamadan önce alışveriş merkezlerinin yetkilileri ile bire-bir görüşülerek uygulanacak olan anket hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra alışveriş merkezi çalışanlarına uygulanacak anket hakkında bilgi verilmiş ve çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlanmıştır. Personelin boş zamanları tespit edilerek anket uygulaması araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Elde edilen veriler SPSS 16,0 paket programında değerlendirilerek frekans (F) ve yüzde (%) değerlerine ilişkin dağılımları tablolar haline getirilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya katılan deneklerin sosyo-demografik özelliklerine ait frekans ve % değerleri

		Dolphin		Ncity	
		F	%	F	%
Yaş	18-23 Yaş	13	43,3	21	23,1
	24-29 Yaş	11	36,7	43	47,3
	30-35 Yaş	5	16,7	18	19,8
	36-41 Yaş	-	-	5	5,5
	42 ve üstü	1	3,3	3	3,3
Cinsiyet	Kadın	12	40,0	38	41,8
	Erkek	18	60,0	53	58,2
Medeni Durumu	Boş Bırakılan	-	-	2	2,2
	Bekâr	24	80,0	58	63,7
	Evli	6	20,0	31	34,1
Eğitim Durumu	İlk Okul	1	3,3	-	-

Orta Okul	2	6,7	8	8,8
Lise	15	50,0	42	46,2
Üniversite	12	40,0	39	42,9
Lisans Üstü	-	-	2	2,2

Dolphin AVM' de bulunan personelin %43,3' ünün 18-23 yaş aralığında olduğu, Ncity AVM'de ise en çok katılımın 24-29 yaş aralığında olduğu (%47,3) belirlenmiştir. Dolphin AVM'de çalışan personelden 15 kişinin Ncity AVM den ise 42 kişinin lise mezunu olduğu saptanmıştır.

Tablo 2. Araştırmaya katılan deneklerin mesleki bilgilerine ait frekans ve % değerleri

	Dolphin		Ncity		
	F	%	F	%	
Haftada Yaklaşık Kaç Saat Çalıştıkları	Boş Bırakılan	-	-	1	1,1
	0-14 Saat	2	6,7	2	2,2
	15-24 Saat	1	3,3	2	2,2
	25-34 Saat	1	3,3	7	7,7
	35-44 Saat	8	26,7	32	35,2
	44 Saat ve Üstü	18	60,0	47	51,6
Buldukları Pozisyonun Yönetici Pozisyonu Olup Olmadığı	Evet	5	16,7	16	17,6
	Hayır	25	83,3	75	82,4
İş Yerinizde Yaklaşık Kaç Kişi Çalışmaktadır?	Boş Bırakılan	-	-	11	12,1
	1-10 Çalışan	27	90,0	39	42,9
	11-20 Çalışan	2	6,7	31	34,1
	21-30 Çalışan	-	-	8	8,8
	31 ve üstü	1	3,3	2	2,2
Toplam Mesleki Kıdemi	Boş bırakılan	4	13,3	4	4,4
	1-8 ay	1	3,3	3	3,3
	1-6 yıl	16	53,3	58	63,8
	7-13 yıl	6	20,0	18	19,8
	14 yıl ve üstü	3	9,9	8	8,8

Tablo 3. Araştırmaya katılan deneklerin iş yerindeki rekreasyon aktiviteleri ile ilgili frekans ve % değerleri

		Dolphin		Ncity	
		F	%	F	%
İş Yerinizde Rekreasyon İle İlgili Danışmanlık Hizmetleri Kim Tarafından Veriliyor	Boş Bırakılan	3	10,0	25	27,5
	Antrenör, Öğretmen, Lider	12	40,0	11	12,1
	Egzersiz Uzmanı	1	3,3	5	5,5
	Diğer	14	46,7	50	54,9
Etkinliklere Katılım Ücretlerini Kimin Ödediği	Boş Bırakılan	7	23,3	16	17,6
	Çalıştım Kurum	3	10,0	-	-
	Kendim	14	46,7	64	70,3
	Diğer	6	20,0	11	12,1
Rekreasyon Etkinliklerine Katılmama Nedenleri	Boş Bırakılan	14	46,7	20	22,0
	Zamanım Yok	9	30,0	16	17,6
	Tesisler Yetersiz	3	10,0	42	46,2
	Yalnız Başıma Katılmak İstemiyorum	1	3,3	1	1,1
	Maddi Gücüm Yeterli Değil	-	-	1	1,1
	Lider Yok	1	3,3	-	-
	Diğer	2	6,7	11	12,1
Rekreasyon Etkinliklerini Yararlı Buldukları Takdirde Ücret Ödeyerek Katılmaları	Boş Bırakılan	2	6,7	-	-
	Evet	24	80,0	88	96,7
	Hayır	4	13,3	3	3,3
Aylık Ne Kadar Ücret Ödeyerek Rekreasyon Etkinliklerine Katılabilecekleri	Boş Bırakılan	5	16,7	2	2,2
	20 TL'ye kadar	4	13,3	6	6,6
	20-50 TL arası	8	26,7	44	48,4
	50-100 TL arası	9	30,0	27	29,7
	100 TL ve üstü	4	13,3	12	13,2
İş Yerlerinde Rekreasyon Aktivitesi Olarak Hangilerinin Düzenlendiği	Boş Bırakılan	5	16,7	14	15,4
	Doğa Gezisi	5	16,7	11	12,1
	Kamp Programı	1	3,3	4	4,4
	Fitness Programı	1	3,3	2	2,2
	Koşu	1	3,3	-	-
	Futbol	1	3,3	6	6,6
	Step/Aerobik	-	-	1	1,1
	Masa Tenisi	2	6,7	-	-
	Hiçbiri	11	36,7	51	56,0
	Diğer	3	10,0	2	2,2
İş Yeri Dışında Kendi İmkânları İle Katıldıkları Rekreasyon Etkinlikleri	Boş Bırakılan	12	40,0	26	28,6
	Bilgisayar	-	-	1	1,1
	Bireysel Sporlar	8	26,7	13	14,3
	Doğa Aktiviteleri	-	-	6	6,6
	Güzel Sanatlar	-	-	3	3,3
	Kültürel Etkinlikler	-	-	1	1,1
	Playland	1	3,3	1	1,1
	Sosyal Etkinlikler	3	10,0	20	22,0
Takım Sporları	6	20,0	20	22,0	

Her iki AVM'de çalışan personel iş yerlerinde rekreasyon ile ilgili danışmanlık hizmeti verecek yetkili birisinin bulunmadığını, rekreasyon etkinliklerine

katılım ücretlerini kendilerinin ödediklerini, etkinliklere katılmama nedenlerinin ise zaman ve tesis yetersizliği olduğunu belirtmişlerdir. İş yerlerinde rekreasyon aktivitesi olarak çoğunlukla hiçbir etkinlik düzenlenmediğini, iş yeri dışında kendi imkanları ile sosyal etkinliklere, bireysel ve takım sporları etkinliklerine katıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4. Araştırmaya katılan deneklerin rekreasyon aktivitelerine katılım değişkenlerine ait frekans ve % değerleri

		Dolphin		Ncity	
		F	%	F	%
Rekreasyon Etkinliklerinde Aktif Olarak Mı Yoksa Seyirci Olarak Mı Katılmayı Tercih Ettikleri	Boş Bırakılan	-	-	3	3,3
	Aktif Olarak	26	86,7	80	87,9
	Seyirci Olarak	4	13,3	8	8,8
Günün Hangi Saatinde Rekreasyon Aktivitelerine Katıldıkları	Sabah	5	16,7	7	7,7
	Öğlen	3	10,0	7	7,7
	Akşamüstü	19	63,3	61	67,0
	Gece	3	10,0	16	17,6
Rekreasyon Aktivitelerine Kiminle Katılmak İstedikleri	Tek Başına Katılmak	5	16,7	13	14,3
	Arkadaşlar ile Katılmak	20	66,7	62	68,1
	Ailem ile Katılmak	5	16,7	16	17,6
Rekreasyon Aktivitelerine Katılım Sıklığı	Her Gün	3	10,0	8	8,8
	Haftada 2-3 Gün	8	26,7	24	26,4
	Haftada 1 Gün	5	16,7	11	12,1
	İki haftada 1 Gün	8	26,7	8	8,8
	Ayda 1 Gün	5	16,7	34	37,4
Rekreasyon Aktivitelerine Katılımı İle Rahatlamaları ve İş Veriminin Artması	Yılda Birkaç Kere	1	3,3	6	6,6
	Evet	20	66,7	67	73,6
	Kısmen	8	26,7	22	24,2
	Hayır	1	3,3	1	1,1
Çalıştıkları Kurumun Rekreasyon Etkinliklerine Katılımına Teşvik Etmesi	Fikrim Yok	1	3,3	1	1,1
	Evet	11	36,7	17	18,7
	Kısmen	6	20,0	25	27,5
	Hayır	10	33,3	32	35,2
Rekreasyon Etkinliklerine Katılımının İş Stresi ve Günlük Stres İle Başa Çıkabilmelerine Yardımcı Olması	Fikrim Yok	3	10,0	17	18,7
	Boş Bırakılan	-	-	1	1,1
	Evet	14	46,7	55	60,4
Rekreasyon Etkinliklerine Katılımın Sizi Ruhsal ve Fiziksel Olarak Rahatlatıp Daha Sağlıklı Kalmanıza Sebep Olacağını Düşünüyor Musunuz	Kısmen	16	53,3	35	38,5
	Boş Bırakılan	-	-	1	1,1
	Evet	24	80,0	65	71,4
	Kısmen	6	20,0	24	26,4
	Hayır	-	-	1	1,1

Dolphin ve Ncity AVM de çalışan personel rekreasyon aktivitelerine aktif olarak katılmak istediklerini ve haftada 2-3 gün veya ayda 1 kere olmak üzere genellikle akşamüstü saatlerinde katıldıkları ve bu aktivitelere arkadaşlarıyla katılmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu aktivitelere katılımın kendilerini

rahatlattığını ve iş verimlerini arttırdığını belirtmişlerdir ve bu bağlamda Dolphin AVM çalışanları (11 kişi) kurumlarının kendilerini teşvik ettiklerini belirtirken Ncity AVM çalışanları (32 kişi) kurumlarının kendilerini teşvik etmediğini belirtmişlerdir. Ncity AVM çalışanları bu etkinliklerin stresle başa çıkmalarına yardımcı olduğunu belirtirken (55 kişi) Dolphin AVM çalışanları kısmen yardımcı olduğunu (16 kişi) belirtmişlerdir. Ayrıca her iki AVM de çalışan personel bu etkinliklerin kendilerini ruhsal ve fiziksel olarak rahatlatıp daha sağlıklı kalmalarına yardımcı olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 5. Araştırmaya katılan deneklerin en sık katıldıkları spor/egzersiz ve sosyal/kültürel aktivite tercihleri ve etkinliklere katılmama nedenlerine ait frekans ve % değerleri

	Tercihler	Dolphin		Ncity	
		F	%	F	%
Son Bir Yıl İçinde En Sık Katıldıkları Spor/Egzersiz Aktiviteleri	Boş Bırakılan	2	6,7	-	-
	Yürüyüş	15	50,0	55	60,4
	Vücut Geliştirme	2	6,7	6	6,6
	Futbol	5	16,7	20	22,0
	Bisiklet	1	3,3	-	-
	Step/Aerobik	-	-	2	2,2
	Koşu/Jogging	-	-	4	4,4
	Tenis	1	3,3	2	2,2
	Yüzme	2	6,7	1	1,1
	Ağırlık Antrenmanı	1	3,3	1	1,1
	Basketbol	1	3,3	-	-
Son Bir Yıl İçinde En Sık Katıldıkları Sosyal/Kültürel Rekreasyon Aktivitelerindeki	Boş Bırakılan	2	6,7	2	2,2
	Enstrüman Çalma	2	6,7	7	7,7
	Bale	2	6,7	-	-
	Opera	-	-	1	1,1
	Sinema	22	73,3	69	75,8
	Tiyatro	-	-	3	3,3
	Sergi	1	3,3	-	-
	Konferans	-	-	2	2,2
	Bilardo	1	3,3	1	1,1
	El İşleri	-	-	3	3,3
	Diğer	-	-	3	3,3
Bu Etkinliklere Katılma Nedenleri	Boş Bırakılan	-	-	1	1,1
	İşten Uzaklaşmak	12	40,0	17	18,7
	Sağlığını Korumak	12	40,0	50	54,9
	Sosyal İlişkilerimi Geliştirmek	5	16,7	15	16,5
	Zayıflamak	-	-	3	3,3
	Yarışmak/Spor Yapmak	-	-	1	1,1
	Dinlenmek	1	3,3	4	4,4

Çalışan personelin son bir yıl içinde en sık katıldıkları spor-egzersiz aktivitelerinin başında yürüyüş egzersizi, en sık katıldıkları sosyal-kültürel etkinliklerin başında ise sinema etkinliği olduğu görülmektedir. Bu etkinliklere katılma nedenlerinin ise işten uzaklaşmak, sağlığı korumak ve sosyal ilişkileri geliştirmek olduğunu belirtmişlerdir.

TARTIŞMA

Günümüzde insanların sahip olduğu en büyük problem “zaman darlığı”dır. Çalışan insanların genellikle yapacakları çok şey olmasına rağmen, kişisel hayatları için zamanları çok azdır. Dolayısıyla birçok insan sorumluluklarının altında ezilmektedir. Tüm bunların üstesinden gelebilmek ancak insanın ne yapmak istediğini ve kendisi için nelerin gerçekten önemli olduğunu değerlendirmesiyle mümkündür (Aydoğan ve Gündoğdu 2006).

İş; insanların gelir elde etmek amacı ile yaptıkları bedensel ve zihinsel çabalarıdır. İş, özellikle belli bir sınırı aştıktan sonra insanda yorgunluk ve isteksizlik yaratır. Bu nedenle sürekli çalışmamak, hatta iş saatleri arasında boş zamanlar bırakmak çalışan insan için büyük bir kolaylık sağlar (Aydoğan ve Gündoğdu 2006).

Rekreasyonun çalışmaya olan paralelliği ya da ilişkisi, rekreasyon faaliyetlerinin fiziksel ve zihinsel alanlarda çalışanlar üzerinde olumlu etki yaratarak, kişinin çalışma verimini arttırması noktasında yoğunlaşmaktadır (Göktaş 2007).

Rekreasyon, uygun faaliyet seçimi yapmak ve organize bir programa katılmak şartıyla iyi bir lider önderliğindeki kişinin iş verimini arttırmakta ya da başarısına olumlu katkı sağlamaktadır. Çalışma sahasındaki verim, kişinin tatminsizliğine, isteksizliğine, kuvvetten düşme hissine ve bütün bunların sonucu ortaya çıkan can sıkıntısına bağlı bir şekilde etkilenmektedir. Bu duygular genellikle uyarı noksanlığından meydana gelmektedir. İşte rekreasyon faaliyetleri, kişiye bu eksik olan uyarıların verilmesiyle özellikle can sıkıntısının azalmasını sağlamak ve iş verimi yükseltmektedir (Tezcan 2007).

Muğla il merkezinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olarak çalışan personelin boş zaman değerlendirme eğilimlerini gerçekleştirirken karşılaştıkları sorunların belirlenmesi, boş zaman değerlendirmeye yönelik var olan tesis ve faaliyetlerin bilinmesi, hangi tür tesis ve faaliyet beklentileri içinde olduklarının ortaya çıkarılması amacıyla yapılan çalışmada boş zaman değerlendirme faaliyetlerinin vücutları üzerinde olumlu etkilerini, % 25,78’u sıkıntı azaltıcı, % 25,26’i dinlendirici, % 14,21’si eğlendirici, % 11,05’i sağlık verici, % 8,42’si

eğitici, % 7,89'i mutluluk verici bulurken % 7,36'ide kendisine sosyal statü sağladığını belirtmiştir (Özdağ ve ark. 2009).

Yapılan çalışmada ise boş zaman etkinliklerinin fiziksel ve ruhsal etkileri incelendiğinde, Ncity AVM alışanları bu etkinliklerin stresle başa çıkmalarına yardımcı olduğunu belirtirken (55 kişi) Dolphin AVM alışanları kısmen yardımcı olduğunu (16 kişi) belirtmişlerdir. Ayrıca her iki AVM de çalışan personel bu etkinliklerin kendilerini ruhsal ve fiziksel olarak rahatlatıp daha sağlıklı kalmalarına yardımcı olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

alışan şehirli bireyler için büyük öneme sahip olduğunu düşündükleri rekreasyon ve iş yeri rekreasyonu kavramlarının ne kadar bildiklerini, çalışmaya katılan yöneticilerin çalıştıkları kurumlarda iş yeri rekreasyonu aktivitelerinin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin, gerçekleştiriliyorsa nasıl yapıldığını ve yapılmıyorsa nasıl olması gerektiğini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmaya 100 orta ve üst kademe yönetici katılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, iş yeri rekreasyonu ve rekreasyon kavramları yöneticiler tarafından bilindiği, ancak uygulama yapılan iş yerlerinde gerekli bütçe, istihdam ve tesisin bulunmadığı bu da istikrarlı ve uzun planlı aktiviteler yapılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kurumlarında iş yeri rekreasyon aktiviteleri olmayan yöneticiler ise konuya olumlu bakmakta olduklarını, aktiviteler organize edildiği takdirde katılacaklarını belirtmişlerdir (Eren 2009).

Yapılan çalışmada ise boş zaman etkinliklerine katılımın kurum tarafından teşviki incelendiğinde Dolphin AVM alışanları (11 kişi) kurumlarının kendilerini teşvik ettiklerini belirtirken Ncity AVM alışanları (32 kişi) kurumlarının kendilerini teşvik etmediğini belirtmişlerdir.

Türkiye Gübre Sanayi Anonim şirketi'nde çalışan personelin boş zamanlarında uğraştıkları etkinlikler ve boş zamanı değerlendirme alışkanlıklarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmaya 253 personel katılmıştır. Araştırma sonucunda deneklerin büyük bir çoğunluğu günde 3-4 saatlik bir boş zamanlarının olduğunu belirtirken, ancak yine deneklerin boş zaman etkinliklerine genellikle haftada bir gün katıldıkları, kurumdaki boş zaman etkinliklerine yönelik tesislerin nicelik ve nitelik bakımından yetersiz olduğu ve imkân tanındığında (tesis ve zaman açısından) daha çok boş zaman değerlendirmeye yönelik faaliyetlere katılacakları yolunda görüş bildirdikleri tespit edilmiştir (Yetiş 2010).

Balıkesir Vergi Dairesi Başkanlığı'nda çalışan personelin boş zamanlarında uğraştıkları etkinlikler ve boş zamanı değerlendirme alışkanlıklarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmaya 171 personel katılmış ve araştırma sonucunda

deneklerin büyük bir çoğunluğu günde 3-4 saatlik bir boş zamanlarının olduğunu, ancak boş zaman etkinliklerine yeterince katılmadıkları, kurumdaki boş zaman etkinliklerine yönelik tesislerin nicelik ve nitelik bakımından yetersiz olduğu ve imkân tanındığında (tesis ve zaman açısından) daha çok boş zamanı değerlendirmeye yönelik faaliyetlere katılacakları yolunda görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Araştırma kapsamına alınan personelin boş zamanlarını değerlendirmede hangi sorunlarını giderdiklerine ilişkin görüşlerine bakıldığında, %32,7'si "sosyal", %26,3'nün "psikolojik amaçlı" sorunlarını giderme şeklinde görüş bildirdikleri. Boş zamanların çalışanların üzerindeki etkilerine ilişkin olarak deneklerin büyük çoğunluğu %62,6'sı "dinlendirici", %50,9'u "rahatlatıcı", %60,8'i "iş stresinden uzaklaştırıcı" bir etkisi olduğu düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir (Göktaş 2007).

Dolphin ve Ncity AVM de çalışan personel rekreasyon aktivitelerine haftada 2-3 gün veya ayda 1 kere olmak üzere genellikle akşamüstü saatlerinde katıldıklarını belirtmişlerdir.

Adıyaman'daki üniversite öğrencileri ve kamu-özel sektör çalışanlarının boş zaman alışkanlıkları, etkinlikleri, kentteki mevcut ve istenen tesisler hakkında isteklerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada öğrenciler ve bayan çalışanların çoğu etkinlik yapabilecek boş zaman bulabildiklerini, boş zaman etkinliklerine katılmama nedeni olarak ekonomik yetersizlikler ve tesis eksikliği olduğunu belirtmişlerdir. Her iki grupta da boş zaman etkinliklerine katılım oranı yüksektir. Hem öğrenci hem de çalışanların çoğunluğu parkların spor tesisleri kadar büyük olmasını, şehir merkezinde ve her mahallede parkların olması gerektiğini, parkların içinde spor tesisi, restaurant, oyun alanları, güvenlik, mescit, rahat banklar, tuvalet, çöp kutularının olması gerektiğini belirtmişlerdir (Sabbag ve Aksoy 2011).

Yapılan çalışmada Dolphin ve Ncity AVM de çalışan personel rekreasyon aktivitelerine aktif olarak katılmak istediklerini ve bu etkinliklere arkadaşları ile katılmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Fakat zaman ve tesis yetersizliği yüzünden katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgiler doğrultusunda çalışanlara gerekli imkânlar sunulduğunda etkinliklere katılımın büyük oranda arttırılabileceği sonucuna ulaşılabilir.

Çalışan personelin son bir yıl içinde en sık katıldıkları spor-egzersiz aktivitelerinin başında yürüyüş egzersizi, en sık katıldıkları sosyal-kültürel etkinliklerin başında ise sinema etkinliği olduğu görülmektedir. Bu etkinliklere katılma nedenlerinin ise işten uzaklaşmak, sağlığı korumak ve sosyal ilişkileri geliştirmek olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar doğrultusunda çalışma süreleri bo-

yunca kapalı alanda kalmak zorunda olan bireylerin açık alanda yapılan sportif etkinlikleri ilk sırada tercih etmelerinin doğal bir sonuç olduğu yorumu yapılabilir.

SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda alışveriş merkezlerinde çalışan bireylerin yoğun iş temposundan uzaklaşarak hem fiziksel hem de zihinsel olarak rahatlama ihtiyaçları olduğu tespit edilmiştir. Her ne şekilde ve ne sebeple olursa olsun bireylerin çalıştıkları ortamdaki kısa süreliğine bile uzaklaşmaları zihinsel olarak bir rahatlama sağlamaktadır ve bu rahatlama iş ortamında sergilenen verimin artmasında etkili olabilir. Bu nedenle çalışılan kurumlardaki rekreasyon aktivitelerinin uygulanması için gerekli koşullar (tesis, zaman, vb.) sağlanabilir. Bu anlamda çalışılan kurum yöneticilerinin bu tür etkinliklerin uygulanması için verdikleri destek önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bireyler koşullar sağlandığında bu tür etkinliklere aktif olarak katılmanın kendilerine hem fiziksel hem de zihinsel olarak olumlu katkılar sağlayacağını belirtmişlerdir.

DEĞERLENDİRME

Çalışma saatleri düzenlenerek personele özel alanlar yaratılıp boş zamanlarını değerlendirme fırsatı verilebilir. Kurumdaki tesisler işletilebilecek duruma getirilip, boş zaman faaliyetleri için programlar ayarlanabilir. Bu programları yapabilecek organizatör birimler oluşturulup, bu konuda personele danışmanlık hizmeti verilerek personel bilinçlendirilebilir. Kurum yöneticilerine konunun önemi hakkında bilgiler verilerek personelini desteklemesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aydoğan, İ. ve Gündoğdu, F. B. (2006). Kadın Öğretim Elemanlarının Boş Zamanlarını Değerlendirme Etkinlikleri, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2): 217-232.
- Eren, H. (2009). İstanbul İlindeki İş Yerlerinde Yöneticilerin Rekreasyon Kavramı ve Uygulamalarına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. İstanbul.
- Göktaş, Z. (2007). Vergi Dairesi Başkanlığında Çalışan Personelin Boş Zamanlarını Değerlendirmesi Üzerine Bir Araştırma (Balıkesir Örneği), *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2 (2): 16-23.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Mete, B. (2002). Ondokuzmayıs Üniversitesi Kuru Pelit Kampusu Akademik ve İdari Personelin Rekreatif Aktivitelere Katılım ve Bakış Açılarının İncelenmesi. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ondokuzmayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Anabilim Dalı. Samsun.

- Özdağ, S., Yeniçeri, M., Fişekçioğlu, İ. B., Akçakoyun, F., Kürkçü, R. (2009). Devlet Memurlarının Boş Zaman Değerlendirme Eğilimleri, Antropometrik ve Fiziksel Uygunluk Seviyeleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22: 307-323.
- Sabbağ, Ç. ve Aksoy, E. (2011). Üniversite Öğrencileri ve Çalışanların Boş Zaman Etkinlikleri: Adıyaman Örneği, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (4): 10-23.
- Tezcan, N. (2007). Rekreasyon Etkinliklerinin Çalışanların Performansları Üzerine Etkilerinin İncelenmesi: (Kocaeli Trakya Birlik) *(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Sakarya.
- Yetiş, Ü. (2010). Kamu Kuruluşlarında Çalışan Devlet Memurlarının Boş Zaman Faaliyetlerini Değerlendirme Alışkanlıkları (Tuğsaş Örneği), *Atatürk Journal of Physican Education and Sport Sciences*, 10 (2): 34-45.

Kamp ve Pikniğe Dayalı Rekreasyon Gürültüsünün Değerlendirilmesi: Yedigöller Milli Parkı Örneği

Özgür YERLİ

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi

E-posta: ozguryerli@duzce.edu.tr

H. Samet AŞIKKUTLU

T.C. Bozok Üniversitesi,
Mühendislik Mimarlık Fakültesi

Zeki DEMİR

T.C. Düzce Üniversitesi,
Orman Fakültesi

ÖZ

Gürültü olgusu, günümüzde çevre sorunları arasında önemli bir madde olarak yer almaktadır. Gürültü, doğrudan bir çevresel değerin bozulması sonucu ortaya çıkmamakta, ancak diğer çevresel değerleri algılamayı etkileyen, sağlık bozucu bir durum oluşturmaktadır. Rekreasyonel aktiviteler ise insanların dinlenmek, eğlenmek, öğrenmek, yenilenmek için yaptıkları her türlü etkinliğe verilebilecek genel bir isimdir. Rekreasyon faaliyetinde bulunan kişiler, o faaliyetin özelliğine göre bazen gürültülü bazen de sessiz ortamlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu çalışmanın amacı haftasonu zaman diliminde, piknik ve kampa dayalı rekreasyonel faaliyetlerin meydana getirdiği gürültü miktarının araştırılması ve bu miktarın farklı kentsel alan kullanımlarında ölçülen değerlerle karşılaştırılmasını kapsamaktadır. Bu amaca yönelik belirlenen çalışma alanı olarak, Yedigöller Milli Park'ı dahilindeki 3 farklı kullanım alanı seçilmiştir. Bunlar piknik alanı, kamp alanı ve restoran kullanımının olduğu bölgelerdir. Her bölgede 15'er metre arayla 12 farklı noktada gürültü ölçümleri yapılmıştır. Ölçümler Svantek marka Svan 957 model gürültü ölçüm cihazı ile gerçekleştirilmiştir. Anlamalı farklılıkları ortaya koymak amacıyla, belirtilen alanlarda ölçülen gürültü değerlerinin, kullanımlar ve uzaklıklar arası istatistiksel analizi yapılmıştır. Sonuç olarak Yedigöller Milli Parkı'nda aynı alan kullanımlarında haftasonu zaman diliminde farklı kullanımlar ve uzaklıklar arasında anlamalı farklılıklar gözlenmiştir..

Anahtar sözcükler: Gürültü, Rekreasyon, Kamp, Piknik, Yedigöller

GİRİŞ

Harmonik olmayan titreşimlerin bir araya gelmesine bağlı oluşan akustik olay veya genellikle istenmeyen rahatsız edici sesler gürültü olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz 2011). Bir başka tanıma göre; gürültü, fiziksel olarak gelişigüzel yapılı ve birbiri ile uyumlu frekans bileşenleri olmayan ses düzenleridir. Bunlar kısaca istenmeyen, rahatsız edici seslerdir (Türkiye'nin Çevre Sorunları 2003).

IULA (International Union of Local Authorities)'nın Çevre Terimleri Sözlüğü'nde ise gürültü kirliliği, "insanlar üzerinde olumsuz fizyolojik ve psikolojik etkiler yaratan, arzu edilmeyen sesler" şeklinde tanımlanmıştır (Keleş ve Hamamcı 2002). Gürültü, insanların işitme sağlığını ve algılamasını olumsuz etkileyen, fizyolojik ve psikolojik dengeleri bozabilen, iş performansını azaltan, çevrenin hoşluğunu ve sakinliğini yok ederek niteliğini değiştiren önemli bir çevre kirliliği türüdür. Günümüzde çevre sorunları sıralanırken, gürültü bunların arasında önemli bir sorun olarak yer almaktadır. Gürültü, doğrudan bir çevresel değerin bozulması sonucu ortaya çıkmamakta, ancak diğer çevresel değerleri algılamayı etkileyen, sağlık bozucu bir durum oluşturmaktadır.

Mavruk'a (2005) göre, duyu organlarımızı ve sinir sistemimizi etkileyen istenmeyen ve gelişigüzel ses dalgalarının oluşturduğu gürültü sorunlarına insanın dayanma gücü sınırlıdır. Ayrıca aynı ses şiddetine ve kaynağına karşı, bireysel tepkiler farklılık gösterebilmektedir. Şöyle ki birisine sıkıcı gelen bir ses, diğerine kabul edilebilir gelebilir. İnsanların gürültüye karşı duyarlılığı fizyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel faktörlere bağlıdır.

Gürültünün insan üzerindeki etkilerini ise fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıklar, sıkıntı, gerginlik, isteksizlik, huzursuzluk, yorgunluk, sözel iletişimin engellenmesi, işitme duyusunda çeşitli zararlar, kan basıncının yükselmesi, iş veriminin düşmesi, dikkat bozukluğu şeklinde sıralamak mümkündür (Güler ve Çobanoğlu 1994; Uslu 1995; Avşar 1998; Aktaş 2002; Devci 2004; Mavruk 2005; Ener 2006; Kumbay 2006; Şahin 2007).

Rekreasyon, sağlıklı yaşamak ve verimli çalışmak için, insanın bozulan bütünlüğüne dilediği aktivitelerle yeniden erişmesi olayıdır (Akpınar 2001). Rekreasyonel aktiviteler ise insanların dinlenmek, eğlenmek, öğrenmek, yenilenmek için yaptıkları her türlü etkinliğe verilebilecek genel bir isimdir. Ansiklopedik Çevre Sözlüğünde ise (2001) rekreasyon, insanların bedensel ve ruhsal olarak dinlenme ve gelişme amaçlı faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır. Buna göre eylemli/etkin (yürüyüş, gezi, spor vb.) ve eylemsiz/edilgen (televizyon izleme, piknik vb.) olarak iki gruba ayrılan rekreasyon faaliyetleri gerçekleştirildiği yerlere, gerçekleştirme şekillerine göre farklı sınıflandırılmalarına tabi tutulmaktadır.

Akpınar (2001), rekreasyonu yapısal sınıflandırma (kapalı ve açık alan rekreasyonu), devinimsel/içeriksel sınıflandırma (aktif ve pasif rekreasyon), zaman-sal sınıflandırma (gün içi, haftalık ya da yıllık tatil, emeklilik), yerel sınıflandırma (kentsel veya kırsal) olmak üzere dört grupta incelemiştir. Cordes ve İbrahim (1999) yaptıkları çalışmada rekreasyonu halk rekreasyonu, ticari rekreas-

yon, şirket (firma) rekreasyonu, terepatik rekreasyon ve diğer rekreasyonel aktiviteler olmak üzere beş farklı grupta incelemiştir (Karaküçük ve Gürbüz 2007). Karaküçük (2005), rekreasyonun yaşa, zamana, mekana, sosyolojik içeriğine, katılım sayısına göre sınıflanabileceğinden bahsetmiştir. Tribe (1995) yaptığı çalışmada; rekreasyonel aktiviteleri evde yapılan rekreatif etkinlikler (müzik dinlemek, tv izlemek, okumak, radyo dinlemek vb.), ev dışında yapılan rekreatif etkinlikler (sportif faaliyetler, çeşitli hobiler, bahis ya da kumar, eğlenceli aktivitelere katılım vb.), seyahat ve turizm kapsamında yapılan rekreatif etkinlikler (herhangi bir yere seyahat etmek, bir yerde konaklamak vb.) olmak üzere üç grupta incelemiştir (Karaküçük ve Gürbüz 2007).

Rekreasyon, özellikleri gereği hareketlilik içerir ve iç itim ile oluşan eylemlerdir. Rekreasyonel faaliyetler isteğe bağlıdır, her yaş ve sosyal düzeyden bu tip aktivitelere katılım gösterebilmektedir. Bununla beraber kişide yaşama gücü ve isteğini arttırır, kişiye ruhsal doygunluk katar. Rekreasyonel faaliyetlerde maddi kazanç kaygısı yoktur ve bu faaliyetlerin bireyler üzerinde olumlu etkileri vardır (Kurum 1992; Akpınar 2001; Koç 2006; Karaküçük ve Gürbüz 2007).

Kentsel mekânların aşırı gürültülü, kalabalık ve doğal yaşantıdan uzak nitelikte olması, kentli bireyleri daha sessiz ve doğa ile iç içe rekreasyonel aktivitelerle (piknik, kamp vb.) yöneltmektedir. Bu konu ile ilgili olarak; Uslu ve Ayaşlıgil (2007) yaptıkları çalışmada kentsel yaşantıdaki olumsuzluklara (gürültü, trafik, stres vb.) değinmişler ve kent ormanlarının kentte yaşayan bireyler için rekreasyonel anlamda önemini vurgulamışlardır. Ancak doğal alanlarda kullanımdaki bu artışın, yaban hayatına olumsuz etkileri olabilmektedir. Örneğin; Newsome vd. (2002) yaptıkları çalışmada, korunan alanlarda, artan ekoturizm ve rekreasyon taleplerinin önemli bir tehdit olduğunu belirtmişlerdir.

Rekreasyonel kullanımın gürültü üzerine etkisi kapsamında birçok çalışma yürütülmüştür. Örneğin; Ünver (2008) yaptığı çalışmada; Çorlu İlçesinin trafik ve rekreasyonel kullanım kaynaklı gürültü kirliliğinin ve gürültü ölçüm değerlerinin zamansal dağılımlarını belirlemiştir. Müderrisoğlu vd. (2005) Abant Tabiat Parkında yaptıkları çalışmada, Rekreasyonel Fırsat Dağımı (ROS) yöntemini kullanarak oluşturdukları olanak sınıfı bölgelerinde kullanıcı memnuniyetindeki farklılıkları ortaya koymuşlardır. Bu çalışma ile olanak sınıfları kapsamında "gürültü ve yüksek sesli insanlar"ın, kullanıcı memnuniyetini olumsuz etkilediklerini saptamışlardır.

Rekreasyon faaliyetinde bulunan kişiler, o faaliyetin özelliğine göre bazen gürültülü bazen de sessiz ortamlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu çalışmanın amacı, piknik ve kampa dayalı rekreasyonel faaliyetlerin meydana getirdiği

gürültü miktarının araştırılması ve bu miktarın farklı kentsel alan kullanımlarında ölçülen değerlerle karşılaştırılmasıdır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Haftasonu zaman diliminde, piknik ve kampa dayalı rekreasyonel faaliyetlerin meydana getirdiği gürültü miktarının araştırılması amacına yönelik belirlenen çalışma alanı olarak, Yedigöller Milli Parkı dahilinde üç farklı kullanım alanı seçilmiştir. Yedigöller Milli Parkı'nın rekreasyonel kullanım tipi açısından kullanıcılara fazla seçenek sunması ve Batı Karadeniz Bölgesindeki önemli rekreasyon alanlarından biri olması bu bölgenin çalışma alanı olarak seçilmesinin en önemli sebeplerindendir. Farklı rekreasyonel kullanım tiplerindeki gürültü miktarlarının irdelenmesi amacıyla piknik alanı, kamp alanı ve restoran kullanımının olduğu bölgeler bu araştırmanın inceleme ve analizlerin yapıldığı örnek çalışma alanlarıdır.

Bolu ile Zonguldak sınırları arasında, Yedigöller Yaban Hayatı Geliştirme Sahası merkezinde yer alan 2019 hektar büyüklüğündeki Yedigöller yöresi, Orman Kanununun 25. maddesi gereğince 29 Nisan 1965 tarihinde milli park olarak ayrılmıştır (Anonim 2012a; Beşkardeş 2009). Yedigöller Milli Parkı, adını içinde bulunan ve aralarında 50 – 60 m yükselti farkı olan 7 adet heyelan gölünden almaktadır. Bunlar; Sazlı göl (5.274 m²), İnce göl (1.167 m²), Nazlı göl (10.746 m²), Kuru göl, Derin göl (13.687 m²), Büyük göl (19.917 m²) ve Serin göl (1.207 m²)'dür. Alanın en yüksek yeri Eğrikiriş Tepe (1.489 m), en alçak yeri Kirazçatı (500 m)'dir. Alanda bulunan dereler Yedigöller deresi, Köyveri deresi ve kuzey sınırından geçen Göl deredir. Tüm bu dereler Karadere'ye birleşmektedir (Beşkardeş 2009).

Şekil 1'de Yedigöller Yerleşim Planı ve Şekil 2'de Derin Göl 'e ait bir görüntü verilmiştir.

Şekil 1. Yedigöller yerleşim planı

Şekil 2. Derin Göl

Milli Park içinde bir idare ve hizmet binası ile ziyaretçi tanıtım merkezi, bir kır gazinosu, bir hidroelektrik santral, 2 misafirhane, 6 bungalov (dinlenme evi), 2 bekçi kulübesi ve bir adet Jandarma binası bulunmaktadır. Ayrıca çadırlar, arabalar ve piknik için de birer alan ayrılmıştır. Yedigöller Milli Parkı yıllık ortalama olarak 30.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretler günü birlik olduğu gibi, çadır, bungalov ve misafirhanenin kiralınması şeklinde de gerçekleşmektedir (Beşkardeş 2009). Şekil 3'te Yedigöller Milli Parkı'nda çadırlı konaklamaya ilişkin bir örnek görülmektedir.

Şekil 3. Yedigöller Milli Parkı'nda çadırlı konaklamaya ilişkin bir örnek

Çalışmanın ortaya konmasında temel olan gürültü ölçümlerini gerçekleştirmede kullanılan materyal, Svantek marka Svan 957 model gürültü ölçüm cihazıdır. Gürültü ölçüm cihazının kalibrasyonu ise yine Svantek firmasına ait SV30 model kalibratör ile gerçekleştirilmiştir. Gürültü ölçüm cihazı ve kalibratör Şekil 4'te görülmektedir.

Şekil 4. Gürültü ölçüm cihazı ve kalibratörü

Yazılı materyallerin, çizelgelerin ve sunumların hazırlanması, mevcut yazılı malzemelerin düzenlenmesi ve işlenmesinde Microsoft Office paket programı, gürültü değerleri arasında anlamsal farklılığın bulunup bulunmadığına dair istatistiksel analizin yapılması amacıyla SPSS 15.0, başta fotoğraf olmak üzere görsel öğelerin hazırlanması ve düzenlenmesinde Adobe Photoshop 7.0 programları kullanılmıştır. Bunların dışında çeşitli tez, bilimsel makale, kitap, popüler dergi, günlük siyasi gazeteler, internet verileri ve fotoğraflar da kullanılan materyaller arasındadır.

Yöntem

Çalışmanın yöntemi öncelikli olarak Yedigöller Milli Parkı dahilinde bulunan piknik alanı, kamp alanı ve restoran kullanımının olduğu bölgelerde yapılmış olan gürültü ölçümlerine dayanmaktadır. Gürültü ölçümleri bu alanlarda 30.10.2011 tarihinde, 15'er metre arayla 12 farklı noktada yapılmıştır. Ölçümler gerçekleştirilirken, mikrofon yer seviyesinden en az 1.2-1.5 m yüksekte olacak şekilde konumlandırılmış, mikrofonun üzerine rüzgarlık takılmıştır. Çalışma süresince yapılan gürültü ölçümleri her bir nokta için 1 dk olarak belirlenmiştir. Bir dakikalık ölçüm sonucunda L_{eq} (eşdeğer gürültü seviyesi) değeri dikkate alınmıştır.

Anlamlı farklılıkları ortaya koymak amacıyla, belirtilen alanlarda ölçülen gürültü değerlerinin, kullanımlar ve uzaklıklar arası istatistiksel analizi yapılmıştır. Gürültünün rekreasyonel kullanım tipi ve uzaklık ile olan ilişkisini belirlemek için MANOVA, rekreasyonel kullanım tiplerinin ve uzaklıkların detaylı olarak açıklanabilmesi için TUKEY Testinden yararlanılmıştır. Ayrıca elde edilen gürültü miktarları, Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği'ndeki bazı tablolar ve farklı kentsel alan kullanımlarında ölçülen değerlerle karşılaştırılarak tartışılmıştır.

BULGULAR

Yedigöller Milli Parkı dahilinde bulunan piknik alanı, kamp alanı ve restoran kullanımının olduğu bölgelerde haftasonu yapılmış olan gürültü ölçüm sonuçları ve noktaların, kullanım alanına olan uzaklıkları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Piknik alanı, kamp alanı ve restoran bölgesindeki haftasonu gürültü değerleri

Uzaklık (m)	Kamp Alanı		Piknik Alanı		Restoran	
	Ölçüm no	Gürültü dB	Ölçüm no	Gürültü dB	Ölçüm no	Gürültü dB
0-15	1	57.0	1	60.1	1	33.2
	2	53.6	2	56.8	2	32.5
	3	51.8	3	56.1	3	36.6
16-30	4	53.3	4	52.1	4	27.2
	5	56.3	5	54.6	5	26.4
	6	49.7	6	56.4	6	30.5
31-45	7	47.3	7	49.4	7	28.1
	8	47.3	8	54.0	8	28.7
	9	46.5	9	55.8	9	33.5
46-60	10	41.6	10	48.4	10	42.4
	11	49.3	11	46.4	11	27.1
	12	51.0	12	55.4	12	31.8

Gürültü ile rekreasyonel kullanım tipi ve ölçüm uzaklığın ilişkini ortaya koymak amacıyla uygulanan MANOVA Testi sonuçları Tablo 2’de görölmektedir.

Tablo 2. Gürültü ile rekreasyonel kullanım tipi ve uzaklık ilişkisi

Kaynak	F	Önem
Düzeltilmiş Model	24,771	,000
Kesişim	5343,752	,000
Kullanım Tipi	125,593	,000
Uzaklık	3,754	,024
Kullanım tipi * Uzaklık	1,671	,171

Tablo 2’ye göre gürültü ile kullanım tipi arasında anlamlı fark görölmektedir. Kamp alanı, piknik alanı ve restoran gibi üç farklı rekreasyonel kullanım tipinde ölçölen gürültü miktarları farklılıklar göstermektedir. Bu alanlarda gürültü miktarları arasındaki farklılık, rekreasyonel kullanım tiplerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 2, uzaklık açısından incelendiğinde ise benzer şekilde gürültü ile uzaklık arasında anlamlı fark olduğu görölmektedir. Gürültü miktarları uzaklığa bağlı olarak değişmektedir.

Rekreasyonel kullanım tipi ve uzaklık bir arada değerlendirildiğinde ise, bütün kullanımlarda gürültünün değişimi açısından fark gözlenmediği görülmektedir.

Rekreasyonel kullanım tiplerinin ve uzaklıkların detaylı olarak açıklanabilmesi için TUKEY Testinden yararlanılmıştır. Test sonuçları Tablo 3 ve Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 3. Rekreasyonel kullanım tipleri ve gürültü ilişkisi

Kullanım Tipi		Aritmetik Ortalama Farkı	Önemi
Kamp	Piknik	-3,4000	,084
	Restoran	18,8917(*)	,000
Piknik	Kamp	3,4000	,084
	Restoran	22,2917(*)	,000
Restoran	Kamp	-18,8917(*)	,000
	Piknik	-22,2917(*)	,000

Tablo 3'e göre, rekreasyonel kullanım tiplerinden kamp alanı ile piknik ve restoran kullanımlarındaki gürültü miktarının karşılaştırılması sonucunda, kamp alanındaki gürültü miktarı piknik alanındaki gürültü miktarından az olmasına rağmen bu fark istatistiki olarak açıklanamamaktadır. Kamp alanındaki gürültü miktarı, restoran kullanımındaki gürültüden ise fazladır ve tabloda bu farkın anlamlı olduğu görülmektedir.

Piknik alanındaki gürültü miktarı kamp alanındaki gürültü miktarlarından fazla olmasına rağmen bu fark istatistiki olarak açıklanamamaktadır. Piknik alanının gürültü miktarı restoran kullanımındaki gürültü miktarından da fazladır ve aradaki fark istatistiki olarak anlamlıdır.

Restoran kullanımındaki gürültü miktarı kamp ve piknik alanındaki gürültü miktarlarından azdır ve bu fark tabloda, istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Yani restoran kullanımı en az gürültülü alandır.

Tablo 4. Uzaklık ve gürültü ilişkisi

Uzaklık (m)		Aritmetik Ortalama Farkı	Önemi
0-15	16-30	3,4667	,223
	31-45	5,2333(*)	,030
	46-60	4,9222(*)	,045
16-30	0-15	-3,4667	,223
	31-45	1,7667	,745
	46-60	1,4556	,839
31-45	0-15	-5,2333(*)	,030
	16-30	-1,7667	,745

	46-60	-,3111	,998
46-60	0-15	-4,9222(*)	,045
	16-30	-1,4556	,839
	31-45	,3111	,998

Tablo 4'e göre rekreasyonel kullanım alanlarına en yakın olan 0-15 metre grubundaki noktalardan llen tüm gürültü miktarları diğer nokta gruplarından fazladır. Ancak 0-15 metre grubundaki noktalara en yakın grup olan 16-30 metre grubundaki noktalar ile arasında olan far istatistiki olarak açıklanmamaktadır. Bu gruplardan 31-45 metre ve 46-60 metre grubundaki noktalara arasındaki gürültü farkı anlamlı olarak gözlenmektedir.

16-30 metre grubundaki noktalardan llen gürültü değerleri, 0-15 metre grubundakilerden az, 31-45 metre ve 46-60 metre grubundakilerden fazla olmasına rağmen bunların hiçbiri arasındaki fark istatistiki olarak açıklanmamıştır.

31-45 metre grubundaki noktalardan llen gürültü değerleri diğer tüm gruplardaki noktalardan llen gürültü değerlerinden düşük olmasına rağmen sadece 0-15 metre grubundaki noktalardan llen değerlerle arasındaki farkın anlamlı olduğu grlmştr. 16-30 metre ve 46-60 metre grubundaki noktalardan elde edilen gürültü değerleri ile arasındaki fark istatistiki olarak açıklanmamaktadır.

46-60 metre grubundaki noktalardan llen gürültü değerleri 0-15 metre ve 16-30 metre grubundaki noktalardan elde edilen değerlerden düşük, 31-45 metre grubundaki noktalarda llen gürültü değerlerinden ise yüksek çıkmıştır. Buna rağmen sadece 0-15 metre grubunda yer alan noktalardaki gürültü değerleri ile arasındaki fark anlamlı grlmektedir. 16-30 metre ve 31-45 metre gruplarındaki noktalarda llen gürültü değerleri ile arasındaki fark istatistiki olarak açıklanmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

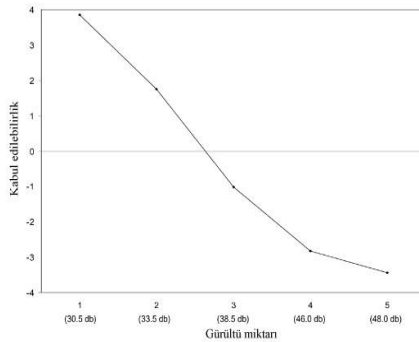
Yapılan gürültü ölçümleri ve analizlere göre rekreasyonel kullanım tipi ve uzaklık parametrelerinin, ayrı ayrı değerlendirilmesi sonucunda gürültü ile ilişkili olduğu grlmştr. Rekreasyonel kullanım tipi ve uzaklık parametresi bir arada incelendiğinde ise gürültü ile aralarında bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Rekreasyonel kullanım tipleri kendi aralarında değerlendirildiğinde ise en fazla gürültülü kullanım tipinin piknik, en az gürültülü kullanım tipinin ise restoran olduğu grlmştr. Restoran kullanımı, piknik ve kamp kullanımına göre daha kentsel bir yapıda olmasına karşın en az gürültünün bu kullanımda

gözlenmesi, bu çalışmanın çarpıcı sonuçlarındandır. Piknik ve kamp gibi kırsal rekreasyon kullanımlarında gürültü miktarlarının fazla çıkması hem alanı ziyaret eden kişileri hem de faunayı tehdit eden bir durum olarak değerlendirilebilmektedir.

Analiz sonuçları uzaklık parametresine göre değerlendirildiğinde birbirine yakın nokta grupları arasında anlamlı farklılıkların gözlenmediği dikkat çekmektedir. 30 metreden sonra gürültü miktarları anlamlı olarak değişmektedir. Bu noktadan hareketle kırsal rekreasyon kullanım tipleri ve uzaklıkları belirlerken, 30 metre bulgusu belirleyici bir rol üstlenebilecektir.

Manning (2007), kullanıcı deneyimi kalitesi başlığı altında, ziyaretçi kaynaklı gürültü için toplumsal norm eğrisini oluşturmuş, buna göre kullanım alanlarında 48 dB'ye kadar olan gürültü düzeyi için "kabul edilebilir" tanımlamasını ortaya koymuştur. Buna ilişkin eğri Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Ziyaretçi kaynaklı gürültü için toplumsal norm eğrisi (Manning 2007)

Manning (2007)'in oluşturduğu bu eğri, Yedigöller Milli Parkı açısından değerlendirildiğinde, piknik ve kamp alanlarının haftasonu zaman dilimlerinde kabul edilebilir gürültü değerlerini aşmaktadır. Restoran kullanımı ise kabul edilebilir sınırlar dahilinde gürültü miktarına sahiptir.

Ülkemizde gürültü ile ilgili yasal çerçeve; 11 Aralık 1986 tarihli 19380 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Gürültü Kontrol Yönetmeliği" ile oluşmuş, 27 Nisan 2011 tarihli ve 27917 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği" ile en güncel halini almıştır. Günümüzde, kırsal rekreasyon faaliyetlerindeki gürültü sınırlarını tarif eden, yönetmeliklerce belirlenmiş herhangi bir yasal mevzuat bulunmamaktadır. Fakat Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi

Yönetmeliği'nde geçen ve kentsel alanlar için tanımlanmış olan ‘‘karayolu çevresel gürültü sınır değerleri’’ tablosunun incelenmesi ve Yedigöller Milli Parkı'ndan elde edilen gürültü değerleri ile karşılaştırmasının yapılması anlamlı olacaktır (Tablo 5).

Tablo 5. Karayolu evresel gürültü sınır değerleri (GDYY 2011)

Alanlar	Planlanan/Yenilenmiş/Onarılmış yollar			Mevcut yollar		
	$L_{gündüz}$ (dBA)	$L_{akşam}$ (dBA)	L_{gece} (dBA)	$L_{gündüz}$ (dBA)	$L_{akşam}$ (dBA)	L_{gece} (dBA)
Gürültüye hassas kullanımlardan eğitim, kültür ve sağlık alanları ile yazlık ve kamp yerlerinin ağırlıklı olduğu alanlar	60	55	50	65	60	55
Ticari yapılar ile gürültüye hassas kullanımların birlikte bulunduğu alanlardan konutların yoğun olarak bulunduğu alanlar	63	58	53	68	63	58
Ticari yapılar ile gürültüye hassas kullanımların birlikte bulunduğu alanlardan işyerlerinin yoğun olarak bulunduğu alanlar	65	60	55	70	65	60
Endüstriyel alanlar	67	62	57	72	67	62

Tabloya göre çalışma alanına en uygun tanımlama, ‘‘gürültüye hassas kullanımlardan eğitim, kültür ve sağlık alanları ile yazlık ve kamp yerlerinin ağırlıklı olduğu alanlar’’ olmak üzere ilk satırda yer almaktadır. Bu tip alanlardaki gündüz gürültü sınırının, onarılmış/yenilenmiş yollarda 60 dB olduğu görülmektedir. Bu değerlere göre çalışma alanında yapılan gürültü ölçümlerinde, piknik alanında yalnızca bir noktada bu değerin aşıldığı göze çarpmaktadır. Piknik alanındaki ölçümlerin neredeyse tamamında, kamp alanındaki ölçümlerin ise yaklaşık olarak yarısında sınıra yaklaşıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak rekreasyonel kullanım tiplerinin birbirlerinden farklı alanlarda ve aralarında tampon bölgeler oluşturularak konumlandırılmaları gerekmektedir. Özellikle kamp ve piknik alanları birbirlerine yakın konumlandırılmamalıdır. Çünkü her kullanım için ihtiyaç duyulan alanlar ve diğer rekreatif faktörler farklı özellikler taşımaktadır.

Kırsal rekreasyon kullanım tipleri ve bu tipler içindeki birimlerin uzaklıkları belirlenirken, gürültünün olumsuz etkilerinin hissedilmemesi amacıyla 30 metre mesafelerde yerleştirilmesine özen gösterilmelidir.

Kullanıcı yoğunluğunun artması sonucu, insan faaliyetleriyle oluşan gürültünün, hissedilen gürültü miktarını arttırdığı bilinmektedir (şanlı 1998; Lüleci 2000; Özyonar ve Peker 2008). Bu noktadan hareketle kullanıcı yoğunluğunun artmaması için alanın taşıma kapasitesi dikkate alınmalı, buna uygun yoğun-

lukta kullanıcının ziyaretine izin verilmeli ve interdisipliner bir çalışma sonucu oluşturulmuş alanın uzun vadeli kırsal peyzaj planlaması kararları hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ansiklopedik Çevre Sözlüğü,(2001). Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara.
- Akpınar, N. (2001). Rekreasyon Kaynakları (*Basılmamış Ders Notları*): Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Aktaş Y. (2002). Kent İçi Alanlarda Bitki Kullanımı İle Gürültü Kontrolü (İstanbul, Maslak – Zincirlikuyu Hattı Örneğinde) (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
- Avşar, Y. (1998). Yıldız Teknik Üniversitesi Merkez Kampüsü ve Civarının Gürültü Haritasının Çıkarılması (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Beşkardeş, V. (2009). Bolu-Yedigöller Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahasında Yaban Hayatı Yönetimi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- ÇGDYY (2011). *Çevresel Gürültünün Denetimi ve Yönetimi Yönetmeliği*.
- Deveci, S. (2004). Edirne İlinde Gürültü Düzeylerinin Belirlenerek Gürültü Haritalarının Oluşturulması (*Basılmamış Tıpta Uzmanlık Tezi*). Edirne: Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi
- Ener, G. (2006). Köprülül Kavşakların Çevresel Trafik Gürültüsü Seviyelerine Etkilerinin İncelenmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi.
- Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Gürültü, Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi*, No:19, T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2002). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Koç, Y. (2006). İmrahor Vadisi'nin Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kumbay, A. (2006). İstanbul Tarihi Yarımada Kentsel Mekanların Gürültü Denetimi Açısından İncelenmesi; Değerlendirmeler ve Öneriler (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Kurum, E. (1992). Beynam Muhafaza Ormanı ve Yakın Çevresinin Ankara Kenti Rekreasyon Sistemi Açısından Koruma, Kullanım ve Planlama İlkelerinin Saptanması Üzerinde Bir Araştırma (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi. Peyzaj Mimarlığı ABD, Ankara.
- Manning, R.E. (2007). *Parks and Carrying Capacity Commons Without Tragedy*. Washington.
- Lüleci, E. (2000). İzmir'in Bornova İlçe Merkezinde Gürültü Düzeyleri Belirlenerek Gürültü Haritalarının Oluşturulması. (*Basılmamış Tıpta Uzmanlık Tezi*). Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.
- Mavruk, A. (2005). Yüreğir ve Seyhan (Adana) İlçelerinde Ana Arterlerdeki Toz ve Gürültü Dağılım Haritalarının Hazırlanması (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Adana: Çukurova Üniversitesi Mühendislik Fakültesi.

- Müderrişoğlu, H., Yerli, Ö., Turan, A., Duru, N. 2005. ROS (Rekreasyonel Fırsat Dağılımı) Yöntemi ile Abant Tabiat Parkı'nda Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi, *Ağrı Tarım Bilimleri Dergisi*, 11 (4): 397-405.
- Newsome, D., Moore, S.A., Dowling, R.K. (2002). *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts and Management*. Cleveland, UK: Channel View Publications.
- Özyonar, F. ve Peker İ. (2008). Sivas Kent Merkezindeki Çevresel Gürültü Kirliliğinin Araştırılması, *Ekoloji Dergisi*, 18:69: 70-75.
- Şahin, G.Y. (2007). Trabzon Havalimanı Gürültüsü ve İnsan Üzerindeki Etkileri (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi.
- Şanlı, A. (1998). Yoğun Bir Turistik Sahil Şeridi Olan Kuşadası'nda Gürültü Kirliliği ve İyileştirme Önerileri (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Bilimleri Anabilim Dalı.
- Türkiye'nin Çevre Sorunları (2003). *Türkiye Çevre Vakfı Yayını*. Ankara.
- Uslu, C. (1995). Adana Kenti'nde Gürültü Kirliliği Üzerine Bir Araştırma (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Adana: Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Uslu, Ş. ve Ayaşlıgil, T. (2007). Kent Ormanlarının Rekreasyonel Amaçlı Kullanımı Ve İstanbul İli Örneğinde İrdelenmesi, *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*. 2, 4: 213-236.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- (1)Anonim, 2012a: http://www.milliparklar.gov.tr/DKMP/AnaSayfa/dogaKorumaHaber/10-02-13/Milli_Parklar.aspx?sflang=tr 07.02.2012.
- (2)Yılmaz, F. (2011). Otoyol Gürültüsü, İnsan Sağlığına Etkileri ve Korunma, http://www.dunya.com/otoyol-gurultusu-insan-sagligina-etkileri-vekorunma_110319_haber.html 08.01.2012.

Belediyeye Ait Parklarda Sportif Rekreasyon Aktivitelerine Katılan Bireylerin Yaşam ve Serbest Zaman Tatmini ile Serbest Zamanda Algılanan Özgürlüklerinin İncelenmesi

Tennur YERLİSU LAPA

T.C. Akdeniz Üniversitesi,

Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

E-posta: tennur@akdeniz.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; Antalya ilindeki belediyeye ait parklarda sportif rekreasyon aktivitelerine katılan bireylerin yaşam tatminleri, serbest zaman tatminleri ve serbest zamanda algıladıkları özgürlükleri arasındaki ilişkiyi saptamak ayrıca cinsiyet, yaş ve gelir durumlarına göre serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük puanlarını karşılaştırmaktır. Araştırmanın evreni Antalya'da yaşayan ve belediyeye ait parklarda sportif rekreasyon aktivitelerine katılan bireyler oluştururken, örnekleme ise rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen Muratpaşa belediyesine ait parklarda bu aktivitelere katılan 201 birey oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin; yaşam tatmininin belirlenmesinde Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen ve Köker (1991) ve Yetim (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Yaşam Tatmini Ölçeği", serbest zaman tatminlerini belirlemek amacıyla Beard ve Raghed (1980) tarafından geliştirilen ve kısa versiyonu Gökçe (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Serbest Zaman Tatmin Ölçeği" ve serbest zamanda algılanan özgürlüğün belirlenmesinde Witt ve Ellis (1985) tarafından geliştirilen ve Yerlisu Lapa ve Ağyar (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde kişisel bilgiler için betimsel istatistik yöntemleri kullanılırken, ölçekler arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi ve katılımcıların serbest zaman tatmin ve algılanan özgürlük puanlarının değişkenlere göre farkını test etmek amacıyla Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (Manova) kullanılmıştır. Sonuç olarak; yaşam ve serbest zaman tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük arasında pozitif doğrusal ilişki saptanmıştır. Cinsiyete göre Serbest Zaman Tatmini arasında fark bulunmazken ($p>0.05$), Algılanan Özgürlük arasında fark bulunmuştur ($p<0.05$). Yaşa göre hem Serbest Zaman Tatmini hem de Algılanan Özgürlük arasında fark anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Gelire göre ise Serbest Zaman Tatmini arasında anlamlı fark saptanırken ($p<0.05$), Algılanan Özgürlük arasında anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Anahtar sözcükler: Yaşam tatmini, Serbest zaman tatmini, Serbest zamanda algılanan özgürlük.

GİRİş

Günümüzde serbest zamanı değerlendirme bir yaşam biçimi haline almıştır. Bireyler değişik serbest zaman aktivitelerini farklı alan ve mekânlarda değer-

lendirmektedirler. Uluslararası ve ulusal yazımda serbest zaman aktivitelerine katılan bu bireyler üzerine birçok çalışmanın yapıldığı grlmektedir. Farklı serbest zaman aktivitelerine katılan ve farklı gruplarda yer alan bireylerin yaşam tatmini, serbest zaman tatmini ve algılanan özgürlük konularında hem farklı değişkenlerin etkisi, hem de bu kavramlarının birbirleriyle olan ilişkilerinin incelendiği birçok çalışma mevcuttur.

Ülkemizde serbest zaman aktivitelerine iersinde yer alan sportif aktivitelere katılanların en çok yararlandığı alanlardan biri de parklardır. Özellikle Büyükşehir ve ilçe belediyeleri, Park ve Bahçeler Müdürlüğü altında 5393 sayılı Belediye kanununun ve ilgili mevzuat kanunlarına dayanılarak hazırlanan Park ve Bahçeler Müdürlüğü Görev ve alışma Yönetmeliği kapsamında; İl/İlçe sınırlarında yetişkinlerin, gençlerin ve çocukların rekreatif faaliyetlerine hizmet etmesi amacı ile parklar dhilinde yürüyüş yolları, bisiklet yolları, spor alanları, yeşil alanlar tesis etmek ve bunların bakım, onarım ve iyileştirme çalışmalarını yapmaktır. Türkiye geneline bakıldığında; belediyelerin inşa ettiği bu parklar içerisinde yer alan yürüyüş ve bisiklet yollarından ile spor alanlarında yer alan fitness aletlerinden bireylerin yoğun bir şekilde yararlandığı grlmektedir. Bu sebeple bu çalışma; bu parklara devam eden bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımlarına bağlı olarak cinsiyet, yaş ve gelir değişkenlerinin serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük puanlarını arasında fark yaratıp yaratmadığı, ayrıca yaşam tatmini, serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük puanları arasında ilişki olup olmadığı incelemeye amaçlamaktadır. Böylece Türk popülasyonuna örneklem teşkil eden bir grubun serbest zaman aktiviteleri ile elde ettiği tatmin ve algı düzeyleri incelenmiş olup, literatüre katkı sağlayacağı dşnlmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Günümüzde insanlar, iş streslerinden uzaklaşmak için dinlenmenin yanında, serbest zamanda yapılan iş dışındaki aktivitelere ihtiyaç duyarlar. Serbest zaman genellikle c farklı boyutunun ele alındığı şekilde tanımlanmıştır; birincisi zaman olarak, ikincisi aktivite olarak, cncs de deneyim olarak. Zaman olarak iş ve zorunlu aktiviteler dışında kalan zgr zaman dilimiyle eş anlamlı olarak kullanılmakta, aktivite olarak zgr zamanlarda yapılan aktiviteler, deneyim olarak ise, gönüllü ve iten olarak kendi isteğiyle yöneldiği aktivitelere dhil olmasıdır (Gökçe, 2008). Zamanı içeren tanımlar incelediğinde, serbest zaman, bireyin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorluklardan veya bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği bir etkinlikle uğraştığı, özgürce istediği gibi kullanabildiği zaman olup (Bakır, 1990), bireyin hayatını

idame ettirebilmek ya da yaşamın pratik ihtiyaçlarını (çalışma saatleri, yeme ve uyuma gibi fizyolojik ihtiyaçlarını) karşılayabilmek için yapmak zorunda olduğu işlerinden geriye kalan zaman dilimi (Mull ve arkadaşları, 1997; Roberts, 2006; Torkildsen, 2005;) ya da dıştan gelen zorlamalara bağlı kalmadan bireysel kontrolün sağlandığı, eğlenme, hoşnutluk, mutluluk duygusu uyandıran, herhangi bir ücretin alınmadığı, kendi kendine olan, tatmin edici deneyimlerin yaşandığı zaman aralığı olarak (Mieczkowski, 1990; Önder, 2003) tanımlandığı görülmektedir. Aktiviteler ve deneyimi içeren tanımlar incelendiğinde ise; Ragueb ve Tate (1993) göre “bireylerin özgür iradeleriyle seçtikleri ve belirli kuralara bağlı olmadan katıldıkları etkinlikler” ya da bireylerin veya grupların serbest zamanlarında gönüllü olarak katıldıkları zevk almak ya da bazı fiziki, toplumsal ve duygusal davranışları kazanmak için yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici aktiviteler (Karaküçük, 2005; Kılbaş, 2001) olarak tanımlanmıştır. Bu dinlendirici ve eğlendirici aktiviteler “Rekreasyon” olarak ta tanımlanmaktadır.

Uluslararası ve ulusal yazımda serbest zaman aktivitelerine katılan bireyler üzerine birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Farklı serbest zaman aktivitelerine katılan ve farklı gruplarda yer alan bireylerin serbest zaman engelleri, engellerle baş edebilme, yaşam tatmini, yaşam kalitesi, serbest zaman tatmini ve algılanan özgürlük vb. konularında hem farklı değişkenlerin etkisi, hem de bu kavramlarının birbirleriyle olan ilişkilerinin incelendiği birçok çalışma mevcuttur. Çalışmamızın konusu olan yaşam tatmini, serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük konuları, uluslararası ve ulusal yazımda incelendiğinde; serbest zaman tatmini (Ardahan ve Yerlisu Lapa, 2010; Ashby ve arkadaşları, 1999; Berg ve arkadaşları, 2001; Borke ve arkadaşları, 2009; Gökçe, 2008; Lu ve Kao 2009; Misra ve McKean, 2000) ve serbest zamanda algılanan özgürlük (Baack, 1985; Munchua ve arkadaşları, 2003; Samuel, 2003; Stelzer, 2000) kavramlarına farklı demografik değişkenlerin etkisinin araştırıldığı çalışmalar yer almaktadır. Yine yaşam tatmini ile serbest zaman tatmini ilişkisinin (Chiang, 2010; Brown ve Frankel 1993; Griffin ve McKenna 1998; Huang ve Carleton, 2003; Wang ve arkadaşları, 2008), serbest zaman tatmin ile serbest zamanda algılanan özgürlük ilişkisinin (Munchua, 2003; Robinson, 2003; Siegenthaler ve O'Dell, 2000) ve yaşam tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük ilişkisinin (Poulson ve arkadaşları, 2007; Poulson ve arkadaşları, 2008) sorgulandığı birçok çalışmanın olduğu görülmektedir.

Araştırmanın temelini teşkil eden yaşam tatmini, serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük kavramları literatür’de değişik şekillerde açıklanmıştır.

Yaşam tatmini; genel olarak kişinin kendi yaşamından duyduğu memnuniyeti ifade etmekte olup, “kişinin, iş, serbest zaman ve diğer iş dışı zaman olarak tanımlanan yaşama gösterdiği duygusal tepki olarak tanımlanabilir” (Hong ve Giannakopoulos, 1994). Diener ve arkadaşları (1985) tarafından ise; Yaşam tatmini bir bireyin kendi belirlediği kriterlere uygun bir biçimde bireyin tüm yaşamını pozitif değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin yaşam tatminlerini etkileyen birçok unsur mevcuttur. Bu unsurlar Cuttillo-Schmitter ve arkadaşları, (1999) tarafından şu şekilde sıralanmaktadır; günlük yaşamdan mutluluk duymak, yaşamı anlamlı bulmak, amaçlara ulaşma konusunda uyum, pozitif bireysel kimlik, fiziksel olarak bireyin kendisini iyi hissetmesi, ekonomik güvenlik ve sosyal ilişkilendir. Kişinin fiziksel olarak kendini iyi hissetmesi unsuru, bireyin fiziksel olarak aktivitelere katılımının psikolojik ve ruhsal sağlığı ve yaşam tatminini olumlu olarak etkilemesidir.

Serbest zaman tatmini; yaşam tatmini ve sosyal tatmin içerisinde yer alan bir tatmin boyutudur. Beard ve Ragheb (1980), serbest zaman tatmininin; olumlu algıların serbest zaman etkinliklerinin ve tercihlerinin bir sonucu olarak kazanılan tatmin veya duygular olarak belirtmişlerdir. Bu da kişinin genel serbest zaman deneyimlerinden sağladığı tatmin düzeyidir. Kişinin bireysel ihtiyaçlarını karşılaması ya da karşılayamaması, tatmin durumunun pozitif sonuçlarının düzeyiyle ilgilidir. Serbest zaman tatmini bireyin serbest zaman deneyimlerinden ne kadar memnun olduğunun derecesini gösterir. Pozitif hislerin tatmini, bireysel ihtiyaçların karşılanmasıyla oluşur (Du Cap, 2002). Bireylerin katıldıkları serbest zaman etkinliklerinden istedikleri faydayı sağlayıp sağlayamadıklarını, beklentilerini karşılayıp karşılamadıklarını ve bu faaliyetlere katılmaktan dolayı mutlu olup olmadıklarını ölçmek, onların serbest zamanlarını değerlendirirken daha mutlu ve tatminkar olmalarını sağlayacak tedbirlerin alınmasında ve onların memnuniyet düzeyleri doğrultusunda sağlanan serbest zaman etkinliklerini geliştirmekte ve hatta etkinlik yelpazesini genişletmekte önemli bilgiler sağlayabilir (Karlı ve arkadaşları, 2008).

Serbest zamanda algılanan özgürlük kavramı serbest zaman davranışını ölçmede önemli bir boyut olarak ortaya çıkmıştır. Bu kavramın; aktör ve davranışı arasında neden sonuçsal bir ilişki sağladığı farz edilir ve aktörün kendisinin davranışının temelini oluşturduğu konusunda gözlemciler yönlendirilir (Kane ve arkadaşları, 1977). Serbest zamanın tek temel kriterinin algılanan özgürlük olduğunu savunan Neulinger özgürlüğün algılanmasını, bireyin yaptığını isteyecek ve kendi seçerek yaptığını hissetmesi durumu olarak tanımlamıştır (Siegenthaler ve O'Dell, 2000). Serbest zamanda algılanan özgürlük konusundaki çalışmalar sonucunda serbest zaman etkinliklerinden maksimum faydayı elde

edebilmek için bireylerin yeterliliğe sahip olması, tecrübelerin insiyatifini ve çıktılarını kontrol edebilen, faaliyetlere dışsal ödül beklentilerinden çok, içsel istekle katılan bir yapıda olmaları gerektiğini savunan Witt ve Ellis 1984'te 5 ölçekten oluşan ve serbest zamanda algılanan özgürlüğü ölçen bir yapı geliştirmişlerdir. Bu yapıda içsel motivasyon, algılanan kontrol, akış, optimum canlandırma ve oyunculuk kavramları yer almaktadır ve ölçeklerin tamamı 95 maddeden oluşmaktadır (Witt ve Ellis, 1985). Serbest zamanda algılanan özgürlük bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılmadaki becerilerine yönelik kendi değerlendirmelerini yansıtır ve bu nedenle hayatlarında gerçekleşen olaylardan etkilenir. Serbest zaman tecrübelerinde daha fazla özgürlüğe sahip olduklarına inanan kişiler daha yüksek yeterlilik, kontrol odağı, içsel motivasyon ve oyunculuk duyguları belirtme eğilimindedir (Janke ve arkadaşları, 2011).

YÖNTEM

Araştırma Grubu: Araştırmanın evreni Antalya'da yaşayan ve park rekreasyonu yapan bireyler oluştururken, rastgele örneklem yöntemi ile seçilen örneklem grubunu ise Antalya Muratpaşa Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü tarafından yapılan parklarda fitness aletleri, koşu yolu ve buna benzer yerlerde (\bar{X} süre=3.12±2.08) sportif rekreasyonel aktiviteler yapan bireylerden oluşan 97 erkek (\bar{X} yaş=51.24±15.27) ve 104 kadın (\bar{X} yaş=43.22±13.66) olmak üzere toplam 201 (\bar{X} yaş=47.09±15.27) katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılarla ilgili demografik ve serbest zaman katılımlarına yönelik bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik ve serbest zaman katılımlarına yönelik bilgileri

		n	%
Cinsiyet	Erkek	97	48,3
	Kadın	104	51,7
	Toplam	201	100,0
Yaş	40 yaş ve altı	72	35,8
	41-60 yaş arası	87	43,3
	61 yaş ve üstü	42	20,9
	Toplam	201	100,0
Medeni Durum	Evlü	142	70,6
	Bekar	59	29,4
	Toplam	201	100,0
Gelir Düzeyi	1000 TL, ve altı	37	18,4
	1001-2000 TL, arası	62	30,8
	2001-3000 TL, arası	70	34,8
	3001 TL, ve üstü	32	15,9
	Toplam	201	100,0
Aktivitelere Katılım Süresi	1 yıl ve altı	56	27,9
	2 yıl	42	20,9
	3 yıl	34	16,9
	4 yıl ve üstü	69	34,3
	Toplam	201	100,0

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Çalışmada park rekreasyonuna katılan bireylerin cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyi, sportif aktivitelere katılım süresini, sportif aktiviteleri kimlerle yaptıkları ve bu aktiviteleri yapma nedenlerinin tespit etmek amacıyla kişisel bilgi formu geliştirilmiştir.

Yaşam Tatmini Ölçeği: Araştırmaya katılan bireylerin yaşam tatmininin belirlenmesinde Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen “Yaşam Tatmini Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Köker (1991) ve Yetim (1991) tarafından yapılmıştır. Ölçek 1 (Hiç Uygun Değil) ile 7 (Tamamıyla Uygun) arasında değişen Likert tipinde 5 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Köker (1991) ölçeğin üç hafta arayla uygulanan test tekrar test tutarlılık katsayısının .85 olduğunu belirlemiştir. Yetim (1991) ise düzeltilmiş split-half değerini .75 ve Kuder Richardson-20 değerini ise .78 olarak belirlemiştir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır.

Serbest Zaman Tatmin Ölçeği: Araştırmaya katılan bireylerin serbest zaman tatmin düzeylerini belirlemek amacıyla Beard ve Raghead (1980) tarafından geliştirilen ve 2002 yılında Idyll Arbor Inc. tarafından kısa versiyon haline getirilen Serbest Zaman Tatmin Ölçeği (Leisure Satisfaction Scale/LSS) kullanılmıştır. Ölçeğin kısa versiyonunun Türkçeye uyarlanması Gökçe (2008) tarafından yapılmış, ölçme aracının Türkçe geçerliliğine ilişkin yapılan madde analizlerinde ölçeğin altı faktörlü yapısını doğrulayan bulgular elde edilmiştir. Ayrıca Cronbach Alpha birinci yarı için =0.90, ikinci yarı için 0.88, iki form arası korelasyon .77 bulunmuştur. Bu araştırma için ölçeğin geneline ilişkin iç tutarlılık katsayısı .87 iken, ölçeğin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayıları sırası ile .71, .67, .81, .72, .66 ve .69 olarak saptanmıştır. Kısa ölçek 5’li Likert Tipi olup (1 = Neredeyse hiç doğru değil, 2 = Nadiren doğru, 3 = Bazen doğru, 4 = Çoğu kez doğru, 5 = Neredeyse her zaman doğru) 24 maddeli, psikolojik, eğitim, sosyal, rahatlama, fizyolojik ve estetik olarak isimlendirilen altı alt boyut içermektedir.

Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük Ölçeği: Araştırmaya katılan bireylerin serbest zamanda algılanan özgürlük düzeyinin belirlenmesinde veri toplama aracı olarak Witt ve Ellis (1985) tarafından geliştirilen “Leisure Diagnostic Battery” (Serbest Zaman Teşhis Bataryası)’nın bir bölümü olan “Short Form – Perceived Freedom in Leisure” (Kısa Form - Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük) ölçeği kullanılmıştır. Serbest zamanda algılanan özgürlük ölçeği; serbest zamanda algılanan yetkinlik, algılanan kontrol ve algılanan içsel motivasyonu ölçmeye yönelik tasarlanmıştır. Ölçeğin değerlendirmesi 5’li Likert formunda; kesinlikle

katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4), kesinlikle katılıyorum (5) biçiminde düzenlemiş ve puanlanmış olup 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geneline ilişkin iç tutarlılık katsayısı ise .83 ile .94 olduğu saptanmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Yerlisu Lapa ve Ağyar (2011) tarafından yapılmış, faktör analizi sonucu 17 maddelik ölçek 2 faktörde toplanmış olup, birinci faktör altında bilgi/beceri; ikinci faktörde heyecan/eğlence yer almıştır. Ölçeğin 2 faktör'ünün iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .85 ile .85 olarak bulunmuştur. Bu araştırma için ölçeğin geneline ilişkin iç tutarlılık katsayısı .91 iken, ölçeğin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayıları .82 ve .87 olarak saptanmıştır.

Verilerin Toplanması: "Kişisel Bilgi Formu", "Yaşam Tatmini Ölçeği", "Serbest Zaman Tatmin Ölçeği" ve "Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük Ölçeği", Kasım- Aralık 2011 ve Ocak 2012 tarihlerinde, Antalya Muratpaşa Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü tarafından yapılan parklarda fitness aletleri, koşu yolu ve buna benzer yerlerde sportif rekreasyonel aktivitelere katılan bireylere, aktivite esnasında uygulanmıştır. Ölçeğin uygulamasından önce katılımcılara ölçeklerle ilgili bilgi verilmiş ve soruları içtenlikle yanıtlamalarının önemi açıklanmıştır. Ölçeğin tamamlanması kişi başı yaklaşık 15 dakika zaman almıştır.

Verilerin Analizi: Verilerin analizinde kişisel ve serbest zaman katılımlarına yönelik bilgiler için betimsel istatistik yöntemleri frekans (n), yüzde (%), aritmetik ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (Ss) kullanılmıştır. Katılımcıların yaşam tatminleri, serbest zaman tatminleri ve serbest zamanda algıladıkları özgürlükleri arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Pearson Korelasyon Analizi ve katılımcıların serbest zaman tatmin ve algılanan özgürlük puanlarının cinsiyet, yaş ve gelir düzeyi göre farkını test etmek için Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (Manova) kullanılmıştır. Analiz sonucu gruplar arasında fark çıktığında bu farkın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için Post-Hoc testlerinden LSD yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar Pearson Korelasyon analizinde 0.01, Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans analizinde 0.05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Tablo 2'de katılımcıların Yaşam Tatmini, Serbest Zaman Tatmini ve Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük ölçekleri ve alt faktörleri ile ilgili tanımlayıcı istatistikleri verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların yaşam tatmini, serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlükleri ile ilgili tanımlayıcı istatistikleri

Ölçekler	n	\bar{X}	Ss
Yaşam Tatmini			
Toplam Puan	201	4.31	1.14
Serbest Zaman Tatmini			
Psikolojik	201	3.25	.69
Eğitim	201	3.69	.61
Sosyal	201	3.46	.69
Rahatlama	201	4.15	.53
Fizyolojik	201	3.24	.60
Estetik	201	3.74	.58
Toplam Puan	201	3.59	.43
Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük			
Bilgi/Beceri	201	3.51	.56
Heyecan/Eğlence	201	3.69	.61
Toplam Puan	201	3.60	.55

Tablo 3’de katılımcıların Yaşam Tatmini, Serbest Zaman Tatmini ve Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük ölçekleri puanları arasındaki korelasyon değerleri verilmiştir. Yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre; yaşam tatmini, serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük puanları arasında pozitif doğrusal ilişki saptanmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların yaşam tatmini, serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük ölçekleri puanları arasındaki ile ilgili tanımlayıcı istatistikleri

	Yaşam Tatmini	Serbest Zaman Tatmini	Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük
Yaşam Tatmini		$r = .447^{**}$ $p = .000$	$r = .243^{**}$ $p = .001$
Serbest Zaman Tatmini	$r = .447^{**}$ $p = .000$		$r = .627^{**}$ $p = .000$
Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük	$r = .243^{**}$ $p = .001$	$r = .627^{**}$ $p = .000$	

Korelasyon $^{**}0.01$ seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 4’de katılımcıların cinsiyetlerine göre serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Katılımcıların serbest zaman tatmini alt boyutlarını cinsiyete göre test etmek amacıyla yapılan Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (Manova) sonuçlarına göre; kadın ve erkek katılımcıların serbest zaman tatmin puanları arasında

istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur (Hotelling's $T^2=.058$, $F_{(6,194)}=1.872$; $\eta^2=.055$; $p>0.05$).

Katılımcıların serbest zamanda algılanan özgürlük alt boyutlarını cinsiyete göre karşılaştırmak amacıyla yapılan analiz sonucunda; kadın ve erkek katılımcıların serbest zamanda algılanan özgürlük puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (Hotelling's $T^2=.048$, $F_{(2,198)}=4.736$; $\eta^2=.046$; $p<0.05$). Serbest zamanda algılanan özgürlük puanları cinsiyete göre sadece heyecan/eglençe alt boyutta ($F_{(1,199)}=4.255$; $\eta^2=.021$; $p<0.05$) anlamlı fark göstermektedir. Bu sonuca göre kadınların bu alt boyutta özgürlük algıları daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Katılımcıların serbest zaman tatminlerinin ve serbest zamanda algılanan özgürlüklerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi

Serbest Zaman Tatmini	Kadın n = (104)		Erkek n = (97)		Toplam n = (201)	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
Psikolojik	3.25	.66	3.25	.72	3.25	.69
Eğitim	3.71	.57	3.66	.65	3.69	.61
Sosyal	3.52	.67	3.39	.71	3.46	.69
Rahatlama	4.19	.54	4.10	.52	4.15	.53
Fizyolojik	3.14	.55	3.36	.63	3.24	.60
Estetik	3.74	.60	3.75	.56	3.74	.58

Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük	Kadın n = (104)		Erkek n = (97)		Toplam n = (201)	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
Bilgi/Beceri	3.51	.51	3.50	.62	3.51	.56
Heyecan/Eğlençe	3.77	.52	3.60	.68	3.69	.61

Tablo 5'de katılımcıların yaşlarına göre serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır. Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (Manova) sonuçlarına göre; katılımcıların yaşlarına göre serbest zaman tatmin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır (Hotelling's $T^2=.128$, $F_{(6,193)}= 2.045$; $\eta^2=.060$; $p<0.05$). Serbest zaman tatmini yaşa göre sadece fizyolojik alt boyutta ($F_{(2,198)}=4.635$; $\eta^2=.045$; $p<0.05$) anlamlı fark göstermektedir. Bu sonuca göre yaş ilerledikçe bu alt boyutta serbest zaman tatmini düşmektedir.

Katılımcıların yaşlarına göre algılanan özgürlük puanları karşılaştırıldığında; istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmış (Hotelling's $T^2=.048$, $F_{(2,197)}=2.343$; $\eta^2=.023$; $p<0.05$) olup, bu fark bilgi/beceri alt boyutundadır ($F_{(2,198)}=4.727$; $\eta^2=.046$; $p<0.05$). Bilgi/beceri alt boyutunda yaş ilerledikçe özgürlük algısının düştüğü saptanmıştır.

Tablo 5. Katılımcıların serbest zaman tatminlerinin ve serbest zamanda algılanan özgürlüklerinin yaşlarına göre değerlendirilmesi

Serbest Zaman Tatmini	40 yaş ve altı n = (72)		41-60 yaş arası n = (87)		61 yaş ve üstü n = (42)	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
Psikolojik	3.37	.68	3.24	.67	3.08	.72
Eğitim	3.67	.64	3.71	.59	3.68	.58
Sosyal	3.47	.74	3.40	.70	3.55	.57
Rahatlama	4.18	.59	4.15	.48	4.10	.53
Fizyolojik	3.34	.53	3.29	.65	3.00	.52
Estetik	3.67	.64	3.83	.51	3.70	.60

Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük	40 yaş ve altı n = (72)		41-60 yaş arası n = (87)		61 yaş ve üstü n = (42)	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
Bilgi/Beceri	3.66	.56	3.44	.58	3.37	.48
Heyecan/Eğlence	3.82	.60	3.63	.62	3.57	.56

Tablo 6'de katılımcıların gelirlerine göre serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Test sonuçlarına göre; katılımcıların gelirlerine göre serbest zaman tatmin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır (Hotelling's $T^2=.188$, $F_{(6,192)}= 1.996$; $\eta^2=.059$; $p<0.05$). Serbest zaman tatmini gelire göre psikolojik ve ($F_{(3,197)}=4.201$; $\eta^2=.060$; $p<0.05$), sosyal ($F_{(3,197)}=3.605$; $\eta^2=.052$; $p<0.05$) ve estetik ($F_{(3,197)}=7.049$; $\eta^2=.097$; $p<0.05$) alt boyutlarında anlamlı fark göstermektedir. Bu sonuca göre gelir düştüğünde bu alt boyutlarda serbest zaman tatmini düşmektedir.

Katılımcıların serbest zamanda algılanan özgürlük alt boyutlarını gelirlerine göre karşılaştırmak amacıyla yapılan analiz sonucunda ise, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır (Hotelling's $T^2=.035$, $F_{(2,196)}=1.113$; $\eta^2=.017$; $p>0.05$).

Tablo 6. Katılımcıların serbest zaman tatminlerinin ve serbest zamanda algılanan özgürlüklerinin gelirlerine göre değerlendirilmesi

Serbest Zaman Tatmini	1000 TL ve altı		1001-2000 TL arası		2001-3000 TL arası		3000 TL. ve üstü	
	n = (37)		n = (62)		n = (70)		n = (32)	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
<i>Psikolojik</i>	2.97	.72	3.16	.71	3.40	.59	3.43	.71
<i>Eğitim</i>	3.56	.59	3.64	.63	3.69	.57	3.92	.62
<i>Sosyal</i>	3.31	.60	3.40	.77	3.43	.66	3.81	.59
<i>Rahatlama</i>	4.06	.50	4.14	.51	4.17	.55	4.22	.56
<i>Fizyolojik</i>	3.17	.60	3.14	.66	3.36	.49	3.28	.66
<i>Estetik</i>	3.40	.62	3.73	.57	3.83	.52	3.97	.50
Serbest Zamanda Algılanan Özgürlük	1000 TL ve altı		1001-2000 TL arası		2001-3000 TL arası		3000 TL. ve üstü	
	n = (37)		n = (62)		n = (70)		n = (32)	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
<i>Bilgi/Beceri</i>	3.37	.56	3.47	.57	3.55	.55	3.64	.57
<i>Heyecan/Eğlence</i>	3.54	.66	3.64	.63	3.71	.58	3.89	.61

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı; Antalya ilindeki belediyeye ait parklarda sportif rekreasyon aktivitelerine katılan bireylerin yaşam tatminleri, serbest zaman tatminleri ve serbest zamanda algıladıkları özgürlükleri arasındaki ilişkiyi saptamak ayrıca cinsiyet, yaş ve gelir durumlarına göre serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük puanlarını karşılaştırmaktır.

Yapılan istatistiksel analiz sonucu; katılımcıların yaşam tatmini ile serbest zaman tatmini ($r=0.44$, $p<0.01$), serbest zaman tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük ($r=0.62$, $p<0.01$) ve yaşam tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük ($r=0.24$, $p<0.01$) arasında pozitif doğrusal bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde; yaşam tatmini ile serbest zaman tatmini, serbest zaman tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük, yaşam tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük arasındaki ilişkinin ele alındığı birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. Yaşam tatmini ile serbest zaman tatmini incelendiğinde; Griffin ve McKenna (1998) ve Gökçe (2008) yaptık-

ları çalışmalarda yaşam tatmini ile serbest zaman tatmini arasında anlamlı ilişki bulunmazken, Brown ve Frankel (1993), Huang ve Carleton (2003) ve Kovacs (2007) yaptıkları çalışmalarda bu iki tatmin arasında pozitif doğrusal ilişki saptamışlardır. Serbest zaman tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük ilişkisi literatür’de incelendiğinde; Munchua ve arkadaşları (2003) psikiyatri hastanesinde yatan genç suçlular üzerine yaptıkları çalışmada anlamlı negatif doğrusal ilişki bulmuşlardır ve sonucun ters ilişkili çıkmasını gençlerin ailelerinin sosyo-ekonomik statülerinden dolayı farklı rekreasyonel etkinliklere erişememiş olabilecekleri şeklinde açıklanmışlardır. Siegenthaler ve O’Dell (2000) üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada da pozitif doğrusal ilişki bulmuşlar ve bu sonuç çalışmamızla paralellik göstermektedir. Yaşam tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük ilişkisi literatür’de çok fazla incelenmiş olmasa bile; bu konuda yapılan çalışmalar mevcuttur. Poulsen ve arkadaşları (2007) gelişimsel koordinasyon bozukluğu olan ve olmayan 10-13 yaş arası erkek çocukları üzerine yaptıkları çalışmada yaşam tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük arasında güçlü pozitif doğrusal ilişki ($r=0.66$, $p<0.01$) bulmuşlardır. Çalışmamızda yaşam tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük ilişkisi ($r=0.24$, $p<0.01$) her ne kadar Poulsen ve arkadaşları (2007) yaptığı çalışmada kadar güçlü pozitif doğrusal bir ilişki göstermese de sonuç olarak paralellik göstermektedir. Böylece alışmamızda yaşam tatmini ile serbest zaman tatmini, serbest zaman tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük ve yaşam tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük arasında pozitif doğrusal ilişkinin çıkmış olması, literatür’de bu kavramların birbiriyle ilişkili olduğu sonucunu desteklemektedir.

Katılımcıların serbest zaman tatminleri ve serbest zamanda algılanan özgürlükleri cinsiyete göre test edildiğinde; serbest zaman tatmininde fark bulunmazken ($p>0.05$), serbest zamanda algılanan özgürlük arasında fark bulunmuştur ($p<0.05$) ve bu sonuca göre kadınların özgürlük algıları daha yüksek olduğu söylenebilir. Serbest zaman tatmini cinsiyete göre her ne kadar Gökçe (2008), Vong Tze (2005) ve Kabanoff (1982) tarafından yapılan çalışmalarda fark gösteriyor olsa bile yapılan diğer çalışmaların çoğunluğunda cinsiyet değişkenine göre fark bulunmadığı görülmektedir. Misra ve McKean’ın (2000), “Kolej Öğrencilerinin Akademik Stres ve Anksiyete ile olan İlişkisi, Zaman Yönetimi ve Serbest Zaman Tatmini” isimli çalışmalarında, Lu ve Hu (2005) tarafından Çinli üniversite öğrencileri üzerine yapılan çalışmada, yine Siegenthaler ve O’Dell (2000); Berg ve arkadaşları’nın (2001) çiftler üzerine yaptıkları çalışmalarda kadın ve erkek bireylerin serbest zaman tatmin düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucunu bulmuşlardır. Griffin ve McKenna (1998) ve Boley (2001) de

yaşlı bireyler üzerine yaptıkları çalışmalarında cinsiyet değişkenine göre fark tespit edemedikleri için benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Cinsiyete göre serbest zamanda algılanan özgürlük puanlarının fark göstermesi; Unger ve Kernan (1983) çalışmalarında da belirttiği gibi, algılanan özgürlüğü subjektif serbest zaman belirleyicilerinden bir olarak tanımlarken, yaş, cinsiyet ve sosyal durum değişkenlerinin etkileşerek algılanan subjektif serbest zaman boyutlarını etkilediğini belirtmeleriyle açıklanabilir.

Katılımcıların serbest zaman tatminleri ve serbest zamanda algılanan özgürlükleri yaşa göre sorgulandığında; hem serbest zaman tatmini hem de algılanan özgürlük arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Bu sonuca göre yaş ilerledikçe hem serbest zaman tatmini hem de algılanan özgürlük düzeyi düşmektedir. Literatür incelendiğinde; serbest zaman tatmini Griffin ve McKenna (1998) ve Riddick (1986) tarafından yapılan çalışmalarda fark yaratmazken; Gökçe'nin (2008) yaptığı çalışmada fark yaratan bir değişken olarak ortaya çıkmakta ve çalışmamızla paralellik göstermektedir. Serbest zamanda algılanan özgürlük puanlarının çalışmamızda yaşa göre fark yaratması Stelzer'in (2000) yaptığı çalışmanın sonuçları ile örtüşmemektedir. Sonuçların örtüşmemesi Stelzer'in çalışmasında hem çok genç bireyleri çalışmaya alması hem de yaş aralığını çok düşük tutmasından kaynaklanıyor olabilir.

Bu çalışmada elde edilen diğer bir bulgu ise serbest zaman tatmin ve serbest zamanda algılanan özgürlük puanlarının gelire göre serbest zaman tatmini arasında anlamlı fark yaratırken ($p<0.05$), serbest zamanda algılanan özgürlük arasında anlamlı fark yaratmamasıdır ($p>0.05$). Serbest zaman tatmini gelir arttıkça artmakta olup, bu sonuç Ardahan ve Lapa Yerlisu (2010) tarafından üniversite öğrencileri üzerine yapılan çalışma ile paralellik göstermektedir. Bu sonuçlara paralel olarak Bonke ve arkadaşları (2009) da ekonomik tatmin ile serbest zaman tatmini arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Literatür'de elde edilen bulgular ile benzerlik gösteren çalışmaların bulunması yanı sıra farklı sonuçlara ulaşan çalışmalara da rastlanılmaktadır. Örneğin Mancini (1978) yaşlı erişkinler üzerinde yaptığı çalışmada; serbest zaman tatmin düzeyinin gelir düzeyinden etkilenmediğini ortaya koymuştur. Vong Tze (2005) ise Çin Halk Cumhuriyeti Macao bölgesindeki yerleşik yaşayan 993 katılımcı üzerine yaptığı çalışmada serbest zaman tatminin gelire göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Gelire göre serbest zamanda algılanan özgürlük puanlarının ise fark göstermemesi; Samuel (2003) tarafından yapılan çalışma ile uyum göstermektedir. Sonuç olarak; yaşam ve serbest zaman tatmini ile serbest zamanda algılanan özgürlük arasında pozitif doğrusal ilişki saptanmıştır. Cinsiyete göre Serbest Zaman Tatmini arasında fark bulunmazken ($p>0.05$), Algılanan Özgürlük arasında fark bulunmuştur

($p<0.05$). Yaşa göre hem Serbest Zaman Tatmini hem de Algılanan zgrlk arasında fark anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Gelire göre ise Serbest Zaman Tatmini arasında anlamlı fark saptanırken ($p<0.05$), Algılanan zgrlk arasında anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

DEĞERLENDİRME

Yapılan bu çalışmanın; özellikle her türlü koşulda sportif rekreasyon aktivitelere katılan bireylerin bu aktivitelere katılımlarının yaşam tatmini, serbest zaman tatmini ve serbest zamanda algılanan özgürlük düzeyleri üzerine etkisi ve bazı demografik değişkenlerinin bu düzeyleri nasıl etkilediğini ortaya koymak, hem ulusal yazıma katkı sağlamasını hem de bu aktiviteleri sunan belediyelerin buna göre program ve hizmet sunmaları hedeflenmiştir. Çalışma grubunun sayısal olarak düşük olması bu çalışmanın daha fazla katılımcı ile tekrar analiz edilmesini gerektirebilir. Ayrıca çalışmada kullanılan leklerin Türk toplumunda değişik rekreatif aktivitelere katılan gruplar ve bireyler üzerinde uygulanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ardahan, F. ve Yerlisu Lapa, T. (2010). Üniversite Ğrencilerinin Serbest Zaman Tatmin Düzeylerinin Cinsiyete ve Gelire Göre İncelenmesi, *Spor Bilimleri Dergisi*, 21 (4): 129-136.
- Ashby, J.S., Kottman, T. Ve DeGraaf D. (1999). Leisure Satisfaction and Attitudes of Perfectionists: Implications for Therapeutic Recreation Professionals, *Therapeutic Recreation Journal*, 2: 142-151.
- Baack, S.A. (1985). Recreation Program Participation by Older Adults: Its Relationship to Perceived Freedom in Leisure and Life Satisfaction (*Unpublished Doctoral Dissertation*). Texas: North Texas State University.
- Bakır, M. (1990). Rekreasyon ve Turizm İlişkinin Turizm Politikalarının Oluşturulmasındaki nemi (*Basılmamış Doktora Tezi*). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beard, J.G. ve Ragheb, M.G. (1980). Measuring Leisure Satisfaction, *Journal of Leisure Research*, 12 (1): 20-33.
- Berg, E., Trost, M., Schneider, I.E. ve Allison M.T. (2001). Dyadic Exploration of the Relationship of Leisure Satisfaction, Leisure Time, and Gender to Relationship Satisfaction, *Leisure Sciences*, 23: 35-46.
- Boley, B.J. (2001). Life Satisfaction, Leisure Satisfaction, and Leisure Participation Among Publicly Housed Older Adults (*Unpublished Doctoral Dissertation*). Minneapolis: Capella University.
- Borke, J., Dedding, M. ve Lausten, M. (2009). Time and Money: A Simultaneous Analysis of Men's and Women's Domain Satisfactions, *Journal of Happiness Studies*, 10 (2): 113-131.
- Brown, B.A. ve Frankel, B.G. (1993). Activity Through the Years: Leisure, Leisure Satisfaction and Life Satisfaction, *Sociology of Sport Journal*, 10: 1-17.
- Chiang, L.M. (2010). The Development of a Leisure and Life Satisfaction Scale for Outpatient (LLS-SOP) Leisure Activity Programs in Iowa (*Basılmamış Doktora Tezi*). Iowa: University of Northern Iowa.

- Cutillo-Schmitter, T.A., Zisselman, M. ve Woldow, A. (1999). Life Satisfaction in Centenarians Residing in Long-term Care, *Annals of Long Term Care*, 7 (12): 437-442.
- Diener, E., Emmons, RA., Larsen, RJ. ve Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale, *Journal of Personality Assessment*, 49(1): 71-75.
- Du Cap, M.C. (2002). The Perceived Impact of the Acadia Advantage Program on the Leisure Lifestyle and Leisure Satisfaction of the Students at Acadia University (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ottawa: Acadia University.
- Gökçe, H. (2008). Serbest Zaman Doyumunun Yaşam Doyumu ve Sosyo-demografik Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Griffin, J. ve McKenna, K. (1998). Influences on Leisure and Life Satisfaction of Elderly People, *Physical & Occupational Therapy in Geriatrics*, 15 (4): 1-16.
- Hong, S.M. ve Giannakopoulos, E. (1994). The Relationship Of Satisfaction With Life To Personality Characteristics, *Journal of Psychology Interdisciplinary & Applied*, 128 (5): 547-558.
- Huang, C.Y. ve Carleton, B. (2003). The Relationships Among Leisure Participation, Leisure Satisfaction, and Life Satisfaction of College Students in Taiwan, *Journal of Exercise Science and Fitness*, 1(2):129-132.
- Janke, M.C., Carpenter, G., Payne, L.L. ve Stockard, J. (2011). The Role of Life Experiences on Perceptions of Leisure During Adulthood: A Longitudinal Analysis, *Leisure Sciences*, 33 (1): 52-69.
- Kabanoff, B. (1982). Occupational and Sex Differences in Leisure Needs and Leisure Satisfaction, *Journal of Occupational Behavior*, 3: 233-245.
- Kane, T.R., Joseph, J.M. ve Tedeschi, J.T. (1977). Perceived Freedom, Aggression and Responsibility, and the Assignment of Punishment, *The Journal of Social Psychology*, 103: 257-263.
- Karaküçük, S.(2005). *Rekreasyon*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karlı, Ü., Polat, E., Yılmaz, B. ve Koçak, S. (2008). Serbest Zaman Tatmin Ölçeği'nin (SZTÖ-Uzun Versiyon) Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması, *Spor Bilimleri Dergisi*, 19 (2): 80-91.
- Kılbaş, Ş. (2001). *Rekreasyon: Boş Zamanı Değerlendirme*. Adana: Anaca Yayınları.
- Kovacs, A. (2007). The Leisure Personality: Relationships Between Personality, Leisure Satisfaction, and Life Satisfaction (*Unpublished Doctoral Dissertation*). Indiana University.
- Köker, S. (1991). Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lu, L. ve Hu, C.H. (2005). Personality, Leisure Experiences and Happiness, *Journal of Happiness Studies*, 6 (3): 325-342.
- Lu, L. ve Kao, S.F. (2009). Direct and Indirect Effects of Personality Traits on Leisure Satisfaction: Evidence from a National Probability Sample in Taiwan, *Social Behavior and Personality*, 37 (2): 191-192.
- Mancini, J.A. (1978). Leisure Satisfaction and Psychologic Well-being in Old Age: Effects of Health and Income, *Journal of the American Geriatrics Society*, 26 (12): 550-552.
- Mieczkowski, Z. (1990). *World Trend in Tourism and Recreation*. New York: Peter Lang Publishing.
- Misra, R. ve McKean, M. (2000). College Students Academic Stress and its Relation to their Anxiety, Time Management, and Leisure Satisfaction, *American Journal of Health Studies*, 16 (1): 41-51.
- Mull, R.F., Bayless, K.G., Ross, C.M. ve Jamieson, L.M. (1997). *Recreational Sport Management*. (3th Edition). USA: Human Kinetics.

- Munchua, M.M., Lesage, D.M., Reddon, J.R. ve Badham, T.D. (2003). Motivation, Satisfaction and Perceived Freedom: A Tri-dimensional Model of Leisure Among Young Offenders, *Journal of Offender Rehabilitation*, 38 (1): 53-64.
- Önder, S. (2003). Selçuk Üniversitesi Öğrencilerinin Rekreasyonel Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi üzerine bir Araştırma, *S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 17 (32): 31-38.
- Poulsen, A.A., Ziviani, J.M. ve Cuskelly, M. (2007). Perceived Freedom in Leisure and Physical Coordination Ability: Impact on Out-of-school Activity Participation and Life Satisfaction, *Child: Care, Health and Development*, 33 (4): 432-440.
- Poulsen, A.A., Ziviani, J.M., Johnson, H. ve Cuskelly M. (2008). Loneliness and Life Satisfaction of Boys with Developmental Coordination Disorder: The Impact of Leisure Participation and Perceived Freedom in Leisure, *Human Movement Science*, 27 (2): 325-343.
- Ragheb, M.G. ve Tate, R.L. (1993). A Behavioral Model of Leisure Participation Based on Leisure Attitude, Motivation and Satisfaction, *Leisure Studies*, 12: 61-70.
- Riddick, C.C.(1986). Leisure Satisfaction Precursors, *Journal of Leisure Research*, 18 (4): 259-265.
- Roberts, K. (2006). *Leisure in Contemporary Society*. (2th Edition). UK: Wallingford, Cabi.
- Robinson, J.A. (2003). Perceived Freedom and Leisure Satisfaction of Mothers with Preschool-aged Children (*Unpublished Master Thesis*). Ohio: Ohio University.
- Samuel, B.F. (2003). Perceived Measure of Women 50 to 65 Years of Age (*Unpublished Doctoral Dissertation*). Purdue University.
- Siegenthaler, K.L ve O'Dell, I. (2000). Leisure Attitude, Leisure Satisfaction and Perceived Freedom in Leisure within Family Dyads, *Leisure Sciences*, 22: 281-296.
- Stelzer, J. (2000). The Relationship Between Perceived Freedom in Leisure and Delinquency Behaviours in Middle School Students (*Unpublished Doctoral Dissertation*). New Mexico: The University of New Mexico.
- Torkildsen, G. (2005). *Recreation and Leisure Management*. (5th Edition) London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Unger, S.L. ve Kernan, J.B. (1983). On the Meaning of Leisure: An Investigation of Some Determinants of the Subjective Experience, *Journal of Consumer Research*, 9 (4): 381-392.
- Vong Tze, N. (2005). Leisure Satisfaction and Quality of Life in Macao, China, *Leisure Studies*, 24 (2): 195-207.
- Wang, E.S., Chen, L.S., Lin, J.Y. ve Wang, M.C. (2008). The Relationship Between Leisure Satisfaction and Life Satisfaction of Adolescents Concerning Online Games, *Adolescence*, 43 (169): 177-184.
- Witt, P.A. ve Ellis, G.D. (1985). Development of a Short Form to Assess Perceived Freedom in Leisure, *Journal of Leisure Research*, 17 (3): 225-233.
- Yerlisu Lapa, T. ve Ağyar, E. (2011). Cross-cultural Adaptation of Perceived Freedom in Leisure Scale, *World Applied Sciences Journal*, 14 (7): 980-986.
- Yetim, Ü. (1991). Kişisel Projelerin Organizasyonu ve Örüntüsü Açısından Yaşam Doyumu (*Basilmanış Doktora Tezi*). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Kanunu, Kabul Tarihi: 3/7/2005, Yayımlandığı R.Gazete Tarihi: 13/7/2005, Sayı: 25874.

Belediye'ye Ait Park Alanlarını Sportif Amaçlı Kullanan Bireylerin Katılımlarının ve Beklentilerinin İncelenmesi: Bornova Örneği

Tennur YERLİSU LAPA

T.C. Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: tennur@akdeniz.edu.tr

Rana VAROL

T.C. Ege Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ranavarol@gmail.com

Erdal Fikret TUNCEL

T.C. Ege Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: erdalfikrettuncel@ege.edu.tr

Evren AĞYAR

T.C. Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: evrentercan@akdeniz.edu.tr

Zehra CERTEL

T.C. Akdeniz Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: zcertel@akdeniz.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı; İzmir Bornova Belediyesine ait park alanlarını sportif amaçlı kullanan bireylerin katılımlarının ve beklentilerinin incelenmesidir. Çalışma tanımlayıcı bir araştırımadır. Evren; Bornova belediyesi park alanlarına gelen bireylerden oluşmaktadır ve evrenin tümüne ulaşmak amacıyla bir ay boyunca anketörler alanlarda 253 (yaş=37.47±14.21) katılımcıya ulaşmışlardır. Veri toplama aracı araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bir anket formudur. Tanımlayıcı istatistikler ve Pearson Chi-Square testi uygulanmıştır. Katılımcıların %67,2'si kadın ve %56,1'i orta düzeyde gelire sahip bireylerdir. %47,8'si serbest zamanlarında spora yeterince zaman ayıramamaktadır. Katılımcıların %41,9'unun katılmama nedenlerinin başında yeterli tesisin olmaması gelmektedir. Spor etkinliklerini sadece belediye parklarında yapanların oranı %58,5'tir. Spor etkinliği yeri belirlemede en önemli faktör %49,0 ile eve yakınlıktır. Belediyenin yaptırdığı spor alanlarını yetersiz bulanlar ise ağırlıktadır (%57,3). Özellikle yürüyüş yolları %59,3 ile en fazla talep edilen alanlar-

dır. Katılımcıların üzerinde en fazla durduğu konulardan biri ise %87,7 ile uzman eğitmenlerin spor alanlarında yer alması gerekliliğidir. Katılımcıların çoğunluğu (%51,4) hareketleri doğru yapmadıklarını ya da emin olmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %19,6'sının çevrelerinde bu etkinlikleri yaparken sakatlanmış kişiler bulunmaktadır. Katılımcıların belediye'ye ait spor alanların ücretsiz olması, evlerine yakın olması ve alanların yeterli olmaları nedeniyle tercih etme durumları yaşlarına ve medeni durumlarına göre ilişkilendirildiğinde, aralarında anlamlı ilişki olduğu ($p<0.05$) saptanmıştır. Sonuçta, Belediyelerin, park alanlarında uzman spor eğitmenleri istihdam etmesi ve rekreatif alanları yaygınlaştırması halkın beklentileri ağından olumlu olacaktır.

Anahtar sözcükler: Park rekreasyonu, serbest zaman katılımı

GİRİŞ

Serbest zaman Mieczkowski (1990) ve Önder (2003) tarafından; dıştan gelen zorlamalara bağlı kalmadan bireysel kontrolün sağlandığı, eğlence, hoşnutluk, mutluluk duygusu uyandıran, herhangi bir ücretin alınmadığı, kendi kendine olan, tatmin edici deneyimlerin yaşandığı zaman aralığı olarak kabul edilmektedir. Bu zaman dilimini değerlendirmek için bireylerin özgür iradeleriyle seçtikleri ve belirli kurallara bağlı olmadan katıldıkları aktivitelere serbest zaman etkinlikleri (Ragheb ve Tate, 1993) veya rekreatif etkinlikler denir. Artan teknolojik gelişmelerin doğrultusunda serbest zaman artmış ve bu da kişilerin bu serbest zamanı değerlendirecek etkinlikler arayışına girmişlerdir.

Bu bağlamda; kişilerin rekreasyona katılımlarına yönelik artan ihtiyaçlarının giderilmesinde kurum ve kuruluşlar üzerlerine düşen görevleri yerine getirmektedirler. Rekreasyon faaliyetlerine katılanların en çok yararlandığı alanlardan biri de parklardır. Özellikle Büyükşehir ve ilçe belediyeleri, Park ve Bahçeler Müdürlüğü altında 5393 sayılı Belediye kanununun ve ilgili mevzuat kanunlarına dayanılarak hazırlanan Park ve Bahçeler Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği kapsamında; İl/İlçe sınırlarında yetişkinlerin, gençlerin ve çocukların rekreatif faaliyetlerine hizmet etmesi amacı ile parklar dâhilinde yürüyüş yolları, bisiklet yolları, spor alanları, yeşil alanlar tesis etmek ve bunların bakım, onarım ve iyileştirme çalışmalarını yapmaktır. Türkiye geneline bakıldığında; belediyelerin inşa ettiği bu parklar içerisinde yer alan yürüyüş ve bisiklet yollarından ile spor alanlarında yer alan fitness aletlerinden bireylerin yoğun bir şekilde yararlandığı görülmektedir. Fakat gelişmiş ülkelere kıyasla Türkiye'de bu tarz parklardan yararlanan birey sayısının çok yeterli olmadığı söylenebilir. Türkiye'nin de spor yapan insan sayısını artırmak amacıyla birçok uygulamasının olduğu bilinmekte olup, bu uygulamalardan biri olan belediyelerin sunduğu bu hizmetlerdir. Kişilerin ilgi ve eğilimlerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapmak, cinsiyet, yaş, gelir, kalıtım, eğitim süreci gibi faktörleri rekreasyon

programı yaparken göz önünde bulundurulmalıdır (Karaküçük, 1995). Bu nedenle; İzmir Bornova belediyesi örneklem olarak seçilerek, bu belediye'deki parklar dâhilinde yer alan yürüyüş ve bisiklet yolları ile spor alanlarında yer alan fitness aletlerini kullanan bireylerin profillerini çıkarmak ve parklarla ilgili katılım ve beklentilerini bazı demografik değişkenlerine göre incelenerek, bu parklarla ilgili eksikliklerin saptanması ve buna dayanarak belediyelerin bu hizmetlerini daha verimli hale getirebilecek genel öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı; İzmir Bornova Belediyesine ait park alanlarını sportif amaçlı kullanan bireylerin katılımının ve beklentilerinin incelenmesi ve bazı demografik değişkenlerine göre ilişkilendirilmesidir.

LİTERATÜR TARAMASI

Modern toplumlarda insanlar, iş streslerinden uzaklaşmak için dinlenmenin yanında, serbest zamanda yapılan iş dışındaki faaliyetlere de ihtiyaç duyarlar. Serbest zaman; Mull ve arkadaşları (1997); "bireyin hayatını idame ettirebilmek için yapmak zorunda olduğu işlerinden geriye kalan zaman dilimi", Torkildsen (2005); "yaşamın pratik ihtiyaçlarını (çalışma saatleri, yeme ve uyuma gibi fizyolojik ihtiyaçlarını) yerine getirdikten sonra arta kalan zaman dilimleri", Kılbaş (2001), "kişinin çalışmadığı, yaşam zorunluluklarının ve biçimsel görevinin dışında kalan ve kişinin kendi isteği yönünde harçayabileceği zaman", Freysinger (1995), Kelly ve Kelly (1994) "düşüncede hoşnutluk yaratan, arzu edilen zaman" olarak tanımlamaktadırlar. Tüm bu söylemlerle serbest zaman Mieczkowski (1990) ve Önder (2003) tarafından özetle; dıştan gelen zorlamalara bağlı kalmadan bireysel kontrolün sağlandığı, eğlence, hoşnutluk, mutluluk duygusu uyandıran, herhangi bir ücretin alınmadığı, kendi kendine olan, tatmin edici deneyimlerin yaşandığı zaman aralığı olarak kabul edilmektedir. Bu zaman dilimini değerlendirmek için bireylerin özgür iradeleriyle seçtikleri ve belirli kurallara bağlı olmadan katıldıkları aktivitelere serbest zaman etkinlikleri (Ragheb ve Tate, 1993) denir. Artan teknolojik gelişmelerin doğrultusunda serbest zaman artmış ve bu da kişilerin bu serbest zamanı değerlendirecek etkinlikler arayışına girmesine ve Rekreasyon kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Rekreasyon İngilizce, yaratmak, oluşturmak anlamına gelen "create" fiilinin önüne; yeniden, tekrar anlamına gelen "re" ön ekinin gelmesiyle oluşan, "rekreasyon" (recreation), çalışma ve diğer etmenler tarafından yıpranan, yorulan bireylerin yeniden canlanmaları anlamına gelmektedir (Axelsen, 2009). Corbin (1970) "enerji ve güç harçayarak canlanmak, yenilenmek bu sayede fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak yeniden hazır hale gelmek", Özdilek ve arka-

daşları (2007), Kılbaş (2001) ve Demir (2003), “insanın yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevresel etkilerden tehlikeye giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını tekrar elde etmek, korumak veya devam ettirmek, aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak, tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde, isteğe bağlı ve gönüllü olarak ferdi veya grup içinde seçerek yaptığı etkinlikleri” rekreasyon olarak tanımlamışlardır. Zorba (2002) göre Rekreasyon ise; insanın öz benliğine uygun ve zevk aldığı toplumsal, kültürel ve sportif etkinliklere katılarak, günlük yaşamın sıkıcılığından kurtulması ve başka insanlarla etkileşerek toplumsal bir kişilik kazanması, özünde dl niteliği taşıyan ve amacı gütmeyen, doğası gereği anti-sosyal de olmayacak etkinliklerdir. Bu etkinlikler; fiziksel egzersiz, oyun (Doster ve arkadaşları, 2006), sanat ve kültürel etkinliklerle kişinin hem psikolojik ihtiyaçlarının tatmin edilmesinde hem kendilerini iyi hissetmelerini sağlamada, hem de sosyal davranışlarının gelişiminde katkı sağlarlar (Tinsley ve Eldredge, 1995).

Bireylerin serbest zaman etkinliklerine katılmalarını ve tercihlerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin önem dereceleri farklıdır ve kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Bunları bireysel ve bireysel olmayan faktörler olarak gruplamak mümkündür. Bireysel faktörler arasında ihtiyaçlar, güdüler, algılar, tutumlar, deneyimler, benlik kavramı, değer yargıları sayılabilir. Bireysel olmayan faktörler ise, kültür, meslek, aile, referans grupları olarak belirtilebilir (Tenekecioğlu, 2003). Bir başka sınıflamayla; bireyin serbest zaman etkinliklerine katılmalarını etkileyen faktörler; kültürel faktörler (kültür, alt kültür, sosyal sınıf), kişisel faktörler (yaş ve yaşam dönemi, meslek, ekonomik özellikler, yaşam tarzı), kişilik, sosyal faktörler (referans grupları, aile, roller ve statüler) ve psikolojik faktörler (motivasyon, algılama, öğrenme, tutum ve inançlar) olarak ifade edilebilir (Cömert ve Durmaz, 2006). Bireyin serbest zamanlarını nasıl değerlendirdiği; kişilik yapısına, fiziksel yapısına, cinsiyetine, eğitimine, sahip olduğu olanaklara ve yeteneklerine, aile içindeki etkileşime, içinde bulunduğu sosyal vrenin değerlerine, yaşanılan yerdeki imknlara, etrafında yoğun olarak yapılan etkinlik türlerine, ailenin yaşam alışkanlıklarına, bireyin gelirine, yaşına, alt kültür özelliklerine, yaşanılan bölgenin coğrafik özelliklerine büyük lde bağlıdır (Demir ve Demir, 2006). Bütün bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda; 21. yy.’da rekreasyona olan yönelimin artması kaçınılmazdır. Artan serbest zamanlarda birey rekreasyona daha fazla ihtiyaç duyacak ve bundan dolayı daha fazla etkinliklere katılmak isteyecektir (Kılbaş, 2001).

YÖNTEM

Araştırmanın evreni; Bornova belediyesi park alanlarını sportif amaçlı kullanan bireylerden oluşmaktadır ve evrenin tümüne ulaşmak amacıyla bir ay boyunca anketörler alanlarda 253 ($\bar{X}_{yaş}=37.47\pm 14.21$) katılımcıya ulaşılmıştır.

Araştırma; durum tespitine yönelik olup, kapsam ve yöntemin belirlenmesi, konuya ilişkin ilgili literatürün taranması, anket sorularının oluşturulması, geçerlik için üç uzman kişinin görüşünün alınması, anketin uygulanması ve verilerin değerlendirilmesi şeklinde yürütülmüştür.

Araştırmada bilgi toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen 25 sorunun yer aldığı anket kullanılmıştır. Sorular; katılımcıların demografik değişkenleri ve belediye'ye ait park alanlarına ait kullanım ve katılım durumlarını ve bu alanlardan beklentilerinin değerlendirilmesi kapsamında hazırlanmış ve yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 18.5 Paket Programı kullanılmış olup; frekans (f) ve yüzde (%) gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılmış, yaş, cinsiyet ve medeni durumlarına göre ilişkiyi ortaya koymak için Pearson Chi-Square testi uygulanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre ilişki bulunmadığı için sonuçlar bu araştırmada verilmemiştir. Sonuçlar 0.05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan bireylerle ilgili demografik bulgular incelendiğinde (Tablo 1) katılımcıların çoğunun kadın olduğu (%67,2), orta düzeyde gelire sahip olduğu (%56,1), evli bireylerin daha fazla olduğu (%51,8) görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımı

<i>Değişken</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kadın	170	67,2
	Erkek	83	32,8
	Toplam	253	100
	Medeni Durum	Bekâr	115
	Evli	131	51,8
	Yanıtsız	7	2,8
	Toplam	253	100
Gelir	Alt	15	5,9
	Orta	142	56,1
	Üst	91	36,0
	Yanıtsız	5	2,0
	Toplam	253	100

Çalışmaya katılan bireylerin serbest zaman düzeyleri ile ilgili bulgular incelendiğinde, ağırlıklı olarak günlük 3-4 saat (%29,6) ve 1-2 saat (%26,9) serbest zamana sahip oldukları görülmektedir. Fakat katılımcıların büyük bir çoğunluğu daha fazla serbest zamana sahip olmayı istemektedir (%75,5). Çalışma grubunun çoğunluğu serbest zamanlarının doldurulmasında bir güçlük çekmezken (%51,8), bazen güçlük çekenlerin oranı %37,5 olarak bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların serbest zamanları ile ilgili görüşlerinin dağılımı

<i>Değişken</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
Günlük Serbest Zaman Süresi	yok	13	5,1
	1-2 saat	68	26,9
	3-4 saat	75	29,6
	5-6 saat	46	18,2
	7-8 saat	26	10,3
	8 saat ve üzeri	25	9,9
	Toplam	253	100
Daha Fazla Serbest Zamana Sahip Olmak İster misiniz?	Evet	191	75,5
	Hayır	55	21,7
	Toplam	246	97,2
	Yanıtsız	7	2,8
	Toplam	253	97,2
Serbest Zamanlarınızın Doldurulmasında Güçlük Çekiyor musunuz?	Evet	27	10,7
	Bazen	95	37,5
	Hayır	131	51,8
	Toplam	253	100

Katılımcılar haftada ortalama $3,06 \pm 1,96$ saatlerini spora ayırdıklarını belirtirken, bu süre günde ortalama $1,82 \pm 1,40$ saattir. Bireylerin çoğu (%47,8) bu süreyi yeterli bulmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcılara spor aktivitelerine katılmama nedenleri sorulmuş ve en fazla vurgulanan neden, %41,9 ile "Yeterli tesisin olmaması" ifadesi olmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların spor aktivitelerine yeterince katılmama nedenleri

<i>Spor Aktivitelerine Katılmama Nedenleri</i>	<i>Vurgu Sayısı</i>	<i>Toplam</i>	<i>%</i>
Ekonomik yetersizlik	71	253	28,1
Faaliyetler hakkında bilgi sahibi olmama	62	253	24,5
Arkadaş ve sosyal teşvik olmaması	66	253	26,1
Alışkanlığının olmaması	79	253	31,2
Çevresinin engel olması	27	253	10,7
Yeterli tesisin olmaması	106	253	41,9
Tesislerde uzman eğitimcilerin olmaması	54	253	21,3
Çok yoğun çalışma temposuna sahip olması	80	253	31,6
Diğer nedenler (ailevi sorumluluklar, sağık sorunları...)	29	253	11,5

Katılımcıların spor aktivitelerini yaptıkları yerle ilgili seçimleri incelendiğinde katılımcıların %63,6'nın Belediyelere ait parklardaki spor aletlerinin bulunduğu alanları tercih ettikleri diğer katılımcıların ise belediye'ye ait spor alanları dışında %14,2 ile özel spor salonlarını ve %4,7 ile Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü tesislerini tercih ettikleri görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların spor aktiviteleri için tercih ettikleri yerler

<i>Spor Aktiviteleri için Tercih Edilen Yerler</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
Özel spor salonları	36	14,2
Belediyelere ait parklardaki fitness aletlerinin bulunduğu alanlar	161	63,6
Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Tesisleri	12	4,7
Diğer	37	14,6
Yanıtsız	7	2,8
Toplam	253	100

Araştırmaya katılan bireylere spor aktivitelerini yaptıkları yerleri seçme nedenleri sorulmuş ve en fazla vurgulanan ifadeler %49,0 ile yaşanan yere olan yakınlık ve %42,7 ile olanakların ücretsiz olması şeklinde olmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Spor aktivitelerinin yapıldığı yerin seçimi ile ilgili nedenler

<i>Spor Aktivitelerinin Yapıldığı Yerin Seçimi ile İlgili Nedenler</i>	<i>Vurgu Sayısı</i>	<i>Toplam</i>	<i>%</i>
Arkadaş ortamında olma olanağı	54	253	21,3
Ücretsiz olması	108	253	42,7
Çevre ve aile baskısı bulunmaması	13	253	5,1
Yaşadığı yere yakın olması	124	253	49,0
Tesis, araç ve malzemenin yeterli olması	42	253	16,6
Uzman eğitmen bulunması	18	253	7,1
Diğer (doğal güzellik, manzara, huzurlu ortam)	17	253	6,7

Katılımcılara Belediye'nin rekreatif alanlarında spor aktivitelerine ilişkin yapılması istenen düzenlemelerle ilgili olarak tercihleri sorulmuş ve en fazla vurgulanan düzenleme %59,3 ile yürüyüş yolları düzenlenmesi olmuştur (Tablo 6).

Tablo 6. Belediye'den spor faaliyetlerine ilişkin beklenen düzenlemeler

<i>Spor Aktiviteleri için İstenen Düzenlemeler</i>	<i>Frekans</i>	<i>Toplam</i>	<i>%</i>
Bisiklet yolları yapılması	84	253	33,2
Yeni spor aletlerinin konulması	115	253	45,5
Yürüyüş yolları düzenlenmesi	150	253	59,3
Diğer (Tennis kortu, yüzme havuzu, masa tenisi, kapalı salon, futbol sahası)	13	253	5,13

Araştırmaya katılan bireylere, Belediye'ye ait spor alanlarıyla ilgili görüşleri sorulmuş ve bulgular incelendiğinde katılımcıların çoğunun (%57,3) Belediye'nin yaptırdığı spor alanlarını yetersiz bulduğu grlmştir. Katılımcıların %64,0'ı alanlardaki fitness aletlerini kullandıklarını belirtirken, bu aletlerin doğru amaçla kullanıldığını düşünenlerin oranı %53,8'dir. Bireylerin sadece %29,2'si fitness aletlerinde hareketleri doğru yaptığını belirtirken, emin olmayanların oranı %39,9 ile çoğunluktur. Aletlerin kullanma talimatlarının üzerinde yazılı olmadığını belirtenler ise %66,4 ile büyük bir oranı teşkil etmektedir. Katılımcıların sadece %6,3' fitness aletlerinin kullanımı ile ilgili bir rahatsızlık ya da sakatlık yaşadıklarını belirtirken, çevrelerinde bu tür bir sakatlık yaşandığını bilenlerin oranı ise %17,8'dir. Araştırmaya katılan bireylerin en fazla katılım gösterdiği konu ise (%87,7) fitness aletlerinin kullanımının uzman eğitmenler tarafından gösterilmesidir (Tablo 7).

Tablo 7. Belediyelere ait spor alanlarına yönelik görüşler

<i>Değişken</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>Frekans</i>	<i>%</i>
Belediye'nin yaptırdığı spor alanları yeterli mi?	Yeterli	59	23,3
	Yetersiz	145	57,3
	Fikrim Yok	49	19,4
	Toplam	253	100
Belediye'nin rekreatif alanlarındaki fitness aletlerini kullanıyor musunuz?	Evet	162	64,0
	Hayır	87	34,4
	Yanıtsız	4	1,6
	Toplam	253	100
Fitness aletlerinin doğru amaçla kullanıldığını düşünüyor musunuz?	Evet	136	53,8
	Hayır	62	24,5
	Yanıtsız	55	21,7
	Toplam	253	100
Fitness aletlerinde hareketleri doğru yaptığınızı düşünüyor musunuz?	Evet	74	29,2
	Hayır	29	11,5
	Emin değilim	101	39,9
	Yanıtsız	49	19,4
	Toplam	253	100
Yararlandığınız fitness aletlerinin kullanma talimatları üzerinde yazılı mı?	Evet	47	18,6
	Hayır	168	66,4
	Yanıtsız	38	15,0
	Toplam	253	100
Fitness aletlerinin kullanımı ile ilgili olarak bir sakatlık yaşadınız mı?	Evet	16	6,3
	Hayır	208	82,2
	Yanıtsız	29	11,5
	Toplam	253	100
Fitness aletlerinin kullanımı ile ilgili olarak evrenizde bir sakatlık yaşayan oldu mu?	Evet	45	17,8
	Hayır	185	73,1
	Yanıtsız	23	9,1
	Toplam	253	100
Fitness aletlerinin kullanımının uzman eğitmenler tarafından gösterilmesini ister misiniz?	Evet	222	87,7
	Hayır	15	5,9
	Yanıtsız	16	6,3
	Toplam	253	100

Katılımcıların belediye'ye ait spor alanlarını ücretsiz olması nedeniyle tercih etme durumları yaşlarına ve medeni durumlarına göre Tablo 8'de ilişkilendirildiğinde; yaşlarına ve medeni durumlarına göre aralarında anlamlı ilişki olduğu ($p < 0.05$) saptanmıştır. Buna göre; yaşları 35 yaş ve altı olanların (%52,3) yaşları 36 yaş ve üstü olanlara (%32,4) göre, evli olanların (%52,7) ise bekâr olanlara (%32,2) göre bu alanları ücretsiz olması nedeniyle daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların yaşlarına ve medeni durumlarına göre belediyelere ait spor alanları ücretsiz olması nedeniyle tercih etme durumlarının dağılımı ve chi-kare sonuçları

		Ücretsiz Olduğu İçin				Toplam		χ^2
		Evet		Hayır		n	%	
		n	%	n	%			
Yaş	35 yaş ve altı	69	52,3	63	47,7	132	100,0	9,672*
	36 yaş ve üstü	36	32,4	75	67,6	111	100,0	
Medeni Durum	Evli	69	52,7	62	47,3	131	100,0	10,493*
	Bekâr	37	32,2	78	67,8	115	100,0	

* $p < 0.05$

Katılımcıların belediye'ye ait spor alanlarını evlerine yakın olması nedeniyle tercih etme durumları yaşlarına ve medeni durumlarına göre Tablo 9'da karşılaştırıldığında; yaşlarına ve medeni durumlarına göre aralarında anlamlı ilişki olduğu ($p < 0.05$) saptanmıştır. Buna göre; yaşları 35 yaş ve altı olanların (%54,5) yaşları 36 yaş ve üstü olanlara (%40,5) göre, evli olanların (%56,5) ise bekâr olanlara (%40,9) göre bu alanları evlerine yakın olması nedeniyle daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların yaşlarına ve medeni durumlarına göre belediyelere ait spor alanları evlerine yakın olması nedeniyle tercih etme durumlarının dağılımı ve chi-kare sonuçları

		Evine Yakın Olduğu İçin				Toplam		χ^2
		Evet		Hayır		n	%	
		n	%	n	%			
Yaş	35 yaş ve altı	72	54,5	60	45,5	132	100,0	4,737*
	36 yaş ve üstü	45	40,5	66	59,5	111	100,0	
Medeni Durum	Evli	74	56,5	57	43,5	131	100,0	5,977*
	Bekâr	47	40,9	68	59,1	115	100,0	

* $p < 0.05$

Katılımcıların belediye'ye ait spor alanların yeterli olması nedeniyle tercih etme durumları yaşlarına ve medeni durumlarına göre Tablo 10'da ilişkilendirildiğinde; yaşlarına ve medeni durumlarına göre aralarında anlamlı ilişki olduğu ($p<0.05$) saptanmıştır. Buna göre; yaşları 36 yaş ve üstü olanların (%23,4) yaşları 35 yaş ve altı olanlara (%12,1) göre, bekâr olanların (%22,6) ise evli olanlara (%10,7) göre bu alanları yeterli olması nedeniyle daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 10. Katılımcıların yaşlarına ve medeni durumlarına göre belediyelere ait spor alanların yeterli olması nedeniyle tercih etme durumlarının dağılımı ve chi-kare sonuçları

	Alanlar Yeterli Olduğu İçin				Toplam		X ²	
	Evet		Hayır		n	%		
	n	%	n	%				
Yaş	35 yaş ve altı	16	12,1	116	87,9	132	100,0	5,387*
	36 yaş ve üstü	26	23,4	85	76,6	111	100,0	
Medeni Durum	Evli	14	10,7	117	89,3	131	100,0	6,392*
	Bekâr	26	22,6	89	77,4	115	100,0	

* $p < 0.05$

Tablo 11'de katılımcıların belediye'ye ait alanlarla ilgili görüşleri ve önerileri incelendiğinde; ilk sırada %16,9 ile "Alanlar çoğalsın ve/veya genişletilsin", ikinci sırada %11,8 ile "Alanlarda uzman eğitimciler bulunsun, insanları bilgilendirerek motive etsin ve/veya eğitimciler eşliğinde belli zamanlarda aktiviteler düzenlensin" ve üçüncü sırada ise "Alanların bakım ve onarımı, temizliği, çevre düzenlemesi, güvenliği, oturma yerleri, otopark ve kantin hizmetleri sağlansın" görüşleri ve önerileri yer almaktadır.

Tablo 11. Katılımcıların belediyelere ait alanlarla ilgili görüşleri ve önerileri

Katılımcıların Alanlar ile İlgili Görüş ve Önerileri	Vurgu Sayısı	Toplam	%
Alanlar çoğaltılsın ve/veya genişletilsin	43	253	16,9
Alanlarda uzman eğitimciler bulunsun, insanları bilgilendirerek motive etsin ve/veya eğitimciler eşliğinde belli zamanlarda aktiviteler düzenlensin	30	253	11,8
Alanların bakım ve onarımı, temizliği, çevre düzenlemesi, güvenliği, oturma yerleri, otopark ve kantin hizmetleri sağlansın	19	253	7,5
Alanlardan memnun olanlar ve/veya bu alanları bireysel/toplumsal açıdan faydalı görenler	18	253	7,1
Alanlardaki aletler çoğaltılsın ve/veya çeşitlendirilsin	11	253	4,3

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı; İzmir Bornova Belediyesine ait park alanlarını sportif amaçlı kullanan bireylerin katılımlarının ve beklentilerinin incelenmesi ve bazı demografik değişkenlerine göre ilişkilendirilmesidir.

Katılımcıların çoğu kadınlardan (%67,2) oluşmakta olup, bireyler ağırlık olarak orta düzeyde gelire sahip (%56,1) ve evli (%51,8) bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların sahip olduğu serbest zamanı incelendiğinde; ağırlıklı olarak günlük 3-4 saat (%29,6) ve 1-2 saat (%26,9) serbest zamana sahip oldukları görülmektedir. Fakat katılımcıların büyük bir çoğunluğu daha fazla serbest zamana sahip olmayı istemektedir (%75,5). Çalışma grubunun çoğunluğu serbest zamanlarının doldurulmasında bir güçlük çekmezken (%51,8), bazen güçlük çekenlerin oranı %37,5 olarak bulunmuştur.

Katılımcılar haftada ortalama $3,06 \pm 1,96$ saatlerini spora ayırdıklarını belirtirken, bu süre günde ortalama $1,82 \pm 1,40$ saattir. Bireylerin çoğu (%47,8) bu süreyi yeterli bulmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcılara spor aktivitelerine katılamama nedenleri incelendiğinde vurgulanan neden, %41,9 ile "Yeterli tesisin olmaması" ifadesi yer alırken, %31,6 "Kisilerin çok yoğun iş temposuna sahip olması" gösterildiği saptanmıştır.

Katılımcıların spor aktivitelerini yaptıkları yerle ilgili seçimleri incelendiğinde; %63,6'nın belediyelere ait parklardaki spor aletlerinin bulunduğu alanları tercih ettikleri diğer katılımcıların ise belediye'ye ait spor alanları dışında %14,2 ile özel spor salonlarını ve %4,7 ile Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü tesislerini tercih ettikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin spor aktivitelerini yaptıkları yerleri seçme nedenleri sorulduğunda; en fazla vurgulanan ifadeler %49,0 ile yaşanan yere olan yakınlık ve %42,7 ile olanakların ücretsiz olması şeklinde olmuştur.

Katılımcılara Belediye'nin rekreatif alanlarında spor aktivitelerine ilişkin yapılması istenen düzenlemelerle ilgili olarak tercihleri incelendiğinde; en yüksek vurgunun %59,3 ile yürüyüş yolları düzenlenmesi ve yeni spor aletlerinin konulması %45,5 ile olmuştur.

Araştırmaya katılan bireylere, Belediye'ye ait spor alanlarıyla ilgili görüşleri sorulmuş ve bulgular incelendiğinde katılımcıların çoğunun (%57,3) belediye'nin yaptırdığı spor alanlarını yetersiz bulduğu görülmüştür. Bu sonuç; Pekin Timur ve arkadaşları (2011) tarafından Çankırı İl merkezindeki spor alanlarının tesis tür ve sayısı, tesis kapasitesi ve büyüklük olarak olması gerekenden daha

yetersiz bulunduğu çalışmayla da paralellik göstermektedir. Katılımcıların %64,0'ı alanlardaki fitness aletlerini kullandıklarını belirtirken, bu aletlerin doğru amaçla kullanıldığını düşünenlerin oranı %53,8'dir. Bireylerin sadece %29,2'si fitness aletlerinde hareketleri doğru yaptığını belirtirken, emin olmayanların oranı %39,9 ile çoğunluktur. Aletlerin kullanma talimatlarının üzerinde yazılı olmadığını belirtenler ise %66,4 ile büyük bir oranı teşkil etmektedir. Katılımcıların sadece %6,3' fitness aletlerinin kullanımı ile ilgili bir rahatsızlık ya da sakatlık yaşadıklarını belirtirken, çevrelerinde bu tür bir sakatlık yaşandığını bilenlerin oranı ise %17,8'dir. Araştırmaya katılan bireylerin en fazla katılım gösterdiği konu ise (%87,7) fitness aletlerinin kullanımının uzman eğitmenler tarafından gösterilmesidir. Bu sonuçta Sivrikaya (2009) tarafından hazırlanan "Düzce belediyesinin spor hizmetleri için örnek bir yönetim modeli" alışması ile örtüşmekte olup, nitel bir çalışma olan bu çalışmada bireylerin görüşleri içerisinde spor alanlarında BESYO mezunu gibi uzman eğitmenlerin olması gerekliliğini vurgulamışlardır.

Katılımcıların belediye'ye ait spor alanların ücretsiz olması nedeniyle tercih etme durumları yaşlarına ve medeni durumlarına göre ilişkilendirildiğinde; yaşlarına ve medeni durumlarına göre aralarında anlamlı ilişki olduğu ($p < 0.05$) saptanmıştır. Buna göre; yaşları 35 yaş ve altı olanların (%52,3) yaşları 36 yaş ve üstü olanlara (%32,4) göre, evli olanların (%52,7) ise bekr olanlara (%32,2) göre bu alanları ücretsiz olması nedeniyle daha çok tercih ettikleri grlmektedir. Yine katılımcıların belediye'ye ait spor alanlarını evlerine yakın olması nedeniyle tercih etme durumları yaşlarına ve medeni durumlarına bakıldığında; yaşlarına ve medeni durumlarına göre aralarında anlamlı ilişki olduğu ($p < 0.05$) bulunmuştur. Buna göre; yaşları 35 yaş ve altı olanların (%54,5) yaşları 36 yaş ve üstü olanlara (%40,5) göre, evli olanların (%56,5) ise bekr olanlara (%40,9) göre bu alanları evlerine yakın olması nedeniyle daha çok tercih ettikleri grlmektedir. Katılımcıların bu alanların yeterli olması nedeniyle tercih etme durumları yine yaşlarına ve medeni durumlarına göre ilişkilendirildiğinde; aralarında anlamlı ilişki olduğu ($p < 0.05$) saptanmıştır. Buna göre; yaşları 36 yaş ve üstü olanların (%23,4) yaşları 35 yaş ve altı olanlara (%12,1) göre, bekr olanların (%22,6) ise evli olanlara (%10,7) göre bu alanları yeterli olması nedeniyle daha çok tercih ettikleri grlmektedir.

Son olarak; katılımcıların belediye'ye ait alanlarla ilgili görüşleri ve önerilerine bakıldığında; ilk sırada %16,9 ile "Alanlar çoğalsın ve/veya genişletilsin" yer almaktadır. İkinci sırada %11,8 ile "Alanlarda uzman eğitmenler bulunsun, insanları bilgilendirerek motive etsin ve/veya eğitmenler eşliğinde belli zamanlarda aktiviteler düzenlensin" ve nc sırada ise "Alanların bakım ve onarı-

mı, temizliği, çevre düzenlemesi, güvenliği, oturma yerleri, otopark ve kantin hizmetleri sağlansın” görüşleri ve önerileri yer almaktadır. Özellikle alanların bakımı ve onarımı, temizliği, çevre düzenlemesi vs. bulguları; Yılmaz ve Kart (2005) tarafından Emirgan parkına yönelik kullanıcı taleplerinin incelendiği çalışma ile örtüşmektedir. Yine Çoban (2002) tarafından Elazığ’da belediyelerin spor hizmeti getirirken dikkat etmesi gereken noktalar konusunda halkın görüşü alındığı çalışma incelendiğinde, hem uzman eğitimcilerin istihdam edilmesi, hem bakım konusu hem de alanların veya tesislerin ulaşım kolaylığı çalışmamızın bulgularıyla örtüştüğü görülmektedir.

DEĞERLENDİRME

Yapılan bu çalışmanın bulguları incelendiğinde; özellikle belediyeler açısından çeşitli öneriler ileri sürülebilir. Belediyelere ait park alanlarındaki sportif amaçlı aletlerin seçiminde belediyelerin üniversitelerin ilgili bölümleriyle işbirliği yapmaları buralardan yararlanan bireylerin sakatlık riskini azaltacağı ve toplumsal sağlığa yarar getireceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra toplumun ruhsal ve fiziksel sağlığını korumada çok büyük önem taşıyan sportif rekreasyon faaliyetlerinin beklenen faydayı sağlaması için bilinçli bir biçimde yapılması gerekmektedir. Bunun da en vazgeçilmez koşullarından biri alanında standartlara uygun bir eğitimden geçmiş spor eğitimcilerinin liderliğinde yapılmasıdır. Bu durum hem bireyleri çeşitli sakatlıklar ve rahatsızlıklardan koruyacak, hem de motivasyonlarının artmasını sağlayacak önlemlerdir Halkın da talepleri göz önünde bulundurularak özellikle BESYO mezunu spor eğitimcilerinin alanlarda istihdam edilmesi ve çeşitli zaman dilimlerinde aktiviteler organize edilmesi toplumun sağlığı ve spora katılımını olumlu etkileyebilecektir. Bunun dışında Belediyelerin bu alanlarda hizmet gören bireylere yönelik memnuniyet ve beklenti konusunda görüşlerini alabilecekleri çalışmalar planlamaları ve çalışmaların sonuçlarını dikkate almaları halka hizmet vermek konusunda istekli oldukları mesajını vermelerini sağlayabilecektir. Sadece alanların yapılması değil, bu alanların bakım, onarımının ve düzenlemelerinin yapılması ve de farklı zaman dilimlerinde denetlenmesi de verilen hizmet kalitesini arttırabilecektir.

KAYNAKÇA

- Axelsen, M. (2009). The Power of Leisure: I was an Anorexic; I’m now a Healthy Triathlete, *Lesiure Sciences*, 31: 330–346.
- Corbin, H. (1970). *Recreation Leadership*. Üçüncü Baskı., New York: Prentice-Hall Inc.

- Cömert, Y. ve Durmaz, Y. (2006). Tüketicinin Tatmini ile Satın Alma Davranışlarını Etkileyen Faktörlere Bütünleşik Yaklaşım ve Adıyaman İlinde bir Alan Çalışması, *Journal of Yasar University*, 1(4): 351-375.
- Çoban, B. (2002). Spor Hizmetlerine İlişkin Halkın Belediyelerden Beklentileri (Elazığ Belediyesi Örneği) (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, C. (2003). Demografik Özellikler İle Sağlanan İmkânların Sportif Faaliyet Tercihleri Üzerine Etkileri: Üniversite Gençliğine Yönelik Bir Uygulama, 1. *Gençlik, Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu*, Ankara: Türk Hava Kurumu Basım Evi İşletmeciliği.
- Demir, C. ve Demir, N. (2006). Bireylerin Boş Zaman Faaliyetlerine Katılmalarını Etkileyen Faktörler İle Cinsiyet Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama, *Ege Academic Review*, 6 (1), 36-51.
- Doster, J.A., Mielke, R.K., Riley, C.A., Toledo, J.R., Goven, A.J. ve Moorefield, R. (2006). Play And Health Among a Group of Adult Business Executives, *Social Behavior and Personality*, 34 (9): 1071-1080.
- Freysinger, V.J. (1995). The Dialectics of Leisure and Development for Women and Men in Mid-life: an Interpretive Study, *Journal of Leisure Research*, 27 (1): 61-84.
- Karaküçük, S. (1995). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu.
- Kelly, J.R. ve Kelly, J.R. (1994). Multiple Dimensions of Meaning in the Domains of Work, Family, and Leisure, *Journal of Leisure Research*, 26 (3): 250-274.
- Kılbaş, ř. (2001). *Rekreasyon- Boş-Zamanı Değerlendirme*. Adana: Anaca Yayınları.
- Mieczkowski, Z. (1990). *World Trend in Tourism and Recreation*. New York: Peter Lang Publishing.
- Mull, R.F., Bayless, K.G., Ross C.M. ve Jamieson L.M. (1997). *Recreational Sport Management*. Dördüncü Baskı, ABD: Human Kinetics.
- Önder, S. (2003). Selçuk Üniversitesi Öğrencilerinin Rekreasyonel Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, *S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 17 (32): 31-38.
- Pekin Timur, U., Timur, Ö.B., Kuş şahin, C., Dağistanlıoğlu, C., Çalt, Ö. ve Pektaş, O.S. (2011). Çankırı Kenti Spor Alanlarının Yeterliliği Üzerine Bir Araştırma, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8 (1): 81-91.
- Ragheb, M.G. ve Tate, R.L. (1993). A Behavioral Model of Leisure Participation Based on Leisure Attitude, Motivation and Satisfaction, *Leisure Studies*, 12: 61-70.
- Sivrikaya, Ö., (2009). Düzce Belediyesinin Spor Hizmetleri için Örnek bir Yönetim Modeli (Düzce Belediye Örneği) (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tenekecioğlu, B. (2003). *Genel İşletme*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Tinsley, H.E.A. ve Eldredge B.D. (1995). Psychological Benefits of Leisure Participation: A Taxonomy of Leisure Activities Based on Their Need-Gratifying Properties, *Journal of Counseling Psychology*, 42 (2): 123-132.
- Torkildsen, G. (2005). *Recreation and Leisure Management*. 5th Edition. Londra ve New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Yılmaz, E., ve Kart N. (2007). Emirgan Parkı'nda Kullanıcı Taleplerinin Veri Madenciliği Teknolojisi İle Değerlendirilmesi, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi A*, 57 (1): 65-79.

Zorba, E. (2002). Türkiye'de Rekreasyona Bakış, Gelişimi ve Beklentiler, 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Antalya, Turkey.

5393 Sayılı Belediye Kanunu, Kanunu, Kabul Tarihi: 3/7/2005, Yayımlandığı R.Gazete Tarih: 13/7/2005, Sayı: 25874.

İNTERNET KAYNAKÇASI

Özdilek, Ç., Demirel, M. ve Harmandar, D. (2007). Dumlupınar ve Sakarya Üniversitelerinde Öğrenim Gören Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Boş Zaman Etkinliklerine Katılım Nedenleri ve Düzeylerinin Karşılaştırılması, Uluslararası İnsan Kaynakları Dergisi, 4 (2): 1-13, Erişim: 25 Ocak 2010, <http://www.insanbilimleri.com/>

Yavaş Şehirlerin Rekreasyon Olanakları: Seferihisar'da Rekreasyonel Bir Faaliyet Olarak Eko-Turizm

Cem YEŞİLYURT

T.C. Adıyaman Üniversitesi,
Turizm İŞletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu,
Yiyecek İçecek İŞletmeciliği Bölümü
E-posta: cyesilyurt@adiyaman.edu.tr

Hülya YÜCEL

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
İŞletme Fakültesi,
Turizm İŞletmeciliği Bölümü
E-posta: hyucel@adiyaman.edu.tr

Burcu Selin YILMAZ

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
İŞletme Fakültesi,
Turizm İŞletmeciliği Bölümü
E-posta: selin.yilmaz@deu.edu.tr

ÖZ

Doğaya saygılı kalınarak, yerel değerlere, esnafa, yerel yemeklere sahip çıkılarak bölgelerin geliŐebileceđini kanıtlayan yavaş Şehir çalışmaları günümüzde ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Türkiye'nin ilk yavaş Şehir Seferihisar'ın yavaş Şehir olma özellikleri ile birlikte uyguladığı eko-turizm politikalarıyla, rekreasyon amaçlı turizm potansiyelini belirleyerek Seferihisar'ın rekreasyon açısından nerede ve hangi aşamada olduğunu ortaya koyabilmektir. Bu çalışmada öncelikle literatür taraması yapılmış ve Seferihisar'ın rekreasyon amaçlı faaliyetleri ve özellikle eko-turizm açısından konunun belirlenmesi için görüşme ve gözlem teknikleri kullanılarak bilgi toplanılmıŐtır. Bu amaçla Cittaslow Türkiye Ağı Koordinatörü Bülent Köstem, Hıdırlık Kalkınma Projesi kapsamında iŐletilen Sefertası Restoran'ın yöneticisi Vedat İŞler, Restoran AŐçısı Fatma Hanım, Sakin Kahve Sahibi Remziye Yıldırım Boyacı ve Çevre esnaf ile görüşmeler yapılarak Seferihisar ilçesindeki yavaş Şehir ve eko-turizm faaliyetleri hakkında bilgiler elde edilmiş, yapılan alan gezisi ile Seferihisar'ın turistik çekim unsurları ve turizm potansiyeli incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, eko-turizm, yavaş Şehir, Seferihisar

GİRİŞ

Ülkemizde uzun yıllardır ihmal edilip üzerinde çok az çalışma yapılmış olan rekreasyon konusu günümüzde turizmi on iki aya yayma çabaları ve turizmin çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar ile üzerinde durulması gereken bir konu

olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Bugüne kadar sadece kırsal alanlar ile sınırlı tutulan rekreasyon faaliyetleri rekreasyon kavramının kapsamını daraltmıştır. Yapılan bu çalışmada rekreasyonun sadece kırsal faaliyetlerden oluşmadığı vurgulanarak rekreasyonun tanımı, kapsamı, gelişim evreleri ve rekreasyon çeşitleri hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca eko -turizmin tanımı, kapsamı ve çeşitlerinden bahsedilerek yavaş şehir Seferihisar'da yapılmakta olan ekoturizm faaliyetlerinin bu bölgedeki rekreasyon faaliyetlerine olan etkisi incelenmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Boş Zaman ve Rekreasyon

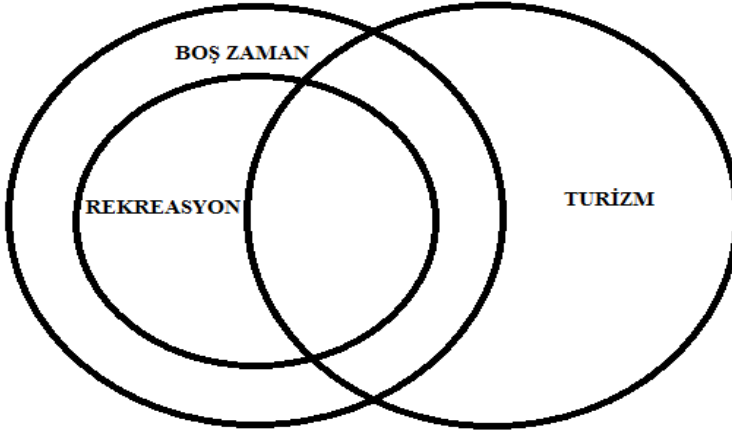
Gezerek eğlenmek ve dinlenmek eskiden beri süregelen bir yaşam kalıbıdır. Çağdaş toplumsal koşullar ve iş yaşamı, gezerek eğlenme ve dinlenme anlayışını daha da yaygınlaştırmıştır. Turizm, yer değiştirmek yoluyla eğlenmeyi ve dinlenmeyi amaçlayan bir faaliyettir. Bu yüzden turistin temel beklentisi, gittiği yerde eğlenme ve dinlenme koşullarını bulmaktır (Usta, 2009: 21). Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için boş zamana ihtiyaç vardır.

Boş zaman, iş ve diğer zorunluluklar sonrası mevcut kullanılabilir zamandan daha fazlası ve üretimi olmayan zamanın tüketimidir (Broadhurst, 2003: 2). Diğer bir tanıma göre boş zaman; isteğe bağlı zaman, kişisel işler, gerekli ev işlerini yapmak, uyumak ile ev-iş arasında gidilen zaman ve işten arta kalan zamanı ifade etmektedir (Tribe, 2011: 3).

Boş zaman ve rekreasyon arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Günümüzde rekreasyon sıklıkla rekreasyon deneyimi, oyun, boş zaman deneyimi, rahatlatma, spor ya da turist deneyimi gibi kavramlarla iç içe gelmiş halde ve çoğu kez bu tanımlardan birinin yerine kullanılmaktadır. Aktif ya da pasif katılımlı, iç ya da dış mekanlardaki aktiviteler boş zamanlarda yapılmaktadır. Bu yüzden boş zaman ve rekreasyon kavramları zaman ve aktivite ile yakından ilgilidir (Jenkins, Pigram, 2003: 412).

Rekreasyon kelimesinin Türkçe karşılığı da yaygın bir şekilde boş zamanları değerlendirme olarak kullanılmaktadır. Bu, rekreasyonun boş zaman tanımı ile sıkı sıkıya ilişkili bir kavram olduğunu göstermektedir. Çünkü, rekreasyon her şeyden önce boş zamanı olan insanların gerçekleştirebilecekleri etkinliklerle ilgilidir. Boş zaman, insanların çalışma saatleri dışındaki zamanları tanımlar (Karaküçük' ten Aktaran Demirci ve Yavuz, 2003: 2).

İnsanlar genellikle boş zamanlarını doğal alanlarda harcamayı seçerler. İnsanlar çevreyi keşfetme ve yeni dünyaları, yeni yerleşme alanlarını, yeni insanları arama dürtüsünü turizm aracılığıyla tatmin etme olanağı bulmaktadır. Turizm de boş zaman ve rekreasyon faaliyetler ile yakından ilgilidir. Miğczkowski boş zaman, rekreasyon ve turizm kavramlarını biçimsel olarak anlaşılır bir şekilde ilişkilendirmiştir (Şekil 1) (Broadhurst, 2003: 9).

Şekil 1. Boş zaman, rekreasyon ve turizm ilişkisi

Kaynak: (Broadhurst, 2003:9).

İnsanların rekreasyon faaliyetleriyle ilk olarak ne zaman ilgilendikleri bilinmemektedir. İlkçağlarda rekreasyon faaliyetleri savaşma kabiliyetlerini geliştirmek için kullanılmaktaydı: taş ve mızrak fırlatma yeteneği, güç ve hız kabiliyeti gibi. Avcılar avlarını takip ederek bölgelerinin dışına çıkmaktaydılar ve bu da diğer guruplarla bir araya gelmelerini sağlamaktaydı. Bu faaliyetler insanlar arasında ticaret, sevgi ve savaş gibi sonuçları ortaya çıkarıyordu (Broadhurst, 2003: 30).

Spor insanoğlunun eğitiminin önemli bir parçasıydı. Spordan kazanılan kabiliyetler insanları savaşa bireysel olarak hazırlamaktaydı. Cirit atma, ağırlık kaldırma, disk atma ve koşma sıklıkla gerçekleştirilen spor faaliyetleridir. M.Ö. 492 yılında Marathon ovalarındaki savaşta Atinalılar'ın, Persler'i yenmesinden sonra bir asker zafer haberini Atinalılar'a vermek için Atina'ya kadar koşmuştur. Bu olay olimpiyat oyunlarında 1896'dan günümüze kadar maraton yarışı olarak anılmaktadır (Broadhurst, 2003: 33).

Akdeniz'e kadar uzanan Roma İmparatorluğu farklı kültürleri, gelenekleri, dinleri ve boş zaman yaklaşımlarını etkilemiştir. Romalılar özellikle şehir yaşamını ve sosyal olayları etkilemede ustaydılar. Romalılar ele geçirdikleri bölgelerin mimarisini, yasalarını ve hatta rekreasyon ve boş zaman faaliyetlerini etkilemişlerdir. Roma döneminde şöenler de zafer kutlamaları kadar önemliydi, değişen mevsimler ile ilgili şöenler bulunmaktaydı. Roma şehirlerinin farklı bölgelerinde anfitiyatrolarda oyunlar ve yarışlar yapılmaktaydı. Roma döneminde hamamlar ayrı bir önem taşımaktaydı. Bugünkü görüşe göre birçok Roma Hamamı'nın hayatta kalması hamamların sosyalleşmeye, rekreasyona, egzersize ve rahatlamaya imkan vermelerindendir (Broadhurst, 2003: 33-34).

Orta çağlarda ise resmi bayram günleri, karnavallar, azizler günü ve diğer kutsal günler çağdaş tatillerin habercileriydiler (Jenkins ve Pigram, 2003: 412).

Sanayi devrimine gelindiğinde 1804 yılında raylar üzerinde lokomotifler işlemeye başladı ve 1812 yılında Avrupa'ya gemi seferleri başladı. Buhar gücünün kullanılması, ulaşım ve boş zaman için büyük bir gelişimi temsil etmekteydi (Broadhurst, 2003: 39).

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında çalışma saatlerini azaltma ile ilgili yasal tartışmalar birçok ülkede tedavi edici rekreasyon kavramının ortaya çıkmasına yol açtı (Jenkins, Pigram, 2003:412).

Rekreasyon'un yıllar içerisindeki gelişimine rağmen rekreasyonun tanımlanmasında bir görüş birliğine varılamamıştır.

İngilizce'de 16. yüzyıl başlarında rekreasyon olarak kullanılmaya başlanan kavram tam olarak yeniden yaratma (re-creation), yeniden doğuş (rebirth) ya da yeniden yaratma eylemi (the action of creating anew) anlamına gelmektedir (Jenkins, Pigram, 2003: 412).

Rekreasyon; serbest zamanlar içinde yapılan, bireyin kendi isteği ve güdülerini sonucu oluşan, bireyi fiziksel ve düşünsel yönden yenilemeyi amaçlayan; bireyin toplumsal, ekonomik, kültürel olanakları ve yaşadığı toplumun yapısı ile bağımlı olarak yapılan etkinlikler bütünüdür (Koç'tan aktaran Akten ve Akten, 2011: 2). Diğer bir tanıma göre rekreasyon, boş zamanlarda ilgi alanını kapsayan işlerdir. Rekreasyonel işler ya da faaliyetler: kitap okumak, televizyon izlemek gibi evde yapılan aktiviteleri ve spor, tiyatro, sinema, turizm gibi ev dışı aktiviteleri içermektedir (Jenkins, Pigram,2003: 3).

En popüler rekreasyon takipçiliği Başlangıçta yaşamla ilgili basit faaliyetler rekreasyon kapsamında değerlendirilirken bugün rekabetçi bir ortamda profes-

yonel olarak sunulan faaliyetler içeren bir endüstri gelişmektedir. Yüzmek, koşmak, at binmek, balık tutmak, avlamak, kamp yapmak, su sporları, yürüyüş, dağa tırmanmak hatta yemek pişirmek, bahçe işleriyle uğraşmak, alışveriş yapmak ve daha birçok faaliyet bu içeriğe girmektedir. Gelirle birlikte boş zamanın kullanılabilirliği, spesifik rekreasyonel faaliyetlere katılım seviyesini etkileyen önemli bir değişkendir (Jenkins ve Pigram, 2003: 412- 413).

Kentsel yaşam biçiminin kendine özgü nitelikleri ile kent yaşamının parçası olan iş yaşamından kaynaklanan sorunlar, turizm hareketlerinin gelişmesini büyük ölçüde etkilemiştir. Kent ortamının binalardan ve teknik araçlardan oluşan özelliği insanları kuşatmış; onları doğadan ayırmıştır (Doğan, 2004: 37).

Turizm ve rekreasyon faaliyetlerine olan talebin artış nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Gökdeniz, 2003: 52-62):

- Boş zamanın artışı
- Gelir seviyesinin yükselmesi
- Teknolojik gelişmeler
- Kentleşme eğilimleri
- Nüfus artışı ve hareketliliği
- Kitle iletişim araçlarının etkisi, reklam ve tanıtım
- Eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesi
- Değer yargılarının değişmesi
- Turizm ve rekreasyon bilincinin artması
- Siyasi otorite ve diğer kurumların etkisi
- Gelişen yeni sağlık bilinci ve entegre sağlık köyleri
- Çevre bilincinin artması ve eko-turizmin gelişmesi

Eko-turizm ve Yavaş şehir

Eko-turizm kavramının kökeni tam olarak bilinmese de ilk kez 1965'te Hetzer tarafından kullanıldığı görülmektedir (Hetzer'den Aktaran Weaver, 2001: 5). Hetzer sorumlu turizmin dört ilkesini şu şekilde tanımlamıştır: Çevresel etkileri en aza indirmek, Ev sahibinin kültürüne saygı göstermek, yerel halkın kârını artırmak ve turist memnuniyetini en üst düzeye çıkarmak. Bunlar eko-turizmin ayırt edici özellikleri olarak saptanmıştır. Eko-turizm kavramının ilk kullanıcılarından bir diğeri ise Kenton Miller'dır. Eko-turizm 1970'ler ve 1980'lerde çevresel akımlarla gelişmiştir. Kitle turizmi ile ortaya çıkan memnuniyetsizlik ve artan çevresel sorunlar turizmde alternatif doğa tabanlı deneyimlerin artmasına

yol açmıştır. Aynı zamanda az gelişmiş ülkeler eko-turizmin konaklama ve tarımdan daha fazla gelir getirici etkinsi olduğunun ve daha az yıkıcı kaynak kullanımına yol açtığını farkına varmaya başlamışlardır. Bu ülkeler gibi birçok ülke kalkınmayı sağlamada eko-turizmi bir araç olarak görmüşlerdir (Weaver, 2001: 5-6).

Eko-turizmin ilk resmi tanımı 1987 yılında Cebollas Lacurine tarafından yapılmıştır. Eko-turizm sadece gezip görmekten çok daha fazlasını ifade etmektedir (Weaver, 2001: 18).

Eko-turizm kavramını açıklamaya çalışan birçok tanım bulunmaktadır. Dünya Turizm Örgütü eko-turizmi “doğal bölgelere yapılan çevreyi korumayı ve yöre halkının refahını arttırmayı amaçlayan sorumlu bir seyahat” olarak tanımlamaktadır (Ozaner’den aktaran Yılmaz ve Karahan, 2003:3). Diğer bir tanıma göre ekoturizm; yerleşik toplumların bütünlüğüne, varlıklarına saygı göstererek, ekosistemin korunmasına katkıda bulunarak, en azından ekosistemle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilen bir tür seyahat deneyimidir (Akpınar ve Bulut, 2010: 3).

Ekoturizm, doğal özelliklerin yanı sıra kültürel özelliklerden de faydalanmayı hedeflemektedir. Gidilen yerlerde görülecek yaşam, konaklamalarda seçilecek yolla ya da köy evleri, yemek ihtiyacının karşılanmasında yerel yemekleri tercihi eko-turizm etkinliklerinin karakteristiklerindedir. Var olan kaynaklar üzerinde yoğunlaşan eko-turizmde, günlük yaşamın alışkanlıklarının eyleme dönüştürülmesi esas alınmaktadır. Tüketen değil koruyan ziyaretçi bilincini oluşturmaya çalışan eko-turizm aktiviteleri, faydalanılan çevrenin koşullarını değiştirmeden kabul etmektedir. Sürekli değişim içinde olması ve doğrudan doğal çevrede gerçekleşmesi, aktiviteye katılanlarda etkili, deneyerek öğrenme boyutunda doğa sevgisi ve doğayı koruyarak kullanma bilincini oluşturmaktadır (Yılmaz, 2010: 1596).

Eko-turizmin üzerinde fikir birliğine varılmış temel nitelikleri vardır. Bu nitelikler şöyle sıralanabilir (www.tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023188046.pdf):

- Doğa temelli olması (ziyaretçiler doğal alanlardaki doğal ve geleneksel kültür unsurlarını gözlemliyor ve anlamaya çalışıyorlar)
- Biyo-çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunması
- Yerel toplumların refahını desteklemesi

- Olumsuz çevresel ve sosyo-kültürel etkilerin minimuma indirgenmesi için aktivitelerini hem turistler hem de yerel halkın sorumluluğunda düzenlemesi
- Yenilenemez kaynakların minimum kullanımını gerektirmesi
- Yerel mülkiyetin ve yerel topluma dönük istihdam imkanlarının üretilmesini öngörmesi

Bugünlerde açık hava rekreasyon faaliyetleri ve doğa turizmi büyük bir gelişme göstermiştir. Birçok ülkenin nüfusunda yaşanan artışlar, kentleşme oranlarının yükselmesi ve yoğun iş yaşamın baskılarının dolayı insanlar doğa ile daha az bağlantı kurmaya başladılar. Şehir yaşamından bunalan insanlar doğayla ve bozulmamış alanlarla bağlantıyı yeniden kazanma arayışına girmişlerdir. Doğayı ziyaret etmek ve keşfetmek için birçok neden vardır: Fiziksel egzersiz, şehir yaşamı stresinden kurtulmak, temiz hava, doğa ile daha yakın olmak, manzara keyfi, avlanmak ve balık tutmak, köpekle yürüyüş, arkadaşlar ve aile ile buluşma için bir fırsat vb (Bell, 2008: 1). Çevre bilincinin artması ve eko-turizm çalışmalarının hızlanması rekreasyonel faaliyetlere katılma isteğinde bulunan insanlara yeni aktivite imkanları sunmaktadır.

Dünyadaki hızlı gelişmeler turist profilinin değiştiğini ve insanların geleneksel destinasyonlardan (deniz-kum-güneş) uzaklaşma eğiliminde olduğunu göstermektedir. (Avcıkurt ve Alpar'dan aktaran Akpınar ve Bulut, 2010: 1579). Bu yeni profilde eko-turist olarak adlandırılan kitlenin 35-54 yaş grubunda, yüksek eğitimli, ortalamanın üzerinde geliri olan, doğa, kültür ve gastronomiye ilgi duyan kişiler olduğu yapılan ortaya konulmuştur (Akpınar ve Bulut, 2010: 1579).

Yavaş Şehir (Cittaslow) Kavramı

İtalyanca "Citta" (şehir) ve İngilizce "Slow" (yavaş) kelimelerinden oluşan "Cittaslow" Yavaş Şehir anlamında kullanılmaktadır. Cittaslow Ağı, küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, sakinlerini ve yaşam tarzını standartlaştırmasını ve yerel özelliklerini ortadan kaldırmasını engellemek için Slow Food hareketinden ortaya çıkmış bir kentler birliğidir. Bu ağ, küreselleşmenin yarattığı homojen mekanlardan biri olmak istemeyen, yerel kimliğini ve özelliklerini koruyarak dünya sahnesinde yer almak isteyen kasabaların ve kentlerin katıldığı bir birliktir (cittaslowseferihisar.org).

Yavaş şehir olmak için nüfusun 50.000'i geçmemiş olması gerekmektedir. Doğal çevrenin ve tarihi dokunun korunabilirliği, kültürel ve sosyal geleneklerin

yaşatılabilmesi ve buna uygun yaşam biçimlerinin varlığı da temel ölçütlerden bazılarıdır. Sürdürülebilir enerji kullanımı, yerel halkın üretimiyle sağlıklı gıdaların üretilip-tüketilmesi, kent merkezlerine taşıt trafiğinin sokulmaması, büyük alışveriş mağazalarının-markalarının kent merkezlerinde yer almaması ve üretimde bulunmaması koşulları da sağlanması gereken diğer koşullardır. Ayrıca, yöreye özgü yemek kültürlerinin varlığı sürdürmesi, özgün kimlik özelliklerini yansıtan, aceleye gelmeyen bir yaşamı benimseyecek yerel halk, kaynaşma-misafirperverlik alışkanlıklarının yaşatılması da diğer önemli hususlardır. Özetlemek gerekirse, Yavaş Şehir olabilmek için çevre politikaları, altyapı, kentin dokusunun korunan kalitesi, yerel üretim ve ürünlerin desteklenmesi, konuk-severlik gibi ölçütler gerekmektedir (http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/SahinTem10.pdf).

Eko-turistlerin doğa, kültür ve gastronomiye duydukları ilgi yavaş şehir olma kriterlerinden “Doğal ve tarihi doku ve de çevrenin korunabilirliği, kültürel ve sosyal geleneklerin yaşatılabilmesi, yerel halkın üretimiyle sağlıklı gıdaların üretilip tüketilmesi ve yemek ihtiyacının karşılanmasında yerel yemekleri tanıma” gibi ölçütler birbiriyle tamamen örtüşmektedir. Bu açıdan bakıldığında yavaş şehirlerin eko-turistler için ilgi çekici bir alan olacağını söylemek mümkündür.

Yavaş Şehir olarak Seferihisar Örneği

Eko-turizm’in bir formu olan doğa seyahatlerine talep gün geçtikçe artmaktadır. Doğa temelli turizme yönelen talebi etkileyen bir unsur da dünya çapında giderek artan çevre bilincidir (<http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/akrobat/CESIT/02niEko.pdf>).

İzmir’in Seferihisar ilçesi de yavaş şehir olması ve eko-turizm çalışmaları ile doğaya verdiği önemi tüm Türkiye’ye ve hatta tüm dünyaya göstererek farkındalık yaratmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Eko-turizm, doğal özelliklerin yanı sıra kültürel özelliklerden de faydalanmayı hedeflemektedir. Eko-turizmin kapsamı ve Yavaş Şehir olabilmek ölçütlerinin örtüşmesi Yavaş Şehir olabilmek için yapılan çalışmalar eko-turizm kapsamında rekreasyon faaliyetlerine imkan vermektedir. Bu çalışma, Türkiye’nin ilk Yavaş Şehri olan Seferihisar’da eko-turizm kapsamında yapılabilecek rekreasyon faaliyetlerinin incelenmesini amaçlamaktadır.

Araştırmada veriler, literatür taraması ve yüz yüze görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Cittaslow Türkiye Ağı Koordinatörü Bülent Köstem, Hıdırlık Kalkınma Projesi kapsamında kurulmuş Sefertası Restoran'ın yöneticisi Vedat İşler, Restoran'ın aşçısı Fatma Hanım, Sakin Kahve Sahibi Remziye Yıldırım Boyacı ve çevre esnafı ile yapılan görüşmeler ile Seferihisar ilçesindeki yavaş şehir ve eko-turizm faaliyetleri hakkında bilgiler elde edilmiştir.

BULGULAR

Türkiye'nin ilk yavaş şehri olma ünvanını elinde bulunduran Seferihisar'ın Yavaş Şehir ve Eko-turizm çalışmalarını sonucunda elde ettiği sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Seferihisar yavaş şehir ünvanını aldıktan sonra çalışmalarında hız kesmemiş ve eko-turizm alanında da çalışmalar yapmıştır. Turizmde Ekolojik Markalaşma adlı projeye İzmir Kalkınma Ajansı'ndan %100 destek alınmıştır.

Yavaş şehir ve eko-turizm çalışmaları sonucunda Seferihisar'da haftanın iki günü (Salı günü Seferihisar merkezde ve Pazar günü Sığacak'ta olmak üzere) üretici pazarları kurulmaktadır. Pazarda satış yapan üreticilerin tamamının üretici belgesi bulunmakta, bu kişiler sürekli doktor kontrolünden geçmekte ve eğitimler almaktadırlar. Bu pazarlarda yapılan denetimlerle sadece Seferihisar'da üretilen ürünlerin satışına (Seferihisar'da üretim yapan ilçe ve köy halkının satış yapmasına) izin verilmektedir. Bu sayede ilçe ve köylerdeki üreticilere katkı sağlanmaktadır. Aracısız satışın gerçekteşiği hal ürününün giremediği bu pazarlarda her türlü sebze ve meyvenin haricinde Seferihisarlı kadınların yaptığı el ürünleri, ev baklavaları, börekler, ev tarhanası gibi ürünleri de bulmak mümkündür. Sığacak'ta bulunan pazardan sadece yetiştirdikleri ürünleri satan üretici yararlanmamaktadır. Pazarın kurulduğu bölgedeki evlerde yaşayan ev hanımları da ev yemekleri yapıp evlerinin önünde hafta sonu boş zamanlarını rekreasyonel amaçla şehir dışında geçirmek için bölgeye gelen insanlara satarak gelir elde etmektedirler. Alışveriş sırasında acıkan insanlar herhangi bir evin önünde oturarak ev yemeği yeme zevkini yaşayabilmektedir.

Seferihisar'da, "yavaş şehir" felsefesine uygun olarak yöresel yemeklerin yaşatılması amacıyla Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi aracılığıyla "Sefertası Restoran" adıyla yeni bir işletme kurulmuştur. Bu işletmede yavaş şehir olabilmeyenin en önemli ölçütlerinden biri olan "Slow Food" anlayışının yöresel yemeklerin ön plana çıkarılmasıyla yaşama geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla belediye ilçedeki 60 yaş ve üzeri vatandaşlara bir akşam yemeği düzenleyerek hepsini bir araya getirip onlarla görüşerek geçmişten günümüze Seferi-

hisar'a özgü hangi yemeklerin, hangi halk oyunlarının bulunduğu bilgilerini almıştır. Bu bilgiler ışığında yöresel yemeklerin satıldığı Sefertası Restoran kurularak, yöresel lezzetlerin unutulmaması sağlanmıştır. 52 kooperatif üyesi kadın tarafından yapılan yemekler hem ilçe halkına hem de gelen turistlere yöresel lezzetleri tadabilmeleri için bir fırsat yaratmıştır. Ayrıca bu restoranda sadece öğlen yemeği verilerek diğer yiyecek-içecek işletmelerinin de ayakta kalıp satış yapması sağlanmaktadır.

Seferihisar'ın korunan doğasını görebilmek için Teos Doğa Sporları Grubu her hafta bir sosyal paylaşım sitesinde organize olarak yürüyüşler düzenlemektedir. Belediye tarafından yavaş şehir ve eko-turizm kapsamında belirlenmiş birçok yavaş yol bulunmaktadır. Buralarda her hafta doğa yürüyüşlerinin yanı sıra bisiklet turları da düzenlenmektedir.

Seferihisar'ın tarihi yerleri turizme açılmaktadır. Teos antik kenti kazıları başlatılmış ve ilçe içerisinde bulunan üç tarihi yapının ikisi restore edilmektedir. Bu yapılardan birisi butik otel olarak yeniden inşa edilmektedir. Ayrıca binaların dış cepheleri yenilenmiştir.

İlçe içerisinde köy-kooperatifi satış noktası kurularak ev hanımlarının yaptıkları el ürünlerinin satışı yapılmaktadır. Kumsal ve deniz temizleme çalışmalarıyla kumsallara mavi bayraklar kazandırılmıştır.

Yılda bir defa mandalina şenliği yapılmakta ve doğal ürünlere önem verilmektedir. Yılda bir defa Seferihisarlılar adıyla düzenlenen şenliklerinde "farklı kültürler ayrılık değil, zenginleşme nedenidir" sloganı ve barış temasıyla hazırlanan etkinlikte Seferihisar'da dernekleri bulunan Afyonlular, [Ahuska](#)lılar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu lular, Karadenizliler Tokatlular ve Yozgatlılar ev sahipliği yapmaktadır. Böylece aynı ilçede yaşayan farklı kültürlerin bir araya gelerek birbirlerini tanımaları sağlanmaktadır.

İlçe içerisinde bulunan Sakin Kahve aracılığıyla ilçeye gelen turistlere sadece yerel üretici tarafından üretilmiş ürünlerin satışı yapılmaktadır. Bu durumda sadece sakin kahve işletmecisi ve çalışanları değil aynı zamanda kahveye yiyecek ve içecek yapımında kullanılan ürünleri satan ilçe üreticisi de kazanmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Seferihisar Yavaş Şehir ve eko-turizm çalışmalarıyla bir marka haline gelip Türkiye çapında ismini duyurmayı başarmıştır. İlçe eskiden bağlı olduğu İzmir ilinde yaşayan birçok insan tarafından bile bilinmemekteyken bugün tüm Türkiye tarafından bilinmektedir. Ülkemizde yavaş şehir olma yolunda ilerleyen

birçok ilçe Seferihisar'ı örnek almaktadır. Ayrıca ilçe bu çalışmalar sayesinde turizmden elde ettiği geliri hızla arttırmıştır. Artık İzmir halkı hafta sonları boş zamanlarını rekreasyonel amaçlarla Seferihisar'da geçirmektedir. Sığıracık pazarı her hafta yerli ve yabancı olmak üzere 10.000 kadar turiste ev sahipliği yapmaktadır. Bu pazara sadece İzmirliiler değil aynı zamanda çevre iller ve hatta Ankara ve İstanbul'dan da ziyaretçiler gelmektedir. Bütün bu çalışmalar sonucunda Seferihisar'da turizm on iki aya yayılmıştır. Eskiden kış aylarında bomboş olan sokaklar artık canlılık kazanmıştır.

İlçeye gelen turistler ilçede trafik yoğunluğu yaratmaktadır. İlçe içerisine turistlerin yoğun olduğu saatlerde belirli noktalara araç girişi yasaklanarak trafik sorunu çözülebilir, ayrıca Sığıracık pazarına her hafta yaklaşık 10.000 turist ve 4000 aracın gelmesiyle yaşanan sıkışıklığa da çözüm bulunmalıdır.

Her yıl yapılan festival ile tüm Türkiye'ye tanıtılmak istenen ünlü Satsuma mandalinasından organik meyve suyu elde edilerek hem ilçeye gelen turistlere satılabilir hem de yurt genelinde marketlerde satışı yapılabilir.

Bunu yanı sıra bisiklet ve yürüyüş gruplarının düzenlediği turların kapsamı genişletilerek İzmir deki büyük doğa sporları kulüpleriyle görüşülerek her hafta düzenledikleri doğa yürüyüş parkurlarına Seferihisar yavaş yollarının da eklenmesi sağlanabilir. Tüm yurt çapında bulunan fotoğraf kulüpleriyle bağlantıya geçilerek Seferihisar'ın eşsiz güzellikleri tanıtılıp fotoğraf severler ilçeye çekilebilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar E. ve Bulut Y. (2010). Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları. *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi*, Cilt: IV: 1575-1594.
- Akten, M. ve Akten, S. (2011), Rekreasyon Potansiyellerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Yaklaşımı: Gülez Yöntemi, *I. Ulusal Sarıgöl İlçesi Değerleri Sempozyumu*. Manisa.
- Demirci Orel, F. ve Yavuz, M.C. (2003), Rekreasyonel Turizmde Müşteri Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik bir Pilot Çalışma, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11): 61-76.
- Yılmaz, H. (2010). Artvin Kenti ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi, *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Dergisi*, 4: 1595-1605
- Bell, S. (2008). *Design for Outdoor Recreation*, New York: Taylor & Francis.
- Broadhurst, R. (2003). *Managing Environments for Leisure and Recreation*, London: Routledge.
- Doğan, H.Z. (2004). *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Jenkins, J.M. ve Pigram, J.J. (2003). *Encyclopedia of Leisure and Outdoor Recreation*, New York: Routledge.

- Tribe, J. (2011). *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism*, Waltham: Kidlington: Butterworth-Heinemann
- Usta, Ö. (2009). *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Weaver, D.B. (2001). *The Encyclopedia of Ecotourism*. UK: CABI Publisihing.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Şahinkaya,S. http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/SahinTem10.pdf (14.02.2012).
- Yılmaz, H., Karahan F. (2003). <http://www.alpineplants.org/Download/10.pdf> (13.02.2012).
- Yücel, C. (2008). <http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/akrobat/CESIT/02niEko.pdf> (14.02.2012).
- www.tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf (13.02.2012).
- http://www.cittaslowseferihisar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=65 (14.02.2012).

Akademik Personelin Rekreasyon Eğilimleri

Canan YILMAZ

Cumhuriyet Üniversitesi,
Suşehri Meslek Yüksekokulu
E-posta: ylmzcanan@gmail.com

İpek AYDIN

Dokuz Eylül Üniversitesi,
Kalite ve Mükemmellik Merkezi
E-posta:ipek4484@hotmail.com

Kübra PEHLİVANOĞLU

Cumhuriyet Üniversitesi,
Suşehri Meslek Yüksekokulu
E-posta: kubra.pehlivanoglu@hotmail.com

ÖZ

Rekreasyon talebini etkileyen faktörlerin bilinmesi, bu alanda yapılan faaliyetlerin daha etkin olmasını ve katılımcıların memnuniyetinin ve sadakatının artmasını sağlayacaktır. Bu çalışmanın temel amacı, çalışmaları mesai saatlerini aşacak şekilde yoğun olan akademik personelin boş zamanlarını hangi faktörlerin etkisiyle değerlendirdiklerini ve bu personelin rekreasyon faaliyetlerine katılımlarını etkileyen faktörler ile ilgili algıların ölçülmesidir. Araştırma, Cumhuriyet Üniversitesi Meslek Yüksekokulları bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Akademik personel tarafından doldurulan 138 adet anket formu SPSS 16.0 İstatistik programı ile değerlendirilmiştir. Veriler, tanımlayıcı ve çıkarımsal istatistik bazında ele alınmıştır ve bu nedenle demografik soruların frekans dağılımları ele alınmıştır. Rekreasyon faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurların belirlenmesinde denge ve uzlaşma kuramından, ve bu kapsamda rekreasyon faaliyetlerine katılım ölçeğinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, rekreasyon faaliyetlerine katılımı belirleyen faktörler; fizyolojik özellikler, alanların durumu, negatif içsel deneyimler, ekonomik durum, yan nedenler, organizasyonel unsurlar ve ruhsal etmenler olarak belirlenmiştir. Kadın ve erkek akademisyenlerin tüm boyutlara yönelik yaklaşımlarında anlamlı bir farklılık bulunmamasına rağmen, rekreasyon faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurların, yaşa göre değişiklik gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, serbest-boş zaman, faaliyetlere katılım, akademik personel, Sivas

GİRİŞ

Günümüz koşullarında çalışanlar, sürekli bir şeyleri yetiştirme, bir yerlere yetiştirme, bir şeyler yapma gibi bitmeyen bir koşuşturma içindedirler. Bu karmaşa

içindeki insanlar ne yazık ki gün geçtikçe daha gerilimli, daha hastalıklı ve daha mutsuz hale gelmektedir. Bunun farkına varabilenler, kendilerine biraz zaman ayırıp iyi vakit geçirebilecekleri, kendilerini zihinsel ve bedensel olarak dinlendirecek yer ve faaliyet arayışına girmişlerdir. Böyle ihtiyaçlar içindeki insanlara bu olanakları sağlayan bir takım faaliyetler ve bu faaliyetleri sağlayan birtakım işletmeler vardır. Bireyler, günlük hayatın sıkıntılarından uzaklaşıp rahat nefes alabilecekleri, bu sıkıntılardan az da olsa kurtulabilecekleri fırsatlar kollamakta ve bu konudaki beklentilerini en iyi şekilde karşılayacak olan işletmeyi ya da faaliyeti seçmektedirler. Özellikle akademik yaşamın içinde olan öğretim elemanları; öğrencilerle yüz yüze iletişimi olan, bunun yanında sürekli olarak kendilerini yenilemek durumunda bulunmaları ve akademik kariyerinde yükselme kriterlerini bir an önce tamamlamaya çalışmaları gibi nedenlerle sürekli strese maruz kalan ve bu ihtiyaçlarının giderilmesi gereken kişilerdir. Üniversitelerin özellikle meslek yüksekokullarında çalışan öğretim görevlileri hem fazla ders yükü altında ezilen, hem büyük çoğunluğu sosyal olanakların bile olmadığı ilçelerde görev yapan, hem kendilerinden akademik anlamda çok iyi bir performans beklenen ve bunlara benzer birçok nedenden dolayı motivasyonları çok düşük olan kişilerdir. Bu durumda, öğretim görevlilerinin zaman zaman iş tatminlerinde düşüşler izlenebilmekte ve bunun sürekli hale gelmesiyle de kişiler, tükenme yaşayarak değişik sorunlarla mücadele etmek durumunda kalabilmektedirler. İş ortamındaki stresin artması, insanların fiziksel ve ruhsal sağlığını tehdit etmekte ve iş gücü kayıplarına neden olmaktadır. Bireylerin bu mücadelede başarılı olabilmeleri, biraz da psikolojik ve fizyolojik olarak güçlü olmalarıyla mümkündür. Bunun için de rekreasyonel faaliyetlere katılıp eğlenmeleri, hayatın sıkıntılarından arınmaları ve kendilerini daha iyi hissetmeleri gerekmektedir.

Elbette ki bu arayış sonucunda yapılan tercihleri etkileyen birtakım unsurlar vardır. Bu unsurların tespit edilmesi, hem işletmelere, insanların istek ve beklentilerinin daha iyi karşılanması için ipuçları verecek, hem de bu faaliyetlerden faydalanmak isteyen insanların yaşam kalitesini biraz olsun arttırabilecektir. Rekreasyon programlarına katılan kişilerin, işlerinde daha iyi performans gösterdikleri ve işlerine daha çok katkıda buldukları belirtilmiştir. Dolayısıyla rekreasyon programları, hem çalışanların yaptıkları işten memnun olmalarını, hem de iş üretimine miktar ve kalite olarak katkıda bulunmalarını sağlamaktadır (Zorba, 2000).

REKREASYON KAVRAMI

Rekreasyon, “yenilenme, yeniden yaratılma” anlamına gelen Latince “recreate” kelimesinden gelmektedir. Sözlük anlamına göre rekreasyon, “ruhsal ve manevi yönden yenilenme, yeniden doğuş” demektir. Rekreasyon, “çalışma ve günlük rutin işlerin sonrasında bir yenilenme yaşantısıdır”. Rekreasyon aktiviteleri, katılanları zenginleştiren, dinlendiren, canlandıran, yaşamın güçlükleri ve sıradanlığı ile başa çıkmasını sağlayan ve katılanlarda memnuniyetle birlikte duygusal doyum meydana getiren aktivitelerdir (Tezcan, 2007).

Rekreasyon, yenilenme, yeniden yaratılma veya yeniden yapılanma anlamına gelen *recreatio* kelimesinden gelmektedir. Sözlük anlamı olarak yeniden yaratma, canlandırma ve eğlendirmeyi ifade eder. Rekreasyon beden veya ruhun yeniden yönetilmesi anlamını taşıyan *re-creation* kelimesinden türetilmiştir. Türkçe karşılığı yaygın bir şekilde boş zamanları değerlendirme olarak kullanılmaktadır. Bu ise, bireylerin ya da toplumsal grupların boş zamanlarında gönüllü olarak yerine getirdikleri dinlendirici ve eğlendirici etkinlikler anlamında kullanılmaktadır. Boş zaman ile rekreasyon arasındaki ayırım da bu noktada ortaya çıkar. Boş zaman kavramı çoğu kez serbest zaman kavramı ile karıştırılabilmektedir. Boş zaman, iş saatleri dışındaki serbest zaman aralığıdır. Serbest zaman; özgürce geçirilen çalışma dışı zamandır. Boş zaman; ciddi, önemli ya da zorunlu işler arasındaki bir zaman boşluğu olup, rekreasyon ise bu boşlukta yapılan etkinlikleri kapsar. Boş zaman, kişinin çalışma dışı faaliyetler için kullandığı zaman aralığı olup serbest zamanın bir parçasıdır. Kişiler eğer serbest zamanlarında çalışma kaygısı olmaksızın diledikleri gibi hareket edebiliyor ve bu faaliyetlerden hoşnutluk, mutluluk duyarak tatmin oluyorsa boş zaman faaliyeti gerçekleştirmiş olurlar (Ergül, 2008).

SERBEST ZAMAN VE REKREASYON

Serbest zaman, var olmanın, yapmak zorunda olduklarımızın, biyolojik gereksinimlerimizin, gelir elde etmek için mücadelelerimizin ötesinde kullandığımız bir zamandır (Ekici, Can, Zorba, Mollaoğulları ve Kuşçu, 2006).

Tezcan (1994) serbest zamanı “bireyin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklardan ya da bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği bir etkinlikle uğraşacağı zamandır” şeklinde tanımlamıştır.

Serbest zaman değerlendirme, bireyin kendi isteğini özgürce yerine getirebildiği ya dinlenerek, kendi kendini eğlendirerek, bilgilerini arttırarak ya da yeteneklerini karşılık beklemeden geliştirerek profesyonel, ailevi ve sosyal görevlerini yerine getirdikten sonra toplum yaşantısına gönüllü olarak katılımını arttı-

ran birçok işten oluşmaktadır (Ergül, 2008). Bireylerin serbest zamanlarını değerlendirme davranışları yaşadığı toplumun geleneklerinden kendi gereksinimlerine kadar pek çok değişkenden etkilenebilir. “Serbest zaman etkinliklerine katılım kişilerin yaşam biçimlerine, özelliklerine ve zaman kullanımına göre değişiklik gösterirken, etkinliklerin türü, katılma biçimleri ve bireylerin bu etkililiklere ayırdıkları süre; ırk, toplumsal ve kişisel özellikler, yaş, cinsiyet gibi pek çok faktörden etkilenmektedir” (Aydoğan ve Aral, 2007).

Etkinliklere katılmanın en önemli nedenleri; serbest zamanı zevk olarak yaşamak, işten daha değişik bir şey yapmak, arkadaşlarla etkileşim kurmak, yeni deneyimler elde etmek, bazı şeyleri başarma duygusunu yaşamak, yaratıcı duygu tatmak, toplumsal yarar elde etmek ve zaman geçirmektir (Ergül, 2008).

Çalışma yaşamında, kişiyi tasalandıran, gücendiren, kuşkulara kapılmasına neden olan, gelecek için umut ve beklentileri tehdit eden, kırgınlık ve kavgalara sürükleyici iş yeri koşullarının yanında, kişinin genel sağlık ve beden bütünlüğünü bozabilen iş yeri ortam ve koşulları, yapılan iş, işlem ve tüm uygulamalardaki; bitkinlik, bezginlik ve yorgunluk gibi zorlamalara neden olan tüm faktörler, genelde psiko-somatik sorunlar şeklinde ifade edilen, organik ve ruhsal zedelenmelere neden olmaktadır (Zorba, 2000). Çalışanlar, iş ortamının, iş ve işlemlerin ve psiko-sosyal çevrenin streslerinden etkilenmekte, çeşitli düzeylerde bedensel ve ruhsal çaba içinde görevlerini devam ettirmektedirler. İş yaşamı dışındaki tükenmişlik; genel yaşamdaki ani ve/veya yavaş değişimlerle ilgili olarak bozulmuş yaşam şekli, aile içindeki aşırı sorumluluk, stresli yaşam olayları şeklinde sıralanabilir. Holmes ve Rahe’in belirlediği yaşam değişimleri şunlardır: eşin ölümü, ayrılık, aileden birinin ölümü, kişisel yaralanma, evlilik, işi kaybetme, eşle barışma, emeklilik, aileden birinin sağlık durumunun değişmesi, eşin hamile kalması, cinsel problemler, aileye yeni birinin katılması, parasal değişimler, yakın arkadaşın ölümü, ev edinme problemi, borç, taşınma, iş koşullarının ve saatlerin değişimi, ortam değişmesi, sosyal faaliyet değişimi, uyku düzeninin bozulması, tatil, yasalardaki değişim ve sorunlar olarak belirtilebilir (Serinkan ve Bardakçı, 2009).

Rekreasyon; pasif ya da aktif, grup ya da ferdi olarak spor, kültürel etkinlik, tabiat ve insan tarihinin değerlendirilmesi, gezi, eğlence, zevk veren olay ve resmi olmayan eğitime katılmayı kapsamaktadır. Yapılan rekreasyon tanımları ile bağlantılı olarak, rekreasyon aktivitelerinin katılanlara mutluluk, tatmin, yaratıcılık, ruhsal denge, karakter, rekabet etme gücü, ruhsal kapasite, özgürlük, fiziksel ve ruhsal kondisyon ve daha geniş dünya görüşü kazandırması gerektiği ortaya çıkar (Argan, 2006).

Çalışma sahasındaki verim, kişinin tatminsizliğine, isteksizliğine, kuvvetten dūřme hissine ve bütün bunların sonucu ortaya çıkan can sıkıntısına bağlı bir şekilde etkilenmektedir. Bu duygular genellikle uyarı noksanlığından meydana gelmektedir. İşte rekreasyon faaliyetleri, kişiye bu eksik olan uyarıların verilmesiyle özellikle can sıkıntısının azalmasını sağlamakta ve iř verimini yükseltmektedir (Karaküçük, 1999).

Serbest zaman ve rekreatif etkinlikler yazınında, birçok çalışma (Stodolska 1998; Walker ve diğ., 2007) rekreatif etkinliklere katılımı belirlemede "serbest zaman kısıtlamalar teorisini" (leisureconstraints model) kullanmıştır (değerlendirme ve eleştiriler için bkz. Jackson, 2000; Raymoure, 2002). Crawford ve diğ. (1991) tarafından geliştirilen teori, bireylerin rekreatif etkinliklere katılımlarını kısıtlayan üç ana boyutta kısıtlamalar -içsel (intrapersonal), -kişiler-arası (interpersonal) ve -yapısal (strucutral) olduğunu belirtmiştir. İçsel kısıtlamalara örnek olarak "ilgi eksikliği, stres, depresyon, endişe, öz-yeterlilik vb." kavramları örnek gösterilebilir (Nyaupane ve Andereck, 2008). Kişiler-arası kısıtlamalarda ise, bireyin rekreatif etkinliklere katılımı için gerekli "diğer kişilerin yokluğu ya da bireyin tek başına katılmak istememesi" yer almaktadır. Yapısal kısıtlamalarda "parasal yetersizlik, zamansal yetersizlik, kötü hava, bilgi ve ulaşım eksikliği ", sosyo-kültürel yapılar vb. olarak sayılabilir (Nyaupane ve Andereck, 2008). Bu kısıtlamaların gçleriye, farklı birey ve/ya da gruplar için değişmektedir (Jackson, 2000).

Bireylerin serbest zaman faaliyetlerinin seçimini etkileyen diğer bir sınıflama ise daha farklı bir şekilde ele alınmıştır. Torkildsen (2005)'e göre, bu sınıflamada rekreatif faaliyetlere katılımı etkileyen üç grup faktör bulunmaktadır. Birinci grup faktörler, bireysel faktörlerdir. Bireysel faktörler, kişinin hangi yaşam evresinde olduğu, gereksinimleri, ilgi alanları, davranışları, yetenekleri, yetiştiriliş şekli ve kişiliği etkilidir. Örneğin yaş, rekreasyonel faaliyete katılımında olduğu önemli yer tutmaktadır; ancak bu etki kişiye ve faaliyetin türüne göre değişiklik göstermektedir. İkinici grup faktörler, bireylerin içinde buldukları koşul ve durumla ilgili olan faktörlerdir. Bunlar, bireylerin içinde buldukları sosyal oluşum, gelirler, işleri vs. gibi unsurlardır. nc grup faktörler ise, bireyin sahip olduğu fırsat ve destek faktörlerdir. Birey için uygun olan kaynaklar, tesisler, programlar, aktiviteler, bunların kalitesi ve uygunluğu, yeterliliği, çekiciliği ve yönetimidir.

YÖNTEM

Çalışma alan araştırması olarak, Cumhuriyet Üniversitesi Meslek yüksekokullarında görev yapan akademik personele uygulanmış ve tüm ana kütleye ulaşıl-

maya çalışılmış, 202 akademik personelin 140'ına anket uygulanmıştır. 140 anketten 2'si uygulamaya uygun görülmeyip iptal edilmiş, çalışmaya 138 anket dâhil edilmiştir. Araştırmada alan araştırması yöntemi kapsamında yapılandırılmış anket tekniği kullanılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde rekreasyon faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlar, ikinci bölümde ise demografik sorulara yer verilmiştir. Anketin ilk bölümü 5'li Likert tutum ölçeği ile yapılandırılmış 36 ifadeden oluşmaktadır. Rekreasyon faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurların belirlenmesinde Oh ve Caldwell (1999), Crawford ve diğ. (1991) ile Jackson ve Rucks (1995) çalışmalarından yararlanılmıştır. Bu amaçla Jackson ve diğerlerinin (1993) geliştirdikleri "Denge ve Uzlaşma" kuramı temel alınarak, rekreasyon faaliyetlerine katılım ölçeği çalışmaya uyarlanmıştır. Bununla birlikte geçerlilik analizleri kapsamlı bir biçimde gerçekleştirilmiş ve boyutları Oh ve Caldwell (1999), Crawford ve diğ. (1991) ile Jackson ve Rucks (1995)'ın kuram ve çalışmaları ile örtüştürülmemiştir. Tüm bu verilerden yola çıkılarak, ölçek tekrar ele alınmış ve çalışmaya uyarlanmıştır. Araştırma, 2011 Şubat ayında Cumhuriyet Üniversitesi bünyesinde bulunan meslek yüksekokullarında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yer alan meslek yüksekokulları; Cumhuriyet Meslek Yüksekokulu, Divriği Meslek Yüksekokulu, Gemerek Meslek Yüksekokulu, Gürün Meslek Yüksekokulu, Hafik Meslek Yüksekokulu, İmranlı Meslek Yüksekokulu, Kangal Meslek Yüksekokulu, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sivas Meslek Yüksekokulu, Suşehri Meslek Yüksekokulu, Şarkışla Meslek Yüksekokulu, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu ve Zara Meslek Yüksekokulu'dur. Araştırma; bir kısım meslek yüksekokulunda yüz yüze görüşme ile; bir kısmında da online olarak yaptırılmış, anketi doldurmaya istekli öğretim görevlilerine üç haftalık bir süre içinde uygulanmış ve toplanmıştır.

Çalışmada öncelikle geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmış, ardından hipotez testlerine yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 16.0 (Statistical Program for Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir. Verilerin güvenilirliği Cronbach's Alpha ile test edilmiştir. Hipotezler ise bağımsız gruplarda t-testi ve ANOVA testi ile analiz edilmiştir.

Dinlence (rekreasyon) faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurları saptamak amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın hipotezleri şu şekildedir;

H₁: Katılımcıların cinsiyetlerine göre dinlence faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: Katılımcıların Sivaslı olma durumlarına göre dinlence faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₃: Katılımcıların son bir ayda herhangi bir rekreasyon faaliyete katılma sayılarına göre dinlenme faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₄: Katılımcıların yaşlarına göre dinlenme faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

ANALİZ VE BULGULAR

Dinlenme (rekreasyon) faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurları saptamak amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın örneklem profilinin sayısal ve yüzdesel dağılımı Tablo 1’de ele alınmaktadır.

Tablo 1. Örneklem profilinin sayısal ve yüzdesel dağılımı

		Sayı	Yüzde %
KATILIM	Hiç	41	29,9
	1	24	17,5
	2	27	19,7
	3	24	17,5
	4 ve üzeri	11	15,3
	Toplam	137	100,0
YAŞ	30 ve altı	55	39,9
	31-35	47	34,1
	36 ve üzeri	36	26,1
	Toplam	138	100,0
CİNSİYET	Kadın	54	39,1
	Erkek	84	60,9
	Toplam	138	100,0
SIVAS’LI OLMA DURUMU	Evet	89	65,0
	Hayır	48	35,0
	Toplam	137	100,0

Katılımcıların %29,9’u son bir ay içinde hiçbir rekreasyon faaliyetine katılmadıklarını, %17,5’i bir kez katıldıklarını, %19,7’si 2 kez katıldıklarını, %17,5’i üç kez katıldıklarını, %15,3’ü 4 kez ve daha fazla rekreasyon faaliyetine katıldıklarını belirtmişlerdir. Örneklem profilinin yaş dağılımları incelendiğinde %39,9’unun 30 yaş ve altında, %34,1’inin 31-35 yaş arasında ve %26,1’inin 36 yaş ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların %39,1’i kadın ve %60,9’u erkektir. Son olarak, katılımcılara Sivaslı olup olmadıkları sorulmuştur. Bu ifadeyi katılımcıların %65’i evet ve %35’i ise hayır şeklinde yanıtlamışlardır.

Çalışma kapsamında kullanılan anketin görünüm ve içerik geçerliliği sağlanmış olup yapısal geçerliliği daha önce Tütüncü ve diğ. (2011) tarafından kanıt-

lanmıştır. Bu doğrultuda veri setine gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda genel Cronbach Alpha'sı 0,788 ($p < 0,001$) olarak bulunmuştur. Tütüncü ve diğ. (2011) tarafından gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda 7 boyut bulunmuş ve bu çalışmada bu çerçevede kurgulanmıştır. Dinlence faaliyetlerine katılımı etkileyen boyutlar; fizyolojik özellikler, alanların durumu, negatif içsel deneyimler, ekonomik durum, yan nedenler, organizasyonel unsurlar ve ruhsal etmenlerdir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre dinlence faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t-testi ile sınanmıştır. Elde edilen bulgulara göre cinsiyete göre verilen yanıtlar arasında anlamlı farklılık yoktur ve H_1 reddedilmiştir.

İkinci olarak gerçekleştirilen t-testi katılımcıların Sivaslı olup olmama durumlarına göre verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. T-testi sonucunda elde edilen bulgulara göre katılımcıların Sivaslı olup olmamalarına göre dinlence faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık yoktur ve H_2 reddedilmiştir.

Katılımcıların son bir ay içinde herhangi bir rekreasyon faaliyetine katılma sayısına göre dinlence faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, rekreasyon faaliyetine katılım sayısına göre hiçbir boyutta katılımcıların verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu doğrultuda H_3 reddedilmiştir.

Tablo 2. Yaş grubuna göre dinlence faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verilen yanıtlar

Değişkenler	Yaş	n	Ort.	S.S.	Std. Hata	F	Sig.
Negatif İçsel Deneyimler	30 ve altı	55	3,6333	,62249	,08394	5,731	,004
	31-35	47	3,9255	,58028	,08464		
	36 ve üstü	36	3,4630	,72167	,12028		
	Toplam	138	3,6884	,65781	,05600		
Yan Nedenler	30 ve altı	55	3,9909	,77424	,10440	5,460	,005
	31-35	47	4,3936	,65264	,09520		
	36 ve üstü	36	3,9491	,67297	,11216		
	Toplam	138	4,1171	,73146	,06227		
Organizasyonel Unsurlar	30 ve altı	55	3,8027	,68262	,09204	4,642	,011
	31-35	47	4,0053	,57599	,08402		
	36 ve üstü	36	3,5778	,63024	,10504		
	Toplam	138	3,8130	,65100	,05542		

Son olarak, katılımcıların yaş gruplarına göre dinlence faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlara verdikleri yanıtlar arasında anlamlı farklılığın olup olmadığı ANOVA analizi ile sınanmıştır. Elde edilen bulgulara göre negatif içsel deneyimler, yan nedenler ve organizasyonel unsurlar için anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu bulgular Tablo 2'de ele alınmaktadır. Genel olarak, 36 yaş ve üzerinde olan katılımcıların verdikleri yanıtların en olumsuz ve 31-35 yaş arasında olan katılımcıların verdikleri yanıtların ise en olumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Yaşa göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılığın olduğunu tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen post hoc analizlerden LSD testine göre negatif içsel deneyimler boyutu için 31-35 yaş arasında olan katılımcıların verdikleri yanıtlar ile 30 yaş ve altında olan ($p=0,022$) ve 36 yaş ve üzerinde olan ($p=0,001$) katılımcıların verdikleri yanıtlar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yan nedenler boyutu için de için 31-35 yaş arasında olan katılımcıların verdikleri yanıtlar ile 30 yaş ve altında olan ($p=0,005$) ve 36 yaş ve üzerinde olan ($p=0,005$) katılımcıların verdikleri yanıtlar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Son olarak organizasyonel unsurlar boyutu için 31-35 yaş arasında olan katılımcıların verdikleri yanıtlar ile 36 yaş ve üzerinde olan ($p=0,003$) katılımcıların verdikleri yanıtlar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre H_4 hipotezi negatif içsel deneyimler, yan nedenler ve organizasyonel unsurlar için kabul edilmiştir.

TARTIşMA VE SONUÇ

Dinlence (rekreasyon) faaliyetlerine katılımı etkileyen kalite unsurlarını saptamak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada öncelikli olarak Tütüncü ve diğerleri (2011) tarafından yapısal geçerliliği kanıtlanmış olan ölçek kullanılmıştır. Bu lek Cumhuriyet Üniversitesi Meslek Yüksekokulları bünyelerinde görev yapan üretim elemanlarına uygulanmıştır. Dinlence faaliyetlerine katılmayı etkileyen unsurlar; fizyolojik özellikler, alanların durumu, negatif içsel deneyimler, ekonomik durum, yan nedenler, organizasyonel unsurlar ve ruhsal etmenler olarak ele alınmış ve analizler bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada katılımcıların, yaş grupları, cinsiyetleri, Sivaslı olma durumları ve son bir ay içinde rekreasyon faaliyetlerine katılma sayılarına göre verdikleri yanıtlar arasında farklılığın olup olmadığını tespit etmek amacıyla t-testi ve ANOVA testi yapılmıştır. Çalışmada dikkat çeken nokta katılımcıların cinsiyetleri, Sivaslı olma durumları ve son bir ay içinde rekreasyon faaliyetlerine katılma sayısına göre verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığıdır.

Bu doğrultuda, katılımcıların, farklı demografik özelliklere sahip olsalar da aynı bakış açısında olduklarını söylemek mümkün olabilir.

Cumhuriyet Üniversitesi Meslek Yüksekokulları bünyelerinde görev yapan öğretim elemanlarını kapsayan bu çalışmada yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılığın yalnızca negatif içsel deneyimler, yan nedenler ve organizasyonel unsurlar boyutları için olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak, 36 yaş ve üzerinde olan katılımcıların verdikleri yanıtların en olumsuz ve 31-35 yaş arasında olan katılımcıların verdikleri yanıtların ise en olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Tütüncü ve diğerleri (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da yaşa göre evreni temsil eden öğrencilerin verdikleri yanıtlar için sadece negatif içsel deneyimler değişkeninde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Öğretim elemanlarına gerçekleştirilen bu çalışmada öncelikli olarak önemli görülen nokta katılımcıların %30 oranında son bir ay içerisinde herhangi bir rekreasyon faaliyetine katılmadıklarını beyan etmeleridir. Özellikle entelektüel düzeyleri diğer vatandaşlara göre daha yüksek olduğu düşünülen öğretim elemanlarının bu faaliyetlere katılmamaları çalışmanın ilginç bir sonucudur. Bu durumun elbette ki yalnızca kişisel özellikler ile değil, Sivas il merkezi ve ilçelerindeki rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleşme sıklığı ile ilgili olması muhtemeldir. Sivas, Kurtuluş Savaşı'nın temellerinin atıldığı, Selçuklu devrinin dev eserleriyle süslü, yüzölçümü bakımından Konya'dan sonra ikinci sırada yer alan bir ildir. Başta Ortaköy Çermik, Sivas Soğuk Çermik, Sivas Sıcak Çermik, Gürün-Gökpınar Şelaleleri, Kangal Balıklı Çermik, Gök Medrese, Çifte Minare, Divriği Ulu Camii ve Kongre Müzesi ile tarih ve turizm bakımından oldukça zengin, toplam nüfusu 642.224 olan bir ildir ([Sivas](#) Valiliği). Tarih ve turizm açısından bu kadar zengin olan bir ilde görev yapan akademisyenlerin rekreasyonel faaliyetlere katılmama nedenleri arasında; yerel yönetimlerin rekreasyonel faaliyetleri desteklememeleri, bu faaliyetlerin düzenli yapılmaması, ilçelerin il merkezine uzak oluşu, bu gibi faaliyetlerin ilçelerde neredeyse hiç yapılması ve ilçedeki öğretim görevlilerinin motivasyonlarının bu yüzden düşük olması sayılabilir.

KAYNAKÇA

- Argan, M. (2007). *Eğlence Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydoğan, Y., Aral, N. (2007). Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumlarının İncelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, 173: 125-136.
- Crawford D.W, Jackson E.L, Godbey G. (1991). A hierarchical model of leisure constraints, *Leisure Sciences*, 13: 309-320.

- Ekici, S., Can, S., Zorba, E., Mollaoğulları, H., Kuşçu, A. (2006). Yerel Yönetimlerde (Belediyelerde) Rekreasyonun Yeri Ve Belediyelerin Rekreasyon Faaliyetlerine Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, P-011.
- Jackson, E.L. (2000). Will research on leisure constraints stil be relevant in the twenty-first century? *Journal of Leisure Research*, 32 (1), 62–68.
- Jackson, E. L., Rucks V. C. (1995). Negotiation of leisure constrain. tsby junior-high and high-school students: An exploratory study, *Journal of Leisure Research*, 27 (1), 85-105.
- Karaküçük, S. (2001). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*, Ankara: Gazi Kitap Evi.
- Nyaupane, G. P., Andereck, K. L. (2008). Understanding travel constraints: application and extension of a leisure constraints model, *Journal of Travel Research*, 46, 433–439.
- Oh, S.S, Oh, S.Y, Caldwell, L.L. (2001). The effects of perceived leisure constraints among Korean University students. Proceedings of the 2001 *Northeastern Recreation Research Symposium*. 183-187.
- Serinkan, C., Bardakçı A. (2009). Pamukkale Üniversitesi'ndeki Akademik Personelin İş Tatminleri ve Tükenmişlik Düzeylerine İlişkin Bir Araştırma, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 21.
- Stodolska, M. (1998). Assimilation and leisure constraints: dynamcis of constraints on leisure in immigrant populations, *Journal of Leisure Research*, 30 (4), 521–551.
- Tezcan, N. (2007). Rekreasyon Etkinliklerinin Çalışanların Performansları Üzerine Etkilerinin İncelenmesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezcan, M., (1994). *Boş Zaman Değerlendirilmesi Sosyolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Torkildsen, G. (2005). *Recreation and leisure management* (Beşinci Baskı.). Londra ve New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Tütüncü, Ö., Aydın, İ., Küçükusta, D., Avcı, N., Taş, İ. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi, *Spor Bilimleri Dergisi, Hacettepe J. of Sport Sciences*, 22 (2): 69–83.
- Walker G.J, Jackson E.L, Deng J. (2007). Culture and leisure constraints: a comparison of Canadian and mainland Chinese University students, *Journal of Leisure Research*, 39 (4), 567–590.
- Zorba, E. (2000). *Fiziksel Uygunluk*. Ankara: Nehir Matbaası.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- http://www.ydk.gov.tr/seminerler/performans_yonetimi/performans_yonetimi.htm (03.03.2012).
- [http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivas_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivas_(il)) (15.03.2012).
- <http://www.sivas.gov.tr> (15.03.2012).

Fırtına Vadisi'nde Rekreasyonel Faaliyetler ve Çevresel Etkileri

Turan YÜKSEK

T.C. Rize Üniversitesi,
Pazar Meslek Yüksekokulu
E-posta: turan53@yahoo.com

Mine ÇİLLİ

T.C. Rize Üniversitesi,
Pazar Meslek Yüksekokulu

Oğuz KURDOĞLU

T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Orman Fakültesi

Deryanur DİNÇER

T.C. Rize Üniversitesi,
Pazar Meslek Yüksekokulu

Filiz YÜKSEK

T.C. Pazar Orman İşletme Müdürlüğü

ÖZ

Rize ilinin 45 km doğusunda yer alan Fırtına Havzası, havza karakteristikleri, bitki örtüsü, yaban hayatı, tarihi- kültürel yapısı, yaylaları, müziği ve folkloru ile uluslararası öneme sahip olan bir havzadır. 1980'li yıllara kadar kaplıca turizmi ve yaylacılık temelli turizm ile öne çıkan yöre; 1994 yılında havzanın milli park olarak ilanından sonra farklı rekreasyonel aktivitelerle de adını duyurmaya başlamıştır. Bu çalışmada Fırtına vadisindeki rekreasyonel faaliyetler ve bunların çevresel etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Fırtına Havzasında yürütölen rekreasyonel etkinliklere ait çeşitli bilgilerin toplanmasında yerel düzeyde envanter yöntemi uygulanmış, rekreasyonel faaliyetlerde bulunan çeşitli sektör temsilcileri ile yüz yüze görüşölerek elde edilen bilgiler kayıt altına alınmıştır. Envanter ve görüşme sonucunda elde edilen bulgulara göre rekreasyonel faaliyetler sınıflandırılmıştır. Araştırma sonucuna göre Fırtına vadisindeki 15 farklı kategoride (Manzara Gözlemi, Kuş Gözlemi, Yaban Hayatı Gözlemi, Bitki Örtüsü Gözlemi, Olta Balıkçılığı, Rafting, Doğa Yürüyüşü, Şenlikler (Festival-konser), Sağlık Turizmi, Heliksi, Kar Şenliği, Piknik, Kampçılık, Avcılık, Dağ Tırmanışı) rekreasyonel aktivitelerin yürütöldüğü belirlenmiştir. Fırtına vadisindeki rekreasyonel faaliyetlerden yararlanan ziyaretçi sayısı yıllara göre artmaktadır. Ancak, Fırtına vadisinde uygulanmakta olan bir havza yönetim planının olmaması nedeniyle rekreasyonel faaliyetlerin yürütölmesi sırasında doğal kaynaklar üzerinde farklı oranlarda tahripkâr davranışların sergilendiği belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, rafting, trekking, yayla turizmi, Fırtına vadisi

GİRİŞ

İnsanların boş zamanlarında bireysel veya gruplar halinde katılımlarıyla oluşan ve katılımcıları eğlendiren, dinlendiren, mutluluk yaratan, doğa ile ilişkili fiziksel, duygusal ve sosyal aktivitelerin tümü rekreasyon olarak tanımlanabilir. Koç (1991) rekreasyonu; serbest zamanlar içinde yapılan, bireyin kendi isteği ve iç itimi sonucu oluşan, bireyi fiziksel ve düşünsel yönden yenilemeyi amaçlayan; bireyin toplumsal, ekonomik, kültürel olanakları ve yaşadığı toplumun yapısı ile bağımlı olarak yapılan etkinlikler bütünü olarak tanımlarken; Broadhurst (2001) rekreasyonu insanların boş zamanlarında katıldıkları, çok yönlü olabilen, fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel parçalar içeren aktiviteler olarak tanımlamıştır. Yine, İbrahim ve Cordes (2002) rekreasyon aktivitelerini kişinin kendi faydası için organize edilmiş, doğayla ilişkilendirilmiş boş zaman aktiviteleri olarak tanımlamıştır. Rekreasyon, yaşam kalitesinin artırılması, bireye ait özgüven duygusunun güçlendirilmesi, bireye kendi tercihlerine göre doğal ortamda eğlenebileceği bir ortam yaratması, bireyi sosyal bir ortamın parçası yapması, yeni arkadaş çevresi oluşturma potansiyeli taşıması, katılımcıya yeni tecrübe ve kazanımlar sağlaması, hızlı ve yoğun yaşam temposunun oluşturduğu stresi azaltması nedenlerinden dolayı oldukça önemlidir ve rekreasyonun taşıdığı bu önem her geçen gün artmaktadır.

Türkiye’de teknolojik değişim ve gelişmelere paralel olarak, rekresyonel etkinliklerinde de önemli bir çeşitlenme gözlenmektedir. Rekreasyonel aktivitelerdeki çeşitlenmenin yanı sıra bunlara katılan ziyaretçi sayıları da her geçen gün artmaktadır. Doğa temelli turizmin önemli bir ayağı olan rekreasyonel aktivitelerin yürütülebilmesi için dağlara, zengin bir biyolojik çeşitliliğe, temiz tatlı su kaynaklarına (akarsular, göller, şelaleler, vb), bozulmamış ekosistemlere ve geleneksel kültürel kaynaklara ihtiyaç vardır (Kurdoğlu, 2001). Fırtına Havzası yukarıda bahsedilen değerlere sahip olması nedeniyle uluslararası öneme sahip bir havzadır. Fırtına Havzasının yakın çevresinde aynı değerlerle öne çıkabilecek başka bir havzanın olmaması da havzanın taşıdığı önemi biraz daha artırmaktadır. Fırtına Havzasına erişim yapan ziyaretçi sayısının artması beraberinde pek çok farklı sektörü içine alan turizm temelli ticari faaliyetlerin de artmasına neden olmaktadır. Fırtına vadisinde doğa temelli turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde bulunmak amacıyla kurulan tesis ve işletme sayısı artarak devam ederken yöredeki istihdamın artmasında büyük katkı sağlamaktadır. Rize yöresinin kalkındırılması ve işsizlik sorununun çözümlenebilmesinde Fırtına vadisindeki doğa temelli turizmin canlandırılması konusu hükümetlerin de gündemi olmuş ve olmaya da devam edecektir. Ancak, Fırtına vadisinde yürütülen

rekreasyonel faaliyetlerin plansız, gelişigüzel uygulamalar ve koruma-kullanım ilkesinin titizlikle uygulanmaması, yasal boşluklar gibi pek çok farklı nedenlerden ötürü doğal çevre üzerinde bozulmalara neden olduğu ve bu uygulamaların mevcut haliyle devam etmesi durumunda daha fazla bozulma riski taşıdığı bilinen bir gerçektir.

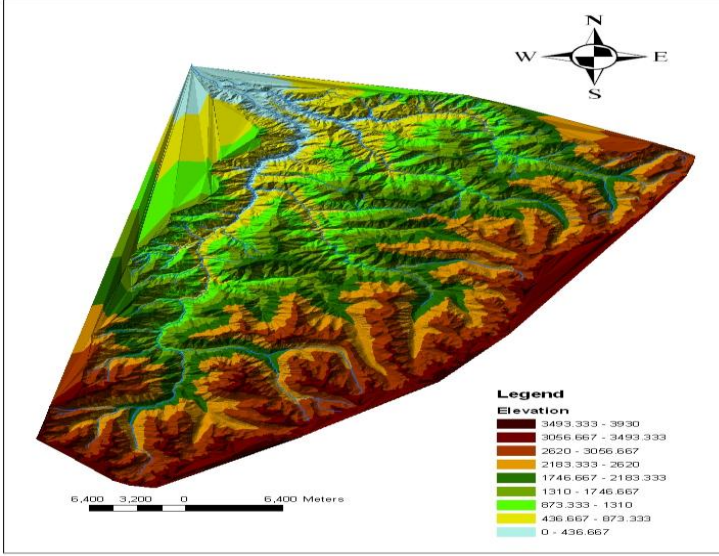
Bu çalışmanın amacı Fırtına Havzasında yürütülen rekreasyonel faaliyetlerin sınıflandırılması, bu faaliyetlerin neden olduğu çevre sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunların çözümüne katkı sağlayabilecek önerilerin geliştirilmesidir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma Alanının Tanıtımı

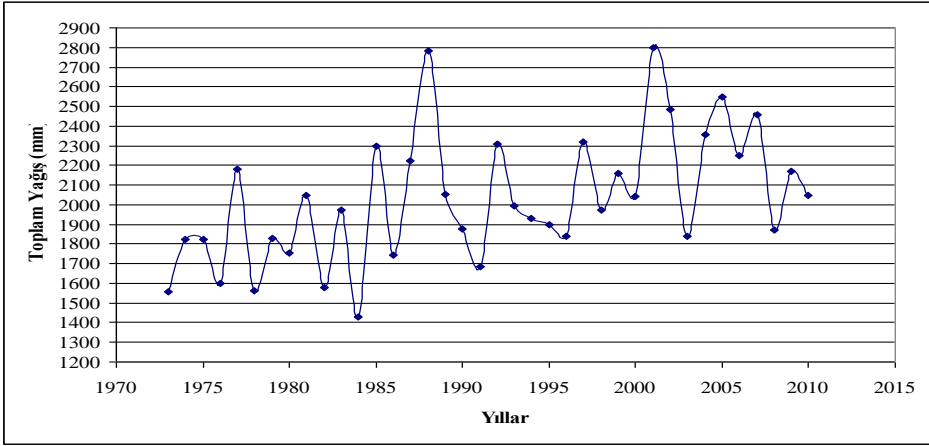
Türkiye'nin ve dünyanın sayılı havzalarından olan Fırtına deresi havzası Rize ilinin 45 km doğusunda, 40°-20' doğu ve 41°-20' enlemleri arasında yer almaktadır. Fırtına vadisi arazi yapısı itibariyle dalgalı, tepelik ve arızalı arazilerden oluşmaktadır (Şekil 1). Denizden 200 m yükseltiye kadar dalgalı ve hafif tepelik arazi yapısı hakim durumdadır. Kıyı düzlüğünün hemen gerisinde yükselti aniden 150-250 metreye ulaşmaktadır. Buradan itibaren arazi, giderek daralan akarsu vadileri tarafından derin bir şekilde yarılmıştır. Gerek ana akarsular ve gerekse bu akarsuların orta çığırları boyunca aldıkları sayısız kollar araziye şiddetle aşındırılmış ve çok arızalı bir görünüş kazandırmıştır. Keskin ve birbirine yakın sırtlar, dik yamaçlı "V" profilli vadiler yaklaşık 2000 m yüksekliğine kadar olan bu sahanın karakteristik topoğrafik görünüşünü oluştururlar. 2000 m yükseltiden sonra yüksek dağlık ve buzul topoğrafyası'nın egemen olduğu yörede U tipi vadilerin hakim olduğu dik, sarp ve pek sarp eğimli arazi yapısı hakim durumdadır (Anonim, 1993; Doğu ve Ark., 1993). Düzlük alanlara ancak vadi boylarında rastlanmaktadır. Vadideki dağların zirveleri keskin sırtlar ve sivri tepelerden oluşmaktadır. Dağların yüksek kesimleri aşınımın fazla olmasından dolayı toprak örtüsünden büyük ölçüde yoksundur. Yüksek kesimlerde buzul aşınımının izleri olarak adlandırılan sirkler, hörgüç kayalar, enkaz konilerine rastlanmaktadır. Sahanın bu yapısı dikkate alındığında oluşum süreci içerisinde çok şiddetli iç ve dış dinamik hareketlere maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Geniş ölçüde çıplak ve tamamen kayalık zirveler ile bunların arasındaki keskin sırtların yamaçları insanın yürümesini engelleyecek kadar diktir. Fırtına Vadisinin en yüksek noktalarını bu sırtlar arasındaki zirveler oluşturur. Üzerinde hâlâ buzul bulunan havzanın en yüksek noktası olan Kaçkar Tepesi (3937m) ile Verçenik

(üç doruk) Tepesi (3709m), Vacakar dağı (3458m), Çaymakçur Tepesi (3420m) bu zirvelerden bazılarıdır (Tandoğan, 1972, 1979).

Şekil 1.Fırtına havzası topoğrafik haritası

Fırtına havzası iklim özelliklerinin irdelenmesine havzaya en yakın yerde bulunan Pazar DMİ verileri kullanılmıştır. Ülkemizin en yağışlı yerlerinden biri olan Fırtına vadisinde yazları serin, kışları ılıman ve her mevsimi yağışlı bir iklim görülür. 1973–2010 yılları arasındaki Pazar meteorolojik yıllık ortalama yağışı 2029 mm'dir (DMİ, 2011). Yıllara göre yağışların artan bir eğilim sergilediği havzada 1973–2010 yılları arasında yağış yıllık bazda yaklaşık %24 artmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Fırtına havzasındaki yağışın (1973-2010 yılları arasında) dağılımı

Fırtına havzasında genelde yağmur şeklinde oluşan yağışlar daha çok cephesel ve orografik tiptedir. Yağışın yıl içindeki dağılışı ilgi çekicidir. Kurak bir mevsim olmamakla birlikte, biri çok yağışlı, diğeri az yağışlı olan iki devre bulunmaktadır. Çok yağışlı dönem eylül ayından aralık ayı sonuna kadar devam ederken; az yağışlı dönem nisan ayından başlayıp temmuz sonuna kadar sürmektedir (Yüksek ve ark., 2004). Fırtına vadisi içinde portatif yağış ölçerle yapılan rasatlara göre Çamlıhemşin'in yıllık ortalama yağışı 1373 mm'dir (Kurdoğlu, 2002). Değerlerden de görüldüğü üzere sahilden iç kesimlere doğru gidildikçe 1000 m yükseltiye kadar yağış azalmaktadır. Havza içindeki arazi karakteristikleri, arazinin yükseltisi, bakışı havza içinde yer yer lokal iklim oluşmasına neden olmaktadır. Fırtına havzası içerisindeki yıllık ortalama sıcaklık kıyı kesiminde 13.8 °C iken, iç kesimlere doğru gidildikçe yıllık ortalama sıcaklık azalmaktadır. Kıyı kesiminde donlu günler pek sık görülmemekle beraber (aylara göre ocak ayında 3.2, şubat'ta 3.1, mart'ta 1.8 ve nisan ayında 0.2 gün' dür) havza içlerine doğru gidildikçe özellikle vadi tabanlarında ve gölgeli bakılarda etkili donlar görülmektedir. Araştırma sahası bitki coğrafyası yönünden Avrupa-Sibiryaya flora alanının "Kolşik" bölümünde yer almaktadır (Anşin, 1979). Doğal yaşlı ormanlar ve diğer biyolojik çeşitlilik varlığının dünyada çok az kalmış olan el değmemiş dere sistemleri (intact river) ile birlikte son derece yüksek oranda korunduğu Fırtına Vadisi Ormanları; WWF, UNEP ve IUCN gibi dünyanın en büyük doğa koruma kuruluşlarının kurduğu "Dünya Koruma İzleme Merkezi" tarafından Avrupa'daki "daha iyi korunmaya acil ihtiyacı olan 100

orman" (100 Forest Hotspots)'dan biri olarak ilan edilmiştir. Alanda varlığı saptanan memeli tür sayısı 30 olarak bulunmuştur. Bu türlerden çok tanınan bazıları şunlardır: *Mustela nivalis* (gelincik), *Martes martes* (ağaç sansarı), *Martes foina* (sansar), *Meles meles* (porsuk), *Felis lynx* (vaşak), *Lutra lutra* (su samuru), *Capreolus capreolus* (karaca), *Rupicapra rupicapra* (çengel boynuzlu dağ keçisi), *Canis lupus* (kurt), *Ursus arctos* (ay), *Capra aegagrus aegagrus* (yaban keçisi) ve *Sus scrofa* (yaban domuzu). Yapılan çeşitli bilimsel araştırmalar, arazi gözlemleri ve görüşmeler ışığında derlenen bilgilere göre çalışma alanında yerli ve göçmen olarak 12 takıma ait toplam 136 kuş türünün varlığı saptanmıştır. Araştırma alanı ve sınırları civarına düşen bitki taksonu sayısının yaklaşık olarak 850 olduğu, bunlardan 116'sının endemik olduğu saptanmıştır (Kurdoğlu ve ark., 2004). Bölgenin tüm bu üst düzey ekolojik özelliklerinin neredeyse hepsinin gözlenebildiği 51 550 Ha'lık bölümü, 1994 yılında Kaçkar Dağları Milli Parkı adıyla koruma altına alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi Yöntemi

Fırtına vadisindeki rekreasyonel faaliyetler ve bunların çevresel etkilerinin ortaya konulması amacıyla farklı zamanlarda rekreasyonel faaliyetlerin yapıldığı alanlara gidilerek yerel düzeyde envanter yöntemine göre bilgiler toplanmış (Özgüç, 1994; şengönül ve Uzun, 2005, Yüksek ve ark., 2008), rekreasyonel faaliyetleri düzenleyen sektör temsilcileri ile yüz yüze görüşülerek sorular yöneltilmiş ve elde edilen bilgiler kayıt altına alınmıştır. Yine rekreasyonel etkinliklerin yürütüldüğu alanlarda gözlemler yapılmış ve rekreasyonel faaliyetler sonucu ortaya çıkan bazı çevre sorunları kameralarla kayıt altına alınmıştır. Envanter ve görüşme sonucunda elde edilen bulgulara göre rekreasyonel faaliyetler sınıflandırılmıştır.

Bulgular

Fırtına vadisinde yürütölen araştırma sonucunda vadi içinde 15 farklı rekreasyonel faaliyetin yürütüldüğu belirlenmiştir. Bu faaliyetler: Manzara gözlem, Kuş Gözlemi, Yaban hayvanları gözlemi, Bitki Örtüsü Gözlemi, Olta Balıkçılığı, Avcılık, Rafting, Doğa Yürüyüşü (Trekking), şenlikler (Festival-konser), Sağlık Turizmi, Heliski, Kar şenlikleri (Snowboard-Lazboard), Piknik, Kampçılık ve Dağ tırmanışı (Teknik tırmanış ve Buzul tırmanışı, Climbing) şeklinde sınıflandırılmaktadır (Çizelge 1). Manzara Gözlem: Fırtına vadisinde on iki ay boyunca bireysel, küçük gruplar (5 kişiden az) halinde manzara gözlemi yapılmasına rağmen; büyük guruplar halinde yapılan gözlemlerin Nisan-Ekim ayları arasın-

da yoğunlaştığı belirlenmiştir. Ancak manzara gözlem yerlerine ait herhangi bir planlı düzenlemeye rastlanmamıştır. Manzara gözlem yerlerine isteyen ziyaretçinin istediği zamanda erişim yapabildiği ve kendi isteğine veya grup liderlerinin yönlendirmelerine göre bu faaliyeti yerine getirdiği belirlenmiştir. Kuş gözlemlerinin Ağustos-Kasım ayları arasında yoğun olarak yapılırken; Yaban hayvanlarının gözlemlerinde Şubat-Nisan ve Ağustos-Kasım dönemlerinde yoğun olarak yapıldığı belirlenmiştir. Rafting, doğa yürüyüşü (trekking), piknik ve kampçılık aktivitelerinin Nisan-Ekim ayları arasında yapıldığı, Şenliklerin Ağustos-Ekim ayları arasında yoğun olarak yapıldığı belirlenmiştir (Şekil 3-4). Fırtına vadisinde yoğunluğu en kısa süreli olan rekreasyonel aktivite iki aylık zaman dilimi ile heliksi iken; yoğunluğu en uzun süreli olan rekreasyonel aktivite dokuz aylık zaman dilimi ile bitki örtüsü gözlemidir. Fırtına Vadisindeki rekreasyonel faaliyetlerin nasıl yapılacağı, yer seçimlerinin nedenleri, faaliyetleri yönlendirecek kişilerin sahip olması gereken nitelikler, ziyaretçilerin bu faaliyetlere katılma koşulları, bu faaliyetlerin sevk-koordinasyon ve izlemelerinin nasıl yapılacağı gibi konuları kapsayan ve hâlihazırda uygulanmakta olan rekreasyonel faaliyetlere ait bir planlamaya rastlanmamıştır.

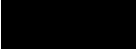

Şekil 3: Rekreasyonel faaliyetlerin yoğun olarak kullanıldığı alanların gösterimi

*: Rekreasyonel faaliyetlere ait zamansal dağılım düzenlenirken beş kişiden daha fazla olan guruplar dikkate alınmıştır.

** : Avcılık aktiviteleri her yıl av sezonu merkez av komisyonu kararlarına göre belirlendiğinden ve yıllara göre farklı zamanlara denk gelebildiğinden bu tabloda gösterilmemiştir.

 : Rekreasyonel faaliyetlerinin en yoğun olarak yapıldığı dönem
 : Rekreasyonel faaliyetlerinin en yoğun olarak yapıldığı dönem

İrdeleme ve Tartışma

Fırtına vadisi sahip olduğu doğal, tarihi ve sosyo- kültürel yapısı bakımından dünyanın sayılı ekolojik havzalarından biridir ve havzanın bu değerler bakımından taşıdığı önem her geçen gün artmaktadır. Havzanın önemine binaen ziyaretçi sayısı da her geçen gün artmaktadır. Ziyaretçi sayısının artışı yeni rekreasyonel faaliyetlerin doğmasına ya da öneminin artmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda Fırtına havzası içinde son yıllarda rafting, heliksi ve dağ tırmanışı aktivitelerine katılan ziyaretçi sayısının her geçen yıl arttığı ifade edilmektedir. Kaçkarlar'a her yıl 10 binin üzerinde yerli ve yabancı dağcı tırmanış gerçekleştirmektedir. Son yıllarda özellikle İnan ve Arap ülkelerinden çok sayıda dağcı yöreye ilgi gösterirken ek, Macar, Alman, nadir olarak da Amerikalı ve İsrailli olmak üzere 2 binin üzerinde dağcı bölgeyi ziyaret etmektedir.

Ancak bu faaliyetlerin sevk-koordinasyonun gelişigüzel yapılması nedeniyle de bazı sorunlara veya risklere neden olduğu da bir gerçektir. Fırtına vadisinde rafting organizasyonu düzenleyen 5 firmanın sadece birinde bu faaliyetleri düzenlemek için gerekli olan izin belgesi bulunmakta, izin faaliyetleri için başvurusunun tamamlamış bir firma olmasına rağmen; diğer dört firma bu izin belgelerine sahip değildir. Vadi içindeki rafting aktivitelerinden dolayı yıllık yaklaşık 500 000 TL gelir elde edilmekte, iyi bir planlama ile bu gelirin 10 yıllık zaman dilimi içinde 2 milyona çıkarılabilme potansiyeli olduğu sektör temsilcileri tarafından belirtilmektedir. Rafting aktivitelerinde altyapısı hazırlanmış profesyonel parkurların olmaması, parkur içindeki alanlardan bazı firmalar tarafından kumtaş çakıl alınması nedeniyle şu an kullanılmakta olan parkurun tahrip edilmesi ve botların sürekli zarar görmesi, rafting işinde çalışan personelin bu işi yapmak için gerekli mesleki donanım ve yetki belgesinden yoksun olması bu sektrın gelişmesi önündeki en önemli engellerdir. Fırtına vadisindeki rekreasyonel aktivitelerin çeşidi ve aktivitelere iştirak eden ziyaretçi sayısı her yıl artmaktadır. Fırtına vadisine 2006 yılında gelen toplam ziyaretçi sayısının yaklaşık 600 000

civarında iken (Yüksek, 2009), 2010 yılında vadiye giriş yapan ziyaretçi sayısı 1.1 milyon (Yüksek ve ark., 2010) ve 2011 de vadiye giriş yapan ziyaretçi sayısının 1.2 milyon kişinin üzerinde olduğu hesaplanmıştır. Ancak ziyaretçilerin alana erişimleri aylara göre düzensiz bir seyir izlemektedir. Alana erişim sağlayan ziyaretçilerin sayısı belirli gün ve aylarda yoğunlaşarak vadideki taşıma kapasitesinin üzerine çıktığı, diğer günlerde veya aylarda yoğunluğun taşıma kapasitesinin altına düştüğü tespit edilmiştir. Örneğin 2009 Yılı festival döneminde sadece üç günde vadiye erişim yapan araç sayısı 29 000, ziyaretçi sayısı 160 000 bir diğer ifadeyle vadiye 2009 yılında erişim yapan toplam ziyaretçinin %16'sı üç günlük festival döneminde alana erişim sağlamıştır. Yine 2011 Yılı Ramazan bayramı döneminde bayramın ikinci günü alana giriş yapan araç sayısı yaklaşık 10 000, ziyaretçi sayısı yaklaşık 30 000 kişi civarında olduğu hesaplanmıştır. Bu değerlerde gösteriyor ki alan belli günlerde aşırı yoğun talep olmakta ve çeşitli boyutlarda çevresel sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 2. Rekreatiyonel faaliyetlerin neden olduğu çevresel sorunlar ve riskler

<i>Rekreatiyonel Faaliyetler</i>	<i>Faaliyetlerin Neden Olduğu Çevresel Sorunlar veya Riskler</i>
Manzara Gözlemi	Manzara gözlem alanlarına erişim sırasında bitki örtüsünün tahrip edilmesi, toprağın sıkışması, yırtılması, taşıma kapasitesi üzerinde ziyaretçi yoğunluğu, evsel atıkların kısmen de olsa doğaya gelişigüzel terk edilmesi, bunun sonucunda toprak ve su kaynaklarının kirlenmesi, alana kontrolsüz erişim nedeniyle fauna'nın tahrip edilmesi, nesli tehlike altında bulunan türlerde hayvan kaçaklığı yoluyla gen kaynaklarının tahrip edilmesi
Kuş Gözlemi	
Yaban Hayatı Gözlemi	
Bitki Örtüsü Gözlemi	Bitki örtüsü gözlem alanlarına taşıma kapasitesi üzerinde ziyaretçinin sevk edilmesi, ziyaretçilerin bitki örtüsü gözlemi ile birlikte bitkinin çeşitli kısımlarından (dal, yaprak, çiçek vb...) rastgele örnek alması nedeniyle bitkilerin tahrip edilmesi, alana kontrolsüz erişim nedeniyle bitki kaçaklığı yoluyla gen kaynaklarının tahrip edilmesi (2011 yılında 4 yabancı turist Fırtına vadisinde üzerlerinde kaçak olarak toplamış 44 endemik bitkiyle yakalanmış ve kendilerine 227 920 TL para cezası verilmiştir (Anonim, 2011).
Olta Balıkçılığı	Olta balıkçılığı için seçilen parkurların hatalı olması veya ziyaretçilerin bu parkurların dışında avlanması yada ziyaretçilerin olta dışında kullanılması yasak olan araç gereçlerle avlanması, avlanma süresine uyulmaması, aşırı avlama yapması, sulak alanlar ve dere ekosistemine zarar verilmesi, başta balıklar olmak üzere tatlı su ekosistemlerindeki diğer canlı popülasyonlarına zarar verilmesi
Rafting	Rafting güzergahlarının bir plan dahilinde oluşturulmaması, rafting yoğunluğunun dere ekosistemine ve derede yaşayan başta balık olmak üzere diğer sucul canlılara zarar vermesi, rafting işletmelerinde oluşan evsel kökenli atıkların gelişigüzel ekosisteme bırakılması veya bunlara ait herhangi bir atık toplama, depolama yada arıtma tesisinin olmaması ve oluşan kirlenmelerin sucul ekosistemi ve buradaki canlıları (canlıların büyüme, gelişme, verim ve sağlığını) olumsuz etkilemesi, rafting işletmelerinin reklam amaçlı panolarının oluşturduğu görsel kirlilik

Çizelge 2 Devamı: Rekreasyonel faaliyetlerin neden olduğu çevresel sorunlar ve riskler

Rekreasyonel Faaliyetler	Faaliyetlerin Neden olduğu çevresel sorunlar veya riskler
Doğa Yürüyüşü	Doğa yürüyüşü için profesyonel parkur tanımlaması yapılmamış olması, kullanılan parkurlarda tehlike altında bulunan endemik bitkilerin bulunma olasılığı ve bu parkurların gerekli önlemler alınmadan ziyaretçiler tarafından kullanılması ve bu bitkilerin tahrip edilmesi ya da yok olma riskinin bulunması ve toprak sıkışmasına neden olması
Şenlikler (Festival-konser)	Şenlikler kapsamında yapılan her türlü faaliyetlerin rastgele seçilen çayırlıklarda yapılması ve bunun sonucunda bitki örtüsünün kısmen ya da tamamen tahrip olması, bazı bitkilerin yok olması, toprak sıkışması, yüzeysel akış ve erozyonun meydana gelmesi
Sağlık Turizmi	Sağlık turizmi kapsamında oluşan atıkların gelişigüzel tatlı su ekosistemlerine deşarj edilmesi nedeniyle tatlı su ekosistemi ve içinde bulunan canlıların olumsuz etkilenmesi, sağlık turizmi için oluşturulan tesis ve binaların çevreyle uyumlu olmaması ve yörenin mimari dokusunda bozulmalara neden oluşu, alt yapının yetersiz oluşu
Heliski	Heliksi aktivitelerinin yapılacağı parkurların rastgele seçilmesi, helikopter gürültüsü ve aktive-den yaban hayatının olumsuz yönde etkilenmesi
Kar Şenliği	Kar üzerinde folklor gösterileri, güreş, kayak gibi etkinliklerin yapılması ve etkinliklere taşıma kapasitesinin üzerinde ziyaretçi katılımı sonucu oluşan kirlenme, kar örtüsünün ve toprağın sıkıştırılması, araçların ıslak zeminlere park etmesi sonucu oluşan toprak sıkışması, yeni park alanları açılması
Piknik	Piknik aktivitelerinin gelişigüzel her alanda yürütülmesi, bazı alanlara taşıma kapasitesinin üzerinde ziyaretçi girişinin olması, piknik sırasında toprağın sıkıştırılması ve bitki örtüsünde çeşitli tahribatlara neden olunması (bitkinin herhangi bir kısmının koparılması, yaşlı ağaç gövdelerinin kabuklarının soyulması, çıra için ağaçların yaralanması, özellikle büyük gövdeli ağaçlara yazı yazılması ve simge oluşturulması, piknik için gelişigüzel yerlerde ateş yakılması sonucu toprak örtüsünün ve yakın çevredeki bitki örtüsünün tahribatı, piknik aktivitesi sonucu ortaya çıkan atıkların çevreye atılarak hem çevresel kirlilik hem de görüntü kirliliğinin oluşması

Çizelge 2 Devamı: Rekreasyonel faaliyetlerin neden olduğu çevresel sorunlar ve riskler

Rekreasyonel Faaliyetler	Faaliyetlerin Neden olduğu çevresel sorunlar veya riskler
Kampçılık	Kamp faaliyetlerinin yürütüldüğü yerlerin planlanmış ve düzenlenmiş kamp alanları olmaması, kamp yapılan yerde toprağın sıkışması, çadır kurmak için yapılan kazılar ve oluşturulan su tahliye kanallarının yüzeysel akışa ve erozyona neden olması, bitki örtüsünü örtmek, ezmek suretiyle tahrip edilmesi ve bitki örtüsünde biyo kütle kaybına neden olması,
Dağ tırmanışı	Dağ tırmanışında kullanılan parkurların sabit olmaması, ziyaretçilerin kendi isteklerine göre parkurlarda gelişigüzel hareket etmesi ya da yeni parkur oluşturması sonucunda, parkur etrafındaki toprak, bitki ve fauna'nın tahrip edilmesi ve bu alanda endemik türlerin yok olma riskinin bulunması

Öneriler

Rekreasyonel aktiviteleri sonucu çevre üzerinde meydana gelebilecek sorunları tamamen ortadan kaldırmak neredeyse imkansızdır. Burada önemli olan aktiviteler sonucu oluşan doğrudan ve dolaylı zararların ekolojik dengeyi bozmaya-cak şekilde en alt seviyede tutulmasıdır. Bunun sağlanabilmesi için ziyaretçilerin ve sektör temsilcilerin aktiviteleri belli kurallara bağlı olarak yürütmesi ge-

rekir. Çevrenin ekolojik dengesiyle uyumlu sürdürülebilir rekreasyonel etkinlikler için aşağıdaki hususların dikkate alınması yararlı olacaktır.

Rekreasyonel Faaliyetlerin Yürütülmesine Uyulması Gereken Hususlar

- Fırtına vadisi bütünlüğü (entegre) havza planlaması ve yönetim modelinin oluşturulması
- Fırtına vadisi rekreasyonel faaliyetlerin sınıflandırılması ve uygulamada koruma-kullanım ilkesinin titizlikle uygulanması,
- Rekreasyonel aktivitelere katılacak ziyaretçilerin alana erişimlerinin kontrollü yapılması hususunun zorunlu hale getirilmesi,
- Her bir rekreasyonel faaliyete ait uygun alanların konunun uzmanları tarafından bilimsel yöntemler kullanılarak belirlenmesi,
- Rekreasyonel faaliyetlerin hangi zaman aralığında yapılacağına önceden ilan edilmesi,
- Rekreasyonel aktivitelere katılacak ziyaretçi sayısı ve yoğunluğunun taşıma kapasitesine uygun olacak şekilde belirlenmesi ve uygulamada taşıma kapasitesine dikkat edilmesi,
- Rekreasyonel aktivitelerini sevk-idare eden sektör temsilcilerine düzenli rekreasyonel aktivitelerle ilgili farklı konularda (ilkyardım, yangın, çığ, sel-heyelan, taş kaya düşmesi, toprak, bitki örtüsü, yaban hayatı koruma, ziyaretçi sevk-Koordinasyon, vb) eğitim kurslarının verilmesi ve her bir aktivitenin konusunda uzman ekipler tarafından yürütülmesinin sağlanması,
- Rekreasyonel faaliyetlerden dolayı oluşan atıkların çevreye zarar vermeme için Fırtına havzası atık yönetim modelinin planlanması ve hayata geçirilmesi,
- Fırtına vadisinde ziyaretçi yoğunluğu nedeniyle oluşan trafik ve gürültü kirliliğini azaltacak önlemlerin alınması,
- Özellikle yüksek rakımlardaki aktivitelerde olmak üzere tüm aktivitelere katılan ziyaretçilerin yaban hayvanlarının saldırılarından korunması için gerekli önlemlerin alınması,
- Rekreasyonel faaliyetlerin yürütülmesi sırasında meydana gelebilecek sağlık sorunlarına, yaralanmalara hızlı bir şekilde müdahale edebilecek tam teşekküllü ambulans, doktor, hemşire ve yardımcı personelin olduğu ilk yardım ekibinin sürekli hazır halde bulundurulması,
- Havzada yürütülen rekreasyonel faaliyetleri sürekli bir şekilde izleyebilecek bir koruma ekibinin kurulması,

KAYNAKÇA

- Anşın, R., (1979). Trabzon-Meryemana Araştırma Ormanı Florası ve Saf Ladin Meşcerelerinde Floristik Araştırmalar, *Doktora Tezi*, Trabzon.
- Anonim, (1993). *Rize İli Arazi Varlığı*, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İ Rapor No:53.
- Anonim, (2011). *Rize İl evre Müdürlüğü Kayıtları*.
- Broadhurst, R., (2001). *Managing Environments for Leisure and Recreation*. Londra: GBR. Routledge Publishing..
- Doğu, A.F., Somuncu, M., iek, İ., Tunçel, H., ve Grgen, G., (1993). Kaçkar Dağlarında Buzul Şekilleri, Yaylalar ve Turizm, *A.Ő. Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı 369: S:54-75
- Ibrahim, H. & Cordes, K. A. (2002). *Outdoor Recreation, Campaign*, IL. Sagamore Publishing.
- Koç, N., (1991). *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Rekreasyon Ders Notları*, Ankara.
- Kurdoğlu,O., Kurdoğlu, B.., Eminağaoğlu, ., (2004). Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması Açısından Kaçkar Dağları Mili Parkı'nın önemi ve Mevcut evresel Tehditler, D.K. *Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Ormancılık Araştırma Dergisi*, 134-150.
- Kurdoğlu,O., (2001). Korunan Alanlar ve Ekoturizmin Karadeniz Bölgesi Açısından İrdelenmesi, *Orman ve Av Dergisi*, 4.
- zg, N., (1994). *Beşeri Coğrafya'da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri*. İstanbul Üniversitesi Yayın No. 3849, İstanbul.
- Őengönül, K., Uzun, A., (2005). Doğal alanların planlanmasında ekolojik yaklaşımların nemi, *Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu*, 8-10 Eylül 2005, Isparta: 149-156.
- Tandoğan, A., (1972). Çayeli-Pazar Yöresinin Fiziki Coğrafyası, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 3-4.
- Tandoğan, A., (1979). Çayeli ve Pazar İlçelerinin Ekonomik Yapısı, *Coğrafya Araştırmaları Cilt XXIX*, Sayı 1-4, 1971-1978 'den Ayırabım.
- Yüksek, T., Kalay, H.Z., Yüksek, F., (2004). Pazar Deresi Havzasında Arazi Kullanım Problemleri *SDU Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8-3: 121-127.
- Yüksek, T., Cengiz, T., Yüksek, F., (2008).Doğal Alanlarda Festival Etkinliklerinin Koruma-Kullanma Açısından Değerlendirilmesi: Kafkasör Kültür, Sanat ve Turizm Festivali rneği, *Ekoloji*, 17,(67), 37-45.
- Yüksek, T., (2009).Effect of Visitor Activities on Surface Soil Environmental Conditions and Aboveground Herbaceous Biomass in Ayder Natural Park, *Clean*, 37,(2): 170-175.
- Yüksek, T., Eypreisoğlu, M., Yüksek, F., Atamov, V., (2010). Determination Of Some Environmental Impacts Of Tourism Activities In Ayder Protected Area. *1st International Turkey & Japan Environment And Forestry Symposium*, 04-06 November 2010: 139-155.

İTERNET KAYNAKÇASI

http://www.rize.gov.tr/default_B0.aspx?content=1014 (Erişim Tarihi 11 Ocak 2012)

İzmir Büyük Kent Bütünü İçerisindeki Açık-Yeşil Alanların Erişilebilirlik, Kademelenme ve Süreklilik Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi

Hayat ZENGİN

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
E-posta: hayat.zengin@deu.edu.tr

H. Evren ERDİN

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
E-posta: evren.erdin@deu.edu.tr

M. Burcu SILAYDIN AYDIN

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
E-posta: burcu.silaydin@deu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışma kentlerde dinlenimin sağlanabilmesi açısından kritik öneme sahip açık-yeşil alanların varlığını ağırlıkla standartlar temelinde ve kişi başına düşmesi gerekli olan aktif yeşil alan miktarı üzerinden değerlendiren yaklaşımların yetersizliğini ortaya koyma amacına temellenmiştir. Planlama kararlarının sözkonusu alanların kullanım değeri üzerinden ve bu bağlamda yürüme mesafesini ön planda tutan erişilebilirlik başta olmak üzere, kademelenme ve süreklilik gibi düzenleme ilkeleri temelinde ortaya çıkmasının gerekliliği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda İzmir Büyük Kent Bütünü içerisinde bugün var olan park alanları, komşuluk, mahalle, semt, kent ve bölge ölçeğine göre sınıflandırılarak sözkonusu kriterler açısından değerlendirilmiştir. Haritalara aktarılan verilerin analiz ve sentezi yoluyla elde edilen sonuçlar, kademelenme açısından özellikle mahalle, semt ve kent ölçeğindeki uygulamaların yetersizliğini, süreklilik açısından sahil bandı dışında dikkate değer bir uygulamanın olmadığını ve kentte yaşayan herkesin açık-yeşil alanlara erişim bağlamında eşit olanaklara sahip olmadığını açıkça göstermiştir. Diğer yandan bulgular İzmir'de park alanları açısından en zayıf bölgelerin nerelerde yer aldığını ve bu çerçevede planlama çalışmalarında dikkatle yaklaşılması gereken zayıf bölgeleri ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: Açık-yeşil alan, park, süreklilik, kademelenme, erişilebilirlik.

GİRİŞ

Kentsel yaşam kalitesi açısından açık-yeşil alanların varlığı önemlidir. Son süreçte, başta ekoloji bilimi olmak üzere pek çok alanda yeşil alanların varlığı ve

niteliği ile ilgili çalışmalar giderek artmıştır. Bunda hızlı nüfus artışı, doğal kaynaklardaki azalma, iklim değişiklikleri, afetler ve evre problemleri ile her zamankinden daha fazla yüz yüze geliyor olmanın etkileri büyüktür. Ülkemizde de hızlı ve sağlıksız kentsel gelişmelerin özellikle son 15-20 yıllık süreçte yaratığı etkiler çerçevesinde açık-yeşil alanlarla ilgili konularda çalışmanın önemi daha da artmıştır. Kentlerdeki yeşil alan stokunun büyük bölümü tükenmiş, yaşam kalitesini ve insan sağlığını ciddi biçimde etkileyecek bir yapılanma geniş bir coğrafyada ifade bulunmuştur.

Yaşam kalitesi kavramının farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Bununla birlikte pek çok tanımlamada işaret edilen, bireyin ve toplumun gelişimini etkileyen sosyo-ekonomik şartlar, sağlık koşulları ve çevrenin niteliğidir, (Shookner 1997, Türksever 2001). Çevresel nitelik ise, doğal ve yapay unsurlarla örülmüş mekansal bütünlüğün kullanıcılarına verdiği huzur ve mutluluk temelinde değerlendirilmektedir. Burada insanın doğaya yakın olma gereksinimi de dikkate alındığında, söz konusu huzur ve mutluluğun temel bileşenlerinden biri olarak doğanın gündelik hayatın içerisine entegre edilebilmiş olması daha da önemli hale gelmektedir. Böyle bir bütünleşmenin şartlarını tanımlayan uluslararası kabul görmüş standartlar bulunmamaktadır. Ancak yapılan araştırmalar bu konudaki hassasiyetin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak doğru orantılı bir biçimde artış göstermekte olduğunu da ortaya koymaktadır (Ersoy 2009, s.117-124).

Ülkemizde açık-yeşil alanlarla ilgili olarak imar mevzuatımız içerisinde çeşitli standartlara yer verilmesine rağmen herhangi bir strateji oluşturulmadan ve genellikle imar artığı olarak nitelendirilen alanların kullanılması yoluyla bazı uygulamalara gidildiği izlenmektedir. Ancak kentsel mekanda açık-yeşil alanların bir bütünlük içerisinde ve hiyerarşik düzeni, sürekliliği ve erişilebilirliği dikkate alınarak tasarlanması gerekliliği bulunmaktadır. Yoğun yapılaşmış kentsel alanlarda genellikle dağınık düzende izlenen yeşil alanların yeşil bant sistemleri biçiminde tasarlanması, kentin iklimsel yapısına sağladığı katkıdan başlayarak, farklı kullanımların birbiri ile ilişkilendirilmesi, kentteki sirkülasyonu, yaya hareketliliğini kolaylaştırması, dinlenim ihtiyaçların karşılanması, insan ilişkilerini ve yaşamını olumlu etkilemesi, üretim ve verimliliğin artmasına katkı sağlaması, yapay ve doğal niteliklerin dengelenmesi, kentsel estetik vb. daha pek çok açıdan önemlidir.

Kentsel açık-yeşil alanlar, aynı zamanda bireylerin kendilerini yeniden üretmeleri için gereken dinlenim aktivitesinin gerçekleştirildiği kamusal alanlardır. Bu nedenle kentlerin açık-yeşil alan donanımının niteliği, kentli bireye sunulan

dinlenim olanaklarının değerinin saptanması açısından önem kazanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, bir kentteki açık-yeşil alan donanımının varlığı tek başına kentin dinlenim değerini saptamak açısından yeterli değildir. Böyle bir saptama işinin, açık-yeşil alanların kentli bireyler için kullanılabilir olma durumunun ortaya konması eşliğinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kullanılabilir olma durumunu, niteliksel ve niceliksel ölçütlerle saptamak mümkündür. Bu doğrultuda bildiri kapsamında kullanılabilirliği, süreklilik, kademelenme ve erişilebilirlik kriterleri açısından sınamak ve kentsel açık yeşil alan sistemlerinin mevcut dokudaki sorunlu yönlerini tartışabilmek üzere İzmir kenti örneği üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışmada bu çerçevede İzmir Büyük Kent Bütünü içerisinde kalan açık yeşil alanlar, 11 merkez ilçe belediyesi içerisindeki park alanları temel alınarak değerlendirilecektir. Bu yolla, var olan açık-yeşil alanların kentli birey için kullanım değeri tartışılacaktır.

YÖNTEM

Çalışmada ilk olarak İzmir Büyük Kent Bütünü (İBKB) içerisindeki 11 merkez ilçe belediyesinde yer alan mevcut açık-yeşil alanların envanteri, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin (İBŞB) Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan iki boyutlu İzmir Kent Rehberinden yararlanılarak ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu envanter oluşturulurken, rehberde park ve büyük rekreasyon alanı olarak adları geçen kent parçaları dikkate alınmıştır. Dolayısıyla bu çalışma açık-yeşil alanlarla ilgili değerlendirmesini park ve rekreasyon alanları ile sınırlandırmış, spor alanları, yürüyüş parkurları gibi diğer açık-yeşil alan kullanımları kapsam dışında tutulmuştur.

Kentlerde açık-yeşil alanlar barındırdıkları etkinlik ve çeşidine bağlı olarak konuta yakın, toplu konut ya da komşuluk birimi, mahalle, semt ve kent ölçeği şeklinde kademelenmektedir (Gedikli 2002). Çalışmada böyle bir kademelenme göz önüne alınarak mahalle, semt ve kent ölçeğindeki park ve rekreasyon alanlarına odaklanılmıştır. Kent rehberindeki alanlar 2011 tarihli uydu görüntüleri ile çakıştırılarak kontrol edilmiş ve coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla çalışmanın değerlendirme aşamalarında kullanılan veri altlığı oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular, ikinci aşamada çalışmanın temel kurgusunu oluşturan erişilebilirlik, kademelenme ve süreklilik ölçütleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede birbirleri ile olan ilişkileri (yanyanalık, mesafe, vb.), bu ilişkinin hiyerarşik düzeni (ölçek ve mekan ilişkisi, yeterlilik, vb.) ve sözkonusu ilişkiyi sağlayan ulaşım altyapısı (yürüme çapları, ana ulaşım aksları, toplu taşıma olanakları vb.) temelinde incelemeler yapılarak bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

İzmir, bir iç körfez ve onun etrafında yer alan dağ sıraları arasında sıkışarak biçimlenmiş büyük bir metropoliten kenttir. Coğrafi özelliklerden kaynaklanan bu sıkışma, tarihsel süreç içerisinde gelişme sınırlarına dayanmış olan kent, büyümesini mevcut dokudaki yoğunlaşma ile sürdürmesine neden olmuş ve bu süreçte açık alanların büyük bir bölümü kaybedilmiştir. Gelişme baskılarının neden olduğu yoğun imar faaliyetleri kentin sağlıklı bir açık-yeşil alan sistemine sahip olmasını engellemiş ve bugün gelinen aşamada İzmir açık-yeşil alanlar açısından sorunlu bir nitelik kazanmıştır.

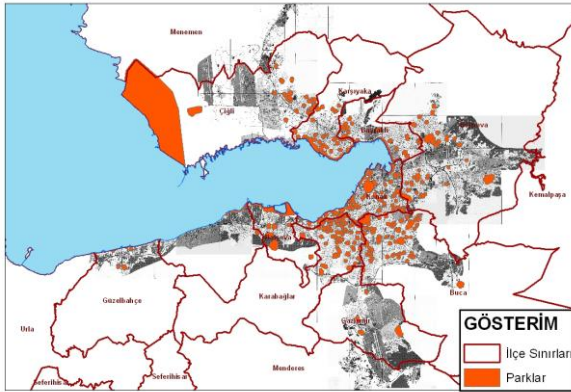
Bu çalışma, İzmir Kent rehberinde park ve rekreasyon alanı olarak belirlenmiş açık-yeşil alanlar üzerinden yapılan değerlendirmeler aracılığıyla, bu sorunlu yapıyı açıkça ortaya koymuştur. Çalışmanın başlangıç aşamasında İBŞB tarafından park ve rekreasyon alanı olarak belirlenmiş bölgeler, büyüklük temelinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda, sözkonusu alanların ilçeler itibarıyla var olan dağılımının niteliği beş farklı kademede (komşuluk, mahalle, semt, kent ve bölge parkları) ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, Ertekin'in 1992 tarihli çalışmasından (aktaran Özkır 2007) yararlanılarak 10.000 m²'ye kadar olan alanlar komşuluk parkı, 10.000-40.000 m² arasındaki alanlar mahalle parkı, 40.000 m² ve üzerindeki alanlar ise semt parkı olarak sınıflandırılmıştır. İzmir Kent Rehberinde rekreasyon alanı olarak gösterilen kullanımlar ise bu sınıflamada kent parkı olarak yer almıştır. Yapılan sınıflama temelinde bugün İBKB'de toplam 339 adet park alanı bulunmaktadır. Bunların 265'i komşuluk parkı, 42'si mahalle parkı, 10'u semt parkı, 21'i kent parkı ve 1 tanesi de bölge parkı niteliği taşımaktadır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Park alanlarının ilçelere göre dağılımı

<i>İlçeler</i>	<i>Komşuluk Parkı</i>	<i>Mahalle Parkı</i>	<i>Semt Parkı</i>	<i>Kent Parkı</i>	<i>Bölge Parkı</i>	<i>Toplam</i>
Balçova	2	2	2	3	0	9
Bayraklı	9	4	0	3	0	16
Bornova	18	7	0	4	0	29
Buca	52	1	4	3	0	60
Çiğli	21	6	0	1	1	29
Gazimir	2	2	0	1	0	5
Güzelbahçe	4	1	0	0	0	5
Karabağlar	77	7	0	1	0	85
Karşıyaka	16	4	3	1	0	24
Konak	59	8	1	4	0	72
Narlıdere	5	0	0	0	0	5
TOPLAM	265	42	10	21	1	339

Sözkonusu park alanlarının ilçelere göre dağılımı incelendiğinde sayısal olarak Karabağlar, Konak ve Buca ilçelerinin ön plana çıkmakta oldukları izlenmektedir. Buna karşın Gazıemir, Güzelbahçe ve Narlıdere’de parklar sayıca çok azdır. Böyle bir sonuç İzmir kentinin park alanları açısından sayıca merkeze yakın alanlarda daha avantajlı durumda olduğunu, çeperlere gidildikçe bu avantajın ortadan kalktığını göstermektedir.

İBKB’deki park alanlarının ilçelere göre dağılımı mekansallaştırıldığında da merkezde bir yoğunlaşmanın olduğu izlenmektedir (Bkz. Şekil 1). Ancak izlenen bu yoğunlaşma, park alanlarının kullanılabilirlik açısından şekilden algılanan oranda yeterlilik sağladığı yönünde bir çıkarıma neden olmamalıdır. Nitekim İBKB içerisinde yer alan 387 mahallenin 175’inde park yer alırken, 212’sinde hiç park olmadığı bulgulanmıştır. Yine mevcut parklar büyüklük temelinde değerlendirildiğinde de, bu parkların ağırlıkla komşuluk parkı niteliği taşımakta olduğu izlenmiştir. Mahalle parkı niteliğindeki açık-yeşil alanların, toplam 40 mahallede bulunduğu, 347 mahallede ise hiç olmadığı bulgulanmıştır.

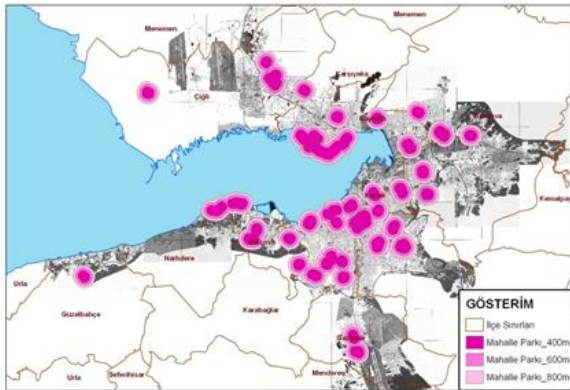
Şekil 1. Park alanlarının İBKB içerisindeki dağılımı

Parkların sayı itibariyle varlığı, bir yerleşmenin açık-yeşil alan donanımının saptanması için önemli bir kriter oluşturmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Sözkonusu parklara erişilebilirlik, bu alanların kullanım değerinin saptanması için bir diğer önemli kriteri oluşturmaktadır. Erişilebilirlik ölçütleri, her park kademesine göre değişim göstermektedir. Literatür incelendiğinde, birbirlerine yakın olmakla birlikte farklı her bir park kademesine özgü farklı erişim mesafelerinin tanımlandığı görülmektedir, (Örn. Gül ve Küçük 2001; Ersoy 2009; Özkır 2007). Bu yaklaşımlar dikkate alınarak çalışmada, mahalle ve semt

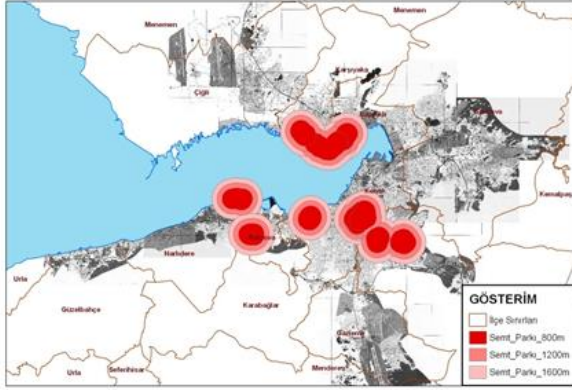
parklarına ilişkin erişilebilirlik değerlendirmesi üç mesafe ölçütü üzerinden yapılmıştır. Mahalle parkları için, 400 m., 600 m. ve 800 m. ölçütleri kullanılırken (bkz. Şekil 2), semt parkları için 800 m., 1200 m. ve 1600 m. ölçütleri (bkz. Şekil 3) kullanılmıştır.

Erişilebilirlik çapları temel alınarak incelendiğinde, İBKB'nün her noktasında yaya olarak erişilebilir mahalle ve semt parklarının bulunmadığı saptanmıştır. Diğer bir deyişle, İBKB içerisinde pek çok yaşama alanı kendi yaya erişim çapı içerisindeki park alanlarından yoksundur. Karşıyaka sahil kesiminin ise, sözkonusu dağılım açısından en avantajlı bölge olduğu tespit edilmiştir. Bu bölgede erişim çapları üst üste çakıştırıldığında hiçbir noktanın açıkta kalmadığı izlenirken, kent bütününde merkezde belirli bir yoğunlaşma bulunmakla birlikte çepere doğru giderek boşlukların artmakta olduğu bulgulanmıştır. Bu bağlamda, kentsel alanın en dış çeperinin çok daha dezavantajlı bölgeleri içerdiğini söylemek mümkündür.

Mevcut dağılım değerlendirildiğinde, İBKB'nün bazı bölgelerinin semt parkları açısından da oldukça yetersiz olduğu görölmektedir. Herşeyden önce sayısal değerlendirmeler bu yetersizliği açıkça ortaya koymaktadır. Şöyle ki, İBKB'nünde 11 ilçe olmasına rağmen, toplam 10 semt parkı bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, ilçe başına 1 semt parkı bile düşmezken, bu durum, ilçeden daha küçük bir mekansal bütünlüğü ifade eden semtler açısından ciddi bir eksiklik olduğunu göstermektedir. Değerlendirmeler yine Karşıyaka sahil kesiminin semt ölçęindeki parklar açısından da en avantajlı bölge olduğunu ortaya koymuştur. Merkezde Konak ile Buca arasındaki aks da aynı şekilde bu değerlendirmede avantajlı bir bölge olarak izlenmiştir. Doğu aksı ise semt ölçęindeki park alanlarından yoksun bir bölgedir.

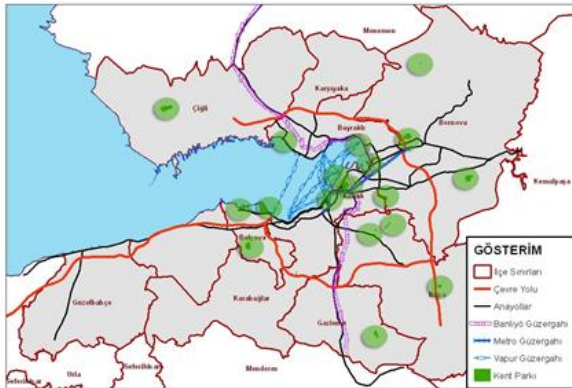

Şekil 2. Mahalle parkları ve erişilebilirlik çapları

Şekil 3. Semt parkları ve erişilebilirlik çapları

Erişilebilirliğin kent ölçeğindeki park alanları açısından değerlendirilmesinde, kentin ulaşım altyapısı ile ilişki bir çözümlenmeye ihtiyaç olduğu açıktır. Bu noktadan hareketle, kent parkları, ana ulaşım güzergahları, metro-hafif raylı sistem ve deniz yolu ile ilişkilendirilmiştir (Bkz. Şekil 4). Kuzeyde Sasalı Doğal Yaşam Parkı (Çiğli), kuzeydoğuda Homeros Vadisi (Bornova) ile güneyde Sarıyer Piknik Alanının (Gazimir) ana ulaşım güzergahları ile desteklenmeyen noktalarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Kent merkezi ve yakın konumlardaki kent parklarında ise erişim açısından önemli bir sorun izlenmemiştir.

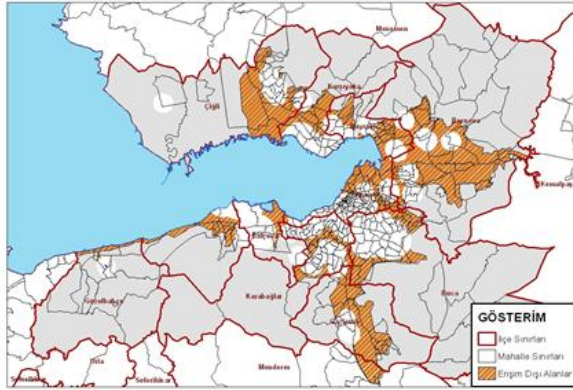

Şekil 4. Kent parkları ve ulaşım altyapısı

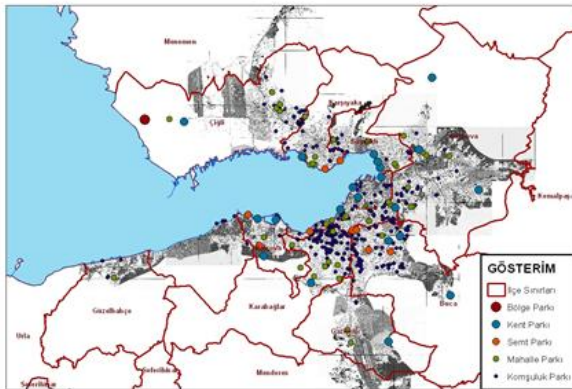
Kademelenme açısından İBKB'nde yer alan park alanlarının sistematik bir dağılım göstermediği bulgulanmıştır. Herşeyden önce hiçbir kademede parka

sahip olmayan kent bölgelerinin varlığı (Bkz Şekil 5) parklar açısından kurgusal bir bütünlüğün bulunmadığını göstermekte ve sağlıksız alanların varlığına işaret etmektedir. Kademelenme ilkesi, farklı ölçekteki açık-yeşil alan kullanımlarının kentsel mekan içerisinde dengeli dağılımını sağlama amacına temellenmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde İzmir kentsel mekanında sistematik bir kademelenmenin bulunmayışı dağılım açısından bir dengesizlik durumunu göstermesi bakımından önemlidir (Bkz. Şekil 6).

Her kademedeki açık-yeşil alan kendi ölçęinin gerektirdiği donanımlara sahip olmak zorundadır. Bu zorunluluk dikkate alındığında, kademelenme açısından zayıflık içeren kent bölgelerinin aynı zamanda sözkonusu donanımlar açısından da yetersiz olacağı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Şekil 5. Mahalle ve semt parklarına erişimin olmadığı kent bölgeleri

Şekil 6. Farklı kademelerdeki park alanlarının dağılımı

Park alanlarının dağılımı, son olarak süreklilik kriteri açısından ele alındığında, İBKB içerisinde bu kriterin hemen hemen hiç bölgede sağlanmadığı saptanmıştır. İzmir’de körfezi kuşatan sahil bandı dışında sürekliliği sağlayacak düzenlemelerin bulunmadığı görülmektedir. Ancak, İBKB içerisinde süreklilik kriterini en çok sağlayan bu alanda bile, yer yer kopukluklar bulunmaktadır.

SONUÇ

Çalışmada, park alanlarının kent içerisinde küçük parçalı ve dağınık konumda olduğu, kademelenme açısından sistematik bir yapı sunmadığı, süreklilik içermediği ve erişilebilirlik açısından dağılımlarının tüm kentli için adil şekilde sağlanmadığı saptanmıştır. Park alanları itibariyle kimi bölgelerin çok avantajlı konumda olduğu görülürken, kimi bölgelerde de hiç park alanı olmadığı ortaya çıkarılmıştır. Varolan alanlar da kademelenme ilkesi gözetilerek konumlandırılmamıştır. Süreklilik açısından da kentin sahil kesimi dışında belirgin bir yapılanmasının olmadığı izlenmiştir. Erişilebilirlik kriteri dikkate alındığında, mahalle ve semt ölçeğinde ve dolayısıyla yaya erişimi bağlamında da önemli boşlukların bulunduğu görülmüştür. Kent parklarının ulaşım altyapısı ilişkisi temelinde de önemli açıkların bulunduğu saptanmıştır. Dolayısıyla İBKB içinde varolan mevcut park kullanımının belirli ilkeler doğrultusunda planlanarak geliştirilmiş olduğunu söylemek mümkün değildir.

Türkiye’de kent planlama çalışmalarına açık-yeşil alanlar açısından yön veren temel belirleyici kişi başına metre kare cinsinden verilen standart değeridir. 1999 yılında çıkarılan 23804 sayılı imar yönetmeliğine göre aktif yeşil alan (park, çocuk bahçesi, oyun alanları) miktarı 10 m² olarak öngörülmüştür. Bu değer hesaplanırken, yeşil alanların toplam nüfusa oranlaması yöntemi kullanılmaktadır. Nitekim İzmir’de 2007 yılı itibariyle kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı ortalama 3,46m² olarak hesaplanmıştır (İzmir Büyük Şehir Belediyesi Çevre Koruma Dairesi Bşk., 2009). Ne var ki, kentsel alan içerisindeki tüm bölgeler nüfus ve yapı yoğunluğu açısından homojenlik içermemektedir. İzmir kentinde de 11 merkez ilçenin yapılanmasında önemli farklılıklar bulunduğu bilinmektedir. Merkeze doğru giderek yoğunlaşan alanlarda çok katlı yapılaşmalar yer alırken, çeper göçle oluşmuş bu açıdan da son derece sağlıklı kent bölgeleri ile kuşatılmıştır. Dolayısıyla, yetersizliğin önemli bir bölümünün böyle bir yapısal farklılaşmadan kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Böyle bir saptama, bir kentin dinlenim olanaklarındaki yeterlilik koşullarını tarif etmek açısından da önemli açılımlar sunmaktadır. Bulgular İzmir özelinde bazı bölgelerin park alanlarından yoksun olmakla aslında dinlenim olanakları açısından da zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada istatistiksel olarak

kişi başına metre kare cinsinden ortaya çıkan değerlerin de tek başına kullanılabilirlik açısından gerçek durumu yansıtmayacağı açıktır. Kaldı ki zaten İzmir için ortaya konan değerler belirlenmiş olan standardın çok altındadır. Bu durum dikkate alınarak İzmir için gerçekleştirilecek planlama çalışmalarında, açık-yeşil alan standartları sağlansa bile, hem mekansal nitelik ve yoğunluklar itibariyle kent bölgelerinin taşıdığı heterojenlik dikkate alınmalı, hem de çalışmada vurgulanan erişilebilirlik, kademelenme ve süreklilik ilkelerine dayanan bir kurgusal bütünlük sağlanmalıdır.

DEğERLENDİRME

Çalışmanın bulguları, İzmir kentinde açık-yeşil alanlar açısından varolan sorumlu yapıya dikkat çekiyor olmanın yanı sıra, planlama çalışmalarını yönlendiren mevzuat açısından bir kapsam genişlemesine olan ihtiyaa da dikkat çekmeye çalışmaktadır. Taşınmaz piyasasının şartları temelinde gerçekleşen imar uygulamalarının insan ve evre sağlığı açılarından hemen bugün izlenmesi g olsa da uzun vadede belirlenebilecek etkileri dikkate alındığında, araştırmaları bu yönde geliştirmek ve araştırma bulgularına dayanan yeni düzenlemeler yapmak önemli hale gelmektedir. Bu çerçevede ilgili mevzuata sadece kişi başına düşen büyüklükle sınırlı kalmayacak standartların eklemenebilmesi yönünde çabalara ihtiyaç bulunmaktadır. Diğer yandan son süreçte bazı kentlerimizde yaşanan yıkıcı doğa olayları zaten afet yönetimi açısından da açık ve yeşil alanların, dağılım ve erişiminin kritik bir öneme sahip olduğunu açıkça göstermiştir. Konu bu yönüyle de yeni araştırmalar ve çok disiplinli çalışmalar için geniş bir çalışma altlığı oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ersoy, M. (2009). *Kentsel Planlamada Arazi Kullanım Standartları*. Ankara: TMMOB şehir Plancıları Odası, BRC Basım ve Matbaacılık.
- Gedikli, R. (2002). Kentlerde, Kişi Başına Düşmesi Gereken Açık Yeşil Alan Büyüklüğünün Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Matematiksel Model nerisi, *Planlama*, 4: 62-76.
- Gl A. ve Küçük V. (2001). Kentsel Açık Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti rneğinde İrdelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Orman Fakültesi Dergisi*, 27-48.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi evre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı, (2009). *İzmir Kent Sağlık Profili*. İzmir: İmaj Basım Yayın.
- zkır, A. (2007). Kent Parkları Yönetim Modelinin Geliştirilmesi (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Shookner, M. (1997). *The Quality Of Life İn Ontairo. Quality Of Life Index Report Summary*, Ontario, Canada: Ontario Social Development Council.

Türksever, N. (2001). Türkiye’de Büyükşehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi (*Basılmamış Doktora Tezi*). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKÇASI

İzmir Büyükşehir Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü. (2012). *İzmir 2 Boyutlu Kent Rehberi*. Erişim: <http://cbs.izmir.bel.tr/2brehber/kentrehberi/kentbilgisistemi.html> (Ocak 2012).

Turizm Bölümü Öğrencilerinin Serbest Zaman Gereksinimi-Serbest Zaman Doymu İlişkisi Algılamaları

Şirvan ŞEN DEMİR

T.C. Muğla Üniversitesi,
Ortaca Meslek Yüksekokulu
E-posta: sirvansendemir@gmail.com

Mahmut DEMİR

T.C. Muğla Üniversitesi,
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta: mdemir1@gmail.com

Duygu BABAT

T.C. Muğla Üniversitesi,
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta: duygubabat@gmail.com

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı bireylerin serbest zaman gereksinimi ile serbest zaman doymu arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaca yönelik olarak öncelikle alan yazın taraması gerçekleştirilmiş ve buradan elde edilen bilgiler ışığında bir anket formu geliştirilmiştir. Muğla'da üniversite öğrencileriyle yüz yüze görüşme yöntemiyle yapılan toplam 500 anketten 344 adedi değerlendirmeye alınmıştır. Verilerin analizinde SPSS programından yararlanılmış olup yapısal ve yakınsak geçerliliği faktör analizi ile ortaya konulmuştur. Daha sonra serbest zaman gereksinimi faktörleri ile serbest zaman doymu faktörleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için korelasyon analizi yapılmış olup gösteriş-fiziksel durum faktörleri dışındaki tüm faktörler arasında pozitif yönlü önemli düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Serbest zaman gereksinimi faktörlerinin serbest zaman doymu üzerindeki etkisini belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır. Serbest zaman gereksinimi faktörlerinin ruhsal durum üzerinde etkisi olduğu, buna karşın fiziksel durum üzerinde dinlenme, sosyalleşme ve zevk alışkanlıklar faktörü etkili olurken gösteriş faktörünün fiziksel durum üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ahahtar sözcükler: Serbest zaman gereksinimi, serbest zaman doymu, turizm öğrencileri, Muğla

GİRİŞ

Toplumsal yaşamın en önemli sorunlarından birisi iş ve iş dışı etkinlikler için, zaman kavramının somut bir şekilde ortaya konulamamasıdır. Çünkü zaman, tüm insanlar için eşit olsa da, bunun etkin bir şekilde kullanımında işe ait un-

surlar belirli farklılıklar yaratabilmektedir. Normal şartlarda sekiz saatini iş ortamında geçiren bireyin iş dışı zamanı ile sekiz saatten fazla bir süreyi çalışarak yaşayan bir kişinin iş dışı zamanı farklı olduğu gibi bu iki durumun belirleyicileri ve sonuçları da farklı olabilmektedir. İş ve sosyal yaşamın dengelenmesinde zamanın etkin kullanılmasının tek başına yeterli olmadığı, bununla birlikte zaman kavramının belirsizliklerinin açıkça ortaya konulması gerekmektedir.

Zaman, temel gereksinimler (yeme-içme, uyku, vb), ekonomik gereksinimler (örneğin bir işte çalışma) ve sosyal gereksinimlerin (eğlenme, gezme, kültürel ve spor etkinlikler, vb) karşılanması amacıyla belirli bölümlere ayrılabilir. Zaman iş ve iş dışı olarak iki temel çerçevede değerlendirildiğinde, zorunlu çalışmanın dışında kalan bölümün farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir. Alan yazında sosyal zaman, boş zaman, serbest zaman gibi farklı isimlerle adlandırılan ve insan yaşamının önemli bir bölümünü oluşturan iş dışı zamanda kendi içinde kişisel bakım, uyku, yeme-içme vb gereksinimler ile bunların dışında sosyal etkinliklerde bulunma isteği için iki bölümde incelenebilmektedir. Bu çalışmada ele alınan konular ve öngörülen yaklaşımlar iş dışında zorunlu gereksinimlerin karşılanmasından sonra çeşitli etkinlikler için kullanılacak zaman kavramını kapsamakta olup serbest zaman olarak ele alınmaktadır.

SERBEST ZAMAN KAVRAMI

Alan yazında iş dışı zamanın genellikle “serbest zaman” ya da “boş zaman” olarak kullandığı görülmektedir. Boş zaman kavramı algılamada özgürlük, rahatlık, mutluluk vb duygularla daha geniş anlam içermesine (Kahn, 1997; Steward, 1998) karşın serbest zamanın bir parçası olarak da ileri sürülmektedir (Demir ve Demir, 2006). Çok farklı yaklaşımların olduğu bu iki kavram arasındaki karışıklığı gidermeye çalışan bazı sosyologlar (örneğin Joffre Dumazedier, Stanley Parker) “iş dışı zaman” olarak incelediği bu zaman diliminin tümüyle boş zaman olarak algılanamayacağını savunmaktadır. Tam anlamıyla bir ayrımın yapılamadığı bu iki kavram arasında, “boş zaman” kavramının hiçbir şey yapılmaması gibi bir algılama yaratabileceğinden, iş dışı etkinliklerin de insan yaşamı açısından sosyal ve psikolojik etkileri göz önünde bulundurulduğunda “serbest zaman” kavramının kullanılmasının daha uygun olabileceğini göstermektedir.

Serbest Zaman Gereksinimi

Serbest zaman, genel olarak temel gereksinimler için belirli kısıtlamalardan özgürlüğe geçme, zorluklardan kurtulma, işten ve belirli sosyal sorumluluklar yerine getirildikten sonra kalan yaşam dilimini ifade etmektedir (Torkildsen,

1999; Hemingway, 1996). Serbest zaman etkinliklerinde istek, gönüllülük, bireye özgü durum söz konusu olması nedeniyle, bu zamanın nasıl değerlendirileceğine ilişkin kararlar çeşitli etkenlerden etkilenmektedir. Bununla birlikte serbest zaman, disiplinlerarası bir konu olarak bireylerin etkinliklerinin temelinde psikolojik, sosyolojik, ekonomik, fiziksel etkenler ile bunların felsefi boyutunun sonuçlarıyla değerlendirildiğinde çok yönlü incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Bammel, 1996). Serbest zaman kavramı çalışmanın bir sonucu ve onun tamamlayıcısı olarak ortaya çıktığı için işten ayrı değerlendirilmesinin söz konusu olmadığı, yalnızca iște geçirilen zaman dışındaki süreyi ifade etmektedir.

Serbest zaman etkinliklerinin yalnızca sosyal yaşamın çeşitli açılardan olumlu bir şekilde değerlendirilmesi değil, aynı zamanda iş yaşamında da doyum ve motivasyonun sağlanması, katılımcı ve sosyal ilişkilerin kurulmasında pozitif etki (Ragheb ve Beard, 1982; Ragheb ve Tate, 1993) iş stresi, monotonluk, işten uzaklaşma (iş yerine başka Şeylerle ilgilenme) gibi durumlarla negatif ilişkinin olduğu belirtilmektedir (Iso-Ahola ve Weissinger, 1990). Dolayısıyla, iş yaşamında bireylerin etkin ve verimli bir şekilde üretim sürecine katkıda bulunmaları sosyal yaşam etkinlikleriyle de ilgilidir. Özellikle iş dışı zamanda yaşanılan olumlu ya da olumsuz olaylar, bireylerin iş yaşamına da yansiyabilmektedir.

Serbest zaman etkinliklerinin önemli belirleyicilerinden birisi iş stresinden uzaklaşma isteğidir. Yoğun bir çalışma temposuna sahip bireylerin sahip olduğu serbest zaman fiziksel ve ruhsal açıdan dinlenme gereksinimini karşıladığı için iş stresinin atılması insanın yaşama yenilenerek devam etmesini sağlar (Cropley ve Purvis, 2003). Stres düzeyi-iş doyumunu ilişkisinin negatif yönlü sonuçlar ortaya koyduğu araştırmalarda serbest zaman etkinliklerinin bu iki unsur arasındaki farkı önemli ölçüde azalttığı görülmektedir (Cleaver- Eisenhart, 1982; Forgasz ve Leder, 2012). Buna karşın bireyin yeterince serbest zamanının olmaması ya da bu zamanı etkin bir şekilde kullanamamasının iş stresinin fiziksel ve psikolojik etkisinin daha da fazla görülmesine etki etmektedir (Tsaur ve Tang, 2012). İşgörenlerin iş stresinden uzaklaşmak amacıyla serbest zaman etkinliklerinde bulduklarını ortaya koyan çalışmalara rastlamak mümkündür. Kadınların serbest zamanlarında daha çok alış-veriş ve televizyon izleme eğiliminde oldukları, erkeklerin ise açık hava etkinlikleri (spor yapma vb.), eğlence yerlerinde vakit geçirme (kafe, bar vb) oldukları görülmektedir (Doğan, 2000; Thrane, 2000). Ancak serbest zaman etkinliklerine katılmada kadınların erkeklerle göre daha fazla engelle karşılaşmaları cinsiyet açısından olumsuz bir durum yaratmaktadır (Henderson ve Bialeschki, 1991; Hudson, 2000).

İnsanlar doğası gereği itibariyle sosyal özellikleri ile beraber yaratılmış olup iş yaşamı dışında farklı kişilerle birlikte vakit geçirerek sosyal açıdan etkileşim içerisine girmektedir (Fink ve Wild, 1995). Özellikle iş ortamının sıkıcı durumunun ortadan kaldırılması amacıyla farklı uğraş içinde olmak, ruhsal açıdan insanın dinlenmesini kolaylaştırabilmektedir. Farklı konulara odaklanmak, işin yaratmış olduğu olumsuzlukları unuttururken, bu süreçte paylaşımda bulunan kişilerle kurulan iletişim ve karşılıklı etkileşim sosyal yaşamdan doyum sağlanmasını olumlu yönde etkilemektedir (Sabiston ve Crocker, 2008). İnsanlar sosyal ilişkileri nedeniyle etkileşim içinde buldukları kişi ve gruplarla katılım, kabullenme, yakınlık gibi bazı gereksinimlerini de karşılamaktadır. Bu nedenle serbest zaman etkinlikleri de sosyalleşmeye katkı sağlayan önemli bir hizmet sürecidir (Tezcan, 1993). Çünkü bu tür etkinliklerde kazanılan davranışlar sosyal yaşamı olduğu gibi iş yaşamını da etkilediği için tüm yaşama yansıtılabilmektedir. Sosyalleşme sürecinde bireyin kendini tanıması ve kimliğinin oluşmasında aile ve arkadaş grupları önemli rol oynamaktadır. Sosyalleşme bireyin kişiliğini kazanma süreci olarak, arkadaşlık, aile, çevre ilişkileri, medya araçları, kültür, sanat, spor, müzik uğraşları gibi pek çok sosyalleşme etmenleri ile ilişki içinde gerçekleşmektedir (Büküşoğlu ve Bayturan, 2005). Bu süreç aynı zamanda bireyin statü açısından kazanımlar elde edebileceği ortamların oluşmasına zemin yaratabilmektedir.

Serbest zaman, genelde işin yaratmış olduğu olumsuzluklardan kurtulma ve rahatlama amaçlı olarak düşünülse de, yapılan araştırmalar her zaman aynı amaçlarla değerlendirilmediğini de göstermektedir. Bu kavram ilk olarak Thornstein Veblen'in "The Theory of Leisure Class" isimli kitabında, boş zamandan çok bu zamanı kullananlar üzerine değerlendirmeleri içerse de günümüzde bireylerin gösteriş amaçlı tüketim yapması serbest zaman etkinlikleri içinde yer almaktadır (Omay, 2008). Bu sınıf sahip olduğu yaşantıyı ve davranışları diğerlerine üstünlük göstergesi amacıyla varlık ve zenginliğini gösterişçi tüketim yoluyla sergilemekten yana hareket eder (Aytaç, 2002; Eby, 1998). Bireylerin gelir ya da diğer varlıkları tek başına sosyal statüsünü belirlememekte, gösteriş amaçlı tüketim sosyal statünün belirlenmesine ve güçlendirilmesine yönelik olmaktadır (Omay, 2008). Gösterişçi davranış, günlük beğeni ve moda-ya uygun olarak boş zaman etkinliklerinde bulunmaya zorlamakta (Featherstone, 1996) ve bu durum birey istemese de sosyal statü için yapılması gereken bir yaşam tarzının toplumsal etkenler nedeniyle yerine getirilmesini ortaya koymaktadır.

İş yaşamı birey için her zaman zorluklarla dolu değildir. Ancak, bireyin iş ortamında yüklenmiş olduğu duygu ve düşünceleri rutin zorluklar olarak değer-

lendirmesi ya da bu şekilde bir gerekçe üreterek boş zamanlarını belirli arkadaş grubuyla ve sürekli aynı aktiviteleri gerçekleştirme isteği bireysel zevk ve alışkanlıkları ifade etmektedir. İş saatleri dışında kafe-bar, kahvehane, ya da yürüyüş, koşu vb. açık hava etkinlikleri düzenli ve sürekli olarak gerçekleştirildiğinde bireyin planlı davranışlarını oluşturmaktadır. Lumpkin (1998) çeşitli boş zaman etkinliklerinin sağlık, hobi ve aktif yaşam tarzı alışkanlıklarının sürdürülmesi ya da kazanılması amacıyla yapıldığını öne sürmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde boş zaman etkinlikleri, birbirinden farklı özelliklere sahip sporlara, gezilere, eğlencelere, zevk veren olaylara, sosyal amaçlı eğitime katılmayı içerir (Hacıoğlu, Gökdeniz ve Dinç, 2002). Dolayısıyla bireylerin boş zaman etkinliklerinin belirleyicileri arasında, iş yaşamının oluşturduğu stresten uzaklaşma, sosyalleşme ve gösteriş olduğu kadar zevk ve alışkanlıklar da önemli yer tutmaktadır.

Serbest Zaman Doyumu

Göreceli bir kavram olarak belirli standartlar içerisinde değerlendirilen serbest zaman doyumu, serbest zaman gereksiniminin bilinçli ya da bilinçsiz olarak tamamlanmasının algılanan derecesi olarak değerlendirilebilir. Bireyin yaşam doyumu algısını da önemli ölçüde etkileyen (Wang vd., 2008) serbest zaman doyumu yaşam kalitesinin artırılmasında ve buna yönelik olumlu duygular yüklenilmesinde etkin bir rol oynayabilmektedir (Siegenthaler ve O'Dell, 2000). Serbest zaman etkinlikleri yalnızca bireysel değil aynı zamanda grup etkinliklerinde de doyum sağlayarak olumlu etkiler yaratabilmektedir (Lloyd ve Auld, 2002). Doyum, serbest zaman etkinliklerinin pozitif algıların bir sonucu olarak gelişmekte (Ragheb ve Beard, 1982) ve deneyimsel açıdan bireyin gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik memnuniyet derecesinin bir göstergesi şeklinde değerlendirilmektedir.

Serbest zaman doyumunu etkileyen demografik, sosyo-kültürel, psikolojik, ekonomik faktörlerin (Iso-Ahola ve Weissinger, 1990; Siegenthaler ve O'Dell, 2000) bireylere göre farklılık göstermesi, kavramın çok geniş değişkenler içerebildiğini ortaya koymaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda, bireyin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerinin serbest zaman doyumunu etkilediği (Iso-Ahola ve Weissinger, 1990; Wang vd., 2008) gibi etkinliklere gönüllü katılım ve onlardan zevk almanın da önemli bir etken olduğu vurgulanmaktadır (Lysyk vd., 2002; Ragheb ve Beard, 1982). Çünkü etkinliğin yalnızca sıklığı ve sürekliliği değil aynı zamanda bireyin hangi duygu ve düşünce ile katıldığı da önemlidir. Bununla birlikte, serbest zaman davranış, tutum ve algıları bireyin deneyimleri üzerinde etkili olmaktadır (Lloyd ve Auld, 2001; Pearson, 1998).

Diğer yandan serbest zaman doyumunun iş doyumunu, motivasyon, yaşam kalitesi, iş-sosyal yaşam dengesi ile pozitif ilişkisinin olması (Pearson, 1998; Ragheb ve Beard, 1982; Siegenthaler ve O'Dell, 2000) birey açısından serbest zaman etkinliklerini daha da önemli hale getirmektedir. Serbest zaman doyumunu bireyin psikolojik ve fiziksel olarak rahatlamasının bir sonucu olarak değerlendirilebilmektedir.

YÖNTEM

Veri Toplama

Bu çalışmada kullanılan veriler, Muğla Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda okuyan 3. ve 4. sınıf öğrenciler ile yüksek lisans öğrencilerinden turizm işletmelerinde en az iki sezon çalışmış olanlarla yüz yüze görüşme yapılarak anket formu aracılığı ile toplanmıştır. 2011 yılında yapılan bu çalışmada 43 kişi ile bir ön test yapılmış, anlaşılmayan soru ifadeleri karşılıklı değerlendirmeler sonucunda yeniden ifade edilmiştir. Toplam 500 anket dağıtılmış, veri eksikliği, rastgele işaretleme, aynı anda birden fazla seçeneğin işaretlenmiş olması gibi nedenlerle değerlendirme dışı tutulması sonucunda ancak 344 adedinin değerlendirmeye alınabilecek nitelikte olduğu saptanmıştır. Değerlendirmeye alınan anketlerin oranı % 68,8'dir.

Araştırma Ölçekleri

Araştırmada kullanılan ölçek Ragheb ve Beard (1982), Siegenthaler ve O'Dell (2000) ile Taylor ve arkadaşlarının (1978) çalışmalarından geliştirilmiştir. Toplam 21 değişkenin değerlendirmeye alındığı ölçek Likert türü 5'li aralıkta (1=kesinlikle katılmıyorum...5=kesinlikle katılıyorum) oluşturulmuştur. Alan yazından yararlanılarak bağımsız değişkenlerinin 4 boyutta değerlendirilen ölçeğin güvenilirlik düzeyi (*Cronbach's Alpha* değeri) 0.85 olarak gerçekleşmiştir.

Veri Analizi

Verilerin analizinde SPSS programından yararlanılmıştır. Çalışmada öncelikle demografik verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Verilere uygulanan güvenilirlik ve geçerlik analizinin kabul edilebilir sınırlar arasında gerçekleşmesiyle diğer analizlerin yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Sonraki aşamada çıkarımsal istatistik verilerin değerlendirilmesi için faktör analizi, korelasyon ve regresyon analizi yapılarak ulaşılan bulgular yorumlanmıştır.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Çalışanların demografik özelliklerine ilişkin yapılan tanımlayıcı istatistik analizi sonuçlarına göre katılımcıların üniversite öğrencisi olması nedeniyle tamamı 30 yaş altındadır. Bunların %62,8'i erkeklerden oluşurken kadınların oranı %37,2'dir. Bu oran turizm sektöründeki çalışan kadın-erkek oranına yaklaşık bir değer olarak görülmektedir (Tütüncü ve Demir 2003). Katılımcıların %43'ü otel işletmelerinde çalışırken %38,3'ü seyahat acentelerinde ve %18,7'si de yiyecek-içecek-eğlence işletmelerinde çalışmaktadır. Turizm sektöründe işgörenlerin günlük çalışma sürelerinin işletmeden işletmeye farklılık gösterdiği bilinen bir gerçektir. Katılımcıların yalnızca %7,6'sı günlük 8 saat çalışma olanağına sahip iken diğerlerinin 8 saatten fazla çalıştıkları görülmektedir. Buna karşın katılımcıların yalnızca %12,8'inin 4 saatten daha az serbest zamanı söz konusu iken %50'sinin günlük 4-8 arasında serbest zamana sahip oldukları görülmektedir. Diğer yandan katılımcıların büyük çoğunluğu (%61,7) aylık 501-1000 TL arasında da bir gelire sahiptir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Yaş	Sayı	Yüzde	Cinsiyet	Sayı	Yüzde
20 ve Altı	54	15,7	Kadın	128	37,2
21-25	268	77,9	Erkek	216	62,8
26-30	22	6,4		Toplam	344
	Toplam	344	100,0		100,0
Çalışılan işletme türü	Günlük çalışma süresi (saat)				
Otel	148	43,0	8 ve daha az	26	7,6
Seyahat acentası	132	38,3	9-12	198	57,5
Restoran, bar, disko	64	18,7	13-16	94	27,3
	Toplam	344	100,0	17 ve üstü	26
				Toplam	344
					100,0
Günlük serbest zaman (saat)	Kazanç (tl/ay)				
4 saatten az	44	12,8	500 ve daha düşük	60	17,4
4-8	172	50,0	501-1000	212	61,7
8 saatten fazla	128	37,2	1001-1500	54	15,7
	Toplam	344	100,0	1501-2000	12
				2001 ve daha yüksek	6
					1,7
				Toplam	344
					100,0

BULGULAR

Araştırmada güvenilirlik ve geçerlikleri bakımından bir dizi analiz gerçekleştirilmiştir. Verilerin tümüne ve faktör analiziyle oluşan gruplara yönelik yapılan ölçümlerde *Cronbach's Alpha* değerlerinin oldukça yüksek düzeyde gerçekleştirildiği görülmektedir (Nunnally 1978; Sekaran 2000). Yapısal geçerliliğin sağ-

lanması ve güvenilirlik kat sayılarının yüksek düzeyde gerçekleşmesi araştırmada diğer analizlere geçilebileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada kullanılan veri setine ait temel faktörlerin (ilişkinin yapısı) ortaya çıkarılması amacıyla yapılan faktör analizi sonucuna göre 4 faktör grubunun olduğu görülmektedir. Serbest zaman gereksinimi, diğer bir deyişle belirleyiciler, olarak ifade edilen değişkenlerinin birbiriyle benzer özelliklere sahip olması aynı faktör grubunu oluşturması analizin daha anlaşılabilir ve bağımlı değişkenlerle ölçümlerinde daha açık sonuçlarının ortaya konulmasına katkı sağlamaktadır. Alan yazından elde edilen bilgiler ışığında oluşan faktör grupları “dinlenme”, “sosyalleşme”, “gösteriş” ve “zevk ve alışkanlıklar” olarak ifade edilmiştir.

Tablo 2. Faktör yapısı

	Faktör Yüğü	Ölçüm değeri
<i>Dinlenme</i>		
Sağlıklı yaşam	,812	Özdeğer =4,765
İş stresinden uzaklaşma	,776	Açıklanan fark yüzdesi (%) =28.032
Güç toplama	,717	Standart sapma =2.68
Aylaklık etme	,715	Ortalama =4.31
		F değeri =42.644
		α =.80
		p =.001
<i>Sosyalleşme</i>		
Sosyal çevre edinme	,897	Özdeğer =2,915
İnsanlarla etkileşim	,892	Açıklanan fark yüzdesi (%) =17.147
Kültürel etkinlikler	,860	Standart sapma =3.43
Paylaşım	,659	Ortalama =4.18
		F değeri =15.010
		α =.86
		p =.001
<i>Gösteriş</i>		
Önemsenme ve saygı yaratma	,865	Özdeğer =2,515
Arkadaş çevresi	,860	Açıklanan fark yüzdesi (%) =14.796
Gruba ayak uydurma	,827	Standart sapma =2.02
Kimlik arayışı	,707	Ortalama =4.22
		F değeri =43.175
		α =.84
		p =.001
<i>Zevk ve alışkanlık</i>		
Hobilerle uğraşma	,905	Özdeğer =1,552
Düzenli spor yapma	,869	Açıklanan fark yüzdesi (%) =9.132
Kitap okuma	,857	Standart sapma =3.72
TV seyretme	,806	Ortalama =3.95
Araştırma ve öğrenme	,788	F değeri =19.928
		α =.91
		p =.004

Genel α =0.85; F=35.248; KMO Ölçümü=0.784; Bartlett's Test of Sphericity=3765.825; p<.001; TFY=69.107; Genel Ort.=4.02

Dinlenme faktörü 4 değişken ile ifade edilmekte ve açıklanan fark yüzdesi 28.32, ortalaması 4,31 ve *Cronbach's Alpha değeri* .80'dir. *Bireylerin yoğun iş ortamından sonra dinlenme gereksinimi özellikle sağlıklı yaşam etkinlikleri açısından da önemli bir durum yaratmaktadır. İş stresinden uzaklaşarak ruhsal açıdan dinlenme isteği ve bireyin kendini daha dinç ve zinde hissetmesi amacıyla, diğer bir deyişle güç toplayarak yeniden etkin ve verimli bir şekilde iş yaşamına devam edebilmesi için dinlenmenin önemli olduğu bir gerçektir. Diğer yandan hiçbir iş ya da etkinlik ile ilgilenmemek de dinlenmenin bir örneği olarak değerlendirilebilmektedir. İkinci faktör olarak belirlenen sosyalleşme 4 değişken ile ifade edilmekte ve açıklanan fark yüzdesi 17.14, ortalaması 4,18 ve *Cronbach's Alpha değeri* .86'dır. Sosyal çevre edinme bireyin sosyal etkinliklere katılması açısından önemli bir gereksinimdir. İnsanlarla iletişim kurarak etkileşim halinde olmak, çeşitli konularda paylaşım içinde olmak ve spor, sanat ve kültürel etkinliklere katılmak sosyalleşme açısından değerlendirilebilen bazı etkenlerdir. Gösteriş olarak belirlenen üçüncü faktör grubu 4 değişken ile ifade edilmekte ve açıklanan fark yüzdesi 14.79, ortalaması 4,22 ve *Cronbach's Alpha değeri* .84'tür. Bireylerin gösteriş amaçlı serbest zaman etkinliklerine katılma gereksinimi ya da bu tür davranışın temelinde toplum içinde önemsenme ve saygı yaratma isteği, arkadaş çevresinin etkisi, içinde yer aldığı gruba ayak uydurma ve kimlik arayışı gibi etkenler yer almaktadır. Son faktör grubu zevk ve alışkanlıklar olarak belirlenmiş olup 5 değişken ile ifade edilmekte ve açıklanan fark yüzdesi 9.13, ortalaması 3,95 ve *Cronbach's Alpha değeri* .91'dir. Bireyin serbest zaman etkinliklerinde bulunma isteğinin yapmış olduğu uğraşlardan zevk alması kadar bunların tamamı ya da bir kısmının sürekli olarak yapılarak alışkanlık kazanılması oldukça önemlidir. Bu kapsamda hobilerle uğraşma, düzenli spor yapma, kitap okuma, TV seyretme ve çeşitli konularda bilgi edinme, öğrenme vb kazanımlar için araştırma yapma isteği bireyin zevk ve alışkanlıkları içinde değerlendirilebilmektedir.*

Tablo 3. Faktörlerin ortalama, standart sapma ve korelasyon katsayıları (N=344)

Faktörler	Ort.	SS.	1	2	3	4	5	6
1-Dinlenme	4.31	2.68	1					
2-Sosyalleşme	4.18	3.43	,384**	1				
3-Gösteriş	4.22	2.02	,190*	,581**	1			
4-Zevk ve alışkanlıklar	3.95	3.72	,306**	,482**	,352**	1		
5-Ruhsal durum	4.08	1.50	,601**	,530**	,417**	,548**	1	
6- Fiziksel durum	4.12	1.43	,772**	,426**	,043	,402**	,838**	1

**P<0.01 (Pearson Korelasyon, çift yönlü); *P<0.05 (Pearson Korelasyon, çift yönlü)

Bağımsız değişkenlerin oluşturduğu faktör gruplarının bağımlı değişkenlerle olan ilişki düzeyi ve yönünü belirlemek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 3). Serbest zaman dinlenme gereksiniminin bireyin ruhsal durumu ile pozitif, doğrusal yönde, önemli düzeyde ve anlamlı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir ($r=.601$ ve $p<.01$). Bireyin sağlıklı yaşam algılamasının dinlenme faktörü içinde yer alması ruhsal durum açısından da bir rahatlamanın olması gerektiğini ortaya koymaktadır. İş stresinden uzaklaşarak dinlenme gereksiniminin, işe motive olmak adına bireyin yenilenerek, diğer bir deyişle olumsuz duygulardan uzaklaşarak kendini güçlü hissetmesinin ruhsal durumla ilişkili olması alan yazında yer alan bilgilerle de örtüşmektedir (Ragheb ve Beard 1982; Siegenthaler ve O'Dell 2000). Diğer yandan aylıklık etmek de ruhsal dinlenme açısından ilişkili bir değişken olarak görülmektedir. Bu durum bireyin dinlenme isteği değişkenlerinden birisi olan "aylıklık etme" ile "ruhsal durum" arasındaki ikili korelasyon analizi sonucunda da ortaya konulmuştur ($r=.498$ ve $p<.01$). Dinlenme faktörünün "fiziksel durum" ile de pozitif, doğrusal yönde ve anlamlı bir ilişki içinde olduğu, hatta bu ilişkinin bu faktörün "ruhsal durum" ile ilişkisinden daha güçlü olduğu görülmektedir ($r=.772$ ve $p<.01$). Dinlenme faktörü değişkenlerinin ruhsal durum ile olan pozitif ve anlamlı ilişkisinin fiziksel durum ile aynı sonuçları vermesi, bireyin yaşamında dinlenmenin ruhsal ve fiziksel açıdan önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Alan yazında yer alan bazı araştırmalar (örneğin, Cleaver ve Eisenhart 1982; Lloyd ve Auld 2002; Tsaur ve Tang 2012) ulaşılan bulguları desteklemektedir.

Tablo 4. Regresyon analizi sonuçları

Bağımsız değişkenler	Bağımlı değişkenler					
	Ruhsal durum			Fiziksel durum		
	β	t	p	β	t	p
Sabit		2,250	,025	2,291		,023
Dinlenme	,362	6,919	,000	,412	7,944	,000
Sosyalleşme	,101	2,077	,039	,096	2,003	,047
Gösteriş	,104	2,138	,033	,069	1,434	,152
ZEVK ve ALIŞKANLIK	,168	3,433	,001	,138	2,847	,005
	F=31.288; R=52; R ² = 37; Düzeltilmiş R ² =.36			F=37.376; R=55; R ² = 38; Düzeltilmiş R ² = .34		

Serbest zaman gereksinimlerinin bireyin ruhsal ve fiziksel durum olarak serbest zaman doyumu üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla regresyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 4). Dinlenme, iş yaşamının yorgunluğunun atılarak

bireyin zihinsel ve fiziksel olarak yenilenmesi olarak değerlendirildiğinde serbest yaşam doyumunu etkilediği grlmektedir. Serbest yaşam doyumunu faktörlerinden ruhsal durum ($\beta=.362$; $t=6.919$ ve $p<.001$)ve fiziksel durum ($\beta=.412$; $t=7.944$ ve $p<.001$) zerinde dinlenmenin etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bulgular bireyin iş yaşamı kadar, dinlenmeyi de önemsediğini dolayısıyla ruhsal ve fiziksel durumun serbest yaşam doyumunu olarak etkin bir dinlenme gereksinimi ortaya koyduğunu göstermektedir. Hem iş yaşamında verimlilik ve etkinlik için hem de sosyal yaşamda sağlıklı bir birey olarak dinlenme gereksiniminin sonuçları tüm yaşamı etkileyebilmektedir.

Sosyalleşme faktörünün ruhsal durum ile pozitif bir ilişkisinin olması benzer çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermekte (Fink ve Wild 1995; Sabiston ve Crocker 2008) ve bu iki faktör arasında doğrusal, önemli düzeyde ve anlamlı bir ilişki söz konusudur ($r=.530$ ve $p<.01$). Bireyin ruhsal durumunun iyileştirilmesinde sosyal evre ile ilişkisi ve bu kapsamda belirli paylaşım davranışı sergileyerek insanlarla etkileşim için olmasının önemli bir rolü olduğu grlmektedir. Aynı Şekilde sosyalleşme faktörünün fiziksel durum ile pozitif ve doğrusal yönlü bir ilişkisinin varlığı belirlenmiştir. Bu iki faktör arasındaki ilişkinin anlamlı olması sosyal evre, insanlarla etkileşim, paylaşım ve kültürel etkinliklere katılarak sosyalleşme gereksiniminin bireyin fiziksel durumu ile ilişkili bir sonuç çıkardığı grlmektedir ($r=.426$ ve $p<.01$).

Bireyin sosyal evre edinerek insanlarla etkileşim ve paylaşım içinde olması ve çeşitli kültürel etkinliklere katılması serbest yaşam doyumunu açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu durum sosyalleşme olarak değerlendirildiğinde bireyin ruhsal ve fiziksel durumları üzerinde etkili olduğu grlmektedir ($\beta=.101$; $t=2.077$ ve $p<.05$ / $\beta=.096$; $t=2.003$ ve $p<.05$). Serbest zaman etkinliklerinin bireyin *fiziksel* gelişiminin yanında ruhsal ve sosyal gelişim için de etkin bir rol oynaması, serbest zaman doyumunu açısından da etkisini ortaya koymaktadır (Fink ve Wild 1995). Dolayısıyla bireyin doyum sağlamasında serbest zamanın sosyalleşme gereksinimiyle değerlendirilmesi etkili olmaktadır.

Gösteriş yapma niyetiyle etkinliklere katılmanın bireyin ruhsal durumu ile ilişkili olduğu grlmektedir. Bu iki faktör arasında pozitif, doğrusal yönde ve anlamlı bir ilişkinin varlığı bireyin ruhsal durumu üzerinde gösteriş amaçlı davranışların kişisel doyum açısından olumlu bir rol oynadığını göstermektedir ($r=.417$ ve $p<.01$). Bireyin kendini kanıtlama uğruna yapmış olduğu davranışlar ve bu amaçla katılmış olduğu serbest etkinliklerde nemsene ve saygınlık yaratma düşüncesi, içinde bulunduğu topluma ayak uydurma çabası ve kimlik arayışı nedeniyle gösteriş amaçlı eğilimlerinin psikolojik bir algılaması olmasına

karşın fiziksel durum açısından anlamlı bir ilişkinin oluşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır ($r=.043$ ve $p>.05$). Dolayısıyla serbest zaman etkinliklerinde gösteriş yapma amacıyla olan bireyin bu gereksinimi yalnızca ruhsal durumu ile ilgilidir. Gösteriş amaçlı serbest zaman etkinliğinin serbest zaman doyumunu faktörleri üzerindeki etkisi incelendiğinde ruhsal durum üzerinde etkili olduğu ($\beta=.104$; $t=2.134$ ve $p<.05$) buna karşın fiziksel durum üzerinde etkisinin olmadığı görülmektedir ($\beta=.069$; $t=1.434$ ve $p>.05$). Bu durum bireyin gösteriş amaçlı etkinliklerinin daha çok psikolojik nedenlerle gerçekleştirildiğini göstermekte olup fiziksel durum ile ilişkisi olmadığı ve onu etkilemediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Zevk ve alışkanlıklar faktörünün hem ruhsal durum ($r=.548$ ve $p<.01$) hem de fiziksel durum ile pozitif ve anlamlı bir ilişkisinin olduğu belirlenmiştir ($r=.402$ ve $p<.01$). Serbest zaman etkinliği olarak hobilerle uğraşmanın psikolojik olarak rahatlama duygusu yaratması kadar fiziksel olarak da dinlenme sağladığı korelasyon analizi sonuçlarından çıkarılabilir. Düzenli olarak spor yapmanın önemli bir zevk ve alışkanlık olarak gerek ruhsal gerekse fiziksel durum açısından olumlu bir etken olduğu bulgusu alan yazındaki çalışmaları desteklemektedir (Ragheb ve Tate 1993; Wang vd. 2008). Kitap okuma ve televizyon seyretme gibi bazı zevk ve alışkanlıklar bireyin iş dışında farklı şeylerle uğraşmasına olanak sağladığı için, bu tür serbest zaman etkinliğinin artmasının ruhsal ve fiziksel durumunda olumlu bir sonuç göstermesine neden olmaktadır. Bireyin çeşitli amaçlarla yapmış olduğu araştırma ve öğrenme etkinliklerinin serbest yaşam doyumuna pozitif bir katkı sağlamaktadır.

Bireyin zevk ve alışkanlıklarının serbest zaman doyumunu üzerinde etkili olduğu regresyon analizi sonuçlarından görmek mümkündür ($\beta=.168$; $t=3.433$ ve $p<.01$ / $\beta=.138$; $t=2.847$ ve $p<.01$). İş yaşamı dışında farklı şeylerle ilgilenmek (örneğin hobiler, yazılı ve görsel kaynaklardan, bölgedeki tarihi ve kültürel değerlerden öğrenme amaçlı araştırmalarla ilgilenmek gibi), hem ruh sağlığı açısından hem de fiziksel yıpranma açısından bireyin kendisini yenilemesi, kendisi ve çevresi ile barışık bir birey olması, yaşamı zevkli hale getirebilecek alışkanlıklar kazanması serbest zaman doyumunu da olumlu bir şekilde etkileyebilmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Serbest zaman gereksinimi olarak belirlenen faktörlerin serbest zaman doyumunu ile ilişkisini belirlemeye yönelik bu çalışmada ulaşılan bulguların alan yazında yer alan bilgilerle örtüştüğü sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç ilk bakışta araştırmanın doğru kurgulandığını, değişkenlerin oluşturduğu yapı ve bu yapıya ilişkin bulgularında tutarlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, sonucun or-

taya konulması açısından çalışmanın amacına ulaşılmış olması, kurgulanan yapı, verilerin güvenirliği ve geçerliği ile analiz yöntemi ayrıca önem taşımaktadır. Serbest zaman gereksiniminin dinlenme, sosyalleşme, gösteriş, zevk ve alışkanlıkların bir sonucu olarak ortaya çıkması bireylerin farklı amaçlarla etkinliklerde bulunduğunu göstermektedir. Bireyden bireye farklılık gösteren serbest zaman gereksinimi, serbest zaman doyumunun da farklı düzeyde ve farklı etkenden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla serbest zaman gereksinimi ile doyumunu ilişkisinde faktör gruplarını oluşturan değişkenlerin önemli bir rolü olduğu, bunun bireylerin algılamalarına göre ağırlık kazandığı bulgusu analiz sonuçlarıyla ortaya konulmuştur.

Dinlenmenin bireyin iş yaşamının daha verimli bir şekilde değerlendirilmesi kadar iş dışı yaşam açısından da önemli bir faktör olduğu ve bu durumun fiziksel ve ruhsal durum ile pozitif bir ilişkisinin olması bireyin serbest zaman doyumunu da etkilemektedir. Dinlenme hem ruhsal hem de fiziksel açıdan bireyin serbest zaman gereksinimi olarak algılanmaktadır. Dinlenmenin yaşamın her alanında bireye daha fazla motivasyon sağladığı, streten uzaklaşarak sağlıklı düşünme olanağı yarattığı, fiziksel ve zihinsel gelişime katkı sağladığına ilişkin alan yazın bilgileriyle çalışma bulguları örtüşmektedir. Sosyalleşme bireyin sosyal evre ile etkileşim içinde olması, belirli konuların paylaşılması, spor, sanat ve kültürel etkinliklere katılarak aktif rol almasıdır. Bu nedenle sosyalleşme faktörü değişkenlerinin bireyin hem ruhsal durum hem de fiziksel durumu ile pozitif bir ilişkisinin olması, onun serbest zaman doyumunu da olumlu bir şekilde etkilemektedir. Sosyalleşme gereksinimi, bireyin serbest zaman etkinliklerinde aktif olarak yer almasını gerektirmektedir. Gösteriş amaçlı etkinliklerde bulunmak bireyler açısından farklı algılanmakta ve değerlendirilmektedir. Belirli gruplar içinde yer alan bireylerin serbest zaman etkinliğinde nemslenme ve saygınlık kazanma, statü kazanma, ortama uyma vb amaçlı davranışlarının serbest zaman doyumunu açısından da farklı sonuçları ortaya kmıştır. Bu tür davranışların ruhsal durum ile pozitif bir ilişkisi ve ruhsal durumu etkilemesi söz konusu iken, fiziksel durum ile ilişkisinin olmadığı ve onun etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla gösteriş amaçlı serbest zaman etkinliklerinin yalnızca bireyin psikolojik durumu ile ilgili olduğu söylenebilir. Zevk ve alışkanlıkların serbest zaman gereksinimi açısından önemli bir yeri olduğu kabul edilmektedir. nk serbest zaman etkinliklerine katılmak öncelikle istek ve gönüllülük gerektirir. Bireyin serbest zaman gereksiniminden alacağı zevk ve severek yaptığı ve alışkanlık haline getirmiş olduğu davranışlarının temelinde istekli olarak katılması yatmaktadır. Bu durum serbest zaman doyumunu olum-

lu bir şekilde etkilemektedir. Araştırmada da bireyin zevk ve alışkanlıklarının ruhsal ve fiziksel durum üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada ulaşılan bulgular serbest zaman gereksinimi-serbest zaman doyum ilişkisi kapsamında değerlendirilmiştir. Katılımcıların algılamalarına göre yapılan bu değerlendirmenin serbest zaman etkinliği tercihinine yönelik bir amacı bulunmamaktadır. Anket, turizm işletmelerinde en az iki sezon çalışmış ve halen turizm alanında eğitim öğretimlerini sürdürmekte olan öğrencilere uygulanmıştır. Dolayısıyla ulaşılan bulgulardan çıkan sonucun, diğer sektör çalışanlarına ve farklı demografik özelliklere sahip kişilere uygulandığında farklı sonuçların elde edilebilmesi söz konusu olduğundan genellenmesi yapılamaz. Bu nedenle bundan sonra yapılacak çalışmalara önemli bir kaynak teşkil edebileceği düşüncesiyle, farklı alanlarda ve farklı özelliklerde katılımcıların yer aldığı daha kapsamlı bir çalışma yapılarak sonuçların karşılaştırılması, hem serbest zamanı değerlendirme hem de bunlara yönelik hizmet sunma eğiliminde olan aktörler açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aytaç, Ö. (2002). Boş zaman üzerine kuramsal yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1): 231-260.
- Bammel, G. (1996). *Leisure & Human Behaviour*. Dubuque IA, ABD: Brown & Benchmark Publishers.
- Büküşoğlu, N. & Bayturan, A.F. (2005). Serbest zaman etkinliklerinin gençlerin psiko-sosyal durumlarına ilişkin algısı üzerindeki rolü, *Ege Tıp Dergisi*, 44 (3): 173-177.
- Cleaver, V. & Eisenhart, H. (1982). Stress reduction through effective use of leisure. *Journal of Health, Physical Education, Recreation, and Dance*, 5: 33-34.
- Cropley, M. & Purvis, L.M. (2003). Job strain and rumination about work issues during leisure time: A diary study, *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 12 (3): 195-207.
- Demir, C. & Demir, N. (2006). Bireylerin boş zaman faaliyetlerine katılmalarını etkileyen faktörler ile cinsiyet arasındaki ilişki: lisans öğrencilerine yönelik bir uygulama, *Ege Akademik Bakış*, 6 (1): 36-48.
- Doğan, İ. (2000). *Sosyoloji- Kavramlar ve Sorunlar*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Eby, C.V. (1998). Veblen's Assault on Time. *Journal of Economic Issues*, 32 (3): 689-707.
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü* (çev. M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fink, B. & Wild, K.P. (1995). Similarities in leisure interests: Effects of selection and socialization in friendships, *The Journal of Social Psychology*, 135 (4): 471-482.
- Forgasz, H.J. & Leder, G.C. (2012). Academics: How do they spend their time. <http://www.aare.edu.au/03pap/for03109.pdf> (Erişim Tarihi: 08.02.2012)
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A. & Dinç, Y. (2002). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi-Örnek Animasyon Uygulamaları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hemingway, J.L. (1996). Emancipating leisure: The recovery of freedom in leisur, *Journal of Leisure Research*, 28 (1): 27-43.

- Henderson, K.A., & Bialeschki, M.D. (1991). A sense of entitlement to leisure as constraint and empowerment for women, *Leisure Sciences*, 13: 51-65.
- Hudson, S. (2000). The segmentation of potential tourists: Constraint differences between men and women, *Journal of Travel Research*, 38 (4): 363-368.
- Iso-Ahola, S.E. & Weissingner, E. (1990). Perceptions of boredom in leisure: conceptualization, reliability, and validity of the leisure boredom scale, *Journal of Leisure Research*, 22: 1-17.
- Khan, A.D. (1997). Leisure and recreation among woman of selected hill-farming families in Bangladesh, *Journal of Leisure Research*, 29 (1): 5-20.
- Lloyd, K.M. & Auld, C.J. (2002).The role of leisure in determining quality of life: Issues of content and measurement, *Social Indicators Research*, 57 (1): 43-71.
- Lumpkin, A. (1998). *Physical Education and Sport: A Contemporary Introduction*. Boston: WCB/McGraw-Hill.
- Lysyk, M. ve Diğerleri (2002). Translation of the leisure satisfaction scale into French: A validation study, *Occupational Therapy International*, 9 (1): 76-89.
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric Theory*. New York: McGraw-Hill.
- Omay, U. (2008). Boş zamanın manipölasyonu ve çalışma, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10 (3): 122-147.
- Pearson, Q. M. (1998). Job satisfaction, leisure satisfaction, and psychological health, *The Career Development Quarterly*, 46 (4): 416-426.
- Ragheb, M.G. & Beard, J.G. (1982). Measuring leisure attitude, *Journal of Leisure Research*, 14 (2): 155-167.
- Ragheb, M.G. & Tate, R.L. (1993). A behaviour model of leisure participation based on leisure attitude, motivation and satisfaction, *Leisure Studies* 12: 61-71.
- Sabiston, C.M. & Crocker, P.R.E. (2008). Exploring self-perceptions and social influences as correlates of adolescent leisure-time physical activity, *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 30: 3-22.
- Sekaran, U. (2000). *Research Methods for Business: A Skill Building Approach*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Siegenthaler, K. L. & O'Dell, I. (2000). Leisure attitude, leisure satisfaction, and perceived freedom in leisure within family dyads, *Leisure Sciences*, 22 (4): 281-296.
- Stewart, W.P. (1998). Leisure as multiphase experiences: challenging traditions, *Journal of Leisure Research*, 30 (4): 391-400.
- Taylor, H.L. ve Diğerleri (1978). A questionnaire for the assessment of leisure time physical activities, *Journal of Chronic Diseases*, 31 (12): 741-755.
- Tezcan M. (1993). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları No: 174.
- Thrane, C. (2000). Men, women, and leisure time: Scandinavian evidence of gender inequality, *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 22 (2): 109-122.
- Torkildsen, G. (1999). *Leisure and Recreation Management*. London, UK: Spon Pres.
- Tsaur, S.H. & Tang, Y.Y. (2012). Job stress and well-being of female employees in hospitality: The role of regulatory leisure coping styles. *International Journal of Hospitality Management*, doi:10.1016/j.ijhm.2011.12.009.
- Tütüncü, Ö. & Demir, M. (2003). Konaklama işletmelerinde insan kaynakları kapsamında işgücü devir hızının analizi ve Muğla Bölgesi'nde bir uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, 5 (2): 146-169.
- Wang, E.S.T. ve Diğerleri (2008). The relationship between leisure satisfaction and life satisfaction of adolescents concerning online games, *Adolescence*, 13, 177-184.

POSTER BİLDİRİLER

Serbest Zaman Eğitimi

Yavuz Selim AğAOğLU

T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yükksekokulu
E-posta: ysagaoglu@gmail.com

Mustafa BOYACI

T.C. Hürriyet İlköğretim Okulu,
Beden Eğitimi Öğretmeni

ÖZ

Serbest zaman eğitimi bireyin yaşadığı ortamdaki imkanları değerlendirmesi ve bu ortamları olgunlaştırması için önemli katkı sağlamaktadır. Bu derlemede serbest zaman eğitimi alanındaki literatür ve araştırma bulguları taranarak tasnif edilmiş, giderek gelişen ve akademik bir disiplin olarak kabul gören “serbest zaman eğitimi” kavramı çok yönlü tartişılarak alanla ilgili bilgi birikimine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Serbest zaman, eğitim, rekreasyon.

GİRİş

Serbest zaman eğitimi bireyin potansiyellerini geliştirmeye yardımcı olan bir disiplin anlayışıdır ve bu amaçla programlar düzenleyen uzman kişilerin yaratıldığı imkanları kullanmayı amaçlamaktadır. Yaşam boyu sağlıklı gelişim ve mutlu olmak, birey ve toplum için önemli bir değer olduğundan uzun zamana yayılmış olan serbest zaman deneyimleri kültürel yapıya uygun olmalı ve gelişimsel yapısı korunmalıdır. Serbest zaman kavramını kişiden kişiye algılama değişiklikler göstermektedir. Bazı bireyler istedikleri zamanı (iş zamanı olabilir.) serbest zaman olarak algılandıkça diğerleri iş dışı veya zorunlu olmadan yapılan işlerin dışındaki zaman olarak da algılayabilirler. Hatta bazıları ise bir ruh hali ya da varoluşun bir yansıması olarak görürler. Son yıllarda serbest zaman eğitiminin kavramsal ve teorik modelleri geliştirilmiştir. Bunlar; kendinin farkında oluş, serbest zamanın farkında oluş, davranışlar, karar verme, sosyal ilişki, serbest zaman aktivite becerileri, siyasal ilişki olarak ifade edilebilir. Bu nedenle serbest zaman eğitimi uzun ve devam eden bir olgu olarak bir süreci kapsar ve bu süreç içinde amaç, öğrenme deneyimlerini ve stratejilerini geliştirmek olmalıdır.

YÖNTEM VE TEORİK ÇERÇEVE

Bu çalışma serbest zaman eğitimi ile sınırlıdır ve bu alanda gerekli literatür çalışması yapılarak ortaya konulan “serbest zaman eğitimi bireyin yaşamı boyunca devam eden bir eğitim ve öğretim süreci olarak düşünölmelidir” hipotezini doğrulamaya çalışılmıştır. Bütün bu yaklaşımlar ile serbest zaman kavramı geliştirilerek öğretim ve öğrenme verimliliği, etkisi, davranışı etkileme, programı yönlendirme, fiziksel gelişim gibi alanlarda etkili çözümler üretmeyi amaçlamaktadır.

İNCELEME VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Serbest zaman dünyada endüstrileşmiş toplumlarının sahip olduğu ve değerlendirdiği bir zaman olarak kendisine yer edinmiştir (Kraus ve Curtis, 1982). Gittikçe artan teknoloji toplumları daha fazla ve daha mükemmel üretim mekanizmaları ile tüketim malları sağlamaktan başka, aynı zamanda çalışma zamanından farklı olarak serbest zaman kavramını meydana getirmişlerdir (Abadan, 1961). Bu yaratılan serbest zaman imkanları toplumların ve bireylerin yaşam içerisindeki deneyim kalitesini artırma imkanı vermektedir (Daly, 1995).

Serbest zaman insanlar için özgürlük ihtiyacı hissettikleri, zamanlarını kontrol ettikleri, yönlendirdikleri, önceliklerini geliştirme imkanı buldukları, yaşamlarına zenginlikler katabildikleri için önemli yer tutmaktadır. Aynı zamanda insanlar serbest zamanlarında toplum değerlerini ifade edebilmek, kazandıkları parayı harçayabilmek ve en değerli varlıkları olan zamanı en verimli ve erdemli bir şekilde tüketebilmek için imkan bulurlar.

Yaşam kalitesini arttırmak için serbest zamanı kullanmak önemli bir durum haline gelmiştir ki, serbest zamanı iyi değerlendirmek ise serbest zaman eğitimi ile olmaktadır. Serbest zaman, yaşanan deneyimlerden hareketle, zamanın gerçek hayatta işgal ettiği yeri, yaşama hazırlayan ve hayatı öğreten kurgunun temel ögesi haline getirir. Bu kurgu pozitif ve yapıcı davranışların oluşturduğu yaklaşımları serbest zaman içinde içeren bir süreci ifade etmektedir (Torkildsen, 1992).

Serbest zaman kendini ifade eden, aklın ve bedenın üstün manevî halleri olarak gören, düşünmeyi bilen, erdemli olmayı hedefleyen, sevgi, heyecan sahibi ve bilge olmayı amaçlayan niteliklere sahiptir (Ağaoğlu, 2002: 16-20). Bu nitelikler zamanın değerlendirilmesindeki ana unsurları gösterir. Serbest zaman pozitif ya da negatif değerlendirilebilir (Kelly, 1990). Pozitif kullanımı olarak ise konserler, sportif aktiviteler, okuma, turizm vb. iken, negatif kullanımı içki ve sigara içmek, tehlikeli araba kullanmak olarak ifade edilebilir (Ağaoğlu, 2002).

Bununla birlikte serbest zaman eğitimi niceliksel olarak aylar, haftalar ve saatlerle ifade edilmektedir

Serbest zamanın değerlendirilmesi ile insanın yaşamını anlamlı kılacak ve toplum içinde insana değerler yükleyecek davranışları ifade eden belirli kazanımlar (psikolojik, sosyal, fiziksel) elde edilir. Bu kazanımlar ancak yaşamın zorunlu ihtiyaçlarını gidermek ve yeniden o zorunlu ihtiyaçlarımızı yerine getirebilmek için harcadığımız zamanın dışında yer alan süreçte yer alır (Gratton ve Taylor, 1987). Serbest zaman kavramının en temel dışı vurum olarak göstergesi özünde özgürlük bulunması (Bayless ve ark.,1983) ve sadece zamanı değil, zamanın değerlendirilmesini ifade etmesidir (Kelly, 1990). Serbest zamanı yalnızca bir kavram olarak görmek yerine, yaşam kalitesini artırmak için önemli bir unsur saymak ve içerdiği değerler ile algılamak gerekmektedir (Lumpkin, 1990). Bunun yanında serbest zaman zihinsel ve ruhsal bir davranışı da özünde taşımaktadır (Davis ve ark.,2000). Diğer bir deyişle, Aristo "kişinin ne ile meşgul olduğu onun serbest zamanının ifadesidir" sözüyle serbest zamanın en temel ögesini vurgulamıştır (Torkildsen, 1992).

Serbest zaman kavramını tek bir tanımla sınırlamak zordur.Zaman, aktivite, zihin durumu ve kültürel olarak dört temel yaklaşımı içermektedir.

Zaman olarak; iş disiplini, uyumak ve diğer ihtiyaçları karşıladıktan sonra kalan zamanı ifade eder. Brightbill'e göre ise kendi kararımıza ve seçimimize göre kullanacağımız zaman olarak tanımlanmıştır (Torkildsen, 1992). Serbest zaman pozitif ve yapıcı davranışlarla ilişkilidir. Özgür zaman bazı negatif davranışları da içerebilir. Bu açıdan bakıldığında serbest zaman, zamanın pozitif kullanımı olarak da görülebilir

Aktivite olarak; aktiviteler, eğitici ve aydınlatıcı olmalıdır. Neumeyers serbest zamanın ağır veya pasif aktiviteler yapabilme imkanı yarattığını ve bunların günlük ihtiyaçlarının dışında olması gerektiğini söyler. Nash'a göre aktiviteler dört seviyede oluşturulur; pasif, duygusal, aktif, yaratıcı (Torkildsen, 1992). Aristo'ya göre derin düşünce yaratıcı ve erdemli olmayı düşünmek olarak temsil edilir ve serbest zamanın en önemli niteliğidir (Kelly, 1990).

Serbest zaman eğitim sürecinin birçok yöntemi vardır. Bunun için bazı uygun koşulların sağlanması gerekmektedir. Öyle ki bireylerdeki farklılıklar tespit edilmeli bunun değerlendirmesi sonucunda eğitim süreci oluşturulmalıdır. Bu eğitim süreci amaçlanan ile yaşanacak deneyimler arasındaki uyum ve gerekli şartların oluşması ile doğmaktadır (Mosston ve Ashworth, 2000).

Temel amaç, bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortama etkin olarak katılmayı ve bu ortamın gerekli kıldığı değerleri, kural ve norm sistemlerini diğerleri ile paylaşmayı, bunları doğru yorumlamayı öğrenmektir. Bireyin mümkün olan seçeneklerin farkına varmasına ve doğru seçimler yapmasına destek verirken birey kendi hayatına hedef belirleme ve yön verme gücünü geliştirir ve bu yoldan demokratik topluma katkıda bulunup toplum için uyumlu tercihler yapabilir (Türkoğlu,1998). Bu hareketler serbest zaman eğitiminin teorik ve uygulama alanında belirleyici en önemli özellikleridir. İnsan için çok kıymetli olan serbest zamanı verimli geçirmek, kişisel ve toplumsal yarar bakımından önemlidir. Bunun yanında serbest zamanı ekonomik ve sosyal bakımdan hayata entegre edebilmek bu anlayışın yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bilginin eğitsel değerinin ve etkisinin vurgulanması, bilginin tutuma dönüşmesiyle mümkündür. Bu şekilde özüksenmesinde belirleyici etken bilginin bireyin yaşamındaki yeri, gerçek yaşamının bütünleyici parçası niteliğinde olup olmadığıdır. Başka deyişle eğitime mecbur olmak değil, eğitimi yaşamak gerekir. Eğitim yaşamla bütünleşmeli bireyler için canlı bir anlamı olmalıdır (Tezcan, 1994). Bu anlam içinde davranış kazandırmayı amaçladığımız insanın fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve diğer bütün özelliklerinin ne olduğunu bilmeden onu eğitmeye kalkışmak, zaman ve imkanların olumsuz kullanılmasına neden olacaktır (Büyükkaragöz, 1998). Serbest zamanı insanın bir yücelme yolu olarak görmek gerekir. Orada insan kendisini gerçekleştirerek yürür, öğrenilmesi gereken de budur (Erdemli, 2002,).

Serbest zaman eğitimi kişinin bireysel tatminini sağlayan ve bireyi zenginleştiren, serbest zaman fırsatları sunan, toplum üzerinde serbest zamanın etkisini anlamayı gerektiren ve serbest zaman davranışlarını göz önünde bulundurmaya amaçlayan eğitim olarak tanımlanmıştır (Graefe ve Parker, 1987). Serbest zaman eğitimi daha çok birey ya da grupları bazı özel alanlarda beceri sahibi kılmayı, toplumun gelişimine katkı sağlamayı ve onun yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Neulinger (1981)'e göre serbest zaman eğitimi, serbest zamanla ilgili olmalı, bireyle, bireyin yakın çevresi ve geniş olarak toplumla ilişkilendirilmelidir. Peterson'a ve Gunn'a (1984) göre ise serbest zaman eğitimi serbest zamanla ilişkili becerileri kazanmak ve geliştirmek, davranışları geliştirmek ve bilgiyi arttırmak üzerine yoğunlaşmalıdır (Graefe ve Parker, 1987). Bunun için bireyler nelerden hoşlandıkları ya da hayatlarını nelerin zenginleştirdiği ve yaşam zenginliğine neler kattığı konusunda bilgilendirilmeli ve bu duruma göre yaşam içindeki yeri belirlenmelidir (Means, 1973).

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için serbest zaman eğitimine gereksinim olduğu görülmektedir. Serbest zaman eğitimi, çeşitli kurlar ya da müfredat prog-

ramı dışındaki etkinlikler yoluyla serbest zamanın değerli bir biçimde kullanılması yoluyla sağlanabilir. Öte yandan serbest zaman eğitimi geniş ölçüde ilgilerin ve becerilerin yaratılması biçimindeki bir rehberlik sorunu olarak da düşünülmeyle birlikte, bunun nasıl sağlanacağı hususunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Serbest zaman eğitimi, bireyin yaşamının zenginleştirilmesi, ilgilerinin ortaya çıkarılması, becerilerinin geliştirilmesi kadar, bir yaşam felsefesini de içine almaktadır. Serbest zaman eğitimi yaşam için eğitimle eşit tutulmalı ve insanların zamanlarını kullanmaya hazırlayan bir süreç olarak düşünülmelidir. Serbest zaman eğitimi bireyin nasıl, niçin, nerede ve kiminle serbest zaman deneyimleri yaşadığını öğretir. Serbest zaman davranışlarının değişik modellerini geliştirir ve bireyin çevreye uyumlu olmasını ve ihtiyaçlarını karşılama becerisi kazandırır. Serbest zaman kişinin yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlarken aynı zamanda sorumluluk ve disiplinli çalışmayı öğretir. Çocukluktan yaşlılığa kadar devam eden bir süreç olup hayatla mücadele için yaşam biçimi oluşturur. Serbest zaman eğitimi içerik olarak bilinçli olmayı, beceri öğrenimini, karar vermeyi, serbest zaman kavramını, aktivite ve araç gereç kullanmayı içerir. Serbest zaman eğitimini uygulamak için Mundy başka kriterler geliştirmiştir. Bunlar; serbest zaman eğitimi uygulama modeli, yaşam deneyimlerinin farkında oluş, serbest zaman tercihleri ve serbest zaman sonuçlarından oluşmaktadır (Graefe ve Parker, 1987).

Serbest zaman eğitiminin genel amaçları başlıca şu noktalarda toplanmaktadır:

- 1-Bireylere temel bilgi edindirmek,
- 2-Kişiliğin geliştirilmesi,
- 3-Mesleki ve toplumsal yaşam durumlarına hazırlama (Ağaoğlu ve ark,2006).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Serbest zaman eğitimi ve yaşamın bu yönünün görüntüsü serbest zaman alanı için öncelikli amaçlardır. Burada en büyük sorumluluk bizlerin serbest zaman yaşam biçimlerini etkileme sorumluluğudur. Aynı zamanda serbest zaman eğitiminin felsefi yönünün yanında okul sisteminin sorumluluğunda olduğunu bilmek gerekir. Ders olarak serbest zaman eğitiminin desteklenmesi de gerekmektedir (Graefe ve Parker, 1987). Serbest zaman eğitimi kişinin kendini, serbest zamanı, serbest zamanın kendi yaşam biçimi ve sosyal üretimi ile ilişkisini anlamak için geçirilen bir süreçtir. Bu sürecin amacı ve sonuçları insanların yaşam kalitesini artırmak üzerine yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte, serbest zaman eğitimini anlamak için serbest zaman eğitiminin teori ve pratiğini gözden geçirmek gerekmektedir. Bu süreçte birey, kişisel bir doyum sağlamalı ve

tüm kişisel gelişmelerine katkıda bulunmalıdır. Serbest zaman eğitimi onlara tutum ve değerler, ilgi ve beceriler kazandırma ve geliştirmeye yöneliktir. Serbest zamanın tümsel doyum sağlayıcı ve yaratıcı olarak kullanılması serbest zaman eğitiminin amacını oluşturmaktadır Serbest zaman eğitimi geleneksel olarak bilgiyi ve beceriyi öğreterek olarak görülebilir. Bu eğitim, serbest zaman programlarının verimli kullanımını sağlar ve yaygın eğitim içinde de yer alır. Yapıcı ve akıllı olarak serbest zamandan yararlanılması serbest zaman eğitiminin hedefidir Toplumsal ve kişisel refah bakımından serbest zaman saatlerinin kişisel gelişme ve toplumsal düzeni geliştirme olarak kullanılması serbest zaman eğitiminin amacıdır. Bireyin bu özelliklerini dikkate alarak serbest zamanın nasıl değerlendirilmesi gerektiği serbest zaman eğitiminin ana hedefidir (Tezcan, 1994).

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1961). *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri. Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği Üzerine Bir Araştırma. Ajans.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:135-117.
- Ağaoğlu, Y.S. (2002). Türkiye'deki Üniversitelerin Rekreasyon Programlarının Geliştirilmesi, *Doktora Tezi*, Samsun: OMÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.
- Ağaoğlu, Y.S., Taşmektepliğil, M. Y., Albay, F., Bayrak, M., Paktaş, (2006). Y. Serbest Zaman Eğitimi ve Önemi, *Milli Eğitim*. Bahar: 170.
- Bayless KG, Mull RF, Ross, CM. (1983). *Recreational Sports Programming*. ABD: The Athletic Institute.
- Büyükkaragöz, S.S., Muşta, M. C. Yılmaz, H., Pilten, Ö. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Eğitimin Temelleri*. Konya: Mikro Yayınları.
- Daly, J. (1995). *Recreation and Sport Planning And Design. A Guidelines Manual*. Avusturalya: Australian Sport Commission.
- Davis B, Ross B, Roscoe J. Roscoe D. (2000). *Physical Education and Study of Sport. Fourth Edition. Mosby*. İspanya: Harcourt Publishers Limited.
- Erdemli, A., (2002). *Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi*, E.Yayınları, İstanbul, s.50
- Graefe, A. ve Parker, S.,(1987). *Recreation And Leisure, An Introductory Handbook*. Oxford: Venture Publishing Inc.
- Gratton, C. ve Taylor ,P. (1987). *Leisure in Britain. İngiltere*: Leisure Publications.
- Kraus G.R., ve Curtis J.E. (1982). *Creative Management in Recreation and Parks*.
- Kelly JR. (12990). *Leisure*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Lumpkin A. (1990). *Physical Education And Sport. A Contemporary Introduction*. Second Edition. ABD: Times Mirror /Mosby College Publishing.
- Means, L.E. (1973) . *Intramurals. Their Organization And Administration*. Second Edition. Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, s.17
- Mosston, M., ve Ashworth, S. (2000). *Beden Eğitimi Öğretimi* (Çev. G. Demirhan). Ankara: Bağırgan Yayınevi.
- Tezcan, M., (1994). *Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Torkildsen G. (1992). *Leisure and Recreation Management*.
- Türkoğlu, A., (1998). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Adana: Baki Kitabevi.

Rekreasyon ve Eğitim

Yavuz Selim AğAOğLU
T.C. Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yükseskokulu
E-posta: ysagaoglu@gmail.com

Mustafa BOYACI
T.C. Hürriyet İlköğretim Okulu,
Beden Eğitimi Öğretmeni

ÖZ

Birey rekreasyon içinde yeni deneyimler kazanarak eğitim ve öğrenmenin en önemli unsurunu oluşturur. Daha da ötesi çevre ile bireyin deneyimleri rekreasyon deneyimleri ile etkileşerek birey için belirli bir öğrenme potansiyeli oluşturur. Rekreasyon deneyimleri ve öğrenme ayrılmaz bir oluşum içindedir. Bireyin yetişkin rollere hazırlanması ve toplumun değerlerinin ona yüklenmesi ile sosyal ve bireysel kimlik gelişir. Rekreasyon bu süreçteki en önemli ögedir

Anahtar sözcükler: Eğitim, rekreasyon, serbest zaman

GİRİŞ

Eğitim ve rekreasyon bir daire içinde, ayrılmaz bir yapıyı oluşturmaktadır. İnsanların gelişimi için rekreasyon ve eğitim temel oluştururken, her ikisi de deneyimler sağlayarak uygulama ve öğrenmenin önünü açmaktadır. Her ikisi de özgür, açık değişen ve evrensel değerler içermektedir ve bireyin duyuşsal, fiziksel ve bilişsel gelişimini desteklemektedir. Eğitimle rekreasyonun ifade edilmesini öğrenir ve hazırlarken, rekreasyon deneyimleri ile öğrenmekteyiz. Rekreasyonda eğitim değer ve ürünlerine görev verirken aynı zamanda rekreasyonun göreceli özgürlükçü kendi kendine karar vermeyi içeren yapısını göz ardı edilmemelidir.

YÖNTEM VE TEORİK ÇERÇEVE

Bu çalışma rekreasyon ve eğitim alanlarıyla sınırlı tutulmuştur. Rekreasyonun eğitim açısından önemi vurgulanarak, öğrenme ve öğretme verimliliği, davranış etkileme, toplum bilinçliliğine ulaşma, fiziksel gelişim geliştirmede etkili çözümler üretmek amaç edinilmiştir. Rekreasyon deneyimleri içerir ve pozitif kazanımlara göre ifade edilir ve bize eğitim için ne yapmak isteğimize karar

verir. Bu çalışmada rekreasyon eğitimi alanındaki dünyada ve Türkiye'deki çalışmalara ilişkin bilgilere yer verildi. Konular sistematik olarak tartışıldı ve ilgili literatürden yararlanılarak alan bilgisi oluşturulmaya çalışıldı..

İNCELEME VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Rekreasyonun pek çok olumlu sonucu olan deneyimleri kapsamaktadır. Küçük yaşlardan başlanarak düzgün ve düzenli olarak yapıldığında uygun bir gelişme çizgisi oluşturur. Bütün yönleriyle genç insana öğretildiği zaman insan yaşamına çok büyük katkıları vardır. Rekreasyon bireyin yaratıcı olması ve rekreatif hazzı yaşaması için bir yaşam tutumu olarak benimsetilmeli ve bu özelliği nedeniyle rekreasyon toplumunda olumlu bir insan tipinin yaygınlaştırılması bakımından eğitim aracı olarak kullanılmalıdır(Erdemli, 2002).

Rekreasyon bireyin zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal niteliklerini transfer ederek bireyin eğitimsel değerini artırır.. İnsan vücudunu anlamayı ve onu ifade etmeyi sağlar ve temel becerilerin gelişmesi ve günlük aktivitelerin icrasında gereklidir. İnsan vücudunun fizyolojik gelişimini, onun fonksiyonlarını, zayıf ve güçlü yönlerini anlamayı sağlar (Kleindienst ve Weston, 1978).

Eğitimin genel amacı, doğal koşullar altında kişinin büyüme ve gelişimine yardım etmek, sürekli olarak değişim içinde bulunan toplum yaşamına sağlıklı, uyum sağlayacak anlayış, alışkanlık ve beceriler ile donatmak olmalıdır (Dewey 1995). Eğitim insanı kendi öz varlığında bütünün öz varlığını kavrayıp öğrenmeye götüren bir süreçtir. Sadece ğretmenlere ve eğitimcilere bırakılmayacak kadar önemli olan eğitim, insanın kendi bireysel değerlerini geliştirmesini sağlamadan çok kurumsal değerlere uymaya ve onları benimsemeye kişiyi koşullandırmaktadır. Bir anlamda bireyi kendi bireysel öğrenimine değil kurumsal ve toplumsal öğrenimine de yardımcı olmaktadır (Kılbaş, 2001).

Bunun yanında kişiyi kendi gelişimiyle ilişkiye sokarak, nasıl kendisi olabileceğini göstermek eğitimin temel görevidir (Kılbaş, 2001). Dewey'e göre (1996) eğitim kişinin büyüme ve gelişmesine doğal koşullar altında yardım ederek, değişen toplum yaşamına sağlıklı uyumunu destekleyerek, anlayış, alışkanlık ve becerileri geliştirmelidir (Kılbaş, 2001). İnsan öğrenmiş olarak değil, öğrenmek üzere dünyaya gelir ve bu nedenle yaşamamız öğrenmeye dayanır. İnsanın varlık yapısı da buna uygun olarak yaratılmıştır. Bireyin kendisini, birçok bakımdan olduğu gibi, rekreatif bakımdan tanınmasının önemi buradadır. Bireyin rekreatif yanını tanınması bir öğrenmedir. Onu ne bakımdan geliştirebileceğini bilmesi de bir öğrenmedir. Bu bilgi yöresinde yer alan ve onu tamamlayan, ge-

liştiren bir çok şeyi sağlaması ve davranış olarak kazanması da bir öğrenmedir (Erdemli, 2002). Dolayısıyla biz rekreasyon ile eğitim alırız ve öğreniriz.

Rekreasyonun eğitim açısından amaçlarını şu başlıklar altında özetleyebiliriz;

A- Fiziksel uygunluk, bilgi, beceri ve davranış geliştirme

B- Zihinsel sağlık ve verimlilik sağlamak

C- Sosyal değerler sağlamak ve korumak

D. Duygusal ifade ve kontrol becerisi sağlamak

E. Değerlendirme

A- Fiziksel uygunluk, bilgi, beceri ve davranış geliştirme

a)-Normal büyüme ve gelişimi sağlamak

b)-Organik büyüme ve gelişimi (dolaşım, solunum, sindirim, beslenme ve vücut ısısının düzenlenmesinin uygunluğunu) sağlamak

c)-Sinir-kas verimliliği, (fiziksel duyarlılık,) hız, hareketin icrası (motor beceri) ritmik hareket, maksimum kas kuvveti ve dayanıklılığı sağlamak

d)-Vücut duruş pozisyonu kazanmak

e)-Sinir sisteminin kontrolü, hareket ve dinlenme sağlamak

f)-Sağlıkla ilgili bilgiler edinmek

g)-Vücudu korumayı sağlamak

B- Zihinsel sağlık ve verimlilik sağlamak

a)-Düşünme gücünü geliştirmek ve vücut hareketlerini öğrenmek

b)-İstenilen hareketleri yapabilmek

c)-Hızlı kavrama ve analiz yapabilmek

d)-Zihinsel uyanıklık

e)-Sonuçları karşılaştırma ve değerlendirmek

f)-Ritim hissi oluşturmak

g)-Sınırlılıklar ve güçlü yönleri öğrenmek

h)-Sağlıklı aktiviteler, kurallar ve liderlik

C- Sosyal değerler sağlamak ve korumak

a)-Sempati (yetenekler, duygular, fikirler deneyimler, sorumluluklar, yardımcı olma duygusu, bencillikten kurtulma) oluşturmak.

b)-İyi tarz ve konuşma kazanmak

c)-Güvenirlilik, dürüstlük kazanmak

- d)-Karar verme duygusunu geliştirmek
- e)-Ortak amaç için işbirliği yapabilmek
- f)-Cinsiyete göre akıllı davranmak
- g)-Kendi disiplinini sağlamak
- h)-Kurallara bağlı kalmak
- ı)-Arkadaşça oyun ruhu geliştirmek

D-Duygusal ifade ve kontrol becerisi sağlamak

- a)-Kazanma ve kaybetme duygusunu öğrenmek
- b)-Duyguları ifade etmek(mutluluk, neşe, hoşluk, cesaret, gülme, korku vb.)
- c)-Kendini kontrol edebilmek ve sabırlı olmak
- d)-Duygusal gerilimden uzaklaşmak (znt, korku, aşırı gerilme, heyecan kontrolü, istenmeyen reaksiyon.)
- e)-Duygusal olarak gevşeme ve rahatlama sağlamak
- f)-Sevme ve sevmemenin standartlarını oluşturmak.

E-Değerlendirme

- a)-Ritim ve müzik (müzik formları gevşeme, uyum vb.) yeteneklerini geliştirmek
- b)-Doğayı (alan, nehir, kayak, renkler vb.) tanımak
- c)-Kişilik (neşeli, işbirliği, uyumu) kazanmak
- d)-özgürlük duygusunu (yasalara saygı, duygusal ifade, eğlenceyi kontrol vb.) kazanmak
- e)-Fiziksel yasaları (fiziksel kuvvet, reaksiyon, yerçekimi, ivme, vb.) ğrenmek
- f)-Güçlülük duygusu (kuvvet, dayanıklılık) kazanmak

SONUÇ VE DEğERLENDİRME

Rekreasyon herhangi bir zamanda ve yerde ifa edilebilen, bir aktiviteden farklı olarak özgürlük ile karakterize edilmiş bir aktive ve hemen hoşnutluk oluşturan deneyimleri içermektedir (Butler, 1976). Rekreasyon eğitimin bir parçası olarak eğitimin fonksiyonlarını paylaşmaktadır. Bu fonksiyonlar bireyin büyümesi, gelişmesi bireyin mutluluğu yapıcı vatandaşlık, ahlaki değerleri anlamasını kapsamaktadır (Vollmer ve Esslinger, 1967).

KAYNAKÇA

Butler, G. D. (1976). *Introduction to Community Recreation* (Beşinci Baskı) New York: Me Graw - Hill

- Dewey J. (1995). *Eğitimde Ahlak İlkeleri* (Çev.: Oğuzkan). Ankara: F. Şafak Matbaacılık.
- Erdemli, A. (2002). *Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi*. İstanbul: E Yayınları, İstanbul.
- Kılbaş, Ş. (2001). *Rekreasyon Boş zamanları Değerlendirme*. Anoca Yayınları.
- Kleindienst, V. K., Weston, A. (1978). *The Recreational Sports Program. School Colleges Communities*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Voltmer, E.F., Esslinger A. A. (1967). *The Organization and Administration of Physical Education* (Dördüncü Baskı). New York: Meredith Publishing Company.

Rekreasyon Kavramına Felsefi Yaklaşım

Yavuz Selim AĞAOĞLU
T.C.Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Beden EĞitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ysagaoglu@gmail.com

Mustafa BOYACI
T.C. Hürriyet İlköğretim Okulu,
Beden EĞitimi Ğretmeni

Z

Rekreasyon günümüz toplumlarını çok iyi karakterize eden ve gittike yükselen bir değer, anlam ve ideal olarak yerini almaktadır. Felsefi düşünce ise değerler, anlamlar ve idealler diye adlandırılan bu varlık kavramını kendisine konu etmektedir. Bu çalışmada rekreasyon kavramı ile felsefe kavramların birbiri ile olan bağlılığı ve felsefi düşüncenin rekreasyona olan yaklaşımı tartişılmıştır. Çalışma kuramsal bir değerlendirme çalışması olup ulusal ve uluslararası literatürden yararlanılmıştır. Felsefi yaklaşımlar rekreasyonun kavramsal olarak geliştirilmesi ve organizasyonu için temel kaynak oluşturmaktadır.

Anahtar sözcükler: Felsefe, rekreasyon, serbest zaman

GİRİş

Felsefe kelimesinden bilgelik ve bu bilgelikten yaşamımızı yönetmek için olduğu kadar sağlığımızı koruma ve tüm zanaatların yaratılması için insanın bilebildiği tüm nesnelere tam bir bilgisi anlaşılmaktadır. Felsefe bilgiyi öğrenmeyi amaçlar, bunun için ilk olarak nedenlerini sorgulamak ve yeni ilkeler aramakla işe başlar (Descartes, 1998). Descartes'e göre tüm felsefe kök, gövde ve dalları olan bir ağaç gibi kabul edersek, felsefenin kökleri fizikötesi, gövdesi fizik ve dalları diğer bilimlerdir. AĞaçlardan meyveleri nasıl kök ve gövdelerden toplanmayıp dallardan alıyorsa, felsefeden bilgiyi de en son öğrenilebilen bölümlerden sağlarız (Descartes, 1998). William James'a göre felsefe "henüz yanıtlanmamış sorular" için kullanılan sözcük olarak tanımlanmaktadır. Bir zm üretildiğinde bilim adamları ortaya çıkar ve çözümü sahiplenmektedirler, geriye kalan yanıtlanmamış artıklar ise felsefecilerin elinde kalmaktadır (Gyertsen, 1989). Aynı zamanda felsefe daha geniş olarak gerçeklerle ilgilenir, gelişme

süreci, sonuç faktörleri, teoriler ve değerleri içerir (Lumpkin, 1990). Bu bağlamda felsefe yaşamın anlamını analiz ve sentez yaparak oluşturmaya çalışır. Niçin? Amaç ve hedefler nelerdir? Rekreasyonun bireyin yaşamı için değeri nedir? Rolü nedir? gibi soruların yanıtını bulmaya çalışır. Felsefi akımlar ve rekreasyon birbirleri ile ilişkilidir ve bunun sonucunda kişinin bilgi kazanması, mutlu ve sağlıklı olması esas edinilmektedir. Bu çalışma rekreasyonun kavramsal ve uygulama alanlarının geliştirilmesinde felsefi düşüncelerin sağlayacağı temel bilgiyi teorik bir çalışma olarak sunmayı hedeflemektedir.

YÖNTEM VE TEORİK ÇERÇEVE

Bu çalışma rekreasyon ve felsefi alanlarla sınırlı tutulmuştur. Bu alanla ilgili gerekli literatür çalışması yapılarak ortaya konulan hipotez doğrulanmaya çalışılmıştır. Bütün bu felsefi yaklaşımlar ile kişisel felsefe geliştirilerek öğretim verimliliği, etkisi, davranışı etkileme, programı yönlendirme, toplum bilinçliliğine ulaşma, fiziksel gelişim geliştirmede etkili çözümler üretmek hedeflenmiştir (Lumpkin,1990). Felsefe amaçlar, bilimsel yaklaşım ve sonuçlara göre konuşur ve bize rekreasyon alanında ne yapmak isteğimize karar verir. Bu nedenle önce ne yapacağımıza karar veririz, daha sonra ise bilimin bize yol göstermesiyle nasıl yapılacağına karar veririz (Cowell ve Wellman, 1963).

İNCELEME VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Serbest zamanın önemi, serbest zaman felsefesi ve değerleriyle ilgili olarak çeşitli makaleler yazılmış ve değişik çabalarla konunun önemi belirtilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ise bunları akademik çalışmalar izlemiştir. 1961 yılında Nermin abadan, ilk uygulamalı serbest zaman etkinlikleri üzerindeki araştırmayı üniversite öğrencileri üzerinde yapmıştır. 1964 yılında Halk Sağlığı Eğitimi Komitesi"nce serbest zamanları değerlendirme konusunda bir seminer düzenlenmiştir. Genelde rekreasyon ve serbest zaman alanındaki çalışmalar daha çok sportif alanda yoğunlaşmıştır. Farklı felsefi akımlar rekreasyon faaliyetlerinin düzenlenmesinde ve bireylerin ve toplumların serbest zamanlarını en iyi biçimde nasıl değerlendirecekleri konusunda çözüm üretmeyi hedefler.

İdealizm; akıl gerçeklere ulaştırdığından akıl merkezdir ve anlamının burada olduğuna inanır. Platoya göre düşünen ve sezen insan gerçeklere ulaşır çünkü değişmeyen idealler bütün gerçekleri oluşturur (Lumpkin, 1990). Oluşan idealler, değerler ve gerçekler evrenseldir ve kişinin yorumuna göre değişmez ve insan gelişirken, istediklerini özgürce yaparken seçimlerini zihinsel, fikrinsel gücünden alır. Birey önemlidir ve akıl ile beslenir ve bu sayede bir bireyin bütün gelişimi rekreasyon ile sağlanabilir. Bu nedenle rekreasyon programları

düşünceler, organizasyon yapanlar, kullandıkları metotlarda özgürdürler ve amaçları bireylerin maksimum kişilik düzeyine ulaşmalıdır. Ahlaki sonuçlar, yaratıcılık ve centilmenlik gibi değerlerde idealizmin vurguladığı değerlerdir (Lumpkin,1990). Rekreasyon bireyin evreni tanımına ve aklın mükemmele ulaşmasına yardım etmektedir İdealizm insanın evreni algılamasını (duyularla) öngörür ve bunu rekreasyon ile destekler. Bu nedenle oluşturulan düşünce ve amaçlar ana unsuru oluşturmaktadır (Cowell ve Wellman,1963).

Natüralizm; doğanın fiziksel gerçeklerinin önemine inanır ve değerlerin bir kaynağı olarak kabul eder. Bu nedenle naturalizm bireyi toplumdan daha önemli görür ve eğitimi her katılımcının gereksinimlerine göre karşılamayı hedef almaktadır (Lumpkin, 1990). 18.yüzyıl filozofu Jean-Jacques Rousseu'ya göre "her şey doğaya göredir" ve rekreasyon fiziksel dünyayı bir eğitim yeri olarak görmelidir Doğa kanunları programlayıcıları ve katılımcılara büyüme, gelişme ve öğrenme fırsatları sunmaktadır. Bu nedenle program yapımcılar rekreasyonu belirli sonuçlara ulaşmak için kullanmaktadırlar. Naturalizm kişinin kendi eğitimi ve kendi aktivitesini öğrenmesinin önemini açıklar. Fiziksel sağlık, zihinsel, ahlaki ve sosyal becerileri öğrenmeye imkan yaratır ve bu şekilde bir kişinin kendi kapasitesini keşfetmesi ve ilgilenebilmesi doğaya uyum becerilerinin gelişmesine neden olur. Yarışma amaçlı olmayan gruplar bireyler ve açık olan rekreasyonu bireyin fiziksel, psikolojik ve özellikle sosyal gelişimini geliştirme fırsatı yaratırken kişi bütün yönleriyle gelişir. Katılımcıya yaptıkları her şeyin doğal sonuçları olacağını göstermek gerekir. Eğer çok yerse hasta olacağı, sert oyun oynarsa sakatlanmak vb. Doğa kanunları birçok doğal sonuçlar oluşturur ve eğitim olarak bu şekilde yaşama hazırlar (Cowell ve Wellman,1963). Naturalizm idealizme yakın olarak insanı biyolojik varlık olarak ve organik evrim geçiren bir ürün olarak görmektedir. Ayrıca olağanüstü ve sihirli kavramları reddederek doğayı değerler oluşturan bir kriter olarak kabul etmektedir.

Realizm; Aristo ve bugünün savunucuları realizmi doğa kanunları ile yorumlamakta, bunun için bilimsel metodları ve gerçeğe ulaşma sürecini kullanmaktadırlar (Lumpkin, 1990). Realiste göre rekreasyonun rolü dünyanın material unsurlarını inceleyerek gerçeği ararken, bireylere yaşam içindeki gerçek şeyleri keşfettirmek ve yorumlamaktır. Bireyi bütün olarak görmek rekreasyonu organik uygunluk, sinir-kas sistemi, zihinsel yetenek, sosyal ve duygusal gelişimi sağlayıcı kabul etmek ve bireyi gerçek yaşama ayarlamaktır. Realist rekreasyon programlayıcısı öğrenmede düzenli ilerlemeyi, alıştırmaların geniş kullanımını ve objektif değerlendirmeyi esas alır. Öğrenme katılımcı merkezlidir ve rekreasyon programları fiziksel dünyanın kanunlarını öğretmektedir (Lumpkin, 1990).

Pragmatizm; Pragmatizm gerçeklere pratik ile ulaşılacağını içerir. Pragmatizm'de ana sorun gerçek nedir ve hatalardan nasıl ayrılabilir? Pragmatizm sık sık deneyselcilik ve uygulamacılık ile yakın adlandırılır. Bizler دائما iyiye ulaşmak için çaba harcıyoruz. Bu nedenle deneysel, alıştırmalar yaparak (Cowell ve Wellman, 1963) gerçekleri sonuçlardan çıkarmaya çelişiyoruz. Pragmatizme göre idealler ve realiteler gerçeği aramak için anahtar değildir. Engin gerçek her zaman için tecrübe edilmeli, denenmeli fakat kesin olarak kabul edilmemelidir. Çünkü program kriterleri kişiden kişiye ve duruma göre değişiklikler gösterir. Böylece pragmatizm dinamik ve sürekli değişen bir felsefi yaklaşımı ifade eder. Pragmatist için gerçek bilinçli durumda ki gerçekliği yakalayabilmektir ki, eğer o yakalanırsa, gerçek olur. Gerçek, zamanın içerisinde ortaya çıkan bir sonuç olarak görülürken sosyal iyilik de bu sonuç içerisinde yer almaktadır (Lumpkin, 1990). Rekreasyon programlarındaki pragmatist yaklaşım katılımcılar üzerindeki sosyal verimliliği geliştirmektedir. En ünlü pragmatist John Dewey'dir. Dewey'e göre katılımcılar yaşam içindeki sosyal problemlerini çözmek için deneyim fırsatlarına gerek duyarlar ve toplumun daha iyi fonksiyon gösteren bir bireyi olmaya çalışırlar. Problem çözerken rekreasyon programlayıcı katılımcının ihtiyaçları ve ilgileri üzerinde yoğunlaşır. Bu katılımcı merkezli yaklaşım katılımcıların bilimsel yöntemleri kullanma ve daha fazla aktiviteye katılmaya cesaretlendirir. Grup çalışmaları işbirliği ve bireyler arası becerilerin gelişmesini sağlar. pragmatist için değerler görecelidir ve kişinin kendi deneyimlerinden çıkarılır. Bununla birlikte pragmatist sosyal sorumluluğa sahiptir. Çünkü her birey toplum içinde fonksiyonlara sahiptir ve topluma yardım eder.

Varoluşçuluk; bireysellik temelinde bir yaşam felsefesini benimseyen, toplumun karşısında bireyin biricikliğini ve özgürlüğünü ön plana alarak, insan özelliğinin önemini vurgulayan ve insanın düşünsel olanlar kadar estetiksel, ahlaksal ve duygusal ilgilere de önem veren bir akımdır. Buber'e göre öğretmenin işlevi, çocuğun ruhundaki değerleri açığa çıkarmak ve değersiz şeylerden kurtararak ona ikinci bir doğum sağlamaktır (Kılbaş, 2001). Varoluşçu felsefenin liderleri Jean-paul Sarte ve Karl Jaspess'e göre insan deneyimleri gerçeklere karar verir ve gerçekler insan deneyimlerinden geçer. Bir bireyin seçimleri ve deneyimleri gerçeğe ve bireysel ifadeye neden olurken aynı zamanda bireyin değerler sistemi sosyal sorumluluk duygusu verilerek sosyal sorumluluğa uygun hale getirilir. Kendini gerçekleştirmek isteyen birey eğitimsel sonuçlara ulaşmalıdır bunu için bütün katılımcılar eylemlerinin sonuçlarını kabul etmek zorundadırlar. Rekreasyon içinde, katılımcılara geniş bireysel aktiviteler sunulmaktadır (Lumpkin, 1990). Bunun içinde yaratıcılığı geliştirmek, bilinçliği artırmak, kendi sorumluluğunu ve bireyin var oluşunun farkına varmak gerekir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İdealizm fikirleri gerçeklik kaynağı olarak kabul eder ve insanı en önemli merkez olarak tanımlar. Amacı kişilik ve aklın gelişmesini sağlamaktır. Realizm ise bilinen gerçekleri kullanır, fiziksel dünyayı en önemli merkez olarak kabul eder ve amacı insanları yaşamın gerçekleri ile buluşturmaya çalışmaktır. Pragmatizm insan deneyimlerini gerçeklik kaynağı olarak kabul ederken en önemli merkezi toplum olarak tanımlar. Toplumda daha iyi fonksiyonu olan bireyler geliştirerek, bireylerin bir araya gelmesi ile toplumun değer kazanmasını amaçlar. Natürizm gerçeklik kaynağı olarak doğayı kullanır en önemli merkezi birey olarak kabul eder ve kişiyi bütün olarak geliştirmeyi hedefler. Varoluşçuluk ise insanı gerçeklik kaynağı olarak kabul eder, bireyi önemser ve kendinin farkına varan bireyler yaratmayı amaçlar (Tablo 1).

Tablo1. Felsefi düşünce akımların özellikleri

	<i>İdealizm</i>	<i>Realizm</i>	<i>Pragmatizm</i>	<i>Naturalizm</i>	<i>Existantializm</i>
Gerçeklik kaynağı	<i>Fikirler</i>	<i>Bilinen Gerçekler</i>	<i>İnsan deneyimleri</i>	<i>Doğa</i>	<i>İnsan Varlığı</i>
En Önemli	<i>İnsan</i>	<i>Fiziksel dünya</i>	<i>Toplum</i>	<i>Birey</i>	<i>Birey</i>
Geleceğe nasıl ulaşılacak	<i>Nedenler ve Sezgi</i>	<i>Bilimsel metot</i>	<i>Değişiklikleri keşfetmek</i>	<i>Doğa kanunları</i>	<i>Bireysel kararlar</i>
Aklın Önemi	<i>Vurgulanmalı</i>	<i>Nedensel güçler ve bilimsel metot kullanma</i>	<i>Sorarak öğrenmek, incelemek ve katılmak</i>	<i>Fiziksel ve zihinsel denge (bütün insanlar için)</i>	<i>Öğrenme metotları ve kişisel kararlar.</i>
Vücutun Önemi	<i>Akl ile doğru orantılı gelişme</i>	<i>Bütün bireyin üzerinde durma</i>	<i>Toplumda etkili fonksiyonları olan değişik aktiviteler.</i>	<i>Max. öğrenme için fiziksel aktivite ana unsurdur.</i>	<i>Aktivite seçme özgürlüğü ve yaratıcılık.</i>
Müfredat Odağı	<i>Öğretmen merkezli Niteliksel</i>	<i>Konu merkezli sayısal</i>	<i>Birey merkezli bireysel farklılıklar üzerinde kurulu</i>	<i>Bireyin öğrenmeye hazır bulunuluğu</i>	<i>Bireysel merkezli kendini anlama üzerine kurulu</i>
Öğretmenin Önemi	<i>Model ve örnek</i>	<i>Gerçekleri ifade eder, alıştırma ve bilimsel metot kullanır.</i>	<i>Motive eder, öğrenmeye yardım eder.</i>	<i>Rehber ve yardımcıdır.</i>	<i>Uyarıcı ve danışmandır.</i>
Kişilik Önemi	<i>Ahlaki ve ruhsal değerler ağırlıktadır.</i>	<i>Yaşam düzeni için öğrenir</i>	<i>Sosyal becerilerin gelişimi ve birinin ihtiyaçlarını karşılar</i>	<i>Sosyal becerileri geliştirmek önemlidir.</i>	<i>Kendi sorumluluğunu geliştirmek ve kendini tanımak</i>
Eğitim	<i>Kendini geliştirme</i>	<i>Yaşamın realiteleri ile karşılaşmak</i>	<i>Sosyal olarak verimli olmak</i>	<i>Doğal süreç</i>	<i>Bireyin sorumluluğunu kabullenmeyi öğretmek</i>
Amaçları	<i>Kişilik ve aklın gelişmesi</i>	<i>İnsanları yaşamın gerçekleri ile buluşturmaktır</i>	<i>Toplumda daha iyi fonksiyonu olan bireyler yapmaya çalışmak</i>	<i>Kişiyi bütün olarak geliştirmek</i>	<i>Bağımsız ve kendinin farkına varan bireyler yaratmak</i>

Konu	Çok önemli	Öğrenmeye odaklı	Geniş aktivite seçeneği	Oyun ve bireysel aktiviteler	Soruları cevaplamak, öğretmenin teşviki ile özgür deneyim
Metod	Ders,soru/ cevap, tartışma	Gerçek dünyayı kullanır, alıştırma, ders, proje	Problem çözmek	Informal problem çözmek	Bireysel aktiviteler
Öğretmenin Rolü	Öğretmen süreçten daha önemli	Öğrenmek için bilgili seç	Rehberlik yap	Rehberlik yap, doğa öğretir.	Rehberlik yap
Öğrencinin Rolü	Kişinin bütün gelişimi	Bütün kişi üzerine odaklı	Değer yargılarını geliştirici program	Öğrenmeyi kişiye göre oranı	Kişinin kendini anlama programı
Değerlendirme	Konu belirlenir, niteliksel	Niceliksel, bilimsel yöntemler kullanılır	Göreceli ve kendini değerlendirme	Bireysel amaçlara ulaşma esası üzerine kurulu	Geleneksel anlamda önemli değil.
Zayıf Yönü	Değişikliğe karşı direnç gösterir, akla göre fiziksel gelişimi öne çıkarabilir.	Her şey doğal yasalara göre doğrudur ya da yanlıştır.	Belirli amaçların olması yönlendirilememek	Karmaşık dünya için çok basit bir eğitim verilmesi	Kişiyi sosyal yaşama hazırlayamaması

Kaynak: (Lumpkin, 1990)

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Y.S., Bayrak, M., Taşmektepligil, M.Y. (2005). Dünyada ve Türkiye'de Serbest Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi, *Abant Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2: 6.
- Charles C. Cowell ve Wellman L. (1963). *Philosophy and Principles of Physical France*. New Jersey: Prentice Hall International Ince Enlewood Cliffs.
- Descartes,R. (1998). *Felsefenin İlkeleri* (Çev.: M. Akın). İstanbul: Say Yay.
- Gyertsen, D. (1989). *Science and Philosophy Postand Present*. ABD: Penguin Books.
- Kılbaş, Ş. (2001). *Rekreasyon Boş zamanları Değerlendirme*. Anoca Yayınları.
- Lumpkin A. (1990). *Physical Education and Sport A Contemporary Introduction* (İkinci Baskı). ABD: Times New Mirror / Mosby College Publicaiton.

Muğla Üniğersitesi Yerleşkesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Serbest Zaman İhtiyaçları ve Beklentileri

Ali AĞİLÖNÜ

T.C. Muğla Üniğersitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: alichom@gmail.com

Hazal UZAR

T.C. Muğla Üniğersitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: hazal.uzar@hotmail.com

Özlem AĞİLÖNÜ

T.C. Muğla Üniğersitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ozlemağilonu@myynet.com

Bahadır ALTAY

T.C. Muğla Üniğersitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: gymcaptain@gmail.com

Öz

Bu araştırmanın amacı; Muğla Üniğersitesi yerleşkesinde öğrenim gören öğrencilerin serbest zaman ihtiyaçları ve beklentilerini belirlemektir. Araştırma Muğla Üniğersitesinde farklı fakülte ve bölümlerde okuyan 410 kız ve erkek öğrencilere uygulanmıştır. Araştırmada bilgi toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket, okuduğu bölümler, yerleşkedeki serbest zamanının tespiti, etkinlik öncelikleri, rekreasyon ve organizasyonu vb. soruları içermektedir. Araştırmada elde edilen veriler Windows ortamında SPSS 17 paket programı kullanılarak istatistik işlemler uygulanmış sayısal ve yüzdelerle dağılımları tablolar halinde sunulmuştur. Muğla Üniğersitesi yerleşkesinde öğrenim gören öğrencilerin serbest zaman ihtiyaçları ve beklentilerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma sonuçlarına göre; serbest zaman etkinliklerine katılım, organizasyonlara iştirak durumları belirlenerek öğrencilerin fiziksel, sosyal ve toplumsal etkinlikleri ihtiyaçları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun yerleşkede zaman geçirdiği, öncelikli olarak fiziksel aktiviteleri istedikleri, yerleşke dışındaki serbest zaman etkinliklerine de katıldıkları tespit edilmiştir. Yerleşkedeki rekreatif faaliyetlerin yeterince olmaması tesis ve organizasyon eksikliklerinin bulunması ve ekonomik yeterliliğin eksikliği sebebiyle üniversitede serbest zaman etkinlikleri ihtiyacının yüksek olduğu ortadadır. Rekreasyon aktivitelerini teşvik ve sağladığı yararlardan faydalanmak için yerleşkede düzenli yapılabilecek etkinlikler yapılmalıdır. Görüldüğü üzere öğrenciler serbest zamanlarında sportif aktivitelerle uğraşmaktadırlar. Serbest zamanlarında seçtikleri faaliyetleri okul tesis ve araç-gereçlerin el verdiği ölçüde faydalanabildikleri ortaya çıkmıştır. Tesis ve araç-gereçlerdeki yetersizlik serbest zaman etkinliklerini kısıtlamaktadır.

Anahtar sözcükler: Üniğersite öğrencileri, serbest zaman, yerleşke

GİRİŞ

Genç bir yapıya sahip olan nüfusumuzun içinde öğrenci kesimi en duyarlı, dinamik, yeniliklere açık, girişken bir yaş kesimidir. Yaşantımızda çok önemli bir yeri ve değeri olan yükseköğretim kurumlarımızdaki öğrencilerimizin bu günümüzün mutluluk kaynağı ve aynası olduğu kadar geleceğimizin de ümidi tükenmeyen potansiyeli ve güvenidir Bu nedenle öğrencilerle ilgili konular, serbest zamanları değerlendirme sorunları, tüm yükseköğrenim kurumlarının ortak konuları ve sorunlarıdır. Bunun sonucu olarak serbest zamanları değerlendirme sorunları, her ülke ve millet için olduğu gibi ülkemizin de sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve yönetim şekli gibi ana sistemleriyle çok yakın ilgi ve ilişkiler içindedir (Mutlutürk 1991).

Gençliğin bir kısmını oluşturan üniversite öğrencilerinin ders dışı sportif etkinliklere katılımı zorunlu tutulmaz. Öğrenci özgür iradesi ile seçtiği herhangi bir spor dalında kendisini kanıtlamak, bilgi ve becerisini daha üst düzeye çıkarmak ister. İlgililer öğrencilerin istek ve beklentilerini olanaklar çerçevesinde karşılamak durumundadır. Çünkü kişi, severek yapmak istediği bir alanda doyumuna ulaşma olanağı bulamazsa, diğer alanlarda kendisi için zararlı olana eylemlere yönelebilir. Gençler kötü alışkanlıklara genellikle serbest zamanlarında anlamlı bir uğraş bulamadıkları için yönelirler (Aydoğan 1961).

Rekreasyonun kelime anlamı, eğlence, serbest zamanı değerlendirmedir. Toplumda yaşayan fertlerin, serbest zaman dilimi içinde yapması gereken faaliyetleri olmalıdır. Faaliyetler toplumun gelişmişlik düzeyine bağlıdır. Toplum ne kadar gelişmiş ise; serbest zaman faaliyetleri de o kadar çeşitlidir ve sayıca fazladır (Karaküçük 2005).

Tezcan (1992)'a göre serbest zaman "bireyin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklardan ya da bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği bir etkinlikle uğraşacağı zamandır" şeklinde tanımlamıştır.

Abadan (1961)'e göre serbest zaman "uyumak, yemek yemek, vücut temizliği yapmak, fakülteye gidip gelmek, ders veya bir işte çalışma zamanı dışında kalan vakit"tir şeklinde tanımlanmıştır.

Serbest zaman "kişinin çalışma, uyku ve diğer temel ihtiyaçlarını karşılamak dışında kalan zamanıdır" (Gökmen ve Açıkalın 1985).

Serbest zaman içinde zevk ve doyumuna ulaşmak esastır. Çağdaş toplum yapısının ürünü olan turizm, sosyolojik açıdan bir serbest zaman faaliyetidir. Serbest Zaman, "İş ve yaşamla ilgili zorunlu görevler yerine getirildikten sonra, arta kalan zamandır. Birey, bu zamanı özgürce kullanmak hakkına sahiptir (Gökdeniz 1994).

Serbest zamanı değerlendirmede gençliğin kendilerine göre tercihleri, beklentileri farklılaşmaktadır. Gençlik dönemi insan yaşamının önemli bir dönemi olup, kişinin sürekli ve düzenli olan gelişmesinin bir aşamasıdır (zbay ve ztrk 1989).

Rekreasyon programlarında spor ve rekreasyonel oyunlar tek başına çok büyük bir bölümü oluşturabilir. Bu insanların yaşamındaki egzersiz ve sporun önemine bağlı olarak gerçekteşmektedir (Farrell ve Lundegren 1999).

Üniversite ğrenimi, yıllar boyu devam edecek davranış biçimlerinin oluştuğu en önemli süreçtir. Bu süreçte elde edilecek her pozitif davranış bireyi mutluluğa taşımada bir adım daha ileriye götürecektir. Bu nedenlerle, serbest zaman ve rekreasyon niversite öğrencileri için akademik eğitimin bir parçası olarak yer almalı, öğrenciler rekreasyon kavramının ve serbest zamanı değerlendirme eğitiminin kendi hayatlarındaki önemini tespit etmelidirler. Aslında, rekreasyon, bireyler için farklı bir dünya oluşturan ve karşılaşılan zorlukları yenmek için çeşitli deneyimler kazandıran faaliyetleri içerir. Kişilerin ilgi ve eğitimlerini belirlemeye yönelik sürekli çalışmalar yapmak, yaş, kalıtım, eğitim süreci gibi faktörler iyi bir rekreasyon programı için göz önünde bulundurmak çok önemli grlmektedir. Bu nedenle rekreasyon temel eğitimin bir parçası olarak desteklenmesi gerekir. Ayrıca eğitimin ana unsuru olarak kabul edilmelidir. Bu da; sağlıklı arkadaş ilişkilerini geliştirebilen, kurallara uyan, mücadele eden, karşısındakinin hakkına saygı gösteren, uyumlu, başarılı ve anlayışlı bir gençlik ve dolayısıyla geleceğin faydalı toplumunu oluşturacaktır.

YÖNTEM

Örneklem Grubu ve Veri Toplama Aracı

Araştırma grubunu Muğla niversitesi yerleşkesinde öğrenim gören öğrenciler oluşmaktadır. Araştırma, Muğla niversitesi yerleşkesinde farklı fakülte ve bölümlerde okuyan 410 kız ve erkek öğrenciler tesadüfi olarak seçilerek uygulanmıştır. Araştırmada bilgi toplama aracı olarak anket kullanılmıştır (Erenci 2006). Anket, okuduğu bölümler, yerleşkedeki serbest zamanının tespiti, etkinlik öncelikleri, rekreasyon ve organizasyonu ile ilgili soruları içermektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Literatür alışması yapıldıktan sonra hazırlanan anket 195 bayan ve 215 erkek öğrenciye uygulanmıştır. Ankette yerleşkede bulunma süresi, yerleşkede serbest zaman süresi, öncelikli aktivite tercihi, kapalı ve açık aktivite tercihleri, yerleşke dışı rekreasyon

yon etkinliklerine katılım, yerleşkede rekreasyon aktiviteleri olsa olabilecek katılım, bu katılımlara tesis ve organizasyon boyutunun etkisi, rekreasyon aktivitelerinin yararlı olup olamayacağı ve serbest zaman etkinliklerine katılımındaki bazı etmenlere yer verilmiştir. Veriler Windows ortamında SPSS 17 paket programı kullanılarak istatistik işlemler uygulanmış sayısal ve yüzdelik dağılımları tablolar halinde sunulmuştur.

SONUÇ

Tablo 1. Araştırmaya katılan kız ve erkek öğrenci sayıları

	KATILAN KİŞİ SAYISI	YÜZDESİ
BAY	215	52,4
BAYAN	195	47,6
TOPLAM	410	100
Muğla Üniversitesi Yerleşkesinde Okuyan Toplam Öğrenci Sayısı		16171

Araştırmaya 215 erkek (%52,4) ve 195 kız (%47,6) olmak üzere toplam 410 öğrenci katılmıştır.

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlere göre dağılımı

Yerleşkede Bulunan Bölümler	Katılan Kişi Sayısı	Yüzdesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	73	17,8
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	150	36,6
Eğitim Fakültesi	93	22,7
Fen Fakültesi	20	4,9
Edebiyat Fakültesi	36	8,8
Turizm İşletmeciliği Otelcilik Meslek Yüksekokulu	3	0,7
Teknik Eğitim Fakültesi	18	4,4
Mühendislik Fakültesi	11	2,7
Yabancı Diller Meslek Yüksekokulu	6	1,5

Araştırmaya en çok katılımı % 36,6 ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri oluştururken, en az katılımı ise % 0,7 ile Turizm İşletmeciliği Otelcilik Meslek Yüksekokulu oluşturmuştur.

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğrencilerin yerleşkede buldukları gün sayısı haftalık

	<i>Katılan Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
1 gün	16	3,9
2 gün	27	6,6
3 gün	74	18,0
4 gün	81	19,8
5 gün	212	51,7

Araştırmaya göre öğrencilerin % 51,7'si oranla haftanın en fazla 5 gününü yerleşkede geçirdiğini, %3,9'u ise sadece 1 gün yerleşkeye geldiğini belirtmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğrencilerin yerleşkede bulunma süreleri günlük

	<i>Katılan Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
0-2 saat	31	7,6
3-4 saat	136	33,2
5-6 saat	100	24,4
7-8 saat	69	16,8
9 saat ve üstü	74	18,0

Araştırmaya göre öğrencilerin % 33,2'si 3-4 saatini yerleşkede geçirirken %7,6'sı ise 0-2 saat gibi az bir zaman geçirdiği görülmektedir.

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman dağılımı günlük

	<i>Katılan Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
1 saat	88	21,5
2 saat	47	11,5
3 saat	100	24,4
4 saat	62	15,1
5 saat ve üstü	113	27,6

Araştırmaya göre öğrencilerin % 27,6'sı 5 saat ve üstü serbest zamanının bulunduğunu belirtirken %11,5'i ise 2 saat gibi az bir serbest zamanının olduğunu belirtmektedir.

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğrencilerin öncelikli tercih ettikleri serbest zaman etkinliklerinin dağılımı

	<i>Katılan Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Fiziksel Etkinlikler	182	44,4
Sanat Etkinlikleri	68	16,6
Uygulama Etkinlikleri	18	4,4
Entelektüel Etkinlikler	55	13,4
Toplumsal Etkinlikler	87	21,2

Araştırmaya göre öğrencilerin %44,4'ü fiziksel etkinlikleri, %21,2'si toplumsal etkinlikleri, %16,6'sı sanat etkinliklerini, %13,4'ü entelektüel etkinlikleri ve %4,4'ü ise uygulama etkinliklerini tercih ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin öncelikli olarak % 44,4'le fiziksel aktiviteleri istedikleri görülmektedir.

Tablo 7. Araştırmaya katılan öğrencilerin tercih ettikleri kapalı alan rekreatif faaliyet aktiviteleri dağılımı

	<i>Katılan Kişi Sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Dans Aktiviteleri	59	14,4
Su Sporları	64	15,6
Aerobik	47	11,5
Fitness	40	9,8
Satranç	26	6,3
Müzik Aktiviteleri	61	14,9
Sosyal Aktiviteler	41	10,0
Drama	21	5,1
Resim	11	2,7
Boyama	3	,7
Fotoğraf	15	3,7
Bilgisayar	5	1,2
Maket	4	1,0
Elİşi	1	,2
Bowling	5	1,2
Squash	3	,7
Tırmanma Aktiviteleri	4	1,0

Araştırmaya göre öğrencilerin en çok %15,6'sının su sporları aktivitelerine ihtiyaç duydukları, ardından ise %14,9 ile müzik aktiviteleri ve %14,4'ü ise dans aktivitelerine katılmak istedikleri görülmektedir.

Tablo 8. Araştırmaya katılan öğrencilerin tercih ettikleri açık alan rekreatif faaliyet aktivitelerinin dağılımı

	<i>Katılan kişi sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Spor Turnuvası	103	25,1
Bisiklet	38	9,3
Kampçılık	37	9,0
Tırmanma	30	7,3
Paten	34	8,3
Oryantiring	25	6,1
Golf	35	8,5
Paintball	76	18,5
Bocce	8	2,0
Kuş Gözlemciliği	5	1,2
Kayak	7	1,7
Trekking	4	1,0
Hiking	8	2,0

Araştırmaya göre öğrencilerin en çok %25,1'i spor turnuvalarına ihtiyaç du-yarken %18,5'i ise paintball gibi eğlence ve adrenalin içerikli Rekreatif aktivite-lere katılmak istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 9. Araştırmaya katılan öğrencilerin yerleşke dışındaki serbest zaman etkinliklerine katılma durumu

	<i>Katılan kişi sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Tamamen	90	22,0
Katılıyorum	182	44,4
Kararsızım	32	7,8
Pek Katılmıyorum	80	19,5
Hiç Katılmıyorum	26	6,3

Araştırmaya göre öğrencilerin %44,4'ü yerleşke dışındaki serbest zaman et-kinliklerine katıldığını söylerken %6,3'ü ise yerleşke dışındaki serbest zaman etkinliklerine hiç katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yerleşkede Rekreatif Faaliyetlerin Olması Halinde Katılma Durumları

	<i>Katılan kişi sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Tamamen	91	22,2
Katılıyorum	205	50,0
Kararsızım	68	16,6
Pek Katılmıyorum	32	7,8
Hiç Katılmıyorum	14	3,4

Araştırmaya göre öğrencilerin %50'si yerleşkede rekreatif faaliyetlerin olması halinde katılacağını, %3,4'ü hiç katılmayacağını belirtmiştir.

Tablo 11. Araştırmaya katılan öğrencilerin tesis ve organizasyon eksikliklerinin serbest zaman etkinliklerine katılımını etkiler mi

	<i>Katılan kişi sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Tamamen	135	32,9
Katılıyorum	171	41,7
Kararsızım	52	12,7
Pek Katılmıyorum	37	9,0
Hiç Katılmıyorum	15	3,7

Araştırmaya göre öğrencilerin %41,7'si tesis ve organizasyon eksikliklerinin serbest zaman etkinliklerine katılımı etkileyeceğini belirtirken, %3,7'si hiçbir şekilde etkilemeyeceği yanıtını vermişlerdir.

Tablo 12. Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman etkinliklerinin yararları hakkındaki düşünceleri

	<i>Katılan kişi sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Tamamen	199	48,5
Katılıyorum	131	32,0
Kararsızım	50	12,2
Pek Katılmıyorum	19	4,6
Hiç Katılmıyorum	11	2,7

Araştırmaya göre öğrencilerin %48,5'i serbest zaman etkinliklerinin yararlı olduğu cevabını verirken, %2,7'si hiç yararlı olmayacağı cevabını vermiştir.

Tablo 13. Araştırmaya katılan öğrencilerin serbest zaman etkinliklerinin zararlı alışkanlıkları önleyeceği hakkındaki düşünceleri

	<i>Katılan kişi sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Tamamen	67	16,3
Katılıyorum	61	14,9
Kararsızım	67	16,3
Pek Katılmıyorum	75	18,3
Hiç Katılmıyorum	140	34,1

Araştırmaya göre öğrencilerin %34,1'i serbest zaman etkinliklerinin zararlı alışkanlıkları önlemeyeceği cevabını verirken, %14,9'u ise önleyebileceğine katılıyorum diye cevap vermiştir.

Tablo 14. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Serbest Zaman Etkinliklerine Katılımda Ekonomik Etmelerin Etkisi Hakkındaki Düşünceleri

	<i>Katılan kişi sayısı</i>	<i>Yüzdesi</i>
Tamamen	106	25,9
Katılıyorum	177	43,2
Kararsızım	62	15,1
Pek Katılmıyorum	35	8,5
Hiç Katılmıyorum	30	7,3

Araştırmaya göre öğrencilerin %43,2'si serbest zaman etkinliklerine katılımda ekonomik etmenlerin etkisi vardır derken, %7,3'ü hiçbir etkisi yoktur diye cevap vermiştir.

DEĞERLENDİRME

Muğla Üniversitesi yerleşkesinde okuyan toplam öğrenci sayısı 16171 kişidir. Araştırmaya göre öğrencilerin % 51,7'si 5 gün yerleşkede bulunmakta, % 33,2'si 3-4 saatini yerleşkede geçirmekte ve % 27,6'sının 5 saat ve üstü serbest zamanının bulunduğunu görülmektedir. Bu durumda öğrenciler haftanın büyük çoğunluğunu yerleşkede geçirmekteler ve 5 saat ve üstü gibi aktivite yapabilecek uzun bir serbest zamana sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmaya göre öğrencilerin öncelikli olarak % 44,4'le fiziksel aktiviteleri istedikleri, %15,6'sının su sporları aktivitelerine ihtiyaç duydukları, %14,9 ile müzik aktiviteleri ve %14,4'ü ise dans aktivitelerine katılmak istedikleri, %25,1'inin ise sportif turnuvalara katılmak istedikleri görülmektedir.

Araştırmaya göre öğrencilerin %44,4'ü yerleşke dışındaki serbest zaman etkinliklerine katıldığı, %50'si yerleşkede rekreatif faaliyetlerin olması halinde katılacağını belirtmiştir. Bu da gösteriyor ki yerleşkedeki rekreatif faaliyetler yeterince yok veya yeterli bulunmamaktadır.

Araştırmaya göre öğrencilerin %41,7'si tesis ve organizasyon eksikliklerinin serbest zaman etkinliklerine katılımı etkileyeceğini, %48,5'i serbest zaman etkinliklerinin yararlı olduğunu, %43,2'si serbest zaman etkinliklerine katılımında ekonomik durumun etkisinin bulunduğunu belirtirken zararlı alışkanlıkları serbest zaman etkinliklerinin önleyemeyeceğini belirtmişlerdir.

Üniversitede serbest zaman etkinlikleri ihtiyacının yüksek olduğu ortadadır. Rekreasyon aktivitelerini teşvik ve sağladığı yararlılardan faydalanmak için yerleşkede düzenli yapılabilecek etkinlikler yapılmalıdır. Görüldüğü üzere öğrenciler serbest zamanlarında sportif aktivitelerle uğraşmaktadırlar. Serbest zamanlarında seçtikleri faaliyetlerden okul tesis ve araç-gereçlerin el verdiği ölçüde faydalanabildikleri ortaya çıkmıştır. Tesis ve araç-gereçlerdeki yetersizlik serbest zaman etkinliklerini kısıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1961). *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Aydoğan, A. (1993). Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor 2. *Ulusal Sempozyumu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Erenci, T. (2006). Bir Üniversite Yerleşkesinde Rekreasyon İhtiyacı ve Planlanması (Umuttepe Örneği) (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.
- Farrell, P. Lundegren, H.M. (1999). *The Process of Recreation Programming Theory and Technique* (Dördüncü Baskı). Venture Pub.
- Gökdeniz, A. (1994). Turistik Ürün Geliştirme Stratejisi ve Türkiye'de Üçüncü Yaş Turizminin Yapısal Analizi ve Geliştirilmesi, Örnek Bir Uygulama (Basılmamış Doktora Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökmen, H., Açıkalın, A. (1985). *Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri ve Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara.
- Mutlutürk, N. (1991). *Yükseköğretimde Beden Eğitimi ve Spor Sorunları*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi.
- Özbay, H. Öztürk, E. (1989). *Gençlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tezcan, M. (1992). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: Ezgi Yayınevi.

Bireylerin Sosyal Algı ve Sosyalleşme Düzeylerinin Gelişiminde Rekreasyonel Uygulamaların Önemi

Ahmet ATALAY

T.C. Ardahan Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ahmet.atalay.75@gmail.com

Öz

Sosyal algı, bireyin toplumsal hayatta yer almasını etkileyen önemli bir unsurdur. Birey toplumda davranışları ile kendini ifade ederken, sosyal algı düzeyi ile toplumsal yaşamda varlığını ortaya koyar. Sosyal algı ya da sosyalleşme düzeyi toplumsal hayatta bir takım bireysel yada grup etkinliklerine katılım ile artmaktadır. Bu etkinliklerin başında da rekreatif uygulamalar gelmektedir. Birey katıldığı rekreasyon faaliyetleri ile sosyal algısını yada sosyalleşme düzeyini artırmakta ve bu sayede toplumsal yaşamda daha aktif bir şekilde yer almaktadır. Rekreatif uygulamalar, kendine güven, kendini gerçekleştirme ve özsayı gibi içsel unsurların toplumsal yaşama olumlu yansıtılmasında bir köprü görevi görmektedir. Bu doğrultuda bireylerin sosyal algılarında meydana gelen pozitif gelişmeler de toplumsal yaşamda daha iyi bir konum elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Rekreatif uygulamalar bu noktada, bireyin toplumsal entegrasyonunda bu denli büyük bir öneme haizdir. Mevcut literatürün taranması ile gerçekleştirilen bu derlemenin amacı, öncelikle toplumsal yaşamda sosyal bir varlık olan bireyin sosyal algısını ve sosyalleşme düzeyini ortaya koymaktır. Daha sonra bireyin toplumsal yaşama entegrasyonunda önemli bir paya sahip olan rekreasyonel uygulamaların, yine bireyin sosyal algısının ve sosyalleşmesinin gelişimindeki önemini vurgulamaktır.

Anahtar sözcükler: Toplumsal yaşam, sosyal algı, sosyalleşme, rekreasyon, rekreatif uygulamalar.

Giriş

İnsanoğlu varlığın başlangıcından bu yana gruplar halinde yaşamayı tercih etmiştir. Bu tercih bir takım gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Toplu yaşam kültürünün gelişip yaygınlaşmasından sonra insanlar sadece fiziki varlıkları ile değil aynı zamanda sosyal varlıkları ile de bu toplu yaşam kültürünün içinde yer almıştır. Özellikle sanayi devrimi ile başlayan ve günümüzde oldukça ilerleyen toplu yaşam kültürünün farklılaşması beraberinde bir takım gelişmeleri ortaya çıkarmıştır.

Sosyal bir varlık olan insan toplumsal yaşamda varlığını ortaya koyarken sosyal davranışları ile kendine özgü olduğunu ifade etmiştir. Birey bu kendini ifade etme sürecinde sosyal algı düzeyi ile sosyalleşme kültürünü oluşturmuştur. Ancak bu oluşumu gerçekleştirirken bir takım araçları kullanmayı da keşfetmiş-

tir. Bu araçların başında da rekreasyon uygulamaları gelmektedir. Yoğun iş temposunun ve kendine vakit ayıramamanın etkisiyle günümüzde özellikle çalışan insanların hareketsiz bir yaşam tarzına doğru yöneldikleri görülmektedir. Rekreasyon, insanın yoğun çalışma yükü, monoton hayat tarzı veya negatif çevresel etkilerden olumsuz etkilenen beden ve ruh sağlığını tekrar kazanmak, koruyarak devam ettirmek, haz almak, kişisel doyum sağlamak amacıyla gönüllü olarak ferdi veya bir grupla gerçekleştirdiği boş zaman aktiviteleridir (Karaküçük 1997).

Rekreasyon uygulamalarının bir takım fiziki faydalarının yanı sıra sosyo kültürel faydaları da ön plana çıkmaktadır. Toplumsal yaşamda sosyal bir varlık olan insanın sosyal algı düzeyini doğrudan etkilemesi ve neticesinde bireyin sosyalleşme becerilerini geliştirmesi bu sosyo kültürel faydalarından birisidir.

Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde, sosyal algı ve sosyalleşmenin kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ise rekreasyonun tanımlanması ve sınıflandırılması yapılmıştır. Son bölümde ise çalışmaya temel oluşturulan, bireyin sosyal algı düzeyi ve sosyalleşmesinin gelişiminde rekreasyon uygulamalarının önemini altı çizilmiştir.

YÖNTEM

Sosyalleşme ve sosyal algı kavramı günümüzde sosyoloji ve psikoloji disiplinleri içinde sıkça değerlendirilmektedir. Ancak son dönemlerde disiplinler arası bilimsel ortaklıkların artması ile birlikte sosyal bilimcilerin yanı sıra spor bilimcilerinin de dikkatini çeken bu kavramlar başta spor olmak üzere rekreasyon ile de ilişkilendirilmektedir. Bireylerin sosyolojik gelişimlerini doğrudan etkileyen spor ve rekreasyon etkinlikleri gün geçtikçe sosyoloji ve psikoloji bilimleri ile ilişkilendirilmektedir. Bu doğrultuda çalışmamız gerek yerli gerekse de yabancı literatürün taranması şeklinde gerçekleştirilmiş olup hem sosyolojik hem de toplumsal kavramlar ışığında bireylerin gelişiminde rekreasyon uygulamalarının önemini ortaya koyan bir derleme şeklini almıştır.

SOSYAL ALGI VE SOSYALLEŞME

21. yy sanayileşmenin, kentleşmenin ve bireyselleşmenin ivme kazandığı bir dönemdir. Özellikle küresel ekonomik rekabet koşulları sanayileşmeyi hızlandırmış ve bu doğrultuda bir yaşam tarzı ortaya çıkmıştır. Bireysel yapı toplumun işleyişine uyum sağlarken fert, günlük yaşamını da bu bireysel döngü içinde belli bir işleyişe dâhil etmiştir. Toplumsal yaşam ve kültürden uzaklaşan birey, modern toplumların en büyük rahatsızlığı olan yalnızlık duygusu içinde

kendisine çıkış yolları aramaktadır. Sosyal bir varlık olan birey, yalnızlık duygusundan kurtulabilmek adına toplumdaki diğer bireyler ile etkileşime geçmektedir. Toplum içinde varlığını ortaya koymaya çalışan fert, sosyal algı düzeyi oranında toplumsal yaşama dhil olabilmektedir.

Bireyin içinde yaşadığı toplumun etkisi ile kişi nesne ya da durumları algılayıp tutumlar oluşturmasına sosyal algı denir (Yetim 2000).

Sosyalleşme ile sosyal algı arasındaki ilişkinin temelinde karşılıklı etkileşim vardır. Tanımda da ifade edildiği üzere birey toplumun etkisi ile olay ve durumlara karşı belli bir tutum geliştirir. Bu tutumun pozitif ya da negatif yönde olmasını etkileyen bireyin sosyal algı düzeyidir. Karşılıklı etkileşimde sosyal algı düzeyi doğrultusunda geliştirilen tutum ve davranışlar kişinin sosyalleşmesine doğrudan etki etmektedir. Zira gelişmiş bir sosyal algı düzeyi "iyiye" karşı pozitif bir tutum sergilemeyi kolaylaştıracadığından bireyin toplumsal yaşamdaki rolü daha aktif olacaktır.

İnsan çevreden gelen uyarıları alırken yalnız değildir. Toplum içinde yaşadığı ve toplumsal değerleri paylaştığı için uyarıları olduğundan daha değişik algılayabilir. Bunda toplum içinde toplumun geliştirdiği değer ve normların etkisi vardır ve birey diğer insanları olayları ve nesnelere toplumun istediği şekilde algılayabilir. Bireyler, yetersiz izlenim sahibi olmaları durumunda birbirleri hakkında bilinçsiz ve eksik çıkarsamalarda bulunurlar çünkü, ya yanlış yada eksik izlenimlere dayanmaktadır. Bu noktada kişinin sosyal algı düzeyi, aldığı uyarıları değerlendirmesi açısından son derece önemlidir. Zira bireyin sosyal algı düzeyinin yüksek olması eksik ya da yanlış izlenim olasılığını aşağı çekeceğinden geliştireceği tutumları da pozitif yönde etkileyecektir.

Sosyal algı sosyalleşmeyi oluşturan basamaklardan birisidir. Çünkü birey başkalarının davranışlarını gözlemleyerek başkalarının yaptığı bu davranış ve eylemlerin neticelerinin neler olduğunu öğrenir. Toplumda birçok sosyal davranış da bu yolla öğrenilir. Sosyalleşme kavramı da bu öğrenmeleri ifade eden toplumsal hayatın önemli bir parasıdır. Zira sosyalleşme sosyal davranışların öğrenilmesinde sosyal ilişki ile olan bütün öğrenme süreçlerini kapsamaktadır (Oğuz 2012). Sosyal algı ve düzeyi, sosyalleşmenin en önemli ögesidir. Sosyalleşme sosyal öğrenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkarken sosyal öğrenme bütünü ile sosyal algı düzeyine göre şekillenmektedir. Bireyin sosyal algı düzeyi arttıka sosyal öğrenmesi gelişecek ve bu doğrultuda toplumsal yaşamda daha aktif yer alabilmesi adına sosyalleşmesi daha etkili olacaktır.

Bireysellikten kurtulmak adına kişi, sosyal algıları ile toplumsal yaşama entegrasyonunda her türlü sosyalleşme aracını kullanmaya çalışmaktadır. Çünkü Köknel (1982)'in de ifade ettiği gibi, insanı insan yapan, toplumsal varlığı olduğuna göre sosyalleşme aynı zamanda insan olma sürecidir. Zira sosyalleşme, insan unsurunun ayrılmaz bir parçasıdır. Birey varlığını ortaya koyarken toplum tarafından standardize edilmiş bir takım değerleri uygulamak durumdadır. Toplumsal değer ve yargıların birey tarafından benimsenmesi ve uygulanması sosyal algı düzeyi ile paralellik gösterir. Sosyal algı düzeyine bağlı sosyalleşme bilinci bireyin toplumsal yaşama katılımında oldukça belirleyicidir. Bu bağlamda sosyalleşmeyi tanımlayacak olursak;

Sosyalleşme insanın başka insanlar ile karşılıklı etkileşimi sonucunda belli bir toplumun, yapma, duyma ve düşünme biçimlerini öğrenme ve benimseme sürecidir. İnsanın, toplumun ve çeşitli grupların bir üyesi haline gelmesi, değer, tutum ve davranışlarını kurumsallaşmış normlara uygun olarak tanımlayabilmesidir (Çelik 1996).

Bir başka ifade ile sosyalleşme toplumdaki mevcut ya da beklenen rolleri yerine getirmek için gerekli olan bilgi, beceri, değer, eğilim ve benlik algılarının özümsemesi ve gelişimi olarak tanımlanabilir (Kenyon ve Pherson 1974).

Yukarıda yapılan tanımlardan hareketle, sosyalleşme olgusu tek taraflı bir süreç değildir. Karşılıklı etkileşim esasına dayalı olmakla birlikte bireysel sosyal algı düzeyi kişinin toplumsal yaşama dâhil olmasına doğrudan etki etmektedir. Kişinin, herhangi bir toplumun ya da grubun üyesi olma ihtiyacı toplumsal hareketlere katılımı ile karşılık bulmaktadır. Sosyal algı düzeyi ise bireyin sosyal ihtiyaçlarına cevap bulmak için gösterdiği çabayı artırmakta ya da azaltmaktadır. Bireysel etkileşim pozitif ya da negatif yönde gelişirken sosyo kültürel değerlerin benimsenmesi de sosyal algı düzeyi ile doğrudan ilintilidir.

Sosyalleşme yaşamın belli bir döneminde başlayıp biten bir süreç değildir. Sosyal algı düzeyi, kişinin yaşam ile başlayıp çeşitli evreleri geçerek hayat boyu devam eden bir süreçtir. Kaldı ki, Tezcan (1984),sosyal algının, bireyin dünyaya gelmesi ile başlayıp hayat boyu devam eden bir süreç olduğuna dikkat çekmektedir. Güven (1998)'desosyalleşme sürecinin bir sosyal olgu olarak ferdin doğuştan itibaren toplum üyeliğini kazanmasında geçirdiği safhaların bütünü olduğunun altını çizerken bireyin sosyalleşmesinde ilk sosyal muhitin aile olduğuna dikkat çekmektedir. Aile kavramı, toplumu oluşturan tüm grupların sosyal algı düzeylerini belirleyen ilk ve temel yapıdır. Toplumsal yaşama dâhil olmanın en önemli bölümü olan aile içinde, bireyin bir takım davranışları şekillenir ve toplumsal temel normları kazanır. Bu süreçte en büyük pay diğer aile bireylerinin-

dir. Aile üyelerinin sosyo kültürel düzeyleri ne kadar iyi ise bireyin gelişimi de buna paraleldir.

Aile ve okul çevresinde olgunlaşan ve yavaş yavaş sosyalleşme süreci içinde ilerleyen birey, daha sonra iş ortamında kendi şahsiyetini bulur ve geliştirir. Çalışma hayatı, okul ve aile gibi ferdi saran sosyal bir çevredir. Şahsiyetini bulan ve sosyal ilişkilerini artıran birey, artık farklı amaçlar güden farklı kuruluşların faaliyetlerine katılarak sosyal hayatı içinde yaratıcı olma özelliğini de geliştirir (Erkal 1996).

Farklı sosyal algı düzeyleri, toplum hayatında farklı grup katmanları oluşturur. Bir noktada toplumsal yaşam içinde farklı sosyal grupların oluşmasına zemin hazırlayan sosyal algı düzeyi kişiden kişiye değişen bir yapı arz eder.

Şüphesiz insanlar, yaşadığı toplumda davranışları ile kendilerini ifade eder ve bu davranışları sayesinde toplumun diğer fertlerinden ayrılırlar ve birey olarak toplumsal yaşamda var olurlar. Tüm bireyler bir grup içinde değer ve toplumsal niteliklerini kazanırlar. Bir toplumun yaşam biçimi ile o toplumda yaşamak için gereken bilgi ve değerler gruplar aracılığı ile bireye aktarılır. Toplumsal yaşamda yüksek sosyal algı düzeyi ve buna bağlı etkin sosyalleşme sayesinde insan kendisini diğer canlı türlerinden ayıran niteliklerini ortaya çıkarmış, geliştirmiş ve kültürünü yaymıştır (Yetim 2000).

REKREASYON

Kavramsal Çerçevesi

Rekreasyon kavramı temelde boş zaman aktiviteleri anlamını ifade etmektedir. Rekreasyon kavramını biraz daha açık ve ayrıntılı bir şekilde ifade eden Broadhurst (2001), insanların boş zamanlarında katılmak için seçtikleri bir aktivite olarak tanımlar ve bu aktivitelerin de fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal içrikli ya da hepsini bir arada içerebilecek etkinlik olabileceğini belirtir. Literatürde çok geniş bir yelpazede ele alınan rekreasyon tanımı temelde boş zamanların etkili bir şekilde değerlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Bu tanımlamalardan bir kaçına değinecek olursak;

Torkildsen (1999), rekreasyonu, boş zamanlarda gönüllülük esasına dayalı olarak keyif, zevk ya da yaratıcılığı zenginleştirmek için yapılan aktiviteler olarak tanımlarken; Lu and Hu (2005), özgürce seçilmiş, gönüllü olarak yapılan aktif ve ya pasif katılımlı etkinlikler bütünü olarak ifade etmişlerdir. Bu tanımlamalardan farklı bir yaklaşıma sahip olan Butler ise (1959), rekreasyonu, farklı bir aktivite deneyimi, iş karşıtı ve ya yenilenmek için yapılan bir etkinlik olarak tanımlamıştır.

İnsanların işten arta kalan zamanlarını en etkin şekilde değerlendirme yollarından birisi rekreasyonel faaliyetlerdir. Kişinin, kendini yenilemek, fiziksel ve zihinsel olarak rahatlatmak için katıldığı rekreatif faaliyetler eğlendirici ve dinlendirici özellikleri ile günümüz insanının ilgisini çekmektedir. Yukarıdaki tanımlamalara paralel olarak Karaküçük de (2005), rekreasyonun boş zamanlarda yapılan ve sportif etkinlikler, kamp, kültürel ve sanatsal etkinlikler gibi pek çok yapıcı ve sosyal aktiviteyi içeren faaliyetler bütünü olduğunu altını çizmektedir.

Özellikle sanayileşme sonrası bireyin çalışma hayatının yoğunlaşması boş zaman kavramının önemini artırmıştır. Gerek fiziksel gerekse de zihinsel dinlenme kişinin iş ve sosyal hayatında verimini artıracığından boş zamanların aktif bir şekilde değerlendirilmesi bilinci yaygınlaşmıştır. Sanayileşmenin yanı sıra kentleşme, birçok olumlu etki yaratırken insan yaşamında bazı olumsuzlukları da ortaya çıkarmıştır. Özellikle kalabalık ve gürültülü kent yaşamı bireyleri psiko sosyal açıdan olumsuz etkilemiş, insanlar da bu olumsuz etkilenmeden kurtulup yenilenmek için rekreatif faaliyetlere yönelmişlerdir.

Rekreatif faaliyetlere katılım nedeni kişiden kişiye değişirken fiziksel ve zihinsel açıdan rahatlayarak kendini yenileme amacı bireylerin ortak gayesi olmuştur. Farklı toplumsal grupların farklı rekreatif uygulamalar ile beklenen sonuçları elde etmesi öngörülmüştür. Çok geniş bir yelpazede ele alındığında amaçlara ve ilgi alanlarına göre çok farklı rekreatif uygulamalar zamanla ortaya çıkmıştır. Bu noktada aşağıdaki tabloda belli rekreatif aktiviteler ve bu aktivitelere uygun örnekler verilmiştir.

Tablo 1. *Rekreasyonel aktiviteler ve örnekler*

<i>Aktivite kategorileri</i>	<i>Örnekler</i>
Evde Yapılan İşler	TV izleme, okuma, müzik dinleme, bahçe işleri, hobiler
Sosyal İçeriji Yüksek İşler	Eğlenme, dışarıda yemek yeme, partiler, arkadaş ziyaretleri
Kültürel, Eğitimsel Meraklar	Tiyatro, konser, müze gezileri, sinema
Sportif Uğraşlar (Se-yirci veya Aktif Katılım)	Golf, futbol, yüzme, ata binme, bowling, dart yürüyüş, doğa kampları
Günlük Açık Alan Faaliyetleri	Piknik, Günlük Turlar
Gecelik Konaklamayı İçeren Faaliyetler	Uzun seyahatler, turlar, hafta sonu tatilleri

Kaynak: Baud-Bovy ve Lawson 2002.

Tablodan da anlaşılacağı üzere farklı amaç ve ilgi alanlarına göre sınıflandırılan rekreasyon faaliyetleri bireysel ve toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte günden güne çeşitlenmekte ve artmaktadır. Günümüz insanı hem iş hayatının hem de stresli kent yaşamının olumsuz etkilerinden kurtulmak adına

yukarıda sayılan rekreatif faaliyetlere katılmakta ve bireysel ihtiyaçlarına cevap alabilmektedir. Var olan ayni ve nakdi imkânlar doğrultusunda bireyler ilgi alanlarına göre rekreatif faaliyetlere yönelmekte, farklı toplumsal gruplardan gelen farklı beklentileri olan hiç tanımadıkları insanlar ile bir araya gelerek sosyo kültürel gelişimlerini de sürdürmektedirler.

Rekreasyonun Özellikleri

- Gönüllülük esasına dayanır,
- Özgürlük hissi verir,
- Anlamı katılımcıya göre değişebilir,
- Sosyo kültürel gelişime katkı sağlar,
- Farklı gruplardan insanları bir araya getirir,
- Sosyal algı ve sosyalleşmeyi artırır (Karaküçük 2005).

Rekreasyonun Sınıflandırılması

Rekreatif faaliyetleri kategorize ederken genel geçer bir tavır sergilemek zordur. Çünkü rekreasyon etkinliklerinin sınıflandırılması kendiliğinden oluşan bir durumdur. Zira bireylerin, beklenti ve amaçlarına uygun aktivitelerde yer alması bu sınıflandırmayı kendiliğinden ortaya çıkarmaktadır. “Rekreasyonel etkinlikleri, bu tür etkinliklere katılan bireylerin, amaçları, istekleri ve zevklerinin farklılaşması nedeni ile sınıflandırmanın değişik kategorilerde yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır” (Karaküçük 2005).

Yapılacak olan sınıflandırmada belirleyici olan yukarıda ifade edildiği üzere bireylerin katılımdan beklenti ve amaçlarıdır. Bu noktada, amaç ve beklentilere göre oluşturulan sınıflandırma, aşağıdaki tabloda net bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2. Rekreasyonun sınıflandırılması

<i>Amaçlarına Göre</i>	<i>Çeşitli Kriterlere Göre</i>	<i>Özel İşlevlerine Göre</i>
Bedenen ve ruhen dinlenmek	Yaşa göre; genç, yetişkin vb.	Ticari rekreasyon; katılımın para ile olduğu aktiviteler
Kültürel; tarihi eser ve müze ziyareti	Katılım sayısına göre; bireysel, grup veya aile	Sosyal rekreasyon; insanların bir araya gelerek yaptıkları aktiviteler
Toplumsal; toplumsal ilişkiler kurmak	Zamana göre; yaz, kış, günlük veya haftalık	Uluslararası rekreasyon; uluslararası etkinliklere katılmak
Sportif; seyirci veya aktif spor yapmak	Mekâna göre; açık veya kapalı alan	Estetik rekreasyonu; sanat olaylarını izlemek, takip etmek
Turizm; başka mekânlara seyahat etmek	Sosyolojik içeriğine göre; lüks veya geleneksel	Fiziksel rekreasyon; sportif aktiviteler
Sanatsal; sanatın bazı dallarını yapmak veya ilgilenmek		Orman rekreasyonu; piknik, balık avcılığı veya trekking

Kaynak: Karaküçük 2005.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere rekreatif faaliyetlere katılım tamamen birey özelinde gerçekleşmekte ve kişisel beklentiler rekreatif faaliyetlerin sınıflandırılmasında belirleyici rol oynamaktadır. Kişisel arzu, istek ve zevkler katılımın gerçekleşmesine yön verirken bilimsel bir sınıflandırmanın da önünü açmaktadır.

BİREYLERİN SOSYAL ALGI VE SOSYALLEŞME DÜZEYLERİNİN GELİŞİMİNDE REKREASYONEL UYGULAMALARIN ÖNEMİ

Rekreasyon, bireyin aktif sosyal çevrelere katılmasını sağlayan bir sosyal etkinlik olması özelliğinden dolayı kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir (Yetim 2005). Bir başka açıdan değerlendirilecek olursa, düzenli olarak rekreatif uygulamalara katılım fiziksel ve ruhsal faydalarının yanı sıra sosyal ağların ve sosyalleşme düzeylerinin gelişimine de yardımcı olmaktadır (Biddle ve Mutrie 2001). Bireyin gözlemleme yaparak herhangi bir durum karşısında tutum geliştirmesi olarak tanımlanan sosyal algının gelişmesine de yardımcı olan rekreatif uygulamalar, farklı toplumsal gruplardan gelen farklı insan gruplarının gözlemlenmesi neticesinde bireyin sosyal hayatına yön verecek tutumlar geliştirmesine büyük katkılar sağlamaktadır. Zira rekreatif faaliyetler, çok farklı toplumlar ve kültürlerden birçok insanı bir araya getiren bir araç olarak bilinir (Eitzen ve Sage 2003). Özellikle geniş grup katılımlarının olduğu faaliyetlerde karşılaşılan farklı durumlara olumlu tutumlar geliştirmek kişinin sosyal algısına katkı sağlayacak ve böylece toplumsal yaşamın ana dinamiği olan sosyalleşme süreci hızlanacaktır.

Rekreasyon uygulamaları, bireyi dar ve yalnız dünyasından kurtararak başka ortamlarda, başka inanç ve düşüncelerden insanlar ile diyalog içinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve bu etkilenme sonucunda karşılaşabileceği farklı durumlara yüksek algı düzeyi ile pozitif tutumlar geliştirmesini sağlar. Yüksek sosyal algı düzeyi ile kişi, yeni ilişkiler, diyaloglar ve dostluklar kurmayı başarır. Zira Yetim (2000), bu tip uygulamaların yeni dostlukların kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyalleşmeye destek sağladığına vurgu yapmaktadır. Toplum içindeki ayrımlara dikkate çeken Parks ise (1998), rekreatif uygulamaların sosyal sınıf, ırk, cinsiyet ve yaş ayrımı gözetmeyen bir olgu olması itibari ile bireylerin sosyal rollerini daha kolay yerine getirmelerinde yardımcı olduğuna değinmektedir.

Toplumsal yaşamda karşılıklı etkileşim insanoğlunun varlığının temelidir. Ancak insandan insana değişen sosyalleşme tutumları bu etkileşimi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Kültürel, sanatsal yada sportif etkinlikler gibi rekreatif uygulamalar, doğrudan etkileşimin sağlandığı interaktif ortamlar

yaratır. Bu ortamlarda bireyin sosyal algı düzeyi ve sosyalleşme becerisi toplumsal yaşamda var olma çizgisini belirler. Bu çizginin pozitif yönde ilerlemesini bir ödöl olarak gören Light ve Kirk (2001),rekreatif etkinliklere katılan bireylerin sosyalleşme ve sosyal algı düzeylerini geliştirebilmek için elde ettiği fırsatlar ile bir nevi ödüllendirildiğini savunurlarken; Majumdar ise (2003), rekreatif etkinliklere katılmayan bireylerin başta sosyalleşme olmak üzere eğitim ve iş hayatlarındaki gelişimleri için bir çok fırsattan mahrum kaldıklarını ifade etmektedir.

Kişinin tutum geliştirmesi olarak tanımlanan sosyal algıya doğrudan etki eden rekreatif uygulamalar, kaynaştırıcı, birleştirici ve paylaşımcı ortamlar yaratarak günlük yaşamın yoğunluğundan sıkılan bireyleri kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmelerini ve sosyal hayatlarını zenginleştirecek tavırlar sergilemelerine yardımcı olmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, rekreatif uygulamalar, bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımını sağlayan bir sosyal etkinlik olması özelliğinden dolayı kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir. Dinamik sosyal ortam ya da diğer bir ifade ile katılımcılar tarafından oluşturulan interaktif ortam bireysel yada grup halinde iletişimi sağlarken, bireylerin sosyal algı düzeylerini ve sosyalleşme becerilerini geliştirmektedir. Oluşan dinamik sosyal ortam içerisinde sosyal bir pozisyona sahip olan birey sosyal çevresini rekreasyon uygulamaları ile geliştirmeye devam ederken (Jarvie 2006), bu doğrultuda toplumsal yaşama entegrasyonda bireysel çabaların cevap bulduğu, sosyalizasyonun arttığı ve gelişmiş sosyal algı düzeyleri ile pozitif tutumların sergilendiği yegane alan rekreasyon uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dinamik sosyal çevre kavramı karşılıklı etkileşime dayalı interaktif ortamları ifade etmektedir. Zira doğrudan ve rahat iletişim kurabilme durumu bireyin sosyal algı düzeyini geliştirerek daha öncede belirtildiği üzere durumlara karşı pozitif tutumlar geliştirmesine yardımcı olacaktır. Bu sayede pozitif tutumlar sergileyen bireyin sosyalitesi artacak olup toplumsal yaşamda daha aktif rol alacaktır. Bireysel yapı toplumsal yaşama uyum sağladığı müddetçe kişisel tatmin ve mutluluk duygusu artacaktır. Bireysel yapının daha aktif bir şekilde toplumsal yaşama dâhil olması ise rekreatif uygulamalar sayesinde gerçekteştir. Sosyal algıda meydana gelen değişim bireysel yapıyı daha dışa dönük hale getirecek ve sosyal ortamlarda rahat hareket edebilen mutlu bireyler var olacaktır.

Rekreatif faaliyetlere sadece katılarak değil aynı zamanda izleyerek de dâhil olmak sosyal algının gelişimine önemli katkılar sağlar. Özellikle kültürel ve sanatsal etkinliklerin bizzat takip edilerek izlenmesi ya da spor etkinliklerinin

televizyon ya da saha ve salonlarda izlenmesi bile kişinin sosyalleşmesinde önemli rol oynayacaktır. Çaha (1999), özellikle sportif etkinliklerin sadece spor yapanlar değil, izleyici kitleler arasında da önemli bir sohbet ve muhabbet konusu oluşturduğuna değinmektedir. Kaldı ki birbirini hiç tanımayan insanlar bile futbol, basketbol ve voleybol gibi popüler branşlarda oynanan oyunlar üzerine sohbetler etmekte ve bu sayede sosyal ortamlar oluşturarak ortak noktalar da birbirlerini etkilemektedirler.

İş ve kent yaşamı arasında sıkışıp kalan birey herhangi bir ortamda zaman zaman kendini ifade edemez ya da yanlış ifade edebilir. Rekeratif uygulamalar, bireyin benlik duygusunu geliştirerek hangi ortamda olursa olsun kendini rahat ve doğru bir şekilde ifade etmesine yardımcı olmaktadır. Zira Weis (2001), rekeratif uygulamaların bireyin benlik ve sosyal algısını geliştirdiğini ifade etmektedir. Sosyalleşme açısından bireyin kendini doğru ifade edebilmesi toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Farklı toplumsal gruplardan gelen farklı insanlar ile iletişime geçen bireyin, sosyal algısı ve yaratıcılığında meydana gelen gelişmeler kişiye farklı deneyimler kazandırarak sosyal çevresini genişleten mutlu bir insan olma fırsatı sağlar. Tüm bunların ötesinde sosyal yaşamında kendine güveni artan bireyin iş ve aile yaşamında ilişkileri daha iyi olur ve verimliliği artar.

Yetim'e (2010) göre, sosyalleşme sürecinin en önemli sonucu sosyal algıda meydana gelen değişimdir. Çünkü sosyalleşme süreci ile sosyal algının gelişimi doğru orantılıdır. Sosyal algı düzeyi arttıkça bireyin kendine olan güveni artacak ve sosyalleşme süreci ivme kazanacaktır. Bu noktada rekeratif uygulamalar, sosyal algının gelişimine etki etmekte ve dolayısı ile sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır. Günümüz toplumunun ayırt edici özelliklerinden birisi rekeratif uygulamalara aktif ya da pasif şekilde katılmaktır. Çünkü teknoloji çağını yaşadığımız bu günlerde insanlar daha çok içlerine kapanmakta ve ağırlıklı olarak mutsuz ve verimsiz bir yaşam sürmektedirler. Ancak aktif ya da pasif şekilde rekeratif uygulamalara katılmak tam tersine benlik duygusunu geliştirmekte ve pozitif sosyal algılama ile toplumsal yaşamdan keyif alarak mutlu bir yaşam sürmektedir.

Sonuç itibari ile rekreasyon uygulamaları sosyal bir varlık olan bireyi iç dünyasında kendisi ile barışık, dışa dönük mutlu ve verimli hale getirmektedir. Sosyal algı düzeylerinin gelişimine paralel olarak sosyalleşme süreçleri ivme kazanan bireyler, zaman ve mekân kavramlarının dışına çıkarak karşılıklı etkileşimin farkına varmaktadır. Bu sayede toplumsal yaşamın her aşamasına

dâhil olan birey dar kalıplar arasında sıkışmadan verimliliğini ve mutluluğunu artırmaktadır.

SONUÇ

Toplumsal yaşam, insanoğlunun bir arada yaşamaya başlamasından beri varlığını geliştirerek devam etmiştir. Özellikle sanayi devriminden sonra hızlı kentleşme ve beraberinde karmaşık kent yaşamı insanları birbirinden uzaklaştırmaya başlamıştır. Ve nihayetinde bilgi ve teknoloji çağı adı verilen günümüzde insan olgusu toplumsal yaşamda ağırlılığını hissettirmeye başlamıştır. Ancak teknolojinin getirdiği avantajların yanı sıra bir takım olumsuz etkilerde baş göstermiştir. Birey teknoloji ağırlıklı gündelik yaşamı içinde sıkışmış, toplumdaki kopmuş ve yalnızlık hissi ile mutsuz olmaya başlamıştır.

Bu kısır döngü içinde kendine çıkış yolları arayan bireyler, farklı ilgi alanları doğrultusunda sosyal bir varlık olarak toplumsal yaşama yeniden uyum sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda açık ya da kapalı alanlarda farklı toplumsal sınıflardan gelen insanlar ortak paydada buluşmaya başlamışlardır. Bu ortak paydaların başında gelen rekreasyon uygulamaları insanların sosyo kültürel gelişimlerini ele almış ve sosyalleşmelerinde etkili bir araç olmuştur. Bu durumun önemine değinen Yetim (2000), özellikle grup katılımlı rekreatif faaliyetlerin yeni dostlukların kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya destek sağladığına dikkat çekmektedir. Bireysel sosyalleşme çabaları ve sosyal algılarının sınırları dâhilinde bir takım faaliyetlere katılan bireyler karşılıklı etkileşim sayesinde sosyalleşme süreçlerini hızlandırmışlardır. Sosyal algılarını geliştiren ve sosyalleşme süreçlerine ivme kazandırmaya çalışan bireyler daha fazla rekreatif faaliyetlere katılarak toplumsal yaşamın bir parçası olmaya çalışmaktadır. Zira rekreatif ve sportif faaliyetler, bireyin toplumsallaşmasında ve bunu gerçekleştirirken sosyal algısını geliştirmesinde vazgeçilmez bir unsur olup sosyal hayatın temel dinamiğidir (Güven 1998).

Hızlı kent yaşamı içerisinde kendilerine vakit ayırmak için rekreasyon faaliyetlerini bir fırsat olarak gören bireyler, sosyal algılarının pozitif değişimlerinin farkına varmaktadır. Bu bağlamda kültürel, sanatsal ve sportif rekreasyon uygulamaları bir kat daha fazla önem arz etmektedir. Bireysel çabaların rekreatif uygulamalara yönelmesi çağın en büyük sorunu olan yalnızlık ve mutsuzluk hissini bir nebze olsun ortadan kaldırmaktadır.

Netice itibari ile, bireyler sosyalleşerek günlük yaşamlarında daha mutlu ve verimli olmaktadır. Dolayısı ile sosyal algılarını ve sosyalleşmelerini geliştirecek rekreatif uygulamaların talep edilmesi ve bu doğrultuda bir yaşam tarzı-

nın geliştirilmesi gerekmektedir. Zira toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası olan insan eylemlerinin sosyal yönü ağır bastıkça bireysel ve toplumsal huzur ve verimlilik artacaktır. Bu noktada sosyal algıyı ve sosyalleşmeyi pozitif yönde etkileyecek rekreasyon uygulamalarının toplum genelinde artırılması ve yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Çünkü bu yönde oluşan sonuçlar, her ne kadar bireysel görünse de toplumsal yaşamı etkileyeceğinden, toplum huzur ve refahının artışı etkileyecektir. Sosyal yönü ağır basan rekreatif uygulamaların yaygınlaştırılması gelecek nesillere bu tip etkinliklerin öneminin aktarılması bireysel ve toplumsal mutluluğun da yegâne anahtarı olacaktır. Sosyal algı düzeyi yüksek ve sosyalleşme becerileri geniş bir toplumsal yapı varlık sebeplerini doğru bir şekilde yerine getirecektir. Bireysel anlamda da sosyalitesi yüksek kişilerden oluşan toplumsal yapı, kişi özelinde olumlu etkiler yaratacak interaktif bir ortamı oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- Biddle, S. J. H. ve Mutrie, N. (2001). *Psychology and Physical Activity Determinants: Well Being and Interventions*. Londra: Routledge.
- Boud-Bovy, M. ve Lawson, F. (2002). *Tourism ve Recreation: Handbook of Planning and Design*. Londra: Architectural Press.
- Broadhurst, R. (2001). *Managing Environments For Leisure And Recreation*. Londra: Routledge.
- Butler, G. D. (1959). *Introduction to Community Recreation*. New York: McGrawHill.
- Çaha, Ö. (1999). Spora Yaslanarak Bir Nefes Almak. *Düşünen Siyaset Dergisi*, 1:(2): 25-34.
- Çelik, E. (1996). *Gençlerin Sosyalleşme Sürecine Kitle İletişim Araçlarının Etkileri*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Eitzen, S. D. ve Sage, G.H. (2003). *Sociology of North American Sport*. New York: McGrawHill.
- Erkal, M. E. (1996). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Güven, S. (1998). *Spor Psikolojisi Ders Notları*. Ankara: Gazi Üniversitesi, BESYO.
- Jarvie, G. (2006). *Sport, Culture and Society*. New York: Routledge.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme) Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma*. Ankara: Seren Ofset.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kenyon, G. ve McPherson, B. (1974). *Becoming Involved in Physical Activity And Sport: A Process of Socialization*. New York: Academic Press.
- Köknel, Ö. (1982). *Gençlik ve Spor, Spor Ansiklopedisi*. İstanbul: Yelken Matbaası.
- Light, R. ve Kirk, D. (2001). Australian cultural capital-rugby's social meaning: Physical assets, social advantage and independent schools. *Culture, Sport ve Society*, 4: 46-58.
- Lu, L. ve Hu, C. (2005). Personality, leisure experiences and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 6: 105-120.
- Majumdar, B. (2003). Cricket in India: Representative playing field to restrictive preserve. *Culture, Sport ve Society*, 6: 65-82.
- Oğuz, M. (2012). Toplumsal algılar ve bireye yansıyan yönü. http://siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_contentview=articleveid=81

4:toplumsal-alg-ve-bireysel-baka-yansyanlar-vecatid=54:sivil-toplum-bilinciveItemid=132
(10.02.2012).

Parks, J. B. (1998). *Contemporary Sport Management*. Londra: Human Kinetics.

Tezcan, M. (1984). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: ağ Matbaası.

Torkildsen, G. (1999). *Leisure and Recreation Management*. New York: E ve FN Spon.

Weis, O. (2001). Identity reinforcement in sport. *International Review of theSociology of Sport*, 36: 80-92.

Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve Spor*. Ankara: Topkar Matbacılık.

Yetim, A. (2005). *Sosyoloji ve Spor*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Yetim, A. (2010). *Sosyoloji ve Spor*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Erzurum'un Kırsal Turizm Potansiyeli

Gülizar CENGİZ

T.C. Atatürk Üniversitesi,
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta: gulizar.cengiz@atauni.edu.tr

Çetin AKKUŞ

T.C. Atatürk Üniversitesi,
Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta: cetin.akkus@atauni.edu.tr

ÖZ

Erzurum ülkenin en önemli kayak merkezlerinden biri olan Palandöken Dağı, Tor-tum Şelalesi, Yedigöller, Çoruh Kanyonları, Narman Peri Bacaları, zengin bitki örtü-sü, kuş, kelebek gözlem alanlarına sahip dağları, yaylaları ve mağaraları ile kırsal turizme oldukça elverişli bir yapıya sahiptir. Kültürel değerleriyle de kırsal turizm faa-liyetini tamamlayıcı olup, gelen yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Erzu-rum ilinin, giriş-çıkış yapan ziyaretçiler açısından, ülke turizminden aldığı pay orta-lama olarak binde 4 civarındadır. Bu çalışmada, Erzurum'un tüm kırsal çekicilikleri ve kırsal turizme uygunluğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kırsal kalkınma, kırsal turizm, Erzurum.

GİRİŞ

Kırsal turizm, nüfusun az olduğu ve ekonomik sıkıntılar dolayısıyla göçe maruz kalan kırsal alanlarda yapılan bir turizm faaliyetidir. Ülkeler gelişmişlik düzey-leri doğrultusunda, kırsal turizm aktiviteleri ile toplumsal refahı arttırmaya çalışmaktadırlar. Özellikle gelişmiş Avrupa ülkelerinin uzun yıllardır önemle üzerinde durduğu kırsal turizm kavramı, Gelişmekte Olan Ülkeler için yeni bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Ülkemiz kalkınma politikalarında son dönemlerde sıkça bahsedilen bir konu olan kırsal kalkındırma çabalarının başat oyuncularından biri kırsal turizm olarak değerlendirilmektedir. Kırsal turizm, her mevsim yapılabilen bir turizm çeşidi olması sebebiyle, Kış Turizmi Gelişim Koridorunda değerlendirilen Erzurum için sezonluk turizm faaliyetini tüm yıla yayabilmektedir. Çoğunlukla Palandöken ve çevresinde meydana gelen turistik aktivitelerin çeşitlendirilmesini sağlayarak, elverişli olan belde ve köylerde rekreatif faaliyetlere imkân sağlamaktadır. Bu faaliyetlerin yapılabilmesinin yanı sıra devamlılığını sağlamayı da amaçlayan kırsal turizm kavramı, günümüz doğal ve kültürel değerlerinin gelecek nesillere aktarılabilmesinde de önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (Cengiz G., Akkuş Ç. 2012: 61-62).

ERZURUM İLİNİN EKONOMİK YAPISI

2009 yılı itibariyle 20 ilçe ve 966 köyü bulunan ilin nüfusunun 283 169 kişisi belde ve köylerde yaşamaktadır (%37). Erzurum ili şehirleşme oranı, yıllık nüfus artış hızı, kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Tarım kolunda çalışanların toplam istihdama oranı ise Türkiye ortalamasının üstündedir.

Uluslararası Erzurum Hava Limanı yıllık 2 milyon yolcu kapasitesine sahip olup, aynı anda 7 uçak barındırabilmektedir. İstanbul-Haydarpaşa-Kars demiryolu hattı üzerinde olan şehirden, Doğu Ekspres ve Mavi Trende geçmektedir. 2008 yılı itibariyle Erzurum köy yolu ise 5 596 km'dir (TÜİK, Bölgesel Göstergeler-TRA1, 2009: 9-10, 98; Erzurum Valiliği, 2011).

2008 yılında Erzurum iline giriş yapan yerli ve yabancı turist sayısı 16.031, çıkış yapan ziyaretçilerin toplamı 13.930'dur. 2010 yılında ise çıkış yapan toplam ziyaretçi sayısı 21.930 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2011).

KIRSAL ALAN ÇEKİCİLİKLERİ

Palandöken dağı, ülkemizin en önemli doğal kayak pistlerinden biri olup, yılda 150 gün kayak potansiyeline sahiptir. Uluslararası Kayak Federasyonu (FIS) tarafından dünyanın ikinci büyük kayak merkezi olarak kabul edilmiş ve şehir bir bütün olarak kış turizmüne uygunluğu sebebiyle 2011 Üniversitelerarası Kış Oyunları'na ev sahipliği yapmıştır (Erzurum Kültür Turizm, 2011; Gezi Rehberi-Erzurum, 2009: 7,67).

Uzundere ilçesi Balıklı köyünün batısında bulunan bir dağın heyelan sonucu Tortum Çayı'nın önünü kapatmasıyla oluşan Tortum Gölü, 6 milyon 625 bin metre kare büyüklüğündedir (Gezi Rehberi-Erzurum, 2009: 90). Tortum Gölü'nü meydana getiren heyelan setini aşan suların 22 metre genişlik ve 48 metre yükseklikten düşmesiyle oluşan Uzundere Tortum Şelalesi, Asya ve Avrupa kıtalarının en yüksek şelalesidir. Oluşumu açısından dünyanın ikinci, yüksekliği bakımından dünyanın üçüncü şelalesidir (Akça H. 2004: 65-70; Uzundere, 2011).

İspir Yedigöller, turkuaz renkli volkanik 11 gölden oluşmaktadır. Amerikan, İngiliz ve İsraili dağcıların gözde mekânı olan bölge Türkiye'de yeterince tanınmamaktadır (Gezi Rehberi-Erzurum, 2009: 97).

İspir ilçesi sınırından geçen Çoruh nehrinin derin kanyonları rafting ve kano yapmaya oldukça elverişlidir (Erzurum Kültür Turizm, 2011; Efes Turizm Eğitimleri, 2011: 27).

İspir ve Çoruh Havzası, Türkiye'nin en görkemli doğa hazinelerinden biri olup, bölgenin bitki örtüsü büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Aralarında orki-de, süsen ve sardunya türleri dâhil, 100'den fazla ender görülen bitki türü vardır. Dünyada sadece Erzurum Karayazı'da yetişen ters laleler, tükenmek üzere olması sebebiyle koruma altına alınmıştır (Tekşen M., Aytaç Z., Pınar N. M., 2010: 398).

Kuş, kelebek ve yaban hayatı gözlemciliği yapılabilen yörede, 2005 yılında 188 kuş türü saptanmıştır. Alaca Sinekkapan'ın Türkiye'de gözlemlenebildiği en iyi alan İspir ve çevresidir. Dağ Horozu, Kafkas Çıvgını, Sürmeli Dağbülbulü, Duvar Tırmaşıkkuşu, Urkeklik, Alamecek, Kara İskete, Sakallı Akbaba ve Kızıl Akbaba gibi türlerin rahatlıkla gözlemlenebildiği alan ise Çoruh vadisi ve çevresidir. Ayrıca, Çoruh havzasında Türkiye sınırındaki kelebek türlerinin üçte ikisi gözlemlenebilmekte olup, bu çeşitlilik Alman bilim adamları tarafından keşfedilmiştir (Gezi Rehberi-Erzurum, 2009: 96).

Rüzgar ve su erozyonunun milyonlarca yıl toprakları aşındırması sonucu oluşan Narman Peri Bacaları, el değmemiş peyzaj değerleri ile rekreasyonel ve doğa turizmi etkinliklerinin gerçekleştirilebileceği doğal alanlardan biridir (Yılmaz S., Özer S., 2003: 26). Peri Bacalarının bulunduğu vadiye birçok hayvan türüne ve bazı memeli hayvanlara rastlanmaktadır (Gezi Rehberi-Erzurum, 2009: 85).

Dumlu dağları, özellikle yabancı ziyaretçilerin günübirlik doğa yürüyüşleri yapmasına ve yol üzerindeki köylerde dinlenmelerine imkân sağlaması dolayısıyla önemli bir potansiyeldir (Erzurum kültür Turizm, 2011). Kaçkar dağları ise dağcılık aktiviteleri için önemli rotalardan olup, tarihi Gürcü evlerinin pansiyona çevrilmesi ile oldukça önem kazanmış ve turizme kazandırılmıştır. (Gezi Rehberi-Erzurum, 2009: 95)

SONUÇ

Erzurum'un kırsal alan çekicilikleri incelenmiş, ilin kırsal ekonomik yapısı da göz önüne alınca böyle bir çalışmanın gerekliliği tespit edilmiştir. İlin doğal ve kültürel değerleri, kırsal turizm aktivitelerine uygunluğu açısından en *güçlü yönleridir*. Dağları ve yaylaları, doğa yürüyüşleri, kar yürüyüşleri, bahar yürüyüşleri, kayak, tırmanış, binicilik, dağ bisikleti, piknik aktiviteleri, kampçılık faaliyetleri gibi organizasyonlarla yılın değişik dönemlerinde ziyaretçileri ağırlamaktadır. Daha çok yerli turiste yönelik bu faaliyetlerin yanı sıra, Dumlu dağlarındaki günübirlik yürüyüşler ile Çoruh nehrinin derin kanyonlarında rafting ve kano yapabilme imkanı yabancı turistlere daha cazip gelmektedir. Yedigöller

ler, oruh Havzası ve Narman, ender grlen bitki, kuş ve kelebek çeşitliliği ile özellikle yabancı bilim adamlarının ve turistlerin uğrak yeri haline gelmiştir. Tortum, Oltu, Olur, ve İspir ilçeleri, Doğu Anadolu'nun sert karasal ikliminden ziyade elma, armut, kiraz, vişne, ceviz ve dut gibi meyvelerin yetiştirilebildiği bir yöredir. Sahip olduğu doğal oluşumlardan bir diğeri olan mağaralarının ise, birçok hastalığa iyi geldiği rivayet edilmekte, daha çok yerli olmak üzere tüm turistler tarafından ziyaret edilmektedir (Cengiz G., Akkuş . 2012: 71).

KAYNAKÇA

- Akça H. (2004). Dünya'da ve Türkiye'de Kırsal Turizm, *Standart Dergisi*, 513.
- Cengiz G., Akkuş . (2012). Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum rneği, *KM Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22),
- Efes Turizm Eğitimleri (2011). *ehresi Değişen İlçe: İspir*.
- Gezi Rehberi – Erzurum (2009). *Tablet İletilişim* (İkinci Baskı). Temmuz
- Tekşen M., Aytaç Z., Pınar N.M. (2010). Pollen morphology of the genus *Fritillaria* L. (Liliaceae) in Turkey, *Turk J Bot*, 34.
- TK (2009). *Bölgesel Göstergeler-TRA1*(Erzurum, Erzincan, Bayburt), Yayın No: 3399.
- Yılmaz S., zer S. (2003). Narman Peri Bacalarının Tabiat Anıtı Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi, *Ekoloji evre Dergisi*, 12 (48).

İNTERNET KAYNAKÇASI

- <http://www.erkurumkulturturizm.gov.tr/belge/1-57525/kis-turizmi.html> Erişim Tarihi: 01.06.2011
- <http://www.erkurumkulturturizm.gov.tr/belge/1-33429/sportif-etkinlikler.html>
Erişim Tarihi:01.06.2011
- <http://www.uzundere.gov.tr/selale.html> Erişim Tarihi: 01.06.2011
- <http://www.erkurum.gov.tr/> Erişim Tarihi: 01.06.2011
- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=51&ust_id=14, Erişim Tarihi: 27.05.2011.

Rekreatif Zıpkınla Balık Avcılığı Yapan Kişilerin Görüşlerinin Tespit Edilmesi

Hasan DAYI

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı,
Vakıfkebir İMKB METEM
E-posta: hasandayi61@gmail.com

Vedat AYAN

T. C. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: vayan61@gmail.com

Durmuş EKİZ

T. C. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı
E-posta: durmusekiz@yahoo.com

ÖZ

Bu araştırma, serbest zaman değerlendirme şekillerinden avcılık sporunun içinde yer alan zıpkınla balık avcılığının, farklı meslek dallarında olup rekreasyon amacıyla av yapan kişilerin; Beşikdüzü'nde hangi balık türlerinin, nerede, ne zaman ve hangi koşullar olduğuunda avlanabileceğine ilişkin görüşleri toplanarak bunların değerlendirilmesine yönelik yapılan nitel bir çalışmadır. Çalışmada, nitel araştırmalar için de yer alan durum çalışması tekniği kullanılarak ve uygun durum örnekleme ile zıpkınla avcılık yapan 15 kişilik bir araştırma grubu oluşturulmuştur. Bu araştırma ile birlikte zıpkınla avlanabilecek balık türleri, bu balıkların özellikleri ve hangi alanlarda avlanabilecekleri hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Bu bilgiler katılımcıların deneyim ve kanaatleriyle oluşturulmuştur.

Anahtar sözcükler: Zıpkınla balık avcılığı, rekreasyon, nitel araştırma

GİRİş

Yapılan çalışmada, gelişen ve değişen günümüz koşullarında insanların iş yükleri makineleşme ile birlikte çalışma ve yaşamsal faaliyetleri dışında kalan zaman dilimlerinde artışlar olmuştur. Bu serbest zaman ihtiyacı ve serbest zamanı değerlendirme özgürce hareket edebilmeleri kötü alışkanlıklara yönelme

tehlikelerini ortaya çıkarmaktadır. Bu da serbest zamanı yönetmeyi ve yönlendirme gerekliliğini ortaya koymuştur. Rousseau, serbest zaman hakkında şu Şekilde söz etmiştir:

Halkın ekmeğini kazanmak için sarf ettiği zamandan başka zamanı yoksa, yazık. Ekmeğini sevinçle yiyebilmesi için de zamanı olması gerek. Yoksa, uzun süre kazanmaz olur ekmeğini. Halkın çalışmasını isteyen şu adaletli ve iyiliksever Tanrı, onun dinlenmesini de ister. Doğada halkın aynı zamanda çalışmasını ve dinlenmesini, didinmesini, aynı zamanda da haz duymasını ister. Çalışmaya karşı duyulan tiksinti, yoksul insanları çalışıp didinmekten daha çok bunaltır (Rousseau, 1758 akt: Tezcan, 1994: 13).

Bu çalışmadaki amaç, amatör balıkcılığın yapıldığı Trabzon ilinin Beşikdüzü ilçesinde zıpkınla balık avı yapan kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkacak olan veriler işığında insanları bilgilendirerek, keyifli ve sağlıklı bir serbest zaman geçirmelerini sağlamaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Sosyal içerikli yapılan çalışmalarda, sayısal anlamda verilerin toplanamadığı ancak oluşan verilerin sayısallaştırılarak bilimsel çalışma düzeyinde geçerli ve güvenilir sonuçlar çıkarılabilir. Bu yaklaşım içinde durum çalışması yöntemi doğrultusunda çalışma grubu oluşturulmuştur. Nitel araştırmalarda çalışma grubu tüm evreni içine alacağından çalışmada oluşturulacak olan konunun tüm ilgili kişileri çalışmaya dahil edilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı içinde örnek olay çalışması ve görüşme yöntemiyle elde edilen verilerin değerlendirilmesi ile tablolar oluşturulmuştur. Bu bulguların değerlendirilmesi sonucunda bilgi sahibi olunmayan bu sporun serbest zamanları değerlendirmede kullanılan bir aktivite olması için rekreasyon alanları oluşturulmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Nitel araştırmaların konusunun insan olmasından dolayı problemi ortaya koyarken tüm oluşumların birbirleri ile olan etkileşimi dikkate alınmalıdır. "Nitel araştırmanın en temel özelliği, üzerinde araştırma yapılan kişilerin bakış aılırlarıyla araştırılan olay, olgu, norm ve değerleri incelemeye çalışmasıdır" (Ekiz, 2003: 27). Araştırılan konunun için de olan kişilerle birlikte konuyu ele almak, konu içinde göremediğimiz birçok faktörü ortaya çıkaracaktır. "Nitel araştırmalar olayların, kurumların, objelerin, varlıkların ve grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimleyerek açıklamaya çalışır. Bu tür araştırmalar mevcut olayları geçmişteki olaylar koşullar ilişkilendirmesi yapılarak hedefe ulaşmayı amaçlar" (Kaptan, 1998: 59).

Bu araştırmanın yöntemi durum çalışmasıdır. Durum çalışması, “güncel bir olguyu kendi yaşam alanında çalışan, olgu ve içerik arasında ki ayrımın belirgin olmadığı ve birden fazla veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir” (Yin, 1984, akt: Yıldırım ve Şimşek 2006: 77).

Nitel çalışmada genelleme çalışılan probleme ilişkin tüm kişilerle görüşülmesi evrenin tamamına ulaşılması amaçlanır. Bu da evrenin kendisiyle çalışılması anlamına gelir. Genellemeyi Ekiz (2003: 35), şu şekilde açıklar; “genelleme kavramının, pozitivist metodolojilerde kullanılan anlamların dışında olması ve farklı bir anlamda kullanılması gerekmektedir.”

Örnekleme; uygun durum örnekleme olarak ele alınmıştır. Ekiz (2009: 106), bu örnekleme türü, “araştırma yapılacak birey ya da grupların araştırma sürecine dahil edilmesinin daha kolay ya da bunlara daha kolay ulaşılabilir olmasıyla ilişkilidir.”

Araştırmaya katılan zıpkınla balık avcılığı yapan kişilerin, bir rekreatif etkinlik şekli olan avcılık sporu içerisinde zıpkınla balık avcılığı branşının, Beşikdüzü ilçesi içerisinde hangi balık türlerinin, nerede, ne zaman ve hangi koşullarda avlanılabileceğine ilişkin görüşlerini belirlemek için bir adet ‘yarı yapılandırılmış görüşme formu’ veri toplama aracı olarak geliştirilmiştir.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Yapılan görüşmelerde 15 araştırma grubu üyesi ile yapılan görüşmeler yazı olarak ve ses kaydı ile birlikte kayıt altına alınmıştır. 15 kişinin katıldığı bu görüşmenin tüm verileri değerlendirmeye alınmıştır. Görüşmeden elde edilen veriler, içerik analizine tabi tutulmuştur. Daha sonra verilerin kodlama işlemi yapılmıştır. Kodlamalar kullanılarak bir “kod listesi” oluşturulmuştur. Daha sonra bu kodları belirli kategoriler altında açıklayabilen temalar bulunmuştur. Bu temalar araştırma grubu üyeleriyle yapılan mülakat sonucunda, mülakat sorularına verilen cevaplardan yola çıkılarak oluşturulmuştur.

Araştırma sonucunda; Araştırmaya katılan kişilerin kişisel bilgilerinde kişilerin yaşları, meslekleri bakımından çeşitlilik söz konusudur. Bu da serbest zaman etkinliği olarak zıpkınla balık avcılığının her yaşta insana uygun bir etkinlik olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Beşikdüzü’nde zıpkınla avlanabilecek en uygun balık türlerinin kefal, karagöz, eşkina, levrek ve minakop olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 1. Balıkların yaşam alanlarını gösteren frekans dağılımları

	KEFAL	KARAGÖZ	EŞKİNA	LEVREK	MİNAKOP
Dereağızları	f 5			11	f 6
Dökme Taşlıklar	f 3	f 15	f 14	f 5	
Mendirekler	f 2	f 15	f 13	f 5	
Rgar Ağızları	f 15	f 1		f 1	
Doğal Taşlık		f 15	f 15	f 5	
Sıcak Sudaki Taşlıklar		f 2	f 1		
Akıntılı Sudaki Taş.		f 1	f 1	f 1	
Derin Sudaki Taşlık		f 1	f 1		
Temiz Açık Su taş.		f 2	f 6		
Siğ Sudaki Taşlıkları				f 7	
Kumlu amurlu Yer					f 7
Soğuk Sudaki Taşlık				f 1	
Bulanık Sudaki Taş				f 4	

Tablo 1 ve 2’de görüldüğü gibi balık türleri, beslenme alışkanlıkları ve yaşam alanları bakımından farklılık göstermektedir. Kefal balığının daha çok rögar ağızlarında bulunduğu ve yiyebileceği her Şeyi yediği sonucu çıkmıştır. Karagöz balığının kaya balığı olduğu ve daha çok mendireklerde, dökme taşlıklarda ve doğal kayalıklarda yaşadığı ve midye, denizanası ve yosunla beslendiği ortaya çıkmıştır. EŞkina’nın da yaşam alanları bakımından karagöz gibi bir kaya balığı olduğu grlmektedir. EŞkina balığı daha çok yengeç, midye, karides ve travla gibi kabuklu canlılarla beslenmektedir. Karagöz balığı bazen kirli sularda, rögar ağızlarında görülmesine karşın, eşkina balığı kirli sularda yaşamamaktadır. Levrek, avcı bir balık olarak grlmektedir. Yiyebileceği canlı her Şeyi yemeye çalıştığı sonucu çıkmaktadır. Yaşam alanları genellikle dere ağızları ve kayalık yerlerdir. Minakop ise; dere ağızlarında ve deniz tabanındaki kumluklarda yaşamakta ve kum üzerindeki yengeç, travla gibi canlılarla beslenmektedir.

Tablo 2. Balıkların beslenme alışkanlıklarını gösteren frekans dağılımları

	KEFAL	KARAGÖZ	EŞKİNA	LEVREK	MİNAKOP
Yiyebileceği her şeyi yer	f 12				
Yosun	f 3				
Larva	f 1				
Travla	f 1		f 7		f 2
Midye		f 12	f 8		
Deniz Anası		f 6			
Yosun		f 6	f 2		
Ganzilis		f 3			f 1
Yengeç		f 2	f 11	f 5	f 3
Karides		f 2	f 6		f 1
Organizmalar		f 2			
Zargana			f 2		
İzmarit			f 2		
Küçük canlılar			f 2		
Kefal				f 7	
Yiyebileceği canlı her şey				f 6	
Küçük balıklar			f 1	f 7	
Kumdaki plaktonlar					f 5
İsteriz			f 1		
Kabuklu deniz canlıları				f 1	

Tablo 3. Balıkların mevsimsel avlanma dönemlerini gösteren frekans dağılımları

	KEFAL	KARAGÖZ	EŞKİNA	LEVREK	MİNAKOP
OCAK	f 10	f 0	f 0	f 7	f 0
ŞUBAT	f 10	f 0	f 0	f 6	f 0
MART	f 11	f 0	f 0	f 6	f 0
NİSAN	f 13	f 0	f 2	f 7	f 2
MAYIS	f 15	f 9	f 7	f 9	f 4

HAZİRAN	f 15	f 12	f 8	f 9	f 3
TEMMUZ	f 15	f 15	f 10	f 7	f 3
AĞUSTOS	f 15	f 15	f 11	f 8	f 3
EYLÜL	f 15	f 15	f 15	f 11	f 5
EKİM	f 14	f 15	f 15	f 13	f 5
KASIM	f 14	f 8	f 8	f 13	f 4
ARALIK	f 13	f 0	f 2	f 7	f 0

Buna göre; Kefal balığı tüm mevsimlerde avlanmaktadır. Ancak daha çok mayıs, haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarında avlandığı ve bulunması daha uygun olduğu görülmektedir. Karagöz ise, göç balığı olarak görülmektedir. Kış aylarında görülmemektedir. Daha çok suların ısınmaya başladığı mayıs, kasım ayları arasında ve özellikle temmuz, ağustos, eylül ve ekim aylarında bulunduğu ve avlandığı bilinmektedir. Eşkina da Karagöz'e benzer şekilde suyun soğumasıyla göç eder; ancak karagöz gibi ortadan kaybolmaz. Karagöz'den farklı olarak kışın rastlanabilir. Ancak 15-20m derinliğe ulaşılması gerekir. Eşkina, nisan ayının ortalarından sonra görülmeye başlanır ve aralık ayına kadar görülebilen bir balık olarak ortaya çıkar. Verilerden çıkan sonuca göre genellikle rastlandığı dönemler ise; eylül ile ekim aylarıdır. Levrek, her ay rastlanabilen ve avlanabilen bir balık olarak görülmektedir. Avlanması ve rastlanması en uygun dönemler ise, eylül, ekim ve kasım ayları olarak görülmektedir. Minakop, eşkina ile benzer özellikler göstererek kış mevsiminde olmaz. Eşkina balığı, nisan ve kasım ayları arasında görülebilmektedir. Rastlanabilmesi ve avlanabilmesi için en uygun aylar ise, mayıs, eylül, ekim ve kasımdır.

Tablo 4. Beşikdüzü'nde zıpkınla balık avcılığı yapılabilecek av sahalarını gösteren frekans dağılımları

Beşikdüzü	Frekans
Avlanma Sahası	
(B1) Kale altı	f 10 (K1, K2, K5, K6, K7, K9, K12, K13, K14, K15)
(B2) Fidanlık (Yeşil vadi)	f 13 (K1,K2, K4, K5, K6, K7, K8,K10,K11,K12,K13,K14,K15)
(B3) Beşikdüzü Liman sırtı ve Mahmuzu	f 6 (K6, K7, K8, K10, K14, K15)
(B4) Ağasar dere ağızı ve Dökme taşlıklar	f 7 (K1, K3, K7, K9, K11, K13, K14)
(B5)Kurbağalı dere	f 4 (K3, K6, K10, K13)

Beşikdüzü'nde serbest zamanlarında zıpkınla balık avcılığı yapan kişilerin kullandıkları alanlar ve bu alanları kullanma oranları tablolarda görülmektedir.

Bu alanlar balıkların beslenme alışkanlıkları ve tercih ettikleri genel yaşam alanlarıyla paralellik göstermektedir.

SONUÇ

Bu araştırma ile birlikte zıpkınla avlanabilecek balık türleri, bu balıkların özellikleri hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Bu bilgiler ile birlikte araştırma grubu üyelerinin etkinlik alanları değerlendirmeleri birlikte yorumlanmıştır. Böylece uygun koşullarda ve doğru yer seçimi neticesinde serbest zamanların iyi değerlendirileceği bir etkinliğin varlığı ortaya çıkmıştır. Zıpkınla balık avcılığı, bilginin yanında deneyim gerektiren bir etkinliktir. Av avcı ilişkisi içinde her bireyin farklı algıları olabilmektedir. Bunun için her avcının elde ettiği deneyimler önemlidir ve yararlıdır. Yapılan çalışmayla Trabzon Beşikdüzü ilçesinde zıpkınla balık avcılığı yapılacak alanlar belirlenmiştir. Kişi bu alanlarda yapacağı etkinliklerle birlikte elde ettiği bilgileri birleştirmesiyle her seferinde doyuma ulaşacağı bir av geçirebilir.

KAYNAKÇA

- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş* (3. Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş* (1. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (20. Baskı). Ankara: Nobel Yayın.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma Ve İstatistik Teknikleri* (11. Baskı). Ankara: Tek ışık Web Ofset.
- Tezcan, M. (1994). *Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi* (4. Basım). Ankara: Atilla Kitapevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Nitel Araştırma Teknikleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Adana İli'nin Kırsal Turizm Potansiyeli

Diler DEMİRTAŞ

T.C. Çukurova Üniversitesi,
Karataş Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
E-posta: ddemirtas@cu.edu.tr

ÖZ

Geçmişte tatil denilince aklımıza ilk olarak deniz, kum ve güneş gelirdi. Günümüzde bu anlayış yerini başka alanlara bırakmaya başlamıştır. Artık insanlar, doğa ile baş başa kalabilecekleri ve kültürel geziler yapabilecekleri yerleri keşfetmeye başlamışlardır. Yapılan bu geziler gidilen bölgedeki yöre halkı açısından da birçok olumlu sonucu beraberinde getirmektedir. Adana İli gerek doğası ile gerek kültürel yapısı ile birçok zenginliğe sahiptir. Bu çalışmada, birçok doğal zenginliğe ve dağ köyüne sahip Adana İli'nin kırsal turizm potansiyelini ve kırsal turizmin bölgeye sağlayacağı yararları ortaya koymak amacıyla literatür araştırması yapılarak öneriler sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Turizmde çeşitlendirme, kırsal kalkınma, kırsal turizm, Adana İli

GİRİŞ

Bir ülkenin gelişmesinde çok önemli bir rol üstlenen turizmin sağladığı sosyo-ekonomik faydalar, bu sektörün önemini açıkça ortaya koymaktadır. Birçok disiplini barındıran turizm sektörü, kırsal kalkınma yolunda bir ülkenin vazgeçilmezidir. Turizm sektörü gelişmiş ülkeler, ciddi gelirler elde etmektedirler. Ayrıca, turizmin çeşitlenme süreci içinde bulunması ile birlikte pazarlama olanakları da artmıştır. Bu durum; deniz, kum ve güneş üçlemesinin dışında birçok yeni alanları beraberinde getirerek turizmin sağladığı faydaların artması sonucunu yaratmıştır.

Turizm kalkınma için ihtiyaç duyulan döviz girdisini sağlamaktadır. Turizmde elde edilen gelirler, yabancı ülkelere alınan ekonomik yardımlara göre daha çok üstünlüklere sahiptir. Çünkü politik ve ekonomik kısıtlamalardan uzaktır ve herhangi bir baskı aracı olarak kullanılamaz. Diğer yandan turizm, tarımsal ürün ve hammadde ihracatından da çok daha fazla bir üstünlüğe sahiptir. Her şeyden önce, turizm mal ve hizmetlerinin fiyatları, gelişmekte olan ülkenin geleneksel ihracat ürünlerinin fiyatlarına oranla daha çok daha fazla bir üstünlüğe sahiptir ve kendi denetimi altındadır. Ayrıca turizm, gelişmekte olan

ülkenin ihracatı için bir çeşitlendirme imkanı yaratır ve döviz gelirlerindeki büyük dalgalanmaları ortadan kaldırır (Karakaş, 2012, s.5).

Dünyada özellikle son elli yıllık dönemde yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler turizm kavramının algılanmasında ve pratiğinde önemli değişimlere neden olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm turizm sektöründe sadece niteliksel (turist sayısındaki artış, turizm gelirlerindeki yükseliş vb.) olarak değil, aynı zamanda niceliksel (turizm isteminde ve tercihlerinde) olarak da kendini göstermiştir. Böylelikle değişen turizm talebi çok çeşitli turizm türlerinin de konuşulur hale gelmesini sağlamıştır. Bu turizm türlerinden biri de kırsal turizmdir. Kırsal turizm, hem turistlerin taleplerine cevap verebilmek, hem de kırsal alanların sosyo-ekonomik canlılıklarını koruyabilmek veya geliştirebilmek için oldukça önemlidir. Hızlı bir biçimde gelişen kentleşme ve sanayileşme süreci sonucunda doğa tahribatı ve fiziksel çevre koşullarındaki bozulma günümüz insanını olumsuz yönde etkilemekte ve artık doğaya dönüş gibi kavramlardan söz edilmeye başlanmaktadır. Dolayısı ile günümüzde kentlerdeki yoğun çalışma temposu, hava ve gürültü kirliliği ile kalabalık ortamdan uzak kalma isteği, kent insanının daha fazla kırsal alana ve özellikle dağlık alanlara gitmesine yol açmıştır. Bu ilginin bir sonucu olarak kırsal turizm önemli bir iktisadi sektör olarak gündeme gelmiştir (Yılmaz ve Gürol, 2012, s.23).

Çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarım turizmi gibi isimlerle de anılan kırsal turizm için farklı tanımlar yapılmıştır.

Avrupa Birliği çalışmalarında kırsal turizm “*Tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek amacıyla olan turistlere, beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek, içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünü*” olarak tanımlanmaktadır (EC, 1999: 151).

Morgül (2006: 58)’e göre kırsal turizm, insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışındaki kırsal yörelere ziyaretleri, buralarda tarım üreticilerinin ürettikleri mal ve hizmetleri, yörenin doğal dokusuna uygun mekanlarda talep ederek ve yörede para arttırma arzularını minimize ederek geçici konaklamalardan doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür. Bu tanımdaki önemli hususlardan biri, tarım karakteri egemen olan bir yöreyi ziyaret edenlerin, yörenin doğal dokusuna uygun mekanlardan yararlanmalarındadır. Bu tanımdaki diğer bir nokta da, tarım üreticilerinin tarımsal üretimin yanında yerli veya yabancı turistlerden de bir ek gelir sahibi olmalarıdır.

Esengül (2005: 169)'e göre kırsal turizm, kırsal alanlardaki tüm turizm faaliyetlerini kapsayan bir turizm çeşididir. Kırsal alanlarda ortaya çıkan bir turizm çeşidi olarak kırsal turizm çok yönlü ve kompleks bir aktivitedir.

Kırsal turizm kapsamına dahil edilebilecek aktivitelerin çeşitliliği, kırsal turizmin kapsamının belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Doğa tatilleri, alışveriş, kayak, atlı doğa gezileri, macera, rafting, yürüyüş, tırmanış, termal turizm, avcılık, balıkçılık, sanat, tarih ve etnik yapıyla ilgili faaliyetler kırsal turizmin kapsamına dahil edilebilecek yada onunla bütünleştirilebilecek faaliyetlerdir (Çeken ve arkadaşları, 2012, s.12).

Kırsal alanların bilinçsiz ve aşırı kullanılmasında olumsuz sonuçlarla karşılaşılabilmesine karşın; kırsal turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden birçok olumlu etkisi vardır. Kırsal turizm; yöre halkına önemli bir istihdam kaynağı oluşturması, yöre halkının turistlere sundukları mal ve hizmetler ile gelir seviyelerini yükseltmeleri, kırsal kalkınma ve bölgedeki birçok sektörün gelişmesine katkı sağlaması açısından önemli bir rol üstlenmesi ile olumlu ekonomik etkilere sahiptir. Kırsal turizmin yarattığı en olumlu sosyal etkiler; kırsal alanda istihdam edilen kişilerin niteliğinin yükselmesi, kadınların istihdam edilmesi, farklı kültürel toplumlar arasında sosyal etkileşimin oluşması, kırsal alandan kentlere olan göçün azalması olarak sıralanabilir. Kırsal turizmin yarattığı en önemli kültürel etki ise, doğal ve kültürel zenginliklerin korunmasına yardımcı olmasıdır.

Bu bilgiler ışığında, bu çalışmada, Adana İli'nde kırsal turizm potansiyeli açısından önemli bölgeler tanıtılmış ve kırsal turizmin geliştirilebilmesi için öneriler sunulmuştur.

ADANA İLİ'NDE TURİZM

Binlerce yıllık tarihi geçmişi, bu geçmişten günümüze kalan sayısız tarihi eserleri, Yumurtalık ve Karataş sahillerinin doğal güzelliği, Toroslar'ın yemyeşil yaylaları, şifalı suları, bitki ve hayvan türleri bakımından çeşitliliği ile büyük bir turizm potansiyeline sahip olan Adana'da her uygarlık kendi kültür çeşitliliğini bir sonrakine aktararak aynı zamanda bir kültür mozaiği oluşturmuştur. Hititler, Romalılar, Araplar, Selçuklular, Ramazanoğulları, Osmanlılar, Türkmen ve Yörük aşiretlerinin yöre kültürünün çeşitlenmesine katkıları olmuştur. Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin yarattığı deniz kulakları ve sazlık alanlar eko turizm açısından sınırsız olanaklar sağlamaktadır. Yazları oldukça sıcak geçtiği için yayla turizmi, trekking ve kampçılık, sağlık turizmi, ırmak ve kano turizmi, mağara turizmi, eko turizm ve av turizmi gibi potansiyel olarak alter-

natif turizm çeşitleri bulunmaktadır. Seyhan Nehri'nin yarattığı Tuzla ve Akyatan Gölleri ile Ceyhan Nehri'nin yarattığı Ağyatan Gölü, Ceyhan ve Yumurtalık dalyanı ile bunlara bağlı diğer lagünler, nadir kara ve deniz canlılarıyla, kuşların ürediği ve barındığı alanları oluşturmaktadır (Altın Şehir Adana). Adana ili; meyve bahçeleri, buğday, mısır ve pamuk tarlaları, sebzeçilik ve seracılık yapılan ovası, Toros Dağları'ndaki eşsiz yaylaları, akarsuları, yüzlerce çeşit bitki ve hayvan türleri ile de çok büyük çeşitlilikleri barındırmaktadır.

Adana İli aynı zamanda konumu itibarıyla özellikle Suriye, Irak, İran, Suudi Arabistan ve İsrail'den birçok turisti alışveriş amaçlı olarak kendisine çekmektedir. Ayrıca Batı Anadolu ile Doğu Anadolu arasında bir köprü olması nedeniyle komşu iller arasında yapılan ticaretin de merkezi durumundadır. Birçok nitelikli konaklama tesisi ve kongre salonuna sahip olması nedeniyle kongre turizmi açısından uygun bir ildir. Adana, sağlık turizmi açısından çok büyük potansiyele sahiptir ve son yıllarda bu alanda önemli gelişmeler göstermiştir. Balcalı Hastanesi, Ortopedia Hastanesi ve diğer hastaneleri ile Türkiye çapında kaliteli hizmet vermekte ve aynı zamanda yurt içi ve yurt dışından önemli sayıda talep görmektedir.

ADANA İLİ'NİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİ

Adana İli; Aladağ, Feke, Karaisalı, Kozan, Pozantı, Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçelerinde kırsal turizm açısından eşsiz güzellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu yaylalar; eşsiz doğa güzellikleri ve temiz havası, zengin bitki örtüsü ve hayvan çeşitleri, yöresel yemekleri ve el sanatları, kültürel ve tarihi zenginlikleri, misafirperver yerel halkı, şifalı suları, doğa yürüyüşü ve avcılık faaliyetleri ile kırsal turizm açısından önemli bir potansiyel teşkil etmektedirler.

Aladağ Meydan Yaylası

Aladağ ilçesinden 6 km'lik stabilize bir yolla ulaşılan yaylaya, ilçeden minibüs ve taksi kiralamak mümkündür. 1700 m. yükseklikte bulunan yayla ardıç, çam, köknar, sedir ağaçları ve meyve bahçeleri ile iç içedir. Telefon ve elektriğin mevcut olduğu yaylada, yayla mimarisine uygun ahşap ve taş yapılar bulunmaktadır. Ormanlık alan kıyasına kamp kurulabilir. Yaylada kır lokantaları, yöresel kahvehaneler ve bakkallar hizmet vermektedir.

Aladağ Ağcakise, Başpınar Bıcı ve Kosurga Yaylaları

Birbirlerine 3-5 km'lik yakın mesafelerde bulunan yaylalara stabilize yolla ulaşım sağlanmaktadır. Bakir durumda olan yaylalar, ormanlık alan içinde kurulmuştur. Yakındaki Zehli Kalesi yörenin önemli tarihi yapılarından.

Feke İnderesi Köyü Yaylası

Feke ilçesinden 59 km'lik stabilize yolla ulaşılır. Tamamen baē ve bahçeler arasında kurulmuş olan yaylada otantik köy yaşamını bulmak mümkündür. Alt-yapısı tamamlanmış olan yaylada saēlık ocaēı ve jandarma karakolu hizmet vermektedir. Köy halkı tarafından Yahyalı tipi halı, kilim ve çorap dokunarak satışa sunulmaktadır. Kır lokantaları, bakkal ve fırınlar ziyaretçilere hizmet vermektedir.

Karaisalı Kızıldaē Yaylası

Karaisalı ilçesinden 27 km'lik asfalt bir yolla ulaşılır. Adını yakınında yer alan Kızıldaē'dan alan yaylaya, yöre halkı yoēun olarak raēbet etmektedir. Elma, armut, kiraz, vişne ve ceviz aēaları bulunan yaylada yaban hayatı da oldukça zengindir. Kızıldaē, trekking yapmaya son derece uygundur. Yaylada kır kahveleri, kır lokantaları, bakkallar, fırınlar ve kasaplar hizmet vermektedir.

Kozan-Horzum ve ulluuřaēı Yaylaları

Kozan ilçesini, Feke, Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçeleri ile Kayseri'ye baēlayan karayolunun 25. km'sinde Horzum Yaylası, 31. km'sinde de ulluuřaēı Yaylası bulunmaktadır. Yaylalara yaz kış otobüs ve minibüs seferleri var. Kozan ilçesi halkı tarafından kullanılan Horzum Yaylası am, ınar ve üzüm baēları, meyve aēaları ile i içedir. Yayla mimarisinin güzel örneklerinden olan ahşap evlerin bulunduēu yaylalarda altyapı ihtiyaçları giderilmiş olup buradaki saēlık ocaēı gelenlere hizmet vermektedir.

Kozan Göller Yaylası

Kozan ilçesine 40 km. mesafede yer alan yaylaya stabilize yolla ulaşılmaktadır. Yaz aylarında Kozan ilçesinden yaylaya minibüs seferleri düzenlenmektedir. Ormanlar ve kır çiçekleri ile kaplı bulunan yaylada elektrik, telefon gibi altyapı hizmetleri mevcuttur. Yaylada bakkal, lokanta ve kır kahveleri bulunmaktadır.

Pozantı-Akça Tekir Beldesi Yaylası

Adana-Ankara E5 karayolunun 107. km'sinde, yolun her iki yakasında çok geniş bir alana yayılmış olan yayla, Pozantı ilçesine 7 km. uzaklıktadır. şehirlerarası otobüsler ve Adana ile Tarsus'tan yaylaya yolcu tařımacılıēı yapan otobüs, minibüs ve midibslerle yaz kış, günün her saatinde yaylaya ulaşım mümkündür. Tekir, Brcek ve Eski Konacık Yaylaları, Akça Tekir beldesinin birer mahallesi konumundadır. am, ardıç ve meyve aēaları ile bezenmiş yaylada, yayla mimarisine uygun ahşap yapıların yanında deēiřik mimari tarzların r-

neklerini de görmek mümkündür. Yaylanın kuzey ve güneyinde bulunan ve yaylaya 2 km. mesafede yer alan Osmanlı tabyaları ile Orman İşletme Müdürlüğü'nce koruma altına alınarak üretilen yaban keçileri yaylada görülmeye değer diğer güzelliklerdir. Yaylada kamp yapılabileceği gibi, 7 km. uzaklıkta bulunan Pozantı ilçesindeki konaklama tesislerinde kalmak da mümkündür. Ayrıca, doğal dengeli mineral bileşimi ile Toroslar'daki Şekerpınarı Su Kaynağı, Hayat Suyu'nun üretiminde kullanılmaktadır.

Pozantı-Armutoluğu Yaylası

Pozantı-Ankara yol ayrımından doğuya dönülerek çam ve köknar ormanları arasında yapılan 13 km'lik bir yolculuk sonrasında yaylaya ulaşılır. Tamamen bakir durumda olan yayla sedir, köknar, ardıç ağaçları ve kır çiçekleri ile bezelidir. Sarmısak Dağı'nın eteklerinde bulunan yaylada yaban hayatı da oldukça zengindir. Konaklamaya müsait herhangi bir yapının bulunmadığı yaylada kamp alanları mevcuttur.

Pozantı Fındıklı Köyü Yaylası

Pozantı-Çamardı karayolunun 10. km'sinde yer almaktadır. Pozantı ilçesinden yaylaya minibüs seferleri yapılmaktadır. Yayla köyü, bağlar ve bahçeler arasında kurulmuştur. Altyapısı kısmen tamamlanmış olan yaylada bir sağlık ocağı hizmet vermektedir. Köyde kır lokantaları, kahveler ve bakkallar bulunmaktadır.

Pozantı Beledemik Yaylası

Pozantı'ya 10 km. mesafede yer alan yaylaya stabilize yolla ulaşılır. Çakıt Çayı kıyısında kurulmuş yaylada ahşap ve taştan yapılmış yayla evleri bulunmaktadır. Yaban hayatı yönünden zengin olan yaylada yaban keçisi, yaban domuzu ve yırtıcı kuşlar gözlemlenebilir.

Pozantı Asar Yaylası

Pozantı-Çamardı ilçelerine giden asfalt yolun 14. km'sinden kuzeybatıya dönülerek 1.5 km'lik stabilize yolda yapılan yolculuk sonrasında ulaşılır. Yaylaya Pozantı'dan minibüs bulmak mümkündür. Yörenin yayla mimarisine uygun ahşap ve taşlardan yapılan yayla evleri çam, köknar, sedir ağaçları ve meyve bahçeleri ile iç içedir. Yaylada elektrik mevcuttur.

Saimbeyli atak Yaylası

Saimbeyli-Tufanbeyli karayolunun 2. km'sinden sola dönülerek bağ ve bahçeler arasından geçen 3 km'lik stabilize bir yolla ulaşılmaktadır. Yaylaya, Saimbeyli'den belediye otobüsleri sefer düzenlemektedir. Dağ yamacından akan küçük Őelalelerin beslediği anıt ınar ağaçlarının gövde ve dalları üzerine kurulmuş ardaklarda piknik yapmak mümkündür. Bol su kaynakları olan atak Yaylası, Saimbeyli ilçesinin su ihtiyaını da karşılamaktadır. Yaylada Orman İşletme-si'ne ait küçük bir dinlenme tesisi de mevcuttur.

Tufanbeyli Krebeli Yaylası

Tufanbeyli ilçesinin kuzey kesimine düşen yaylaya 10 km'lik stabilize yolla ulaşılmaktadır. Tamamen bakir durumda olan yaylada, sulama amaçlı bir de gölet bulunmaktadır.

Tufanbeyli Obruk Yaylası

Saimbeyli-Tufanbeyli karayolunun 35. km'sinde yer almaktadır. Yrkler tarafından tercih edilen yayla bakir durumdadır. Ardıç, karaçam, sedir ağaçları ve kır çiçeklerinin çevrelediği ekilebilir alanlarda buğday ve arpa yetiştirilmektedir. Konaklanabilecek nitelikte yapı bulunmayan yaylada kamp yapacakların çadır ve temel ihtiyaç malzemelerini yanlarında getirmeleri gerekmektedir (Adana Kültür).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Adana İli'nin coğrafi konumu, iklimi, manzarası, bitki örtüsü, sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler kırsal turizm açısından değerlendirilebilecek ekiciliklerdir. Bu değerler turizm açısından değerlendirilebilirse yöre halkına önemli bir gelir kapısı açılacaktır. Ama büyük bir potansiyele sahip olan bu bölgede kırsal turizm faaliyetleri çok zayıftır.

Kırsal turizmin olumsuz etkileri diğer turizm türlerine göre daha azdır. Çünkü doğal evre ve yerel kültür ile ilişkili olan kırsal turizm faaliyetine katılan turistler, gittikleri bölgelerde yerel halkın konutlarında kaldıklarından dolayı betonlaşma gibi sorunlara neden olmamaktadır. Ancak, Adana yaylalarındaki yöre halkının konutlarını kırsal turizm amaçlı kullanma oranları oldukça düşüktür.

Adana İli'ndeki kırsal turizm bölgelerinin kırsal turizm destinasyonu olarak ziyaret edilmesi gerekirken, bu bölgeler daha çok uzun yola çıkan turistlerin birkaç saat dinlenmek amaçlı uğradıkları yerler konumundadır.

Kırsal turizm faaliyetlerinin yılın tüm aylarında yapılabilmesi, kapasiteye yüklenmeyi önlemektedir. Adana halkının, yaz mevsiminde ikinci konut amacıyla kış mevsiminde ise günü birlik gittikleri yaylalarda, turistik tesis eksikliği göze çarpan önemli bir noktadır. İlgi çekici turistik tesisler kurulması ve yöre halkının da konutlarını turizm amaçlı kullanmaları durumunda, yerli ve yabancı turistlerin ilgi gösterebilecekleri bu yaylalarda kırsal turizmle beraber birçok turizm faaliyetinin yapılması kırsal kalkınmanın önünü açacaktır. Özellikle kış mevsiminde Pozantı ilçesi, önemli bir kayak merkezi haline getirilebilir.

Adana İli'ndeki kırsal turizm potansiyeli yüksek olan bölgelere, ulaşımın kolay olması önemli bir avantajdır. Bölge bu avantajını en iyi biçimde değerlendirmelidir. Ayrıca bu bölgelerin çoğunda altyapı hizmetleri, sağlık ve güvenlik hizmetleri sorunsuz bir şekilde yürütülmektedir. Spor etkinlikleri için eşsiz doğal güzelliklere sahip olan bu bölgelere tur operatörlerinin geziler düzenlemesi, tanıtım açısından oldukça olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Bölgenin tanıtılmasında yerel yönetime de önemli görevler düşmektedir. Yerel yönetim, kırsal turizmi geliştirici politikalar hazırlayarak, hedeflerin net olarak belirlendiği planlar hazırlamalı ve bu planları zamanında uygulamalıdır. Yeterli tanıtım yapılmalı, yerel halka el sanatları eğitimi verilerek yerel kültürün geliştirilmesi sağlanmalı, bu bölgelerde yılın belirli dönemlerinde çeşitli festival ve şenlikler düzenlenmeli, bölgede sunulan konaklama, yiyecek, içecek hizmetlerinin ulusal standartların altında olmaması sağlanmalıdır.

Kırsal turizm, kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için önemli bir unsurdur. Kırsal turizm yönünden gelişmiş bölgelerin yerel halkı, turistlere sundukları mal ve hizmetler ile ciddi gelirler elde etmektedirler. Kırsal turizm açısından önemli çekiciliklere sahip olan Adana İli'nde kırsal turizmin geliştirilmesi hiç kuşkusuz bölge ekonomisini canlandıracaktır.

KAYNAKÇA

- Çeken, H., Dalgın, T. ve Çakır, N.(1998). Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Kırsal Turizmin Gelişimini Etkileyen Faktörler ve Kırsal Turizmin Etkileri, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 2(2): 11-16.
- Esengül, K. (2005). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım: Kırsal Turizm. *T.C. Sivas Belediye Başkanlığı Kaphicaları ve Turizm Potansiyeli Sempozyumu* (15 Nisan 2005): 168-171.
- European Commission (EC) (1999). *Towards Quality Rural Tourism*, Enterprise Directorate General, Brüksel: Tourism Unit.
- Karakaş, A. (2012). Eğil İlçesi Kırsal Turizm Politikasının Belirlenmesi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (14) 23: 5-18.

Morgül, Ő. M. (2006). Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği (*Yüksek Lisans Tezi*). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

Yılmaz, G. Ö., Gürol, N. K. (2012). Balıkesir İli'nin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (14) 23: 23-32.

İNTERNET KAYNAKÇASI

Kültür ve Turizm Bakanlığı Bilgi İşlem ve Bilgi Yönetimi Daire Başkanlığı. Adana İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. <http://www.adanakultur.gov.tr/belgel/1-27250/yayla-turizmi.html> (10.02.2012)

Ökten, A. İ. (2011). Altınşehir Adana Kent Kültürü ve Sanat Dergisi, Turizm ve Adana. <http://www.altinsehiradana.com/kategoriler/item/222-turizm-ve-adana> (05.02.2012)

Rize Kenti Doğal Güzellikleri ve Rekreasyonel Potansiyeli

Deryanur DİNÇER

T.C. Rize Üniversitesi,
Pazar Meslek Yüksekokulu
E-posta : deryanurdincer@hotmail.com

Turan YÜKSEK

T.C. Rize Üniversitesi,
Pazar Meslek Yüksekokulu

Mine ÇİLLİ

T.C. Rize Üniversitesi,
Pazar Meslek Yüksekokulu

Serap YILMAZ

T.C. Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Orman Fakültesi
Peyzaj Mimarlığı Bölümü

ÖZ

Dünyamızda artan kentleşme ve endüstrileşme hızına paralel olarak rekreasyonel faaliyetlere duyulan gereksinim de artmaktadır. Gerek doğal güzellikler gerekse, tarihi zenginlikler yönünden zengin bir potansiyele sahip ülkemizde, mevcut kaynaklarımızın birçoğu tanıtım eksikliği nedeniyle yeterince ön plana çıkarılamamış, bir kısmı kendi kaderlerine terk edilmiş ya da yanlış kullanım sonucu tahrip olmuştur. Batıdan Trabzon-Of, güneyden Erzurum-İspir, doğudan Artvin-Yusufeli ve Arhavi ile komşu olan Rize kenti, flora ve fauna açısından oldukça zengin kentlerimizden birisidir. Karadeniz Bölgesi'nin eşsiz güzelliklerinden nasibini almış olan Rize; yaylaları, kaplıca ve içmeleri, akarsuları, şelaleleri, gölleri, tarihi-kültürel değerleri içeren geleksel konutları, kaleleri, taş kemer köprüleri, camileri, müzeleri ve flora zenginliği ile de oldukça yüksek rekreasyonel potansiyel taşımaktadır. Bu çalışmada, yeterince tanıtımı yapılamamış Rize kentine ait zenginliklerin rekreasyonel potansiyelinin ortaya konulması, vurgulanması, bu konuda yapılabilecek çalışmalara, planlamalara ışık tutulması bunun sonucunda da bütün bu zenginliklerin koruma altına alınarak tanıtılması hedeflenmiştir. Çalışmada kişisel gözlemler, fotoğraflar ve literatür bilgilerinden yararlanılmıştır.

Anahtar sözcükler: Rize kenti, rekreasyon potansiyel, flora-fauna, tarihi eserler

GİRİŞ

Sanayi devriminden günümüze değin sürmekte olan teknolojik gelişmeler hayatımızı kolaylaştıranın yanı sıra monotonluğu ve bu monotonluğun getirdiği yorgunluğu ortaya çıkarmıştır. Teknolojinin gelişmesi ile sanayileşme, sanayileşmenin artması ile iş olanakları ve sanayi bölgelerine göçler başlamıştır. Bu göçlerle büyüyen kentler gün geçtikçe kalabalıklaşmış ve yaşanması yorucu mekânlar haline gelmişlerdir (Müderrişoğlu 2002). Sanayileşme sürecinde hızlı ve monoton üretim temposu insanların verimliliği üzerinde olumsuz etki yaratmış ve bunun karşılığında boş zamanların rekreasyonel aktivitelerle değerlendirilmesi ile üretim potansiyelinin arttırılması hedeflenmiştir (Şahin vd., 2001).

Rekreasyon, yenilenme, yeniden yaratılma veya yeniden yapılanma anlamına gelen Latince *recreatio* kelimesinden gelmektedir. Türkçe karşılığı da yaygın bir şekilde boş zamanları değerlendirme olarak kullanılmaktadır. Bu, rekreasyonun boş zaman tanımı ile sıkı sıkıya ilişkili bir kavram olduğunu göstermektedir. Çünkü, rekreasyon her şeyden önce boş zamanı olan insanların gerçekleştirebilecekleri etkinliklerle ilgilidir. Boş zaman, insanların çalıma saatleri dışındaki zamanlarını tanımlar (Karaküçük, 1997).

Rekreasyonun günümüze kadar gelen çok çeşitli tanımları vardır. Bunun nedeni ise tanımların değişik sosyal yapılara ve görüşlere sahip toplumların rekreasyon anlayışlarını yansıtmalarıdır (Akesen, 1978).

Aydemir ve ark. (1999) rekreasyonu, bireyin kendi istek ve içgüdüüne göre, olanakları ölçüsünde yaptığı, bedensel ve ruhsal dinlenme gereksinimini karşılayacak, bireyi yenileyen, çalıma ve yaşama gücünü ayakta tutan, sürdürdüğu sürece bireye zevk veren, gelir sağlama kaygısından uzak boş zamandaki eylemini kapsayan davranışların tümü olarak tanımlamaktadırlar.

Gülez (1990)'e göre rekreasyon, kişilerin günlük yaşamlarında zorunlu olarak kullandıkları zamanların dışında serbest ve boş zamanlarında, yıpranan ruh ve vücutlarını eski zindeliğine kavuşturmak üzere kendi isteği ile yaptığı etkinlik yada etkinliklerdir.

Diğer bir tanıma göre rekreasyon, insanların iş, görev ve ödev gibi yerine getirilmesi zorunlu etkinlikleri ve yükümlülükleri sonrasında kalan boş zamanlarında dinlenmek, eğlenmek, yenilenmek, bireysel açıdan tatmin olmak için gönüllü olarak katıldıkları etkinlik yada deneyimlerdir (Kraus 1977).

MATERYAL-METOD

Rize kentinin doğal güzellikleri ve tarihi kültür varlıkları araştırmanın materyalini oluşturmaktadır. Araştırmanın metodunu, literatür çalışmaları, yerinde gözlemler ve fotoğraflar oluşturmaktadır.

BULGULAR

Alanın Konumu ve Mevcut Durumu

Rize kenti batıda Trabzon, Güneyde Erzurum ve Bayburt, doğuda Artvin illeri ile kuzeyde Karadeniz’le çevrilidir. Rize kentinin yüzölçümü 3920 km²’dir. Çok engebeli ve dağlık bir arazi yapısına sahip olan Rize’nin kıyı şeridinin uzunluğu 80 km genişliği ise 20-150 m arasında değişmektedir. Kıyı şeridinde akarsuların taşıdığı alüvyonlarda oluşan düzlükler yer almaktadır. Kıyı şeridinde yer yer falezlere ve taraçalara rastlanır. Kıyı şeridinin hemen arkasında 150–250 m’yi bulan tepeler yükselir. Bu alandan itibaren Karadeniz’e dökülen akarsular dar ve derin vadiler oluşturur (Yüksek ve Kurdoğlu, 2006).

Dik yamaçlı ‘V’ profilli bu vadiler yaklaşık 2000 m yüksekliğe kadar devam eder. 2000 m yükseklikten sonra 3200 m yüksekliğe kadar olan kısımlarda basık sırtlar dik yamaçlı ‘U’ profilli vadiler yer alır. Bu sahada çok sayıda buz yalağı ve moren set gölleri yer almaktadır. Yüksekliği 3000 m’yi aşan alanlar Rize’nin en sarp kısımlarını oluşturmaktadır. Bu alanda Rize’nin en yüksek noktası olan Kaçkar tepesi (3937 m) yer almaktadır (Yüksek ve Kurdoğlu 2006). Rize yöresinde Karadeniz iklimi hüküm sürmektedir. Yıllık ortalama sıcaklığı 14 C’dir. Yıllık yağış miktarı 2300 mm’nin üzerinde olan Rize Türkiye’nin en çok yağış alan ilidir. Rize ilinde çok nemli, megatermal, hiçbir mevsimde su noksanı olmayan, diğer bir ifadeyle her mevsim su fazlası olan okyanus tesirine yakın iklim tipi hakimdir (Yüksek 2001). İklim özelliklerinin çok elverişli olması kıyı kesiminden dağlara doğru çok farklı ve türce zengin bir vejetasyonun gelişmesine imkan tanımıştır. Kıyı ve aşağı rakımlarda geniş yapraklı gür ormanlara sahip olan Rize ili Türkiye ormanlarının %25’ini barındırmaktadır.

Araştırma Alanının Doğal Zenginlikleri

Yaylalar

Rize yöresi uygun ilkim özellikleri ve coğrafi yapısıyla geleneksel yaşam biçimlerinin kısmen de olsa sürdürüldüğü onlarca yaylaya sahiptir. Bu yaylalar trekking, dağcılık, tırmanış, yamaç paraşütü, fotoğrafçılık, flora-fauna incelemesi,

jeep safari, foto safari, kamp karavan turizmi, motosiklet ve bisiklet turu vb. doğa sporlarına uygun ve yayla turizmine son derece elverişlidir.

Rize'nin ulaşım ve konaklama tesislerine sahip yaylalarından başlıcaları: Ayder, Yaylaköy (Elevit), Çat, Tirovit, Sal, Pokut, Hazındağ, Aşağı ve Yukarı Kavron, Anzer (Ballıköy) ve İkizdere Çağırankaya yaylalarıdır. Bu yaylaların yanı sıra konaklama tesislerinin bulunmadığı daha çok dağcılar ve kampçıların ziyaret ettiği yaylalardan başlıcaları ise; Amlakit, Apivanak, Avucur, Başyayla, Ceymakcur, Ortayayla, Ovit, Palakçur, Palovit, Samistal, Sıraköy ve Sırtıyayla'dır (Somuncu ve Yılmaz 2006).

Şekil 1. Elevit ve Kavron-avusor yaylalar (Yüksek, 2012)

Ayder yaylası: Çamlıhemşin ilçesinin yaklaşık 16 km güneydoğusunda ve deniz seviyesinden 1250 m yükseklikteki Ayder yaylası, zengin flora ve faunanın yanı sıra kaplıcası ile de bölgenin en çok tercih edilen tatil yerlerinden biri olup ulaşım ve konaklama tesislerine sahiptir.

Sal-Pokut ve Hazındağ Yaylaları: Çamlıhemşin ilçesinin güneyinde, Fırtına ve Hala derelerinin oluşturduğu vadiler arasında yer alan Sal- Pokut ve Hazındağ yaylaları, orman üst sınırı civarında 1750-2000 m yükseltilerde yer almaktadır. Doğa yürüyüşü ve dinlenme için oldukça uygun olmasının yanı sıra, zengin bir biyoçeşitliliğe ve çok güzel bir sivil mimariye sahiptir.

Aşağı ve Yukarı Kavron Yaylaları: Ayder'e yaklaşık 10 km mesafede Aşağı Kavron, 14 km mesafede 2300 m yükseklikte Yukarı Kavron yaylaları bulunmaktadır. Bu yaylalar Kaçkar dağı zirvesine yakın olmaları sebebiyle dağ ve yayla turizmi için önemli potansiyellere sahiptir (Zaman, 2007).

Elevit ve Palovit Yaylaları: Elevit yaylası, Hacıvanak ve Trovit Buzul vadilerinin birleşme mevkiinde, 1900m yükseltide bulunmaktadır (Zaman 2007). Kaçkar Dağları'nın kuzeybatı yamacında, biryanı tümüyle ormanla kaplı, diğer yanı ise dağ yamacına dayalı Palovit vadisi, zengin biyoçeşitliliği, şelalesi, tarihi yayla evleri ve yaban hayatı bakımından görülmesi gereken eşsiz bir güzelliğe sahiptir.

Anzer (Ballıköy) Yaylası: Rize il merkezine yaklaşık 85 km mesafede, Kırklar-dağı'nın eteklerinde yer alan Anzer, Meles, Petran, Kabahor ve Garzavan yayla-larıyla çevrilidir. Zengin bir biyolojik çeşitliliğe ve eşsiz jeomorfolojik yapıya ve manzara seyir yerlerine sahiptir.

İkizdere Çağırankaya Yaylası: Adını dik yamaç ve uçurumlarda ses yankısı oluşmasından alan yayla, İkizdere ilçesi'ne 25 km uzaklıkta olup, ilçenin doğu-sunda 3200 m rakımda yer alır (Zaman 2007).

Kaplıca ve içmeler

Şifalı su kaynakları bakımından çok zengin bir il olan Rize'nin içme ve kaplıca-larından bazıları şunlardır: Andon içmesi, Ayder Kaplıcası, İkizdere Termal Kaplıcası, Cimil Ilıcası, Aşağıköy İçmeleri, Şimşirli (İkizdere) İçmeleri.

Ayder Kaplıcası: Çamlıhemşin'e yaklaşık 16 km uzaklıktadır. Kaplıca sularının, romatizmal hastalıklara, kan dolaşımı ve kan hastalıklarına, sinir sistemi uyarılmasına olumlu etki yaptığı bilinmektedir. Bu nedenle nisan ayından başlayarak tüm yaz aylarında yoğun bir ziyaretçi trafiğine sahiptir. Bu alandaki turizm hareketliliği termal turizmle başlamıştır (Somuncu ve Yılmaz 2006). Ayder kaplıcası konaklama ve ulaşım imkânları mevcut olup belirli dönemlerde kapasite-sinin üzerinde kullanım yoğunluğuna maruz kalmaktadır, bunun sonucunda çevre olumsuz yönde etkilenmektedir.

Şekil 2. Ayder ve İkizdere kaplıcaları (1)

İkizdere Termal Kaplıcası: Termal kaplıca 2004 yılında, her biri 240m² ve dört daireseli, 5 adet, toplam 1200m² inşaat alanına sahip bungalow tipi apart otel; 875m² inşaat alanına sahip termal hamam ve 8670 m² inşaat alanına sahip 3 yıldızlı Turizm Yatırım Belgesi Termal Otel inşa edilmiştir (1).

Andon İçmesi: İl merkezine 20 km. uzaklıkta bulunan Andon İçmesi mide hazımsızlığı, cildiye problemleri, böbrek ve safra kesesi hastalıkları için tavsiye edilmektedir (1). Andon içmesinin yeterli ulaşım ve konaklama tesisi bulunmamaktadır.

Akarsular

Rize İli, hareketli morfolojik yapısı, yağışlı iklimi ve çok sayıdaki yeraltı su kaynakları sayesinde çok zengin bir hidrografik yapıya sahiptir. Rize sınırları içinde doğu-batı yönünde ortalama her 250-300 m'de büyük veya küçük mutlaka bir akarsuya rastlanır. Rize'nin akarsuları kısa boylu, yatay eğimli fazla olan hızlı akışlı akarsulardır. Rize sınırları içinde uzunluğu 5 km'den fazla olan 23 akarsu vardır. Ancak bunlardan 16 tanesi doğrudan doğruya Karadeniz'e ulaşmakta olup geri kalanı ise bu 16 akarsudan birinin kolu durumundadır. Doğrudan doğruya Karadeniz'e ulaşan akarsuların en uzun olanları Çağlayan deresi, Arılı Deresi, Fırtına Deresi, Hemşin Deresi, Sabuncular Deresi, Taşlıdere, İyidere, Yeşildere, Çiftekavak, Büyükdere, Pazar, Venek dereleridir (Verap 2006).

Kaçkar Dağları, hızlı akışlı akarsuların kaynağıdır. Bunların en önemlileri Fırtına Deresi, Taşlıdere, İkizdere, Karadere ve İyidere'dir. Bu derelerde akarsu sporları (kano-rafting) için gerekli debi rejim miktarı vardır (2).

Şekil 3. İkizdere ve Çat dereleri (Yüksek, 2012)

İyidere Deresi: Ovit Yaylasından başlayıp birçok derenin birleşmesiyle oluşan İyidere (78,4 km) Rize ilinin en uzun akarsuyudur. Ayrıca ortalama $28,35\text{m}^3/\text{s}$ ile debisi yüksek olan derelerden biridir (Verep 2006). Kar sularının arttığı Nisan-Mayıs aylarında parkur zorlaştığı için profesyonel raftingcilerin tercih ettiği bir alandır (2). Ancak son yıllarda yapılan HES (Hidro-elektrik Santrali) çalışmaları nedeniyle İyidere havzası sahip olduğu güzellikleri kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Fırtına Deresi: Kaçkar Dağları'nın Karadeniz'e bakan yamaçlarındaki derelerin birleşmesi ile oluşan ve beslenme sahası en geniş olan (1149.3 km) Fırtına Deresi, Ardeşen İlçesi'in yaklaşık 2 km batısında Karadeniz'e dökülür. Fırtına deresi, debisi en yüksek ve çevresindeki doğal güzellikleri ile beraber koruma altına alınmış bir vadide yer almaktadır. 68 km uzunluğundaki Fırtına Deresi, akarsu turizmi (kano-rafting) açısından elverişli parkura sahiptir. Bu nedenle yerli ve yabancı sporcular bu dereyi özellikle tercih etmektedirler (Verep 2006), (2).

Büyükdere: Tekfur Tepesi'nden başlayan Büyükdere, Yenice yakınlarında batıdan gelen büyük bir kol ile birleşerek Çayeli'nin batısından Karadeniz'e dökülür.

Göller

Rize İli'nin sahip olduğu çok dik arazi yapısı göl oluşumuna izin vermezken 2400m'yi aşan bölümlerinde buzul aşındırması ve biriktirmesi sonucu oluşmuş olan 19 adet küçük boyutlu göl bulunmaktadır. Bunların bir kısmı buzyalağı, bir kısmı da moren set gölüdür (Verep 2006).

Ambar Gölü: Rize İli'nin, 0.07 km² yüzölçümüyle 2950 m yükseklikte yer alan en büyük gölüdür.

Büyükdeniz Gölü: Yaklaşık Ambar Gölü'yle aynı büyüklükte olan bu göl, 2900 m yükseklikte yer almakta olup Rize'nin diğer büyük gölüdür.

Öküzyatağı Gölü: 2775 m yükseklikte yer alan bu göl ise 0.01 km² yüzölçümü ile Rize İli'nin en küçük gölüdür.

Şekil 4. Avusor ve Yedigöller (Yüksek, 2012)

Şelaleler

Ağaran Şelalesi: Çayeli'ne 12 km uzaklıktadır. İlçenin içinden akan şairler deresi üzerinde bulunan şelale gerçek bir tabiat harikasıdır. 92 metre yüksekliğe sahiptir.

Bulut Şelalesi: Çamlıhemşin ile Ayder Yaylası arasındaki Tar Deresi'nden 250 m yükseklikten üç kademeli olarak vadiye akar, Çamlıhemşin ilçe merkezine 2 km uzaklıktadır.

Palovit Şelalesi: Kaçkar Dağları Milli Parkı içindeki doğal güzelliklerden biri de Palovit Şelalesi'dir. Zilkale Harabesini geçtikten sonraki yol ayrımında başlayan Palovit Vadisi'nin duraklarından biri olan heybetli şelale 15 metre yüksekliğe sahiptir(2). Yöredeki şelaleler içerisinde en bol suya sahip olanıdır.

Gelin Tülü Şelalesi: İl merkezine 90 km. mesafede olan Ayder Yaylası'nda yer almaktadır. Ayder Yaylası'nda yer alan şelalenin suyunun düşüş şekli gelin tülünü andırıldığı için bu isim verilmiştir (2).

Şekil 5. Palovit şelalesi (Yüksek 2012) Gelintülü şelalesi (3)

Araştırma Alanının Tarihi ve Kültürel Zenginlikleri

Geleneksel Konutlar

Rize'de doğal çevrenin ve yaşama biçiminin oluşturduğu bir mimari gözlenir. Hane halkının sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı geleneksel konutların mimari-

sini belirlemiştir. Yapılar çoğunlukla birkaç evlik guruplar halinde arazi yapısına uygun şekilde, yamaç ve tepelerde konumlanmıştır.

Eski Rize Evleri: Şehir merkezinde çok az sayıda ev koruma altına alınmıştır. Bunlardan sadece iki üç tanesi yaşatılmaktadır. Bu evlerin yapımında geleneksel yapı malzemeleri ve teknikleri kullanılmıştır. Bu evler, yığma taş ve dolma göz tekniğinde yapılmış duvarlara, dört yana eğimli kiremitle kaplı çatılara sahiptirler (Çelebi, 1985).

Tuzcuoğulları Konağı: Yapı Rize'nin merkezinde, Piriçebi Mahallesinde yer almaktadır. Yapı Rize İli'nin en eski evlerinden olup 1870 yıllarında yapıldığı düşünülmektedir. Üç katlı olarak inşa edilmiş mabeynli bir evdir. İçerisinde çok sayıda oda bulunmaktadır. Yapının zemin katı ve orta cephesi taş yığma tekniğinde inşa edilmişken, ön cephelerde dolap çatma tekniği uygulanmıştır. Bu teknik Rize ve çevresinde yoğun olarak kullanılan bir tekniktir. Cephelerde açılmış sürgülü pencerelerin sayısının fazla olması yapıda aydınlatmaya verilen önemi gösterir. Yapının üst örtüsü kırma çatı olup "dedren" saçak yapısı uygulanmıştır. Ahşap oyma dolap kapakları yapının tek süsleme unsurlarıdır (Eren, 2006; (1)).

Reyhaneliler Konağı: Çamlıhemşin İlçesi, Yukarı Çamlıca Mahallesi'nde yer alan yapı 19 yy'da yapılmıştır. Diğer konaklar gibi engebeli bir arazide eğimli bir alana kurulmuştur. Konağın kuzey kapısı üzerindeki eski sayılarla yazılan rakamlara göre yapı hicri 1890 yılında yaptırılmıştır. Konak, bodrum üzeri iki normal kattan meydana gelmiştir. Bodrum katının altında düzgün kesme taşlarla 1 m yüksekliğinde temel kurulmuştur. Bodrum katı da düzgün kesme taşlarla yapılmış olup, depo ve ahır olarak kullanılmaktaydı. Altı adet pencere açıklığına yer verilen bu kattaki pencerelerin söveleri düzgün kesme taştır. Yapının üç yönünde taş malzeme kullanılmışken, ön cephedeki duvar, ahşap arası taş dolgu tekniğiyle yapılmıştır. Ayrıca bu katta, iki katlı, dışa taşınıtlı, üçgen alınlıklı bir çıkma bulunmaktadır. Bu çıkmanın yapı malzemesi ahşaptır. Yapım tekniği, malzemesi ve plan özellikleriyle Çamlıhemşin yöresindeki diğer konaklarla benzerlik göstermektedir. Yapıda dikkati çeken en öncelikli özellik ise taş malzemenin ustalıklı kullanılmasıdır. Yansıttığı bu özellikleriyle yöredeki en önemli konaklardan biridir (1).

Şevket Ataç Evi: Fındıklı İlçesi, Çağlayan Köyünde yer alan yapı 19. yüzyılda yapılmıştır. Yöreye has mimari ve yapısal karakteri taşımaktadır. Bodrum üstü tek katlı, serenderli ve çay bahçesiyle bir kompleks konumundadır. Bodrum kat ahır, üst kat yaşama mekanıdır. Yapı sistemi ve malzemesi ahşap karkas arası

blok taş dolgu, temel ise moloz taş örgü sistemidir. Konak, orta sofalı plan tipinde, semer çatılı ve geniş saçaklıdır(1).

Nayla (Serender): Rize’de evlerin hemen yanında bulunan ve çeşitli erzakların korunması amacıyla ahşaptan yapılan ‘nayla’ adı verilen serenderlerin, Rize kültüründe ve mimarisinde önemli bir yeri vardır.

Şekil 6. Yöresel mimariye ait Konak ve Konut (Yüksek, 2012)

Kaleler

Rize Kalesi: Kale şehir merkezinin güney batısında yer alır. İç kale ve aşağı kalelerden meydana gelmektedir. Yoğun yerleşme sebebiyle aşağı kale tamamen yok olmuş batı tarafında ki bazı sur parçaları günümüze kadar gelebilmiştir.

İç Kale: 150 m yükseklikte doğal bir yükselti üzerinde kurulmuştur. Planı düzgün olmayan bir yamuk şeklindedir. İç kaleyi çevreleyen duvarlar kısmen düzgün kesme taş ve moloz taşlardan inşa edilmiştir. İç kale, yarım daire planlı beş kuleye sahiptir.

Aşğı Kale: Zamanında iç kaleden kuzeydoğu ve kuzeybatı yönlerine doğru açılarak uzayan ve denize ulaşan surlarla çevrili iken bugün sadece batı surlarının bir bölümü ile bazı kule kalıntıları kalmıştır ((1);(2)).

Ciha Kale: Pazar İlçesinin 7 km güneyinde, Yücehisar Köyü sınırları içerisinde yer alır. 14. yy. haberleşme ve güvenlik amacıyla tarihi ipekyolu üzerinde inşa edilmiştir. Kaleden günümüze yer yer sur kalıntıları ulaşabilmiştir. Halen daha yakınında devam eden taş ocağı nedeniyle özellikle batı kısmında çökmeler oluşmaktadır.

Kız Kalesi: Pazar İlçe merkezinin batısında küçük bir yarımada üzerinde kurulmuştur. Kayalık bir zemin üzerinde bulunan kalenin kara ile bağlantısı kesilmiştir. Yaklaşık 7 metre eninde 7 metre boyunda olup kare plana sahiptir. Kalenin duvarlarında muntazam taş işçiliği görülür. Güney surları yıkılmıştır. Sağlam kalan duvarlarda mazgal pencereleri ve yuvarlak kemerli üst kat pencereleri yer alır. 13. ve 14. yüzyıllarda Trabzon Devleti zamanında yapıldığı tahmin edilmektedir. Kale, Osmanlılar zamanında da onarılarak kullanılmıştır ((1); (2)).

Zil Kale: Kalenin yapılış tarihini belirtecek kesin veriler olmamakla birlikte 14. ve 15. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Rize İli, Çamlıhemşin İlçe merkezinin 15 km güneyinde Fırtına Deresinin batı yamaçları üzerinde kurulmuştur. Kalenin, üzerinde inşa edildiği sarp kaya kütlesi, denizden 750, dere yatağından ise yaklaşık 100 m yüksektedir. Kale, dış surlar, orta surlar ve iç kaleden meydana gelmektedir. Bir teras yardımıyla orta surlar seviyesine çıkılır ve ikinci bir kapı ile kale içerisine girilir ((1); (2)).

Kale-i Bala (Yukarı Kale): Çamlıhemşin İlçe merkezine 40 km uzaklıkta, Hisarcık Köyü sınırları içinde, Fırtına Deresi'nin kaynaklarına hakim bir noktada kurulmuştur. Yazılı kaynaklarda geçen bir diğer adı da Varoş Kale'dir. Kalenin ana planı dikdörtgen olarak tanımlanabilir. Doğusu, güneyi ve kısmen kuzeyi de sarp kayalıktır. Batı taraf eğimli bir arazi üzerindedir ((1); (2)).

Şekil 7. Zilkale ve Kale-i Bala (Yüksek, 2012)

Taş Kemer Köprüler

Rize'nin yüzlerce yıllık kültürel birikiminin eserlerinden biri de taş kemer köprülerdir. Özellikle Fırtına Deresi üzerinde onlarcasına rastlanabilmektedir. Köprülerin tümü, akarsu yatağının iki yanında karşılıklı birer ayak üzerine yükselen yuvarlak ya da hafif sivri kemerli bir yay formundadır. İlk çağlardan itibaren

farklı zaman ve mekanlarda farklı toplumlar tarafından kullanılan bu formun, tercih edilmesindeki ana faktör kullanımından doğan işlevidir. Köprülerin tümünün kemer biçiminde yapılmasının temelinde yatan düşünce, köprünün fevkani yapısı ile sık sık sel suları ile taşan akarsuların altında kalmamasını sağlamaktır. Ormanlık bir bölge olmasına rağmen köprülerin, ahşap yerine taştan yapılmasının nedeni; taşın, suya karşı ahşaba göre daha sağlam ve dayanıklı bir malzeme olmasıdır ((1); (2)).

Şenyuva Köprüsü: Fırtına Deresi üzerinde doğu-batı doğrultusunda uzanan köprü tek gözlü, kemerli taş köprüdür. Yörenin en büyük ve en eski köprüsüdür. Dere seviyesinden yaklaşık 15-20 m. yükseklikte ve 40 m. uzunluktadır. Kemer ve korkuluklar düzgün kesme taştan, ayak dolguları ise yığma taştan yapılmıştır. İniş ve çıkış kısmında basamaklar vardır. Her iki tarafına daha sonradan yaklaşık 1 m yükseklikte demir korkuluklar yapılmıştır ((1);(2)).

Köprükoy Köprüsü: Çamlıhemşin ilçesi sınırlarında olup Fırtına Deresi üzerinde kurulu taş köprülerinden birisidir. Köprünün batı ayağına küçük bar tabliye kemeri ilave edilmiştir. Tabliyesi iki yandan dik olan köprünün korkuluk duvarları kısmen yıkılmıştır. Köprünün 19. yüzyıl sonlarında Türk ustalar tarafından yapıldığı bilinmektedir((1);(2)).

Çağlayan Köprüsü: Fındıklı ilçesinde yer alan Köyün merkezinden geçen Abu Deresi üzerinde kurulmuştur. Bölgedeki yaygın taş köprülerden birisidir. Tek bir kemer gözünden oluşur. Son yıllarda kullanılmayan köprünün korkulukları yıkılmıştır. Yapıldığı tarih bilinmemektedir((1);(2)).

Güneyce Köprüsü: Güneyce'nin merkezinden geçmekte olan İyidere Suyu üzerinde yapılmış tek gözlü taş köprüdür. 1901 yılında inşa edilmiştir. İkizdere ilçesi sınırlarında bulunmaktadır((1);(2)).

Şekil 8. Çağlayan ve Çat köprüleri (Yüksek 2012)

Camiler

Rize İli merkezinde ve ilçelerinde çok sayıda tarihi cami ve türbe bulunmaktadır. Rize yöresinin camileri bölgenin zengin halk mimarisinin etkisi altında kalmışlar ve mahalli özellikleri bünyesinde barındırırlar. İlçe ve köylerdeki camiler de Rize yöresinin dağınık yerleşme karakterine göre şekillenmişlerdir. Bu camiler bir ya da iki mahallenin ihtiyacı için yapılmış, oldukça küçük camilerdir. Camiler yapılırken konut mimarisinin genel özellikleri alınarak kullanılmıştır. Yapı malzemesi olarak ahşap ve taş malzeme kullanılmıştır. Ahşabın bulunma kolaylığından dolayı bazı camiler ahşap yığma tarzda yapılmışlardır(1).

İskender Cafer Paşa Camii: İslampaşa Mahallesi'nde geniş bir hazire içinde İslampaşa ve Kurşunlu Camii olarak da anılmaktadır. H. 978/M. 1570 yılında İskender Cafer Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami ahşap bir son cemaat yeri, taş duvarlı ve kubbe ile örtülü bir harim kısmından meydana gelmektedir. Caminin duvarları moloz taşlarla örülmüştür. Ayrıca sekizgen kubbe kasnağı üzerinde yuvarlak kemerli pencereleri vardır. Eskiden ahşap olan mahfil son yıllarda betonarme olarak yenilenmiştir (1).

Değirmendere Camii: Değirmendere Mahallesi'ndedir. Bu cami de yenilenerek günümüze gelmiş tarihi eserlerden birisidir. İlk cami H.1200/M.1786 yılında yaptırılmıştır. Bu cami H.1327/M.1911 yılında onarılmıştır. Minaresi sonradan yapılmıştır (1).

Orta Camii: Şehir merkezinde Yeniköy Mahallesi'ndedir. Dikdörtgen planlı cami kalın taş duvarlı ve kırma çatılıdır (1).

Şeyh Camii: Şehir merkezinde, eski Vilayet Konağı'nın güneyinde eski Piri Çelebi Mahallesi'nde yer alır. İlk cami 1711 yılında yapılmıştır. Bu yapı bazı onarımlarla 1953 yılına kadar gelmiştir. Bugünkü caminin inşası 1953-1965 yılları arasında tamamlanmıştır. Şeyh Camii, Merkez Camii'nden sonra Rize'nin en büyük ve özen gösterilerek yapılmış camisidir. Beş bölümlü bir son cemaat mahalli ve kare bir harimden meydana gelen çifte minareli bir eserdir (1).

Güneyce Hacı Şeyh Camii: 1887 tarihinde yapılmıştır. Zemin katında taş duvarlı bir medrese katına sahiptir. Esas cami ahşap olarak inşa edilmiştir. Zemin katında taş duvarlı bir medrese katına sahiptir (1).

Müzeler

Atatürk Evi Müzesi: Müftü Mahallesi'nde yer alan yapının yapımına 1920 yıllarında başlanmış, 1921 yılında tamamlanmıştır. Yapı, zemin kat üzeri iki kattan meydana gelmiştir. Birinci katında toplantı salonu, Atatürk'ün Rize'ye geldi-

ğinde giymiş olduğu kıyafetlerin aynuları yer alır. İkinci katta Atatürk'ün yatak odası, dönemin milletvekillerinin çalışma odaları, Atatürk tarafından kullanılan eşyalar, dönemin milletvekillerine ait fotoğraflar ve Rize'nin eski fotoğrafları yer almaktadır ((1), (2)).

Rize Evi Müzesi (Sarı Ev): Rize Müzesi Müdürlüğü 1984 yılında Atatürk evi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Sivil mimari örneği olan ev 19. yy. sonlarında inşa edilmiştir. Bir zemin ve iki normal kattan oluşmaktadır. Zemin katı sergi salonu olarak kullanılmaktadır. Birinci kat idare odaları olarak, ikinci kat ise teşhir salonu olarak kullanılmaktadır. Rize müzesinde; 76 arkeolojik eser, 594 sikke, 1129 etnografik eser olmak üzere toplam 1799 eser bulunmaktadır(1).

Çaykur Çay Müzesi: Çay imalatında kullanılan aletlerin sergilendiği çay teknoloji müzesi ile, bölge, ÷lke ve dünyadaki çay içme ve demleme tekniklerinin yer aldığı çay kültür müzesidir .

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırma ve gözlemlerin sonucunda Rize İli rekreasyon alanlarının çeşitli kullanımlar açısından zengin bir potansiyele sahip olduğu saptanmıştır. Bu alanlarda, trekking (doğa yürüyüşü), rafting, termal turizm, heliksi (helikopterle kayak), kuş gözlemciliği, motosiklet ve bisiklet turu, dağcılık, yayla turizmi, jeep safari, foto safari, kamp-karavan turizmi, yamaç paraşütü gerçekteştirilen ve/veya gerçekteştirilebilecek turizmler arasında sayılabilir. Ancak, gereken tanıtım ve organizasyonlar tam olarak yapılamadığından bu alanlar yeterince tanınmamaktadır. Ayrıca, yanlış kullanımlar ve bilinçsiz restore çalışmaları sonucu yok olma, bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kalan alanlarda mevcuttur.

Sorunların çözümlenebilmesi için;

- Rekreasyonel alanların altyapı eksiklikleri giderilmeli, her birinin sahip olduğu farklı özellikler uzmanlar tarafından sınıflandırılmalı ve kullanıcı isteklerine göre planlanmalı ve ziyaretçilerin beğenisine sunulmalıdır.
- Ziyaretçilerin rekreasyonel alanlarından yararlanmaları nasıl yapılacağına dair usul ve esaslar düzenlenmeli ve yasalarla güvence altına alınmalıdır.
- Rekreasyonel alanlarda kurulması düşün÷len tesis ve işletmelerin doğal yapı ve yöre mimarisi ile uyumlu olmasında dikkat edilmelidir.
- Rize yöresinin rekreasyon potansiyeli fazla olan alanlar ulusal ve uluslar arası piyasalarda talep görecek şekilde planlanmalı ve markalaştırılmalıdır

- Rize ilinin rekreasyonel alanlarından yararlanılırken “Koruma-Kullanım” ilkesinden ödün verilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Akesen, A. (1978). Türkiye’de Ulusal Parkların Açık Hava Reaksiyonu Yönünden Nitelikleri ve Sorunları. İstanbul: İ.Ü. Orman Fak. Yayın No:262.
- Aydemir, Ş. Aydemir, S., E. Ökten, N. Öksüz, A., M. Sancar, C. ve Özyaba, M. (1999). *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*. Trabzon: K.T.Ü. Mimarlık Fak. Ders Notları, No:54.
- Çelebi, M.R. (1985). *Yapı Elemanları, I-II-III-IV*. İstanbul: Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını.
- Eren, M. E. (2006). Tarih ve Kültür Kentimiz Rize’de Özgün ve ya İşlevini Kaybetmiş Kagir ve Taş Yapıların Korunmasına Ait Öneriler, 1. *Rize Sempozyumu* 16-17-18 Kasım Rize Valiliği.
- Güleç, S. (1990). Orman İçi Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması İçin Geliştirilen Bir Değerlendirme Yöntemi, İ.Ü. Orman Fak. Dergisi, Seri:A, 40 (2).
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme) Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma (İkinci Baskı)*. Ankara: Seren Ofset.
- Kraus, Richard G. (1977). *Recreation Today: Program, Planning and Leadership (Second Edition)*, Kaliforniya: Goodyear Publishing Company.
- Müderrişoğlu, H. (2002). Açık Hava Rekreasyonunda Taşıma Kapasiteleri Rekreasyonel Kullanım İlişkilerinin İncelenmesi (*Doktora Tezi*). İstanbul: İ.Ü. Fen Bil. Enstitüsü.
- Somuncu, M. ve Yılmaz, M. (2006). Rize İlinde Yayla Dağ Turizminin Gelişimi ve Yöredeki Ekonomik, Kültürel ve Ekolojik Etkileri” 1. *Rize Sempozyumu* 16-17-18 Kasım, Rize Valiliği.
- Şahin, Ş. Çabuk, A. ve Dilek F. (2001). *Sürdürülebilir Peyzaj Planlama Kapsamında Mersin / Tarsus Kıyı Bölgesinin Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Araştırma Fonu Müdürlüğü Yayınları.
- Verep, B. (2006). Rize’nin Su Kaynakları ve Su Kalite Özellikleri, 1. *Rize Sempozyumu* 16-17-18, Kasım, Rize Valiliği.
- Yüksek, T. (2001). Rize-Pazar Deresi Yağış Havzasında Farklı Arazi Kullanım Şekilleri Altındaki Toprakların Bazı Özellikleri İle Aşınım Eğilimi Değerlerinin Araştırılması (Doktora Tezi). Trabzon: K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksek, T. ve Kurdoğlu, O. (2006). Rize Yöresindeki Yayla Kullanımlarının Toprak ve Su Kaynakları Üzerinde Oluşturduğu Sorunla, 1. *Rize Sempozyumu*, 16-17-18 Kasım, Rize Valiliği.
- Yüksek T. (2012). *Fotoğraf Koleksiyonu*.
- Zaman, M. (2007). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları’nda Yaylalar ve Yaylacılık*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını No: 960.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Rize Valiliği Resmi İnternet Sayfası <http://www.rize.gov.tr> 20.01.2012
- Rize İl Kültür, Turizm Müdürlüğü İnternet Sayfası, <http://www.rizekultur.gov.tr> 20.01.2012
- http://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Black_Sea/Rize/Ayder_Plateau/photo618249.htm

Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesinin Farklı Bölemlerinde Eğitim Veren Öğretim Elemanlarının Boş Zaman Tercihlerinin İncelenmesi

Zeyneb DİRİKOL

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Enis ÇOLAK

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Özgür DİNÇER

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ozgrdnrc@gmail.com

Betül BAYAZIT

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Murat SON

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Ebru DİNÇER

T.C. Kocaeli Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü

ÖZ

Bu araştırmanın amacı Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesinin farklı bölümlerindeki öğretim elemanlarının boş zamanlarını değerlendirmeleri kapsamında okul içi etkinlikleri ve mesai dışı boş zamanlarında katıldıkları ve/ve ya paylaştıkları aktivite-leri belirlemek ve bu aktivitelerin kendileri üzerindeki etkilerini bilimsel ölçütlerle orta-ya koymaktır. Araştırmaya denek olarak Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesinin farklı bölüm-lerindeki 30 öğretim elemanı katılmıştır. Araştırma metodu olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket Ümit Kesim tarafından geliştirilmiş olup anket sonuçları SPSS 15.0 paket istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, öğretim elemanlarının çalışma saatlerinin fazla olduğu, boş zaman aktivitelerine fazla zaman ayıramadığı, ortam ve şartlar olduğu takdirde çeşitli faaliyetlere katılabileceği yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu bulgulardan hareketle, insanların çalışma kadar dinlenmeye de ihtiyacı olduğu, çalışma saatlerinin daha makul ölçülere indirilebileceği, öğretim elemanlarına yönelik faaliyetlerin artırılması ve çeşitlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Kocaeli Üniversitesi, öğretim elemanı, boş zaman,

GİRİŞ

Zaman bir insanın sahip olduğu en değerli şeylerden biridir. Özellikle de çalışan insanlar açısından zamanın ne kadar değerli olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak çoğunlukla insanlar zamanını yeterince etkili değerlendirememektedir (Karaküçük, 1999).

Hayata gözlerini açan her insanın eşit zaman sermayesi vardır. Her insan için bir gün yirmi dört saat, bir yıl da üç yüz atmış beş gündür. Ancak zamana karşı yarışan insanlardan başarılı olanlar sadece ve sadece zamanı en iyi şekilde kullanan, planlayan ve düzenleyenlerdir². İnsanlar uçakların, hızlı arabaların, trenlerin, süper bilgisayarların ve binlerce elektronik makinenin yer aldığı bir dünyada yaşamaktadır. Tüm bu teknolojik gelişmelerin en önemli amacı, işleri daha hızlı yaparak zaman kazanmaktır. Fakat sonuç, hayatın baş döndürücü bir şekilde hızlı geçmesi olmuştur. Öyle ki, bir günün işlerini bitirebilmek için yirmi dört saat yetmemektedir. Sonuçta bir çok çalışan insan, düzenli yemek yemek ve uyumak gibi ilk bakışta çok da önemli gözükmeyen alışkanlıklarından fedakarlık etmeye başlamıştır. Bu da düzensiz yaşamayı ve strese bağlı hastalıkların sayısını inanılmaz derecede artırmaktadır. Bütün bunları aşmak için yapılacak şey, zamanı en etkili şekilde yönetmeyi öğrenmektir (Aydoğan, 2006).

Ülkemizde özellikle son yıllarda serbest zamanların kullanımı açısından önemli gelişmeler olmaktadır. Bu bağlamda üniversitelerin Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okullarında açılmış Rekreasyon Eğitimi Bölümleri serbest zaman ve rekreasyon kavramına yeni bir boyut kazandırmış bu alanda düşünen insan sayısında belirgin bir çoğalmaya neden olmuştur. Tam bu noktada altı çizilmesi gereken konu, üniversitelerin toplum ve birey yaşamındaki rolüdür. Toplumda her ne kadar yaşanan gelişmeler mevcutsa da, bu alanda ilerlemiş toplumlar ve üniversiteleri incelendiğinde istenen konuma gelebilmek için yapılması gerekenlerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Üniversiteler bireyin sonraki yaşamında hayatını mutlu bir şekilde devam ettirebilmesi adına rekreasyon planlamaları ve merkezleri yapabilmelidir. Bu açıdan serbest zaman aktiviteleri de üniversite-deki eğitimin bir parçasıdır. Çünkü serbest zaman özellikle üniversite yerleşkelerinde ülkenin geleceğini şekillendirecek bireylerin her açıdan eğitilmesinde önemli rol oynamaktadır (Erenci, 2006).

Bu bilgilerden, hareketle çalışmanın amacı; üniversite öğretim elemanlarının boş zaman alışkanlıklarının belirlenmesi ve hangi tür etkinliklere katıldıklarını tespit etmektir.

YÖNTEM

Araştırma Gurubu

Bu araştırma Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesinin Elektronik haberleşme, Makine ve Bilgisayar bölümlerinden 20-50 ve üstü yaş grubu öğretim elemanlarının boş zaman tercihlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma grubu 24 erkek, 6 bayan öğretim elemanından oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri anket yöntemi uygulanarak elde edilmiştir. Anket Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı'nda görevli Yrd.Doç.Dr.Ümit Kesim tarafından geliştirilmiş olup 20-50 ve üstü yaş grubu öğretim elemanlarının boş zaman tercihlerini incelemek amacıyla 24 erkek, 6 bayan olmak üzere toplam 30 kişiye uygulanmıştır. Anket evet, hayır ve çoktan seçmeli cevaplardan oluşan sorulardan oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri SPSS 15.00 paket programında analiz edilmiştir.

BULGULAR

Çizelge 1. Rekreasyon etkinliklerinden son iki hafta içinde ve en sık katıldığımız spor/egzersiz aktivitelerini katilim sırasına göre numaralandırınız. (1, 2, 3 şeklinde) sorusuna verilen cevapların dağılımını gösteren tablo.

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Yürüyüş	22	73,3
Futbol	2	6,7
Bisiklet	1	3,3
Step-aerobik	1	3,3
Koşu	1	3,3
Tenis	1	3,3
Yüzme	1	3,3
Basketbol	1	3,3
Toplam	30	100,0

Çizelge 2. Rekreasyon etkinliklerinden son bir yıl içinde ve en sık katıldığınız spor egzersiz aktivitelerini katılım sırasına göre numaralandırınız (1,2,3 seklinde) sorusuna verilen cevapların dağılımını gösteren tablo.

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Yürüyüş	20	66,7
Futbol	2	6,7
Bisiklet	1	3,3
Step-aerobik	2	6,7
Koşu	1	3,3
Tenis	1	3,3
Yüzme	2	6,7
Basketbol	1	3,3
Toplam	30	100,0

Çizelge 3. Rekreasyon etkinliklerinden son iki hafta içinde ve en sık katıldığınız sosyal/kültürel rekreasyon aktivitelerini katılım sırasına göre numaralandırınız (1,2,3 seklinde) sorusuna verilen cevapların dağılımını gösteren tablo.

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Enstrüman çalma	2	6,7
Koro	1	3,3
Sinema	13	43,3
Tiyatro	1	3,3
Sergi	3	10,0
Konferans	9	30,0
Bilardo	1	3,3
Toplam	30	100,0

Çizelge 4. Rekreasyon etkinliklerine günün hangi saatinde katılıyorsunuz? Soru-suna verilen cevapların dağılımını gösteren tablo.

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Sabah	2	6,7
Öğlen	1	3,3
Aksam üstü	22	73,3
Gece	5	16,7
Toplam	30	100,0

Çizelge 5. Rekreasyon etkinliklerine hangi sıklıkta katılıyorsunuz? Sorusuna ve-rilen cevapların dağılımını gösteren tablo.

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Her gün	1	3,3
Haftada 2-3 gün	4	13,3
Haftada 1 gün	7	23,3
İki haftada 1 gün	5	16,7
Yılda birkaç kere	5	16,7
Ayda 1 gün	8	26,7
Toplam	30	100,0

Çizelge 6. Kurumunuzun yönetimi, rekreasyon etkinliklerine katılmanızı teşvik ediyor mu? Sorusuna verilen cevapların dağılımını gösteren tablo.

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Kısmen	5	16,7
Hayır	15	50,0
Fikrim yok	10	33,3
Toplam	30	100,0

Çizelge 7. Rekreasyon etkinliklerine katılmanız, sizi ruhsal ve fiziksel olarak rahatlatıp, daha sağlıklı (hastalıklardan uzak) kalmanıza sebep olacağını düşünüyor musunuz? Sorusuna verilen cevapların dağılımını gösteren tablo.

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Evet	27	90,0
Kısmen	3	10,0
Toplam	30	100,0

Çizelge 8. İş yerinizde rekreasyon aktiviteleri olarak aşağıdakilerden hangileri düzenlenmektedir? Sorusuna verilen cevapların dağılımını gösteren tablo.

<i>Değişkenler</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Kamp programı	9	30,0
Fitness programı	1	3,3
Bisiklet	3	10,0
Basketbol	1	3,3
Futbol	1	3,3
Masa tenisi	1	3,3
Step/Aerobik	1	3,3
Diğer	1	3,3
Toplam	18	60,0
Missing System	12	40,0
Toplam	30	100,0

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının boş zamanlarını değerlendirme biçimleri üzerine yapılan bu araştırmada öğretim elemanlarının boş zamanlarını nerelerde, nasıl değerlendirdiği ve boş zamanlarını değerlendirmenin iş verimlerini ne şekilde etkilediği araştırılmaya çalışılmıştır.

Rekreasyon etkinliklerinden son iki hafta içinde ve en sık katıldığınız spor/egzersiz aktivitelerini katılım sırasına göre numaralandırınız.(1,2,3 şeklinde) sorusuna bakıldığında çalışmaya katılan deneklerin son iki hafta içinde en sık yaptıkları aktivitenin yürüyüş olduğu görülmektedir. (% 73) Çolakoğlu'nun (2005) yaptığı araştırmaya göre öğretim elemanların, günlük boş zamanlarınızı

nasıl değerlendirmedeki ilk tercihlerin % 75,0'nun TV izlemek olduğu görülmektedir. Sonuçlarımız bu çalışmayla paralellik göstermemektedir.

Ömer (2008) yaptığı çalışmada Hakemlerin son 2 ay içerisinde katıldıkları rekreasyon etkinliğine bakıldığında ilk cevap verilen seçeneğin basketbol oynamak olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra futbolun ve yürüyüşün de hakemler arasında tercih edilen etkinliklerden olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara bakıldığında bizim yaptığımız araştırmayla paralellik göstermektedir.

Çalışmaların insan için bir gereksinim olduğu yadsınamaz. İnsanlar gereksinimlerini karşılamak için çalışmalıdır. Ancak bu, çalışmanın serbest olmadığı ya da insan yaşamını kısıtladığı anlamına gelmemelidir (Kılbaş, 2004). Çalışmanın yanı sıra serbest zamanlarda çeşitli etkinliklerde bulunmak ve dinlenmek çalışma performansını ve motivasyonu artırabilir.

Yaptığımız çalışmada Rekreasyon etkinliklerine hangi sıklıkta katılıyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplara bakıldığında çalışmaya katılan deneklerin % 3,3 ü her gün, % 23,3 ü haftada 1 gün seçeneklerini işaretlediği görülmektedir. Göngörmüş ve arkadaşlarının (2006) yaptığı çalışmaya bakıldığında öğretim elemanlarının, % 60.2 si boş zaman faaliyetlerine haftada 1-2 gün katıldıkları gözlenirken, %74.7'si günlük 1-2 saat katıldıkları görülmektedir. Bu çalışmaya bakıldığında öğretim elemanlarını günlük ve haftalık rekreasyon aktivitelerine daha fazla zaman ayırdığını görmekteyiz.

Rekreasyon etkinliklerine günün hangi saatinde katılıyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplara bakıldığında çalışmaya katılan deneklerin % 73,3 akşamüstü katılmasının nedeni gündüz zamanlarını çoğunlukla işte geçirdikleri ve sabahları katılamamalarının nedeni ise, işe geç kalma korkusu olarak düşünebiliriz.

Kurumlardaki yönetim mantığı rekreasyonel anlamda pek gelişmediği için bu anlamdaki destekleri yeterli olmayabilmektedir. Çizelge 6 da bu konu ile ilgili sayısal veriler gösterilmiştir.

Kişinin yoğun çalışma ortamı içerisinde kendine zaman ayırması motivasyon ve iş verimi açısından önemlidir. Rekreasyon etkinliklerine katılmasının kendisini fiziksel ve ruhsal açıdan iyi hissettiği bulunmuştur.

Kurumsal olarak düzenlenen rekreatif etkinliklerde grup bütünlüğü açısından kamp programları ön plana çıkmaktadır. Çalışanların motivasyonu, iletişimi ve iş veriminin artması açısından önemlidir.

Sonuç olarak, öğretim elemanlarının çalışma saatlerinin fazla olduğu, boş zaman aktivitelerine fazla zaman ayıramadığı, ortam ve şartlar oluştuğu ve rekre-

asyon etkinliklerini yaptırarak, aktiviteleri onlara öğretebilecek bir lider olduğu taktirde çeşitli faaliyetlere katılabilecekleri tespit edilmiştir. Ayrıca bazı öğretim elemanlarının yapılan etkinliklerden ve okullarında ki rekreasyon alanlarının neler olduğu konusunda fazla haberdar olmadıkları görölmüştür.

KAYNAKÇA

- Aydoğan, İ. ve Gündoğdu, F.B. (2006). Kadın Öğretim Elemanlarının Boş Zamanlarını Değerlendirme Etkinlikleri, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2): 217-232.
- Çolakoğlu, T. (2005). Üniversite Öğretim Elemanlarının Boş Zaman Alışkanlıklarını Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1): 247-258.
- Erenci, T. (2006). Bir Üniversite Yerleşkesinde Rekreasyon İhtiyacı ve Planlanması (Umuttepe Örneği) (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Güngörmüş, H.A. Yetim, A.A. Çalık, C. (2006). Ankara'daki Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimlerinin Araştırılması, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1 (14).
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kılbaş, ř.K. (2004). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınevi, Ankara.
- Ömer D. (2008). Türkiye Basketbol Federasyonu B Klasman Hakemlerinin Serbest Zaman Tercihlerinin Tespit Edilmesi ve Değerlendirilmesi (*Bitirme Tezi*). Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Rekreasyon Bölümü Bitirme.

Mental Retardasyonlu Çocuklarda Rekreasyon Faaliyetlerinin Sosyal Gelişime Etkilerinin İncelenmesi

Gizem DOĞDUAY

T.C. Sakarya Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: gizem_dogduay@hotmail.com

Özlem YENİGÜN

T.C. Sakarya Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ozlemhht@hotmail.com

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, mental retardasyonlu çocuklarda rekreasyon faaliyetlerinin sosyal gelişime etkisinin incelenmesidir. Bu amaçla çalışmaya, ailelerinin izni alınmış yaş ortalamaları $x=11,11\pm 4,01$ olan 3'ü kız 6'sı erkek olmak üzere toplam 9 mental retardasyonlu çocuk katılmıştır. Çalışmalar, haftada 2 gün, günde 45 dakikalık 2 ders süresiyle toplam 8 hafta boyunca devam etmiştir. Verilerin toplanması için araştırımcı tarafından hazırlanan gözlem formu kullanılmıştır. Gözlem formu araştırma başlangıcında, etkinliklerin devam ettiği her hafta sonunda ve araştırma bitiminde araştırımcı tarafından etkinliklerin hemen sonrasında uygulanmıştır. Deneklerin ön-test son-test değerleri arasındaki farklar SPSS 15.0 programında Wilcoxon Testi ile analiz edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda ön test ve son test verilerine ait istatistiksel değerler doğrultusunda, "selamlaşma, grup içinde kendini ifade etme, paylaşma, yardımlaşma, etkinlik kurallarına uyma, dinleme, iş birliği içinde çalışma ve uygun şekilde sınıfa girme" parametrelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmazken ($p>0,05$), "arkadaşlarıyla iletişim ($p<0,01$), diyalog kurma, özgüven, arkadaş edinme becerisi, grup içi aktivitelerde yer alma, grup içi uyum ve sıraya girme" parametrelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır ($p<0,05$). Sonuç olarak, rekreasyon faaliyetlerinin "arkadaşlarıyla iletişim, diyalog kurma, özgüven, arkadaş edinme becerisi, grup içi aktivitelerde yer alma, grup içi uyum ve sıraya girme" özelliklerinde etkili olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, mental retardasyon, sosyal gelişim.

GİRİŞ

Mental retardasyon (Zekâ Geriliği) entelektüel fonksiyon, çevreye uyum, öğrenme ve problem çözme gibi fonksiyonlar açısından normalin altında olma halidir. Mental retarde ya da zekâ geriliği olan şahıslarda öğrenme, ilişki kurma,

konuşma, iletişim, bağımsız yaşama fonksiyonları büyük ölçüde bozulmuştur. Mental retardasyon bir hastalık değildir. Genetik, çevresel, doğumsal birçok sebepten kaynaklanan çok çeşitli hastalıkların bir sonucudur. Mental retarde çocuklara bir takım şeyler öğretilir ancak bu öğrenme çok yavaş ve zordur. Mental retarde çocukların bir kısmı mental retarde olmayanlarla aynı gelişim basamaklarını gösterir. Ancak bunlarda gelişim çok yavaş ve güçtür. Mental retarde olanların bir kısmı düşünme, öğrenme, dikkat etme, algılama ve hafıza gibi zekâ olanların bazılarında güçlük çekerler. Sakatlığın derecesine göre - hafif, orta, şiddetli, derin- mental retarde çocuklara bazı şeyler öğretilir ve bazı beceriler kazandırılabilir (Uslu 2008). Hafif derece zekâ engeline sahip olan çocuklar eğitsel sınıflandırmaya göre “Eğitilebilir Zihinsel Engelli (EZE) Çocuk” olarak isimlendirilmekte ve tüm zekâ engellilerin yaklaşık %85’ini oluşturmaktadır (Özer, 2005).

Spor bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımı sağlayan bir sosyal etkinlik olması özelliğinden dolayı kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir. Tüm insanlar çocukken oyun, spor ve diğer aktiviteler ile sosyalleşirler. Her türlü spor etkinliği sosyal bir deneyimdir ve çoğu zaman duyguları içerir. Sportif etkinliklere katılan birey oyun ve hareketler aracılığı ile duygularını ifade etme imkânı bulur. (Küçük ve Koç, 2004). Sporun benlik saygısı, özgüven, sosyalleşme ve başarı duygusunun yaşanmasında önemli rolü vardır (Yancı, 2010).

Spor, mental retardelerin daha sağlıklı bedene sahip olmasını sağlayarak, fiziksel kondisyon ve motor becerilerini geliştirir. Spor aracılığı ile öğrenilen disiplin, gelişen özgüven, yaşanan rekabet, paylaşılan arkadaşlık ve başarı duyguları, özürünün sosyal ve psikolojik gelişimine olumlu katkıda bulunur. Amaç, özürlü kişinin toplum ile daha yakın bir iletişime girerek, kendilerine ve topluma yararlı, üretken bireyler olmasına yardımcı olmaktır (Ün ve arkadaşları 2001). Zihinsel engelli çocukların ilgi, yetenek ve öğrenme yeterliliğine uygun eğitim ortamlarında gelişmelerinin sağlanmasıyla toplum içinde kendileri, aileleri ve toplumun mutluluğu ve esenliği de sağlanmış olur (Karadağ 2008).

Spor, rekreasyonun en kapsamlı, çeşitli ve ilgi çeken alanlarından birini oluşturmaktadır. Spor ve rekreasyon karşılıklı olarak birbirini etkiler. Spor, insanların rekreatif ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir hareket alanı sağlarken, rekreasyon da, sporun toplumda yaygınlaşması ve sportif başarılar elde edilmesinde önemli rol üstlenmiştir (Karaküçük 2005). Rekreasyon faaliyetlerinin temelinde bireyi sorunlardan uzaklaştırarak daha mutlu ve üretken biri haline getirmek vardır (Özcan ve arkadaşları 2007). Daha çok grupsal olarak gerçekleştirilen rekreatif faaliyetler, insanın sosyal ilişkiler kurmasında ve geliştirmesinde bü-

yük rol oynar. Yeni arkadaşlıkların oluşması, grup içinde yer edinme, yerine idrak edebilme ve diğer grup üyelerini tanıyabilme gibi çabalar, kişinin sosyal yaşantısını etkileyerek olgunlaşmasını ve toplum hayatına ulaşmasını sağlar (Karaküçük 2005).

Mental retardasyonlu çocukları hayata bağlamak adına, hayatla ve insanlarla olan ilişkilerini rekreasyon faaliyetleri ile birlikte verilen eğitimle ortaya çıkarmak, arttırmak ve yaşam kalitesini yükseltmek, sosyal gelişimlerini sağlamak; sonucunda da toplumda engeline rağmen işler başarabilen, özgüveni yüksek ve mutlu çocuklar yetiştirmek gayesiyle; bu çalışmada, mental retardasyonlu çocuklarda rekreasyon faaliyetlerinin sosyal gelişime etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmaya, Kocaeli ilindeki Özel Mavi Hilal Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde tedavi gören, ailelerinin izni alınmış (yaş ortalaması $x=11,11\pm 4,01$) olan 3 kız, 6 erkek toplam 9 mental retardasyonlu çocuk katılmıştır.

Çocukların farklı sosyal gelişimlerini sağlamaya yönelik rekreasyon faaliyetleri olarak Topları Taşı, Topları Topla, Topu Kovaya Koy, Bowling, Ayakla Pas, Pas At, Halkayı Geçir, Basketbol, Dans, Zıp Zıp Zıpla, Hatırla Bakalım, Kutu Kutu Pense, Çuval Yarışı, Deve-Cüce, Voleybol, İstasyon, Top Sürme ve Devir Dik Devir oyunları oynatılmıştır. Var olan oyunlar, engelli çocukların bilişsel düzeyine göre araştırmacı tarafından tekrar şekillendirilmiş, bazı oyunlar ise yine engelli çocukların bilişsel düzeyine göre araştırmacı tarafından kurgulanmıştır.

Çalışmalar, haftada 2 gün, günde 45 dakikalık 2 ders süresiyle toplam 8 hafta boyunca devam etmiştir. Etkinlik sonucu meydana gelen değişiklikler gözlem form tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Gözlem formunda 5'li likert skalası uygulanarak, skalada çok kötü, kötü, orta, iyi ve çok iyi değerlendirmeleri yapılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan gözlem formu; araştırma başlangıcında, etkinliklerin devam ettiği her hafta sonunda ve araştırma bitiminde araştırmacı tarafından etkinliklerin hemen sonrasında uygulanmıştır. Gözlem formunda; selamlaşma, arkadaşlarıyla iletişim, diyalog kurma, özgüven, arkadaş edinme becerisi, grup içi aktivitelerde yer alma, grup içinde kendini ifade etme, paylaşma, yardımlaşma, grup içi uyum, etkinlik kurallarına uyma, dinleme, sıraya girme, iş birliği içinde çalışma ve uygun şekilde sınıfa girme olmak üzere toplam 15 parametre incelenmiştir.

Elde edilen veriler, betimsel istatistiksel işlemler (ortalama standart sapma) uygulandıktan sonra SPSS 15,0 programında Wilcoxon Testi ile analiz edilmiş ve anlamlılık düzeyi olarak 0.05 ve 0.01 kullanılmıştır.

ANALİZ ve BULGULARIN YORUMLANMASI

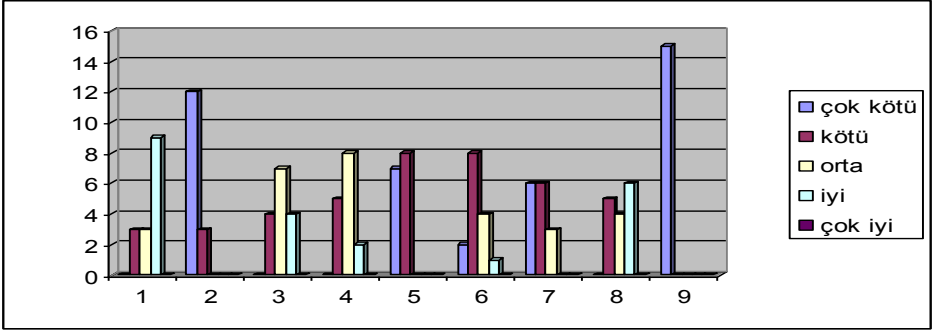
Tablo 1. Çalışmaya katılan deneklerin sosyal gelişimlerine ait ön test ve son test verilerinin istatistiksel değerleri

<i>Parametreler</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Selamlaşma	-1,121	0,262
Arkadaşlarıyla İletişim	-2,640	0,008**
Diyalog Kurma	-2,530	0,011*
Özgüven	-2,549	0,011*
Arkadaş Edinme Becerisi	-2,565	0,010*
Grup İçi Aktivitelere Yer Alma	-2,326	0,020*
Grup İçinde Kendini İfade Etme	-1,933	0,053
Paylaşma	-,333	0,739
Yardımlaşma	-1,414	0,157
Grup İçi Uyum	-2,530	0,011*
Etkinlik Kurallarına Uyma	-1,265	0,206
Dinleme	-1,811	0,070
Sıraya Girme	-2,309	0,021*
İş Birliği İçinde alışma	-1,780	0,075
Uygun Şekilde Sınıfa Girme	-1,200	0,230

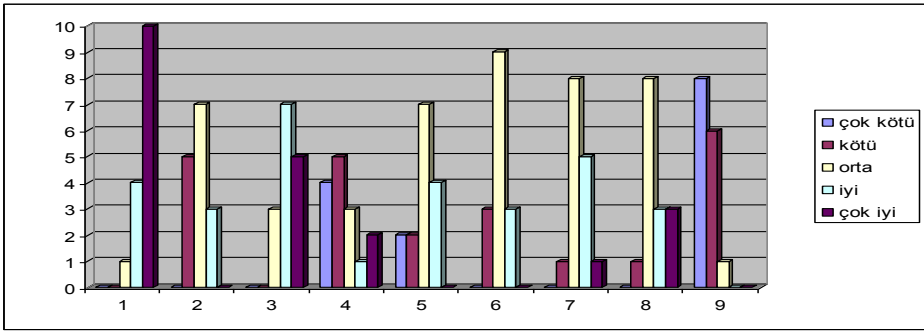
* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Yapılan alışma sonucunda ön test ve son test verilerine ait istatistiksel değerler doğrultusunda, "arkadaşlarıyla iletişim, diyalog kurma, zgven, arkadaş edinme becerisi, grup içi aktivitelerde yer alma, grup içi uyum ve sıraya girme" parametrelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanırken ($p < 0,05$); "selamlaşma, grup içinde kendini ifade etme, paylaşma, yardımlaşma, etkinlik kurallarına uyma, dinleme, iş birliği içinde çalışma ve uygun Şekilde sınıfa girme" parametrelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmamıştır ($p > 0,05$).

Şekil 1. 1. Hafta gözlem sonuçlarına ait bilgiler

Şekil 2. 8. Hafta gözlem sonuçlarına ait bilgiler

TARTIŞMA

Bu araştırmada, mental retardasyonlu çocuklarda rekreasyon faaliyetlerinin sosyal gelişime etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Aktivitelerin çocuğun gelişimsel düzeyine, dikkatini toplama süresine, hafıza kapasitesine, el becerisine uygun olması ve engellilik durumlarına özel oyun ve iletişim yöntemlerinin kullanılması gerektiği belirtilmiştir (Ulutaşdemir, 2007). Mental retardasyonlu çocuklara uygulanacak aktivitelerde özel çocuk olmalarından dolayı onlara uygun özel oyunlar, özel anlatımlarla ve onlara zarar teşkil etmeyecek tarzda özel oyun araç gereçler kullanılmalıdır. Bu düşünceye paralel olarak da çalışmada uygulanan rekreasyon faaliyetleri engelli çocukların bilişsel düzeyi doğrultusunda seçilerek uyarlanmış ve uygun iletişim yöntemleri kullanılarak uygulanmıştır.

Düzenli aktivitelerin, grup egzersizleri ve basketbol gibi takım oyunlarının zihinsel engeli bireyler için fiziksel, zihinsel, sosyal ve ruhsal olarak yararlar sağladığı söylenebilir (Savucu ve Biçer 2009). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuk-

larda kaynaştırma eğitimi yöntemiyle uygulanan eğlenceli atletizm antrenman programının psikomotor özelliklere etkisinin incelendiği çalışmada, eğlenceli atletizm antrenmanı sonrasında hem partnerli, hem partnersiz grup istatistiksel anlamda gelişme gösterirken, kontrol grubunda gelişme olmadığı ve partnerle çalışan kaynaştırma grubunda motor beceri davranış değişikliğinin daha fazla artış gösterdiği belirtilmiştir (Bayazıt ve arkadaşları 2007a). alışmalar, sporun bireylerin gelişiminde çoklu etki yarattığını göstermektedir. Spor, engelli bireylerin sağlam ve engelli bireylerle bir araya gelmelerine olanak sağlayarak özel eğitimde ulaşılması hedeflenen entegrasyon için son derece önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Spor yapmanın, bireylerin sosyalleşmeye katkısının incelendiği çalışmada, kişisel farklılıklara rağmen sporun sosyal bütünleştirici bir özelliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur (Filiz 2010). Çocukların gerek psikolojik gerekse sosyal bakımdan gelişmelerinde oyunla birlikte sporun önemli bir yeri vardır (Kck ve Koç 2004).

Yancı (2010) düzenli sportif rekreasyon etkinliklerine katılan öğretilebilir zihinsel engeli olan çocukların sosyalleşmelerinde pozitif bir gelişme olduğunu belirtirken; İlhan da (2008) eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda düzenli olarak yapılan beden eğitimi ve spor etkinliklerinin sosyalleşme düzeylerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışma sonucu; grup faaliyetlerine katılma, başkalarıyla etkileşim ve paylaşımcılık özelliklerinin olumlu gelişme gösterdiğini ne surmüştr. Çalışmamızda ise “paylaşma” gelişim gösteren özellik olarak ne çıkma mıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak paylaşma özelliğinin sosyalleşmede değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

alışmalar; egzersizin, zihinsel engelli çocukların bağımsızlık duyguları, kendi başlarına iş yapabilme, iletişim kurma ve sevgilerini gösterebilme becerileri, sağlıklı ve gcl olmaları, kendilerine güven duymaları (Demirci ve arkadaşları 2006), sosyalleşmeyi ve topluma uyum sağlamayı kolaylaştırdığı, mutlu ettiği ve aynı zamanda sporun hem engelliler hem de aileleri üzerinde olumlu etkisi olduğunu (Başaran ve arkadaşları 2002) göstermektedir.

Okulöncesi eğitim kurumlarında yaptırılan rekreatif etkinliklerin çocukların sosyal gelişim ile güven duygusu gelişimine etkisinin incelendiğinde; çocukların kendini daha rahat ifade eden, kendisinden kcklere, sevgi ve ilgi gösteren, yetişkinlerin yönettiği grup oyunlarına katılmaktan zevk alan, diğer çocuklarla oyun oynamayı seven, etkinlikler esnasında sırasını bekleyen, vgden hoşlanan, topluluk önünde rahatlıkla konuşabilen, yeteneklerini etkinlikler sayesinde geliştirebilen, etkinlikler aracılığıyla yaratıcılıklarını geliştirebilen, kendine ait farklı özellikleri görerek kendini tanımaya çalışan, kendine olan güvenini arttı-

ran, tek başına hareket etmeyi öğrenen bir yapıya sahip olduğu bulunmuştur (Bayazıt ve arkadaşları 2007b). Engelli sporcuların sporu ve rekreasyonu algılama düzeyinin araştırıldığı çalışmada, sporu bir rekreasyon faaliyeti olarak gören katılımcıların özelliklerinin güven duygusu, kendini ispatlamak ve başarılı olma duygusu olduğu tespit edilmiş ve engelli bireyin bu yolla daha huzurlu, toplumla barışık, üretken bir birey haline geldiği düşünülmüştür (Özcan ve arkadaşları 2007). Üniversite öğrencilerinin rekreatif olarak yaptıkları spor faaliyetlerinin bireyleri sosyalleştirdiği, bireysel gelişime ve sağlığa katkı sağladığı ve sporun sadece bir yarışma olmadığı bakış açısı ve katılım güdüsü mevcuttur (Ekmekçi ve arkadaşları, 2010). Çalışmalar göz önüne alındığında; gerek normal gelişim gösteren çocuklarla gerekse engelli çocuklarla uygulanan rekreasyon faaliyetlerinin sonucunda olumlu değişimler olduğu kanısına varılmaktadır.

Başka bir çalışmada anlamlı bulunan “iş birliği içinde çalışır” (Karadağ 2008) özelliğinin çalışmamızda anlamlı bulunmayışının nedeni olarak akademik faaliyetlerde iş birliği içinde çalışan çocukların grup oyunlarına bunu yansıtmadığı gösterilebilir. Fakat aynı çalışmada “basit grup oyunlarına katılmaya hazırdır” özelliği çalışmamızla paralellik göstererek anlamlı bulunmuştur. Bu çalışmalardan zihinsel engelli çocukların sosyal ortamda faaliyetlere katılmada bir güvensizlik yaşamadığı sonucu çıkmaktadır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, çalışma sonucunda değişim gözlenen “arkadaşlarıyla iletişim, diyalog kurma, özgüven, grup içi aktivitelerde yer alma ve grup içi uyum” özelliklerinin diğer çalışmalarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Desteklenen çalışmalar da göz önüne alınarak rekreasyon faaliyetlerinin sosyalleşmeye yönelik bu özellikleri geliştirdiğini söylemek mümkün olmaktadır. Bu çalışmalara ek olarak, bu çalışmada çocukların “sıraya girme ve arkadaş edinme becerisi” kazandığı da görülmüştür. Yapılan düzenli aktiviteler sonucunda çocukların olumlu yönde geliştirdiği özgüven ve iletişim özelliği ile yeni kişilerle daha kolay iletişime geçebildiği düşünülmektedir. Mental retarde çocukların eğitiminde, masa başında akademik becerilerin gelişimine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi ve sportif ve rekreatif faaliyetlere yer verilmemesinden dolayı “sıraya girme özelliği”nin rekreasyon faaliyetleriyle birlikte çalışmada gelişme gösterdiği düşünülmektedir. Çocukların sosyal ve bireysel gelişimleri açısından rekreasyona ihtiyaç duyulduğu düşüncesine paralel olarak; Çelen Öztürk (2010) zihinsel engelli çocukların, bedensel gelişimleri ve sosyal hayata uyum sürecinde, açık alan eksikliği göz önüne alınarak, içerisinde kafe, çok amaçlı salon, eğitim işliklerinin bulunduğu kapalı alan, satranç, gösteri platformu, labirent, basketbol ve çocuk oyun alanlarının bulunduğu “Zihinsel Engelli

Çocuklar Rekreasyon Parkı Projesi” Eskişehir’de hayata geçirildiğini belirtmiştir.

SONUÇ

Mental retardasyonlu çocuklarda rekreasyon faaliyetlerinin sosyal gelişime etkilerini incelemek amacıyla yapılan çalışmada ortaya çıkan sonuçlarımız diğer çalışmalarla (Demirci vd. 2006), (İlhan 2008), (Savucu ve Biçer 2009), (Yancı 2010) paralellik göstermektedir. Desteklenen çalışmalar da göz önüne alınarak rekreasyon faaliyetlerinin sosyalleşmeye yönelik özellikleri geliştirdiğini söylemek mümkün olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Başaran, Z., Demirci, D. ve Sekban, G. (2002). Sporun Engelliler ve Aileleri Üzerine Etkisi, 7. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı*. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Bayazıt, B., Meriç, B., Aydın, M. ve Seyrek, E. (2007a). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Eğlenceli Atletizm Antrenman Programının Psikomotor Özelliklere Etkisi, *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, (4): 173-176.
- Bayazıt, B., Telci, Ş., Erenci, T. ve Canerik, Ç. (2007b). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Yapılan Rekreatif Etkinliklerin Çocukların Sosyal Gelişim İle Güven Duygusu Gelişimine Etkisi, *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, (3): 107-113.
- Çelen Öztürk, A. (2010) Bir Sosyal Hizmet Projesi: “Zihinsel Engelli Çocuklar Rekreasyon Parkı, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, XXIII (2): 137-149.
- Demirci, İ., Tekin, A., Kaçmaz, İ., Kılıç, M., Ataçoğu, M. ve Kocabıyık, İ. (2006). Rekreasyonel Su Egzersizlerinin Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Fiziksel ve Sosyal Gelişimlerine Etkisi, 9. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı*. Muğla: Muğla Üniversitesi.
- Ekmekçi, R., Arslan, Y., Dağlı Ekmekçi, A. ve Ağbuğa, B. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Spora Bakış Açılarının ve Spora Katılım Güdülerinin Belirlenmesi, *E-Journal Of New World Sciences Academy*, 5 (2): 104-114.
- Filiz, Z. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşmesinde Spora Katılımın Değerlendirilmesi, *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4 (3): 192-203.
- İlhan, L. (2008). Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi ve Sporun Sosyalleşme Düzeylerine Etkisi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (1): 315-324.
- Karadağ, H. (2008). Adana İlindeki Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Sosyal Gelişim Özelliklerinin Değerlendirilmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Küçük, V. ve Koç, H. (2004). Psiko-Sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10.
- Özcan, M., Ekmekçi, R., Aslan, A., Derici, G. ve Karagöz N. (4-5 Mayıs 2007). Engelli Sporcuların Sporu ve Rekreasyonu Algılama Düzeyi: Rekreasyonel Bir Bakış Açısı, *Antalya 2. Ulusal Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi*.
- Özer, D.S. (2005). *Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Savucu, Y. ve Biçer S. Y. (2009). Zihinsel Engellilerde Fiziksel Aktivitelerin Önemi, *Türkiye Klinikleri J Sports Sci.*, 1(2):117-22.

- Ulutaşdemir, N. (2007). Engelli Çocuklarda İletişim ve Oyunun Önemi, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2 (5): 36-51.
- Uslu, T. (2008). *Mental Retardasyon (Zeka Geriliği)*. <http://www.turanuslu.com/2008/05/07/mental-retardasyon-zeka-geriligi/> (25.01.2012)
- Ün, N., Erbahçeci, F. ve Ergun, N. (2001). Mental Retarde Çocuklarda Fiziksel Uygunluğun Değerlendirilmesi, *Romatizma*, 16 (1): 16-21.
- Yancı, H. B. (2010). Öğretilebilir Zihinsel Engeli Olan Çocukların Ruhsal ve Sosyal Uyumunda Sportif Rekreasyonun Önemi (*Basılmamış Doktora Tezi*), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

11-13 Yaş Grubu Çocuklarda Uygulanan Ayak Tenisi Etkinliğinin Sosyal Gelişime Etkisi

Ümit SARITOPRAK

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Özgür DİNÇER

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ozgrdnrc@gmail.com

Enis ÇOLAK

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Betül BAYAZIT

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Murat SON

T.C. Kocaeli Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

Ebru DİNÇER

T.C. Kocaeli Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü

ÖZ

Bu çalışmada amaçlanan; 11-13 yaş gurubu öğrencilerin ayak tenisi aktivitesinin, sosyal gelişimlerine etkilerini araştırmak olmuştur. Etkinliğin olumlu ya da olumsuz etki yapıp yapmadığı anket yoluyla araştırılmıştır. Araştırmaya denek olarak Kocaeli İli Gebze ilçesinde bulunan Eşref Bey İlköğretim Okulu'nda, tesadüfi yolla seçilen 7'si Kız 18'i erkek toplam 24 öğrenci ele alınmıştır. Araştırmaya katılanların sosyal gelişimlerine etkilerini değerlendirmek amacıyla de-nekler, haftada 3 gün, günde 2 saat olmak üzere toplam 8 hafta devam etmiştir. Etkinliğin olumlu ya da olumsuz etki yapıp yapmadığı anket yoluyla araştırılmıştır. Öğrencilere toplam 20 sorudan oluşan bir sosyal gelişim anket testi uygulanmıştır. Etkinlik öncesi ve etkinlik sonrası öğrencilere uygulanan test ile gelişim farklılıkları karşılaştırılarak ve gözlemlenerek değerlendirilmiştir. Bu testler; etkinlik öncesi ve sonrası öğrencilere verilerek karşılıklı soru cevap şeklinde uygulanmıştır. Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS 15.0 istatistik programında frekans ve yüzde değerleri çizelgeler haline getirilmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin rekreasyon aktivitesi olarak kullanılan ayak tenisi sporu sonrası frekans ve yüzde değerleri göz önüne alındığında çocukların sosyal gelişimleri olumlu yönde gelişim göstermiştir.

Anahtar sözcükler: Ayak tenisi, çocuk, sosyal gelişim

GİRİŞ

Rekreasyon, insanların boş zamanlarında yaptıkları etkinlikleri ifade eden bir kavramdır ve insanın çalışma saatleri dışındaki boş zamanlarında katıldığı faaliyetlerle ilgilidir (Karaküçük, 2005).

Spor, rekreasyonel bir araç olarak insanların, endüstrileşmesiyle beraber açığa hayat iş biçimlerinin değiştirmeleri sonucu, şehre ve endüstriyel ortamlara taşınmaları, bir taraftan uygarlaşma ve hayat standardının yükselmesi, diğer taraftan da negatif olarak da fiziksel ve zihinsel eksikliklerin ortaya çıkardığı olumsuzluklarını gidermek için önemli fonksiyonlar üstlenmiştir (Karaküçük, 2005).

Yaşa bağımlı kalmadan, doğumdan itibaren çocuğun, fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişimindeki seyrine bakarak cinsel olgunluğa erişmesine kadar olan sürecin çocukluk dönemi olarak ele alınması gerekir. Çünkü kimi çocuk akranlarına göre, daha erken veya geç gelişebilir (Yetim, 2005).

Çocuklarda motivasyon ve iletişim çok önemlidir. İnsanların geliştirilmesi gereken en önemli becerilerden biri de etkili iletişimidir (Kılbaş, 2004).

Çocukların serbest zamanlarını değerlendirebilmeleri için davranış bozukluklarından uzaklaşmalarını sağlayacak alanların bulunması çok önemlidir. Çocukların çevresiyle ve kendisi ile olan iletişimi, derslere daha verimli olabilmeleri ve bunun için de aile ve öğretmenlerin desteği bulunmalıdır (Mengüta, 2005).

Ayak tenisi, grup olarak hareket etme, yardımlaşma, kendini ifade etme gibi özellikleri geliştireceğinden sosyal gelişim açısından çocukların gelişimine katkı sağlamaktadır. Ayak tenisi etkinliği daha çok oyun formatında olması, rekabet kavramını kuralları gereği içerisinde barındırması ve kolaylıkla uygulanabilmesi açısından önemli bir etkinliktir.

Çalışmamızda yukarıda saydığımız bilgiler doğrultusunda 11-13 yaş grubu çocuklarının rekreatif etkinlik olarak belirlediğimiz ayak tenisi sporunu çocukların sosyal gelişimini etkileyeceğini düşündük ve sosyal gelişimleri üzerinde nasıl etkiler sağladığını araştırmayı amaçladık.

YÖNTEM

Araştırma Gurubu

Yapılan çalışma, Kocaeli ilinde bulunan Eşref Bey İlköğretim Okulunda, tesadüfi yolla seçilen 11-13 yaş gurubu öğrencilerin ayak tenisi aktivitesinin, sosyal gelişimlerine etkilerini değerlendirmek amacıyla haftada 3 gün, günde 2 saat

olmak üzere toplam 8 hafta devam etmiştir. Etkinliğin olumlu ya da olumsuz etki yapıp yapmadığı anket yoluyla araştırılmıştır. Araştırma gurubunu 7 kız 17 erkek olmak üzere toplam 24 kişi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri likert türünde geliştirilen bir anket uygulanarak elde edilmiştir. Anket, 11-13 yaş gurubu öğrencilerin ayak tenisi aktivitesinin sosyal gelişimlerine etkisini değerlendirmek amacıyla 7 kız, 17 erkek olmak üzere toplam 24 kişiye 20 soruluk anket uygulanmıştır. Anket soruları araçtır-macı tarafından geliştirilmiştir. Anket sorularının anlaşılabilirliği için 10 öğrenci üzerinde denenmiş soruların anlaşılabilirliği tespit edildikten sonra 7 kız, 17 erkek toplam 24 öğrenciye uygulanmıştır. Ankete geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmamıştır. Yapılan etkinlik sırasında araştırmacı ile birlikte beden eğitimi öğretmeni de uygulamalara katılmıştır. Uygulamalar hem okul bahçesi hem de spor salonunda yaptırılmıştır. Yapılan uygulamalara düzenli olarak tüm öğrenciler katılmıştır.

Verilerin Analizi

Yapılan çalışmada elde edilen veriler Microsoft Exel 2007 programında tablolaştırılmış ve SPSS 15.00 paket programında frequency testi ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Çizelge 1. Ankete katılan öğrencilerin beden eğitimi dersleri harici spor yapıyor musunuz? Sorusuna göre dağılımı;

<i>Beden eğitimi dersleri harici spor yapıyor musunuz</i>	<i>İlk Test</i>		<i>Son Test</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Evet	9	37,5	16	66,7
Hayır	3	12,5	2	8,3
Bazen	12	50,0	6	25,0
Toplam	24	100,0	24	100,0

Çizelge 2. Ankete katılan öğrencilerin boş zamanlarınızı internette mi? yoksa spor yaparak mı geçirmeyi tercih edersiniz? sorusuna göre dağılımı

<i>Boş zamanlarınızı internette mi yoksa spor yaparak mı geçirmeyi tercih edersiniz?</i>	<i>İlk Test</i>		<i>Son Test</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
İnternet	12	50,0	7	29,2
Spor	12	50,0	17	70,8
Toplam	24	100,0	24	100,0

Çizelge 3. Ankete katılan öğrencilerin yeterince arkadaşınız var mı? sorusuna göre dağılımı

<i>Yeterince arkadaşınız var mı?</i>	<i>İlk test</i>		<i>Son test</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Evet	16	66,7	22	91,7
Hayır	4	16,7	2	8,3
Bazen	4	16,7	0	0,0
Toplam	24	100,0	24	100,0

Çizelge 4. Ankete katılan öğrencilerin grup çalışmalarından hoşlanırmısınız? sorusuna göre dağılımı

<i>Grup çalışmalarından hoşlanırmısınız?</i>	<i>İlk test</i>		<i>Son test</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Evet	10	41,7	18	75,0
Hayır	4	16,7	3	12,5
Bazen	10	41,7	3	12,5
Toplam	24	100,0	24	100,0

Çizelge 5. Ankete katılan öğrencilerin aktiviteye katıldığınızda fiziksel ve psikolojik olarak rahatlıyor musunuz? sorusuna göre dağılımı

<i>Aktiviteye katıldığınızda fiziksel ve psikolojik olarak rahatlıyor musunuz?</i>	<i>İlk test</i>		<i>Son test</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Evet	9	37,5	19	79,2
Hayır	4	16,7	5	20,8
Bazen	11	45,8	0	0,0
Toplam	24	100,0	24	100,0

Çizelge 6. Ankete katılan öğrencilerin aktivite uygulanırken karşı cinsin yanında utanıyor musunuz? sorusuna göre dağılımı

<i>Aktivite uygulanırken karşı cinsin yanında utanıyor musunuz</i>	<i>İLK TEST</i>		<i>SON TEST</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Evet	4	16,7	2	8,3
Hayır	10	41,7	14	58,3
Bazen	10	41,7	8	33,3
Toplam	24	100,0	24	100,0

Çizelge 7. Ankete katılan öğrencilerin grup oyunlarında ve ya takım sporlarında karşı cinsten biriyle olmak sizi rahatsız eder mi? sorusuna göre dağılımı

<i>Grup oyunlarında veya takım sporlarında karşı cinsten biriyle olmak sizi rahatsız eder mi?</i>	<i>İlk test</i>		<i>Son test</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Evet	8	33,3	2	8,3
Hayır	9	37,5	13	54,2
Bazen	7	29,2	9	37,5
Toplam	24	100,0	24	100,0

Çizelge 8. Ankete katılan öğrencilerin ayak tenisi etkinlikleri sizin arkadaşlarınızla olan iletişiminizi arttırdığını düşünüyor musunuz? sorusuna göre dağılımı

Ayak tenisi etkinlikler sizin arkadaşlarınızla olan iletişiminizi arttırdığını düşünüyor musunuz	İlk test		Son test	
	N	%	N	%
Evet	7	29,2	18	75,0
Hayır	9	37,5	2	8,3
Bazen	8	33,3	4	16,7
Toplam	24	100,0	24	100,0

SONUÇ VE ÖNERİLER

İlköğretim çocuklarında gözlenebilecek sosyal beceriler “İlişkiyi başlat-ma ve sürdürme becerileri, saldırgan duygular ile başa çıkmaya yönelik beceriler, stres durumuyla başa çıkma becerileri ve plan yapma ve problem çözme becerileri” şeklinde gruplandırılmış ve sonuç olarak; İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal becerilerin gerçekleşme düzeyinin bütün sosyal beceri alanında orta seviyede olduğu, ilköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal becerilerin gerçekleşme düzeyi ile ilgili öğretmen görüşleri cinsiyet değişikliğine göre farklılık gösterdiği öğretmenlerin ilköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal becerilerin yeterince kazandırılmamasının sebepleri olarak, ailelerin ilgisizliği okul-aile işbirliğinin istenilen seviyede olmaması, sınıfların kalabalık olmasından öğretmenin öğrencilere yeterince yardımcı olmamaları, okulda sosyal becerilerin geliştirilmesine önem vermemeleri vb. gibi problemleri görmeleri sonuçları ortaya çıkmıştır.

Düzenli ve sistematik yapılan egzersizin fiziksel faydalarının yanı sıra çocuğun kendine güvenini, sportmenlik gibi sosyal becerilerini, birlikte çalışma-bilme becerisini ve kişinin kendine saygı duymasını da sağlar (Ulukol, 2006). Bizim çalışmamızda da, çocuklara uyguladığımız etkinliğin fiziksel ve ruhsal yönden olumlu değişimlere sebep olduğu görülmektedir.

Çocukların üzerinde belirlenmiş bazı davranış bozukluklarında, yapılan sosyal aktiviteler sonucunda, çekingenliğin dağılımında, agresiflik dağılımında, öz güven gelişiminin dağılımında, kişilerarası etkileşimin dağılımında ve sorumluluk anlayışının dağılımında çok önemli ve anlamlı değişiklikler gözlenmiştir. Bunun sebebi olarak da sosyal becerilerin ve aktivitelerin yapılması durumunda çocuğun daha fazla dışarıya yönelmesi ve kendini bulması olabilir.

Çocukların okul ortamı içerisinde olağan düzenin dışında herhangi bir aktivitede bulunmaması, kişisel ve sosyal açıdan gelişmesini engelleyebilir. Uyguladığımız ayak tenisi etkinliği öğrencilerin okulda gösterilen beden eğitimi dersi dışında egzersiz yapmasını sağlamıştır.

Çocukların birbirleriyle, aileleriyle, öğretmenleriyle olan ilişkilerinde sosyal becerilerin yeri önemli olabilmektedir. Alanların yetersizliği, öğretmenlerin

yeterli ilgiyi göstermemeleri, ailelerin ilgisizliği ve çocuklara yeterli özeni ve ilgiyi gösterememeleri sonucu olarak; çocuklarda saldırgan davranışlar, çekingen olma gibi sonuçlar doğurabilir (Güngör, 2007).

Çağımızın en önemli gelişmelerinden olan internet ve bilgisayar kullanımı çocukların sosyal hayatını olumsuz etkilemektedir. Yapılan çalışmada uygulanan etkinlik sonucunda çocukların tercihlerinde değişiklikler gözlenmiştir. %50 oranında internet ve bilgisayar tercihi, %70 oranında spor tercihinə dönüşmüştür.

Çocuğun sosyal çevre oluşturma ve iletişim kurması yaşamını devam ettirebilmesi için oldukça önemlidir. Sosyal çevre içerisinde arkadaş edinme ve grup halinde hareket edebilme kişisel gelişimini olumlu etkileyecektir. Yaptığımız araştırma sonucunda çocukların etkinlik öncesi ve sonrasında arkadaş edinme ve grup halinde hareket edebilme konusunda önemli değişimler gözlenmiştir.

Çocuğun yaşadığı sosyal çevre içerisinde grup dinamiği ile hareket edebilmesi önemlidir. Grup içerisinde ki karşılıklı etkileşimler grup dinamiğini oluşturur. Birlikte yapılan etkinliklerde bu etkileşimi sağlamak mümkündür (Çoban ve ark., 2006). Dolayısıyla ayak tenisi etkinliği birlikte hareket edebilme ve etkileşim sağlama açısından pozitif yönde gelişim göstermiştir.

Hareket kavramı çocukların yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır. Onların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimine olumlu katkıları bulunmaktadır. Özel koordinatif ve kondisyonel yeteneklerin geliştirilmesini amaçlayan motorsal aktiviteleri oyun veya yarışmaya yönelik geliştirebiliriz (Sayın, 2011). Yapılan etkinliklerin sonucunda çocukların kendilerini rahat hissetmesi ve fiziksel gelişimi açısından olumlu etkiler gözlenmiştir.

Bayazıt, B.,(2006). "13-14 Yaş Okul Çağı Ergenlik Döneminde Uygulanan Dans, Yüzme ve Tenis Etkinliklerinin Çocuğun Sosyal Gelişimine Etkisi" üzerine Kocaeli ili Özel Atayurt Koleji İlköğretim bölümü Okul çağı ergen dönemi 13-14 yaş öğrencilerinden oluşan 100 öğrenci ele alınarak yapılmıştır.

Bizim yaptığımız çalışmada, ayak tenisi etkinliğinin sizin gelişiminize katkı sağladığını düşünüyor musunuz sorusuna ilk test sonucu verilen evet cevabı, %25,0, hayır cevabı, %29,2, bazen cevabı, %45,8, son test sonucu evet cevabı, %91,7, hayır cevabı, %8,3, bazen cevabı, %0,0, olarak tespit edilmiştir ve bu durum yapılan rekreasyon aktivitelerinin sosyal gelişime katkı sağladığını göstermektedir.

Okullardaki geleneksel düzenin değiştirilip aktivitelere veya etkinliklerle derslerin daha cazip hale getirilip öğrencilerin bir arada ve işbirliği içerisinde

hareket etmelerinin sağlanmasıyla çocukların gelişimde ve derslerdeki başarısında artış sağlanabilir. Ayrıca sosyal aktivite adı altında bir dersin müfredata konulmasıyla çocukların geleceği açısından önemli bir adım atılabilir.

Yaptığımız çalışma bölgesi daha çok kırsal kesim olduğu için ailelerin gelirleri düşüktür. Çocuklar boş zamanlarında ailenin gelirine katkı sağlamak-tadır. Bu durum çocukların yeterli oranda spor yapmasında engel unsuru oluşturmaktadır. Yapılan ayak tenisi etkinliği hem malzeme hem de alan olarak uygulanabilirliği kolay olan bir etkinlik olması çocukların kendilerine zaman yaratıp bu oyunu oynamasına olanak sağlamıştır.

Acar, (2006) tarafından yapılan bir araştırmada yapılan rekreatif etkinliklerin çocukların yaratıcılıklarını, yeteneklerini, arkadaşlarıyla iletişimlerini geliştirdiğini göstermektedir. Yapılan bu çalışma da çocukların %85,6'sının etkinlikler sayesinde yaratıcılıklarını geliştirme olanağı elde etmeleri sağlanmıştır. Paralel olarak bizim çalışmamızda da, rekreatif etkinliklerin bireysel gelişime olumlu etki gösterdiği bulunmuştur.

Sonuç olarak öğrencilerin rekreasyon aktivitesi olarak kullanılan ayak tenisi sporu sonrası sosyal gelişimlerinin olumlu yönde bir artış gösterdiği elde edilmiştir. Çocukların bireysel gelişimleri, birbirleri ile iletişimleri, yaratıcılıkları, grup halinde hareket etmeleri, yardımlaşmanın önemi gibi konularda ilerleme gösterdikleri tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2006). 5-6 Yaş Grubu Çocuklara Yaptırılan Serbest Zaman Etkinliklerinin Çocukların Sosyal Gelişimine Etkisinin İncelenmesi (*Yayınlanmamış Bitirme Projesi*). Koceli: Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Rekreasyon Eğitimi Bölümü.
- Bayazıt, B., Cantürk, M. ve Gözaydın, G. (2006). 13-14 Yaş Okul Çağı Ergenlik Döneminde Uygulanan Dans, Yüzme ve Tenis Etkinliklerinin Çocukun Sosyal Gelişimine Etkisi Üzerine Verilen Konferans Çalışması, Muğla.
- Çoban, B., Coşkun, Z. (2006). *Sporla Grup Dinamiği ve Liderlik*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Güngör, M. (2007). 9-11 Yaş Grubu Çocuklarda Uygulanan Rekreatif Etkinliklerin Sosyal Gelişime Etkisi (*Yayınlanmamış Bitirme Projesi*). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Rekreasyon Bölümü.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kılbaş, Ş. K. (2004). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınevi
- Mengütay, S. (2005). *Çocuklarda Hareket Gelişimi ve Spor*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sayın, M. (2011). *Hareket ve Beceri Öğretimi*. Ankara: Bağırğan Yayınevi.
- Ulukol, B. (2006). *Çocuk Sporcu Sağlığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Yetim, A. (2005). *Sosyoloji ve Spor*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyonel Bir Faaliyet Olarak Spor Organizasyonlarına Katılımı

Neslihan SERÇEOĞLU

T.C. Atatürk Üniversitesi,

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

E-posta: nserceoglu@atauni.edu.tr

REKREASYON

İnsanlar, teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan boş zamanlarında eğlenmek, dinlenmek, gezme-görme, farklı deneyimler kazanma gibi pek çok amaçla açık veya kapalı alanlarda, aktif veya pasif rekreasyonel faaliyetlere katılmaktadırlar. Türkçede eğlenme, dinlenme, serbest zamanları değerlendirme gibi ifadelerle bilinen rekreasyon kavramı, insanların boş zamanlarında yaptıkları bu etkinlikleri ifade eden bir kavramdır. Butler (1968), çok yönlü bir rekreasyon tanımı yaparak, serbest zaman içinde yapılan, herhangi bir ödül kazanma amacı gütmeyen, kişiye bedensel, ruhsal ve yaratıcı yönden güç kaynağı olan ve kişinin zorunlu olarak değil, bir iç itimi sonucu katıldığı tüm eylemleri bu kavram kapsamına almıştır. (Sertkaya, 2001: 23)

Rekreasyon etkinlik alanları, çok çeşitli etkinliklerle gruplandırılarak açıklanmaktadır. Bucher, rekreatif etkinlik alanlarını şöyle belirtmektedir:

- Müzik uğraşları
- Dans faaliyetleri
- Sanat ve küçük el becerileri
- Spor ve oyun
- Sahne çalışmaları
- Açık hava etkinlikleri
- Çeşitli etkinlikler (Karaküçük, 2001, s.82)

SPOR ORGANİZASYONLARI

Spor organizasyonları katılımcıların ve seyircilerin hareketliliğinin söz konusu olduğu, ekonomik etkiler doğuran, sınırlı bir süre içerisinde gerçekleştirilen ve

genel olarak yoğun bir medya ilgisine sahip olan organizasyonlar olarak ifade edilmektedir. (Ecmt, 2003:13)

GÖNÜLLÜLÜK

Bireylerin toplumsal sorumluluk anlayışıyla, çıkar gözetmeksizin bilgi, zaman, beceri, deneyim ve kaynaklarını kendi özgür iradeleriyle bir sivil toplum kuruluşunun amacı doğrultusunda kullanmaları olarak tanımlanmaktadır. Gönüllülük, sosyal bir harekettir. Özellikle son zamanlarda birçok organizasyon çalışma grupları içerisinde kendi görevlilerinin yanında gönüllü bireyleri de katmışlardır. (Sertbaş, K., 2006:28)

Bireyin, kendi serbest zamanını hiçbir maddi karşılık beklemeden başkaları için yararlı olacağını düşündüğü aktivitelerde harcamasına gönüllülük, bu tür bir eylemde bulunan kişiye ise gönüllü denmektedir. (Fernandez, A., Reguena G., 1999) Rekreasyon ise gönüllü olarak katılan ve kişisel gelişimi destekleyen bir boş zaman deneyimidir. (Rossman ve Schlatter, 2000:11)

ERZURUM 2011 ÜNİVERSİTELERARASI KIŞ OYUNLARI

2 yılda bir düzenlenen, yaz ve kış oyunları olmak üzere ikiye ayrılan Üniversite oyunlarının 25. si 27 Ocak- 6 Şubat tarihleri arasında Erzurum'da yapılmıştır. Erzurum, olimpiyatlardan sonraki en büyük etkinliklerden biri olan Üniversite oyunlarına 10 gün süreliğine ev sahipliği yapmıştır. Oyunlara 53 ülkeden 1768 sporcu, 940 delegasyon görevlisi, 258 FISU görevlisi, 113 uluslararası hakem ve jüri, 385 yerel-ulusal medya görevlisi, 54 uluslararası medya görevlisi katılmıştır. 3640 güvenlik görevlisi, 660 sağlık görevlisi de organizasyonda görev almıştır. Bu süre içerisinde Erzurum'da yeni spor tesisleri de yapılmış ve bu tesislerde çalışmalar için gönüllülere ihtiyaç duyulmuştur.

Erzurum 2011 Gönüllü kayıt formu oluşturularak www.erkurum2011.gov.tr adresinden gönüllü kayıtları 2010 Nisan ayında başlatılarak 10 Aralık 2010 Cuma günü sona erdirilmiştir. Bu süreç içerisinde internet üzerinden alınan toplam başvuru 7393 kişi olarak gerçekleşmiştir. Gönüllü başvuru sayfası açılışından sonraki ilk üç ayda toplam başvuru 2310 kişi iken son üç (Ekim-Kasım-Aralık) aylık dönemde yapılan başvuruların 5083 kişi olduğu görülmektedir.

Ayrıca gönüllü kayıt sisteminin kapatıldığı 10 Aralık tarihinden sonra gönüllü olmak isteyen 1850 kişi başvurmuş, bu kişilerden sadece yabancı dili iyi olanlar değerlendirmeye tabi tutulmuşlardır.

2013 Yaz oyunlarının gerçekleştirileceği Rusya Federasyonuna bağlı Tataristan'ın başkenti Kazan'dan gelen talep doğrultusunda 30 gönüllü kabul edilmiş ve oyunlar esnasında bu gönüllülere aktif olarak görev verilmiştir. Azerbaycan'dan ise 10 gönüllü kabul edilmiştir.

Yapılan bir araştırmaya göre Erzurum 2011 Üniversitelerarası Kış Oyunlarına gönüllü olarak katılan üniversite öğrencisi oranı % 81,3'tür. Geriye kalan % 18,7'lik kısım ise lise öğrencisi, lise mezunu, üniversite mezunu ve lisansüstü öğrencidir. Bu durumda, yapılan spor organizasyonlarına en fazla üniversite öğrencisinin katıldığı söylenebilir (Sağlık ve diğ., 2011)

SONUÇ

Rekreasyon, günümüzde gittikçe artan bir değer olarak görülmektedir. Bugün zamanın büyük çoğunluğunu sınıfta geçiren her öğrencinin bulunduğu bölgedeki rekreatif etkinliklere katılım ihtiyacı vardır. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmeleri için yeterli alt yapının oluşturulması, ayrıca zaman ve emeklerini rekreasyonel anlamda uzman bir kadroya sahip kurumlar ile paylaşabilmeleri için kurumsal bir desteğin olması gerekmektedir.

Sonuç olarak üniversite öğrencilerinin kötü alışkanlıklardan uzak durarak boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmeleri, sosyalleşmeleri, yoğun çalışma temposundan uzaklaşmaları, birlik ve beraberlik duygularını yaşayabilmeleri ve bunun gibi birçok nedenden dolayı üniversite öğrencilerine spor organizasyonlarına gönüllü olarak katılmalarının sağlayacağı faydalar anlatılmalı ve gönüllülük faaliyetlerine yönelmeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- European Conference of Ministers of Transport (ECMT), (2003). *Transport and Exceptional Public Events Report on the Hundred and Twenty Second Round Table on Transport Economics*, Paris. *Experience (Dördüncü Baskı)*. ABD: Sagamore Publishing.
- Fernandes, A., Reguena, G. (1999). Volunteering Versus Olimpizm. Volunteers Global Society and the Olympic Movement. *Papers of Symposium Held in Lausanne*.
- Karaküçük, S., (2001). *Rekreasyon, Boş Zamanları Değerlendirme*. (4. Baskı.) Ankara: Gazi Kitabevi.
- Rossman R. J., Schlatter E. B., (2000). *Recreation Programming Design Leisure*
- Sağlık, E., Erdoğan, M., Serçeoğlu, N., Selçuk, G., Esenbuğa, N., (2011). Spor Organizasyonlarında Gönüllülük: Üniversitelerarası 2011 Erzurum Kış Oyunları Örneği, *Uluslararası Turizm ve Otelcilik Sempozyumu*, Konya.
- Sertbaş, K., (2006). Üniversite 2005 İzmir Oyunlarında Görevli Gönüllü İnsan Kaynaklarının Organizasyona Katılım Nedenleri ve Motivasyonel Faktörlerin Analizi (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*). Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Sertkaya, Ş., (2001). Bartın İli Kıyı Bölgesinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*). Ankara: AÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Tekerlekli Sandalye Basketbolcularında Eksenrik Egzersiz Sonrasında Oluşan Gecikmiş Kas Ağrısının Pozisyon Hissi ve şut Yüzdesi Üzerine Etkisi

Mehmet Akif SERİNKEN

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Fizyoloji Ana Bilim Dalı,
Spor Fizyolojisi Bilim Dalı

Celal GENÇOğLU

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu
E-posta: celal.gencoglu@deu.edu.tr

B. Muammer KAYATEKİN

T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi,
Fizyoloji Ana Bilim Dalı,
Spor Fizyolojisi Bilim Dalı

öz

Eksenrik egzersiz, kasın uzayarak güç ürettiği bir egzersiz çeşidi olarak tanımlanmıştır. İzometrik ve konsantrik egzersize göre ektranrik kas aktivitesi mekanik olarak daha etkilidir; ancak kası yaralanmaya maruz bırakabilir. Gecikmiş kas ağrısı (GKA) özellikle bireyin alışkın olmadığı ektranrik aktiviteden birkaç saat sonra ortaya çıkar, kas performansında, eklem hareket açıklığında ve kas gücünde azalmaya ve plazma kreatin kinaz (CK) aktivitesinde geçici bir artışa neden olur. Literatürde tekerlekli sandalye basketbolcularında GKA ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada, dirsek fleksör kaslarına ektranrik egzersiz yüklemesi yapılarak üst ekstremit motor performansı üzerine GKA'nın etkisi araştırılmıştır. Çalışmamıza 10 tekerlekli sandalye basketbol oyuncusu (yaş ortalaması:32,6±7,61) dahil edildi. Bütün sporculardan ilk gün sırasıyla plazma CK aktivitesi ölçümü için kulak memesinden 30 mikrolitre kan örneği alındı, sonra kol çevresi ölçümü, eklem hareket açıklığı, pozisyon hissi, kas ağrısı, kas hassasiyeti ve şut yüzdesi ölçümleri yapıldı. Bu testlerin 30 dakika, 24 saat ve 48 saat sonrasında aynı ölçümler aynı sıra ile tekrarlandı. Bir hafta sonra sporculara aynı ölçümler tekrarlandı. Aynı gün, ektranrik egzersizin şiddetini belirlemek için bütün sporcuların 1 Tekrarlı Maksimumu belirlendi. GKA oluşturacak ektranrik egzersiz protokolü bütün sporculara uygulandı. Testler egzersizin 30 dk. sonrası, 24 ve 48 saat sonrası yinlendi. Çalışma sonucunda, ektranrik egzersiz protokolü sonrasında plazma CK aktivitesinde, kol çevre ölçümünde, kas palpasyonunda ve izometrik gerilimde kas ağrısında ve pozisyon hissi kaybında anlamlı artış, dirsek eklemi fleksiyon ve ekstansiyon açısında, basınç-ağrı eşiğinde ve sporcuların şut yüzdesinde istatistiksel olarak anlamlı azalma belirlendi. İstira-hat pozisyonundaki kas ağrısında ve üst ekstremit istirahat pozisyonu açısında anlamlı fark saptanmadı. Bu bulgular, GKA'nın tekerlekli sandalye basketbolcularının üst ekstremit motor performansını olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Gecikmiş kas ağrısı, tekerlekli sandalye basketbolu, pozisyon hissi, şut yüzdesi

GİRİŞ

Eksantrik egzersiz, kasın uzayarak güç ürettiği bir egzersiz çeşidi olarak tanımlanmıştır (Barnes 1996,Aytar 2006). İzometrik ve konsantrik egzersize göre eksantrik kas aktivitesi mekanik olarak daha etkilidir; ancak kasta yaralanmaya neden olabilir (Clarkson 1992,Enoka 1996). Eksantrik kasılma iskelet kasında ya kuvvetlendirme stimulusu sağlar ya da kasta hasarlanma yaratarak ağrı oluşturur. Gecikmiş kas ağrısı (GKA); egzersizden birkaç saat sonra, özellikle bireyin alışkın olmadığı eksantrik kas hareketleri yapıldığında ortaya çıkan kas ağrısı ve hassasiyetini tanımlamaktadır. Aynı zamanda GKA eksantrik egzersiz sonrasında oluşan bir kas hasarı semptomudur; ancak her zaman kas hasarı ile birlikte gözlenmemektedir (Zainuddin 2005). İskelet kaslarında ağır egzersiz sonrasında GKA ile birlikte CK gibi kas proteinlerinin seviyesi kanda artmakta, eklem hareket açıklığı, kas gücü ve performansı azalmaktadır (Howatson 2003). GKA üzerinde yapılan çalışmaların çoğu plazma CK aktivitesi değişiklikleri, elektromiyografi (EMG) bulguları ve kas kuvveti üzerinde odaklanmış olup GKA'nın koordinasyon ve motor performans gibi üst ekstremitenin diğer komponentleri üzerinde etkisine çok az değinilmiştir (Kaurenen 2001).

Manuel tekerlekli sandalye kullananlarda üst ekstremitate ağrı prevalansı çalışmalarda bildirilmiş ancak çok az araştırmacı ağrının fonksiyonel aktiviteler ile bağlantısını araştırmıştır (Curtis 1999). Tekerlekli sandalye basketbolcularında genellikle yaralanma sonrası oluşan travma üzerinde çalışılmıştır (Ferrara 2000). Bu çalışmada, tekerlekli sandalye basketbolcularında eksantrik egzersizin plazma CK aktivitesi, kol çevre ölçümü, eklem hareket açıklığı, pozisyon hissi, kas ağrısı ve kas hassasiyeti parametreleri değerlendirilerek üst ekstremitate motor performansı üzerine GKA'nın etkisi araştırılmıştır.

YÖNTEM VE GEREÇLER

Çalışma Düzeni: Araştırmaya 10 tekerlekli sandalye basketbol oyuncusu (yaş ortalaması:32,6±7,61) dahil edildi (Tablo1). Tüm sporculardan ilk gün sırasıyla plazma CK aktivitesi ölçümü için kulak memesinden 30 mikrolitre kan örneği alınmıştır. Sonrasında kol çevresi ölçümü, eklem hareket açıklığı, pozisyon hissi, kas ağrısı, kas hassasiyeti ve şut yüzdesi ölçümleri yapılmıştır. Bu testler 30 dakika, 24 saat ve 48 saat sonrasında aynı sıra ile tekrarlanmıştır. Bir hafta sonra sporculara aynı ölçümler tekrarlanmıştır. Aynı gün, eksantrik egzersizin şiddetini belirlemek için bütün sporcuların *1 Tekrarlı Maksimumu* belirlenmiştir. GKA oluşturacak eksantrik egzersiz protokolü bütün sporculara uygulanmıştır. Testler egzersizin 30 dk. sonrası, 24 ve 48 saat sonrası yinelenmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem: Çalışmamıza İzmir Büyükşehir Belediyesi Spor Kulübü ve Karşıyaka Spor Kulübü genç-büyük elit erkek tekerlekli sandalye basketbol oyuncularını dahil edildi. Kabul kriterlerine uyan toplam 10 sporcu (yaş ortalaması: 32.6 ± 7.61) değerlendirmeye alındı. Araştırma günü herhangi bir hastalığı olan sporcular araştırmaya dahil edilmedi. Sporcular, çalışma öncesinde çalışmanın prosedürü hakkında bilgilendirildi. Araştırma öncesinde herhangi bir üst ekstremitte ağrısı veya spor sakatlığı rapor eden sporcular araştırmaya dahil edilmedi. Sporculardan araştırma süresince anti-inflamatuar ilaç kullanmamaları, germe, masaj gibi yorgun kası tedavi edici uygulamalardan ve kası yorucu aktivitelerden kaçınmaları istendi. Çalışmaya katılmak istemeyen 8 kişi ve ağrı rapor eden 3 kişi çalışmaya dahil edilmedi. Çalışma esnasında gönüllü olarak çalışmaya katılan, ancak çalışmanın ikinci gününde omuz ağrısı rapor eden 1 kişi çalışmadan çıkarıldı. Tablo 1'de oyuncuların demografik özellikleri gösterilmektedir.

Tablo 1. Sporcuların yaşları, basketbol oynama yılı ve oyuncu puanları (ort. \pm SD)

	En Düşük	En Yüksek	Ortalama
Yaş	19	46	32.6 ± 7.61
Basketbol Oynama Yılı	1	22	11.9 ± 7.34
Oyunculuk Puanı	1.5	4	2.75 ± 1.0

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Plazma Kreatin Kinaz Aktivitesi: Plazma kreatin kinaz aktivitesi belirlenen zamanlarda kulak memesi kapiller kan örneği alınarak ölçüldü. Kulak memesi alkollü pamuk ile temizlenerek, 30 µl kan örneği heparinize kapiller tüp içine alındı. Örnek hızlı bir şekilde kapiller tüpten test çubuğuna alınıp kolorimetrik ölçüm prosedürü kullanılarak (Reflotron Plus, Roche Diagnostic, Mannheim, Germany) CK ölçümü için analiz edildi.

Pozisyon Hissi Kaybı Ölçümü: Ölçümler, eksantrik egzersiz protokolü uygulanan dominant üst ekstremitede yapıldı. Sporcuların maç esnasında kullandıkları tekerlekli sandalyelerinde dijital gonyometre (Guymon, Model 1129, Lafayette Instruments Co., Lafayette, IN, USA) ve universal gonyometre kullanılarak ölçüm yapıldı. Universal gonyometre referans kola, dijital gonyometre ise uygulama koluna bantlarla sabitlendi. Her iki gonyometre humerusun lateral epikondili pivot nokta, sabit kol humerusun lateral orta çizgisine paralel ve hareketli kol radiusun stiloid çıkıntısına doğru, radiusun lateral orta noktasını takip edecek şekilde yerleştirildi. Tekerlekli sandalyede oturma pozisyonunda sporcuların gözü kapalı iken, horizontalde 30° - 60° ve 90° llerde olmak üzere 3 derecede ön kolun tutulması ile ölçüldü. Referans kol bu açılardan rastgele birine yerleştirildi ve sporcudan bu açıda 2 saniye izometrik fleksiyon kontraksiyonu

istendi. Kontraksiyon sonrası, kolu gevşetmesi ve diğer kolu aynı açıda pozisyonlaması istendi. 30 saniye dinlenme periyodu sonrası yöntem her 3 derecede 3'er kez olmak üzere toplam 9 deneme yaptırıldı. Her 3 derecedeki açıdan sapma değerleri ortalamaları pozisyon hissi kaybı verisi olarak kullanıldı.

Kas Ağrı Şiddetinin Ölçümü: Ölçümler, eksantrik egzersiz protokolü uygulanan dominant üst ekstremitede yapıldı. Sporcuların kas ağrı şiddetini belirlemek için görsel analog skalası (Visual Analog Skale:VAS) kullanıldı. Sporculardan hissettikleri ağrıyı 100 milimetre (mm) lik horizontal çizgi üzerinden işaretlemeleri istendi. Buna göre "0" değeri ağrının hiç olmadığını "100" değeri ise en şiddetli ağrıyı gösterir. İlk olarak kol gövde yanında istirahat pozisyonunda iken sporculardan kolda hissedilen ağrının şiddetini VAS'da (x) ile işaretlemeleri istendi. Daha sonra dirsek eklemi 90° fleksiyonda, yani kas izometrik gerilimde iken, son olarak da kasın en şişkin yeri palpe edildiğinde hissedilen ağrının şiddetini skala üzerinde işaretlemeleri istendi.

Şut Yüzdesinin Belirlenmesi: Sporcuların maç esnasında kullandıkları tekerlekli sandalyelerinde ölçüm yapıldı. Standart ısınma periyodu sonrasında sporculardan serbest atış çizgisinden resmi yükseklikteki potaya 10 serbest atış yapmaları istendi. Başarılı atış sayısı yüzdesi hesaplanarak veri olarak kullanıldı.

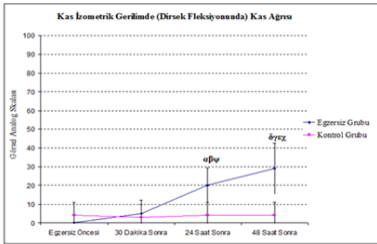
Kas Gücünün Belirlenmesi: Kas gücü, 1 Tekrarlı Maksimum (1 RM) ile belirlendi. Sporcular, dirsek fleksörlerin ısınmasını sağlamak için dambıl kullanarak yaklaşık olarak 1 dk. egzersiz yaptı. Bütün 1RM testlerinde serbest ağırlık olarak dambıl kullanıldı. Daha sonra serbest ağırlık her bir sporcunun 1RM'sine yakın bir ağırlığa ayarlandı ve sporculardan tek bir dirsek fleksiyonu yapmaları istendi. 3 dk. dinlenme sonrasında serbest ağırlık tekrar daha büyük bir ağırlığa ayarlanarak tekrar bir dirsek fleksiyonu istendi. Bu prosedür sporcunun serbest ağırlığı kaldıramadığı ağırlığa kadar uygulandı. En son kaldırabildiği başarılı ağırlık 1RM değeri olarak alındı.

Eksantrik Egzersiz Protokolü: Gecikmiş kas ağrısı oluşturmak için sporcular 1RM'lerinin % 80 direncinde, her set 20 tekrarlı olacak şekilde 4 set eksantrik egzersizi tamamladı. Egzersiz protokolü sporcuların tekerlekli sandalyesinde, dambıl kullanılarak dominant üst ekstremiteye uygulandı. Sporcuların omuzları desteklenerek dirsekleri 90° fleksiyonda pozisyonlandı. Sporculardan her tekrar yaklaşık 2-3 saniyede tamamlanacak şekilde kontrollü olarak dambılı yere bırakmaları istendi. Sonraki tekrar için dambıl araştırmacı tarafından başlangıç pozisyonuna getirildi.

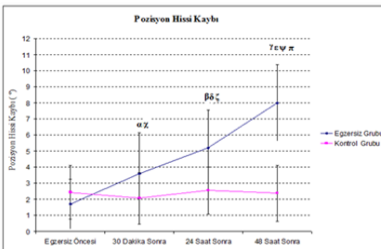
Verilerin Değerlendirilmesi: Sonuçlar, SPSS (SPSS Inc., Chicago, IL, USA, sürüm 16.0) kullanılarak analiz edilmiştir. Gruplar içindeki anlamlılığın belirlenmesi için Friedman Varyans Analizi sonrası Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi kullanılmıştır. İstatistik anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

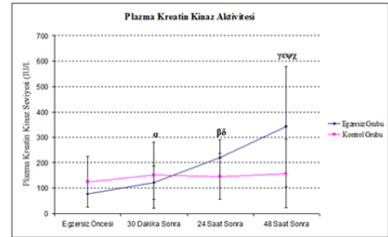
Plazma CK aktivitesinin kontrol ve eksenrik egzersiz grupları için dinlenme, egzersizden 30 dk. sonra, 24 saat sonra ve 48 saat sonra değerleri Şekil 1’de sunulmuştur. Kontrol grubu ile egzersiz grubu dirsek fleksiyonunda kas ağrı şiddeti değerleri arasındaki karşılaştırma Şekil 2’de sunulmuştur. Kontrol grubu ile egzersiz grupları arasındaki pozisyon hissi kaybı değerleri arasındaki karşılaştırma Şekil 3’te sunulmuştur. Egzersiz ve kontrol grubu arasında şut yüzdesi için yapılan karşılaştırma Şekil 4’te sunulmuştur.

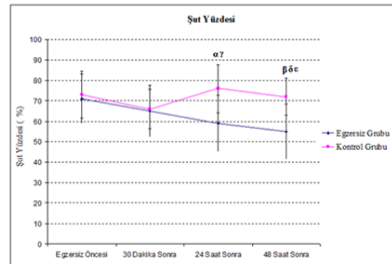
Şekil 1. Kas izometrik genilmede (dirsek fleksiyonunda) kas ağrı şiddeti değişimi
 a: Dinlenim ile egzersizden 24 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.005$)
 b: Dinlenim 30 dakika sonra ile egzersizden 24 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.05$)
 c: Dinlenim ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.01$)
 d: Egzersizden 30 dakika sonra ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.01$)
 e: Egzersizden 24 saat sonra ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.05$)
 f: Egzersiz grubu ile kontrol grubu arasındaki egzersizden 24 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)
 g: Egzersiz grubu ile kontrol grubu arasındaki egzersizden 48 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)

Şekil 3. pozisyon hissi kaybı değişimi
 A: Dinlenim ile egzersizden 30 dk sonra anlamlı fark ($p < 0.05$)
 B: Dinlenim ile egzersizden 24 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)
 C: Egzersizden 30 dk sonra ile egzersizden 24 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.05$)
 D: Egzersizden 30 dk sonra ile egzersizden 48 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)
 E: Egzersizden 30 dk sonra ile egzersizden 48 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)
 F: Egzersiz grubu ile kontrol grubu arasında egzersizden 30 dakika sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)
 G: Egzersiz grubu ile kontrol grubu arasında egzersizden 24 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)
 H: Egzersiz grubu ile kontrol grubu arasında egzersizden 48 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)

Şekil 2. Plazma Kreatin Kinaz Aktivitesindeki Değişim
 a: Dinlenim ile egzersizden 30 dk sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.05$)
 b: Dinlenim ile egzersizden 24 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.01$)
 c: Egzersizden 30 dk sonra ile egzersizden 24 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.01$)
 d: Dinlenim ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.01$)
 e: Egzersizden 30 dk sonra ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.01$)
 f: Egzersizden 24 saat sonra ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.05$)
 g: Egzersiz grubu ile kontrol grubu karşılaştırıldığında egzersizden 48 saat sonra anlamlı artış ($p < 0.05$)

Şekil 4. Şut Yzdesindeki Değişim
 a: Dinlenim ile egzersizden 24 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.05$)
 B: Egzersizden 30 dk sonra ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.05$)
 C: Egzersizden 30 dk sonra ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.05$)
 D: Egzersizden 24 saat sonra ile egzersizden 48 saat sonra arasındaki anlamlı fark ($p < 0.05$)
 E: Egzersiz grubu ile kontrol grubu arasında egzersizden 24 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.01$)
 F: Egzersiz grubu ile kontrol grubu arasında egzersizden 48 saat sonra anlamlı fark ($p < 0.05$)

TARTIşMA

Engelli bireylerin üst ekstremitelerine özellikle tekerlekli sandalyeyi itme fazında, ağırlık bindiren transfer aktivitelerinde ve günlük yaşam aktiviteleri sırasında aşırı stresler etki etmektedir. Bu streslere bağlı olarak yumuşak doku yaralanması ve omuz ekleminde dejeneratif değişiklikler sıkça gözlenmektedir (Curtis 1999). Engelli sporcularda ezilme, gerilme ve yırtılma gibi yumuşak doku yaralanmaları en yaygın yaralanma tipleri olduğu, kırık ve çıkık oluşma olasılığının çok daha düşük olduğu literatürde belirtilmiştir (Chapireau 1998). Stohr ve Zimmer tekerlekli sandalye basketbolcuları üzerinde yaptıkları çalışmada %60 oranında yaralanma ve aşırı yüklenme sendromu meydana geldiğini saptamışlardır. Bunların %75'inin üst ekstremitede ve yaralanmaların %58'inin akut olarak meydana geldiğini bildirmişlerdir (Stohr 1997). Tekerlekli sandalye basketbolcuları ile yapılan diğer bir çalışmada sporcuların %87'sinin üst ekstremitede yaralanmasına maruz kaldığı, %18'inde bu yaralanma nedeniyle sporcuların maç ve antrenmanlara katılmadığı bildirilmiştir (Burnham 1994).

Micklewright ve ark. bizim çalışmamızda olduğu gibi ön kol fleksiyon kaslarında 1 RM belirleyerek serbest ağırlıkla aynı eksenrik prosedürü uygulamıştır (Micklewright 2009). Bu çalışmada kas palpe edilerek kas ağrı şiddeti belirlenmek istendiğinde, kasın distal kısmında anlamlı artış belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda da kas palpe edildiğinde kas ağrısında anlamlı artış ile sonuçlanmıştır. Çalışmamızda Micklewright ve ark.'nın çalışması ile uyumlu olarak kas ağrısı egzersizden hemen sonra ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızda pozisyon hissi kaybı egzersizden 30 dk. sonra artış göstermiş, 24 ve 48 saatte pozisyon hissi kaybı dereceli olarak sürmüştür. Egzersizden 30 dk. sonra pozisyon hissi kaybı 0,9° iken 24 saat sonra 3,5° ve 48 saat sonra ise 6,3° idi. Bizim çalışmamızın sonuçlarıyla uyumlu olarak Saxton ve ark.'nın çalışmasında dirsek eklemi fleksiyon kaslarına yüklenmeden hemen sonra pozisyon hissinde anlamlı düşme gözlenmiştir (Saxton 1995). Benzer şekilde Walsh ve ark.'nın bir çalışmasında, eksenrik egzersiz protokolü sonrasında önkol kaslarında pozisyon eşleşmesi istendiğinde anlamlı pozisyon hissi kaybı olduğu sonucuna varılmıştır (Walsh 2004). Bu çalışmalar bizim çalışmamızı desteklemektedir. Çalışmamızda pozisyon hissi kaybı, dirsek eklemi fleksiyon açısı ile egzersizden 30 dk. sonra, 24 saat sonra ve 48 saat sonra negatif korelasyon gösterirken dirsek eklemi ekstansiyon açısı ile egzersizden 30 dk. sonra negatif korelasyon göstermiştir.

Tekerlekli sandalye basketbolcularında şut atışı esnasında neredeyse hiç alt ekstremitede kuvveti kullanılmadığı, kuvvetin gövde ve üst ekstremitede olduğu belirtilmiştir (Qwen 1982). Malone ve ark. tekerlekli sandalye basketbolcularında

rında serbest atışların sayı yapılamamasında, hedefe ulaşmada top yörüngesinin sapması veya yetersiz kuvvetin temel etkenler olduğunu öne sürmüşlerdir (18). Bu da göstermektedir ki, şut başarısında üst ekstremite kuvveti ve teknik önemli bir rol oynar. Friden ve ark.'nın çalışmasında kas ağrı şiddetindeki artışın kas kuvvetini azaltabildiği bildirilmiştir (Friden 2001). Çalışmamızın sonucunda egzersizden 24 saat sonra ve 48 saat sonra üst ekstremite fleksiyonu sırasında kas ağrı şiddetinde anlamlı artış elde edilmiştir. Bu kas ağrı şiddetindeki artış kas kuvvetini, dolayısıyla şut yüzdesini etkileyebilir.

Çalışmamızda şut yüzdesi GKA'ya neden olan eksantrik egzersizden 24 saat sonra anlamlı olarak azalmış, 48 saat sonrasında da anlamlı biçimde azalma devam etmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak, GKA'nın tekerlekli sandalye basketbolcularında bir performans parametresi olan şut yüzdesini en az 48 saat içinde olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eksantrik egzersiz sonrasında oluşan GKA'nın tekerlekli sandalye basketbolcularında pozisyon hissi kaybına ve şut yüzdesinin azalmasına neden olduğu saptanmıştır. Maçlardan 48 saat önce tekerlekli sandalye basketbolcularına eksantrik yüklenme yapıldığında maç esnasında oyuncularda pozisyon hissi kaybı ve şut yüzdesinin düşmesi nedeniyle sporcuların performansının etkilenebileceği söylenebilir. Ayrıca bu çalışma 48 saatte sonlandırıldığı için GKA'nın etkilerinin kaybolma zamanı belirlenememiştir. İleri çalışmalar uygun sürelerde planlanırsa bu soruların yanıtı bulunabilir. Böylece, eksantrik antrenmanın sporcuların antrenman ve maç takvimi içerisindeki yeri daha uygun olarak belirlenebilir.

KAYNAKÇA

- Aytar A. (2006). Gecikmiş Kas Ağrısında Kesikli Ultrason Tedavisinin Etkinliliği (*Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Programı.
- Barnes P M. (1996). *Exercise-Induced Muscle Soreness Following High Intensity Eccentric Weightlifting*. Master of Science in Physical Education. Kaliforniya: Health and Human Services California State University.
- Burnham R S, Higgins J. ve Steadward R D. (1994). Wheelchair Basketball Injury, *Palaestra*, 10: 43-9
- Chapireau F, Colvez A. (1998). Social Disadvantage in The International Classification of Impairments, *Disabilities and Handicap*. Pergamon, 47: 59-66
- Clarkson P M, Nosaka K, Braun B. (1992). Muscle Function After Exercise-Induced Muscle Damage and Rapid Adaptation, *Med Sci Sports Exerc*, 24: 512-20
- Curtis K A, Drysdale G A, Lanza D, ve Kolber M. (1999). Shoulder Pain in Wheelchair Users With Tetraplegia And Paraplegia, *Arch Phys Med Rehabil*, 80: 453-457

- Enoka R M. (1996). Eccentric Contractions Require Unique Activation Strategies by The Nervous System, *J Appl Physiol*, 81: 2339-2346
- Ferrara M S ve Peterson C L. (2000). Injuries to Athletes with Disabilities, *Sports Med*, 30: 137-143
- Friden J. ve Lieber R L. (2001). Eccentric Exercise-Induced Injuries to Contractile and Cytoskeletal Muscle Fibre Components, *Acta Physiol Scand*, 171: 321-326
- Howatson G. ve Van Someren K A. (2003). Ice massage: Effects on exercise-induced muscle damage, *J. of Sports Med Phys Fitness*, 43: 500-505
- Kaurenen K, Siira P. ve Vanharanga H. (2001). Delayed-Onset Muscle Soreness and Motor Performance of The Upper Extremity, *Eur J Appl Physiol*, 84: 302-309
- Malone L, Nielsen A, ve Steadward R. (2000). Expanding The Dichotomous Outcome in Wheelchair Basketball Shooting of Elite Male Players, *Adapt Phys Activo Q*, 17: 437-449
- Micklewright D. (2009). The Effect of Soft Tissue Release on Delayed Onset Muscle Soreness: A Pilot Study, *Phys Ther Sport*, 10: 19-24
- Owen E. (1982). *Playing and Coaching Wheelchair Basketball*. Urbana, IL: University of Illinois Press.
- Saxton J M, Clarkson P M, James R ve ark. (1995). Neuromuscular Dysfunction Following Eccentric Exercise, *Med Sci Sports Exerc*, 27: 1185-1193
- Stohr H. ve Zimmer M. (1997). Wheelchair Basketball from The Orthopedic Viewpoint, *Sportverletz Sportschaden*, 11: 109-115
- Walsh L.D., Hesse C.W., Morgan D.L. ve Proske U. (2004). Human Forearm Position Sense After Fatigue of Elbow Flexor Muscles, *J Physiol*, 558: 705-715
- Zainuddin Z., Newton M., Sacco P., ve Nasoka K. (2005). Effects of Massage on Delayed-Onset Muscle Soreness, Swelling and Recovery Of Muscle Function, *J Athl Trai*, 40: 174-180.

Rekreasyonel Aktivitelere Katılımın Önündeki Engellerin İncelenmesi

Özgü TEMİR

T.C. Ahi Evran Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: ozgu_91@hotmail.com

Bülent GÜRBÜZ

T.C. Ahi Evran Üniversitesi,
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
E-posta: bulentgurbuz@gmail.com

ÖZ

Bu çalışmanın amacı farklı demografik özelliklere sahip bireylerin rekreasyonel aktivitelere katılımın önündeki engelleri algılama düzeylerindeki farklılıkların incelenmesidir. Çalışmanın örneklem grubunu farklı eğitim düzeyindeki 154 erkek (\bar{X} yaş = 27.23 ± 11.67) ve 146 kadın (\bar{X} yaş = 20.48 ± 7.39) toplam 300 kişi oluşturmuştur. Çalışmada veri toplamak amacı ile Alexandris ve Carrol (1997) tarafından geliştirilen, toplam 6 alt boyut ve 27 maddeden oluşan "Boş Zaman Engelleri" ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türk toplumu için geçerlik ve güvenirlik çalışması ise Karaküçük ve Gürbüz (2006) tarafından yapılmıştır. Katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan t-testi analizi sonuçlarına göre ölçekte yer alan tüm alt boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir ($p < .05$). Katılımcıların öğrenci olma veya bir işte çalışma durumlarına göre yapılan analiz sonuçlarına göre ise sadece "birey psikolojisi" ($t = 3.043$; $p < .01$) alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların öğrenim düzeylerine yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları gruplar arasında "birey psikolojisi" ($F_{2,297} = 4.293$ $p < .05$), "sosyal ortam ve bilgi eksikliği" ($F_{2,297} = 4.941$ $p < .01$), "arkadaş eksikliği" ($F_{2,297} = 4.310$ $p < .01$) ve "ilgi eksikliği" ($F_{2,297} = 1.722$ $p < .05$) alt boyutlarında anlamlı fark olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, "zaman" faktörünün tüm katılımcılar için rekreasyonel aktiviteye katılmamada en etken faktör olduğu söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, katılım, engeller, rekreasyonel aktivite

GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin gelişmesi, eğitim ve gelir düzeyinin artmasına bağlı olarak çalışma saatlerinin giderek azaldığı ve insanların serbest zamanının arttığı görülmektedir (Mansuroğlu, 2002). Bu durum insanlarda serbest zaman

olgusunun oluşmasına ve önem kazanmasına neden olmuştur. Serbest zaman kavramı çoğunlukla iş kavramı ile zıt anlamı olarak kullanılmaktadır ancak bir insan için "iş" olan aktivite bir diğeri için serbest zaman aktivitesi olabilir (Torkildsen (2005). Kemp ve Pearson (1997) ise serbest zaman kavramını çalışma, uyku, yemek yeme ve diğeri zorunlu işler için ayrılan (harcanan) zaman sonrasında artan zaman dilimi olarak tanımlar ve önemli olan nokta bu zaman diliminde bireyin kaliteli bir takım etkinlikler yaparak bu süreyi verimli bir şekilde geçirmesidir.

Bireyler serbest zamanlarında; dinlenmek, iş stresinden uzaklaşmak, eğlenmek, sosyalleşmek gibi amaçlarla açık veya kapalı alanlarda, aktif veya pasif şekilde, gönüllü olarak çeşitli etkinliklere katılmaktadırlar. İnsanlar sahip olduğu bu zaman dilimini bazen bireysel olarak bazen de grup olarak değerlendirebilirler (Karaküçük ve Gürbüz, 2007). Son dönemlerde yapılan pek çok çalışmanın sonuçlarına göre ise bireylerin serbest zamanlarını daha çok pasif etkinliklere katılarak yada hiçbir etkinliğe katılmayarak değerlendirdikleri tespit edilmiştir (Arab-Moghaddam, Henderson ve Shiekholeslami, 2007; Atasoy, Gürbüz ve Karaküçük, 2010; Burton, Turrell ve Oldenburg, 2003; Koçak, 2005).

Literatürde yer alan ve bireylerin rekreasyonel aktivitelere katılımlarına engel teşkil eden unsurların belirlenmesine yönelik yapılan model geliştirme çalışmalarının sonuçlarına göre etkinliklere katılımı engelleyen veya kısıtlayan faktörlerin; bireysel, bireylerarası ve yapısal olarak üç temel grupta ele alınabileceği ortaya konmuştur (Crawford, Jackson ve Godbey, 1991; Jackson, 1993). Rekreasyonel aktivitelere katılımın pozitif etkileri düşünüldüğünde bu tür aktivitelere katılımı engelleyen faktörlerin belirlenmesi hem bireysel hem de toplumsal anlamda önem arz etmektedir. Türkiye’de bireylerin rekreasyonel aktivitelere katılmama nedenlerine yönelik sınırlı sayıda çalışma olduğu düşünüldüğünde (Gürbüz, Karaküçük ve Sarol, 2010; Tütüncü, Aydın, Küçükusta, Avcı ve Taş, 2011) bu yönde yapılacak çalışmaların önemi daha da artmaktadır.

Bu nedenle çalışmanın amacı; İç Anadolu Bölgesinde yer alan ve gelişmişlik düzeyi orta seviyede olan, Kırşehir ilindeki farklı eğitim düzeyindeki öğrenci ve okul çalışanlarının rekreasyonel aktivitelere katılımlarında engel teşkil eden durumların belirlenmesidir.

YÖNTEM

Bu çalışmaya farklı eğitim düzeyinden 154 erkek (yaş = 27.23± 11.67) ve 146 kadın (yaş = 20.48± 7.39) olmak üzere 300 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçek öğrencilere okul yönetiminden gerekli izinler alarak ders-

lerinden sonra, çalışanlara ise çalışma ortamında gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra uygulanmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Alexandris ve Carrol (1997) tarafından geliştirilen ve 27 maddeden oluşan ‘‘Boş Zaman Engelleri’’ leği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye geçerlilik ve güvenirlik alışması Karakck ve Gürbüz (2006) tarafından yapılmıştır. Katılımcılardan ölçekte yer alan 4’l Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklemelerde t- testi analizi kullanılmıştır. Ayrıca; katılımcıların öğrenim düzeylerine anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için ise tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Tüm katılımcıların ‘‘Boş Zaman Engelleri leği’’nin alt boyutlarına ilişkin puanları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların ‘‘boş zaman engelleri leği’’nin alt boyutlarına ilişkin puanları

Alt Boyutlar	Tüm Katılımcılar (N = 300)	
	\bar{X}	Ss
Zaman	2.79	.59
Tesisler/Hizmet ve Ulaşım	2.76	.59
Sosyal Ortam ve Bilgi Eksikliği	2.74	.70
Birey Psikolojisi	2.64	.64
Arkadaş Eksikliği	2.47	.73
İlgi Eksikliği	2.34	.73

Analiz sonuçları, katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katılımlarına engel olarak ‘‘zaman’’ ($\bar{X}=2.79$) faktörünün ilk sırada yer aldığı ve bunu ‘‘Tesisler/Hizmet ve Ulaşım’’ ($\bar{X}=2.76$) ve ‘‘Bilgi Eksikliği ve Sosyal Ortam’’ ($\bar{X}=2.74$) faktörlerinin takip ettiği anlaşılmıştır.

Katılımcıların cinsiyetlerine ve çalışma durumlarına göre ölçekte yer alan alt boyutlarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analiz sonuçları kadın ve erkek katılımcılar arasında tüm alt boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur ($p < .05$). Tüm alt boyutlarda kadınların ortalama puanları erkeklerin ortalama puanlarından da-

ha yüksektir. Katılımcıların bir işte çalışma veya öğrenci olma durumlarına göre yapılan analiz sonuçları ise sadece “birey psikolojisi” ($t= 3.043$; $p< .01$) alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Bu alt boyutta öğrencilerin ortalama puanları diğer grubun ortalama puanlarından daha yüksektir (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların cinsiyetlerine ve çalışma durumlarına göre “boş zaman engelleri ölçeği”nin alt boyutlarına ilişkin puanları

Alt Boyutlar	Cinsiyet		Çalışma Durumu	
	Erkek N = 154	Kadın N = 146	Öğrenci N = 161	Çalışan N = 139
	\bar{X} (Ss)	\bar{X} (Ss)	\bar{X} (Ss)	\bar{X} (Ss)
Birey Psikolojisi	2.50(.64)*	2.79(.59)*	2.73(.65)*	2.54(.60)*
Sosyal Ortam ve Bilgi Eksikliği	2.61(.75)*	2.87(.61)*	2.78(.74)	2.70(.65)
Tesisler/Hizmet ve Ulaşım	2.66(.64)*	2.86(.51)*	2.73(.66)	2.79(.49)
Arkadaş Eksikliği	2.34(.74)*	2.61(.70)*	2.52(.81)	2.41(.62)
Zaman	2.72(.63)*	2.86(.54)*	2.76(.66)	2.82(.51)
İlgi Eksikliği	2.21(.72)*	2.47(.73)*	2.35(.74)	2.32(.72)

Ayrıca, katılımcıların öğrenim düzeylerine gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır (Tablo 3). Analiz sonuçları; gruplar arasında “birey psikolojisi” ($F_{2,297} = 4.293$ $p< .05$), “sosyal ortam ve bilgi eksikliği” ($F_{2,297} = 4.941$ $p< .01$), “arkadaş eksikliği” ($F_{2,297} = 4.310$ $p< .01$) ve “ilgi eksikliği” ($F_{2,297} = 1.722$ $p< .05$) alt boyutlarında anlamlı fark olduğunu ortaya koymuştur. Farklılığın ortaya çıktığı bu dört alt boyutta ilköğretim öğrencilerinin puanları diğer grupların ortalama puanlarından daha yüksektir.

Tablo 3. Katılımcıların Öğrenim Durumlarına Göre “Boş Zaman Engelleri Ölçeği”nin Alt Boyutlarına İlişkin Puanları

Alt Boyutlar	Öğrenim Durumu		
	İlköğretim N = 97	Lise N = 64	Üniversite ve Y.Lisans N = 139
	\bar{X} (Ss)	\bar{X} (Ss)	\bar{X} (Ss)
Birey Psikolojisi	2.78(.69)*	2.65(.58)	2.54(.60)*
Sosyal Ortam ve Bilgi Eksikliği	2.98(.74)*	2.48(.64)*	2.70(.65)*
Tesisler/Hizmet ve Ulaşım	2.73(.68)	2.72(.64)	2.79(.49)

Arkadaş Eksikliği	2.70(.79)*	2.25(.78)*	2.41(.62)*
Zaman	2.78(.71)	2.74(.58)	2.82(.51)
İlgi Eksikliği	2.46(.73)*	2.17(.73)*	2.32(.72)*

TARTIşMA VE SONUÇ

Bu çalışma, bireylerin rekreasyonel aktivitelere katılımlarında engel teşkil eden faktörleri belirlemek ve algılama düzeylerindeki farklılıkların çeşitli demografik değişkenlere (cinsiyet, çalışma durumu, eğitim düzeyi) karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır.

Analiz sonuçları, katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katılımlarındaki zaman faktörünün ilk sırada yer aldığı buna karşın ilgi eksikliği faktörünün en alt sırada yer aldığını bildirmiştir. Elde edilen Gürbüz ve Karaküçük (2007) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada da katılımcılar için zaman faktörünün ve tesis ve ulaşım gibi faktörlerin katılımın önündeki temel kısıtlayıcılar olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların cinsiyetlerine göre yapılan analiz sonuçları incelendiğinde ise, erkek katılımcılar için benzer şekilde zaman faktörünün en önemli etken olduğunu ortaya koyarken kadın katılımcılar için sosyal ortam ve bilgi eksikliği faktörünün katılımın önündeki temel etken olduğunu göstermiştir. Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısı veya araştırmanın yapıldığı ilin gelişmişlik ve diğer özellikleri düşünöldüğünde kadın katılımcılar için sosyal ortam ve bilgi eksikliği faktörünün ön plana çıkmasında etken olduğu düşünölmektedir. Analiz sonuçları ayrıca, beklenildiği şekilde çalışan katılımcılar için zaman faktörünün katılımcılar için engelleyici faktör olduğunu göstermiştir.

Yapılan analiz sonuçları literatürle (Gürbüz, Yenel, Akgöl ve Karaküçük, 2010) benzerlik göstererek birey psikolojisi, sosyal ortam ve bilgi eksikliği, arkadaş eksikliği ve ilgi eksikliği alt boyutlarında düşük eğitim düzeyindeki bireylerin daha yüksek ortalama puana sahip olduğunu yani bu faktörlerden daha çok etkilendiğini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, bu çalışmanın örneklem sayısının tüm Türkiye için genelleme yapmak için yetersiz olduğu bu nedenle gelecekte bu yönde yapılacak çalışmalarda örneklem sayısının ve örneklem çeşitliliğinin artırılması gerektiği önerilmektedir. Ayrıca, bu amaçla yapılacak çalışmaların periyodik aralıklarla yinelenmesinin gelecekte yapılacak stratejik planlar için önemli olacağı da düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Arab-Moghaddam, N., Henderson, K.A., ve Shiekholeslami, R.(2007). Women's leisure and constraints to participation: Iranian perspectives, *Journal of Leisure Research*, 39: 109-126.
- Alexandris, K. ve Carroll, B.(1997). Demographic Differences in the Perception of Constraints on Recreational Sport Participation: Results from a Study in Greece, *Leisure Studies*, 16: 107-125.
- Atasoy, M., Gürbüz, B. ve Karaküçük, S.(2010). Examination of Recreational Behaviors of University and High School Students in Kırşehir, *11th International Sports Sciences Congress*, 10-12 November, Antalya.
- Burton, N. W., Turrell, G., ve Oldenburg, B.(2003). Participation in Recreational Physical Activity: Why do Socioeconomic Groups Differ? *Health Education and Behavior*, 30 (2): 225-244.
- Crawford, D., Jackson, E., ve Godbey, G.(1991). A Hierarchical Model of Leisure Constraints, *Leisure Sciences*, 13: 309-320.
- Gürbüz, B., Yenel, F., Akgül, B. M., ve Karaküçük, S.(2010). Measuring Constraints to Leisure Activities: Demographic Differences, *Series Physical and Sport/Science, Movement and Health*, 10 (2): 362-365
- Gürbüz, B., Karaküçük, S. ve Sarol, H.(2010). Examination of Perception of Constraints on Recreational Activities Participation: Results From a Study in Ankara, *11th International Sports Sciences Congress*, 10-12 November, Antalya.
- Jackson, E. L.(1993). Recognising Patterns of Leisure Constraints: Results From Alternative Analyses, *Journal of Leisure Research*, 25: 124-149.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B.(2007). *Rekreasyon ve Kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B.(2006). The reliability and validity of the Turkish version of "Leisure Constraints Questionnaire" *9th International Sport Sciences Congress*, Congress Proceedings Book, Muğla.
- Kemp, K. ve Pearson, S.(1997). *Leisure and Tourism*. Büyük Britanya: Longman Press.
- Koçak, S. (2005). Perceived barriers to exercise among university members, *Journal of the International Council for Health, Physical Education, Recreation, Sport and Dance*, 41: 34-36.
- Mansuroğlu, S. (2002). Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Dış Mekanda Serbest Zamanlarını Değerlendirme Tercihlerinin Belirlenmesi, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15 (2): 53-62.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management*. 5th Edition, Routledge. Yondra: Taylor and Francis Group.
- Tütüncü, Ö., Aydın, İ., Küçükusta, D., Avcı, N. ve Taş, İ. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi, *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 22 (2): 69-83.

Sedanter ve Sporcu Üniversite Öğrencilerinin Sağlık Durumları ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Araştırılması

Fatime UYSAL

T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi
E-posta: fatimeuysal@sdu.edu.tr

Fatih KILINÇ

T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Senem SÖYLEYİCİ

T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi

ÖZ

Bu araştırmanın amacı; sedanter ve sporcu üniversite öğrencilerinin sağlık durumları ve rekreasyon faaliyetlerinin araştırılmasıdır. Araştırmaya Süleyman Demirel Üniversitesi Hemşirelik, Ebelik, Fizik Tedavi-Rehabilitasyon ve Spor Bilimleri Bölümlerinde öğrenim gören 588 (bay-bayan) öğrenci gönüllü olarak katıldı. Bu öğrenciler farklı branşlarda aktif spor yapanlar ile hiç spor yapmamış öğrencilerden oluşmaktaydı. Araştırmanın örneklemini farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin 206'sı aktif sporcu ile aynı okulda öğrenim gören hiç spor yapmamış (sedanter) 382 kişilik öğrencilerdir. Aktif spor yapan 206 öğrencinin; 40'ı aerobik step, 16'sı plates, 21'i basketbol, 19'u voleybol, 8'i hentbol, 95'i yürüyüş ve 7'si futbol ile uğraşmaktaydı. Bu araştırmada sedanter ve sporcu öğrencilerin; sosyo-demografik özelliklerini, genel sağlık durumlarını ve serbest zamanlarını nasıl geçirdiklerini içeren sorularla oluşturulmuş bir anket yapıldı. Anket sonuçlarının tanımlayıcı istatistikleri ile değişkenler arasındaki ilişki bağımsız t testi ve ki-kare testi kullanılarak değerlendirildi. Sonuç olarak; öğrencilerin istedikleri halde çeşitli nedenlerden dolayı rekreatif etkinliklere ve sportif faaliyetlerine katılamadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni ise; ders programlarının yoğun olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca sedanter yaşam süren kişilerde sağlık problemlerinin daha fazla görüldüğü ve sportif aktivitelerin sağlık üzerine etkilerinin olumlu olduğu ortaya konmuş olduğu belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Rekreasyon, sedanter, sporcu, sağlık

GİRİŞ

Bu araştırmanın amacı; sedanter ve sporcu üniversite öğrencilerinin sağlık durumları ve rekreasyon faaliyetlerinin araştırılmasıdır. Spor, bireyin bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimini sağlayan bir eylem biçimidir. Modern toplumlarda,

sportif aktivitelere katılan bireylerin, katılmayanlara oranla fiziksel bakımdan sağlıklı ve sağlam oldukları geniş ölçüde kabul edilen bir gerçektir. Sportif etkinlikler, insanın tüm organlarının gelişmesine katkı sağlar. Bazı etkinlikler dolaşımı artırır. Açık havada yapılan sportif faaliyetler, insanı bir bütün olarak sağlıklı bir yapıya ve yaşantıya götürür (Danacı 2008).

Tarih boyunca çalışma zamanı insanoğlunu yıpratırken çalışma dışı zamanı ise insanın kendisi için bir şeyler yapması yenilenmesine onun güç tazelemesine ve hayata yeniden başlamasına imkan vermiştir. Bu nedenle insanlar çalışma zamanına verdikleri önemin dışında çalışma dışı zamanına da yani boş zamanın kullanımına da önem vermişlerdir. Çalışma dışı zamanının yani boş zamanın kullanımı rekreasyon kavramını ortaya koymuş ve insanlar bu kavramı her geçen gün daha da geliştirerek zenginleştirmişlerdir(Çınar ve Sanioğlu 2000).

Boş zamanların değerlendirme faaliyetleri içinde spor, önemli bir yer tutmaktadır. Spor, nitelikleri itibariyle yalnızca bir boş zaman faaliyeti olarak da düşünülmemelidir. Sporun nitelik ve öneminin günümüzde anlaşılması ve yaygınlaşmasında, boş zamanın sportif faaliyetlerle doldurulmasının yeri küçümsememez (Tel ve Köksalan 2008). Toplumdaki bireylerin sağlıklı olması, kendini tanınması, yetenek ve yeterliliklerinin farkında olması, potansiyelini tümüyle gerçekleştirebilmesi için boş zamanlarını bilinçli bir biçimde değerlendirmesi gerekir. İnsan organizmasının sağlıklı kalabilmesi ve dinamikliği, bireyin hareketliliğine bağlı olması nedeniyle, sportif etkinliklere katılmak çocukların ve gençlerin bedensel, ruhsal gelişimi ve sosyalleşmesi, yetişkin ve yaşlıların sağlıklı yaşayabilmeleri için zorunludur(Çamlıyer 1992).

YÖNTEM

Araştırmaya Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ebelik Bölümü, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü ve Spor Bilimleri Bölümünde öğrenim gören toplam 588 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Bu öğrenci grubu farklı branşlarda halen aktif spor yapanlar ile hiç spor yapmamış öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin 206'sı aktif sporcu ile aynı okulda öğrenim gören hiç spor yapmamış (sedanter) 382 kişilik bay ve bayan öğrencilerdir. Aktif spor yapan 206 öğrencinin; 40'ı aerobik step, 16'sı plates, 21'i basketbol, 19'u voleybol, 8'i hentbol, 95'i yürüyüş ve 7'si futbol ile uğraşmaktadır.

Bu çalışmada Yrd. Doç. Dr. Mehmet KUMARTAŞLI'nın Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda Okuyan Aktif Spor Yapan Öğrencilerin Beslenme ve Sağlık Durumlarını İnceleyen , Yüksek Lisans Tezindeki hazırlanmış olduğu an-

ket ve NSCA Performance Center, Pre-Participation Physical Evaluation anket sorularından yararlanılmıştır. Ankete sedanter ve sporcu öğrencilerin; sosyodemografik özelliklerini, genel sağlık durumlarını ve serbest zamanlarını nasıl geçirdiklerini içeren sorular dahil edilmiştir.

Verileri elde etmek için oluşturulan bu anketler, gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra, araştırmacı tarafından sınıf ortamında öğrencilere bizzat uygulanmıştır. Anket sonuçlarının istatistiksel olarak değerlendirilmesi SPSS 15.0 for windows paket programı ile yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi ise tüm parametreler için sedanter ve sporcu öğrencilerin frekans ve yüzde dağılımı analizleri alındıktan sonra birbiriyle ilişkili olarak düşünölen değişkenler arasında çapraz tablolar oluşturulmuş ve bunların istatistiksel anlamlılıkları $P<0.05$ ve $P<0.01$ değerlerine göre yorumlanmıştır. Değişkenler arasındaki anlamlı ya da anlamsız ilişki SPSS programında bağımsız t testi ile Ki-Kare testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

ANALİZ ve BULGULAR

Tablo 1. Sporcu ve sedanter öğrenci grubunun fiziksel özelliklerinin karşılaştırılması

Parametreler	Grup	n	art±ss	t	p
Yaş	Sedanter	382	20.7±1.7	-5,515	p<0.01
	Sporcu	206	21.5±2		
Boy (cm)	Sedanter	382	166±7.5	-7,938	p<0.01
	Sporcu	206	171±8.4		
Vücut ağırlığı (kg)	Sedanter	382	59.6±10.4	-5,083	p<0.01
	Sporcu	206	64.1±10.1		

$$X^2=41.46 \quad p=0.000 \quad (p<0.01)$$

Ankete katılan öğrencilerin yaş ortalamaları spor yapanlarda 21.5±2, sedanterlerde 20.7±1.7'dir. Sedanter öğrencilerin yaş dağılımı spor yapan öğrencilere benzemekle birlikte, yaş ortalamaları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0.01$).

Spor yapan ve yapmayan 200 öğrenci üzerinde yapılan farklı bir çalışmada spor yapan öğrencilerin yaş ortalaması 21.73±2.08 yıl olarak, spor yapmayan öğrencilerin yaş ortalaması ise 23.34±1.26 yıl olduğu görölmüştür (Çoęalęil ve Kishalı 2002). Bu bulgular bizim bulmuş olduğumuz sonuçlarla paralellik göstermektedir. Ankete katılan sporcu öğrencilerin vücut ağırlığı 64.1±10.1 kg iken sedanter öğrencilerin 59.6±10.4 kg olarak bulunmuştur ve aralarında anlamlı bir fark olduğu görölmüştür.

Farklı bir çalışmada ise, spor yapan öğrencilerin vücut ağırlık ortalaması 53.28±4.80 cm iken sedanterlerin vücut ağırlıkları 60.39±7.79 cm oldukları ve aralarında anlamlı bir fark tespit edilmiştir (Çoğalgil ve Kışalı 2002).

Araştırmaya katılan sporcu öğrencilerin boy ortalaması 171±8.4 cm iken, sedanterlerin ise 166±7.5 cm olarak bulunmuştur. Her iki grubun boy ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.01$).

Farklı bir çalışmada ise, spor yapan öğrencilerin boy ortalaması 171.35±1.35 cm iken sedanterlerin boy ortalaması 171.97±1.18 cm oldukları, fakat aralarında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (Danacı 2008).

Tablo 2. Sporcu ve sedanter öğrenci grubunun öğrenim gördükleri bölümleri ve dağılımı

Öğrenim gördükleri bölümler	Sedanterler		Sporcular		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Hemşirelik Bölümü	154	40,3	29	14,1	183	31,1
Ebelik Bölümü	113	29,6	19	9,2	132	22,4
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon bölümü	115	30,1	37	18	152	25,9
Spor Bilimleri Bölümü	0	0	121	58,7	121	20,6
Toplam	382	100	206	100	588	100

$$X^2=286,32 \quad p=0,000 \quad (p<0.01)$$

Farklı bir çalışmada ise öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlerin ve sınıflarının arasındaki farkın istatistiksel yönden anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$) (Erşan ve ark. 2009).

Tablo 3. Sporcu ve sedanter öğrenci grubunun yapmak istedikleri sportif aktiviteler ve dağılımı

Sportif Aktiviteler	Sedanterler		Sporcular		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Atletizm	5	1,3	5	2,4	10	1,7
Basketbol	51	13,4	24	11,7	75	12,8
Voleybol	103	27,1	32	15	135	23
Hentbol	7	1,8	5	2,4	12	2
Badminton	21	5,5	8	3,9	29	4,9
Tenis	50	13,1	37	18	87	14,8
Yüzme	106	27,5	55	27,1	161	27,3
AerobikStep	19	5	10	4,9	29	4,9
Vücut Geliştirme	8	2,1	7	3,4	15	2,6
Futbol	11	2,9	7	3,4	18	3,1
Güreş	1	0,3	16	7,8	17	2,9
Total	382	100,0	206	35	588	100,0

$$X^2=39,12 \quad p=0,000 \quad (p<0.01).$$

Araştırmaya katılan sporcu ve sedanter öğrencilerin yapmak istedikleri sporif faaliyetlere bakıldığında öğrencilerden % 27,3'ünün yüzme, bunu takiben %23'ünün voleybol ve %14,8'nin tenis ve kalan öğrencilerin ise diğer aktiviteri yapmak istedikleri anlaşılmaktadır.

Benzer bir çalışmada üniversite öğrencilerinin spor yapma alışkanlıkları incelenmiş, yapmak istedikleri spor branşlarına bakılmış, %23,75'inin yüzme, %18,75'inin voleybol ve %15,25'inin tenis aktiviterini tercih ettikleri görülmüş-tür (Sivrikaya 2002).

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğrencilerin fiziksel açıdan kendilerini din hissetme düzeylerinin sporcu ve sedanterler arasındaki dağılımı

Fiziksel açıdan kendinizi din hissetme düzeyiniz?	Sedanterler		Sporcular		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Çok iyi	33	8,6	58	28,2	91	15,5
iyi	166	43,4	113	54,8	279	47,4
Orta	150	39,3	35	17	185	31,5
Zayıf	30	7,9	0	0	30	5,1
Çok zayıf	3	0,8	0	0	3	0,5
Toplam	382	100,0	206	100,0	588	100

$X^2=75.50$ $p=0.000$ ($p<0.01$)

Benzer bir çalışmada öğrencilerin fiziksel açıdan kendilerini din hissetme durumları ile aktif olarak sportif branşlara katılım durumları arasında önemli bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$), aktif sportif branşlara katılmalarının öğrencilerin fiziksel açıdan din hissetmelerinde etkili olduğu düşünölmektedir. Aynı çalışmada öğrencilerin zihinsel açıdan kendilerini iyi düzeyde din hissettikleri görülmüş-tür (Karakuş 2005). Bu alışma bizim sonuçlarımızla paralellik göstermiş-tir.

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğrencilerin sağlığına verdiği önemin sporcu ve sedanterler arasındaki dağılımı

Sağlığınıza önem veriyor musunuz?	Sedanterler		Sporcular		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Evet	124	32,5	100	48,5	224	38,1
Hayır	47	12,3	15	7,3	62	10,5
Kısmen	211	55,2	91	44,2	302	51,4
Toplam	382	100,0	206	100,0	588	100

$X^2=15.47$ $p=0.000$ ($p<0.01$)

Araştırmaya katılan sporcu ve sedanter öğrencilerin sağlığına önem verip

<i>Spor merkezinde antrenman dışında kalan serbest zamanlarınızda neler yapıyorsunuz?</i>	<i>Sedanterler</i>		<i>Sporcular</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Televizyon-film izlemek	155	40,6	67	32,5	222	37,8
Gezmek	139	36,4	89	43,2	228	38,8
Kitap okumak	49	12,8	20	9,7	69	11,7
Cafeye-kahveye gitmek	28	7,3	15	7,3	43	7,3
Diğer	11	2,9	15	7,3	26	4,4
Toplam	382	100	206	100	588	100

vermediği ile sağlığına nasıl önem verdikleri karşılaştırılmıştır.

Bu karşılaştırma sonucunda sporcu öğrencilerin sağlığına daha çok önem verdiği ve sağlığı ile ilgili her şeye dikkat ettiği görülmüştür.

Tablo 6. Araştırmaya katılan öğrencilerin spor merkezinde antrenman dışında kalan serbest zamanlarında neler yaptıklarının sporcu ve sedanterler arasındaki dağılımı

$X^2=10.87$ $p=0.028$ ($p<0.05$)

Çalışmaya katılan sporcu ve sedanter öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinin birbirine benzediği ve boş vakitlerini en çok televizyon izleyerek (% 37,8) ve gezerek (% 38,8) değerlendirdikleri görülmüştür. Benzer bir çalışmada araştırmaya katılanların boş zamanlarını değerlendirme yollarına bakılmış,%40,5'inin spor yaparak,%21,8'inin müzik dinleyerek, %10,8'inin televizyon seyrederek değerlendirdiği görülmüştür (Devecioğlu ve Sarıkaya 2006).

Tablo 7: Araştırmaya katılan öğrencilerin sportif aktivite sırası ve sonrasındaki sağlık sorunlarının sporcu ve sedanterler arasındaki dağılımı

Değişkenler		Sedanterler		Sporcular		X ²	p
		f	%	f	%		
Sportif aktivite sırasında ve ya sonrasında hiç bayıldınız mı?	Evet	7	1.8	12	5.8	6.823	p<0.01
	Hayır	375	98.2	194	94.2		
Sportif aktivite sırasında ve ya sonrasında hiç başınız döndü mü?	Evet	98	25.7	85	41.3	15.20	p<0.01
	Hayır	284	74.3	121	58.7		
Sportif aktivite sırasında ve ya sonrasında hiç göğüs ağrınız oldu mu?	Evet	46	12	21	10.2	0.857	p>0.05
	Hayır	257	67.3	146	70.9		
	Bazen	79	20.7	39	18.9		
Sportif aktivite sırasında arkadaşlarından daha çabuk yorulur musun?	Evet	105	27.5	27	13.1	16.39	p<0.01
	Hayır	141	36.9	97	47.1		
	Bazen	136	35.6	82	39.8		
Herhangi bir kalp problemi yüzünden, sporlara katılımınızı doktorunuzun yasakladığı ya da kısıtladığı oldu mu?	Evet	5	1.3	7	3.4	3.132	p>0.05
	Hayır	376	98.4	198	96.1		
	Bazen	1	0.3	1	0.5		

Değişkenler		Sedanterler		Sporcular		X ²	p
		f	%	f	%		
Sıcakta spor yapmaktan rahatsızlandığın oldu mu?	Evet	84	22	26	12,6	7.807	p<0.05
	Hayır	186	48,7	110	53,4		
	Bazen	112	29,3	70	34		
Sporunuz ya da durumunuz için genellikle kullanılmayan herhangi bir özel koruyucu kullanıyor musunuz?	Evet	7	1,6	19	9,2	39.19	p<0.01
	Hayır	371	97,4	171	83		
	Bazen	4	1	16	7,8		
Sportif aktivite sırasında herhangi bir burkulma, zorlanma ya da şişik oldu mu?	Evet	73	19,1	92	44,7	43.59	p<0.05
	Hayır	308	80,6	114	55,3		
	Bazen	1	0,3	0	0		

Farklı bir çalışmada sporcuların % 72,6'sı spora başlamadan önce ve şu anda herhangi bir sağlık sorunlarının olmadığı bulunmuştur (p<0.05) (Arabacı ve Korkmaz 2004). Yine farklı bir çalışmada spor sakatlıklarından korunmak için özel önlem alanların yüzdelik değerlerine bakılmış ve %34,4'ünün önlem aldığı görülmüştür (Kirişçi 2011).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencilerin istedikleri halde çeşitli nedenlerden dolayı rekreatif etkinliklere ve sportif faaliyetlerine katılamadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni ise; ders programlarının yoğun olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca sedanter yaşam süren kişilerde sağlık problemlerinin daha fazla görüldüğü ve sportif aktivitelerin sağlık üzerine etkilerinin olumlu olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, üniversite öğrencilerinin, bireysel girişimler sonucu gerçekleştirdikleri etkinlikler dışında, yoğun olarak okullar tarafından düzenlenen etkinliklere katıldıkları, etkinliklerin önemli bir bölümünde üniversite içinde buldukları ve üniversitelerde oluşturulan topluluk ve kulüpler aracılığıyla çeşitli etkinliklere yöneldikleri ve ilgi alanlarını belirlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin farklı boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirilmede yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, bölümlerde boş zaman, sosyo-kültürel, sportif ve spor amaçlı bilimsel etkinliklere (panel, konferans, seminer v.b) ağırlıklı olarak yer verilmelidir. Bu tür faaliyetlere katılımları sağlanarak, öğrencilerin çok yönlü yetişmelerine katkıda bulunmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Corrado, D.,Pelliccia A, Bjornstad, HH. et al (2005). Cardiovascular pre-participation screening of young competitive athletes for prevention of sudden death: proposal for a cammon European protocol, *European Heart Journal*, 26: 516-524.
- Çamlıyer, H. (1992). Spor ve Serbest Zaman Eğitimi, 1. Eğitimi Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor Sempozyumu, İzmir: İzmir M.E. Basımevi.
- Çınar, V.,Sanioğlu,A. (2000). Farklı Branşlardaki Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımlarının Değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11: 261-271.
- Çoğalgil, ř. Kishalı, NF. (2002). Spor Yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerin Fiziksel ve Fizyolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3):18-21.
- Danacı, M. (2008). Adana İlinde Farklı Tipteki Liselerde Öğrenim Gören Adölasan Dönemi Sedanter ve Spor Yapan Erkek Öğrencilerin Spora Yaklaşımı, Fiziksel Yapıları ve Fizyomotorik Özelliklerinin Saptanması (Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Devecioğlu, S., Sarıkaya, M.(2006). Sporcu Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Değerşkenler Işığında Profillerinin Belirlenmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2): 301-314.
- Karakuş, S. (2005). Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulunda Okuyan Öğrencilerin Fiziksel Sağlıkları ile Serbest Zaman ve Sigara Kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 6 (2):1-13.
- Kirişci, İ. (2011). Takım sporu Yapan Bireylerde Görölen Sakatlık Türleri ve Bu Sakatlıkların Çeşitli Değerşkenlere Göre İncelenmesi: Bursa Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı.
- Sivrikaya, AH., Tortop, Ü. (2002). Atatürk Üniversitesinde Öğrenim Gören Kız Öğrencilerinin Spor Yapma Alışkanlıklarının İncelenmesi, *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1):12-15.
- Tel, M., Köksalan B. (2008). Öğretim Üyelerinin Spor Etkinliklerinin Sosyolojik Olarak İncelenmesi: Doğu Anadolu Örneği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1) : 261-278.

Dizinler

İsim Dizini

- Ağaoğlu, Y. S. 931, 937, 942
Ağlınönü, A. 948
Ağlınönü, Ö. 948
Ağyar, E. 3, 15, 851,
Akgündüz, Y. 30
Akkuş, Ç. 971
Aktaş, P. S. 629
Akyıldız, M. 46
Alaca, Y. 810
Altay B. 948
Altun, M. 159
Ardahan, F. 57, 715
Argan, M. 46, 73, 453
Aslan, A. 88
Aşıkutlu, H. S. 103, 822
Atalay, A. 958
Avcı, N. 524
Ayan, V. 975
Aydın, B. 120
Aydın, İ. 177, 472, 878
Aydın, M. 586
Aydoğdu, A. 138, 611
Babat, D. 914
Balık, G. 229
Başoğlu, U. D. 662
Bayazıt B. 431, 486, 492, 1006, 1022
Bektaş, F. 159
Biçer, T. 662
Belli, E. 168
Beşer, E. 656
Boyacı M. 931, 937, 942
Cengiz G. 971
Certel, Z. 851
Çabuk, A. 258
Çalışkan, U. 177
Çelebi, M. 192, 409
Çelik, V. O. 559
Çerez, H. 15
Çiçek, G. 336
Çilli, M. 991
Çilli, M. 889
Çolak, E. 1006
Çolak, E. 431
Daşdandır, A. 103
Dayı, H. 975
Demir, B. 202
Demir, M. 914
Demir, Z. 103, 791, 822
Demirel, Ö. 364
Demirtaş, D. 982
Dereboy, Ç. 656
Dinç, N. 215
Dinçer, D. 991
Dinçer, E. 1006, 1022
Dinçer, Ö. 1006, 1022
Dinçer, D. 889
Dinçer, Ö. 431
Dirikol, Z. 1006
Doğduay, G. 1013
Düzgüneş, E. 364
Ekinci, E. 222
Ekiz D. 975
Elçi, G. 300
Erdem, Ü. 229
Erdin, H. E. 903
Erdoğan, Ç. 729
Erdoğan, N. 229
Ergüven, M. H. 248
Ersoy, M. 258
Ertez, K. 73
Esenkaya, A. 278
Eylemer, S. 700
Fişekçioğlu, İ. B. 278
Gençoğlu, C. 1032
Gençoğlu, C. 662
Girti, G. P. 285, 353
Göbel, M. 300
Göbel, Ö. 300
Gökçe, H. 597
Gönel, T. 309
Gözaydın, G. 328, 336, 343
Gültekin, Y. S. 353
Günay, E. 782
Günaydın, M. 364
Güneş, N. 644
Günlü, E. 381
Gürbüz B. 1040
Gürbüz, A. 168
Gürbüz, B. 604
Güven, G. A. 392
Güzel, P. 192, 215, 409
İlgar, Y. 439
Kalkan, A. 15
Kandemir, H. 587
Karaca, E. 417
Karacan, Ç. 810

- Karakuş, N. 574
Karaman, Ç. 431
Karatoprak, C. 439
Kaya, G. L. 791
Kaya, İ. 453
Kayacan, B. 103
Kayacan, M. 472
Kayalı, N. 486
Kayatekin B. M. 1032
Kayatekin, B. M. 662
Kaygalak, S. 381
Kılınç F. 1046
Koca, C. 604
Korkutata, A. 729
Kurdoğlu, O. 889
Kurnaz, B. 328
Kurt, Ş. 492
Kuşvuran, A. 509
Küçükusta, D. 524
Lakeç, Y. 73
May, F. 73
Meriç B. B. 486
Metin, T. C. 543
Munusturlar, S. 559
Müderrişoğlu, H. 103, 791
Mülazımoğlu Ballı, Ö. 300, 439, 597
Negiz, M. G. 587
Okıay, P. 656
Özbey, S. 192
Özcan, K. 309
Özer, Ö. 574
Özkan, K. 587
Özmen, Ç. 597
Öztürk, P. 604
Öztürk, S. 611
Pehlivanodđlu, K. 878
Perçin, H. 417
Polat, S. 629
Samsa, M. 644
Santoprak Ü. 1022
Sarol, H. 222
Saruhan, G. 656
Serçeoğlu N. 1029
Serinken M. A. 1032
Serinken, M. A. 662
Sılaydın A. M. B. 903
Solmaz, S. A. 729
Son M. 1006, 1022
Son, M. 431
Sonuç, N. 672
Söyleyici S. 1046
Şahin Küttük, B. 103
Şanlıöz, H. K. 687
Şemşit, S. 700
Şen D. Ş. 914
Şengür, Ş. 229
Şentürk, Ö. 587
Şimşek, K. Y. 761
Taş, İ. 700
Taşdeviren, G. 392
Taşkıran, Y. 492
Temir Ö. 1040
Tunar, M. 782
Tuncel, E. F. 851
Turgut, T. 715
Türk, S. 524
Türkay, O. 729
Türkmen, S. 782
Tütüncü, Ö. 177, 472, 745
Uysal, F. 1046
Uzar, H. 948
Uzun, O. 103, 285
Uzun, S. 791
Üngür, G. 782
Varol, R. 851
Yenel, F. 222
Yenigün, Ö. 1013
Yenigün, Ö. 202, 492, 810
Yerli, Ö. 822
Yerlisu L., T. 3, 835, 851
Yeşilyurt, C. 866
Yetim, G. 73
Yılmaz, S. 991
Yılmaz, B. S. 381, 866
Yılmaz, C. 878
Yücel, H. 866
Yüksek T. 991
Yüksek, F. 889
Yüksek, T. 889
Zengin, H. 903

Konu Dizini

- Açık
alan rekreasyon 509
yeşil alan 903
hava rekreasyonu 285
- Adana 982
- Akademik personel 168, 644, 878
- Akdeniz Üniversitesi 644
- Aksu 285
- Alışveriş merkezleri 73, 761, 810
- Animasyon 672
- Antalya 715
- Avrupa Birliği 700
- Ayak tenisi 1022
- Aydın 30
- Beden eğitimi 328, 492
- Belediyeler 559
- Benlik saygısı 431
- Boş zaman 73, 222, 248, 392, 453, 543, 644,
1006
alışverişi 73
deneyimi 46
faaliyetleri 644
tercihleri 810
- Club Med 687
- Çalışma
eğilimleri 729
saatleri 392
- Çevre 509
- Çiftlik turizmi 120
- Çim örtüleri 509
- Çocuk 431, 1022
- Dağcılık eğitimi 492
- Dalyan 559
- Denge becerisi 300
- Denizli 439
- Destekleyici turistik ürün 672
- Divânu Lugâti-t Türk 309
- Doğa
sporları 285
ve insan ilişkisi 258
yürüyüşleri 222
- Doğal alanlar 810
- Egzersiz 604
- Eğitim 192, 782, 931, 937
- Eko turizm 120, 866
- Ekoloji 791
- Engeller 1040
- Erişilebilirlik 903
- Erzurum 971
- Faaliyetlere katılım 866
- Facebook 46
- Felsefe 942
- Fırtına Vadisi 889
- Fiziksel aktivite 215, 300
- Flora-fauna 991
- Folklor 159
- Fransa 687
- Gecikmiş kas ağrısı 1032
- Geçerlik 3, 222
- Gençlik
gelişimi 192
Parkı 417
- Girişimcilik düzeyi 597
- Güdülenme 604
- Gürültü 822
- Güvenirlilik 3, 222
- Güvenlik 177
- Güvenlik standartları 138
- Halkla ilişkileri 278
- Hız treni 672
- Hizmet kalitesi 761
- Huzurevi 524
- Ilgaz Dağı Milli Parkı 611
- İç turizm 687
- İklim 587
- İngiliz Tur Operatörleri Birliği 138
- İnsan sağlığı 509
- İş 248
- İşitme engeli 300
- İzmir 381
- Kabatepe 353
- Kademelenme 903
- Kalandar 159
- Kalite 177, 782

- Kamp 822
 alanları 353
 Kampüs rekreasyonu 364
 Kanuni Yerleşkesi 364
 Kapasite yokluğu 392
 Kar amacı gütmeyen konaklama işletmeleri 30
 Katılım 1040
 Kaygı 656
 Kent
 içi park 439
 parkı işlevleri 417
 kalkınma 971, 982
 turizm 120, 971, 982
 Kocaeli Üniversitesi 1006
 Konaklama 687
 Koruma amaçlı imar planları 258
 Korunan alanlar 103, 611
 Lejyonella 472
 Lejyoner hastalığı 472
 Liderlik 30, 662
 Memnuniyet 782
 Mental retardasyon, 1013
 Milli park 258, 611
 Motivasyon 644
 Muğla 903
 Mustafa Sağcan 543
 Nitel araştırma 975
 Okul içi rekreasyon 192
 Olimpik dayanışma programları 409
 Ordinasyon 587
 Orman içi dinlenme yeri 629
 Otel işletmeleri 138
 Oyun 88, 309
 Öğrenci 381, 656
 Öğretim elemanı 1006
 Örgüt 88
 kültürü 30
 Örgütsel stres 202
 Paradoks 392
 Park 903
 Park rekreasyonu 15, 851
 Perakendeci 453
 Piknik 822
 Pozisyon hissi 1032
 Pratik teorisi 88
 Rafting 889
 Rekreasyon 3, 57, 103, 159, 168, 192, 258, 278, 309, 353, 364, 381, 409, 417, 453, 524, 543, 559, 574, 587, 597, 604, 611, 629, 644, 662, 672, 687, 700, 715, 729, 791, 822, 866, 878, 931, 937, 942, 958, 975, 1013, 1040, 1046
 aktivite 1040
 alışveriş 73, 453
 egzersiz güdüleme ölçęęi 57
 etkisi 791
 Liderliği 662
 potansiyel 439, 629, 991
 Rekreasyonel yönetim kararları 103
 Rekreatif
 aktivite 215, 409
 alışveriş tüketicileri 453
 spora katılım 57
 uygulamalar 958
 REMM 57
 Ritüel 159
 Rize kenti 991
 ROD yönetimi 103
 Roller coaster 672
 Sağlık 1046
 standartları 138
 turizmi 177
 Sakarya 729
 Sedanter 1046
 Seferihisar 866
 Serbest
 boş zaman 866, 931, 937, 942, 948
 zaman 3, 364
 aktiviteleri 328, 343
 doyumunu 336, 903
 gereksinimi 903
 katılımı 15, 851
 tatmini 835
 algılanan özgürlük 835
 Sivas 866
 Sokak çocukları 486
 Sosyal
 ağlar 46
 algı 958
 beceri 492
 fizik kaygı 604
 gelişim 1013, 1022
 Sosyalleşme 958
 Sosyo demografik özellikler 336

Spor 229, 278, 309, 328, 431, 559
yerleri 229

Sporcu 1046

Suya dayalı rekreasyon 715
işletmeciliği 715

Sürdürülebilir turizm 672

Sürdürülebilirlik 215, 353

Süreklilik 903

Şut yüzdesi 1032

Tarihi eserler 991

Tekerlekli sandalye basketbolu 1032

Termal

tesis 177

turizm 177

Tıp 656

Ticari rekreasyon 761

Toplumsal yaşam 958

Topografya 587

Trabzon 364

Trekking 889

Turizm 543, 611, 729

öğrencileri 903

planlaması 285

-de çeşitlendirme 982

Tükenmişlik 202

Türkiye 687

spor 229

Uğursuyu 285

Uludağ Milli Parkı 258

Uluslararası politika 700

Üniversite

gençliği 343

öğrencileri 597, 948

Üniversiteler 656

Vejetasyon 587

Wellness 248

Yaşam

doyum 486

kalitesi 215, 524

tatmini 835

Yavaş şehirler 866

Yayla turizmi 889

Yedigöller 822

Yenice 629

Yerel yönetim 278

Yerleşke 948

Yeşil alanlar 509

Zıpkınla balık avcılığı 975

Zihinsel engellilik 202

Kurum/Kuruluş Dizini

Adıyaman Üniversitesi	866
Adnan Menderes Üniversitesi	656
Ahi Evran Üniversitesi	604, 1040
Akdeniz Üniversitesi	3, 15, 57, 644, 715, 835, 851
Anadolu Üniversitesi	46, 73, 120, 258, 453, 543, 559, 761
Ankara Üniversitesi	417
Antalya Araştırma ve Eğitim Hastanesi	15
Ardahan Üniversitesi	948
Atatürk Üniversitesi	168, 971, 1029
Bingöl Üniversitesi	258
Bozok Üniversitesi	103, 822
Celal Bayar Üniversitesi	192, 215, 409
Cumhuriyet Üniversitesi	878
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	328, 336, 343
Çankırı Karatekin Üniversitesi	417, 509
Çukurova Üniversitesi	982
Dokuz Eylül Üniversitesi	30, 88, 177, 381, 472, 662, 672, 700, 745, 782, 866, 878, 903, 1032
Düzce Üniversitesi	103, 285, 353, 791, 822
Ege Üniversitesi	229, 524, 851
Gazi Üniversitesi	222
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	931, 937, 942
Hacettepe Üniversitesi	73, 103, 604,
Hürriyet İlköğretim Okulu	931, 937, 942
İstanbul Üniversitesi	791
Karadeniz Teknik Üniversitesi	159, 364, 889, 975, 991
Kastamonu Üniversitesi	138, 611
Kırklareli Üniversitesi	248
Kocaeli Gençlik Hizmetleri ve Spor Müdürlüğü	1006, 1022
Kocaeli Üniversitesi	202, 431, 486, 492, 810, 1006, 1022
Konya Üniversitesi	574
Milli Eğitim Bakanlığı	975
Marmara Üniversitesi	662
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	168
Muğla Üniversitesi	574, 914, 948
Nevşehir Üniversitesi	309
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	103
Pamukkale Üniversitesi	300, 439, 597
Pazar Orman İşletme Müdürlüğü	889
Rize Üniversitesi	889, 991
Sakarya Üniversitesi	392, 629, 729, 1013
Selçuk Üniversitesi	278
Süleyman Demirel Üniversitesi	587, 1046
The Hong Kong Polytechnic University	524
Trakya Üniversitesi	229